Ob. 6. III. 885-887

AGONISTICON.
PETRI FABRI
REGII CONSILIARII
LIBELLORVM EXMAGISTRI
ET IN SENATV THOLO-
SANO PRÆSIDIS,

SIVE,

DE RE ATHLETICA LVDISQVE
VETERVM GYMNICIS, MVSICIS,
atque Circenſibus Spicilegiorum tractatus,
tribus libris comprehenſi.

OPVS TESSELLATVM.
Nunc primum in lucem editum.

Cum Indice rerum ac verborum memorabilium locupletiſsimo.

LVGDVNI,
Apud Franciſcum Fabrum.

cIↃ. IↃ. XCII.

DZZiS
1134
086.6.III.885

PETRVS FABER
IACOBO FILIO DVLCISSIMO S.

AGONISTICON *hoc meum ſuperiore anno ſilentibus in vrbe inter arma legibus, cùm in hæredium iſtud ſuburbanum ſeceſſiſſem, nec poſſem eſſe otioſus, inchoaui: quod nunc denique cum tertio Semeſtrium iamdudum affecto (cui manus itidem adhibita extrema eſt) Iacobe fili, ad optatum finem perduxi: verſatis, non vt ille alter, dolijs, ne ſuis ciuibus vltro citroque diſcurrentibus, ac de Republica ſollicitis nihil agere, ſolus videretur: ſed folijs, & Sibyllarum quidem folijs. Quid enim aut mẽdoſius, aut obſcurius illis, quos vndique ſelegi, tractaui, concoxi, varijs & prope innumeris (vt ipſa huiuſce operis oſtẽdet lectio) poëtarum, hiſtoricorum, philoſophorum etiam, atque medicorum: Theologorum, immò, tam Græcorum quàm Latinorum locis? Tibi verò vt cæteras reſculas meas, ex communi parentum voto, & paraui, & relinquere ſtatui: quando eo te pede, quo ire iam cœpiſti, perrecturum ad arcem illam & auguſtum templum virtutis, per ſanctum doctrinæ domicilium ſpero atque confido: ita hoc meum Agoniſticon ipſe do: quod ſum præſenti ante aliquot dies vltro pollicitus: amoris erga te mei, ob expectationem, quam de iſta tua indole apud omnes dudum commouiſti, non vulgari hoc quidem munus teſtimonio. Quapropter eo tu quoque munere charius nihil, æquóve in pretio habere debes: & verò, quoniam ex ijs, Q. I. M. P. habeo, nihil æquè meum eſſe cenſeo, nunc quidem quo te impertiri poſſim. Noſti vetus illud Philoſophi*[a],

a Cratetis apud Plutarchum περὶ τοῦ ἑαυτὸν ἐπαινεῖν ἀνεπιφθόνως, fo. 968. Lõgè ſane rectius, honeſtius, verius, quàm illud Sardanapali alterum, quod verbis aſſimile ac pene genuinũ ſententiæ toto genere diuerſum immò contrarium, Τόσσ' ἔχω ὅσσ' ἔφαγον καὶ ἐφύβρισα καὶ μετ' ἐρώτων τέρπν' ἔπαθον. vt videre eſt apud Dionẽ Chryſoſt. extremo lib. 4. de reg. fo. 56. Aldinę editionis.

ã ij

Ταῦτ' ἔχω ὅσσ' ἔμαθον, καὶ ἐφρόντισα καὶ μετὰ μουσῶν σέμν' ἐδάην.--

Nolo te titulo muueris offendi, & nomine: tanquam omen infauſtum id habeat: quo tibi certamen contentio, vel quid ſiniſtrum eiuſmodi optetur à me, denuncietur etiam, atque indicatur, pacis, concordiæ, quietis, ac beneuolentiæ paternæ loco. Etenim quod omnino rerum omnium eſt (fili) quod non tibi benè ac feliciter, ad animi potiſſimùm tranquillitatem tui euenire cupiam: ita vt æquum eſt patrem, his moribus hominem, in extraneos etiam & ignotos à natura perhumanum ſua? Veruntamen ſic habe, quando virtute atque adeò pietate vigere imprimis ac pollere te oportet, meo certè quidem ex voto eſt: βίον ἀβίωτον[a] *tibi fore, niſi perpetuum agonem ſubeundum eſſe aduerſus cacodæmonas, aduerſus Circæas ſæcularium Sirenū blanditias, cæteráque monſtra vitiorū: immò & aduerſus teipſum* τὸν ἔξω δῆλον καὶ παλαιὸν *(vt loquar cum B. Paulo)* ἄνθρωπον *decreueris. Equidem ſic ſtatuo, Chriſtianū hominem verè probum,* καὶ οὐ χειλέων ἄχρι, *ſophiſtarum ignauorum more* φιλοσοφοῦντα, *ita comparatum eſſe ab animo debere: vt*

Per varios caſus per tot diſcrimina rerum
Tendens in Latium.-

totam hanc vitam, non actuoſam modò, verùm etiam[b] σὺν πάσῃ μελέτῃ ἀσκήσει καὶ πονήσει *prorſus Agoniſtam eſſe ſentiat: quæ dum ſuppetit, ab ætatis carceribus ad metas vſque, Chriſti Domini Epiſtatæ illius, & aleiptæ noſtri exemplo (qui ſuo nos ad hanc rem vnxit ſpiritu[c]) in afflictionibus atque anguſtijs per patientiam, ex qua probatio eſt, ita decurratur* ὥστε διὰ τὴν κατασκευὴν τελειοῦσθαι. *Qua de re non vulgari more, ſed noua quapiam, eáque (vt ſperare libet, quod opto) probabili, atque ad puram putam Beatorum Apoſtolorum ſententiam, alioqui obſcuriorem, accommodata ratione, libro tertio Agoniſtici iam tui diſſeritur: ſicut alia eiuſmodi Theologica complura, & illo & præcedentibus libris identidem, vt ſe dat occaſio, iniecta deprehendere* per te

a Huc pertinent quæ Dio Chryſoſtomus tradit, de agonibus aduerſus labores & voluptates ſubeūdis in Diogene, ἢ περὶ ἀρετῆς fol. 90. pag. 2. & 91. & ſeqq. Ald. exempl. & in Diogene, ſiue Iſthmico fo. 95. pag. 2. & quod Iſidorus Peluſiota epiſt. 4. lib. 1. στάδιον ἡμῖν τὰ παρόντα προτίθεται ἀόρατον (inquit) ἐν ᾧ θυρίοις οὐκ αἰσθητοῖς ἀλλὰ νοητοῖς τοῖς πάθεσι προσπαλαίομεν, & ſimiliter epiſt. 308. eiuſdē libri fo. 109. eo loco quem adfero Agoniſtici tertij capite 3. ad extremum.

b περὶ τῆς μελέτης καὶ ἀσκήσεως, τὸ πᾶν ἐστι Periāder dixit: quod latiùs explicatum à Sinopenſi Diogene. Vide Laërtium in ipſorum vita: huc etiam pertinent, quę aduerſus otium Dio Chryſoſt. in Diogene, ſiue de ſeruis oratione 10. diſſerit fo. 98.

c Tertull. verbū quod explico lib. 1.

per te ipſe legēdo poteris. Quod ipſum propterea dico: ne ludicra modò intenſis animi corporiſque viribus tractaſſe, quod præcipuè de gymnicis Muſicis, Circenſibus, & alijs quibuſdam ludis egerim: ac proinde luſiſſe tantùm exiſtimer. Nam ſiue ipſos exhibui, ſiue potiùs in ijs ipſe contendi, atque certaui, de quibus adhibita induſtria & labore incredibili ſcripſerim: qui ſpectatoribus, auditoribus, lectoribus ludi ſunt, hos pugilibus, aliiſque athletis, itémque Circenſibus agitatoribus, aut actoribus ac recitatoribus ſcænicis, & multò magis ipſis dramatum carminúmve auctoribus poëtis agonas eſſe, nemo paulò humanior ignorat. χαλεπώτεροι δὲ οἱ ἀγῶνες οἱ τῆς ψυχῆς *(ſicuti Dionyſius alicubi*[a] *ſcribit)* ἢ τοῦ σώματος. *In hoc quidem opere Agoniſtico tute ſcis, mi fili, quantum laboris per totum iſtud annuum tempus, & quanta quamq; obfirmata contentione animi (vt ſanè non luderem, ſed aut meditarer ſeriò, aut peruolutādis aliquot ex tanto noſtrorum numero ſelectis atque huc aſportatis libris continuè occuparer) à me inſumptum fuerit. Quale idcunque eſt, quod exantlaui aut præſtiti: hoc ita tibi datum donatum ſcias, vti tum alijs literarum ſtudioſis, tum præcipuè noſtris communicatum per te ciuibus velim: quibus etiam in eo cum primis gratificatum eſſe me arbitror, quod Argyrophyllinos noſtræ ab antiquo Palladiæ Toloſæ Rhetoricos, hoc eſt poëticos agones, tertio potiſſimùm tractatu, ſed & ſecundo ad extremum ita celebrarim, vt in ijs, aut ad ipſos quæcunque agi fieríve hodie cernimus, è vetuſto Græcorum more tranſlata ſapienter, atque à maioribus recepta noſtris pleráque omnia oſtenderem, & corrogatis vndique veterum teſtimonijs comprobarem. Igitur vt alia plurima ſatis idonea fidei charitatiſq; in ipſos, & communem patriam noſtræ argumēta, poſt quindecim annos, & quod excurrit, ordinariæ in vrbe Iuridictioni apud Prætorianam ſedem Occitanam impenſos habent à nobis, quæ commemorare, ne videantur ingratis exprobrari, nihil attinet: Ita hoc quoque documentum illis eſſe non minimum, quod dixi, ſentio: ac per*

[a] ἐν προτρεπτικῷ ἀθληταῖς fol. 41. edit. Francof.

te quidem id vt habeat, volo: quem cum iſto vtriuſque noſtrum Agoniſtico, veluti bonis prædijs (vt veteres loquebantur) mei reditus in vrbem, vbi noſtra Reipublicæ opera fore videbitur quando iam ordinis ampliſſimi decreto literiſq; iſthuc benigniſſimè reuocor) adpromiſſorem, vadem, prædemq; do, inuidia licet ringente ac obſtrepente, aſſiduum atque locupletem. Iſtum intereà quem olim dilexi ſeceſſum, non tam propter altius mihi pinguiuſq; otium, vbi nulla neceſſitas togæ, nemo accerſitor ex proximo, quàm quòd hîc animo maximè, corpore ſatis valeo, dum liberioribus illum ſtudijs, hoc ambulationibus & venatu quoque interdum exerceo, lubentiùs incolam, & in ipſo vehementiùs placebo mihi quàm anteà: iuſtiſſimis hiſce de cauſis, vt videtur: vel quoniam in ipſo deliteſcens, illas anni ſuperioris indignitates, furores, furias[a] (quibus tantopere oppreſſa virtus fuerat, quantò præmijs ſiue honorarijs ipſi conſtitutis excitari ſolet[b]) euitaui: vel etiam quia in hoc meo iucundiorum & meliorum ſtudiorum tanquam nidulo, ternus iſte Agoniſtici noſtri tractatus creuerit: in quo tum diligentia & laboris aſſiduitate, tum verò ſagacitate, atque ad caſtigationes mendorum commodas coniecturarum felicitate ſuperaſſe me ipſe videor. Vale, atque hoc noſtro per te ipſe ac per alios, quibus in tui gratiam communicabitur, vtere fruere: valetudinis verò, & ſtudiorum in literas tuorum rationem hanc inito (ſi me, quod facis, amas atque obſeruas) vt ad Omnipotentis Domini laudem honorémque quicquid agis, meditaris, optas, referendum eſſe memineris. Iterum atque iterum vale, mi fili. E Sanjoriano ſuburbano A.D. Kalend. Mart. anno Chriſti M.D.XC.

a Ita Plinius in Epiſtol.

b Vide ſis quæ ex lib. 16. Bibliothecæ Diodori Sicul. ſcribimus lib. 2. cap. 22.

P E-

PETRVS FABER
LECTORI BENEVOLO
S.

Παίζω μεταβολὰς γὰρ πόνων ἀεὶ φιλῶ,
puerum tenens dicebat apud Euripidem Iouis filius Hercules, quem labores, quos in certaminibus ſubibat, ludicris alleuare, atq; cum pueris animi cauſa verſari ſolitum [a] ferunt: ſicuti regem Ageſilaum in ſeuera illa & propemodum Stoica Lacedæmoniorum Republica educatũ, cum filio puero ludere ſæpius repertum, & (quemadmodum poëta cecinit)

-equitare in arundine longa.

a Vide hac de re, & ſequent. apud Ælia.lib.12. var.hiſt. cap 15.

Nam quid ego de Socrate omnium homine longè ſapientiſſimo iudicato à Pythia [b] loquar, quem cum Lamprocle adhuc infante ludentem Alcibiades deprehendit? quid de Archyta Tarentino egregio illo & philoſopho Pythagorico & ſimul politico? quem ſummè in omni virtutis genere admirationi etiam fuiſſe à Laërtio traditur [c]: adeo vt ciuibus ſuis ſepties, cùm alij, niſi ſemel annuum illum magiſtratum gerere legibus vetarentur, præfuerit: at ipſum tamen vernularũ conſuetudine atque alloquiis, in cœna præſertim delectari & exhilarari ſolitum ſcimus: de quo Æliani verba, quæ memoria repeto, vt inſolentiam interim factúmque noſtrorum hominum contundam ac reprimam, hiſce literis conſigno perlubenter: ὅτι πολλοὺς ἔχων οἰκέτας τοῖς αὐτοῦ παιδίοις πάνυ σφόδρα ἐτέρπετο, μετὰ τῶν οἰκοτρίβων παίζων. μάλιστα δὲ ἐφίλει τέρπεσθαι αὐτοῖς ἐν τοῖς συμποσίοις. Itaque ſi de ludis aut certaminibus ſcribere ad filium, ætate adhuc ipſius tenera (quod feci) ludere eſt: tueri me veterum exemplo Regum, heroum, philoſophorum, vbi velim, profectò liceat. Sed nihil eſſe magnopere video, quamobrem de conquirendis excuſationibus, meóque iſti facto prætexendis, eſſe ſollicitus debeam: quando ſeria plurima, & non minimi quidem ea momenti (vt mea fert opinio) tum ad veritatem aliquorum Catholicæ atque Orthodoxæ religionis dogmatum aſſerendam, quæ nimium ſanè confidenter à recentioribus quibuſdam in dubiũ vocãtur: tum verò ad plurimorum [d]

b Vide Laertium lib.2. in eius vita, Plinius lib.7. c. 34. poſt Cic.

c Octauo lib. de vitis philoſoph. fo. 336. Sic enim illa interpretor, ἐθαυμάζετο δὲ καὶ παρὰ τοῖς πολλοῖς ἐπὶ πάσῃ ἀρετῇ, &c.

a Notantur loci in ipſis ſingulorũ capitum periochis atque argumẽtis, quæ vulgò ſummaria vocantur.

vtriuſque ſed noui potiſſimum fœderis locorum genuinam & ſimplicem (quæ in imo figurati ſermonis hactenus delituerat) ſententiam eruendam,& omnino patefaciendam, nō vano labore, iſtorum ſiue ludorum ſeu potiùs agonū inſcriptioni permiſcuiſſe me,ſpero atque confido. Addam hoc quoque paulò fortaſſe audaciùs, veruntamen pro eo ac ſentio, quod ipſum de ſcriptis circa naturam animalium ſuis, Ælianum literis tradidiſſe video: ἤδη μέντοι καὶ εἶπόν τινα ὧν οὐκ ἄλλος εἶπεν. Itaque nec iniucūdum laborem hunc meum,in antiquitatis agonum apud veteres Græcos percelebrum obſitæ, ac propemodū ſepultæ indagatione aut illuſtratione poſitū, nec infructuoſum tibi fore:ſiue philologus & humaniorum literarum ſtudioſus es,ſiue Iuriſprudentiæ noſtræ, aut ipſius Theologiæ ſacra colis atque tractas:facile mihi perſuadeo. Quotus enim quiſque eſt è veteribus ſacroſanctorum bibliorum interpretibus & eccleſiaſtis ſiue cōcionatoribus (potiſſimùm Græcis) qui non ſibi quoque Apoſtolorum ipſorum imitatione, ſimilitudines atque tranſlationes à re athletica ducēdas exiſtimauerit? quorum ſententiam, niſi quis in hoc noſtro Agoniſtico gnauiter aliquādiu,velut in palæſtra, ipſiſque adeò gymnaſij [a] proagonibus committendis exercuerit, vix profectò eſt omnino cōſequi,nedum populo in concionibus explicare ſatis vt poſſit. In iis porrò, quas non è foro, & menſa, ſed domo & ex arca protuli,monetæ (vt credo) bonæ obſeruationibus atque caſtigationibus nouis: erit fortaſſe nonnihil, quod erroris olim conuinci ab aliis queat: nec ſanè hoc inficior, qui me hominem ſcio, nec acuti adeò ingenij eſſe hominem quotidie experior,quíque in aliquot etiam coniecturis, acuendæ ſcilicet aliorum induſtriæ à me prolatis, nondum ipſe mihi planè ſatisfacio. Diſſimulationis certè cuiuſquam,aut fallaciæ,fucíue aut contrà torporis acediæ ſtuporis meritò non arguar. Quòd ſi veritatem non ſum aliquoties (tametſi omnibus veſtigiis odorarer) aſſecutus:at pro meo illo more atque inſtituto, ſecutus ſum tamen: φίλη δὲ ἀλήθεια μοι, τῇ τε ἄλλῃ καὶ ἐνταῦθα οὐχ ἥκιστα[b]: vt quod Meligloſſus ille protulit, vſurpare mihi quoque, vel ſciente animo meo,per tuam (bone lector) patientiam liceat. De dormitatione cauſam non dixero apud te, niſi prorſus es iniquus, & eius immemor oraculi poetici, Fas eſſe opere in longo ſomnum obrepere. Porrò de meliore aliquo in hiſce rei athleticæ ſpicilegiis ordine (quo perſpicuitas conciliari ſcriptioni ſolet,quémque ars in docendo videtur exigere) minimè

b De his agimus lib. 3. ſub initium.

a Philoſophos quoſdā ἀπὸ εἰκότως dictos φιλαλήθεις narrat. Diogenes Laertius in procœmio de vitis philoſophorum, fol. 16.

nimè ſeruato : futurum ſpero, vt conſiderata Spicilegiorum appellatione, quam tituli vice, Agoniſtici huius noſtri libris præpoſui, cùm artẽ tradere athleticam (ſicuti germanam huius Gymnaſticam ante aliquot annos alij fecêre [a]) apud me ſtatutum non fuiſſe cognoueris, perſolutum tibi eſſe intelligam. Certè quidem, vbi perlecto ſecundi libri extremo, rationem conſilij mei (quam non eſſe improbabilem reor) omnino perceperis, nihil fore confido, quamobrem huius ergô, iure meritóque me à quoquam reprehenſum iri, aut incuſatum exiſtimare debeas. De Muſicis autẽ, & equeſtribus ſiue Circenſibus, itémque de Naualibus, Pilæ, atque Arcus ludis : ea tantùm adferenda cenſui, quæ gymnicis illuſtrandis viſa ſunt facere : propterea quòd hoc mihi ſolum in animo fuit ab initio ſuſcepti laboris huius, vt reſcriptum principale de athletis interpretarer : quod nomen ad ſolos gymnicorum agoniſtas pertinere mihi perſuaſeram. Quæ tibi omnia nota eſſe, ac perſpecta volui : ne à me aliquid amplius expectares, aut etiam poſtulares, quàm pro ſuſcepti muneris & officij ratione : in qua tenenda, quicquid operæ huius eſt, ſi nõ inutile nec iniucundum tibi fuiſſe intellexero : voti mei compos, eo me vt exoluam, Herculi Gallico Muſagetæ, ipſiſque adeò Muſicis ſacra fecero : quas vtique propitias habuiſſe videor:

—οὓς γὰρ ὁρῶσι
γαθεῦσιν, τοὺς δ' οὔτι ποτῷ δαλήσατο Κίρκα.

quemadmodum Theocritus [b] cecinit. Vale ſtudiíſque ac laboribus noſtris bene precari, tibi paratis (vt vides) ac exhibitis, adhuc ne deſine.

[a] Mercurialis.

[b] ἐν νομεῦ eidyllio 9.

AVCTOR DE SVIS HVIVS AGONISTICI SPICILEGIIS ad Lectorem.

Meſſis multa fuit: tamen hoc liquêre priores
Spicarum poſt ſe, vellere quod potui:
Vix aliunde tibi congeſtus ſurget aceruus
Tantulus, hinc plena, quod pote, ſume manu.
Zoilus vt dicat meliora & plura daturum;
Non facit: & quod me vellicet vſque feram.
Qui bonus edendis id agonis agonibus hauſi,
Cur minus hoc poſſim ferre, quod inuidear?

IDEM AD EVNDEM DE AGONISTICO SVO.

Non luctor medio librorum ſcammate, cæcis
Cum laruis cæcus, vel nouus Andabates.
Nam labor Herculei mihi ſit non vanus agonis,
Tot monſtra errorum dum fugo, dum ſupero.
Qui tibi ludus erit, tabula ceu pictus in ampla:
Proh olei ac operæ quàm mihi plenus agon!
Nec merus iſte tamen tibi ludus inutilis (vt ſpes)
Nec mihi nudus agon, aut inhonorus erit.

Faciebam in rure noſtro Sanjoriano
menſe Martio ann. M. D. XC.

ELOGIA.

Ex Caſsio Parmenſi in Orpheo.

Non leuis accenſus, ſi quis petit ardua: ſudor
Plurimus hunc tollit, nocturno exſomnis oliuo
Immoritur.-

Ex Syneſio epiſt. 75. ad Nicandrum.

αἱ δὲ σπουδαὶ πλέον δύνανται τοῦ ἐνιαυτοῦ.

Ex Plutarcho περὶ παίδων ἀγωγῆς.

καὶ τὰ μὲν ῥᾴδια τοὺς ἀμελοῦντας φεύγει, τὰ δὲ χαλεπὰ ταῖς ἐπιμελείαις ἁλίσκεται.

Ex B. Hieronymo aduerſus Vigilantium.

Operis mei eſt & ſtudij multos legere, vt ex plurimis diuerſos flores carpam: non tam probaturus omnia, quàm quæ bona ſunt electurus: aſſumo multos in manus meas, vt à multis multa cognoſcam.

SVMMÆ

SVMMÆ CAPITVM
LIBRI PRIMI.

CAPVT I.

OPeris huius Agoniſtici præfatio. Argumentũ. Verba reſcripti principalis quod exponendum ſuſcipitur. Finalis cauſa ipſius: item ſcopus & finis rei Athleticæ.

CAP. II.

Obſonia & alimenta hieronicis à ſuis cuiuſq; oppidis præſtita Coronatæ hieronicarũ patriæ. Coërciti à Solone ſumptus qui in hieronicas fierent. Galenus athletis & gymnaſtis infenſior è repub. deturbabat omnẽ athleticã: cùm tamen ipſi faueat Plato. Cuius ætate aut paulò antè vſurpari cœperat gymnaſtica. De ipſius Platonis ſentẽtia diſputatur aduerſus Galenum. Curſus militibus inutilis exiſtimatus à Lacedæmonijs, & à Diogene Cane improbatus, non tamen à Platone ac Papinio. Quamobrem athletica ab Imperatoribus Romanis retenta. Athletarum nomen vtrũ generaliter, an propriè ac ſtrictè in hoc reſcripto accipi debeat. Artifices itémque Muſici.

CAP. III.

Iſtius reſcripti ſententiam ſtrictè accipi debere. Thucydidis locus de honore athletarum apud Græcos perperam à Polluce adſcriptus Xenophonti. Agones dijs ſacri. Ludorum religio de qua Beati Cypriani locus inſignis illuſtratur atque aſſeritur. Adhibito Clementis teſtimonio quod ipſum exponitur, circa Ludempiſtæ, Olympici & Agonis vocabula. Muſicus ſiue poëticus agon vbi exhibitus; quæq; in eo conceſſa olim præmia. Plutarchi locus ad marginem caſtigatus. Præmia ſcenicis dramatum actoribus conceſſa. In his coronæ ſcenicæ. Item ciuitas. Poëtis apud Romanos coronæ, & ſtatuæ ludis Capitolinis, ſicut etiam athletis. Vetuſtæ in eam rem inſcriptiones proditæ: quæ docent ludos illos fuiſſe triplices, ſicuti Neronianos. Choragorum ſumptibus ſuis ſpectacula edentium. Coronæ ob victoriam diuitiarum gratia tripodúmque dicatio. Per agitatores equorum Circenſium domini licet abſentes pro victoribus coronati. Subſcriptiones ab his in grammatcio, aut horum nomine ab illis aliiſue factæ.

CAP. IIII.

De Cypriani verborum ad agones pertinentium veritate diſputatur. De Tibiarum cantu plurima. Quis eo primum præſtiterit in certamine præmiúmque adeptus ſit. Auloedos ſiue Tibicines non Auletas olim coronatos. Pindari locus. Thymelici. Nemæis itidem vt Pythijs, tibiæ cantui conſtitutum præmium. Olympia Muſicum agonem & Poëticum ante Neronem non admiſerat, ſed Elis tamen apud Lalichmiam. Tibiam & illa, cùm ſaltatores de victoria contenderent. Ἐνθυρεια quæ proemia & hymni. Thymele. Tibiæ cantus & in ſcenicis ludis vſurpatus. Choragos publicè ipſos interdum inflaſſe tibias. Quando Athenienſes à tibiarum cantu abſtinere cœperint, & quamobrem. Apud Cyprianum verba quædam loco forſitan mutanda.

CAP. V.

Adhuc de conſtituenda Cypriani loci lectione agitur. Quibus Dijs Heroibúſue dicati agones ſacri. De Olympij Iouis ſigno & fanis in marg. Tertullianus caſtigatur. Non omnes vbique luſtrales ſacróſue agones ab auctoribus enumeratos. Quæ πάλης aut ἅλματος vocabulis exercitia comprehenſa. Πυγμῆς agonem omitti non debuiſſe, qui fuerit è trium vetuſtiſſimorum numero, ſed Diſci potiùs aut Iaculi ludum Homerico exemplo. De diſco & ſolo in margine. Pugilatus virtutis nomine deſignatus ab Iſidoro, vel potius pancratium. Pugiles præſtantiſſimi duo Euthymus & Melancomas, de quo apud Themiſtium. Ariſtophanis Græcus ſcholiaſtes carpitur quod in ludorum enumeratione prorſus deerrarit. Sex gymnicorum agonum propriè ſpecies carmine Pindarico comprehenſæ.

CAP. VI.

Apud Plautum non omnes exercitationum ſpecies enumeratæ, neque apud Paulum Iuriſconſ. Vbi quid ſit haſta, quid pugnare: pro Pilo non Diſco ſed Pila reponendum eſſe. de Pilæ ludo plurima. Alpheni I.C. de Sphæromachia reſponſum illuſtratum, Ouidio potiſſimum qui leuiter emendatur. Polluce, Euſtathio, Clemente Alexandr. adhibitis, apud quos de Sphæra Epiſcuri harpaſti & Phænindæ ludis: ſed Athenæi etiam & apud eum Antiphanis de harpaſto agentium aduocatis teſtimonijs. De Sphæromachia Senecæ aſſertus aduerſus Pincianum locus. Altera Sphæromachia pugilum ſcilicet qui-

bus Sphæræ pro cæſtibus. In certamine ſeu ludo non eſſe iniuriam apud Vlpianum adhibita Tertulliano expoſitum. Sphæriſtra & Sphæriſterium. Τὸ κερητίσαι, de follis impulſione accipiendum apud Plutarchum reprehenſo interprete. Cornea certamina vel certe curulia, non crinea vel Ciuilia apud Caßiodorum expaudienda. Pilæ luſum non fuiſſe è ſacrorum ludorum numero. Sphæriſtis honos habitus ab Athenienſibus non à Mileſijs. Σφαιρεῖς. Pauſaniæ lectio in dubium vocata. Dromi apud Olympiam in Acti.

CAP. VII.

Onomaſtus Smyrnæus pugilatu victor primus apud Olympiam. Mutilus Galeni locus de Epeo ſuppletur, & caſtigatur Homeri beneficio. Pugilatus quamobrem cæteris exercitationibus gymnicis contemptior, aut minoris dignationis, adeò vt eo qui contenderent, deridiculo habiti fuerint morborumq́; periculis, & Chriſtianorum diuini verbi præconum reprehenſionibus expoſiti. Cyprianus emendatus. Pugilatus laudes à Dione Chryſoſtomo prædicatæ. Pugilum & luctatorum differentia. Illorum cruenta ſpectacula, qui de vita etiam periclitati. Vnus Melancomas pugil, nullum formæ aut valetudinis damnum perpeſſus. ἡ τῶν χειρῶν ἀνάτασις Melancomæ pugili apud Themiſtium attributa quo pertineat plurimis Euſtathij teſtimonijs allatis expoſitum, qui Cratero etiam pugili (hoc autem è Pauſania interpretor eſſe nomen proprium) id ipſum de manus exteſione aßignat, quod Melancomæ Themiſtius & Dio Chryſoſtomus tribuunt.

CAP. VIII.

Plutarchi locus difficilis explicatus aliter atque à Xylandro, cuius tamen interpretatio nequaquam reijcitur, Deſperatos & cedentes manum tollere. Ἀπαυδᾶν apud Plutarchum, quod ἀπαγορεύειν & ἀπογινώσκειν ijs locis qui notantur in margine. Manus remittere. B. Pauli ad Hebræos verba quæpiā locis Ephremi adhibitis illuſtrata: Nempe τὸ παρειμένας χεῖρας, παραλελυμένα γόνατα, τὸ κάμνειν, τὸ ἐκλύεσθαι ψυχαῖς. Νεῖκος ἀπαυδᾶν apud Theocritum, & ἀνασχεῖν τὰς χεῖρας. Apud Pauſaniam ἀπαγορεύειν: & item apud Philoſtratum enarrantem eandem Arrichionis fabulam. Natalis Comes id verbi non aſſequutus carpitur: & item Latinus interpres Theocriti, qui τὸ ἀπεῖπε peßimè reddidit, Græcus autem ſcoliaſtes optimè. Quod verbum ea ſignificatione apud Philonem, Nazianzenum, Plutarchum agnoſcitur vbi fugam animi ſuis viribus diffidentis & prope iam victi ſignum eſſe oſtenditur. Inſuper Philonis Galeni & Philoſtrati allata de verbis illis ſimiliter acceptis teſtimonia, ſed & Thucydidis, ἀναπίπτειν pro eodem Athenæi fide.

CAP. IX.

Exercitia quæ Lycurgi legibus permiſſa Lacedæmonijs etiam puellis, ſed ſine pædotriba. Quamobrem in pugilatu non in cæteris exercitijs victorem oſtenderet victi confeßio. μάχει ἅμα τοῖς ἀντικαταστῶσαι apud B. Paulum. Mercurialis notatus. Philonis locus expenſus de victi confeßione: & cum Paulino Theocritico ac Themiſtiano leuiter emendato comparatus. Ioſephi locus obſcurior ea de re intelligendus, adhibitis Iſidori Peluſiotæ ac Dionis Chryſoſtomi teſtimonijs illuſtratur. Remißioni manuum Porrectio contraria de vtraque Papinius. Seneca de pugilatu Lacedæmonijs interdicto. Alexander à pancratio & pugilatu non à reliquis exercitationibus abhorruit: nec aliter de ipſo agentem Plutarchum accipio. παίειν ὀρθοστάδην. De pancratio plurima. Nexus luctatorum & pancratiaſtarum: qui & Pammachi dicti. Pyctas à pammachis diſtinxiſſe Theocritum videri. Pancratiaſtæ cæſtibus nequaquam depugnabant, ſed fortaſſe Meilichis, de quibus apud alios nihil.

CAP. X.

Duplex lucta vna erecta quæ ſtantium, ſicuti & pugilatus, altera volutatoria, quæ forte pancratiaſtarum fuit. B. Chryſoſtomi Pauſaniæ item ac Platonis ab alijs nequaquam animaduerſi aut indicati loci. Chryſoſtomum τοὺς παλαίοντας pro pancratiaſtis poſuiſſe videri. Quæ inter pugiles, pancratiaſtas & luctatores, vel ſimilitudo, vel differentia. Verba luctatorum propria enumerantur: in his καταστρέφειν, κονίζειν ſiue κονίεσθαι, πτερνίζειν & ὑποσκελίζειν. Quod poſtremum tamen ad curſores à Chryſoſtomo relatum, niſi non integer locus. Philo πτερνιστοῦ nomen Iacobo aßignat quodam loco iſta luctatoria vocabula vſurpans: in quo ſuperuacanea quædam notantur in eiuſdem altero ea de re loco leue mendum animaduerſum. Καταφέρειν quod verbi, vt apud ipſum ſic & apud Pollucem forſitan reponi debeat.

CAP. XI.

Τετραχηλισμένα apud B. Paulum vnde tranſlatum ſit, ab Eraſmo minime perceptum, de quo verbo locus apud Laërtium expenſus, & item περὶ τοῦ κειροῦ. Luctatores conferebant capita. Inque gradu ſtetimus apud Ouidium quid ſit. In lucta, Victor is demum, qui aduerſarium deiecerat, victus qui deiectus. In pancratio & ſubiectus vincere potuit attracto ad ſe induſtria ſcilicet aduerſario. Inſignis locus B. Chryſoſtomi. Luctatoria Catabletica & Cabbalica apud Galenum. Ex ambigua τοῦ καταβάλλειν ſignificatione cum

alterius

alterius apud Paulum loci, tum dicti Diogeniani elegantia apud Laertiũ. Dionis Chryſoſtomi de pammachis locus expoſitus. Παλαιόντων *nomen apud Clementem Alexãdrinum de pugilibus ſicuti* τῶν παλαιςῶν *in Etymologico.* Ἀντώπιδες, ἀμφάπιδες.

CAP. XII.

Pugilum eſſe τὸ ὀρθοςάδην παίειν. ἵςαθαι ἀντανίςαθαι. *Pugillaticia Plutarchi verba è Sophocle deſumpta. Erigere ſeſe* ἐναντίον ἀνδρὶ καταςῆναι εἰς ὀρθὸν, *apud Theocritum & Plutarchum, qui obiter emendatus.* Συγκαταςῆναι *apud Polybium, pugilaticium Certamen deſcribentem. Arenoſum ſtadium. Palæſtra & colluctatio apud Lacedæmonios. Pugilatus à Feſto, quamobrem in quinquertionis explicatione, non diſcus prætermiſſus. Pancratiaſtis mordere oculóſve aut latus fodere nõ licuiſſe niſi apud Lacedæmonios, reprehenſo Viginario Philoſtrati metaphraſte.* πλώ. *Inita ratio co ciliationis inter Senecam atque Philoſtratum. Morſus in lucta familiaris Lacedæmoniis, quibus & ante Lycurgum in vſu pugilatus, & poſtea ſaltatio.*

CAP. XIII.

Alhuc de Cypriani loco in quo iſtud in viribus perpenditur. Ariſtotelici cuiuſdam loci lectio in dubium vocata. Velocitatem à Roboris aut Virium nomine interdum ſeparari, plerumque ſub ipſo comprehendi. Vires in curſu neceſſarias. Ars Palæſtrica à Theſeo, de quo & in margine. Τέχνη *in lucta, cuius artis ille repertor, & Oricadmus quidam quaſi legiſlator. Ante quos ab Hercule in colluctatione aduerſus Antæum impoſito iracundiæ fræno ars adhibita, quæ Aſtus nomine à Papinio deſignatur: &* τῶν παλαιςμάτων *ab Ariſtide ac Philone. Melius in lucta quod gymnaſticum apud Platonem. Ars diſcobolorum: Pugilatitia & Luctatoriâ, qui veterem teſte Platone præſtiterint. De Melancomæ pugilis arte Themiſtij locus, in quo* τῦ καλλιςτυ *nomen expoſitum.*

CAP. XIV.

Qualis pulchritudo in athletis commendata. Ventilatio ex arte pugilum. Duratio & patientia ex virtute. Caſtigatus obiter Dionis Chryſoſtomi locus. Laus pugilis ex eo quod aduerſarium fateri ſe victum cogeret. Ars pugilum fuit vt ſublatis manibus conſiſtere, ita cruribus pede fixis rectà oculorum aciem in aduerſarium intendere: Tergúmque ſuum ad ſolem oculos aduerſarij ad ſolis radios obuertere. Olei & palæſtræ res apud Ciceronem. Ars in pancratio curulique certamine. Plurimis gymnaſtica ad valetudinem profuit. Gymnaſtica diuerſa Galeno à palæſtrica. Nullus ad palæſtricam Lacedæmonijs pædotriba, quorum exercitationibus ſenes præerant, & pædonomi virtutem potiùs, quàm artem profitentium ex Ariſtotele, cuius locus à Victorio non ſatis perceptus exponitur: & ex Plutarcho, cuius varia vndique proferuntur teſtimonia. Ars virtutis apud Prudentium.

CAP. XV.

Herodianus caſtigatus. Σοφία καὶ φιλοσοφία *pro arte, aſtúque in agonibus, In præclaris gymnici agonis præceptoribus Pyrrhus, Xantias. Euadorus, Iceus, Diotinnus. De Pyrrhicha in margine.*

CAP. XVI.

Rurſum de ludorum gymnicorum religione qui Herculanei appellati. Eorum origo vlterius ad Deos porrecta. Tentata Solini cum Hygino conciliatio, de eo qui primus pancratio, victoriam coronámve apud Olympiam adeptus. Pelopi dicatus agon Olympicus vt alijs reliqui ſacri mortuis. Vocabulum ἑςτὶν *in græcis apud Phlegontem verſibus explicatum & fortaſſe caſtigatum: Athletæ pueri cultores, ac imitatores Herculis, allata Galeni & apud ipſum vetuſti poëtæ ac inſuper antiquorum marmorum in eam rem teſtimonia. Herculis ſtatuæ in gymnaſiis, imo & fana vel ſacella: propoſitum animi, & ludorum editio. Mercurij etiam Enagonij ſigna ibidem. Arnobius obiter emendatus. Præterea Theſei ſtatuæ ibidem Herculeis & Mercurialibus adiunctæ. Phornuti ea de re ſingularis locus leuiter caſtigatus. Comitem robori rationem in agonibus eſſe debere: qui ſignificatum à veteribus. Pauſanias atque Euſtathius Phornuto in eam rem adhibiti. Duplicem propterea Mercurij figuram apud Aegyptios & cùm Occaſio Mercurij ſoror ſit vtrique aras fuiſſe apud Olympiam poſitas Philoſtrati de Mercurio gymnicorum præſide cuius palæſtra filia loci duo quorum alter explicatus. Deus apud Papinium Mercurius: cuius apud Horatium palæſtram intelligendam illam quam dixi, non quam interpres poetæ recens conijcit. Dionyſij auctoritate inſuper oſtenſum.*

CAP. XVII.

Tyrius Hercules, cui ludi & ſacra olim fiebant. Quis Hercules Olympiæ cultus & ludorum apud ipſam inſtaurator. Hercules Muſagetes, item Celticus ſiue Gallicus. Eloquentia Herculis à Pindaro commendata. Athenienſia gymnaſia in marg. Plutarcho expoſito. Apollinis ſignum in gymnaſiis. Apollo itidem Enagonius, vt Mercurius, ac præſes gymnicorum à veteribus habitus. De Pythicorum ludorum loco: vbi de Criſſa &

Petreſſa, ſiue Petroſa Pythone quod, ſicuti Νάπης vocabulum, Cœlio ignoratum. Pythia apud Delphos. Pytho oppidum in eo territorio. Vetus inſcriptio græca prolata. Expoſita l. vt profanos. C. de pagan. & ſacrific.

CAP. XVIII.

Athletarum nomine in Reſcripto quod explicauimus qui non contineantur. Agitatores equorum apud Olympiam coronatos: Dionis loci duo in eam rem, quorum vnus de Euprepe auriga egregio caſtigatur. De Corace, ac altero Lichi auriga victoribus coronatis, aliorum loci. Deſignatores. Agonothetas eoſdem cum athlothetis eſſe aduerſus Heſychium & Sudam ac pleroſque recentiores varijs veterum teſtimonijs comprobatur. In Chryſoſtomi quemdam locum nonnulla videri ab interprete iniecta. Plutarchus à Xylandro perperam redditus exponitur. De curatoribus ſiue procuratoribus agonum. Alytarchæ nominis notatio inueſtigata. Αἰσυμνῆται moderatores ludorum, caſtigata de ipſis agente vetuſta inſcriptione. Aſiarchæ & Syriarchæ alytarchis atque agonothetis adiuncto quodam Theodoſiani Codicis loco.

CAP. XIX.

De Hellanodicis in margine eorum ſeſſionis in ludis locus & aliorum. Expoſitus Pauſanias Agonothetarum ornatus purpura & ſceptrum, ſeu virga. De virga Mercurij ſeu Caduceo fabula ex Hygino præcipuè qui correctus, itemque Priſcus forteā Horatij commentator qui certè illuſtratur. Suetonij vulgata lectio aduerſus clariſsimum Lipſium aſſerta. Veſtis nomine Tunicam apud illum deſignatam. In agonothetarum ornatu itidem corona Dionis vtriuſque Arrianis etiam & Diodori explicatis locis. Virgæ ſeu ferulæ maſtigophororum: quibus & ſpectatores & athletæ coërciti, & quibus ex cauſis è B. Auguſtino & Plutarcho, qui ſummè illuſtratur in verbis περιῤῥανίσασθαι & ῥαπίζειν, in quo poſteriore fruſtra fuiſſe illius auctoris interpretem ſed & ſcoliaſtem Noui teſtamenti nuperum. Rapiſmata apud Iuſtinianum. Plutarchi de virgis illis locus ab interprete neutiquam perceptus explicatur. Alter Dionis Chryſoſtomi leuiter emēdatur. Tertius Philoſtrati negatione iniecta caſtigatur. Thucydide interim atque Pauſania illuſtratis.

CAP. XX.

Adhuc de virga gymnaſiarcharum. Taciti caſtigatio in margine obiter indicata. Sidonius ope manuſcripti Cluniacenſis emendatus. Tentata inſuper altera ex ingenio apud ipſum caſtigatio. Nexus luctatorum, & pancratiaſtarum non pugilum. Nodos etiam Lucanus, Ligaturas dixit Ambroſius. Vnde catenatæ palæſtræ Papinio Virga iudicum Athenienſium inſigne, ſeu baculus ab Homero ſceptri vocabulo deſignatur. Olim geſtabatur & à præconibus qui eis aderant.

CAP. XXI.

Bidellus, ſeu viator Floralium apud Toloſates ludorum. Grammatei functus munere Iuxta vetuſtas agonis poëtici leges de quibus plurima è chartis Opicis. Virgæ geſtandæ Ius habere alijſq; inſignibus fuiſſe olim præditum quæ obſoleuerint. Earum legum verba vernaculo idiomate proponuntur in margine. Magiſtratibus Toloſanis præiuiſſe viatores Rabduchos ſimiliter atque collegijs eccleſiaſticis qui à Cedrino Decani nuncupati. Maſſarij Cardinalium & regum virgam argenteam ſed deauratam gerunt. Apud græcos virgis ſignum certaminis datum. Διακοσμῶν apud Plutarchum & κοσμητὴς ἐφήβων in vetuſta inſcriptione. Mulctæ pecuniariæ ab Hellanodicis indictæ aduerſus agoniſtici iuris moriſve temeratores, ex quibus conflatæ Deorum ſtatuæ. Eupolus Theſſalus huiuſmodi mulctam primus pependit apud Olympiam, deinde Callipus Athen. Sed & Serapion Alexandrinus ob ignauiam. De pœnis & mulctis athletarum ex Dionyſio Halicarnaſſeo.

CAP. XXII.

Gymnaſiarchos ius virgæ illius habuiſſe, cùm & athletis præmia de ſuo proponerent, videri. Iaſonis Hieroſolymitani impuritas qui mutato patrio nomine, ac more, Græcóque aſſumpto, athletas ad diſcum ſuppeditatis in ludos ſumptibus prouocarit: qua de re ſingularis è ſacra Machabæorum hiſtoria locus proponitur: & adhibito Flauij Ioſephi teſtimonio illuſtratus. Gymnaſiarchi ſacra itidem vt alij ſacerdotes olim curarunt. De Xyſtarchis. Bato gymnaſiarchus corona donatus à communi aſcetarum ex antiquo marmore. Laniſtarum virga quæ Rudis. Item præpoſitorū vrbanæ familiæ, & hoſtiariorum & curæ palatij. De virgis lictorum.

CAP. XXIII.

De deſignatoribus brabeutis, & agonothetis, eorúmque inter ſe ſimilitudine vel differentia diſputatum, βραβεῖς qui apud Sophoclem: & quid εἰσεκήρυξαν & ἦξαν τὸ Ἐφέστηκαν apud Dionyſium, & ἐφεστᾶσι apud Pollucem expenſum. Κηδέμονες & item Epiſtatæ. Rabdodi. Rapſodorum virga. Scenicorum & hiſtrionum baculus. Baculi nomine apud Suetonium regium potiùs ſceptrum ſignificari, aduerſus nuperum ſcholiaſtem.

CAP.

CAP. XXIIII.

Vltimo loco victor auferebat præmia. Ὕστατον λαχεῖν. *Meliore conditione fuiſſe athletas eos videri qui poſtremo contenderent loco. Seneca explicatus. Athletarum ſortitio trinaq; commiſsio. Pauſanias illuſtratus* ἰσόπαλοι. *Vnde origo iſti vocabulo.* Ἔφεδρος *apud Plutarchum duobus locis. Eum pro felice habitum. Bis aut tertiò poſt primam ſortitionem vincere. Vetuſtæ inſcriptiones græcæ expoſitæ. Sophoclis ſcoliaſtes de Ephedro.*

CAP. XXV.

Sortitio in naualibus & equeſtribus, ſiue curulibus ludis, vt & in arcus certamine. Item in Muſicis agonibus, qui commiſsi apud Lalichmium in Elide, & alijs locis. De Muſicis multa in margine. Qui in ipſis primùm coronam meruerint. Olympiæ ſoli equeſtris & gymnici editi quos Muſici, apud Pythonem ſiue Delphos præcederent. Philoſtrati enarratus & expoſitus locus. Herléſne an Oenomaus curulis apud Olympiam agonis auctor Interpolator priſci ſcoliaſtis apud Horatium nuper publicatus carpitur. Apollinis citharædi ſignum apud Delphos. Ei ac Muſis dicati apud Alexandriam ludi.

CAP. XXVI.

Oratorum & poëtarum commiſsiones Romæ in Capitolinis Neronis & Domitiani agonibus Muſicis exemplo ac more græco & victores coronati. Plinius explicatus. Quæſtionum inter priuatos parietes expeditionis ratio, non ſine ſortitione, ac præmio ex Agellio. Victores equeſtribus, ſeu curulibus ludis quorum equi pernicitate præſtiterant & ipſi coronati, ſiue abſentes, ſiue etiam præſentes, qui tamen ipſi equos non agitaſſent. Expenſus Homeri hac de re locus παραβάται· *Deſultores.* Ἀποβάται. Ἀναβάται. *Fæminæ Olympionicæ ob equos præſtitos qui ludis alios pernicitate ſuperaſſent. quarum prima Cyniſca Archidami filia Ageſilai ſoror tum Euryleonida atque Beliſtica. Alexander nummos ſignari iuſsit ſuis curruum victorijs Olympiacis. Choragi ludorum Muſicorum ſiue ſcenicorum ſortito ducti, ſed, & Critæ, ſiue iudices ludorum.*

CAP. XXVII.

Quomodo athletæ tertia commiſsione victoriam conſequuti. τριαχθῆναι ἀποτριαζόμενος. *Varia Milonis Crotoniatæ in agonibus gymnicis victoriarum hiſtoria. Theocritus interim enarratur & Lucillianum carmen illuſtratur. Milo vbi conſtitiſſet, inde nulla vi nullo cuiuſquam impetu deiectus. Ab iſto more athletico ducta ſimilitudo, in quodam apud B. Paulum loco indicatur. Plautus explicatur. De Milone iucunda ex Aeliano prolata hiſtoria: ſed & alia pleráque minimè vulgaria è veterum libris collecta in huius capitis marginem reijciuntur.*

CAP. XXVIII.

Plautinus locus enarratur in quo de ſeptenorũ Cyathorum ludis. Curules ludi apud Græcos duodecimo apud Romanos ſeptimo ſpatio cõſummati. De dolichodromo Scholiaſtes Ariſtophanis notatus cuius verba librarij forſitan errore laborantia proponuntur. Oreſtis aut etiam Sophoclis temporibus curulem agitatorum curſum ſeptimo ſpatio concluſum, & in Græca videri, quod Plautino illi loco explicando facit.

CAP. XXIX.

Accurata de tempore gymnicorum & ſcenicorum ludorum apud Romanos editorum hiſtoria. Græcum certamen, quale intellexerit Tacitus aduerſus eruditiſsimum commentatorem nuperum diſceptatur. Deprauatiſsimus Appiani locus emendatur. Ἐπινίκια. *Ludi victoriales poſt actum triumphum, ſacrificiáque ſolemnia celebrata editi: luctu autem publico intermiſsi: occluſáque gymnaſia & paleſtræ. Illo veterum exemplo itidem Toloſæ triſti & calamitoſo tempore muſicos ſiue poëticos agones intermitti meritò vſurpatum.*

CAP. XXX.

Ex agonibus gymnicis quidam Grauiores, Leuiores alij nuncupati Aeſchines obiter caſtigatus, & item Plato. Curſus ante ſolis exortum, aliique leuiores ante meridiem agones commiſsi. Grauiores poſt meridiem. Curſores omnium agoniſtarum primi citati à præcone. Sophoclis recepta lectio in dubium vocata. Præconiæ citationes binæ. dationeſq; præmiorum per ſingulos ludorum Olympicorum dies itidem binæ. De Pentathlo Laërtius vno verbo mutilus ſuppletur, & integritati reſtituitur: vbi de Democrito philoſopho, qui Pentathlus nuncupatus. De Pauſaniani cuiuſpiam loci conſtituenda lectione diſputatum. Timocreon Pantathlus apud Athenæum, non vt viſum interpreti Pentathlus. Pantathlon, pammachum, pancratium idem eſſe videri, & pammachos atque pancratiaſtas. Pancratium autem à pentathlo diſtingui apud Xenophontem.

CAP. XXXI.

Quid ſit πένταθλον, *& quis hoc certamine victor eſſe diceretur. Rectè apud Pauſaniam pẽtathlon inter grauia certamina relatum: Eoſdem pancratiaſtas, & pentathlos eſſe potuiſſe Plinio explicato. Pentathlum ab alijs grauioribus ſed ſingulis certaminibus meritò*

diſtingui:ſed ita vt ipſis interdum de quibus in vniuerſum agitur, aut etiam leuibus non incommodè adiungatur Diodori expenſo loco, & forſitan correcto. Sophoclæus ſcoliaſtes, & Paulus Feſti abbreuiator notantur, exiſtimantes vna die decertari debuiſſe omnibus quinque agonibus. Pindarus illuſtratur, de Xenophonte Corinthio, qui curſu & pentathlo ſimul vicerat. Poſt inuectum pentathlum vni ex agoniſtis omnium certaminum præmia tribui cœpta expenſo altero eiuſdem poëtæ loco.

C A·P. XXXII.

Perfectiſsimum exercitium, quod per integrū diem obiretur, ab athletis habitum. κατασκευή. Quo quiſque agonum tempore apud Olympiam inductus. Pugilatum pentathlo non eſſe comprehenſum è Pauſania colligi. Exercitiorum ſeu exercitationum aliæ à Galeno differentiæ, apud quem quod Dolichus curſus in exercitÿs remiſsioribus connumeratur in controuerſiam non immeritò adduci poſſe oſtenditur. Grauibus exercitÿs maior dignatio iuxta Euſtathium. Gymnicis tamen prælati equeſtres ſeu curules, quorum haud dubiè in leuioribus & velocioribus licet habitorum peritiam Amphitruone patre ipſum exercente conſequutus Hercules fuerit auctore Theocrito.

SVMMÆ CAPITVM LIB. II.

C A P V T I.

Stadium, & Circus, Cauea Scamma ὄρυγμα. Luciani lectio in dubium vocata circa τὸ παράτλειν. Scammatis etymon & item τοῦ κάμπτε. Ambroſÿ locus & Hieronymi: notato huius ſcoliaſte. ὑπὲρ τὰ ἐσκαμμένα πηδᾶν, Adagium aliter, atque ab alÿs expoſitum. Tertullianus obiter caſtigatus. Homeri locus & ad eum Euſtathÿ expenſus. Item vtriuſque alter circa diſci ludum, de quo plurima. Σημεῖον τέρμα. Pentathli Phayli. Fabula de Saltu.

C A P. II.

Adhuc de ſcammate. Vnctio Athletarum in Marg. Chryſoſtomi locus de inunctâ veſte Athletarum expoſitus. Subligaculum athletarum Zona ſiue Cingulum lumbare. ζῶμα Homero. Hiſtoria Orſippi curſoris de quâ lux ab Euſtathio allatâ Iſidoro: quamquam in eius enarratione paulùm diuerſus ab illo epigrammatarius atque Pauſanias, quibus maior fides.

C A P. III.

Athletæ in ſtadio nudi decertarunt. De curſoribus veſte exutis B. Paulus explicatur aſſerta illius lectione περὶ τοῦ ὄγκου, καὶ σαρκῶν, lux ei allata Galeno & Luciano adhibitis, itemque Quintiliano Papinio & Ouidio, apud quos ponderis, grauitatis, molis, oneris vocabula Ογκηστὴς in Senarÿs vetuſtis apud Galenum, qui obiter caſtigatur.

C A P. IIII.

Saltatores decertaſſe nudos. De diſcobolis quæſitum. περὶ ὀρχήσεως. Plato expenſus, ac aliter atque ab interprete nupero expoſitus & caſtigatus. Itémque Dionyſius Halycarnaſſeus. Saltatores Thyreatico feſto apud Lacedæmonios. Diſcobolos nequaquā inunctos, neque id velle Tullium, Cùm nec omnino nudi decertarint. Diſcus amentum, ſeu funiculum foramini aptum habuit. Tunicati diſcoboli ſubligacula vetuſto more iam inde ab Hercule vſurpata in gymnicis, quorum ad Romanorum vſque tempora vſus perdurauit à Lacedæmonÿs tandem ac Eleis apud Olympiam iam inde ab Orſippo repudiatus, ex Platone Thucydide ac Dionyſio de iaculatoribus quod interdum veſtiti decertarint.

C A P V.

Ceroma non inunctos curſores neque pugiles: Sed Paleſtritas ſiue luctatores. Pugiles non in Pelo & luto, ſed in arena & puluere, itemq; curſores Scamma apud Tertullianum cuius verba de Christo Epiſtata & Ἀλείπτα explicantur, de Epiſtata luctæ, ac Gymnaſÿ præfecto palæſtræ cuſtode, ac magiſtro palæſtrico, Gymnaſta, Pædotriba, & aleipta ſiue vnctorum magiſtro, eorumque inter ſe differentÿs. Aedificatores athletarum apud Pindarum & alios. Ad aleiptas victus quoque ac ſaginæ athletarum curam pertinuiſſe, citato Ariſtotele. Angelum qui cum Iacobo luctatus, fuiſſe Chriſtum Dominum, Clementis Alexandrini ea de re loci allati. Philonis expoſitus vnus, & fortaſsis caſtigatus, altero eiuſdem auctoris adhibito. ſacram Baptiſmo initiandorum, & idem extremam decumbentium atque adeò morientium vnctionem, velut athletarum Chriſti, è more gymnaſtico deducta ſimilitudine inuiſibilis gratiæ ſignum & ſacramentum eſſe: B. Iacobi verbis, veterum patrum teſtimonio adhibito, illuſtratis.

C A P. VI.

Adhuc de Gymnaſtæ, ac Pædotribæ officio & munere, præclari aliquot Pædotribæ ac Gymnaſtæ vetuſti, quorum nonnulli cotibus comparati. Cotis nomen apud Pindarum, Horatium

ratium Plutarchum. Qui athletarum præmijs caruiſſent, Gymnaſtas, ſeu Pædotribas nihilominus fuiſſe, & paleſtricam exercuiſſe. De cuius artis varijs appellationibus è Galeno. Epiſtata Philoni, qui Gymnaſta, & præceptor Gymnici certaminis dictus à Seneca. Proſcholus.

CAP. VII.

Denuo de ſcammate: de quo alij loci vndiquaque conquiſiti, atque huc congeſti. Scoliaſtis error apud Chryſoſtomum. Cælius Aurelianus obiter emendatus in margine. Vetus inſcriptio Græca caſtigata. Γραμμὴ *ſiue linea duplex in ſtadio.* Κανὼν *ſiue regula & ſcopus: expoſitis B. Pauli duobus nimirum locis. linea pro ſcammate. tranſilire lineas apud Ciceronem.*

CAP. VIII.

Σκάφιον *apud Plutarchum, quod aliter atque ab interpretibus explicatum. Ecquis Ligoni locus in re palæſtrica diſputatum, aduerſus Græcum Theocriti ſcoliaſtem* σκαπάνη ἄμη. *Galeni locus obiter correctus. Theocritus præter aliorum ſententiam ratione nouâ expoſitus.* σκαφίς· μᾶλα. *Cymbia pocula excipiendo lacti vſum præbuiſſe ſicuti & Cupella. Scaphium pro cranio, Syncipite hoc eſt anteriore capitis parte, quam glabram caluamque veteres athletæ habuerint & inuicem in ipſa concertatione commiſerint. Lucani adhibito Luciano, vnus & alter. Suetonij locus ita vt à Turnebo emendatus eſt præter aliorum ſententiam exponitur. Tonſionis duæ ſpecies* κῆπος, καὶ σκάφιον.

CAP. IX.

Thematici agones æque ac Stephanitæ ſacri aduerſus Budæum. Varia præter coronas agonũ apud veteres græcos præmia. Coronarij, qui ſacri Δόσις *apud Clementem &* φυλλοβολία. *Galenus in tranſitu caſtigatus.* Δῶρον *apud Athenæum* δόσις *apud Pindarum. Tertullianus obiter emendatus. & item Strabo de certamine agens Olympico. Gloriæ verbum in Tertulliano quò pertineat de renunciatione. Præconia, & deductione hieronicarum.*

CAP. X.

Tranſuectio Hieronicarum & murorum diſiectio. Aelianus expoſitus De Iſelaſticis agonibus, Emẽdata inſcriptione vetuſta. Annus Iſelaſticus. Carmen Sibyllinũ caſtigatum & expoſitum. Ignis prælatio. De triumphantibus apud Romanos & cœna reductis domum cum funalibus, aut lampadibus. Valerius obiter caſtigatus. Ignis Spartano Regi prælatus.

CAP. XI.

Hieronicarum diuini prope honores è Luciano, & Gregorio Nazianzeno Monſtratio per digitum in marg. acclamatio ſpectatorum cum laudibus Hieronicarum coniuncta. Επινικίων *nomen apud Sophoclem aduerſus interpretes.* Δακτυλοδεικνεῖσθαι *apud Dionyſium Halicarnaſſeum cuius verba cum Luciani & Nazianzeni verbis comparata.*

CAP. XII.

Honorifica hieronicæ coronati per ſtadium deductio. Locus è ſapientia Salomonis eximius, qui eò pertinet aliter atque ab interpretibus expoſitus, & conſtituta ipſius latina verſio: itemque Græca loci alterius apud Chryſoſtomum lectio perperã à doctiſsimo quopiam obſeruatore nuper in dubium vocata. Hieronicarum florida & triumphalis veſtis.

CAP. XIII.

Adhuc de gloria athletarum. Philonis locus caſtigatus & item alter apud ſeptuaginta in Geneſeos cap. XXXII. Κηρύγματα. ἀνάῤῥησις. ἀνακήρυξις. *Priſca præconia hieronicarum renuntiationis formula, explicato Gregorij Nazianzeni loco Athletarum renunciationi coniunctam præclarorum fortibus factis virorum laudationem & ſpoliorum de hoſtibus repertatorum oſtentationem* Ἐπινίκιον ᾄδειν *ſuaſque laudes ipſos hieronicas deprædicare ſolitos. Carmen hieronicis compoſitum olim, & fortaſsis etiam decantatum ab Euripide, Simonide, Pindaro aliiſque lyricis Poëtis. Actæ Dijs gratiæ ab hieronicis.*

CAP. XIIII.

Eorum qui Muſico certamine vincerent laudatio publica, qualis & apud Toloſam Tectoſagum Poetico, qui Rhetorices dicitur agone. Verba Commentarij vetuſti Occitano Idiomate perſcripti ad illum pertinentia prolata. Nero agone Muſico victor deprædicatus, ab hieronicis ſuæ ipſorum coronatæ patriæ. Sophocles explicatus. Nero ſe victorem contra vetuſtum morem pronunciabat, ac præconio contendebat.

CAP. XV.

Adhuc de Muſico agone, expoſitus de Nerone Dionis Chryſoſtomi locus. Ara apud Altim Olympiæ lucum, vbi Muſicus agon præconum exhibitus. De præconia pedis pronunciatione. Victimarij olim præconio functi munere. Emendatum carmen vetuſtum apud Pollucem. De Tubicine ſiue Buccinatore hieronica. Περιοδονῖκαι *Hieronicarum nomina in publicum commentarium relata: ideóque ipſis Olympiadum numeris apud Hiſtoricos adiuncta. ſed & eorum qui ab illis eſſent ſuperati perſcripta in commentario illo nomina Dionyſio Areopagita illuſtrato. Xiſticorum grammateia. Athletarum decertaturorum nomina in albo propoſita.*

CAP. XVI.

Hieronicarum gloria ex Proedria. qui ἰσόθεοι & Herculi æquales. Philippus Crotonienſis Olympionica iam mortuus, at Euthymus Pugil etiamnum viuus conſecratus. Cæleſtium nomen Athletis apud Horatium: Quod noua ſignificatione acceptum. Athletarum ex voto anathemata. Coronarij agones nō coronati, qui στεφανῖται Hieronicæ Spartano regi depugnaturo proximi aderant, Quod in honore ab ipſis habitum.

CAP. XVII.

Priuilegia publica Hieronicis conceſſa: in quibus immunitas. Annonaria commoda ſiue obſonia, de quibus Iureconſultorum loci, non ſatis à vulgaribus interpretibus percepti exponuntur, communia in Prytaneo. δόρπου λύσις apud Pyndarum Athenæi locus eximius. κτιάνων vocabulum apud Xenophanem, Poſſeßiones agonotheticæ. Σύγκτησις ἀγωνόφορος apud Iuriſconſultum. Paraſitum horreum, atque Acheium. Item Herculis Paraſiti apud Athenæum.

CAP. XVIII.

Adhuc de annonarijs Hieronicarum ſumptibus ex Dionyſio, Athenæo, Laërtio & Plutarcho cuius alter quidam locus exponitur. Victorialia ſeu Victricia carmina Hieronicis ab ipſorum amicis olim præbita ἑστιᾶν τὰ ἐπινίκια ἤγουν νικητήρια. De Autolyco Hieronicâ excepto cœna victoriali è Xenophonte atque Athenæo, cuius interpres notatur. Item de Phoco ex Plutarcho, huius itidem notato interprete: Ac etiam ex Athenæo quem corruptum interpres non animaduertit nos integritati ſuæ reſtituimus & explicauimus. Hieronicis Soſicli & Agathoni, à Muſico agone victorialem cœnam amicos præbuiſſe.

CAP. XIX.

Ab Alcibiade, Leofrone, aliiſque amicos, immò alios pleroſque victoriali conuiuio exceptos: De Empedoclis & Ionis ob victoriam equeſtribus & Muſicis ludis partam in populum munificentia. Epulum amicis à Scopa pugile, ac Hieronica exhibitum. Confirmata loci Athenaici. ſup. capite prolata reſtitutio reprehenſo interprete, ludis triumphalibus à numerario datum populo epulum, & Aemilij Pauli æmulatione in Macedonia ab Antiocho Rege apud Daphnem non tam ex Romano, quam è Græco vetuſto more quem Conon Athen. & Philippus Macedo in cæteris tenuerint Mendum è Suda ſublatum: Athenæo adhibito. A Sylla victore præbita populo epula ſumptuoſiſſima, ſicut olim à Valerio primo Conſule Romano poſt triumphum & ab Herode poſt celebratum varijs agonibus feſtum conditæ Cæſareæ diem.

CAP. XX.

Salaria, & annonæ profeſſorum à conſtitutionibus principalibus. Item ſtatuæ ipſorum, Sed & pilæ luſorum. Icones Hieronicarum ἰσομέτρητοι. Grandiores euerſæ Imaginum nomen. Imagines quæ nudæ, aut Perizomate velatæ. Equæ aureæ dicata apud Olympiam effigies, & Cleoſthenis agitatoris cùm biga inſcriptis etiam equorum nominibus. Statuis athletarum Iconicis inſcriptiones additæ. συγγραμμάτων vocabulum apud Dionyſium. Ode Epinici. Emendatus obiter Ariſtides. Eo ſtatu geſtúque corporis hieronicarum Icones effictæ, ac poſitæ, quod ipſi tum fuerant, cùm vincerent. Aemilius Probus interim explicatus & emendatus. Ladæ curſoris ſtatua. Item Clitomachi.

CAP. XXI.

Icones, ſiue imagines Martyrum in baſilicis commendatæ. Icon Caßiani martyris: item Hippoliti. verba Greg. Nyſſeni de martyrum iconibus præclara: Item Eunapij. Vbi etiam de orationibus ſupplicibus veterum Chriſtianorum ad martyria qui locus malè acceptus ab interprete doctißimo à nobis caſtigatus & expoſitus. De Eunomi Citharœdi ſtatua locus Clementis Alexandrini eximius. Citharœdorum qui ſuperati forent Verberatæ ſtatuæ. Miltiadi poſt Marathoniam victoriam talis honor ſtatuæ qualis Olympionicis attributus, itémque alijs ducibus. Athletarum icones. Ethicæ ſignifices. ſiue ſtatuarij Ethici.

CAP. XXII.

Selecta quæpiam de Coronis athletarum. In menſis olim propoſitæ Olympicæ aureæ. Pindarus ea de re aliter ac ab interprete intellectus Tertullianus interim caſtigatus. Olim ex oleaſtro apud Olympiam: non è lauro, vt perperam apud Chryſoſtomum alicubi ſcriptum Athenis autem ex oleâ quæ μορία, ſed & oleum (quo etiam vncti) oblatum præmio. Sudas in tranſitu caſtigatus. Arrianus atque Laërtius expoſiti. Olea ſignificationem & ad labores & ad ipſorum præmia. Sicut εἰρηνικοῦ καρποῦ nomē apud beatum Paulum ad oleam inſigne pacis & victorialis in ſtadio præmij pertinere.

CAP. XXIII.

Curſus agon apud Olympiam antiquißimus. Corœbus, aut (vt alij volunt) Daides, aut Milo primus inibi hoc genere victor. Olympica certaminis celebritas ab Iphito reſtituta, quando Romanis communicari cœpta Iſthmia: in quibus præter athletas ac thymelicos ve-

cos ve-

cos venatorum ſeu beſtiariorũ ſpectacula poſterius exhibita. Olim verò in ipſis primùm è malo, deinde ex oleaſtro coronæ victoribus donatæ: Iuliani locus leuiter caſtigatus. Alter Phlegontis Tralliani locus indicatus. Iſthmiacarum coronarum variatio. Nemæa apud Argos celebrata, ſed & apud Cleonas, immo apud Thebas quoque ipſas antiquitus. Archemoro dicata, vel ſecundùm alios Pronacti, ſed & Ioui. His ludis qui bis in quadriennium ſicut Iſthmici ac tandem quater hoc eſt annuatim celebrati armatos primùm decurriſſe. Quod genus poſteà eſſe apud Olympiam receptum, ac exploſum denique à Græcis omnibus. Pindarus expoſitus.

CAP. XXIIII.

Pythicum agônem initio fuiſſe coronârium, deinde pecuniarium, poſtremo coronarium. Muſicum initio fuiſſe citharædorum vtique Pæana canentium amictu ſplendido atque ornatu. Deinde aulædorum cantus ſiue Nomus Pythius. Curulem illum Oreſtis temporibus agonem fuiſſe videri, vel Sophoclis potiùs: Cuius explicata ſententia: Camerario notato. Picturæ quoque certamen fuiſſe Pythijs, apud Delphos, quæ primùm apud Cyrrhæos, deinde apud Delphos, & Pythonem celebrata. Statius interim explicatus, reprehenſo eius interprete: Variatio coronarum Pythiarum. Ouidij carmen caſtigatum, Pythiorum nomen à Pythone ſerpente cæſo. Seneca emendatus, & ab errore grauiſſimo, quem ne recentiores quidem caſtigatores perceperint, vindicatus. Δελφίνης ſiue δελφὶν vtróque genere. De Africano ſerpente miræ magnitudinis, & alijs Draconibus prælongis. in marg.

CAP. XXV.

Ludorum auctores. Palma in ludis omnibus conceſſa victoribus, qui virgam, ſeu ramum palmæ dextrâ, ſed & interdum capite coronam palmeam gerere ſoliti. Palmæ rami menſæ in medio ſtadio collocatæ, impoſiti. Vetuſta huiuſce rei figura explicata, ſi non etiam caſtigata in qua duo vaſa, quorum alterum fortaſſe Diſci nomen habuit, immò etiam Petaſi. τα Βαΐα Αἰ. Spadix. Quamobrem palma, ſiue ſpadice, donati meritò Hieronicæ.

CAP. XXVI.

Diſcus Iphiti Olympiacus Lycurgi nomine inſcriptus, qui ei Olympicorum agonum inſtauratori ſocius fuit à Plutarcho, Phlegone, ac Dione Chryſoſtomo. Olympias dinumeratio temporis quando cœpta vel deſita è Cedrino. Eo diſco feriæ Olympicæ indictæ. Pauſaniæ hac de re locus, apud quem ἐκεχειρίας vocabulum exponitur, adhibitis Dionyſii Halicarnaſſei ac Plutarchi teſtimonijs, aliter atque ipſorum interpretibus Quo etiam vocabulo Phlegõ illam diſci ab Hellanodicis conſcripti hiſtoriam commemorans vtitur. ideo coronatum ab Ececheiria. Iphitum in Olympiaco templo aſpici quod Pauſanias refert. Δίσκου πρόσκλησις in hiſtoria Machabæorum. Ciceronis & Statij loci de diſco, vt exponendi.

CAP. XXVII.

Victores ad Hellanodicas accedere, tum coronas adpenſas comprehendere, ac rapere ſoliti. D. Pauli vnus de ea re locus nondum expenſus indicatur. Item alter D. Ioann. Chryſoſtomi ad alia D. Pauli verba: Tertius ab illo ipſo Chryſoſtomo, quartus à Procopio. Quintus denique à Papinio eximius profertur, & explicatur. Fores. Miſſus oſtio Athlothetæ ad carceres ſedebant. Plutarchi locus, ad illam coronarum apprehenſionem pertinens, exponitur, quæ forſitan illi propriè competijt, qui ſine antagoniſta victor eſſet declaratus: cùm alioqui à præcone corona imponeretur victoris capiti: Cicero in eam rem citatus. Coronam Olympicam ſub Ioue datam, quid ſit apud Plinium. Eo ſcilicet loco, vbi decertatum foret, oblatam teſte B. Chryſoſtomo. De ſtatua ſiue ſigno Iouis Olympici. De proëdria Hieronicarum aliquid B. Ioann. Chryſoſtomi locus illuſtratur de coronis & brauijs: & coronarum palmarúmque nomine victorias interdum ipſas, non præmia oſtendi.

CAP. XXVIII.

Suſpirium in agonibus, hoc eſt gemitus athletarum laborantium, & exclamatio, è Cicerone, Papinio, atque Chryſoſtomo. Tentata loci cuiuſdam de Aeſchylo apud Stobæũ caſtigatio, Plutarchi auxilio aduocato. De Pyctarum ſiue pugilum ictorũ patientia, & conſtantia: déque exclamatione ſpectatorum encomijs, & cantilenis ad laudes athletarum pertinentibus, ex Homero, Platone, Plutarcho, atque Euſtathio, qui leuiter intereà notatur. Equi ἀθλοφόροι dicti, quod ſicuti bellorum atque certaminum, ita coronarum quoque hominibus participes fuerint. Κόνισις athletica & monachica. Quod nomen & item ἀγωνιστικῆς ad equos relatum. De equorum ingenio, docilitate, iudicio, affectu, voluptate, cognationis, adhortationis, & gloriæ intellectu, præſagitione, luctu, deſiderio, lachrymis permulta. Emẽdato interim Solino, & expoſito, itémque Plinio. Equi athletæ & agoniſtæ, & victores dicti, & cæteris huiuſmodi appellationibus honeſtati, Dio Chryſoſtomus obiter caſtigatus: De aurea equa Phidolæ Corinthij, deq; Circẽſibus equis albatæ factionis ſub Claudio Imp. à Plinio, qui emẽdatur, atq; illuſtratur. Sepulturæ honor equabus triſolympionicis conceſſus Athenis in Ceramico, De qua re agens Aelianus caſtigatus adhibito Plutar-

cho. Bucephalo habitus honos poſt mortem, & Boriſti. Agrigentina regio equorum, Sed & pugnatricium auiũ ſepulchris frequens. Diodorus in cæteris hac de re agens illuſtratur. Auguſti equus tumulatus. Equi agoniſtæ ſtatuarũ honore donati. Cymonis equarũ iconicæ ſtatuæ: Circenſibus equis debilibus alimonia de publico præſtita. Palmati equi in duabus Theodoſiani Cod. conſtitutionibus cur appellati. Equi olim (vt hodieque in generoſi: pleriſque fit, immo & in gregalibus) ſignati ad marginem. Quo ætatis anno equi circo deputati aut ab ipſo miſſi antiquitus, ex Plinio.

CAP. XXIX.

Dionis locus de Circenſibus agonibus à turpi mendo vindicatus, & illuſtratus. Sumptus ad ludos Circenſes maximi. Eorum aliorúmque ludorum ſub Imperatoribus poſterioribus exhibita etiam in prouincijs ſpectacula, quæ apud Treueros Saluianus presbyter improbabat. Oppida in quibus olim Circenſes dati nonnulla: teſtimonijs D. Hieronymi allatis in eam rem luculentiſſimis celebrata. Philoſtrati locus de Apollonio apud Alexandrinos in Circenſibus tumultuantes tranquillitatem Olympicorum agonum memorante.

CAP. XXX.

Populi clamor, fauor, incitatio, in ſpectaculis conſpiratio, item ac diſſentio. Demyli paterna adhortatio è Pauſaniâ. Item altera amici ex Epigrammatario. Socius in pugna qui adhortator. Exortatio Achiuorum ad vlyſſem apud Homerum. Virtus precum apud Deum etiam ex opinione profanorum in certamine. Inconditus laſciuientis populi clamor in agonibus ex Euſtathio ſcitè apud Homerum adnotatur, qui & à vetuſtis alijs, atque claſſicis memoratus auctoribus in Theocrito, Virgilio, Papinio, Plutarcho, Dione Chryſoſtomo, quorum verba partim ipſi contextui, partim etiam margini adſcripta. Theocriticus cum Homerico comparatus locus. Chryſoſtomi Dionis emendatus.

CAP. XXXI.

Hellanodicarum & athlothetarum exhortatio ad athletas. Præfatio Olympica, item Pythia & Iſthmia. Exhortatio Gymnaſtarum, & Pedotribarum è D. Baſilio, & ipſo etiam Homero, ac Dionyſio Halicarnaſſeo. De adhortationibus, & incitationibus iſtis egregius profertur locus, ex quo leue mendum ſublatum. In Toloſanis Poëticæ agonibus adhortatio Latina, ſicut & in promotione Iuriſperitorum ad gradus in Academiarum Cancellarijs, Græcorum veterum ad athletas protrepticorum exemplo: cuius petitum à Dionyſio illo teſtimonium.

CAP. XXXII.

Ἀλείφειν pro παρακελεύεσθαι apud B. Chryſoſtomum, Philonem, Greg. Nazianzenum Procopium Gazæum, Ioannem Damaſcenum atque Iſidorum Peluſiotam, cuius ſententia exponitur, notato bis Prunæo Billio interprete. Athlothetarum in ipſo certamine adhortatio. Athletica victoria à ſpectatoribus in theatro acclamantibus celebrata. Philoſtrati, & Dionis Chryſoſtomi ea de re verba inuicem collata. ἐπίγραμμας apud Clem. Alexand. In Muſicis agonibus, præfationes atque adhortationes: ἐνθύμια προοίμια, Quintiliano fortaſſe caſtigato.

CAP. XXXIII.

Curſores hieran facere dicti apud Senecam: quo ſenſu diſputatum. Quo palliorum teſſeræ in agonibus Olympicis, quo albi calculi ad manum victorum ibidem dati apud Plinium & Aretam, adhuc eſſe quod dubitetur. Lineæ in ſtadio. Lycophronis carmen expoſitum In calculorum ludo linea ſacra, quæ media. Media linea in pilæ luſu. In curſura ſacram lineam, & mediam fuiſſe videri ad metas. Theocriti verſus expoſitus, & item Sophoclis. Contactu metæ ſtadiodromi victores Athletæ in ſtadio ſe linea circumſcribere ſoliti: vnde ſi antagoniſtarum vi eximi nequiuiſſent, viciſſe dicerentur: ſicuti Democrates, de quo apud Aelianum.

CAP. XXXIIII.

Στάσις in curſurâ, vt in pugilatu, quæ ἀνάπαυσις. Curſores à carceribus interdum diuerſis partibus miſſi ad eoſdem athlothetas contendebant. Præludium vt in pugilatu, ſic & in curſurâ. Curſores quando, id quod agerent, compleuiſſe dicti. Vbi curſuram deſinerent, ibi luctatores decertabant. Balbis. vnitas carceribus, Myrias metis, numeri curſoribus à Philone comparantur. δίαυλος. Ad quem Pauſaniæ de Aurâ equâ Phidolæ Corinthij pertinet. Dolichodromi curſus perfectus: Expoſito Plutarcho, eiúſque Latino interprete notato. Interius flectere. Agitatores equorum Circenſium non nudi, ſed galero, petaſo, ſiue galea caput opertum habuêre, corpus reliquum tunicis è panno colorato. Athenæi præclarum in hanc rem teſtimonium. Saltatoribus interdum æneæ galeæ attributæ ab auctoribus. Curſores non ſemper omni ex parte nudos decertaſſe: verùm ita, vt manu clypeum, aut facem, vitiſve ramum, pedibus autem endromidas ferrent. De Hoplitodromis in margine.

CAP. XXXV.

Libri huius & ſuperioris quoque accurata coronis: in qua tum Ariſtotelem de Hieronicis multos libros edidiſſe oſtendimus, tum etiam vindicamus nobis quæ libro ſecundo Semeſtrium

ſtrium duobus ſermonibus, cum de gladiatorijs, & venatorijs tradita longè anteà fuiſſent, ſibi alius poſteà tribuit. Poſtremò vbi de dolichodromis, & ſtadio in margine quidpiam traditum: breuis inſuper de ordine in his agoniſticis libris nõ obſeruato, & quibuſdam alijs apologia profertur.

SVMMÆ CAPITVM LIB. III.

CAPVT I.

Legitime decertare apud B. Paulum, & Galenum: Apud quem error interpretis notatur. Heliodorus de citatione athletarum, & corona poſt certamen. Alter Iſidori de collatione Olympicorum certaminum & Chriſtianorum. Item alius Chryſoſtomi atque alius locus: vbi de athletica ciborum & continentiæ lege. Athletarum dormitatio & ex ea periculum apud Platonem & Galenum, itémque apud Aelianum, cuius verba ſecius accepta ab interprete. De athletarum voracitate in notis ad marginem ex auctoribus, melioris notæ compluribus. Galeni ſcomma in athletas ab etymo: de quo, Euſtathianus cum illo intereà (vt ſpes) caſtigato compoſitus, locus illuſtratur.

CAP. II.

Vetus athletarum ſaginatio & recens. Pythagoras *gymnaſta.* Pauſaniæ *locus illuſtratus: alter* Philoſtrati *obiter caſtigatus: iter alius apud Plutarchum expoſitus. Euſtathij vnus ad Galeni alterum comparatus de ſagina & ſomnolentia athletarũ, Moles ponduſq; corporis athletis in ſtudio.*

CAP. III.

Athletarum abſtinentia & Xerophagia. Commentatoris Horatiani locus emendatus. Coliphium. Aedificare robur & vires corporis apud Tertullianum Laërtium & Plutarchum. *Chryſoſtomi locus ab interprete aliter acceptus. perperã appoſito Vigiliarum vocabulo. Militum atque athletarum diuerſa vitæ ratio ex* Platone *ac* Plutarcho. *Tentata apud Dionẽ Chryſoſtomũ caſtigatio.*

CAP. IIII.

D. Baſilij locus de Ieiunio à re athletica. Paulini alter de caſtitate athletica, leuiter emendatus. Sponſorum coronæ, itémque amantium, in marg. Nonnulli de athletica continentia loci: à qua Icchus & Eubata commendati ab Aeliano, cuius verba in tranſitu notantur.

CAP. V.

Horatij locus de patientia laborum athletica. Itémque aliorum tam Latinorum, quàm Græcorum, præſertim Senecæ Aeliani ac vtriuſque Chryſoſtomi. Ἀήττητος *pro* ἄπτωτος *legendum apud eorum alterum Dionem ſcilicet.*

CAP. VI.

Adhuc de athletica patientia æſtus potiſſimùm, è varijs auctoribus. Dio Chryſoſtomus intereà explicatus & correctus. D. Iacobi vnus & D. Pauli *alter illuſtratus locus. Athletarum appellatio ad milites producta à* Platone, *Polybio atque Diodoro. Militiæ etymon. Malè, laborioſè è Seneca. Monachorum veterum in toto vitæ aſceticæ genere humilitas, patientia, conſtantia, ſimilis athleticæ, ex Epiphanio & Caßiano.*

CAP. VII.

Arida ſaginatio Athletarum apud Tertullianũ, qui fortean caſtigatur. Exercitatio eorum in proagonibus & in ipſis ſtadijs Perpeßio *ictuum periculoſorum athletica Vlpiani animaduerſus locus & illuſtratus.* Plutarcho, *Euſtathio,* Philoſtrato *adhibitis. Athleta poſt obitum coronatus.*

CAP. VIII.

Nudos athletas decertaſſe. Leges Athleticæ. Aeliani de Oricadmo locus cuius interpretatio notatur in marg. Lex de non occidendo aduerſario. Platonis *de ipſa expenſus locus & forte caſtigatus. Qui morderent in decertando eos* κακομαχεῖν *dictos. Plutarchus de pugilatu expoſitus, interpretibus notatis Agonibus Muſicis ſuæ leges. Athletæ liberi nec famoſi aut notati, ſed & exploratæ virtutis. Quamobrẽ athletis tributa immunitas.* πάλη *apud Platonem, notato ipſius interprete. Ioannis Caßiani de athletis locus vnde legis vnicæ de athletis petita explicatio.* Puerorum *certamen etiã in ſtadio.* Plutarchi *locus illo Caßiani adhibito expoſitus: eiuſque interpres Xylander notatus. Equorũ agitatores pueri cum viris cõmiſſi curulibus ludis, ſicuti gymnicis* Pythijs *athletæ.*

CAP. IX.

Adhuc de puerorum agonibus. Caſtigatus Solinus. Laërtius expoſitus. Plutarchus *illuſtratus, atque à gloßemate purgatus. Dionyſius Halicarnaſſeus, aliter atque ab interprete intellectus. Item Agellius: apud quem, Aetas ambigua quid ſit, exponitur. Expenſus Ariſtotelis locus de puerorum agonibus, vnde* Plutarcho *&* Pauſaniæ *allata lux.*

CAP. X.

Perfecti *athletæ. Caßiano Ephremo &* Platone *adhibitis, D.* Paulus *illuſtratus aliquot locis. & item D. Iacobus. Locus D.* Pauli *ad Hebræos expenſus atque aliter quàm à recentiore quopiam ſit factum, expoſitus: defenſa vulgata verſione. Alius D.* Pauli *ad Epheſios, & item Iſidori* Peluſiotæ

locus περὶ τοῦ τελείου aliter explicatus: Billio interprete notato. Inæqualia puerorum & virorum in agonibus præmia. Perfecta *quæ perfectis darentur dicta, & quibus tributis conſummati athletæ oſtenderentur.*Paulo *illuſtrato aliquot Epiſtolæ ad Hebræos ad* Philippenſes *locis: Oecumenij atque Gregorij tum Nyſſeni tum Nazianzeni citatis teſtimonijs. Conſummatio patriarcharũ, prophetarum, martyrum poſt deſcenſum Chriſti ad inferna, ſed & in vltima carnis reſurrectione. Euſebij* Pamphili *atque B. Ioann. Chryſoſtomi de martyrum & monachorum obitu velut athletarum teleioſi hoc eſt conſummatione ſingulares loci. Alius Emiſeni Euſebij correctus. Coronæ & præmij nomina de ijs quæ viris concederentur ſpecialiter ac propriè accepta.* Καλασκευὴ *perfectum integræ diei certamen: Linacro Galeni interprete notato, allatis Chryſoſtomi Dionis teſtimonijs.* Petri *Chryſologi caſtigatus locus.* Καλῶς ἀγωνίσασθαι: τελέως ἀριστεῦσαι *apud Aelianum. Apud* Plutarchum ἐπιτελείωσις *cuius interpres notatur.*

CAP. XI.

Aemuli nomen. Athletarum probatio. Progymnaſiæ *ac proagones ſeu* μελέται, *vt athletarum, ita eorum qui pœnæ cauſa pugilatus agoni addicebantur ſub Romanis Impp. & item eorum qui intra domum valetudinem curabant: ſed & eorum qui baptiſmo ſacro initiabantur, & ſophiſtarum: Euſebio, Seneca, Eunapio, partim caſtigatis partim explicatis. Piorum denique Chriſtianorum omnium: illuſtratis ex re athletica, D.* Pauli *aliquot locis.*

CAP. XII.

Anno xxxv. athletas artem deſiiſſe, ex Macrobio & Plutarcho. *Hieronicas non deſiiſſe. Athletarum in probatione circumductio & accuſatio è Chryſoſtomo, qui fortaſſe caſtigatur Caſſiano, & Dionyſio: De probatione ordinandorum in diaconos presbyteros & epiſcopos clericorum, adhibito ſcilicet ipſius etiam plebis teſtimonio atque aſſenſu ad marg. Hellanodicarum ad athletas cùm probarentur admonitio. Viles etiam homines (ſi modò ingenui nec infantes forent) ad certamen admiſſos. Iſocrates interpres obiter notatus. Ad olympicum agonem non alios decertandi gratia quàm Græcos admiſſos videri: expoſito Herodoti loco.*

CAP. XIII.

De illa probatione athletarum locus D. Pauli cuius lectio aduerſus Budæum aſſeritur. Ὑπωπιάζειν. *Præconis munus in certamine. Aëris verberatio.* Σκιαμαχία. Περιθεῖραι. Δόκιμος *&* ἀδόκιμος *apud DD.* Paulum *& Iacobum.* Ἀδόκιμος *apud Iſidorum Peluſiotam notato eius interprete. Tentatur alicuius apud B. Iacobum, loci eadem opera explicati caſtigatio. Sibyllinum carmen emendatum & expoſitum.* Θέμα *in agonibus.*

CAP. XIV.

Tentata loci cuiuſdã è D. Pauli epiſtolis emendatio. Κηρύσσειν, *quid apud Chriſtianos propriè ſignificet. Interpres Iſidori Peluſiotæ notatus.* Ὑπωπιάζειν. *Seneca è manuſcripto correctus libro. De caſtigatione corporis. Chryſoſtomus emendatus. Ieiunium. Anima pro homine vel eius carne, aut corpore.*

CAP. XV.

Continua exercitatio athletarum. Gymnaſia quando Romæ inſtituta. Lipſius ad Tacitum notatus. Græcoſtadium. De gymnaſijs è Galeno, frictionibus, & lauationibus Ἀποθεραπεία. *Exercitationum variæ ſpecies. Laſsitudo athletarum poſt immodica plerúnque certamina, vt curaretur, aut præcaueretur.* Τέλειον γυμνάσιον, τὸ δι᾽ ὅλης ἡμέρας, ὃ καὶ Κατασκευή. *Iidem Xyſtis & balneis præfecti. Emendata vetus inſcriptio.*

CAP. XVI.

De gymnaſio Neroniano aduerſus Lipſium. Oleum ad quid præbitum. Athenæi locus de Antiochi Epiphanis editione ludorum expoſitus notato interprete, Vbi de Oleo præbito cuius & in thermis vſus, & in campeſtribus exercitationibus. Ad hoc allatæ inſcriptiones vetuſtæ. Ἀπογράψαι *à quo diuerſum* ἀναγράψαι *in margine. Album agoniſtarum apud Olympiam, Editio nominis ac profeſsio, vt ipſorum, ita tinctorum atque inunctorum in baptiſmo fideliũ velut athletarum Chriſti. Ariſtidis locus expoſitus, & item Lucilli. Album agoniſtarum & in muſicis ludis. Ad ludos inuitatio præconis voce de tuba. Citatio agoniſtarum: præconia: quo ea ordine fieret, item circumductio per ſtadium.*

CAP. XVII.

Athletarum probatio quæ ἔγκρισις καὶ ἀπόκρισις *Philoni: Qui inter athletas non recepti. De ſeruis notatus error auctoris librorum de re gymnaſtica. Athletica vitæ ratio illiberalis. Ariſtotelis locus expoſitus. Athletæ Seruilibus verberibus nonnunquam coerciti. vt vitibus milites Romani, & apud ipſos extranei milites fuſtibus. Serui in athletarum numerũ non allecti. è Dionyſij Halicar. loco tria menda ſublata. libertini admiſſi inter athletas & ſimili ratione inter clericos & monachos præterquàm inuitis patronis: Seruilis adſcriptiliæ vel colonariæ conditionis homines ne volentibus quidem dominis inter iſtos antiquitus recepti. Sed è poſterioribus Iuſtiniani conſtitutionibus non volentibus modò verùm etiam ignorantibus dominis inter Monachos: & quidem ita vt per monachiſmum dominica poteſtate poſt certum tempus liberari poſſent quandiu tamẽ in monaſterio*

naſterio permanerent: A quo vel à clero eos retrahendi ius dominis eo caſu perpetuum eſſe Leo philoſophus & imperator conſtituit Veteris conſtitutionis nomen in Leonis atque Anthemij reſcripto. Notatus ad margin. Balſamon apud Photium de probatione perſonarum ad baptiſmum accedentium.

CAP. XVIII.

Themiſtij locus de illa probatione Athletarum explicatus & emendatus. Bomonicæ διαμαςίγωσις. Pauſanias interim caſtigatus, Atque Themiſtius.de Laconum regum familijs probatio Pythagorica, & monaſtica. Sacræ probatoriæ. Poëtici apud Toloſates agonis leges, & ex ijs agoniſtarũ probatio.

CAP. XIX.

Athletas interdum ſine pugna, qui tamen in ſtadium deſcendiſſent, coronatos. Adagium apud Platonem & Plutarchum expoſitum. Relinqui λείπεσθαι, cui πλεονεκτεῖν contrarium apud eundem Plutarchum reprehenſo eius interprete. ſed & τὸ διώκειν apud D. Paulum. Excluſum ab agonibus eum qui ad diem præſtitutam non adfuiſſet. Alius Plutarchi locus expoſitus notato itidem interprete in marg. Detrectantem certamen, aut ex eo fugientem, pro victo habitum. Interdum eos qui fraude aduerſarij ſuperati forent coronatos. Dolum ac proditionẽ inter agoniſtas in reprehenſione poſita. Τὸ ἀέθλιον apud Homerum ὑποκοριςικῶς aduerſus Euſtathium exponitur. Leptotes exempla.

CAP. XX.

Prima, Secũda, tertia in agonibus præmia, Philonis præcipuè ac Herodiani locis expoſitis, τὰ πρωτεῖα δευτερεῖα & cæt. ſed & πρῶτα & δεύτερα confirmata vulgari quam in dubium alij vocarant lectione ad marg. Themiſtius explicatus, Maiora præmia & minora. Ludi ſeu agones poëtici apud Toloſam, & eorum præmia: itémque commẽtarij athlothetæ ſeu Critæ. Præco qui & cõmentarienſis è vetuſtis idiomate vernaculo ante CCXL. annos conſcriptis legibus, quarum ipſa verba referuntur, Epulum, Tibicines, ex agonotheticorum ab Iſaura Clementia conceſſorum reditu Iſauræ ſtatua cum inſcriptione in agoniſmi loco. Præmia extraordinem à Cancellario tributa de ſuo. Hæc omnia non ſine vetuſtorum Græcorum exemplo.

CAP. XXI.

Varijs agonibus vnus eodem die decertare athleta potuit bis vt vinceret. De Stratone inſigni athleta, de Timone ac Cimone in eam rem loci. Paradoxonicæ apud Plutarchum, emendatis ipſius verbis, eorúmque reprehenſis interpretibus, ſed ita vt excuſentur quod poteſt. Hominibus ipſis tributa hæc, Victoriæ, Veneris, Lyræ, Muſæ, Atticæ Muſæ, Domeſtici boni ſiue Ornamenti, atque Sapientiæ cognomina. Interdum omnia vnus auferebat præmia. Ἀκονιτὶ, ἀπονητὶ. Plutarchi de Alcibiade locus illuſtratus, Iſocrate adhibito, quem ipſius interpres aſſequutus non videtur, item Athenæo atque Thucydide. ζεῦγος, ξυνωρίς. Biga Olympicis agonibus addita ætate Alcibiadis, longè anteà currus, quo Alcmæon Athenienſium primus inibi vicerat. Alium poſcere Nemo ſine pugna propriè victor: citato imprimis B. Chryſoſtomo, in quo macula quæpiam deletur. Sed coronatus tamen etiam non victor, ſi leges athleticas omnes obſeruaſſet. Victor etiam poſt lapſum: ex Ambroſio Chryſoſtomo & Chryſologo, cuius verba caſtigantur. De lapſis pœnitentibus in Eccleſiam recipiendis nonnihil aduerſus Nouatianos.

CAP. XXII.

Rurſum de victoribus ſine puluere, aut ſudore Ἀκονιτί. Præſtantiſſimorum Athletarum nomina Phylamon, Soſtratus, Euthymus, Dion, Glicon, Craterus, Harpalicus, Melancomas, Iatrocles, Theagenes, μυριάθλος, (de quo Chryſoſtomi Dionis locus, cum Pauſaniæ comparatus loco) & Milo Ἀφη. Notata recens quædam Budaicæ contraria opinio de victoribus ſine puluere. Hieronicæ interdũ mortui coronati vt Arrichion & Oreugas.

CAP. XXIII.

Iuſiurandum de obſeruatis legibus athleticis præſtitum ab athletis. Item alterum ab Hellanodicis de iuſta, ſyncera & ſecreta iudicatione. Integritas Hellanodicarum ſimplicitati coniuncta. Commendatitiæ agoniſtarum ad ipſos literæ poſt certamen demum reſignatæ. Scommata in Hellanodicas iactata è Plutarchi duobus locis, Herodoto item atque Diodoro. Plutarchus adhibito Pauſania caſtigatus. Hellanodicarum poteſtas ac munus. A quorum vno relata Hieronicarum & ludorum præſidis in commentarium publicum nomina è Pauſania Strabone, Arriano, & vetuſtis marmoribus notato Strabonis interprete. Grammateia ſeu tabularia gymnaſijs adiuncta. Ἀναγράψαι. Olympiadis deſignationi, victorijs plerunque adſcriptum ab hiſtoricis nomen. Quando tempus ab Olympiadibus cœptum ſupputari & qua tempeſtate anni quóve interuallo temporis Olympia celebrata ad marginem. Gymnaſticon Philoſtrati.

CAP. XXIIII.

Prouocatio ab Hellanodicis ad Elæum ſiue Olympiacum Senatum. ab Amphictyonibus ad Agonothetam, ab hoc ad Romanum Imperatorem. Hellanodicæ per decem menſes à Nomophylacibus de officio ſuo admoniti, ad quos ſpectaſſe, itidem vt ad Senatum fuit prouocatio, Ἀπάλαιςτοι motus. Hellanodicarum ſenior quiſque præibat.

CAP. XXV.

D. Paulus explicatur, quodam ad Timotheum loco. Exponitur principale reſcriptum de vacatione munerum athletis conceſſa poſt tres demum coronas adeptas: Et quid noui iuris eo inductum fuerit oſtenditur Antiqua Græcia, quæ Achaia. Ludi antiqui. Pliniani loci lectio in dubium vocata. Achaicus currus apud Horatium. Vetus Gallia. Vetus Pergamum. Antiqua Italia. Vetus Roma & noua.

CAP. XXVI.

Quibus locis antiquitus gymnici ludi exhibiti. Epheſus ac Triopus Ilium, Syracuſæ, Delos, Nicopolis, Pergamus, Smyrna, Mænala, Platææ, & Lebadia, vtrumque in Bœotia oppidum ſicuti & Thebæ in Macedonia expoſitus obiter Aeliani locus gymnaſia in omnibus Græciæ oppidis. Iunonia feſta quæ Lyſandria. Neapoli ludos gymnicos, muſicoſq; luſtrales celebratos, qui Auguſtales dicti & Græco vocabulo Auguſtæa itemque Sebaſta, vt Pia quæ Puteolis certamina. Chryſanthinus agon in vetuſta inſcriptione atque Chryſantianus Sardianorum in quodam pandectarum loco, cuius lectio partim in dubium vocatur, partim caſtigatur. Non vbique licitam nec ſine auctoritate publica gymnici agonis aliorúmve ſpectaculorum celebrationem, ex Plinio & Modeſtino.

CAP. XXVII.

Nicenſe gymnaſium, item Antinoium apud Antinoum Thebaidis oppidum ab Adriano conditū honori Antinoi catamiti, & apud Mantineam Arcadiæ celebrari cum acris ſolitum. Loto roſeo Antinoium cognomen datum ex quo Antinoiæ coronæ. Alexandrinum gymnaſium è Spartiano, Dione Chryſoſtomo & Vitruuio qui obiter emendatur. Quinquennale certamen multiplex Hieroſolymis apud Cæſaream. Gymnici ſeu Pythici agones Carthagini: De quibus Tertullianus emendatus: & in Codice Iuſtinianico locus expoſitus. Ephæbia gymnaſijs adiuncta quæ fuerit, diſceptatum aduerſus alios. ἡβητήρια apud Athenæum & Euſtathium: Plutarcho expoſito aliquot locis aduerſus interpretes. Varino interim & Suda notatis. Cauponarum apud veteres atque ganearum infames loci, & ideò cum meritorijs ſiue Lupanaribus cōiuncti. Nauis Hieronis, in qua gymnaſiū ambulationes. Aphrodiſiū Scholaſterium cum bibliotheca & balneum. Syriacæ Voluptates ac deliciæ. Grammateia publica epulorum loca. Explicatus aliter atque ab interprete Athenæus & apud ipſum grammateij nomen expoſitum. Inſcriptio Græca vetus obiter correcta & expoſita.

CAP. XXVIII.

Macchabæorum locus de Ephebia gymnaſio adiūcta explicatus. Sub petaſum agere vel ducere. Circa id Lyrani probata interpretatio: ſicut & de Cadeſim in libris Regum qui Græcè πεπιλεσμένοι. Reprehenſa circa gymnaſij vocabulum. De Petaſo reiectis aliorum opinionibus, allata plurima minimè vulgaria. Expoſitus Athenæus aliter atque ab interprete. Petaſus aurigarum proprius non curſorum qui nudi contendere ſoliti. Secuti diſcoboli quoque nudo capite. Πῖλον. Altera de adactis ſub Petaſum āllata interpretatio. ἡβητήρια popinas ſiue ganeas fuiſſe non lupanaria. Ephebia cellæ Epheborum gymnaſiis adiunctæ: παρασίτιον cum quo idem forte an ἐφήβιον ſeu ἡβητήριον. Petaſus & curſorum & aliorum athletarum ſed extra ſtadium tamen imitatione Mercurij Enagonij, qui Petaſatus. Cur de antiqua Græcia diſertè cautum in reſcripto principali. De promotis ad magiſterium infamoſis vniuerſitatibus iuxta concordata. Item de probatione Magiſtrorū Regentium ſicuti Sophiſtarum apud Græcos ſub Romanis Imperatoribus: Déque Sophiſtarum auctoritate ſiue Regia quadam poteſtate atque tyrannide. Denique de examinatione probatione ac per gradus promotione clericorum.

CAP. XXIX.

De conſtituenda cuiuſdam apud Tacitum loci lectione aduerſus Clariſſ. Lipſium agitur pleniſſimè. Ludorum religio. Curules ludi. à principibus Romanis dati populo, ſuis ſuorúmve natalitijs. Panathenæa. Dij Attici, Gymnici Panatheneis ludi, & iam inde à Pericle Muſici exhibiti. Ludi in campis Marathonijs certamina Hellotijs ſacris. Corinthi & Athenis: itémque apud Aeginam & Dialibus ludis apud Athenas. Eleuſinium & Theſeum certamen de quibus Agellius. Emendatus Dio. De non exhibendis Circenſibus gymnicis, theatralibus ludis muneribuſve per dies dominicos, alióſq; Epiphaniorum Paſchæ & quinquageſimæ ſolemnes etiam ſi natalitia Imperatorum in eos incurrerint. Taciti locum illum de Circenſibus ad exemplum Atticorum exhibitis intelligendum. Suetonij locus de ludis Atticis. Caſtigatio Lipſiana reprehenſa, & allata noua, ſi quid tamen Vlla opus eſſe cuipiam videbitur. Antiqua vel Achaica religio.

CAP. XXX.

Totius operis agoniſtici concluſio.

AGONI-

AGONISTICON.

P. FABRI SAN-IORIANI CONSILIARII REGII, LIBELLORVM *Exmagiſtri, & in Senatu Toloſano Præſidis,*

SIVE,

DE RE ATHLETICA, LVDISQVE Veterum gymnicis, Muſicis, atq; Circenſibus Spicilegiorum tractatus tribus libris comprehenſi.

LIBER PRIMVS.

Operis huius Agoniſtici præfatio. Argumentum.
Verba reſcripti principalis quod exponendum ſuſcipitur.
Finalis cauſa ipſius: item ſcopus & finis rei Athleticæ.

CAPVT I.

PRAEPOSTERVS mihi ſemper ac inutilis eorum viſus eſt, & in omni, & in hoc[a] præſertim genere ſcriptionis labor, qui actum agunt, nec alia, quàm quæ vel cæteris omnibus, vel ex eruditorum cohorte cuipiam placuiſſe cõſtat, ipſi proferunt in medium: etiam-ſi alio fortaſſe modo (quod de Stoicis apud M. Tullium *lib.4. Tuſcul.*[b] legitur) ea enarrent ac differant. Illius contrà eximij ac præcellentis Iureconſulti bonum eſſe factum duco; qui nos iſta iuris diſciplina, quam tractamus & excolimus, adhuc iuuenes informauit, Iacobi Cuiacij: cùm aliorum Repetitionibus (quas ipſi vocant) valere iuſſis, ea tantùm ſcribendo exhibet quæ ore alio indicta ſunt, nec habeas vnde alioqui expiſcari poſſis atque pernoſcere. Quod enim cætera in re omni, ſi naturæ conuenienter viuas rectum cenſere debes, quam nihil fruſtra facere ipſi philoſophi[c] tradunt, cur non in ſcriptione itidem exiſtimes? Quanquam eorum doctorum damnare diligentiam nolo; qui, vbi difficiles iuris nodos & ænigmata diſſoluere ſtatuunt, veras

a Semeſtriũ obſeruationũ, quarũ ἀποσπασμάτια quędam ſunt hi tres de re Athletica tractatus.

b Vide quæ ſcripſi cap. 21. lib. 1. Semeſt.

c Ariſt. lib. 5. Ethic. Nicom. ἡ φύσις μάτην οὐδὲν ποιεῖ.

an falſas aliorum ſententias breuiter ac ſtrictim, quaſique per indicem relatas, vel comprobant noua quapiam ratione atque illuſtrant; ſed ita vt priores ſua laude ne defraudent (quod fucis quibuſdam ſordidis planè ac illiberalibus hodie mirum quãtum in more eſt) vel etiam improbant damnántque, ſi non immodeſtè tamen atque iracundè, ſed potius cum bona illorum venia id factum velint, qui dum honori velificarentur ſuo non minimùm induſtriæ ad vtilitatem noſtram conferre ſe crediderunt. Equidem trino ſermone ſiue tractatu iſto, Diocletiani & Maximiani principum reſcriptum [a] de vacatione munerum athletis cõceſſa, quod in Codice Iuſtiniani extat, ita explicare conſtitui, vt ea quidem quæ circa gymnicos ludos ab aliis prætermiſſa, ſecúſne, ac ipſe ſentio prolata ſunt, paucis (quantum rei difficultas patietur) deliquem, atq; adpoſitis auctorum tam Græcorum quàm Latinorum teſtimoniis illuſtrem, de Circenſibus, muſicíſque nonnulla interim (vt fit) permiſceam; rerúmque græcarum varietate, atque adeò voluptate (quam elegantia & pulchritudo parere ſolet) immò etiam vtilitate, quæ non mediocris ex veterum libris percipitur, tripertitum Syntagma iſtud quod paro, τὰ παραλειπόμενα καὶ τῆς δηλώσεως ἢ ἐπανορθώσεως δεόμενα, ὡς οἷόν τε διϊχνεύμενος καὶ σαφέστερον ἐξηγούμενος condiam. Eius Reſcripti hæc omnino verba ſunt. Athletis ita demum, ſi per omnem ætatẽ certaſſe, coronis quoq; non minus tribus certaminis ſacri, in quibus vel ſemel Romæ, ſeu antiquæ Græciæ merito coronati, non æmulis corruptis ac redemptis probentur, ciuilium munerum tribui ſolet vacatio. Quibus nimirum verbis athletarum fraudibus occurrere principes voluerũt poſt indeptas quaque ratione coronas pro agonum ſacrorum præmio præſtari ſolitas: ita ſe ciuilium publicorúmque munerum functioni eximere parantium, nõ paruo vtique incommodo, atque detrimento reipu. cuius intereſt, tum vt ad ſubeundos athleticos labores incitati per has immunitates, aliaq; præmia victoribus attributa, plurimi fortiores ſe magíſq; animoſos, & tolerandis militaribus laboribus pro Republic. ipſius etiam vel propagandis vel tutandis obiectu corporis finibus, efficiant (hunc enim eſſe finem athleticæ debere, vt rei militari ſubſeruiat ipſe quoque Plato [b] exiſtimauit: & verò gymnicis agonis laudes Dionyſius Halicarnaſſeus [c] ex eo deduci non iniuria poſſe iudicauit, ὅτι ὁ τρόπος τῆς ἀγωνίας χρήσιμος πρὸς τὴν ἀνδρείαν τὴν ἐν τοῖς πολέμοις quod genus iſtud exercitationis ad virtutem bellicam magnopere conducat) tum etiam ex diuerſo vt munera quæ patrimoniis, communis vtilitatis gratia indicuntur, iuxta reſcriptum Imp. Antonini [d] ſubeãtur ab omnibus: & verò vt his immunitatum priuilegiis qui fruantur per paucos, eóſque peritos & probos artifices atque athletas notæ virtutis, ac probati roboris, obſtrictæ huiuſmodi munerum functioni ciuitates habeant: quemadmodum & profeſſores, hoc eſt grammaticos, ſophiſtas, rhetores (eos inquam qui publicè iuuenibus proſunt philoſophos, oratores, grammaticos) itémque medicos, illos ſcilicet qui περιοδευταὶ ſiue circuitores nuncupantur) itidem numero perpaucos (iuxta diſtinctionem vtique metropoleôn municipiorum atque oppidorum conſtitutionibus principalibus introductam [e]) eſſe oportere conſtitutiones Imperatorum illæ deffiniunt.

Obſonia

a l. vnica de Athlet. lib. 10 Cod.

b lib. 7. de legib. fo. 814. ex quo verba ipſa poſui ſub initium lib. 3 facit etiã qđ de luctatoribus Lacedæmoniis è Philoſtrati Arrichione inferius proferetur.

c In arte περὶ πανηγυρικῶν fo. 34.

d lib. 2. C. de muner. patr. lib. x.

e videto in l. ἐὰν δύο 6. in prin. & §. philoſophis. D. de excuſat. tutor.

Obſonia & alimenta hieronicis à ſuis cuiuſque oppidis præſtita Coronatæ hieronicarū patriæ. Coërciti à Solone ſumptus qui in hieronicas fierent. Galenus athletis & gymnaſtis infenſior è repub. deturbabat omnem athleticam: cùm tamen ipſi faueat Plato. Cuius ætate aut paulò antè vſurpari cœperat gymnaſtica. De ipſius Platonis ſententia diſputatur aduerſus Galenum. Curſus militibus inutilis exiſtimatus à Lacedæmonijs, & à Diogene Cane improbatus, non tamen à Platone ac Papinio. Quamobrem athletica ab Imperatoribus Romanis retenta. Athletarum nomen vtrū generaliter, an propriè ac ſtrictè in hoc reſcripto accipi debeat. Artifices itémque Muſici.

CAP. II.

APud veteres quidem Græcos etiam qui vicerant, adeo eſſe magno ſuæ reipubl. diſpendio cenſebantur; cuius annuis etiam ſumptibus (ſi qua Vitruuio lib. 9. fides) alerentur: vt aduerſus patriam potiùs, quàm aduerſus antagoniſtas, æmulóſque coronati eſſe viderentur; qui tamen ipſi de more ob victoriam è ſacris certaminibus reportatam non coronari, ſed patrias ſuas coronare dicebantur (vt Plinius[a] refert.) Quamobrem eos coërcendos ſumptus atque mercedes moderandas cenſuit Solon, in cuius vita Laërtius, ἀθληταὶ δὲ καὶ ἀσκούμενοι (ait) πολυδάπανοι καὶ νικῶντες ἐπιζήμιοι, καὶ στεφανοῦνται κατὰ τῆς πατρίδος μᾶλλον, ἢ κατὰ τῶν ἀνταγωνιστῶν, γέροντές τε γενόμενοι κατὰ τὸν εὐριπίδην.

τρίβωνες εὐλείποντες οἴχονται κρόκας.

ὅπερ συνιδὼν ὁ Σόλων μετρίως αὐτοὺς ἀπεδέξατο: exiſtimans fortaſſe ad falſam illam vanorum Deorum religionem pertinere totam rem athleticam, cum cætero ludorum omni genere: ad populi verò voluptatem potius, quàm vtilitatem aliquam. Quapropter ab optimè conſtituta Repub. eliminandam atque exturbandam artem illam, cuius cultores & profeſſores omnino ſint non Reipub. modò belli aut pacis tempore, ſed priuatis etiam ad valetudinem curandam atque conſeruandam aliáque omnia inutiles, Galenus ille præſtantiſſimus medicus: verùm gymnaſtis atque adeò athletis, quos illi exercerent infenſior, haud paulò quàm par eſſet pronuntiauerit; ſic admodum ſcribens de palæſtrico illo deprauato (nam κακοτεχνίαν ὑποδύουσαν ὀνόματι σεμνῷ ipſe nuncupat) artificio; ὅπουγε καὶ ἡ ὑγιαίνουσα πολιτεία μισεῖ τοῦτο τὸ ἐπιτήδευμα, καὶ βδελύττεται: πάσης μὲν τῆς εἰς τὸν βίον ἰσχύος ἀνατρεπτικὸν ὑπάρχον, οὐκ εἰς ἀγαθὴν δὲ τοῦ σώματος ἄγον διάθεσιν. ἐγὼ γοῦν ἐπηράθην ἐμαυτοῦ πολλάκις ἰσχυροτέρους τῶν ἀρίστων εἶναι δοκούντων καὶ πολλοὺς στεφανίτας ἀγῶνας ἀνῃρημένων ἀθλητῶν. ἔντε γὰρ ὁδοιποεἰαις ἁπάσαις ἄχρηστοι τελέως ἦσαν, ἔντε ταῖς πολεμικαῖς πράξεσιν. ἔτι δὲ μᾶλλον ἐν πολιτικαῖς τε καὶ γεωργικαῖς. εἰ δέ που καὶ φίλῳ νοσοῦντι παραμεῖναι δέοι πάντων ἀχρηστότατοι συμβουλεῦσαί τε καὶ συσκέψασθαι καὶ συμπρᾶξαι Eadem Ægyptiorum fuiſſe ratio videtur, Muſicam omnem æquè ac palæſtram à ſuis ciuitatibus excludentium: ſicuti Diodorus[b] in hæc verba ſcribit, πάλαιστραν δὲ καὶ μουσικὴν οὐ νόμιμόν ἐστι παρ' αὐτοῖς μανθάνειν: ὑπολαμβάνουσι γὰρ ἐκ μὲν τῶν καθ' ἡμέραν ἐν τῇ παλαίστρᾳ γυμνασίων τοὺς νέους οὐχ ὑγίειαν ἕξειν, ἀλλὰ ῥώμην ὀλιγοχρόνιον καὶ παντελῶς ἐπικίνδυνον. τὴν δὲ μουσικὴν νομίζουσιν οὐ μόνον ἄχρηστον ὑπάρχειν, ἀλλὰ καὶ βλαβεράν, ὡς ἂν ἐκθηλυνούσαν τὰς τῶν ἀνδρῶν ψυχάς. Nihilominus tamen vt ea prætermittam, quæ in vtramque partem hac de re à Liuiano diſſeruntur Anacharſi: cùm om-

a lib. 7. nat. hiſt. c. 26. vbi de Pōpeio, & lib. 16. c. 4. vide Heliod. li. 4. hiſ. Æthio. f. 87. v. Xiphilini locū de Nerone Hieronica proclamato à præconeipſáque cōcepta præconij verba, quæ inferius adſcribam lib. 2. & illum alterū D. Ioā. Chryſoſt. ex hom. 6. ad pop. Antio. Præterea illum Philoſtrati ex libr. 5. de Apollonio, quē paulò poſt proferam, vbi de virgis Hellanodicarū. Ideò Pindar. olym. od. 14. ſub finem, -ἕνεκα Ὀλυμπιονικὸς ἁ Μινύας σεῦ ἕκατι:- Ideò apud Philoſtratum li. 2. de vita Sophiſta. in Hippodromo ita ſcriptum vbi de Clemente Byzantio tragœdo, νικῶν δὲ κατὰ τοὺς χρόνους, οὓς τὸ Βυζάντιον ἐπολιορκεῖτο ἀπηνὴς ἁμαρτάνων τῆς νίκης, ὡς μὴ δοκοίη δι' ἑνὸς ἀνδρὸς κηρύττεσθαι πόλις ὅπλα ἐπὶ Ῥωμαίους ἠρμένη. Salu. lib. 7. de guber. Dei. Plutar. eo. apophth. laconi. loco, qui à me li. 2. proferetur vbi de clamore ſpectatorum in ludis.

b Diodo. Sicul. lib. 1. Biblio. fol. 51. Circa Muſicos autem quod ait Diodorus: id ipſum Dionyſ. in arte in cap. περὶ πανηγυρικῶν, fol 33. & 34. vbi, ἡ δὲ γυμνικὸς, ὅτι τὴν μουσικὴν ὡς ἐκθηλύνουσαν τὴν ψυχὴν παρῃτήσατο τὴν δὲ ῥώμην τῶν σωμάτων παρέλαβε.

nium maximè celeritas, ſiue agilitas manuum, pedúmque militiæ conducat, horum quidem ad fugiendum & inſequendum, ſicuti manuum pugnæ conflictuíque, in quibus illæ conſeruntur, quando huic rei robur & vires ſunt neceſſariæ, (vt inquit Plato cuius hæc verba ſunt, *Ex octauo de legib. fo.* 832. ἔστι γοῦν πάντων πολεμικώτατον ἡ σώματος ὀξύτης πάντως, ἡ μὲν ἀπὸ τῶν ποδῶν, ἡ δὲ καὶ ἀπὸ τῶν χειρῶν· φυγεῖν μὲν καὶ ἑλεῖν, ἡ τῶν ποδῶν, ἡ δὲ ἐν ταῖς συμπλοκαῖς μάχη καὶ σύστασις ἰσχύος καὶ ῥώμης δεομένη) propterea cùm paulò ante ipſius Platonis tempora, gymnaſtarum ars ſimul cum athletico vitæ inſtituto vſurpari cœpiſſet (quemadmodum Galenus *ad Thraſybulum in ſupra d. libro fo.* 296. *lin.*53. memorat, quo loco, ἤρξατο γὰρ ὀλίγον ἔμπροσθεν ait τῶν πλάτωνος χρόνων ἡ τέχνη τῶν γυμναστῶν, ὅτεπερ καὶ τὸ τῶν ἀθλητῶν ἐπιτήδευμα συνέστη) rem athleticam in ſua Repub. philoſophus *in ſupra dicto loco fo.*832. *& ſeqq.* retinendam cenſuit: hactenus ſcilicet, vt gymnicis certaminibus, ſi quę ad bellicam exercitationem conferrent, ſua quadam ratione certa, temperatis victoriæ præmia conſtitueret; quæ verò non iuuarent, ea prætermitteret, ὡς ὅσα μὲν γυμνικῶν ἀγώνων πρὸς πόλεμον ἐστὶν ἀγωνίσματα, ἐπιτηδευτέον καὶ θετέον ἆθλα νικητήεια καὶ νομοθετητέον, πρῶτον μὲν τὰ περὶ δρόμον καὶ τάχος. ὅσα δὲ μὴ πρὸς πόλεμόν ἐστι χαίρειν ἐατέον. Tametſi non ignoro quid Galenus de illius philoſophi ſententia, ex libro eius de Repub. tertio, in ſupra d. loco ad Thraſybulum ſcripſerit: quod confutare aut conuellere, nunc quidem operæ non duco: non magis quàm quod curſus exercitationem auſus eſt in libello de ludo paruæ pilæ, inutilem bellicæ rei eſſe dicere; tam calumnioſè hoc quidem, vt videtur ac cynicè (nam Canis Diogenes apud Dionem Chryſoſtomum [a] cum ſtadiodromo Iſthmionica loquutus; pernicitatem, ignauiæ ac timiditatis ſignum eſſe pronuntiauit) quam aduerſus ea quæ Statius Papinius, *lib.*6. *Thebaid.* ſic fere cecinit,

Sollicitat tunc ampla viros ad præmia curſu
Præceleres. Agile ſtudium & tenuiſſima virtus
Pacis opus cum ſacra vocant nec inutile bellis
Subſidium ſi dextra neget.

Sed & aduerſus illa quæ ſuperius à Platone attuli: receptámque Vegetij, Polybij, & aliorum, qui de re militari tractarunt ſententiam; his admodum verbis differens[b]: ἐκοινοῦ οὐδὲ δρόμους ἐπαινῶ, τοῦ κατὰ λεπτὴν τὴν ἕξιν, διὰ τὸ μηδεμίαν ἄσκησιν ἀνδρείας ἔχειν. οὐ γὰρ δὴ τῶν ὠκέως φευγόντων τὸ νικᾶν, ἀλλὰ καὶ τῶν συστάδην κρατεῖν δυναμένων· οὐδὲ διὰ τοῦτο λακεδαιμόνιοι πλεῖστον ἐδύναντο τῷ τάχιστα θεῖν, ἀλλὰ τῷ μένοντας ἀναιρεῖν.

Romanis verò Imperatoribus partim voluptatis populorū (vt de religione taceam, cuius illi quidem auctores huius reſcripti, quoniam gentiles erant rationem habere potuerunt: Iuſtinianus, qui ſuo id Codici iuſſit inſeri, vtpote Chriſtianus, non item) partim etiam vtilitatis publicæ gratia: quò ſcilicet per exercitationes pleraſque huiuſmodi, habiliores & expeditiores ad rem militarem (vt ante dixi) iuuenes fierent; gymnicos agones atque athletas iam olim in antiqua Græcia & ante ipſius Platonis tempora receptos in orbis Romani repub. retinere placuit: Athletarum nomen generaliter & latiſſima ſignificatione in hoc

loco

[a] In Diogene ſiue Iſthmico, fol.95. pag.2. Aldini l. οὐκ οἶσθα ἔφη ὅτι τὸ τάχος δειλίας σημεῖόν ἐστι. τοῖς γὰρ αὐτοῖς ζῴοις συμβέβηκε ταχίστοις τε εἶναι καὶ ἀνανδροτάτοις.

[b] vbi de Lacedæmoniis quod ait, hoc ad Androclidā poſſis referre: quem, cùm eſſet vna mutilus tibia, noménq; militiæ dare volens, ob id corporis vitium repelleretur, dixiſſe ferunt, non tamen fugiētibus ſed cōſiſtētibus aduerſus hoſtes depugnandū eſſe, ἀλλ' οὐ φεύγοντα (εἶπεν, vt apud Plutarch. eſt in apophtheg. Lacon. f.384. lib. à Stepha. excuſi) μένοντα δὲ δεῖ τοῖς ἀντιτεταγμένοις μάχεσθαι. Cui ſimile quod ab eodē Plutar. in eo ipſo lib f. 395. Callicratidæ tribuitur depugnaturum ad Arginuſas Hermoni gubernatori admonenti, multo plures Athenienſium triremes reſpōdiſſe: καὶ τί τοῦτο; ἀλλὰ φεύγειν αἰσχρὸν καὶ βλαβερὸν τῇ σπάρτῃ, μένοντα δὲ ἢ ἀποθανεῖν ἢ νικᾶν ἄριστον. Itémque Ageſilao à quo claudum Lacones in militiam eundi cauſa quærentem equum, tale reſponſum abſtuliſſe, idem eodem lib. narrat, fol.372. οὐκ οἶσθα ἔφη ὅτι οὐ φευγόντων ἀλλὰ μενόντων ὁ πόλεμος χρείαν ἔχει;

loco accipiendum aliquando credidi, vt ad queſlibet ſacrorum, hoc eſt non gymnicorum modò, quæ in palæſtris, xyſtis, & ſtadiis exhiberi ſolita, de quibus apud Xenophontem,[a] ſed muſicorum quoque, ſiue ſcenicorum ludorum agoniſtas, τοὺς τὴν θεατρικὴν μουσικὴν (vt Ariſtoteles *li.* 8. πολιτικῶν. loquitur) μεταχειριζομένους omnéſq; aſcetas ab Atticis nominatos, producerentur: exceptis tamen actoribus, ſiue hiſtrionibus, pantomimis, & reliquis id genus artificibus ſcenicis: quos cùm à Latinis[b] ita; vt à Græcis[c] τεχνίτας, τοὺς περὶ τὸν διόνυσον, ſiue διονυσιακοὺς vocatos eſſe memoret: ipſos tamen coronatos ſaltaſſe; vnde coronam, quaſi choronam ἀπὸ τοῦ χορεύεσθαι dictam, & iſtud coronæ præmium vti mererentur, enixè contendiſſe Athenæus *lib.* 15. *Deipnoſoph.* ex Appionis libro de lingua Latina retulit. Et mouebar eo quod ſcilicet apud Romanos, iam inde à Nerone principes quoque ſcenam inſcendiſſe, citharam tentandi cauſa, proceres Romanos ſpecie orationum & carminum, ſcena pollutos de Tacito *lib.* 14. *annal. & initio lib.* 16. didiceram. Nunc in ea opinione ſum, vt de ſolis gymnicorum agoniſtis, quos γυιοδάμας Pindarus *Iſthmijs ad fin. od.* 5. nominauit; atque ita propriè ac ſtrictè athletarum vocabulum exponi debere pronuntiem. Nam etſi coniunguntur pleriſque vetuſtorum & claſſicorum auctorum [d] locis οἱ τεχνῖται μετὰ τῶν ἀθλητῶν: vt ſimilem penéque gemellam, ſi non eandem, vtrumque nomen ſignificationem inibi habere videatur: quin imo muſicorum quoque præmia ἔπαθλα καὶ ἆθλα. βιαζόμενος δ᾽ ἂν καὶ ἐπ᾽ ἐκείνων εἴποι τις διονυσιακῆς ἀγωνίας ἀθληταί, ἀθληταὶ δὲ μουσικοὶ καὶ διονυσιακοὶ τεχνῖται, vt Pollux *d. cap.* 30. *lib.* 3. tradit. Vnde apud Platonem in VI. de legibus, *fol.* 764. *exemplaris à Steph. excuſi.* Athletarum nomen tam ad muſicos quàm ad gymnicos ludos relatum videre eſt, vbi: ἀγωνίας δὲ ἔντε τοῖς γυμνικοῖς καὶ περὶ τὴν μουσικὴν ἀθλοθέτας ἀθληταῖς. Propriè tamen ad gymnicos Athletarum vocabulum ſpectare, idem Pollux admonet, ſic fere, ἰδίως δ᾽ ἀπὸ τῶν γυμνικῶν ἆθλοι οἱ πόνοι & cæt. ὥσπερ ἐπὶ τῶν μουσικῶν ἴδιον ὅ φησι δημοσθένης τὸ λειτουργεῖν τῷ θεῷ, καὶ οἱ γυμνικοὶ μὲν κυρίως ἀθληταὶ καλοῦνται καὶ ἀσκηταὶ καὶ ἀγωνισταί. Vbi appellatione τῶν μουσικῶν rhapſodos, & chorentas, ſiue ſaltatores, & hypocritas, ſiue actores deſignatos intelligas è Platonis de Repub. ſecundo: & ex iſto itidem eius auctoris de legibus octaui *fol.* 834. *&* 835. loco: in quo certamina inter ipſos fuiſſe feſtis Deorum diebus, præmiáque victori præſtituta ſignificat, ſic ferè; τὰ δὲ ῥαψῳδῶν καὶ τῶν τούτοις ἑπομένων, καὶ ὅσαι ἐν ἑορταῖς ἅμιλλαι χορῶν ἀναγκαῖαι γίγνεσθαι, ταχθέντων τοῖς θεοῖς τε καὶ τοῖς μετὰ θεῶν μηνῶν καὶ ἡμερῶν καὶ ἐνιαυτῶν & cæt. Et ſtatim, τότε καὶ τοὺς μουσικῆς ἀγῶνας χρὴ προσδοκᾶν κατὰ μέρος ἀγωνιεῖσθαι, ταχθέντας ὑπό τε ἀθλοθετῶν, καὶ τοῦ παιδευτοῦ τῶν νέων καὶ τῶν νομοφυλάκων εἰς κοινὸν περὶ αὐτῶν τούτων συνελθόντων.

Iſtius reſcripti ſententiam ſtrictè accipi debere. Thucydidis locus de honore athletarum apud Græcos perperam à Polluce adſcriptus Xenophonti. Agones dijs ſacri. Ludorum religio de qua Beati Cypriani locus inſignis illuſtratur atque aſſeritur. Adhibito Clementis teſtimonio quod ipſum exponitur, circa Ludempiſtræ, Olympici & Agonis vocabula. Muſicus ſiue poëticus agon vbi exhibitus; quæq; in eo conceſſa olim præmia.

[a] In de dictis & factis Socra. ὥσπερ οἱ τῶν γυμνικῶν ἀγώνων ἀθληταὶ ῥᾳδίως περιγεγόνασι, &c.

[b] Cicero in ea pro Archia poëta ſub initium, Rheginos credo aut Locrenſes, &c. quod Scenicis artificib. largiri ſolebant. id huic ſumma ingenij prædito gloria noluiſſe. Seneca Epiſt. 11. Liuio lib. 39. vbi, Multi artifices ex Græcia venerunt honoris eius cauſa: athletarum quoque certamen, tũ primò Romanis ſpectaculo fuit, &c. quin & quos Græci θυμελικοὺς καὶ ὀρχηστὰς dicunt, hos artificũ reliquorum nomine à Vitruuio lib. 5. deſignatos ſciẽdum eſt. Et à Liuio initio libr. 7. vbi de ludorũ Scenicorũ origine.

[c] Ariſtot. quem Agellius citat ca. 4. li. 20. noct. Attic. Illum videto probl. ſect. 30. quæſ. 10 Philoſt. li. 5. de Apollon. Pollucẽ cap. 30. li. 3. co. 187 & Athenæũ lib. 5 Deipnoſo. fol. 59 lin. 41.

[d] In his Diodori Siculi lib. 20. f. 788. Ἀντίγονος δὲ προκεχειρισμένος ἀγῶνα μέγαν καὶ πανήγυριν ἐν Ἀντιγονίᾳ συντελεῖν πανταχόθεν ἀθλητάς τε καὶ τεχνίτας τοὺς ἐπιφανεστάτους ἐπὶ μεγάλοις ἄθλοις καὶ μισθοῖς ἠθροίκει. ὡς δ᾽ ἤκουσε τὴν λυσιμάχου διάβασιν καὶ τῶν στρατηγῶν τὴν ἀπόβασιν, τὸν μὲν ἀγῶνα διέλυσε, τοῖς δ᾽ ἀθληταῖς καὶ τοῖς τεχνίταις ἀπέδωκε μισθοὺς οὐκ ἐλάττους διακοσίων ταλάντων.

Plutarshi locus ad marginem caſtigatus. Præmia ſcenicis dramatum actoribus conceſſa. In his coronæ ſcenicæ. Item ciuitas. Poëtis apud Romanos coronæ, & ſtatuæ ludis Capitolinis, ſicut etiam athletis. Vetuſtæ in eam rem inſcriptiones proditæ: quæ docent ludos illos fuiſſe triplices, ſicuti Neronianos. Choragorum ſumptibus ſuis ſpectacula edentium. Coronæ ob victoriam diuitiarum gratia tripodúmque dicatio. Per agitatores equorum Circenſium domini licet abſentes pro victoribus coronati. Subſcriptiones ab his in grammateio, aut horum nomine ab illis aliiſue factæ.

CAP. III.

CVM itaque obſit vtilitatibus Reipub. ſingularum ciuitatum athletis conceſſa iſto reſcripto immunitas[a], ac proinde odioſa ſit, arctari debet interpretatione quantum poteſt, iuxta vulgare noſtrorum axioma, vt in iis modò, quos athletas eſſe negari nequit, illa obtineat. Ac in his quidem ob eam ſcilicet rationem, quod cùm gentiles, veſanè ſuperſtitioſi per ipſos, hoc eſt eorum miniſterio atque opera, Diis atque idolis ſuis honorem haberi, ſibíque felicia & fauſta omnia impetrari ab illis exiſtimarent[b], ipſis quoque viciſſim permagnos cum præmiis honores tribui à popularibus, immò à Senatoribus etiam ſoliti[c]. Quò Thucididis illud de Scionæis & Braſida verbum[d] pertinet, καὶ τὸν βρασίδαν τά τ' ἄλλα καλῶς ἐδέξαντο, καὶ δημοσίᾳ μὲν χρυσῷ στεφάνῳ ἀνέδησαν, ὡς ἐλευθεροῦντα τὴν ἑλλάδα· ἰδίᾳ τ' ἐταινίουν τε καὶ προσήρχοντο, ὥσπερ ἀθλητῇ Huc accedat quod Romani, quamuis illos Deos colerent quos videbant ſibi voluiſſe ſcenicas turpitudines conſecrari: ſuæ tamen dignitatis memores ac pudoris, actores talium fabularum nequaquam honorauerunt more Græcorum; ſed ſicut apud Ciceronem Scipio loquitur, Cùm artem ludicram, ſcenámque totam probro ducerent; genus id hominum non modo honore ciuium reliquorum carere; ſed etiam tribu moueri notatione cenſoria voluerunt; ſicut à B. Auguſtino in libris de ciuitate *lib. 2. ca. 13.*[f] traditur. Cùm igitur homines ſcenici legibus Romanis ab omni honore pellerentur: immò ipſæ quoque tribus à Cenſoribus mouerentur ad infamia iſta & vilia capita, licet ſtipe aut coronis ſcenicis donata, beneficium huius conſtitutionis, qua immunitas tribuitur, extendi atque prolatari abſurdum fuit: quando ne ipſos quidem poëtas vlla immunitatis prærogatiua iuuari Philippus Imperator ſcripſerit. *l. 3. Cod. de profeſſor. Et med. lib. 10.*

De agonum tota ratione Diis dicata & ſacra, vnde ipſi ſacri nuncupati (vt mittam ea quæ primo tertij Semeſtrium libri capite, cùm de lucis ac ludorum religione ſermo incidiſſet attuli) memoriæ ſuccurrit, quod inter cætera martyr Cyprianus,[f] Quando id quod in honore alicuius idoli (ait) ab Ethnicis agitur à fidelibus Chriſtianis ſpectaculo frequentatur,

a Cui adiungebatur etiã ſalarium ſiue ſtipendiũ publicum, ſicuti ſuo loco exponemus lib. 2. quod ex viribus reipub. tribui ab Imperat. vetitũ niſi ei qui iuſſu ipſorũ id eſſet cõſequutus l. j. C. de præbendo ſal. lib. x.

b Attigit leuiter doctiſſimus Mercurial. ca. 5. li. 1. de arte gym. è Plutar. in 5. Symp. probl. 3. & Plato in 3. de Republ. De Liberalibus ſiue Dionyſiacis videto Tertullianũ de ſpectac. cap. 1. 5. & 6 Diodor. Sic. lib. 3. Biblio. Pauſan. Corinth. Auſon. de fer. Rom. De Lernæis Baccho itidem ſacris, quibus poëtę iocularibus dictis inter ſe contenderẽt ab interprete Ariſtoph. agitur in equitib. f. 220. in verbo ληναΐτην. De Liberi æde ad Ægiẽſe theatrum Pauſan. Achaicis, qui & in Bœoticis narrat Lyſij Dionyſij ſacellum fuiſſe proxime theatrum. De Circo Soli & Caſtoribus dicato vide Tacit. extremo annal. 15. Tertull. in de ſpectac. cap. 4. & Zoſimum in 2. hiſtor.

c Plinium videto lib 16. cap. 4. Et Euſebium in 3. de præparat. Euangel.

d lib. 4. non longè ab extremo in pag. 160. quem tamen locum citans Iul. Pollux lib. 3. Onomaſt. cap. 30. §. περὶ νικητῶν, Xenophonti tribuit, lapſu memoriæ, qui multa legentibus non infrequens.

e Vide & cap. 27. & 29. Itémque Tertulli. hac ipſa de re in lib. de ſpectac è quo ſcripſi ad extremum cap. 20. lib. 1. Semeſt. Sed & ex aliis lib. 2. ca. 12. quibus adde his Caſſiodor. form. 10. lib. 7. variat. Et quod eſt in l. 44. Iulia. D. de ritu nuptiar.

f In lib de ſpectaculis. vide ſis B. Auguſt. de Scenicorum ludorum inſtitutione apud Romanos lib. 1. de ciuit. cap. 32 & lib. 2. cap 8. Fab. Quinctil cap. 8. lib. 3. Inſtitut. Orato. de theatri ludorúmque religione ac honore. cùm ita ſcribit. Præcedat enim ſemper aliquid neceſſe eſt vt in ludis honor Deorum, in theatro non inutilis laborum remiſſio deformis & incommoda turbæ ſi id non ſit conflictatio: & nihilominus eadem illa religio cùm theatrum veluti quoddam illius ſacri templum vocabimus, cum hoc autem Cypriani loco coniungetur ille alter commodiſſimè què à Clemente Alexandrino inferius proferam huius libri cap. 16.

quentatur, & idololatria gentilis aſſeritur,& in contumeliam Dei religio vera & diuina calcatur:& poſteà,Omnia, inquam,iſta ſpectaculorũ genera damnauit(ſcriptura ſcilicet) quando idololatriam ſuſtulit,ludorum omnium matrem. Vnde hæc leuitatis & vanitatis monſtra venerunt.Quod enim ſpectaculum ſine idolo?quis ludus ſine ſacrificio?quod certamen non conſecratum mortuo? & aliquanto pòſt, quod huius reſcripti principalis de certamine ſacro antiquæ Græciæ verba explicat, Græca illa certamina (inquit) vel in cantibus vel in fidibus vel in vocibus vel in viribus,præſides ſuos habent varia dæmonia; & quicquid eſt aliud quod ſpectantium aut oculos mouet aut delinit aures,ſi cum origine ſua aut inſtitutione quæratur, cauſam præfert aut idolum aut dæmonium aut mortuum. Hactenus ille:cuius ex verbis omnino petenda talium ludorum prohibitionis ratio Apoſtolicis apud B. Clementem conſtitutionibus ita expreſſæ vt eã habuiſſe Cyprianus in memoria videatur cùm ſuperiora exſcriberet.ſic eſtapud Clementem[a], τῶν ἐπὶ σκηνῆς ἐάν τις προσείη ἀνὴρ ἢ γυνὴ ἢ ἡνίοχος ἢ μονόμαχος ἢ σταδιοδρόμος ἢ λουδεμπιστὴς ἢ ὀλυμπικὸς ἢ χοραυλὴς ἢ κιθαριστὴς ἢ λυριστὴς ἢ ὁ τὴν ὄρχησιν ἐπιδεικνύμενος ἢ κάπηλος ἢ παυσάσθωσαν ἢ ἀποβαλλέσθωσαν.& poſteà ἑλληνικοῖς τις ἔθεσιν ἐξακολουθῶν ἢ ἰουδαϊκοῖς μύθοις ἢ μεταθέσθω ἢ ἀποβαλλέσθω.θεατρομανία εἴτις προσκεῖται ἢ κυνηγίοις ἢ ἱπποδρομίοις,ἢ ἀγῶσι:ἢ παυσάσθω ἢ ἀποβαλλέσθω vbi λουδεμπιστοῦ nomẽ e Latino & Græco idiomate cõpoſitum non per munerarium ludorúmue apparatorẽ vt Turriano viſum; neque per ludiũ ſicuti Bouius reddidit: ſed per agonũ curatorẽ ſiue procuratorẽ ac moderatorem de quo inferiùs xviij.capite loquemur exponi debuiſſe:Olympici vero cęteros omnes athletas ſiue agoniſtas alios excepto ſtadij curſore de quo ante iniecta mentio comprehenſos, arbitror; quibus apud Olympiam decertandi mos fuit: quemadmodum agõnũ vocabulo ſolos gymnicos ab equeſtribus ſiue curulibus & ſcænicis hoc eſt poëticis ſiue muſicis de quibus actum fuerat diſtinctos deſignaſſe Beatum Clementem cenſeo. Cùm itaque in muſicis ſiue ſcenicis[b]ludis;quæ voce & modis & organis & literis tranſiguntur,ea & Appollines & Muſas & Mineruas & Mercurios mancipes habere à Tertulliano in de ſpectaculis cap.7.ſit traditum hoc eius diſcipulus B. Cyprianus iſtis illius loci verbis ſignificare voluit,Vel in cantibus,vel in fidibus,vel in vocibus,quæ ad Muſicum ſiue ſcenicum certamen pertinere manifeſtum eſt, quale Capitolinum[c] à Nerone inſtitutum Romæ atque à Domitiano excitatum; ſicut in eorum vita Suetonius refert: id autem in odæo vel ſcena theatri pręſertim Pythici atque Iſthmici (vt ipſe mihi Plutarchus[d] auctor) aut in gymnaſiorum exhedris apud Græcos olim commiſſum: in quo præclarorum poëmatum recitatoribus varia(pręter hircũ Tragicis poëtis[e],agnúmq; Homericorum, aliorúmque Epicorum carminum pronuntiatoribus[f] arnodis, olim donari ſolitum) propoſita ibi, & in ſtadio quoque ante gymnicorum ludorum commiſſiones, Muſarum vtique honori præ-

a Oct.lĩ.conſtit. Apoſt.c. 32.f 150.p.1.2.
b Muſicum ſtudiũ & artem Muſicã retulit Terẽtius ad poëſim dramatũ ſiue fabularũ in theatris agendarum ſicuti docebo lib.2. cap.14. ſub initium ad marg.
c de quo vide ſis quæ ſcribimus infrà cap.26.
d In ſympoſiac. proble. lib.2. quæſt. 4.in princip. vbi Σωσικλέα τὸν κεραυνῆθεν πυθίοις νενικηκότα ποιητὰς εἱστιῶμεν τὰ ἐπινίκια,Et lib. 5. q. 2. τὴν δὲ ποιητικὴν ἀποφαίνομεν οὐκ ὄψιμον οὐδὲ νεαρὰν ἐπὶ τοὺς ἱεροὺς ἀγῶνας πρόπαλαι στεφανῶν ἐπινικίων τυγχάνουσαι &c. & poſtea, ὡς ἐν τῷ σικυωνίῳ θησαυρῷ χρυσοῦν ἀνέκειτο βιβλίον ἀριστομάχης ἀναθήματα τῆς ἐρυ... (vbi forſitan reponẽdum ἐρυθραίας)ποιητρίας ἴσθμια νενικηκυίας. Et ſtatim,τὰ μέν γε πύθια τῶν μουσικῶν ἔσχε τρεῖς ἢ τέσσαρας ἐπεισοδίους ἀγῶνας. ὁ δὲ γυμνικὸς ἀπ' ἀρχῆς ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον οὕτως κατέστη.
e Horatius in arte, Carmine qui Tragico vilẽ certabat ob hircum. De tragœdorum victoria poſt certamen Muſicum elegans & iucunda illa hiſtoria quæ apud Plutarchum lib.9. ſympo. problemat. 2.quæſt.in hæc verba proponitur, περὶ θεοδώρου τοῦ τραγῳδοῦ γυναικὸς οὐ προσδεξαμένης αὐτὸν ἐν τῷ συγκαθεύδειν ὑπογύου τοῦ ἀγῶνος ὄντος ἐπειδὴ δὲ νικήσας εἰσῆλθεν πρὸς αὐτὴν ἀσπασαμένης καὶ εἰπούσης, Ἀγαμέμνονος παῖ νῦν ἐκεῖνο ἔξεστί σοι. f Euſtathius initio commentarij in Iliad Home.ibi περὶ ῥαψῳδῶν ait eos & ῥαβδῳδοὺς dictos, ἀλλὰ καὶ ἀρνῳδοὺς ἐπειδὴ οἱ ἀγωνιζόμενοι ἐν ᾠδῇ ὁμηρικῇ καὶ νικῶντες ἄρνα ἐλάμβανον ἔπαθλον.

mia, cum coronis quæ τῶν κριτῶν (vnde Critici dicti) iudicum, inquam, cenſura & iudicio præſtarentur: non illo quidem prorſus, aut ſemper incorrupto æquo & vero; Menandrum ſiquidem à Philemone nequaquam pari ſcriptore in certaminibus comœdiarum ambitu gratiáque & factionibus ſæpenumero victum narrat Agellius *lib.17.noct.Att.c.14.* ita vt è centũ & quinq; omnibus comœdiis, vel (vt alij volunt) CXVIII. vel CIX. quas reliquit ſolis eum octo viciſſe ab Apollodoro in Chronicis proditum fuerit.

a lib. I. de vita Sophiſtar. Scenicos actores fabularũ non paruo ciuitatis honore dignos exiſtimatos Æſchinis & Ariſtodemi Athenienſium exemplis adhibitis comprobat D. Auguſtin. lib. 2. de ciuitate. cap. 10 ſed hoc apud Græcos.

Quid quod ipſis etiam actoribus dramatum mutua in luſtralibus illis & ſacris agonibus honoris ergo certamina inter ipſos & victori præmia? De Pythicis quidẽ agens Philoſtratus in Hippodromo[a] ſophiſta, ὅτι μεγάλου ἐν θετταλίᾳ δοκοῦντος τοῦ ἅπαξ προςτῆναι τῶν πυθίων, ὁ ἱππόδρομος προέστη δὶς τῶν πυθίων ἄθλων: & adiicit, τὸ γοῦν περὶ τὸν τῆς τραγωδίας ὑποκριτὴν ὑπ' αὐτοῦ προαχθὲν, οὐδὲ ὑπερβολὴν ἑτέρῳ κατέλοιπε δικαιότητός τε καὶ γνώμης: κλήμης γὰρ ὁ βυζάντιος τραγωδίας ὑποκριτὴς ἦν οἷος οὔπω τις τῆς τέχνης &c. ἀείσαντα δὲ αὐτὸν ἀγωνισάμενον, κἂν τοῖς ἀμφικτυονικοῖς ἄθλοις· οἱ μὲν ἀμφικτύονες ἀπεψηφίζοντο τῆς νίκης διὰ τῆς προειρημένης αἰτίας & cætera quæ ſequũtur. Meminit & Syneſius in Ægyptiorum coronarum tragœdis actoribus datarum, quo loco, ἐπεὶ καὶ ὁ τραγωδὸς γελοῖος ἂν γένοιτο, τὸ μὲν [προσωπεῖον] φεύγων, τὸ δὲ αἱρούμενος. καὶ γὰρ ἐν τῷ τῆς χρείας εὐδοκίμων στεφανοῦταί τε καὶ κηρύττεται, καὶ ἐν τῷ τοῦ βασιλέως ἀσχημόνων κλώζεται καὶ συρίττεται: quas à Suetonio Scenicas nuncupatas in Nerone cap. iiij. ex ære Cyprio ſpeciem auri præbente Romæ quidem fuiſſe Plinius me docuit natur. hiſt. lib. xxxiv. ad extremum viij. capitis. Reſtituto quod intermiſſum fuerat certamine comœdiarum Lycurgus orator hanc inſuper legem ad populum Athenienſem tulit, victor ciuitate donaretur; ſicuti Plutarchus in eius vita *fol.1547. in vitis decem Rhetorum.* narrat, quo loco ſic ſcriptum, εἰσήνεγκε δὲ νόμους τὸν περὶ τῶν κωμῳδῶν ἀγῶνα τοῖς χύτροις ἐπιτελεῖν ἐφάμιλλον ἐν τῷ θεάτρῳ, καὶ τὸν νικήσαντα εἰς ἄστυ καταλέγεσθαι, πρότερον οὐκ ἐξὸν, ἀναλαμβάνων τὸν ἀγῶνα ἐκλελοιπότα. Ludis quoque Capitolinis Romæ coronas poëtis datas è iudicum ſententia & ſtatuas in ipſorum municipiis à plebe collato ære poſitas antiqua inſcriptio illa documento eſt: quam in oppido Hiſconio repertam ab Omphrio Pannino, Smetius *Antiq. inſcriptio. appendicis ordine 2. fol.152. num.22.* prodidit. L. Valerio L. F. Pudenti. Hic cùm eſſet annorum xiij. Romæ certamine Iouis Capitolini luſtro ſexto claritate ingenij, coronatus eſt inter poëtas Latinos omnibus ſententiis iudicum. Huic plebs vniuerſa Hiſconienſium ſtatuam ære collato decreuit. Nec mirum quando iiſdem ludis athletas quoque pancratiaſtas decertaſſe, atque coronas conſequutos, vel ex ea inſcriptione antiqua, quam è marmore quopiam Romæ apud Cardinalem Farneſium extãte Iuſtus Lipſius expreſſit, atque in ſuum inſcriptionum Smetij veterum auctarium *excuſum à Raphelengio Antuerpiæ ann.1588.* *pag.*57. contulit, manifeſtiſſimè colligitur: καπιτώλια ἐν ῥώμῃ δὶς τὸ δεύτερον μετὰ πρῶτον κλῆρον στήσας τοὺς ἀνταγωνιστάς. &cæt. quæ ſequũtur, & quę ſuis ſingula locis poſteà præbiturus ſum: & in alia itidem inſcriptione, *In eodem auctario pag.* 58. quæ in baſi eiuſdem marmoris habetur, & à me ſolida, (vt ita loquar) & integra libro tertio cùm de hebeteriis loquar exhibebitur, decretum Imperat. Antonini præferens, quo xyſticis hieronicis

hieronicis locus conceditur balneis principalibus adiunctis, in quo grammateium habeant Romæ;vbi Capitolinis ludis conuenire, ſuáque acta & commentaria poſſint reponere, ὅπου καὶ μάλιστα τοῖς καπιτωλείοις συνέρχεσθαι. Hinc igitur intelligimus, non modò Equeſtres fuiſſe ſiue Circenſes ludos Capitolinos Romæ, quod hactenus crediderant pleríque, ſed etiam triplex in ipſis certamen exhibitum Equeſtre, Gymnicũ ac Muſicum ſicuti Neronianis illis multò poſt inſtitutis, de quibus agetur tum iſto inferius *cap.* 26. libro, tum etiam tertio *cap.* 15. *&* 16. ſi Dominus dederit. Nec tantùm poëtæ [a] vel dramatum actores, ſed & qui ſuis ſumptibus ipſorum ſpectaculum populo exhiberent (qui ex eo choragi dicebantur) coronis aliiſque præmiis honorabantur. Vnde Plutarchus[b] Ariſtidem ait in Liberi patris templo victoriæ monimenta tripodas choragicos reliquiſſe ſub hac inſcriptione, Tribus Antiochis vicit, Ariſtides choragus fuit, Archeſtratus docuit. Idem Plutarchus alio loco [c], Andocidem ſcribit choro cyclico ſiue annuo, certanti dithyrambico tribui ſuæ, ſumptus miniſtraſſe victoriámque adeptum dicaſſe tripodem, exceſſóque in loco, ſtatuiſſe Porino Selino oppoſitum. Καὶ αὐτὸς δὲ (inquit) ἐχορήγησε κυκλίῳ χορῷ τῇ αὑτοῦ φυλῇ ἀγωνιζομένῳ διθυράμβῳ καὶ νικήσας ἀνέθηκε τρίποδα ἐφ' ὑψηλοῦ ἄντικρυς τοῦ Πωρίνου Σελίνου. Atq; huc etiã pertinet quod è Platonis octauo de legibus libro, ad Pollucis verborũ explicationẽ antè attuli: & quod Plutarchus in Lycurgi Rhetoris vita, eum legem tuliſſe ait Athenis ad populum; vt Neptuni certamen non minus tribus anniuerſariis choris, pompíſque in Peiræo fieret, victoréſque nõ paucioribus, quàm decem minis donarentur: qui ſecundo præmio, non minus octo; qui tertio, non minus ſex minis. περὶ τοῦ ποσειδῶνος ἀγῶνα ποιεῖν ἐν πειραιεῖ, κυκλίων χορῶν οὐκ ἔλαττον τριῶν. δίδοσθαι μὲν τοῖς νικῶσιν, οὐκ ἔλαττον δέκα μνᾶς· τοῖς δὲ δευτέροις, ὀκτώ· ἓξ δὲ, τοῖς τρίτοις κριθεῖσιν.

Ob diuitias igitur, amplóſq; lauti patrimonij reditus qui ſumptibus liberalioribus in choros, ludóſque factis, maximè oſtentarentur; apud Olympicam quoque celebritatem (quæ in ſumma commendatione, atque admiratione apud omnes antiquitus fuit) data non minùs quàm propter corporis robur & præclarum in literis aliquod ſpecimen præmia; Iſocrates[d] imprimis oſtẽdit: quo loco de Alcibiade, περὶ δὲ τοὺς αὐτοὺς χρόνους ait ὁρῶν τὴν ὀλυμπιάσι πανήγυριν ὑπὸ πάντων ἀνθρώπων ἀγαπωμένην, καὶ θαυμαζομένην, καὶ τοὺς ἕλληνας ἐπιδείξεις ἐν αὐτῇ ποιουμένους πλούτου καὶ ῥώμης καὶ παιδεύσεως, καὶ τούς τε ἀθλητὰς ζηλουμένους καὶ τὰς πόλεις ὀνομαστὰς γιγνομένας τῶν νικώντων & cæt. Ergo Philippo ipſi Macedoni ob agones Muſicos celebritati nuptiarum Cleopatræ filiæ; cum Alexandro Epirotarum rege ſumptibus maximis apud Ægas Macedoniæ oppidum editos tanquam chorago (vt videtur) cuipiam conceſſæ, non modò à ſingulis quibúſque illuſtribus ciuibus, verùm & à præcipuis Græciæ ciuitatibus aureæ coronæ, ab ipſis etiam Athenienſibus illa quæ palàm renuntiata per præconem, ſicuti Diodorus Siculus *lib*. 16. *biblioth. fol.* 557. refert, τέλος δὲ πολλῶν πανταχόθεν πρὸς τὴν πανήγυριν συρρεόντων καὶ τῶν ἀγώνων καὶ γάμων συντελουμένων ἐν αἰγαῖς τῆς μακεδονίας, οὐ μόνον κατ' ἄν-

a In concertatione quadã inter Homerũ & Heſiodum: iſte cùm ad quæſtiones ventum eſſet ob præclarũ ex tempore reſponſum magni factus & tripode donatus Plutar. teſte in Sympoſ. fol. 267. exemplaris à Stephano editi. Euripidẽ qui natus annos duodeuiginti tragœdiã ſcribere adortus eſt, & in inſula Salaminis ſpelũca tetra & horrida tragœdias ſcriptitarit vt à Philochoro refert Agellius c.20. lib. 15. quinque & ſeptuaginta tragœdias cùm ſcripſiſſet in quinque ſolis viciſſe, cùm eũ ſæpe vincerent aliqui poëtę ignariſſimi à Varrone idẽ tradit c.4. lib 17.

b Ariſtid. ſub init. fol. lib. à Stephano excuſi 584. Idem in Themiſt. ſub initium in f. 288. adfert aliquid non abſimile de Themiſtocle, quod à nobis inferius hoc ipſo libro exhibebitur: Et ſimiliter de choragis athletarum ex Athenæi 5. deipnoſophiſt. diſſeretur ad extrem. c. 16. infr.

c In vitis decem Rhetorum in Andocide ad fin. in fo. eiuſd. lib. 1535. Videto alium eiuſdẽ locũ Themiſt. f. 207. & 108. quem inferius adfero c. 26. Inter δαπανηρὰς μὲν μὴ χρησίμους δὲ λειτουργίας retulit Ariſt. lib. 5. polit. τὰς χορηγίας καὶ λαμπαδαρχίας καὶ ὅσας ἄλλας τοιαύτας.

d περὶ τοῦ ζεύγους col. 520. edit. Oper. ann. 1570.

δρα τῶν ἐπιφανῶν ἐστεφάνωσαν αὐτὸν χρυσοῖς στεφάνοις. ἀλλὰ καὶ τῶν ἀξιολόγων πόλεων αἱ πλείους ἐν αἷς ἦν καὶ ἡ τῶν ἀθηναίων. ἀναγορευομένου δὲ τοῦ στεφάνου τούτου διὰ τοῦ κήρυκος, τὸ τελευταῖον εἶπεν, ἄν τις ἐπιβουλεύσας φιλίππῳ τῷ βασιλεῖ καταφύγῃ πρὸς ἀθηναίους, παραδόσιμον εἶναι τοῦτον. & reliqua. Præterea illis etiam abſentibus, quorum equi celites, bigæ quadrigæ, curriculo viciſſent, & ibi & in aliis itidem antiquæ Græciæ agonibus conceſſa fœminis quoque ipſis præmia ſciendum eſt: qua de re inferius ſuo diſſeretur loco. Nec aliter accipiendum arbitror quod de Alcmæone antea[a] ſcripſerat Iſocrates primùm ex Athenienſibus ciuibus Olympiæ bigis equeſtribus viciſſe, ἵππων γὰρ ζεύγει πρῶτος (inquit) ἀλκμαίων τῶν πολιτῶν ὀλυμπίασιν ἐνίκησεν: non enim ipſe ἱπποκόμος hoc eſt equorum agitator; ſed equorum curribus iunctorum & qui eos agere ſcirent aurigatorum exhibitor fuit; non magis quàm Hieron Siciliæ tyrannus, aut Alcibiades Athenienſis: de quorum Olympiacis è curuli certamine victoriis, inferius hoc ipſo libro, & nonnihil ad extremum libri tertij (faciente Domino) diſceptabitur vbi erit commodum. Subſcriptiones autem quaſpiam ab eo qui curuli certamine ſuperaſſet, aut vellet contendere, ſi ipſe dominus equorum, ac præbitor adforet; vel eius abſentis nomine ab auriga & agitatore & amico potius & procuratore aliquo apud grammateium (de quo agetur libro tertio[b] commodius) fieri debuiſſe de ſuis non alienis equis exhibitis, ex iſta quæ de Alcibiade à Diodoro Siculo *lib. 3. bibliothe. fol.* 370. enarratur hiſtoria intelligimus: quo loco, διομήδους γάρ τινος τῶν φίλων συμπέμψαντος αὐτὸν τέθριππον εἰς ὀλυμπίαν ὁ Ἀλκιβιάδης κατὰ τὴν ἀπογραφὴν τὴν εἰωθυῖαν γίνεσθαι, τοὺς ἵππους ἰδίους ὑπεγράψατο, καὶ νικήσαντας τὸ τέθριππον τὴν τε ἐκ τῆς νίκης δόξαν αὐτὸς ἀπηνέγκατο, καὶ τοὺς ἵππους οὐκ ἀπέδωκε τῷ πιστεύσαντι. Quæ dico de poſterioribus temporibus Olympici agonis ab Iphito inſtaurati intelligenda ſunt: ante quem iam inde ab ipſo eius agonis ab Hercule inſtituti principio, & equis alienis currum agitabant & præmia conſequebantur: id quod adhibito Homeri quoque teſtimonio Pauſanias *Eliacô* 1. *fol.* 120. *Aldini exemplaris* aſſerit; quo loco, ἦν δὲ ἄρα ἐκ παλαιοῦ καθεστηκὸς ἀγωνίζεσθαι καὶ ἀλλοτρίαις ἵπποις. ὅμηρος γοῦν ἐν ἄθλοις τεθεῖσιν ἐπὶ πατρόκλῳ πεποίηκεν ὡς μενέλαος αἴθῃ τῇ ἀγαμέμνονος, τῷ δὲ ἑτέρῳ χρήσαιτο τῶν ἵππων οἰκείῳ. ἡνιοχεῖ δὲ καὶ ἄλλως ὁ ἰόλαος ἡρακλεῖ τὰς ἵππους.

[a] col. 517. in ea Iſocratis περὶ ζεύγους.

[b] cap. 27. li. 3. vide ſis & lib. 2. extremum cap. 15. & 17. vbi τοῦ ἀρχείου mentio ſicuti τῶν συγγραμμάτων in ca. 20. eiuſdē libri.

De Cypriani verborum ad agones pertinentium veritate diſputatur. De Tibiarum cantu plurima. Quis eo primum præſtiterit in certamine præmiúmque adeptus ſit. Auloedos ſiue Tibicines non Auletas olim coronatos. Pindari locus. Thymelici. Nemeis itidem vt Pythijs, tibiæ cantui conſtitutum præmium. Olympia Muſicum agonem & Poëticum ante Neronem non admiſerat, ſed Elis tamen apud Lalichmiam. Tibiam & illa, cùm ſaltatores de victoria contenderent. Ἔνθεια *quæ proemia & hymni. Thymele. Tibiæ cantus & in ſcenicis ludis vſurpatus. Choragos publicè ipſos interdum inflaſſe tibias. Quando Athenienſes à tibiarum cantu abſtinere cœperint, & quamobrem. Apud Cyprianum verba quædam loco forſitan mutanda.*

CAP. IIII.

Sed apud Cyprianum (ne quid intactum relinquamus, quod offendiculo aut ſcrupulo eſſe cuipiam queat) illa, Vel in fidibus, vel in vocibus cùm ſuperuacanea ſint, ſatiſque ipſo cātuum nomine comprehenſa

intelli-

intelligantur: parũ abeſt: quin ex gloſſæ interpretatione, ſiue ſcholio huius vocabuli, Modulationem omnem agoniſticam ab Cælio Aureliano [a] medico vetuſto memoratum deſignatis [b] perperam in contextum irrepiſſe aſſeuerem: ne alioqui tibiarum cãtus ab ipſo Quinctiliano *li. 1. Oratora. Inſtit. cap.* 11. aliiſque auctoribus nuncupatus, excludatur: quo tamen qui præſtarent, eos ab antiquo Pythiorum agonum præmia cum coronis cõſequutos & Strabo lib IX. Geographię, & Plutarchus in Sympoſiacis problem[c]. & de Muſica[d] itemque Pauſanias Eliacôn ſecundo [e], tradunt: inter quos alibi[f], Sacadam Argiuum & Arcadẽ Echembrotum primos hic nominat: quanquam non tibicines quidem, aut cantores, ſed hilarodos & aulodos coronis, donari ſolitos, ſuis quidem temporibus Athenæus [g] auctor eſt, ſic admodum ſcribens, δίδοται δὲ ὁ στέφανος (ait) τῷ ἱλαρῳδῷ καὶ τῷ αὐλῳδῷ, οὐ τῷ ψάλτῃ οὐδὲ τῷ αὐλητῇ. Eapropter Midæ Agrigẽtino itidem auloedo qui XXIV. & XXV. Pythiade victor coronam meruerit, Ode à Pindaro dicta extat, Pythiorum duodecima, ob ſuperatos Pythiis ludis antagoniſtas Muſicos, atque adeo totam (vt hyperbolicè poëticéque Pindarus *ſtroph.* 1. canit) Græciam

δέξαι στεφάνωμα τόδ᾽ ἐκ
Πυθῶνος εὐδόξῳ Μίδα (inquit)
αὐτόν τε νιν ἑλλάδα νικά-
σαντα τέχνᾳ τάν ποτε
Πάλλας ἐφεῦρε, & cæt.

Itaque tibicines atque auloedos potiſſimùm (adde ſis etiam tubicines quorum miniſterium prædicationi athletarum Hieronicarum ſubſeruiiſſe teſtis ad Lucilium Seneca epiſtola lxxxIX. eo quem inferius proponemus loco) thymelicorum xyſticis ab Vlpiano [h] noſtro adiũctorum appellatione comprehenſos arbitror. Olympicum quidem Marſyæ diſcipulum Argiuis ludis (hoc eſt Nemæis) viciſſe tibiis: vt Orpheũ Oeagri filium cithara, Linum Apollinis filium cantu: Eumolpum Neptuni filium ad Olympi tibias voce, ab Hygino [i] traditur: & ludis quoque Olympicis quamuis neque theatrum neque ſcena inibi vlla olim canthui ad citharam, carminúmve Tragicorum recitationi, antiquitus condita fuerit [k]: vt præter conſuetudinem Nero primus omnium agona Muſicum Olympiæ (vbi nuda omnia & naturale nullóque artificio adhibito exſtructum antea ſtadium) cõmiſerit, ſicuti ab hiſtoricis [l] traditur. Nihilomnus tamen & ante Neronẽ in Olympicis ludis: nõ quidem Olympiæ ſed in Elide apud Lalichmium agones Muſici olim celebrati; ſicut ex Pauſania inferius [m] dicetur vbi de ſortitionibus agoniſticis diſſeremus, quod alij non aduertunt: & verò apud ipſam Olympiam ti

a li. 5. Chro. cap. vlt. citato à Mercuri. cap. 7. lib. 3. de arte gymnaſt. Sed ita vt ad publicæ vociferationis certamẽ cui conſtitutũ eſſet præmiũ referat, adhibitis Galeni ex lib. 7. de med. cõpoſi. Platon. in Ione. & Ariſtot. probl. partic. 11. & 19. locis.

b Cice. lib. 1. Tuſc. quęſt. ſummã eruditionẽ Græci ſitam cenſebãt in neruorum vocúmque cantibus &c. Et Epaminõdas fidibus præclare ceciniſſe dicitur.

c lib. 5. quęſt. 2. in princ. ἐν Πυθίοις ἐγίγνοντο λόγοι περὶ τῶν ἐπιθέτων ἀγωνισμάτων ὡς ἀναιρετέα. παραδεξάμενοι γὰρ ἐπὶ τοῖς κατεστῶσι ἐξ ἀρχῆς αὐλητῇ πυθικῷ, καὶ κιθαριστῇ καὶ κιθαρῳδῷ τὸν τραγῳδόν, &c.

d fol. 2077. lib. à Steph. excuſi.

e fo. 150. lib. ab Aldo impreſſi.

f Phocicis fol. 255.

g lib. 14. Deipnoſo. fol. 264. Aldini Græci & Latini Lugdunenſis fol. 463. h l. 4. Athletas D. de iis qui notantur infam. Thymelicorum meminit Saluianus lib. 16. de gubernat. Dei. templum omne magis Sectentur ãn theatrum, dicta magis Euangeliorum deligant, an thymelicorum: videant alij quid ſibi voluerit Alexander ab Alexan. cap. 10. li. 3. genial. dier. cũ ait thymelicos & xyſticos à Iureconſulto inter athletas adnumerari. Balſamon illos eſſe ait qui tractant inſtrumenta muſica ad can. 130. Cart. Synod. De tibiarum inuentoribus vide Athenæ. lib. 14. deipnoſophiſtarum fol. 460 Lati. & ibi Dalichampium. i Fabul. 173. meminit. crebro huius Olympi Plutar. in de Muſica fol. 2076. & 2077. k vide quæ ſcribo infr. c. proximo. l Vide Suetonium in Nerone cap. 23. & Philoſtrat. in 4. de Apollo. fol. 24. verſo, vbi de Nerone, ᾖσε δὲ καὶ τραγῳδοὺς ἐν Ὀλυμπίᾳ. Et lib. 4. ſub init. in fo. 25. verſo Neronẽ ait Olympia feſta, ἀναβαλέσθαι ἔδει ἐς τὴν ἑαυτοῦ ἐπιδημίαν τοὺς Ἠλείους κελεῦσαι ὡς ἐκείνῳ μᾶλλον ἢ τῷ Διὶ θύσοντας. τραγῳδίαν δ᾽ ἀπαγγεῖλαι καὶ κιθαρῳδίαν ἐς μήτε θέατρον ὂν μήτε σκηνὴν πρὸς τὰ τοιαῦτα· στάδιον δὲ αὐτοφυὲς καὶ γυμνὰ πάντα. Vide & lib. 6. paulò pòſt init. in fol. 36. ex quo ſcribemus infr. hoc ipſo libro vbi de ſortitione in ludis gymnicis ac Muſicis. m cap. 25. huius lib.

biæ locum fuiſſe cùm ſaltu athletæ contenderent, mihi Pauſanias auctor Eliacis[a], vt appellatione τῶν λεγόντων ἐν τοῖς ὀλυμπίοις τὰ ἐνθύρια, thymelicos ab interpretibus Græcis cum Cuiacio [b] præſtantiſſimo Iureconſulto, doctore quondam meo, comprehenſos arbitrer: eos nempe qui ad tibiam canerent aulœdi, ac pronuntiarent τὰ ἐνθύρια præludia, ac procemia ſcilicet quædã, quibus hymnos quoſdam in honorẽ Deorum compoſitos exprimentibus (vnde hymni procœmiorum vocabulo à veteribus deſignati[c]) tanquam portis certamen ſacrum aperirent (hæc enim ἐνθυρίου vis eſt, niſi fallor) & ad ipſum ineundum.

Aere ciere viros Martémque accendere cantu

(quod ait poëta) occiperent, hoc eſt agoniſtarum ad dimicationem animos incitarent. Vnde iſtud Iſocratis è Panathenaico exponendũ forſitan videri poſſit, ἃ μὲν οὖν ἠβουλήθην καὶ περὶ ἐμαυτοῦ καὶ περὶ τῶν ἄλλων ὥσπερ χορὸς πρὸ τοῦ ἀγῶνος προαναβάλλεσθαι ταῦτά ἐστιν. Muſica quidẽ ac Thymelica ſpectacula, Plutarchus in Fabio Maximo coniunxit θέας μουσικὰς καὶ θυμελικάς.

Tibiarum adeò ipſarum vſus in theatro ſcenicíſque ludis olim permagnus atque aulœdorum; qui ad thymelem ſiue aram ſiue tribunal; quod Iſidorus Hiſpalenſis *Origin lib* 18.*cap* 44.*&* 47. pulpitum nominat; in orcheſtra theatri, in qua & chorus fuit (ſicuti à Iulio Polluce Onomaſtici lib.IIII.[d] vbi de theatro diſſerit accepimus) tibiis canerent: Non Romæ tantùm ab eo ſcilicet tempore, quo Liuius poëta (qui primus omnium ad fabularum argumenta ſpectantium oculos & animos tranſtuliſſe dicitur) ſui operis actor, cùm ſæpius à populo reuocatus vocem obtuliſſet, adhibito pueri & tibicinis concentu, geſticulationem tacitus peregit (id quod à Valer. Maximo in II. & Liuio in VII. ſub initium narratur; ſicut etiam ex inſcriptionibus comœdiarum Terentij apparet olim in his modos factos, & tibiis paribus vel imparibus cantatum traditur) ſed etiam in Græcia ipſiſque adeo Athenis, vbi actam tragœdiam Socrates apud Lucianum[e] poſtquam ita expoſuit, ἀρχαῖάν τινα συμφορὰν ἐπιδείκνυται τοῖς θεαταῖς, καὶ ῥήσεις οἰκτρὰς ἐτραγῴδει πρὸς τὸ θέατρον, ἐφ' ὧν ἐς δάκρυα κατεσπῶντο οἱ ἀκούοντες: ſubdit illico de tibicinibus, εἰκὸς δέ σε καὶ αὐλοῦντας ἑωρακέναι τινάς, τότε καὶ ἄλλους συνᾴδοντας ἐν κύκλῳ συνεστῶτας. Atque huc pertinet quod tibiarum concentum à Pallade ipſius inuentrice iſtis epithetis nobilitatum refert Pindarus illo quem dixi loco,

--ὠνόμασιν κεφαλᾶν πολλῶν νόμων
εὔκλεα λαοσσόων μναστῆρ' ἀγώνων, & cæt.

Et quod in Plautina Sticho *actu* 5. *ſcena* 4. feſtiuè Sangarinus ſeruus ita loquens inducitur,

Bibe tibicen age ſi quid agis: bibendum hercle hoc eſt ne nega:
Quid hic faſtidis? quod faciundum vides eſſe tibi, quia bibis?
Age ſi quid agis accipe inquam non hoc impende publicum,
Haud tuum iſtuc eſt te vereri, eripe ex ore tibias.

Ergo Lacedæmone choragum ipſum tibias choro inflaſſe atque Athenis hoc ſtudium adeò receptum inſediſſe, vt ingenuorum plerique ipſum arriperent ex ea tabula quam Thraſippus Eephantide choragum agens

a lib. 1. Eliacôn fol. 120. & 129. Aldini libri. Vvecheliani verò fo. 165. vbi ἐν μέσῳ δὲ αὐτῶν ἀνὴρ ἑστηκὼς ἐπαυλεῖ καθ' ὅτι καὶ ἐφ' ἡμῶν ὅτι τῷ ἅλματι αὐλεῖν τῶν πεντάθλων νομίζουσιν.

b in cõmen. ad l. 4. de ſpectacul. lib. XJ Cod.

c notat ſcholiaſtes Græcus Thucydidis ad illa huius verba ex lib. tertio fo. 117. ἐν προοιμίου Ἀπόλλωνος quæ à nobis adferuntur infer. li. 3. huius agoniſtici tractatus cap. 26 ſic admodũ ſcribens ἐξ ὕμνου. ὕμνους γὰρ τὰ προοίμια ἐκάλουν: quod ſic accipe tanquam ſi ſcripſiſſet τοὺς γὰρ ὕμνους προοίμ. ἐκαλ. notius enim hymnorũ quàm procœmiorũ (in ea quidẽ ſignificatione) vocabulum. Pythiis profectò agonibus gymnicos cùm Muſici præcederent, ſicuti li. 2. demonſtrabitur, Pæanũ cantus meritò procœmiũ dici potuit.

d cap 19. De thymele agetur inferius iterum ac tertio in hoc ipſo lib. ad emendandos Herodiani atque Appiani locos. de tibiarum vſu iſto, infra lib. 2. cap. 28. Thymelem & theatrum coniunxit Plutarchus in lib. περὶ φιλοπλουτίας fol. 937.

e Anacharſi, vel de gymnaſiis.

agés propoſuit apparere. Ariſtoteles in libris de Repub. *lib.* 8 πολιτικῶν, ſic fere ſcripſit, καὶ γὰρ ἐν Λακεδαίμονί τις χορηγὸς αὐτὸς ηὔλησε τῷ χορῷ, καὶ περὶ Ἀθήνας οὕτως ἐπεχωρίασεν ὥστε σχεδὸν οἱ πολλοὶ τῶν ἐλευθέρων μετεῖχον αὐτῆς. δῆλον δ' ἐκ τοῦ πίνακος ὃν ἀνέθηκε Θράσιππος Ἐκφαντίδῃ χορηγήσας. Et verò inſtrumentorum huiuſmodi Muſicorum, ipſiúſque illorum tractationis intelligentiam artincum propriam in agonibus, id eſt gymnicis Muſicíſque certaminibus vſurpatam, τὴν τῶν τε ὀργάνων καὶ τῆς ἐργασίας παιδείαν τεχνικὴν τὴν πρὸς τοὺς ἀγῶνας, ibidem paulo poſt tradidit. Ac Lucianus[a] quoque τοὺς αὐλητὰς κυκλίους propterea inter ἐναγώνια cum comœdia & citharœdia retulit; ſic fere ſcribens, ἐπεὶ δὲ καὶ ἐν ἀρχῇ προσετίμησας τῆς ὀρχήσεως τὴν τραγῳδίαν καὶ κιθαρῳδίαν ἐναγώνια ταῦτα καὶ διὰ τοῦτο σεμνὰ προσειπὼν φέρε νῦν, & cæt. Tibiarum certè non minus quàm fidium Cicero[b] vocúmque ſiue cantu (vbi ſpeciali ſignificatione hoc nominis vſurpatum) ſic fere mentionem habet ex Platonis de Repub. libris, In fidibus ac tibiis atque cantu ipſo (inquit) ac vocibus concentus eſt quidam tenendus ex diſtinctis ſonis quem immutatum ac diſcrepantem aures eruditæ ferre non poſſunt. Interim hoc ſciendum apud Athenas illas Atticas iam inde poſtquam Alcibiades tibia canere, vt rem ſordidam ac illiberalem refugit (cuius rei teſtis ipſe Alcibiadem alloquens apud Platonem[c] Socrates) cæteros quoque ab eo ſtudio, quod maximè poſt res contra Medos geſtas (vt Ariſtoteles[d] tradit) in eorum quæ diſcerentur ordinem adduxerant alienatos & ex oblectamentis liberalibus exploſam plane fuiſſe prorſúſque irriſam tibiam; cuius rei tum A. Gellius libro noct. Atticar. quinto & decimo[e], tum verò Plutarchus in Alcibiade ſub initium meminit: præſertim autem quòd in eo Muſicæ genere contrarium eius quod à diſciplina requiritur vſuueniret, ipſáque tibiæ inflatione impediretur oratio. Quamobrem ipſius vſum in adoleſcentibus ingenuíſque hominibus in poſterum fuiſſe à maioribus improbatum, eo quem dixi loco, Ariſtoteles in hæc verba refert, προσθετέον δ' ὅτι συμβέβηκεν ἐναντίον αὐτῷ πρὸς παιδείαν, καὶ τὸ κωλύειν τῷ λόγῳ χρῆσθαι τὴν αὔλησιν. διὸ καλῶς ἀπεδοκίμασαν αὐτοῦ οἱ πρότερον τὴν χρῆσιν ἐκ τῶν νέων καὶ τῶν ἐλευθέρων, καίπερ χρησάμενοι τὸ πρότερον αὐτῷ. Nec tantùm propter oris deformitatem in ipſo cantu (propter quam ab ipſius tibiæ inuentrice Pallade merito proiectam veteres fabulantur) ſed etiam propterea quòd, vbi non virtutis & facultatis Muſicæ conſideratione, id tibiæ cantus ſtudium appeteretur, ἐν ᾗ παιδείᾳ ὁ πράττων οὐ τῆς αὑτοῦ μετέχει χάριν ἀρετῆς, ἀλλὰ τῆς τῶν ἀκουόντων ἡδονῆς, καὶ ταύτης φορτικῆς (vt ille ait) mercenaria & ſordida eius tractatio θητικωτέρα καὶ βάναυσος οὐ μὴν δὴ τῶν ἐλευθέρων ἐργασία, ex importuna plerúmque imperitæ multitudinis voluptate penderet, mutationíque adeò eſſet obnoxia; quapropter ſcopus hoc inſtrumenti Muſici genus tractantium ad quem vt finem ferrentur etiam malus, πονηρὸς γὰρ σκοπὸς (inquit ille) πρὸς ὃν ποιοῦνται τὸ τέλος· ὁ γὰρ θεατὴς φορτικὸς ὢν μεταβάλλειν εἴωθε τὴν μουσικήν.

Igitur eius poſt Alcibiadem temporis Platoníſque *lib.3. de Repub.* ac Ariſtotelis, *lib.8. de Repub.* ipſorum immò magiſtri Socratis[f], illuſtriſſi-

a περὶ ὀρχήσεως circa medium in fol. 785. Scribo hac ipſa de re nonnihil 3. lib. 2. c. 28.

b lib. 2. de Repub. apud Auguſt. lib. 2. de ciuitate Dei c. 21. Sed & in lib. 2. de legib. Ludos publicos in cauea vult eſſe cãtu voce ac fidibus & tibiis.

c Alcibiade ſub init. in f. 106. ἔμαθες γὰρ σύγε κατὰ μνήμην γράμματα καὶ κιθαρίζειν καὶ παλαίειν· οὐ γὰρ δὴ αὐλεῖν γε ἤθελες μαθεῖν.

d lib. 8. de Republ. ἔτι τε πρότερον καὶ μετὰ τὰ Μηδικὰ φρονηματισθέντες ἐκ τῶν ἔργων &c. τὴν αὐλητικὴν ἤγαγον πρὸς τὰς μαθήσεις.

e cap. 17. Vbi traditas ſibi (ab Antigenida tibicine ſcilicet quẽ Pericles Alcibiadis auunculus arceſſi iuſſerat, vt eũ canere tibiis quod honeſtiſſimũ tum videbatur doceret) tibias cùm ad os adhibuiſſet inflaſſétque, pudefactus oris deformitate abiecit, infregitque. Ea res cùm percrebuiſſet, omniũ tum Athenienſium conſenſu, diſciplina tibiis canendi deſita eſt. Scriptum hoc eſt in commentario Pamphilæ nono & viceſimo.

f Apud Ariſtotelem in ſuprà dicto loco reprehenſi, fere ſic, ὁ δ' ἐν τῇ πολιτείᾳ Σωκράτης οὐ καλῶς τὴν φρυγιστὶ μόνην καταλείπει μετὰ τῆς δωριστὶ, καὶ ταῦτα ἀποδοκιμάσας τῶν ὀργάνων τὸν αὐλόν.

morum vtique philoſophorum auctoritatis (qui è ſua Repub. hoc Muſicæ genus, tanquam ὀργιαστικὸν μᾶλλον, καὶ παθητικὸν ἤπερ ἠθικόν, eliminarint) in prætermittendo tibiæ cantu rationem habuiſſe Cyprianus illo loco videri poſſit; in quo propterea nihil immutari aut expungi oporteat, niſi quod de tuba, tibiáque in ſpectaculis idem ipſe ita loquitur poſteà, vt omittendi animum antè habuiſſe neutiquam cenſeri debeat, Non licet inquam adeſſe Chriſtianis (ait) fidelibus, non licet omnino nec illis quos ad oblectamēta auriū ad omnes vbiq; Græcia inſtructos, ſuis vanis artibus mittit: clangores tuba bellicos, alter imitatur raucos, alter lugubres ſonos ſpiritu tibiam inflante moderatur (fortaſſe modulatur, fuerit rectius) alter cum choris & cum hominis canora voce contendens ſpiritu ſuo quem de viſceribus ſuis ſuperioribus nitens, hauſerat, tibiarum foramina modulans (hîc moderans malim ob ea potiſſimùm quæ ſequuntur) nunc effuſo, & nunc intus recluſo ac repreſſo, nunc certis foraminibus emiſſo atque in aërem profuſo item in articulos ſonum frangens loqui digitis elaborat, ingratus artifici, qui linguam dedit. Quibus conuenienter Quinctilianus, *lib.* 1. *Inſti. Oratoriarum cap.* 11. tibias præcluſis quibus clareſcant foraminibus recto modo exitu grauiorem ſpiritum ſcripſit reddere.

Adhuc de conſtituenda Cypriani loci lectione agitur. Quibus Dijs Heroibúſue dicati agones ſacri. De Olympij Iouis ſigno & fanis in marg. Tertullianus caſtigatur. Non omnes vbique luſtrales ſacróſue agones ab auctoribus enumeratos. Quæ πάλης *aut* ἅλματος *vocabulis exercitia comprehenſa.* Πυγμῆς *agonem omitti non debuiſſe, qui fuerit è trium vetuſtiſſimorum numero, ſed Diſci potiùs aut Iaculi ludum Homerico exemplo. De diſco & ſolo in margine. Pugilatus virtutis nomine deſignatus ab Iſidoro, vel potius pancratium. Pugiles præſtantiſſimi duo Euthymus & Melancomas, de quo apud Themiſtium. Ariſtophanis Græcus ſcholiaſtes carpitur quod in ludorum enumeratione prorſus deerrarit. Sex gymnicorum agonum proprie ſpecies carmine Pindarico comprehenſæ.*

CAP. V.

Sanè in eo ipſo alterutrum horum aut idolum aut dæmonium; quorum altero nihil aliud quàm idipſum oſtenditur (nam cuius alius rei quæſo, niſi dæmonij falſique numinis ſignum idolum?) forſitan ſuperuacaneum eſſe ac ex Idoli gloſſemate, quod ſciolus quiſpiam ſcholiaſtes appoſuerat, inter cætera Cypriani verba errore librarij aſcitum exiſtimauerit non abs re quiſpiam, ex iis quę Cyprianus ipſe antea ſcripſerat: & ex eo quod Auſonius, *In Eglogario*, vbi de luſtralibus agonibus

Quatuor antiquos celebrauit Achaia ludos;
Cælicolûm duo ſunt, & duo feſta hominum.

(quanquam idem ipſe alio quodam epigrammate dixerit,

Iſthmia Neptuno data ſunt, & Pythia Phœbo
Ambiguo cultu diuorum hominúmque ſepultis)

Ex illo denique quod Archias[a] Epigrammatarius poëta ſacros agonas, ſic & ab ipſo Pindaro nuncupatos Nemæis[b], binos Diis, binos hominibus mortuis dicatos memorat iis verbis, quos ab Alciato[c] iam prolatos, nihil eſt quamobrem hic exhibitos denuo aut ego, aut quiſquam velit. Verumtamen in Cypriano non eſt Idoli nomen delendum; quo inſignes illæ dæmonum ſtatuæ, aut hominum demonſtrantur; quas in fanis ac de-

a Antholog. Epigramm. Græc. lib. 1. c. 1. Epigram. 1.

b Ode 6. Epod. 3. & vlt. cùm ait. εὖχος ἀγώνων ἀπὸ τοὺς ἐκέποισιν ἱερούς.

c In notis ad hanc l. v nic. de athletis: de ſacris iſtis agonib. Natalis Comes plurima perquam diligenter ac ſcite attulit lib. 5. Mytholog. quę cùm ipſe huc quoque non pauca contuliſſem posteaquàm tamen eius mihi librum videre contigit eximēda, eóque te ablegandū eſſe (bone lector) cenſui. Poſſis & Cœliū Rhodig. cōſulere, antiqua. lect. li. 13. cap. 30. & alibi non ſemel. Viginariū denique in commentariis Gallicis ad Philoſtratū in iconibus Arthiconis Phorbantis & Palæmonis vt interim de vetuſtis Pindari ſcholiaſtis taceam.

ac delubris eorum locorum, vbi celebrabantur antiquitus agones, fuiſſe poſitas conſtat. Qualis illa Iouis apud Olympiam veterum ſcriptis ab eximio ipſius artificio tantopere decantata [a]. quam inter ſeptem orbis miracula Caſſiodorus in libris variarũ *li.7.epiſt.*15.*fol.*155. connumerat, quo loco, Iouis Olympici ſimulacrũ (inquit) quod Phiſidias primus artificium ſumma elegantia, ebore auróque formauit. Denique etſi ad dæmones Idolum pertinet, non eadem tamen vtraq; res eſt. Quamobrem Tertullianus de corona militis, Quale igitur habendum eſt (inquit) apud homines veri Dei, quod à cãdidatis Diaboli introductum & ipſis à primordio dicatum eſt, quodq; iam tunc idololatriæ initiabatur ab Idolis & in Idolis adhuc viuis? non quaſi aliquid ſit Idolũ; ſed quoniam quæ Idolis alij (vbi deleo iſtud Alij perperam aſſumptum è ſequentibus) fiũt, ad dęmones pertinent. Porro ſi quæ alij Idolis faciunt, ad dęmones pertinent, quantò magis quod ipſa ſibi idola fecerunt cùm adiuiuerent? Ipſi ſcilicet ſibi procurauerunt dæmones per eos in quibus eſurierant antequam procurarent (ſic lego, vbi vulgo eſt, procurauerant.) Omnium adeò in Græcia conuentuum atque celebritatum in quibus panegyricæ orationes haberi ſolerent, Deos fuiſſe præſides & ab ipſis nomen accepiſſe; Dionifius Halicarnaſſeus[b] de ſacris & luſtralibus agonibus ſentiẽs, in hæc verba ſcripſit: *θεὸς μὲν γὰρ πάντως πάσης ἥστινος οὖν πανηγύρεως ἡγεμὼν καὶ ἐπώνυμος, οἷον Ὀλυμπίων μὲν Ὀλύμπιος Ζεύς. τοῦ δ' ἐν Πυθοῖ Ἀπόλλων.* Porrò in Græcis illis quos dixi verſibus, & quos ipſe ille Alciatus Latinos fecit, hoc interim obſeruandum tamen de ſolis gymnicis ludis, non de Muſicis (licet hi quoque non minus ſacri luſtraléſve) ac ne de omnibus quidem gymnicis agi non magis quàm ab altero poëta Lucillio, *Epigram.7.cap.1.lib.2.anthol.cuius initium* οὐτε τάχιον, aut à Simonide, *Epigram.vltim.lib.*1.*cap.*1. cùm ait

ἅλμα ποδωκείην, δίσκον, ἄκοντα, πάλην.

ab Euſtathio in Homerũ [c] vbi *πένταθλον περίοδον ἀγωνισμάτων πέντε* definit in his enumerans *ἅλμα, πάλην, δίσκευμα, κόντον καὶ δρόμον*: aut à Pindaricis deniq; ac Sophoclæis ad Electram ſcholiaſtis, à quibus hi dumtaxat in ludis pentathlo comprehenſis percenſentur, *ἅλμα, δίσκος, ἀκόντιον, δρόμος καὶ πάλη*: & quamuis horum poſtremum tam *ἀκροχειρίαν*, quàm volutatoriam illam luctam ſignificet, ac genere quodam ipſum pancratium amplectatur: ſicut *ἅλματος* nomen non ſimplex modò ſaltationis genus; verùm id quoque quod fit prehenſis manu halteribus [d], & Pyrrhicham quoque *ὄρχησιν* ipſam (vnde Purrhicharij apud noſtros [e] nominati) complectitur. Omiſſam tamen & ibi & in illo Lucilliano

a De qua & ipſi lib.2.aginius cap.27.è Plinio & Pauſan. Sed vidẽdus Strabo libro 8. geograph.f.409. Plutarchus Æmilio Paulo f.492. Clemens Alexãdrinus vbi de Panturce adamato à Phidia illi ſtatuæ inſculpto fol.15. & 21. in protreptico. ſicut & Arnobius li. 6. aduerſus gentes f.168. de illa ipſa inſuper Pomponius Mela lib.2. de ſitu orbis cap.3. Philoſtratus octauo li. de Apollonio fol.55. pag.2. Dio potiſſimũ Chryſoſtomus Olympica oratione fo. 135. Aldini exempl. pag.2 & f. 141. vbi τὴν ὄντι μακαρίαν εἰκόνα nominat hoc addito ὧν ὑμεῖς οἱ πρόγονοι δαπάνης τε ὑπερβολῇ καὶ τέχνης ἐπιτυχόντες εἰς ἄκρας εἰργάσαντο καὶ ἀνέθεσαν πάντων ὅσα ἐστὶν ἐπὶ γῆς ἀγάλματα κάλλιστον καὶ θεοφιλέστατον. Quibus adiunge quod Plutarchus in Sylla retulit fol.846. libri Stephanici. De hac ſtatua ſcripſerat è Strabone atque Pauſania nõnihil in deſcriptione Græciæ à Sophiano edita Nicolaus Gerbelius vbi de Olympia fol.68. emendato Strabonis loco. Fana verò Iouis Olympij tribus potiſſimum Græciæ regionibus percelebria fuiſſe reperio. Thucydides lib.j.fol.40. *ἐπειδὴ ἐπῆλθον Ὀλύμπια τὰ ἐν Πελοποννήσῳ κατέλαβε τὴν ἀκρόπολιν.* vbi ſcholiaſtes notat τοῦτο προσέθηκεν ἐπειδὴ ἐστὶν Ὀλύμπια ἐν Μακεδονίᾳ καὶ ἐν Ἀθήναις. De altero Iouis apud Olympiam ſigno cognomine Horcij è Pauſania ſcribo.j.lib.3.huius Agoniſtici cap.23.ſub init. b ἐν τέχνῃ περὶ τῶν πανηγυρ. fol.33. c Iliad. Homer. ψ. fol.1320. vbi & iſtud *εἰ μέν τοι τὰ περὶ ἱερῶν ἀγώνων ἐπισκεψάμενοι οὕτως ἐμμέτρως τοὺς ἄθλους μετροῦσιν ἅλμα ποδῶν δίσκουτε βολὴ καὶ ἄκοντος ἐρωὴ καὶ δρόμος ἠδὲ πάλη: μία δ' ἔπλετο πᾶσι τελευτή.* d De quo aduerſus Cornarium pro Budæo Mercurial. artis gymnaſt. lib.2.cap.11. ex Ariſto. atque Theophraſto diſceptat, quibus poſſis Themiſtium adiungere orat.4.fol.61. libelli à Stephano excuſi, vbi, ὃν [ἀθλητὴν] οἱ πολλοὶ ἐθεάσαντο ἐν τοῖς γυμνασίοις τραχηλιζόμενόν τε ῥᾳδίως καὶ μεταφέροντα τοὺς ἁλτῆρας. e l. aut damnum 8. §. quicunque. Vbi Budæus D. de pœnis. de Pyrrhica Cœl. Rhodigin. lib.3. lection. antiq. cap.4. Xenophon lib.6. Cyri expeditio. ſub initium. Dionyſ. Halicarnaſſ. lib. 7. Varin. Fauor. Lexico. Et vide ſis, quæ ſcribo.j. cap.15. ad extremum.

Epigrammate nõ fero τὸν τῆς πυγμῆς, id eſt pugilatus agonem; ſiue carminis ſiue memoriæ vitio factum hoc aliquis excuſare velit[a]. Etenim cùm ipſe Dionyſius Halicarnaſſeus, in tribus qui apud Græcos veteres potiſſimùm celebrarentur agonibus, pugilatum cum curſu & lucta connumerat: ſic admodum ſcribens alicubi[b] de ludis Capitolinis ſiue Maximis apud Romanos more propemodum Græco exhibitis; τελεσθέντων δὲ τῶν ἱππικῶν δρόμων (inquit) οἱ τοῖς ἑαυτῶν σώμασιν ἀγωνιζόμενοι τότε εἰσῄεσαν δρομεῖς τε καὶ πύκται καὶ παλαισταί. τρία γὰρ ἀθλήματα παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ταῦτα ἦν ἕλλησιν, ὡς ὅμηρος ἐπὶ τῇ πατρόκλου δηλοῖ ταφῇ.

Sanè fuit quamobrem iaculi agon vel diſci potius, hoc eſt, orbis ænei contentis in ærem viribus (vt apud Cyprianum *In lib. de ſpectacul. pag. 417. col. 2.* eſt) iactati, omitti: cùm alter ſub alterius appellatione non incommodè comprehendatur deberet; vt pro δίσκον ſcriberetur πυγμάν: ſicuti prætermiſſum à poëtarum principe[c] recordor: apud quem Achilles Neſtori etiam ſi neutiquam decertaſſet præmium confert, atque in manum dat, hoc addito verbo,

--δίδωμι δέ τοι τόδ᾽ ἄεθλον
Αὔτως· οὐ γὰρ πύξ γε μαχήσεαι οὐδὲ παλαίσεις
Οὐδ᾽ ἔτ᾽ ἀκοντιστὺν ἐνδύσεαι, οὐδὲ πόδεσσι
Θεύσεαι. ἤδη γὰρ χαλεπὸν κατὰ γῆρας ἐπείγει.

Alibi[d] verò, non diſcus ſed ſub eo ſatis comprehenſus (vt quidem reor) iaculi agon omittitur ab optimo illo poëtarum: vbi de ludis apud Pheaças; in quibus Clytoneus quidem curſu, lucta Euryalus, ſaltu Amphialus, Elatreus diſco, pugilatu Laodamas viciſſe fertur,

τῶν δὲ θέειν ὄχ᾽ ἄριστος ἔην κλυτόνηος ἀμύμων, & cæt.
οἱ δὲ παλαισμοσύνης ἀλεγεινῆς πειρήσαντο
τῇ δ᾽ αὖτ᾽ εὐρύαλος ἀπεκαίνυτο πάντας ἀρίστους.
ἅλματι δ᾽ Ἀμφίαλος πάντων προφερέστερος ἦεν.
δίσκῳ δ᾽ αὖ πάντων προφερέστατος ἦεν ἐλατρεύς.
πύξ δ᾽ αὖ λαοδάμας ἀγαθὸς παῖς ἀλκινόοιο.

Rectè igitur Iſidorus Hiſpalenſis *lib. 18. Origin. cap. 18. & 22.* ex aliquo vetuſto & claſſico auctore ipſe non malus; quinque gymnicorum enumerat ſpecies; ita vt pugilatum virtutis nomine deſignet. Iactus appellatione generali tam diſcum, quàm haſtile ſiue iaculum comprehendit, ſic ferè, Genera gymnicorum quinque, ſaltus, curſus, iactus, virtus, atque luctatio: & poſteà, virtus eſt immenſitas virium in labore & pondere corporis: quibus tamen verbis pancratium potius, quàm pugilatum eſſe deſignatum aliquis dixerit. Et alioquin à colluctatione (ſic enim D. Ambroſius *enarrat. in pſal. 36.* in Latinis pleriſque reperiri tradit, cùm in Græcis omnibus πάλη ſcribatur: πάλην enim Græcorum, luctam Latinorum eſſe) atque à Pancratio Pugilatum non Plutarchus *lib. 2. Simpoſ. 4. quæſt. 4.* atque Pauſanias *Eliacôn lib. 1. fol. 120. Aldini exemplar.* modò, ſed noſter etiam diſtinguat Vlpianus: *l. qua actio. §. ſi quis. D. ad l. Aquil.* quo præſtitiſſe tum Euthymum Locrenſem[e] robore corporis admirabili; qui maximum lapidem portauerit, & ad vrbis portas locauerit, qui Locris oſtenditur, apud Ælianum *lib. 7. var. hiſtor. cap. 18.* legimus: tum verò Titi Veſpaſiani temporibus Melancomam quendam (de quo ſermones duos concinnauit Chryſoſtomus Dio) ab ipſo principe adama-

a excuſatur tamen alia quadam ratione quod poteſt, huius lib. cap. vlti. vbi vide ſis.

b extrem. li. 7. ῥωμαϊ. ἀρχαιολ. f. 480. Vvechel. exempl.

c In lib. ψ. Iliad. quē locum, & ſimiles Homericos celebrat Plutar. quæſt. 5. Sympoſ. li. 2. fol. 1135. lib. à Stephano excuſi.

d Odyſſ. θ. vbi Euſtathi. fol. 1588. De diſco ex varia materia, & quid diſtet ab Homerico ſolo, pręter locos à Mercuriali notatos libr. 2. artis gymnaſt. cap. 12. vide Euſtathium ad illud ex Odyſſ. θ. -λάβε δίσκον μείζονα καὶ παχετόν. fo. 1591. Et notãdum illud Homericum ab ipſo cur prætermiſſum, cùm nõ aliò Propertium citet τρία περιστρέψας ἧκε σιδαρῆς ἀπὸ χειρός. Sed & iſtud Pindaricum ex antiſtroph. 4. Od. 10. Olympiorum, Μᾶκος δ᾽ Ἐνικεὺς ἔδικε πέτρῳ χέρα κυκλώσαις ὑπὲρ ἅπαντας.

e Illum de quo vide ca. 16. lib. 2. quæ ſcribimus à Plinio.

adamatum; vt Suetonius *In Tito cap.* 7. in eius vita refert: ita Themiſtius in oratione quadam[a] ad Valentem Imp. expreſſit; quo loco, ἦν τις ἐπὶ τῶν προγόνων τῶν ἡμετέρων πύκτης ἀνὴρ Μελαγκόμας ὄνομα αὐτῷ κάλλιστός τε καὶ μέγιστος, καὶ τὴν τέχνην εὐδοκιμώτατος. οὗ καὶ τὸν Τίτον φασὶν ἐραστὴν γενέσθαι τὸν αὐτοκράτορα. οὗτος οὐδένα πώποτε τρώσας, οὐδὲ πατάξας, μόνῃ τῇ στάσει καὶ τῇ τῶν χειρῶν ἀνατάσει πάντας ἀπέκναιεν τοὺς ἀντιπάλους. Verùm quanta fides Græculis ſcoliis adhibenda ſit, alij viderint: me quidem ab eo quod probabilius exiſtimauero, nunquam auctoritate vlla ſua dimouebunt. Nam vt de aliis taceam; quid illo indoctius apud Ariſtophanem[b] in quo cùm octo percenſeãtur ludi ſeu exercitia, iaculum tamen & diſcus perperam omittuntur, ὀκτὼ δέ εἰσιν ἀγωνίσματα (inquit) στάδιον, δίαυλος, δόλιχος, ὁπλίτης, πυγμὴ, παγκράτιον, πάλη καὶ ἅλμα. Quorum priora quatuor tanquam ſpecies ſub generali δρόμου nomine potuêre comprehendi; ſicut ſextum ſub quinto & ſeptimo, ex quibus id conſiſtere poſteà docebimus: vt ſex propriè veréque gymnicorum agonum ſpecies fuiſſe videantur; quas adiuncto currus certamine quinquennalibus, ſiue luſtralibus ſacríſque ludis itidem obiri ſolitas Pindarus expreſſit Olympicis, *Ode* 10. *Epod.* 3. *& ſtrophe atque antiſtrop.* 4. vbi eleganter admodum tribus verbis totam illorum agonum rationem (Olympicorum ſcilicet in quibus nullum Muſicæ tum quidem certamen fuit, ſicuti ſuo loco[c] demonſtrabitur) ita comprehendit vt victoriam manibus pedibus curribus, quæſitam diceret,

τίς δὴ ποταίνιον γε λάχε στέφανον
χείρεσσι ποσίν τε καὶ ἅρμασιν
ἀγώνιον ἐν δόξᾳ θέμενος
εὖχος ἔργῳ καθελών.
στροφ. δ.
στάδιον μὲν ἀρίστευσεν εὐθύτονον
ποσσὶ τρέχων παῖς ὁ Λικυμνίου
Οἰωνός. ἷκεν δὲ Μιδέαθεν
στρατὸν ἐλαύνων. ὁ δὲ πάλᾳ κυ-
δαίνων Ἔχεμος Τεγέαν.
Δόρυκλος δὲ τέλος
πυγμᾶς φέρε, Τίρυνθα ναίων πόλιν
ἐν ἵπποισι δὲ τετράσιν.
ἀντιστροφή.
ἀπὸ Μαντινέας Σᾶμ' Ἁλιρροθίου
ἄκοντι Φράστωρ δ' ἔλασε σκοπόν
μᾶκος δ' Ἐνικεὺς ἔδικε πέτρῳ
χέρα κυκλώσας ὑπὲρ ἅπαντας
καὶ συμμαχία θόρυβον
περέθηξε μέγαν.

a Orat. 10. de pace in eo libello quem excuſum à Stephano prædixi.

b auibus ad illud οὐ 'πὶ τὸ δίαυλον ἦλθον fol. 379. German. exẽpl.

c lib. 2. huius tractatus Agoniſtici & iam ſuperius attigi cap. 4.

Apud Plautum non omnes exercitationum ſpecies enumeratæ, neque apud Paulum Iuriſconſ. Vbi quid ſit haſta, quid pugnare: pro Pilo non Diſco ſed Pila reponendum eſſe. de Pilæ ludo plurima. Alpheni I.C. de Sphæromachia reſponſum illuſtratum, Ouidio potiſſimum qui leuiter emendatur. Polluce, Euſtathio, Clemente Alexandr. adhibitis, apud quos de Sphæra Epiſcuri harpaſtis & Phænindæ ludis: ſed Athenæi etiam & apud eum Antiphanis de harpaſto agentium aduocatis teſtimonijs. De Sphæromachia

Senecæ aſſertus aduerſus Pincianum locus. Altera Sphæromachia pugilum ſcilicet quibus Sphæræ pro cæſtibus. In certamine ſeu ludo non eſſe iniuriam apud Vlpianum adhibito Tertulliano expoſitum. Sphæriſtra & Sphæriſterium. Τὸ Κερυκίσαι, *de follis impulſione accipiendum apud Plutarchum reprehenſo interprete. Cornea certamina vel certa curulia, non crinea vel Ciuilia apud Caßiodorum exaudienda. Pilæ luſum non fuiſſe è ſacrorum ludorum numero. Sphæriſtis honos habitus ab Athenienſibus non à Mileſijs.* Σφαιρεῖς. *Pauſaniæ lectio in dubium vocata. Dromi apud Olympiam in Acti.*

CAP. VI.

NEc tamen neſcio apud auctores bonos quædã è iuſto illo & pleno certaminum numero interdum prætermitti; ſicuti ſaltum & diſcum illis Homeri verſibus, quos modò attuli; ſed vbi ſcilicet non hoc ſibi ex profeſſo ſumunt vt omnia enumerent; quod interpretis munus eſt propriũ, vt non poſſit non eſſe vitioſa quæ manca nec plena eſt partiũ enumeratio. Philolaches quidem apud Plautum *Moſtella. actu* 4. *ſcen.* 2. *ad fin.* vbi de arte gymnaſtica generaliter loquutus eſt; quædam illico, non tamen omnia exercitationum genera exprimit, quæ ſcilicet præcipuæ curæ haberet, is qui verba faciens inducitur adoleſcens, ſic ferè,

Cor dolet mihi quom ſcio nunc vt ſum atque vt fui olim: quo neque
Induſtrior de iuuentute erat arte gymnaſtica diſco, haſta, pila,
Curſu, armis, equo, victitabam volupe parſimonia & duritia.

Et ſimiliter Paulus noſter *l.* 2. *D. de aleæ luſu.* non omnes expreſſit ludos qui certaminum ſacrorum loco ac tempore fierent; cùm ait. Senatuſconſultum vetuit in pecuniam ludere, præterquam ſi quis certet haſta, vel pilo iaciendo, currendo, ſaliendo, luctando, pugnando, quod virtutis cauſa fiat: vbi haſtæ nomine τὸ ἀκόντιον ſiue τὸν ἄκοντα Græcorum, ſicuti pugnandi verbo τὸ πυγμαχεῖν, quod pugiles præſtabant, deſignatum fateor. Illis non aſſentior qui in pili locum ſubrogant diſcum, propterea quòd eo decertari ſolitum in ſacris agonibus, nec enim ſpecies ſingulas quáſque, aut genera ludorum Iureconſultus ſibi ſumpſerat; quæ fortaſſe, ne ipſo quidem Senatuſconſulti tenore comprehenſa fuerant: & malim equidem leuiſſima, facillimáque O in A immutatione legere Pila: ſicuti facere Tiraquellum illum Senatorem doctiſſi. in ſuis ad Alexandrum Neapolitanum Iuriſconſultum notis [a] poſtea reperi quàm hîc exſcripſeram. Nam pilæ ludum & crebrum apud veteres Romanos, & in ipſis Pythiis ſacris apud Apolloniatas olim exhibitum, diſcendi facultas eſt à Mercuriali [b] antiquæ gymnaſticæ reſtitutore peritiſſimo: qui non medicorum modò in eam rem locos & poëtarum, ſed etiam Clementis Alexandrini, *ex lib.* 3. *pædagogi cap.* 10. atque Athenæi *li.* 1. *Deipnoſophiſt.* attulit.

a Ad librũ tertiũ genial. dierum c. 21. Vbi tamẽ caſtigare ſe nõ dicit aut de lectione iſtius loci dubitatum ſcire oſtendit.
b cap. 4. & 5. lib. 2. artis gymnaſt. huius pilæ ludi meminit & Alexãder in ſ. d. loco ſed obiter vt ſolet.

Ex iis locis ad rem iſti pertinẽt in quibus Martialis *li.* 4. & 7. quidem

Si lentum ceroma teris tepidúmve trigona. Item
Vara nec iniecto ceromate brachia tendis.
Non harpaſta vagus pulueruIenta rapis. Et,
Si palmam tibi de trigone nudo.
Vnde det fauor arbiter coronæ. Ouidius quoquè,
Materia ludunt vberiore viri:
Sunt illis celeréſque pilæ, iaculúmque, trochique.
Armáque & in gyros ire coactus equus.

Qui-

Quibus & hunc confirmandæ noſtræ caſtigationi addendum moneo à Plauto Bacchidibus, *Actu.3.ſcena 3.ſub init.*[a] — a citatur à Budæo ad l. Athletas de iis qui notãt. infam. ſed ita vt Pilę nomẽ omiſſum ſit.

Ibi curſu luctando haſta, diſco, pugillatu, pila,
Saliendo ſe exercebant magis, quàm ſcorto aut ſauijs.

Etenim, vt mittam quod Iulium Cæſarem Octauium, Alexandrum Magnum, Marcum Antoninum philoſophum atque Alexandrum Seuerum Impp. eo ſe ludo exercuiſſe; ipſúmque adeo [b] Catonem Cenſorium & Scæuolam [c] Iuriſconſultum alij tradiderunt: ſicuti Calpurnium Piſonem Lucanus *In panegyrico quod appendici ad Vergil. adiunxit Scaliger fol.127.* his verſibus, — b vide Plutarchum in eius vita. — c vide Valer. Max. lib. 8. cap. 8.

Nec tibi mobilitas minor eſt, ſi forte volantem
Aut geminare pilam iuuat, aut reuocare cadentem,
Et non ſperato fugientem reddere geſtu.

Huius ludi non infrequens apud noſtros iuris auctores mentio: de quo præter Vlpianum [d] ad edictum, vbi de loco agit in quo ex conſuetudine pila luderetur, Alphenus etiam ſic ferè loquitur in digeſtorum libris [e], Cùm pila complures luderent, quidam ex his ſeruulum cùm pilam recipere conaretur impulit ſeruus cecidit, & crus fregit. Quærebatur an dominus ſeruuli lege Aquilia cum eo, cuius impulſu ceciderat agere poſſit, Reſpondi, non poſſe: cùm magis caſu quàm culpa videretur factum, quod eum ſcilicet inter ludendum impulit impediendi cauſa ne pilam reciperet. Rectè verò Alphenus hoc nimirum ſentiens, in culpa non videri eſſe in dubio, qui aliquid inter ludendum à ludi ratione non alienum faciat quamuis ex eo alter quiſpiam lædatur. Itaque Ouidius *fab.5.lib.10.Metamorph.* ad hanc rem percommodè vbi de Hyacintho — d l. item Mela 11. in prin. D. ad l. Aquiliam. — e l. ſi ex plagis 52. D. ad l. Aquil.

Quæ mea culpa tamen? niſi ſi luſiſſe vocari
(ita malo quàm pro Si vt aliis videtur Sic legere)
Culpa poteſt niſi culpa poteſt & amaſſe vocari.

Non fuiſſe autem à ludo pilæ impulſionem alienam, immò in eo etiam frequentatam teſtis Lucianus *in Dialogo* περὶ γυμνασίων Anacharſi, quo loco ludum pilæ ita frequentatum apud Lacedæmonios, vt in ipſo ſe ſe inuicem propellerent, in hæc verba ſub Solonis perſona ſcribit, μέμνησο ἤν ποτε καὶ ἐς Λακεδαίμονα ἔλθῃς μὴ καταγελάσαι μηδὲ ἐκείνων, μηδὲ οἴεσθαι μάτην πονεῖν αὐτοὺς ὁπόταν εἰς σφαίρας περὶ ἐν τῷ θεάτρῳ συμπεσόντες παίωσιν ἀλλήλους, εἰ ἐς χωρίον εἰσελθόντες ὕδατι περιγεγραμμένον ἐς φάλαγγα διαστάντες τὰ πολεμίων ἀλλήλους ἐργάζωνται & cætera quæ ſequuntur. Teſtis inſuper Iulius Pollux, *lib. 9. Onomaſt. col.* 492. vbi de ludo pilæ quam σφαῖραν vocat, παίζεται δὲ κατὰ πλῆθος (ait) διαστάντων ἴσων πρὸς ἴσους ἤτοι μέσην γραμμὴν ἄθρυπτον ἐκλυσάντων ἣν σκῦρον καλοῦσιν, ἐφ' ἣν καταθέντες τὴν σφαῖραν ἑτέρας δύο γραμμὰς κατόπιν ἑκατέρας τῆς τάξεως καταγράψαντε τοὺς ὑπὲρ ἑτέρους οἱ προανελόμενοι ῥιπτοῦσιν: & addit, οἷς ἔργον ἐπιδράξασθαί τε τῆς σφαίρας φερομένης καὶ ἐπιβάλλειν, ἕως ἂν οἱ ἕτεροι τοὺς ἑτέρους ἐπὶ τὴν ἑτέραν γραμμὴν ἀπώσωνται. Meminit etiam Euſtathius apud Homerum [f] in Phæacibus, vbi cætera itidem ipſe, vt Pollux, pilæ luſus genera perſequitur, & ait, ἐπίσκυρος δὲ οἱ ἐχρῶντο οἱ παίζοντες κατὰ πλήθη, καλουμένη διὰ τοῦτο καὶ ἐπίκοινος. ἡ δ' αὐτὴ καὶ ἐφηβική. ὠνόμαστο δὲ ἐπίσκυρος, ἐπειδὴ οἱ κατ' αὐτὴν σφαιρίζοντες ἐπὶ λατύπης ἑστῶτες, ἣν σκῦρον φαμὲν & cæt. βολῇ σφαῖρα ἀλλήλους ἐξεδίωκον. — f Euſtath. ad θ. Odyſſ. Hom. f.1601.

Sed & de harpaſti pilæ ludo cuius φαινίνδα iuxta Pollucem, *lib.9.Ono-*

maſt. cap. περὶ τῶν ἐν συμποσίοις παιδιῶν *fol.* 402. ἀπὸ τοῦ φαννίδου τοῦ πρώτως εὑρόντος ἢ ἀπὸ τοῦ φαινακίζειν, vel φαινίνδα, ἀπὸ τῆς ἀφέσεως τῶν σφαιριζόντων, quodprocul à luſoribus iaceretur dicti, Phæneſtio pædotribæ inuentionem Athenæus [a] auctoritate Iubæ Mauri tribuit addito iſto Antiphanis carmine

Φαινίνδα παίζων ἦεις ἐν Φαινεστίου

poſtquàm ipſe Athenæus, πολὺ σύντονον καὶ καματηρὸν τὸ τῆς περὶ τὴν σφαιριστικὴν ἁμίλλης ὅτε κατὰ τοὺς τραχηλισμοὺς ῥωμαλέον ſcripſit (notandum hìc interim admoneo quod ad rem facit ὅτε τῆς ἁμίλλης καὶ τῶν τραχηλισμῶν contentionis ſiue certaminis atque inflexionem ceruicis, quarum Galenus quoque in libello de ludo paruæ pilę commeminit, vocabula) ſimile quidpiam aut vicinum luctæ ſiue pancratio ludum pilæ iſtum habuiſſe oſtendentia verſus iſtos Antiphanis ſubiicit, quibus cùm graphicè hîc harpaſti deſcribatur ludus, hoc etiam (quod modò dicebamus) oſtenditur, in eo extruſionibus ſeu impulſionibus mutuis, dum præripere luſores pilam tentabant, locum præcipuum fuiſſe

--σφαῖραν λαβὼν
τῷ μὲν διδοὺς ἔχαιρε, τὸν δ᾽ ἔφευγ᾽ ἅμα
τοῦ δ᾽ ἐξέκρουσε, τὸν δ᾽ ἀνέστησεν πάλιν
κλαγκταῖσι φωναῖς –

Quibus facile adducor, vt putem nihil aptius proferri poſſe ad eius Alpheniani reſponſi rationem aſſequendam : vbi de ludo quidem ſed de tali ludo ſpecies erat propoſita, in quo imago interim pugnæ quædam ſubeſſe videatur. Quamobrem à Seneca *Epiſto.*80. *Hodier.die in princip.* & Statio, *in præfat.*4.*Syluar.* Sphæromachiam appellatam ſcimus: quod qui non intelligebat Pincianus Hiſpanorum alioquin æuo ſuo doctiſſ. fruſtra fuit, cùm apud Senecam reponi Sphyromachiam debere credidit: *In ſuis ad Senecam ſcolijs*, quod enim ſphæras eſſe pugilum arma qui propterea ſphæris hoc eſt cęſtibus decertare pugnaréque dicerentur, à Iulio Polluce *Onomaſt. lib.*3. *cap.vlti. col.*189 traditum ſic fere, εἴποις δ᾽ ἂν ἐκ τοῦ πύκτου χεῖρες ὡπλισμέναι, χεῖρες ὁπλίτιδες, καὶ τὰ ὅπλα σφαῖραι, ἀφ᾽ ὧν καὶ τὸ σφαιρομαχεῖν καὶ σφαιρομαχία παρ᾽ ἀειρομένει ἐν διονύσῳ ἀσκητῇ, etſi τὰς σφαίρας vicem ἱμάντων ſiue cæſtuum ſiue meilicharum exhibuiſſe pugilibus de Platone [b] didici : vereor ne ſatis verum non ſit. Certè non prohibet quo minus ſphæromachię nomen ad pilæ quoque ludum pertineat, in quo ſpeciem pugnæ quandam exhibitam diximus. Atque hoc ipſum eſt quod alibi [c] Vlpianus, Cùm iniuria ex affectu facientis conſiſtat, ſi quis per iocum percutiat, aut dum certat (inquit) iniuriarum non tenetur: & rectè, dum certat, velut in gymnaſio aut ſtudio vbi ſacra exhiberi certamina, vel ad ea exerceri iuuenes ſolent. Itaque etſi vulnera inferantur, ingerantur, & quaſſent pugni, calces arietent, cæſtus dilanient, flagella dilacerent: nemo tamen agonis præſidem ſuggillans erit, quod homines violentiæ obiectet. Iniuriarum enim actiones extra ſtadium, ſicuti Tertullianus appoſitè (niſi fallor) ad ſuperiora Scorpiaco tradit. Alioqui ſi non ea ſit ludi conditio, nec mos aut vſus vt colluſores deiici debeat, impulſi dedita opera & læſi ſeruuli, domino non eſſe denegandam Aquiliæ actionem, verius arbitrer: qua de re ne cogitatum quidem aliquid, non modò ſcriptum ab interpretibus iuris : ſicuti nec ab alia-

a lib. 1. δειπνοσ. fol. 9. Meminit huius ludi Clemens Alexãdrin lib.3. pædag cap.10. εἰ δὲ καὶ σφαίρῃ τῇ μικρᾷ παίζοντα τὴν φαινίνδα παιδίαν ἐν ἡλίῳ μάλιστα.

b lib. 8. de legib. fol. 83. libri à Stephano excuſſi, vbi de pro agonibus pugilatus, καὶ ὡς ἐγγύτατα τοῖς ὁμοίοις ἰόντες ἀντὶ τῶν ἱμάντων σφαίρας ἂν περιεδούμεθα. &c. quæ ſequuntur.

c lib.3 §.penul.D.de iniurijs.

ab aliarum(quas humaniores vocant) literarum magiſtris atque grammaticis indicatum adhuc fuiſſe locum in quo præmij atque honoris cauſa,ſiue in ſtadio ipſo ſeu potius alibi eo pilæ ludo decertabant,quem locum Sphæriſtram vocarent:ſicuti Sphæriſterium in gymnaſij quadam parte vbi ſe iuuenes eo exercerent luſus genere,Corycæum apud Vitruuium ex aliquorum opinione, ab aliis [a] tamen improbata, vbi corycomachia luderetur. Ac de Sphæriſterio quidem alij [b] plurimos auctorum locos obſeruarunt, nos de Sphæriſtra vnum apud Plutarchum, *In vitis decem Rhetor. fol.*1542. iam olim deprehendimus,in quo de Iſocrate ſic fere, *λέγεται δὲ καὶ κερητίσαι ἔτι παῖς ὤν. ἀνάκειται γὰρ ἐν ἀκροπόλει χαλκοῦς ἐν τῇ σφαιρίστρᾳ τῶν ἀρρηφόρων κερητίζων ἔτι παῖς ὤν. ὡς εἶπόν τινες.* Quod enim ibi *κερητίσαι* Robertus Britannus,Examinatorem eſſe expoſuit hallucinatum arbitror: ac tametſi alibi hoc verbi legere non memini, equidem ad pilæ luſum ita refero,vt *κερητίσαι* eſſet cornu pilam ſiue follem impellere:cornu autem hoc eſt operimento corneo,pugnis aut extremis brachiis aptato: ſicuti hodiéque apud nos atque Italos follis propelli ac impeti ſolet: atque in illa figura Pythiis ſiue apud Apollionem, ſiue apud Actium ac Nicopolim agonibus pila ludentium à Mercuriali *d. ca.* 4. *&* 5. exhibita intueri licet agonibus inquam ſiue certaminibus corneis,quemadmodum Caſſiodorus nominat in variarum libris:*lib.*8.*variarum epiſt.*15. vbi vulgo ſcriptum, & (mea quidem opinione) perperam, Crinea, nec minus malè adſcriptum ad marginem pro eo Ciuica. Crinea ſunt iſta certamina,pugna ſine ferro (inquit) rixa ſine odio: clamoribus non doloribus res iſta peragitur. vbi niſi Cornea placebit, rectiùs quidem Curulia,quàm vel Crinea vel ciuica quod alij ſubſtituere, legeris.Nec ideo magis exiſtimandum tamen,ex agonum ſacrorum numero,pilæ luſum fuiſſe: illorum ſcilicet, qui Olympiæ Delphis Corinthi aut Nemëæ committerentur.

[a] Mercurial. cap.4. libr.2. artis gym.
[b] IdēM ecur.c.9. lib.1. poſt Budæū in annot. in Pandect.

Itaque quamuis apud Athenienſes magni haberetur,vt Alexandrum Cariſtium ſphæriſtam & ciuitate donarint: & ſtatuis quoque poſitis ipſius memoriam, noménque commendarint: Mileſij tamen iſtam exercitationem propterea dicũtur auerſati, quod cùm ſe athleticis laboribus exercerent,multáſque è coronariis certaminibus eſſent conſequuti victorias,ad nullum eorum pilam vtilem, ac proinde reiiciendam ſibi prorſus eſſe cēſuerunt. Cuius rei auctorem habeo ipſum Euſtathium ſic ſcribentem in Homerũ *Odyß. θ. fol.*160.Phæacibus, *τοῦ δὲ ἀξίαν λόγον καὶ τὴν σφαιριστικὴν εἶναι πίστις καὶ ἀθηναῖοι, πολίτην ποιησάμενοι ἀλέξανδρον τὸν καρύστιον σφαιριστήν. καὶ ἀνδριάντας ἐκείνῳ ἀναστήσαντες: Μιλήσιοι μέντοι τὴν γυμνασίαν ταύτην παρῃτήσαντο. αἴτιον δέ φασιν, ὅτι ἀκριβῶς ἐξασκήσαντες τὰ ἀθλητικά, καὶ πολλὰς ἐκ τῶν στεφανιτῶν ἀγώνων ἀπενεγκάμενοι νίκας, τὴν σφαῖραν εἰς οὐδὲν τούτων χρησίμην ἔγνων· διὸ καὶ παραιτητέαν αὐτὴν ἔκειναν.* At in Ligoriana tamẽ illa tabula vetuſta,quam in ſua gymnaſtica Mercurialis exhibet,in vaſe ſupra menſam poſito tres extant palmæ rami eo loci,vbi luſorum pilæ figura oſtenditur.Cui bono palma?niſi victori vt daretur?ſi palma,cur non etiam corona?niſi forte,quod verum vetus illud Horatij *in arte poëti.ad Piſones*,verbum

-pictoribus atque poëticis
Quidlibet audendi ſemper fuit æqua poteſtas.

aut potius Mileſiorum verba, de ſacris certaminibus non de Pythiis Apolloniatum non de Panathenaicis exponenda ſunt. Nam apud Lacedæmonios quidem qui exceſſerant ex ephebis luſores pilæ vt arbitror quos σφαιρεῖς tanquam ad σφαιρεισ-τὰς vocarent gymnicorum ludorum, vt poſteà dicemus, præſidi, ſed & Lacedæmoniorum nationis auctori (vt Lycurgus apud Plutarchũ [a] ait) Herculi ſacra facere ſoliti: quemadmodum Pauſanias[b] his admodũ verbis, vbi de dromo in quo erant gymnaſia loquitur, addocet, ἔστι δὲ ἄγαλμα ἀρχαῖον ἡρακλέους ᾧ θύουσιν οἱ σφαιρεῖς οἱ δέ εἰσιν οἱ ἐκ τῶν ἐφήβων ἐς ἄνδρας ἀρχόμενοι συντελεῖν. πεποίηται δὲ καὶ γυμνάσια ἐν τῷ δρόμῳ. Vbi ſi erit aliquis qui pro θύουσιν ſcriptum malit θέουσιν vt iuuenes ſphæriſtas Herculi decurriſſe in dromo illo ſignificet, me profecto adſtipulatorem habiturus eſt: vel ideò quia curſura potius in dromo iuuenibus, quàm ſacrificium competit, non negantem interea quin vulgata ſcriptura idoneum ſenſum vtcunque habeat. De dromo in nemore Alti apud Olympiam exercendorum curſu iuuenum gratia, mentio apud Philoſtratum in Apollonij vita[c]: vbi, τέμενος τε γὰρ ἐν αὐτῇ καὶ ἱερὰ καὶ δρόμοι καὶ σκηνὴ δήπου. & poſtea, τὰ δὲ ἄλση στεφανῶσαι τοὺς νικῶντας καὶ τοὺς δρομικοὺς τῶν ἀθλητῶν γυμνάσαι: ταῦτα γάρ που καὶ ἡρακλεῖ ἐνθυμηθέντι, καὶ τὸ αὐτοφυὲς τῆς ὀλυμπίας ἀγασθέντι, ἐπάξιος ἐφάνη ὁ χῶρος τοῦ ἔτι νῦν σπουδαζομένων ἐνταῦθα.

a Apophtheg. Laco. in Lycurgo. fol. 40r.
b Laconicis fol. 74. Aldini libri.
c lib. 8. fol. 55. pag. 2. De Alti autem è Pauſan. Eliacon. 1. fo. 121. Et aliis locis. Vide quę ſcribo 3. cap. 21. vt lib. 2. cap. 15.

Onomaſtus Smyrneus pugilatu victor primus apud Olympiam. Mutilus Galeni locus de Epeo ſuppletur, & caſtigatur Homeri beneficio. Pugilatus quamobrem cæteris exercitationibus gymnicis contemptior, aut minoris dignationis, adeò vt eo qui contenderent, deridiculo habiti fuerint morborumq; periculis, & Chriſtianorum diuini verbi præconum reprehenſionibus expoſiti. Cyprianus emendatus. Pugilatus laudes à Dione Chryſoſtomo prædicatæ. Pugilum & luctatorum differentia. Illorum cruenta ſpectacula, qui de vita etiam periclitati. Vnus Melancomas pugil, nullum formæ aut valetudinis damnum perpeſſus. ἡ τῶν χειρῶν ἀνάτασις Melancomæ pugilis apud Themiſtium attributa quo pertineat plurimis Euſtathij teſtimonijs allatis expoſitum, qui Cratero etiam pugili (hoc autem è Pauſania interpretor eſſe nomen proprium) id ipſum de manus exteſinone aſſignat, quod Melancomæ Themiſtius & Dio Chryſoſtomus tribuunt.

CAP. VII.

PVgilatus ſanè præmia Onomaſtũ è Smyrna Olympiæ conſequutũ tertia & viceſima Olympiade, propoſita tunc primùm, ideſt, longè poſt cæteros agonas inſtitutos de Pauſania[d] didici: atque huius etiam agonis Galenus ait hoc præcipuum fuiſſe, vt alibi quàm ludis nullus ipſius vt cæterorũ vſus ſit: quibus excepto illo, vnus idemque omnibus aptum ſe, ſicut aliis ſecundum naturam, exercitiis atque operibus olim præbuerit, ſimúlque agitationi Circenſium equorum vt & vinceret, poſtea diſcerni ab inuicem cœperint, vt aliis agonibus alij præſtarent atque excelleret. Sic enim ille ad Thraſybulum[e], πάλαι μὲν γὰρ (inquit de illo tempore agens quod Platonis ætatem præceſſerat) εἷς ἀνὴρ ἐργάτης τῶν κατὰ φύσιν ἔργων ἀληθῶς ἐυεκτικὸς εἰς ἀγῶνα καταβαίνων, οὐ πάλην μόνον ἀλλὰ τὸν δρόμον ἠγωνίζετο. καί τις ἐνίκα πολλάκις εἰς ἄμφω τε ταῦτα καὶ ἀκοντίζων καὶ τοξεύων καὶ δισκοβολῶν καὶ ἅρματος ἐπιστατῶν. ὕστερον δὲ διῃρέθη. καὶ οἷόν περ ἕνα πεποίηκεν ὅμηρος ἐπειὸν εἰς μὲν πάντα τὰ κατὰ φύσιν ἔργα πάντων ὕστατον δὲ πυγμήν, ἧς ἐν ἄθλοις μόνοις ἡ χρεία τοιοῦτοι πάντες ἐγένοντο, & cętera. Quem locũ

d Eliacôn 1. fol. 120. vbi τρίτῃ δὲ ὀλυμπιάδι καὶ εἰκοστῇ πυγμῆς ἆθλα ἀπέδοσαν· ὀνομαστὸς δὲ ἐνίκησεν ἐκ σμύρνης, &c.
e πότερον ἰατρι. ἢ γυμν. ἐστὶ τὸ ὑγιεινόν. fo. 296. lin. 54.

vno

vno verbo mancum & mutilum, ita ex ipſa Galeni ſententia optimè caſtigatum, & integritati ſuæ reſtitutum iri arbitror, iuxta hiſtoriam Epei præſtantiſſimi & fabri (nam equum illum Troianum famoſiſſimum compegiſſe dicitur) & pugilis qui κατὰ γαστρὸς ἔτι ὢν ἔμβρυον ἐπύκτευσέ πως τῷ διδύμῳ ἀδελφῷ, καὶ νικήσας προεξώδευσεν, in ipſo iam tum vtero matris fratrem velut pugilatu victum præcurrit: verùm alioquin δειλοῦ καὶ ἀπολέμου (vt è Lycophrone narrat Euſtathius *fol.* 1323. & 1324.) & cùm in diſci iactu ridiculi, tum ad cætera exercitia ludicra, & bellica præſertim munia inutilis Homericam, quæ penultimo Iliados libro proponitur, ſi poſt τὸ ὕστατον addideris τὸ ἄριστον, quod apud Homerum itidem legitur quo loco ſic fatus Epeus inducitur

> ἡμίονον δ' οὔ φημί τιν' ἀξέμεν ἄλλον ἀχαιῶν
> πυγμῇ νικήσαντα ἐπεὶ εὔχομαι εἶναι ἄριστος.

Itaque cùm verè dictum ſit à Philoſtrato *lib.2.* εἰκόνων *in palæſtra.* τῶν παλαισμάτων ἃ διαπέφυκεν ἀπ' ἀλλήλων κράτιστον εἶναι τὸ ξυνημμένον τῇ πάλῃ: ob eas quas expoſui modo rationes, non æquæ dignationis habitum pugilatum, ac cæteros agonas verum eſt, ſed ob id potiſſimùm quod in ipſo, cæſtuum ictibus aduerſum ſe πύκται decernerent, dilaceratíſque capitibus cruentarentur (vt ait Ambroſius *enarrat. in pſal.* 36) præſertim autem antagoniſtarum os miris modis ita deformaretur (τὰ κατὰ στόμα γὰρ καὶ ὀφθαλμοὺς εἰκὸς ἦν κρουσθῆναι, ſicut Euſtathius monet, *In* ψ. *Iliad. ad illud* κόπτε δὲ παπτήναντα *fol.* 1324. ὧν καὶ στοχάζονται πάντως οἱ πύκται καθὰ καὶ ὤτων) difficile vt eſſet ipſos poſt pugnam internoſcere, quamobrem

> --σκληραῖοι τεθλασμένοι οὖατα πυγμαῖς

vt cum Theocrito[a] loquar, ludibrio iocíſque ac poëtarum quoque, non popularium modo dicteriis expoſiti fuerint, vel illa Luculliana quatuor epigrammata[b] fidem faciunt: quæ cap. 1. libri 11. ἀνθολογίας ipſo in aditu ſtatim exhibentur, multíſque adeo morbis ob debilitatas prædura exercitatione illa & quaſi concuſſione vexatas plagis & ictibus penè aſſiduis, pleráſque corporis partes obnoxios ipſos fuiſſe Galenus[c] in hæc verba ſcribit, τὰ τῶν ἀθλητῶν σώματα σαθρὰ, καὶ ἀσθενῆ ταῖς κατὰ τὴν ἐπιτήδευσιν γεγονότα πληγαῖς ἕτοιμα πρὸς τὸ πάσχειν ἐστὶ ἐπὶ ταῖς τυχούσαις προφάσεσιν. οἱ μὲν γὰρ ὀφθαλμοὶ περιωρυγμένοι πολλάκις ὅθ' ἡ δύναμις οὐκ ἔτ' ἀντέχει, πληροῦνται ῥευμάτων: οἱ δ' ὀδόντες ἅτε διασεσεισμένοι πολλάκις ἐπιλειπούσης ἐν τῷ χρόνῳ τῆς δυνάμεως αὐτοὺς ἑτοίμως ἐκπίπτουσι. τὰ δὲ λυγισθέντα τῶν ἄρθρων ἀσθενῆ πρὸς πᾶσαν τὴν ἔξωθεν βίαν γίνεται, καὶ πᾶν ῥῆγμα καὶ σπάσμα ῥᾳδίως κινεῖται & cæt. καὶ πολλοὺς αὐτῶν πάνυ συμμέτρως ἔχοντας τῶν μελῶν οἱ γυμνασταὶ παραλαβόντες ὑπερπιάναντές τε καὶ διασάξαντες αἵματί τε καὶ σαρξὶν, εἰς τοὐναντίον ἤγαγεν. ἐνίων δὲ καὶ τὰ πρόσωπα παντάπασιν ἄμορφα καὶ δυσειδῆ κατέστησαν καὶ μάλιστα τῶν παγκράτιον ἢ πυγμὴν ἀσκησάντων ὅταν δὲ καὶ τῶν μελῶν τελέως ἀποκλάσωσιν ἢ διαστρέψωσιν ἢ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐκκόψωσι τότ' οἶμαι τότε καὶ μάλιστα τὸ τῆς ἐπιτηδεύσεως αὐτῶν ἀποτελούμενον κάλλος ἐναργῶς ὁρᾶσθαι & cæt. & ſtatim καταλύσασι δὲ καὶ τὰ λοιπὰ τοῦ σώματος αἰσθητηρίων προσαπόλλυται καὶ πάνθ' ὡς ἔφην τὰ μέλη διαστρεφόμενα παντοίας ἀμορφίας αἴτια γίνεται. Chriſtianorum verò Theologorum ac diuini verbi præconum increpationibus atque reprehenſionibus percelluntur multò magis: ex quorum numero martyr Cyprianus *in lib. de ſpectaculis pag.* 417. *col.* 2. ita in eos

[a] Dioſcuris eidyllio.

[b] in 1. 2. 3. & 10. adde iis & vltima, quod eſt Luciani.

[c] προτρεπτικῷ πρὸς τὰς τέχνας, fo. 5. lin. 19. & ſequen.

inuehitur quodam loco, quem vt eadem opera caſtigetur exhibebo, Nam illa altera dementia eſt manifeſta (inquit) otioſis hominibus negotiatio ſua (malim ſui legere) vt vapulet, & prima victoria eſt vltra modum humani ventris eſurire potuiſſe, ſuper titulo coronæ: Hîc pungo diſtinctionis cauſa, cuius nota in excuſis quibuſque deficit, & quod ait de eſuritione, hoc ad ſaginam & voracitatem pugilum aliorúmque athletarum pertinet, de qua libro tertiò plenius diſſeretur. Tum apud Cyprianum *lib.3. ſub init.* ſubiicitur admirationis quodam genere, vt equidem ſentio, Edacis flagitioſæ nundinæ, ictibus infelix facies locatur, vt infelicior venter ſaginetur. Oratoriè igitur argumento ſuo ſeruiens potius, quàm verè Dio Chryſoſtomus, *in Melancoma 2. fol. 199. pagina 2.* dum pugilem Melancomam omni laudum ratione cumulare nititur, & rei militari athleticam præfert, tanquam illius exercitatio minor ac leuior, huius præſtantior & magis laborioſa, per illam ſolius animi ſpecimen exhiberetur, hac verò inſuper fortitudo robúrque corporis ac temperantia conſummaretur. Et verò pugilatum genus exercitationis duriſſimum, ſiue laborioſiſſimum & difficillimum fuiſſe, ac propterea cæteris à Melancoma prælatum: cùm honoris & gloriæ ſtudioſior, quibus operibus virtus robúrque animi & corporis oſtẽderetur, iis potiſſimùm præ aliis eminere vellet, γνοὺς οὖν τῶν πρὸς ἀνδρείαν ἔργων (inquit) κάλλιστον ἅμα καὶ ἐπιπονώτατον τὴν ἄθλησιν ἐπὶ ταύτην ἦλθε. τῶν μὲν γὰρ πολεμικῶν ὅτε καιρὸς οὐκ ἦν ἥ τε ἄσκησις ἐλαφροτέρα φαίην δ' ἂν ἔγωγε καὶ ταύτης ἥττονα εἶναι. μόνης γὰρ εὐψυχίας ἐπίδειξις ἐν τοῖς πολεμικοῖς. ἡ δὲ ἄθλησις ἅμα μὲν ἀνδρείαν, ἅμα δ' εὐψυχίαν, ἅμα δ' ἰσχὺν, ἅμα δὲ σωφροσύνην ἐμποιεῖ. καὶ τούτων τῆς ἀθλήσεως εἵλετο, οὐ τὸ ῥᾷστον, ἀλλὰ τὸ χαλεπώτατον: πυγμὴν γὰρ ἤσκησε. & quę ſequuntur.

Inter pugiles & luctatores quidnam interſit Philinus apud Plutarchum[a] explicans, hoc addit, τοὺς δὲ πύκτας, οὐδὲ πάνυ βουλομένους ἐῶσιν οἱ βραβευταὶ συμπλέκεσθαι. μόνους δὲ τοὺς παλαιστὰς ὁρῶμεν ἀλλήλους ἀγκαλιζομένους καὶ περιλαμβάνοντας & cæt. συνάγουσιν αὐτοὺς καὶ ἀναμιγνύουσιν ἀλλήλους & cæt. Pugilum denique, ſicut è ſuperioribus colligitur cruenta erant ſpectacula non itidem luctatorum cæterorúmque agoniſtarum. Itaque reprehenſus ideò Conſtantius Imp. ab Amniano Marcellino lib. hiſtoriæ ſuæ quarto & decimo, quod pugiles ſpectandi eſſet auidior atque adeò crudior, Erat autem diritatis eius hoc quoque indicium (inquit) nec obſcurum nec latens, quod ludicris cruentis delectabatur, & in circo ſex vel ſeptem aliquoties vetitis certaminibus pugilum viciſſim ſe concidentium perfuſorúmque ſanguine, ſpecie vt lucratus ingentia lætabatur. Adeò quidem illa cruenta, vt icti cæſtibus pugiles ſi non animam in ipſa pugna efflarent aut agerent, confractis certè oſſibus aut luxatis præter deformatum vibicibus (vti dixi) vultum, debiles efficerentur ſæpe ac mutili. Quamobrem ad illud Epei pugilis magnificè de ſe loquentis apud Homerum illo ipſo loco, ſic ferè,

ὧδε γὰρ ἐξερέω, τὸ δὲ καὶ τετελεσμένον ἔσται,
ἀντικρὺ χρόα τε ῥήξω, σύν τ' ὀστέ' ἀράξω.

Euſtathius ille noſter præclarè (vt ſolet) obſeruandum præcipit τὸ ἐπικίνδυνον τῆς πυγμαχίας ἀεὶ τοιαύτης οὔσης. πολλοὺς γὰρ τῆς κατὰ φύσιν σωματικῆς ἁρμονίας παρέλυεν. Melancomam tamen pugilem (de quo ſuperius actum

a lib.2. Sympoſ. proble. quæſt. 41. de luctæ quàm Græci πάλην dicunt & Pãcratij differentia. Lucianus Anacharſi ſiue περὶ γυμνασίων non longe ab initio, & Philoſtratus lib.2. εἰκόνων in Arrichione & in palæſtra: Fueríτne luctæ certamẽ reliquis gymnicis antiquius necne: diſputatur illo apud Plutarchũ loco & additur ad finem quęſt. 5. πυγμὴ μὲν ἐστι μίμημα πληγῆς καὶ φυλακῆς (πολεμικῆς δηλον) πάλη δὲ, συμπλοκῆς καὶ ὠθισμοῦ.

actum eſt) nõ minus integrum, ſanúmque, quàm vnum aliquem è curſoribus fuiſſe Dio Chryſoſtomus *in Melancoma* 1. *ſub initium fo.* 196. *pag.* 2. *Aldini lib.* in hæc verba memorat, πυγμὴν γοῦν ἀγωνιζόμενος οὕτως ὑγιὴς ἦν ὥσπερ τῶν δρομέων τις. Atque hoc quidem propterea nimirum, quoniam (vt ibidem aliquanto poſt recitatur) πρότερον ἠνάγκασε τοὺς ἀνταγωνιστὰς ἀπειπεῖν, οὐ μόνον πρὶν αὐτὸς πληγῆναι, ἀλλὰ καὶ πρὶν πλῆξαι ἐκείνους. Illam porrò manuum extenſionem, ſeu porrectionem brachiorum, τὴν τῶν χειρῶν ἀνάτασιν in Melancoma pugile laudatam à Themiſtio, tum Agenori Betriciorum Regi

ὅς τ' ἐπὶ καὶ ξείνοισιν ἀεικέα θεσμὸν ἔθηκε
μήτιν' ἀποστείχειν πρὶν πειρήσασθαι ἑοῖο
Πυγμαχίης—

vt Apollonius Rhodius [a] cecinit) in expugnandis atque conficiendis ipſo pugilatu hoſpitibus familiarem, & altero etiam ſublationis manuum vocabulo à poëta illo deſignatam ibidem reperio, vbi Regem ſic loquutum fingit ad exteros,

Κέκλυτ' ἁλιπλάγκτοι, τάπερ ἴδμεναι ὔμμιν ἔοικεν
Οὔτινα θέσμιόν ἐστιν ἀφορμηθέντα νέεσθαι
Ἀνδρῶν ὀθνείων, ὅς κε βέβρυξι πελάσσῃ
Πρὶν χείρεσσιν ἐμῇσιν ἑὰς ἀνὰ χεῖρας ἀεῖραι.

Et non ita multo poſt de certamine Amyci & Pollucis

Οἱ δ' ἐπεὶ οὖν ἐν ἱμᾶσι διασταδὸν ἠρτύναντο,
Αὐτίκ' ἀνασχόμενοι ῥεθέων προπάροιθε βαρείας,
Χεῖρας ἐπ' ἀλλήλοισι μένος φέρον ἀντιόωντες

tum verò à cæteris omnibus pugilibus Euſtathius apud Homerum [b] præcipuè vſurpatam admonet in hæc omnino verba: ἤγουν πὺξ ἀλλήλους πλῆξαι ἀνατείναντας τὰς χεῖρας· ἦν γὰρ ὡς ἐπὶ πλεῖστον ἐπιτήδευμα πυγμάχων τὸ ἐπὶ πολὺ ἀντέχειν ἀνατεταμέναις χερσίν, καίτινα πύκτην ἀειστείδης ἐπαινεῖ, ὅτι διεκαρτέρει τῶν ἀντιπάλων οὕτω περιγινόμενος. Idem auctor aliquantò pòſt, τὸ δέ, Ἄντα δ' ἀνασχόμενοι, τουτέστιν ἀνατείναντες τὰς χεῖρας ἕως τοῦ, Ἐκ μελέων ἔκφρασίς ἐστι τῆς τῶν πυγμάχων συμπλοκῆς & cæt. καὶ ὅλως ἁπάσης συμβολῆς. Item poſteà, ἰστέον δὲ καὶ ὅτι νῦν μὲν αὐθωρὸν οἱ πυγμάχοι ἀλλήλοις ἐνέπεσον. ἦν δέ ποτε αὐτοῖς τέχνη καὶ τρίβειν συχνὰς ὥρας ἐπὶ κακῷ τῶν ἀντιπάλων ἀνατάσει καὶ καταφορᾷ χειρῶν, ὡς οἱ καὶ ἀέρα, ὃ δὴ λέγεται, ἔδαιρον ἢ καὶ ἐσκιαμάχουν πολεμικῶς & cæt. quæ ſequuntur: & ſtatim adiungit Crateri fortiſſimi pugilis hiſtoriam, ea ſola manuum extenſione aduerſarios profligare ac ſuperare ſoliti, παραδίδεται οὖν τις πυγμάχος, ὡς καὶ προερρέθη κράτερος (nomen eſſe non adiectiuum, ſed Ægirenſis pugilis & luctatoris proprium puto, de quo è Pauſaniæ ſecundo Eliacôn inferius dicetur) ἑαυτοὺς εἰς τὸ φερεπόνως ἐπὶ πολὺ ἀνέχειν τὴν χεῖρα, καὶ πληγὰς μὲν μὴ καταφέρειν, ἀποκναίειν δὲ οὕτω τὸν ἀνταγωνιζόμενον. Dio Chryſoſtomus de Iatrocle pugilis Melancomæ antagoniſta loquutus, *in Melancoma* 1. *ſub init. fol.* 195. *pag.* 2. *Aldini lib.* & *fol.* 196. *pag.* 2. καὶ μόλις ἑωρῶμεν τοῦ γυμναζομένου τὴν κεφαλὴν καὶ τὰς χεῖρας ἀνατεταχότος, & paulò pòſt de ipſo Melancoma ita loquitur, circa iſtam τῶν χειρῶν ἀνάτασιν, vt quæ ab Ariſtide ſcripta de quodam pugile retuliſſe diximus Euſtathium ad Melancomam propriè pertinere videantur. Sic enim Chryſoſtomus in ſupra dicto loco, οὕτω δὲ σφόδρα γεγύμναστο, καὶ τοσοῦτο περιῆν τοῖς πόνοις, ὥστε καὶ δύο ἦν καὶ δύο ἡμέρας ἑξῆς μένειν ἀνατεταχὼς τὰς χεῖρας· καὶ οὐκ ἂν εἶδεν οὐδεὶς ὑφέντα αὐτόν, ἢ ἀναπαυσάμενον, ὥσπερ

[a] In ipſo Argonauticôn ſecundi libri principio ſic & χεῖρας ἀείρειν de pugilatu Amyci & Pollucis agens Theocritus dixit eo loco quẽ exhibebo inferius cap. 12. huius libri.

[b] Iliad. ψ. pag. 1322. ad illud, πὺξ μάλ' ἀνασχομένω πεπληγέμεν. Et pag. 1324. ad illud ἄντα δ' ἀνασχόμενοι. Videto eũdem Euſtathium ad illud Homeri de pugilatu Vlyſſis & Iri ſub initium Odyſſ. σ. fol. 1839. ad illud, τὼ δ' ἄμφω χεῖρας ἀνέσχον. Et poſteà, δὴ τότ' ἀνασχομένω, ὅτι ἀνασχεῖν ἐν ταῦθα χεῖρας (inquit) τὸ ἀνατεῖναι. Et ſtatim, δὴ τότε ἀνασχομένω ἤγουν ἀνατείναντες τὰς χεῖρας.

εἰώθασι & cæt. οὐ γὰρ τὸ παίειν καὶ τὸ τιτρώσκεσθαι ἀνδρείαν ἐνόμιζεν, ἀλλὰ τὸ μέχρι εἶναι μὴ δυναμένων πονεῖν καὶ ἀπηλλάχθαι βουλομένων & cæt. quæ inferius *vbi de arte ad loci Ariſtotelis conſtituendam lectionem*, proponam.

Plutarchi locus difficilis explicatus aliter atque à Xylandro, cuius tamen interpretatio nequaquam reijcitur, Deſperatos & cedentes manum tollere. Ἀπαυδᾶν *apud Plutarchum, quod* ἀπαγορεύειν *&* ἀπογινώσκειν *ijs locis qui notantur in margine. Manus remittere. B. Pauli ad Hebræos verba quæpiã locis Ephremi adhibitis illuſtrata. Nempe* τὸ παρειμένας χεῖρας, παραλελυμένα γόνατα, τὸ κάμνειν, τὸ ἐκλύεσθαι ψυχαῖς. Νεῖκος ἀπαυδᾶν *apud Theocritum, &* ἀνασχεῖν τὰς χεῖρας. *Apud Pauſaniam* ἀπαγορεύειν: *& item apud Philoſtratum enarrantem eandem Arrichionis fabulam. Natalis Comes id verbi non aſſequutus carpitur: & item Latinus interpres Theocriti, qui* τὸ ἀπεῖπε *peſſimè reddidit, Græcus autem ſcoliaſtes optimè. Quod verbum ea ſignificatione apud Philonem, Nazianzenum, Plutarchum agnoſcitur vbi fugam animi ſuis viribus diffidentis & prope iam victi ſignum eſſe oſtenditur. Inſuper Philonis Galeni & Philoſtrati allata de verbis illis ſimiliter acceptis teſtimonia, ſed & Thucididis,* ἀναπεσεῖν *pro eodem Athenæi fide.*

CAP. VIII.

QVibus omnibus adhibitis hactenus exiſtimaui ſemper explicandum Plutarchi locum Lycurgo *pag.*94. cùm ait, καὶ τὸ περὶ τῶν ἀθλημάτων ταῦτα μόνα μὴ κωλύσαντα ἀγωνίζεσθαι τοὺς πολίτας, ἐν οἷς χεὶρ οὐκ ἀνατείνεται. Quanquam non ignoro nec porrò inficior eo referri poſſe quod Xylander adnotat de ſublatione manus, veluti ſigno deſperationis, & abiectionis animi quopiam: non tantùm propterea quòd eorum qui fuerint ſuperati & cedant, mos quoque ſit manum tollere (vt apud Lactantium *lib.*3.*cap.*28.*Inſtit.* dicebat Cicero) & tendere palmas, quod ait Virgilius, *lib.*12. *Aeneid.* verùm etiam atque adeò multò magis quod Seneca me *cap.*3.*lib.*5.*de benefic.* docuit iamdudum, eos à Lacedæmoniis (quorum Lycurgus legiſlator) ludos fuiſſe prohibitos, in quibus victorem oſtendat victi confeſſio, Itaque Plutarchus ipſe hanc in apophthegmatibus Laconicis [a] eius prohibitionis Laconicam & argutam à Lycurgo redditam rationem profert, ὅπως εἶπε μηδεὶς αὐτῶν ἐν τῷ πονεῖν ἀπαυδᾶν ἐθίζηται: quod Xylander quidem ita reddidit, Ne quis eorum inter laborandum deſpondere animum aſſueſcat. Ego autem etſi non prorſus illud improbo, qui ſcio id eo verbo plerunque ſignificari ſicuti & iſtis, ἀπειπεῖν, ἀπείπασθαι, ἀπαγορεύειν [b], ἀπογινώσκειν: attamen auctoritate Senecæ commotus, hîc quidem aliquid malim, quod turpem ſuæ animi abiectionis confeſſionem aut verò demonſtrationem exprimat (vt puta vetare, prohibere, deprecari, aut abſiſtere pugna, cedere labori, cœptúmque abnuere, ac detrectare certamẽ, aut ſimile quidpiam) interpretationis Latinæ loco reponere: ſed ita vt ſuppleatur iſtud, Feſſum ſe ac ſuperatum confitendo ſcilicet. Nam huc ſpectaſſe Lycurgum arbitror turpem huiuſmodi confeſſionem abominatum: ſiue ipſa voce, ſiue

a pag.405. à Steph. excuſi.

b Ea ſignificatione ἀπαγορεύειν & ἀπαγορεύειν & ἀπαγόρευσιν legas tũ apud Platonẽ ſympoſio fol.176 Stephanici libri, tũ apud Lucianũ Anacharſi, & ipſum quoq; Ioannẽ Chryſoſtomũ ſermone 9 in c. 5. epiſtolæ B. Pauli ad Romanos fo.36. vbi etiam τὸ ἀπογινώσκειν (quod apud Plutarchũ ea ſignificatiõe frequens eſt) & τὴν ἀπόγνωσιν vſurpat, ſic admodũ ſcribens, ἐπειδὴ γὰρ αἱ θλίψεις μάλιστα ἀπαγορεύειν ἐποίουν ὑπὲρ τῶν μελλόντων αὐτοὺς καὶ εἰς ἀπόγνωσιν ἐνέβαλλον, λέγει, ὅτι δι' αὐτὰς μὲν οὖν ταύτας χρὴ θαρρεῖν καὶ μὴ ἀπογινώσκειν τὰ μέλλοντα. Apertiſſimè autẽ hac ſignificatione τὸ ἀπειρήκασι legas apud Dionem Chryſoſtomum in Diogene ſiue Iſthmico fol. 95. pag.2. Aldini exẽplaris, vbi πάντες ἠττῶνται καὶ ἀπειρήκασι πρὸς τὸν ἀγῶνα αὐτόν. Et in Melancoma j. ſub init. in f. 196. ἠγωνίζετο γὰρ ἀεὶ ἐνίοτε δι' ὅλης τῆς ἡμέρας ἀγωνιζόμενος. ἤδη μέντοι ἀπειρηκ & pag 2. πρότερον δὲ ἠνάγκαζε τοὺς ἀνταγωνιστὰς ἀπειπεῖν. Et Melancoma 2. fo. 200. ex quo verba inferius adferam vbi de arte athletica diſceptabitur. Et itẽ Eunapi. Oribaſio fol.173. quod non percepit tamẽ Iunius interpres vir alioqui doctiſſimus vbi οἱ βασιλεύοντες ἀπαγορεύσαντες μάχῃ πρὸς τὴν διὰ παντὸς τοῦ ἀνδρὸς δύναμιν. & τὸ, ἵππων ἀπειρηκότων ὑπὸ πόνου apud Plutarchũ in M. Catone pag.620. libri Stephanici eo loco vnde verba proferam lib.2. cap.28. ad finem quod de brutis καταπεχεστικότερον quibus τὸ ἀγορεύειν minime cõuenit. Sanè τὸ ἀπογινώσκειν ea ſignificatione poſitum plerisque veterum locis reperio, vt apud Dionyſ. Halicarnaſſ. libr. 10. ἀρχαιολογίας fol. 651. Diodor. Sicu. lib.3. fol.119. lib.13. fol.370. lib.18. fol.639. & 663. lib.19. fol.705. Ioſeph. Flaui. cap.8. lib.13. ἰουδαϊκῆς ἀρχαιολ. fol.389. & cap.13. lib.15. fol.480.

ſiue manus porrectione, aut fuga[a], vel alio quolibet corporis geſtu motúve, huius rei ſignificatio daretur. Nempe in arena cui comparatur hoc ſæculum (ſicuti D. Ephrem Ediſſenæ eccleſiæ diaconus alicubi [b] ſcribit) perfecti quíque pugnatores quantum habeant alacritatis, quantum viribus polleant interriti ſemper oſtendunt, cùm nunquam fortes remittunt manus, exerúntque lacertos, parati quibuſlibet volentibus congredi. Timidi contrà, molles ignaui per ſegnitiem ſuam ex certamine fugiunt. Item alibi [c], Vani huiuſce mundi pugiles licet ab aduerſariis grauiſſimè verberentur non concidunt animis, nec fugam arripientes certamen deſerunt: ſæpe enim fit, vt qui vinci videbatur, tandem è certamine victor deſcendat. Ac in ſuperioribus quidem iſtud B. Pauli ad Hebræos *cap.* 12. *ver.* 12. in memoria videtur habuiſſe, quod ad athletas haud dubiè pertinet, *διὸ τὰς παρειμένας χεῖρας, καὶ τὰ παραλελυμένα γόνατα ἀνορθώσατε* ab ipſo Iſaya propheta *cap.* 35. tot antea ſeculis vſurpatum, cuius Græca interpretatio ſic habet, *ἰσχύσατε χεῖρες ἀνειμέναι καὶ γόνατα παραλελυμένα παρακαλέσατε.* In his autem ad illud eiuſdem ex ea ipſa epiſtola *eodem cap. verſu* 3. 4. & 5. *ἀναλογίσασθε οὖν τὸν τὴν τοιαύτην ὑπομεμενηκότα ὑπὸ τῶν ἁμαρτωλῶν εἰς αὐτὸν ἀντιλογίαν, ἵνα μὴ κάμνηται ταῖς ψυχαῖς ὑμῶν ἐκλυόμενοι. οὔπω μέχρι αἵματος ἀντικατέστητε πρὸς τὴν ἁμαρτίαν ἀνταγωνιζόμενοι.* Vbi ſic videtur *κατὰ μετάθεσιν* eleganter ſcripſiſſe Paulus pro, *ἵνα μὴ καμόντες ταῖς ψυχαῖς ὑμῶν ἐκλύησθε*: & quidem *τὸ κάμνητε, ἀντὶ τοῦ κοπιάζητε*: quo verbo D. Ioannes in Apocalypſi *cap.* 2. *verſ.* 3. vtitur eodem ſenſu. Sanè *τὸ κάμνειν* commodè victis qui deficiunt aptatum: quando *νικώντων οὐκ εἶναι τὸ κάμνειν* è Plutarcho ſatis intelligitur.

Porrò autem *τὸ ἐκλυόμενοι ψυχαῖς* hoc ſcilicet eorum eſt, quos *ἀπαυδᾶν* dici oſtendimus. Quod ipſum vt *ἀπαυδᾶν* à Plutarcho, ſic à Theocrito *Διοσκούροις eidyllio.* 23. plena locutione *νεῖκος ἀπαυδᾶν* dicitur, vbi & *ἀναχέσεως ἤγουν ἀνατάσεως τῶν χειρῶν* extenſionis, ſiue porrectionis manuum, qua ſignificationem abiectionis animi & pugnæ detractionis ob deſperationem de ſuis viribus, mentio ita fit, vt ad ſuperiorum quæ diximus illuſtrationem adferri nihil commodius queat: nam de Amyco qui pugilatu victus à Polluce

—πᾶς δ' ἐπὶ γαῖαν
κεῖτ' ἀλλοφρονέων καὶ ἀνίσχεθε νεῖκος ἀπαυδῶν
ἀμφοτέρας ἅμα χεῖρας, ἐπεὶ θανάτου σχέδον ἦεν.

Illud etiam eodem ſenſu à Pauſania [d] dicitur *ἀπαγορεύειν* in pancratiaſtæ Arrichionis Olympiis bis olim, ac tum Olympiade quarta ſupra quinquageſimam poſt animam in victoria efflatam coronati triſolympionicæ memorabili fabula, quo loco, *ὁ δὲ Ἀρραχίων ἔκλα τὸν ἐν τῷ ποδὶ τοῦ ἀνταγωνιζομένου δάκτυλον, καὶ Ἀρραχίων τε τὴν ψυχὴν ἀφίησι ἀρχόμενος. καὶ ὁ ἄγχων τὸν Ἀρραχίονα ὑπό τε τοῦ δακτύλου τῆς ὠδύνης κατὰ τὸν καιρὸν ἀπαγορεύει τὸν αὐτόν. Ἠλεῖοι δὲ ἐστεφάνωσάν τε καὶ ἀνηγόρευσαν νικῶντα τοῦ Ἀρραχίονος τὸν νεκρόν.* Et ſimiliter in Arrachionis ſiue (vt ipſe nominat) Arrichionis icone hoc ipſum deſcribens Philoſtratus, *lib.* 2. *εἰκόνων fol.* 9. ac velut ob oculos proponens, *γέγραπται δὲ ὁ μὲν ἀποπνίξας νεκρῷ εἰκάσαι καὶ τὸ ἀπαγορεῦον ἐπισημαίνων τῇ χειρί. ὁ δὲ Ἀρριχίων ὅσα οἱ νικῶντες γέγραπται. καὶ γὰρ τὸ αἷμα ἐν τῷ ἄνθει, καὶ ὁ ἱδρὼς ἀκραιφνὴς ἔτι, καὶ μειδιᾷ καθάπερ οἱ ζῶντες, ἐπειδὰν νίκης αἰσθάνωνται.* Quam hiſtoriam enarrans Natalis Comes, Pauſaniæ vti-

a Hanc enim victi ac deſperabūdi de ſuis viribus animi eſſe indicium diſces è Plutar. ſympoſ. problem. 8. lib. quæſt. 13. & ſtatim prolato Ephremi loco.

b In ſermone de virginitate, ſub init. in fo. 186.

c In de pœniten. & conſeſſ. volum. 2 fol. 48.

d Arcadicis fo 1314. Aldini lib. & ſimiliter Eliacôn 2. id verbi vſurpauit, fo. 141. vbi de Soſtrato Sicyona pācratiaſta qui acrocherſita dictus propterea quod *παραλαμβανόμενος ἄκρων τοῦ ἀνταγωνιζομένου τῶν χειρῶν ἔκλα, καὶ οὐ πρότερον ἀνίει, πρὶν ἢ αἴσθοιτο ἀπαγορεύσαντος.*

queſide, quantum diſpicere poſſum, nam auctorem ipſe non citat (qui mos ei prauus eſt in cæteris etiam quæ ſcribit: ſicuti Alexandro illi Neapolitano Iuriſconſulto, itidem noſtra memoria ſcribere vſuuenit, vt apud veritatis ſtudioſos apud me quidem, gloriæ, dum ſubticet auctores, auidior, omnem ſibi fidem vterque abrogauerit) ſed Comes illc[a], neſcio quamobrem ſcripſit, cùm Arrachion digitum pedis aduerſario iam prope ſtrangulatus animámque efflans infregiſſet, illum præ dolore digiti corruiſſe: quando vtrumque iam antea in puluere aut arena volutatum, mutuis quippe nexibus adſtrictum, ex ipſa hiſtoriæ ſerie apparere potuerit. Nempe vim verbi ἀπαγορεύειν ſiue ἀπαυδᾷν haudquaquam perceperat, non magis quàm Latinus interpres Theocriti[b] quo loco

a lib. 5. Mythol. vbi de Olympiis, f. 428. editio Francofur.

b ὁδοιπόροις Eidyllio 5. ſub perſona Laconis.

—ἀλλὰ γέ τοι διαείσομαι ἔστε κ' ἀπείπῃς

donec ipſe recuſes etenim vertit: vbi mea quidem ſententia debuit adiicere certaminis productionem, atque ita victum te vtpote cantando & audiendo defeſſum eſſe fatearis: hæc enim omnino illius verbi eo loco vis eſt quæ Græcum ſcoliaſtem haudquaquam latuit, ſic exponentẽ optimè, vt videtur, ἀλλά σοι ᾄδων κρείσσω διαγωνιεῦμαι, ἕως ἂν ἀπαγορεύσῃς, τὴν ἧτταν ὁμολογήσῃς. Ἀπειπεῖν igitur eſt deſpondentis animum, ſéque victum eſſe confitentis ſeu ſermone, atque hoc quidem propria ſignificatione ipſius etymi ſeu καταχρηστικῶς vel certè μεταφορικῶς alio quolibet motu corporis voluntatem exprimente, ſicuti de fuga ex Ephremo ſuperius admonui. Huc ſpectans Plutarchus verbo illo quo de agimus etiam vſus eſt[c], ὁ γὰρ ἀπειπάμενος καὶ φυγὼν ἧτταν ἀπροφάσιστον ἥττηται καὶ συγκεχώρηκε κρείττονα τὸν ἀντίπαλον εἶναι. Quo ſenſu τὸ ἀπειπεῖν tum apud Philonem[d], tum apud Gregorium quoque Nazianzenum[e] accipi debere dudum obſeruauimus.

c Sympoſiac. problem. lib. 5. quæſt. 13. f. 1321. Steph. editio. quem plenius locũ exhibebo.j. lib. 3. cap. 19.

d In libr. τὸ χείρ. τῷ κρείττ. fo. 108. & 109 vt & ἀπειρηκέναι, in libro περὶ ἀνδρείας, fo 505. & 506 De quibus verbis alios locos attuli ſuperius in adnotationibus ad illud ἀπαγορεύειν hoc ipſo cap.

e Sermone in Maccabæos quo loco, ἐν τούτῳ φοβούμενοι μᾶλλον μὴ ἀπείπῃ κολάζων ὁ τύραννος καὶ ἀπέλθωσι τινὲς αὐτῶν ἀστεφάνωτοι.

Ac de iſtorum quidem verborum ſignificatione minime vulgari nec ſatis ab interpretibus Latinis ad eos quos indicaui locos percepta, ſatis ſupérque dictum hactenus videtur: vt nihil ſit quod inſuper additum velle debeamus, niſi quod ſuperioribus conuenienter, ſimilitudine ab agonibus petita, προκαμόντα ἀπαγορεύειν, ea qua expoſuimus ſignificatione Philo in eo primi περὶ μοναρχίας loco vſurpauit ex quo verba inferius libro tertio ad extremum, vbi de pluribus eiuſdem agonis præmiis diſceptatur, ſubiiciam, & Galenus itidem ὑγιεινῶν ſecundo, cùm ait eſſe oportere τὸν γυμναζόμενον, οὔτε θυμικὸν ὡς ἔτι προθυμεῖσθαι γυμνάζεσθαι καμνούσης ἤδη τῆς δυνάμεως, οὔτ' ἄθυμον ὡς ἀπαγορεύειν, ἐπιπονεῖν δυνάμενον. Philoſtratus *lib.* 1. εἰκόνων quoque Iunior in Hercule ſiue Acheloo: de hoc ſuperato ab illo ſic admodum ſcribens, κἀντεῦθεν, ὁ μὲν αἵματος ἤδη μᾶλλον ἢ νάματος ἀφίησι κρουνοὺς ἀπαγορεύων· ὁ δὲ Ἡρακλῆς γαννύμενος τῷ ἔργῳ ἐς τὴν δηιάνειραν ὁρᾷ: quod & à Thucidide in primo hiſtoriarum dictum ἀναπίπτειν vt ſit ἀθυμεῖν Concidere pro, Animo concidere, deſpondere, atque adeò deſperare: auctor Athenæus deipnoſophiſt. lib. j. ſic admodum ſcribens, ὅτι τὸ ἀναπίπτειν κυρίως ἐπὶ ψυχῆς ἐστιν, οἷον ἀθυμεῖν ὀλιγωρεῖν· Θουκυδίδης πρώτῃ νικώμενοι ἐπὶ ἐλάχιστον ἀναπίπτουσι: quod nollem à lexicographis omiſſum Athenæi teſtimonium.

Exercitia

Exercitia quæ Lycurgi legibus permiſſa Lacedæmoniȷs etiam puellis, ſed ſine pædotriba. Quamobrem in pugilatu non in cæteris exercitiȷs victorem oſtenderet victi confeſſio. μέχει ἅιματος ἀντικατασῆναι apud B. Paulum. Mercurialis notatus. Philonis locus expenſus de victi confeſſione: & cum Paulino Theocritico ac Themiſtiano leuiter emendato comparatus. Ioſephi locus obſcurior ea de re intelligendus, adhibitis Iſidori Peluſiotæ ac Dionis Chryſoſtomi teſtimoniȷs illuſtratur. Remiſſioni manuum Porrectio contraria de vtraque Papinius. Seneca de pugilatu Lacedæmoniȷs interdicto. Alexander à pancratio & pugilatu non à reliquis exercitationibus abhorruit: nec aliter de ipſo agentem Plutarchum accipio. παίειν ὀρθοστάδην. De pancratio plurima. Nexus luctatorum & pancratiaſtarum: qui & Pammachi dicti. Pyctas à pammachis diſtinxiſſe Theocritum videri. Pancratiaſtæ ceſtibus nequaquam depugnabant, ſed fortaſſe Meilichis, de quibus apud alios nihil.

Cap. IX.

Cæterùm videtur quidem ſolo pugilatu atque pancratio non etiam cæteris agonibus aut exercitiis interdictum fuiſſe Lacædemoniis vetuſtis: quod pro Xylandri ſiue recentiore noſtra explicatione aduerſus meam illam opinionem atque interpretationem Plutarchi verborum περὶ τῆς ἀναςάσεως veterem admodum facit, quando in diſci telíque iactu fœminis cæteras omnes exercitationes excepto ſaltu conceſſas, ille ipſe Plutarchus his vtíque verbis manifeſtò alicubi [a] oſtendat Lycurgi apophtegmata percenſens, ἄλλου δὲ ἐπιζητοῦντος διὰ τί σώματα τῶν παρθένων δρόμοις καὶ πάλαις καὶ βολαῖς δίσκων καὶ ἀκοντίων διεπόνησεν &c. Et Lacedæmonios in eo loco, qui δρόμος diceretur non modò curſura, ſed aliis etiam agonibus ſeſe iuuenes exercuiſſe Pauſanias[b] diſertè ſcribit, καλοῦσι δὲ λακεδαιμόνιοι δρόμον ἔνθα τοῖς νέοις καὶ ἐφ' ἡμῶν ἔτι δρόμον μελέτη κατέςηκεν &c. πεποίηνται δὲ καὶ γυμνάσια ἐν τῷ δρόμῳ: ſed ita ſcilicet vt nullus eſſet qui eos arte gymnaſtica inſtitueret pædotriba, ne pluris arte, quàm virtute aut contenderent aut valerent: ſicuti ex Plutarcho [c] inferius oſtendere[d] in animo habeo: Cùm autem in ſacris agonibus Laconas decertare ſolitos, & quidem non curſu [e] tantùm, ſed etiam lucta vel ex eo conſtet altero ipſius Plutarchi teſtimonio: quod libro ſecundo vbi de agonũ premiis diſceptabitur proferemus: ſolóſque gymnicis ludis cœlibes à Lycurgo prohibitos adhibita inſuper infamiæ nota idem alibi[f] Plutarchus tradat: cur potius ibi aut apud Spartam in pugilatu vel pancratio, quàm in colluctatione victorem victi confeſſio arguere potuerit, cauſam eſſe arbitror quod cùm ſtarent pugiles non caderent aut peſſumdarentur vt in lucta (ἔπιπτον γὰρ ἐν ἀγῶνι ait in lib. περὶ ἀποικίας Philo ῥώμη τοῦ ἀντιπάλου νικηθέντες καρτερᾷ) non relinquerentur extremi, vt in curſu, ſed nec ex plagarum & ictuum exceptorum, aut vulnerum numero atque magnitudine (quæ virtutis potius ac patientiæ fidem faciebant[g]: quamobrem à B. Paulo dictum id, quod ante memoraui οὔπω μέχρι αἵματος ἀντικατέςητε à pugilibus vtique tranſlatum puto) dignoſci poſſet vter eſſet inferior. Etenim non ſatis verè ſcriptum à Mercuriali [h], nec ſatis proſpero

a Apophth. Laconicis pagin. 404. lib. Stephanici. Videto & in Lycurgi vita fol. 87. vbi τὰ μὲν τοι σώματα τῶν παρθένων δρόμοις καὶ πάλαις καὶ βολαῖς δίσκων καὶ ἀκοντίων διεπόνησεν, & quæ ſequuntur.

b Laconicis fol 74. Aldini exẽpl. vnde τοῦ νεανίσκου ἐκ τοῦ γυμνασίου meminit Plutarchus ἐπιτηδευμάτων λακωνικῶν fol 426. editio Stephanicæ. Thucydides lib. 5. fol. 191. meminit τῶν γυμνοπαιδίων vbi ſcholiaſtes ἑορτὴ τῶν λακεδαιμονίων (inquit q̃d huc quoque pertinet) ἐν ᾗ γυμνοὶ ἠγωνίζοντο.

c apophth. laconi. f 415.

d Vbi de arte gymnaſtica ad Ariſtotelici loci lectionem ſtabiliendam diſceptatur.

e De quo agitur à Plutarcho in apophth. laconi. fo. 399. vbi de Leone Euycratide filio.

f Apophth. Lacon. pagi. 404.

g Vnde Seneca in lib. de Dei gubernat. & diuina prouidentia. cap. Quare multa Marcet ſine aduerſario virtus tunc apparet quanta ſit, quantúmque valeat polleátque cùm quid poſſit patientia oſtendit: & paulò antè de athletis agẽs generaliter, ſed pugiles vt arbitror intelligens, Athletas videmus quibus viriũ (ait) cura eſt cũ fortiſſimis quibuſque confligere & exigere ab his per quos certamen præparatur, vt totis contra ipſos viribus vtantur, & ſi non inueniant ſingulos pares ſimul obiiciant. Et lib 2. de ira cap. 14. Athletæ quoque in viliſſima ſui parte occupati tamen ictus doloréſque patiuntur, vt vires cædentis exhauriãt, nec cum ira ſuadet feriunt, ſed cum occaſio. Vide & lib. 2. de tranquillit. animi, cap. 9. ex quo ſcribam, ſermone proximo. h Artis gymnaſt. lib. 2. ca. 9.

Mercurio arbitror, in vetuſta pugilum pugna ſuperaſſe illum, qui vel aduerſarium pugnorum ictibus in terram proſterneret, vel grauius & damnoſius periret) hunc ſola ipſius prodebat confeſſio, qui ſe victum aut cedere diceret, aut alioqui deficere feſſúmve eſſe (quod victoribus nequaquam vſuuenire Plutarcho[a] teſte Marcius Coriolanus huc ſpectãs, vt reor, pronunciauit) ſermone manu, geſtúve aliquo corporis indicaret, ſed manu potiſſimùm iuxta id quod à Plutarcho ac Theocrito ſuperius attuli, & quod iſto Philonis[b] illuſtri teſtimonio declaratur, *καὶ τὰς χεῖρας ὑπὸ ἀσθενείας ὥσπερ ἀπειρηκότες ἀθληταὶ καθῆκαν.* Vbi τὸ *χεῖρας καθηκέναι ἀπειρηκότα* illi Paulino reſpondet *περὶ τῶν παρειμένων χειρῶν*, aut illi Theocritico, *νεῖκος ἀπαυδῶντα χεῖρας ἀνασχεῖν* quę antè attuli: quorũ vtrique reſpondere itidem cenſeo quod breuiter atque conciſè *ὑπ' ἀργίας ἀπαυδῶντα καὶ παρειμένον* apud Themiſtium Euphradam[c] olim legere memini eo loco ex quo verba tum vt è ſuperioribus lucem accipiant illíſque ſimul adferant: tum verò vt à me interim caſtigentur quando animaduerſum hac de re à Stephano eruditiſſimo ſcoliaſte nihil reperi perlubenter exhibebo, *διὰ τοῦτό μοι ἐξεγείρει τὸν νοῦν καὶ ἐρεσχελεῖ* (ait) *καὶ ἐρεθίζει. καὶ οὐκ ἐᾷ καταφέρεσθαι εἰς ὕπνον καὶ χάσμην ὑπ' ἀργίας, ἀλλὰ ἀπαυδῶντα καὶ παρειμένον, οἷόν τινα εὐδόκιμον παλαιστρατιώτην ἀνακαλεῖται καὶ ἀναζώννυσιν ἐπὶ τοὺς λόγους παρέχων καλὰς ἀφορμὰς, καὶ τῇ τέχνῃ διδοὺς χορηγίαν*: in quibus iſta ſi me audies ita legeris tranſlato inferiorem in locum *ἀλλὰ*, vt ſane oportet quod ipſa ſententiæ ratio exiget articulo, *οὐκ ἐᾷ καταφέρεσθαι εἰς ὕπνον καὶ χάσμην ὑπ' ἀργίας ἀπαυδῶντα, καὶ παρειμένον.* (hic apponendus Sicilicus tum denique ſuperior ille articulus quem dixi) *ἀλλ' οἷόν τινα εὐδόκιμον παλαιστρατιώτην ἀνακαλεῖται* & reliqua: quibus omnibus elegãtius nihil, aut ſuperioribus quę *περὶ τοῦ ἀπαυδᾶν, περὶ τῆς παρειμένας χεῖρας παραλυόμενον ἐκλυόμενον ἢ καμόντα καθηκέναι ἢ ἀνατεῖναι*; aptius atque commodius (meo quidem iudicio) adiungi potuit. Id ipſum autẽ quod illis verbis oſtenditur adeò turpe olim exiſtimatum vt plerique athletarum licet animo viribúſque deficerent: verecundia tamen ceſſionis huiuſmodi ad diffidendum agonem in otio & quiete perſeuerarent, vt Ioſephus tradit, vel (quod potius ipſum ſenſiſſe crediderim) pauſam in decertando reſpirantes perſæpe facerent, protelandi finis gratia, quũ certamini *παραχώρησις* dabat, ceſſio nimirum, illa & traditio manus, victi confeſſionem præferens: verba enim Ioſephi *cap.20.lib.13. ἰουδαϊκῆς ἀρχαιολογ.* omnino iſta ſunt, *ἑκάτεροι γὰρ ταὐτὸ τοῖς ἀθληταῖς ἔπασχον· οἱ τῇ δυνάμει μὲν ἀπηγορευκότες αἰσχυνόμενοι δὲ παραχωρῆσαι διετέλουν ἀργίᾳ καὶ ἀναπαύσει διαφέροντες τὸν ἀγῶνα.* Quibus aptiſſimè (opinor) adiunxeris tum quod de Amyco & Polluce decertantibus pugilatu & ad reſumendos ſpiritus, redintegrandas vires, ſudorémque abſtergendum parumper quieſcentibus Apollonius Rhodius *lib.2. Argonauticôn* ita cecinit,

στάντε δὲ βαιὸν ἄπωθεν ἀπωμόρξαντο μετώπων
ἱδρῶ ἅλις καματηρὸν ἀϋτμένα φυσιόωντε
Ἂψ δ' αὖτις συνόρουσαν ἐναντίοι.

tum illud etiam, quod ex Iſidoro Peluſiota *epiſt.144 lib.3.* ſequenti ſermone, *lib.2. circa finem* proponetur, *ἐν τοῖς σταδίοις τὴν στάσιν καὶ ἐφηρεμοῦσιν τίκτειν τὴν ἐναντίων κίνησιν*, &c. vt pauſæ quæ interdum fit, reparandis quæ concidebant animi corporíſque viribus ad redintegrandum certamen

a In Coriolano, fo 396. *εἰπὼν δ' ἐκεῖνος ὅτι νικώντων οὐκ ἔστι τὸ κάμνειν ἐφείπετο τοῖς φεύγουσιν.*

b *περὶ τοῦ εἰ πάντα σπουδαῖος ἐλεύθερος.* fo. 304.

c Orat. 6. *περὶ τῆς φιληκοΐας τοῦ βασιλέως* è quatuordecim excuſis à Stephan. fo. 87.

men mirabiliter profit: quamobrem vſurpari quoque ab agoniſtis pleriſque ſolitam auctor Dio Chryſoſtomus eo loco, *Melancoma* 5. *fo.*196. *pag* 2. *Aldini lib.* ex quo verba iſta de Melãcoma pugile illo eximio, qui facere iſtud neceſſe non haberet, nec verò ſoleret, ſuperius retuli: ὥστε δυνατὸς ἦν καὶ δύο ἡμέρας ἑξῆς μένειν ἀνατεταχὼς τὰς χεῖρας καὶ οὐκ ἂν εἶδεν οὐδεὶς ὑφέντα αὐτὸν ἢ ἀναπαυσόμενον, ὥσπερ εἰώθασι. Remiſſio manuũ ſiue demiſſio ceſſio fuit laboríſque ac certaminis detractio, ſuíſq; viribus diffidentis animi, & aduerſarium victorem turpiter agnoſcentis iudicium. Porrectio manuum è contrario fuit indiciũ animi ad capeſſendum certamen parati & prompti. Vtrumque circa diſcobolos vſurpari ſolitum ſignificat Papinius *lib.6. Thebaidos*, his elegantiſſimis verſibus,

-aſſiſtunt procul attonitique fatentur
Cedere, vix vnus Phlegyas acérque Meneſtheus
(Hos etiam pudor & magni tenuêre parentes)
Promiſêre manum: conceſſit cætera pubes
Sponte & adorato redit illa ingloria diſco.

Equidem iſta omnia nondum à quoquam ſatis percepta (vt videtur) ita quin ſe habeant tamen in poſterum vlli dubium eſſe minimè poterit, niſi qui ſimul de Senecæ [a] fide dubitare animum forte induxerit: cuius hæc omnino verba ſunt, Lacedæmonij vetant ſuos pancratio aut cæſtu decernere, vbi inferiorem oſtendit victi confeſſio, curſor metam prior contingit, velocitate alium non animo anteceſſit, luctator ter abiectus perdidit palmam, non tradidit. Cùm inuictos eſſe Lacedæmonij ciues ſuos magno æſtimarent, ab his certaminibus remouerunt, in quibus victorem facit non iudex non per ſe ipſe exitus, ſed vox cedentis & tradere iubentis: propterea igitur & pancratium & pugilatum abominabatur Alexander Macedo, vt arbitror, qui tamen reliqua certamina non modò nõ reſpuebat, ſed etiam edi iubebat, ſicuti Plutarchus *in eius vita, fol.*1223. auctor eſt. Nam etſi generaliter & in vniuerſum ab omni athletarum genere atque natione ipſum alienum fuiſſe innuit, ſic ferè ſcribens, φαίνεται δὲ καὶ καθόλου πρὸς τὸ τῶν ἀθλητῶν γένος ἀλλοτρίως ἔχων πλείστους γέ τοι θεὶς ἀγῶνας, οὐ μόνον τραγῳδῶν καὶ αὐλητῶν καὶ κιθαρῳδῶν, ἀλλὰ καὶ ῥαψῳδῶν θήρας τε παντοδαπῆς καὶ ῥαβδομαχίας: attamen de pugilatu tantum & pancratio non de curſu luctave, ac reliquis exercitationibus loquitur, οὔτε πυγμῆς οὔτε παγκρατίου μετά τινος σπουδῆς (ait) ἔθηκεν ἆθλον &c. Ac de pancratio quidem quatenus eo quo ſe exercent eadem omnia quæ pugiles præſtant peragúntque non minùs quàm quæ ipſi quoque luctatores atque adeò τὰς χεῖρας ἀνατείνεσθαι manus extendere, vt & pugiles ſolẽt. Itaque τὸ παίειν ἀλλήλους ὀρθοστάδην (quod vtique propriũ fuiſſe pugilum nemo dubitat) Luciano [b] tamen teſte atque auctore παγκρατιάζειν λέγομεν Et ſanè σύνθετον ἐκ πυγμῆς καὶ πάλης ἦν τὸ παγκράτιον, ſicuti Nicephorus Gregoras apud Syneſium [c] notat, ἐξῆν γὰρ τῷ παγκρατιάζειν ἐθέλοντι οὐ μόνοις τοῖς νόμοις τῆς πάλης, ἀλλὰ καὶ τοῖς τῆς πυγμῆς χρῆσθαι πρὸς τὸ νικῆσαι. Quod ipſum antea dictum à Cicerone in ea pro Sylla pugnis & calcibus, à Græcis veteribus πὺξ ὁμοῦ καὶ σκέλει ſcoliaſtis Græci fide, qui ad Ariſtophanem [d] id adnotauerat eruditiſſimus Eraſmus in parœmiarum Chiliadibus [e] pridem animaduertit, & verò Plutarchus in ſympoſiacis [f] ita expreſſerat, ὅτι γὰρ μέμικται τὸ παγκράτιον ἔκ τε πυγμῆς καὶ

a d. cap. 3. lib. 5. de Beneſi.

b Anacharſi ſiue περὶ γυμνασίων.

c περὶ ἐνυπνίων in fine.

d In Pace, quo loco faceſtiſſimè licet parũ honeſtè παίειν ὀρύττειν πὺξ ὁμοῦ καὶ τῷ πέδ.

e Prouerb. 21 cẽt. 1. chili. 3. col. 623.

f Lib. 2. ſympoſiacôn problem. in quæſt. 4.

πάλης δ' ἦλθεν;& rurſum nexus qui proprij ſunt luctatorum(ſicuti inferius[a] dicetur)ab ipſo tamen Quinctiliano *lib.2.Inſtit.Orator.cap.8.* [b] pancratiaſtis attributos reperias,cùm ita ſcribit,Sicut ille,(ne ab eodem exemplo recedamus)exercendi corpora peritus,non ſi docendum pancratiaſtem ſuſceperit pugno ferire vel calce tantùm, aut nexus modo atque in his certos aliquos docebit, ſed omnia quæ ſunt eius certaminis. Diuus quoque Ambroſius[c],de pancratiaſtis agens haud dubiè,Alij qui cædem & pulueris iactum membrorum nexibus miſcent omni ſibi verberandi iure permiſſo quos παμμάχους vocant, eo quod omni litis & pugnæ aduerſum ſe habeant poteſtatem. Pancratiaſtas iſtos videtur in Hercule Theocritus[d] πυγμάχων quos ἀπὸ τῶν πυκτῶν diuerſos facit,vocabulo deſignaſſe : quanquam id non auertant interpretes. Nam vbi de luctatoribus Argiuis ſiue Nemeis,ipſorúmque arte,ac induſtria ſic fere cecinit

ὅσσα δ' ἀπὸ σκελέων ἑδόστροφοι Ἀργόθεν ἄνδρες
ἀλλήλους σφάλλοντι παλαίσμασιν.

Et de pugilibus

--ὅσσα τε πύκται
δεινοὶ ἐν ἱμάντεσσιν--

Addit ſtatim coniuncto vtrorumque munere

--ἅτ' εἰς γαῖαν προπεσόντες
πυγμάχοι ἐξεύροντο παλαίσματα σύμφορα τέχνᾳ.

Quod totum ſic accipiendum tamen exiſtimo,pancratiaſtæ vt cæſtibus dimicandi facultatem nihilo magis habuerint, ſed pugnis nudis ac meris[e] hoc eſt minime armatis. Hoc tantùm etenim videtur pancratiaſtis neutiquam licuiſſe,quod moris pugilibus fuit aſſumptis cæſtibus inferre vulnera. Id quod ex iſto Pauſaniæ loco [f] ſatis euidenter (opinione mea) deprehenditur:in quo Hellanodicas admonuiſſe Clitomachus dicitur,pro bono & æquo facturos ipſos ſi pancratiaſtas in agonem inducerent antequam ipſe in pugilatu vulnera excepiſſet : quo impetrato ipſum pancratio ſuperatum ab Elæo Capro , nihilominus robore animi eximio integríſque viribus corporis inter pugiles illico decertaſſe.Græca ſic habent ἀνεδίδασκεν ὁ Κλειτόμαχος τοὺς ἑλλανοδίκας γενήσεσθαι σὺν τῷ δικαίῳ σφίσιν, εἰ τὸ παγκράτιον ἐσκαλέσαντο πρὶν ἢ πυκτεύσαντα αὐτὸν λαβεῖν τραύματα. λέγει τε δὴ εἰκότα καὶ οὕτως ἐσκληθέντος τοῦ παγκρατίου κρατηθεὶς ὑπὸ τοῦ Κάπρου ὅμως ἐχρήσατο ἐς τοὺς πύκτας θυμῷ τε ἐρρωμένῳ καὶ ἀκμῆτι τῷ σώματι. Exceptis cæſtibus & aurium fortaſſe munimentis (de quibus poſtea dicetur)quod potuêre ad pugnam conferre pugiles hoc totum pancratiaſtis , ac præterea ad ipſum quod luctatoribus licuit alioqui defuturum ſi cæſtuum vſus adforet , quorum ligaturis complicatæ atque adſtrictæ manus ad nexus cateráque luctationis munia inutiles fuiſſent.

Meilicarum vſum profectò,quarum loco cæſtus ſucceſſerint pancratiaſtis denegatũ aſſeuerare nolim , quas è corio bubulo tenues quaſpiã corrigias vetuſto more ſub manus cauum colligatas traditur:quando ipſi bracchiorum prehenſioni ad luctam vtpote nudis relictis digitis ipſarum meilicharum vſus efficere non potuit ſicuti cæſtuum , vt ex hac inter vtrumque inſtrumenti genus apud Pauſaniam[g] prodita differentia intelligitur,quã propterea hic exhibebimus,quòd ab iis[h] qui de gymnaſtica ex profeſſo ſcripſêre per obliuionem prætermiſſa fuiſſe videatur.

Ille

a Ad Sidonij caſtigandum locum vbi de virga gymnaſiarcharum cap. 20.huius lib.
b Ex palæſtritis quoſdam acrocheiriſtas fuiſſe Budęus adnotat ad l.athletas. D. de iis qui not.infa. Pãcratij mẽtio fit à Pindaro in Olympiis cantu 8.Epo. 3.& ab Ariſto.lib.1.Rhetor.cap.5.
c Enarrat.in Pſal. 36. Sic pulueris iactum dixit Plinius.
d Eidyllio 31.vel ſicut in editionibus recentior. in 25. cuius inſcriptio. ἡρακλίσκος.
e Simili loquendi ratione Prudẽtius περὶ στεφάνων hymno 6.fol.150.Stabat calce mero dixit.
f Eliacôn.li. 2.fol. 151. Aldini exemplaris.
g Arcadicis fol 214.
h Mercurial. cap. 9. lib. 2. artis gymnaſticæ.

Ille igitur vbi de Arrachione & Crauga tanquam victoribus poſt mortem coronatis, τοῖς δὲ πυκτεύουσιν οὐκ ἦν πω τηνικαῦτα (inquit) ἱμὰς ὀξὺς ἐπὶ τῷ καρπῷ τῆς χειρὸς ἑκατέρας, ἀλλὰ ταῖς μειλίχαις ἔτι ἐπύκτευον ὑπὸ τὸ κοῖλον δέοντες τῆς χειρός. ἵνα οἱ δάκτυλοι σφίσιν ἀπολείπωνται γυμνοί· οἱ δὲ ἐκ βοείας ὠμῆς ἱμάντες λεπτοὶ τρόπον τινὰ ἀρχαῖον πεπλεγμένοι δι᾽ ἀλλήλων ἦσαν αἱ μειλίχαι.

Duplex lucta vna erecta quæ ſtantium, ſicuti & pugilatus, altera volutatoria, quæ forte pancratiaſtarum fuit. B. Chryſoſtomi Pauſaniæ item ac Platonis ab alijs nequaquam animaduerſi aut indicati loci. Chryſoſtomum τοὺς παλαίοντας *pro pancratiaſtis poſuiſſe videri. Quæ inter pugiles, pancratiaſtas & luctatores, vel ſimilitudo, vel differentia. Verba luctatorum propria enumerantur: in his* καταστρέφειν, κονίζειν *ſiue* κονίεσθαι, πτερνίζειν *&* ὑποσκελίζειν. *Quod poſtremum tamen ad curſores à Chryſoſtomo relatum, niſi non integer locus. Philo* πτερνιστοῦ *nomen Iacobo aſſignat quodam loco iſta luctatoria vocabula vſurpans: in quo ſuperuacanea quædam notantur in eiuſdem altero ea de re loco leue mendum animaduerſum.* Καταστρέφειν *quod verbi, vt apud ipſum ſic & apud Pollucem forſitan reponi debeat.*

CAP. X.

PAncratiaſtas igitur Lucianus ὀρθοστάδην depugnaſſe illo loco diſertè ſcribit, quod valde notandum arbitror: vel ideò quia ex Antyllo apud Orybazium *collectan. cap. 27.* duplicem luctam: alteram erectam alteram ſuper pauimento apud veteres habitam: & huius nomine nihil aliud niſi volutatorium pancratium intellectum fuiſſe doctiſſimus Mercurialis alicubi [a] admonet. De huiuſmodi lucta ſenſit apud Xiphilinum Dio in Adriano, vbi de prælio Romanorum, cum Iazygibus, ὠλισθαινον μὲν γὰρ καὶ οἱ Ῥωμαῖοι ἀλλ᾽ εἴ τις ὕπτιος τις αὐτῶν ἔπεσε συνεφείλκετο τὸν ἀντίπαλον, καὶ τοῖς ποσὶν ἐς τοὐπίσω ἀνερρίπτει, ὥσπερ ἐν πάλῃ καὶ οὕτως ἐπάνωθεν αὐτοῦ ἐγίγνετο, εἴ τε καὶ ἐπὶ στόμα κατελάμβανεν αὐτὸν προκαταπίπτοντα αὐτῷ τῷ στόματι· οἱ γὰρ βάρβαροι καὶ ἄπειροι τοιούτου τρόπου ἀγωνίας κουφότεροι ὄντες οὐχ οἷοί τε ἦσαν ἀντέχειν, ὥστε καὶ ἀπὸ πολλῶν ὀλίγοι διέφυγον. Ex quibus verbis illud Martialis περὶ τῆς ἀνακλινοπάλης explicandum puto, quod is quem ſuperius nominaui Mercurialis ibidem protulit. Sanè recti decertabant & pugiles (quos περὶ τῆς στάσεως πρῶτον ἠγωνίσθαι ſcribit Ariſtides [b] quemadmodum recti pugnæ locum caperent in eo laboraſſe, ſicut inferius è Theocrito & aliis docebimus) & verò luctatores: ſed ſub initium ſcilicet hi quidem vt arbitror [c]. De vtriſque igitur agens Chryſoſtomus in explicatione horum B. Pauli verborum στῆτε οὖν περιζωσάμενοι τὴν ὀσφῦν: ex epiſtola ad Epheſios ita ſcribit [d], εἰ γὰρ ἐπὶ τῶν πυκτευόντων καὶ παλαιόντων τοῦτο πρὸ τῶν ἄλλων παρεγγυᾷ τὸ ἑστάναι. πολλῷ μᾶλλον ἐν τοῖς πολέμοις καὶ τοῖς στρατιωτικοῖς πράγμασιν ὁ ἑστὼς ὀρθὸς ἕστηκεν οὐ διακεχυμένος οὐκ ἐπικλινόμενός τινι. ἡ ἀκριβὴς ὀρθότης ἐν τῇ στάσει φαίνεται. Quod etſi veram illam Mercurialis opinionem vt quædam erecta lucta ſit confirmat: præſertim quod auctoritate inſuper Clementis Alexandrini aſſeritur, qui τῆς ὀρθῆς πάλης in tertio [e] pædagogi mentionem facit: & verò Pauſaniæ [f] teſtimonio de Leontiſco Siculo egregio luctatore (παλαιστὴν ipſe nominat) Olympicis & Pythicis agonibus coronato agentis alicubi: quem non deiicere quidem ſciſſe aduerſarium, ſed ſola digitorum inflexione atque curuatione prehenſum ita vrgere, ac (prope dixerim) fodere vt vinceret memoriæ prodidit: cùm denique maiorem in modum Platonis [g] auctoritate illuſtre-

a Extremo cap. 8. lib. 2. artis gymnaſticæ vbi duplex pancratium facit, vnum ex lucta & pugilatu compoſitũ, alterum volutatorium. At ipſe vnũ eſſe idémque iſtud arbitror.

b Panathenaico fol. 13. pag. 2. ibi, ὥσπερ οὖν οἱ πύκται περὶ τῆς στάσεως πρῶτον ἠγωνίσαντο.

c Imo ſemper ac verius quod aliquãto poſt è Chryſoſtomo docebo vt non ſub initiũ modò, recti contenderint, cùm luctæ finis eſſet alterutrius ex antagoniſtis deiecto.

d Sermo 23. pag. 199. in c. 6. epiſ. B. Pauli ad Epheſ.

e cap. 10. citato à Mercuriali.

f Eliacôn lib. 2. fo. 141. non citatur à Mercuriali, vbi Pauſanias, εἶναι δὲ αὐτῷ λέγεται τὴν πάλην, &c. καὶ γὰρ τὸν λεοντίσκον καταβαλεῖν μὲν οὐκ ἐπίστασθαι τοὺς παλαίοντας, νικᾶν δὲ αὐτὸν κλῶντα τοὺς δακτύλους.

g in lib. 7. de legib. fol. 796. Stepha. lib.

tur, qui cætero luctæ genere ſpreto, rectam dumtaxat (quam ipſe quoque ὀρθὴν vocat) in ſua republica retinendam cenſuerit: cuius etiam effectus his omnino verbis expreſſit, τὰ δ᾽ ἀπ᾽ ὀρθῆς πάλης ἀπ᾽ αὐχένων καὶ χειρῶν καὶ πλευρῶν ἐξειλήσεως μετὰ φιλονεικίας τε καὶ καταστάσεως διαπονούμενα μετ᾽ εὐσχήμονος ῥώμης τε καὶ ὑγιείας ἕνεκα ταῦτ᾽ εἰς πάντα ὄντα χρήσιμα οὐ παρετέον: vereor tamen vt τοὺς παλαίοντας ἀντὶ τῶν παγκρατιαστῶν Chryſoſtomus intellexerit: propterea ſcilicet quòd eodẽ vtrique loco in palæſtra nimirum oleo ac ceromate delibuti decertarent: non item pugiles: cùm tamen pugiles & horum exemplo pancratiaſtæ recti contenderint, vt ex illo Luciani loco apertum ſatis cuique eſt, non item luctatores, quorum iſta propria quæ Iulius Pollux Onomaſtico retulit [a] ἄγχειν, στρέφειν (adde καταστρέφειν, vel καταστρέψαι ex iſto Lucillij verſu [b]

καί σε καταστρέψῃ καί σε περιτροχάσῃ

ἀπάγειν, λυγίζειν, ἀγκοινίζειν, ἀγκυρίζειν, ἀνατρέπειν, δράττειν, ὑποσκελίζειν, καὶ πλαγιάζειν ἐστὶ, καὶ κλιμακίζειν παλαισμάτων ὀνόματα: quibus & iſta merito adiunxeris (quæ pancratiaſtis ipſe tribuit[c], ſicuti τὸ ἄγχειν) nempe ἀποπνίγειν λὰξ ἐνάλλεσθαι λακτίζειν: tum hæc inſuper è variis auctorum locis, quorum plerosque proferimus excerpta, κονίζειν (ſiue quod apud Philonem[d] inter cæteros legere memini) κονίεσθαι ἀντίπαλον: & quod à Philoſtrato vſurpatum ad finem octaui de Apollonio libri reperias, ἐγκονίεσθαι perſpergere colluctatorem iniecto vel excitato puluere, ac fœdare, itémque iſtud quod eandem quàm τὸ ὑποσκελίζειν aut geminam vim habet πτερνίζειν ſupplantare[e] ſiue ſuppoſito pede diſiicere, humíque affligere (noſtri *donner la iambe* dicunt lingua vernacula) quo in genere Britones qui Armorici excellere præ Gallis reliquis exiſtimantur (quanquam D. Chryſoſtomus καταχρηστικῶς de curſoribus alicubi [f] τὸ ὑποσκελίζεσθαι dixiſſe deprehenditur) tum verò τραχηλίζειν quod eſt reſupinare: ἐκτραχηλίζειν ceruicem collum frangere vel obtorquere: καταβάλλειν deiicere ſiue proſternere, quod μετὰ τοῦ σκελίζειν ſumpta pereleganter à luctatoribus metaphora Procopium de diabolo ſupplantatore ac deiectore primi hominis de paradiſo, agentem coniunxiſſe in commentario ad Eſaiam[g] recordor, vbi ſic legitur ἀναλόγως τῷ τὸν Αδάμ ἐν τῷ παραδείσῳ σκελίσαντι καὶ στάσεως καταβαλόντι τῆς παρὰ τῷ θεῷ. itémque συμπλέκεσθαι[h] ἀναμιγνύντας ἀγκαλιζομένους καὶ περιλαμβάνοντας amplexari commiſtos atque comprehendere, de quo ex Plutarchi Sympoſiacôn ſecundo ſuperius egimus: de illis autem nihil habeo commodius, quàm quod præter Galenum [i] ad tertium aphoriſmum Hippocratis Philoniana ſuppeditat lectio, vbi de luctatore ac ſupplantatore Iacobo, qui pro præmio ſacri certaminis coronam ipſa nominis mutatione ſignificatam Dei viſionem, aſſequutus fuerit. Nec enim dubito quin & ad illud Eſau verbũ, Geneſeos cap. XXVII. de fratre Iacobo [k] conquerentis, ita redditum à ſeptuaginta viris, δικαίως ἐκλήθη τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰακώβ· ἐπτέρνικε γάρ με ἤδη δεύτερον

a ad fin. lib. 3. col. 191.

b epigrãm. 6. tit. 2. εἰς ἀστρολόγους lib. 2. αὐθο,

c col. 188. vbi περὶ πυγμῆς καὶ πύκτου.

d in lib. τὸ χείρω τῷ κρείττονι ἐπιτίθεσθαι. f. 108. & 109. & περὶ ὀνείρων. f. 166. ex quo .j. ſed & apud Themiſtium Eufradam oratione 1. è quatuordecim à Stephano excuſis fol. 10. vbi de Philammone. vnde verba proferam libr. 3. cùm de ſeruorum excluſione à ludis, diſſeram. Galenus etiam κονίεσθαι dixit in protreptico ad artes fo. 5. & vetuſtus quidã poëta apud Plutarchum in Pompeio, fo. 1183. vnde verba inferius exſcribã, vbi de ſortitionibus.

e Hoc verbo vtitur Seneca epiſt. 13. vnde verba profero .j. lib. 3. cap. 14.

f Sermone περὶ ταπεινοφροσύνης, quo loco τῆς δὲ μετὰ πολλὰς δρόμους ὑποσκελισθέντα οὐκ αὐτῆς ἀξιώσειεν συγγνώμης. Vbi fortaſſe Chryſoſtomus ὑποσκελισθέντα ſcripſerat, ſcribere certè voluerat.

g In cap. 27. Eſaiæ prophetæ fol. 337. libri excuſi Lutetiæ ann. 1580.

h Sicuti Iul. Pollux auctor eſt Onomaſtici lib. 3 cap. 30. vbi περὶ παλαιστῶν. col. 188. cùm ait, οἱ δὲ παλαισταὶ βαρεῖς στάσιμοι μόνιμοι ὠμιλίαι ἀντερειδόμενοι συμπλεκόμενοι Nam περὶ τοῦ καταβάλλειν vel ex illo Pauſaniæ loco poſſis exemplum petere: quamobrem καταβλητικὴν athleticam Galenus vocandam cenſuit vt inferius doceo.

i Vbi de athletis nullum aliud ſtudium habentibus, quàm vt alios ſupplantent ac deiiciant.

k Sic appellato vt eſt in cap. 25 Geneſ. ex illa eorum verſione, ὅτι ... ἐξῆλθεν ἡ χεὶρ αὐτοῦ ἐπειλημμένη καὶ τῆς πτέρνης Ἡσαῦ· καὶ ἐκάλεσε τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰακώβ. Et Clemens Alexan. lib. 1. pædagog. cap. 8. quem & Hœſchelius in ſuis ad Philonem annotationibus citat.

τερον: & ſimul ad gymnicos ludos optimus auctor adſpexerit [a], quo loco, ἀλλὰ καὶ τὸν ἰακὼβ μετονομάζεσθαι συμβέβηκεν εἰς τὸν ἰσραήλ, οὐκ ἀπὸ σκοποῦ. διὰ τί; ὁ μὲν ἰακὼβ πτερνιστής, ὁ δὲ ἰσραὴλ ὁρῶν τὸν θεὸν καλεῖται. πτερνιστοῦ μὲν οὖν ἔργον ἀσκοῦντος ἀρετὴν τὰς βάσεις τοῦ πάθους αἷς ἐφίδρυται, καὶ εἴ τι ὀχυρὸν καὶ ἱδρυμένον ἐν αὐταῖς κινεῖν καὶ σαλεύειν καὶ ἀνατρέπειν· ταῦτα δὲ οὐ δίχα ἀγωνίας ἀπονητί (hoc autem ἀπονητὶ eſſe à gloſſemate duorum proximorum δίχα ἀγωνίας quorum eadem vis omnino eſt, ſentio, acſi criticum agere licet, delendum proinde cenſeo, niſi quis illa potius ob eandem rationem delere hoc retinere maluerit, ab aliis [b] non ſemel vſurpatum, quod non abnuo) φιλεῖ γίνεσθαι· ἀλλ' ἐπειδάν τις τοὺς φρονήσεως ἄθλους διαθλῶν γυμνάζηταί τε τὰ τῆς ψυχῆς γυμνάσματα (notato iſta, & quæ ſequuntur itidem ad gymnicum luctæ agonem omnia pertinentia) καὶ πρὸς τοὺς ἀντιπάλους καὶ τραχηλίζοντας αὐτὴν λογισμοὺς παλαίῃ. τοῦ δὲ τὸν θεὸν ὁρῶντος, τὸ μὴ ἐκ τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος ἀστεφάνωτον ἐξελθεῖν, ἀλλὰ τὰ ἐπὶ τῇ νίκῃ βραβεῖα ἄρασθαι, τίς δ' ἂν εὐανθέστερος ἢ ἐπιτηδειότερος πλέκοιτο νικηφόρῳ ψυχῇ στέφανος, ἢ δι' οὗ τὸν ὄντα δυνήσεται θεωρεῖν ὀξυδερκῶς; καλόν γε ἀσκητικῇ ψυχῇ πρόκειται τὸ ἆθλον ἐνομματωθῆναι πρὸς τὴν τοῦ μόνου θέας ἀξίου τηλαυγῆ κατανόησιν. Item alio loco [c], οὐ πάντας (ait &c.) παλαίσμασι πολυτρόποις καὶ πολυμηχάνοις αὐχενίζοντες ἐκτραχηλίζειν ἢ καταρράττειν (melius deleto ρ altero καταράττειν, quod eſt πρὸς τὸ ἔδαφος ἀράττειν, ſicuti Lucianus loquitur, ſolo illidere καταρρίπτειν vel καταβάλλειν, & vernacula Gallorum lingua *Terraſſer* humo affligere: idémq; verbũ ſiue ſimplex ἀράττειν ſiue potius cõpoſitum καταράττειν aut καταράσσειν apud Pollucẽ, vbi & δράσσειν potius legerim, quod & præcedẽtia & ſequẽtia videtur exigere cùm ita ſcribit, ἀνατρέπειν δράσσειν ὑποσκελίζειν (nec tamen ferri leuiter vulgatam lectionem poſſe non video: præſertim cùm δρασμὸν δευτέραν ἔφοδον εἰς σωτηρίαν τοῖς ἀμύνεσθαι μὴ δυναμένοις Philo περὶ ἀποικίας *fol.*266. ſcripſit) ὑποσκελίζοντες οἱ μηδὲν ὑγιὲς μήτε λέγειν, μήτε φρονεῖν ἐγνωκότες ἀξιοῦσι. Hactenus ille.

a περὶ τῶν μετονομαζομένων. fol. 25. Francofur. lib. excuſi ann. 87. Supplantatoris eſt vocabulum conſecutus (Iacob vt eſt apud Petr. Chryſologum ſermo. 154. fol 587.) eo quod antequàm naſceretur, noſcitur diuinitus reprobatum ſupplantaſſe germanum.

b Euripide apud Plutarchum Alcibiade. vnde verba profero .j. lib. proximo paulo poſt initiũ, & lib. 3. Itémque Luciano Anacharſi, eo loco quẽ ſub initium lib. 3. exhibebo.

c περὶ ὀνείρων fol. 163.

Τετραχηλισμένα apud B. Paulum vnde tranſlatum ſit, ab Eraſmo minime perceptum, de quo verbo locus apud Laërtium expenſus, & item περὶ τοῦ κρίου. Luctatores conferebant capita. Inque gradu ſtetimus apud Ouidium quid ſit. In lucta, Victor is demum, qui aduerſarium deiecerat, victus qui deiectus. In pancratio & ſubiectus vincere potuit attracto ad ſe induſtria ſcilicet aduerſario. Inſignis locus B. Chryſoſtomi. Luctatoria Catabletica & Cabbalica apud Galenum. Ex ambigua τοῦ καταβάλλειν ſignificatione cùm alterius apud Paulum loci, tum dicti Diogeniani elegantia apud Laertiũ. Dionis Chryſoſtomi de pammachis locus expoſitus. Παλαιόντων *nomen apud Clementem Alexãdrinum de pugilibus ſicuti τῶν παλαιστῶν in Etymologico.* Ἀντώποδες, ἀμφώποδες.

CAP. XI.

QVapropter quod B. Paulus πάντα γυμνὰ καὶ τετραχηλισμένα τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ dixit, metaphoricè in epiſtola ad Hebroęs [d], à luctatoribus potius, quàm à paſtoribus oues tondentibus (quod Eraſmus exiſtimauit tamen) ſumpſiſſe tranſlationem cenſeo: qui ſcio aliis quoque locis in eadem epiſtola quærendam à re gymnaſtica ſiue athletica veram & germanam (quæ videtur adhuc alios fugiſſe, à nobis autem ſuperiùs exhibita fuit, aut porrò vtroque proximo ſermone, ſi Deus dederit, exhibebitur) interpretationem. Ex hac quidem huius verbi propria ſignificatione ducitur elegantia & venuſtas illius Diogeniani dicti, ab

d cap. 4. ver. 13.

interprete Latino Laërtij minimè agnita, cùm ita in Græco ſit [a] de Olympionica ſcortum intenſis oculis frequentius intuente ac ſpiſſius, Ecce (inquit vt aries martius & pugnax à vili puella reſupinatur atque adeò velut in agone ſuperatur, ἰδὼν ὀλυμπιονίκην (ait) εἰς ἑταίραν πυκνότερον ἀτενίζοντα, ἴδε ἔφη κριὸν ἀρειμάνιον, ὡς ὑπὸ τοῦ τυχόντος κορασίου τραχηλίζεται: nec porrò ineptum aut otioſum illud τοῦ κριοῦ epitheton ſcias, quando luctatores arietino quodam more capita conferebant, frontéſque collidebant συννενευκότες τὰ μέτωπα συνήρατον, ὥσπερ οἱ κριοί: ſicuti Lucianus Anacharſi [b] auctor eſt, vnde Lucanum explicandum eſſe inferius *lib.* 2. *huius Agoniſtici cap.*8. docebitur: vel taurino etiam more, ſicuti pugiles Amycum & Pollucem concurrentes ad ictus grauiores, tauris Apollonius Rhodius [c] comparat quo loco

στάντε δὲ βαιὸν ἄπωθεν ἀπωμόρξαντο μετώπω·
ἱδρῶ, ἅλις καματηρὸν ἀϋτμένα φυσιόωντε
ἂψ δ' αὖτις συνόρουσαν ἐναντίοι ἠΰτε ταύρω
φορβάδος ἀμφὶ βοὸς κεκοτηότε δηριάασθον.

Et item ex Latinis poëtis Ouidius *Metamorphoſi lib.*9. *fab.*1. Acheloum de ſua cum Hercule colluctatione loquentem inducit his verſibus,

Digredimur paulum rurſúſque ad bella coimus,
Inque gradu ſtetimus certi non cedere: erátque
Cum pede pes iunctus, totóque ego pectore pronus
Et digitos digitis & frontem fronte premebam.
Non aliter vidi fortes concurrerè tauros
Cùm pretium pugnæ toto nitidiſsima ſaltu
Expetitur coniux:--

In quibus verbis animaduertendum illud, *Inque gradu ſtetimus*, quod ad rectam illam luctam, de qua agebamus modò videtur pertinere. Quod verò diximus περὶ τοῦ καταβάλλειν id ſic habeto denique omni exploſa dubitatione aut controuerſia: vt in luctę certamine deiectus atque humo afflictus, ex ipſa certaminis ipſius lege vinceretur, nec porrò vinceret, niſi qui aduerſarium prius deieciſſet: quamuis in pancratio, deiectus ita vrgere aduerſarium ac premere quopiam loco poſſet, vt victum ſe fateri cogeret. Nempe pancratiaſtarum ex arte id fuit vt ſuperaturus aduerſarium, ſecum attrahere ipſum niteretur, ſéque ipſi adeo ſponte deditáque opera ille decidens ſupponeret: ſicuti ex illo vel vno Plutarchi loco intelligi poteſt, quem paulo pòſt, vbi de morſu pancratiaſtarum agetur proferam: & ex illo itidem Dionis apud Xiphilinum Adriano, vnde verba ſuperius citaui, forſitan ex illo etiam Papinij de Tydeo & Agylleo colluctatoribus, vnde verba de palæſtræ arte agens paulo pòſt depromam. Ex diuerſo, adeò luctatores recti depugnarunt vt qui prior cecidiſſet in lucta, is pro victo ſtatim habitus fuerit. Et verò colluctationis hunc finem fuiſſe, antagoniſtæ deiectionem ſcilicet, vnus omnium optimè D. Ioann. Chryſoſtomus [d] me docuit: quo loco præclarè oſtendit certaminis quod nobis eſt cum diabolo & eius quod athletis olim inter ſe colluctātibus fuit differentiam: ſic admodum ſcribens, κἂν παλαίωμεν καὶ διαπαντὸς κατέχωμεν. ἂν παλαίοντες ἐξέλθωμεν, νενικήκαμεν. οὐ γὰρ ὡς ἐπὶ τῶν ἀθλητῶν, οὕτως καὶ ἐνταῦθα. ἐκεῖ μὲν γὰρ (ait, quod animaduertere, cùm ad rem imprimis faciat, oportet) ἂν μὴ καταβάλῃς, οὔπω νενίκηκας, ἐν-

ταῦθα

[a] in Diogene Synopenſi lib. 6. fol. 220. Dicuntur etiam medici κατάγδην & εἰς ἀΐδην καταίγδην quos perimunt vt antholog lib. 2. cap. 22. fol. 149. epig. cuius initium ἰατρὸς & altero quod incipit à Βέλτερον.

[b] eo περὶ γυμνασίων loco qui ſub huius ſermonis finé proponetur.

[c] lib. 2. Argonauticôn.

[d] Ethico ſermone 22. in cap. 6. epiſt. D. Pauli ad Epheſios fol. 198. & 199.

τοῦτο δὲ ἂν μὴ καταβληθῇς νενίκηκας· ἂν μὴ καταβληθῇς, κατέβαλες εἰκότως. ἐκεῖ μὲν γὰρ ἀμφότεροι ὑπὲρ νίκης σπουδάζουσι· κἂν ὁ ἕτερος καταβληθῇ ὁ ἕτερος στεφανοῦται· ἐνταῦθα δὲ οὐχ οὕτως: ἀλλ' ὁ διάβολος ὑπὲρ τῆς ἡμετέρας ἥττης σπουδάζει & cæt. ἡ δὲ νίκη αὐτοῦ οὐκ ἐν τῷ στεφανωθῆναι ἀλλ' ἐν τῷ ἀπολέσαι. ὥστε ἂν μὴ καταβάλω (de colluctatione aduerſus Diabolum hîc agit) μὴ καταβληθῶ δὲ νενίκηκα.

Quamobrem arti athletarum exercitatoriæ Galenus vt κακοτεχνίας pædotribicæ ſic & catableticæ vel cabbalicæ potiùs quàm gymnaſticæ nomen tribuendum cenſuit, eo libro quem ad Thraſybulum ſcripſit, πότερον ἰατρικῆς ἢ γυμναστικῆς ἐστὶ τὸ ὑγιεινόν: ad illud nimirum quod athletæ potiſſimum in palæſtra inter luctandum efficere tentabant (τὸ καταβάλλειν δῆλον) aſpiciens. Itaque cùm eo verbo ſignificetur, non Deiicere tantùm ſiue proſternere (quod palæſtritarum ſiue luctatorum eſſe proprium dixi, & quodam modo pancratiaſtis quoque conuenire, atque ad ipſos commodè referri poſſe non nego) ſed etiam mactare, vt apud Iſocratem, & Athenæum, vel, ſicut apud Xenophontem Polybium Plutarchum, ſternere conficere atque interficere: ab ambigua ipſius vi ducta eſt itidem elegantia, nondum ſatis ab vllo (quod equidem ſciam) interpretum percepta, tum verborum huiuſmodi ſecunda Pauli ad Corinthios epiſtola[a] comprehenſorum, quæ libro tertio[b] (ſi Deus ſinet) ſubtiliùs atque accuratiùs expendētur, διωκόμενοι, ἀλλ' οὐκ ἐγκαταλειπόμενοι: καταβαλλόμενοι ἀλλ' οὐκ ἀπολλύμενοι: tum verò Diogeniani alterius dicti, qui cùm luctatorem ineptum ac ignobilem agere medicum cerneret, Quamobrem iſtud (inquit apud Laërtium *in Diogenis vita fol.* 220.) num vt victores quondam tuos nunc deiicias (ad inferos ſcilicet) ἀφυῆ παλαιστὴν θεασάμενος ἰατρεύοντα, ἔφη, τί τοῦτο, ἢ ἵνα τοὺς ποτέ σε νικήσαντας νῦν καταβάλῃς. Atque adeò hæc Dionis Chryſoſtomi *in Diogene* ἢ περὶ ἀρετῆς *fol.*91. *Aldini lib.* verba non de pugilibus ſed de pancratiaſtis ſiue pammachis accipienda eſſe affirmo, καὶ γὰρ δὴ ὥσπερ οἱ πυκτεύειν εἰδότες ἐὰν μὲν προλάβωσι τὸν ἀνταγωνιστὴν οὐ παύονται τὴν ἀρχήν· πολλάκις δὲ καὶ ἐπέβησαν αὐτοὶ καταβαλόντες: ἐὰν δὲ ἀποχωρῶσι φοβούμενοι, τότ' ἰσχυροτάτας πληγὰς λαμβάνουσι. Nam τὸ καταβάλλειν ad luctam propriè non ad pugilatum pertinet: eique reſpondet τὸ πεπτωκέναι quod victis vtique luctatoribus vſu ueniebat non pugilibus, quemadmodum Plutarchus oſtēdit in Pericle: vbi ὅταν εἴπερ ἐγὼ καταβάλω παλαίων (inquit) ἐκεῖνος ἀντιλέγων ὡς οὐ πέπτωκε νικᾷ. Igitur non πύκτας, hoc eſt pugiles eo loco dixit Chryſoſtomus Dio, ſed τοὺς πυκτεύειν εἰδότας eos qui pugnis cæſtibúſque decertare didicerunt: quo genere non minus quàm lucta præſtare ſe pammachi profitentur. Luctatorum igitur exemplo pancratiaſtas ſiue pammachos (mixtum ex vtroque certamine, vti dixi, athletarum genus) & inūgi ceromate ac volutari quoque ſolitos inferius è Plutarcho *lib.* 2. *Sympoſi. quæſt.* 4. demonſtrabitur. Quæ cùm ita ſe habeant, nihil equidem incommodi video, ſi apud Chryſoſtomum τὸ παλαίοντας ſumpto generaliter atque impropriè, aut etiam figuratè per ſynecdochen vocabulo ad pancratiaſtas pugilum ipſis à Chryſoſtomo adiunctorum obeuntes munia & aliqua in re aſſimiles (qui & ipſi decertare dicuntur in palæſtra) referendum eſſe cenſueris: ac palæſtritarum nomen itidem vt luctatoribus, pancratiaſtis quoque pugilibúſque ipſis accommodaueris. Et verò ne quis vltra dubitationi relinquatur locus, apud Clementem

[a] cap. 4. ver. 9.
[b] .j. cap. 19. lib. 3. vbi περὶ τοῦ διώκειν καὶ καταλαμβάνειν λείπεται.

etiam Alexandrinum *lib. 2. pædag. cap. 6.* id verbi ad ipſos pugiles relatum poſſis agnoſcere. Nam pugiles vtique intelligens, qui ſolent ore ac vultu itémque auribus ictus excipere (quod ſanè in luctæ certamine nequaquam vſuuenit) τοὺς παλαίοντας ait operimentis aurium quibuſdam vti, quas ἀντωτίδας nominat, prohibendi ex illatis ictibus huiuſmodi vulneris doloríſve gratia. Vnde id quoque addiſcimus, non omni ex parte nudos depugnaſſe pugiles, quibus & ad feriendum cæſtibus armarentur manus, & aures antotidibus (vt ita græcanicè loquar) illis opertæ aduerſum ictus munirentur cæſtuum, vt Clemens tradit: cuius iſta ſunt, πρὸς δὲ τὴν ἀκοὴν τῶν αἰσχρῶν, καὶ τὴν θέαν ὁμοίως ἐχόντων ὁ θεῖος παιδαγωγὸς κατὰ ταὐτὰ τοῖς παλαίουσι τῶν παιδίων, ὡς μὴ τὰ ὦτα θραύοιτο αὐτῶν τοὺς σώφρονας περιτίθησιν λόγους, καθάπερ ἀντωτίδας, ὡς μὴ δύνασθαι ἐξικνεῖσθαι εἰς θραῦσιν τῆς ψυχῆς τὸ κροῦμα τῆς πορνείας: quo loco ἀντωτίδων appellatione ſignificantur αἱ ἀμφωτίδες, quarum ex Platone philoſopho Pollux[a] commeminit Onomaſtico, ſed & ex Pauſania (vt opinor) citato in hanc rem ab Euſtathio [b] ad Homerum auctor etymologici vt eſſe dicat, χάλκα ἅπερ οἱ παλαισταὶ τοῖς ὠσὶ περιετίθεσαν, vel ἀμφωτὶς σκεπαστήριον ὠτός. Quo itidem loco παλαιστῶν vocabulum ad pugiles pertinere pronuncio, ſicuti πάλης quoque nomē apud Platonem eo è ſeptimi de legibus libri loco, quem altero poſt proximum ſermone allaturi ſumus.

a Lib. 2. cap. περὶ ἀπαν. co. 101. vbi & hoc, ἐπὶ τῶν ἐν γυμνασίοις πληγῶν τὰ ὦτα κατεαγῶσι.
b Iliad ψ. f. 1324. vbi ἀποκάταξις κατὰ ἀρχαῖον διονύσιον ὠτοθλαδίας τὰ ὦτα τεθλασμένος ἐν παλαίστρα καὶ ἀμφωτίδες κατὰ Παυσανίαν ἃς οἱ παλαισταὶ περὶ τοῖς ὠσὶν εἶχον, &c.

Pugilum eſſe τὸ ὀρθοστάδην παίειν. ἵστασθαι ἀντανίστασθαι. Pugillaticia Plutarchi verba è Sophocle deſumpta. Erigere ſeſe ἐναντίον ἀνδρὶ καταστῆναι εἰς ὀρθὸν, apud Theocritum & Plutarchum, qui obiter emendatus. Συγκαταστῆναι apud Polybium, pugilaticium Certamen deſcribentem. Arenoſum ſtadium. Palæſtra & colluctatio apud Lacedæmonios. Pugilatus à Feſto, quamobrem in quinquertionis explicatione, non diſcus prætermiſſus. Pancratiaſtis mordere oculóſve aut latus fodere nō licuiſſe niſi apud Lacedæmonios, reprehenſo Viginario Philoſtrati metaphraſte. πλὴν. Inita ratio co ciliationis inter Senecam atque Philoſtratum. Morſus in lucta familiaris Lacedæmoniis, quibus & ante Lycurgum in vſu pugilatus, & poſtea ſaltatio.

CAP. XII.

CÆterùm ex diuerſo proprium id pugilum eſſe nemo negauerit vt recti depugnent ac feriant τὸ ὀρθοστάδην παίειν ἢ πυκτομαχεῖν, atque adeò τὸ ἵστασθαι, ſiue (vt in loco ſuperius citato Chryſoſtomus dixerat) ἑστάναι καὶ ἀντανίστασθαι. Vnde à Sophocle *in Trachiniis* iſtud apud Stobæum *Sermone* 184. de amore ſcriptum, à pugilatu deſumpta metaphora legitur

ἔρωτι μὲν γὰρ ὅστις ἀντανίσταται
πύκτης ὅπως ἐς χεῖρας, οὐ καλῶς φρονεῖ
οὗτος γὰρ ἄρχει καὶ θεῶν ὅπως θέλει.

Eum ſermonem Sophoclis imitatus Plutarchus alicubi [c] de Solone, ἔτι δὲ πρὸς τοὺς καλοὺς (ait) οὐκ ἦν ἐχυρὸς ὁ Σόλων οὐδ᾽ ἔρωτι θαῤῥαλέος ἀντὰναστῆναι πύκτης ὅπως ἐς χεῖρας (hemiſtichium iſtud eſt à ſequentibus diſtinguendum,) ἔκ τε τῶν ποιημάτων αὐτοῦ λαβεῖν &c. Erigere ſeſe ceruicémque attollere, quod pugilibus ita vt contra inuicti ſtarent, cum dimicandum in agonibus haberent in more fuit, id ſi alius inter deambulandum quiſpiam faceret, ſtultum ac leuem hominem habitum iri. Plutarchus idem alio quodam loco [d], ſed ita vt Sophoclæa illa quæ protuli verba itidem vſur-

c In Solonis vita ſub initiū in fol. 144. lib. à Stephan. excuſſ. De ſtadiodromis etiā ſiue curſoribus τὸ ἵστασθαι cùm ab ipſis id præmaturè fit, ſicut inferius docebitur.
d περὶ τοῦ ἑαυτὸν ἐπαινεῖν ἀνεπιφ. f. 960.

vſurparit, his totidem expreſſit, quibus in aduerſa fortuna licere cuipiam interdum laudare ſe, ſicuti pugilibus depugnaturis attollere ſeſe aduerſus antagoniſtas, quò facilius vincant, eleganter admodum docet, ὥσπερ οὖν τοὺς ἐν τῷ περιπατεῖν (ſic lege non vt in Stephanico impreſſo περιπαθεῖν) ἐπαιρομένους καὶ ὑψαυχενοῦντας ἀνοήτους ἡγούμεθα καὶ κενούς. ἂν δὲ πυκτεύοντες ἢ μαχόμενοι διεγείρωσιν καὶ ἀναγάγωσιν ἑαυτοὺς ἐπαινοῦμεν: οὕτως ἀνὴρ ὑπὸ τύχης σφαλλόμενος, ἑαυτὸν εἰς ὀρθὸν καθιστὰς καὶ ἀντίπαλον

—πυκτης ὅπως ἐς χεῖρας

(ſic diſtinguo, vt ſit hemiſtichium ſicut antè monui) ἐκ τοῦ ταπεινοῦ καὶ οἰκτροῦ τῇ μεγαλαυχίᾳ μεταφέρων εἰς τὸ γαῦρον καὶ ὑψηλὸν οὐκ ἐπαχθὴς οὐδὲ θρασὺς, ἀλλὰ μέγας εἶναι δοκεῖ καὶ ἀήττητος. Quo etiam Theocriticum iſtud de Amyci pugilatu Pollucem prouocantis[a], meo iudicio referendum eſt

> εἰς ἑνὶ χεῖρας ἄειρον ἐναντίος ἀνδρὶ καταστὰς
> πυγμάχος-

a apud Theocritũ Dioſcuris Eidyll. 23.

Nam ἀντανίστασθαι ſiue ἀνταναστῆναι Sophoclæum illud nihil eſt aliud quam ἐναντίον ἀνδρὶ καταστῆναι quod Theocritus poſuit. Et pugiles inter ſe qui committerentur συγκαταστῆναι dictos à veteribus memini, certè à Polybio[b], vbi certamen pugilum accuratè quantum poteſt, graphicéque oculis ſubiicit: Eius hæc ad pugiles pertinentia verba ſunt, καθάπερ γὰρ ἐπὶ τῶν διαφερόντων πυκτῶν καὶ ταῖς γενναιότησι καὶ ταῖς εὐεξίαις, ὅταν εἰς τὸν ὑπὲρ αὐτοῦ τοῦ στεφάνου συγκαταστάντες καιρὸν διαμάχωνται, πληγὴν ἐπὶ πληγῇ τιθέντες, ἀδιαπαύστως λόγον μὲν ἢ πρόνοιαν ἀνέχειν ὑπὲρ ἑκάστης ἐπιβολῆς καὶ πληγῆς, οὔτε τοῖς ἀγωνιζομένοις οὔτε τοῖς θεωρουμένοις ἐστὶ δυνατόν: ἐκ δὲ τῆς καθόλου τῶν ἀνδρῶν ἐνεργείας καὶ τῆς ἑκατέρου φιλοτιμίας ἔτι καὶ τῆς ἐμπειρίας αὐτῶν καὶ τῆς δυνάμεως, πρὸς δὲ καὶ τῆς εὐψυχίας ἱκανὴν ἔννοιαν λαβεῖν: οὕτω δὲ καὶ περὶ τῶν νῦν λεγομένων στρατηγῶν & reliqua. Interim in puluere pancratiaſtas vt pugiles non in luto ſicuti luctatores decertaſſe, poſſis ex eo colligere quod de Arrichione pancratiaſta in ipſa victoria Olympica mortuo Philoſtratus *lib.2.* εἰκόνων *in Arrichione*, ὅτε καὶ τῆς ψυχῆς αὐτὰ [τὸ νικῆσαι δὶς ὀλύμπια] κτησάμενος ἐς τὸν τῶν ὀλβίων πέμπεται χῶρον αὐτῇ κόνει. Sed non neceſſario tamen, niſi & in puluere luctatores apud Elidem ſiue Olympiam contẽdiſſe fateri velis atque admittere: quoniam idem auctor eodem libro in Antæo ita ſcripſerit, κόνις οἵα ἐν πάλαις ἐκείναις ἐπὶ πηγῇ ἐλαίου καὶ δυοῖν ἀθληταῖν, ὁ μὲν ξυνδέων τὸ οὖς, ὁ δὲ ἀπολύων λεοντῆς τὸν ὤμων &c. Itémque Philo[c] metaphoricè loquutus de fortuna tanquam luctatrice τίνι δ' οὐκ ἀφύδρευσεν ἡ τύχη διαπνεῦσα καὶ συλλεγομένη ῥώμην ἵνα συμπλακεῖσα εὐθὺς ἐξαρπάσῃ πρὶν φθάσαι τὸν ἀντίπαλον κονίσασθαι. Et arenoſum ſtadium vbi quis in agone luctatur D. Auguſtinus quodam loco [d] nominat. Vt vt ſit pugilatum & pancratium à Lacedæmoniis improbatum, ſuperius auctoritate Senecæ ac Plutarchi adhibita oſtendimus.

b lib.1. hiſt. fol.24. Heruagiani exẽpl.

c In libello περὶ ὀνείρων, nuper excuſo Francofur. fol.166.

d Sermone 246. de tempore in prin. Et tamdiu quiſque bonus in agone luctatur ne ab aduerſario ſuperetur, in periculis agit quãdiu cum illo ſicut in arenoſo quodã ſtadio, ſic in iſta morte cõtendit. Qđ forſitan ad curſum referri potiùs debeat quo cõtẽdebatur in ſtadio iniecta in ipſum arena, vt lib. 2. ad extremũ docebitur.

Luctam à Lacedæmoniis cum ſuo ceromate retentam non eſt quamobrem dubitare quiſquam debeat, cùm ipſe quoque Martialis *lib.11. Epigramm.* ſic ſcripſerit.

> *Cur Lacedæmonio luteum ceromate corpus*
> *Perfundit gelida virgine.*

Et Aurelius Prudentius Harmatigen{a

> *Sic Lacedæmonias oleo maduiſſe palæſtras*
> *Nouimus & placidum ſeruire ad crimina ſuccum.*

poſt Damagetam Græcum Epigrammatarium cuius iſtud extat tetraſtichon *Antholog. lib.* 1. *cap.* 1.

> οὔτ' ἀπὸ μεσσάνας οὔτ' ἀργόθεν εἰμὶ παλαιστάς.
> Σπάρτα μοι σπάρτα κυδιάνειρα πατρίς.
> κεῖνοι τεχνάεντες ἔγωγε μὲν (ὡς ἐπέοικε
> τοῖς λακεδαιμονίων παισὶ) βίᾳ κρατέω.

Quod autem in pentathlis ſiue quinquertionibus ex Pompei Feſti[a] quodam, aut potiùs è Pauli abbreuiatoris & interpolatoris loco pancratium connumerat, diſci iactum ex eo numero extrahit Budæus[b] aut omittit, probare, ob ea quæ antè dixi, nullo modo poſſum: præſertim autem quoniam in emendatis Feſti & Pauli codicibus, nulla pancratij mẽtio, nulla diſci obliuio ſed tantum pugilatus, ideo fortaſſe quod ſerò, longè quidem poſt cætera quæ obſeleuerant reſtituta certamina, hoc exercitationis genus apud Olympiam receptum[c]: vbi etſi pancratiaſtis mutuo ſeſe quoque genere cædere ac propellere licuerit: non tamen aut mordere, aut ſummis digitis, inuicem oculos (puta) latúſve fodere[d]: quanquam horum quoque ictuum ius pancratiaſtis apud Lacedæmonios fuiſſe reperio, quo exercitatiores efficerentur atque promptiores hac ratione ad prælium: qua de re tota iuuat Philoſtrati[e] proferre teſtimonium, ſecius tamen à Viginario Gallico interprete alioqui doctiſſimo acceptum, exiſtimante apud Olympiam illis mordendi atque fodiendi quoque ius fuiſſe, dum ſcilicet varietate ſignificationis articuli πλὴν (niſi fallor ipſe) deluditur: quoniam is nonnunquam includit, plerunque autem ſolet excludendi vim habere: ſicuti XXIV. libri Semeſtrium tertij ſermone obiter docuimus: vt & illa χωρὶς, ἐκτὸς atque hoc etiam in loco vbi ſcriptum de pancratiaſtis Olympici, οἱ δ' αὐτοὶ καὶ σφυρῷ προσπαλαίουσι καὶ τὴν χεῖρα στρεβλοῦσι προσόντος τοῦ παίειν καὶ ἐνάλλεσθαι. ταυτὶ γὰρ τοῦ παγκρατιάζειν ἔργα, ſequitur, πλὴν τοῦ δάκνειν ἢ ὀρύττειν: λακεδαιμόνιοι μὲν οὖν καὶ ταῦτα κομίζουσιν, ἀπογυμνάζοντες οἶμαι ἑαυτοὺς εἰς τὰς μάχας· ἠλεῖοι δὲ ἀγῶνες ταῦτα μὲν ἀφαιροῦσι, τὸ δὲ ἄγχειν ἐπαινοῦσιν. Interea non ſatis equidem video, quî Philoſtratus in concordiam adduci poſſit cum Seneca, vetare Lacedæmonios aſſerente, ſuos pancratio non minus quàm cæſtu decernere. Nam quod Lacedæmoniis placerent in exercitationibus iſti morſus & effoſiones, quemadmodum Philoſtratus indicat hoc loco, ita Pauſaniam[f] quoque Laconicis eodem loquendi genere vtentem tradere Viginarius ad Philoſtratum vidit. Quod vtique accipiendum eſt, vt ad certas quaſdam epheborum pugnas in Platanone, quem velut inſulam Euripus ambibat referri oporteat: in quo ita in alterum aduerſarius omni vi adhibita depugnaturus comminus incurreret inſiliretque vt præter morſus illos effoſſionéſque oculorum confertim etiam in aquam vnumquempiam impetu facto alij propellerent: non vt paſſim hoc genere exercitationis, aliiſve in locis apud Spartam quidem vterẽtur, quod Lycurgi legibus ſiue Rhetris improbatum ſcirent. Verba quidem Pauſaniæ vbi de Platanone ille agit iſta ſunt, μάχονται δὲ καὶ ἐν χερσὶ καὶ ἐμπηδῶντες λὰξ, δακνύουσί τε καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀντορύσσουσιν, ἀνὴρ μὲν δὴ πρὸς ἄνδρα τὸν εἰρημένον τρόπον μάχεται. ἀθρόοι δὲ ἐμπίπτουσι βιαίως καὶ ἐς τὸ ὕδωρ ὠθοῦσιν ἀλλήλους. Ita forſitan cum Seneca Philoſtratus non incommode conciliari poſſe cuipiam videatur: ipſe quidem donec probabilius

a In pentathlum.
b In cõmentar. ad d. l. athlet. 8. de iis qui not. infa.
c videto & quæ ſcribo inferius ad finem huiuſce primi tractatus cap. vlt.
d Hac de re ſcribo plenius lib. 3. c. 8. & 21.
e εἰκόνων lib. 2 In Arrichione vbi Viginarius perperam vt puto poſt illa, *Ce ſont les ruſes & artifices du pãcratiaſte*, hoc adiicit, *là où lon mord d'abon dãt lon poche & enfonce auec le bout des doits*, &c. quę itidẽ vt iſta reddi aliter debuêre hæc quidem ita, *Excepté que lon n'y mord ni poche & enfonce.*
f fol. 75. Aldini exempl. Ad exercitationem autẽ illam qua ſe mutuo in aquam impellére tentabãt id pertinet quod ſuperius à Luciano in Anacharſi cùm de pilæ ludo ageretur exhibitũ fuit.

bilius aliquid adfertur hac de re ſic ſentio. Nam vt aut in ſacris agonibus (quorum præcipui Olympici ſcilicet inſtauratori Iphito [a] ſocium fuiſſe vt concinnaret clariúſque ac ſolidius efficeret, à Plutarcho [b] traditur) aut alibi quàm Spartæ Lycurgus pancratio, vel pugilatu ſuos ciues decertare prohibuerit, mihi non ſit veriſimile. Mordere autem ſolitos in lucta, Lacedæmonios iuuenes apud Spartam quoque ipſam verè à Philoſtrato ſcriptum cenſeo. Ex quo more illud eſt, quod referente Plutarcho [c] addidici, cùm in colluctatione quadam ob rixam ſubitaria detraheretur collo apprehenſus in terram Lacon, & colluctatori fruſtra deficientibus corporis viribus, incumbere niteretur, ipſum momordiſſe: cui cùm aduerſarius diceret, Mordes ſicut mulieres ô Lacôn, hunc repondiſſe, Nequaquam, ſed vt Leones: ἐν χειραψίᾳ περικρούοντος (ait) τοῦ προστραχηλίζοντος κενοσπουδῶς καὶ κατασπῶντος ἐπὶ τὴν γῆν, ἐπειδὴ τῷ σώματι ἐλείπετο ὁ προσπεσὼν, ἔδακε τὸν βραχίονα, καὶ ὁ ἕτερος εἶπε, δάκνεις ὦ λάκων ὥσπερ αἱ γυναῖκες; οὐ μὲν οὖν (εἶπεν ἅτερος) ἀλλ' ὥσπερ οἱ λέοντες. Morſum quidem abeſſe à pancratio debuiſſe iuxta leges athleticas & merito Leones nominatos qui eo in certaminibus vterentur: ex eo Demonactis verbo, quod in ipſius vita Lucianus retulit, atque à nobis libro tertio *cap.8. & 21.* leges Athleticas explicantibus proponetur, perſpicuè cognoſcimus. Quin etiam apud Spartam interdum Laconas iuuenes, non quidem cæſtibus fortaſſe, ſed pugnis certè meris olim nudos inter ſe dimicaſſe, cùm Hippagretæ tres admodum ex adoleſcentibus electi ab Ephoris centenos quiſque iuuenes probatiſſimos ſibi aſciuiſſent, qui aduerſus reliquos Spartanos contentionis honeſtiſſimæ, atque ad militarem exercitationem commodiſſimæ occaſione decertarent, ad eámque rem bonæ corporis conſtitutionis rationem haberent, ex eo Xenophontis [d] loco pridē addidici, qui (opinor) ipſe quoque de certamine illo quod in Platanone fieri ſolitum è Pauſania diximus debet intelligi: non vt eo genere paſſim Lacones inter ſe dimicauerint: nec verò tum quoque aliter, niſi ſub prouectiorum & pædonomi conſpectu: quorum officij ac muneris fuit huiuſmodi certamini modum adhibere, finémque imponere. Verba Xenophontis græca nimirum ſic habent, αἱροῦνται τοίνυν αὐτῶν οἱ ἔφοροι ἐκ τῶν ἀκμαζόντων τρεῖς ἄνδρας. οὗτοι δὲ ὑππαγρέται καλοῦνται. τούτων δ' ἕκαστος ἄνδρας ἑκατὸν καταλέγει διασαφανίζων, ὅτου ἕνεκα τοὺς μὲν προτιμᾷ, τοὺς δὲ ἀποδοκιμάζει. & quæ ſequuntur: tum poſteà, ἀνάγκη δ' αὐτοῖς καὶ εὐεξίας ἐπιμελεῖσθαι, καὶ γὰρ πυκτεύουσιν διὰ τὴν ἔριν ὅπου ἂν συμβάλωσιν. διαλύειν μὲν τοὶ τοὺς μαχομένους πᾶς ὁ παραγενόμενος κύριος, ἢν δέ τις ἀπειθῇ τῷ διαλύοντι ἄγει αὐτὸν ὁ παιδονόμος ἐπὶ τοὺς ἐφόρους &c. Spartanos denique in ſuis gymnaſiis ita corpus exercuiſſe vt ſimiliter manus, tibiæque cum ceruice mouerentur, quamobrem optimè omnium valuiſſe, virib úſque corporis præſtitiſſe, idem auctor paulò pòſt memorat, οὐκ ἂν οὖν ῥᾳδίως γέ τις εὕροι σπαρτιατῶν οὔτε ὑγιεινοτέρους, οὔτε τοῖς σώμασι χρησιμοτέρους. ὁμοίως γὰρ ἀπό τε τῶν σκελῶν καὶ ἀπὸ χειρῶν καὶ ἀπὸ τραχήλου γυμνάζονται. Quod vtique non de pancratio tamen ſuis interdicto à Lycurgo (vt ſuperius retuli) verùm de lucta debere accipi, quæ cum curſu, diſco, iaculo, pila, cæteríſque præter pugilatum, & pancratium exercitiis ab ipſo permiſſa, probata, immò & imperata fuerant, ſciendum eſt. Nec tamen ita exiſtimandum, non fuiſſe quemquam Lacona qui pugilatu contendere ſibi fas duceret, antequam Lycurgus

[a] De quo inferius agetur nō ſemel, hoc etiā lib. cap.16. & ſub init. cap. vlt.

[b] Lycurgo in princ. fol. 72. & fol. 99. Vide quę ſcribo lib. 2. vbi de diſco coronario.

[c] Apophth. Lacon. f. 417. lib. à Stepha. excuſi.

[d] In lib. de Repub. Lacedæmoniorū fol. 395, & 396 Stepha. libri, vbi de Lycurgo, ὁρῶν οὖν εἰς ἂν μάλιστα φιλονεικία ἐγγίγνηται τούτων καὶ χοροὺς ἀξιακροατοτάτους γιγνομένους καὶ γυμνικοὺς ἀγῶνας ἀξιοθεατοτάτους & reliqua. De gymnopædiis agonizātium Apollinis honori chororum Plutar. Ageſil. fo. 118. Stepha. libri. Et Pauſanias Laconicis fo. 72. editionis Aldinæ. Ex quib. omnibus iſtud eiuſdem Plutarchi Phocione f. 1377. ἀπήγαγεν εἰς λακεδαίμονα καὶ κατέμιξε τοῖς ἀγομένοις τὴν λεγομένην ἀγωγὴν νεανισκοῖς nō ineptè poſſis exponere. De diamaſtigoſi puerorū Laconum vide ſis apud Plutarchum ἐν ἐπιτηδεύμασι λακώνων. fol. 426. Stepha. libri & quæ ſcribimus ī. lib. 3. cap. 18.

leges Lacedæmoniis aut Rhetras iúſque illud non ſcriptum conſtitueret, Alcidam autem profecto Lacedæmonium cum Argolico Capanæo cæſtibus dimicaſſe nudum, hi verſus apud Statium Papinium *lib. 6. Thebaid.* oſtendunt.

Tandem inſperatus nuda de plebe Laconum
Proſilit Alcidamas mirantur Dorica regum
Agmina, ſed ſocij fretum Polluce magiſtro
Norant, & ſacras inter creuiſſe palæſtras.
Ipſe Deus poſuitque manus & bracchia finxit.

Saltationem quoque quod exiſtimarent ad bella conducibilem, apud Lacedæmonios vſurpatam in exercitationibus, à Fabio Quinctiliano *ca.* 11. *lib.* 1 *Inſtituti. Oratori. ad fin.* traditum memini, quo loco, Nam Lacedæmonios quidem etiam ſaltationem quandam (inquit) tanquam ad bella quoque vtilem habuiſſe inter exercitationes accepimus.

Adhuc de Cypriani loco in quo iſtud In viribus perpenditur. Ariſtotelici cuiuſdam loci lectio in dubium vocata. Velocitatem à Roboris aut Virium nomine interdum ſeparari, plerumque ſub ipſo comprehendi. Vires in curſu neceſſarias. Ars Palæſtri a à Theſeo, de quo & in margine. Τέχνη *in lucta, cuius artis ille repertor, & Oricadmus quidam quaſi legiſlator Ante quos ab Hercule in colluctatione aduerſus Antæum impoſito iracundiæ fræno ars adhibita, quæ Aſtus nomine à Papinio deſignatur: &* τῶν πυλαγρμάτων *ab Ariſtide ac Philone. Melius in lucta quod gymnaſticum apud Platonem. Ars diſcobolorum: Pugilatitia & Luctatoriâ, qui veterem teſte Platone præſtiterint. De Melancomæ pugilis arte Themiſtij locus, in quo* τοῦ κλιμακισμοῦ *nomen expoſitum.*

CAP. XIII.

POſtremo vt ad Cypriani locum reuertar illud eius verbum (In viribus) omnem omnino agonem gymnicum quin comprehendat etiam velocitatis pedum qua curſores prestare oportuit dubitari (vt mea fert opinio) non debet, καὶ γὰρ ὁ ταχὺς (inquit Ariſtoteles *lib.* 1. *Rhetor. cap.* 5.) ἰσχυρός ἐστιν, qui enim velox eſt & pernix quodam genere robuſtus eſt ac pollet viribus. Quod ipſum his verbis ibidem explicat, ὁ γὰρ δυνάμενος τὰ σκέλη καὶ ῥιπτεῖν πως καὶ κινεῖν ταχὺ καὶ πόρρω, δρομικός & cæt. quæ ſequuntur. Vnde fit, vt in præcedentibus ἀγωνιστικὴ δὲ σώματος ἀρετὴ σύγκειται ἐκ μεγέθους καὶ ἰσχύος καὶ τάχους. Poſtremum iſtud membrum minime Ariſtotelicum eſſe arbitrer, ſed ſcioli potiùs cuiuſpiam ab iis quæ protuli deſumptum eoque inditum loco coniiciam. Quamuis enim τὸ τάχος ἀπὸ τῆς ῥώμης celeritatem à robore diſtinxiſſe Iſocratem eo Panegyrici loco quem ad extremum tertij tractatus indicare conſtitui: & in quadam ad Mitylenæorum magiſtratus epiſtola[a]: ſicuti Pauſaniam[b] ὠκύτητα τῶν ποδῶν ἀπὸ ἰσχύος σώματος ex vetuſta quadam inſcriptione ſigno alicui Olympico adpoſita: pernicitatem pedúmque curſum à viribus Liuium[c], atque Virgilium[d] non ignorem: & poſſe propterea defendi receptam lectionem, ita vt quod ſequitur, καὶ γὰρ ὁ ταχὺς ſignificet Quanquam, vel Etiamſi velox & cæt. tanquam ſit exiſtimantis per Roboris nomen, ſatis velocitatem eſſe comprehenſam, & fruſtrà iniectam huius mentionem. Obiectioni reſpondeatur: præſertim verò cùm ἰσχὺς paulo antè ibidem definiatur δύναμις τοῦ κινεῖν ἕτερον ὡς βούλεται: non etiam quod fit in curſu, ἑαυτὸν: & inſuper ἡ βία ibidem ἀπὸ τοῦ τάχους καὶ δρόμου ſeparetur:

a Vbi de præmiis quæ tribuuntur athletis in ludis hymnicis maiora, quàm ſolertibus & induſtriis viris à ciuitatibus. Addit autem καὶ μὴ συνορῶσιν ὅτι πεφύκασιν αἱ μὲν περὶ τὴν ῥώμην, καὶ τὸ τάχος δυνάμεις συναποθνήσκειν τοῖς σώμασιν, &c. vt in col. 129. Oporinia. edit. ann. 1570.

b Eliacôn j. fo. 131. in fin. ἐθέλει δὲ τὸ μὲν πρῶτον τῶν ἐλεγείων δηλοῦν ὡς οὐ χρήμασιν ἀλλ᾽ ὠκύτητι τῶν ποδῶν καὶ ὑπὸ ἰσχύος σώματος Ὀλυμπικὴν ἐστιν εὕρεσθαι νίκην.

c lib. 33. ab vrbe condita vbi de Iſthmiorũ ludicro, Quo certamina (inquit) omnis generis artiũ viriúmque ac pernicitatis viſuntur.

d lib. 5. Æn. Quíq; pedũ curſu valet, & qui viribus audax Aut iaculo incedit melior leuibúſque ſagittis.

tur: gymnicúmque ludum propterea Iſidorus Hiſpalenſis[a] non male velocitatis ac virium gloriam ſcripſerit, cuius locum gymnaſium dici, vbi exercentur, athletæ & curſorum velocitas comprobatur. Attamen ille ipſe Iſocrates alio quodam loco[b], ex quo verbo initio libri huius, cùm de choragorum præmiis agerem protuli, ſub Roboris nomine, pernicitatem haud dubiè comprehendit, in Olympico conuentu Græcos diuitiarum & roboris, & eruditionis edidiſſe ſpecimen, ſcribens ſic fere, καὶ τοὺς ἕλληνας ἐπιδείξεις ἐν αὐτῇ ποιουμένους πλούτου καὶ ῥώμης καὶ παιδεύσεως: vbi nulla τοῦ τάχους mentio: cùm tamen curſu potiſſimùm ab athletis apud Olympiam equíſque decertatum fuerit: nulla etiam apud Dionyſium Halicarnaſſeum[c], ex profeſſo de athletis & certaminibus agentem, quo loco, οἱ δὲ ἀθληταὶ τῇ ῥώμῃ τῶν σωμάτων (ait) κοσμοῦσι τὴν πανήγυειν καὶ ὅσοι γε δὴ μουσῶν καὶ ἀπόλλωνος ὀπαδοὶ τῇ μουσικῇ τῇ παρ' ἑαυτῶν. Et poſtea σκοπεῖσθαι δὲ καὶ τὸν τρόπον τῆς διαθέσεως τοῦ ἀγῶνος δεῖ. εἰ μὲν μουσικὸς καὶ γυμνικὸς εἴη ὅτι τελεώτατος ὁ ἀγὼν καὶ ἀνενδεῶς κεκραμένος καὶ ῥώμῃ σωμάτων καὶ καλλιφωνίᾳ καὶ τοῖς λοιποῖς μέρεσι τῆς μουσικῆς. εἰ δὲ γυμνικὸς ὅτι τὴν μουσικὴν ὡς ἐκθηλύνουσαν τὴν ψυχὴν παρῃτήσατο. τὴν δὲ ῥώμην τῶν σωμάτων παρέλαβε: Vbi vt Muſicos agonas à bonitate, ac præſtantia vocis, ita gymnicos à robore corporis commendandos ait, panegyricam orationem inſtituentibus. Sanè omni athletarum generi viribus opus eſt, vnde ἔμπλευρον εἶναι τὸν ἀθλητὴν ἀντὶ τοῦ ἰσχυρὸν ait Philo[d] alicubi: & in curſu ipſo adeò vires neceſſariæ: vt iis illum maximè præſtare ſupra cæteros agones, ac propterea præferri (licet hoc quidem falsò vt arbitror) Xenophanes Colophonius iis Elegis dicere auſus ſit, quos olim apud Athenæum[e] legere memini

Οὔτε γὰρ εἰ πύκτης ἀγαθὸς λαοῖσι ἔτ' εἴη,
Οὔτ' εἰ πένταθλεῖν οὔτε παλαισμοσύνην.
Οὐδὲ μὲν εἰ ταχυτῆτι ποδῶν, τόπερ ἐστὶ πρότιμον
Ῥώμης ὅσσ' ἀνδρῶν ἔργ' ἐν ἀγῶνι πέλει.

Quod ſi velox robuſtus eſt, & roboris ſpecies velocitas, quid attinuit in enumeratione partium, ex quibus agoniſtica corporis virtus conſiſtit poſt robur magnitudini adiunctum celeritatem, atque ita ſpeciem ipſo virium tanquam genere prius adſcripto ſatis comprehenſam exprimere? At quanto magis ex Ariſtotelis more eſt nulla prius iniecta velocitatis mentione vt tacitæ obiectioni occurratur, ac ne quiſpiam illi definitioni deeſſe alius exiſtimet roboris vocabulo comprehenſam pernicitatem dicere: qua maximè valere, ac vigere firmum, & robuſtum curſorem, non certè minus quàm agoniſtas reliquos, de quibus ibi loquitur, oportet? Quid verò ſi corruptum τοῦ τάχους apud Ariſtotelem vocabulum, non tollendum prorſus, ſed ita immutandum cenſeas, vt eius vice ſcribatur τέχνης?

Nam quod de lucta extat apud Pauſaniam, nimirum ante Theſeum palæſtricæ artis inuentorem, veteres ad luctam magnitudinem tantùm & robur adhibuiſſe, poſt illum verò arte inſuper vti cœpiſſe, tum deinde conſtitutos ab ipſo locos in quibus ea doceretur: hoc & de cæteris corporis exercitiis exiſtimari, quid ni debeat? De lucta quidem ita Pauſanias[f], Θησεὺς δὲ κατεπάλαισεν αὐτὸν (de Cercyone loquitur) σοφίᾳ τὸ πλέον· παλαιστικὴν γὰρ εὗρε τέχνην Θησεὺς πρῶτος, καὶ πάλης κατέστη. ὕστερον ἀπ' ἐκεί-

a cap. 17 li. 18 Orig. fol. 1274.

b In ea περὶ ζεύγους.

c ἐν τέχνῃ περὶ τῶν πανηγυρικῶν ſub init. in fo. 55.

d In libello nuper publicato qui νόμων ἱερῶν ἀλληγορία inſcribitur, fol. 92.

e Sub init. lib. 10. Deipnoſoph. fo. 163. Aldi Græci.

f Atticis fo. 29. de Theſeo Iſthmiorum certamen inſtituerit, cùm antea nó ſpectaculum & celebritas publica, ſed initia potiùs atque myſteria cenſerentur. Vide ſis Plutarchũ Theſeo fol. 21. Et Pauſaniam initio Corin. fol 34. Meminit Plinius li. 7. nat. hiſtor. cap. 56. Vbi Theſeum in Iſthmo ludos gymnicos inſtituiſſe tradit: ſicuti Herculem Olympiæ athleticam.

νυ διδασκαλεῖα· πρότερον δὲ ἐκ τῶν μεγέθους μόνον καὶ ῥώμης πρὸς τὰς πάλας. De Cratero etiam Ægirenſi ſcribit idem auctor [a], quod in luctatu artem adhibuerit, eóque fuiſſe hoc exercitij genere ſuæ ætatis omnium præſtantiſſimum, ὅτι κάλλιστος τῶν ἐφ᾽ ἑαυτοῦ καὶ σὺν τέχνῃ μάλιστα ἐπάλαισε: ſed & πάλην ab Heliodoro, *lib.10. Aethio.* τὴν ἐναγώνιον Ἑρμοῦ τέχνην: itémque πανουργότατον καὶ τεχνικώτατον τῶν ἀθλημάτων à Plutarcho *lib.2.Sympoſ. problem.quæſt.*4.dictam memini. Arti huic luctatoriæ morem modúmve, qui Siculus dicitur ab Oricadmo additum, atque ita legiſlatorem quaſi quendam iſtum ita vocatum ab Æliano, *cap.1.lib.11.var.hiſt.* eo loco qui ſequente tractatu exhibebitur. Theſeum verò repertorem artis fuiſſe intelligo (ſicuti Pauſaniæ[b] verbis allatis inferius oſtenditur) quam & ipſum prius Herculem cum Antæo luctantem impoſito iracundiæ fræno adhibuiſſe Philoſtratus[c] prodidit, in hæc omnino verba, τείνων τοὺς ὀφθαλμοὺς εἰς νοῦν τινα καὶ ἐπὶ διάσκεψιν τῆς πάλης ἐμβέβληκέ τε ἡνίαν τῷ θυμῷ, μὴ ἐκφέρειν αὐτὸν τοῦ λογισμοῦ: Et adiicit quod huc propriè ſpectat de arte ſimul ac robore in lucta, εἰ δὲ καὶ πάλης τῷ Ἡρακλεῖ ἔμελεν οὐκ ἄλλως ἐπεφύκει ἢ ὡς γέγραπται· γέγραπται δὲ ἰσχυρὸς οἷος καὶ τῆς τέχνης ἔμπλεως δι᾽ εὐαρμοστίαν τοῦ σώματος: de quo ſic fere Statius Papinius alicubi *Ad fin. 6.Thebaid.* Agyllei & Tydei colluctationem Herculaneæ illi comparans

--Herculeis preſſum ſic fama lacertis
Terrigenam ſudaſſe Libyn, cùm fraude reperta
Raptus in excelſum, nec iam ſpes vlla cadendi
Nec licet extrema matrem contingere planta.

Hanc artem palæſtricam ſub Aſtus nomine Tydeo callido Herculis imitatori cum Agylleo lucta decertanti poëta paulò antè tribuerat, ſic fere

--iam tunc aſtu deducit in æquum
Callidus & celſum procuruat Agyllea Tydeus
Summiſſus tergo, & genibus vicinus arenæ.

Et poſteà

Inſtat agens Tydeus, ictúmque in colla minatus
Crura ſubit.--

Quam artem aut motus, nexúſve ſecundum ipſam intentatos τῶν παλαισμάτων vocabulo, quæ pronunciari vt caueantur in ſacris agonibus à præcone non ſoleant, Ariſtides[d] quodam loco ſignificat, Φίλιππος ἐξήρυκε τοὺς κήρυκας ἐκ τῶν πολέμων (inquit) καὶ μέχρι τοῦ θεάτρου μόνου χρῆται: ἡγεῖται γὰρ οἶμαι πολλὴν εἶναι φλυαρίαν, ἐν μὲν τοῖς γυμνικοῖς ἀγῶσι μὴ προλέγειν τὰ παλαίσματα, μηδέ τι δεῖ φυλάξασθαι, ἐν δὲ κατασκευῇ πολέμου καὶ στάσεως πραγμάτων προπέμπειν τὸν κωλύσοντα ὥσπερ δεδοικότα ὑπὲρ τῶν πολεμίων. Ergo melius in lucta eſſe quod eſt gymnaſticum, quod vbique rectè ſe habet ex artis nimirum gymnaſticæ inſtituto, dixit apud Platonem[f] Socrates, vbi, τὸ ἐν τῷ ὀρ-

a Pauſan. lib.2 Eliacôn fo.140. Aldini lib.
b Meſſenicis: vide ſis ſcholiaſtē in Pindari Nemæa.
c lib.2.εἰκόνων in Antæo. Celebratur Herculis cū Antæo colluctatio victoriáq; à Diotinio epigrāmatario Græco libr.1. anthol. cap.1 epigramm.2. Sed à Diodoro Siculo lib. 4.Biblioth. fol. 157. vbi Antæum ipſum & corporis robore & artis palæſtricæ ſiue luctationis peritia celebrē fuiſſe retulit, qui directos in colluctatione hoſpites necare ſolitus foret, κατῆρεν εἰς τὴν Λιβύην καὶ πρῶτον μὲν Ἀνταῖον τῇ ῥώμῃ σώματος καὶ παλαίστρας ἐμπειρίᾳ διαβεβοημένον καὶ τοὺς ὑπὸ αὐτοῦ καταπαλαισθέντας ξένους ἀποκτείναντα προκαλεσάμενος εἰς μάχην καὶ συμπλακεὶς διέφθειρεν. Cedrinus in compēdio hiſtor. fol.100. Antæum porte tosis dæmonum & abominandis vſum præſtigiis ab Hercule ſuperatum refert, ἐν Λιβύῃ γενόμενος καὶ Ἀνταίῳ συμβαλὼν δαιμονιώδη τινὰ καὶ μυσαρὰ φάσματα τελοῦντι καὶ νικήσας αὐτὸν νόσῳ λοιμώδει περιπίπτει καὶ μανεὶς εἰς πῦρ ἑαυτὸν ῥίψας τελευτᾷ. Herculis cum Antæo ſiue lucta ſiue pancratio potiùs decertationem nemo copioſius atque adeò meliu. expreſſit Lucano in lib.4. de bello ciuili quem videndum eſſe admoneo. d Sub init. Orationis quæ ἀθλιάς ἐκουσίων συμμαχία inſcribitur fo.45. e Alcibiade 1.fol.108 Stephanici lib. Vnde in fol 124. ὅτι οὐ σοι ἡμῖν εἰσὶν ἀντίπαλοι, ἀλλ᾽ οὐχ οὓς σὺ οἴει. ὧν ἄνω μὲν οὐδ᾽ ἐνὶ περιγενοίμεθα εἰ μὴ ἐπιμελείᾳ τε ἂν καὶ τέχνῃ. Ac de gymnaſticæ quidem cuius præſidio curam corporis gerimus paulo pòſt pluribus agitur fol.128 Sed & ipſum τέχνης vocabulum idem vſurpat, vbi de Icco Tarentino athleta. lib.de legib.8.fol.840. Ex quo verba proferam ſub initium lib. vltimi ij. vbi de athletarum continentia.

τῷ ὀρθῶς παλαίειν βέλτιον εἶναι τὸ γυμναστικόν. τὸ δὲ πάντως ὀρθῶς ἔχων, ὀρθῶς δὲ δήπου ἔχειν τὸ κατὰ τὴν τέχνην γιγνόμενον τὴν γυμναστικήν, planè ac perſpicuè definitur: & platonizans Philo [a] τεχνικῶν παλαισμάτων propterea mentionem facit, vbi de Abele, εἰ δ' ἄρα ἐβούλετο πάντως διαγωνίζεσθαι μὴ πρότερον κονίσασθαι (inquit δέον ſcilicet) ἢ τοῖς τεχνικοῖς παλαίσμασιν ἀνασκηθῆναι & cæt. & poſteà τῇ δυνάμει τὴν τέχνην agens μεταφορικῶς de agonibus adiungit, vbi ἀναγκαῖον οὖν ἐστι τῷ μέλλοντι πρὸς ἀγῶνα σοφιστικὸν ἀπαντᾶν ἐπιμελεῖσθαι λόγων ἐρρωμένως, οὕτως ὡς μὴ μόνον ἐκφεύγειν τὰ παλαίσματα, ἀλλὰ καὶ ἀντεπιτιθέμενον ἀμφοτέροις τέχνῃ τε καὶ δυνάμει περιεῖναι. Nec verò diſcobolis non fuit ars quædam diſcum eiaculandi & rotandi: quamobrem Statius Papinius *lib.6.Thebaidos*, de Phlegya Piſæo diſcobolo

--ac primum terra diſcúmque manúmque
Aſperat, excuſo mox circum puluere verſat
Quod latus in digitos mediæ quod certius vlnæ
Conueniat non artis egens-

Et poſteà

Inde ad conatus timida ſubit arte Menepheus
Cautior-- & cætera quæ libro proximo ad extremum proferam: & poſteà de Hippomedonte diſcobolo tertio

Erigit aſſuetum dextræ geſtamen, & altè
Suſtentans rigidúmque latus fortéſque lacertos,
Conſulit ac vaſto contorquet turbine, & ipſe
Proſequitur, fugit horrendo per inania ſaltu.

Atque vt mittam quod de arte gymnici certaminis loquitur, vt ira dicat perturbari Seneca *cap.14.lib.2.de Ira* cui propterea frænos luctantem Herculem adhibuiſſe Philoſtrato exprimente diximus: ſanè Plato ille quem antè nominaui, alio in loco *lib.7.de legi.fol.*796. Antæum & Cercyonem arte luctatoria, Epeum autem & Amycum pugilatitia præſtitiſſe retulit, ſic admodum ſcribens, καὶ δὴ τάγε κατὰ πάλην ἃ μὲν Ἀνταῖος ἢ Κερκύων ἐν τέχναις ἑαυτῶν ξυνεστήσαντο φιλονεικίας ἀχρήστου χάριν, ἢ πυγμῆς Ἐπειὸς ἢ Ἄμυκος οὐδὲν χρήσιμα ἐπὶ πολέμου κοινωνίαν ὄντα οὐκ ἄξια λόγῳ κοσμεῖν. Præterea de pugilatitia experientia ſeu arte, quam vſus adfert atque exercitatio, nihil poſſit adferri præclarius, eo Polybij teſtimonio, quod ſuperiore proximo capite propoſui: & athleticam pugilum nō δύναμιν modo εὐψυχίαν καὶ ἐνέργειαν, verùm etiam ἐμπειρίαν in memoriam reuocat, ſed non prætermittendum tamen quod de pugilatu Themiſtius agens Melancomam τὴν τέχνην εὐδοκιμώτατον eo loco vocat ex quo verba ipſa paulò antè attuli, vbi τὸ τοῦ καλλίστου nomen ad robur potius, atque optimam corporis conſtitutionem, quàm ad aliam quamlibet pulchritudinem pertinere: ſicut illo altero Pauſaniæ loco de Cratero commotus iis quæ protuli Ariſtotelis verbis: & quoniam ipſum ibidem Themiſtius μέγιστον fuiſſe ait, equidem exiſtimauerim: præſertim cùm apud philoſophum ita paulò antè ſcriptum recorder, νέου μὲν οὖν κάλλος τὸ πρὸς τοὺς πόνους χρήσιμον ἔχειν τὸ σῶμα, τούς τε πρὸς δρόμον καὶ πρὸς βίαν ἡδὺν ὄντα ἰδεῖν πρὸς ἀπόλαυσιν.

[a] in περὶ ἀποικίας fol. 171. & 172.

Qualis pulchritudo in athletis commendata. Ventilatio ex arte pugilum. Duratio & patientia ex virtute. Caſtigatus obiter Dionis Chryſoſtomi locus. Laus pugilis ex eo quod aduerſarium fateri ſe victum cogeret. Ars pugilum fuit vt ſublatis manibus conſiſtere.

ita cruribus pede fixis recta oculorum aciem in aduerſarium intendere: Tergúmque ſuum ad ſolem oculos aduerſarij ad ſolis radios obuertere. Olei & palæſtræ res apud Ciceronem. Ars in pancratio curulique certamine. Plurimis gymnaſtica ad valetudinem profuit. Gymnaſtica diuerſa Galeno à palæſtrica. Nullus ad palæſtricam Lacedæmonijs pædotriba, quorum exercitationibus ſenes præerant, & pædonomi virtutem potiùs, quàm artem profitentium ex Ariſtotele, cuius locus à Victorio non ſatis perceptus exponitur: & ex Plutarcho, cuius varia vndique proferuntur teſtimonia. Ars virtutis apud Prudentium.

CAP. XIV.

NEc tamen ignoro οὐκ ἀπόβλητον, ἀλλὰ τίμιον εἶναι τὸ κάλλος, pulchritudinem non eſſe reiiciendam, ſed laudandam potiùs, vt inquit Euſtathius [a], à qua etiam hieronicæ nonnulli ſummopere commendati fuerint, in quibus ipſe ab Herodoto [b] Philippum quemdam Crotoniatam Butacidæ filium Olympionicem nominat, quem Siculi tum æde ſeu ſacello & ipſi honeſtauerint, tum verò ſacrificiis propitiauerint: φίλιππος οὖν καθ' ἡρόδοτον κροτωνιάτης ὀλυμπιονίκης κάλλιστος ὢν ἐτιμήθη ἐν σικελίᾳ· ἡρῷόν τε γὰρ αὐτῷ ἵδρυτο καὶ θυσίαις αὐτὸν ἱλάσκοντο. Hoc dico talem in Hieronicis laudari pulchritudinem, quæ non ſit ab animi corporíſque robore ſeiuncta, non ignaua, effœminata, imbecilla & mollis: ſed qualem Ageſidamo Locro Epizephyrio puero pugili Archeſtrati filio Pindarus [c] tribuit his verſibus

--παῖδ' ἐ-
ρατὸν Ἀρχεστράτου αἴνησα, τὸν εἶδον
κρατέοντα χερὸς ἀλκᾷ βωμὸν παρ' ὀλύμπιον
κεῖνον κατὰ χρόνον γ' ἰδέᾳ τε καλὸν
ὥρᾳ κεκραμένον --

qualem denique Strepſiadæ Thebano pancratiaſtæ [d]

κώμαζ' ἔπειτα ἐν ἀδυμελεῖ σὺν ὕμνῳ
καὶ στρεψιάδα· φέρει γὰρ ἰσθμοῖ
νίκαν παγκρατίου· σθένει
τ' ἔκπλαγος, ἰδεῖν τε μορ--
φάεις ἄγει τ' ἀρετὰν
οὐκ αἴσχιον φυᾶς.

Membrorum totius corporis videlicet aptam proportionem. Etenim optimè Iſidorus Peluſiota ad Lampetium Epiſcopum, *Epiſt.* 131. *lib.* 3. τὸν τοῦ ψυχικοῦ κάλλους ἔσχατον ὅρον, τὴν τῶν ἀρετῶν συμμετρίαν ſcripſit: & Galenus [e] lõgè anteà, γνησιόν τε καὶ ὄντως ἀληθινὸν κάλλος εἶναι εὐχροιάν τε καὶ εὐσαρκίαν καὶ συμμετρίαν τῶν μορίων, ἃ τῇ κατὰ φύσιν εὐεξίᾳ συμβέβηκεν ſcripſerat. Ex arte autem pugilum fuiſſe vt ventilarent aliquamdiu nec ſtatim ferirent, his verbis Euſtatius docet apud Homerum: *Iliad.* ψ. *fol.* 1524. ἦν δέ ποτε αὐτοῖς τέχνη καὶ τρίβειν συχνὰς ὥρας ἐπὶ κακῷ τῶν ἀντιπάλων ἀνατάσει καὶ καταφορᾷ χειρῶν &c. Quod per duos integros dies vt poſſet facere Melancomam pugilem exercitatione obtinuiſſe Dio Chryſoſtomus *Melancoma* j. *pag.* 2. *fol.* 96. *Aldini libri*, illo loco, vnde verba ſuperius protuli oſtendit: cùm aut ferire aut ictus excipere nequaquam eſſe ex virtute quod ij facerent qui labori ferendo non forent ipſe duceret, ſed durare per aliquod tempus, neque frangi onere manuum aut ſpiritu defici, aut æſtu atque ardore ſolis debilitari generoſi eſſe animi exiſtimaret, οὐ γὰρ τὸ παίειν καὶ τὸ τιτρώ-

σκεσθαι

a Ad illud ex Iliad. 3. fo. 383. οὔτοι ἀπόβλητ' ἐστὶ θεῶν ἐρικυδέα δῶρα.

b Locus eſt in Euterpe ſiue lib 5. fo. 191. Vbi ὅτι δωριεῖ φίλιππος ὁ βουτακίδεω κροτωνιήτης ἀνὴρ συνέσπετο οἰκηίῃ τριήρεϊ καὶ οἰκηίῃ ἀνδρῶν δαπάνῃ, ἐὼν τε ὀλυμπιονίκης καὶ κάλλιστος ἑλλήνων τῶν κατ' ἑωυτόν. διὰ δὲ τὸ ἑωυτοῦ κάλλος ἠνείκατο παρὰ Αἰγεσταίων τὰ οὐδεὶς ἄλλος. ἐπὶ γὰρ τοῦ τάφου αὐτοῦ ἡρῷον ἱδρυσάμενοι, θυσίῃσι αὐτὸν ἱλάσκονται.

c Epod. vlt. Od. 10. Olymp.

d Iſth. Od. 6. ſtrop. 2.

e In libr. πρὸς θρασύβουλον πότερον ἰατρικῆς ἢ γυμναστικῆς ἐστὶ τὸ ὑγιεινόν. fo. 289. De Melancomæ tamẽ pulchritudine qua maximis ac pulcherrimis quibúſque curã ſui corporis permagnam habentibus athletis antecelleret, vt ex eo percelebre nomen habuerit. Vide ſis Dionẽ Chryſoſt. in Melanc. 1. ſub initiũ in fo. 196. & Melanc. 2. fo. 198. pag. 2. & fol. 199.

σκεδᾶσθαι ἀνδρείαν ἐνόμιζεν, ἀλλὰ τοῦτο μὲν εἶναι μὴ δυναμένων πονεῖν, καὶ ἀπηλλάχθαι βουλομένων· τὸ δὲ ἀνέχεσθαι τοῦ χρόνου. καὶ μήτε τοῦ βάρους τῶν χειρῶν ἡττᾶσθαι, μήτε τοῦ πνεύματος ἐνδεῖν (ſic lego pro ἐνδεοῦς) γίγνεσθαι μήτε τῷ καύματι ἄχθεσθαι. τὸ δὲ εἶναι γενναῖον ὀρθῶς μέντοι ἔφη. καὶ γὰρ ἐν τῷ πολέμῳ οἱ φαυλότατοι τὰ ὅπλα ῥίπτουσι, οὐκ εἰδότες ὅτι γυμνοὶ μᾶλλον ἂν τιτρώσκοντο, καὶ οὕτω μᾶλλον ἡττῶνται τοῦ κόπου ἢ τῶν τραυμάτων, & cætera quæ libro tertio adferre, illuſtrare, caſtigare conſtitui, non enim omnia vno liceat loco. Ad hãc rem autem quod attinet, atque vt prorſus intelligatur quod Euſtathius ille tum iſto loco, tum aliis ſui ad eundem Iliados librum commentarij doctiſſimi locis quos de manus extenſione, aut porrectione in pugilatu agens ſuperius attuli: nos docere voluit nihil adferri commodius poteſt, mea quidem ſententia, quàm quod de illo ipſo Melancoma idem Chryſoſtomus ſic fere tradidit alio quodam loco[a], ἔτι δὲ καὶ τόδε ἄν τις αὐτοῦ κατεπλάγη τὸ μήτε παιόμενον αὐτόν. μήτε παίοντα νικᾶν τοσοῦτο τῇ ῥώμῃ περιῆν καὶ τὸ δύνασθαι πονεῖν. πολλάκις γὰρ δι' ὅλης τῆς ἡμέρας ἠγωνίζετο ἐν τῇ σφοδροτάτῃ ὥρᾳ τοῦ ἔθους καὶ δυνάμενος θᾶττον ἂν περιγενέσθαι παίων, οὐκ ἐβούλετο. νομίζων τῇ μὲν πληγῇ νικῆσαι καὶ τοῦ φαυλοτέρου εἶναι ὅτε εἴη τὸν βέλτιστον εἰ τύχοι, τὴν δὲ ἀληθεστάτην νίκην ὅταν ἄτρωτον ἀναγκάσῃ τὸν ἀντίπαλον ἀπειπεῖν· οὐ γὰρ τοῦ τραύματος, ἀλλ' ἑαυτοῦ ἡττῆσθαι καὶ τῷ ὅλῳ τινὰ τῷ σώματι ἀπειπεῖν, ἀλλὰ μὴ τῷ πληγέντι μέρει λαμπρὸν τὸν δὲ ἐπειγόμενον ὡς οἷόν τε τάχιστα νικῆσαι καὶ παίοντα καὶ συμπλεκόμενον αὐτὸν ἡττῆσθαι τοῦ καύματος καὶ τοῦ χρόνου. Fuit & ex arte pugilatitia, vt non modò ſublatis manibus aduerſus antagoniſtam pugil conſiſteret, verùm etiam cruribus pede fixis, oculorum aciem recta in ipſum intenderet, atque feriret: quamobrem Amycus Pollucem pugilatu prouocans apud Theocritum *Dioſcuris eidyll.* 22. iſta pronuntiat quæ ſubiiciam

Εἷς ἑνὶ χεῖρας ἄειρον ἐναντίος ἀνδρὶ καταστάς
Πυγμάχος, ἢ καὶ ποσσὶ θένων σκέλος ὄμματα δ' ὀρθά
Πὺξ διατεινάμενος σφετέρης μὴ φείδεο τέχνης.

& Appollonius[b] quoque enarrans fabulam vbi de iactatis in aërem aut protenſis in ventilando (quod ante dixi ſolitum ex arte in pugilatu) manibus à Polluce: ſic cecinit

--πῆλε δὲ χεῖρας πειράζων εἴθ' ὡς πρὶν εὐτρόχαλοι φορέονται

& cætera ſubiicit ſtatim de Amyco antagoniſta firmum obtuente

οὐ μὰν αὖτ' Ἄμυκος, πειρήσατο. σῖγα δ' ἄπωθεν
ἑστηὼς εἰς αὐτὸν ἔχ' ὄμματα. καὶ οἱ ὀρέχθει
θυμὸς ἐελδομένῳ στηθέων ἐξ αἷμα κεδάσσαι.

Fuit & illud ex arte, vt capto pugnæ loco aduerſarij oculos pugil quod poſſet ad ſolis radios ſuum ipſe tergum illis obuerteret: quamobrem ita Theocritus paulo pòſt cecinit, ſolertia Pollucis etiam commendata his verſibus

Ἔνθα πολὺς σφισι μόχθος ἐπειγομένοισιν ἐτύχθη
Ὁππότερος κατὰ νῶτα λάβῃ φάος ἠελίοιο
Ἀλλ' ἰδρείῃ μέγαν ἄνδρα παρήλυθες ὦ Πολύδευκες
Βάλλετο δ' ἀκτίνεσσιν ἅπαν Ἀμύκοιο πρόσωπον.

Statius itaque Papinius *lib.* 6. *Thebaid.* quod ex arte pugilatitia ſit hoc obſeruatum à Capaneo pugile ipſiúſque aduerſario Alcidamante ſic retulit.

a in Melancoma 2. fol. 200.

b Lib. 2. Argonauticôn ſub initium.

Fulmineas altè ſuſpenſi corpora plantis
Exercere manus, tuto procul ora receſſu
Armorum in ſpeculis aditúſque ad vulnera clauſi.

Et aliquanto pòſt,

Vt ſeſe permenſi oculis & vterque priorem
Sperauere locum-

Et ſtatim

Doctior hic differt animum metuénſque futuri
Cunctatus vires diſpenſat, at ille nocendi
Prodigus, incautúſque ſui ruit omnis, & ambas
Conſumit ſine lege manus, atque irrita prendit
Inſurgens, ſéque ipſe premit ſed prouidus actu
Et patria vigil arte Lacon hos reÿcit ictus,
Hos cauet interdum nutu--

Et rurſum,

--motu Spartanus acuto
Mille cauet lapſas circum caua tempora mortes
Auxilióque pedum, ſed non tamen immemor artis
Aduerſus fugit, & fugiens tamen ictibus obſtat.

Igitur olei ac palæſtræ dicit eſſe rem Cicero, quam ab artificio conſtitutam ſiue permotam, atque tractatione vſu exercitatione confirmatam intelligi nimirum voluit: vt quo loco, *De Oratore*, Nitidum quoddam genus eſt verborum & lætum ſed palæſtræ magis & olei, quàm huius ciuilis turbæ ac fori: & item alibi *lib.* 1. *de legib.* de Antipatro, Habuítque vires agreſtes ille quidem, & horridas, ſine nitore, ac palæſtra: ſed tamen admonerē aliquos potuit, vt accuratius ſcriberent: & in Oratore [a], vbi de numero in oratione, Itaque ſerius aliquanto notatus (inquit) & cognitus quaſi quandam palæſtram, & extrema lineamenta orationi attulit. Palæſtræ nomine venuſtatem illam & aptitudinem, aut elegantiam, quæ artis vſu, aut exercitatione quæritur, haud dubiè ſignificans, Vt enim athletas (inquit eodem libro) nec multò ſecus gladiatores videmus nihil, nec vitando facere cautè, nec petendo vehementer, in quo non motus hic habeat palæſtram quandam, vt quicquid fiat in his rebus vtiliter ad pugnam, id ad aſpectum etiam ſit venuſtum: ſic oratio nec plagam grauem facit, niſi petitio fuit apta, nec ſatis rectè declinat impetum, niſi etiam in cædendo quid deceat intelligit. Et ſubdit hoc, quod ad rem etiam facit, Cicero, Itaque quales eorum motus quos ἀπαλαίςϛυς Græci vocant, talis eorum mihi videtur oratio, qui non claudunt numeris ſententias. Meam iſtam, immò Ciceronis interpretationem confirmat, tum Quinctilianus de declamatoribus agens, qui ipſis conſiderandum eſſe ait *lib.* 3. *Inſtituti. orator. cap.* 8. quid cuique perſonæ conueniat qui pauciſſimas controuerſias ita dicunt vt aduocati & cæt. vt vix comœdiarum actoribus plures habitus in pronuntiando concipiendi ſint, quàm his in dicendo (nam hæc profectò ad artem atque artificium pertinere quis negauerit?) tum Seneca [b] ipſe ad Lucilium, vbi de athletis in ſtadio adfert plurima: quorum cùm corpus perduci exercitatione ad tantam patientiam poſſit, multò facilius animum corroborari poſſe ſcribit ad fortunæ ictus tolerandos: & addit, Corpus enim multis eget

rebus

a Ad Brutum, quē locum & illos eiuſdem auctoris à me allatos Eraſmus in prouerbio 10. Res palæſtræ & olei centur. 2. chilia. 5. ad venuſtatem ſine nitorem atque oſtentationē non ſatis cōmodè retulit vt arbitror. Attulit etiā Budæus ad l. Athlet. D. de iis qui notā. infam.

b Epiſt. 80. Hodierno die.

rebus vt valeat, Animus ex ſe creſcit,ſe ipſe alit,ſe exercet. Illi multo cibo,multa potione opus eſt,multo oleo, longa denique opera:tibi continget virtus ſine apparatu,ſine impenſa. Olei quidem nomine impenſam ſignificari ſumptúmve, qui fit ad ſcientiam, artémve aliquam perdiſcendam,ducta ſcilicet ab athletis,quos aliptæ,ac pædotribæ inungere ſolebant, metaphora, cùm ex eo quod τὰ γυμνάσια διὰ τοῦ ἐλαίου διαπονεῖσθαι Dionyſius Halicarnaſſeus alicubi [a] tradidit manifeſto colligitur: tum etiam ex iis veterum teſtimoniis intelligitur, quæ ad parœmiam illam,Oleum & operam perdidi ab aliis [b] adferuntur: Si verò in lucta,ſi in pugilatu, multò magis in pancratio arti locum fuiſſe, quod ex ea, & pugilatu ſimul conſtaret,ratı·ni conſentaneum opinor. Et ſanè Philoſtratus *lib.2.* εἰκόνων,de Arrichione pancratiaſta verba faciens euidenter oſtendit,in hęc verba οἱ παγκρατιάζοντες ὦ παῖ (ait) κεκινδυνευμένῃ προσχρῶνται τῇ πάλῃ. δεῖ γὰρ αὐτοῖς ὑπτιασμῶν τε οἳ μὴ εἰσὶν ἀσφαλεῖς τῷ παλαίοντι καὶ συμπλοκῶν ἐν οἷς περιγίνεσθαι χρὴ οἷον πίπτοντα· δεῖ δὲ αὐτοῖς καὶ τέχνης εἰς τὸ ἄλλοτε ἄλλως ἄγχειν. οἱ δὲ αὐτοὶ καὶ σφυρῷ προσπαλαίουσι καὶ τὴν χεῖρα στρεβλοῦσι προσόντος τοῦ παίειν καὶ ἐνάλλεσθαι. ταυτὶ γὰρ τοῦ παγκρατιάζειν ἔργα πλὴν τοῦ δάκνειν ἢ ὀρύττειν. & cæt. quæ ſuperius attuli. Quamobrem non minus gymnicorum certaminum rationem, quàm Muſicam, aut equeſtris rei peritiam artis beneficio comparari poſſe docuit apud Platonem [c] de Paralo & Xantippo Periclis filiis agens in hæc verba Socrates, τούτους μέντοι (ὡς οἶσθα καὶ σὺ) ἱππέας μὲν ἐδίδαξεν οὐδενὸς χείρους Ἀθηναίων καὶ μουσικὴν, καὶ ἀγωνίαν καὶ τ' ἄλλα ἐπαίδευσεν ὅσα τέχνης ἔχεται οὐδενὸς χείρους. Quin & circa currus agitationem (cui locum in luſtralibus, ſacríſque agonibus fuiſſe ſuperius demonſtraui) artem præcipuè,conſiliúmque ab Homero *Iliad.* ψ. commendata reperio, vt abſque his nulla ſpes conſequendi præmij affulgere cuiquam videretur, antiquitus, quamuis velocioribus equis ad curſum alioqui vteretur,quo loco

τῶν δ' ἵπποι μὲν ἔασιν ἀφέρτεροι, οὐδὲ μὲν αὐτοὶ
πλείονα ἴσασιν σέθεν αὐτοῦ μητίσασθαι
ἀλλ' ἄγε δὴ σὺ φίλος μῆτιν ἐμβάλλεο θυμῷ
παντοίην ἵνα μή σε παρεκπροφύγῃσιν ἄεθλα.

Vbi Euſtathius ſcoliaſtes nunquam laudatus ſatis, φησὶ πρῶτον μὲν ἀλειπτικὸν εἰς ἀγῶνα νόημα & cæt. εἶτα πιστούμενος ἐπαγωγικῶς διὰ δρυτόμου καὶ κιβερνίτου καὶ ἡνιόχου καὶ πάντα βουλῇ καὶ τέχνῃ κατορθοῦσθαι. Et de curuli ſiue Circenſi certamine agens quodam loco *lib.6.Thebaid.* Statius Papinius

Poſtremum diſcrimen erant Chromis aſper & aſper
Hippodamus,non arte rudes ſed mole tenentur
Cornipedum,prior Hippodamus fert ora ſeqentum.

Poſtremò vt prætercam illud quod è Plauti Moſtellaria ſuperius exſcripſi)artis gymnaſticę cùm Ariſtoteles in politicorum libris [d],tum verò Ælianus etiam de varia hiſtoria ſcribens [e] commeminit, Stratonem Corragi filium aiens valetudini recuperandę auxilium atque remedium ab arte gymnaſtica petiiſſe:in qua cùm longius eſſet progreſſus,ipſámque accuratius exercere occœpiſſet, apud Olympiam vno dię lucta, & pancratio victorem fuiſſe declaratum. Sed & Nemeis Pythicis atque Iſthmicis ludis καὶ θεραπείας δεηθεὶς τῆς ἐκ τῶν γυμνασίων, τὰ μὲν πρῶτα ὅσον ἐς τὸ ὑγιᾶναι ἐχρῆτο αὐτοῖς· χωρῶν δὲ ἐς τὸ πρόσω τῆς τέχνης καὶ ἐν ἔργῳ τιθέμενος

a Dionyſius in arte περὶ τῶν πανηγυρικῶν,fo.34. De oleo & vnctione vide ſis quæ ſcribo lib.ſequẽti ad initium cap.2. in margine, & ca.5. De oleo laboris & ex ipſis victorias ſignificante ſcribo ca.22. lib.2. ex Arriano.

b Vide Eraſmum prouerbio.61. Chiliad.j. cẽtur. 4.

c In Menone fol.94.tomi 2. ex edit. Stephan.

d lib.4. in princip. Citat Mercurialis cap.3.lib.1.de art.gymn.fo. 6.pag.2.

e lib.4.var. hiſtor.cap.15. vide & Pauſaniã Achaicis fol.181. ex quo ſcribimus lib.3.j. in cap.21.

αὐτὴν, ὀλυμπιάσιν μὲν ἐνίκησεν ἡμέρᾳ μιᾷ πάλην καὶ παγκράτιον, καὶ τῇ ἑξῆς ὀλυμπιάδι ἐν νεμέᾳ δὲ καὶ πυθοῖ καὶ ἰσθμοῖ. Herodicum verò pædotribam Plato *lib. 3. de Repub.* eundémque valetudinarium, commiſta cum gymnaſtice medicina, primum quidem & maximè ſeipſum ſed & alios poſteà complures multùm fatigaſſe: quam ipſius viuendi rationem, & ſapientiam, & artem, ſed ita vt improbet nominat, ſic fere, δυσθανατῶν δὲ ὑπὸ σοφίας εἰς γῆρας ἀφίκετο, Καλὸν ἄρα τὸ γέρας (ἔφη) τῆς τέχνης ἠνέγκατο. Et Galenus γυμναστὴν his verbis definit alicubi [a], τὸν περὶ τὰ γυμνάσια τέχνην ἐπιστάμενον, quanquam eundem ait imperitum eſſe artis illius quę in ſingulis exercitiis adhibetur, ſeſéque exerit, αὐτὸς μὲν γὰρ τῆς κατὰ μέρος ὕλης ἑκάστης τῶν τεχνῶν ἄπειρος ἐστὶν ὁ γυμναστής ἐστιν. Et poſteà de curatione morborum per gymnaſticam à ſe adhibita, μυρίους γοῦν ἡμεῖς ἀσθενέστερα τινὰ μέρη τοῦ σώματος ἔχοντας & cętera, διὰ μόνης γυμναστικῆς ἀνεῤῥώσαμεν οὐχ ἅπαντας ἀπὸ τῶν οἰκείων γυμνασίων, ἀλλ᾽ εἴθ᾽ ὀρχηστικὸς ἦν ὁ ἄνθρωπος, εἴθ᾽ ὁπλομαχικὸς, εἴτε παγκρατιαστικὸς, εἴτε παλαιστρικὸς, εἴθ᾽ ὁτιοῦν ἄλλο, τὰς ἐν ἐκείνῃ τῇ τέχνῃ κινήσεις ἁπάσας αὐτὸν ἐπιτάξαντες ἡμῶν παρόντων κινηθῆναι. Sed gymnaſticam Galenus aliam facit à palæſtrica, & pædotribica, quæ vulgo gymnaſtica nominatur, vt hanc non artem ſimpliciter, ſed hoc addito deprauatam Græco vno verbo κακοτεχνίαν (ſuperius vt admonui) nuncupet: qua de re commodius proximo ſermone diſceptabitur. Artem profectò athletarum exercendorum aliquam fuiſſe conſtat è ſuperioribus, cuius ne certamen eſſet ſed potiùs virtutis, propterea Lacedæmonij nullos in palæſtra ſe exercentibus pædotribas præeſſe voluerunt, ὥστε μὴ πρὸς ἀσκοῦντας ἀσκεῖν: vt inquit Ariſtoteles [b] quo loco, ἔτι δὲ τοὺς λάκωνας ἴσμεν ἕως μὲν αὐτοὶ προσήδρευον ταῖς φιλοπονίαις ὑπερέχοντας τῶν ἄλλων, νῦν δὲ καὶ τοῖς γυμνασίοις καὶ τοῖς πολεμικοῖς ἀγῶσι λειπομένους ἑτέρων· οὐ γὰρ τῷ τοὺς νέους γυμνάζειν τὸν τρόπον τοῦτον διέφερον, ἀλλὰ τῷ μόνον μὴ πρὸς ἀσκοῦντας ἀσκεῖν ὥστε τὸ καλὸν ἀλλ᾽ οὐ τὸ θηριῶδες δεῖ πρωταγωνιστεῖν &c. ſuis quippe iuuenum exercitationibus Lacones ex inſtituto Lycurgi, non pædotribas aut gymnaſtas ſed ſenes quoque, quos in gymnaſiis verſari ſolitos Plutarchus *in Lycurgo* memoriæ prodidit: tum pædonomos, atque ipſos quoque interdum Ephoros (ſicuti è Xenophonte obiter admonuiſſe me antea recordor (præeſſe decreuerant: quamobrem non abſurdè quoſdam dixiſſe idem anteà Plutarchus (aliam licet in rem) dixerat ſapientiam colendo magis quàm gymnicum certamen ſectando agas Laconem, ὅτι μᾶλλον ἐστὶ τὸ φιλοσοφεῖν ἢ τὸ φιλογυμναστεῖν λακωνίζειν. Denique ob eam quam dixi rationem, nullos pædotribas exercitationibus Laconicis pręfectos fuiſſe Plutarchus illam Ariſtotelis eſſe mentem quam dixi apertiſſimè oſtendens, diſertis verbis alio quodam loco [c] docuit. Quamobrem artificij ſubtilitate à Charone ſe ſuperatum dicere Lyſander ſolitus, ne quis ipſum illo minus fortem, ac ſtrenuum duceret, quod ita relatum ab eodem Plutarcho memini, τοῖς παλαισταῖς παιδοτρίβας οὐκ ἐφίστανον, ἵνα μὴ τέχνης ἀλλ᾽ ἀρετῆς ἡ φιλοτιμία γένηται. διὸ καὶ λύσανδρος ἐρωτώμενος ὅπως ὁ χάρων ἐνίκησεν αὐτὸν, τῇ πολυμηχανίᾳ εἶπε. Cui Lyſandrino dicto iſtud alterius Laconis, non eandem certè, aſſimilem aliis verbis ſententiam præfert, quod Plutarchus idem eodem libro exhibet, λάκωνί τινι ἡττωμένῳ ἐν ὀλυμπίᾳ, εἶπέ τις ὁ ἀνταγωνιστής, ὦ λάκων ἐγένετό σου κρείσσων, οὐμένουν (ἔφη) ἀλλὰ καββαλικώτερος. Ergo de ſtadiis agens Tertullianus, Ar-

tes

a Lib. 2. ὑγιεινῶν, fol 243. De arte gymnaſtica & Palæſtrica ſiue pædotribica videto eundem ad Thraſibulū πότερον γυμναστ. ἢ ἰατρι. ἐστὶ τὸ ὑγιεινὸν fo. 296 Et ſequētib. ex quo locos cōplures adferam ſeqq. ſermonibus.

b Lib. 9 πολιτικῶν. ca. 4. quem locum non videtur aſſequutus doctiſſimus Victorius ſic explicans tanquam ſcriptum foret μόνον πρὸς, μὴ ἀσκ. & ad res bellicas accōmodans cum de exercitiis iuuenum diſertè agat Ariſtoteles.

c Apophth. Lacon. f. 415. & ad extrem. in fol 421 libri a Stephano editi.

tes corporum & vocum (gymnaſticas ſcilicet ſiue palæſtricas atque Muſicas ſiue thymelicas) eo Scorpiaci loco dixit, ex quo verba ſequenti tractatu adferam, & artem virtutis de palæſtra loquutus Aurelius Prudentius περὶ στεφάνων[a] dixit his verſibus,

Noſter & noſtra puer in palæſtra
Arte virtutis fideique oliuo
Vnctus horrendum didicit domare.
Viribus hoſtem.

Herodianus caſtigatus. Σοφία καὶ φιλοσοφία pro arte, aſtúque in agonibus, In præclaris gymnici agonis præceptoribus Pyrrhus, Xantias, Euadorus, Iceus, Diotinnus. De Pyrrhicha in margine.

CAP. XV.

ATque his etiam rationibus, totque ac tam grauibus permotus teſtimoniis ipſum illud τῆς τέχνης vocabulum apud Herodianum[b] reponi debere quodam loco exiſtimauerim quem eſſe mutilũ aliis quoq; ſed ita, vt non integritati tamen reſtituerent ſuæ ſuboluit: cui ab hac de ludis tractatione non alieno quando ſub manum venit, medicinam facere tentabo, & Muſis non inuitis perſanaturum eſſe me polliceri audeo. Sic enim habetur ſcriptum eo loci, ἱερὸν ἀγῶνα τελοῦσι ῥωμαῖοι διῒ καπετωλίῳ θεάματά τε .... καὶ ἰσχύος πάντα ἀθροίζεται, ὡς εἰς βασιλίδα πόλιν πανηγυρίζοντα θεατὴς ἢ καὶ ἀθλοθέτης σὺν τοῖς λοιποῖς ἱερεῦσιν. οὓς ἐκ περιόδων χρόνου ἡ τάξις καλεῖ ὁ βασιλεὺς γίγνεται: vt ante illud καὶ ἰσχύος hiulco loco inſeratur hoc τῆς τέχνης: quemadmodum in eo Liuij iam citato loco de Iſthmiis dicitur: viſa ibi eſſe certamina omnis generis artium virúmque ac pernicitatis: niſi forte quis ibi τῆς θυμέλης μουσικῆς malit, vt hoc quidem ad theatrales & ſcenicos, ſicuti apud Iuſtinianum noſtrum, in Nouella conſtitutione de Conſulibus[c], illud autem καὶ ἰσχύος ad gymnicos arenarios, & Circenſes ludos referatur: quod etſi probabilius & eſſe cuipiam videri poſſit: non aſpernor tamen prius illud τὸ τέχνης: vel ideò quoniam in certamine gymnico ad victoriam occaſionis momenta ſpectanda, cauendúmque non modo feriendum, atque ita decertandum ne artem vllatenus ira perturbaret, Pyrrhum certaminis gymnici præceptorem maximum olim præcipere ſolitum his quos exercebat, apud Senecam *lib. 2. de ira. cap.* 14 legimus. Vnde ſatis percipitur, antiquitus in athletis præter illud corporis robur, leoninúmque animum, gymnaſticam ipſam, artem, ſolertiámque propemodum vulpinam fuiſſe vtilem, immò neceſſariã, quam non modo D. Iſidorus Peluſiota[d] in Theone presbytero commendat, qui de Marone quodam nimium ſibi tribuente aduerſario victoriam velut Olympicis agonibus aſſolet reportauerat, verùm etiam ab ipſo athletarum eximio encomiaſte, poetáque inimitabili Pindaro *Iſt. ode* 4. *antiſt.* 3. imprimis laudatam Ode Meliſſo Thebano pancratiaſtæ dicta licet animaduertere: quo loco,

-- τόλμα γὰρ εἰκὼς
θυμὸν ἐριβρεμετᾶν θηρᾶν λεόντων
ἐν πόνῳ. μῆτιν δ' ἀλώπηξ.
αἰετοῦ ἅτ' ἀναπιτναμένα

a Hymno 4. decẽ & octo Cæſaraugustanis. fol. 126.

b In Cõmodo, de quo libro 1. fol. 13. lib. à Stepha. editi.

c Nouella 105. cap. 1. §. Quantũcunque ergo, καὶ πέπλην τε ποιήσει πρόσοδον τὴν ἐπὶ τὸ θέατρον ἄγουσαν [?] ὃ δὴ πόρνας καλοῦσιν ἔνθα τοῖς ἐπὶ σκηνῆς γελοτοποιοῖς ἔσται χώρα τραγῳδοῖς τε καὶ τοῖς ἐπὶ τῆς θυμέλης χοροῖς θεάμασί τε παντοδαποῖς καὶ ἀκούσμασιν ἀνειμένον ἐπὶ τὸ θέατρον: ſic & apud Plutar. in Sylla, fol. 850. vnde verba inferius hoc ipſo libro referam.

d Epiſt. 372. lib. 3. fol. 655. cui adiũgito locũ ex epiſ. 126. eiuſdem lib. quem expromam initio lib. 3.

ῥόμβον ἴσχει καὶ δὲ πᾶν ἐρ--
δοντ᾽ ἀμαυρῶσαι τὸν ἐχθρόν.

Quibus poſtremis gnomen præferentibus verbis, illud alterius poëtæ *Virgilij*, Latinum aſſimile

--dolus an virtus, quis in hoſte requirat?

itémque hoc quod Lyſander olim dixiſſe[a] fertur, Si quo leonina pellis pertingere non poſſet, vulpinam aſſui oportere, non eſſe prorſus aſpernandum oſtenditur. Sed quid ceſſo illa Iſidori à me in teſtimonium citati verba quæ ſuperius latius propemodum expreſſi proponere? Sic iſte igitur, λίαν ἥσθην πυθόμενος ὅτι ὁ σὸς διάδικος ὥρμησε μὲν κατὰ σοῦ ὡς αὐτοβοεὶ περιεσόμενος· ἐρράγη δὲ καθάπερ ἐν τοῖς ὀλυμπικοῖς ἀγῶσιν ὑπὲρ τῆς σῆς φιλοσοφίας νενικημένος. In quibus perleganter (meo quidem animo) fecit, quod ducta ab agonibus Olympicis ſimilitudine, philoſophiæ vocabulum vſurparit, velut ad illud σοφίας alterum à Pauſania & Platone[b] cùm de gymnicis agerent, immò & ab ipſo D. Iacobo[c] verba vſurpante athletica expreſſum aſpiceret. Nam Apoſtoli quidem hæc verba ſunt in ipſo epiſtolæ catholicæ initio, de quibus libro tertio accuratius faciente Domino diſceptabitur. ἡ δὲ ὑπομονὴ ἔργον τέλειον ἐχέτω ἵνα ἦτε τέλειοι καὶ ὁλόκληροι ἐν μηδενὶ λειπόμενοι. εἰ δέ τις ὑμῶν λείπεται σοφίας αἰτείτω παρὰ τοῦ διδόντος θεοῦ, & quæ ſequuntur. In agonibus verò fuiſſe conſilio, artique ac induſtriæ, ſiue prudentiæ, aut peritiæ, atque adeò experientię cum primis locum, non modò gymnicis (id quod oſtendi ſuprà) verùm etiam curulibus, ſiue equeſtribus: ac de his agentes veteres iſto σοφίας vocabulo vſos animaduerti. Leontium quidem ſcholaſticum epigrammatarium poëtam hiſce in Calliopem exercitatiſſimum currus agitatorem victorémque verſibus[d]

Πρέσβυς ὅτι σφειγάωντας ἐν ἱππῳδάμῳ πλέον ἀλκῇ
Νικήσας γεραρὸς δ᾽ ὢν νέος ἐν σοφίῃ.

vbi quod ἀλκὴν dixit hoc ſtatim in σθένος quod σοφίην hoc ibidem poſteà τέχνην vocat ſic admodum canens

Ἔνθεν ἐλευθερόπαις Βενέτων στέο πῆξατο δῆμος
Δοιὰ τὰ μὲν τέχνας, ἆθλα τὰ δὲ σθένεος.

Et proximo in eundem altero epigrammate[e] idem σοφίας nomen eodem ſenſu effert,

Τοῦτο γέρας σοφίης μνῆμα καὶ ἠνορέης.

Nec aliunde quàm ab athletico vitæ inſtituto ducta, ſiue ſimilitudine ſiue tranſlatione monachos, eremitas atque cœnobitas monachicæ philoſophiæ agoniſtas hoc eſt athletas, vel aſcetas dixit Iuſtinianus Imperator, iſto è Nouellæ quintæ loco[f], σκεπτέον δὲ ὅπως αὐτοὺς οἰκοῦντας καὶ διαιτωμένους μοναχικῆς φιλοσοφίας ἀγωνιστὰς ἀποδείξω. Non aliunde Theodoretus qui Iuliani monachi vitam memoriæ tradens, philoſophiæ ſimul, & palæſtræ, pædotribæ, ac monaſtici gymnaſij commeminit, ſic fere ſcribens[g] interpretis latini fide, Hanc ſummam eius (de Iuliano agit) philoſophiam cum multi didiciſſent, alij quidem qui propius habitant, alij verò qui remotius &c. accurrebant ſupplicantes vt eſſent palæſtræ participes: & ei tanquam exercitationis magiſtro (gymnaſtam fortaſſe aut gymnaſiarchum græcus auctor dixerat) & pædotribæ viuerent in poſterum. Et poſteà de Iacobo monacho, Fuit autem inſignis & illuſtris,

a Scripſi è Plutar. lib. 3. Semeſt. ca. 18.

b Lib. 3. de Republ. vbi de Herodico, quod antè attuli.

c Epiſt. cathol. cap. 1. verſ. 5. nã ex præcedentibus & 12. & 17. ad athleticam aſpexiſſe colligo.

d Ex libr. 5. anthol. epigram. Græc. diſticho penult. epigrã. cuius initiũ, σῆς τόδε. fol. 403.

e cuius initium, τὸν γῆρας. in verſu extremo.

f Nouell. de monach. §. cogitandum verò eſt. poſt Dionyſium Areopagitã Eccleſi. hierat. cap. 6. in theoria. de monach conſecrat fo. 207 & à Pachimer. in theoria in eũdem fol. 177.

g In vita ſanctorũ patrum in 2. fo. 423. & 424.

ſtris,

ſtris,non iis ſolis qui illic erant, ſed etiam iis, quæ erant in Syria philoſophiæ gymnaſiis ſeu monaſteriis. Non aliunde (vt equidem ſentio) Petrus ipſe Chryſologus Rauennas epiſcopus[a] vbi cum curſu ſapientiam coniunxit in hæc omnino verba: Currant & philoſophi per inanem ſapientiam ſæculi, ſed ſuperfluus & vacuus curſus ipſorum eſt, qui veram Chriſti ſapientiam neſciunt.

Inter præclaros autem gymnici certaminis, atque induſtriæ circa id ipſum & cuiuſdam velut artificij non illiberalis in Græcia exiſtimati præceptores, præter Pyrrhum illo à Seneca memoratum loco, duorum aliorum magno in pretio apud Athenienſes olim habitorum, qui artem iſtam profiterentur palæſtricam, apud Platonem[b] mentio: Xanthiæ nempe ac Euadori: quibus Meleſiani & Stephanum filios cùm cæteris, tum arte illa inſtituẽdos Thucydides tradiderit, qui ipſi poſtea optimè omnium Athenienſium palæſtra decertarint, ὅτι θουκυδίδης αὖ δύο υἱεῖς ἔθρεψε Μελησίαν καὶ Στέφανον καὶ τούτους ἐπαίδευσε τά τε ἄλλα εὖ, καὶ ἐπαλαιέτην κάλλιστα, ἀθηναίων τὸν μὲν Ξανθίᾳ ἔδωκε, τὸν δὲ Εὐδώρῳ. οὗτοι δέ που ἐδόκουν τῶν τότε κάλλιστα παλαίειν. Adde ſis & Iccum Tarentinum Nicolaidæ filium, qui poſt coronam Olympicam ex pentathlo reportatam, gymnaſtes inter ſuos optimus fuiſſe dicitur: vt eſt à Pauſania[c] his verbis proditum, ἴκκος δὲ ὁ νικολαίδα τεραντίνος τόν τε ὀλυμπικὸν στέφανον ἔσχεν ἐπὶ πεντάθλῳ: καὶ ὕστερον γυμναστὴς ἄριστος λέγεται τῶν ἐφ' ἑαυτοῦ γενέσθαι. Diotimum denique gymnaſtam, cuius de exercitationibus, & ſudoribus à Theophraſto[d] celebrata commentaria. De Pyrrho quod dixi gymnaſta præclariſſimo poſſit quiſpiam non ineptè ad Pyrrhum fortaſſe, ſiue Pyrrhium illum referre: quem ipſum armatæ (quæ ab eo dicta Pyrrhica) ſaltationis auctorem, iudicémque, ac magiſtrum fuiſſe plurimis veterum[e] locis traditur: quanquam hoc affirmare nolim.

Rurſum de ludorum gymnicorum religione qui Herculanei appellati. Eorum origo vlterius ad Deos porrecta. Tentata Solini cum Hygino conciliatio, de eo qui primus pancratio, victoriam coronámve apud Olympiam adeptus. Pelopi dicatus agon Olympicus vt alijs reliqui ſacri mortuis. Vocabulum ἐρτὴν in græcis apud Phlegontem verſibus explicatum & fortaſſe caſtigatum: Athletæ pueri cultores, ac imitatores Herculis, allata Galeni & apud ipſum vetuſti poëtæ ac inſuper antiquorum marmorum in eam rem teſtimonia. Herculis ſtatuæ in gymnaſiis, imo & fana vel ſacella: propoſitum animi & ludorum editio. Mercurij etiam Enagonij ſigna ibidem. Arnobius obiter emendatus. Præterea Theſei ſtatuæ ibidem Herculeis & Mercurialibus adiunctæ. Phornuti ea de re ſingularis locus leuiter caſtigatus. Comitem robori rationem in agonibus eſſe debere: qui ſignificatum à veteribus. Pauſanias atque Euſtathius Phornuto in eam rem adhibiti. Duplicem propterea Mercurij figuram apud Aegyptios & cùm Occaſio Mercurij ſoror ſit vtrique aras fuiſſe apud Olympiam poſitas Philoſtrati de Mercurio gymnicorum præſide cuius palæſtra filia loci duo quorum alter explicatus. Deus apud Papinium Mercurius: cuius apud Horatium palæſtram intelligendam illam quam dixi, non quam interpres poetæ recens conijcit Dionyſij auctoritate inſuper oſtenſum.

CAP. XVI.

AB iſta non inamœna (mihi quidem) excurſione, ad rem reuertor, ad inſtitutum de ludorum gymnicorum religione ſermonem ſci-

a Sermone 119. fol. 308.
b Menone in ſ. d. loco.
c Eliacon 2. fol. 147. Vide Plato 8. de legib. ex quo & Æliano dicturi altero pòſt proximum tractatu ſumus de ipſius & aliorum athletarum abſtinẽtia.
d Not. Mercur. cap. 12. li. 1. artis gymnaſt.
e Iul. Pollux. Onom. lib. 3. cap. 14. περὶ εἰδῶν ὀρχήσεως, fol. 220. Vbi, κοιτλὼ ὀρχηστῶν vocat. Itémq; Strabonis li. 10. Geograp. pag. 532. De Pyrrhichia & armata ſaltatione ſcripſit Athenæus nõ pauca lib. 1. Deipnoſophiſt. poſt Plato. lib. de legib. 7. f. 815. Pli. c. 56. lib. 7. A Pyrrhico forſitan vno ex Curetib. dicta, cuius Pauſanias ipſe quodã loco meminit: cui opinioni fauet Dionyſij quoque Halicarnaſſ. auctoritas libr. 7. antiq. Roman. fo. 476. Vvechel. edi. vt vel à Curetibus dum Iouem mulcerent armorum ſonitu rhythmicoq; membrorum ſonitu. Vel à Minerua id genus exercitii, celeberrimum apud Græcos inuentum fuerit. De Pyrrhicha ſcripſi nonnihil. 5. cap. 5. huius libri. vide Euſtathi. in Homer. vbi interdum Pyrrhico Laconi Cretica iſta ſaltatio, interdum Pyrrho Achillis filio tribuitur.

licet. Eos Herculi cùm primis dicatos, à quo Heracleotici appellati ſunt, alij [a] ante nos commonſtrarunt, Polluce, atque Lampridio teſtibus adhibitis: quibus addere poſſis Hyginum haud paulo vetuſtiorem & fidei probæ, immò & ipſum quoque Pindarum [b] aliquot locis: ille[c] quidem, Octauo loco fecit Hercules (ait) Olympiæ gymnicos Pelopi Tantali filio in quibus ipſe contendit pammachum: quod nos pancratium vocamus cum Apharæo: quanquam eſſe qui Olympicorum ludorum originem vlterius ad Deos quoque ipſos produxerint, tanquam in iis cum Saturno Iupiter lucta, Curetes inter ſe curſu decertarint Pauſanias [d] prodit: quo loco, ὁ δὲ ἀγὼν ὁ ὀλυμπικὸς (ἐπανάγουσι γὰρ αὐτὸν εἰς τὰ ἀνωτέρω τοῦ ἀνθρώπων γένους χρόνον καὶ Δία αὐτόθι παλαῖσαι λέγοντες; καὶ ὡς κούρητες δράμοιεν πρῶτοι) τούτων εἵνεκα ἐκτὸς ἔσω μοι τοῦ παρόντος λόγου. Verum Hyginus ille poſteà vbi de Iſthmiis & Argiuis, quos Nemæos eſſe ludos interpretor, his ludis vicerunt Zethus Aquilonis filius dolichodromo & c. Peleus Æaci filius luctatione, Hercules Iouis filius pammacho, Et quod ait Herculẽ primũ Olympiæ victorẽ fuiſſe pancratio ſiue pãmacho, pugnare videtur cũ eo quod Solinus *extremo c. 14. Polyhiſt.* Syracuſanũ Lygdamũ, tertia & triceſima Olympiade primũ ex Olympico certamine pancratij coronã reportaſſe, cuius oſſa reperta ſint medullã non habere, niſi quod vis eſt fortaſſe in coronæ vocabulo, tanquam vicerit quidem Hercules, verùm coronatus neutiquam fuerit, cùm ne hic quidem agon ab initio ſtephanites fuerit ſiue coronarius: ſicuti poſteà libro ſequenti [e] ſubtilius explicatur, vbi de præmiis ſacrorum agonum diſſerimus. Rurſum quod ait Pelopi dicatos ab Hercule Olympicos ludos, hoc ipſum (vt de Pindaro[f] taceã) ab Auſonio [g] proditũ hoc verſu,

Tantalidæ Pelopi mæſtum dicat Elis honorem.

Et longè antè à Statio Papinio Thebaide ſexta,

—ludúmque ſuper quo Martia bella
Præſudare paret, ſeſéque accendere virtus
Graium ex more decus primus Piſæa paratur
Hunc pius Alcides Pelopi certauit honorem. &c.

itémque à Pythia ipſa his verſibus quos Phlegontis Tralliani fide qui Adriani Cæſaris libertus libellum [h] de Olympiis Græcè conſcripſit referam

Ζηνὸς τοῦ πρῶτος μὲν ἱδρύσατο καὶ θέτο τιμὴν
Πείσας, καὶ μετὰ τὸν δὲ Πέλοψ ὅτε δημονάσαν
Ἑλλάδα θῆκε δ᾽ ἔπειτ᾽ ἑροτὴν καὶ ἔπαθλα θανόντι
Οἰνομάῳ τρίτατος δ᾽ ἐπὶ τοῖς παῖς Ἀμφιτρύωνος
Ἡρακλῆς ἐπέλεσσ᾽ ἑροτὴν καὶ ἀγῶν᾽ ἐπὶ μήτρῳ
Πέλοπι Ταντάλιδῃ—

(vbi equidem ἑροτὴν ſcriptum malim vt ἑορτὴν ſignificet, tranſlata poëtico more literula, quamuis interpres pro certamine acceperit) Deniq; à Solino *Poly. hiſt. cap. 2.* cum ait, Quippe certamen Olympicum quod Hercules in Honorem aui materni Pelopis ediderat intermiſſum Iphitus[i] filius eius inſtaurauit, poſt excidium Trojæ, anno quadringenteſimo

a Alciat. ad l. vnic. C. de athletis libr. 10. & Cælius Rhodigin. in antiq. lectionib.
b Olymp. Od. 2. Strop. 1. Vbi de Hercule Olympicorum auctore. Itémque od. 3. antiſtr. 2. & 3. ab Hercule in Deos relato commẽdata Dioſcuris Olympica certamina: & quod poſt trucidatum Augiam ea inſtituerat Od. 10. Olymp. Strop. 2. & 3. & antiſtroph. 3. Vide & auctorem vitæ Pindari ſcoliis ad ipſum græcis præfixæ.
c Hygin. fab. 273.
d Arcadicis ſub init. in f. 187. Aldini libri.
e Cap. 9. lib. 2. & cap. 22. vbi tamen ex Plinio primũ Olympiæ oleaſtro coronatum Herculem traditur.
f Olymp. Od. 1. epod. 1. Strop. 3. epo. 3. & Strop. 4. & Od. 9. Str. 1.
g In fine Eclogarij. Vbi eoſdẽ ſacros agones & funebres ludos haberi ſignificat.
h Extat impreſſus Baſileæ anno 68. cum Antonij Liberalis Metamorphoſi Antonini de vita ſua, & aliorum aliquot libellis eorum, fol. 98.
i De quo ſuperius (vt puto) nonnihil actum eſt cap. 12. agitur quidem & hoc ipſo libro ſub initium cap. vlt. De ipſius diſco autem & Lycurgi (quem ſocium habuit) coronario apud Olympiam lib. 2. diſceptabitur cap. 26. Vide ſis & quod de Olympico equeſtri agone ſcribo huiuſce libri cap. 25.

mo octauo. Itaq; Olympiaca certamina inferis dedicata, ſermone quodam[a] ait D. Chryſoſtomus. Hoc ſcilicet ſentiens mortuorum hominum honori ac memoriæ nempe Iouis ac Pelopis dicata: ſicuti Melicertæ Iſthmia Archemoro, Nemea ſerpertij etiam cæſæ Pythia quamobrem ſepulchrales eorum agonum conuentus Clemẽs Alexandrinus[b] nominat: ipſóſque agones in quibus propter mortuos decertaretur myſteria fuiſſe ab ipſo eorum initio ſcribit quo loco, ἴθι δὴ καὶ τοὺς ἀγῶνας ἐν βραχεῖ περιοδεύσωμεν καὶ τὰς ἐπιτυμβίους ταύτας πανηγύρεις καταλύσωμεν ἴσθμιά τε καὶ νέμεα καὶ πύθια καὶ τὰ ἐπὶ τούτοις ὀλύμπια. πυθοῖ μὲν οὖν ὁ δράκων θρησκεύεται καὶ τοῦ ὄφεως ἡ πανήγυρις καταγγέλλεται πυθία: ἰσθμοῖ δὲ σκύβαλον προσέπτυσεν ἐλεφονὸν ἡ θάλασσα καὶ μελικέρτην, ὀδύρεται τὰ ἴσθμια. νεμέασι δὲ ἄλλο παιδίον ἀρχέμορος κεκήδευται καὶ τοῦ παιδίου ὁ ἐπιτάφιος προσαγορεύεται νέμεα. πίσα δὲ ὑμῖν τάφος ἐστὶν ὦ πανέλληνες, ἡνιόχου φρυγὸς καὶ τοῦ πέλοπος τὰς χοὰς τὰ ὀλύμπια ὁ φειδίου σφετερίζεται ζεύς. μυστήρια ἦσαν ἄρα ὡς ἔοικεν οἱ ἀγῶνες ἐπὶ νεκροῖς διαθλούμενοι ὥσπερ καὶ τὰ λογία καὶ δεδήμευνται ἄμφω.

a Sermo. vt benedicã maledicẽt. Chriſti & ſanctorum exẽplo.
b Protreptico, fo. 25.

Porrò athletę imitatores ſe, ac pueros, ſiue liberos Herculis eſſe profitebantur: quo iſtud Galeni[c] pertinet ipſos ab Herculea vitæ ratione atque inſtituto plurimum deſeciſſe oſtendentis: ἀλλὰ πρὸς κρύος καὶ θάλπος ἰσχυροὶ, αὐτοῦ γε τοῦ ἡρακλέος ζηλωταὶ ὡς ἐνὶ καὶ χειμῶνι καὶ θέρει σκέπεσθαι δέρματι ὡς ἀνυποδέτοι διατελεῖν, ὑπαίθριοι κοιμᾶσθαι χαμεύνειν ἐν ἅπασι γὰρ τούτοις τῶν νεογνῶν παῖδες εἰσὶν ἀσθενέστεροι. Et verò in verſibus illis qui à vetuſto quodam, non amuſo (vt idem loquitur) poëta ibi aliquantò poſt citantur, athletas, Eorum qui ab Hercule orti ſunt, aut profecerunt nomine demonſtratos ſcias, ſic fere,

ἀλλ᾽ οὐδ᾽ ἐτῶν ἀφ᾽ ἡρακλέος τὶς ἐλέφαντος
ἢ λέοντος ἰσχυρότερος ἂν φανείη.

c ἐν προτρεπτικῷ λόγῳ πρὸς τὰς τέχνας. fol. 5. lin. 59.

In antiquis marmoribus[d] idemque decretum imperatorum Hadriani & Antonini de loco in quo deliberarent, ſacráque reconderent, & conclaue publicis literis reponendis iuxta thermas haberent conceſſo hieronicarum coronariorum athletarum Herculaneorum aut eorum qui circa Herculem eſſent collegio extat, quod libro tertio ſub finem exhibiturus ſum, συνόδῳ ξυστικῇ τῶν περὶ τὸν ἡρακλέα ἀθλητῶν ἱερονεικῶν στεφανειτῶν. Hoc eſſe cultorum Herculis vocabulo ſignificatos reor, in ea inſcriptione antiqua è Smetianarũ ordine quarto[e]: cuius hęc verba ſunt: Loca ſepulturæ cultorum Herculis victoris in fundo Domitiano imp. P.C. XX. in Arg. p. LV. M.M. Animiſij Priſcus Priſcianus donauerunt. Itaque in vetuſtis Græcorum gymnaſiis Herculi ſtatuæ poſitæ, immò ædes & ſacella: qua de re locos attuli nonnullos libri Semeſtrium ſecundi cap. XI. carminis Horatiani exponendi gratia, cùm de gladiatoribus diſſererem: ſed non minus illuſtres hi quos nunc iam indicabo: apud Pauſaniam Corinthiacis[f], atque Arcadicis[g], itémque apud Dionem Chryſoſtomum in Melancoma[h] vbi, ἐπεὶ δὲ πρὸς τῷ γυμνασίῳ ἦμεν, &c. ὁρῶ μὲν οὖν πάνυ πολλοὺς ἑστηκότας πρὸς τῇ ἐξέδρᾳ τοῦ ἡρακλέους καὶ ἑτέρους ἀεὶ προσάγοντας. Hinc ille titulus apud Chalcidenſes quem ſuo æuo Plutarchus adhuc exſtitiſſe refert in Tit. Quinctio Flaminio, Populus Tito & Herculi gymnaſium. Athenis igitur in eo gymnaſio quod Cynoſarges appellatũ, fanum Herculis, non modo ſtatuam, aut ſignũ fuiſſe à Polæmone Atheneus *lib. 6. Deipnoſoph. vbi de paraſitis,* memorat, quo loco, ἐν κυνοσάργει

d In auctario in ſcript. veterum per Iuſtũ Lipſiũ V.C. pag. 58.
e fol. 140. inſcript. 4 libri Antuerpiæ impreſſi ann. 1588.
f ſub initiũ. Vbi, ἐν δὲ τῷ γυμνασίῳ τῆς ἀγορᾶς ὄντι οὐ μακρὰν ἡρακλῆς ἀνάκειται λίθου, σκόπα τέχνημα.
g fol. 209. Aldini lib.
h In primo. Vbi de athletarum certamine.

μὲν οὖν ἐν τῷ ἡρακλείῳ στήλη τίς ἐστιν, ἐν ᾗ ψήφισμα μετὰ ἀλκιβιάδου, γραμματεὺς δὲ στέφανος θουκιδίδου. Et ſanè non aliud fere athletarum quàm Herculis propoſitum Olympicorum agonum editoris, atque inſtauratoris: qui neminem niſi coactus læſit, qui poſt labores tot tantóſque induciarum & animi, ſiue inſtituti ſui teſtimonio ſiue indicio ludos celebrandi auctor fuit: quemadmodum Polybius[a] refert à Calliſthene aut Ephoro, vbi ſic ſcriptum, μετὰ δὲ ταῦτα τὸν ἡρακλέα φησὶ, τὸν μὲν ὀλυμπίων ἀγῶνα θεῖναι, καὶ τὴν ἐκεχειρίαν δεῖγμα ποιούμενον τῆς αὑτοῦ προαιρέσεως. ὅστις δ᾽ ἐπολέμησε τούτους πάντας βεβλαφέναι κατὰ τὴν ἀνάγκην, καὶ κατ᾽ ἐπιταγήν. ἑκουσίως δὲ παραίτιον κακοῦ οὐδενὶ γεγονέναι τῶν ἀνθρώπων.

a Ad fin. epitom. lib. 12. fo. 248. editionis Heruagian.

Sed Mercurio etiam (quem ἐναγώνιον propterea Pindarus[b] nuncupat) ſuus honos in agonibus gymnicis: nec profecto minor quàm Herculi. Quamobrem Tertullianus, *cap. 9. de agonib. in fin. in lib. de ſpectaculis*, Sed & gymnicas artes (ait) Caſtorum & Herculum & Mercuriorum diſciplina prodiderunt. Mercurium quidem ceroma pugilatibus & luctationibus præſtare, vel potiùs (quando nihil ceromati cum pugilatibus quemadmodum adhibito Plutarchi teſtimonio inferius oſtendam) ceromaſi pugil. & luct. præeſſe Arnobius, *lib. 3. aduerſus gentes*: Mercurium in palæſtris coli & honorari, vt Mineruam in gymnaſiis, Neptunum in circis, Martem in arenis. Saluianus *lib. de prouidentia Dei*, tradidit: Igitur ei atque Herculi communem ædem in ſtadio quopiam poſitam ex Pauſania [c] licet addiſcere: ſed & in vetuſto athletarum decreto marmorea tabella quæ Romæ apud Fuluium Vrſinum [d] extat) comprehenſo agonum Mercurio & Herculi pro principe celebratorum, fit mentio: vbi de Batone Philonis filio gymnaſiarcho, τούς τε τῷ ἑρμεῖ καὶ ἡρακλεῖ τιθεμένους ὑπὲρ τοῦ βασιλέως γυμνικοὺς ἀγῶνας συνευκοσμεῖν κατὰ τὴν αὐτοῦ δύναμιν. Herculi adiungit alio inſuper loco ſed ſimul cum palæſtricæ artis repertore, atque aſſertore (vt ſuperius dixi) Theſeo, de ſtatuis ipſorum in gymnaſio poſitis agens Pauſanias Meſſenicis, vbi, τὰ δὲ ἀγάλματα ἐν τῷ γυμνασίῳ, πονήματά ἐστιν ἀνδρῶν αἰγυπτίων ἑρμῆς καὶ ἡρακλῆς τε καὶ θησεύς: & addit, quod valdè ad rem facit, τούτους μὲν δὴ τοῖς πᾶσιν ἕλλησι καὶ ἤδη τῶν βαρβάρων πολλοῖς (malè in Aldino πολλοὺς) περί τε γυμνασίας καὶ ἐν παλαίστρᾳ καθέστηκεν ἔχειν ἐν τιμῇ. Cum quo bellè congruit quod Phornutus de natura Deorum, vbi de Mercurio, σέβονται δὲ αὐτὸν καὶ ἐν ταῖς παλαίστραις μετὰ τοῦ ἡρακλέους ὡς (ſic lego pro ἐν) τῇ ἰσχύϊ μετὰ τοῦ λογισμοῦ χρῆσθαι δέοντος. τῶν γὰρ πεπονθότων μόνῃ τῇ τοῦ σώματος δυνάμει. τοῦ δὲ λόγου ὡς καὶ τέχνας εἰς τὸν βίον ἠγαγεν ἀμελούντων πάνυ ἂν τις οἰκείως ἐπείποι, δαιμόνιε φθίσει σε τὸ σὸν μένος. Quibus verbis oſtenditur comitem robori rationem eſſe vitandi periculi gratia oportere. Quin & apud Homerum Euſtathius noſter (qui mihi ſummum trino iſti de ſacris ludis tractatui concinnando auxilium attulit, ideóque non ſemel à me laudabitur) ad illud Phornuti percommodè vt ſentio: Amorem Mercurio, & Herculi, ſed honeſtum & grauem ſcilicet, in gymnaſiis adiunctum refert[d]: vni quidem rationis, alteri roboris præſidi: quibus permixtis amor & concordia gignitur. εἰ δὲ σεμνολογεῖται τοῖς σοφοῖς ἔρως ἀλλ᾽ ἐκεῖνοι σεμνὸν ἄλλως τὸν ἔρωτα καὶ παντὸς αἰσχροῦ κεχωρισμένον ἤδεσαν, διὸ καὶ κατὰ τὰ γυμνάσια (inquit) ἑρμῇ καὶ ἡρακλῇ αὐτὸν συνίδρυον. τῷ μὲν λόγου, τῷ δ᾽ ἀλκῆς προεστῶτι. ὧν μιγνύντων φιλία καὶ ὁμόνοια γίνονται. De Amore ſiue Cupidine quod ait Euſtathius hoc ipſum & apud Pauſaniam

b In Pythiis hymno 2. antiſtr. 1. & ἀγώνιον Iſthmiis Od. 1. antiſtr. 4. quos & alios περὶ τοῦ ἐναγωνίου ἑρμοῦ veterum, locos ab Ariſtophane Theocrito, Heliodoro, Viginarius quoque ad Philoſtrati Antæum diligenter adnotauit.

c Arcadicis. fol. 209. vbi, ἡρακλέους δὲ κοινὸς καὶ ἑρμοῦ πρὸς τῷ σταδίῳ, ναὸς μὲν οὐκέτι ἦν, μόνος δὲ σφισὶ βωμὸς ἐλείπετο.

d Qui eam publicauit, pag. 30. eorū quæ è vetuſtis monumētis ipſe adiecit. in notis ad libr. Anton. Auguſtini de legib. impreſſum Romæ apud Beſam. anno 83.

e ad θ. Ody. Homer fol. 1596. nu. 50.

Pauſaniam[a] reperias, niſi quod Mercurij loco Anterotis mentionem facit. Etenim vbi περὶ τρίτου περιβόλου τοῦ γυμνασίου ὄνομα μαλθὼς τοῖς ἐφήβοις ἀνειμένου τῆς πανηγύρεως τὸν χρόνον πάντα, ſubiicit ſtatim, ἔστι δὲ ἐν γωνίᾳ τῆς μαλθοῦς πρόσωπον ἡρακλέους ἄχρις εἰς τοὺς ὤμους καὶ ταινιῶν, παλαιστῶν μιᾶς τύπος, ἔρωτα ἔχων ἀπειργασμένον καὶ τὸν καλούμενον ἀντέρωτα: ἔχει δὲ ὁ μὲν φοίνικος ὁ ἔρως κλάδον, ὁ δὲ ἀφελέσθαι πειρᾶται τὸν φοίνικα ὁ ἀντέρως. Quamobrem duplicem ab Ægyptiis Mercurij figuram iuuenis vetulo adiuncti expreſſam è Syneſio[b] eleganter in hæc verba ſuperioribus Phornuti, atque ipſius Euſtathij verbis conſentanea traditum recordor, ὡς ἔστιν ἄμαχον ὅταν ἰσχὺς καὶ σοφία συγγένωνται. διαληφθῆναι δὲ ἀπ' ἀλλήλων ῥώμη τε ἀμαθὴς, καὶ φρόνησις ἀσθενὴς εὐκαταγώνιστοι γίνωνται. ἠγάσω πάντως ὦ παῖ τὴν ἐν ταῖς ἱεραῖς εἰκόσι τῶν πατέρων ἐπίνοιαν. τὸν ἑρμῆν αἰγύπτιοι διπλῆν ποιοῦσι τὴν ἰδέαν τοῦ δαίμονος νέον ἱστάντες παρὰ πρεσβύτῃ ἀξιοῦντες εἴπερ τις ἡμῶν μέλλει καλῶς ἐφορεύσειν ἔννουν τε εἶναι καὶ ἄλκιμον ὡς ἀτελὲς εἰς ὠφέλειαν θάτερον παρὰ θάτερον &c. cæte. quæ de Sphingis figura profert in eandem ſententiam.

Rurſum quod hîc icone Mercurij τὴν σοφίαν illi τὸν λόγον oſtendi aiunt, ſic accipe (ſi me audis) vt prudentia, ratio, iudicium ad expectandam, nec prætermittendam tamen (quæ de manibus elapſa non ita facile cùm occiput caluum habeat, apprehenditur) occaſionem cauendi aut feriendi valeat. Cui Occaſioni germanæ Mercurij Enagonij, ſiue certatoris, ſiue certaminum præſidis (vt pote quam Ion Chius in ipſius hymno liberorum Iouis natu minimam finxerit) vetuſti græci in ipſo ſtadij Olympici aditu, aram Mercurij aræ proximam ea quæ ſuperius dixi (vt mea fert opinio) ratione locauerant. Auctor mihi huiuſce rei Pauſanias[c] Vnus, quo loco, τῆς ἐσόδου δὲ τῆς ἐς τὸ στάδιον εἰσὶν ἐγγύτατα βωμοὶ δύο, τῶν μὲν αὐτῶν ἑρμοῦ καλοῦσιν ἐναγωνίου· τὸν δὲ ἕτερον καιροῦ: ἴωνι δὲ οἶδα τῷ χίῳ καὶ ὕμνον πεποιημένον καιροῦ· γενεαλογεῖ δὲ ἐν τῷ ὕμνῳ νεώτατον παίδων διὸς καιρὸν εἶναι. In accipienda verò cùm ad certamen ventum eſt occaſione quam tum in cęteris, tum verò in bellicis potiſſimum rebus magni momenti eſſe Polybius[d] in hæc verba ſignificat, ὅτι μὲν ὁ καιρὸς ἐν πᾶσι μεγάλην ἔχει μερίδα πρὸς τὰς ἐπιβολὰς μεγίστην δ' ἐν τοῖς πολεμικοῖς πάντι δῆλον: cùm illam pater ipſius Iupiter hominibus δωτῆρ' ἐάων offerat (Tempus vocari aiunt Gallicè ab iis qui apud nos gladio decertandi artificium quoddam in mercenario ludo exhibent) nimirum arte illa opus eſt quum in exercitationibus athleticis præcipuè ſpectatam antiquitus oſtendi ſuprà. Itaque in lucta quidem aduerſus Gigantem illum Antæum, quæ à Philoſtrato *lib.2.εἰκόνων. in Antæo*, alicubi deſcribitur, cùm non modò robur corporis, ſed artem quoque adhibuiſſe dicatur Hercules (vt ante monui) ſublimem è terra Gigantis matre, quæ ipſi aderat extollendo, nunquam alioqui ſuperaturus, hoc etiam adiicitur, in illo ſcilicet picturæ argumento ſupernè ſpectaſſe Deos in aurea nebula inter quos Mercurium veluti ludorum gymnicorum, atque adeò luctæ præſidem, καὶ ὁ ἑρμῆς οὗτος παρὰ τὸν ἡρακλέα ἥκει στεφανώσων αὐτὸν ὅτι αὐτῷ καλῶς ὑποκεῖνεται πάλην: Mercurius etiam iſte (inquit) ad Herculem venit ipſum coronaturus, propterea quod ſuo (Mercurij ſcilicet) honori præclarè iſto luctationis munere perfunctus fuerit: ſic enim græcum illud accipio quod ambiguè Gallicus interpres atque obſcurè reddidit. Denique alio loco *lib.2.εἰκόνων.in palæſtra*, idem Philoſtratus Palæſtram quaſi Virginem depictam

a Eliacôn a. fo. 159. Aldini libri.

b In Ægyptio aut περὶ προνοίας, fol. 70.

c Eliacôn i. fol. 186. Aldini libri.

d Epitome lib. 10 hiſtor. fol. 231. Huc pertinere videtur: certe non longe hinc abeſt quod Thucydides ſcribit lib 1. fol. 46. τοῦ δὲ πολέμου οἱ καιροὶ οὐ μενετοί. vbi ſcolium Græcũ, οὐ μένουσι φησὶν ἀλλ' εἰσὶν ὀξεῖς.

Mercurij filiam fuiſſe à veteribus exiſtimatam, quæ in Arcadia primum hoc genus exercitationis inuenerit, eleganter his ferè verbis expreſſit, παλαίστρα γὰρ ἡ ἑρμοῦ ἡβῶσα νῦν ἐν ἀρκαδίᾳ πάλην εὕρηκε, καὶ ἡ γῆ χαίρει πως ἐπὶ τῷ εὑρήματι. Vnde Horatius Mercurium laudat quodam loco *Ode x. lib. 1. Carmin.*

Qui feros cultus hominum recentum
Voce formarit, catus & decoræ
More palæſtræ.

Et Papinius de Tideo ſub Dei nomine Mercurium intelligens Thebaïde ſexta, quo loco

--armigeras laſſare aſſueuerat iras
Ingentes contra ille viros Acheloia circum
Littora, fœlicéſque Deo monſtrante palæſtras.

atque, vt nullum prætercam, Diodorus *li. 5. Biblioth. fol.* 236. vbi de Mercurio, εἰσηγητὴν δὲ αὐτὸν καὶ παλαίστρας γενέσθαι καὶ χελώνης λύραν ἐπινοῆσαι. Nam quod Cruquius ſcoliaſtes Horatij recens ad Chironomiam geſtúſque legem illam (cuius à Socrate probatæ, à Platone quoque in parte ciuilium poſitæ Virtutum vt oratori neceſſariæ à Quinctiliano *cap. 11. lib. 1. orator. Inſtitut.* fit mentio) aliam ab athletarum palæſtra quibus pars vitæ in oleo pars in Vino conſumitur, qui corporis cura mentem obruerunt, ſpectaſſe poëtam arbitratur ingenioſum nimis & acutum hominem decrraſſe apparet manifeſtò ex iis quæ antè dicta ſunt. Sed & ex eo quod athletis, exhortatoriam orationem ad depugnandum eſſe propterea vtilem & neceſſariam Dionyſius Halicarnaſſeus[a] tradit quod ſi Mercurij, atque Herculis diſcipulos & imitatores profiteantur: quorum ille ſermonis inuentor, aut ipſe potius ſermo eſt, hic verò Mineruę ope, atque conſilio adiutus quæ iniuncta ſibi fuerant perpetrauerit, cùm ipſa nihil ſit aliud quam ipſa mens & ratio, μάλιστα γὰρ οἱ ἀθληταὶ δέοιντο τοῦ ἀπὸ τοῦ λόγου (inquit & cæt. quæ inferius libro ſecundo ad extremum de incitationibus athletarum agens proferam) ὄντες μὲν καὶ αὐτοὶ ἑρμοῦ τε καὶ ἡρακλέους μαθηταί τε καὶ ζηλωταί. ὧν ὁ μὲν εὑρετὴς τοῦ λόγου ἢ αὐτόχρημα λόγος. ὃ δὲ σὺν τῇ ἀθηνᾷ πάντα κατώρθωσε τὰ ἐπιταχθέντα. ἡ δὲ τί ἂν ἄλλο εἴη ἢ νοῦς τε καὶ λόγος. Quamobrem Palæſtræ ſiue gymnaſiorum præſide Mercurio ſtatuam in palæſtris antiquitus poſitam ſuperiùs admonui, ob quam ab Aulo nocturno fure, aſportatam his Iambis Lucillius Epigrammatarius[b] ita in eum luſit vt dicentem hoc induceret, ipſo Mercurio abigeo, & furum non minus quàm athletarum præſide, ſe diſcipulum vt alios complures ex veteri prouerbio præſtantiorem eſſe quod Mercurium furto abſtuliſſet.

τὸν πτηνὸν ἑρμῆν τὸν θεῶν ὑπηρέτην
τὸν Ἀρκάδων ἄνακτα τὸν βοηλάτην
ἑστῶτα τῶν δὲ γυμνασίων ἐπίσκοπον,
ὁ νυκτοκλέπτης αὖλος εἶπε βαστάσας
πολλοὶ μαθηταὶ κρείττονες διδασκάλων.

[a] ἐν τέχνῃ προτρεπτικῷ ἀθληταῖς fol. 41. ed. Frãcof.

[b] lib. 6. Antholo. Græcor. epigrãm. cap. 25. εἰς κλέπτας, epigr. 3. fol. 152.

Tyrius Hercules, cui ludi & ſacra olim fiebant. Quis Hercules Olympiæ cultus & ludorum apud ipſam inſtaurator. Hercules Muſagetes, item Celticus ſiue Gallicus. Eloquentia Herculis à Pindaro commendata. Athenienſia gymnaſia in marg. Plutarcho expoſito. Apollinis ſignum in gymnaſiis. Apollo itidem Enagonius, vt Mercurius, ac

præſes gymnicorum à veteribus habitus. De Pythicorum ludorum loco: vbi de Criſſa & Petreſſa ſiue Petroſa Pythone quod, ſicuti Νάπης *vocabulum, Cœlio ignoratum. Pythia apud Delphos. Pytho oppidum in eo territorio. Vetus inſcriptio græca prolata. Expoſita l. vt profanos. C. de pagan. & ſacrific.*

CAP. XVII.

A Tyriis Herculi non ſolùm feſtiuitates ſed quarto quoque anno ludos, ac certamina dedicata, tum ſacræ Macchabæorum hiſtoriæ, tum Theodoreti fide aliquo libri Semeſtrium tertij ſermone *cap.* 2. monuiſſe me recordor. Quod autem de Herculis æde in gymnaſiis poſui, ambigi non abs re poſſit, vtrum ad Amphitruonis filium quem Olympicis ludis Elide capta propoſuiſſe præmia, luctâque ac pancratio ipſum victorem extitiſſe, Pauſanias Eliacis [a] memorat: an potius ad alterum illum iſto antiquiorem Idæum ſcilicet vnum ex quinque Curetibus, & Idæis Dactylis, quibus Rhea Iouem educandum concrediderit, referri oporteat: cuius rei fabulam percenſens paulo antea idem auctor primum iſtum Olympiæ ludos commiſiſſe ſcripſerat, vt qui ex fratribus curſu alium vinceret, hedera coronaretur: cui & ipſi Herculi paraſtatæ cognomine Clymenus apud Olympiam quod ab ipſo genus deduceret, aram dedicarit, ἡρακλεῖ οὖ προσέστι τῷ ἰδαίῳ δόξα (inquit) τόντε ἀγῶνα διαθεῖναι πρώτῳ καὶ ὀλύμπια ὄνομα θέσθαι· διὰ πέμπτου οὖν ἔτους αὐτὸν κατεστήσατο ἄγεσθαι, ὅτι αὐτός τε καὶ οἱ ἀδελφοὶ πέντε ἦσαν ἀριθμόν. Quibus omni ex parte congruunt quæ à Diodoro Siculo [b] tradita libro tertio Bibliothecæ ad extremum legere eſt, vt è tribus Herculibus, quorum primus & antiquiſſimus Ægyptius columnam in Africa poſuerit. Tertius Aclmenæ filius qui paulò antè Troiani belli tempora Euryſtæi præceptis obtemperans, magnam orbis partem peragrarit, victórque plurimis agonibus columnam quæ in Europa eſt ſtatuerit. Secundus verò Cretenſis vnus ex Idæis Dactylis, magúſne ac præſtigator ſiue incantator, an potius verſutus & facundiæ blanditiis vehemens (ſic enim τοῦ γόητος vocabulum apud Æſchinem accipi notatum eſt) rei verò militaris peritiſſimus, Agonem Olympicum conſtituerit: & tamen tertij propter hanc cùm nominum, tum ſtudij, vitæque inſtituti, ac præclarorum factorum ſimilitudinem multis poſt annis vita cum morte commutata, aliorum vetuſtorum virtutis, famæque iſtam velut hæreditatem quandam creuerit, tanquam ſi vnus tantum Hercules inter homines ab vltimo vſque ſæculo extitiſſet, τὸν δὲ δεύτερον ἐκ κρήτης ἕνα τῶν ἰδαίων ὄντα δακτύλων καὶ γενόμενον γόητα καὶ στρατηγικὸν συστήσασθαι τὸν ὀλυμπικὸν ἀγῶνα, τὸν δὲ τελευταῖον &c. διὰ τὴν ὁμωνυμίαν καὶ τὴν τῆς προαιρέσεως ὁμοιότητα χρόνων ἐπιγενομένων τελευτήσαντα κληρονομῆσαι τὰς τῶν ἀρχαίων πράξεις ὡς ἑνὸς ἡρακλέους γεγονότος ἐν παντὶ τῷ πρότερον αἰῶνι. Ergo Alcmenæ quoque filium Herculem, vt pro ludorum Olympicorum auctore, ita pro incantatore habitũ poſteà præſertim à mulierculis, quæ ab ipſo excantationes, & amuleta peterent habitum, idem Diodorus lib. v. [c] tradidit. Eumenes autem

a lib. 1. Eliacôn vbi, λέγεται δὲ καὶ ὡς αὐτὸ ἡρακλέα ὡς πάλης τε ἀνέλετο καὶ παγκρατίου νίκας. De ara verò Herculis Idæi paraſtatę in gymnaſio Eleato videto eundẽ Pauſaniã Eliacôn 1. fo. 120. & 126. Aldini libri, & item Eliacôn 2. Herculem Olympiæ ludos inſtituiſſe gymnicos, auctor lib. 6. de Apollonio Philoſtratus f. 66. eo qui proponetur inferius circa finem huius lib. loco. itémque li. 8. circa fin. in fol. 55. pag. 2. Vbi de Olympia, ταῦτα γάρ που καὶ ἡρακλεῖ ἐνθυμηθέντι καὶ τὸ αὐτοφυὲς τῆς ὀλυμπίας ἀγαθὲν ἐπιτάξεις ἔφαιν ὁ χῶρος τῶν ἔτι νῦν σπουδαζομένων ἐνταῦθα. Ante Pauſaniã & Philoſtratum hac de re tota ſcripſerat Strabo: quẽ vide ſis lib. 8. Geograph. f. 410. Et ſeqq. poſt eum Plin. li. 7. natur. hiſt. ca. 56. ex quo verba ſequẽti ſermone proferam. videto & Euſtatium ad Iliad. Hom. λ. ad illud τέσσαρες ἀθλοφόροι ἵπποι. fol. 879. num. 40 & ſeq.q. Et verò quæ à Pindaro ipſiúſque ſcoliaſte paulò ante attuli. b in fo. 145. edit. Steph. videto & lib. 5. hac ipſa de re in fol. 230. 236. c fol. 120. Vbi de Idæis Dactylis, ἱστοροῦσι δ᾽ αὐτῶν ἕνα μὲν προσαγορευθῆναι ἡρακλέα. δόξη δὲ διενέγκόντα θεῖναι τὸν ἀγῶνα τῶν ὀλυμπίων τοὺς δὲ μεταγενεστέρους ἀνθρώπους διὰ τὴν ὁμωνυμίαν δοκεῖν τὸν ἐξ Αλκμήνης συστήσασθαι τὴν τῶν ὀλυμπίων θέσιν· φασὶ δὲ σημεῖα τούτων διαμένειν τὸ πολλὰς τῶν γυναικῶν ἔτι καὶ νῦν λαμβάνειν ἐπῳδὰς ἀπὸ τούτου τοῦ θεοῦ καὶ περιάμματα ποιεῖν, ὡς γεγονότος αὐτοῦ γόητος, καὶ τὰ ἐπὶ τὰς τελετὰς ἐπιτετηδευκότος ἃ δεῖ πλεῖστον κεχωρίσθαι τῆς ἡρακλέους συνηθείας τοῦ γεγονότος ἐξ ἀλκμήνης.

Rhetor in oratione pro ſcholis inſtaurandis argumento ſeruiens oratorio, vel declamatorio more, ludos & agonas iſtos alterius Herculis qui Muſagetes dictus fuerit honori conſecratos non obſcurè ſignificat: quo loco, Ædem Herculis Muſarum in circo Flaminio Fuluius ille Nobilior, ex pecunia cenſoria fecit: non id modo ſequutus quod ipſe literis, & ſumma poëtæ amicitia duceretur: ſed quod in Græciam cùm eſſet Imperator acceperat, Herculem Muſagetem eſſe, id eſt comitem ducémque Muſarum & cæt. quæ ſequuntur. Atqui vim ſermonis quum græci Mercurio tribuunt Celtas Ogmio illi Herculi aſſignare, cuius figura ſit cani vetuli nigricante cute hominis, per cuius linguæ extremũ catena ex auro & electro tranſiens, magnas hominum caterua ſ veluti captiuas auribus detineat, cùm non inuitę tamen, ſed vltro ſequantur, cuius ab ore pendeant ipſum laudantes, ſcilicet à Luciano[a] eleganter ac venuſtè literis proditum recordor: de iſto Hercule tanquam vero Muſageta, vt poſt Fuluium Eumenes cogitaſſe omnino videatur, Herculis quidem Amphitryoniade Olympicorum ludorum auctoris eloquentiam ſtrictim commendare Pindarus[b] videtur hoc vno verſu

δᾶμον ὑπὲρ βορέων πείσας ἀπόλ- λωνος θεράποντα-

ſicuti Herculem illum ſecundum ex Idæis vnum iuxta quorundam opinionem ſuperius à me Diodori fide relatum inſtauratorem Olympicorum ludorum, adeò eloquentia præſtitiſſe vt fortiſſimos quoſque homines ad ſe velut excantatos carminibus magicis pelliceret atque ſuperaret, ipſo Diodoro præeũte docuimus: ita enim exiſtimandum de Hercule vt facundia potiùs virtuti ac robori adiuncta, quàm pręſtigiis vllis tot tantáque certamina conſummauerit cenſeo.

In Lycæo autem quod gymnaſium[c] Athenis fuit ſacrum Apollini vbi gymnici ludi exhibebantur nullum aliud niſi Apollinis ſignum fuiſſe poſitum Socrates apud Lucianum eundem alio quodam loco[d] retulit, ex quo hęc deſumpſi, καὶ τὸ ἄγαλμα αὐτοῦ ὁρᾷς τὸν ἐπὶ τῇ στήλῃ κεκλιμένον, τῇ ἀριστερᾷ μὲν τὸ τόξον ἔχοντα, ἡ δεξιὰ δὲ ὑπὲρ τῆς κεφαλῆς ἀνακεκλασμένη ὥσπερ ἐκ καμάτου μακροῦ ἀναπαυόμενον δείκνυσι τὸν θεόν. Et ſanè Apollinem æquè, ac Mercurium certaminibus pręeſſe antiqui Ethnici adeò ſibi perſuaſerant, vt Homerus[e] propterea de pugilibus agens victoriam ipſos ab Apolline ſperare iubeat, quo loco,

Ἄνδρε δύω περὶ τῶνδε κελεύομεν ὥσπερ ἀρίστω
Πὺξ μάλ' ἀνασχομένω πεπληγέμεν· ᾧ δέ κ' Ἀπόλλων
Δώῃ καμμονίην, γνώωσι δὲ πάντες ἀχαιοί. &c.

vbi

a ἐν τῷ πρὸς λαλίας ἢ ἡρακλῆς λόγῳ. Vbi & hoc imprimis, τὸν λόγον ὑμεῖς οἱ κελτοὶ οὐχ ὥσπερ ὑμεῖς οἱ ἕλληνες ἑρμῆν οἰόμεθα εἶναι, ἀλλ' ἡρακλεῖ αὐτὸν εἰκάζομεν, ὅτι παρὰ πολὺ τοῦ ἑρμοῦ ἰσχυρότερος οὗτος, & reliqua.

b Olymp. Od. 3. ſtrop. 2. in princip.

c Cum gymnaſio tamẽ tanquam nõ idem ſit, coniunxit Plutarchus in decreto de Lycurgo. Budæ. opuſcul. Vol. 3. fo. 1565 edit. Stepha. ἐν τοῖς ψηφίσμασι. Vbi vtrumque Lycæum & gymnaſium inſtructũ à Lycurgo, theatrum Dionyſiacum cõfectum, ſtadiũ denique Panathenaicũ abſolutũ atq; cõſummatũ fuiſſe ſcribit: Illo gymnaſij nomine illud forſitan intelligens quod Academia, vel id quod Cynoſarges propriè appellatum, & hæc igitur & illud gymnaſia fuêre Athenis tria: quod ſatis græcorum pueris notum. Sed Plutarchum coloci, cùm ita ſcribit, καὶ τὸ γυμνάσιον καὶ τὸ λύκειον κατεσκεύασεν: ſecundum καὶ, elegantiæ cauſa addidiſſe: Vel, vt ſignificet, Etiam (quod interpres Latinus & Gallicus non vidêre) de gymnaſio tantum Licæo loquutum: non vt duo tantùm diuerſa Lycæum atque gymnaſium coniunxerit: apparet manifeſto ex altero eiuſdem Plutarchi loco, in vita Lycurgi, fol. 1546. Opuſcul. in viris X. Rhetor. vbi, καὶ τὸ ἐν λυκείῳ γυμνάσιον ἐποίησε καὶ ἐφύτευσε καὶ τὴν παλαίστραν ᾠκοδόμησε καὶ τὸ ἐν διονύσου θέατρον ἐπιστατῶν ἐτελεύτησε: & paulò pòſt, καὶ τῷ σταδίῳ τῷ παναθηναϊκῷ τὴν κρηπῖδα περιέθηκεν. In Cynoſarges Herculis gymnaſium extra mœnia, quod nec ille iuſtus Deus ſed nothus ex genitrice eſſet mortali olim nothos coire ſolitos. callidè autem operum à Themiſtocle datam, vt hoc diſcrimen tolleretur. in eius vita Plutarchus docet ſub initium, in fol. 203. Videndus etiam Chryſoſtomus Dio. in 2. περὶ δουλείας καὶ ἐλευθερίας ſub init. fol. 159 pag. 2. edit. Aldinæ. Plures autem Athenis palæſtras vnum fuiſſe gymnaſiũ inde colligat non abſque ratione quiſpiam, quod Plutarchus Demetrio, fol. 1649. Stephan. lib. Vbi de Democle cui Pulchri cognomen adamato à Demetrio: τέλος δὲ φεύγων (ait) τὰς παλαίστρας καὶ τὸ γυμνάσιον: εἰς τι βαλανεῖον ἰδιωτικὸν ἐφοίτα λουσόμενος ἐπιτηρήσας τὸν καιρὸν ὁ δημήτριος ἐπεισῆλθεν αὐτῷ μόνῳ. Vbi τὸ ἰδιωτικὸν ſatis etiam videtur κατ' ἀντιδιαστολὴν oſtẽdere, bainea publica gymnaſiis & palæſtris fuiſſe antiquitus adiũcta.

d Anacharſi, ſeu de gymnaſiis.

e Iliad. ψ.

vbi Euſtatius[a] ſcitè admodum, *ἀπόλλωνος δὲ ἐνταῦθα μέμνηται ὁ ποιητὴς, διὰ τὸ δοκεῖν ἐναγώνιον εἶναι καὶ αὐτὸν ὁμοίως τῷ ἑρμῇ.* Atque hos quidem verſus, in eam rem à Plutarcho citatos poſteaquam hîc exſcripſiſſem reperi, Sympoſiacôn octauo[b], vbi de Apolline, *φίλαθλον ἄλλως καὶ φιλόνεικον τὸν θεὸν αὐτὸν ἐν κιθαρίσει καὶ ᾠδῇ καὶ βολαῖς δίσκων· ὡς δὲ ἔνιοι φασὶν καὶ πυγμῇ ἁμιλλώμενον* ſcribit, *ἀνθρώποις δὲ προϊσταμένους τοὺς ἀγωνιζομένοις ὡς ὅμηρος ἐμαρτύρησε τὸν μὲν Ἀχιλλέα λέγοντα ποιῶντας Ἄνδρε δύω--* &c. quæ mutuatus ab Homero ipſo huc antea congeſſi. Deinde adiicit ab Athenienſibus non temere, aut ſine ratione Apollini (Lycæo ſcilicet quanquam hoc ibi ſubticetur) fuiſſe dedicatum exiſtimantibus: nimirum à quo nobis ſit ſanitas Deo, hunc bonam quoq; corporis habitudinem, ac robur ad certamina concedere. Sed Apollini pugili à Delphis, curſori à Cretenſibus, & Lacedæmoniis ſacra fieri Plutarchus ibidem narrat. Pythicum adeò agonem Apollinis honori ſacratum lippis ac tõſoribus notum eſt: illud forſitan haud æquè, quod narratur à Plutarcho[c] alio in loco, inſtantibus Pythiis rem planè nouam Demetrium induxiſſe animum facere, vt cùm anguſtias apud Delphos inſediſſent Ætoli ludum & feſtum apud Athenienſes ageret, quaſi illis potius colere deceret Deum, qui ſcilicet præſes vrbis eſſet, & originis eorum auctor perhiberetur. Non irreligioſam tamen aut abſurdam & à ratione rem alienam feciſſe Demetrium ex eo intelligi, quod gymnaſio apud Athenienſes Apollini dicato, inter cætera ſuperius attuli. Verba Plutarchi propterea lubentius exhibebo, quia dubitationem omnem de loco in quo Pythica celebrarentur antiquitus (cùm de Pythio Macedoniæ loco neſcio quid à Stephano fortaſſe Byzantio[d], quem tamen auctorem neutiquam nominant, adferatur à pleriſque[e]) prorſus eximere mihi videantur, *τῶν δὲ πυθίων καθηκόντων* (ait) *πρᾶγμα καινότατον ἐπέτρεψεν αὐτῷ ποιεῖν ὁ δημήτριος. ἐπεὶ γὰρ αἰτωλοὶ τὰ περὶ δελφοὺς στενὰ κατεῖχον ἐν ἀθήναις, αὐτὸς ἦγε τὸν ἀγῶνα καὶ τὴν πανήγυριν· ὡς ἂν προσῆκον αὐτόθι μάλιστα τιμᾶσθαι τὸν θεὸν ὃς δὴ καὶ πατρῷός ἐστι καὶ λέγεται τοῦ γένους ἀρχηγός.* Quibus verbis ad noſtræ, de Pythiis apud Delphos celebratis ſententiæ confirmationem, id poſſis adiungere, quod è Pauſaniæ Phocicis vbi de ſortitione in ludis agetur inferius aliquanto[f] (Si Deus dederit) allaturi ſumus, & quod Auſonius canit alicubi[g] (vt alios mittam)

Pythia placando Delphi ſtatuêre draconi.

Quanquam autem de Pythici agonis origine agens multis verbis, ac diligenti opera Strabo, *lib.* 9. *fol.* 483. non aliter ſentiat quàm ſicuti diximus: attamen ex quorumdam opinione Pythonem oppidum in Delphorum territorio fuiſſe, in quo celebratus ſit hic agon quo de agimus, Philoſtratus duobus, tribúſve locis[h] indicat, præter Stephanum quem antè dixi. Dionyſius itidem de ſitu orbis, in deſcriptione Phocidos, atque ad ipſum Euſtathius (vt interim de Halicarnaſſeo Dionyſio ta-

a fol. 1522. Aldinæ editionis

b Quæſtione 4. fo. 1289.

c In Demetrio fol. 1663. & 1664. lib. à Stephan. excuſi.

d Qui in li. *περὶ πόλεων* ſic ſcribit in *πύθιον* inter cætera, *καὶ μακεδονίας πύθιον ἐν ᾧ καὶ τὰ πύθια ἐπιτελεῖται.*

e Lexico hiſtorico poëtico, & aliis compluribus locis poſt Cœliũ Rhodiginum lib. 16. lection. antiquar. ca. 19. Vbi Pythonẽ locum fuiſſe ait qui prius Nape mox & Petroſſa & Creſſa à quo Pythium dictum certamẽ: quorum tamen nominum nulla apud Stephanũ aut Dionyſiũ de ſitu orbis mẽtio: ſed nec apud Straboné in deſcriptione Phocidis lib. 9. Geograph. Criſſæ tantùm ab Eurylocho delectæ pag. 480. quod huc nõ ſpectat. Criſſam quidem diuinam cũ Pythone Petroſa, quam Petreſſam Græco epitheto adiuncto nominauit, Hom. Il. 2. fol. 273. Vbi Euſtathius videndus. Eorum tam propriorum quàm appellatiuorum nominum rationem adferẽs, Nam Petroſam Pythonam, quod circa ipſam eſſet mons Parnaſſus vocatam tradit. Ergo Delphicum agonem in Criſſæo campo celebratum antiquitus ſub perſona pædagogi Sophocles Electra docet, cuius verba lib. ſequenti exhibebo, vbi de Pythiis agetur plenius. f cap. 25. Vide & lib. ij cap. xxiiij. g Eclogario in fin. Vide & Plutarchum in *περὶ φυγῆς* fol. 1072. Et A. Gellium (ſiue is eſt Agellius) lib. xij noct. attic. in ipſo initio, cap. 5.

h Lib. 6. de Apollonio ſub initium. in fol. 36. & lib. 8 circa finem. in fol. 55 pag. ij item lib. ij *εἰκόνων* in Dodone, fo. 14. pag. ij. De cuius nominis ratione Euſtathius ad Homer. Odyſſ. λ. ibi, *πυθῶδ' ἐρχομένην*, fol. 1700.

ceam, cuius verba ſuperius de ludorum præſides Deos habentium celebritate agens[a] tuli) & perſpicuè Pauſanias Phocicis Pythonis nomen vrbi Delphorum inditum quod & in Phocenſium oppidorum indicem Homerus[b] retulerit, his omnino verbis ſignificat, χρόνῳ δὲ ὕστερον καὶ πυθὼ τὴν πόλιν οὐ δελφοὺς μόνον ἐκάλεσαν οἱ περιοικοῦντες καθὰ καὶ ὁμήρῳ πεποιημένα ἐν καταλόγῳ φωκέων ἐστίν. verſus Homerici ex lib. II. Iliados de quibus Pauſanias ſenſit iſti omnino ſunt de filiis Iphiti

Αὐτὰρ φωκήων Σχέδιος καὶ ἐπίστροφος ἦρχον
οἱ κυπάρισσον ἔχον, πυθῶνά τε πετρήεσσαν
Κρῖσάν τε ζαθέην καὶ δαυλίδα καὶ πανοπῆα:

quos explicans Euſtathius, ἡ δὲ πυθὼ πάλαι μέν ποτε παρνάσια ἐκαλεῖτο νάπη ait: (verbum autem hoc & item illud πετρήεσσαν Homericum perperam veluti proprium loci, accepit Rhodiginus Cælius, cùm illud quidem ſit epitheton, iſto autem ſignificari ſaltum ſiue munus græcorum pueri non ignorent) ἀπὸ παρνασοῦ ὄρους περιεχομένου εἶτα πυθὼ ἐκλήθη & cæt. ὕστερον μέντοι δελφὶς ἡ πυθὼν ἐκλήθη, ὅτι καὶ δελφοὶ τὸ ἐκεῖ ἔθνος. Rationem nominis ſiue à ſerpente, quam Apollo interfecerit, ſiue ab homine tyranno debellato ibi, ac ſepulto Euſtathius, tum ibi, tum ad Dionyſium itidem poſt Pauſaniam attulit. Vnde atque à Strabone hiſtoriam, fabulámve petendi facultas eſt. Vt vt ſit Pythiorum apud Delphos celebratorum, quibus & aliis itidem agonibus pancratio Marcus Aurelius Aſclepiadis (qui & Hermodorus) M. Aurelij Demetrij filius periodonices pancratio vicerit: antiqua illa inſcriptio à Iuſto Lipſio[c] V.C. relata, vnde verba nonnulla ſuperius de Muſicis ludis eorúmque præmiis agens protuli, alia inferius, vti res feret exhibebo, fidem indubitatam facit, quo loco, ἀγωνισάμενος ἐν ἔθνεσιν τρισὶν ἰταλίᾳ, ἑλλάδι, ἀσίᾳ νικήσας ἀγῶνας τοὺς ὑπογεγραμμένους πάντας παγκράτιν ὀλύμπια τὰ ἐν πίσῃ C M (ſic ſcriptum literis majuſculis pro σ μ vt reor) ὀλυμπιάδι πύθια ἐν δελφοῖς ἴσθμια δὶς νεμέα δὶς τὸ δεύτερον στήσας τοὺς ἀνταγωνιστάς & cæt. De ludis Apollinaribus ob grauem peſtilentiam quæ in vrbem Romam inſederat, lege lata in ſtatam diem votis in perpetuum apud Liuium lib. XXVII. videas licet, ipſe Olympicorum ludorum inſtitutor Hercules Elide ſex aras in honorem duodecim deorum, & in illis Alphæi fluuij (cuius ſolius aqua in ſacris illis vſui foret) Pindaro teſte[d] poſuit. Cùm itaque ludi huiuſmodi omnes antiquitus Diis ſacri haberentur, vt & ſacrificia inibi peragi ſolerent[e]: non temerè eſt, quod poſteà ſublata ſuperſtitione damnabili, ac ſine ſacrificio, principes Chriſtiani Arcadius & Honorius[f] ſecundum veterem conſuetudinem exhiberi populorum voluptates: miniſtrari etiam feſta conuiuia, quando exigunt publica vota decreuère. Vbi voluptatum nomine ludos, & agones tam Curules, ſiue Circenſes quàm gymnicos, aut ſcenicos intelligi nemo non mecum exiſtimauerit. Publicorum votorum appellatione, illa quæ pro populi, & principis ſalute, à nouis Conſulibus cæteríſque magiſtratibus in vrbe poſt Kalendas Ianuarias die tertio nuncupabantur atque perſoluebantur: qua de re cùm apud Iuriſconſultum iniectam quodam Pandectarum[g] loco mentionem eſſe meminiſſem, viſum eſt iam olim ante annos quatuor & viginti ſcribere pleniſſimè in tertio illo ex his Semeſtrium libris euulſo ſyntagmate ſeu capite quod commentario Regularum iuris ad communem

a cap. 5. huius libri.
b Citatus in hanc rem à Diodoro Siculo, lib. 16. Biblioth. fol. 522. vt oſtendat penes Phocenes Pythium ſiue Delphicum oraculum fuiſſe.
c In auctario inſcript. vet. Antuerpiæ impreſſo anno 88. pa. 57.
d Strop. 3. Od. 10. olympi.
e Notat obiter Mercurialis lib. 3. artis gymna. c. 17. Tu videto inſuper Ioſeph. Flauiũ lib. 16. antiq. Iudaic. cap. 9. Vbi de ludis Olympicis ex quo verba paulò pòſt proferã, vbi de agonothetis diſſeretur: & qđ ſcripſi. ſ. ca. 5. è Dionyſio.
f l. vt paganos. C. de pagan. & ſacrific.
g l. Si caluitur 233. §. 1. D. de verb. ſign. ad quam clariſs. Iuriſcõſ. Fornerius in commẽtario videatur. Sed ante ipſum ea de re ad Tacitum Lipſius: & ipſe ante vtrumque in altero ad l. 2. de orig. iur. Syntagmate qđ ex anno 1565 adiectum eſt commẽtario Regulis iuris diligenter ſcripſeram.

nem ſtudioſorum iuris atque antiquitatis Romanæ vtilitatem adiungi curauimus.

Athletarum nomine in Reſcripto quod explicauimus qui non contineantur. Agitatores equorum apud Olympiam coronatos: Dionis loci duo in eam rem, quorum vnus de Euprepe auriga egregio caſtigatur. De Corace, ac altero Lichi auriga victoribus coronatis, aliorum loci. Deſignatores. Agonothetas eoſdem cum athlothetis eſſe aduerſus Heſychium & Sudam ac pleroſque recentiores varijs veterum teſtimonijs comprobatur. In Chryſoſtomi quemdam locum nonnulla videri ab interprete iniecta. Plutarchus à Xylandro perperam redditus exponitur. De curatoribus ſiue procuratoribus agonum. Alytarchæ nominis notatio inueſtigata. Ἀλυτάρχαι *moderatores, ludorum caſtigata de ipſis agente vetuſta inſcriptione. Aſiarchæ & Syriarchæ, alytarchis atque agonothetis adiuncto quodam Theodoſiani Codicis loco.*

CAP. XVIII.

CÆterùm in illo Diocletiani & Maximiani Reſcripto, quod illuſtrãdum ſuſcepimus, athletarum vocabulo nequaquam ἡνιόχους ſiue aurigas, & agitatores equorum Circenſium, non magis quàm eos qui aquam ipſis equis ſpargũt[a] deſignatos, vt immunitatis beneficium ad eos pertingeret exiſtimo: quamuis hi omnes, ſimiléſque non inhoneſtam vtique ſacris Equiriorum ludis operam, atque miniſterium præberent: & inuecto iam olim exinde à nona & nonageſima Olympiade[b] iunctorum curribus equorum certamine Olympiam (vbi omnia, cuiuſu excepto, certamina Plutarchus[c] additamenti loco acceſſiſſe ſcribit) agitatores illos non minus quàm dominos, & præbitores equorum[d], qui de velocitate victoriam reportarant coronari ſolitos: tum auctoritate Lucillij epigrammatarij poëtæ comprobare poſſum, cuius verba octauo capite libri tertij alíorſum proferam, tum verò ſatis ipſa (vt ſentio) Romana docet hiſtoria: ex qua hos præcipuè locos, ad eam rem dudum ſepoſui mihi, non alio, quam aliis communicandi animo cùm eſſet commodum. Dio de Nerone apud Xiphilinum[e] ipſum Olympicis ludis curru deiectum, nihilominus tanquam Olympionicem ab Hellanodicis pecunia corruptis coronatum ſcribit, ἐν δὲ τοῖς ὀλυμπιονίοις ἅρμα ἐλάσας (ait) καὶ πεσὼν ἐξ αὐτοῦ καὶ ὀλίγου δεῖν συντριβεὶς ὅμως ἐστεφανώθη καὶ διὰ τοῦτο καὶ τοῖς ἑλλανοδίκαις τὰς πέντε καὶ εἴκοσι μυριάδας, ἃς ὕστερον γάλβας παρ' αὐτῶν ἀπήτησεν ἔδωκεν. Item in Antonino Caracallo nobilis agitatoris Euprepis nomine ab illo principe quod diuerſæ factionis[f] eſſet interfecti mentionem facit:[g] quem ait duas & octoginta ſupra ſeptingentas coronas, quot nemo alius abſtulerit eſſe conſequutum, ſic ferè, τὸν δὲ εὐπρεπῆ τὸν ἁρματηλάτην ἐπειδὰν τἀναντία αὐτῷ ἐσπούδαζεν ἀπέκτεινε. καὶ ὁ μὲν οὕτως ἐν γήρᾳ ἀπέθανε πλείστοις ἀγῶσιν ἵππων στεφανωθείς. δύο γὰρ καὶ ὀγδοήκοντα καὶ ἑπτακοσίους ἀνείλετο (hic lubens addiderim στεφάνους quod ſuppleri commodè vix poteſt) ὅσους οὐδεὶς ἄλλος. Ammianus denique Marcellinus *lib. 24. hiſto.* Conſtantium Imperatorem Conſtantinopolim ingreſſum, tanquam in rebus proſperis & ſecuris, editis equeſtribus ludis capiti Coracis aurigæ vt victoris coronam impoſuiſſe retulit. Pauſanias[h] poſtremo Licham Lacedæmonium nomine Thebanorum Olympicis ludis emiſſo curru coronaſſe ipſum aurigam ſuum, qui victoriam eſſet conſequutus, & eam ob rem Hellanodicarum iuſſu flagellatum ſcribit. Quin etiam antiqui-

a De quib. in d.l. athletas.

b Vide Pauſan. Eli. 1. fol. 120. Aldinæ lib.

c Sympoſ. problem. lib. 5. quæſt. 2.

d Vide quæ ſcribo inferius: Vbi de perſonis loquimur quæ agonum Circenſiũ gymnicorum & Muſicorum conſequerentur præmia.

e fol. 178.

f De factionibus quatuor Immò pluribus agitator. Briſſo. Lexico Iuris. Lipſius ad Tacitũ vterque poſt Lazium in cõmentario Reip. Ro. Factionarios στασιώτας vocat Dio apud Xiphilin. Pertinace, f. 284. & ἀντιστασιώτας.

g Statim in ipſo initio.

h in 2. Eliac. ſub init.

tus, qui Curſuales, aut Agonales equos agitaſſent, ſi vetera repetimus, hi demum & victores habiti, & coronati. Apud Argos quidem Nemeis [a] viciſſe quadrigis Iolaus Iphicli filius, Glaucum Siſyphi filium dicitur quem equi mordici diſtraxerunt, vt Hyginus *fab.* 273. tradit Iolaum prȩterea equis Herculis Olympiæ decertaſſe, victorémq; ab ipſo coronatũ Pauſanias *Eliacôn* 1. memorat. Verumtamen ad agitatores Athletarum nomen in re (vt initio dixi) minus fauorabili producendum non eſſe ſentio. De athletis & quemadmodum athletæ maximè exercitarentur multis verbis Theonem Alexandrinum in quatuor libris, quos non alia de re quàm de particularibus exercitiis compoſuerat loquutum Galenus *lib.* 3. ὑγιεινῶν, auctor eſt, quos libros vtinam haberemus. Nunc cùm aliter quàm vt ipſis careamus fieri non poteſt, venerandam in omni re multóque magis in athletica (quæ olim apud græcos cum celeberrima, tum habita maximè haud dubiè fuit, ſeu religionis ſeu voluptatis aliúſve rei ergo) antiquitatem, quatenus ea nondum à doctiſſimis huius æui ſcriptoribus prolata eſt, ex intimis omnis librorum generis receſſibus, tanquam pretioſum auri metallum è terræ viſceribus vndique iamdudum erutam & in Semeſtribus congeſtam inde non iniucundè ad aſſequendam auctorum vetuſtorum, etiam Theologorum athletica verba μεταφορικῶς vſurpantium, & ſimilitudinis ab arte ipſa gymnaſtica, itémque argumenta ducentium intelligentiam vtilitati publicæ depromamus.

Athletas autem agoniſtas, & aſcetas eoſdem cùm eſſe docuerim, propterea quod τὸ τῶν ἄθλων καὶ τῶν ἀγώνων vocabula eandem rem notant, exercendi ſe nimirum in palæſtra virtutis gratia [b], ſequitur vt deſignatores qui βραβευταὶ iuxta Vlpianum appellati [c] non minus athlothetæ, quàm quos maſtigophori comitari ſoleant in ludis [d] agonothetæ nominari poſſint: contra quàm ἀγραμμάτοις grammaticulis quibuſdam, ſed & aliquot Iureconſultis [e] eorum aliqua potius auctoritate, quàm ratione vlla permotis placuiſſe video vt ſcenicorum, ſiue muſicorum eſſe agonothetas, gymnicorum autem athlothetas prædicent: cùm tamen ipſum agonum nomen ad gymnicos etiam ludos pertinere conſtet, ipſóſque adeò athlothetas atque agonothetas eoſdem eſſe manifeſtum Pauſanias Eliacis faciat, vbi de ipſorum adaucto numero in hæc ferè verba, πεντηκοστῇ δὲ Ὀλυμπιάδι ἄνδρασι δύο ἐξ ἁπάντων λαχοῦσιν Ἠλείων ἐπετράπη ποιῆσαι τὰ Ὀλύμπια, καὶ ἐπὶ πλεῖστον ἀπ' ἐκείνου διέμεινε τῶν ἀγωνοθετῶν ὁ ἀριθμός τῶν β. πέμπτῃ δὲ Ὀλυμπιάδι καὶ εἰκοστῇ ἐννέα ἑλλανοδίκας κατέστησεν. & cæt. δευτέρᾳ δὲ ἀπὸ ταύτης Ὀλυμπιάδι προσετέθη καὶ ὁ δέκατος ἀθλοθέτης. Vnde curſoribus in ſtadio qui præmia tribuerent eos non tantùm athlothetas, verùm etiã agonothetas Themiſtius *Orati. 2. de Iouini. Imperat.* nuncupat, quo loco. ὥσπερ δὲ ὑπὸ τὸν αὐτὸν ἀθλοθέτην ἵενται μὲν ἅπαντες οἱ σταδιεῖς, οὐ μὴν ἅπαντες τὸν αὐτὸν δρόμον & cæt. [οὕτως ἓν μὲν ὑπολαμβάνει τὸν μέγαν καὶ ἀληθινὸν ἀγωνοθέτην, ὁδὸν δὲ ἐπ' αὐτὸν οὐ μίαν φέρειν & cæt. Tertullianus ideo cum pycta (hoc eſt pugile quem græcanica voce ita quoque Seneca nominat) agonothetam quodam loco [f] coniunxit, vbi, Pyctes ipſe non quæritur, dolere ſe non vult, corona premit vulnera & cæt. Sed nec victus ipſe de agonotheta caſum ſuum exprobrabit. Quid-ni enim gymnicorum ludorum præſides rectè agonothetæ nominentur, ſi agones ipſi

[a] Hæc certamina & apud Argos, & apud Cleonas interdũ celebrata fuiſſe antiquitus, oſtendam lib. ſequenti ca. 23.

[b] d. l. 4. D. de iis qui not. infam.

[c] ibidem d. l. 4.

[d] l. vltim. §. maſtigophori. D. de muner. & hon.

[e] Briſſon. Lexico ex Heſychio & Suda. poſt Budæum ad d. 4. Athletas. D. de iis qui not. infam. & Carol Sigon. cap. 7. libr. 4. de Republ. Athenien.

[f] Scorpiaco.

ipſi propriè dicuntur, quique illis decertant eos ἀγωνίζεσθαι B. Paulus[a] diſertè ſcripſit de curſoribus in ſtadio agens, πᾶς δὲ ὁ ἀγωνιζόμενος πάντα ἐγκρατεύεται· ἐκεῖνοι μὲν οὖν ἵνα φθαρτὸν στέφανον λάβωσι & cæt. Igitur agonothetas, cum curſoribus optimè ipſum imitatus, & exprimens D. Hieronymus [b] ad Lucinium, Contrà de nobis dicitur, Sic currite, vt apprehēdatis: non eſt inuidus agonotheta noſter, nec alterius palma alteri parat ignominiam. Omnes athletas ſuos deſiderat coronari. Chryſoſtomus [c] etiam luctatorum in ſtadio arbitros, quos Heſychius, & Sudas athlothetas eſſe aiunt, ipſe agonothetas vocare maluit, & illi quidem ſæcularium ſpectaculorum præſides ſiue arbitri quos græci agonothetas vocant, proponentes certamina (hæc duo poſtrema interpretis proximè præcedens vocabulum explicantis ſcito) magnum muneris ambitum eſſe exiſtimant quando iuuenes, & robuſtos luctatores in ſtadium introduxerint. De pugilatu agens Lucianus[d] epigrammatarius poëta non ἀθλοθετεῖν ſed quemadmodum τὸ ἀγωνίζεσθαι ita etiam τὸ ἀγωνοθετεῖν protulit, quo loco,

πᾶσαν ὅσην Ἕλληνες ἀγωνοθετοῦσιν ἅμιλλαν
πυγμῆς Ἀνδρόλεως πᾶσαν ἀγωνισάμην.

Chryſoſtomus ipſe alicubi[e], Tum pugilum conſtantiam (inquit) tum agonothetæ virtutem prædicabat. Denique huc etiam pertinet vt nihil amplius in re (nunc quidem) ſatis manifeſta proferam, quod Flauius Ioſephus [f] Herodem ob ſumptus munificentia ſumma in Olympicum agonem erogatos, priſtinámque ipſorum quæ pecuniarum exoleſcere, aut vileſcere cœperat dignitatem reſtitutam, à populo perpetuum agonothetam renunciatum ſcribit, τὸν γε μὴν ὀλυμπιάσιν ἀγῶνα πολὺ τῆς προσηγορείας ἀδοξότερον ὑπ' ἀχρηματίας διατεθειμένον τιμιώτερον ἐποίησε, χρημάτων προσόδους καταστήσας καὶ πρὸς θυσίας καὶ τὸν ἄλλον κόσμον ἐσεμνοποίησεν τὴν πανήγυριν. διὰ δὴ ταύτην τὴν φιλοτιμίαν διηνεκὴς ἀγωνοθέτης παρ' ἐκείνοις τοῖς πλείστοις ἀνεγράφη.

Athlothetarum quidem apud auctores claſſicos[g] non infrequens mentio ex quorum Athenagoras, [h] id nominis ad Muſicorum, non gymnicorum (vt Heſychius & Sudas certaminum arbitros retulit, ſic ferè, οὐδὲ γὰρ ἐπὶ τῶν ἀγωνιστῶν παρακαλοῦντες οἱ ἀθλοθέται τοὺς κιθαριστὰς τὰς κιθάρας στεφανοῦσιν αὐτῶν: & longè anteà Plato in vi[i] de legibus, eo loco quem ſermonis huius initio de athletarum nominis ſignificatione diſceptans retuli, & poſteà ibidem, μουσικῆς δὲ ἑτέρους μὲν [ἄρχοντας] τοὺς περὶ μονῳδίαν τε καὶ μιμητικὴν, οἷον ῥαψῳδῶν καὶ κιθαρῳδῶν καὶ αὐλητῶν, καὶ πάντων τῶν τοιούτων ἀθλοθέτας ἑτέρους πρέπον ἂν εἴη γίγνεσθαι. & illo itidem octaui de legibus libro, quem ſuperius ad explicationem verborum Pollucis de muſicis agonibus expreſſi. Admodum inſcitè igitur faciunt qui athletas ab agonothetis ſeparandos putant: præſertim cùm eos Pollux diſertis verbis ita coniunxerit, vt eoſdem eſſe indicet, ἀγωνοθέται ἀθλοθέται (inquit) ἀγώνων διαθέται ἄθλων ἐπιμεληταί & cęt. τὸ δὲ πρᾶγμα ἀγωνοθεσία ἀθλοθεσία & cæt. καὶ ἀθλοθετεῖν ἀγῶνας διατιθέναι ἀγώνων ἐπιμελεῖσθαι. quo etiam ex loco explicādum iſtud Plutarchi[k] verbum exiſtimo, παρὼν οὖν ὁ λυσίμαχος

a Epiſt. 1. ad Corinth. c. 9. v. 25. De Nemæis gymnicis à Caſſandro curatis Diodorus Siculus lib. 19. fo. 705. καὶ θεὶς τῶ τεμένων ἀγῶνα. & lib. 15 fol. 497. & 498. Sic & Herodotus loquutus Euterpe ſiue lib. 2. fol. 97. vt τιθέναι, pro διατιθέναι poſitū eſſe videatur.
b Epiſto. 28. col. 246. edit. Pariſ. ann. 79
c Hom. de Natiu. ſept. Macchabæo. fo. 1421. edit. Pariſienſ. ex Latina interpretatione, cum Græcū authenticum deſit mihi quidem.
d Lib. 2. Anthologi. epig. græcor. cap. epigr. vlt.
e Homil. 6. ad popu. Antioch. col. 59. Vide & Homil 21. eo loco cuius verba tractatu proximo exhibebimus, vbi de probatione athletarum diſſeretur.
f Lib 16. Ιουδαϊκ. ἀρχαιο. cap. 9.
g Herodotū lib. 1. fo. 13. apud Stephanum. Lucianum πρὸς ἀπαίδευτον. Et Hermoti Pollucem Onomaſt. cap. 30. lib. 3. Demoſthen. aduerſus Bœoth. de nom. Plutar. Pericle, Philo Iudæ. περὶ τῶν ἐν εἴδει νόμων, fol. 550 ex quo verba retuli Semeſt. lib. 3. cap. 14. Heliodor. initio lib. 4. Æthiopic. fol. 74 Dio Chryſoſtom. in Diogene ſiue Iſthmico. fol. 95.
h Legati. pro Chriſti. fol. 18.
i fol. 664. lib. à Stephano excuſi.
k Demetrio.

εἷς τῶν ἀμφικτυόνων ἐπιμελητής, quod cùm Xylander ita verterit, Aderat tum Lyſimachus vnus de Amphictyonum procuratoribus, ipſe reponendum puto, vnus de Amphictyonum numero agonis Pythici procurator, qui & Alytarcha: hunc verò & agonothetam, ſiue athlothetam fuiſſe ſicut Olympicis ludis ex Hellanodicarum numero vnum ſorte ductum augurari coniectura licet. De curatoribus autem ſiue procuratoribus ludi muneris publici munerum, ac venationum apud Romanos Tacitus duobus locis, & ad eum eruditiſſimus Lipſius[a] è Suetonio & lapidibus priſcis. De Alytarcha noſter Cuiacius obſeruationum 11. lib. ca. XIII. vbi cum Fauorino (quem plerique omnes hactenus ſequuti) dictum ita exiſtimat quòd alytis, id eſt maſtigophoris præeſſet. Rhabdophoros ſanè ſiue maſtigophoros ab Elœis alytas vocari, ex Etymologico ipſi Lexicographi tradidêre, quod equidem non omnino improbo. Verumtamen cùm ἀλύειν lætari ſit ἐπαίρεσθαι exultare geſtire, ac diſſolui prę gaudio (quod vtique ludis vſuueniebat vt è Luciano & aliis inferius dicetur) ſicuti apud Homerum[b] cùm ait,

ἦ ἀλύεις ὅτι Ἶρον ἐνίκησας τὸν ἀλήτην.

vbi Euſtathius[c], τὸ δὲ ἀλύεις, ἀντὶ τοῦ ἐκλέλυται τῇ χαρᾷ· καὶ πολλὴ χρῆσις τούτου καὶ παρὰ πλουτάρχῳ: propterea quòd huic publicæ ludorum lætitiæ præeſſet, ipſámque pro ſuo moderaretur arbitrio: ideò malim ſic appellatum credere: aut etiam ἀπὸ τῆς ἄλης, quam ibidem atque alibi[d] etiam Euſtathius eſſe ῥυπασμὸν ait, hoc eſt à ſordibus, quæ ſcilicet ſtrigili abraduntur ex vnctorum athletarum corporibus in gymnaſiis: alióque nomine Græco γλοιοὶ, itémque στλεγγίσματα, itémque τὰ ῥύπη, Latino ſtrigmenta nuncupari ſolent: vt qui ſordibus, & ramentis huiuſmodi, eundem ſudoribus, laboribúſque, ac exercitiis athleticis, quorum occaſione illa contrahuntur, ac proinde ipſis, qui vnguntur exercentur, ſudant, ſordidantur, præeſſe, meritóque ἀλυτάρχην vocari oporteat. Cuius etymi criticorum eſſe iudicium quos hæc ætas habet vbique doctiſſimos, volo: & inſuper admonitos olei gymnaſtici huius quæ dixi ſtrigmenta magiſtratus honoris eius (qui gymnaſiarchi dicti, vt poſteà docebimus) octogenis ſeſtertiis olim vendidiſſe Plinium[e], vt rem notam in hiſtoria ſua naturali tradere. Superioribus Agonothetarum in Athlothetarum ludicuratorum nomine deſignatis ſcito, Αἰσυμνήτων illud honeſtiſſimum hac ipſa cum de agonibus apud Phæacas agit ſignificatione vſurpatum vocabulum ab Homero tribui: quo nomine Ariſtoteles olim à priſcis græcis monarchis appellatos, quibus poteſtatem ipſi barbari ſummam conceſſiſſent in Politicorum libris auctor eſt[f]: Sic etenim Homerus[g] cecinit,

αἰσυμνῆται δὲ κριτοὶ ἐννέα πάντες ἀνέσταν
δήμιοι, οἳ κατ᾽ ἀγῶνας ἐῢ πρήσσεσκον ἕκαστα
λείηναν δὲ χορὸν, καλὸν δ᾽ εὔρυναν ἀγῶνα.

vbi Euſtatius, ὅτι ἀγωνοθέται ἦσαν καὶ τοῖς φαίαξι τὰ κατὰ τοὺς ἀέθλους βραβεύοντες. &c. εἰσὶ δὲ αἰσυμνῆται κατὰ τοὺς παλαιοὺς βραβευταὶ. ἀγωνοθέται, ἀγῶνος ἐπίσκοποι. &c. τὸ δὲ εὐπρήσσεσκον ὃ ἐστι εὖ ἔπρασσον ἤτοι διετιθέντο ἐντεῦθεν οἱ ἀγωνοθέται συνθέτως ἐρρέθησαν. Poſſis & moderatores ludorum nomina-

tos

a In commenta. ad 13. annal. Taciti. Ad illud, Curæ ludorum Atruntio Stellæ. Videto & Smetiũ in appendice antiquar. inſcrip. Antuerpię editat. anno 88. ordin. 2. fol. 152. nu. 20 & 23.

b Odyſſ. σ. adde & Sophoclẽ quẽ vnũ lexicographi quod ſciam, citant.

c fol. 1849. num. 10.

d Ad Odyſſ. fo. 1636. nu 25. Alio etiã nomine κονίσαλον, dici de Mercuriale diſces, alias tamen appellationes ſubticenſe lib. j. art. gymnaſt. c. 8. fol 19.

e cap. 4. lib. 15. natur. hiſ. De oleo ad gymnaſia vide quæ ſcribo diffuſè è Galeno & aliis libro huius Agoniſtici tertio.

f Lib 4 c. 10 Vbi de tyrannide, ἔν τε γὰρ τῶν βαρβάρων τισὶν αἱροῦνται αὐτοκράτορας μονάρχους· καὶ τὸ παλαιὸν ἐν τοῖς ἀρχαίοις ἕλλησιν ἐγίγνοντό τινες μονάρχοι τὸν τρόπον τοῦτον οὓς ἐκάλουν αἰσυμνήτας. De qua ſignificatione huius nominis vide ſis Dionyſ. Halicarnaſſ. lib. 5. antiqu. Roma. fo. 336 edit. Vveche.

g Odyſſ. θ. & ibi Euſtath fol. 1594.

tos inde colligere quod in antiqua inſcriptione quam ab Onuphiro Pauninio Smetius [a] prodidit aſpicimus Q. Rapidio Q. F. Lemmulioni Moratori Ludi Circẽs. & agitatori factíon. Venet. vixit annos LX. Rapi dia . . . . . marito piiſſimo B.M.F. Quis enim ibi pro Moratori nõ potiùs Moderatori, eo loci agnouerit? Eodem circa ludorũ quidẽ & agonũ impenſas cũ illis iure ſub imperatoribus Romanis fuiſſe reperio, Aſiarchas & Syriarchas alytarchis & agonothetis in principali quodã reſcripto [b] adiunctos, & cæteros quorũ nomen votiua feſtiuitatis ſolemnitas olim dedicabat: vt fauore populorum oblectamentis huius modi eliciendo, quantum liberet omnes iſti conferre in eam rem atque largiri poſſent: aliter atque iudices cuncti, quibus de more feſtiuitati ludorum intereſſe licuit, vt ne tamen ad fauorem populi emerendum tales expenſę duos ſolidos excederent ex honorij atque Theodoſij conſtitutione, quæ in Codice Theodoſiano extat: in qua iudicum nomine, Conſules ordinarios & prætores intelligo, ex alio quodam Gratiani Valentiniani ac Theodoſij reſcripto [c] eiuſdem libri tit. VII.

De Hellanodicis in margine eorum ſeſsionis in ludis locus & aliorum. Expoſitus Pauſanias Agonothetarum ornatus purpura & ſceptrum, ſeu virga. De virga Mercurij ſeu Caduceo fabula ex Hygino præcipuè qui correctus, itemque priſcus forteã Horatij commentator qui certè illuſtratur. Suetonij vulgata lectio aduerſus clariſsimum Lipſium aſſerta. Veſtis nomine Tunicam apud illum deſignatam. In agonothetarum ornatu itidem corona Dionis vtriuſque Arrianis etiam & Diodori explicatis locis. Virgæ ſeu ferulæ maſtigophororum: quibus & ſpectatores & athletæ coërciti, & quibus ex cauſis è B. Auguſtino & Plutarcho, qui ſummè illuſtratur in verbis προσξανίσασθαι & ῥαπίζειν, in quo poſteriore fruſtra fuiſſe illius auctoris interpretem ſed & ſcoliaſtem Noui teſtamenti nuperum. Rapiſmata apud Iuſtinianum. Plutarchi de virgis illis locus ab interprete neutiquam perceptus explicatur. Alter Dionis Chryſoſtomi leuiter emẽdatur. Tertius Philoſtrati negatione iniecta caſtigatur. Thucydide interim atque Pauſania illuſtratis.

CAP. XIX.

PORrò ad læuam Hellanodicarum manum athlothetas conſediſſe de Luciano [d] addidiciſſe olim videor: quo loco, λυ. ἦ οὖν ποτε καὶ περὶ τοὺς ἀθλοθέτας αὐτοὺς ἐκαθέζου, Ἑρμό· νὴ Δία, ἔναγχος ὀλυμπιάσιν ἐπὶ τὰ λαιὰ τῶν ἑλλανοδικῶν. Ex aduerſo autem Hellanodicarum in Olympico ſtadio conſediſſe Cereris Chamynæ ſacerdotem ad aram albo lapide conſtructam Pauſanias [e] refert: nec enim illo agonum ſacrorum ſpectaculo arceri virgines, Deæ ſcilicet iſti dicatas, vt equidem interpretor: vbi ſic ſcriptum, ἔστι δὲ ἀπαντικρὺ τῶν ἑλλανοδικῶν βωμὸς λίθου λευκοῦ· ἐπὶ τούτου καθεζομένη τοῦ βωμοῦ θεᾶται γυνὴ τὰ ὀλύμπια ἱέρεια δήμητρος χαμύνης τιμὴν ταύτην ἄλλοτε ἄλλην λαμβάνουσα παρὰ ἠλείων· παρθένους δὲ οὐκ εἴργουσι θεᾶσθαι. Athlothetas quidem & agonothetas, ex quorum etiam numero fuit Alytarcha (qui ludos quod curaret, ipſiſque adeò pręſideret propterea illo Luciani loco Hellanodicis adiũgitur haud ita multo pòſt) purpurea veſte inſignes fuiſſe probat iſtud eiuſdem auctoris ſub initium illius dialogi qui Anacharſis inſcribitur, vbi Anacharſim de pugilum ſpectaculo

a In appendice antiqu. inſcrip. ordi. 2. fol. 152. nu. 24.

b Impp. Honorij & Theodoſij. l. 2. Co. Th. de expẽſ. ludorum. tit. 9. lib. 15. De Aſyarchia Syriarchia Cappadocarchia, Bythiniarchia, Phœnicarchia ſcribo ad extremũ cap. 1. lib. 3. ſemeſt.

c l. equos. 6. de ſcenicis lib. 15. Th. C.

d Hermotino, fol. 484. De hellanodicis, & corũ numero ſæpius immutato Gerbellius ex Harpocratione, Suda, Pauſania ſcripſit in commẽtar. in deſcriptionem Græcię ab Sophiano factã, vbi de Olympia. Vide ſrs Philoſtratũ lib. 3. de Apollonio. fol. 18. verſo Aldini exempla. Et Natal. Comi. lib. 5. Mytho. c. 1. pag. 424. Vbi plurima diligenter de iſtis agonib. eorúmq; iudicibus expoſita permiſcet, auctore tamen haudquaquam citato: quod ipſe factũ aut mihi aut iis qui ad Lydiũ vetuſtorum lapidem, recentiorum ſcripta & opiniones mecum explorare ſolent nunquam probauerit. Primum Olympicorum ludorum iudicem ab Hercule ipſorum auctore conſtitutum iuſtitiæ & pietatis ergo Ætolum Oxylam Strabo lib. 8. Et Pauſanias Eliacis docent. Neronem aurigaſſe pluifariam, Olympiis verò etiam decemiugem, quamuis id ipſum in rege Mithridate carmine quodam ſuo reprehendiſſet Suet. tradit, c. 24. Cætera de Hellanodocis perſequor c. 23. & 24. lib. 3.

e Eliac. 2. f. 15. Ald. lib.

in Lycæo Athenienſi gymnaſio loquentem facit, atque hoc quoq; proferentem, ἀλλ' οὐδὲ ὁ ἄρχων οὑτοσὶ διΐστησιν αὐτοὺς καὶ λύει τὴν μάχην· τεκμαίρομαι γὰρ τῇ πορφυρίδι τῶν ἀρχόντων τινὰ τούτων εἶναι. Sic in ſtadio Romæ curſu virginum præſediſſe certamini Domitianum crepidatum, purpureáque amictum toga Græcanica, geſtantem capite coronam auream Suetonius [a] tradit. Dio quoque, ἐπεὶ ἐν γε τῇ Νεαπόλει (ait [b] de Claudio Imperat. loquens &c.) ἑλληνικῶς &c. διῆγε τοῦτο καὶ ἐν μὲν τῇ μουσικῆς θεωρίαις ἱμάτιον καὶ κρηπῖδας· ἐν δὲ τοῖς γυμνικῷ ἀγῶνι πορφυρίδα καὶ στέφανον χρυσοῦν ἐλάμβανε.

a In eius vita cap. 4.
b Lib. 68. fo. 454. editi. Rober. Steph.

Prætereà inſigne aliud magiſtratus vel imperij cuiuſdam habuiſſe virgam nempe ſiue ſceptrum manu tenuiſſe colligo ex vno poëticôn aſtronomicôn licet corrupto, qui tamen è ſuperioribus facilè caſtigari poſſit, atque reſtitui apud Hyginum[c] loco, vbi ſic ſcriptum de Mercurij virgula quam ab Apolline muneri conceſſerat, ob conceſſam ei licentiam dicendi ſe lyram inueniſſe, nempe quod cùm eam manu tenens, & in Arcadiam profectus duos dracones vidiſſet inter ſe coniuncto corpore alium appetere, vt qui dimicare inter ſe viderentur, virgulam inter vtrumque proiecit: itaque diſceſſerunt. Quo facto eam virgulam pacis cauſa dixit eſſe conſtitutam: adiicit illicò, Nonnulli etiam cùm faciunt caduceos, duos dracones implicatos virgula faciunt, quod initium Mercurio fuerat pacis. Eius exemplo & athletæ vt in reliquis eiuſmodi certationibus virgula vtuntur. Vbi mendum eſſe aio in Athletæ vocabulo & legendum Athlothetæ non poſſimus (in hoc quidem genere literarij agonis) Hellanodica ſeu Crita cenſeo, ſicut è contrario apud priſcum Horatij commentatorem in Antuerpiana Plantini gnariſſimi ac diligentiſſimi typographi officina editum à Cruguio, pro agonotheta reponendum agoniſta, vel athleta: vbi ad illud Horatij ſcribit, de quo poſteà dicturi ſumus libro huius Agoniſtici tertio.

c Claud. Hygin. lib. 2 poëti. aſtrono. in Lyra. Vbi de Virga Mercurij ſerpentib. nexa. De qua Fulgentius Mytholog. lib. 1. Vbi de Mercur. Virgæ huius ab Apolline pro Lyra datæ Mercurio, nõ tamẽ ſerpentium Euſtathius meminit apud Homer. Iliad. ω. fol. 1363. ad illud, εἵλετο δὲ ῥάβδον τῇ τ' ἀνδρῶν ὄμματα θέλγει.

Qui ſtudet optatam, &c.

niſi potiùs Agonothetæ nomine appoſito, id ſenſit ſcholiaſtes, præceptum huiuſmodi velut ab agonotheta quopiam emiſſum accipi debere, cuius athletas probandi fuit, quemadmodum altero à proximo ſermone demonſtrabitur. Virgam autem illam quam athlothetæ, alytarchæ, munerarij iure magiſtratus quopiã ferrent, cum caduceo Mercurij

(Aurea cui torto virga dracone nitet.

ſicuti Martialis canit) ſimilitudinem non habuiſſe non Hyginus modò auctor eo loci, ſed aſſertor etiam atq; adſtipulator Dio[d] qui coronatum Commodum Imp. in theatrum veniſſe cætero etiam Græcanico atque athlothetico habitu, quanquam ſumptuoſiore amictum, virgulam itidẽ geſtaſſe ſcribit, ἐσιὼν δὲ ὁλοπόρφυρον χρυσῷ καταπαστὸν χλαμύδα τε ὁμοίαν τὸν ἑλληνικὸν τρόπον λαμβάνων, καὶ στέφανον ἐκ τε λίθων ἰνδικῶν, καὶ ἐκ χρυσοῦ πεποιημένον, κηρύκειόν τε τοιοῦτον φέρων ὁποῖον ὁ ἑρμῆς: & ſtatim αὐτὸς δὲ ἐν τῷ τοῦ ἑρμοῦ σχήματι εἰσῄει τε ἐς τὸ θέατρον καὶ ἀπορρίψας τὰ ἄλλα οὕτως ἐν τῷ χιτῶνι ἀνυπόδετος ἔργον εἴχετο. Et placet quod ait ὁλοπόρφυρον χρυσῷ καταπαστὸν, χλαμύδα τε ὁμοίαν τὸν ἑλληνικὸν τρόπον λαμβάνων, vt non modò chlamydem purpuream totam auro intertextam ad τηβέννου ἢ χιτῶνος λευκοῦ περιπορφύρου togę, ſiue tunicæ albę purpura prætextæ differentiam: de quibus inſignibus pleniſſimè actum pridem eſt in priore ad ſecundum caput

d Apud Xiphilinum abbreuiatorem Dionis in Commodo fol. 177.

put de origine iuris tractatu, eorum quos commentario Regularum iuris appoſui. Nam ex eo apparere ſatis exiſtimo nihil in Suetonio [a] immutandum, quicquid exiſtimet cēſor ille Criticorum eximius Lipſius[b], vbi de Neronis hieronicæ tranſvectione triumphali, Et in veſte purpurea, diſtinctaque ſtellis aureis chlamyde. Veſtis quippe generali nomine, Interior illa quæ tunica Latinis ὁ χιτὼν græcis dicitur intelligenda omnino eſt, alia ſcilicet à Chlamyde (vt in illo Dionis loco) ſed & hoc diuerſa quod ſcilicet chlamys præter quam quod purpurea tota, ſtellis etiam aureis diſtincta fuerit: cùm vtraque Domitiani veſtis, tam interior illa, quàm chlamys aurum intertextum habuerit, Vtraque tamen græcum in morem non prætexta purpureo panno quæ περιπόρφυρος eſt, ſed ὁλοπόρφυρος tota purpurea, quam & Græcanicam & totā purpuream non dubito quin illo quem ſuperius attuli loco, agens de Domitiano virginum curſui præſidente in ſtadio Suetonius nullo alio addito chlamydem intelligens, vt vel hoc, vel generale Veſtis nomen ſubaudiri debeat, Totam (inquam) non Togam ſcripſerit: quod minimè percepiſſe Lipſium, quamuis Togæ nomen ibi ſe ſatis concoquere non poſſe oſtenderit, mirarer profectò niſi pleriſque aliis locis, non æquè ac de ſe opinatur, Lyncæum fuiſſe haberem præ manibus vnde comprobare (ſi otium ſuppeteret aut niſi alia cogitaret animus) quirem. Sed hoc quidē aliâs commodius. ¶ Nunc quod agimus apud Dionē illum alterum quod expreſſi placet atque animaduertendum moneo περὶ στεφάνου de corona quam nec Imperatorio tantum iure, ſed agonothetico etiam ex more illorum, qui ludis præſiderent in antiqua græcia geſſerit Imperator: & Corinthj quidem Iſthmiis ludis eo fuiſſe ornatu agonothetas probant hæc Dionis Chryſoſtomi [c] verba ſcilicet quibus Diogenes lictores illos ſiue rhabduchos & miniſtros, qui ad ſe ab athlotetis Iſthmiacis miſſi fuerant vt coronam deponere quam ſumpſerat iuberent: ipſe affatus eſt: ταῦτα οὖν ἀπαγγέλλετε τοῖς μέμψασι καὶ ὅτι αὐτοὶ παρανομοῦσιν. οὐ γὰρ νικήσαντες οὐδένα ἀγῶνα περιέρχονται στεφάνους ἔχοντες, καὶ ὅτι ἐνδοξότερα πεποίηκε τὰ ἴσθμια καταπατήσας αὐτὸς τὸν στέφανον. Quo etiam referendum exiſtimo quod apud Arrianum *lib.*1. *de ſermone. Epicteti.cap.*15. legitur de quopiam Neapolitani agonis ſacerdotium affectante ſermonéſque cædente cum Epicteto: vbi nomen ſuum in acta redactum iri à ſcribis publicis dixiſſet, ſicut ex iis quæ libro tertio ad finem proferemus verbis intelligetur. Quæſiſſe namque philoſophum quamuis dum viueret notus eſſe omnibus ea ratione quiret, quid huius, ipſo denique mortuo fieret. Reſpondiſſe manſurum ſuum nomen & coronā auream à ſe geſtatum iri: iure illo ſcilicet ſacerdotis prouincialis, immò etiam Vrbani[d] agonothetico, εἰ δὲ καὶ νῦν δύνασαι παρεῖναι πᾶσιν (ait) ἐὰν ἀποθάνῃς, τί ποιήσεις; μένει μου τὸ ὄνομα· ἄγε, ἔξω δὲ νικοπόλεως, τίς τούτου μνεία, ἀλλὰ χρυσοῦν στέφανον φορήσω. εἰ ἅπαξ ἐπιθυμεῖς στεφάνου, ῥόδινον λαβὼν περίθου· ὄψει γὰρ κομψότερος. Ad agonothetarum etiam, aut hellanodicarum apud Olympiā coronas pertinere arbitror, quod de conuentu illo celebri apud Elidem Habito (cùm Elæis controuerſiam dudum, huius rei Piſatæ facerent) circa Olympiadem quartam & centeſimam commiſſum inter vtroſque prælium acerrimum, quo Piſatæ, cum auxiliaribus Arcadibus ſuperiores extiterint præſentibus atque inſpectantibus quiete, ac ſine periculo

a Nerone cap.29.

b In comment. ad 14. annal. Taciti ad illud, Græci amictus quos per eos dies pleriq; inceſſerant.

c In Diog. ſiue Iſthmico. fo.95. pag. 2. Ald. exēpl.

d Nam & apud Romanos ſacerdotum quoque ac pontificū hoc ius fuiſſe ludos curandi & ipſis præſidendi ex illo Herodiani loco apparet, in quo caſtigando ſuperius fui.

Græcis qui ad ferias illas Olympiacas conuenerant coronatis, Diodorus Siculus *lib.15.Bibliot.fol.*497. in hæc verba memorat, *πισάται μὲν ἀνανεωσάμενοι τὸ παλαιὸν ἀξίωμα τῆς πατρίδος καὶ τισι μυθικαῖς καὶ παλαιαῖς ἀποδείξεσι χρώμενοι, τὴν θέσιν τῆς ὀλυμπιακῆς πανηγύρεως αὐτοῖς προσήκειν ἀπεφαίνοντο* &c. *ἀντιστάντων δὲ τῶν ἠλείων πανδημεὶ συνέστη μάχη καρτερά· θεωμένων δὲ μάλιστα τῶν παρόντων ἐπὶ τὴν πανήγυριν ἑλλήνων ἐστεφανωμένων καὶ μεθ' ἡσυχίας ἀκινδύνως ἐπισημαινομένων τὰς ἑκατέρωθεν ἀνδραγαθίας· τέλος πισάται νικήσαντες ἔθηκαν τὸν ἀγῶνα καὶ τὴν ὀλυμπιάδα ταύτην ὕστερον οὐκ ἀνέγραψαν ἠλεῖοι διὰ τὸ δοκεῖν βίᾳ καὶ ἀδίκως διατεθεῖναι.* Quod enim de græcis coronatis tradit, non ad quoſcunque, ſed ad ludorum moderatores, curatores, ac iudices, athlothetas inquam & agonothetas pertinere ſtatuo: Tum iſtud tertium illo quem exhibui Dionis loco adnotandum cenſeo, περὶ τοῦ κηρυκείου καὶ τοῦ σχήματος τοῦ ἑρμοῦ de figura Mercurij quam gerebat ipſius nimirum vice moderaturus Imperator ludos quorum eſſe præſidem illum ἐναγώνιον Deum paulo antè diximus: qua etiam ratione ipſis ludis, cum Herculis honori conſtet gymnicos quidem, & gladiatorios exhibitos Leoninam pellem cum claua, quæ in procedendo ipſi præferebantur inſignia deponi aurea ſella ſe quoque abſente voluiſſe idem hiſtoricus retulit [a]. Virgis autem aliis ab illa ferulis ſcilicet, flagriſque maſtigophori hellanodicis, athlothetis, atque deſignatoribus obſecundantes, ipſorumque imperium in ludis exequentes aduerſum eos qui turbarent, prætérve ordinem ac morem ſacrorum ludorum quidpiam agerent, in ſtadio vti. Sed & ipſi gymnaſiarchi, atque Xyſtarchi coërcere iuuenes & caſtigare, cùm opus foret in gymnaſio & xyſto ſoliti. In ſtadio quidem ſacriſque agonibus, ſi qua eſſet inter agoniſtas pugiles (puta) vel pancratiaſtas ſegnius, ac veluti ſuſpenſo bracchio contendẽtes colluſio, præſertim verò ſi de ipſa populus in ſuſpicionem veniẽs parari & expediri virgas clamore, fremitúq; ſuo peteret, aut ſi quis ante ſignum committendi certaminis datum, atque adeo maturius quàm oporteret ad decertãdum ſurrexiſſet, ipſámque pugnam inchoaſſet. Vnde D. Auguſtinus in libro de catechizandis rudibus[b] aduerſus iſta ſpectaculorum genera inuectus, Studiis autem ſpectaculorum fiunt dæmonibus ſimiles clamoribus ſuis incitando homines, vt ſe inuicem cædant, ſecúmque habeant contentioſa certamina, qui ſe non læſerunt dum placere inſano populo cupiunt. Sequitur ſtatim quod ad rem pertinet qua de agimus, Quos ſi animaduerterint eſſe concordes tunc eos oderunt & perſequuntur, & tanquam colluſores, vt fuſtibus verberentur exclamant: & hanc iniquitatem facere etiam vindicem iniquitatum iudicem cogunt & cæt. quæ inferius ad extremum ſecundi libri proponam, vbi de acclamationibus diſceptabitur. Cauſæ alterius ob quam in athletas verberibus olim fuiſſe vindicatum admonui, teſtimonium ille numquam ſatis laudatus à me Plutarchus[c] exhibet: apud quem cùm languidiorémque, molliorémque ad ſuſcipiendi belli periculum Eurybiadem, claſſis ob dignitatem Spartæ Imperatorem Themiſtocles vrgeret, huic ille dixiſſe fertur, ὦ θεμιστόκλεις ἐν τοῖς ἀγῶσι τοὺς προεξανισταμένους ῥαπίζουσι. Vbi duo notanda offerunt ſeſe: alterum quidem circa verbum προεξανισταμένους quod eo Pollucis[d] loco illuſtrari poſſe moneo, vt de curſoribus potiſſimũm in ſtadio Eurybiadis verbũ interpretemur, in quo τὸ προεκ-

a ἡ γὰρ λεοντῆ τό τε ῥόπαλον ἔν τε ταῖς ὁδοῖς προεφέρετο αὐτῷ καὶ ἐν τοῖς θεάτροις ἐπὶ δίφρου ἐπιχρύσου εἴτε παρείη εἴτε καὶ ἀπείη ἐτίθετο.

b cap.16.fo. 302.edit.Antuerp.tom.4.

c Vide Plutar.Themiſt. fo.213. & 214.

d Onomaſt. libr 3. cap.30. vbi περὶ δρόμου.col.188.

τὸ προεκπηδᾶν (ait) τὸ προανίστασθαι Σπράτλις εἶπε, τί ὅτι ὥσπερ οἱ σταδιοδρόμοι προανίστασαι.

Porrò autem iſtud quod perperam Cruſerium interpretem, alioqui doctiſſimum arbitror, τὸ ῥαπίζειν non virgis, ſed alapis cædere ibi reddidiſſe, virgarum fortaſſe iſtarum immemorem: quemadmodum è contrario huius loci auctoritate nixum Theodorum Bezam aliquot Euangelij ſacroſancti locis[a], ne à vulgata & à catholicis recepta verſione latina non diſcedat, ῥαπίζειν bacillis cædere interpretatum, omnino ineptè ſi quid ipſe iudico: præſertim illo[b] vbi maxillæ fit mentio, quam non bacillis vſpiam gentium verberari, ſed pugnis, alapiſue ductis cædi ſolitam, ignorat nemo[c]. Rhapiſmata quæ iniurioſa in emancipationibus, & imaginariis manumiſſionibus ait Iuſtinianus: alaparum contumelias dixiſſe Tertullianum in tertio eorum quos commentario Regularum iuris noſtro adiunctos videre eſt tractatu docuiſſe[d] me recordor: ab iis autem colaphos, ſiue condylos diſtingui, quod hi non explicatis ſed contractis in pugnum digitis ducantur apud Matthæum[e] ipſe Theophylactus auctor eſt. Denique vt hac de re nihil addam prætereà (piget enim, tædétque me in grammaticalibus hiſce minutiis tamdiu immorari) Suidas ipſe[f] τὸ ῥαπίσαι non aliter quàm diximus expoſuit, cuius hæc verba ſunt, πατάξαι τὴν γνάθον ἁπλῇ τῇ χειρί, ὃ λέγουσι καὶ ἐπὶ κόρρης.

Ad gymnaſiarchorum virgas vt redeam, de his agere Plutarchum in Antonio memini: quo loco palliatum ipſum poſitis domi inſignibus imperij & Phæcaſiatum ad gymnicos ludos, vt gymnaſiarchum apud Athenas proceſſiſſe, cum gymnaſiarcharum virgis & ſelectos à ſe ad certamen iuuenes denudaſſe vel etiam verberandos reſupinari per maſtigophorum (vt fit) iuſſiſſe quo gymnaſiarcham immò pædotribam ageret (cùm pueri ſe forſitam immodeſtius geſſiſſent) ſcribit: alterutrum enim malo, quam, Correptos iuuenes vbi ſatis decertaſſent diremiſſe ipſum interpretari cum illo quem ante nominaui Cruſerio: quando iſta Plutarchi verba omnino ſunt, ἐγυμνασιάρχει δὲ Ἀθηναίοις καὶ τὰ τῆς ἡγεμονίας παράσημα καταλείπων οἴκοι μετὰ τῶν γυμνασιάρχων ῥάβδων ἐν ἱματίῳ καὶ φαικασίοις προῄει καὶ διαλαμβάνων τοὺς νεανίσκους ἐτραχήλιζε[g]. Athletas quidem illos qui exercendo ſeſe contra morem agoniſticum quidpiam admiſiſſent peccaſſéntque caſtigari verberibus pœnáſque dare ſolitos Dio Chryſoſtomus[h] docet: ſic admodum ſcribens, τὸ γὰρ συμβαῖνον ὅμοιόν ἐστι τῷ περὶ τοὺς ἀθλητὰς ὅταν ἐλάττων πρὸς πολὺ μείζω μάχηται (ſic lego pro μάχητε) τῷ μὲν γὰρ οὐδὲν ἔξεστι παρὰ τὸν νόμον, ἀλλὰ κἂν ἄκων ἁμάρτῃ τις, μαστιγοῦσθαι τὸν δὲ οὐδεὶς ὁρᾷ πάνθ' ἃ δύναται ποιοῦντα. De virgis Hellanodicarum aut qui eis apparerent maſtigonomorum Syneſius *in Aegypt. ſectione 2. in fin.* περὶ προνοίας ita, vt noſtram de illo Plutarchi loco poſteriorem explicationem prorſus confirmare videatur, εἰ δέ τις εἰς τὴν σκηνὴν εἰσβιάζοιτο ἐπὶ τούτων ἑλλανοδίκαι τοὺς μαστιγοφόρους ὁπλίζουσι. Sed & Pauſanias Eliacis[i] vbi de Licha illo, de quo ſuperius egi Lacedæmonio, qui ſuum aurigam velut ſi Thebani cuiuſpiam foret, ad curule certamen recipi curauerat, victorémque coronauerat propterea verberato, τὸν δὲ ἡνίοχον νικήσαντα ἀνέδησεν αὐτὸς ταινίᾳ, καὶ ἐπὶ τούτῳ μαστιγοῦσιν αὐτὸν οἱ ἑλλανοδίκαι. Qua de re ita ſcriptum à Thucydide *lib.5. fol.182. editi. Steph.* commemini, vt eius verba (quæ ſatis obſcura mihi viſa) non poſſim tenere me quin ſupe-

a B. Matth. Euang. ca. 26. verſ. 67. Marci c. 14. v. 65. & Ioan. c. 25. v. 22. ſed & Matth. c. 30. verſ. 39.

b d. verſ. 39. Vbi, ἀλλ' ὅστις σε ῥαπίσει ἐπὶ τὴν δεξιάν σου σιαγόνα, στρέψον αὐτῷ καὶ τὴν ἄλλην.

c De capite quidem Domini Ieſu arundine cæſo à Pilati cohorte illudẽte apud B. Matth. legitur cap. 27. ἔλαβον τὸν κάλαμον καὶ ἔτυπτον εἰς τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ.

d ad l. D. de origine iur.

e d. cap. 26. Vbi Theophylact. fol. 121. κολαφίζειν δέ ἐστι τὸ διὰ τῶν χειρῶν πλήττειν συγκεκαμμένων τῶν δακτύλων καὶ ἵνα σαφέστερον εἴπω διὰ τοῦ γρόνθου κονδυλίζειν.

f in ῥαπίσαι.

g hoc Verbum τραχηλίζειν luctatoriũ & pancratiaſticum eſſe ſuperius docui.

h Tarſico 2. fol. 280. Aldini libri, pagin. 2.

i In 2. Eliacon ſub init. Vbi, λίχας δὲ εἰργομένων τῶν νικαῦτα τοῦ ἀγῶνος λακεδαιμονίων καθῆκεν ἐπὶ ὀνόματι τοῦ θηβαίων δήμου τὸ ἅρμα τὸν δὲ ἡνίοχον &c.

rioribus, quo inde lucem accipiant, adiungam : δέος δὲ ἐγένετο τῇ πανηγύρει μέγα μὴ ξὺν ὅπλοις ἔλθωσιν οἱ λακεδαιμόνιοι, ἄλλως τε καὶ ἐπειδὴ καὶ Λείχας ὁ Ἀρκεσιλάου λακεδαιμόνιος ἐν τῷ ἀγῶνι ὑπὸ τῶν ῥαβδούχων πληγὰς ἔλαβεν ὅτι νικῶντος τοῦ ἑαυτοῦ ζεύγους· καὶ ἀνακηρυχθέντος βοιωτῶν δημοσίου κατὰ τὴν οὐκ ἐξουσίαν τῆς ἀγωνίσεως (Lacedæmoniorum ſcilicet) προελθὼν ἐς τὸν ἀγῶνα ἀνέδησε τὸν ἡνίοχον βουλόμενος δηλῶσαι ὅτι ἑαυτοῦ ἦν τὸ ἅρμα· ὥστε πολλῷ δὴ μᾶλλον ἐπεφόβηντο πάντες καὶ ἐδόκει τι νέον ἔσεσθαι· οἱ μέντοι λακεδαιμόνιοι ἡσύχασάν τε καὶ ἡ ἑορτὴ αὐτοῖς οὕτω διῆλθεν. Cæſum adeò virgis Licham in ſtadio à brabeutis, ſeu deſignatoribus ob eiuſmodi temeritatem, ídque ex Hellanodicarum authoritate Thucydides Pauſaniæ adhibitus oſtendit. Earum denique virgarum huiuſmodi expediri ſolitarum, cùm opus foret aduerſus agoniſtas, vt Circenſium, atque gymnicorum de quibus dictum eſt ita Muſicorum certaminum, meminit Philoſtratus *lib. 6. de Apollo. vita*, quo loco, δέδιεν ὁ χρηστὸς νέρων (inquit) τὰς ἠλείων μάστιγας παρακελευομένων γὰρ αὐτῷ τῶν κολάκων νικᾶν τὰ ὀλύμπια, καὶ ἀνακηρύττειν τὴν ῥώμην· ἤν γε, ἔφη, μὴ βασκήνωσιν ἠλεῖοι. λέγονται γὰρ μαστιγοῦν καὶ φρονεῖν ὑπὲρ ἐμέ. Sic enim addito abnutiuo articulo, vel ἤν γε μὴ ἔφη με, legendum aſſeuero, vbi vulgati codices habent ἤν γε ἔφη με βασκήνωσιν. vbi ait ſcilicet, Neronem cùm in theatrum, vel Odæum cantandi, atque ad citharam recitandi cauſa prodiret, ſibi ſi vinceretur, aut in obſeruatione Muſicorum νόμων deficeret ab Elæorum flagris timuiſſe, tam agonothetarum ſeu Hellanodicarum, quàm maſtigophororum: quos etiam datis clanculum pecuniis ne deprehenſus verberaretur, fuiſſe demeritum Dio [a] prodidit, ſic ferè, τοὺς ἀγωνοθέτας τούς τε μαστιγοφόρους φοβούμενον καὶ χρήματα αὐτοῖς κρύφα ἄπασιν ἀναλίσκοντα μὴ καὶ ἐλεγχθεὶς μαστιγωθῇ : quod ipſum ab Antonio Caracallo itidem factum vbi currus in circo Romę agitaſſet, libertóque velut agonothetæ virgam tenenti venerabundum ſupplicaſſe, ſtipémque rogaſſe tanquam vnum aliquem è vilium aurigarum numero memorat, ſic ferè, ἡρματηλάτει δὲ τῇ οὐενετίῳ στολῇ χρώμενος & cæt. ἀγωνοθέτην δὲ ἢ τῶν ἐξελευθέρων. τινα ἢ τῶν ἄλλων τῶν πλουσίων ἐκάθιζεν ἵνα καὶ ἐν τούτῳ ἀναλίσκηται· προσεκύνει τε αὐτοὺς κάθωθεν τῇ μάστιγι καὶ χρυσοῦς ὥσπερ τις τῶν ταπεινοτάτων ᾔτει. Vt minime mirum ſit ab Heliogabalo illo Sardanapalo Auito Pſeudantonino id ipſum poſteà præſtitum, quod in eius vita Xiphilinus iiſdem fere verbis ex Dione retulit, quæ ideò piget exſcribere hoc loco.

[a] Vide Xiphilin. Neron. pag. 176. & Suetoniũ quoque in eius vita c. 23. Quàm autem trepidè anxiéq; certauerit, quanta aduerſariorũ æmulatione, quo metu iudicũ, vix credi poteſt. Aduerſarios, &c. Si qui arte præcellerent corrumpere etiã ſolebat. Iudices autem prius quàm inciperet reuerendiſſimè alloquebatur.

Adhuc de virga gymnaſiarcharum. Taciti caſtigatio in margine obiter indicata. Sidonius ope manuſcripti Cluriacenſis emendatus. Tentata inſuper altera ex ingenio apud ipſum caſtigatio. Nexus luctatorum, & pancratiaſtarum non pugilum. Nodos etiam Lucanus, Ligaturas dixit Ambroſius. Vnde catenatæ palæſtræ Papinio. Virga indicum Athenienſium inſigne, ſeu baculus ab Homero ſceptri vocabulo deſignatur. Olim geſtabatur & à præconibus qui eis aderant.

CAP. XX.

QVod de virgis gymnaſiarchorum dixi, ne ſic accipito, tanquam virgam illam Mercurialem ferendi ius non haberent : ſicuti athlothetas, & hellanodicas oſtendi ſupra. Nam & hoc ipſos habuiſſe ad moderandas iuuenum exercitationes, iſtóque velut imperij cuiuſdam ſigno compeſcendas, obſcœnóſve corporis motus, & geſtus haud viriles

les (quomodo de hiſtrionibus Tacitus[a] loquitur) hoc eſt immodeſtos, atque impudicos: alia denique iſtis ſimilia, ſine virgarum admonitione corrigenda Sidonius quidem alicubi *Epiſt.2.lib.2.epiſtol.* diſertis verbis ita ſcribit, de agonis pictura quapiam, vt quod dico manifeſtiſſimè comprobare videatur, Abſunt lubrici, tortuoſique pugilatu (inquit) palæſtritæ, quorum etiam viuentium luctas ſi inuoluantur obſcœnius, caſta confeſtim gymnaſiarchorum virga diſſoluit. Sic lego, quemadmodum peruetuſtus meus manuſcriptus habet (qui liber olim ſodalium Cluniacenſium fuit) extra omnem controuerſiam rectiſſimè, vt pictis, de quibus loquitur, viuentes ſcilicet opponat: pro eo quod impreſſi omnes codices præferunt Iuuenum. Intereà ibi, ne quid ſciens prętercam dolo malo, quod cuipiam ſcrupulum moueat, malim ſcriptum pro pugilatu, Luctatu aut Lucta vel etiam Pancratio. Ad luctatores etenim nexus ille tortuoſus propriè pertinet atque pancratiaſtas, ſicuti obiter à me ſuperius *cap.9.huius libri*, notatum fuit, quam poſſis græco, iuxta id quod antè à Philino apud Plutarchum retuli, vocabulo ἀναμίγνυσιν καὶ συμπλοκὴν, vel cum Ambroſio ligaturam dicere. Igitur hoc Nexus vocabulum Lucanus *lib.4. de bello ciuili*, Herculis cum Antæo luctam, ſiue pancratium accuratè deſcribens vſurpauit his verſibus,

Conſeruêre manus, & multo bracchia nexu
Colla diu grauibus fruſtra tentata lacertis.

& ſtatim:

Intumuêre tori, totóſque induruit artus
Herculeóſque nouos laxauit corpore nodos.

Vbi Nodorum nomine illud Nexus vocabulum deſignatur quod Achelous Ouidianus de ſua cum Hercule colluctatione verba faciens protulit *fab.1.lib.9. Metamorph.Ouid.*

Vix tamen inſerui ſudore fluentia multo
Bracchia, vix ſolui duros à corpore nexus.

Et ſtatim Papinius *ſub finem lib.6. Thebai.* de Agyllei cum Tydeo lucta ſiue pancratio agens,

Circuit errantem, & tergo nec opinus inhæret
Mox latus, & firmo celer implicat ilia nexu,
Poplitibus, genua inde premens euadere nodos
Nec quicquam & lateri dextram inſertare parantem
Improbus horrendum viſu ac mirabile pondus
Suſtulit.--

Atque vt poëtas mittam ipſe Seneca, *lib.7. de beneficijs.cap.3.* Quemadmodum magnus luctator eſt (inquit ex Demetrio Cynico) non qui omnes numeros nexúſque perdidicit: quorum vſus ſub aduerſario rarus eſt B.Cyprianus, *in lib.de ſpecta.fol.*417. Quàm fœda præterea iſta luctamina? vir infra virum iacens & amplexis inhoneſtis nexibus implicatur. In tali certamine ſtare (videris quis vincat) pudor victus eſt. D. Ambroſius, *enarrat. in pſal.36.* In hoc itaque ſæculari agone (inquit) alij ſunt qui ſimplici quodam & legitimo genere luctantur, & ligaturis tantùm corporis certant, verberare non norunt, qui palæſtræ vocantur.

Atque hinc quidem catenatas palæſtras eſſe à Statio Papinio *lib. 2. Syluarum Epicedio in Glauciam Melioris*, nuncupatas veriſimilius arbi-

k

[a] Lib.14.annal. fol. 261. edit. Plautini anni 81. apud quem repono Motus pro Modos: coniecturæ meæ rationem in eclogis ad Tacitum, quas & ad alios hiſtoricos paro reddituros.

tror, quo loco,

Sic tener ante diem vultu, greſſúque ſuperbo
Vicerat æquales, multúmque reliquerat annos
Siue catenatis curuatus membra palæſtris,
Staret Amyclea conceptum matre putares.

Tametſi ad lineas illas quibus perducebatur ſcamma ſtadij de quo ſequenti libro dicturi ſumus, non ineptè quiſpiam catenatarum palæſtrarum vocabulum fortaſſe retulerit. Hellanodicas autem ideò rabduchos fuiſſe, virgámque geſtaſſe manu nihil mirum cùm apud Athenienſes omnium iudicum inſigne virga fuerit, ſiue baculus, quemadmodum hodiéque germanis rerum capitalium quæſtoribus caſtrenſibus in vſu eſſe audio. Illud quidem ex interprete ſiue ſcoliaſte Ariſtophanis[a] addidici, καὶ κλήρου γινομένου ὁ μὲν εἰς τοῦτο ὁ δὲ εἰς ἐκεῖνο δικάζειν ἐλάμβανεν. ἐδίδου δὲ ὁ κήρυξ αὐτοῖς ῥάβδον ἥτις ἦν σύμβολον τοῦ δικάζειν· ἵνα ἕκαστος καθ' ἑσπέραν ἀποδιδοὺς τῷ πρυτανεῖ τὴν ῥάβδον τριώβολον λαμβάνῃ μισθὸν τῆς δικάσεως: & reliqua, in quibus etiam de dato illo ad iudicandum ſigno, ſeu ſymbolo virga ſcilicet, ſeu baculo Ariſtotelis iſtud ex libro de Athenienſium republica luculentum teſtimonium profert, τοῖς γὰρ δικαστηρίοις χρῶμα ἐπιγέγραπται ἐφ' ἑκάστῳ ἐπὶ τῷ σφηνίσκῳ τῆς εἰσόδου· ὁ δὲ λαβὼν τὴν βακτηρίαν βαδίζει εἰς δικαστήριον & cæt. quæ ſequuntur quæ poſſis inde petere, ſi allubeſcit, mihi non vacat exſcribere: hoc potius placet admonêre, quam iſti virgam vocant, ſeu baculum, ei ſceptri nomen ab Homero tribui, & ita quidem vt à conſidentibus ad rem diſceptandam, atque ſententiam proferendam iudicibus, tenendum atque aſſeruandum antiquitus tradi, præconibus turbam, ſummouentibus ſolitum oſtendat, quo loco *Iliad. 6.*

— οἱ δὲ γέροντες
εἵατ' ἐπὶ ξεστοῖσι λίθοις ἱερῷ ἐνὶ κύκλῳ
σκῆπτρα δὲ κηρύκων ἐν χερσ' ἔχον ἱεροφώνων.

Vbi Euſtathius, *fol.* 1158. χρὴ μὲν γὰρ σκῆπτρα ἔχειν τοὺς δικαστάς, καθήμενοι δὲ πάντως οὐκ ἔχουσιν ἀΐσσοντες γὰρ ὅ ἐστιν ἀνιστάμενοι κρατοῦσιν αὐτά. ἔχουσιν οὖν τὰ τούτων σκῆπτρα περιεστῶτες οἱ κήρυκες & cætera.

Bidellus, ſeu viator Floralium apud Toloſates ludorum. Grammatei functus munere Iuxta vetuſtas agonis poëtici leges de quibus plurima è chartis Opicus. Virgæ geſtandæ Ius habere alijſq; inſignibus fuiſſe olim præditum quæ obſoleuerunt. Earum legum verba vernaculo idiomate proponuntur in margine. Magiſtratibus Toloſanis præuiſſe viatores Rabduchos ſimiliter atque collegijs eccleſiaſticis qui à Cedrino Decani nuncupati Maſſarij Cardinalium & regum virgam argenteam ſed deauratam gerunt. Apud græcos virgis ſignum certaminis datum. Διακοσμῶν *apud Plutarchum &* κοσμητὴς ἐφήβων *in vetuſta inſcriptione. Mulctæ pecuniariæ ab Hellanodicis indictæ aduerſus agoniſtici iuris moriſve temeratores, ex quibus conflatæ Deorum ſtatuæ. Eupolus Theſſalus huiuſmodi mulctam primus pependit apud Olympiam, deinde Callipus Athen. Sed & Serapion Alexandrinus ob ignauiam. De pœnis & mulctis athletarum ex Dionyſio Halicarnaſſeo.*

CAP. XXI.

IMitatione igitur exemplóve aliorum in Græcia iudicum Hellanodicæ atque agonothetæ virgam baculúmve ſceptri vice, aut geſtabant, aut tenendum ipſi præconibus, atque maſtigonomis dabant: ſicuti apud Toloſates noſtros poëticorum noſtrorum agonum[b] quos Florales vocant

[a] In Pluto ad illud ἐν τῷ σφηνίσκῳ λαχὸν τὸ γράμμα στου δικάζειν.

[b] De quibus agetur latius pleniuſque lib. 3. nõ longè à fine.

cant bidello, id eſt viatori, non præconis modò publicè ludorum diem indicentis, & manucentores, ſiue agonothetas conuocantis, ipſóſque hieronicas poëtas ouantes prolatis præmiis per mediam vrbem in ſua cuiuſque domicilia deducentis cum tibicinibus, ſed etiam grammatei munus, iuxta vetuſtas eorum agonum leges, reguláſque (quas & Amorum leges nominare maioribus placuit) à Guilielmo Molinerio agonum Cancellario ſub annum ∞ CCCXXIV. ex decreto ſeptem virorum, ſiue agonothetarum, ſiue critarum, conſtitutas, atque ſancitas, publicóque commentario mandatas, argenteæ virgę geſtandę ius eſſe, apicéque è filo ſerico caput inſignitum habendi olim obtinuerat: tametſi duobus hodie decoratos, violaceæ, ſiue Ianthinæ veſtis è panno quam Capitolini Octouiri munerarij, ſiue agonum patroni quotannis tribuunt, & argenteæ quam dixi virgæ inſignibus, ſublato, vel ipſa deſuetudine abrogato apicis illius è ſerico filo qui capite aptabatur indicio, conſpicimus: cuius, & aliorum inſignium mentionem habitam in commentario illo[a], de quo verba ſuperius feci memoria repeto. Sic apud nos Octouiri Capitolini. Sic apud nos vicarius præfecti vrbi ſeu potiùs Comitis. Sic ſeneſcallus eiúſve ἐποπτηριτὴς iudex Maior: Sic ipſa eccleſiarum collegiatarum capitula ſuos bidellos & viatores virga itidem argentea è vetuſto more inſignitos habent: vt de Cardinalium Romanorum Maſſariis, Regúmque noſtrorũ cubiculi hoſtiariis ipſos in palatium ſupremi tribunalis ſimul cum procerum comitatu ſolemni die prodeuntes præcedentibus argenteáſque, ac deauratas maſſas gerentibus, taceam. Nam quid ego de vetuſta Pontificum Romæ, paganorum, & augurum virga ſiue baculo, cui nomen Litui à tubæ ſiue buccinæ ſimilitudine fecerant & cuius hodiéque in antiquis numiſmatibus apparet figura, proloquar? hoc potius quod à Cedrino[b] didici, Virgarios ſiue bidellos eccleſiarum quos dixi vt ῥαβδούχους ita δεκανοὺς vocatos quod notandum puto. Virgis interim flagriſve ſignum certaminis datum à maſtigonomis, ſiue maſtigophoris inde libet coniicere quod apud Virgilium *lib. 4. Æneid.* Epitydes cuſtos & comes impubis Iuli puerorum equitum agmen ducentis iuſſu Æneæ

Poſtquam omnem læti conſeſſum oculíſque ſuorum
Luſtrauere in equis ſignum clamore paratis
Epitydes longè dedit, inſonuítque flagello.

Antiocham quidem aduenienti Catoni Vticenſi tanquam Pompeio Demetrij liberto, turbam virorum, pro porta vrbis in veſtibus candidis, atque ex vno latere viæ adultos, ex altero pueros diſcretos officij cauſa veniſſe obuiam, & occurriſſe cum virga, & corona quempiam, qui omnia illa componeret. (ſiue is iudex, ſiue ſacerdos prouincialis, aut gymnaſiarcha ſiue ſubſeruiens iſti, & apparens deſignator ludorum aliquis fuit) à Plutarcho[c] in hæc verba traditum, κάτων ὁ φιλόσοφος &c. ἀνέβαινεν εἰς ἀντιόχειαν &c. κατιδὼν γὰρ πρὸ τῆς πύλης ὄχλον ἀνδρῶν ἐν ἐσθῆσι λευκαῖς, καὶ

a Lib. 1. vbi ſic ſcriptum lingua vernacula: *Ordenero apretz li dauan dit ſenhor quel bedels de lor conſiſtori haia los emolumẽs acouſtumats, ſoes aſſaber, Roba entiera d'vna color caſcun an: laqual deuon pagar li frãc & liberal ſenhor patro en la ditta feſta:* Et poſteà, *En ornamẽs hom le baillara la verga d'argẽt am lo floc de ceda al cap, en ſegnal de poſſeſſio:* & in forma diplomatum eius muneris concedendorum verſibus conſcripta,
Los ſet mantenedor leyal
Del ioy d'amours, ques al ſieus val
Salut en Dieu & bõ amour.
Et poſteà,
Et quan per informatio
Dayſſo caſcus de nous ez certz
E ques auiſatz & aperts
Hauẽ lo fayt noſtre vedel
Verga d'argẽ am floc mot bel
Baylam en ſai ſinas per ſeruir
El dig officio poſſeſſio.
Hæc fuit naſcentis apud maiores poëſeos non inſuauis adhuc aut iniucũda ſimplicitas, ne dicam infantia: qualis & apud Romanos ex Ennianis & Lucilianis quibuſdam verſibus olim fuiſſe deprehenditur.

b Compendio hiſtor. fol. 140. ὅτι λατίνους τοὺς ἐπιχωριάζοντας (ῥωμαῖοι) γραικοὺς δὲ τοὺς ἑλληνίζοντας καλοῦσιν: δεκανοὺς τοὺς ῥαβδούχους. De Decanis & Decaniis ſiue Diaconiis è iure canonico alibi commodius.

c In vita Pompeij. fol. 169. lib. excuſ. à Stephan. Sic Æmilius Paulus cùm triumphum duceret Romæ habuit viatores cum virgis qui turbam ſummouerent vt in eius vita Plutarchus retulit fol. 496. ὑπηρέται τε πολλοὶ καὶ ῥαβδονόμοι τοὺς ἀτάκτως συῤῥέοντας εἰς τὸ μέσον καὶ διαθέοντας ἐξείργοντες ἀναπεπταμένας τὰς ὁδοὺς καὶ καθαρὰς παρεῖχον,

περὶ τὴν ὁδὸν ἔνθεν μὲν ἐφήβους, ἔνθεν δὲ τοὺς παῖδας διακεκριμένους ἐδυσχέραινεν &c. γινομένοις δὲ πλησίον ὁ πάντα διακοσμῶν ἐκεῖνα, καὶ καθιστὰς ἔχων στέφανον καὶ ῥάβδον ἀπελύτησε πυνθανόμενος παρ' αὐτῶν τοῦ δημήτριον ἀπολελοίπασι καὶ πότε ἀφίξεται. Et placet hoc loco τὸ διακοσμῶν à quo κοσμητὴς ἐφήβων dictus eſt ille qui & ἱερεὺς tametſi alius γυμνασίαρχος in illa decreti cuiuſdã Athenienſium vt puto vetuſta inſcriptione Venetias allata è Græcia, quam ab Anto. Morillono Smettius habuit & in exſcriptarum à ſe ordinem ſecundum[a] redegit: cuius hæc verba ſunt maiuſculis litteris exarata, Ἀγαθῇ τύχῃ. Επικλ. Ἀτ7άλου ἄρχοντος κοσμητὴς ἐφήβων ἱερεὺς θεοῦ καὶ θέας εἰρηναῖος παιανιεύς, ἐφηβ αὐτοῦ υἱὸς διονύσιος εἰρηναίου παιανιεὺς ἐγυμνασιάρχησεν τοῦ ἐνιαυτοῦ τοὺς ἐφήβους φλ στρατόλαος φυλάσιος ἐγένοντο ἔφηβοι διακόσιοι καὶ δύο.

Nec virga tantum iacta, vel protenſa impediebatur aut virgarum caſtigatione vindicabatur ab Hellanodicis ſi quid in agonibus indecẽtius, aut aduerſus eorum legem bonámve, ac ſynceram fidem admiſſum foret, verùm etiam pecuniariis mulctis: ex quibus quicquid redigeretur, hoc maxima ex parte honori Deorum ita committebatur, vt in ipſorum ſigna impenſum olim vt plurimum fuiſſe, Pauſanias aliquot locis doceat, in quorum vno[b] de ſignis Iouis, quibus nomen Zanon impoſitum apud Altim[c], ſiue lucum Olympicum, ταῦτα ἐποιήθησαν ἀπὸ χρημάτων (ait) ἐπιβληθείσης ἀθληταῖ ζημίας ὑβρίσασιν ἐς τὸν ἀγῶνα. καλοῦνται δὲ ὑπὸ τῶν ἐπιχωρίων ζᾶνες &c. εὔπωλος γὰρ θετταλὸς χρήμασι διέφθειρε τοὺς ἐλθόντας τῶν πυκτῶν. Vbi oſtendit primum Eupolum Theſſalum, eóſque qui ab ipſo pecunia corrupti forent, ita multatos ab Elæis, τοῦτο ἐξ ἀθλητῶν ἀδίκημα ἐς ἀγῶνα πρῶτον γενέσθαι λέγουσι, καὶ πρῶτοι χρήμασιν ἐζημιώθησαν ὑπὲρ ἠλείων εὔπωλος καὶ οἱ δεξάμενοι δῶρα παρὰ εὐπώλου. Sicuti Callippum quoque Athenienſem poſteà, de quo traditur ἐξωνήσασθαι τοὺς ἀνταγωνιουμένους χρήμασι: cui cùm nollent Elæi mulctam iuxta petitionem Athenienſium remittere, tum Olympico conuentu hos prohibitos qui Callippo renuẽti ſoluere fauerent, nec ipſis vlla de re datum ab oraculo Delphico reſponſum, antequam eſſet mulcta depenſa: ex qua Ioui ſigna poſita fuerint ibidem Pauſanias refert, & alia eiuſmodi complura de mulctatitiis athletarum tam Ægyptiorum & Rhodiorum pecuniis in Deorum ſtatuas compingendas inſumptis: tum deinde de mulcta pugili Alexandrino Apollonio indicta nõ ob corruptos Antagoniſtas, ſed propterea quod qui à certamine repellebatur quoniam contra legem agonis intra tempus præſcriptum ad Olympiam non adfuiſſet, moræ ſuæ falſam, nec probabilem cauſam adferens in Heraclydem, ſine puluere, ac pugna iam coronandum incurrere, coronámque detrahere auſus eſſet. Vbi animaduertendum cenſeo quod aliquantò poſt Pauſanias *Eliac. lib. 1. fol.* 133. Serapionem pancratiaſtam Alexandrinum ſcribit ob ignauiam ab hellanodicis pecunia mulctatum, quod antagoniſtarum metu pridie quàm aduocarentur ad pancratium ipſe abceſſiſſet, παγκρατιαστὴν δέ φασιν Ἀλεξανδρέα, ὄνομα δὲ εἶναι σεραπίωνα· τοῦτον ἐν ὀλυμπιάδι τῇ πρώτῃ μετὰ τὰς διακοσίας εἰς τοσοῦτο δεῖσαι τοὺς ἀνταγωνιστὰς ὥστε ἡμέρᾳ μιᾷ πρότερον ἢ ἐσκληθήσεσθαι τὸ παγκράτιον ἔμελλεν ἀποδράντα οἴχεσθαι. τοῦτο ζημιωθέντα ἐπὶ δειλίᾳ μόνον τῶν τε ἄλλων ἀνθρώπων καὶ αὐτῶν μνημονεύουσιν αἰγυπτίων. De iſtis omnibus animaduerſionibus in athletas antagoniſtarum corruptores, vt

a fol. 31. lib. Antuer. in officina Plantini. per Raphelengium editi ann. 88. num 1.

b Lib. 1. Eliac. fo. 131. Aldini lib. Vide & fol. 132. & 133. Vbi de Damonico qui vt Polyctoré filium ſuum Olympionicam cerneret Soſandro Smyrnæo pecuniam obtulerat quo ſe vinci pateretur. Quamobrem pater mulctatus ab hellanodicis fuit. Mulctatũ etiã Theagenem vno aduerſus Deum, altero aduerſus Euthymũ ſynagoniſtam talento. idẽ auctor lib. 2. Eliac. retulit. Vide quæ de ara apud Altim Olympiç lucum ſcripſi ex d. f. 133. inferius lib. 2. cap 15. in ipſo initio.

c de Alti apud Pindarũ quoque Olymp. Od. 10. ſtroph. 3. fit mentio, περὶ δὲ πάξαις ἄλτιν μὲν γὰρ ὅγ' ἐν καθαρῷ διέκρινε. Et apud Pauſani. Eliacôn. 1. fo. 121. 127. 131. Aldini exempl & Eliac. 2. fol. 150. & aliis locis quos adnoto lib. ſequenti cap 15 Memini iam ſ. ad extrem. cap. 5.

res, vt in ſeruilem modum vapularent, aut pecunia graui mulctarentur, è ſtadiis poſtremo & agonibus eiicerentur: nihil amplius aut adeò melius habeo, quam quod in Dionyſij Halicarnaſſei quodam loco [a] nuper animaduerti ſic ferè ſcriptum, vbi de exhortationibus ad athletas decertaturos faciendis præcepta dat, εἶτα πειρασόμεθα ἀναιρεῖν (ait) δι᾽ ἃ ἐπὶ τὸ διαφθείρεσθαί τινες τρέπονται τοῦ αἰσχροῦ καὶ ἀδόξου ὅτι αἰσχρῶν χρημάτων προέσθαι τὴν νίκην &c. εἶτα ὅτι οὐδὲ λανθάνουσι ῥᾳδίως γὰρ ὁρῶνται καὶ ἐκ τῶν σωμάτων, καὶ ἐκ τῶν γυμνασίων, καὶ ἐκ τῶν προγεγενημένων ἀγώνων ἐν ᾧ τινα τὰ ἐπὶ τούτοις μάστιγες ὕβρεις αἰκίαι σωμάτων ἃ δούλων καὶ οὐκ ἐλευθέρων τὸ παρὰ τοῖς θεαταῖς βλασφημεῖσθαι ἀντὶ τοῦ ἐπαινεῖσθαι κρατεῖσθαι στεφανοῦσθαι ἐνιότε δὲ καὶ ζημία κατὰ τὸ ἐκβαλέσθαι καὶ ἐκ τῶν σταδίων καὶ ἀγώνων. & cætera quæ ſequuntur & à nobis libro tertio proferentur, vbi de probatione athletarum diſceptabitur.

Gymnaſiarchos ius virgæ illius habuiſſe, cùm & athletis præmia de ſuo proponerent, videri. Iaſonis Hieroſolymitani impuritas qui mutato patrio nomine, ac more, Græcóque aſſumpto, athletas ad diſcum ſuppeditatis in ludos ſumptibus prouocarit: qua de re ſingularis è ſacra Machabæorum hiſtoria locus proponitur: & adhibito Flauij Ioſephi teſtimonio illuſtratus. Gymnaſiarchi ſacra itidem vt alij ſacerdotes olim curarunt. De Xyſtarchis. Bato gymnaſiarchus corona donatus à communi aſcætarum ex antiquo marmore. Laniſtarum virga quæ Rudis. Item præpoſitorũ vrbanæ familiæ, & hoſtiariorum & curæ palatij. De virgis lictorum.

CAP. XXII.

Sanè gymnaſiarchos agonothetarum, ſiue athlothetarum more olim de ſuo propoſuiſſe athletis præmia, vt quemadmodum illi ius Hermææ virgulæ habere potuerint, ex illa (quam antè laudaui) tabula vetuſti athletarum decreti marmorea colligo: ab eruditionis antiquæ viro clariſſimo Vrſino Fuluio [b] publicata: vbi de Batone gymnaſiarcho qui agones Herculi, ac Mercurio gymnicos pro principe, hoc eſt pro ipſius ſalute (vt in alio de ludis ſæcularibus fragmento ibidem [c] exhibito diligenter ordinarat, καὶ ἰδίαν ἐκτιθεὶς ἆθλα τὰ καθήκοντα τοῖς ἀγωνιζομένοις: & ex eo quod gymnaſiarchas prouinciarum ſacerdotibus adiunxit Iulius Firmicus[d] quos editionis ludorum curam habuiſſe[e] atque adeò expenſis in exhibitionem ludorum faciendis patrimonij functos munere *d.l.8.* nemo paulò humanior ignorat. Denique à muneribus patrimonialibus cùm excuſarentur profeſſores, propterea quod ἀγορανομιῶν καὶ ἐπισταθμιῶν, ita ἱεροσυνῶν καὶ γυμνασιαρχιῶν ἀτελεῖς εἶ sacerdotiorum, & gymnaſiarcharum immunes eſſe Antonini Pij epiſtola continetur: cuius apud Modeſtinum Iuriſconſultum[f] habetur mentio. Ex quo more poſt inauditam impij Iaſonis ſummi Hieroſolymorum Pontificis impuritatem, qui ſpretis diuinis, patriiſque legibus, ad Antiochũ, & gentilia inſtituta defecerat ſacerdotes cæteri ac leuitæ ſpreto templo, & ſacrificiis legitimis omiſſis impiè in palæſtrã, agonéſque gymnicos exhibitionis eſſe participes prælatis patriæ gloriæ græcis honoribus, ſummo ſtudio affectarunt: vt etiam nomina immutarent ſua gentilitia & Iudaica gentili-

a ἐν τέχνῃ προτρεπτικῷ ἀθληταῖς. ſub fin. in fol.43.
b poſt notas ad librũ Antonij Auguſtini de legibus & Senatuſconſulti pag.30. fragmento. & in Smetij antiquas inſcrip. apud officinã Plantinianã editis anno 88. Antuerp. ordi.2. fo.42.
c pag 25. eorundem fragmentor.
d Lib.3. matheſ. cap.15. Vbi faciet quoque nobili poteſtate pro climatis geniture mẽſura gymnaſiarchas prouinciarũ ſacerdotes, &c.
e Lib.1. Co. Theo. de ſpectacu. l.vl. de expenſis lud. eod. C. l.146. & 176 C.Th. de decurion. l.vlt. C. The. de tyron. Ex quib. & Auguſt. epiſt. 5. in fin. Videto Iuretũ in nothis ad Symmachũ epiſt. 62. lib.4. Cuiacium ex Baſilicis ad l.8. C. de muner. patrim. li.10.
f l 6. Si duas. alias eſt l. ſed reprobari. §. Eſt autem. D. de excuſat. tutor. vbi Cuiacius in cõm. ad eũ titu. ex Heſychio Philone in Flaccum, & Vlpiano in orat. Demoſthen. contra Leptin. gymnaſiarchas præeſſe exercitio palæſtræ cum ſumptu aliquo docuit. Videto illum ipſum in comment. ad Nou. Iuſtinia. 53. de exhibit. reorum.

bus, hoc eſt græcis, atque peregrinis, exque Ieſu Iaſon ex Onia itidem Menelaus fieret: quemadmodum ab Ioſepho Flauio[a] accepimus: præterea vt tandem ad diſcum, hoc eſt ad coronam & præmia, quæ in diſcis medio ſtadio proferebantur ceſſura victoribus (ſicuti quodam libri ſecundi loco [b] docebimus) agoniſtas qui gentilium Deorum vel Dæmoniorum potius honori deuotis corporibus decertarent ipſi prouocauerint. Sic enim præclariſſimum illum ex Machabæorum hiſtoria[c], nequaquam à Lyrano, aut aliis, ne ab & Hieronymo quidē ipſo, ſatis (vt ipſius interpretatio indicat) perceptum locum explicandum cenſeo, cuius verba omnino iſta ſunt, *ἦν δ' οὕτως ἀκμή τις ἑλληνισμοῦ καὶ πρόσβασις ἀλλοφυλισμοῦ διὰ τὴν τοῦ ἀσεβοῦς καὶ οὐκ ἀρχιερέως Ἰάσωνος ὑπερβάλλουσαν ἀναγνείαν ὥστε μηκέτι περὶ τὰς τοῦ θυσιαστηρίου λειτουργίας προθύμους εἶναι τοὺς ἱερεῖς, ἀλλὰ τὸν μὲν νεὼ καταφρονοῦντες καὶ τῶν θυσιῶν ἀμελοῦντες, ἔσπευδον μετέχειν τῆς ἐν παλαίστρᾳ παρανόμου χορηγίας μετὰ τὴν τοῦ δίσκου πρόκλησιν καὶ τὰς μὲν πατρῴους τιμὰς ἐν οὐδενὶ τιθέμενοι, τὰς δὲ ἑλληνικὰς δόξας καλλίστας ἡγούμενοι.* Superioribus accedit quod gymnaſiarchas quoque ipſos olim ſacra itidem vt ſacerdotes curaſſe, vſque ad Adriani principis tempora quibus Pauſanias floruit, hæc ipſius verba ex Eliacôn primo manifeſtum faciunt, *ἐναγίζει δὲ ὁ γυμνασίαρχος ἔτι καὶ ἐς ἐμὲ καθ' ἕκαστον ἔτος τῷ Αἰτωλῷ.* Inde eſſe arbitror quod Xyſtarchæ (cuius ſi non idem[d], geminum certè, aut non abſimile munus fuit) purpurati, atque coronati mentionem quodam loco ab Ammiano Marcellino[e] factam memoria repeto: ſicut Epheſiæ Dianæ ſacerdotem lauro coronatum, ſi quando ab exteris, vota & ſacrificia Diuæ illi offerrētur procedere ſolitum in publicum ex libro VIII. Achillis Statij de Clitophontis & Leucippæ amoribus addiſcitur: & generaliter, atque in vniuerſum Diis florida chariora & gratiora eſſe: coronam autem qui non habeant eos immortalibus diſplicere: quapropter corona eſſe redimitum oportere qui ſacris operetur ex Sapphonis carmine Athenæus libro XV. deipnoſophiſtarum docuit. Batonem quidem illum [f] gymnaſiarcham ob præclarè adminiſtratum biennio munus corona donatum à communi aſcetarum: ſed & ob procuratos, ita vt oportuit Mercurio & Herculi agonas olim auro coronatū, ex marmorea illa tabula Vrſiniana colligitur. Quin vt hellanodicas ita gymnaſiarchos & xyſtarchos virgam geſtaſſe hoc probabilius arbitror, quod ipſos quoque laniſtas familiam ſuam ſumma cura (vt Seneca *lib.6.de benefic.cap.12.* inquit) exercentes atque ornantes ſcipionem liberandis gladiatoribus rudis nomine eſſe ſolitos, XI. ſecundi libri Semeſtrium capite oſtendimus, quam virgæ appellatione gloſſarium Latinogræcum B. Germani vetuſtum ita deſignat, Rudis *ῥάβδος ἡ τῶν ἐπιστατῶν τῶν μονομάχων*, & virgam geſtaſſe vrbanæ familiæ præpoſitos, Ammianus Marcellinus[g] auctor eſt, quam Seneca[h] ipſe hoſtiario tribuit, quo loco, Ille puſilli

a cap.6.lib.12. ἰουδαϊκ. ἀρχαι. vbi, ὁ μὲν οὖν ἰησοῦς ἰάσονα ἑαυτὸν μετωνόμασεν· ὁ δὲ ὀνίας ἐκλήθη μενέλαος.

b cap.22.& cap.25.

c Lib.1.ca.1. Hac de re agēs Ioſephus d.c.6.ſic ſcribit vt Oniæ ſiue Menelao præcipuā vetuſti moris & patriarum legum, immutationē atq; ad Antiochum defectionē tribuat his verbis: quibus illuſtrantur cętera in cōtextu appoſita. ſic ferè, ὅτε μενέλαος καὶ οἱ τωβίου παῖδες πρὸς ἀντίοχον ἀνεχώρησαν δηλοῦντες αὐτῷ ὅτι βούλονται τοὺς πατρίους νόμους καταλιπόντες καὶ τὴν κατ' αὐτοὺς πολιτείαν ἕπεσθαι τοῖς βασιλικοῖς καὶ τὴν ἑλληνικὴν πολιτείαν ἔχειν. παρεκάλουν οὖν αὐτὸν ἐπιτρέψαι αὐτοῖς οἰκοδομῆσαι γυμνάσιον ἐν ἱεροσολύμοις· συγχωρήσαντες δὲ καὶ τὴν τῶν αἰδοίων περιτομὴν ἐπεκάλυψαν, ὡς ἂν εἶεν καὶ τὰ περὶ τὴν ἀπόδυσιν ἕλληνες τά τε ἄλλα πάνθ' ὅσα ἦν αὐτοῖς πάτρια παρέντες ἐμιμοῦντο τὰ τῶν ἄλλων ἐθνῶν ἔργα. qua de hiſtoria ſcripſi lib.3.huius Agoniſtici, cap.11.27.& 28.

d Immò idem huius in xyſto, quod illius in gymnaſio, quod ſuadet illa ſuperius memorata decreti athletici tabula: & Sudas qui ξυσταρχεῖν γυμνασιαρχεῖν interpretatur: quamquam Xyſtarchum ſecundum à gymnaſiarcha locum obtinuiſſe diuerſóſque ab iis fuiſſe agoniſtarcham atque gymnaſtem (quod ipſe in dubium reuoco) ſed & ex Ariſt.lib.polit. 4.& 8.itémque Galen.contra Platon.pædotribam erudítiſſimus Medicus Mercurialis exiſtimat cap.12. lib.1. art. gymnaſt. Vide quæ ſcribo 7.lib.proximo.

e lib.21.hiſtor.

f Batonis nomen, gladiator quidam inſignis habuit Antonini Caracallæ temporibus: & in huius vita apud Dionis abbreuiatorem Xiphilinum videre eſt, fol 329.

g Lib 14.hiſt. Vbi, Ita præpoſitis vrbanæ familiæ ſuſpenſa digerentibus ſolicitè quos inſignes faciunt virgę dexteris aptatæ, &c.

h Lib.2.de tranquill.ani.c.14.vbi Lorum pro Torum repoſuit Lipſius epiſt.13.lib.14.

puſilli animi eſt (ait) qui ſibi placet, quod hoſtiario libere reſpondit, & virgam eius fregit quod ad dominum acceſſit & petiit lorum: ſicuti eũ qui in aula poſteriorum imperij Romani principum curæ palatij honore ac munere ſungebatur aurea virga decoratũ inceſſiſſe Caſſiodorus[a] tradidit: vt interim de virga lictoris prætori apparentis (quæ vindicta vocabatur) taceam: de qua tertio illo Regulis iuris appoſito à nobis ſyntagmate cùm abundè dictum fuerit, hoc vnum vt admoneam ſupereſt B. Hilarium[b] ipſius lictoris virgarum (quę forſitan adiũgi faſcibus intra vrbem, vt ſecures extra ſolitæ) mentionem facere his verbis, Nunquid Paulo ius prætorum erat vt virgis comminaretur & cum officio lictoris ad eccleſiam Chriſti adeſſet?

a Lib. 6. variar. quod & ipſe notaui lib. 1. Semeſt. init. cap. 3.
b Enarrat. in Pſal. ad illa, Reges eos in virga ferrea explicans illud B. Pauli ad Corinth. Quid vultis in virga veniam ad vos.

De deſignatoribus brabeutis, & agonothetis, eorúmque inter ſe ſimilitudine vel differentia diſputatum, βραβεῖς qui apud Sophoclem: & quid εἰσεκήρυξαν & ἦξαν τι Ἐφέστικαν apud Dionyſium, & ἐφεστᾶσι apud Pollucem expenſum. Κηδέμονες & item Epiſtatæ. Rabdodi. Rapſodorum virga. Scenicorum & hiſtrionum baculus. Baculi nomine apud Suetonium regium potiùs ſceptrum ſignificari, aduerſus nuperum ſcholiaſtem.

CAP. XXIII.

CIrca diſſignatores ſiue deſignatores (de quibus alij[c] plurima eruditè) obſeruatione dignum reor: cùm eoſdem Vlpianus[d] noſter deſignatores Romanos quos Græci βραβευτὰς dixerit, eóſque Budæus non iudices præſides & agonothetas ſed maſtigonomos, ſiue maſtigophoros expoſuerit: apud Clementem quidem Alexandrinum[e] ſeparari, atque diſtingui τοὺς ἀγωνοθέτας ſiue ἀγωνοθετοῦντας ἀπὸ τῶν βραβευτῶν tanquam illis inferiores iſti fuerint, quemadmodum de maſtigophoris dixi anteà: quales lictores qui deſignatoribus funebrium ludorum funerúmque ipſorum arbitris apparerent (in ſcena ſcilicet) quorum Horatius[f] & Plautus[g] mentionem faciunt præter Senecam qui Libitinarios ipſis alicubi[h] adiunxit: quanquam brabeutas humi aſſediſſe in ſtadio ex quodam Suetonij loco[i] intelligitur cùm Hellanodicas atque athlothetas præſediſſe, ita vt locum quemdam ſtadij honeſtiorem occuparent ſit veriſimile. Cęterùm à Cleměte illo tamen ita diſtinguũtur, vt non multùm, aut dignitate, aut muneris ratione alios ab aliis diſcrepare, ſecundum ipſius profectò ſententiam poſſis aſſerere. Clementis enim iſta ſunt quæ adſcribam, ἀποδυσάμενοι δὴ οὖν περιφανῶς ἐν τῷ τῆς ἀληθείας σταδίῳ γνησίως ἀγωνιζόμεθα, βραβεύοντες μὲν τοῦ λόγου τοῦ ἁγίου, ἀγωνοθετοῦντος δὲ τοῦ δεσπότου τῶν ὅλων· οὐ γὰρ σμικρὸν ὑμῖν τὸ ἆθλον ἀθανασία πρόκειται. Rectè ac verè Clemens & ex ipſo Sybillino (vt videtur) oraculo ex quo hic quidem iſtud

ἁγνὸς γὰρ χριστὸς τούτοις τὰ δίκαια βραβεύσει

cætera inferius expromam tractatu tertio, vbi de athletarum probatione diſſeretur. Nam ipſe quoque Pollux, poſteaquam verba de agonothetis, & athlothetis fecit, aliquanto pòſt de brabeutis, tanquam de agonum iudicibus Hellanodicis (puta) vel de Amphyctionibus ita loquitur, vt in gymnicis idem brabeutarum, quod in Muſicis Critarum, ſiue iudicum officium, & munus fuerit, ἀλλὰ τοῖς μὲν μουσικοῖς (ait) κεῖται κάθλωται. τοῖς δὲ γυμνικοῖς ἐφεστᾶσι βραβευταί. Vbi non alios eſſe βραβευτὰς arbitror ab his quos apud Sophoclem ſub pædagogi perſona βραβεῖς nun-

c Budæus ad l. 4. de iis qui not. infa. Lipſ. lib. 2. antiq. lect. ca. 9. & Amphitin. cap. 15.
d d. l. 4.
e protrept. fol. 35.
f Ad Mecœnatem, epiſt. 7. lib. 1. ſub initium: vbi, Deſignatorẽ decorat lictoribus atris.
g In Pœnuli prologo, Neu deſignator pręter os obambulet Neu ſeſſũ ducat hiſtrio, cùm in ſcena ſiet.
h Lib. 6. de benef. cap. 38. Nõ putas eadem habere (de captorib. agit) quæ deſignatores & libitinarios vota.
i Nerone cap. 24.

cupatos memini, quo loco[a],

--ἔσων γὰρ εἰσεκήρυξαν βραβεῖς

δρόμων διαύλων πένταθλ' ἃ νομίζεται. & cæt.

Quod enim hoc nomine præcones deſignatos exiſtimet cum Suida[b], & aliis quiſpiam verbo iſto *εἰσεκήρυξαν* moueri neutiquam debet: quod (mea quidem opinione) non actiuam hoc loco, ſed tranſitiuam (ſicuti apud Diodorum Siculum[c] atque Arrianum[d] aliquot locis deprehenditur, & vno inſuper apud B. Paulum de quo inferius[e] dicendi ſe fortaſſe offeret occaſio) vim habet, qualia in coniugatione Hiphil apud Hebræos omnia, ſed & apud Græcos, Latinóſque non ſemel vſurpari verba comperi: quemadmodum Semeſtrium ſecundi libri capite XXIII. ac tertij quoque Semeſtrium ſermone XXIV.[f] admonuiſſe me recordor. Itaque paulò pòſt[g] vbi de curuli certamine apud eundem Sophoclem agitur, in quo pædagogus obtritum Oreſtem narrat, eos qui mittendi quadrigis ſortitò, & vrna mota ſuo conſtitutis vt obtigerat loco atque ordine ſignum per tubicinem, vt miſſa mappa Romæ poſteà fieri ſolitum[h] darēt (quod vtique munus agonothetarum ſiue athlothetarum præſidúmque ſiue curatorum fuit) *βραβεῖς* nuncupatos reperias, ſic ferè.

στάντες δ' ὅθ' αὐτοὺς οἱ τεταγμένοι βραβεῖς

κλήροις ἔπηλαν καὶ κατέστησαν δίφρους

χαλκῆς ὑπαὶ σάλπιγγος ᾖξαν--

Vbi ſimiliter hoc verbum *ᾖξαν*, vt illud alterum *εἰσεκήρυξαν*, tranſitiuè tanquam feciſſent quod facere iuſſerant accipiendum eſſe (ſi quid tamen iudicij mei eſt in critica iſta prouincia) ſciens, prudens pronuncio. Euſtathius autem, eo loco quem ſuperius *περὶ αἰσυμνητῶν* agens attuli ex ipſius commentario[i] ad Homer. Odyſſ. θ. eoſdem videtur brabeutas, cum agonothetis, ſiue athlothetis facere. Brabeutis inſuper Dionyſius[k] tribuendorum præmiorum, immò de victoria ipſorum antagoniſtarum iudicandi facultatem aſſignat alicubi diſceptans ex profeſſo de athletis, gymnicíſque agonibus, *ἐπὶ μὲν γὰρ τῆς ἀγωνίας τῶν σωμάτων* (ait) *καὶ φανερὰ ἡ νίκη καὶ ὑπὸ τοῖς ὀφθαλμοῖς ὑπὲρ ἐναργεστάτη τῶν αἰσθήσεων, ἔτι δὲ καὶ βραβευτὴς ἐφέστηκεν αὐτοῦ τούτου κρείττων τοῦ περὶ τῶν ἄλλων φθόνου.* vbi animaduerte *τὸ ἐφέστηκεν*, ſicuti etiam notandum *τὸ ἐφεστᾶσι* apud Pollucem illo quem oſtendi loco, tanquam epiſtatas, hoc eſt præfectos eſſe hoc ſentiat qui agonothetas, & athlothetas anteà *ἐπόπτας, προστάτας, ἐπισκόπους* appellarat, quos ipſos *τῶν κηδεμόνων* appellatione ab Homero[l] deſignatos *τοὺς ἀθλοῦς ἐπιμελητάς*, quemadmodum Euſtathius explicat equidem ſentio: vbi ſic loquentem Epeum pugilatu decertaturum inducit.

ἀντικρὺ χρόα τε ῥήξω σύν τ' ὀστέ' ἀράξω.

κηδεμόνες δὲ οἱ ἐνθάδ' ἀολλέες αὖθι μενόντων.

Quanquam non nego quin referri potiſſimum id nominis debeat, ad illud quod ſubiicitur ſtatim

οἵ κέ μιν ἐξοίσουσιν ἐμῆς ὑπὸ χερσὶ δαμέντα:

quod ipſum deſignatoribus, ac maſtigophoris iniunctum oneris, ab athlothetis, atque curatoribus ludorum poſteà fuiſſe reperio, vt eorum interuentu, atque opera ſcilicet ipſi agonothetæ, ac Epiſtatæ ſiue curatores ludorum, & agonum gymnicorum, ſi quid à pueris, aut iuuenibus athletis aduerſus leges agoniſticas, decorúmve, atque ordinem admiſ-

ſum

a Electra. fo. 112. Vbi de Delphicis curſoribus in agone gymnico.

b in *βραβεῖς*. Vbi, *ἐν τοῖς ἀγῶσι κήρυκες* inquit: & Sophoclē citat fabulæ prætermiſſo nomine.

c Lib. 16. biblioth. f. 620. *τῶν ὀλυμπίων ὄντων ἐκήρυξεν ἐν ὀλυμπίᾳ τοὺς φυγάδας πάντας εἰς τὰς πατρίδας κατιέναι, πλὴν τῶν ἱεροσύλων καὶ φυγάδων.*

d Lib 4. de Alexandro, *ἔνθα δὴ ἐκήρυξεν ἀλέξανδρος τῷ μὲν πρώτῳ ἀναβάντι δώδεκα τάλαντα εἶναι τὸ γέρας, δευτέρῳ δ' ἐπὶ τούτῳ τὰ δεύτερα, καὶ τρίτῳ τὰ ἐφεξῆς.*

e circa princip. cap. 14 li. 3.

f ſub finem.

g fol. 113.

h Vide quæ ſcripſi in tractatu 2. ad l. 2. de orig. iur. è noſtris Semeſtri. olim deſumpto: quem commentario Regul. iuris adiunxi.

i fol. 1594.

k Dionyſ. Halicarn. *ἐν προτρεπτ. ἀθλ.* fol. 41. edit. Francofur.

l Iliad. ψ. fo. 1323. Aldini libri.

ſum hoc adhibitis deſignatoribus, atque maſtigophoris, hoc eſt virgatoribus (vt Plautino verbo vtar) ipſi vindicarent. Quamobrem Xenophon alicubi[a], ἀλλ' ὥσπερ οἱ τύραννοι (ait) καὶ οἱ ἐν τοῖς γυμνικοῖς ἀγῶσιν ἐπιστάται ἤν τινα αἰσθάνωνται παρανομοῦντά τι, εὐθὺς παραχρῆμα κολάζουσιν. Scilicet virgas, vt iſti & verò Ceryceium illud virgam illam Mercurialem athlothetarum deſignatores, ſiue maſtigophori ſeruauerint, vt & illis coram prætulerint. Nec dubito equidem quin iudices quoque iſti brabeutarum more, aut exemplo, virgam geſtauerint, cùm recitatores quoque verſuum lauream virgam tenuiſſe manu ſit proditum, quamobrem ῥαψῳδοὶ ſed & ῥαβδῳδοὶ dicerentur, ſi Euſtathio[b] ipſi vlla fides apud nos eſt, qui, ὅτι δὲ καὶ παρὰ τὴν ῥάβδον ἡ ῥαψῳδία εἴρηται, quaſi ῥαβδῳδία τις οὖσα (inquit) φασὶ καὶ τοῦτο οἱ παλαιοί. & cæt. δαφνίνη δὲ ἦν ἡ ῥάβδος ἣν κατέχοντες ἐποίουν τὰς τοιαύτας ᾠδάς & cæt. quæ ſequuntur: διὰ δὲ τὴν αὐτὴν ῥαψῳδοὺς καὶ στιχῳδούς. στίχοι γάρ φασιν ὑπό τινων αἱ ῥάβδοι ἐλέγοντο. Ad quam rapſodorum virgam iſtud Pindari[c] de Homero Ajacis laudatore haud dubio pertinet,

ἀλλ' ὅμηρός τοι τετίμα-
κε δι' ἀνθρώπων ὃς αὐτοῦ
πᾶσαν ὀρθώσαις ἀρετὰν
κατὰ ῥάβδον ἔφρασε
θεσπεσίων ἐπέων λοιποῖς ἀθύρειν.

etſi de ordine verſuum exponi poſſe non inficior.

a In Lacedæmonum politeia. fol. 398. lib. à Stephan. excuſi.
b ipſo init. Iliad. Hom.
c Iſth. Od. 4. ſtroph. 3.

De hiſtrionum quidem, ac ſcenicorum actorum baculo Plutarchus ita loquitur alicubi[d], vt incuruum ipſum litui forſitan in modum fuiſſe ſignificet, τάς γε μὴν καμπύλας τῆς ὑποκριτικῆς βακτηρίας ἀπευθύνειν ἀμήχανον. Sunt etiam qui de ipſo Suetonij[e] locum illum explicandum putent[f], in quo ſic ſcriptum memini, Atque etiam in Tragico actu cùm acceptum baculum reſumpſiſſet pauidum, & metuens ne ob delictum certamine ſummoueretur, non aliter confirmatus eſt, quàm adiurante hypocrita, non animaduerſum, ſed vereor vt de ſceptro potius Regio, quod perſonam regis agens Nero in Tragœdia ſuſtineret manu, baculi nomen intelligi debeat: quando apud Philoſtratum[g] hac de re ipſa loquutum (vt arbitror) ita omnino ſcriptum eſt, καὶ τὰ μὲν κρέοντος καὶ οἰδίποδος οὕτως ἐξακριβοῦν ὡς δεδιέναι μήπου λάθοι ἁμαρτὼν θύρας ἢ στολῆς ἢ σκήπτρου· ἑαυτοῦ δὲ καὶ ῥωμαίων οὕτως ἐκπίπτειν.

d περὶ παιδ. ἀγωγ. ſub ini.
e Neron. c. 24.
f Læuin. Torrent. in comment. ad Sueton.
g lib. 5. de Apollon. ſub init. vbi de Nerone.

Vltimo loco victor auferebat præmia. Ὕστατον λαχεῖν. *Meliore conditione fuiſſe athletas eos videri qui poſtremo contenderent loco. Seneca explicatus. Athletarum ſortitio trinaq; commiſſio. Pauſanias illuſtratus* ἰσόπαλοι. *Vnde origo iſti vocabulo.* Ἔφεδροι *apud Plutarchum duobus locis. Eum pro felice habitum. Bis aut tertiò poſt primam ſortitionem vincere. Vetuſtæ inſcriptiones græcæ expoſitæ. Sophoclis ſcoliaſtes de Ephedro.*

CAP. XXIV.

Circa gymnicos autem agonas animaduertendus ille mos, quem à Iuliano Imperatore in Saturnalitio[h] relatum video: vt qui poſtremo loco decertaſſet ac viciſſet, ille tũ præmia propoſita conſequeretur: & verò (quod in publicis pilæ ludis, vbi de præmio certatur quod magiſter ludi exhibet apud noſtros Toloſates vſurpari audio) illis quoque, qui

h In ſermone de Cæſarib. fol. 9.

ab antagoniſta ſuo deuicti anteà fuiſſent ſuperior, atque præſtantior habebetur, μετὰ δὲ τοῦτο (ait) ὁ ζεὺς ἤρετο τοὺς θεοὺς, πότερον χρὴ πάντας ἐπὶ τὸν ἀγῶνα καλεῖν, ἢ (καθάπερ ἐν τοῖς γυμνικοῖς ἀγῶσι γίνεται) ὁ τοῦ τὰς πολλὰς ἀνελομένου νίκας κρατήσας ἑνὸς παραγενόμενος, οὐδὲν ἔλαττον δοκεῖ κἀκείνων γεγονέναι κρείσσων οἱ προσεπάλαισαν οὐδαμῶς αὐτῷ τοῦ κρατηθέντος δὲ ἥττους ἐγένοντο. Vnde apparet in huiuſmodi ludis τὸ ὕστατον λαχεῖν, non fuiſſe δυσκλήρημα, quale in equeſtribus animaduertit Euſtathius: ſed qui poſtremo contenderẽt loco, eos meliore fuiſſe conditione, ob id quod ante dixi, & quoniam, ſi cui ex inæquali athletarum numero poſtrema (quæ impar erat ſcilicet) litera obtigiſſet, is integer, ac recens cum victore altero iam defatigato & exauſtis pene ob anterius certamen viribus fatiſcente decertaret, ac tantum non ἀκονιτὶ certè ἀπονητὶ (vt poſteà *infra lib.3.cap.21.& 22.* docebimus) atque adeò facile ſuperaret aduerſarium. Cuius atque aliorum itidem habita ratione ipſe haud dubiè meliore fortuna vſus dici poterat. Siquidem vrna, & ſortitione, ſicuti in Circenſibus, hoc eſt equeſtribus ludis quadrigæ cum agitatoribus (quemadmodum ex Tertulliani *in lib. de ſpectacul.* & Sidonij locis ab eruditiſſimo Iureto animaduerſum reperio, quibus & alios poſſis quos Homerica[a] Pauſaniana[b] Euſtathiana[c] lectio ſubminiſtrat adiungere) ſic in gymnicis quoque agonibus pugiles, cæterique athletæ inter ſe committebantur. Quamobrem quò magis Arrachionis (de quo antè dixi) pancratiaſtæ, ac triſolympionicæ vltima, ob quam decertans obiit, athletica victoria commendaretur, à Pauſania hiſtoriam iſtam enarrante adiectum eſt, ipſum aduerſus eum qui ex antagoniſtis fuerat relictus, vtpote à ſorte ſepoſitus, atque in vltimum locum reiectus, ac proinde firmus ſcilicet, integriſque viribus prodibat decertaſſe. Sic enim Pauſanias[d] de Arrachione, ὡς γὰρ δὴ πρὸς τὸν καταλειπόμενον ἔτι τῶν ἀνταγωνιστῶν ἐμάχετο ὑπὲρ τοῦ κοτίνου. ὁ μὲν προέλαβεν ὅστις δὴ ὁ ἀνταγωνιζόμενος καὶ τοῖς ποσὶ τὸν Ἀρραχίονα εἶχεν ἐζωκώς &c. Atq; hoc quidem ſimul cum præcedentibus ita ſe habere iſtis veterum teſtimoniis, quæ proferam, dudum perſuadere mihi ſum paſſus. Seneca *declam. 3.lib.5.* de duobus fratribus pancratiaſtis, Tertius (ait) ſine ſorte pugnaſti, & vtrumque viciſti. Rectè verò tertius, qui & vltimus. Nam qui reliquus erat ex omnibus, is ideò ſine ſorte pugnare dicebatur, quia loci potius vltimi, atque imparis numeri neceſſitate adigi (ad quam tamen cum ſors præcedẽtium ex vrna cum detraheretur coniecerat) quàm alea quapiam, fortunæ've iudicio ad decertandum elici hac ratione videretur. Plinius *lib.8.epiſtol.* ad Ariſtonem, ſcilicet vt in ſpectaculis quibuſdam ſors aliquem ſeponit, ac ſeruat, qui cum victore contendat, ſic in Senatum ſunt aliqua prima, ſunt ſecunda certamina, & ex duabus ſententiis, eam quæ ſuperior exierit tertia expectat. Pauſanias *ſub init. lib. Elia.2.* de ſtatuis, & iconibus Olympiacis agens, οὐ κατάλογός ἐστιν ἀθλητῶν ὁπόσοις γεγόνασιν ὀλυμπιακαὶ νῖκαι. &c. οὐδὲ ὅπως ἑστήκασιν ἀνδριάντες οὐδὲ τούτοις πᾶσιν ἐπέξειμι ἐπιστάμενος ὅσοι τῷ παραλόγῳ τοῦ κλήρου καὶ οὐχ ὑπ' ἰσχύος ἀνείλοντο ἤδη τὸν κότινον. Et ſanè bini athletæ, quibus eadem litera ſortitò obtigiſſet, ſingulis vicibus diuerſi è quatuor (puta) committebantur ſimul, ex quibus duo victores, tertia vice compoſiti, ad certamen antiquitus, quo qui ſuperaſſet, is demum, vt reliquis omnibus præſtantior iterum coronabatur, qui ſemel quidem (ſiue ſecunda ſiue prima vice ſors ipſius exierat)

a Iliad. ψ. vbi, ἂν δ' ἄρ' ἔβαν ἑξείης, κλήρους δ' ἐν ἐβάλλοντο, πάλλ' Ἀχιλλεύς, ἐκ δὲ κλῆρος θόρε Νεστορίδαο, &c.

b Pauſan. Eliacon 2. fol. 156. Ald libri Vbi, ἐν τοῖς ἑκατέροις πλευροῖς τῆς τῶν ἵππων ἀφέσεως ᾠκοδόμηται ταῦτα τὰ κλήρωτα (inquit quod notandum) οἰκήματα ἃ διαλαγχάνουσιν οἱ ἐσιόντες ἐς τὸν ἀγῶνα τῶν ἵππων.

c Ad illum Hom. locum fol. 1305.

d Arcadicis fol. 214. Aldini libri.

ipſe

ipſe ſortito depugnaſſet: hac vero, id eſt tertia vice, ita vti dixi ſine ſorte, ac ex iſta nihilominus altera victoria, coronam itidem alteram auferret. Quod equidem ex Pauſania *d.2.lib.Eliac.fo.*149. tunc primum addidici, cùm in hunc locum inciderem, quem hoc mereri, vt omnium oculis à me ſubiiciatur iudicio. In eo igitur ita eſt, πολίτης μὲν δὴ ἐπὶ τῆς δευτέρας (ſecundam diem è quinque per quas celebrata Olympia intellige, qua curſu contendit Polites iſte ſtadiodromus, diaulodromus, dolichodromus apud Olympiam vt præcedentia oſtendunt) καὶ τέσσαρας ὡς ἕκαστοι συνταχθῶσιν ὑπὸ τοῦ κλήρου, καὶ οὐκ ἀθρόους ἀφιᾶσιν ἐς τὸν δρόμον. οἱ δ᾽ ἐν ἑκάστῃ τάξει κρατήσαντες ὑπὲρ αὐτῶν αὖθις θέουσι τῶν ἄθλων καὶ οὕτως σταδίου δύο ὁ στεφανούμενος ἀναιρήσεται νίκας. Aul. Gellius ſiue is eſt (vt quidam è recentioribus criticis volunt) Agellius *cap.9.lib.5.noct. Attic.* Sed & quiſpiam Samius athleta, nomen illi fuit αἴγλης, cùm anteà non loquens fuiſſet, ob ſimilem dicitur cauſam loqui cœpiſſe. Nam cùm in ſacro certamine ſortitio inter ipſos, & aduerſarios non bona fide fieret, & ſortem nominis falſam ſubiici animaduertiſſet, repentè in eum qui id faciebat ſeſe videre quid faceret, magnum inclamauit.

Luctatores igitur antagoniſtas, vt ἰσοπάλους, ita etiam συγκεκληρωμένους, & συλλαχόντας quaſi dixeris conſortes à græcis nuncupatos Iulius Pollux *Onomaſt.lib.3.cap.30.verſo.* περὶ παλαιστῶν retulit: deducto ἰσοπάλων ſicuti & ἀντιπάλων vocabulo, non ἀπὸ τῆς πάλης quod luctam ſed ἀπὸ τοῦ πάλου quod κλῆρον ſortem ſignificat, non tantùm apud Herodotum & Apollonium (quod Lexicographi[a] notant) ſed & apud Æſchylum Eumenidibus: vnde vtrumque coniunxit apud Euſtathium [b] Sophocles ἐν τοῖς, οἱ ταττόμενοι βραβεῖς κλήροις ἔπηλαν: ſicut Homerus ipſe vbi Menelai & Alexandri duello præſtitutum locum ab Hectore, ac Vlyſſe, ſortéſque ab ipſis ductas ait ex ærea Caſſide, vter eorum prior haſtam in alterum emitteret,-

—αὐτὰρ ἔπειτα
κλήρους ἐν κυνέῃ χαλκήρεϊ πάλλον ἑλόντες
ὁππότερος δὴ πρόσθεν ἀφείη χάλκεον ἔγχος.

quo loco Euſtathius, ἰστέον δὲ ὅτι ὁ μὲν κλῆρος καὶ πάλος λέγεται κατὰ πολυωνυμίαν. Denique adiicit, ἐκ δὲ τοῦ πάλου ἐρρέθη ὁ ἀντίπαλος, ὃς οὐ μόνον δηλοῖ τὸν ἐξ ἐναντίου πάλου ἐρίζοντα, ἀλλὰ πολλάκις καὶ τὸν σαφῶς οὕτω λεγόμενον ἰσοπαλῆ. Propterea Plutarchus [c] apud Olympiam eligendæ antagoniſtæ hoc eſt aduerſarij, quem ἀντίπαλον vocat, non dari facultatem ſcribit: quippe quem ſortitio electioni aduerſa potius aſſignet, à qua id ἀντιπάλου nomen deductum ſit: ad quod enim etymon alluſiſſe præſtantiſſimum philoſophum minimè dubito, cuius hæc verba ſunt, ἐν ὀλυμπίᾳ μὲν γὰρ οὐκ ἔστι νικᾶν ἐκλεγόμενον ἀντιπάλους, ἐν τῷ βίῳ δὲ τὰ πράγματα δίδωσι περιόντα πολλῶν μέγα φρονεῖν καὶ ζηλωτὸν μᾶλλον εἶναι ἢ ζηλοῦν ἑτέρους. Propterea Lucianus [d] quoque ita Lucinum de Hellanodicis alicubi loquentem inducit, οἶσθα οὖν καὶ τοῦτο πῶς κληροῦσιν ὅν τινα ᾧ τινι χρὴ παλαίειν, ἢ παγκρατιάζειν. Deinde Hermotimus totam ſortitionis, inter athletas rationem aperit multis verbis, quorum hæc partem faciunt quæ adferam, reliqua inde petendi cuilibet facultas eſto, κάλπις ἀργυρᾶ πρόκειται (ait) ἱερὰ τοῦ θεοῦ ἐς ταύτην ἐμβάλλονται κλῆροι μικροί, ὅσον δὴ κυαμιαῖοι τὸ μέγεθος ἐπιγεγραμμένοι, ἐγγράφεται δὲ ἐς δύο μὲν ἄλφα ἐν ἑκατέροις ἐς δύο δὲ τὸ βῆτα, καὶ ἐς ἄλλους δύο τὸ γάμμα. Po-

a Præter quos obſeruatu dignum hoc quoque iſtis Apollonij è ſecũdo Argonauticôn verbis ſubindicari, cæſtus ipſos in pugilatu ſubditos ſortitioni qua de agimus, Τοὺς δ᾽ ἔτοι ἐν κ᾽ ἐθέλῃσθα πάλου ἄπερ ἐγγυαλίξω Αὐτὸς ἔχων, ἵνα μή μοι ἀτέμβηαι μετόπισθεν.

b Ad Iliad. Hom. γ. fol. 418. Sophoclæos ex electra verſus propoſui paulò antè.

c περὶ εὐθυμίας. fol. 836. lib. excuſi à Stephano.

d Hermotimo, ἢ περὶ αἱρέσεων. fol. 484. Volu 1. Adde his locum è Sophoclis Electra citatũ ab Hadriano Iun. lib. 2. animad. cap. 5.

e Huc pertinet quod Euſtathius in ſ. d. loco f. 418. ait, κλῆρον eſſe σημεῖον ὅ, τις ἐμβάλει τῷ ἀγγείῳ τοῦ λαχμοῦ ψῆφις τύχον ἢ δακτύλιος ἢ ξύλος ἀρέσκης κατασοφόκλῃ ἢ τι τοιοῦτο· τὸ δ᾽ αὐτὸ καὶ πάλος λέγεται, & cæt.

ſi eà ſubiicit non ad quaternarium vſque, aut quinarium numerum eductas è ciſtella ſortes, ſed vlterius etiam pro athletarum binorum numero ſimiles duas in ſingula paria literas ſub obtutu maſtigophori, qui quam ij tenerent manu literam ipſe legeret: tum deinde de Alytarcha ludorum curatori, vel ex Hellanodicis vnus ſortibus quæ inuocato Ioue cuique obtigiſſent inſpectis, athletas, qui eandem literam haberent binos ſimul componeret, quod ſi eſſent impares numero agoniſtæ, quinque (puta) ſeptem, aut nouem, qui ex iis literam illam abſtuliſſet, quę parem non haberet, is Ephedrus vltimi paris athletarum congreſſu expectato cum victore confligeret, ἢν δὲ περιττοὶ (ait Lucianus) πέντε ἑπτὰ ἐννέα γράμματι περιττὸν ἑνὶ κλήρῳ ἐγγραφέν· συμβάλλεται αὐτοῖς ἀντίγραφον ἄλλο οὐκ ἔχων· ὁ δὲ ἂν τοῦτο ἀνασπάσῃ ἐφεδρεύει περιμένων ἕως ἂν ἐκεῖνοι ἀγωνίσωνται· οὐ γὰρ ἔχει τὸ ἀντίγραμμα, καὶ ἔστι τοῦτο οὐ μικρὰ εὐτυχία τοῦ ἀθλητοῦ τὸ μέλλειν ἀκμῆτα τοῖς κεκμηκόσι συμπεσεῖσθαι. & cæt. quæ ſequuntur.

a In Pōpeio fol 1183 Vbi rectè Cruſerius ἔφεδρον reddit his Latinis, Athletā qui in victorem aſſurgere integer potuiſſet.

Vnde nimirum explicandi duo apud Plutarchum loci. Vnus[a] de obitu Craſſi, quem ait fuiſſe Ephedrum certaminis, inter Pompeium & Cæſarem inſtituti, eóque ſublato magnum itidem belli ciuilis impedimentum, inter hos & ipſum, metuentes, ac propterea in officio ſe continentes, amotum fuiſſe, vt iam tum hoc Comicum pronūciare licuerit.

vt alter vngit ſcilicet ſe in alterum
Fricáque palmas puluere.

Sic rectè Latinis verbis Cruſerius Græca reddidit, quæ quoniam athleticam rem ſpectant, tantò lubentius proferam hoc loco, δεδιότες γὰρ ἐκεῖνον ἀμφότεροι τοῖς πρὸς ἀλλήλους ἁμωσγέπως ἐνέμενον δικαίοις. ἐπεὶ δ' ἀνεῖλεν ἡ τύχη τὸν ἔφεδρον τοῦ ἀγῶνος εὐθὺς ἦν εἰπεῖν τὸ κωμικὸν

ὡς ἅτερος πρὸς τὸν ἕτερον ὑπαλείφεται
τὼ χεῖρέ τε ὑποκονίεται

b In Sylla fo.860.

οὕτως ἡ τύχη μικρόν ἐστι πρὸς τὴν φύσιν. Alter eſt locus [b] de Teleſino Samnite, qui poſt deletos à Sylla Marianos ad Signium, & fugato Præneſte vſque Mario, Carbonem aduerſarium partium ducem relicto exercitu nauigare in Africam ex Italia coëgit. De qua re ſic Plutarchus vt agonem vltimum à Teleſino velut Ephedro athleta compoſito cùm defeſſo ex pugna conſummatum dicat: τὸν μέντοι τελευταῖον ἀγῶνα καθάπερ ἔφεδρος ἀθλήτης καταπόνῳ προσενεχθεὶς ὁ Σαννίτης Τελεσῖνος ἐγγὺς ἦλθεν τοῦ σφῆλαι καὶ καταβαλεῖν ἐπὶ θύραις τῆς ῥώμης: vbi quod verbum καταβαλεῖν luctatorum peculiare, vt monui ſupra vſurpat in metaphora perſtans, eleganter facit, mihíque admodum placet. Felicitatis cuiuſdam fuit in iſta commiſſione athletarum Ephedrum eſſe, vtputa imparem ſcilicet à ſorte relictum. Virtutis autem, ex qua laus maior ipſum ephedrum ſuperare, vtputa de quo integrois, qui iam aduerſus alium decertando attritus alioquin eſſe potuit victoriam nihilominus rēportaret. Hoc fuit, vt arbitror, quod dicebant veteres, poſt primam ſortem, ſiue ſortitionem, bis, iterum, aut ſecundo antagoniſtas vincere, vt in vetuſta illa inſcriptione quæ Romæ in marmore quopiam penes Cardinalem Farneſium [c] extante ſcriptum legitur de Marco Aurelio Aſclepiade, qui & Hermodorus pancratiaſta & periodonica. Capitolinis quoque agonibus Romæ victore inter cætera, Καπετώλια ἐν ῥώμῃ δὶς τὸ δεύτερον μετὰ πρῶτον κλῆρον στήσας τοὺς ἀνταγωνιστὰς εὐσέβεια ἐν ποτιόλοις δὶς τὸ δεύτερον μετὰ δεύ-

c Exhibet Iuſt. Lipſius ille, cui plurimū antiquitas Romana debet, in auctario inſcriptionum veterū Smetianis addito Antuerpiæ impreſſo anno 1588. pag. 57. literis maiuſculis.

τερον

τερον κλῆρον στύσας τοὺς ἀνταγωνιστὰς σεβαστά. ἐν νεαπόλει τὸ δεύτερον μετὰ δεύτερον κλῆρον στήσας τοὺς ἀνταγωνιστὰς & cæt. quæ ad finem libri tertij exhibere conſtitui. Nam quod hic, de iterata, poſt ſecundam ſortem, ſiue ſortitionem victoria proponitur, quantum coniectura diuinare poſſum ad illos agonas referri debet, in quibus plures numero vtputa ſex, ſeptem, nouem contenderent, ſicuti modo Luciani verbis olim vſurpatum oſtendimus: & ſimiliter, quod de ſuperatis tertiò poſt primam ſortem aduerſariis comprehenſum altera inſcriptione à latere ſuperioris legimus, in hæc omnino verba, τὸ τρίτον (ſic ibi) κατὰ πρῶτον κλῆρον στήσας τοὺς ἀνταγωνιστὰς ἔφεδρον τοῖς ἀδειλάνια ὀλύμπια &c. quæ libro tertio vbi de variis agonum vetuſtorum locis agetur exhibebo. Ephedrum autem dictum in agonibus tertium duorum inter ſe colluctantium inſpectorem, expectatorem, aſſeſſorémve, qui cum alterutro eorum decertãdum haberet, ab ipſo Sophoclis [a] ſcholiaſte traditur: ἔφεδρος δέ ἐστιν ἐν τοῖς ἀγῶσιν ὁ μὴ πλανώμενος εἰς τὸ ἀγωνίζεσθαι τοῖς ἀγῶσιν· ἀλλ᾽ ὅταν δύο τινες παλαίωσι παλαίσειν τῷ νικήσαντι παρεσκευασμένος. Quamobrem iſta Sophoclis

> καί μοι δυσθεράπευτος αἴας
> ξυνέστιν ἔφεδρος--

ipſe vt metaphoricôs dicta interpretatur ſic fere, ἔνθα οὖν φησὶν ὅτι ἔσχατος καὶ ὡς ἔφεδρος ἐλείφθη μοι ὁ αἴας εἰς κακόν. Et paulo ante οἷον πρὸς τοῖς πρώτοις κακοῖς ὥσπερ δεύτερόν ἐστι μοι κακὸν τὸ τοῦ αἴαντος συνεστηκός. τοῦτο γὰρ δηλοῖ τὸ ἔφεδρος &c. quæ modò appoſui. Quæ item omnia ſic accipienda interim, vt non tertius modò ſed quintus quoque, ac ſeptimus ἔφεδρος nihilominus appellatus fuerit, ſicuti ſuperius admonui. Spartanos quoque iuuenes qui ad condictum locum pontibus ingreſſi decertabant non aliter niſi ſortitione prius in Ephebæo habita commiſſos Pauſanias [b] monet, quo loco, τάδε δὲ μὲν δρῶσιν ἐν τῷ ἐφηβαίῳ ἐς δὲ τὴν ἐπιοῦσαν ὀλίγον πρὸ μεσούσης ἡμέρας ἐσίασι κατὰ τὰς γεφύρας εἰς τὸ εἰρημένον χωρίον· τὴν μὲν δὴ ἔσοδον καθ᾽ ἣν ἐσελθεῖν δεῦρό ἐστιν ἑκατέραν τάξιν προεδήλωσε κλῆρος σφίσιν ἐν τῇ νυκτί.

[a] In Aiace maſtigophoro fol. 37. lib. à Steph. excuſi.

[b] Lacon. fol. 75. Ald. lib.

Sortitio in naualibus & equeſtribus, ſiue curulibus ludis, vt & in arcus certamine. Item in Muſicis agonibus, qui commiſſi apud Lalichmium in Elide. & alijs locis. De Muſicis multa in margine. Qui in ipſis primùm coronam meruerint. Olympiæ ſoli equeſtris & gymnici editi quos Muſici, apud Pythonem ſiue Delphos præcederent. Philoſtrati enarratus & expoſitus locus. Herléine an Oenomaus curulis apud Olympiam agonis auctor. Interpolator priſci ſcoliaſtis apud Horatium nuper publicatus carpitur. Apollinis citharœdi ſignum apud Delphos. Ei ac Muſis dicati apud Alexandriam ludi.

CAP. XXV.

QVo gymnicorum exemplo, in naualibus quoque ludis recepta ſortitio locorum, cuius apud Virgilium *lib. 5. Aeneid. non longè ab initio*, obiter habita mentio, vbi,

> *Tum loca ſorte legunt, ipſique in puppibus auro*
> *Ductores longè fulgent oſtróque decori.*

Præterea & in arcus certamine ſortitionem agoniſtarum factam, iſta eiuſdem poëtæ in eodem libro indicant,

> *Conuenêre viri, deiectámque ærea ſortem*
> *Accepit galea, & primus clamore ſecundo*
> *Hirtacidæ ante omnes exit locus Hippocoontis*

Quem modò nauali Mneſtheus certamine victus
Conſequitur--

In equeſtribus, aut curulibus agonibus ductas itidem fuiſſe ſortes antiquitus, ludis quidẽ certe Delphicis hoc eſt Pythicis[a] apparet ex his verſibus Sophoclæis, quos paulò antè cùm de brabeutis agerem, exhibui. Denique in Muſicis etiam agonibus olim cõmiſſiones poëtarum ſortito factas non abſurde quiſpiam ex iis Ouidij *fab.5. libr.5. metamorph.* verſibus colligat,

Tunc ſine ſorte prior, quæ ſe certare profeſſa eſt
Bella canit ſuperum—

Et ex eo quod Plutarchus in Sympoſiacis [b] ita expreſſit, ἔθους δ' ὄντος ἐν τοῖς μουσείοις κλήρους περιφέρεσθαι καὶ συλλαχόντας ἀλλήλοις προτείνειν φιλόλογα ζητήματα φοβούμενος ὁ ἀμμώνιος μὴ τῶν ὁμοτέχνων τινὲς ἀλλήλων συλλάχωσι προσέταξεν ἄνευ κλήρου γεωμέτρῃ γραμματικῷ προτεῖναι καὶ ῥητορικῷ μουσικόν. εἶτα ἔμπαλιν ἀναστρέφειν τὰς ἀνταποδόσεις. Hos muſicos ludos, non apud Lalichmium modò in Elide, vbi oſtentationis, vel orationis ſubitariæ, vel ſcriptionis omnigenæ ſui periculum eruditiores quoſque feciſſe, ſicut in cæteris trium agonum luſtralium locis narrat Pauſanias[c]: verùm etiam Neapoli (Dione[d] teſte) ſimul cum agone gymnico: ſed & Patris, atque Athenis (in quarum vrbium vtriuſque foro celebrata cum primis apud Græciam Odæa duo Pauſanias Achaicis refert) itémque apud Troezenem olim exhiberi ſolitos, idem ille Corinthiacis memorat: & verò Phocicis, pro hymno in honorem Apollinis decantato primum iam olim decretum, apud Delphos in Pythio certamine Chryſoſtemidi Cretenſi prẹmium, Philammona deinde, tum eius filium Thamyrim, ac poſtea Eleutherem. agone muſico, ſicut cytharæ cantu Cephallenam Lambi filium, & tibiæ cantu Echembrotum, deinde Arcadem & ipſo tibiarum ſono Sacadam Argiuum victores extitiſſe: atque ex Athenæo[e] iam antè diximus, non tibicines quidem, aut cantatores ſed hilarodos (qui & Simodi à Simo Magnete iuxta Ariſtotelem aliis poëtis Hilarodo elegantiore, atque concinniore appellati) & aulodos coronis donari ſolitos antiquitus. Et quod circa poëtas philoſophóſque, qui publicum ſui ſpecimen darent, committendos, locum ſortitioni fuiſſe oſtendimus: hoc ipſum in citharœdorum etiam, vel aulœdorum cantibus, vel recitationibus Muſicis obtinuiſſe, vel vnus mihi Suetonius[f] fidem facit, vbi de Nerone, Ac ſine more nomen ſuum in albo profitentium iuſſit adſcribi, ſorticuláque in vrnã cum cæteris demiſſa intrauit ordine ſuo, ſimúlque præfecti Prætorij citharam ſuſtinentes & cæt. Cui poſſis adiicere iſtud quoque Ariſtidis [g] rhetoris teſtimonium, quo inter Muſicos non eum, cuius ſors prima exiiſſet, ſed qui omnium optimè ceciniſſet, olim & renunciatum à præcone tanquam victorem, & coronatum ſcribit: ſic ferè καὶ τραγῳδοὺς μὲν καὶ κιθαρῳδοὺς καὶ τοὺς ἄλλους τοὺς ἐπὶ τῆς μουσικῆς μὴ ταυτὸν φέρεσθαι τό τε ἀξίας ὄνομα καὶ τῆς τάξεως: ἢ κληρουμένων γε ἂν ἤρκει μόνον ἀλλ' ὅσ

τις

a Bene hoc eſt, vt ſtatim doceo hoc ipſo cap. & li 2. cap. 24. quod & oſtendi ſuperius ca. 17.
b Lib 9. Sympoſi. probl. quæſt. 3. in princi. Vidit hunc locum Hadrianus Iun. medicus doctiſſ. & in hanc rem citauit lib. 2. animaduer. c. 5. Vbi de ſortiendi rationibus variis: cui adde ſîs alterũ ex eiuſdem libr. ſympoſi. quęſtion. 1 in pr. περὶ λόγων τῶν ἀθλοῦσιν ἐν τοῖς μουσείοις γενομένων.
c Ad fin. 2. Eliac. fol 159. ἐν τούτῳ τῷ γυμνασίῳ καὶ βουλευτήριόν ἐστιν ἠλείοις καὶ ἐπιδείξεις ἐν ταῦθα λόγων τε αὐτοσχεδίων καὶ συγγραμμάτων ποιοῦνται παντοίων· καλεῖται δὲ λαλίχμιον τοῦ ἀναθέντος ἐπώνυμον. Vide Suetoniũ de Muſicis ludis in Neron. c. 23. & in Domit. c. 4. Philoſtrat. in 4. de Apollon. Athenæ. in 14. Deipnoſophiſt. fo. 462. latinæ interpretat. anni 83. Vbi de Simonide Zacynthio qui in theatro ſellæ inſidẽs verſus memoriter pronuntiabat, & vt ipſe ait ἐρραψῴδει. Empedoclis expiationes Olympicis ludis. Cleomenem rhapſodum memoriter reddidiſſe ibidem ex Dicæarcho traditur. Ac apud ipſam Olympiam primum Neronem agona Muſicum præter conſuetudinem commiſiſſe Philoſtratus ait lib. 5. de Apollo. fol. 28. pag. 2. Vetuſtus Horatij cõmentator ad illud ex Od 2. lib. 4. carminum, Siue quos Elæa domum reducit vbi de ludis Olympicis: In eodem agone (inquit) poëtæ Herôum laudibus decantandis & accepto themate certabant & palma coronabantur.
d lib. 60. quem locum ſuperius expreſſi.
e lib. 14. Deipnoſo. fo. 264. & in Lat. Lugdun. fo. 462. & 463.
f in Nerone. c. 21.
g ſub init. orat. 1. περὶ ῥητορικῆς πρὸς πλάτωνα, fo. 111.

τις ἂν κάλλιςτ' ἀγωνίσηται τοῦτον ςεφανοῦν καὶ πρῶτον ἀναγορεύειν, κἂν ὕςατος εἰσελθὼν τύχῃ. In Pythico ſanè conuentu atque celebritate, Muſicas, atque poëtarum commiſſiones præcedere gymnicos ludos, ſubſequi hos illicò iis peractis ſolitos, vel iſta Plutarchi [a] verba, quæ antè in rem aliam protuli, fidem indubitatam faciunt: σωσικλέα τὸν κορωνῆθεν πυθίοις νενικηκότα ποιητὰς εἱστιώμενα τὰ ἐπινίκια. τοῦ δὲ γυμνικοῦ ἀγῶνος ἐγγὺς ὄντος ὁ πλεῖςτος ἦν λόγος περὶ τῶν παλαιςτῶν. Citharœdum Ariſtonum Pythiis victorem ſexies fuiſſe, qui & in gratiam Lyſandri oſtenderit, ſi rurſus viciſſet pronunciaturum Lyſandri ſeruum ſe eſſe apud Plutarchum [b] legimus, quo loco, ἐπὶ μέντοι ὁ κιθαρῳδὸς Ἀριςόνους ἑξάκις Πύθια νενικηκὼς ἐπηγγέλλετο τῷ Λυσάνδρῳ φιλοφρονούμενος ἂν νικήσῃ πάλιν Λυσάνδρου κηρύξειν ἑαυτὸν ἢ δοῦλον εἰπεῖν.

a Quæſt. 4. Sympoſ. problem. in princ. Vide alios cõſimiles de conuiuio victoriali locos, qui à me adſciſcũtur lib. 2. Vbi de præmiis hieronicarũ & conuiuiis in Prytaneo.

b In vita Lyſandri. fo. 81. Steph. libri.

Atque hac re potiſſimùm (vt de coronis taceam) Olympicos diſtaſſe, cùm à Pythicis, tum ab aliis agonibus reperio, quod in illis ſoli equeſtres, & gymnici darentur, in his, gymnicos ludos, Muſici præcederent: hoc autem ipſum ſicut ex iis quæ antea [c] diximus intelligitur, ita etiam Philoſtratus[d] in hæc verba manifeſtiſſimè docuit, καὶ τὴν μὲν πυθῶ τοὺς ἐς αὐτὴν ἥκοντας αὐλοῖς τε παραπέμπειν καὶ ᾠδαῖς καὶ ψαλμοῖς κωμῳδίας καὶ τραγῳδίας ἀξιοῦν εἶτα τὴν ἀγωνίαν παρέχειν τὴν γυμνὴν ὀψὲ τούτων· τὴν δὲ ὀλυμπίαν τὰ μὲν τοιαῦτα ἐξελεῖν ὡς ἀνάρμοςα καὶ οὐ χρηςὰ ἐκεῖ παρέχεσθαι δὲ τοῖς ἐς αὐτὴν ἰοῦσιν ἀθλητὰς γυμνοὺς· ἡρακλέους ταῦτα ξυνθέντος. Vnde intelligendus nimirum locus alter [e] eiuſdem Philoſtrati: vbi olympiæ occaſione, de publici conuentus quamlibet incorporalis rei materia diſſeritur: eam verò eſſe ait Apollonius (non de Olympico, ſed de quolibet conuentu agens, vt arbitror) τεμένη τε καὶ ἱερὰ καὶ δρόμους καὶ σκηνὴν δήπου (at ſcenam, vel theatrum olympiæ non fuiſſe ſuperius oſtendimus ἔθνη τε ἀνθρώπων τὰ μὲν ἐκ τοῦ ὁμόρου, τὰ δὲ ἐκ τῶν ὑπερορίων τε καὶ ὑπὲρ θάλατταν καὶ μὴν καὶ τεχνῶν πλείςων εἰκὸς αὐτὴν ξυγκεῖσθαι καὶ σοφισμάτων σοφίας τε ἀληθινῆς καὶ ποιητῶν καὶ ξυμβουλίων καὶ διαλέξεων (hæc autem omnia cum ſuperioribus Plutarchi verbis comparanda moneo) γυμνῆς τε ἀγωνίας καὶ μουσικῆς, ὡς Πυθοῖ πάτριον. Et quidem hîc Olympicum conuentum propterea non nominat, ſed Pythicum modo, quoniam in Olympico vtique gymnicos meros, aut equeſtres, ſiue curules exhiberi ſolitum ludos non Muſicos vt in Pythicis, & reliquis. Quamobrem in conſpectum regis Xerxis adducti olim perfugę pauci, qui ab Arcadia venerant, & à Perſis aliis anquiſiti quidnam rerum Græci agerent: reſponderunt apud Herodotum[f], eos agere Olympia, & ſpectare certamen equeſtre, ac gymnicum: nulla Muſici vllius agonis mentione habita, εἰς δέ τις πρὸ πάντων ἦν ὁ εἰρωτῶν αὐτοὺς ταῦτα, οἱ δέ σφι ἔλεγον ὡς ὀλύμπια ἄγοιεν καὶ θεωροῖεν ἀγῶνα γυμνικὸν καὶ ἱππικόν. Denique Diodorus Siculus[g] ab Hercule Olympicum agonem, equeſtrem, & gymnicum conſtitutum, icto inter ipſum & Argonautas fœdere, miſſóſque legatos ad vicinas vrbes, qui certaminis diem indicerent in hæc verba ſcripſit: ὑποςησάμενον δὲ ἱππικὸν ἀγῶνα, καὶ γυμνικὸν τάτε περὶ τῶν ἄλλων διατάξαι καὶ θεωροὺς ἀποςεῖλαι τοὺς ταῖς πόλεσι προαιρουμένους τὴν θέαν τῶν ἀγώνων. Facete igitur, & argutè apud Philoſtratum [h] Theſpeſion Gymnoſophiſtas Æthiopas, hoc diſtare ab Indis Brachmanibus dicebat Apollonio, quo differrent Olympici vbi meræ nudorum athletarum pugnæ à Pythicis, vbi mira canentium, & recitan-

c cap. 4. huius lib.

d lib. 6. de vita Apollo. fol. 36. Aldin. lib.

e Ex lib. 8. de Apollon. circa fin. in fol. 55. pag. 2.

f Vrania li. 8. fol. 298. lib. à Steph. excuſi. Vnde reliqua vide ſîs ad hãc hiſtoriá pertinentia cap. 22. li. proximè ſequentis.

g lib. 4. biblioth. f. 178.

h lib. 6. de Apoll. fo. 36. ſtatim poſt illa quæ ſuperius appoſui.

tium ſuauitas afficiebat ſpectatorum animos, τοῦτο ἦσαν παρὰ τὴν ἰνδαυ ϐεφίαν ταῦτα ἐνταῦθα οἱ μὲν γὰρ ὥσπερ ἐς τὴν πυθὼ καλοῦντες ποικίλαις δημαγωγοῦσιν ἴϐγν ἴυγξιν· ἡμεῖς δὲ ὥσπερ ἐν ὀλυμπίᾳ γυμνοί: De curulis autem agonis apud Olympiam ſeu Elidem inſtauratore non minus quàm gymnici Hercule quod à Diodoro diximus modo in dubium vocari poteſt propter illum Caſſiodori ex libris variarum[a] locum quo primam Circenſium editionem Olympicam Oenomao tribuere videtur ſic admodum ſcribens. Primus enim hoc apud Elidem Aſiæ ciuitatem Oenomaus fertur edidiſſe quod poſtea Romulus in raptu Sabinarum nec dum fundatis ædificiis ruraliter oſtentauit Italiæ. Hic fuit Oenomaus[b] Elidis rex Hippodamiæ pater qui eius procis curule certamen ea lege propoſuiſſe fertur vt filia victori in matrimonium cederet victus mortem ſubiret. Aurigam Oenomai Myrtilum Pelops pretio corrupit vt axes infirmos curruí ſubiungeret. Victoria puella & regno ſimul Oenomai eo certamine colliſi ac perempti potitus in mare Myrtilum proiecit ſocerique caſum ita vltus eſt. Sed hæc vetuſtiora nondum inſtituto aut ſacrato vlli agone Olympico quod poſtea factum ab Hercule in aui Pelopis honorem ſuperiùs declaraui ſermone huius libri ſexto & decimo. Ad Pythia[c] quidem quod attinet, cùm non minus tibiis quàm cithara ibi cani ſolitum vel ex illo Philoſtrati loco, alios complures à me ſuperius *cap.* 4. cùm de tibiæ in agonibus ſacris vſu diſputarem allatas in memoriam reuocante ſatis cuique appareat! equidem facere non poſſum quin rideam, vbi ad iſtud Horatij in arte,

--qui Pythia cantat
Tibicen didicit prius extimuitque magiſtrum,

video non priſcum interpretem, ſed interpolatorem ipſius (vt malo credere) quempiam nuper à Cruquio in Antuerpiana Plantini officina editum, ad illud Tibicen τὸ Citharœdus apponere tanquam carminibus in laudem Apollinis Pythij cauendis citharœdos, non item, aulædos, ac tibicines adhiberi fas aut mos fuerit. Nec tamen citharam potius quàm tibiam, Apollini placuiſſe inficior, aut in Pythicis agonibus commendatam: quando ſignum ipſum Apollinis apud Delphos ita effictum vt citharam teneret, ex eo Plutarchi[d] loco intelligimus, in quo de cytharæ ſono exaudito, è templi Delphyci adito, cùm Caphis Phocenſis iuſſu Syllæ de mittendis ad ipſum Apollinis Delphici theſauris verba cum Amphyctionibus faceret, ſic ferè ſcriptum, ὁ δὲ κάφις ἧκε μὲν εἰς δελφοὺς, ὤκνει δὲ τῶν ἱερῶν θιγεῖν & cæt. ἐνίων δὲ φασκόντων ἀκοῦσαι φθεγγομένης τῆς ἐν τοῖς ἀνακτόροις κιθάρας εἴτε πιστεύσας εἴτε τὸν σύλλαν βουλόμενος ἐμβαλεῖν εἰς δεισιδαιμονίαν ἀπέστειλε πρὸς αὐτόν· ὁ δὲ σκώπτων ἀντέγραψε θαυμάζειν τὸν Κάφιν εἰ μὴ συνίησιν ὅτι χαίροντος οὐ χαλεπαίνοντος εἴη τὸ ᾄδειν. ὥστε θαρροῦντα λαμβάνειν ἐκέλευσεν ὡς ἡδομένου τοῦ θεοῦ καὶ διδόντος. Nemeorum quidem, ludicro citharœdos, in theatro decertaſſe, in quibus Pyladem citharœdum Timothei Perſas canentem cum Philopœmenes ſuperueniſſet, hoc modo exorſum.

κλεινὸν ἐλευθερίας τεύχων μέγαν ἑλλάδι κόσμον.

grandiloquentia verò poëtæ congruente cum recitantis canora voce, oculos ex omni theatri parte in Philopœmenem coniectos Plutarchus ille alibi[e] memorat. Nam quid mihi de ludis à Ptolomæo apud Alexandriam

a Lib. 3. variarum epiſto. 51. fol. 76.

b De Oenomao & Pelope hiſtoriam vide ſis apud Strabonem lib. 8. Pauſaniam Eliac. 1. fo. 157. & 164. libri Vecheliani. & Eliacon 2. in fol. 200. vbi ſuperatorũ aliorum procorum atque peremptorũ nomina percenſentur.

c De quibus & ſuperius cap. 17. actum eſt: & verò agetur ſequẽti libro cap. 24.

d In Sylla, ad fin. pagin. 839. & ſequẽ. lib. à Stepha. excuſſ.

e Philo poem. fo. 663 & Lyſandro fol. 81

driam Muſis & Apollini dedicatis, vbi quemadmodum athletarum, ſic communium (vt eſt apud Vitruuium[a]) ſcriptorum victoribus, præmia & honores conſtituit, aut quid etiam de Græcanico certamine Muſico, gymnicóque, ac equeſtri Neronis temporibus atque Domitiani Romæ dato, cuius Tacitus *lib.14.annal.* & Suetonius *in Domitiano.cap.*4. meminêre, verba opus eſt facere?

a ſub init. lib. 7. de architectura è quo ſcripſit lib.3.cap.27.

Oratorum & poëtarum commiſſiones Romæ in Capitolinis Neronis & Domitiani agonibus Muſicis exemplo ac more græco & victores coronati. Plinius explicatus. Quæſtionum inter priuatos parietes expeditiones ratio, non ſine ſortitione, ac præmio ex Agellio. Victores equeſtribus, ſeu curulibus ludis quorum equi pernicitate præſtiterant & ipſi coronati, ſiue abſentes, ſiue etiam præſentes, qui tamen ipſi equos non agitaſſent. Expenſus Homeri hac de re locus παραβάτης· Deſultores. Αποβάτης. Αναβάτης. Fæminæ Olympionicæ ob equos præſtitos qui ludis alios pernicitate ſuperaſſent. quarum prima Cyniſca Archidami filia Ageſilai ſoror tum Euryleonida atque Beliſtica. Alexander nummos ſignari iuſſit ſuis curruum victorijs Olympiacis. Choragi ludorum Muſicorum ſiue ſcenicorum ſortito ducti, ſed, & Critæ, ſiue iudices ludorum.

CAP. XXVI.

ILlud potius notandum eius Domitiani temporibus Romæ ludicro Capitolino quinquennali quod Capitolino Ioui triplex Muſicum, equeſtre, gymnicum ab illo Imperatore cõſtitutum dixi, non minus oratorum, quàm poëtarum exemplo moris in antiqua Græcia olim ſeruati (de quo è Plutarcho & Pauſania locos paulò antè protuli) commiſſiones fuiſſe, intérque ipſos qui victor eſſet pronuntiatus & coronam, & cætera vtique præmia eſſe conſequutum. Huius obſeruationis meę, cùm guſtum aliquem dare tractatus iſtius initio *cap.3.ſupra.* cœperim, vnum adhuc auctorem Suetonium habeo, quo loco, *Domit.cap.*13. Sed & Capitolino certamine cunctos ingenti conſenſu precantes vt Palfurium Suram reſtitueret, pulſum olim Senatu, ac tum de oratoribus coronatũ nullo reſponſo dignatus, tacere tantummodo iuſſit voce præconis: item vbi[b] de Neroniis illi triplici certamine Græcanico, In Orcheſtrum (inquit) Senatúmque deſcendit: & orationis quidem carminíſque Latini coronam, de qua honeſtiſſimus quiſque contenderat, ipſorum conſenſu conceſſam ſibi recepit. De ludicro iſto Capitolino, quo de agimus ſenſiſſe Iunium Mauricum exiſtimo, cùm virgatus ob Imperatore Traiano de Viennenſium agone, reſtituendum ipſi & non eſſe, pro ſententia dixit teſte Plinio, *lib.4.Epiſtol.* & adiecit. Vellem etiam Romæ tolli poſſe. At quod addit Plinius eo loci, vnde verba libro huius Agoniſtici tertio[c] proferre certum eſt: Placuiſſe agona tolli qui mores Viennenſium infecerat, vt noſter hic omnium: etſi Noſtri nomine Romanum illud, atq; Capitolinum, à Nerone vel Domitiano inductum certamen intelligit: non tamẽ quà gymnicum fuit, eos mores aut Romanorum, aut omnium Romanæ ditionis hominum infectos crediderim, aut quà equeſtre: ſed potiùs quà Muſicum, hoc eſt [d] poëticũ, ac potiſſimè ſcenicum, hiſtrionicum quippe, aut mimicum. Ad illa verò in Muſicis ludis poëtarum, oratorum, hiſtoricorum commiſſiones, quæ interuentu etiam Prætorum ludis præſidentium fierent, ſed tum adhuc extra ordinem, aut ludis fortaſſe ipſis ſcenicis referendum puto, quod de Octauio Auguſto Suetonius[e], Ingenia ſui ſæculi omnibus modis fouit, recitantes & benigne &

b Nero cap. 12.

c cap.26. ad extremum.

d Rectè, Hoc eſt, vt docui ſ.ad c. 3. & lib.ſeq.c. 14. ad margi. ſub initium.

e cap.89. in eius vita.

patienter audiuit: nec tantùm carmina, & hiſtorias, ſed & orationes, & dialogos. Componi tamen aliquid de ſe niſi & ſerio & à præſtantiſſimis offendebatur, admonebátque Prætores ne paterentur nomen ſuum commiſſionibus obſoleſieri. Niſi tamen huiuſmodi commiſſiones ac recitationes, ante Domitianum certè, ante Neronem inter priuatos parietes admiſſo interim frequenti nonnunquam auditorio factæ: quod ſuſpicari ex alio quodam Suetonij loco[a] potius libet, præſertim ideò quia pòſt paulò ſub Adriano quoque Imperatore Athenis vſurpatus, non ſine illa qua de agimus ſortitione intelligamus tradente quidpiam, non abſimile Agellio de quæſtionibus, ac diſputationibus priuatis in ea vrbe, dum Saturnalia forte agitarentur propoſitis atque diſcuſſis, victori etiam conſtituto ab eo qui cœnam præberet præmio, Qua de re illius hæc ſunt in reliquis[b], Conueniebamus ad eandem cœnam compluſculi & cætera. tum qui cœnulam ordine ſuo curabat, præmium ſoluendæ quæſtionis ponebat, librum veteris ſcriptoris, vel Græcum, vel Latinum & coronam è lauro plexam, totidémque res quærebat, quot homines iſtic eramus, cúmque eas omnis expoſuerat, rem, locúmque dicendi ſors dabat. Quæſtione igitur ſoluta, corona & præmio donabatur: non ſoluta autem tramittebatur ad eum qui ſortitò ſucceſſerat, ídque in orbem vice pari ſeruabatur. Si nemo diſſoluebat quæſtionis eius nodum, præmium ipſum & corona Deo, cuius id feſtum erat, dicabatur. & cæt. Hæc vbi ordine quo dixi propoſita atque ſingulis ſorte ductis diſputata explanatáque ſunt, libris, coroniſque omnes donati ſumus: niſi ob vnam quæſtionem & quæ ſequuntur: quibus eius quæſtionis coronam Deo feriarum illarum Saturno datam Agellius tradit. Cuius illa omnia viſum huc ideo congerere, vt ex ipſis quæ fuerint ſortitiones coronæ, ac præmia cætera in priuatis commiſſionibus, augurari ſaltem coniectura (ſi non planè percipere) quiſque per ſe facilius quiret.

a In Claudio cap. 41. Videto & Plinium Epiſto. 13. li. 1. ad Soſſiũ Senecionem.

b Ex cap. 2. lib. 18. noct. atticar.

Animaduertendum hoc etiam, quod luſtralibus, & ſacris agonibus, qui equos curribus agitandis alerent, & quorum equi victoriam ex pernicitate inde reportaſſent ipſi victores à præconibus proclamabantur, & à poëtis etiam laudabantur, ſicuti Hieronem Siciliæ Tyrannum à Pindaro ſuis odis celebratum legimus de quo Theophraſtus in libris de regno apud Plutarchum[c] narrat equos Olympia certatum miſiſſe, ipſiſque tabernaculum ſplẽdidè ornatum erexiſſe, Themiſtoclem verò pro ſententia dixiſſe apud Græcos vt tentorium tyranni diriperent, ipſiúſq; equos, à certamine arcerent, τὸν θεμιστοκλέα πέμψαντος εἰς ὀλυμπίαν ἱέρωνος ἵππους ἀγωνιστὰς καὶ σκηνήν τινα κατεσκευασμένην πολυτελῶς στήσαντος εἰπεῖν ἐν τοῖς ἕλλησι λόγον ὡς χρὴ τὴν σκηνὴν διαρπάσαι τοῦ τυράννου καὶ κωλῦσαι τοὺς ἵππους ἀγωνίζεσθαι. Itaque in equis alendis magnificentiam, curruũ, numero celebrem in Alcibiade commendatam à Plutarcho[d] quod ſolus ille, prætereà nemo ad Olympicum agonem, neque priuatus, neque rex ſeptem miſerit. Quin etſi in ſpectaculis domini adforent, nihil propterea neceſſe habuiſſe ipſos vt currum agitandis equis conſcẽderent, de quorum pernicitate nihilominus victoriam eſſent reportaturi: quãobrem Homericus Achilles[e] (etſi hoc ab interpretibus & ſcoliaſtis non aduertitur) Achillem, atque Idomeneum, qui de equeſtri certamine in contentionem venerant: ſedere in loco agonis, & equorum curſuram velut

c In Themiſtocle fo. 225 lib. à Stepha. excuſi.

d Alcibiad. fol 257. qui & in Alexandro, fol. 1222. victoriis curruum Olympiacis ſuis patrem ipſius Philippũ Macedonẽ gloriæ cupiditate nimia & oſtentatione nummos ſignaſſe ſcribit. De Alcibiadis autem iſta magnificentia ſubtilius agetur inferius lib. 3.

e Iliad. 4.

velut agonotheta quiſpiam ſpectare iubet, his omnino verſibus,

ἀλλ' ὑμεῖς ἐν ἀγῶνι καθήμενοι εἰσοράασθε.
ἵππους· οἱ δὲ τάχ' αὖτοι ἐπειγόμενοι περὶ νίκης
ἔνθα δ' ἐλεύσονται· τότε δὲ γνώσεσθε ἕκαστος
ἵππους ἀργείων οἱ δεύτεροι οἵ τε πάροιθεν.

Non enim περὶ παραβατῶν, de quibus alio eiuſdem libri loco loquitur hic agit, quorum non in bello tantùm, ſed in ludis quoque vſus fuit: ſicuti de Panathæneis agens Plutarchus in Phocione[a] indicat, vbi ἀποβάτας vocauit, quo nomine idem ipſum quod illo ſignificari Dionyſius Halicarnaſſeus lib. VII. antiquit. Roman. docuit, τοὺς παροχουμένους τοῖς ἡνιόχοις eſſe dicens τὸν σταδιαῖον ἁμιλλῶντας δρόμον αὐτοὺς πρὸς ἀλλήλους. Ἀναβάτας eoſdem apud Pauſaniam eſſe arbitror quod à Sylburgio Dionyſij ſcoliaſte diligentiſſimo notatum, cùm hic exſcripſiſſem reperi: quamobrem auctoris adferre verba piget: proponam tamen, vt ſtudioſo noſtri lectori gratificer: Igitur vbi de Calpes & Apenes differentia, καὶ ἀπ' αὐτῆς (ait) ἀποπηδῶντες ἐπὶ τῷ ἐσχάτῳ δρόμῳ συνέθεον οἱ ἀναβάται ταῖς ἵπποις εἰλημμένοι τῶν χαλινῶν, καθὰ καὶ ἐς ἐμὲ οἱ ἀναβάται καλούμενοι. διάφορα δὲ τοῖς ἀναβάταις ἐς τὸν κάλπης τὸν δρόμον ἐστὶ σημεῖα ἐπὶ καὶ ἄρσενες σφίσιν ὄντες οἱ ἵπποι. Fœminas quidem Olympionicas, non ipſas agitaſſe curules equos, ſed hoc cum agitatoribus exhibuiſſe ludis, & ideò coronam meruiſſe conſtat. Ac primùm curru quadrijugo Cyriſcam Archidami Lacedæmoniorum regis filiam, quæ ad curſum ſtadialem, ſiue Circenſem equos aluerat primam fœminarum omnium viciſſe, cui & Mauſolæum, & plataniſta ædificatum fuerit Pauſanias[b] memorat, quo loco, πρὸς δὲ τῷ πλατανιστᾷ Κυνίσκας ἐστὶν ἡρῷον θυγατρὸς Ἀρχιδάμου βασιλεύοντος σπαρτιατῶν· πρώτη δὲ ἱπποτροφῆσαι γυναικῶν καὶ ὀλυμπιάσι πρώτη νίκην ἀνείλετο ἅρματι. Hanc Cyriſcam, non Archidami filiam, ſed Ageſilai magni ſororem Plutarchus[c] perſuaſam à fratre conſcenſo curru, apud Olympiam decertaſſe refert: volente nimirum iſtud Græcis oſtendere, non vllius virtutis ſed diuitiarum, & ſumptuum talem rem eſſe, ἔπεισε τὴν ἀδελφὴν Κυνίσκαν εἰς ἅρμα καθίσασαν ὀλυμπιάσιν ἀγωνίσασθαι, βουλόμενος ἐνδείξασθαι τοῖς ἕλλησιν (ait ille) ὡς οὐδεμίας ἐστὶν ἀρετῆς, πλούτου δὲ καὶ δαπάνης τὰ τοιαῦτα, vel (vt alibi legitur) ἀλλὰ πλούτου καὶ δαπάνης, ἡ νίκη, Rurſum Pauſanias *Laconi. fol.* 77. alterius fœminæ Olympionicæ, ob equos ſcilicet Circenſes exhibitos Euryleonidæ ſtatua itidē honoratæ mentionē facit, his verbis, πρὸς δὲ τῷ σκηνώματι ὀνομαζομένῳ γυναικός ἐστιν εἰκών. λακεδαιμόνιοι δὲ εὐρυλεωνίδα λέγουσιν εἶναι. νίκην δὲ ἵππων συνωρίδι ἀνείλετο ὀλυμπικήν. Idē alio loco *Eliacôn.* I. *fol.* 121. *Aldini exemplaris.* Beliſticham è Macedonia maritima oriundam narrat, curru equeſtri victricem fuiſſe renuntiatam, circa Olympiadam octauam & viceſimam ſupra centeſimam: ἐπὶ μὲν δὴ τῇ συνωρίδι βελιστίχην ἐκ μακεδονίας τῆς ἐπὶ θαλάσσῃ γυναῖκα τληπόλεμον δὲ λύκιον ἀναγορευθῆναι λέγουσιν ἐπὶ τῷ κέλητι. τοῦτον μὲν ἐπὶ τῆς πρώτης καὶ τριακοστῆς τε καὶ ἑκατοστῆς ὀλυμπιάδος τῆς βελιστίχης τὴν συνωρίδα ὀλυμπιάδι πρὸ ταύτης τρίτη. Nam earum quidem neutram decurriſſe Olympiæ ſentio, illam verò, Cyniſcam ſcilicet, agonibus Olympicis interfuiſſe, ibíque cùm nō per ſe, ſed per aurigam vtique decertaſſet coronatā propter ſuos equos, qui curuli certamine viciſſent ipſa Plutarchi verba (ſi quemadmodum oportet expendantur) manifeſtè ſatis comprobant. Igitur & curulibus,

a fol. 1377. edit. Stepha. Vbi vide annotat. ad fol. 139. Latinæ verſionis ex Varino & Dionyſ. Halicarnaſſ. ad fi. lib. 7. Roma. antiq. f. 479. & ad Plutar. in Æmil. fol. 475. Et Latin. verſionis fo. 416. ex Homer. & Porphy. in quæſ. Homer. Euſtath. ad Homer. in γ. & λ. Iliad. Euripide in Supplicibus. Apollonio in Argonauticôn j. Quibus adde ſis Iſidorū Hiſpalen. Orig. 18. lib. cap. 38. Vbi, Deſultores nominati (ait) quod olim, pro vt quiſque ad finē curſus venerat deſiliebat & currebat, ſiue qd de equo in equum tranſiliebat.

b Laconicis fol. 69. Aldi. lib. & fol. 79. Meminit & initio libr. 2. Eliacôn fol. 139. Vt ſtatuā eius poſitam Olympiæ dicit, Appellis artificio elaboratam.

c Apophth. Lacon. f. 374. Stepha lib. & in vita Ageſilai, fol. 108.

& equeſtribus celitum, quos dicebant agonibus, qui non ipſi decertauerant, ob equos tamen quos expenſis aluerant ſuis, quorumque curſus voluptatem populo, Diis cultum tribuerant per agitatores, aurigáſque coronas merebantur, etſi quæ alia præmia eſſent propoſita: ſicuti Philippus Macedo, de quo Plutarchus *in Alexand.* narrat, poſt captam Potidæam eodem die tres nuncios accepiſſe, fuſos à Parmenione ingenti pugna Illyrios, alterum Olympiis ſe equis celitis pernicitate viciſſe: ὀλυμπιάσιν ἵππῳ κέλητι νενικηκέναι: tertium Alexandrum ipſi natum. Adeò autem gloriæ auidum fuiſſe, vt victoriis curruum Olympiacis ſuis nummos ſignari iuſſerit, τὰς ἐν ὀλυμπίᾳ νίκας τῶν ἁρμάτων ἐγχαράττων τοῖς νομίσμασιν. Nam vt ipſe, aut Circenſes equos agitauerit, aut ipſi aurigæ παραβάτου, ἀποβάτου, aut ἀναβάτου in more aſſederit in agonibus ludicris depugnaturus nuſpiam proditum: ſed per equites, aut agitatores victoriam ex equorum pernicitate ſæpe abſentem ipſum meruiſſe, hoc eſt quod Plutarchus eo loco ſignificat. Ac ſimiliter, non modò coronas agonis Muſici poëtas qui docerent fabulas, itémque cantores ſiue recitatores actoréſque dramatum (quos ludios & hiſtriones vocabant) abſtuliſſe, aliiſque præmiis, & (ſi populo valdius placuiſſent) libertate, inæſtimabili vtique præmio, donatos accepimus[a]: verùm eos quoque actorum ſcenicorum gregis coragos, quorum induſtria ſumptibúſque ludi exhiberentur ſcenici ſiue theatrales. Hoc adeò colligere ſum viſus, tum ex aliis, quos initio libri huius *ad fin. cap.3. ſupra*, de Andocide atque Ariſtide à Plutarcho attuli ſuper Iſocratem teſtimoniis, tum etiam ex iſto Plutarchi loco[b], ſæpius à me iam ſed ſuo merito laudati, vbi Themiſtoclem fuiſſe choragum, aut certantibus Tragœdis, quo tempore magno in honore ac pretio hi ludi habebantur, magnóque ſtudio, atque contẽtione ambitioſa edebantur, cuius victoriæ monimentum ille tabula inſcriptum extare voluerit. Nam eius auctoris hæc verba ſunt, ἐνίκησε δὲ καὶ χορηγῶν τραγῳδοῖς μεγάλην ἤδη τότε σπουδὴν καὶ φιλοτιμίαν τοῦ ἀγῶνος ἔχοντος, καὶ πίνακα τῆς νίκης ἀνέθηκε τοιαύτην ἐπιγραφὴν ἔχοντα, Θεμιστοκλῆς φρεάρριος ἐχορήγει, φρύνιχος ἐδίδασκεν, Ἀδείμαντος ἦρχεν. Et ſimiliter athletarum choragis Delphici tripodes duo præmij loco dati, vnus quidem altitudinis cubitorum nouem, ad puerorum, alter verò, ad certamina virorum deſtinatus, cubitorum duodecim, quos tripodas in pompa illa celebri ludorum apud Daphnem ab Antiocho Epiphane exhibitorum circumlatos fuiſſe, narrat his verbis Athenæus, *lib. deipnoſophiſt. 5. fol.59. Ald exemp.* τούτων δὲ ἐφεξῆς ἐφέροντο δελφικοὶ τρίποδες ἆθλα τοῖς τῶν ἀθλητῶν χορηγοῖς· ὁ μὲν παιδίσκων ἐννέα πηχῶν τὸ ὕψος· ὁ δὲ πηχῶν δώδεκα, ὁ τῶν ἀνδρῶν: vbi, tametſi non ignoro choragorum nomen ad eos paſſim referri qui certaminibus athletarum neceſſaria ſubminiſtrant, ſicut in illo Plutarchi, Muſicorum ſiue ſcenicorum. Attamen ſi erit quiſpiam, qui choragum vtrobique malit chori ſiue collegij principem, eum qui primas partes agit, qui reliquis peritia & virtute præit, ac veluti choream ducit, interpretari, in ipſius opinionem non grauatè conceſſero, interim peruagatam ſequor. Atque in his tragicorum, comicorúmque agonibus, & actorum ſiue hiſtrionum, commiſſiones ſortitò factas, & ipſos choragos, non ſine ſortitione apud Athenienſes è tribubus electos, idem ille Plutarchus alio loco perſpicuè oſtendit, exemplo (quantum augurari

a l. diuo. C. qui manum. non poſſunt. l. ſi priuatus. D. qui & à quib. Vide Cuiac. lib. 2. obſeruat. ca. 22.

b Themiſt. f. 207. & 218. lib. à Stepha. excuſi.

gurari coniectura licet) à luſtralibus agonibus petito. Sic enim ille [a] de ludis ab Alexandro poſt ſuum ab Ægypto in Phœniciam reditum exhibitis, καὶ πομπὰς ἐπετέλει καὶ χορῶν ἐγκυκλίων καὶ τραγικῶν ἀγῶνας οὐ μόνον ταῖς παρασκευαῖς, ἀλλὰ καὶ ταῖς ἁμίλλαις λαμπροὺς γενομένους· ἐχορήγουν γὰρ οἱ βασιλεῖς τῶν κυπρίων ὥσπερ ἀθήνησιν οἱ κληρούμενοι τὰς φυλάς· καὶ ἠγωνίζοντο θαυμαστῇ φιλοτιμίᾳ πρὸς ἀλλήλους, μάλιστα δὲ ὁ νικοκρέων ὁ σαλαμίνιος καὶ πασικράτης ὁ σόλιος διεφιλονείκησαν· οὗτοι γὰρ ἔλαχον τοῖς ἐνδοξοτάτοις ὑποκριταῖς χορηγεῖν. & cæt. Iudices quoque ipſos Athenis ſorte ductos, è tribubus, qui de Muſicorum ludorum victoria pronuntiarent, ex eo intelligimus, quod ab illo ipſo alibi [b] narratur, cùm primam fabulam Sophocles etiamnum iuuenis dediſſet, atque in ſpectatorum concertatione non eſſet certaminis iudices ſortitus archon, ſiue prætor Apheſion Cimonem cum collegis ducibus ingreſſum theatrum poſt facta Deo ſolennia libamina eos non dimiſiſſe, ſed illos decem è ſingulis tribubus ſingulos coëgiſſe, iuratos conſidere ac diſceptare: victorem pronuntiatum Sophoclem. Æſchylum id ægrè ferentem in Siciliam profectum ibi deceſſiſſe, & ad Gelam ſepultum fuiſſe, πρώτην γὰρ διδασκαλίαν (inquit) τοῦ σοφοκλέους ἔτι νέου καθέντος ἀψεφίων ὁ ἄρχων φιλονεικίας οὔσης καὶ παρατάξεως τῶν θεατῶν, κριτὰς μὲν οὐκ ἐκλήρωσε τοῦ ἀγῶνος ὡς δὲ Κίμων μετὰ τῶν συστρατήγων προσελθὼν εἰς τὸ θέατρον &c. ἠνάγκασε καθίσαι καὶ κρῖναι δέκα ὄντας ἀπὸ φυλῆς μιᾶς ἕκαστον &c.

Quomodo athletæ tertia commiſſione victoriam conſequuti. τριαχθῆναι περιπεσαζόμενος. Varia Milonis Crotoniatæ in agonibus gymnicis victoriarum hiſtoria. Theocritus interim enarratur & Lucillianum carmen illuſtratur. Milo vbi conſtitiſſet, inde nulla vi nullo cuiuſquam impetu deiectus. Ab iſto more athletico ducta ſimilitudo, in quodam apud B. Paulum loco indicatur. Plautus explicatur. De Milone iucunda ex Æliano prolata hiſtoria: ſed & alia pleráque minimè vulgaria è veterum libris collecta in huius capitis marginem reyciuntur.

CAP. XXVII.

Verùm Muſicis relictis ad gymnicos ludos, quibus ab ipſo initio totam hanc operam dicaui, explicandi principalis Reſcripti gratia (ſi placet) reuertamur: Atque ad illud potiſſimùm, quod cœperamus indicare, horum ſingulorum tertia quaque commiſſione, ac decertatione victoriam agoniſtas, & ſimul coronam conſequutos. Quod ipſum cùm illi paulò antè commonſtrati loci, vbi de ſortitione in ludis actum eſt (ſi modò ita vt oportet ab eruditis iuuenibus expendantur) haud obſcurè ſignificant, tum etiam hi comprobant manifeſtò quos in rem ipſam olim à me collectos numero proferam. Ariſtides Rhetor [c], ἐπὶ πάλιν αὐτῶν τῆς τυραννίδος κακῶν ἐπείρω. τὸ τρίτον πλεύσας ὥσπερ οἱ παλαισταὶ παλαίουσι. δὶς μὲν πρὸς τὸν αὐτὸν προσπταίσας· τρίτον δὲ ὅλως πρὸς τύραννον καὶ τυραννικὴν οἰκίαν. vbi quod ait, δὶς μὲν πρὸς τὸν αὐτὸν, videndum ne ad athletas referri minimè debeat, qui bis quidem, ſed non aduerſus eundem (vti dixi) depugnabant. Verùm illud quod antè poſuit τὸ τρίτον, nam tertia athletarum compoſitione victorem oſtendi, atque coronari demonſtratum eſt, niſi forte luctatores in eo ab reliquis athletis differebant, quod aduerſus eundem, vt bis certè ſuperarent ſemel ab vno quopiam deiecti ter depugnandum habuerint, ne alioqui ſuperiores illo extitiſſe

a Alexand. to. 1149. & 1150.

b Cimone fol. 884.

c κοινὴ ἀπολογία fol 146. pag. 2.

non exiſtimarentur : ac denuò aduerſus alterum ſimiliter, ita vt hunc quoque bis humi affligerent, ipſóque ſuperato itidem aduerſus tertium, quanquam hoc affirmare nolim. Sudas quidem τριαχθῆναι λέγουσιν(ait) οἱ παλαιστρικοὶ ἀντὶ τοῦ τρὶς πεσεῖν: addit deinde alteram huius verbi τριαχθῆναι interpretationem, ἢ τὸ τρὶς τροχάζοντα νικηθῆναι στάδιον δίαυλον δολιχόν. Sed prior quæ ad rem noſtram facit hoc vehementius placet quod Senecæ *lib. 5. de beneficijs cap. 3.* auctoritate ſtabilitur, cuius iſtud verbum eſt, quod ſuperius retuliſſe me recordor, Luctator ter abiectus perdidit palmam, non tradidit (vnde vulgari noſtrorum hominum prouerbio[a] ad alia pleraque relato iactato iactatum ſcimus. Tribus vicibus luctam conſtare, ac finiri tertia, nec vlterius produci, aut citerius conſiſtere) tum deinde quod antiquitus, eum qui quinquertio, ſiue pentathlo viciſſet ἀποτριάξαι dicebant, ſicuti Iulius Pollux *d. cap. 30. lib. 3. Onomaſt. vbi*, περὶ πεντάθλου, memorat, quo loco, ἐπὶ δὲ πεντάθλου τὸ νικῆσαι ἀποτριάξαι λέγουσι : cum qui victus foret πεντατριαζόμενον nouo quidem vt videtur, ſed non abſurdè, aut ineleganter compoſito vocabulo: tanquam τριαχθέντα ἀπὸ πεμπταμέρων ἀέθλων (vt Pindarus *Od. 5. Olympior.* nominat) quod videlicet quinque dierum ſpatio, ab vndecimo nimirum, vſque ad ſextum, & decimum quo de victoribus Hellanodicæ pronuntiabant, ſicuti ſcoliaſtis placet exigerentur : vel etiam ἀπὸ τῶν πέντε ἄθλων ἢ ἀγώνων τῶν ἐν τοῖς τέσσαρσι πεντετηρικοῖς, vel etiam τοῖς τρισὶν ἐν πεντάθλῳ vt apud Plutarchum[b] eſt) νικώμενον à Lucillio *lib. 2. Anthol. cap. 1. epigrammate 7.* epigrammatario dictum legimus ſic ferè,

--πέντε δ' ἀπ' ἄθλων
πρῶτος ἐκηρύχθην πεντετριαζόμενος.

Præterea quod D. Ioannes Chryſoſtomus aduerſus Iudæos[c] ita ſcripſit: Nunc autem res ipſa demonſtrat eos non ſemel aut bis ſed ter aggreſſos impetum feciſſe, non aliter quam fit in certaminibus Olympiacis: vt nulli dubiũ eſſe poſſit quin Eccleſiæ ſit victoria. Poſtremò quod eum, qui ſemel lapſus foret, aut alioqui ceſſiſſet, ſi is eodem certamine fuiſſet poſteà ſuperior, victorem habitum, atque corona donari ſolitum velut hieronicam ex iſto altero Lucilliano *lib. 2. Antolog. cap. 1. epigram.* 11. epigrammate in Milonem eximium luctatorem (Crotonienſem fortaſſe illum valde nobilem, atque adeò illuſtrem, quem in Chronicis ſcriptum eſt Olympiade prima coronatum eſſe Agellius libro xv. *cap. 16.* Tarquinij Superbi temporibus emicuiſſe, vſum alectore qui criſtallina ſpecie fabæ, modò in gallinaceorum ventriculis reperitur, aptum, vt dicunt, prælantibus ita omnium certaminum victorem obiiſſe Solinus Polyhiſtore[d] narrat) facile colligitur, quod ſic habet

εἰς ἱε-

a Sic lingua vernacula prolato, *A tres cops son tuttos.*

b Lib. 9. Sympoſiac. problem. q. 3. fol. 1314. Vbi de A litera, διὸ τοῖς τρισὶν ὥσπερ οἱ πένταθλοι περίεστι καὶ νικᾷ· τὰ μὲν πολλὰ φωνᾶεν ἐστί, τὰ δὲ αὖ φωνάεντα ἐν τῷ δίχρονον· ταῦτα δὲ αὐτὰ τῷ πεφυκέναι καθηγεῖσθαι. δευτερεύειν δὲ μηδέποτε μηδὲ ἀκολουθεῖν.

c Orat. 2. co. 1004.

d Polyhiſt. extremo cap. 4. de quo iſtud Simonidis lib. 3. anthol. cap. 2. epigram. 2. ὅς ποτε πίσῃ ἑπτάκι νικήσας ἐς γόνατ' οὐκ ἔπεσεν. De Milone Plin. lib. 7. cap. 20. Strab. lib. 6. fol. 291. Athenæus itẽ lib. 10. Deipnoſophiſt. poſt Cicer. lib. de ſenect. duobus locis. Vide Philoſtratũ libr. 5. de Apoll. 1. fol. 25. Euſtath. ad Homer. Od. θ. 1599. nu. 38. atque Valer. Maxim. ca. 12. lib. 9. Sed de Milone ipſiuſque robore ac poſt palmas gymnicas morte, Galenus quidem in protreptico ad artes fol. 5. Sed nemo diligentius quàm Pauſanias lib. 2. Eliac. fo. 150. Ald. lib Obitum quidem accuratè narrat Agell. lib. 15. c. 16. Ad palmas quod attinet, hoc inter cætera Pauſanias quod Lucillianis & Simonideis epigrammatibus occaſionem præbuit: ἐγένοντο δὲ Μίλωνι ἓξ μὲν ὀλυμπίᾳ πάλης νῖκαι· μία ἐν παισὶν ἐξ αὐτῶν· πυθοῖ δὲ ἐν τ' ἀνδράσιν ἓξ καὶ μία ἐνταῦθα ἐν παισίν. ἀφίκετο δὲ καὶ ἕβδομον παλαίσων ἐς ὀλυμπίαν· ἀλλὰ γὰρ οὐκ ἐγένετο εἷς τε καταπαλαῖσαι Τιμοσίθεον πολίτην τε ὄντα αὐτῷ καὶ ἡλικίᾳ νέον προσέτι δὲ καὶ συνέγγυς οὐκ ἐθέλοντα ἵστασθαι. Robore tamen corporis ad Euenum Ætolidæ flumen ſuperatum fuiſſe à bubulco Titormo, narrat Ælianus cap. 22 lib. 12. Var. hiſt. & addit, διαστρεψάμενος δὲ ὁ Μίλων εἰς τὸν οὐρανὸν τὰς χεῖρας τείνας ἔφατο, ὦ Ζεῦ, μὴ τοῦτον ἡρακλέα ἕτερον ἐπεμψας ἐνταῦθα ῥαθυμίαν λέγουσι τὴν παροιμίαν, ἄλλος οὗτος ἡρακλῆς. Cui congruit quod apud Theocritum ἐν νομεῦσι eidyllio 4. Corydon de Ægone quem bubulcum à Milone adductum ad certamen Olympicum dixerat, adiicit ſtatim, φαντί νιν ἡρακλῆι βίην καὶ κάρτος ἐρίσδεν. Et rectè βίην καὶ κάρτος licet ὑπερβολικῶς non tamen τὴν τέχνην qua ſuperatum ab Hercule Antæum ſuperius retuli. Nec enim bubulcorum ἀπαλαίστων ars vlla ſed robur eſſe intelligitur. Quod verò ſexies Olympionica Milo cũ centũ milibus ſuorũ ciuium quibus imperabat pugna Sybaritas ſuperarit, Olympiacis coronis ornatus, Herculis autẽ habitu claua & leonina pelle inſtructus: magnæq; ciuibus admira-

εἰς ἱερόν πότ᾽ ἀγῶνα Μίλων μόνος ἦλθ᾽ ὁ παλαιστὴς
τὸν δ᾽ εὐθὺς στεφανοῦν ἀθλοθέτης ἐκάλει.
προσβαίνων δ᾽ ὤλισθεν ἐπ᾽ ἰχνίον, οἱ δ᾽ ἐβόησαν
τοῦτον μὴ στεφανοῦν εἰ μόνος ὢν ἔπεσεν.
ἀντστὰς δ᾽ ἐν μέσσοισιν ἀνέκραγεν οὐχὶ τρί᾽ ἐστίν.
ἓν κεῖμαι λοιπὸν τ᾽ ἄλλα μέ τις βαλέτω.

admirationi propterea fuerit: diſces (ſi curæ hoc tibi) de Diodoro Siculo lib 12. Biblio. fol.294. De Milone iſto inſuper aliquid è Pauſania ſcribam lib.3.c.9. huius Agoniſt.

Vbi hoc quidem quod in extremo eſt ideò aſcriptum à poëta ſcitiſſimè atque argutiſſimè, ſi quid aliud potuit (mei namque iſtius athletici certaminis leges non ferunt modò, ſed iubent, omnia quæ ſcrupulum mouere poſſint, vt propellam, nihilque intentatum ſinam) quoniam de loco, in quo ſemel conſtitiſſet Milonem deiici nulla vnius hominis vis, nullo impetu potuiſſe à Philoſtrato proditum in s̃. d. loco vbi, *οἱ μὲν δὴ κατ᾽ ὀλυμπίαν τε καὶ ἀρκαδίαν λόγοι τὸν ἀθλητὴν ἱστοροῦσι τοῦτον ἄτρεπτον γενέσθαι καὶ μὴ ἐκβιβασθῆναί ποτε τοῦ χώρου ἐν ᾧ ἐστι*: quod & Pauſanias docet Eliacôn ſecundo, & Galenus ipſe libro ſecundo *ὑγιεινῶν*[a] his verbis, *εἰ δὲ δὴ καὶ κελεύσειέ τινι καθέλκειν τε καὶ κάμπτειν βιαίως αὐτὸν ἀκίνητόν τε καὶ ἄκαμπτον οὐ ταῖς χερσὶ μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῖς σκέλεσι καὶ τῇ ῥάχει, διαφυλάττων οὐ σμικρὸν γυμνάσεται γυμνάσιον εἰς εὐτονίαν ὀργάνων. οὕτω τοι λόγος ἔχει κἀκεῖνον τὸν Μίλωνα γυμνάζειν ἑαυτὸν ἐνίοτε δὲ ἀποσαλεῦσαί τε καὶ μετακινῆσαι τῆς ἕδρας ἐπιτρέποντα τῷ βουλομένῳ. ἀλλὰ τοῦτο μὲν σκελῶν ὡς ἂν εἴη μάλιστα γυμνάσιον. ἐνίοτε δὲ εἰ τὰς χεῖρας γυμνάζειν βούλοιτο, τὴν πυγμὴν διαλύσειν κελεύοντα: αὖθις δ᾽ ἂν ὥς φασιν ἐν ταῖς χερσὶν ἔχων ἢ ῥοιὰν ἤ τι τοιοῦτον ἕτερον ἀφαιρεῖσθαι τῷ βουλομένῳ παρεῖχε.* Quæ poſtrema Galeni verba teneri non poſſum quin adhibito Æliani iucundam de Milonis amica hiſtoriam exhibente illuſtrem teſtimonio *Μίλωνος τοῦτο τὴν ῥοιὰν* (inquit, Punicum malum tenenti Miloni abſtrahi de manibus nulla vi antagoniſtarum, ſed non ſemel ab ipſius amica eripi potuiſſe, atque ita corpore quidem robuſtum, animo verò minime virilem & fortem ipſum fuiſſe ſignificans) *ἣν ἐν τῇ χειρὶ κατεῖχεν οὐδεὶς τῶν ἀντιπάλων ἑλεῖν ἐδύνατο. ἡ δὲ ἐρωμένη αὐτοῦ ῥᾷστα αὐτὴν ἐξῄρει φιλονεικοῦντα πρὸς αὐτὸν πολλάκις· ἐκ δὴ τούτου νοεῖν ἔσται ὅτι Μίλων ἰσχυρὸς μὲν τὸ σῶμα ἦν, ἀνδρεῖος δὲ τὴν ψυχὴν οὐκ ἦν.* Ad hũc athletarum obfirmandi ſeſe morem, quo minus loco dimouerentur aſpexiſſe D. Paulum ad Corinthios (apud quos celebrata Iſthmia) ſcribentem ſuſpicor cùm ipſis ita præcipit, *cap.15. verſu poſtremò*, *ὥστε ἀδελφοί μου ἀγαπητοὶ ἑδραῖοι γίνεσθε ἀμετακίνητοι περισσεύοντες ἐν τῷ ἔργῳ τοῦ κυρίου πάντοτε· εἰδότες ὅτι ὁ κόπος ὑμῶν οὐκ ἔστι κενὸς ἐν κυρίῳ.* vtitur enim perlibenter ſimilitudinibus, aut metaphoris à re athletica deductis, cum ipſis agens Apoſtolus, ob illam fortaſſe quam dixi rationem, vt aliis allatis teſtimoniis affatim docuiſſe, me trino iſto tractatu arbitror.

a fol.241.in princip. adde in s̃.d.loco fol 150.

Plautinus locus enarratur in quo de ſeptenorũ Cyathorum ludis. Curules ludi apud Græcos duodecimo apud Romanos ſeptimo ſpatio conſummati. De dolichodromo Scoliaſtes Ariſtophanis notatus cuius verba librarij forſitan errore laborantia proponuntur. Oreſtis aut etiam Sophoclis temporibus curulem agitatorum curſum ſeptimo ſpatio concluſum, & in Græca videri, quod Plautino illi loco explicando facit.

CAP. XXVIII.

QVæ cùm ita ſint ad alios, quam ad gymnicos ludos alluſiſſe Plautum vetuſti moris non ignarum oportet, quo loco *in Perſa*,

*actu.5.ſcen.*j. apud ipſum Traxilus.

> *Date illi aquam manibus, apponite menſam, do hanc tibi*
> *Florentem florenti, tu hic eris dictatrix nobis, age*
> *Puerè à ſummo ſeptenis cyathis committe hos ludos*
> *Moueamus propterea Pæcnium tardè cyathos mihi das.*

Ad curules nimirum (vt vno verbo expediam) ludos, quorum curſum olim apud Græcos, non ſeptimo, ſed duodecimo ſpatio finitum ex Pindaro, eiuſque ſcoliaſte: apud Romanos autem ſeptimo, tum aliis [a] Propertio *lib.2. ad Cynthiam in carmine Vnica nata meo*, Lactantio, *lib.5. & vltim. diuinar. inſtit.* & Sidonio *in Narbon. cap.* 23. (quod meminerim quidem) in teſtimonium citatis ante nos docuerint, in eo comprobando fruſtra laborem inſumendum non arbitror. Itaque alios auctores ita laudabo, vt ipſorum verba non proferam tamen, ſicuti ſoleo: ſed ſtrictim locos, vel Plauti, vel tua potiùs cauſa (bone lector) indicem. In his Caſſiodorum libro III. variar. *epiſt.* 51. vide ſis in circi deſcriptione B. Hieronymum in Hilarionis vita [b], Ioannem Xiphilinum ex Dione in Commodo, & in Seuero Iulianum Miſopogone, Varronem apud A. gellium, *cap.*10. *lib.*3. *noct. Attic. vbi de numero ſeptenario*, cùm ait, Sapientes veteres ſeptem & curricula ludorum Circenſium ſolemnia ſeptem fuiſſe: Suetonium Domitiano, *cap.*4. vbi principem iſtum quo facilius centum miſſus peragerentur, ſingulos à ſeptenis ſpatiis ad quina corripuiſſe memorat: Senecam *epiſto.* 30. ad Lucilium quo loco, manifeſtiorem notari ſolere agitatorum lætitiam ſcribit, cùm ſeptimo ſpatió palmæ appropinquant. Atque Auſonium denique in heroum Epitaphiis, *epigramm.*35. *equo admirabili iuſſu Augusti*, vbi,

> *Proſphore clamoſi ſpatioſa per æquora circi,*
> *Septenas ſolitus victor obire vias.*

Quanquam autem illa vera ſunt de ſeptem circi ſpatiis, quæ modò dixi, vt ipſis etiam Cedrenus *in compendio hiſtoriæ vbi de Romulo & Circo. fol.*121. ſeptem planetarum curſum denotari ſcripſerit: attamen ſi cui diſpliceat noſtra hæc Plautini loci explicatio, ex palliata ſcilicet comœdia deſumpti (licet in eam iniecta ſint ex Romano more plurima) poſſit auctoritate ſcoliaſtis Græci permotus ad curſum qui δολιχόδρομος dicebatur Plautum aſpexiſſe arbitrari. Nam ille quidem auibus Ariſtophanicis [c] auſus eſt à ſtadiodromis, & diaulis ita dolichodromos diſtinguere, vt hi ſint quos ſepties decurrere oportuerit: cùm ſtadiodromis ſemel ſpatium Circi peragendum iterandum diaulis, aut cum armis decurrendum fuerit. Sed fides penes illum eſto: quam ego ſublæſtam hîc quoque (vt in cæteris minime ſibi conſtat) ac dubiam cenſeo: præſertim cùm aut falsò, aut mendoſè ſcriptum ibidem legatur ſine abnutiuo articulo, ſic fere, οἱ γὰρ σταδιόδρομοι διαύλου ποιοῦνται τὸν δρόμον: niſi potiùs mendum eſt, ἐν τῷ διαύλῳ, pro quo τὸ διαύλου reponendum ſuadet quod de diaulo ibidem traditur, & apud Tzetzem [d] cùm ait δίαυλος δρόμος ὁ διπλοῦς ἕνα ποιῶν καμπτῆρα. Cæterùm non ignoro δόλιχον aliis quidem ſtadiorum duodecim, Sudæ verò etiam viginti quatuor ſpatium ſiue curriculum eſſe viſum: quod à me in medio relinquitur. Quamuis enim non ſit hoc abſurdum, immò congruere videatur cum eo quod Pindarus *Olymp. Ode* 3. *ſtroph.*3. metam in Olympico circo, ſeu equorum curriculo duode-

[a] Philander ad Vitruuiũ lib.5. ca 3. fol. 176. Lazius lib.10. comment. cap. 5. Beroald. ad Suetonium poſt Iſidorũ Hiſpalen. lib. 12. Orig. c.37.

[b] Vnde verba inferius hoc ipſo ſermone aliam in rem adferentur.

[c] Ad illud εἰ ἐπὶ τὸν δίαυλον ἥξειν, fol. 369. Germanici exẽplaris: vbi inter cætera, δίαυλος ὁ δίπλον ἔχων τὸν δρόμον ἐν τῇ πορείᾳ τοῦ πληρῶσαι τὸ στάδιον καὶ ὑποστρέψαι· δολιχόδρομοι δὲ οἱ ἑπτὰ τρέχοντες. διὸ καὶ δολιχόδρομοι. De his itidẽ videto Sophoclẽ Electra 112. fol. vbi de Oreſtis interitu ſub perſona pædagogi. de ludis Delphicis loquẽtis, & ibi ſcoliaſtem græcũ. Præter hos fuêre alij quidã curſores ἐφίπποι & ὁπλιτόδρομοι, de quibus apud Plato. 8. de legibus. fo.833. videto quæ ſcribo inferius ad finem huius libri, & itidẽ ſecundi.

[d] Iſaac Tzetzes 3. hiſtor. ſextæ chiliad. citatus à Vigina. in comment. Gall. ad Arrichio. Philoſtrati

duodecim flexus habentem appellauit, quo loco,

> τῷ νιν γλυκὺς ἵμερος ἔσχε
> δωδεκάγναμπτον περὶ τέρμα δρόμου
> ἵππων φυτεῦσαι.

nihilominus tamen in eo quod de dolichodromo dixi, aſſentitur interpreti Ariſtophanis idem ille Tzetzes cum ſuperioribus quæ protuli hæc quoque adiicit, ὁ δόλιχος ἑπτάδρομος· τρεῖς γὰρ καμπτῆρας εἶχε, καὶ τὸ καμπτῆρος ἥμισυ. Rurſum etſi ex Pindaro, eiúſque ſcoliaſte colligitur quod antè dixi, duodecim omnibus decurſis ſpatiis, non paucioribus adiudicatum victoribus equis celitibus, bigas, quadrigáſve trahentibus, ipſorúmque dominis palmam & coronam: attamen quod Romæ vſurpatum fuit, vt ſeptimo ſpatio equeſtris agon concluderetur hoc ætate Sophoclis, aut ipſius Oreſtis de cuius temporibus & obitu in equeſtri apud Delphos curriculo, poëta* verba facientem pædagogum inducit, obtinuiſſe itidem videtur. Nam illa quidem ſic habent

* Sophocles Electra, fol. 114. exemplaris à Stephano editi.

> καὶ πρὶν μὲν ὀρθοὶ πάντες ἕστασαν δίφροι
> ἔπειτα δ' αἰνειᾶνος ἀνδρὸς ἄστομοι
> πῶλοι βίᾳ φέρουσιν, ἐκ δ' ὑποστροφῆς
> τελοῦντες ἕκτον ἕβδομόν τε ἤδη δρόμον,
> μέτωπα συμπαίουσι βαρκαίοις ὄχοις.

Et paulò poſt,

> ἤλαυνε δ' ἔσχατος μὲν, ὑστέρας δ' ἔχων
> πώλους ὀρέστης τῷ τέλει πίστιν φέρων.

Vnde manifeſtum ſatis reor, fini atq; adeo palmæ appropinquaſſe quadrigas ab aurigis, & curulibus curſoribus agitatas ipſo iam ſeptimo ſpatio, quanquam ea de re nihil è ſcoliaſtis græci adnotatione poſſis eruere, qui hoc demum inquit τῷ τέλει πίστιν φέρων, οἷον πιστεύων ὅτι ἐπὶ τῷ τέλει τοῦ δρόμου παρελεύσεται ἢ νομίζων· ἕως τοῦ τέλους οὕτως ἐλαύνειν. Certè Plautus haud temerè in palliata comœdia de ſepteno numero loquutus: & quod à Cedreno de ſuperſtitione illa ſeptem planetarum traditur, æquam apud græcos, atque apud Romanos rationem habuit. Quæ omnia cum ſint in coniectura, quæ variis è locis auctorum vetuſtorum elicitur, poſita, viſum huc adferre. Si fortè diligentior quiſpiam, & exercitatior in græcorum hiſtoria, locis aliis vndique couquiſitis, & cum iſto labore noſtro comparatis, in veritate rei tam vetuſtę inueſtiganda & aſſequenda, felicioribus auſpiciis vſus, palmam auferat quam in vlla re inuideo nemini, qui ſequi me non aſſequi profiteor, ſatiſque habeo, ſi non indulſiſſe otio, vel abuſus tempore videri poſſim.

Accurata de tempore gymnicorum & ſcenicorum ludorum apud Romanos editorum hiſtoria. Græcum certamen, quale intellexerit Tacitus aduerſus eruditiſſimum commentatorem nuperum diſceptatur. Deprauatiſſimus Appiani locus emendatur. Ἐπινίκια. *Ludi victoriales poſt actum triumphum, ſacrificiáque ſolemnia celebrata editi: luctu autem publico intermiſſi: occluſáque gymnaſia & paleſtræ. Illo veterum exemplo itidem Toloſæ triſti & calamitoſo tempore muſicos ſiue poëticos agones intermitti meritò vſurpatum.*

CAP. XXIX.

DE gymnicis verò ludis, vt cętera, quemadmodũ ſtatui, perſequar, datos Romæ ipſos fuiſſe in ædilitate primùm Æmilij Scauri Va-

n

lerius Maximus *lib.2.cap.8.*auctor eſt, vbi, Athletarum certamen(ait)à M.Scauri tractum eſt magnificentia: cùm longè anteà ſub annum vrbis conditæ CCXXXVIII, quo Tarquinius Priſcus regnare cœpit, deſignato tunc primùm ad circum faciendum, qui poſteà maximus dictus eſt, loco, & foris diuiſis, tam equiti quàm ſenatui vnde ſpectarent ludicrum, fuiſſent equi, pugileſque ex Hetruria maximè acciti, teſte Liuio *lib.1.* Anno dein vrbis conditæ CCLXIV. Q. Sulpitio & Sp. Largio coſſ. feſtum diem cum proceſſione ſiue pompa ſacrificiis ludis ex voto A.Poſtumij Dictatoris indictum & exactum narrat Dionyſius Halicarnaſſ.[a] in quo multa more græcanico fierent ἐν δὲ ταῖς ἱεραῖς ἡμέραις ταύταις πολλὰ μὲν καὶ ἄλλα ἐγίνετο νόμους ἑλληνικοὺς κατά τε πανηγυρισμοὺς καὶ ξένων ὑποδοχὰς καὶ ἐκεχειρίας. Vbi poſt equorum agitatores, athletæ, qui gymnicis agonibus decertabant, minimè prætermittuntur τούτοις ἠκολούθουν ἡνίοχοι τέθριππά τε καὶ συνωρίδας καὶ τοὺς ἀζεύκτους ἵππους ἐλαύνοντες. μεθ' οὓς οἱ τῶν ἀθλημάτων ἀγωνισταὶ τῶν τε κούφων καὶ τῶν βαρέων, τὸ μὲν ἄλλο σῶμα γυμνοὶ τὸ δὲ περὶ τὴν αἰδῶ καλυπτόμενοι. Quanquam Macrobij liber Saturnalium primus cap.11.enarratam à Dionyſio hiſtoriam ad annum vrbis CCLXXIV. vulgato fortaſſe librariorum imperitorum, aut aliud cogitantium in notis potiſſimum numeralibus errore:vt vt ſit, anno quidem vrbis conditæ CCCXC. Sulpitio Petico & Licinio Stolone Coſſ. cùm eam intoleranda vis ortæ peſtilentiæ afflixiſſet, placandi cæleſtis numinis gratia compoſitis carminibus vacuas aures præbuit ad id tempus circenſi ſpectaculo contenta. Poſtea ludij ſiue hiſtriones ex Hetruria adſciti, qui ad tibicinis modos ſaltantes aut indecoros motus more Thuſco dabant. Paulatim deinde ludicra ars ad Satyrarum modum perrexit: quas impletas modis deſcripto iam ad tibicinem cantu motúque congruenti peragebant. A quibus ſatyris primus omnium poëta Liuius ad fabularum argumenta, ſpectantium oculos & animos tranſtulit, ſuorum idem ſcilicet(id quod omnes tum erant)actor carminum: ſicuti Liuius initio lib.VII.ab vrbe condita, & Val. Maximus lib.II. memoriæ prodiderũt. Demum verò ad annum vrbis DXLI.Q.Fab.Max.& T.Sẽpronio Gracchho iterũ Coſſ.ludos ſcenicos per quatriduũ tunc primùm factos ab ædilibus curulibus, Tuditano ſci.P.Sẽpronio, itémq; Cn.Fuluio Centimalo memoriæ proditũ ab ipſo Liuio *lib.24.* alio loco. Annis deinde ad ſeptẽ & viginti, hoc eſt anno vrbis conditę D.LXVIII. Sentio Poſtumio & Q.Martio Coſſ.à M.Fuluio ludos, quos Ætolico bello vouerat, factos idem Liuius *lib.39.*refert, Ad quos exhibendos cùm multi artifices è græciâ veniſſent honoris eius cauſa, tũ verò primũ athletarũ certamen Romanis ſpectaculo fuiſſe: venationem prætereà datam leonum, & pantherarum, & propè huius ſæculi copia, ac varietate ludicrum celebratum fuiſſe. Sub annum verò quadrageſimum, vrbis autem conditæ DCIIX. quo Lu. Mummius de Achæis & Corinthiis triumphauit (apud quos, vt inferiùs altero tractatu demonſtrabitur, Muſici gymnicíque agones in antiqua ſcilicet Græcia celebrati antiquitus) muſicorum ludorum, quos theatralium artium nomine deſignatos arbitror, vt vel agerentur fabulæ præſertim è græcis latinæ factæ, quales Terentianæ: vel more græco ad citharam recitarentur ſcilicet, ſpectaculum in vrbe præbitum fuiſſe Tacitus[b] narrat: apud quem nihil(vt opinor)prohibet.

a lib.7. ῥωμαι. ἀρχαιο. fo. 475. editio. Vvechel.

b lib.14. annal. Vbi Lipſius etſi accuratè omnia ſolet, nõ iſtud tamen pro ſuo more, certè non meo ex voto.

bet, quominùs græci certaminis appellatione gymnicos æquè vt muſicos ludos deſignatos eſſe interpretemur. Præſertim cùm ante Neronis tempora, de quibus eo loci agitur, vigente adhuc republica datos ſæpius athletas, non quidem quotannis, ſed velut extra ordinem in vrbe Roma, conſtet ex iis, quæ ſuperiùs dixi. Quin & apud Ciceronem ipſum ad Marium [a] græcorum ludorum nomine propius eſt, vt non muſici, ſed gymnici exponi debeant, quidquid eruditiſſimus Lipſius in contrarium ſentiat in ſuis ad Tacitum commentariis. Euocabantur Græciâ interdum athletę Romam: nec eorum ſpectaculum, ante Imperatorum tempora in vrbe ordinatum fuit. Namque vt omittam quod de Marco Fuluio ex Liuiana hiſtoria modò exhibui, Pompeium quidem in ſui theatri dedicatione ludos gymnicos & Muſicos, ferarúmque venationes edidiſſe, in quibus quingenti leones ſint occiſi: nouiſſimam elephantorum pugnam terribiliſſimum ſpectaculum exhibuiſſe à Plutarcho [b] relatum his verbis memini, πομπήιος δὲ τὸ θέατρον ἀναδείξας ἀγῶνας ἦγε γυμνικοὺς καὶ μουσικοὺς ἐπὶ τῇ καθιερώσει καὶ θηρῶν ἁμίλλας ἐν οἷς πεντακόσιοι λέοντες ἀνῃρέθησαν ἐπὶ πᾶσι δὲ τὴν ἐλεφαντομαχίαν ἐκπληκτικώτατον θέαμα παρέσχεν. Syllam quoque occaſione concedendæ populo bellicis laboribus attrito atque confecto voluptatis cuiuſpiam ob triumphum de Mithridaticis, & Italicis rebus actum Olympica, & athletica, reliquáque omnia ſpectacula in vrbem transferri iuſſiſſe, ac exhibuiſſe populo Romano, ita vt Olympiæ ſoli tunc in ſtadio curſores (cùm agones veteri Olympici celebrarentur in vrbe) decertare potuerint, Appianus in hæc verba narrat alicubi [c], quæ non tam ex more meo proponam (quamuis hoc quoque cùm ad gymnicorum hiſtoriam, qua de agitur, pertineant) quàm vt grauem interim, qua deturpantur, maculam ex ipſis eadem opera (quod equidem ſpero) eluam: καὶ οὐδ᾽ ἑνὸς ἐν ὀλυμπίᾳ· τότε ἀγωνίσματος πλὴν σαδίου δρόμου γινομένου. τοὺς γὰρ ἀθλητὰς καὶ τὰ ἄλλα θεάματα πάντα ὁ Συλλας ἐς ῥώμην μετεκέκλητο ἐπείκια τῶν μιθριδατείων ἔργων, καὶ Ἰταλικῶν. πρόφασις δ᾽ ἦν ἀναπνεῦσαι καὶ ψυχαγωγῆσαι τὸ πλῆθος ἐκ καμάτων. Nam hîc quidem præterquam quod τοὺς ἀθλητὰς nominans, ſic intelligendus auctor eſt, tanquam ſcripſiſſet τοὺς ἄλλους ἀθλητὰς, cùm alioquin athletarum appellatione, ipſos quoque curſores comprehendi nemo neſciat: certè τὸ ἐπείκια nullus rei eſſe, ipſámque auctoris obſcurare ſententiam, atque confundere cùm viderem, perſuaſi mihi iamdudum ipſius loco reponendum ἐπινίκια: quo verbo paulum immutato ab illo altero, triumphum, cæteráque victoriæ ſigna, & indicia ſeu potiùs conſequentia & effecta oſtendi, grammaticorum pueri, qui græca delibauerint, non ignorant. Cuius caſtigationis meæ rationem ſatis conſtare adhuc arbitror, tum illo Taciti loco de theatrali, ſiue ſcenicorum ludorum ſpectaculo Romæ præbito à L. Mummio (ſuo triumpho ſcilicet) incitatus, tum verò iſto potiſſimùm Herodiani [d] teſtimonio confirmatus. In quo cùm geminum Seueri principis illi Syllano factum, poſt Albinum ſuperatum, atque trucidatum proponitur, vt congiaria largiretur, & vana certaminum ſpectacula ederet, non Muſicorum modò, quæ per ludios & actores, verùm etiam athleticorum ſiue gymnicorum, quæ per fortitudinis roboríſque diſcipulos peragerentur, vtríſque illorum vndique Romam euocatis, hoc ipſum τοῦ ἐπινικίου vocabulum ab optimo

a Epiſt. 1. lib. 7. ad familia. Non enim te puto græcos, aut Oſcos ludos deſideraſſe, &c. Nã quid ego te athletas putem deſideraſſe, qui gladiatores contempſeris?

b In Pompeio fol. 1182. Steph. exẽpl.

c lib. 1. Ciuil. Hac de re nihil Plutarchus in Sylla.

d lib 3. hiſt. in Seuero, fo. 72. exempl. à Steph. excuſ.

hiſtorico itidem vſurpatum eſſe animaduerto, ſic ferè τὸ μὲν τοι δήμῳ ἐπερᾶτο ποιεῖν κεχαρισμένα. καὶ γὰρ θέας πολυτελεῖς καὶ παντοδαπὰς συνεχῶς ἐπετέλει. &c. νομὰς τε μεγαλοφρόνως ἐπεδίδου ἐπετέλεσε δὲ καὶ ἐπινίκιον ἀγῶνα τοὺς πανταχόθεν μούσης τε ὑποκειτὰς καὶ ἀνδρείας μαθητὰς μετὰ πεμψάμενος. Ob reditum Seueri Principis, ob decennalia eius, atque victorias, edita Romę varia ſpectacula idem Dio ſic ferè ſcripſit: ἐγένοντο δὲ καὶ θέαι τηνικαῦτα παντοδαπαὶ ἐποίηται τῇ ἀνακομιδῇ τοῦ Σεβήρου καὶ ἐπὶ τῇ δεκετηρίδι αὐτοῦ καὶ ἐπὶ ταῖς νίκαις Atque vt mittam quod Plutarchus τοῦ πολέμου τὰ ἐπινίκια θύειν dixit in libro περὶ παίδων ἀγωγῆς, triumpho acto dari ludos Romæ ſolitos verum eſt, ſicuti à Lucio Mummio græcos primum Romæ datos è Tacito paulò antè docuimus: deinde certamen ludicrum poſt Actiacam victoriam, quod luſtris omnibus fieret, ab Auguſto inſtitutum Nicopoli, de quo tractatu tertio ad finem dicturi ſumus. Sic longè anteà, Romæ, atq; in Africa poſt expugnatam à Scipione Carthaginem ludos & agonas cum ſacrificiis celebratos propter victoriam idem Appianus dixit alio loco, *Libyca*, in hæc verba, θυσίαι τε καὶ πομπαὶ τοῖς θεοῖς ἐγίγνοντο κατὰ φυλήν: καὶ ἀγῶνες ἐπὶ τούτοις καὶ θέαι ποικίλαι. Et ſtatim, ὁ δὲ Σκιπίων ἐποίει τὰ δόξαντα. καὶ θυσίας ἐτέλει καὶ ἀγῶνας ἐπὶ τῇ νίκῃ. Romæ quidem à Scipione poſt deuictum, atque triumphatum Syphacem Maſſæſylorum regem editos agonas ſumptuoſiſſimos auctor Polybius[a]: quo loco, τούτων δὲ συντελεσθέντων οἱ μὲν ἐν τῇ ῥώμῃ κατὰ τὸ συνεχὲς ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας ἀγῶνας ἦγον καὶ πανηγύρεις ἐπιφανῶς, χορηγὸν ἔχοντες εἰς ταῦτα τὴν Σκιπίωνος μεγαλοψυχίαν. Ipſum Antonium reip. conſtituendæ triumuirum, cùm Athenis hybernantem, de rebus proſperè à Ventidio geſtis, Labieno nimirum poſt fuſo, Parthis ac ſummo & præſtantiſſimo eorum, qui Herodis regis exercitum regerent, duce Pharnapate interfectis, nuncius allatus eſſet, ob eam rem & conuiuio Grȩcos excepiſſe (tanquam triumphali quadam cœna[b]) & ludos exhibuiſſe gymnicos, quibus etiam gymnaſiarchi habitu præſederit, auctor eſt Plutarchus, *in Antonio*, quo loco, διαχειμάζοντι δὲ αὐτῷ περὶ ἀθήνας (ait) ἐπαγγέλλεται τὰ πρῶτα τοῦ οὐεντιδίου κατορθωμάτων, &c. ἐπὶ τούτοις εἱστία τοὺς ἕλληνας ἐγυμνασιάρχει δὲ ἀθηναίοις & cæt. quæ ſuperius de inſignibus athlothetarum & gymnaſiarchorum agens exſcripſi. Præterea poſt Hiſpanienſem victoriam dediſſe populo duo prandia Iulium Cæſarem, edidiſſe ſpectacula varij generis, munus gladiatorium, ludos etiam regionatim vrbe tota, & quidem per omnium linguarum hiſtriones, item circenſes athletas, naumachiam à Suetoñio *in Iulio cap* 19. traditur. Athletas ſtadio ad tempus exſtructo in regione Martij campi certaſſe per triduum ludos victoriæ Cæſaris, non audentibus facere quibus obtigerat id munus, ipſum edidiſſe Octauium[c]: quem denique vt ſpectaculorum, & aſſiduitate, & varietate atque magnificentia omnes anteceſſiſſet, feciſſe ludos vicatim, ac pluribus ſcenis, in foro, amphitheatro, circo, & ſeptis: ita etiam nauale prælium circa Tyberim cauato ſolo, in quo poſtea Cæſarum nemus fuerit, & athletas exſtructis in campo Martio ſedilibus ligneis dediſſe: ſpectauiſſe ſtudioſiſſimè pugiles, & maximè Latinos, non legitimos atque ordinarios modò, quos etiam committere cum Græcis ſolebat, ſed & cateruarios oppidanos inter anguſtias vicorum pugnantes temerè ac ſine arte, ipſiſque athletis & conſeruaſſe priuilegia & ampliaſſe, cùm eorum ſpectaculo

a Epitome lib. 16. hiſtor. fo. 269. Heruag. libri.

b De qua vide, quæ ſcripſi lib. 1. Semeſt. cap. 6. & huius agoniſtici proximo tractatu cap. 19.

c Suet. Octauio c. 10.

ctaculo tamen muliebrem omnem ſexum ſubmouiſſet, idem ille Suetonius *in Octauio cap*.42.43.44.*&* 45 retulit. Domitianum denique Imperatorem victorialibus hoc eſt triumphalibus feſtis celebrandis atque peragendis poſt Dacicam ſiue Geticam expeditionem certamina complura, pedeſtria, equeſtria, & nautica populo Romano ludicra exhibuiſſe Xiphilinus è Dione narrat, his admodum verbis μετὰ δὲ ταῦτα ἑορτάς τινας νικητηρίους ἐπιτελῶν ἀγῶνας συχνοὺς ἐποίησε. τοῦτο μὲν γὰρ ἐν τῷ ἱπποδρόμῳ μάχας καὶ πεζῶν πρὸς ἀλλήλους καὶ ἱππέων αὖ συνέβαλε τοῦτο δὲ καὶ ἐν καινῷ τινι χωρίῳ ναυμαχίαν ἐπετέλεσε, &c. Poſtremò Syllā ipſum, de quo Appianus eo loco agit, in cuius vera lectione conſtituenda laboramus, profligato Archelao, cuius copiæ vſque ad Moli ripam pedem retulerant, & circumuentis ad Thurium & Chæronam barbaris, poſt erecta victoriæ trophæa, ludos huius pugnæ cauſa, Thebis exſtructa iuxta fontem Oedipodium ſcena, edidiſſe, iudicibus euocatis ex aliis Græciæ ciuitatibus à Plutarcho [a] traditur, illo τῶν ἐπινικίων vſurpato, quod apud Appianum reponimus vocabulo: ſic ferè, ταύτης τὰ ἐπινίκια τῆς μάχης ἦγεν ἐν Θήβαις περὶ τὴν Οἰδιπόδειον κρήνην κατασκευάσας θυμέλην. οἱ δὲ κρίνοντες, ἦσαν Ἕλληνες ἐκ τῶν ἄλλων ἀνακεκλημένοι πόλεων. Diodorus etiam Siculus *lib*. 16. *Biblioth. fo*.539. de Olympiacis & ſacrificiis & agonibus ob Olynthiacam victoriam à Philippo Macedone celebratis loquutus, iſtud ipſum τῶν ἐπινικίων nomine vtendum ſibi exiſtimauit: quo loco, μετὰ δὲ τὴν ἅλωσιν τῆς Ὀλύνθου Ὀλύμπια ποιήσας τοῖς θεοῖς ἐπινίκια μεγαλοπρεπεῖς θυσίας συνετέλεσε πανήγυριν δὲ μεγάλην συστησάμενος καὶ λαμπροὺς ἀγῶνας ποιήσας, & cęt. quæ libro ſequenti *ad extremum cap*.19. proferam Nec tamen ſcio, vtrum illa caſtigatio (quam coniecturæ interim meæ, non alieno vlli iudicio acceptam fero) interpretibus, qui Latinum, Gallicúmve, aut Italicum fecêre Appianum, in mentem venerit, quos etiam conſulendi & ruri, & prope (ſi non inter) arma Toloſani Februario toto ad Pariſinum exemplum, excuſſo ad annum nonum & octuageſimum iugo tumultuantis, cum hæc meditor, populi, facultatem aut etiam voluntatem mihi defuiſſe, nemo iure mirabitur. Illud ſcio gymnicos ludos ſicuti vſurpatos in lætitia publica, ſic in mœrore, luctûque publico intermiſſos, & quidem adeò, vt gymnaſia ipſa occluderentur & palæſtræ: quod eueniſſe Athenis poſt necatum Socratem, cùm eius rei poſteà pœnituiſſet, damnatis etiam exilio aut morte accuſatoribus Socratis, & iis qui periculum capitis philoſopho creauerant: qua de re hoc apud Diogenem Laërtium *lib*. 2. *de vitis philoſophor. in Socrate fo*. 64. legere memini, ὁ μὲν οὖν ἐξ ἀνθρώπων ἦν· Ἀθηναῖοι δ᾽ εὐθὺς μετέγνωσαν ὥστε κλεῖσαι καὶ παλαίστρας καὶ γυμνάσια καὶ τοὺς μὲν ἐφυγάδευσαν Μελίτου δὲ θάνατον κατέγνωσαν. Quod ipſum ſæpe in Muſicis, hoc eſt poëticis annuis apud Toloſam noſtram agonibus, de quibus ad extremum libri tertij pleniùs agetur, non ſemel vſurpatum, vt eorum intermittatur celebratio, & in proximum annum, ex communi Critarum, quos Manutentores vocant, & Capitolinorum, hoc eſt Municipalium magiſtratuum, atque agonothetarum Iudicio conſultóque conſilio, differatur, ſi quando tumultus aliquis, ſi peſtis, aut quæ alia pernicies in Rempub. ingruat: ſi nuncius aliquis feralis ac triſtis de morte principis, de fuſo exercitu, de renouato ciuili, quod vrgeat, bello, fortè an allatus fuerit: & ſcimus ipſi, & vtrorúmque acta, ſeu commen-

[a] In Sylla fo.850. exêpl. Stephan. Vbi quod ait de thymele, moneo explicandū ex iis quæ caſtigando Herodiano ſuperiùs attuli: & itē, vbi de enthyriis ac tibiis, adducto eiuſdē Plutarchi loco in Fabio Maximo.

tarij publici, atque archîa, fidem certiſſimam faciunt.

Ex agonibus gymnicis quidam Grauiores, Leuiores alij nuncupati Æſchines obiter caſtigatus, & item Plato. Curſus ante ſolis exortum, aliique leuiores ante meridiem agones commiſſi. Grauiores poſt meridiem. Curſores omnium agoniſtarum primi citati à præcone. Sophoclis recepta lectio in dubium vocata. Præconiæ citationes binæ. dationeſq; præmiorum per ſingulos ludorum Olympicorum dies itidem binæ. De Pentathlo Laërtius vno verbo mutilus ſuppletur, & integritati reſtituitur: vbi de Democrito philoſopho, qui Pentathlus nuncupatus. De Pauſaniani cuiuſpiam loci conſtituenda lectione diſputatum. Timocreon Pantathlus apud Athenæum, non vt viſum interpreti Pentathlus. Pantathlon, pammachum, pancratium idem eſſe videri, & pammachos atque pancratiaſtas. Pancratium autem à pentathlo diſtingui apud Xenophontem.

CAP. XXX.

ISTorum autem (de gymnicis loquor) agonum alij ab aliis inuicem hac nota diſtinguebantur, vt hi quidem βαρεῖς[a] id eſt graues dicerentur, illi κοῦφοι ſeu leues. In leuibus curſum & ſaltum quoque (vt puto) immò etiam ἀκροχειρισμὸν forſitan (de quo tamen ipſo ampliùs quærendum cenſeo, dum eos incipiendi locos nactus ſim, quos Mercurialis doctiſſ. à ſuis medicis petitos adfert, vbi *cap.* 3. *lib.*6. de re gymnaſtica diſſerit) In grauibus luctam, pancratium, atque pugilatum numerabant. Auctor mihi locupletiſſimus Æſchines, *contra Cteſiphontẽ fo.* 75. quo loco οὐδὲ πώποτε ὦ Ἀθηναῖοι ἐθελῆσαι τινα ἐπασκεῖν εἰς τὰ Παναθήναια (vbi vetuſtus Vrſini Fuluij codex habere dicitur ὀλύμπια) ἢ εἰς ἄλλόν τινα τῶν στεφανιτῶν ἀγώνων παγκράτιον ἢ τὸ ἄλλό τι τῶν βαρυτέρων ἄθλων εἰ ὁ στέφανος ἐδίδοτο μὴ τῷ κρατίστῳ ἀλλὰ τῷ διαπραξαμένῳ οὐδέποτε ἠθέλησεν ἐπασκεῖν vbi pro οὐδέποτε malim quod eſt in illo Vrſini codice. οὐδεὶς ἄν ποτε. Adhibeo alterum non minoris vtique nominis atque auctoritatis Platonem nimirum, apud quem *lib.*8. *de legib. fo.*833. *libri à Steph. excuſi,* Athenienſis hoſpes vbi de curſoribus diſſeruit, quibus præmia conſtituta vellet in ſua illa Repub. ſubiicit deinde iſta è quibus luctam in grauibus exercitationibus olim numeratam intelligimus, cuius loco ipſe pugnam in armis exerceri velit τὰ δὲ κατ' ἰσχὺν ἀντὶ μὲν πάλης καὶ τῶν τοιούτων πάντων ὅσα βαρέα (hic adde diſtinctionis notam, ſi me audis, ne ſuperiora cum ſequentibus, quod recentior interpres perperam feciſſe videtur, coniungas τὴν ἐν τοῖς ὅπλοις μάχην ἕνα τε πρὸς ἕνα διαμαχομένους, & cæt. Addo tertium Iulium Pollucem ſcilicet Onomaſtico, *lib.*2.*fol.*159. vbi, καὶ οἱ μὲν δρομεῖς (ait) ἐλαφροὶ κοῦφοι ποδώκεις, & cęt. καὶ κούφως ἐλαφρῶς ὠκέως ταχέως σπουδαίως. οἱ δὲ παλαισταὶ βαρεῖς στάσιμοι μόνιμοι, & cæt. καὶ βαρέως στασίμως μονίμως καὶ τὰ λοιπά. Flauius etiam Philoſtratus in Herode, *lib.*2.*de vita Sophiſt.* vbi de gymnicis agonibus, noſtram ſententiam adiuuat, his verbis, ἐκείνων ἔφη καταγελῶ μᾶλλον ὁρῶν τοὺς ἀνθρώπους διαγωνιζομένους ἀλλήλους παγκράτιον καὶ πυγμὴν καὶ δρόμον καὶ πάλην καὶ στεφανουμένους ὑπὲρ τούτων στεφανούσθω δὲ ὁ μὲν δρομικὸς ἀθλητὴς ἔλαφον παρελθὼν ἢ ἵππον ὁ δὲ τὰ βαρύτερα ἀσκῶν ταύρῳ συμπλακεὶς ἢ ἄρκτῳ. Ac Plutarchus etiam, qui pugilatum in grauium certaminum numero reponit, quo loco[b], κούφων δὲ καὶ βαρέων ἀγωνισμάτων ὄντων πύκτῃ μὲν Ἀπόλλωνι Δελφοὺς, δρομαίῳ δὲ Κρῆτας ἱστοροῦσι θύειν καὶ Λακεδαιμονίους. Sane pugilatus certamen inter Epeum & Eurialum deſcribens ille poëtarum pater & princeps *Hom. Iliad.* ψ. hoc βαρείας χειρὸς vocabulum

a Meminit Galen. lib. 3. ὑγιεινῶν non longè ab initio in f.246. τοὺς ἐν μέσοις τοῖς πόνοις ἀποθεραπείᾳ χρωμένους ἐπαινῶ καὶ μάλιστα ἐπὶ τῶν τοὺς βαρεῖς καλουμένους ἄθλους ἀσκούντων. vbi & βαρεῖς ἀθλητὰς paulò poſt nuncupat. Et f.247. meminit Dionyſ. Halicarnaſſ. lib.7 antiq. Rom. fo.475. in deſcriptione pompæ ac proceſſionis, quæ ludorũ maximorum cauſa Romæ fieret μεθ' οὓς οἱ τῶν ἀθλημάτων (ait) ἀγωνισταὶ τῶν τε κούφων καὶ τῶν βαρέων, &c. quę ſequenti lib. exhibebãtur. Vbi de ſcammate ac ſubligaculo athletarum: & quæ ſuperiùs itidem expreſſi in ipſo præcedẽtis capitis initio.

b Lib.8 Sympoſ. proble. quæſt.4. Vide in hanc rẽ locum Diodori Siculi ex lib. 4. Bibliothecę fo. 155. quem ſequenti capite proponam.

lum vſurpare voluit,

--σὺν δ' ἔσφι βαρεῖαι χεῖρες ἐμίχθεν.

Vbi Euſtathius ἐνταῦθα κυρίως εἴρηται παρὰ τὸ βίᾳ ἀρέσθαι. Poſtremò facit quod apud Pauſaniam ita ſcriptum Eliacis, *lib.2.fo.*159. vt doceat leuiora quidem certamina (in quibus & curſum) ante ſolis exortum, grauiora (in quibus pentathlum) horis pomeridianis exhiberi ſolita : ad quæ dum præconis voce, fortaſſis etiam adhibito tubicine citarentur, præſtolari apud Elidem athletas in porticibus conſueuiſſe Philoſtratus[a] refert, vbi de gymnophiſtarum porticu: ἐδείμαντο στοὰν οὐ μεγάλην ἰσομήκη ταῖς ἠλείων ὑφ' αἷς ὁ ἀθλητὴς περιμένει τὸ μεσημβρινὸν κήρυγμα : Etenim præconium iſtud ſiue citationem meridianam quin ita vti dixi explicari oporteat, inficiabitur nemo, qui Philoſtrati verba cum illis Platonis, ex octauo de legibus libro, quæ ſermone ſiue libro vltimo proferam, ac ſimul cum hiſce Pauſanianis commiſerit, quæ ſic ſe habent, καὶ ταύτῃ τοὺς ἑλλανοδίκας ἰέναι καθέστηκεν (inquit) εἰς τὸ γυμνάσιον εἰσιᾶσι δὲ πρὶν μὲν τὸν ἥλιον ἀνίσχειν συμβαλοῦντες δρομέας μεσούσης δὲ τῆς ἡμέρας ἐπὶ τὸ πένταθλον καὶ ὅσα βαρέα ἄλλα ὀνομάζουσιν. Et matutina quidem fuiſſe curſorum in agone gymnico ſpectacula, primóſque omnium citatos illos, & in arenam vocatos, à præcone, ac tubicine Sophocles etiam præclarè docet[b], vbi de Oreſte ad ludos Delphicos progreſſo, qui curſu Diaulo victoriam inde reportarit à pædagogo agitur in hæc omnino verba,

[a] Sub initio lib. 6. de Apollo. fo. 45. pag. 2. Aldin. lib.

κεῖνος γὰρ ἐλθὼν εἰς τὸ κλεινὸν ἑλλάδος
πρόσχημ' ἀγῶνος, δελφικῶν ἄθλων χάριν
ὅτ' ἤσθετ' ἀνδρὸς ὀρθίων κηρυγμάτων
δρόμον προκηρύξαντος, οὗ πρώτη κρίσις,
εἰσῆλθε λαμπρὸς πᾶσι τοῖς ἐκεῖ σέβας.

[b] Electra fo. 112. lib. Stephan. ex quo nõnihil à me ſuperius duobus locis adnotatũ fuit.

Vbi recte ſcoliaſtes Triclinius, εἰσήιετο γὰρ ὁ δρόμος πρῶτος τῶν ἄλλων ἄθλων πυγμῆς πάλης δίσκου, διάλματος τοῦτο δὲ ἐγίνετο διὰ τὸ πάντας τοὺς ἀγῶνας πορείας δεῖσθαι. ἔστι δὲ ὁ δρόμος οὐκ ἄλλό τι ἢ μόνον πορεία καὶ τάχος ποδῶν. ὡς οὖν τὸ φύσει πρῶτον μόνος ἰδιοποιησάμενος προετάττετο. In Sophoclæis autem verſibus, etſi non nego quin ὀρθίων κηρυγμάτων rectum eſſe poſſit, vt ſonora id eſt acuti ſoni præconia ſignificet, quemadmodum ex Homero Iliad. λ. à Camerario doctiſſ. Scoliaſte ibi adnotatum comperi. Et verò quoniam vox præconis victores renuntiantis alibi[c] λαμπρὰ dicitur. Attamẽ literula iniecta ὀρθείων equidem ſcriptum (ſi vetuſtorum codicum fides atque auctoritas patiatur) malim, quod eſt ἑωθινῶν, vt matutinæ quæ ad auroram proferuntur, prçconiæ athletarum citationes ita deſignatæ intelligantur. Ad præconias athletarum iſtas citationes Olympiacas poëta vetuſtus ille haud dubiè reſpexit, cuius ſenarios Iambicos Galenus[d] exagitandis, vt ſolet, athletis attulit, quo loco exercitationum omni genere ſuperiora fore ipſis hominibus bruta, ſi committenda cum illis ad agones vocarentur, ſignificat.

[c] apud Gregor. Nazianz. in Heron. in f. 157. ex quo verba ſequenti libro ſub initium proferam.

[d] ad finem protrepticæ rationis ad artes ſiue ſciẽtias. fo. 6.

εἰ Διὸς γνώμη πᾶσι τοῖς ζώοις ὁμόνοια
καὶ κοινωνία γένοιτο πρὸς τὸν βίον
Ὥς τὸν ἐν ὀλυμπία κήρυκα μὴ μόνον
Ἀνθρώπους τοὺς ἀγωνιουμένους καλεῖν
Ἀλλὰ καὶ πᾶσιν ἐπιτρέπειν τοῖς ζώοις
Εἰς τὸ στάδιον ἥκειν οὐδένα ἂν

Ἄνθρωπον οἴμαι στεφθήσεσθαι.

Binæ verò citationes iſtæ præconiæ ſingulis ludorum diebus fuerunt & adiudicationes coronarum binæ: ob certamina ſcilicet antemeridiana & pomeridiana. Illorum citationes ſub auroram, coronæ ſub meridiem: Iſtorum meridianæ citationes, veſpertina præmia. Non in ſubita nec ineleganti coniectura hoc videor colligere, tum è ſuperioribus locupletiũ & aſſiduorum ſanè auctorum teſtimoniis, tum ex iſto potiſſimũm D. Ioannis Chryſoſtomi[a] loco: Non enim nobis de rebus vulgaribus certamen eſt. Abſurdum enim fuerit alios in certaminibus Olympiacis quotidie à medio noctis vſque ad meridiem perdurare expectantes vt videant cui ceſſura ſit corona, nudóq; capite excipere ſolis radios nec prius abſcedere quam de certamine fuerit pronuntiatum, nos verò nunc cùm certamen ſit non de tali corona ſed de corona immortali, defatigari ac tædio affici. Porro autem illo, cuius verba paulo ante retuli, atque aliquot etiam eiuſdem Pauſaniæ locis, (quos tum oſtendere mihi fas erit, poſteaquam diutius nuperam coniecturam meam, atque adeò meliùs quieto ſcilicet pacatis rebus animo concoquendi otium, atque facultatem habuero) dubitari non abs re poſſit, ecquid mendoſè ſcriptum ſit τὸ πένταθλον, quo nomine quinquertionem ſignificari conſtat, vt agones omnes comprehendantur, & encyclopædiam quoque, ſed μεταφορικῶς, ſicuti Democritum Abderitem Pentathlum dictũ ferunt, καὶ ἦν ὡς ἀληθῶς ἐν φιλοσοφίᾳ πένταθλος (ait Laërtius Diogenes[b]) τά γὰρ φυσικὰ καὶ τὰ ἠθικὰ ἀλλὰ καὶ τὰ μαθηματικὰ καὶ τοὺς ἐγκυκλίους λόγους καὶ περὶ τεχνῶν πᾶσαν εἶχεν ἐμπειρίαν, quo loco reponendum verbum quod deeſt cenſeo, nempe τὸ ἤσκητο, poſt illud ἠθικά: ſine quo cætera vix, ac ne vix quidem poſſunt conſiſtere, neque cum illo εἶχεν quod ſequitur, aptè connecti, mea quidem ſententia. Id autem verbi quod à me reſtituitur à Suda deſumpſi, cuius iſta ſunt, quæ adſcribam in πένταθλος. ὁ Δημόκριτος ὁ Ἀβδηρίτης ἤσκητο γὰρ τὰ φυσικὰ τὰ μαθηματικά, &c. quæ à Laertio ſuperiùs adſcripſi. Sed ad rem, ſi πένταθλος quinquertio eſt (ſicuti profecto eſt, quem ad certamen a præcone vocatum in medium Feſtus[c] ex Liuio athletas hoc nomine ſignificatos addocens retulit) non poteſt apud Pauſaniam non fruſtra & ſuperuacuò adiectum iſtud videri, καὶ ὅσα ἄλλα: falsò autem & contra quàm ſiue ratio ſeu Æſchinis, aliorúmque veterum auctoritas poſtulat, illud βαρέα, tanquam nullus non agon in grauibus numerari debeat. Cuius vocabuli vice, alterum tam crebra quàm leui vnius literulæ immutatione aptiſſimum ei loco, & quod eandem cum pancratio (quod Æſchines vſurpauit, ac frequentius eſſe agnoſco) ſignificationem habeat, πένταθλον ſubſtitui debere coniicio, recordatus de Timocreonte Rhodio poëta, & athleta Pentathlo Athenæum lib x. Deipnoſoph. loqui, καὶ Τιμοκρέων δ᾽ ὁ ῥόδιος ποιητὴς καὶ ἀθλητὴς πάνταθλος ἐνέφαγε, &c. Sic habet Aldinum exemplar, vt ſatis mirari non poſſim, quid eruditiſſimum Dalichampium cõmouerit, vt aduerſus ipſius fidem in ſua Latina interpretatione[d] Pentathlum legeret. Cõiicio autẽ illud, ſed nõdum, aut pronũtio, aut ſtatuo. Nam etſi Pammachum ex Hyginj fabularũ eo quẽ antè citaui loco, idem eſſe cum Pancratio intelligitur, quod & Pollux[e] (vbi de pancratiaſtis agit) iſto Platonis teſtimonio allato cõprobat τοῦτο ἀρεστὸν κωμῳδῇ παμμάχῳ κατὰ τοὺς ἀκαρνᾶνας τοὺς παγκρατιαστάς: & manifeſtiſſimè

a In oratione aduerſus Iudæos 1. co. 1002. vnde verba in aliã rem profero lib. 3. cap. 6. quæ hic etiã adſcripſi.

b In Democrito, fo. 356. græci à Stephan. excuſi.

c In Quinquertium vbi Liuius quoq; ipſos athletas ſic nominat, Quinquertiones præco in medium vocat.

d fo. 309. libri Lugdun.

e Lib. 3. Onom. cap. 30. vbi & hoc περὶ δὲ τούτων εἴποις ἂν (ait) ὡς εἰσὶ πάμμαχοι. Quin & à Suda παμμάχιον exponitur παγκράτιον.

niſeſtiſſimè D. Ambroſius [a], vbi de pancratiaſtis loquitur: Alij qui cædem & pulueris iactum membrorum nexibus miſcent, omni ſibi verberandi iure permiſſo, quos παμμάχους vocant, eo quòd omnis litis & pugnæ aduerſum ſe habeāt poteſtatem: Chryſoſtomus etiam Dio in Diogene [b], quo loco, ὅτι μὲν οὖν οἱ ἀνταγωνισταὶ σχεδὸν ὅμοιοί εἰσι τοῖς παμμάχοις παίοντές τε καὶ ἄγχοντες καὶ διασπῶντες καὶ ἀποκτείνοντες ἐνίοτε. vnde nihil obeſſe videatur, quominus pantathlon dici exercitationis illud genus potuerit, quod pancratium & pammachum etiam nominatur, & à quo Euthimium Plato pammachum vocauit, ſicuti Cælius *lib.* 15. *antiq. lect. cap.* 30. notat. Nihilominus tamen, vt ſinam quod eādem immutationē aliis Pauſaniæ locis itidem fieri conueniret, in quibus omnibus idem vt mendum inoluerit, veriſimile non videtur, præſertim autem cùm eam illi commode non ferant. Iſte quidem ex Elegis Colophonij Xenophanis apud Athenæum [c] omnino reſpuit, vbi pancratium à pentathlo, aliiſque agonibus, tanquam aliud, & verò grauius certamen, diſertè diſtinguit, ſic ferè,

a Enarrat. in Pſal. 36. eo quem ante attuli loco.

b In ſermone qui Diogenes ἢ περὶ ἀρετῆς inſcriptus. fol. 91. Ald. libri.

c Lib. 10. Deipnoſoph. optimè fol. 309. Latinæ ſuæ interpretationis notauit πένταθλον à cæteris qui ſeorſim ſinguli obirentur agonibus diſtingui ſolitum.

> ἀλλ' εἰ μὲν ταχυτῆτι ποδῶν νίκην τις ἄροιτο
> ἢ πενταθλεύων ἔνθα διὸς τέμενος.
> παρ' πισάο ῥοῆς ἐν ὀλυμπίῃ εἴτε παλαίων
> ἢ καὶ πυκτοσύνην ἀλγινόεσσαν ἔχων
> εἴ τέ τι δεινὸν ἄεθλον ὃ παγκράτιον καλέουσιν
> ἀστοῖσί κ' εἴη κυδρότερος πρὸς ἄκρα.

Quam etiam eodem loco poſteà pugilatui, luctæ, curſui pentathlum immiſtum, tanquam diuerſum legas in hæc verba,

> οὔτε γὰρ εἰ πύκτης ἀγαθὸς λαοῖσιν ἔτ' εἴη
> οὔτ' εἰ πενταθλεῖν οὔτε παλαισμοσύνην
> οὐδὲ μὲν εἰ ταχυτῆτι ποδῶν, τόπερ ἐστὶ πρότιμον:

Et ſimiliter apud Dionem Chryſoſtomum eo ſermonis Olympici loco, quem lib. 3. *cap.* 9. vbi de puerorum agonibus diſſeretur, exhibebo.

Quid ſit πένταθλον, & quis hoc certamine victor eſſe diceretur. Rectè apud Pauſaniam pētathlon inter grauia certamina relatum: Eoſdem pancratiaſtas, & pentathlos eſſe potuiſſe Plinio explicato. Pentathlum ab alijs grauioribus ſed ſingulis certaminibus meritò diſtingui: ſed ita vt ipſis interdum de quibus in vniuerſum agitur, aut etiam leuibus non incommodè adiungatur Diodori expenſo loco, & forſitan correcto. Sophoclæus ſcoliaſtes, & Paulus Feſti abbreuiator notantur, exiſtimantes vna die decertari debuiſſe omnibus quinque agonibus. Pindarus illuſtratur, de Xenophonte Corinthio, qui curſu & pentathlo ſimul vicerat. Poſt inuectum pentathlum vni ex agoniſtis omnium certaminum præmia tribui cœpta expenſo altero eiuſdem poëtæ loco.

CAP. XXXI.

QVamobrem verius puto ac ſimplicius, vt qui ad omnia ſubeunda certamina ſe iiſdem ludis, eademque vice offerret, is non minùs pentathlon obire ac vincere diceretur, quàm qui diuerſis locis temporibúſve, tum de his, tum de illis quinquertij ludis victoriam reportaſſet. Itaque is qui ſe omnibus obiiceret, ſimul eum non leuibus modò, ſed & grauibus agonibus decertandum habuiſſe, cùm manifeſtò appareat, ſequitur vt non ſine ratione illo Pauſaniæ loco πένταθλον inter grauia numeretur, quando etſi non hoc ſit pancratiaſtem eſſe quod pen-

tathlon, nihilominus iidem eſſe pancratiaſtæ, ac pentathli queunt: ſicut accepiſſe Plinius[a] videtur vbi Myronem illum ſtatuarium, atque fictorē egregium bucula maximè nobilitatum feciſſe ſcribit inter cętera diſcobolon, Satyrum admirantem tibias & Mineruam, Delphicos pentathlos pancratiaſtas, hoc eſt eos qui cum ſe pentathlo (vt antè monui) obtuliſſent, pancratio, quod in grauibus agonibus numerari ſolet, vtiq; decertarunt: quod tamen ſic dictum volo, vt pentathlon nihilominus ipſum ab aliis grauibus ſcilicet ſingulis ſeparatim obitis meritò diſtingui poſſit: ſicuti ab Arriano *lib.3.cap.1.* in Epicteto, qui hoc ipſum ſcilicet ſentiens, quod de Hercule omnibus agonibus, tam grauibus quàm leuibus victore, olim Diodorus Siculus *lib. 4. Biblioth. fol.* 155 prodiderat eſſe perdifficile, cùm ea tantopere ſint à ſeipſis diuerſa & prope contraria, illis qui præſtiterit, iſtis alios vincere vt poſſit: τῶν ἀθλημάτων (vt ille inquit) ἐναντίων ἀλλήλοις ὄντων τὸν πύκτην ἢ παγκρατιαστὴν τοῦ σταδιέως δύσκολον περιγενέσθαι καὶ πάλιν τὸν ἐν τοῖς κούφοις ἀθλήμασι πρωτεύοντα καταγωνίσασθαι τοὺς ἐν τοῖς βαρέσιν ὑπερέχοντας δυσχερὲς καταπονῆσαι. Quo loco equidem, in re iſto nihil prætermittendi quod ſcire videar meo, illud καταγωνίσασθαι in contextum irrepſiſſe è gloſſemate verbi ſequentis καταπονῆσαι aſſeuerare, ſi quid mihi tamen per eximios huius æui criticos licet, audeo. Arrianus igitur vt pancratiaſtam aliter, luctatorem aliter, aut curſorem inſtituendum eſſe, vt hoc aut illo exercitationis genere cæteris agoniſtis antecellat: non abſimiliter hoc ipſum de quinquertione atque de luctatore ſcribit. Eum enim qui pentathlo maximè valeat, ad luctam turpiſſimum fore, hoc eſt ineptiſſimum, his admodum verbis, καὶ γὰρ τὸ παγκρατιαστὴν οἶμαι ποιεῖν καλὸν τοῦτο παλαιστὴν οὐκ ἀγαθὸν ποιεῖ, δρομέα καὶ γελοιότατον καὶ ὁ πρὸς πάλην αἴσχιστος: & ab ipſo Epicteto *cap.27.* in Enchiridio πένταθλος εἶναι βούλει ἢ παλαιστὴς ἴδε σεαυτοῦ τοὺς βραχίονας τοὺς μηροὺς τὴν ὀσφὺν κατάμαθε ἄλλο γὰρ πρὸς ἄλλο πέφυκε. Et nihilominus rectè eum leuibus quoque coniungi, vt quod de his hoc ipſum de illo æquè proferatur: ſicuti cùm in Xyſto veteri apud Elidem ait Pauſanias *Eliacôn.2.fol.*158. locum eſſe, in quo curſores & pentathli ſe curſu ſiue decurſione ſeorſim ab aliis athletis exerceant χωρὶς δὲ ἔνθα ἐπὶ μελέτῃ δρομεῖς (ait) καὶ οἱ πένταθλοι θέουσιν: qui locus Pauſaniæ vel vnus noſtram illam coniecturam funditus labefactat: propterea quòd pantathlos, id eſt pancratiaſtas, aut pammachos decurrere falſum ſit, pentathlos itidem vt curſores omninò verum & apertum ſatis. Pentathlos adeò cum curſoribus paulò antè coniunxerat, vt à cæteris in palæſtra exercentibus ſeſe athletis ſepararet: vbi de Olympico gymnaſio, ἐν τῷ γυμνασίῳ τῷ ἐν Ὀλυμπίᾳ πεντάθλοις μὲν καθεστήκασιν ἐν αὐτῷ καὶ δρομεῦσιν αἱ μελέται, &c. καὶ ἄλλος δὲ ἐστιν ἐλάσσων περίβολος ἐν ἀριστερᾷ τῆς ἐσόδου τῆς ἐς τὸ γυμνάσιον καὶ αἱ παλαῖστραι τοῖς ἀθληταῖς εἰσὶν ἐνταῦθα: Et Lucilius Epigrammatarius his verbis *lib. 2. anthol. ca. 2.* εἰς ἀστρολόγους. *epigr.4.*

Πρὸς τὸν μάντιν Ὄλυμπον Ὀνήσιμος ἦλθ᾽ ὁ παλαιστὴς
Καὶ πένταθλος Ὕλας καὶ σταδιεὺς Μενεκλῆς.

Et in illa inſcriptione Odes XIII. Pindarus Xenophonti Corinthio ſtadiodromo & pentathlo, quod à vulgaribus etiam recentioribus Pindaricarum Odarum interpretibus neutiquam explicatum ſcias, cùm tamen eodem hymno *Stroph.2.Od.13.Olymp.* ea de re ſic ſcriptum ſit

δέξαι

[a] Lib.34.natur. hiſt. c.8. vbi etiam æ-rei pentathli, qui vocatur ἐγκρινόμενος ab Alcmene Phidiæ diſcipulo facti cò meminit.

δέξαι δὲ οἱ στεφάνων ἐγκώμιον τε-
θμόν, τὸν ἄγει πεδίων
ἐκ Πίσας πεντάθλῳ ἅμα
σταδίου νικῶν δρόμον. οὐκ
ἀντεβόλησεν τῶν ἀνὴρ
θνατὸς οὔπω τις πρότερον.

Nam quod à pentathlis decertari quinque omnibus agonibus vno die ſolitum ſcribens ad iſtud Sophoclis verſum[a]

δρόμων διαύλων πεντάεθλ' ἃ νομίζεται.

ſcoliaſtes autumat, ἅλμα, δίσκον, ἄκοντα, δρόμον, πάλην, ταῦτα ἐν μιᾷ τις ἠγωνίζετο ἡμέρα: vix perſuaderi mihi vnquam ſiuero: tametſi non Feſto quidem Pompeio ſed ipſius abbreuiatori aut gloſſatori Paulo[b] placuiſſe videam: cùm ne ipſi quidem Herculi, & ludorum auctori Olympicorum, & Deo veterum fabularum auctores iſtud tribuant, ſed tantùm omnibus eum (licet inter ſe contrariis) agonibus victorem extitiſſe: ſicuti auctore Diodoro duobus huius libri locis[c] explicaſſe me recordor. Tiſamenum quidem ex Iamidis Elæum, cùm ei ab Oraculo reſponſum eſſet clariſſimis quinque agonibus victorem fore, curſu & ſaltu ſuperaſſe Andrium Hieronymum, lucta verò eſſe ab ipſo ſuperatum: inde percepiſſe de bellicis ſiue militaribus agonibus accipiendam oraculi ſententiam à Pauſania *Laconicis fo. 72.* traditur ſic ferè, Τισαμενῷ δὲ ὄντι Ἠλείῳ τῶν Ἰαμιδῶν λόγιον ἐγένετο, ἀγῶνας ἀναιρήσεσθαι πέντε ἐπιφανεστάτους αὐτόν. οὕτω πένταθλον Ὀλυμπιάσι ἀσκήσας, ἀπῆλθεν ἡττηθείς. καίτοι τὰ δύο γε ἦν πρῶτος, καὶ γὰρ δρόμῳ τε ἐκράτει καὶ πηδήματι Ἱερώνυμον τὸν Ἄνδριον. καταπαλαισθεὶς δὲ ὑπ' αὐτοῦ, καὶ ἁμαρτὼν τῆς νίκης, συνίησι τοῦ χρησμοῦ δεδόναι οἱ τὸν θεὸν μαντευομένῳ πέντε ἀγῶνας πολέμῳ κρατῆσαι. Apud illum prætereà ſcoliaſtem non magis arridet mihi quidem quod pugilatum ſine vlla ratione obliuioni traditum, ac ſilentio velut obrutum ab eodem ſcoliaſte, ſicut & à cæteris (quod & initio monui) feram. Etenim hoc illo verſu voluit poëta, ſcilicet in quinque certaminibus illis vetuſtioribus (nam ſexti forſitan vtpote poſtremo loco recepti pugilatus ſcilicet, itidémque ob alias quas ſuperiùs expoſui cauſas minor dignatio) curſum & quidem diaulum, non minùs tamen, aut ſtadialem, vt ita loquar, aut dolichum connumeratum antiquitus. Sanè quod Xenophontis Corinthij factum, qui eodem certamine, tam curſus quàm pentathli victor extiterit, ſine exemplo poëta prædicat, hoc ita ſe habet, vt qui ſe quinquertio primùm obtulerat, profeſſo inter agoniſtas ſiue athletas, atque in album deſcribi iuſſo cum iis qui decertaturi eſſent, nomine, qua de re commodiùs libro tertio diſceptabitur,[d] is cum aduerſario ſiue antagoniſta certamen curſus eligente, aut ſi fortè alea quadam ita contingeret, cùm ea de re ſortitio fieret, contenderit, ac proinde qui curſu idem pentathlo ex vnico certamine victor declaratus ac proclamatus fuerit, atque ita forſitan omnium quoque gymnicorum agonum præmia, & coronas conſequutus. Hoc quidem ex eo colligo κατ' ἀντιδιαστολήν, quod apud Pindarum legere memini, antequàm eſſet quinquertium inductum, ſuum vnicuique facto ſiue certamini præmium fuiſſe propoſitum: tanquam hoc ſignificet, poſt inuentum pentathlum vnicuique facto ſiue certamini cœpiſſe quinque agonum omnia præmia tribui. Præſtantiſſimi etenim poëtæ i-

a Electra fo. 111. lib. à Stepha. excuſi.

b In Quinquertiũ, Vbi Quinquertiũ Græci vocãt πένταθλον quo die (fortè quod eodẽ die) quinque genera artium ludo exercebãtur: ipſos quoq; athletas Lucius Quinquertiones appellat.

c Præter quos attigi & hoc ipſum initio huius capit.

d Vide & Suetonij locum Nerone cap. 21. à me ſuperiùs indicatum.

ſtud eſt ex Ode Iſthmiorum prima, *antiſtro.2.* quod mecum ab eruditis expendi volo,

> οὐ γὰρ ἦν πένταθλον. ἀλλ' ἐφ' ἑκάστῳ
> ἔργματι κεῖτο τέλος. τὺ ἀθρόοις
> ἀνδησάμενοι θαμάκις
> ἔρνεσιν χαίτας ῥεέθροισί τε Δίρκας ἔφανε
> καίπερ εὐρώτα πελας.

Denique pentathlon dici, qui poſſit omni antagoniſticæ facultatis genere decertare, ſicuti pancratiaſtam ſiue pancratiaſticum illum, qui lucta, & pugilatu: apertè docet Ariſtoteles illo Rhetoricorum à nobis anteà commonſtrato loco, ὁ δ' ἀμφοτέροις τούτοις παγκρατιαστικὸς : ὁ δὲ πᾶσι πένταθλος. Ac neſcio an πεντάθλου nomen ad eum propriè pertineat, qui ſe quinque omnibus illis agonibus per vnum integrum diem decertaturus quocunque ipſorum alius quiuis, aut forſitan cui ſors obtigiſſet, experiri ſecum vellet, offerebat: non tamen vt quinque omnibus agonibus niſi depugnaſſet (excepto forſitan inter dimicandum die, aut antagoniſtæ ſiue aduerſarij penuria) palmam conſequi nequiret: quod Scoliaſti Sophoclæo illi (quemadmodum ſuperiùs admonui) viſum eſt.

Perfectißimum exercitium, quod per integrũ diem obiretur, ab athletis habitum. κατασκευή. Quo quiſque agonum tempore apud Olympiam inductus. Pugilatum pentathlo non eſſe comprehenſum è Pauſania colligi. Exercitiorum ſeu exercitationum aliæ à Galeno differentiæ, apud quem quod Dolichus curſus in exercitijs remißioribus connumeratur in controuerſiam non immeritò adduci poſſe oſtenditur. Grauibus exercitijs maior dignatio iuxta Euſtathium. Gymnicis tamen prælati equeſtres ſeu curules, quorum haud dubiè in leuioribus & velocioribus licet habitorum peritiam Amphitruone patre ipſum exercente conſequutus Hercules fuerit auctore Theocrito.

CAP. XXXII.

PEr vnum quidem ac ſolidum diem nonnunquam id exercitium, quod perfectiſſimum putarent, τὸ τελεώτατον ἐκεῖνο γυμνάσιον ἐσθ' ὅτε τὸ δι' ὅλης ἡμέρας γινόμενον ὃ δὴ καὶ κατασκευὴν ὀνομάζουσι ab athletis, immenſo ac immoderato in agonibus labore obiri nonnunquam ſolitum, à Galeno ſub initium tertij τῶν ὑγιεινῶν libri traditur eo loco, ex quo verba tertio libro allaturi ſumus. Atque hoc ideò minùs dici potuiſſe μονημέρειον, quàm illud quod ad ferarum numerum vna die ſagittis confectarum à Iuſtiniano in Nouella XCVIII. & in titulo epigrãmatis alicuius, quod Leoni philoſopho tribuitur [a] appellatum legimus. Qua de re philologos attentiùs conſiderare cupio, ſi forte in tanta vetuſtarum rerum obſcuritate, certius ipſi quidpiam, quod nos fugerit, tandem odorari queant. Nam poſt renouatum ab Iphito (de quo à nobis huius initio [b] libri actum eſt, agetur & ſequenti tractatu [c], déque diſco ipſius coronario in ludis) agonem Olympicum anteà per aliquod tempus intermiſſum, Curſus primùm, quo Corœbus vicerit, præmia fuiſſe propoſita deinde circa Olympiadem XIV. additum diaulum, eóque viciſſe Hypenum: ſequenti Olympiade itidem Achantum. Octaua demum ac decima pentathli & luctæ certamina, quorum Elæis in memoriam veniſſet, fuiſſe reſtituta: & lucta quidem Eurybatum viciſſe, pentathlo Lampidem

a Extat lib. 1. anthol. cap. 1. epigr. 4.
b cap. 12. ſub initium, & cap 16. è Solino.
c cap 23. lib. 2. & in cap. 25. Vbi de ludorũ auctoribus. De diſco autem Iphiti & Lycurgi in cap. 26. eiuſdem lib. 2.

dem ſuperaſſe: Tertia verò & viceſima Olympiade pugilatus præmia denuo propoſita, quæ Onomaſtus abſtulerit, (ſicuti libri huius initio admonui) Pauſanias[a] memorat, quo loco, ἐπὶ δὲ τῆς ὀγδόης καὶ δεκάτης ὀλυμπιάδος πεντάθλου καὶ πάλης ἀφίκοντο ἐς μνήμην καὶ τῷ μὲν λαμπίδι ὑπῆρξεν, εὐρυβάτῳ δὲ ἡ νίκη τῆς πάλης λακεδαιμονίοις καὶ τούτοις τρίτη δὲ ὀλυμπιάδι καὶ εἰκοστῇ πυγμῆς ἄθλα ἀπέδοσαν ὀνόμαστος δὲ ἐνίκησεν ἐκ σμύρνης συντελούσης ἤδη τηνικαῦτα ἐς ἴωνας. Vnde apparet in pentathlo non comprehenſum pugilatus certamen, quod aliquot annis poſteà renouatum fuerit apud Olympiam: quod eſſe notandum arbitrari me iam dixi anteà, *cap.12.ſupra* illorum ſcoliaſtûm fulciendæ ſententiæ, quos quòd pugilatum omitterent in agonum enumeratione, ideò ſuperiùs quodam loco *cap. 5. huius libri*, reprehenſos volueram. De leuibus profectò agonibus, quibus δολιχόδρομοι inter cæteros decertarent, apud Diodorum Siculum *lib. 4. biblioth. fo.* 155. atque Galenum ὑγιεινῶν *lib.* 3. agi ſcio, ex quorum libris haurias licet: itémque apud Ariſtotelem, qui alicubi *lib.9. poli.cap.4. ex quo infra ſcripſi lib. proximo*, περὶ τῆς γυμνασίας κουφοτέρας loquitur, quod tamen alio pertinere arbitror: ſicuti quod Galenus[b] περὶ τῶν γυμνασίων agens, quædam ait eſſe εὔτονα, quædam verò ταχέα χωρὶς εὐτονίας καὶ βίας δρόμους δὲ εἶναι ταῦτα καὶ σκιομαχίας καὶ ἀκροχειρισμοὺς καὶ τὸ διὰ τοῦ κωρύκου τε καὶ τῆς σμικρᾶς σφαίρας γυμνάσιον ὅταν ἐκ διεστώτων τε καὶ διαθεόντων γίγνηται τοῦτο δὲ καὶ τὸ ἐκπλεθρίζειν καὶ τὸ πιτυλίζειν ὠκείας δὲ κινήσεις εἶναι οὐ μὴν βιαίους γε καὶ ὅσαι κατὰ παλαίστραν ἐπιτελοῦνται κυλινδουμένων ὀξέως καθ' ἑτέρων τε καὶ κατὰ μόνας, & cæt. Itémque τὰ σφοδρὰ σύνθετα εἶναι ἐξ εὐτόνου τε καὶ τάχεος. Mirum verò quod inter remiſſiora exercitia & imbeciliora retulit, cùm iter agentium proceſſione illud quod δολιχὸν dicitur, quæ propterea fieri continuè, ac ſine pauſa exercitia ſcribit: cùm tamen & in curſu robur eſſe neceſſarium non minus, immò etiam magis aliquantò, quàm in cæteris exercitationibus, auctoritas vetuſti poëtæ, cuius verba ſuperiùs expreſſi, fidem faciat: & verò è curſuum genere hoc anteà oſtenſum ſit, atque aliis locis comprobari queat: illius enim iſta ſunt in ſupra d. loco ὅσα δ' ἀσθενέστερα τῶν γυμνασίων ἐστὶν ἄνευ τοῦ διαναπαύεσθαι γίγνεται μᾶλλον ὥσπερ δολιχός τε καὶ αἱ ὁδοιπορεῖαι. Vt vt ſit, varias eſſe talium exercitationum facultates, ac energias, vt violentæ, quædam graues, robuſtæque ſint, leues quædam celeres & concitatæ, aut pariter violentæ ac celeres, quas illarum peritus rectè poſſit diſcernere, ab eodem ipſo non multò poſt pronunciatur: quo loco, ὁ δὲ περὶ τὰ γυμνάσια τέχνην ἐπιστάμενος ἀκριβῶς ἁπάσας [δυνάμεις] διαγνώσεται πρὸς ὡρισμένους σκοποὺς ἀναφέρων, ἢ γὰρ βίαιοι τινες εἰσὶ καὶ βαρεῖαι καὶ εὔτονοι ἢ κοῦφαι καὶ ταχεῖαι καὶ σύντονοι ἢ βίαιοί τε ἅμα καὶ ὀξεῖαι. Euſtathius[c] autem agonum illorum ita comminit, vt dignationem grauibus maiorem tribui ſolitam oſtendat, his ferè verbis ἵνα μὴ τὴν τοῦ δισκευτοῦ ἀρετὴν αἰσχύνῃ ὡς μὴ βαρέος ὄντος τοῦ δίσκου ἀλλ' οἷα τινος δι' ἐλαφρότητα. Quod ſic interpretor, vt Circenſes interim Gymnicis prelatos, quippe quòd illis diuites, magnates, ac Reges quoque ipſi contenderent, minimè dubitem: tametſi vel oculorum ipſorum iudicio in velocium & leuium agonum ordine ac numero fuiſſe conſtet, ac Theocriti[d] etiam poëtæ non vano iſto teſtimonio, vbi aurigandi hoc eſt equos currui iunctos in certamen educendi, ac circa metas flectendi peritiam Herculem ab Amphitruone patre (qui ſæpe in Argiuis hoc eſt Nemeis

a Eliacôn 1. fol.110. De Onceſte autem qui ad Olympiadē xxi. victor extiterit, ſcribimus extremo cap.3. lib. ſeq.

b ὑγιεινῶν lib.2.fol.241. lin.45 & ſeq. & ſub finem fol 243.lin.4. & ſeq. & ſub init.lib.3 fol. 244.lin.51.

c ad illud Hom. ex Ilia. ψ. -ἢ ὑπερβαλεσήματα πάντα.

d Heraclisco edyllio 25. ſub fin. De Olympicis equeſtribus ſiue curulibus ludis eorúmque auctore ſcripſi ſupra cap.25.

ludis iſto agonis genere decertarat, victórque vaſis pretioſis, pro velocium certaminum præmio ibi propoſitis donatus fuerat) didiciſſe fabulatur.

ἵππους δ' ἐξιλάσασθαι ὑφ' ἅρματι, καὶ περὶ νύσσαν
Ἀσφαλέως κάμπτοντα τροχῶν σύριγγα φυλάξαι
Ἀμφιτρύων ὃν παῖδα φίλα φρονέων ἐδίδασκεν
Αὐτὸς, ἐπὶ μάλα πολλὰ θοῶν ἐξήρατ' ἀγώνων
Ἄργει ἐν ἱπποβότῳ κειμήλια. καὶ οἱ ἀαγεῖς
Δίφροι ἐφ' ὧν ἐπέβαινε, χρόνῳ διέλυσαν ἱμάντας.

Rurſum inter ipſos gymnicos agoniſtas honos aliquantò maior habitus apud Olympiam quidem curſoribus, quòd ab eorum victoria quoddam veluti cognomen Olympiadibus adderetur, ſicuti poſterius *cap.* 15. *lib. proximè ſequentis.* oſtendam, ipſorúmque adeò Hieronicarum huiuſmodi qui ſtadio ſuperaſſent fama celebranda noménque diu ad poſteritatis memoriam permanſurum fuerit. Sed mearum de vetuſto certaminum ſacrorum more cogitationum currum ad has veluti metas quaſdam interiùs flectendum habeo, ne longiùs extra lineas & ſcamna diſtrahar. Etenim ſi ſingula quæ vel iam nota pleríſque, vel certè obuia ſunt, nec vllis difficultatibus inuoluta, vt meam, aut cuiuſquam implorare operam videantur perſequerer, dum præcipuè vnum id enitor, vt animo ægritudine ob calamitatis huic toti orbi Gallico imminentis expectationem defatigato, penéque oppreſſo, requietem atque alleuationem quæram, finem de his cogitãdi aut ſcribendi ludis, ſeriùs quàm vellem, & quàm iſtud non ludicrum, etſi deforme temporis mœſti iuſtitium[a] expoſcit haud dubiè facerem.

[a] Sic Mamertinus loquitur in Iuliani panegyrico.

AGO-

AGONISTICON.

P. FABRI SAN-IORIANI PRAESIDIS TOLOSANI, SIVE, *Spicilegiorum de re Athletica Tractatus*,

LIBER SECVNDVS.

Stadium, & Circus, Cauea Scamma ὄρυγμα. Luciani lectio in dubium vocata circa τὸ παράπτειν. Scammatis etymon & item τοῦ καμπτῆ. Ambroſij locus & Hieronymi: notato huius ſcoliaſte. ὑπὲρ τὰ ἐσκαμμένα πηδᾶν, Adagium aliter, atque ab alijs expoſitum. Tertullianus obiter caſtigatus. Homeri locus & ad eum Euſtathij expenſus. Item vtriuſque alter circa diſci ludum, de quo plurima. Σημεῖον τέρμα. Pentathli Phayli. Fabula de Saltu.

CAPVT I.

QVONIAM de Athletaruum vario genere, ac differentiis, de ipſorum præſidibus Diis, deque hominibus præfectis officio, inſignibus, ac de reliquis omnibus quæ ad agonas pertinent abunde præter alios huius æui criticos, atque polyhiſtoras libro ſuperiore diſſeruimus: ſequitur vt ad ea quæ propius abſunt, à principalis reſcripti quæſtione accedamus, in quo de coronis athletarum, & locis in quibus eas accepiſſe ipſos immunitate fruituros oporteat, agi oſtẽdimus. Ergo de locis agonum, præmiiſque, ſi quid μυστικώτερον minúſque vulgare habeo, id ex opiſtographis meis elicitum, in hunc tractatum, ſiue ſermonem conferam, atque communi litteratorum vſui depromam. Vel circum eundem cum ſtadio, vel in circo ſtadium fuiſſe ſubindicãt. Auſonius *Epiſt.* 18. ad viſulum Grammaticum de ſenario numero ſcribens,

Oſtia quot pro parte aperit ſtridentia Circus,
Excepto medium quod patet ad ſtadium.

Ideo alio loco *Eclogarij Epigram. penult.* idem auctor horum vtrumque coniunxit ſimul,

Primus Olympiacæ ſacrauit feſta coronæ
Iupiter, Argiuis ſtadia ad longiſſima Circi.

In ſtadio itaque ſiue circo vbi gymnici exhibebantur ludi, fortaſſis etiam in gymnaſij palæſtra locus fuit certaminis medius in quo athletæ

virtutis ac roboris ſui ſpecimen ederent, inferiore paulò, foſſæque alicuius leuiter depreſſæ ſpeciem præferens, (quemadmodum in Romano amphytheatro arena quæ cauea licet enim theatri caueam, Auguſtinus dicit Cap. XXXI. lib. I. de ciuitate & caueam à Circo diſtinguit Cicero in ſecundo de legibus[a], vt ſi non ad theatrum potius, ſcenicoſque artifices quemadmodum Seneca de mimicis ingitiis, verbíſque ad ſummam caueam ſpectantibus agens, de tranquilitate animi Cap. XI. retuliſſe, quibus duas ſcenas in ea de haruſpicum reſponſis tribuit [b] eaſdemque cum cauea confundit, Circum Agoniſtis Caueam cantatoribus aſſignaſſe videatur: alij tamen in quibus Seneca & Prudentius aduerſus Symmachum lib. I. & II. ad extremum & περὶ ςεφάνων hymno VI. poſt Papinium ſtatium in VI. Thebaidos & poſt Virgilium in V. Æneidos vnde verba ſequente ſermone adferam Caueam dicunt in qua vel ab athletis, gladiatoribuſve, aut à feris decertabatur in amphitheatro ſcilicet, ac circo ſiue ſtadio) idemque ſedilibus & ſcammis vndique ſeptus, quaſi vallo quodam terræque aggere præcinctus (vt coniicere libet quē ſcamma nominatum à nonnullis, ex veterum illa eruditiorum hominum cohorte reperio. τὸ μὲν δὴ ςάδιον (ait Pauſanias) *lib. 2. Eliacon fol. 155. Aldini libri*, γῆς χῶμά ἐστι πεποίηται δὲ ἐν αὐτῷ καθέδρα, τοῖς τιθεῖσι τὸν ἀγῶνα. Gloſſarium quidem illud vetuſtum quod ſuperius citaui græcolatinum Σκάμμα, foſſum ſeu potius foſſam reddidit, Lucianus vero *Anacharſi ſtatim ipſo initio*, etiam id ipſum (niſi me animus fallit) ὀρύγματος nomine deſignauit: apud quem Anacharſis de iſtis agonibus agens, ἕτεροι δὲ ἐν τῷ αἰθρίῳ τῆς αὐλῆς τὸ αὐτὸ τοῦτο δρῶσιν οὐκ ἐν πηλῷ οὗτοί γε ἀλλὰ ψάμμον ταύτην βαθεῖαν ὑποβαλλόμενοι ἐν τῷ ὀρύγματι τεράσουσί τε ἀλλήλους καὶ αὐτοὶ ἑκόντες πάττουσι τὴν κόνιν ἀλεκτρυόνων δίκην. Vbi minime quidem dubito quin pro τεράττουσι reponendum ſit eo loco Δράττουσι pro δράσουσι quod apprehendere, pugnumque implere ſignificat, vel potius ἀράττουσι quod eſt pulſare, proprium itidem vt illud luctatorum ſiue Pancratiaſtarum, qui & καταράττειν & συναράττειν ab ipſo etiam Luciano dicuntur, quemadmodum ſuperiore libro docui. Porro alterum illud σκάμμα ſcilicet ἀπὸ τοῦ σκάπτειν deductum (à quo etiam τὸ καπετὸν ad finem Iliados Homericæ deriuandum putauit Euſtathius, eandem foſſæ ſignificationem habens vocabulum) illud inquam ſcammatis græcum vocabulum vſurpauit B. Ambroſius *in de Heliæ ieiunio cap. 13.* de ipſo vt tanquam de cauea loquatur, In ſcammate ſi quis te manu leuat (inquit) exors quidem palmæ, ſed immunis iniurię eſt (ſic malo, quàm, iniuria eſt) in Conuiuiis & ſi manum reuocet à vino ori eius infunditur. D. Hieronymus veluti de loco agonis extra quem depugnare non liceret: ſic enim ad Pammachium[c], Cur tu omiſſis ſuper quibus pugna eſt (ait) de ſcammate, & loco certaminis egrediens in peregrinis, & longè alienis diſputationibus immoraris? quod propterea explicandum duxi, quia eruditiſſimos

a Cum ita ſcribit. Iā ludi publici quoniam ſūt Cauea Circoque diuiſi, ſint corporū certationes, curſu, pugilatione, luctatione curriculíſque equorū vſque ad certā victoriam Circo cōſtitutę: cauea, cantu voce ac fidibus, & tibiis dummodo ea moderata ſint, vt lege præſcribitur. b Quo loco. Omne ſeruitium permiſſu magiſtratus liberatū in alterā ſcenam immiſſum alteri propoſitum. vt alter confeſſus poteſtati ſeruorū obiiceretur: alter ſeruorū totus eſſet. Et poſtea illi cùm ludos facerēt ſeruos de cauea exire iubebant. Tu in alterā ſeruos immiſiſti, ex altera liberos eieciſti. Aliter Cauea illa pars Amphytheatri qua feræ includebantur, ne maiore in pugnā impetu emitterentur, id quod à Marcellino & aliis notaui ad extremum cap. 7. lib. 2. Semeſtrium quibus addito Senec. de tranquilitate animi cap. 3. & Horat. in arte ad fin. Caueam illam theatri partem concauam & infimam φάραγγα vocauit, hoc Chryſoſtomus Eubœico ſeu venatore fol. 70. pag 2. vbi, τὸ δὲ θέατρόν ἐστι ὥσπερ φάραγξ κοῖλον πλὴν οὐ μακρὸν ἑκατέρωθεν ἀλλὰ ςρογγύλον ἐξ ἡμίσεος οὐκ αὐτόματον ἀλλ' οἰκοδομημένον λίθοις. Vbi de diſcobolis Arduus Hippomedō cauea ſtimulante ciditſet, In medio latéque ferens ſub pectore dextro orbem alium. c Aduerſus errores Ioannis Hieroſolymitani, col. 140. vbi recte Marianus Victorius quod Eraſmum eius loci deprauatorem carpit Heſychium citans explicantem hoc nominis ita vt ſtadium agonémque ſignificet, perperam vero quod ait fuiſſe locum à quo milites egredi non liceret, athletas debuit dicere.

mos hoc politiſſimo ſeculo viros[a] qui ex profeſſo de arte Gymnaſtica ſcripſêre, aliter ſenſiſſe video, velut ſi in laude maxima poneretur ſcamma tranſcendere atque tranſilire, ſcammáque ipſum aut τὰ ἐσκαμμένα ad ſolos ſaltatores pertinuerint. Atqui ſcamma tranſilire, aut prætergredi, eſſe idem autumo, quod extra ſtadij terminos decertare: ſic extra limites Circi furori ſtudere, extra cardines theatri impudicitiæ intendere, Tertullianus alicubi *in 4. de ſpectacul.* dixit, aut inſolentiæ extra ſtadium (ſic mecum legito pro ſtudium) & immiſericordiæ extra amphitheatrū: quod Deus etiam extra Cameras, & gradus & apulias oculos habet. Scamma cum ſtadio cōiunxit Petrus Chryſologus, ſermone XXXIII. & CXXIV. Cæterum & ſi de ſaltatoribus agens Lucianus *Anacharſi vel de Gymnaſiis*, in gymnaſiis edoctos ipſos fuiſſe ait ad tumulum (ſic malo quàm cū Obſopæo foſſam reddere) ſi oporteat (in bello ſcilicet) aut aliud impedimentum quodpiam tranſiliendum, ἀλλὰ καὶ ὑπεράλλεσθαι τάφων (inquit) εἰ δέοι ἢ εἴ τι ἄλλο ἐμπόδιον, καὶ πρὸς τοῦτο ἀσκοῦνται ἡμῖν ἔτι non tantum hoc ait τὰ ἐσκαμμένα vt ſuperarent eniti ſolitos & quāquam Iulius Pollux[b] τῶν ἐσκαμμένων meminit, ſic fere τὸ δὲ μέτρον τοῦ πηδήματος κανὼν ὁ δὲ ὅρος τὰ ἐσκαμμένα, tantum abeſt vt pro illorum opinione faciat, vt meam potiùs ſententiam confirmet. ſequitur enim ὅθεν ἐπὶ τῶν τὸν ὅρον ὑπερπηδώντων, οἱ παροιμιαζόμενοι λέγουσι πηδᾷν ὑπὲρ τὰ ἐσκαμμένα. Pollux autem haud quaquam hoc fuiſſe in vlla (ne dum in maxima) laude poſitum ſcribit, non magis quàm Cicero tranſire, ſiue (vt in quibuſdam legitur) Tranſilire lineas in paradoxis, eo qui proponetur inferius, déq; ſcammate ipſo quoque forſitan intelligendus eſt, loco. Euſtathius quidem doctiſſimus, etſi metaphorice hoc verbi aut parœmiacè vſurpauit, attamen adiungens τὸ τῆς ὑπερβασίης vocabulū, illud in vitio potiùs quàm in laude poſitum à veteribus, quemadmodum & ipſe acciperet non obſcurè ſignificat quo loco[c] ἔστι δὲ κυρίως ὑπερβασία, τὸ ὑπερβαίνειν τοὺς τεταγμένους ὅρους τῆς γῆς. καὶ τὸ ὑπὲρ τὰ ἐσκαμμένα ὅθεν πηδᾷν. καταχρηστικῶς δὲ καὶ ἐπὶ ἀδικίας ἡ λέξις τίθεται, καὶ ἐπὶ τῆς ἁπλῶς δὲ κακίας. Cui valde cōuenit quod in vero, non ludicro monomachiæ agone, inter Menelaum & Alexandrum de Helena contendentes apud Homerum, locus certaminis deſignatur vtrinque ab Hectore & Vlyſſe, quem qui prætergreſſus foret, is pro victo vtique haberetur. Nam ad illud Homeri, *Iliados γ fol.* 418.

Ἕκτωρ δὲ Πριάμοιο πάϊς καὶ δῖος Ὀδυσσεὺς
χῶρον μὲν πρῶτον διεμέτρεον --

Euſtathius adnotat, διαμετρεῖται καὶ τόπος τῆς Ἀλεξάνδρου καὶ Μενελάου μονομαχίας διὰ τὸ αὐτοῖς ἐγκεῖσθαι τὸν ἐπὶ πᾶσι κίνδυνον, καὶ δόξοι ἂν ἡττῆσθαι πως ὁ παρεξελθὼν τὸν, ὡς φησιν ὁ ποιητὴς διαμετρηθέντα χῶρον. Nec aliter accipiendum quod de diſci ludo agens Homerus *in lib. θ. Odyſſeæ*, in Phæacibus protulit, equidem reor: aut aliter ſenſiſſe ipſum Euſtathium, ſi rectè intelligatur (quamuis in eo fortaſſis lapſus videri poſſit quod τὰ τέρματα καὶ τὰ σημεῖα eadem eſſe cenſuerit) quo loco Poëta

τόν ῥα περιστρέψας ἧκε στιβαρῆς ἀπὸ χειρός
βόμβησεν δὲ λίθος. - & poſteà
-- ὁ δ' ὑπέρπτατο σήματα πάντων
ῥίμφα θέων ἀπὸ χειρός ἔθηκε δὲ τέρματ' ἀέθλων.

Nam quod ſequitur

[a] Mercurial. lib. 2. artis gymnaſt. ca. 11. Terminū attingere (aiu) magnā, prætерire maximam laudē fuiſſe veriſimile eſt, τὰ ἐσκαμμένα vocatum vnde factū eſt adagium in eos qui metā tranſilirent πηδᾷν ὑπὲρ τὰ ἐσκαμμένα, &c. Vbi videtur cū Canone ſiue ſaltus menſura ſcamma confundere, contrà quàm Pollux manifeſtò diſtinguēs fecerit.

[b] Cap. 30. li. 3. vbi περὶ πεντάθλου ἁλτικοῦ καὶ δισκευτοῦ. Quo loco perperam accepto, quāuis à ſe non citato videtur Mercurialis ipſo inuito Mercurio deluſus.

[c] Ad illud ex Homero σ Iliad. f. 388. Μήτις ὑπερβασίη.

Καί κ' ἀλαός τοι ξεῖνε διακρίνειε τὸ σῆμα
Ἀμφαφόων, ἐπεὶ οὔτι μεμιγμένον ἐστὶν ὁμίλῳ
Ἀλλὰ πολὺ πρῶτον. σὺ δὲ θάρσει τὸν δὲ γ' ἀέθλον
Οὔτις Φαιήκων τόν γ' ἵξεται οὐδ' ὑπερήσει.

ſic exponendum:(vt quod apud nos hodiéque itidem in vſu eſt,non qui vlterius,longiúſque diſcum eiaculatus eſſet, is vinceret, ſed cuius diſcus primo in terram lapſu cæteris poſteriùs relictis,ad ſignum,ſcopum,ſiue terminum propiùs acceſſiſſet. Atque ita τὰ ἄλλων βήματα ὑπερήσειε aut ὑπερπτάσειε. Signum loci quo quiſque agoniſtarum diſcus perueniſſet quod & σημεῖον & fortaſſe therma vt ſenſit Euſtathius dictum ab Homero fixam ſagittam fuiſſe, quo facilius dignoſceretur ab æmulis diſco in eodem (vt reor) inter ſe decertantibus,coniecturam ex eo Statij Papinij loco,*lib.6.Thebaid.*feci ab ipſo eius interprete Lactantio admonitus, vbi ſic ſcriptum de diſco Meneſthei,

Illa manu magna & multum fælicior exit
Nec partem exiguam Circi tranſuecta quieuit
Fit ſonus & fixa ſignatur terra ſagitta.

Nam quod eundem antagoniſtæ diſcum iactauerint, quamquam vt in figura illa diſcobolorum,quam è numis M. Aurelij Imperatoris Apolloniæ illyrij excuſis à Mercuriali doctiſſ.*lib.2.artis Gymnaſt. Cap.12.folio* 80. expreſſam videre eſt, ſuos quoſque à ſingulis emiſſos interdum (ex cõpacto forſitan) haudquaquam inficior vllius opinionis meæ veritatem iſta ferentis ſub pectore dextro orbem. alium Hippomedontis verba videntur apud eundem Papinium aſſerere.

--Hunc potius Iuuenes qui mœnia ſaxis
Frangere,qui Tyrias deiectum vaditis arces,
Hunc rapite: aſt illud cui non iaculabile dextræ
Pondus? & abreptum nullo conamine iecit,
In latus.--

Cæterùm non is tantùm in diſci ludo pro victore habitus, vel ab Homero,vel apud Phæacas,qui vltra terminum ſeu ſcopum,diſcum emiſiſſet, licet longius quàm cæteri,qui à ſcopo minùs receſſiſſent,ipſi poſteriùs relicti.Nec enim τὰ ὑπέρμετρα καὶ πλεονεκτήματα in laude, ſed in vitio & reprehenſione ſunt poſita:ſiue de diſcobolia, ſiue de haſtilis eiaculatione, aut alio quouis certamine agatur, ὥσπερ τὸ ὑπὲρ τὰ ἐσκαμμένα πηδᾶν:de quo iam antè diximus & ipſe ad illum Homeri locum Euſtathius ſic loquitur, vt fabulam Phayli eximij ſaltatoris & Pentathli Crotoniatæ ſcammata ſuperantis,quæ olim quinquaginta pedum fuerãt, à parœmiographis prætermiſſam, cæteriſque Grammaticis inauditam, & iſto propterea ſcripto non indignam, quod nouam, adferat, qui prouerbio illi cauſam dediſſe intelligatur, quod ad pentathlos pertinet. ἰστέον δὲ ὅτι τὸ ὑπερήσει, καὶ τὸ ὑπέρπτατο βήματα πάντα, οὐ μακρὰν ἐσχημάτισται τοῦ ὑπὲρ τὰ ἐσκαμμένα πηδᾶν· ὃ κεῖται παρὰ τοῖς ὕστερον. ἤγουν ὑπέρμετρα παροιμιαζόμενοι μὲν ἐπὶ τῶν ὑπερβαλλόντων. ἢ πλεονεκτούντων. μετενεχθὲν δὲ ἀπὸ τῶν πεντάθλων. ἤρξατο δὲ, φασὶν, ὁ λόγος ἀπὸ φαΰλλου πεντάθλου κροτωνιάτου, ὃς πεντήκοντα ποδῶν ὄντων πρότερον τῶν σκαμμάτων, αὐτὸς ὑπερέβαλε ταῦτα πηδήσας, ὡς τὸ ἐπίγραμμα φασὶ λέγει τῆς εἰκόνος αὐτοῦ,

πέντ' ἐπὶ πεντήκοντα πόδας πήδησε φάϋλλος

δίσκευσε δ᾽ ἐκαῖον πέντ᾽ ἀπολειπομένων.

Itaque quod Statius Papinius Thebaide ſexta de Phlegya & Meneſtheo diſcobolis ab Hippomedonte ſuperatis fabulam enarrans ſubiicit, de huius diſco,

Iámque procul meminit dextræ, ſeruátque tenorem
Diſcus, nec dubia iunctáve Meneſthea victum
Trans abijt meta longè ſuper æmula ſigna
Conſedit viridéſque humeros & opaca theatri
Culmina, ſeu latæ tremefecit mole ruinæ:

Quod etiam de Phorbante Phlegyenſium Tyranno, ſeu duce: nempe, cum eorum qui Delphos itarent robuſtiſſimis quibuſque lucta, curſu, pancratio, καὶ ὑπερβολαῖς δίσκων decertaſſe, capitáque ſuperatorum præciſa quercui appendiſſe narratur à Phyloſtrato, *lib.2.* εἰκόνων *in phorbante ſeu Phlygienſibus.* Denique quod de diſco procul iacto apud Pindarum *Olympior. Od.10. antiſt.4.* Olympiis legitur,

μᾶκος δ᾽ Ενικεὺς ἔδικε πέτρῳ

& item Iſthmiis *Ode 2. Strophe 3.*

μάκρα δισκήσαις ἀκοντίσαι μι τοσοῦθ᾽ ὅσον ὀργάν
ξεινοκράτης ὑπὲρ ἀνθρώπων γλυκεῖαν ἔχειν--&c.

quod apud Lucianum *Anacharſi ſiue de gymnaſiis*, de haſtæ ſiue haſtilis itémque de diſci proiectione εἶτα περὶ ἀκοντίου βολῆς ἐς μῆκος ἁμιλλῶνται, & poſt diſci deſcriptionem, ἐκεῖνο τοίνυν ἄνω τε ἀναῤῥίπτουσιν εἰς τὸν ἀέρα καὶ ἐς τὸ πόῤῥω φιλοτιμούμενοι, ὅστις ἐπὶ μήκιστον ἐξέλθοι, καὶ τοὺς ἄλλους ὑπερβάλοιτο. Conſimiliter exponi debet, vt intra modum, & quàm proximè ad ſcopum propoſitum peruenire illum oportuerit qui victoriam eſſet ablaturus. Ac de ſaltu quidem quamuis ideò dubitari meritò queat, quod vbique gentium hodie (apud noſtros quidem in vſu ita obſeruatur vt qui vlterius ſe ſaltu proripuerit, is pro victore habeatur. attamen non fruſtrà falſóve Pollux ſaltus menſuram, Canonem: terminum verò, ſeu finem, ſcamma dixit, vt antè monui. Quæ omnia, vt probabilia eſſe adhuc mihi quidem videntur: ita nolim omnino vera eſſe aſſerere. Nam & coniectura poſſum decipi, & aberrationis aliquo veterum teſtimonio conuinci, quale nondum profectò mihi videre contigit.

Adhuc de ſcammate. Vnctio Athletarum in Marg. Chryſoſtomi locus de inunctâ veſte Athletarum expoſitus. Subligaculum athletarum Zona ſiue Cingulum lumbare. ζῶμα Homero. Hiſtoria Orſippi curſoris de quâ lux ab Euſtathio allatâ Iſidoro: quamquam in eius enarratione paulùm diuerſus ab illo epigrammatarius atque Pauſanias, quibus maior fides.

CAP. II.

SCamma non vbi ſaltu tantùm, ſed & vbi diſco curſu & lucta, vel alio quolibet agone decertaretur: locum fuiſſe, cùm illa quæ ſuperius attuli, tum illa, quæ modò indicabo fidem facient: Ab Iſidoro Peluſiota imprimis qui quod initio epiſtolæ ad Timotheum lectorem [a] ſtadium dixerat, ad finem ſcamma nominat: quo loco περὶ ὧν μετέρχῃ ἄθλων θαυμάσιε πέπεισο, στάδιον ἡμῖν τὰ παρόντα προτίθεσθαι ἀόρατον ἐν ᾧ θνείοις οὐκ αἰσθητοῖς ἀλλὰ νοητοῖς τοῖς πάθεσι προσπαλαίομεν. & poſteà, ἐπειδὴ τὰ ἔπαθλα

a Epiſt.4. lib.1.

ὁ μέλλων αἰὼν ἐμπεσεῖσθαι ὡς εἰς τὰ σκάμματα. vbi depugnatum aduerſus beſtias ipſas antiquitus in ſcammate oſtendit: quod vtique ad ſaltus agonem neutiquam pertinet. Deinde ipſo vetuſtior Iſidoro maioríſque adeò in hiſce rebus fidei Tertullianus de iis agens qui oleo aut ceromate vncti[a] decertant in ſcammate, oſtendit apertè ſatis (quantum iudico) alios quam ſaltatores (quos, quando ſaltu contenderent, vngi ſolitos vix eſt, opinor, vſpiam vt legeris) nempe palæſtritas hoc eſt luctatores ac pancratiaſtas in ſcammate depugnaſſe aut etiam pugiles veſte oleo tincta madidáque amictos: iuxta illud B. Ioan. Chryſoſtomi *ſermo 7 Cap.1. Epiſtol. D. Pauli 1. ad Timoth. fol.*18. οὐχ ὁρᾷς τοὺς πυκτεύοντας τοὺς ἀθλοῦντας: ἆρα βαδίσεως αὐτοῖς μέλει καὶ σχήματος, οὐδαμῶς. ἀλλὰ ταῦτα πάντα ἀφέντες, ἱμάτιον ἐλαίῳ διάβροχον ἀναβαλλόμενοι πρὸς ἓν μόνον ὁρῶσι, τὸ πλῆξαι: καὶ μὴ πληγῆναι. Et quod ait de iniuncta veſte, ad campeſtre, ſiue ſubligaculum ex inſtituto forſitan Herculis in ludos inuectum (ſicuti à Clemente Alexandrino *lib.3. pædag. Cap.*9. traditur) vtique referri debere arbitror: ſine quo in ſcenam quoque neminem prodiiſſe, tantámque ſcenicorum ipſorum morem habuiſſe vetere diſciplina verecundiam teſtatur Cicero, *lib.1. de Offic.* ac ne ipſe quidem cùm ad Citharam, tragicum aliquod carmen in Caupona, velut in ſcena recitaret Nero, vocis exercendæ gratia, tamquam vnus quiſpiam è flagitioſo illo & impuro vilium cauponum numero vt apud Philoſtratum *lib.4. de Apollonio* legitur, quo loco, ᾖδε δὲ ἐν καπηλείῳ πεποιημένῳ ἐς τὸ γυμνάσιον, διάζωμα ἔχων γυμνὸς, ὥσπερ τῶν καπήλων οἱ ἀσελγέστατοι. Cinguli quidem iſtius, quo, & in pugilatu, & in lucta vterentur nudis cæteroquin corporibus decertaturi antiquitus athletę Scoliaſtes Thucydidis[b] græcus citato ipſius Homeri teſtimonio mentionem facit, illud Hiſtorici de Lacedęmoniis omnium primis denudatis ἐγυμνώθησάν τε πρῶτοι explicans hiſce additis, ἐν τοῖς ἀγῶσι δηλονότι: καὶ γὰρ περὶ τὰ αἰδοῖα ἐζώννυντο. Ὅμηρος Ζῶσαι νῦν ἵνα πάντες ἐπιγνῶσι καὶ οἵδε μαρναμένους. Eius etiam Cinguli ab athletis olim vſurpati alio itidem loco inſignis ille Homerus meminit in hæc omnino verba,[c]

ζῶμα δέ οἱ πρῶτον παρακάββαλεν, αὐτὰρ ἔπειτα
Δῶκεν ἱμάντας ἐϋτμήτους βοὸς ἀγραύλοιο
τὼ δὲ ζωσαμένω βήτην ἐς μέσσον ἀγῶνα.

Vbi Euſtathius, ζῶμα δὲ οὐ μόνον ἐν πυγμαχίᾳ ἀλλὰ ἐζώννυντο καὶ οἱ παλαίοντες, ὡς δηλώσει προϊὼν ὁ ποιητής. ὅτι δὲ καὶ ἐγυμνοῦντο οἱ οὕτω ζωννύμενοι σιγᾷ, ὡς φανερόν. Et addit veterem hiſtoriam hoc agoniſtico dignam: in quo non ſine magna contentione animi (laborem, qui tanta voluptate conditus, nolo dicere) rara quæque ac ſelecta permiſcere ſtatui ab initio, de Orſippo quodam qui poſt XIV. Olympiad. à ſubligaculo impeditus ceciderit, obierítque, vel ſecundum aliquos, fuerit ſuperatus vnde nudos prorſus iſtos (curſores ne an & cæteros athletas) decertare conſtitutum fuerit. ὅτι μετὰ τὴν ιδʹ Ὀλυμπιάδα συνέβη Ὄρσιππόν τινα ἐμποδισθέντα ὑπὸ τοῦ περιζώματος πεσεῖν, καὶ τελευτῆσαι: ἢ κατά τινας νικηθῆναι ὅθεν ἐθεσπίσθη γυμνοὺς τοὺς τοιούτους ἀγωνίζεσθαι, ἀφ᾽ οὗ καὶ γυμνάσιον ὁ τόπος ἐν ᾧ τοὺς ἀγῶνας ἐποιοῦντο.

Qua de re ita ſcripſiſſe Iſiodorũ *lib.18. Origin. Cap.*17. recordor vbi de gymnaſiis, Anteà enim in locis (inquit) certantes cincti erant ne nudarentur: poſt relaxato Cingulo repente proſtratus & examinatus eſt quidam curſor (nomen Orſippi ſubticet quem Olympico ſtadio decurriſſe inferius

a Quod autem vnctionis genus, aut qua ex materia confectũ fuerit diſces ex Plinio lib. 11. c. 14. & lib. 15. c. 4. & lib. 28. cap. 9. ex quo & aliis Mercurialis lib. 1. artis gymnaſt. c 8. & ex Alexandri problem. 119. lib. 1. ideo athletas perungi oleo ante exercitationes conſueuiſſe ait, vt membra emollita ſine vllius rupturæ periculo labores ſuſtinerent: quod & Lucianus περὶ γυμνασίων prodit ſic ferè: χρίομεν ἐλαίῳ [τὰ σώματα] καὶ κατα μαλάττομεν, ὡς εὐτονώτερα γίγνοιντο &c. & ſtatim, αὐτῶν γυμνὰ τὰ σώματα καὶ μαλάξαντες καὶ διαπονήσαντες ἐρρωμενέστερα καὶ ἀλκιμώτερα ἐξεργασάμεθα, καὶ κοῦφα καὶ εὔτονα καὶ τὰ αὐτὰ βαρέα τοῖς ἀνταγωνισταῖς. Vide quę ſcribo περὶ τῶν λιπαρῶν σωμάτων initio libri proximè ſequentis. & quod à Dionyſ. Halicarn. attuli ſuperiore libro cap. 14. & adducam ĩ. cap. 5. & 22. huius lib.

b Thucyd. lib. 1. hiſt. f. 3. lib. à Steph. excuſi.

c Iliad. ψ. vbi de Euryali cũ Epeo pugilatus agone.

inferius è Pauſania docebo). Quare ex Concilij decreto, tunc Archon Hippomenes, vt nudi deinceps omnes exercitarentur permiſit. De Vlyſſe quidem & Ajace colluctaturis poſtea Homerus non abſimiliter cecinit,

ζωσαμένω δ᾽ ἄρα τώγε βάτην ἐς μέσσον ἀγῶνα.

Quamobrem cùm ita de Vlyſſe decertaturo ſingulari pugna cum Iro idem alibi Homerus ſcripſiſſet *Odyſſeæ σ. ſub initium*,

--αὐτὰρ ὀδυσσεὺς
ζώσατο μὲν ῥάκεσιν περὶ μήδεα φαῖνε δὲ μηροὺς,
καλούς τε μεγάλους τε, φανὲν δὲ οἱ εὐρέες ὦμοι
Στήθεά τε στιβαροί τε βραχίονες.

annotat ibi Euſtathius [a] non zona tamquam veſti adpoſita ſe cingere ſolitos pugiles, ſed denudatos, eas tamen corporis partes, quæ honeſtè reuelari non queunt panno amicire atque obducere: ἰστέον δὲ καὶ ὅτι τὸ ζώσατο ῥάκεσιν, ἐμφαίνει μὴ ζώνῃ χρᾶσθαι τοὺς πυγμάχους καὶ οὕτως ἀναστέλλειν τὸ ἱμάτιον ἀλλ᾽ ἀποδυσαμένους εἶτα ἱματίῳ ζώννυσθαι &c. Illam tamen de Orſippo curſore hiſtoriam Euſtathij verbis à me relatam, aliter à Pauſania *Atticis ad fin. in fol. 32.* narratam reperio: vt & ſtadio vicerit Olympia, cum iuxta vetuſtum morem nudus quidem ſed ſubligaculo ſeu lumbari cinctus ibi decurriſſet: quin etiam ipſi volenti cinctoriũ illud, ſiue ſubligaculum in curſura ipſa elapſum, cum nudum hominem expeditiorem eſſe ad curſum, quam illo cinctum ſubligaculo intelligeret: ὡς περιεζωσμένους ἐν τοῖς ἀγῶσι κατὰ δὴ παλαιὸν ἔθος τῶν ἀθλητῶν (inquit) ὀλύμπια ἐνίκα, στάδιον δραμὼν γυμνός &c. δοκῶ δέ οἱ καὶ ἐν ὀλυμπίᾳ τὸ περίζωμα ἑκόντι περιρρυῆναι γνόντι ὡς ἄνδρα περιεζωσμένου, δραμεῖν ῥᾶον ἐστὶν ἀνὴρ γυμνός.

a fol. 1837. ſic paulo ante fol. 1835. ad illud Iri, ζῶσαι νῦν ἵνα πάντες ἐπιγνώωσι καὶ οἵδε μαρναμένους. Addit Euſtathius ζώννυσθαι τοὺς πυγμάχους δηλοῖ.

Poſt Orſippum ergo Megarenſem ſolitos athletas agonibus prorſus denudatis, allato vetuſto Epigrammate quo in Olympicis primum omnium & contendiſſe nudum in ſtadio & coronatum oſtendatur Thucydidis ſcoliaſtes [b] addocet: ἀπὸ ὀρσίππου μεγαρέως ἐγυμνώθησαν ἐν τοῖς ἀγῶσιν ὡς δηλοῖ καὶ τὸ εἰς αὐτὸν ἐπίγραμμα,

--ὀρσίππῳ μεγαρεῖ μεγαλόφρονι τῇδ᾽ ἀρίδηλον
Μνῆμα θέσαν φάμᾳ δελφίδι πειθόμενοι.
Πρῶτος δ᾽ ἑλλήνων ἐν ὀλυμπίᾳ ἐστεφανώθη
Γυμνὸς ζωννυμένων τῶν πρὶν ἐπὶ σταδίῳ.

b ad illud ex lib. 1. Thucyd. hiſtoriç, fol. 3. editione Stephan. λίπα. τὸ λίπα ὅμηρος ἐπιθετικῶς λέγει τὸ ἔλαιον. οὗτος δὲ οὐ ταυτὸ ὄνομα ζει. ἀπὸ ὀρσίππου, &c. vt in textu retuli.

Ac veriora eſſe quæ Pauſanias ipſe antiquior, & ab iſto edoctus forſitan Grçcus ille poëta epigrãmatarius, à Thucydidęo ſcoliaſte citatus, quam quæ Euſtathius ac Iſidorus tradunt, Dionyſius Halicarnaſſeus oſtendit cuius verba paulo poſt proferam.

Athletæ in ſtadio nudi decertarunt. De curſoribus veſte exutis B. Paulus explicatur aſſerta illius lectione περὶ τοῦ ὄγκου, καὶ σαρκῶν, lux ei allata Galeno & Luciano adhibitis, itemque Quintiliano Papinio & Ouidio, apud quos ponderis, grauitatis, molis, oneris vocabula Ογκηστὴς in Senarÿs vetuſtis apud Galenum, qui obiter caſtigatur.

CAP. III.

SVbligaculo igitur illo excepto (etſi nullum ne tenue quidem extat ipſius veſtigium, in vetuſtis luctatorum, aut Pancratiaſtarum figuris, ſed græcis, opinor, illis non etiam Romanis, ob id quod auctore Diony-

ſio ſtatim explicabitur:quas à Mercuriale cap.8. lib.2. de re gymnaſtica repræſentatas memoria teneo)agoniſtæ alioqui ludis gymnicis nudi,& humeris pectore,pedum ſinu inunctis depugnarunt, nudáque in ſtadio (quemadmodum Tertullianus *Scorpiaco* loquitur) prælia fuere. Cùm autem aliò pertinere videatur, quod nec intrare in agonis locum Olympiæ,niſi denudatis licuerit(ſicuti monuiſſe me tertij ſemeſtrium libri ſermone quopiam *cap.*14. recordor) ex illa ſcilicet Olympici certaminis lege,cui cauſam Pherenice, ſiue Callipatira ſtadium ingreſſa dederit: de qua Pauſanias quodam loco *Eliacon. lib.* 1. *quem citaui Semeſt. Cap.*14.*lib.*3.agit vt ſubligari campeſtri amictis dumtaxat verendis, cætera nudi Olympię ſacríſque aliis agonibus decertarent:non ex alio fuit hoc potiùs, quàm ipſius Herculis ludorum Olympicorum auctoris inſtituto,quod nec ipſum intermiſſum quidem vnquam, niſi cum ipſo agone poſt Oxilum reſtituto ab Iphito ſicuti Pauſanias narrat Eliacis[a] vt lege vlla renouari ſpeciatim oportuerit ex ipſo etiam gymnicorum nomine augurari libet. Atque hoc quidem quod dixi Philoſtratus *Lib.*6.*de Apollonio fol.* 36. videtur ſenſiſſe, ſic admodum ſcribens τὴν ὀλυμπίαν &c. παρέχεσθαι τοῖς ἐς αὐτὴν ἰοῦσιν ἀθλητὰς γυμνοὺς ἡρακλέους ταῦτα ξυνθέντος. Vnde Achilles Erethrienſis apud Athenæum *ſub initium lib.*10. *Deipnoſoph.* de athletis.

a Eliacon 1. fol.120. Aldini lib. De Iphito ſcripſi lib. 1. déque ipſius diſco coronario agã inferius, vbi de præmiis ludorũ hoc ipſo lib.

Γυμνοὶ γὰρ ὤθουν φαιδίμους βραχίονας
Ἥβης σφριγῶντες ἐμπορεύονται νέοι
Στίλβοντες ἄνθει καρτερὰς ἐπωμίδας.
Ἄδην δ' ἐλαίου στέρνα καὶ ποδῶν κύτος
Χρίουσιν.

Præterea Tacitus, *lib.*14. *Annal.* quod ſupereſſe [ait] niſi vt corpora quoque nudent & cæſtus aſſumant, eaſque pugnas pro militia & armis meditentur? Ioannes Chryſoſtomus ad populum Antiochenum[b], Quemadmodum itaque præterita hyeme & æſtate apparente &c. ad certamina pugil exſpoliatur ſeque denudat, ſic & nos ieiunio tanquam æſtate quadam ſpirituali apparente &c. tanquam pugiles ad certamina ſpoliemur: & ſtatim. Si athleta es, nudum in certamen te deſcendere oportet &c. Exve vitæ negotia, & athleta factus es &c. te ipſum vitæ curis denuda, luctæ enim tempus eſt. D. Item Baſilius in Antonij collectaneis *apud Stobæum locor. commu. ſermone* 121. τίς στεφανοῖ ποτε τὸν μηδὲ ἀποδυόντα πρὸς τὸν ἀντίπαλον. Iſidorus etiam Peluſiota ducta à gymnicis agonibus tranſlatione, ad quos qui ſe accingerent atque compararent priùs veſtem exuere ſoliti σύμπραττε τοίνυν αὐτῷ (inquit[c] ad Heraclium Epiſcopum ſcribens) οὐ χρημάτων ἕνεκεν ἀλλ' εὐσεβείας καὶ εὐκλείας πρὸς τοῦτον ἀποδυσαμένῳ τὸν ἀγῶνα. De curſoribus quod nudi ſint ſoliti veſtium onere, faſtúque omni depoſito contendere B. Paulus *cap.* 12. *in principio.* etſi μεταφορικῶς loquitur: attamen ſatis euidenter ac perſpicuè indicat iſta proferens ad Hebræos, ὄγκον ἀποθέμενοι πάντα καὶ τὴν εὐπερίστατον (ſic malo cum Oecumenio, ipſóque latino interprete vetuſto, qui vertit circumſtans nos peccatum, quàm ἀπερίστατον legere quod habet Plantiniana editio anni 83. Antuerpiæ ex Bened. Ariæ Montani approbatione) ἁμαρτίαν δι' ὑπομονῆς τρέχωμεν τὸν προκείμενον ἡμῖν ἀγῶνα: niſi forte quemadmodũ athletæ Damaſias apud Lucianum, in mortuorum Dialogis, cum encomiis præconiis

b Homil.3. vide & Homil.7. de pœnité. co.767. Qui de foris in agone currunt, & ipſa exount veſtimenta.

c Epiſt.261. lib.3. fo.603.

præconiis & coronis. τὰς σάρκας (obeſitatem illam, molemque ac pondus, ſiue maſſam corporis (quam Galenus πολυσαρκίαν vocat alicubi) deponere videtur à Charone, antequam Cymba ipſum recipiat ſua, ſic D. Paulus, quo expeditius ad Deum procurramus, voluit molem iſtam & maſſam corporis ſaginati quam tantopere athletæ curabant (καὶ γὰρ καὶ οὗτοι κατὰ παλαίστραν πονοῦσιν, ait Galenus in libro de parua pila, εἰς πολυσαρκίαν μᾶλλον ἢ ἀρετῆς ἄσκησιν φέρονται) à nobis melioribus vtique athletis, & ſanctiore abſtinentia ieiuniorumque cœſtibus eliſum (vt cum Caſſiano loquar, cuius verba explicando alibi Paulo ſequenti libro exhibere certum eſt) ſuggillatum obtuſum, caſtigatum denique corpus, & omnino defœcatum habentibus (vt ab eodem paulo poſteà demonſtrabitur) atque hac ratione ad certamen ſpirituale præparatis abiici. Nam τὰς σάρκας illas athletæ Lucianici hoc ὄγκου id eſt ponderis nomine, quo D. Paulus eſt vſus. Galenum de athletica gymnaſtica loquentem deſignaſſe, alicubi [a] recordor, ſic ſcribentem vſurpato etiam τῆς σαρκὸς vocabulo, τῆς ὑγιείας ἐν συμμετρίᾳ τινὶ τεταγμένης, ἀμετρίας ἐστὶ δημιουργὸς ἡ τοιαύτη γυμναστικὴ πολλὴν, καὶ πυκνὴν αὔξουσα σάρκα καὶ πλῆθος αἵματος, ὡς ἔνι μάλιστα γλισχροτάτου παρασκευάζουσα. βούλεται γὰρ οὐ τὴν ἰσχὺν αὐξῆσαι μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸν ὄγκον τε, καὶ τὸ βάρος τοῦ σώματος. ὥστε καὶ ταύτῃ χειροῦσθαι τὸν ἀνταγωνιστήν. Et poſtea in athletis τὸν παρὰ φύσιν ὄγκον τόν δε καὶ τὸ πλῆθος. ἀποσβέσαι τε τὴν ἔμφυτον θερμασίαν, ipſorum ſcribit καὶ ἐμφράξαι τὰς διεξόδους τοῦ πνεύματος: quam ob rem in apoplexim alioſque morbos cõplures incidere, & alio loco in cõmentario primo ad aphoriſmos *fo*.222. Hippocratis, τῆς δὲ τῶν ἀθλητῶν εὐεξίας, οὐ μικρὸν τοῦτο ἐστὶ ἔγκλημα τὸ περιβάλλεσθαι πειρᾶσθαι μέγεθος ὄγκου κατὰ τὸ σῶμα καὶ δηλονότι καὶ πλῆθος χυμῶν &c. καὶ οὐχ οἷά τε χωρεῖς αὐτῶν ἑτοίμως παρεσκευασμένων εἰς ὄγκον ἀρθῆναι τοῦ δέοντος μείζονα τὰ σώματα διὸ καὶ σφαλερὰν ἀναγκαῖον εἶναι τὴν τοιαύτην διάθεσιν. Sic de athletis agens Quinctilianus lib. x I I. Inſtitu. pondus nomen vſurpauit, quo loco & vt palæſtrici doctores illos, quos numeros vocant, non idcirco diſcentibus tradunt, vt iis omnibus qui didicerint, in ipſo luctandi certamine vtantur. (plus enim pondere & firmitate, & ſpiritu agitur) ſed vt ſubſit copia illa ex qua vnum, aut alterum cuius ſe occaſio dederit efficiant. Sic molem ingentis ruinę onus ponduſque admirabile dixit ſtatius, iis è ſexto Thebaidos verſibus de colluctatione agens quos initio lib. I I I. exhibiturus ſum. Sic denique ipſe de ſua cum Hercule colluctatione apud Ouidium [b] agens Achelous pondere ſe grauitatéque ſua tutum aliquandiu aduerſus impetus Herculeos fuiſſe refert, ad ὄγκον illum, & πολυσαρκίαν athletarum ac potiſſimùm luctatorum aſpiciens,

Me mea defendit grauitas, fruſtráque petebar,
Haud ſecus ac moles quam magno murmure fluctus
Oppugnant: manet illa ſuóque eſt pondere tuta.

Et ſimiliter de Hercule colluctatore poſteà.

--tergóque oneroſus inhæſit
Si qua fides (nec enim ficta mihi gloria voce
Quæritur) impoſito preſſus mihi monte videbar.

Ac valde fallor niſi ad pondus iſtud adipale (vt ita loquar) & carneum humani corporis, vel vt aſininum ex homonymia vocabuli elegantiam captans quidam poëta vetuſtus hiſce Iambis à Galeno *ad finem protre-*

a Ad Thraſibul. πότερ. ἰατρ. ἢ γυμνας. ἐστι τὸ ὑγιεινόν. f.297. lin.45. & 51.

b Fabul. I. lib. 9. metamorph. de lucta Herculis cũ Acheloo. Claudianus in laude Serenę vxoris Stiliconis, f.296

ptici ad artes fol. 6. relatis, athletas, Carpendo alluſerit in ὀλυμπικοῦ vocabulo ſic fere Ἀτὰρ ἐν ἰσοείη πολυπήρῳ (ſic lego) pro πολυπήρῳ γεγάπαται Ὄνος ὅτι παγκράτιον ἐνίκησεν (ſic legro pro νίκησε) ποτὲ Ἄνδρας. εἰκοστῇ δὲ καὶ πρώτῃ ὀλυμπιάς (ſic diſtinguo nam in impreſſis ab hoc poſtremo initium ducit verſus proximus omnino perperam ἣν ὅτ' ἐνίκα ὀλυμπικής quorum verſuum acumen, ipſámque adeò mentem poëtæ non perſpexeris penitus, ea ni ſcieris, quæ à me lib. tertio ad extremum XXIII. Capitis tractanda ſunt.

Propterea verò nudos cucurriſſe ſcribit Iſidorus Hiſpalenſis *lib.* 18. *originum Cap.* 40. ex opinione veterum ethnicorum athletas, quia & hominis & ſeculi nullæ reliquiæ ſunt: Recto ſpacio autem, quia inter vitam, & mortem nihil diſtant: atque ita vanitates ſuas & ſacrilegia excuſare conari: Quid quod hos itidem curſores nō minus quàm luctatores pugiléſve non nudari modò ſed & iniungi ſolitos à Statio Papinio *lib.* 61. *Thebaidos* indicatur vbi de Arcade Parthenopæo certamen curſus cum aliis inituro prolatis iis ad formam pertinentibus, quos lib. ſuperiore cùm de pulchritudine athletarum agerem expreſſi, hæc quoque cecinit quæ referre admodum iuuat.

Ipſe tamen formæ laudem aſpernatur & arcet
Mirantes tunc Palladios non inſcius hauſtus
Incubuit, pinguique cutem fuſcatur oliuo
Hoc Idas hoc more Dimas aliiſque niteſcunt, &c.
Proximus & forma nec multum ſegnior Idas
Curſibus atque æuo iuxta prior.

Saltatores decertaſſe nudos. De diſcobolis quæſitum. περὶ ὀρχήσεως. *Plato expenſus, ac aliter atque ab interprete nupero expoſitus & caſtigatus. Itémque Dionyſius Halycarnaſſeus. Saltatores Thyreatico feſto apud Lacedæmonios. Diſcobolos nequaquā inunctos, neque id velle Tullium, Cùm nec omnino nudi decertarint. Diſcus amentum, ſeu funiculum foramini aptum habuit. Tunicati diſcoboli ſubligacula vetuſto more iam inde ab Hercule vſurpata in gymnicis, quorum ad Romanorum vſque tempora vſus perdurauit à Lacedæmoniis tandem ac Elæis apud Olympiam iam inde ab Orſippo repudiatus, ex Platone Thucydide ac Dionyſio de iaculatoribus quod interdum veſtiti decertarint.*

CAP. IIII.

DE ſaltatoribus, ac fortaſſis etiam de diſcobolis (quamquam hos quidem ſeminudos potius quàm ὁλογυμνοὺς decertaſſe crediderim) ſicuti Sophoclem poſt nauale ad Salaminam prælium, circa trophæum cum Lyra ſaltaſſe nudum, & vnctum (tametſi quidam veſtitum aiunt) Athenæus *lib.* 1. *Deipno. fol.* 12. refert: nequaquam dubitandum quin & ipſi vncti, aut certè nudi contenderint: cùm ὄρχησις, atque ἅλμα licet diuerſa magnam tamen habeant ſimilitudinem, ad motum corporis quod attinet, vnde apud Platonē *ſub finem lib.* 2. *pag.* 673. *exemplar.* à *Stephan. excuſi*, ita ſcriptum de legibus τὰ δέ γε τοῦ σώματος ἀπαιζόντων ὄρχησιν εἴπομεν ἐὰν μέχρι τῆς τοῦ σώματος ἀρετῆς ἡ τοιαύτη κίνησις γίγνηται, τὴν ἔντεχνον ἀγωγὴν ἐπὶ τὸ τοιοῦτον αὐτοῦ γυμναστικὴν προσείπωμεν: & alio loco, τῆς γυμναστικῆς ὅσα περὶ τὸ σῶμα δύο εἶναι μαθήματα, ſcribit τὸ μὲν ὄρχησιν τὸ δὲ πάλην τῆς ὀρχήσεως δὲ ἄλλην μὲν μούσης λέξιν μιμουμένων τό τε μεγαλοπρεπὲς φυλάττοντας (hic nihil immuto; eſt enim ἀντίπτωσις ἀττικὴ, cuius elegantiam atque vim neque à ſco-

à ſcoliaſte, neque ab interprete Serrano agnitam demiror) ἅμα καὶ ἐλεύθερον ἄλλων δὲ εὐεξίας, ἐλαφρότητός τε ἕνεκα, καὶ κάλλους τῶν τοῦ σώματος αὐτοῦ μελῶν, καὶ μερῶν τὸ προσῆκον καμπῆς τε, καὶ ἐκτάσεως ἀποδιδομένης ἑκάστοις αὐτῶν (ſic lego deleto & expuncto αὐτοῖς, pro quo ſcoliaſtes perperam reponit αὐτῆς) εὐρύθμου κινήσεως, καὶ (hunc articulum in veteribus illo teſtante poſitum perperam ante ἀποδιδομένης hic inſero) διασπειρομένης ἅμα, καὶ ξυνακολουθούσης εἰς πᾶσαν τὴν ὄρχησιν ἱκανῶς: & Galenus *lib.2.ὑγιεινῶν circa fin. in ſfol.243.* ipſe alicubi τοὺς ὀρχηστὰς ἐν συντόνοις κινήσεσιν ἄλλεσθαι μέγιστα ſcribit. Sanè pompam ludorum maximorum Romæ celebratorum, in qua græcanico more pleraque agerentur, deſcribens Dionyſius Halycarnaſſeus [a] vbi oſtendit quemadmodum athletis ordine ſuccederent horchiſtarum, ſiue ſaltatorum chori trifariam, diuiſi, primo virorum, deinde imberbium (ſic enim aut Iuuenum malo quàm impuberum, vt interpretatio Latina fert, cùm ſtatim ſequatur puerorum, quo potius nomine ſignificantur impuberes, quod à Sylburgio tamen ſcoliaſte omiſſum reperio, qui alia ſatis anxiè non vſque adeò magni ponderis adnotat,) poſtremò puerorum, quos ſequerentur tibicines, & citharistæ lyras pulſantes, & barbita: ſubiicit illicò ſaltatorum habitum fuiſſe tunicas puniceas balteis æreis adſtrictas, gladiis dependentibus, geſtatáſque ab ipſis breuiores mediocribus lanceas, à viris verò galeas etiam æreas inſignibus criſtis & pinnis exornatas: ſic enim græca ſe habent, σκευαὶ δὲ τῶν ὀρχηστῶν ἦσαν χιτῶνες φοινίκεοι ζωστῆρσι χαλκέοις ἐσφιγμένοι, καὶ ξίφη παρηρτημένα, καὶ λόγχαι βραχύτεραι τῶν μετρίων. τοῖς δὲ ἀνδράσι καὶ κράνη χάλκεα & cæt. quæ ad extremum libri huius adfero. De ſaliis quidem Collinis, & agonalibus, ſiue Agonenſibus (nam vtroque modo à Dionyſio, & Varrone nuncupantur) qui Romæ choreis, & hymnis armatos Deos ex Numæ inſtituto venerabantur: hoc proditum ab ipſo Dionyſio[b], qui pleraque omnia Romana inſtituta originem à Grecis habuiſſe, non vno ſuarum antiquitatum loco prædicat æreis balteis, ſuper verſicolores tunicas fuiſſe cinctos, togíſque purpura prætextis, fibuláque adſtrictis indutos, quas vocant trabeas faſtigiatos etiam in coni formam pileos quos Græci κυρβασίας, Latini apices nominant, geſtaſſe. tum verò dextra lanceam, aut virgam, ſiniſtra peltam Thraciam Grecorum Curetum more χιτῶνας ποικίλους χαλκέαις μίτραις κατεζωσμένοι. καὶ τηβέννας ἐμπεπορπημένοι περιπορφύρους φοινικοπαρύφους ἃς καλοῦσι τραβέας. ἔστι δ' ἐπιχώριος αὕτη Ῥωμαίοις ἐσθὴς ἐν τοῖς πάνυ τιμίοις, καὶ τοὺς καλουμένους ἄπικας ἐπικείμενοι ταῖς κεφαλαῖς πίλους ὑψηλοὺς εἰς σχῆμα συναγομένους κωνοειδὲς οὓς Ἕλληνες προσαγορεύουσι κυρβασίας. παρέζωσται δ' ἕκαστος αὐτῶν ξίφος καὶ τῇ μὲν δεξιᾷ χειρὶ λόγχην ἢ ῥάβδον, ἤ τι τοιοῦθ' ἕτερον κρατεῖ: τῇ δ' εὐωνύμῳ κατέχει πέλτην Θρακίαν. quem locum illi alteri ex eiuſdem Dionyſij lib. VII. ſuperius allato, adiungendum interpretationis vice, admoneo. Nihilominus tamen (vt mittam quod quæ modò dixi de pyrricha, non de omni ſaltatione debent accipi: & apud Lacedæmonios in feſto Thyreatico ludis publicis nudos per vrbem choros inceſſiſſe, priorem quidem puerorum, ſequentem virorum fortium, qui nudi ſaltarent non ſine recitatione canticorum & pæanum, ſicuti Athenæus[c] lib. v. Deipnoſophiſtarum tradidit) ad ἄλμα quod attinet, ſi non vnctos (quod abnuere Mercurialis *cap.8. lib.1. artis gymnaſticæ*, etiam videtur, pugilatores, curſores, ac

[a] Lib.7.ῥωμαϊ. ἀρχαιο. f. 476.

[b] Lib.2. antiquit. Rom. fol. 129. vbi οἱ μὲν γὰρ Ἀγωναλεῖς ὑπὸ δέ τινων καλούμενοι Κολλῖνοι Σάλιοι, &c.

[c] fol. 505. Latinæ Dalichamp. verſionis Lugd. excuſæ.

alios multos vnctione nõ eguiſſe pronuntians, ipſe dubito) nudos certè oportuit eſſe, qui eo contenderent. Denique ludis, agonibúſve ſaltaſſe nudos auctor mihi quidem vnus, ſed multorum inſtar D. Cyprianus de ſpectaculis, Ecce tibi alter nudus ſalit, alter orbem æneum, contentis in ærem viribus, iactat: hæc gloria eſt dementiæ. Paulinus denique ad Seuerum[a], Non enim athleta tum vincit cùm exuitur, qui ideò nudatur, vt incipiat dimicare, cùm legitimè certauerit coronandus & cæt. Diſcobolos vtique, ac iaculatores nec inungi aut puluere aſpergi ſolitos, vt luctatores (Nam cui bono?) nec verò nudos decertaſſe, vt illos, itémque pugiles pancratiaſtas, atque quinquertiones, ſed vel veſtitos, vel certè ſeminudos in ſcamma & caueam ingreſſos, ac forſitan ipſos quoque ſaltatores exiſtimo. De diſcobolis quidem propterea duxi admonendum eſſe, ne cui non ſatis cauto iſta Ciceronis verba *ex lib. 2. de Oratore*, ſecus accepta imponerent, quibus & diſcus ſimul, & vnctio memoratur, Hoc ipſo tempore (ait) quum omnia gymnaſia philoſophi teneant, tamen eorum auditores diſcum audire, quam philoſophum malunt, qui ſimul vt increpuit in media oratione de maximis rebus, & grauiſſimis diſputantem philoſophum omnes vnctionis cauſſa relinquunt: ita leuiſſimam delectationem grauiſſimæ (vt ipſi ferunt) vtilitati anteponunt. Sed figuratè loquutus Cicero, cùm non diſco tantùm, ſed alio genere ſe ſe exercerẽt, multò etiam magis quàm diſco, ac non omnes vnctionis cauſſa, ſed ludos ſpectandi gratia plerique ſe in gymnaſium conferrent: denique ne vnctos quidem fuiſſe verum eſt: quos non omni ex parte nudos decertaſſe didicimus, cuius rei vel figura illa fidem facit, quam à Ligorio diligentiſſimus artis Gymnaſticæ reſtitutor Mercurialis *lib. 2. artis Gymnaſt. capite* 12. *fol.* 80. exhibet, Vbi tamen hac de re ipſe non loquitur: ſed multò magis Homericæ lectioni adiuncta Euſtathiana obſeruatio. Nam Homeri quidem iſtud eſt, vbi de agonibus apud Phęacas[b]

Ἦ ῥα καὶ αὐτῷ φάρει ἀναΐξας λάβε δίσκον.

Vbi Euſtathius δηλοῖ μὲν ἀτελικῶς τὸ σὺν αὐτῷ ἱματίῳ. ἐμφαίνει δὲ τοὺς ἄλλους ἡμιγύμνους δισκεύειν, & addit, quod illuſtrandæ illi diſcobolorum figuræ Ligorianæ magno adiumento eſt, & foramen in meditullio habuiſſe diſcos ſiue lapideos, ſiue ligneos, ferreos æneos, & (quod alij non tradunt)[c], neque verò in figura illa poſſis diſpicere (à qua Luciani facere teſtimonium non diffiteor) non minus quàm haſtas, ipſos quoque diſcos funiculo interdum, ſiue amento ex his aptato, vel ipſos potius diſcobolos ad faciliorem vehementiorémque adeò iactum iuuari ſolitos. δίσκος δὲ ἄλλος μὲν ἐκ σιδήρου (ait) ὁποῖος ὁ ἐν Ἰλιάδι σόλος, ἢ ξύλινος. ἴσως δὲ καὶ χαλκοῦς καὶ ἔτι καὶ λιθινός. ἐν τούτῳ δὲ λίθος τετρυπημένος, καὶ ἔχων καλώδιον οὗ ἐχόμενοι οἱ ἀγωνιζόμενοι ἔδικον, ὅ ἐστιν ἔβαλλον, ἔρριπτον ὅθεν δὲ δίσκος γέγονε. Quod autem veſtitos dixi diſcobolos, non togatos, aut palliatos, ſed tunicatos intellexiſſe me Ligoriana illa figura indicat quali habitu fuiſſe familiares illos Antigoni, qui cum Cteſibio philoſopho Chalcidiẽſi, non ineleganti ſphæriſta vt pila luderent, veſtem exuebant: ex iſto Athenæi loco *lib. 1. Deipno. fol. 10. in princip.* deprehenditur ἐσφαίριζε δ᾽ οὐκ ἀηδῶς καὶ Κτησίβιος ὁ Χαλκιδεὺς φιλόσοφος καὶ πολλοὶ διὰ τὴν σφαιρικὴν αὐτῷ συναπεδύοντο τῶν Ἀντιγόνου τοῦ βασιλέως φίλων. quo itidem habitu non etiam nudos in coronariis agonibus apud Cretenſes primùm, ac deinde Lacedæmonios

a Epiſt. 2. fo. 29. vide & Lucia. Anacharſi, τοὺς νέους ἀγωνιζομένους γυμνοὺς ἐς τὸ μέσον παραγαγόντες λακτιζομένους καὶ παιομένους ἐπιδείκνυτε.

b Rhapſ. Odyſſeę Θ. hoc prætermiſſ. alterum ex Euſtathio ad 2. Iliad. Homericæ locũ citat Mercurialis cap. 12. lib. 2. artis gymnaſticæ: vbi de diſcobolis.

c Immò cõtrariũ docet Mercurial. li. 2. artis gymnaſticæ. cap. 12. fo. 80. pag. 2. diſcũ neq; lorũ neque balteum habentem comprehenſo difficilè fuiſſe, ex Luciani Anacharſi.

nios obiri antiquitus in Græcia ſolitis, athletas olim decertaſſe Platonem *lib.6.de Rep.* ſignificare non ab re quiſpiam exiſtimauerit non longum tempus præteriiſſe ſcribentem, ex quo Græcis turpia & ridicula videbantur, quæ barbaris compluribus, nunc etiam, videntur, ſed vſum docuiſſe melius eſſe in exercitationibus nudari, quàm operto eſſe corpore: ὅτι οὐ πολὺς χρόνος (ait) ἐξ οὗ τοῖς ἕλλησιν ἐδόκει αἰσχρὰ εἶναι καὶ γελοῖα ἅπερ νῦν τοῖς πολλοῖς τῶν βαρβάρων γυμνοὺς ἄνδρας ὁρᾶσθαι. καὶ ὅτε ἤρχοντο τῶν γυμνασίων πρῶτον μὲν Κρῆτες ἔπειτα λακεδαιμόνιοι ἐξῆν τοῖς τότε ἀστείοις ταῦτα πάντα κωμῳδεῖν ἢ οὐκ οἴει ἔγωγε ἀλλ' ἐπειδὴ οἶμαι χρωμένοις ἄμεινον τὸ ἀποδύεσθαι τοῦ συγκαλύπτειν πάντα τὰ τοιαῦτα ἐφάνη & cæt. Probabile nihilominus, immò veriſſimum arbitror cum ſubligaculorum iſtorum mentio ab ipſo poëtarum principe facta ſit, illorum vſum ſi non Herculis præcepto, aut more, hominum certè ipſius ætati vicinorum inſtituto, atque approbatione eum olim receptum, qui vſque ad Olympiadem quartam & decimam (qua Orſippo id accidit, quod ab Euſtathio & aliis ſuperius *cap.2.huius lib.* enarraui) durauerit, poſteà occaſione inde ſumpta prorſus nudos in græcis agonibus, vt ille narrat, dimicare conſtitutum, atque ita obſeruatum fuerit. Romæ contrà ſubligaculorum vſus quibus verenda velarentur (vt honos eſſet vel oculis) diutius retentus fuerit. Dionyſius Halicarnaſſeus[a] (quo vix alium antiquæ memoriæ hominem locupletiorem in teſtimonium poſſim abducere) narrat hoc quidem, quod cum illa Euſtathiana, vel Pauſaniana potius hiſtoria maiorem in modum congruit, ſubligarium campeſtrium morem, qui Romæ ad ſua vſque atque adeò imperatoris Auguſti (nam ſub eo floruiſſe auctores hunc tradunt) tempora perduraſſet, iam tum in Græcia orto à Lacedæmoniis initio fuiſſe antiquatum, ex quo apud Olympiam nudus (omni ex parte ſcilicet) Achantus Lacedæmonius decurrerit, cùm ante id temporis in Græcia turpe hoc habitum fuiſſe ipſa Homericorum quos ſuperius attuli verſuum auctoritate comprobet: ſic ferè vbi de pompa ludorum Romanorum, qui dicti maximi μεθ' οὓς οἱ τῶν ἀθλημάτων ἀγωνισταί, τῶν δὲ κούφων καὶ τῶν βαρέων τὸ μὲν ἄλλο σῶμα γυμνοί, τὸ δὲ περὶ τὴν αἰδῶ καλυπτόμενοι τοῦτο καὶ εἰς ἐμὲ τὸ ἔθος ἐν Ῥώμῃ διέμενεν, ὡς ἐξ ἀρχῆς ἐγένετο παρ' ἕλλησιν. ἐν δὲ τῇ ἑλλάδι καταλέλυται Λακεδαιμονίων αὐτὸ καταλυσάντων. ὁ δὲ πρῶτος ἐπιχειρήσας ἀποδυθῆναι τὸ σῶμα, καὶ γυμνὸς ὀλυμπιάσι δραμὼν. ἐπὶ τῆς πεντεκαιδεκάτης Ὀλυμπιάδος Ἄκανθος ὁ λακεδαιμόνιος ἦν. τὰ δὲ πρὸ τούτων δι' αἰσχύνης εἶχον ἅπαντες ἕλληνες ὅλα γυμνὰ φαίνειν ἐν τοῖς ἀγῶσι τὰ σώματα, ὡς Ὅμηρος τεκμηριοῖ, μαρτύρων ἀξιοπιστότερός τε καὶ ἀρχαιότατος ὢν ζωννυμένους τοὺς ἥρωας ποιῶν, qui etiam locus illi alteri Platonico allucet, ex quo verba ſuperius retuli, vt ſcilicet eius temporibus vti ſubligaculo athletæ iam tum in agonibus deſiiſſent, ſcilicet non vt vnquam illos in ſcamma veſtitos, aut ſeminudos, aut vlla corporis præterquàm verendorum parte, opertos prodiiſſe Plato ſenſerit: ſub cuius tempora nec ita multò ante ipſum atque Thucydidem ſubligaculorum vſus inter athletas apud Olympiam ab Lacedæmoniis primùm (de quibus è Platone ſuperiùs actum eſt) intermiſſus deſierit: quemadmodum in hæc verba Thucydides ξυγγραφῆς.α *fol.3.* narrat de Lacedæmoniis agens ἐγυμνώθησάν τε πρῶτοι καὶ ἐς τὸ φανερὸν ἀποδύντες λίπα μετὰ τοῦ γυμνάζεσθαι ἠλείψαντο τὸ δὲ πάλαι καὶ ἐν τῷ ὀλυμπιακῷ ἀγῶνι διαζώματα ἔχοντες περὶ τὰ αἰδοῖα οἱ ἀθληταὶ ἠγωνί-

[a] Lib.7. antiquit. Rom. fol.476. vbi, πρᾶτοι μὲν ἀνδρῶν δεύτεροι δὲ ἀγενείων τελευταῖοι δὲ παίδων.

ζοντο. καὶ οὐ πολλὰ ἔτη ἐπειδὴ ἡ πέπαυται ἔτι δὲ καὶ ἐν τοῖς βαρβάροις ἔστιν οἷς νῦν, καὶ μάλιστα τοῖς ἀσιατικοῖς πυγμῆς καὶ πάλης ἆθλα τίθενται καὶ διεζωσμένοι τοῦτο δρῶσι. Achantum autem illum à Dionyſio memoratum renouato per Iphytum (vti dixi) agone Olympico, cùm reſtitutum Diaulum Hippenus Piſſæus viciſſet, coronámque ex Oleaſtro ad XIV. Olympiadem abſtuliſſet, ſequenti Olympiade Diaulo itidem alterum ab Hippeno ſuperaſſe narrat Pauſanias Eliacis *lib.* 1. *fol.* 120. apud Romanos quidem ſubligaculorum vſum perduraſſe, vt ex illis Dionyſij verbis ita ex iſtis Iſidori *d. cap.* 17. *lib.* 18. *Orig.* percipimus ex illo Gymnaſium dictum eſt (ait) quod iuuenes nudi exercerentur in campo vbi ſola tantùm pudenda operiuntur. Iaculatores porrò non nudos ſed veſtibus amictos decertaſſe ac propterea eximium decori obſeruatorem poëtarum principem in aliud quàm iaculationis certamen Agamemnonem deſcendiſſe non ſcribere, ne quod indecorum Regi futurum erat exuere veſtem deberet, ab Euſtathio *ad finem Iliados* ψ *fol.* 1334. eruditiſſimè ad Homericum iſtud

— καὶ ῥήμονες ἄνδρες ἀνέσταν
Ἂν μὲν ἄρ' ἀτρείδης εὐρυκρείων ἀγαμέμνων,

his verbis adnotatum reperias: καλῶς δέ φασιν ἀγῶνα τοιοῦτον ὁ βασιλεὺς ἀγωνίζεται ἔνθα οὐκ ἦν ἀνάγκη τῆς βασιλικῆς γυμνοῦσθαι στολῆς. Non erat neceſſe veſtem exuere in hoc exercitationis genere: ſolebat tamen, à pleriſque ita fieri & in hoc & itidem in diſco, ſi non ab omnibus: alioqui non fuit quamobrem in gymnicis agonibus connumerari debuerint aut quare Phorbantem Phlegyenſium ducem in eius icone Philoſtratus lib. 2. τοῖς ἐρρωμενεστέροις ἀντάποδύεσθαι hoc eſt contra exui ad decertandum ſcilicet lucta, curſu pancratio vel etiam diſco, & (vt ipſe ait) ὥστε τοὺς μὲν καταπαλαίειν τοὺς δὲ ὑπερσχέχειν, τοὺς δὲ παγκρατίῳ αἱρεῖν καὶ ὑπερβολαῖς δίσκων ſcriberet denudationis circa diſcobolos nulla apud Statium Papinium *lib.* 6. *Thebaidos* mentio qualis circa curſores iniecta ſic admodum canentem,

Tunc vocat emiſſo ſi quis decernere diſco
Impiger & vires velut oſtentare ſuperbas
It iuſſus Pterclas & ahenæ lubrica maſſæ,

(diſcum æneum à Cypriano vt antè monui nuncupatum intelligit)

Pondera vix toto curuatus copore iuxta
Deiicit.

Ceroma non inunctos curſores neque pugiles: Sed Palæſtritas ſiue luctatores. Pugiles non in Pelo & luto, ſed in arena & puluere, itemq; curſores. Scamma apud Tertulianum cuius verba de Christo Epiſtata & Ἀλείπτα *explicantur, de Epiſtata lucta, ac Gymnaſij præfecto. palæſtræ cuſtode, ac magiſtro palæſtrico, Gymnaſta, Pædotriba, & aleipta. ſiue vnctorum magiſtro, eorumque inter ſe differentijs. Aedificatores athletarum apud Pindarum & alios. Ad aleiptas victus quoque ac ſaginæ athletarum curam pertinuiſſe, citato Ariſtotele. Angelum qui eum Iacobo luctatus, fuiſſe Chriſtum Dominum, Clementis Alexandrini ea de re loci allati. Philonis expoſitus vnus, & fortaſsis caſtigatus, altero eiuſdem auctoris adhibito. ſacram Baptiſmo initiandorum, & idem extremam decumbentium atque adeò morientium vnctionem, velut athletarum Chriſti, è more gymnaſtico deducta ſimilitudine inuiſibilis gratiæ ſignum & ſacramentum eſſe: B. Iacobi verbis, veterum patrum teſtimonio adhibito, illuſtratis.*

CAPVT V.

AD ſcamma vt redeam, in id deſcendebant agoniſtæ, poſteàquam ſe denudaſſent, oleóque palæſtræ (vt loquar cum Caſſiano[a]) roboraſſent,

[a] Cap. 14. col. 18. in fine poſt Chryſoſtom. in homilia cùm de expulſione ipſius ageretur ad finem in col. 839. iſta me in agonib. meis velut vnguēta quædam corroborant & fortiorem me agonibus reddunt.

ſent, atque Ceromate perunxiſſent, in eo palæſtræ, aut gymnaſij, ſiue ſtadij loco, qui Ceromatis etiam nomen inde habuit. Vnde Plinius, idem palæſtras athletarum imaginibus & Ceromata ſua exornant. Itemque Seneca, *de breuitate vitæ cap*.12. Illum tu ocioſum, vocas qui maiorem dierum partem in æruginoſis Lamellis conſumit, qui in Ceromate (nam proh facinus, ne Romanis quidem vitiis laboramus) ſpectator puerorum rixantium ſedet: ac denique D Hieronymus ad Pammachiũ, *Epiſtol*.101.*de opt.gen.interpretat*. Oleum perdit & impenſas, qui bouem mittit ad Ceroma: Equidem vngi ſolitos ſaltatores, ac multo minus diſci vel iaculi emiſſores, quamuis ex athletarum numero forent non reperio, ne curſores quidem ipſos[a], immo nec pugiles, ſed luctatores ſolos atque pancratiaſtas, qui & in palæſtra dimicarent, ſoli quippe quod pelo, id eſt luto atque Ceromate hi dumtaxat opus habuerint: & verò à pelo inde palem & palæſtram nomen inueniſſe Plutarchus *lib*.2.*ſympoſ. problem. quæſt*. 4. his omnino verbis addocet ὅτι μόνον τῶν τῆς ἀγωνίας εἰδῶν καὶ κονίστρας καὶ κηρώματος τυγχάνει δεόμενον· οὔτε γὰρ δρόμον, οὔτε πυγμὴν ἐν παλαίστραις διαπονοῦσι, ἀλλὰ πάλης, καὶ παγκρατίου τὸ περὶ τὰς κυλίστρας. Seneca etiam *epiſt*.85. *cuius initium de liberalibus:* Atque luctatores (ait) & totam oleo, ac lucto conſtantem ſcientiam expello ex his ſtudiis liberalibus. Igitur Statius Papinius *lib*.6.*Thebaidos*. vbi de diſcobolis curſoribus pugilibus agit, nullam olei aut vnctionis mentionem iniicit ſed vbi de luctatoribus, ſcilicet vnctam ideò palẽ nominãs ſic fere de Tideo,

> *Ille quidem & diſco bonus, & contendere curſu,*
> *Nec cæſtu bellare minor ſed corde labores*
> *Ante alios erat vncta pales,*

(vbi pale malim vt Dea paleſtræ intelligitur, quam ipſam Philoſtratus iconibus palæſtram Mercurij filiam vocat. Nam pales ruſticum ab illa diuerſum numen à veteribus habitum.

> *Sic otia martis--*
> *Degere, & armigeras laxare aſſueuerat iras*
> *Ingentes contra ille viros &c.* quæ lib.1.attuli, & ſtatim
> *Ergo vbi luctandi iuuenes animoſa citauit*
> *Gloria terrificos humeris Aetolus amictis*
> *Exuitur, patriamque ſuam.* & poſteà de vnctione:
> *Luxuriant artus effuſaque ſanguine laxo*
> *Membra natant.--* & ſtatim:
> *Poſtquam oleo gauiſa cutis, petit æquor vterque*
> *Procurſu medium, atque hauſta veſtitur arena,*
> *Tunc madidos artus, alterno puluere ſiccant,*
> *Collaque demerſere humeris & bracchia late*
> *Curua tenent--*

Quamobrem eo quẽ antè citaui B. Chryſoſtomi loco iſtud περὶ τοῦ ἱματίου ἐλαίῳ διαβρόχου non ad pugiles τῶν πυκτευόντων vocabulo demonſtratos, ſed ad luctatores & pancratiaſtas. τῶν ἀθλούντων nomine generali eo loci deſignatos, referendum cenſeo: Herculem adeò cum Antęo luctaturum Lucanus *lib*.4.*de bello ciuili*. Olympiaci more certaminis oleo ſe perfudiſſe dixit his verſibus,

> *Ille Cleonæi proiecit terga Leonis,*

[a] Attamen in vrbe Romę feſtis Lyceis ſiue Lupercalibus inunctos Lupercos ex ipſa nobilitate iuuenes vrbe media decurriſſe, Plutarchus memorat in Antonio, f.1686. Stephanici libri ſic admodum ſcribẽs, διαθέουσι δὲ τῶν εὐγενῶν νέοι πολλοὶ, καὶ τῶν ἀρχόντων ἀληλειμμένοι λίπα σκύτεσι λευκοῖς καθικνούμενοι μετὰ παιδιᾶς τῶν ἐντυγχανόντων.

Antæus Lybici: perfudit membra liquore
Hoſpes olympiacæ ſeruato more paleſtræ
Ille parum fidens pedibus contingere matrem
Auxilium membris calidas infudit arenas.

Etenim liquoris nomine poëta Ceroma iſtud, ſiue oleum intellexit de quo tum iſto iam capite affatim tum verò ſuperioris libri quodam loco actum[a] eſt. In arena tamen & puluere quamuis non in pelo ſiue luto, (ſicuti luctatores & pancratiaſtas) dimicaſſe pugiles iſtud Luciani *Anacharſi* comprobat quod aptè cum illis Plutarchi verbis connectitur. τῶν γυμνασμάτων δὲ τούτων τὸ μὲν ἐν τῷ πηλῷ ἐκείνῳ πάλη καλεῖται· οἱ δὲ ἐν τῇ κόνει παλαίουσι καὶ αὐτοί. Et ſimiliter curſores in ſtadio arena multa iniecta oppleto, vbi nulla firmitate figi, aut ſuſtentari planta poſſet, cedentibus ſubinde ad ſingulos paſſus pedibus, exerceri ac decertare ſolitos, καὶ ὁ δρόμος ὁ πρὸς στέῤῥον (ait) καὶ ἀντίτυπον ἀλλὰ καὶ ἐν ψάμμῳ βαθείᾳ, ἔνθα οὔτε βεβαίως ἀπερείσαι τὴν βάσιν, οὔτε ἐπιστηρίξαι ῥᾴδιον ὑποσυρομένου πρὸς τὸ ὑπεῖκον τοῦ ποδός.

Cæterùm eo Tertulliani loco, *ex lib. ad martyres*: de quo monebamus modò, hæc ferè verba ſunt de ſcammate, martyres, tanquam athletas validos, ac fortes alloquentis: Itaque epiſtates veſter Chriſtus Ieſus qui vos ſpiritu vnxit, & ad hoc ſcamma produxit, voluit vos ante diem agonis ad duriorem tractationem à liberiore cõditione ſeponere. Quę verba ideo etiam adſcribenda duxi, vt Iuſtini martyris, atque Auguſtini ſententiam ad Chriſti nomen ipſumque eius etymon intuentium (nolo enim quod de aliis ſolet alludentium dicere) aſſererem de qua in vtramque partem à nobis nuper in Dodecameno[b] diſputatum fuit, tanquam ab eo quod nos vngat non modò quod ipſe ait vnctus, ita Deum Dominumque noſtrum Ieſum fuiſſe appellatum, ipſe quoque Tertullianus exiſtimauerit, quod & ipſum epitheton Epiſtatæ, ab eodem auctore illi tributum arguit. Epiſtatam enim aut eundem cum Xyſtarcha, ſiue Gymnaſiarcha[c] quem Lydus Plautinus *Bacchidibus* Gymnaſij præfectum nominat, aut ab ipſo in palæſtra quidem ſiue Gymnaſio, in ſtadio autem ab agonotheta ſiue athlotheta tam auctoritate quàm munere proximum fuiſſe mihi perſuadeo: illum fortaſſe quem ἐπιστάτην τοῦ παλαίσματος luctaminis aut luctę pręfectum, à Galeno[d] ab Hippocrate παλαιστροφύλακα cuſtodem palæſtræ nuncupatum diligentiſſimus artis gymnaſticæ reſtitutor Mercurialis *cap.* 12. *lib.* 2. memorat. quem etiam à Quinctiliano *cap.* 8. *lib.* 2. *Orat. inſtit.* palæſtricum magiſtrum alicubi appellatũ reperio his ferè verbis. Sic diſcernet hæc diſcendi magiſter quomodo palæſtricus ille curſorem faciet, aut pugilem, aut luctatorem, aliúdve quid ex iis, quæ ſunt ſacrorum certaminum. Poſſis & illum, quem gymnaſtam[e] veteres nominabant, à Tertulliano Epiſtate vocabulo deſignatum interpretari: qui exercere athletas à Plinio dictus, quo loco *li.* 34. *natural. hiſtor. cap.* 8. de Silamone fictore ſiue ſtatuario, Epiſtaten exercen-

a Lib. 1. cap. 14. & hoc ipſo lib. cap. 2. ſub initium ad marginẽ & cap. 22.

b In lib. de Dei nomine cap. 1. & appẽdice in ipſum quæ in Satyra ad lectorẽ ibi exhibetur Lutetiæ impreſſo anno 1588.

c De his actum eſt lib. ſuperiore deque ipſorum inſignibus.

d Ad Thraſybulũ in li. πότερον ἰατρ. ἢ γυμνας. ἐστὶ τὸ ὑγιεινόν. f. 299. li. 3. vbi προσέχει δὲ ἐν ταύταις τὸν νοῦν χρὴ μήτη λάθωμεν τὸν αὐτὸν ἀποδείξαντες τοῦ γυμναστικοῦ τὸν ἐπιστάτην τοῦ παλαίσματος.

e Huius idẽ penè munus quod pædotribæ fuiſſe colligas è Platonis Alcibiade 1. fol. 107. vbi Socrates εἰ οὖν βουλεύοιντο ἀθηναῖοι τίσι χρὴ προσπαλαίειν καὶ τίσι ἀκροχειρίζεσθαι καὶ τίνα τρόπον· σὺ ἄμεινον ἂν συμβουλεύοις ἢ ὁ παιδοτρίβης. ἀλλ᾽. ὁ παιδοτρίβης δῆλον, &c. quæ ſequuntur. Alterum ab altero diſtinguit Galenus lib. 2. ὑγιειν. fol. 243. ſic ferè, ὁ παιδοτρίβης (ait) ἁπάσας μὲν τὰς κατὰ παλαίστρας ἐνεργειῶν ἐπιστήμων ἐστιν. ὅτι δὲ οὐδέπω τούτων διαγνώσει, &c. ἀλλ᾽ ὁ γυμναστικὸς ἀφ᾽ ὧν εἶπον ὀλίγον ἔμπροσθεν ὁρμώμενος εἰ καὶ μὴ τῶν παλαιστρικῶν εἴη θεάμενος τὴν τινα οὐδ᾽ ἐνέργειαν οὐκ ἀγνοήσαι τὴν δύναμιν αὐτῆς. & qui ſit gymnaſta eundem ἢ ὑγιεινὸν ἢ ἰατρὸν vocari poſſe ait eodem lib. fol. 240. de illo agens videlicet cuius nulla ſit athletarum vt arbitror ſed valetudini dumtaxat ſuæ ſtudentium cura. Videſis quæ ſcribo inferius aliquanto poſt in cap. proximè ſequenti. prętter quæ de gymnaſta Epiſtata pædotriba cæteris cap. 23. lib. 2. delibaui.

exercẽtem athletas feciſſe dicitur: qui & Aleipta, vnctorum, ſcilicet magiſter vocabatur [a]. quos omnes poſſis *τέκτονας ἀθλητᾶισιν ἔμμεν* cum Pindaro *Nemeonicarum. Ode.6. Epod.3.* eadem verbi tranſlatione pronunciare, qua ædificando robori vacare athletas, ipſorúmque gymnaſtas dici proximo libro ſub initium docebimus: gymnaſtas inquam eoſdémq; aliptas, qui non exercitatione tantum atque vnctione ſed & ciborum & cætera omni victus ne an ſaginæ ratione ad molem corporis amplificãdam idonea curarent ſuæ fidei creditos athletas, ipſorúmque valetudinem athleticam ſuo quodam more ſi non vt veri ac germani medici, certe vt horum imitatores Iatraliptæ firmarent diligenter atque conſtituerent. Quamobrem Epictetus athletam compellans apud Arrianum[b] *δεῖ σε εὐτακτεῖν* (ait) *ἀναγκοφαγεῖν, ἀπέχεσθαι πεμμάτων μὴ ψυχρὸν πίνειν, μὴ οἶνον ὅτ' ἔτυχεν ἁπλῶς, ἰατρῷ γὰρ παραδεδωκέναι σεαυτὸν, τῷ ἐπιστάτῃ* hoc enim (opinor) ſentit, non alios fuiſſe quam Epiſtatatas ipſos athletis medicos, hoc eſt Iatraliptas: cuius nominis & apud Celſum lib.1. cap.1. & apud vtrumque Plinium crebra mentio. Nam de aliptis (ne cui fortaſſe mirum quod modò dixi videatur) hoc ipſum Ariſtotelis *lib.2. Ethicor. ad Nicomac. cap.6.* auctoritate comprobare poſſum: qua id etiam oſtenditur non eandem circa veteranos & nouitios ſaginam ab aliptis vſurpatam ſed in his parciorem in illis longe vberiorem atque prolixiorem *οὐ γὰρ εἰ τῷ δέκα μνᾶς φαγεῖν πολὺ* (ait) *δύο δὲ ὀλίγον, ὁ ἀλείπτης ἓξ μνᾶς προστάξειεν. ἔστι γὰρ ἴσως καὶ τοῦτο πολὺ τῷ ληψομένῳ, ἢ ὀλίγον. Μίλωνι μὲν γὰρ ὀλίγον τῷ δὲ ἀρχομένῳ τῶν γυμνασίων πολὺ, ὁμοίως ἐπὶ δρόμου καὶ πάλης.*

Atque hoc nimirum de Chriſto inde appellato quoniam, nos vnxerit, quod à Tertulliano dicebam modò, apud eundem ipſum quæ ſequũtur, ſuadent iſta, Qui vos ſpiritu vnxit, niſi ſic accipias, pro vngi fecit, aut iuſſit ea loquẽdi ratione de qua tum ſecundi Semeſtrium libri ſermone vigeſimo tertio tũ etiã tertij capite vigeſimo quarto affatim actũ eſt, ſed in ea adhuc ſum opinione, vt priorẽ quæ ſimplicior eſt ſignificationẽ amplecti debeamus vt Deus Dei filius, & verbũ patris Chriſtus, ita nos optimus Epiſtata Chriſtianos omnes, quemadmodũ aſcetam ſiue athletam illũ Iacobũ ad certamen excitans inſtituénſq; optimus Pædagogus, idẽ ſiue Pædotriba, & verò etiã aleipta verus vnxerit, qui etiam cum ipſo colluctatus docendi ac exercendi gratia fuerit, quod illis quoq; in more eſt quemadmodũ ipſe itidem (qui vel vnus inſtar omnium, animo quidẽ meo) Dionyſius Areopagita[c] de conſecratis in illuminatione ſeu baptiſmo diſſerens docuit, vbi vnctionẽ initiatorũ baptiſmo Chriſtianorum cum athletarum ethnicorum vnctione comparatam athleticis omnibus vocabulis vſurpatis quæ ſuperius expreſſi eleganter ob oculos proponit *ἐμμελῶς δὲ ταῖς τοῦ σοφοῦ* (ait in cęteris, quę videnda moneo) *νομοθεσίαις, ἃς κατ' αὐτὰς ἀπαραβάτως ἀγωνιεῖται πρὸς τὴν τῶν καλῶν ἐπάθλων ἐλπίδα βεβαίως ἔχων ὑπ' ἀγαθῷ τῆς ἀθλοθεσίας κυρίῳ καὶ ἡγεμόνι ταττόμενος. ἐπιβὰς δὲ τοῖς θείοις ἴχνεσι τοῦ ἀθλητῶν πρώτου δι' ἀγαθότητα ταῖς θεομιμήτοις ἀθλήσεσι, τὰς πρὸς θέωσιν ἐναντίας αὐτῷ καταπαλαίσας ἐνεργείας τε καὶ ὑπάρξεις, συναποθνήσκει χριστῷ μυστικῶς εἰπεῖν τῇ ἁμαρτίᾳ κατὰ τὸ βάπτισμα.* vbi Pachymerius paraphraſtes eruditiſſimè, *διὰ μέσου δὲ* (ait) *ἐπεὶ ἀθλοθέτην ἐκάλεσε τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν χριστὸν καὶ θεὸν δηλοῖ πῶς μὲν ἀθλοθέτης, πῶς δὲ νομοθέτης, πῶς στεφοδότης καλῶν καὶ ἀφθάρτων στεφάνων. πῶς δὲ καὶ συναγωνιστὴς οἰο-*

a Ad Ariſt. in lib.2. Ethicorum cap.6 Cic. ad Lentulum. Clemẽs Alexandr. in 6. ſtromat. Celſo lib. 2. c.1. quos à Mercuriali laudatos ſcio. quibus adde Pindarũ Olymp. Ode 8. quæ Alcimedōti & Timoſtheni fratribus Luctatorib. & Meleſiæ *ἀλείπτῃ*. hoc eſt auctori eorúmque præceptori ſiue pędotribæ inſcripta eſt.

b Lib.3. diſſertat. quem locum non ſatis expédiſſe videtur clariſs. Lipſius cap. 14. lib.1. Saturn.

c Eccleſiaſt. hierarch. c.2. *περὶ τῶν ἐν τῷ φωτίσματι τελουμένων*, in theoriæ eius miſterij, fol. 126. & 127. in verſ. *ὁρᾷς δὲ* vbi & hoc *οἱ δὲ ἱερεῖς ὑπ' αὐτῷ τελοῦσι τὴν τῆς χρίσεως ἱερουργίαν ἐπὶ τοὺς ἱεροὺς ἐν τύπῳ, τῶν τελουμένων ἀγῶνας ἐγκαλούμενοι. καθ' οὓς ὑπ' ἀθλοθέτῃ χριστῷ γινόμενος, ἐπειδὴ ὡς θεὸς ἐστὶ τῆς ἀθλοθεσίας δημιουργός ὡς σοφὸς δὲ τοὺς νόμους αὐτῆς τέθεικεν. εἰργάσατο δὲ ὡς καλὸς εὐπρεπῆ νικῶσι τὰ ἔπαθλα.* & quę ſequũtur quæ ab ipſo Pachymerio paraphraſte videas ibid. explicata fuſius in fol.132.

νεὶ ἀλείπτης ἐστίν. quo nihil potuit magis perſpicuè ad eam rem quam volumus dici. De Chriſtianis quidem velut athletis in ipſo ſtatim baptiſmo inunctis ad certamen ſubeundum aduerſus ſeculum ita D. Ambroſius alicubi [a] loquitur: Venimus ad fontem (ait) vnctus es quaſi athleta Chriſti, quaſi luctamen huius ſeculi luctaturus, profeſſus es luctaminis tui certamina. Sed & Proſper Aquitanicus in D. Auguſtini ſententiis Chriſma ſymbolum eſt nos eſſe luctatores contra Diabolum. & Diuus ipſe ac martyr Cyprianus in de vnctione Chriſmatis. Hoc oleo vncti cum ſpiritalibus nequitiis colluctamur. Chryſoſtomus [b] denique, Inungitur baptizandus (inquit) more athletarum qui ſtadium iam ingreſſuri ſunt, ἀποδύεται νῦν τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον καὶ πρὶν ἐπιβῆναι οὕτως εὐκόλως ἀποδύεται ὥσπερ τὰ ἱμάτια, ἀλείφεται ὥσπερ οἱ ἀθληταὶ εἰς στάδιον ἐμβησόμενοι: & ſtatim, οὐ γὰρ διδαχθησόμενος ἔρχεται μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀθλήσων καὶ γυμνασθησόμενος. Quamobrem λόγον fuiſſe, hoc eſt verbum Dei filium, qui ſub hominis ſpecie, ſub qua etiam manifeſtè (ſicuti Pſaltes eximius *pſalmo* 49. cecinit) venturus erat vt cum hominibus verſaretur, ipſóſque ad decertandum cum Diabolo inſtrueret: fuiſſe inquam Dominum Ieſum magnum illum Dei angelum, qui cum Iacobo luctatus eſt, (quemadmodum Geneſeos ſecundo, & triceſimo capite traditur) veteres omnes cum Iudæo Philone περὶ τῶν μετονομαζ. cenſuerunt. in his Ioannes Caſſianus de incarnat. Domini. *lib. 7. cap. 9.* Theodoretus quæſtione XCI. in Geneſim, & Alexandrinus Clemens, *lib I. pædago. cap.* 7. quo loco ὑπελείφθη δέ φησιν ἰακὼβ μόνος καὶ ἐπάλαιεν μετ᾽ αὐτοῦ ἄνθρωπος ὁ παιδαγωγὸς μέχρι πρωΐ, οὗτος ἦν ὁ ἄνθρωπος ὁ ἄγων, καὶ φέρων ὁ συγγυμναζόμενος, καὶ ἀλείφων μετὰ τοῦ πονηροῦ τὸν ἀσκητὴν ἰακὼβ ὅτι δὲ ὁ λόγος ἦν ὁ ἀλείπτης ἅμα τῷ ἰακὼβ καὶ παιδαγωγὸς τῆς ἀνθρωπότητος ἠρώτησε φησὶν αὐτόν. & poſteà τὸ μὲν οὖν πρότερον τῷ πρεσβυτέρῳ λαῷ πρεσβυτέρα διαθήκη ἦν καὶ νόμος ἐπαιδαγώγει τὸν λαὸν μετὰ φόβου καὶ λόγος ἄγγελος ἦν, καινῷ δὲ καὶ νέῳ λαῷ καινὴ, καὶ νέα διαθήκη δεδώρηται, καὶ ὁ λόγος γεγέννηται, καὶ ὁ φόβος εἰς ἀγάπην μετατέτραπται, καὶ ὁ μυστικὸς ἐκεῖνος ἄγγελος ἰησοῦς τίκτεται. Igitur in Sirmienſi ſynodo, *articul.* 14. cuius Socrates lib. v. hiſtoriæ ab Epiphanio tripartitæ meminit definitum legitur, ſic ferè, ſiquis contra Iacob non filium, tanquàm hominem luctatum eſſe, ſed ingenitum Deum, aut patrem eius dixerit, anathema ſit. Et quòd aſcetam Iacob vnxerit pædagogus ſiue pedotriba, qui & aleipta quem & ſupplantare docuerit, his verbis expreſſit Clemens ὅρα πῶς μὲν ἕπεται τῷ δικαίῳ ὁ παιδαγωγὸς ὅπως δὲ καὶ ἀλείφῃ τὸν ἀσκητὴν πτερνίζειν διδάσκων τὸν ἀνταγωνιστήν. Qua de re agens Philo ille Iudæus alicubi *in lib.* περὶ τοῦ ἐξένηψε νῶε *ad finem*: ἀφ᾽ οὗ πάλιν (Iſaacum intelligit αἱ διὰ πόνων ἀρεταὶ κατασπείρονται, ὧν ἀθλητής ἐστιν ὁ τὴν πρὸς πάθη πάλην γεγυμνασμένος ἰακὼβ ἀγγέλῳ ἀλείπτῃ λόγῳ χρώμενος: Sic enim omnino ibi legendum, cùm vnius tantùm angeli, eo Geneſeos ad extremum capite quod ante dixi, quódque in mente tum Philo habuit, non plurium fiat mentio, equidem arbitror atque affirmare non dubito: Vbi liber Lutetiæ à Clariſſimo Turnebo editus anno LI. & ad Regium exemplar comparatus præfert ἀγγέλοις ἀλείπταις λόγοις & ſi alibi τρόποις εὐφυέσι καὶ φιλοθεάμασι ἀλείπταις χρησάμενον τὸν μηδὲν ἐλλείπειν τῆς πρὸς ἄσκησιν: & τὸν ἑπόμενον θεῷ κατὰ τ᾽ ἀναγκαῖον συνοδοιπόροις χρῆσθαι τοῖς αὐτοῦ λόγοις οὓς ὀνομάζειν ἔθος ἀγγέλους: alibi περὶ ἀποικίας *fo.* 282. *&* 283. dixerit, meámq; iſtam caſtigationem illorum

[a] Lib. 1. de ſacramé. cap. 2. citatur hic & ſuperior ille Dionyſij locus à Fran. Turriano li. 2. pro epiſto. Pontif. ca. 17.

[b] Homil. 6. in cap. 2. Epiſt. D. Pauli ad Coloſſ. fo. 65. pag. 2. græ.

rum quæ à Clemente modò attuli, verborum collatione ſatis firmatam atque conſtabilitam ſentio, adhibita potiſſimùm Philonis ipſius auctoritate alio quodam loco[a], vbi, τὸν δὲ ἰακὼβ [μετωνόμασεν] ἄγγελος ὑπηρέτης τοῦ θεοῦ λόγος ἵν' ὁμολογηθῇ μηδὲν εἶναι τῶν μετὰ τὸ ὄν. Nam ab angelo miniſtro Dei verbo immutatum Iacobo nomen ait poſt illam colluctationem ſcilicet cum ipſo habitam atque ſupplantationem, per quam aduerſus ſpirituales quaſque animi paſſiones athletam vnxit, imbuit præceptis ad certamen hortatus præparauit optimus epiſtata, & exercuit εὐφυῶν τρόπον ἀλειπτῶν ἰσχὺν καὶ δύναμιν, καὶ τρόπον ἀκαταγώνιστον vt idem Philo alibi περὶ τῶν ὀνείρων *fol.* 391. loquitur. Nec aliter B. Paulum athletam Chriſti doctum ab illo vnctum de illo, crucifixum cum illo, glorioſum in illo in theatrum huius mundi, cui ſpectaculum factus eſt & angelis & hominibus legitimè magno agone certantem & palmam ſupernæ vocationis in anteriora ſectantem B. Auguſtinus in lib. XIV. de ciuitate *ca.* 9. ſcripſit. Exemplo & imitatione Chriſti iuxta præceptum ſancti ſpiritus quod epiſtola D. Iacobi continetur presbyteri iubentur ægrotos oleo inungere in nomine Domini laboraturos videlicet in hoc ſtadio & colluctaturos aduerſus morbi grauitatem peccatorum onus éxque eo deſperationem ſalutis aliáſque verſutas inſidiatoris cacodæmonis tentationes quæ multò maximæ ſtruuntur cùm impendêre nobis exitium vitæ perſpicit vt eſt in concilio Tridentino *ca. de ſacram. extrem. vnctio. ſeſſio* 14. atque adeò in ipſo moriendi articulo. Igitur vt ad refocillandum agoniſtarum corpus cùm ſui roboris eſſent periculum facturi, aut etiam poſt certamen apotherapeiæ gratia nimirum adhibebatur ab aleiptis Epiſtatę iuſſu oleum in gymnaſio, quemadmodum à Chryſoſtomo & Caſſiano ſuperiùs monui: ſic non directè quidem & principaliter ad corporis ſanitatem ægrotis reſtituendam oratione inſuper adhibita (vt falſo nonnulli ex neotericis gnoſticis putant) Verùm hac ſcilicet fini, quando ſacramenta per ſe ad animam pertinent, ad corpus per accidens aut certè ſecundariò[b]: ad dandos ægroto ſcilicet mortis agonem ſubituro animos, & ſeruandam quæ à peccatis liberaretur animam, id ſacramentum adhibitum, quod ſignis illis ſiue ſymbolis conſtaret, in palæſtra & gymnaſio vſurpatis non minus quàm τὸ ἐγείρειν, quod alteri τῷ καταβάλλειν (de quo ad luctam pertinente vocabulo libro j. cap. xj. actum eſt propriè reſpondet: aut quàm τὸ κάμνειν, de quo verbo eiuſdem libri cap. VIII. diſputauimus, quæ itidem iſto D. Iacobi[c] loco poſita vocabula: ἀσθενεῖ τις ἐν ὑμῖν; προσκαλεσάσθω τοὺς πρεσβυτέρους τῆς ἐκκλησίας καὶ προσευξάσθωσαν ἐπ' αὐτὸν ἀλείψαντες αὐτὸν ἐλαίῳ ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ κυρίου: & poſteà *verſu* 15. καὶ ἡ εὐχὴ τῆς πίστεως σώσει τὸν κάμνοντα καὶ ἐγερεῖ αὐτὸν ὁ κύριος κἂν ἁμαρτίας ᾖ πεποιηκὼς ἀφεθήσεται αὐτῷ.

Cæterum vt mittam quod in eodem Tridentini concilij loco *cap.* 1. *&* 2. *ſeßione* 14. per vnctionem aptiſſimè ſpiritus ſancti gratiam repræſentari qua inuiſibiliter anima ægrotantis inungitur, & poſteà ægroti animam eo ſacramento confirmari, fiduciaque diuinæ miſericordiæ in ipſo excitata ſubleuatum infirmum morbi incommodo ac labores leuiùs ferre & tentationibus dæmonis calcaneo inſidiantis faciliùs reſiſtere peccati reliquias abſtergi, & ſanitatem corporis interdum vbi ſaluti animæ expedierit eum conſequi ſcriptum legimus. Adorationem

a In d. libello περὶ τῶν μετονομαζομένων, fo. 27. li. per Vvechel. editi Fräcof. ann. 87. Vide & f. 5. ex quo verba inferius proponam.

b Vide Bellarminum tom. 2. côtrouerſiar. lib. vnico de ſacramen. extrem. cap. 2. & 3. vbi promiſſionē Iacobi ad animam præcipuè & abſolutè referandam eſſe côprobat, & quâuis inungantur ægroti vt ſanētur ſi id expedit æternæ ſaluti, tamē rectè dici Extremā reſpectu vnctionum quę in aliis ſacramentis percipiuntur ſpecialem verò eſſe miſericordiam quę exhibetur ægrotis qui iā non poſſunt agere pœnitētiam docet cap. 9. Vide & in Concil. Florent. in inſtructio. Armen. vbi defeēit effectū ſacramenti eſſe animæ ſanationem. De extrema iſta vnctione Videſis in Capitul. Caroli magni. lib. 1. c. 162. f. 34. pa. 2. itē lib. 6. c. 186. f. 204 pa. 2. lib. 7. c. 103. f. 269. & add. 3. ad li. 7. c. 39. f. 377. & 378.

c Cap. vlti. verſ 14. Epiſ. cathol.

quidem pro aliquo de ſalute animæ periclitante ad Deum effuſam, metaphoricè ſpiritualem olei palæſtrici perfuſionem D. Ioan. Chryſoſtomus retulit ad Theodorum monachum *paræn. 2. epiſt. 6. columna 912.* ſcribens ſic ferè, Multos namque, ac magnos habes diuini muneris gratia viros qui nobiſcum dolent qui te palæſtræ oleo ſpirituali ſæpe perfundunt, qui pro animæ tuæ diebus ac noctibus ſalute formidant. Et verò per iſtius modi ſacramentalem inunctionem exemplo & ſimilitudine quadam vnctionis athleticæ introductam boni patres illi qui conſil. Coloni. ſub annum M. D. XXXVI. interfuerunt celebrato non obſcurè ſignificant. vbi de iſto ſacramento vnctionis infirmorum hoc inter cætera ſcriptis prodidere[a]. Cogitare itaque debet preſbiter ſe non ſuã ſed Apoſtoli, Chriſti atque adeò Eccleſię perſonam gerere, atque hoc agere vt ægrotus perinde atque athleta inunctus, ac velut in extrema lucta conſtitutus omnibus ſathanicis tentationibus (quas tum potiſſimum diabolus cateruatim ſolet ingerere) fortiter reſiſtat &c. Ac ad omnem tentationis impetum conſtanti animo dicat, Chriſti membrum ſum, Chriſti athleta ſum in cuius ſignum oleo etiam externo ſecundum Apoſtoli traditionem inunctus ſum &c. poteſt etiam videri aſpexiſſe D. Iacobus ad illam ἀποθεραπείαν *de qua cap. 10. & 15. lib. 3. Agonoſtici latiùs diſſeremus.* Nam vt eſt apud B. Ambroſium [b] olei naturam audiuimus quæ habilis eſt ad renouandos artus feſſorum & luminis gratiam præſtat quod à Theophylacto *in Marcum cap. 6. fol. 155.* deſumptum ſcias vbi poſt relata B. Iacobi verba de vnctione adiicit, ἔστιν οὖν τὸ ἔλαιον καὶ πρὸς κόπους ὠφέλιμον καὶ φωτὸς αἴτιον καὶ ἱλαρότητος πρόξενον καὶ σημαίνει τὸ ἔλεος καὶ τοῦ θεοῦ καὶ τὴν χάριν τοῦ πνεύματος, δι' ἧς καὶ κόπων ἀπαλλαττόμεθα καὶ φῶς καὶ χαρὰν καὶ ἱλαρότητα πνευματικὴν δεχόμεθα. & longè apertius quod vtriuſque in baptiſmo & conſummatione ſeu obitu Chriſtianorum vnctionis ſimilitudinem ac veluti aliquem typum fuiſſe athletarum vtramquè (antè atque poſt certamen ſcilicet) vnctionem Apoſtolorum diſcipulus eruditiſſimus Dionyſius Areopagita[c] his verbis docet, μέμνησο δὲ ὅτι κατὰ τὴν ἱερὰν θεογενεσίαν πρὸ τοῦ θειοτάτου βαπτίσματος, πρώτη μέτεξις ἱεροῦ συμβόλου δωρεῖται τῷ τελουμένῳ, μετὰ τὴν ὁλικὴν τῆς προτέρας ἐσθῆτος ἀπαμφίασιν, τὸ τῆς χρίσεως ἔλαιον. ἐν τέλει δὲ νῦν ἁπάντων ἐπὶ τῷ κεκοιμημένῳ τὸ ἔλαιον ἐπιχέεται καὶ τό τε μὲν, ἡ τοῦ ἐλαίου χρίσις ἐπὶ τοὺς ἱεροὺς ἀγῶνας ἐκάλει τὸν τελούμενον· νῦν δὲ τὸ ἐπιχεόμενον ἔλαιον ἐμφαίνει, κατὰ τοὺς αὐτοὺς ἱεροὺς ἀγῶνας ἀθλήσαντα καὶ τελειωθέντα τὸν κεκοιμημένον. quæ verba explicans Pachymerius in paraphraſi ad eum locum apertiſſimè oſtendit ſic ferè μετὰ ταῦτα ἐπιχεῖ τὸ ἔλαιον ὁ ἱεράρχης τῷ κειμένῳ. ἐλέγομεν δὲ ἐν τοῖς περὶ τοῦ φωτίσματος λόγοις ὡς τῷ ἐλαίῳ πρώτως ἐχρίετο ὁ τελούμενος μεθ' ὃ τῆς ἐσθῆτος ἀπεγυμνοῦτο ἐνταῦθα ἐν τῷ τέλει καὶ ταῦτα οὐκ ἀπεικότως. ἐπειδὴ γὰρ καὶ οἱ εἰς ἀγῶνας εὐτρεπιζόμενοι χρίονται καὶ οἱ τῶν ἀγώνων παυσάμενοι καὶ τῶν ἱδρώτων ἀπολυσάμενοι χρίονται. εἰκότως καὶ ἐπὶ τούτοις ἐκεῖσε μὲν κατ' ἀρχὰς ἐχρίετο εἰς τοὺς ἀγῶνας ὑπαλειφόμενος, ἐνταῦθα δὲ ἐν τῷ τέλει πάντων, ὡς τῶν ἀγώνων ἀποπαυσάμενος. Gaudeo iſtius noſtræ ad B. Paulum interpretationis tantos habere me aſſertores, in quos cùm ſuperiora de quibus longè anteà in mentem venerat exſcripſiſſem felici quadam virgula incidi.

a fo. 195. Pari. editio. an. 1545. & ſimiliter Petrus de Sotto Dominicanus tractatu de inſtitut. ſacerdot. vbi de ſacramẽto extremę vnctionis fol. 243. Quare perſuadendum eſt infirmis cùm illud traditur vt conſiderent ſe tanquam athletas veros Chriſti ad vltimum certamen inunctos eſſe multo magis interiùs abundantia gratię illius quam exterius oleo illo, &c.

b In epiſto. 1. Paul. ad Corinth. citato in hanc rem ab Amalario Fortunato lib. 1. de eccleſiaſt. off. cap. 12. fol. 107.

c Eccleſiaſt. hierarc. cap. 7. περὶ τῶν ἐπὶ τοῖς κεκοιμημένοις τελουμένων in theoria fol. 231.

Adbuc

Adhuc de Gymnaſta, ac Pædotribæ officio & munere, præclari aliquot Pædotribæ ac Gymnaſtæ vetuſti, quorum nonnulli cotibus comparati. Cotis nomen apud Pindarum, Horatium Plutarchum. Qui athletarum præmiis caruiſſent, Gymnaſtas, ſeu Pædotribas nihilominus fuiſſe, & palæſtricam exercuiſſe. De cuius artis variis appellationibus è Galeno. Epiſtata Philoni, qui Gymnaſta, & præceptor Gymnici certaminis dictus à Seneca. Proſcholus.

CAP. VI.

QVæ cùm ita ſe habeant, hoc etiam cenſeo, vt alcipta ille apud veteres (ſumpto vtique largius quàm etymon ferat, vocabulo, ſicut illis nimirum, quos protuli locis, quod etſi ἀδόκιμον, καὶ οὐκ ἐν χρήσει, τοὺς δὲ μέσους κωμικοὺς εἰρηκέναι ἀλειπτρείαν Iulius Pollux[a] retulit ad Commodũ ſcribens: vſurpatum tamen à Plutarcho [b], (qui haud multo anteà ſub Traiano atque Adriano vixerat) vt Pædotriba inquam, quem & Gymnaſtam [c] συνωνύμως vocatum reor (nam ad pædotribam quidem quod attinet, quamuis ἕτερός τις ἐστὶν ὁ δὲ τοῦ γυμναστοῦ, καὶ ὑπηρέτης αὐτοῦ καθάπερ ὁ μάγειρος τοῦ ἰατροῦ, vt Galenus ait[d], hoc tamen è ſui potius animi ſententia, & verè quidem, quam ex aliorum omnium pædotribis gymnaſtæ nomen tribuentium opinione crediderim ipſum protuliſſe, qui etiam fatetur à Platone Gymnaſtices artificem pædotribam nondum trito gymnaſtæ vocabulo appellatum, quod & ex aliis eiuſdem Galeni ſcriptis[e] colligo: & verò τὸν τῶν γυμναστικῶν χωρίων ἐφεστηκότα καὶ σωμασκοῦντα παιδοτρίβην, τε καὶ γυμναστὴν dictum eodem Polluce vbi ſupra referente didici) munus id obierit, quod circa Mileſiam, & Stephanum Thucydidis filios, Xanthias, & Euagorus apud Platonem: quod Pyrrhus ille apud Senecam, de quibus à me ſuperiore ſermone dictum eſt: quod Pheſtius Pædotriba, ad quem (vt ex Athenæo Deipnoſophiſtarum primo antè retulimus)[f] ibant Phæi ninda luſuri, quod Gymnaſta Theon (quem tantopere à Galeno laudatum, citatis etiam ipſius Gymnaſticorum primo, ac tertio reperias in ὑγιεινῶν libris[g]) quod Tryphon, quod denique Timagetus, de cuius palæſtra fit à Theocrito mentio in pharmaceutria[h], quod circa Philacidam Æginetam pancratiaſtem Pytheas apud Pindarum, *Iſthmiis ad finem odes*.4. ſic canentem

αἰνέω καὶ Πυθέα ἐν γυιοδάμαις · φυλακίδα πλαγᾶν δρόμον εὐθυπορῆσαι χερσὶ δεξιὸν νόῳ ἀντίπαλον.

Nam quod in poëtis arte illa informãdis fungi ſe vice cotis, qui poëta non ſit, Horatius ita ſcribit *in arte poëtica* ad Piſones:

--fungar vice cotis, acutum
Reddere quæ ferrum valet exors ipſa ſecandi: --

Quod de ſe olim Iſocrates (vt quidem Plutarchus[i] in eius vita memorat his verbis: πρὸς τὸν ἐρόμενον διότι οὐκ ὢν αὐτὸς ἱκανὸς ἄλλους ποιεῖ εἶπεν, ὅτι καὶ αἱ ἀκόναι αὐταὶ μὲν τεμεῖν οὐ δύνανται τὸν δὲ σίδηρον τμητικὸν ποιοῦσιν) hoc ipſum eadem circa magiſtrum Palæſtricum vſus metaphora vt cotem vocet, de Pythea (niſi fallor) illo Phylacidæ pancratiaſtæ pędotriba, ſiue gymnaſta intelligens hymno altero[k], qui Phylacidæ Pytheæ Euthymeni auunculo inſcriptus eſt ita cecinit,

φαίης κέ νιν ἄνδρ' ἐν ἀθληταῖσιν ἔμμεν

a Lib.3.[illegible] circa finẽ in col.190. & li. 7.cap.3.f.368.

b ἐν ὑγιεινοῖς παραγγέλμασι fol.2251.

c Hoc vocabulo Pauſanias vtitur in 2. Eliacôn fo. 150. Baſil. initio, 2. homiliæ de ieiun. vbi gymnaſtas cum pædotribis copulat. vtitur & Clemens eo quem ſtatim proponã loco.

d lib.2. ὑγιεινῶν. fol. 241. Vide quę ſcripſi cap. ſuperiore proximo ad marginem.

e Ad Thraſybulum πότερον ἰατρ. ἢ γυμναστ. ἐστὶ τὸ ὑγιεινόν. f.296. lin. ſequen. & ſeqq. ſub finẽ in f.300. lin. 10. & ſeqq.

f Lib. primo vbi de ludo pilæ ſub initium.

g Lib.2. ὑγιειν. ſiue de ſanitate tuẽda, & lib.3.f. 251. lin. 49. & ſequenti. ὅτι ἀθλητὰς ἐγύμναζε Meminit & ad fin. lib. πότερον ἰατρ. ἢ γυμναστ. ἐστὶ τὸ ὑγιεινόν, fol.301. vbi etiam de Tryphone.

h εἰδυλλίῳ 2. ſub initium ποτὶ τὰν Τιμαγήτοιο παλαίστραν & ſimiliter poſteà.

i In vitis decem Rhetorum f.1542 lib. Stephanici qui & in apophthegm. Lacon. fol.415. tradit non abſimiliter vrbem oſtium non delendam dictum à Laconibus quod ea eſſet palæſtra & Cos iuuentutis.

k Iſthmiis Ode 5. in extremo cuius inſcriptio φυλακίδα Πυθέα εὐθυμένει μάτρωι.

Νάξιαν πέτραις ἐν ἄλλαις

χαλκοδάμαντ' ἀκόναν--

Recte ac vere Pindarus: quando pleroſque non optimos athletas ſed etiam infeliciter athleticis laboribus perfunctos vt ad præmia nulla peruenire potuiſſent, illicò tamen Gymnaſtarum artem olim profeſſos fuiſſe, atque athletas exercuiſſe Galenus [a] memorat, ὅσοι δὲ ἀσκοῦνται μὲν ὡς ἐν ἄθλοις νικᾶν, ἀφιεῖς δὲ ὄντες, κἀκεῖ στεφάνων μὲν ἠτύχησαν, ἐξαίφνης δ' ἂν ἐφάνησαν γυμνασταί, & poſteà de Gymnaſtica quæ circa palæſtram verſatur quam κακοτεχνίαν vocat, ὑποδυομένην μὲν τέλει χρηστῷ τῆς εὐεξίας, ἄλλο δὲ ὅτι μᾶλλον ἐργαζομένην, ἢ εὐεξίαν vbi dixit, hoc quoque ſubdit ἀλλ' ὅτι τῆς μὲν τοιαύτης κακοτεχνίας οἱ δυστυχῶς ἀθλήσαντες ἐξαίφνης ἐπιστήμονες ἀναφαίνονται & poſteà de athletis. ἀλλ' ὅμως οἱ τούτων ἀτυχέστατοι, καὶ μηδὲ ἐπώποτε νικήσαντες ἐξαίφνης ἑαυτοὺς ὀνομάζουσι γυμναστάς. quamquàm de Pythea ſic potiùs videtur ſenſiſſe Pindarus, quod & ipſe de aliis, quorum nomina ſuperius percenſui, vt qui ſe in re athletica ſtrenuè geſſiſſent obſeruatis ipſius artis legibus: ij cùm labores agoniſticos perferre vltrà non quirent, tum denique iuuenibus in palæſtra exercendis operam darent, & gymnaſticam ſiue pædotribam profiterentur: quam pædotribicam potiùs, & catableticam, cabbalicam, & palæſtricam nominari debere, quàm gymnaſticam, infenſus Gymnaſtis medicorum munia vſurpantibus Galenus ibidem tradit, ſic ferè, καὶ ἡ περὶ τὰ παλαίσματα, καλῶ μὲν δ' αὐτὴν εἰ βούλει παιδοτριβικήν, & cæt. deinde αὐτὸς γὰρ ἡ ἀσκεῖ τέχνη παλαισμάτων ἑτέρας αὖ τινός ἐστιν ἐπιτηδεύσεως ὑπηρέτης, ἣν μὲν ἐγὼ ὀνομάζω καταβλητικήν, & poſteà καὶ δὴ οὖν καὶ παλαιστικὴ τὸ μὲν εἰς ὑγίειαν χρηστὸν ὑγιεινοῖς τε καὶ γυμνασταῖς παρασκευάζει, τὸ δὲ εἰς διάθεσιν ἀθλητικὴν ἐκείνῃ τῇ κακοτεχνίᾳ τῇ πολλάκις εἰρημένῃ τῇ καλούσῃ μὲν ἑαυτὴν γυμναστικήν, κάλλιον δ' ἂν ὀνομασθείη καταβλητική. καὶ γὰρ οὖν καὶ ὀνομάζουσι αὐτὴν οἱ Λάκωνες καββαλικὴν καὶ καββαλικώτερον ἑαυτῶν γέ φασιν εἶναι τὸν ἐν ταύτῃ τεταγμένον οὐκ ἰσχυρότερον vbi quod de Laconibus circa τὸ καββαλικώτερον Galenus ait, eo apophthegm. Laconicorum à Plutarcho relatorũ vltimo loco illuſtrari poteſt, cuius verba libro primo, cùm de arte palæſtrica, ſiue gymnaſtica loquerer, ad extremum attuli. Gymnaſta igitur iuuenibus ad gymnaſium, & palæſtram confluentibus præfectus, & quidam quaſi moderator fuit, vt morum ſimul, motuúmque ac totius corporis habitus κοσμητὴς non minus fuerit, quàm artis gymnaſticæ ſubdoctor quidã ſub gymnaſiarcho ſiue Xyſtarcho. Epiſtata ille ſcilicet, quem gymnici certaminis præceptorem vocaſſe videtur Seneca, *lib.2. de ira cap.* 14. quo loco, Pyrrhum, inquit, maximum præceptorem certaminis gymnici ſolitum aiunt his, quos exercebat præcipere, ne iraſcerentur, & cætera. quæ ante attuli, Angelum Domini qui cum Iacobo luctatus fuerat, eique crus in lucta fregerat iuxta ſacram Geneſeos illam, *cap.*32. cuius mentio facta ſuperius hiſtoriam, vel potiùs ipſum Deum hominémque Chriſtum (vt antè *ſuperiore proximo cap.* docui) tanquam certaminis verè ſacri præſidem Philo Iudæus περὶ τῶν μετονομασθέντων *fol.* 5. Epiſtatam vocauit Iacobum ipſum aſcetam hoc eſt athletam, quo loco μετὰ γοῦν τὴν πάλην τὴν ὑπὲρ κτήσεως ἀρετῆς ὁ ἀσκητὴς ἐπάλαισε, φησὶ τῷ ἀοράτῳ ἐπιστάτῃ, ἀνάγγειλόν μοι τὸ ὄνομά σου. Talem denique auctoritatem Epiſtatæ, ſiue gymnaſtæ fuiſſe in gymnaſio talémque curam, qualem in ſcola puerorum, iuuenúmque ad litera-

[a] Ad Thraſybulum in lib. πότερον ἰατρ. ἢ γυμναστ. ἐστὶ τὸ ὑγιεινόν. fo. 298. lin. 3. & 299. lin. 15. & ſeqq. & fo. 300. lin. 30.

rum

rum ludum commeantium Proſcholus videtur apud veteres habuiſſe, vt nimirum concinnè ad magiſtrum accederent, & togam componerent, vt in omni geſtu, inceſſu, veſtitu modeſti moderati eſſent, atque (vt græco verbo vtar) εὐσχήμονες. Quod de Proſcholo dixi, hoc Ioſephum Scaligerum, quoque in Auſonianis lectionibus *lib.1.cap.14.* tradere comperi, criticum huius æui noſtratem, præ cæteris linguarum omnium quarum & apprimè intelligentem ei vt in hoc certè literarum genere nemo, qui cor, aut os habeat compararier auſit. Equidem hac re tantùm ab eius opinione diſceſſerim, quod non æquè puerorum ſubductorem, vt Iuuenum putat eum, quem vtrique proſcholum appellarent. ſubdoctoris quidem, ſiue proſcholi Victorini, Auſonius *Epigramma* 213. in profeſſoribus mentionem habet.

Denuo de ſcammate: de quo alij loci vndiquaque conquiſiti, atque huc congeſti. Scoliaſtis error apud Chryſoſtomum. Cælius Aurelianus obiter emendatus in margine. Vetus inſcriptio Græca caſtigata. Γραμμὴ *ſiue linea duplex in ſtadio.* Κανὼν *ſiue regula & ſcopus: expoſitis B. Pauli duobus nimirum locis. linea pro ſcammate. tranſilire lineas apud Ciceronem.*

CAP. VII.

SEd factum eſt neſcio quomodo, vt, cùm de ſcammate iterum diſceptare ſim agreſſus, inde me peculiari quodam meo more atque ipſorum Semeſtrium noſtrorum inſtituto *è quibus materia deſumpta & in hoſce tres libros collata eſt* (per quod vti ſe quæque aſpera, conferta & confragoſa offerunt expedire licet libétque) animi æſtus abripuerit. Prudens itaque ſciénſque ad ſcamma ipſum, quod prętergreſſus fueram, regredior, aut potiùs intra ipſum. de quo tres, quatuórve inſuper locos eximios huc conferendos habeo, vt omnibus peruios, ita nondum à quoquam aut perluſtratos, aut certè indicatos: præſertim hoc animo, vt ſcoliaſtis illius errorem peruincam qui apud Chryſoſtomum ad marginem homiliæ XLIII. in Geneſin σκόμματι pro ſcammati legendum inſcitè adnotauit: ipſe quidem Chryſoſtomus, ſiue alius quiſpiam vetuſtus auctor eſt (cuius ab Antonio relata verba extant in collectaneis *locorum communium apud Stobæum ſerm.* 304. Σκάμμα ἐστὶν ὁ παρὼν βίος (inquit) ἐν δὲ τῷ σκάμματι καὶ τοῖς ἀγῶσιν οὐ δύναται ἀνέσεως ἀπολαύειν ὁ στεφανοῦσθαι μέλλων. Item poſteà οὐδεὶς γενναῖος ἀθλητὴς ἐν τῷ σκάμματι λουτρὰ ἐπιζητεῖ, καὶ τράπεζαν πληθύουσαν σιτίοις, καὶ οἴνῳ τοῦτο οὐκ ἔστιν ἀθλητοῦ, ἀλλὰ βλακοῦ. Rurſum idem Chryſoſtomus ſermone XII. in epiſtolam B. Pauli ad Romanos *in cap.7. fol.53. pag.2.* εἰ γὰρ οἱ πρὸ τοῦ νόμου ἀπὸ τῆς ῥαθυμίας ταύτης κατὰ μικρὸν εἰς αὐτὸν τὸν πυθμένα τῆς κακίας ἦλθον, ἐννόησον τί πεισόμεθα, ἡμεῖς οἱ πρὸς μείζονα καλούμενοι σκάμματα, ἂν μὴ μετ' ἀκριβείας ἑαυτοῖς προσέχωμεν, & cætera. κουφότεροι γὰρ ἐκ προοιμίων οἱ ἀγῶνες & cætera. Clemens quoque Alexandrinus in Stromatum libris, *lib.* 5. εἴτε τὸ ἐν ἡμῖν αὐτεξούσιον εἰς γνῶσιν ἀφικόμενον τ' ἀγαθοῦ σκιρτᾷ τε, καὶ πηδᾷ ὑπὲρ τὰ ἐσκαμμένα ἤ φασιν οἱ γυμνασταί. D. Baſilius in aſceticis [a] πῶς γὰρ δυνήσεται ἀρνήσασθαι τὴν πρὸς τὸν ἐχθρὸν μάχην ἐν τῷ σκάμματι τῆς μάχης ὑπάρχων, Paulinus etiam ille quem laudaui iam antè ad Seuerum, *epiſtol.* 2. quod quia tantæ difficultatis eſſe perſpicis in agone verſantibus, quantæ gloriæ eſt exhauſta decertatione vincentibus?

[a] ἐν παραγγέσει περὶ ἀποταγῆς βίου καὶ τελ. πνευμ. fo. 375.

Noli interim dum in ſcammate ſumus dum foris pugnæ, intus terrores alta pro nobis ſapere, aut loqui. Atque vt tandem aliquando finiam déque iſto in quod me concluſi ſcammate mea iam fide liberatus exeam D. Ephrem *ſub initium illius lib.* de luctamine ſpirituali agens apertiſſimè ſupra omnes alios, ac velut expreſſo, vim huius vocabuli commonſtrauit, quo loco ſemper ergo perfectiſſimè athletæ (ait), ſine aliquo metu, & cum ſumma alacritate inuenientur in ſcammate, Timidi autem & imbecilles antequàm incipiant decertare, diffugiunt: & propter mollitiem, diſidiámque immenſam nullo prorſus modo in ſcammate deſudare contendunt. Scamma eſt autem fratres dilectiſſimi medius locus in quo athletæ luctantur. Hactenus ille. Cuius vnius iſto teſtimonio, quæ aduerſus alios anteà docui de ſcammate illuſtrata, & confirmata prorſus eſſe intelligo. à me collecta non ſine labore omnia priuſquàm id vocabulum, nemini è tanto Lexicographorum[a], Grammaticorum, Criticorum, numero ſatis cognitum, apud Galenum[b] tamen. aliud omnino quæritans reperiſſem: quod cum palæſtra coniunxiſſe optima ratione de athletis atque gymnaſticis diſſerentem, grauiſſimum medicum, illis quos antè protuli locis oſtenditur: eius hæc verba ſunt, παρελθὼν τὸ μέσον ἐξαίφνης ὁ αὐτοδίδακτος ἐκεῖνος γυμναστὴς ἐκδύσας παιδάριον. ἐκέλευσεν ἡμᾶς τρίβειν τε τοῦτο καὶ γυμνάζειν, ἢ σιωπᾶν περιτρίψεως καὶ γυμνασίων εἶτ᾽ ἐφεξῆς ἐβόα, ποῦ γὰρ ἱπποκράτης εἰσῆλθεν εἰς σκάμμα, ποῦ δὲ εἰς παλαίστραν, ἴσως οὐδ᾽ ἀναχέεσθαι καλῶς ἠπίστατο & cætera quæ ſequuntur habetur hoc nominis, in inſcriptione quadam græca[c] marmoris illius quod Romæ in Palatio Cardinalis Farneſij extare dicitur, vbi de Marco Aurelio Aſclepiade, qui & Hermodorus, παγκρατιαστὴς, περιοδονείκης ἄλειπτος ἀσυνέξωστος, ἀνέκκλητος ὅσους ποτὲ ἀγῶνας ἀπεγραψάμην πάντας νικήσας μήτε ἐκκαλεσάμενος, μήτε ἑτέρου κατ᾽ ἐμοῦ τολμήσαντος ἐκκαλέσασθαι, μήτε συστεφανωθεὶς, μήτε ἐπεξελθὼν, μήτε παραιτησάμενος (ſic lego vbi excuſus liber habet ΠΑΡΑΤΙ-CΑΜΕΝΟC) μήτε ἀγῶνα παραλιπὼν, μήτε κατὰ χάριν βασιλικὴν ἀγῶνα ἔχων, μηδὲ καινῶν (forſitan καινὸν melius fuerat) ἀγῶνα νικήσας, ἀλλὰ πανταχοῦ ποτε ἀπεγραψάμην ἐν αὐτοῖς τοῖς σκάμμασι στεφανωθεὶς & cætera quæ ſequuntur ſub initium libri proximi proferenda vbi de proagonibus & probatione athletarum loquar, à ſcammate verò τὴν γραμμὴν, ſiue albam lineam diuerſam fuiſſe arbitror in ſtadio, eámque duplicem, vel à qua tanquam è carceribus, vel ad quam, quaſi ad metam curſores properandum haberent, pedúmque velocitate contenderent. de priore ſenſit Ariſtophanes, *Achar. fol.* 281. vbi,

προβαίνε νῦν ὦ θυμὲ γραμμὴ δ᾽ αὐτηὶ

quem locum ſcoliaſtes vetus explicans ἀρχὴ ἀφετηρία ἡ λεγομένη βαλβὶς ἐκ μεταφορᾶς τῶν δρομέων. qualem Circẽſibus ludis fuiſſe Romæ albam illam lineam in circo, quam non longe ab oſtiis in vtrumque podium quaſi regulam produci vt quadrigis progredientibus inde certamen oriretur ab Aurelio Caſſiodoro traditum libro III. variarum *epiſtol.* 51. Pauſanias *lib.* 2. *Eliacôn. fol.* 156. κανόνα ſicuti regulam Caſſiodorus nominat: quo loco ſtadij Carceres vnde ad curſum equi dimittantur, ita deſcribit παρέχεται μὲν οὖν ἡ ἄφεσις (τῶν ἵππων) κατὰ πρῴραν νεὼς τέτραπται δὲ αὐτῆς τὸ ἔμβολον ἐς τὸν δρόμον καθότι ἐστὶ τῇ ἀγνάμπτου στοᾷ προσεχής ἐστιν, ἡ πρῷρα, κατὰ τοῦτο εὐρεῖα γίνεται δελφὶς ἐστὶ ἐπὶ κανόνος κατὰ ἄκρον μάλιστα τὸ ἔμβολον

a In Theſauro tamen græco Henrici Stephani citatum reperi poſteà locũ B. Hieronymi & Tertulliani ad martyres & Chryſoſt. commentar. in epiſtol. ad Rom. c. 11. ſed iſtum è Cœlio Aurelio Chion. lib. 2. cap 1. ordin. prætereà idẽ Aſclepiades in arenæ ſpatio quod appellant ſcamma deambulationem atque tranſcenſum lignorũ: ſic enim malo vbi vulgo ſcriptum ſpatio deambulationẽ quod appell. ſcãm.

b ad finem lib. ad Thraſybulum πότερον ἰατρ. ἢ γυμναστικῆς ἐστὶ τὸ ὑγιεινὸν fo. 300.

c Retulit Iuſtus Lipſ. in auctario inſcript. antiq. Smetij ex editione Plãtiniana anni 88. pag. 57. cuius initium Μ. Αὐρήλιος &c.

λον

λον πεποίηται χαλκοῦς quanquam τὸν κανόνα ad ſaltum retuliſſe Pollux *ſub finem lib. tertij Onomaſt.* videtur quo loco ait eſſe τὸ μέτρον τοῦ πηδήματος ſed huic Regulæ locus fuit & in curſura gymnica. igitur de curſoribus agens Papinius ſtatius *lib. 6. Thebaidos*,

Vt ruit atque æquum ſummiſit regula limen
Corripuere leues ſpatium, campoque refulſit
Nuda Cohors volucres iiſdem modo tardius aruis
Iſſe videntur equi.

Diuus quidem Paulus [a] à curſoribus ita tranſlationem duxit, vt canoni ſeu regulę inſiſtendum diceret qui mos ipſis in ſtadio fuit: πλὴν εἰς ὃ ἐφθάσαμεν τῷ αὐτῷ στοιχεῖν κανόνι, τὸ αὐτὸ φρονεῖν. De poſteriore duarum quas dixi linea Pindarus Pythiorum Ode IX. *circa finē*, vbi de Danai filiabus nuptui collocatis. nam poſtquam dixit in Antiſtrophe,

--ἔστα   σεν γὰρ ἅπαντα χορὸν
ἐν τέρμασιν αὐτίκ' ἀγῶνος   σὺν δ' ἀέθλοις ἐκέλευ   σεν διακεῖναι ποδῶν
ἅντινα σχήσοι τις ἡ   ρώων ὅσοι γαμβροί σφιν ἦλθον.

ſubiicit tamen Epodo vltima

οὕτω δ' ἐδίδου Λίβυς ἁρμόζων κόρᾳ   νύμφιον ἄνδρα ποτὶ γραμ-
μᾶ μὲν αὐτὰν στᾶσε κοσμή   σαις τέλος ἔμμεν ἄκρον.

Hanc tamen minimè γραμμὴν Iulius Pollux, non longè ab illo quem dixi loco, à veteribus appellatam, ſed alio modo in hæc verba retulit *d. lib. 3. col. 188. verſu. 15.* ἵνα δὲ παύονται τέλος καὶ τέρμα καὶ βατήρ ἔνιοι δὲ καὶ βαλβίς. hanc lineam ſcopi nomine deſignatam à D. Paulo epiſtolæ ad Philippenſes c. 3. v. 14. arbitror quo loco ſic ſcriptum κατὰ σκοπὸν διώκω ἐπὶ τὸ βραβεῖον τῆς ἄνω κλήσεως τοῦ θεοῦ ἐν χριστῷ ἰησοῦ. Nam & in præcedentibus & in ſequentibus verſibus à curſoribus gymnicis perpetuam eſſe metaphoram deductam poſterius docebo vbi erit commodum. ſanè de athleticis laboribus circa Chriſti Euangelium tanquam ſtadium cogitaſſe ipſum oſtenditur his verbis è ſequenti *cap. 4. verſ. 3.* eiuſdem ad Philippenſes epiſtolæ. cap. deſumptis συλλαβάνου αὐταῖς αἵτινες ἐν τῷ εὐαγγελίῳ συνηθλήσάν μοι. Romæ quoque in amphitheatro, vt plerumque caueis coërcebantur beſtiæ ſpectaculis paratæ, ita ludorum tempore lineis. Equidem ita ſumendum hoc linearum vocabulum arbitror apud Senecam: *lib. 2. de Clement. cap. 12.* cum ait, ſic feras lineæ, & pinnæ clauſas continent: eaſdem à tergo eques telis inceſſat, tentabunt fugam per ipſa quæ fugerant proculcabúntque formidinem. Ex iis lineis confecta fortaſſe retia feris arcendis podium protegentia, quæ ſuccinis notata ſuo tempore Plin. lib. ſeptimo & trigeſimo, *c.* 3. memorat. Veruntamen auctores interdum hoc linearum nomen καταχρηστικῶς pro ſcammate vſurpaſſe claſſicos reperias vt eum locum ſignificent, intra quem dimicādum fuit. Tertullianus, *lib. 3. aduerſus Marcio.* his præluſerim quaſi de gradu primo adhuc, & quaſi de longinquo ſed & hinc iam ad certum, & comminus dimicaturus, video aliquas etiam nunc lineas præducendas, ad quas erit dimicandum, ad ſcripturas ſcilicet creatoris. Item alibi, *lib. 4.* Puto me non temere huc vſque adhuc lineæ inſiſtere, qua definio nuſquam omnino alium Deum à Chriſto reuelatum. D. Hieronymus aduerſus Luciferianos *in Dialogo ſub initium* ita orthodoxum loquētem facit, Rhetoricaris, & à diſputationum ſpinetis ad campos liberę decla-

[a] Epiſto. ad Philip. cap. 3. verſ. 15. è quo ſcribam lib. ſeq. cap. 10. vbi περὶ τοῦ τελείου.

mationis excurris:verùm deſine quæſo, à communibus locis, & in gradum rurſum,ac lineas regredere:poſtea ſi placuerit latius diſſeremus. Et poſteà,ſed dum amorem contradicendi ſequeris à quæſtionum lineis excidiſti, more quorumdam loquacium, potius quàm facundorum,qui cùm diſputare neſciunt tamen litigare non deſinunt.Ipſe denique Cicero cùm tranſilire lineas dixit, aut tranſire nihil aliud ſenſiſſe videtur, quàm quod ex Alexandrino Clemente ſuperiùs retuli πηδᾶν ὑπὲρ τὰ ἐσκαμμένα,Lapſa eſt alicuius libido in muliere ignota (inquit Tullius [a]) dolor ad pauciores pertinet, quàm ſi etiam petulãs fuiſſet in aliqua generoſa,ac nobili virgine:peccauit verò nihilominus: Siquidem eſt peccare tanquam tranſilire lineas: quod cùm feceris culpa commiſſa eſt: quàm longè progrediare,cùm ſemel tranſieris ad augendam tranſeundi culpam nihil pertinet.Peccare certè licet nemini vbi μεταφορικῶς tranſire lineas dixit, quod tranſire finem & modum in libro de officiis primo[b]. Quanquam his quoque locis iuxta priorem,quam dixi propriam linearum ſignificationẽ, id vocabulũ poſſis non abſurdè accipere: præſertim ideò quod Hieronymus ipſe, iis quæ modò aſcripſi verbis hæc ſtatim ſubdit. Ego enim non tam in præſenti Arrianos, vel improbo vel defendo, quàm illam curſus mei metam circumeo. eadem ratione à nobis epiſcopum recipi qua Laicus à vobis recipitur.

a Paradox. 3. ὅτι ἴσα τὰ ἁμαρτήματα.

b In cap. officium vbi, qui appetitus longiùs euagantur,& tanquã exultãtes ſiue cupiendo, ſiue fugiendo nõ ſatis a ratione retinẽtur hi ſine dubio finem, & modũ tranſeunt.

Σκάφιον apud Plutarchum, quod aliter atque ab interpretibus explicatum. Ecquis Ligoni locus in re palæſtrica diſputatum, aduerſus Græcum Theocriti ſcoliaſtem σκαπάνη ἀμη. Galeni locus obiter correctus. Theocritus præter aliorum ſententiam ratione nouâ expoſitus. σκαφὶς μάλα. Cymbia pocula excipiendo lacti vſum præbuiſſe ſicuti & Cupella. Scaphium pro cranio, Syncipite hoc eſt anteriore capitis parte,quam glabram caluamque veteres athletæ habuerint & inuicem in ipſa concertatione commiſerint. Lucani adhibito Luciano, vnus & alter Suetonij locus ita vt à Turnebo emendatus eſt præter aliorum ſententiam exponitur. Tonſionis duæ ſpecies κάσωσι, καὶ σκάφιον.

CAP. VIII.

VT ſit ſcamma ipſum quod eſſe foſſam, ſiue caueam ludorum & ἀπὸ τοῦ σκάπτειν deductum oſtendi ſuprà: Plutarchus [c] alio itidem Græco deriuato indidem vocabulo σκαφεῖον,vel σκαφίον vocatum probat alicubi,vt equidẽ ſentio:ſed qui aliter ipſius verba,quam Latini, Græcique interpretes fecerint,accipio,vbi de Arato: qui animum iuuenis adhuc ad palæſtram appulerat, in eaque cum æqualibus corpus apud Argos exercere ſolitus fuerat, vt etiam quinquertione, ſiue pentathlo decertauerit, coronáſque victor apud Nemæa indeptus fuerit: vnde in ipſius etiam iconibus, ſiue ſignis ac ſtatuis habitudinem quandam corporis athleticam apparere, vultumque grauem ac Regium non omnino diffiteri,aut ementiri voracitatem athleticam (illam ſcilicet, quæ ſicut initio libri tertij dicturi ſumus pinguitudine ipſa, & obeſitate corporis oſtenditur) & ſcaphium,ſiue ſcamma: hoc eſt per ſynecdochẽ nimirum,id quod fit, per locum, in quo fit, demonſtrantem robur illud, atque amplitudinem, firmitatémque corporis,quæ aſſiduis eius exercitationibus palæſtricis comparari,atque adquiri ſolet.Sic enim verba optimi auctoris, quæ bona ex parte iam expoſui ſe habent τρεφόμενος δὲ παρὰ τοῖς ἐν Ἄργει ξένοις, καὶ φίλοις πατρῴοις ἐλευθερίως, καὶ τὸ σῶμα βλαστάνον ὁρῶν

c In Arati vita ſub initium fo.1879 lib. à Stephano excuſi. De obeſitate autem ac voracitate athletarũ video, ſi tibi curæ eſt quæ ſub initium tractatus proxime ſequentis ſcribimus.

ὁρῶν εἰς εὐεξίαν καὶ μέγεθος ἐπέδωκεν ἑαυτὸν ἀσκήσει τῇ περὶ παλαίστραν, ὥστε καὶ πένταθλον ἀγωνίζεσθαι, καὶ στεφάνων τυχεῖν. ἐπιφαίνεται δ' ἀμέλει καὶ ταῖς εἰκόσιν ἀθλητική τις ἰδέα, καὶ τὸ συνετὸν τοῦ προσώπου καὶ βασιλικὸν οὐ παντάπασιν ἀρνεῖται τὴν ἀδηφαγίαν καὶ τὸ σκάφιον. vbi Amyotus doctiſſimus. *Auſsi aperçoit-on en la face de ſes images, & ſtatuès, ne ſcay quoy de champion de lucte, & parmy la prudence & façon royale, que l'on voit empreinte en ſon viſage, cognoit on auſsi qu'il eſtoit grand mangeur, & grand beuueur, cōme ſont ordinairemēt ceux, qui ſont profeſsion de tels exercices du corps.* Vbi non nego, quin per ſe accepta iſta interpretatio Gallica rectè conſiſtat: verbis tamen Græcis (licet ſcaphion[a] ſiue cymbion genus eſſe poculi fateor) illam non quadrare aio: præſertim quod è ſtatuæ vultu (niſi quis eam fortaſſe pictam non modo ſcalptam proponat) eum cuius illa eſt bibacem fuiſſe colligi non poſſit: ſed neque athletas ore fuiſſe rubicundo, quale habere putantur, qui mero ſe largius inuitarunt, vſpiam legere memini: nec apud Lucianum[b] Damaſias athleta nudum ſe dicens vtique iubetur à Mercurio vt poſſit in Charonis cymba tranſuehi, aliud quàm carnes illas obeſas cum coronis & præconiis deponere, vbi οὐ γυμνὸν ὦ βέλτιστε τὰς τοσαύτας σάρκας περιβεβλημένον· ὥστε ἀπόδυθι αὐτάς, ἐπεὶ καταδύσεις τὸ σκάφος τὸν ἕτερον πόδα ὑπερθεὶς μόνον, ἀλλὰ καὶ τοὺς στεφάνους ἀπόρριψον καὶ τὰ κηρύγματα. Et tamen cùm athletam Euripides à Galeno citatus[c].

γνάθου τε δοῦλον νηδύος ἡττημένον. dixerit

Cùm denique apud Fabium Quintilianum *lib.1. inſtitut. oratori. cap.xj.* de palæſtricis agentem, qui corporis cura mentem obruerent ſcriptum eſſe nunc recordor, ipſis partem vitæ in oleo, partem in vino conſumi ſolitam: equidem vbi à mea illa diſceſſero ſententia, in hanc deſcendam ipſique acquieſcam potiùs, quàm vt Xylandrinam, ſiue Cruſerianam iſtam ſequar: Elucet nimirum & in ſimulacris eius figura athletica, vultúſque grauis & maieſtatis plenus, non diffitetur athleticam voracitatem & ligonem. Nulla quippe Ligoni cum voracitate ſocietas (me quidem Iudice) quamuis non ignorem hanc fodiendi exercitationem non minus ὄρεξιν excitare poſſe, quam aliam è palæſtra quamlibet) nulla coniunctio: Nec in contrarium mouet, quod à Cruſerio, vel Xylādro in annotationibus ad eum locum editioni Stephanicæ adiunctis illius interpretationis tuendæ gratia ſit allatum, citato interprete Theocriti ad iſtud poëtæ *Theocriti. Idyll. 4. quod inſcribitur* νομεῖς, de paſtore Piſis certaturo athletámque acturo,

ᾤχετ' ἔχων σκαπανάν τε καὶ εἴκατι τουτόθε μᾶλα

Solitos athletas tradente, præſertim pugiles ligone ſe exercere, partibúſque ſuperioribus corporis robur fodiendo quærere, quo loco σκαπάνη ἐστὶ δίκελλα σκάφιον τὸ κοινῶς λεγόμενον. τεράστιον δὲ οἱ ἀθλητικοὶ ἄμυλω χρῶνται δ' αὐτῷ πάντες μὲν οἱ ἀθληταί· μάλιστα δ' οἱ πύκται & cætera. & poſteà οἱ γὰρ γυμνασταὶ τούτοις ἐχρῶντο ὑπὲρ γυμνασίας τῇ σκαπάνῃ σκάπτοντες· καὶ τὰ ἄνω μέρη ἀναρρωννῦντες vt ad id genus exercitationis græcorum Epheborum reſpexiſſe videatur quod Feſtus Pompeius[c] in voce Rutrum explicat, quando rutrum tenentes arenam ruebant exercitationis gratia: tanquam hoc exercitationis genus quoddam grauiorum illorum, propter quæ victores coronabantur certaminum præludium fuerit, quod Iſaa-

ſ

a Vt apud Athen. lib. 4. deipnoſoph. καὶ σκαφίον ἀργυροῦν δύο κοτύλας χωροῦν. Plautus ſcaphio bibunt. Cicero ſcaphia cum emblematis: quos locos & Stephanus notauit in Theſauro Græco.

b In Dialogis mortuorum in eo Charonis & Mercurij cuius initium ἀκούσατε.

c Locū attulit Mercuria. c.14. lib.1. art. gymnaſt.

c His verbis Rutrum tenentis Iuuenis eſt effigies in Capitolio Ephebi more Græcorum arenam ruentis exercitationis gratia quod ſignum Pompeius Bithynicus ex Bithynia ſupellectilis Regię Romam deportauit.

cus quidem Hortibonus in Theocriticis lectionibus ſuis exiſtimat. ſed ſi hoc eſſet quod è Feſto, & ſcoliaſte Theocriti adferunt (quanquam ne ipſe quidem Feſtus de athletis, aut in gymnaſio ſe exercentibus diſertè loquitur, qui Epheborum duntaxat & moris græcorum mentionem facit) non vſque adeò alienum ab athletis laborem aut opus, τὸ σκάπτειν Galenus græci moris vetuſti profectò non ignarus eſſe duxiſſet: quem tamen hoc alicubi[a] ſcribere nemo inficias iturus eſt mihi: quo loco athleticum robur tum ad cæteras res omnes inutile atque incommodum eſſe ſignificat tum etiam operi ruſtico faciendo, quod foſſores aut meſſores aſſolent. ἀλλ' ἴσως τῶν εἰρημένων οὐδενὸς (inquit) ἰσχύος ἀντιποιήσονται. τοῦτο γὰρ εὖ οἶδ' ὅτι (ſic malim vbi ὃν legitur) φήσουσιν ἰσχυρότατον πάντων εἶναι. τίνος ὦ πρὸς θεῶν ἰσχύος, καὶ ποῦ χρησίμης: πότερον τῆς εἰς τὰ γεωργικὰ τῶν ἔργων. πάνυ μὲν οὖν καλῶς ἢ σκάπτειν, ἢ θερίζειν παροῦντι τῶν ἄλλων τὴν κατὰ γεωργίαν δύνανται. ἀλλ' ἴσως εἰς τὰ πολεμικά, τὸν εὐειπίδην, αὖθις μοι. καλεῖ & cætera. Amam quidem ſiue Hamam (nam ita etiam proferri à nonnullis hoc quoque, vt pleraque alia, vocabulum ſolet) cùm dolabra coniunxiſſe Iuriſconſultum alicubi[b], & pręfecto vigilum tribuiſſe, ſicuti ἄμην, καὶ πελέκυν militibus Romanis Ioſephum *lib. 3. ἁλώσεως cap. 6.* amam, & ſecurem μετὰ ξυστοῦ τε καὶ θυρεοῦ πρίονός τε, καὶ κοφίνου memini, vt qui bellicis, aut militaris athletis idẽ reliquis athletis vſui eſſe inſtrumentũ, adquirendo itidem, aut firmando robori potuerit. Verumtamen vt ἄμην vaſis quoque nomen fuiſſe apud veteres memoria repeto, ſic & σκαπάνης vocabulum Theocritum de vaſe paſtoritio quopiam, quo excipi lac ſoleret, interpretari malim: qui ſuo, indidem deducto (vt arbitror) Σκαφίδος nomine, vas ligneum rotundum excipiendo lacti & ſero idoneum, ex Homeri Odyſſeæ primo Athenæum[c] tradere ita quidem, vt Scyphum inde dictum à quibuſdam exiſtimari adiiciat: non abſurdè hoc quidem, ſi invicem calicis effracti, aut alioqui defficientis ἐκ τῆς πέλλης ἤτοι πελλίδος καὶ ἀρύτης è mulctra, vaſéque oleario ſubbibiſſe veteres nonnumquam, Hipponactis teſtimonio prolato idem auctor anteà comprobarat. Nam & ipſum Theocritum τὰ μᾶλα de pomis potiùs, illi forſitan mulctræ, quam σκαπάνην vocatam diximus, inditis, quàm de ouibus vt accipiam: in cauſa eſt, quòd oues ad certaminis locum adduxiſſe non Opilionem, ſed bubulcum Ægonem, non veruecinis, ſed ſuillis, & bubulis carnibus ſaginandum, ex illa conſuetudine athletica, de qua initio libri proximi dicemus, veriſimile mihi non videtur. Mulctram quidem nemo non potiùs quàm ligonem, aut rutrum bubulco magis neceſſarium, & commodiùs ipſi tributum à poëta fore aſſentietur, vt arbitror: in qua proinde componi poma potuerunt, vt alio quopiam loco[d] mellis plenos fauos in ſcaphidibus, ſiue mulctris decem inditos canentem Comatam inducit,

Στασῶ δ' ὀκτὼ μὲν γαυλὼς τῷ πανὶ γάλακτος,
ὀκτὼ δὲ σκαφίδας μέλιτος πλέα κηρί' ἐχοίσας

Cymbia quidem cymbáſque hauriendo vino vſum præbuiſſe conſtat[e], lacti etiam excipiendo à veteribus fuiſſe itidem vſurpata hoc Statij Papinij ex *lib. 6. Thebaid.* indicat,

Spumantéſque mero pateræ verguntur, & atri
Sanguinis, & rapti gratiſſima cymbia lactis

Cymbæ

a προτρεπτικῷ λόγῳ πρὸς τὰς τέχνας, fo. 5. lin. 6.

b l. 3. §. ſciendum. D. offi. prefect. vigil.

c Li. 1. Deipnoſoph. fol. 372. Latinæ verſionis Dalichãpii, Græci verò Aldini fol. 204. vbi verſus Homeri adfertur iſte γαυλοί τε σκαφίδες τε τετυγμένα τοῖς ἐνάμελγον.

d Ὁδοιπόροις εἰδυλλ. 5.

e Vide Dionyſij Sinopẽſis in Seruatrice locũ & alios Philemonis in ſpectro, Alexandridis in Ruſticis Alexidis in equite. Demoſthenis contra Meidiam, vt illum mittã. Eratoſthenis ad Hegetora Laconem ephippi ephebis: & item ſimilibus ſiue, obeliaphoris ac denique Anaxãdridis Nereidibus ab Athenæo Deipnoſophiſta citatos lib. 11. fo. 348. Latinę à Dalichãpio verſionis & fol. 358. & 359. & Virgil. 5. Æneidos, Cymbiáque argento perfecta atque aſpera ſignis.

(cymbę autem, & ſcaphæ ſiue ſcaphidis, vt forma eadem, vſúſque in fluuiorum tranſuectione[a], ipſóque adeò vini & lactis etiam hauſtu, ſic vtriuſque nominis eadem, aut gemina ſignificatio quamuis non eadem origo) & ſimiliter Cypellum vaſis genus potando vino aptum ταῖς πέλλαις hoc eſt mulctris aſſimile ſicuti ab ipſo Athenæo *lib. 2. Deipnoſoph. fo. 359. Latinæ verſionis* addocemur. Foſſæ autem (vt ad Plutarchum redeam), atque adeò caueæ locus in quo celebratos antiquitus agones diximus (nam & ſcamma, & σκάφη τὸ ὄρυγμα foſſura eſt vt habent vetuſtæ gloſſæ impreſſæ à Stephano) non minùs quàm ipſa voracitas familiaris athletis fuit: vt per vtramque rem propterea coniunctim Plutarchus habitum morémque athleticum deſignaſſe meritò videatur. Poſſis etiam τὸ σκάφιον apud Plutarchum non abſona, vel incommoda, vel inerudita interpretatione (cùm ab Ariſtophane pro Cranio ſcriptum reperiatur[b] id nominis) ita συνεκδοχικῶς accipi, de fronte atque anteriore illa parte capitis, quam pleroſque athletas arietantes frequenter commiſiſſe in lucta, & pancratio ſcilicet ὥσπερ κριοὺς τὰ μέτωπα συναράττοντας (quemadmodum Lucianus[c] tradit) exemplo Antæi ac Herculis inter ſe colluctantium: de quibus apud poëtam *Lucanum lib. 4. de bello ciuili. De Antæo ab Hercule in colluctatione ſuperato egimus lib. ſuper. ſub initium, cap.* 12. ita ſcriptum in cæteris,

Conſeruere manus & multo bracchia nexu
Colla diu grauibus fruſtrà tentata lacertis
Immotúmque caput fixa cum fronte tenetur:

forſitan etiam totondiſſe raſiſſéve, aut medicamento, ſiue nouacula volſella, vel alio quopiam inſtrumento adhibito depilaſſe, atque adeò caluam denique glabrámque habuiſſe (hac frui, puta, vt in pancratio potiſſimùm, difficiliùs ea pars capitis antagoniſtarum manibus pateret) illorum figuræ à Ligorio[d], è vetuſtis Syracuſanorum nummis repræſentatę, nos docent: quanquam hoc nondum animaduerſum à quoquam reperias: quiduis potiùs denique (illa tamen interpretis Lapi ſcapha excepta) quàm Ligonem, nec à regibus (qualis aratus fuit, de quo in illo Plutarchi loco agitur) nec ab ipſis athletis tractatum, eo Scaphij vocabulo deſignaſſe Plutarchum affirmare audeam.

Hoc interim non prætermittam, quod memoriæ nunc ſubit poſteriorem hanc ex antiquis athletarum figuris, moribúſque repetitam interpretationem adiuuari, firmaríque ab iſto Suetonij loco *in Nerone cap.* 45 ita quidem, vti ex eruditiſſimi viri Adriani Turnebi, ſiue coniectura ſiue ad manuſcriptos libros adhibito iudicio reſtitus fuit, quamuis eum Læuinus Torrentinus minimè ſibi ſequendum, ac receptam potius lectionem retinendam exiſtimauerit. Nam vbi de odio popularium in Neronem ex annonę caritate concitato, præſertim quod publica fame nauis Alexandrina puluerem luctatoribus aulicis aduexiſſe nuntiabatur (ad debellanda enim corpora palæſtræ ſtudiis arenam è Nilo ſolitam aduehi, certè Patrobio Neronis principis Liberto, ex Plinij lib. XXXV. cap. XIII. alij notarunt) nihil contumeliarum defuit, quin ſubiret (inquit) ſtatuæ eius à vertice cirrus appoſitus eſt cum inſcriptione Græca, Nunc demum agona eſſe, &, Raderet tandem. Nam qui barbam ſolitus radere, comam ſemper in gradus formare, quam pone verticem

[a] Cymbiū nauigiū fuiſſe à Sophoclis Andromedis docet Athenæus li. 2. Deipnoſophiſt. fo. 359. ibidémque Cymbam poculum ab Apollodoro in Paphiis.

[b] Notat Iull. Pollux Onomaſt. lib. 2. vbi περὶ κεφαλῆς col. 89. & ex eo Stephanus quoque in Theſauro Græco.

[c] Anacharſi vel de gymnaſiis eo quē libri ſuperioris cap. 2. attuli loco, quémque inferius hoc ipſo libr. vbi de coronarū varietate diſſeretur adferam.

[d] Vide apud Mercurial. artis gymnaſt. lib. 2. cap. 8. fol. 69. & lib. 3. cap. 6. fol. 100 pag. 2.

ſummiſiſſet peregrinatione Achaica Suetonius idem *cap.* 51. auctor eſt (vnde τὴν μὲν κεφαλὴν κομῶντα τὸ δὲ γένειον ψιλιζόμενον Dio apud Xiphilinum ſcripſit) ei talis inſcriptio proximum interitum minabatur: certamen quidem ſibi ſubeundum eſſe, cuius ergo, cirrum in anteriore capitis parte prominentem proinde athleticum in morem. ſi confeſtim raderet commodè, ac prudenter facturum eſſe: tanquàm ad pugnam ipſum laceſſens, atque contemnens præmonitum haud dubiè volebat. Atque ita equidem Suetonij locum illum ab aliis leuiter tactum vbi cum illo Plutarchi commiſſus eſt mutuò ſibi allucere cenſeo: vtrique verò Lucianum, vbi diſertè robuſtiſſimos quoſque athletarum & exercitatiſſimos illam capitis quam dixi partem (anteriorem ſcilicet) cute tenus detonſam habere ſolitos tradit: quo loco [a] de Megilla detonſa illa diuite Leſbia, quæ ſe Megillum nuncupabat: τὴν μὲν πηνίκην ἀφεῖλε τῆς κεφαλῆς. ἐπέκειτο δὲ πάνυ ὁμοία καὶ προσφυὴς καὶ ἐν χρῷ ὤφθη αὐτὴ καθάπερ οἱ σφόδρα ἀνδρώδεις τῶν ἀθλητῶν ἀποκεκαρμένη. Denique cùm duę ſint detonſionis ſpecies, vna qua cute tenus crines forfice ſecantur aut etiam raduntur, altera quæ magis ornatum facit capitis, cùm ad frontem ſeruatur honeſtandam cirrus, & pauxillulum pilorum quidpiam: iſtam κῆπον: illam verò (athleticam ſcilicet, quam antè dixi) σκάφιον vocari auctores habemus duos, Græcos & ipſos, ſed omnium iudicio eruditiſſimos, Ariſtophanis & Homeri Scoliaſtas, & interpretes quorum ille quidem ad iſtud poëtæ [b],

Εὖ σὺ κομψίχῳ γε σκάφιον ἀποτετιλμένῳ.

ἀποκεκομμένῳ (inquit) δύο δὲ εἴδη κουρᾶς σκάφιον καὶ κῆπος. τὸ μὲν οὖν σκάφιον, τὸ ἐν χρῷ ὁ δὲ κῆπος τὸ πρὸ μετώπου κεκοσμῆσθαι. Euſtathius[c] verò ad illud Homeri,

Καλὸν φυτάλιης, καὶ ἀρούρης πυροφόροιο.

ἄρουρα ἡ γυνὴ (ait) φυτῶν ἄροσις, εἶτ' οὖν ψιλὴ, ἐξ ἧς δὴ λέξεως, καὶ ψιλῆται οἱ ἐν μάχῃ γυμνῆτες, καὶ ψιλίζεσθαι· τὸ ψιλοῦσθαι &c. & ſtatim κῆπος οὐ μόνον φυταλία, ἀλλὰ καὶ καλλωπισμὸς κόμης κατὰ αἴλιον διονύσιον, καὶ κουρᾶς διάθεσις τῶν ἐν κεφαλῇ τριχῶν. θουκυδίδης δὲ κήπιον φυσί. κωμικοὶ δὲ κηποκόμαν τὸν κῆπον κειρόμενον ὥσπερ ἕτερον σκαφιόκουρον καὶ ἔστι, καὶ παρὰ τῷ κωμικῷ ἡ λέξις τοῦ σκάφιον κείρεσθαι. Quos interpretum ad Ariſtophanem & Homerum de Scaphio locos viderant, ac memoria tenebant auctores annotationum ad illum Plutarchi locum de Scaphio quem, interpretamur, ad quem illos non facere, propterea ſcripſerunt ſcilicet quod cætera, quæ nos iſti poſteriori ſententiæ tuendæ, atque firmandæ attulimus in memoriam minimè reuocarunt. Cui ligonibus rutris, aratriſque omnibus nũc demum relictis facile illos acceſſuros bene ominari volumus. Quod ſi non manibus, ſed animis callum obduxerint: per me quidem ligones tractent, quantum lubebit, ſed ita, ne ſe tamen Terentiani ſenis illius more crucient, atque ſibi de ſe ipſis ſupplicium duint. Equidem no dubito quin præſtantiſſimi quique critici veriſſimam, & appoſitiſſimã poſteriorem hanc noſtram interpretationem tot, tantiſque priſcæ fidei teſtimoniis approbatam ipſi mecum eſſe veriſſimam cenſeant.

[a] In Dialogis amatoriis in 5. cuius interlocutores Clonariô & Leæna, principium verò κοινὰ ἀκούσ.

[b] Auibus, fo. 399 exempla. Græci anno 37. apud Froben. excuſi quem locũ citat etiã Suidas in σκάφιον dicens id eſſe εἶδος κουρᾶς.

[c] Ex Iliad. μ. fol 907. li. 37. & ſequẽt.

Thema-

Thematici agones æque ac Stephanitæ ſacri aduerſus Budæum. Varia præter coronas agonũ apud veteres græcos præmia. Coronarij, qui ſacri Δόσις apud Clementem & φυλλοβολία. Galenus in tranſitu caſtigatus. Δῶρον apud Athenæum δόσις apud Pindarum. Tertullianus obiter emendatus. & item Strabo de certamine agens Olympico. Gloriæ verbum in Tertulliano quò pertineat de renunciatione. Præconia, & deductione hieronicarum.

CAPVT. IX.

POrrò quod coronarum, quæ pro præmio athletis darentur, eo quod exponimus Imperatorum reſcripto facta mentio: teneri non poſſum, quin clariſſimum Budæum (quem pleroſque in ſuam opinionem pertraxiſſe, qua fuit ſuo ſane merito in literis auctoritate, non dubito) incuriæ atque oſcitationis, ne dicam impolitiæ reum peragã: propterea quod ex pollucis lib. in Thematicos ſiue ἀργυρείτας ἀγῶνας diſtinguendos ἀπὸ τῶν στεφανιτῶν, qui ſacri dicerentur, exiſtimarit [a], cùm thematicos tamẽ non minus quàm Stephaniſtas fuiſſe ſacros apperte Pollux enunciet. περὶ ἱερῶν ἀγώνων *cap. 30. lib. 3. Onomaſt.* ſane cùm in aliis preter ſacros quatuor, qui luſtrales dicebantur, agonibus præmij loco non coronę, ſed æ nea vaſa, vel argenteæ phialæ vinariæ, veſtis mollicina hyberna, clypei: aliaque huiuſmodi proponerentur antiquitus in græcia, qualia Lacædemone primùm ac Thebis herôas conſequtos refert Pindarus vt apud Marathonem, & Sicyone Pythiis ludis, & apud Pellenem Argos, Clitora, Tegeámque, ac alias vrbes Achaiæ: quod Pindarus ipſe indicat. ſic admodum canens [b] de Thiæi. Palæſtricę Vliæ filij maioribus,

Σικυωνόθεν δ᾽ ἀργυρω -	θέντες σὺν οἰνηραῖς φιάλαις ἐπέβαν
ἐκ δὲ πελλάνας ἐπιεσσάμενοι	νῶτον μαλακαῖσι κρόκαις
ἀλλὰ χαλκὸν μυρίον οὐ δυνατὸν	ἐξελέγχειν--
ὄντι Κλείτωρ, καὶ τεγέα, καὶ ἀχαιῶν	ὑψίβατοι πόληες,
καὶ λύκαιον πὰρ διὸς θῆκε δρόμῳ.	σὺν ποδῶν τε, χειρῶν τε νικᾶσαι σθένει.

Qua de re apud Higynum [c] quoque in fabulis plurima traduntur & ipſo denique Virgilio, *ſub initium lib. 5. Aeneidos.* vbi de ludis honori Anchiſæ præſtitis ab Ænea, ipſorúmque præmiis victori propoſitis ita infit.

Et palmæ pretium victoribus armaque, & oſtro
Perfuſæ veſtes: argenti, aurique talenta.

Iis quidem ludis qui prope Athenas in Scirrhis fierent, quibus curſu ephebos certaſſe, vites ramum vuis onuſtum geſtantes, & ex Ariſtodemi tertio de Pindaro Athenæus, *li. 11. Deipnoſoph.* tradit victori calicem pro præmio datum, quem Bentaploan vocarent & cum iuuenum cœtu comeſſari ſolitum his verbis, relatum ſcias ἀριστόδημος δ᾽ ἐν τρίτῳ περὶ πινδάρου τοῖς σκείῤῥοις, φησὶν, ἀθλῶαζε ἀγῶνα ἐπιτελεῖσθαι τῶν ἐφήβων δρόμου τρέχειν δ᾽ αὐτοὺς ἔχοντας ἀμπέλου κλάδον κατάκαρπον τὸν καλούμενον ὄσχον. τρέχουσι δ᾽ ἐκ τοῦ ἱεροῦ τοῦ διονύσου μέχρι τοῦ τῆς σκιῤῥάδος ἀθηνᾶς ἱεροῦ. καὶ ὁ νικήσας λαμβάνει κύλικα τὴν λεγομένην πεντάπλοον. καὶ κωμάζειν μετὰ χοροῦ. Propterea igitur ſolos illos quatuor præcipuos coronarios vocatos qui ſacrorũ appellatione deſignarentur, verum eſt. Et tamen ſacris agonibus varia pro temporum diuerſitate præmia præſtita minimè ambigendum puto. Suidas quidem aliquo loco *in* περιαγειρόμενοι. præmia initio agoniſtis proponi ſolita, deinde factum vt ſine iis etiam decertarent: tunc verò victoribus coronas ab amicis inditas, ſed & aliud præſtantius quidpiam

a Ad d. l. athletas 4. pagin. 466. cõmentar. apud Gryphiũ excuſi Lugdun.

b Nemœonicar. Od x. antiſtro. 3. vide & Olymp. Od. 7. antiſtro. 5. & Od. 9. ſtrop. 4. vbi οἶον δ᾽ ἐν Μαραθῶνι ἑλαθεὶς ἀγενείων μένεν ἀγῶνα πρεσβυτέρων ἀμφ᾽ ἀργυρίδεσσι, & Iſthmion. Od. 1. Epod. 1. & ſtroph. 2. Vide etiã Homer. Iliad. ψ. Theocritum ἡρακλήσκω εἰδυλλ. 25. ad finem vbi de Amphitryone, Athenæũ lib. 2 Deipnoſoph. è Sophocle fol. 347. Latin. Lugd. & fol. 349. ex Ione in Agamemnone de poculo. δακτυλωτὸν de digitato.

c Fol. 273. qui primi ludos fecerunt vſque ad Ænæam xv.

conceſſum è longinquo etiam loco flores circumeuntibus & folia emiſſa: ſicuti hodiéque (inquit) præſtantioribus petaſos, & Zonas iniiciunt: & addit. ἐκ τούτου συνήθεις ἐγένετο κύκλῳ περιπορευομένους τοὺς ἀθλητὰς ἐπαγείρειν καὶ λαμβάνειν τὰ διδόμενα. Quod è Suda hic adſcripſi hoc ipsũ è Clemente Alexandrino [a] anteà proditum vt primò quidem athletis præmium fuerit δόσις ſeu donum: ſecundo plauſus, tertio foliorum coniectio, poſtremo corona ἐν γὰρ τοῖς ἀγῶσι πρῶτον ἡ τῶν ἀθλητῶν δόσις ἦν, δεύτερον δὲ ὁ ἐπιγερμός, τρίτον ἡ φυλλοβολία, τελευταῖον ὁ στέφανος ἐπίδοσιν λαβούσης εἰς τρυφὴν τῆς ἑλλάδος μετὰ τὰ μηδικά. In quibus περὶ φυλλοβολίας quod traditur, hoc Pauſaniæ *lib.2. Eliacôn. fol.*144. teſtimonio illuſtrari poteſt de Diagora, quem ab Acuſilao, & Damageto Olympionicis filiis ſuis arena media circumlatum iniectis floribus, fauſtiſque faucibus cohoneſtatum ſcribit διαγόραν δὲ καὶ ὁμοῦ τοῖς παισὶν ἀκουσιλάῳ, καὶ δαμαγήτῳ λέγουσιν ἐς ὀλυμπίαν ἐλθεῖν νικήσαντες δὲ οἱ νεανίσκοι διὰ τῆς πανηγύρεως τὸν πατέρα ἔφερον βαλλόμενόν τε ὑπὸ τῶν ἑλλήνων ἄνθεσι, καὶ εὐδαίμονα ἐπὶ τοῖς παισὶ καλούμενον. Sed eo illo Clementis loco, iſtud δόσις quid velit non ſatis à ſe percipi vir doctiſſimus ingenuè fatetur. Equidem id eſſe puto, vel vnde ἀργυρῖται ἀγῶνες dicti ſunt, vel modicum quidpiam æris quod ſupra coronas veluti corollarij, ac ſupplementi alicuius nomine daretur: quo tamen accepto nequaquam vllum ex iſta natione athletarum ditiorem aliquo vno diuitis patrisfam. procuratore tandem euaſiſſe: ſi non etiam obæratus fuerit ab infenſiore quam par eſſet ipſis Galeno *ad finẽ protreptici ad artes ac ſcientias fol.* 6. traditur ſic admodum ſcribente τὰ χρυσοῦ ἐπὶ τῷ χρήματι (melius χρήματα opinor, vt ſtipes, quas dixi ſignificet atque à ſequenti verbo quod aiunt grammatici regatur) πάντων ἀθροίζειν πλεῖστα σεμνύνονται, καὶ μὴν ἔστιν ἡμῖν θεάσασθαι πάντας αὐτοὺς ὀφείλοντας οὐ μόνον ἐκεῖνον τὸν χρόνον, καθ' ὃν ἀθλοῦσιν, ἀλλὰ καὶ καταλύσαντας τὴν ἄσκησιν οὐδ' ἂν εὕροις ἀθλητὴν οὐδενὸς πλουσιώτερον ἑνὸς τῶν ἐπιτυχόντων οἰκονόμων ἀνδρὸς πλουσίου, & aliquãto anteà τὸ δὲ τῶν ἀθλητῶν ἐπιτήδευμα μόνον ὑποπτεύω μήποτ' ἄρα τοῦτο, καὶ ῥώμην σώματος ἐπαγγελλόμενον, καὶ τὴν παρὰ τοῖς πολλοῖς δόξαν ἐπαγόμενον δημοσίᾳ παρὰ τοῖς πατράσι τετιμημένον ἐξαπατήσῃ τινὰ τῶν νέων, ὡς προκριθῆναι τινὸς τέχνης. Eam ſtipem δώρου appellatione Colophonius Xenophanes elegis quibuſdam expreſſit vbi honores cum cõmodis tributos athletis hieronicis percenſuit Athenæi fide *lib.* 10. *Deipnoſo. ſub initium.*

ἀστοῖσι κ' εἴη κυδρότερος πρὸς ἄκρα
Καί κε προεδρίην φανερὴν ἐν ἀγῶσιν ἄροιτο,
καί κε σιτεῖν δημοσίων κτεάνων
ἐκ πόλεως, καὶ δῶρον ὅ οἱ κειμήλιον εἴη.
εἴτε καὶ ἵπποισιν, ταῦτά γ' ἅπαντα λάχοι.

Vbi non nego, quin cùm alioqui coronarum non meminerit, eas potius δώρου appellatione comprehenſas voluerit: ſicuti δόσεως vocabulo Pindarus quodam Pythiorum loco *Ode* 8. *Stroph.* 4. cùm ita cecinit,

--οἴκοι
δόσιν πενταεθλίου σὺν ἑορταῖς
ἃ πρόσθεν ἁρπαλέαν
ὑμαῖς ἐπάγαγες ἄναξ.

Item altero *Od.* 10. *Stroph.* 2. cùm ita,

τῶν δ' ἐν ἑλλάδι τερπνῶν
λαχόντες οὐκ ὀλίγαν δόσιν
μὴ φθονεραῖς ἐκ θεῶν
μετατροπίαις ἐπικύρσαιεν.

a Lib. 2. pædag. cap. 8. fo. 49 citat Mercur. extrem. cap. 14. lib. 1. Argium.

Nam

Nam & apud Dionyſium Areopagitam περὶ τῆς τῶν ἱερῶν κοιμήσεως εἰς τὸ τῶν θείων ἀγώνων πέρας ἀφικνουμένης agentem ducta ab agonibus ſacris metaphora δόσιν στεφάνων ſcripſiſſe alicubi ſcimus[a] ſic fere λαβόντες δὲ αὐτὸν ἐπὶ τὸν ἱεράρχην ἄγουσιν ὡς ἐπὶ στεφάνων ἱερῶν δόσιν ὁ δὲ ἀσμένως ὑποδέχεται καὶ τελεῖ τὰ κατὰ θεσμὸν ἱερὸν ἐπὶ τοῖς ὁσίως κεκοιμημένοις τελούμενα. Sed hoc tamen affirmo ſtipem nimirum illam, Dotis appellatione à Tertulliano[b] deſignatam: quo loco ſic ferè ſcriptum ita ab æuo digniſſimum creditum eſt ſtadiorum (ſic è præcedentibus nòn ſtu diorum lego) experimentum committere artes corporum, & vocum de præſtantia expendere præmio indice (malim Inlice) ſpectaculo Iudice, ſententia voluptate, quæ nuda ſunt prælia nonnulla ſunt vulnera, pugni quaſſant, calces arietant (forſitan caluæ arietant ſecundum ea quæ paulo antè ſcaphij vocabulum apud Plutarchum exponentes à Luciano περὶ ἀθλητῶν τὰ μέτωπα συναραττόντων, ὥσπερ τῶν κριῶν attulimus, nec enim calcibus ſed frontibus committi conſtat arietes, à quibus arietandi verbum deductum eſt,(quanquam calcium in lucta,& pancratio magnum vſum fuiſſe non ignoratur[c])cæſtus dilaniant, flagella dilacerant. Nemo tamen agonis præſidem ſuggillans erit,quòd homines violentiæ obiectet:iniuriarum actiones extra ſtadium. ſed quantum liuores illi, & cruores, & vibices negotiantur,intendis coronas ſcilicet,& gloriam,& dotem,priuilegia,publica ſtipendia ciuica,imagines,ſtatuas,& qualem poteſt præſtare ſeculum de fama æternitatem de memoria reſurrectionem. Quibus vtique verbis conceſſa olim vt aliis ciuibus optimè de Repub. meritis[d] ita etiam athletis præmia exprimuntur, & inter cætera Dotis nomine illa Clementis Alexandrini δόσις, ſtipes inquam illa, vel potiùs (quod equidem malo vaſorum,veſtium, clypeorum,tripodum, præmij loco propoſitæ ſpecies in ipſis quoque ſacris agonibus quando ea primùm inſtituta ſunt:idque cùm illa quæ ſuperius à Suda,& Clemente attuli,ſuadent:tum verò etiam Strabonis *lib.8.geograp.fol.*410.auctoritate comprobari ſcio,qui in Elide certamen aliud ab Olympico,ſeu Piſæo iam tum Homeri, aut potiùs Troiani belli ab eo decantati temporibus celebrari ſolitum ſcribit,vbi non corona,ſed tripos præmij loco daretur iis qui equorum curriculo decertarent. Et verò Trojani belli temporibus certamen Olympicum tale non fuiſſe vnde coronæ reportarentur[e]: aut nondum ita vt poſteà nobile ſicuti neque alia tum fuerunt, quæ Strabonis ætate magni erant nominis, κατὰ δὲ τὰ τρωϊκὰ (inquit ille) ἢ οὐκ ἦν ἀγὼν στεφανίτης, ἢ οὐκ ἔνδοξος οὐθ' οὗτος οὔτ' ἄλλος οὐδεὶς νῦν τῶν (malo τῶν νῦν) ἐνδόξων:& poſteà, οὔτ' ἐν Ἠλείᾳ συνετελέσθη ὁ Ὀλυμπιακὸς ἀγὼν, οὐδ' ἅπαξ, ἀλλ' αἰεὶ ἐν Ὀλυμπίᾳ ὁ δὲ νῦν παρατεθεὶς ἐν Ἤλιδι φαίνεται γινόμενος ἐν ᾗ καὶ τὸ χρέως ὀφείλεται,

—ἐν Ἤλιδι δίῃ

Τέσσαρες ἀθλοφόροι ἵπποι—

καὶ οὗτος μὲν οὐ στεφανίτης: περὶ τρίποδος γὰρ ἔμελλεν θεύσεσθαι. ἐκεῖνος δὲ μετὰ τὴν ἕκτην, καὶ εἰκοστὴν Ὀλυμπιάδα. Homeri autem & equos ἀθλοφόρους,& tripodem memorantis,atque in hanc rem ibi à Strabone citati verba omnino iſta ſunt *ex Iliad.* λ.

a Cap.7.eccleſ. hierarc. περὶ τῶν ἐπὶ τοῖς κεκοιμημένοις τελουμένων.

b Scorpia. ſic Tacitus lib.12. annal. vbi de iuuenalibus ludis loquitur de ſtipe, dabantúrque ſtipes quas boni neceſſitate intemperantes gloria conſumerent.

c Meminit Seneca epiſt. 8. hodierno die cuius verba ſub initiū lib. proximi exhibebo: huc etiã pertinent Senarij duo quos à vetuſto quodã poëta in cæteris prolatos à Galeno reperi ad finē protreptici ad artes ſiue ſciẽtias, fol 6. καὶ ὄνος φησὶ λαξ.?, ἢν δὲ βούλεται ἐρείσας αὐτὸν τὸν στέφανον λήψεται.

d Nempe vt corona aurea donarentur & ſtatua ære cõflata in foro ipſis poneretur, vt denique tum ij, tum ex liberis aut conſanguineis qui eſſet maximo natu victum in Prytanæo & primum in certaminib. conſeſſum obtineret qua de re in ſingulos decreta fieri poſteà vt ex Plut. in vitis x.Rhet. addiſci poteſt in Lycurgo.fo.1554.& 1557 & in decret.fol.1563.& 1564.

e Hoc attigeram lib.ſuperior.cap.16

καὶ γὰρ τὸ χρεῖος μέγ᾽ ὀφείλετ᾽ ἐν ἤλιδι δίῃ.
τέσσαρες ἀθλοφόροι ἵπποι αὐτοῖσιν ὄχεσφιν
ἐλθόντες μετ᾽ ἄεθλα· περὶ τρίποδος γὰρ ἔμελλεν
θεύσεσθαι--

Nam ad gloriæ vocabulum quod attinet (vt hanc occaſionem nactus expendendis ſinguli Tertulliani verbis athletarum præmia ponam velut ob oculos, atque illuſtrãdi ſimul reſcripti principalis gratia, ad quod illa etiam pertinent, obiter eadem opera explicem) tranſuectio illa, & triumphalis in vrbem oppidúmve vnde Hieronicæ origo, curru ſupra mænia diſiecta tranſeunte ingreſſus (vt arbitror, de quo apud Plinium *ad Traian. lib.* 10. *Epiſt.* 119. atque Vitriuium[a]) non ſine facularum, & lampadum prælatione, atque comitatu proclamationem, ſiue renunciationem victoriæ in ipſo agonis loco factam præconis voce, atque adhibito inſuper tubicine: qui iam anteà,

--commiſſos medio aggere ludos.

(quod ſtrictim à Virgilio *lib.* 5. *Aeneidos paulo poſt initium* adnotatum) ipſe cecinerit. Morem enim fuiſſe, vt præco cum tubicine in mediam arenam procedens, inde ſolemni carmine ludicrum apud Iſthmia indiceret Liuius quoque auctor eſt: *lib.* 33. *ab vrbe condita cuius locum adfero in ſermone proximo.* ad quem morem aſpexiſſe Virgilium ipſum auſim credere vbi ſic cecinit.

Inde vbi clara dedit ſonitum tuba finibus omnes
(Haud mora) proſiluêre ſuis, ferit æthera clamor
Nauticus.

ſicut morem fuiſſe, vt decertaturos athletas dato tuba ſigno proclamaret præco, ſuperiore libro ſub finem *vbi de differentia grauium & leuium certaminum* oſtendimus.

a Lib. 9. ex quo Budę. in annot. ad d. l. athletas. pag. 356. adde qđ de Nerone hieronica narrãt hiſtorici, Sueton. in eius vita cap. 25. & ex Dione Xiphili. pag. 181.

Tranſuectio Hieronicarum & murorum diſiectio Aelianus expoſitus De Iſelaſticis agonibus, Emẽdata inſcriptione vetuſta. Annus Iſelaſticus Carmen Sibyllinũ caſtigatum & expoſitum. Ignis prælatio. De triumphantibus apud Romanos & cœna reductis domum cum funalibus, aut lampadibus. Valerius obiter caſtigatus. Ignis Spartano Regi prælatus.

CAPVT X.

AC de illa quidem tranſuectione præter locos ab aliis, aut à me ſuperius citatos, inſuper duos habeo, vnum à Plutarcho, alterum ab Æliano: immò etiam à Diodoro Siculo tertium, *lib.* 13. *biblioth. fol.* 375. in quo de Exæneto Agrigentino ſcilicet agitur, qui ſecunda & nonageſima Olympiade victor in vrbem Agrigentum curru inuectus fuerit comitantibus præter alios bigis curulibus alborum equorum trecentis Agrigentinis omnibus: καὶ κατὰ τὴν προτέραν δὲ ταύτης Ὀλυμπιάδα (inquit) δευτέραν ἐπὶ ταῖς ἐνενήκοντα νικήσαντος Ἐξαινέτου Ἀκραγαντίνου, κατήγαγον αὐτὸν εἰς τὴν πόλιν ἐφ᾽ ἅρματος. συνεπόμπευον δ᾽ αὐτῷ χωρὶς τῶν ἄλλων συνωρίδες τριακόσιαι λευκῶν ἵππων, πᾶσαι παρ᾽ αὐτῶν τῶν Ἀκραγαντίνων Loci autẽ à Plutarcho Illius[b] iſta ſunt τὸ τοῖς νικηφόροις ἐλαύνουσι τῶν τειχῶν ἐφίεσθαι μέρος διελεῖν, καὶ καταβαλλεῖν τοιαύτην ἔχει διάνοιαν, ὡς οὐ μέγα πόλει τειχῶν ὄφελος ἄνδρας ἐχούσῃ μάχεσθαι δυναμένους, καὶ νικᾶν, quibus verbis hæc illius murorum certo quo-

b Plut. lib. ſympo. problem. 2. quæſt. 5. fol. 1136. in edit. Steph.

to quodam loco diſiectionis ratio redditur, quod per eam ſignificare veteres iſtud voluerint nō magnam in ea ciuitate vtilitatem murorum eſſe, in qua ſunt viri, qui pugnare queant, & vincere. huius autem hiſtoria varia *lib.* 12. *cap.* 58. hæc omnino verba exhibet, vbi de Dioxippo Athenienſi Olympionica, nō pugile (vt vertit Gillius) ſed athleta, non equite (vt ille accipit) ſed curru inuecto ἐσήλαυνεν εἰς τὰς Ἀθήνας κατὰ τὸν νόμον τῶν ἀθλητῶν. συνέρρει τοίνυν τὰ πλήθη, καὶ ἄλλος ἀλλαχόθεν ἐκκρεμαννύμενος ἐθεῶντο αὐτὸν &c. Hic autem animaduertendum verbum ἐσήλαυνεν à quo nomē Iſelaſticis agonibus, de quibus Plinius Iunior eo loco, quem inferiùs de ciuicis athletarum annonis, ac ſtipendiis agens exhibebo. De his accipienda itidem eſſe duo vetuſta epigrammata [a] ſentio ſic fere concepta, & maiuſculis exarata litteris. Imperat. Cæſaris Diui Hadriani filij Diui Traiani Parthici nepoti Diui Neruæ pronep. T. Ælio Hadriano Antonino. Auguſt. Pio pontifico Max. trib. pot. v. Impera. II. Coſ. III. P. P. conſtitutori ſacri certaminis Selaſtici ſocij lictores populares denuntiatores Puteolami. Non dubito quin eliſa vna tempeſtatis iniuria, aut per ſculptoris ignorantiam omiſſa literula reponenda vel exaudienda ibi ſit, vt Iſelaſtici, non Selaſtici prorſus intelligatur. Hoc amplius ab Iſelaſticis agonibus huiuſmodi annum quo ipſi exhiberentur, aut quo hieronicæ in patriam inuecti eſſent Iſelaſticum nuncupatum velut Olympiacum aut Pythium. Eoque reſpicientem Sybillam æuum extremum quo Chriſtus Dominus martyribus, ſanctiſque illis athletis, qui pro fide in ipſum, eiuſque nominis gloria fortiter ad finem vſque decertantes mortem obierint, coronam, hoc eſt æternæ vitæ præmium inductis in beatam illam ſuperiorum ſedem & cæleſtem Dei ciuitatem collaturus eſt. Hos verſus effudiſſe [b].

--τότε γὰρ στέφος ἀνθρώποισι (ſic lege pro ἀνθρώποις)
δείξει ἀπ' οὐρανόθεν ἐναγώνιον ἀθλεύουσι
τότε γὰρ μέγας αἰὼν εἰσελάστικος ἔσται.

(vbi ratio metri exigit vt legatur. τότε γὰρ οὖν vel αὖ & εἰσελλάστικος per duplex λ, vel per diphthongum εἰσειλάστικος non inſolito poëtis more)

εἰς πόλιν οὐράνιον οἰκουμενικὸς δέ τε πᾶσιν
ἔσσεται (ſic ſcribe pro ἔσετ') ἀνθρώποισιν ἔχων κλέος
ἀθανασίας. & cætera quæ ſequuntur quæ ipſo libro tertio, vbi de probatione athletarum agetur, exponere ſtatui.

De ignis in lampadibus, faculíſve prælatione ac deductione, quod adſcripſi ſuperius, hoc augurari ex eo Chryſoſtomi [c] loco libuit, vbi aduerſus mortuorum luctum, Quid enim ardentes quæſo lampades (ait) ſibi volunt? nonne tanquam athletas eos comitamur? Igitur cùm è Græcia rediens Neapolim Romámque ipſam Hieronicæ habitu, ac more Nero introiret coronam capite gerens Olympicam ex oleaſtro dextra manu Pythiam (auream ſcilicet) præeunte pompa cæterarum cum titulis, vbi & quos, quo cantionum, quóve fabularum argumento viciſſet, (vt auctor eſt Suetonius *in eius vita cap.* 25.) diruto etiam circi maximi arcu per velabrum forúmque, & Palatinum Apollinem petiiſſet: præter ſparſum per vias identidem crocum ingeſtas aues, lemniſcos, bellaria, cæſáſque paſſim incedenti victimas: & à Senatoribus, & à toto populo

a Vnū Malphiæ in æde Sancti Angeli ex tabula marmorea D. Franciſci aræ impoſita à Smetio in ordine tertio antiquarum inſcriptionū lib. editi nuper Antuerpiæ apud Raphelengiū in officina Plantiniana fo. 55. num. 6. & alterum in Auctarij earundem inſcriptionum Lipſiani apud eundem editi pag. 27. qd̄ Salerni extare ait in tabella marmorea & à Nic. Florentio ſe accepiſſe memorat.

b Extant in excuſis ab Oporiano Sybillinis oraculis.

c Homilia 70. ad popul. Antioch. in princ. ex quo ſcripſi libr. 3. Semeſtr. cap. 13. vbi de cura pro mortuis etiā hoſtibus gerenda diſſerui.

acclamatum ipſo coronato lucernas accenſas præferente, thúſque, ac alios odores adolente apud Xiphilinum *in Nerone fol.* 181. Dio memorat πάσης μὲν τῆς πόλεως ἐστεφανωμένης καὶ λυχνοκαυτούσης, καὶ θυμιώσης. πάντων δὲ τῶν ἀνθρώπων, καὶ αὐτῆς τῆς βουλευτῆς ὅτι μάλιστα συμβοώντων Ὀλυμπιονίκα οὐα. πυθιονίκα οὐα, & cætera quæ diligenter Xiphilinus, mihi non vacat nec porrò attinet exſcribere ignem quidem honoris cauſa, & principibus Romanis [a], & eorum præfectis prætorio antiquitus prælatum, qui & in officio lampadarios haberent, mihi conſtat, ſed hac de re alio loco. Immo etiam triumphalibus epulis peractis cùm veſperi tibiis, & fiſtulis præeuntibus domum reducerentur, qui triumphauerant ſtante Repub. (qua de re libro primo [b] Semeſtrium actum eſt) prælucere ſibi funalia iuſſiſſe iam inde à Cn. Duillio Coſ. qui aduerſus claſſem Pœnorum proſperè pugnauit, primúſque omnium Romanorum ducum naualis victoriæ duxit triumphum, cui ob eam cauſam perpetuum honorem habitum fuiſſe, vt reuertenti à cœna tibicines canerent, & funale præferretur Liuius [c] Suetonius [d] & Florus *lib.* 2. *vbi de primo bello punico*, tradunt: hic quidem his verbis, Victor ergo apud Liparas merſa & fugata hoſtium claſſe primum illum maritimum egit triumphum, cuius quod gaudium fuit? Cùm Duellius imper. non contentus vnius diei triumpho per vitam omnem, vbi à cœna rediret, prælucere funalia, præcinere ſibi tibias iuſſit, quaſi quotidie triumpharet. Addit ea de re agens Valerius, *cap.* 6. *lib.* 3. Funale fuiſſe cereum, Quotieſcunque (ait) epulaturus erat ad funale (ſic malo quàm funalem) cereum præeunte tibicine, & fidicine (iſtud poſtremum ex varia margini expoſita lectione aſcitum, atque παρέγγραφον arbitror) à cœna reuerti domum ſolitus eſt, inſignem bellicę rei ſucceſſum nocturna celebratione teſtando triumpho Iulij Cæſaris, gallico ſcilicet, ipſum ab omni pene populo poſt cœnam triumphalem deductum, non accenſis quidem funalibus ſed ad lampades ab elephantis prælatas auctor Dio: *lib.* 43. *pag.* 147. ſic admodum ſcribens τῇ δὲ τελευταίᾳ τῶν νικητηρίων ἡμέρᾳ. ἐπειδὴ ἂν ἐκ τοῦ δείπνου ἐγένετο, ἔς τε τὴν ἑαυτοῦ ἀγορὰν ἐπῆλθε βλαύτας ὑποδεδεμένος, καὶ ἄνθεσι παντοδαποῖς ἐστεφανωμένος, καὶ ἐκεῖθεν οἴκαδε παντὸς μὲν ὡς εἰπεῖν τοῦ δήμου προπέμποντος. πολλῶν δὲ ἐλεφάντων λαμπάδας φερόντων ἐκομίσθη. Qua de re Suetonius *in Iulio cap.* 37. Gallici triumphi die velabrum præteruehens (inquit) pene curru excuſus eſt axe diffracto, aſcendítque Capitolium ad lumina quadraginta Elephantis dextra, atque ſiniſtra lychnichos geſtantibus Lacedæmoniorum quidem Regi poſt ſacrificia proſpera & auſpicata in militiam prodeunti ſolitum ignem præferri à Xenophonte [e] proditum ſic fere, καὶ τὸ πῦρ μὲν ἀπὸ τούτων τῶν ἱερῶν προηγεῖται οὔποτε ἀποσβεννύμενον, σφάγια δὲ παντοῖα ἕπεται.

Hieronicarum diuini prope honores è Luciano, & Gregorio Nazianzeno Monſtratio per digitum in marg. acclamatio ſpectatorum cum laudibus Hieronicarum coniuncta. Ἐπινικίων nomen apud Sophoclem aduerſus interpretes ἀλλυλοδιαλέγεσθαι apud Dionyſium Halicarnaſſeum cuius verba cum Luciani & Nazianzeni verbis comparata.

CAP.

a In ingreſſu quidem vt bium triumphali accenſis funalibus ignem prælatum docui priore tractatu ad l. 2. D. de orig. iuris. eorum quos adiunxi commentario ad iuris regulas fol. 743. quibus feſtũ diē agi ſignificatur: ſicuti Chryſoſtomus ipſe docuit homil 20. ad popul. Antioch. fol. 157. Populũ Heraclio Cõſtantinopolim ingrediẽti frondes oleaginas faceſque geſtãtem occurriſſe ſimul cùm Conſtantino Cæſ. & Patriarcha Sergio tradit Cedrinus in cõpendio hiſt. 345.

b Lib. 1. Semeſt c. 6. ad de Varron. lib. 3. de vita populi Rom. citatũ à Nonio Marcell. in Conatus vt eius qui triumpharet in Capit. videtur eſſe ꝓpriũ vt ipſe potius domũ reduceretur cœnatus à cõuiuio.

c Vide in epito. Leuiana lib. 17.

d In de viris illuſtrib. vbi de Cn. Duillio. Cuius lib. auctorem aiunt Sext Aurel. Victor.

e De Repub. Lacedæmoniorum fol. 400. Videſis & Ioann. Stobæum in collecta. locor. communium, ſerm. 42. qui eſt De legibus & moribus, De igne Romanis imperatoribus. & Auguſtis itidem fœminis prælato. Videto ſi vacat Herodianum in Commodo. lib. 1. fo. 11. lib. à Stephano excuſi, & fol 26. item lib. 2. in Pertinace, fol. 34. & in Iuliano fol. 44. item lib. 4. in Antonino fol. 98. & lib. 7. in Maximino fol. 145. & 153. De Pyrphoris & Herodotus Vrania ſub initium lib. 8. f. 294. Euſtathius ad Iliad. Hom. μ. fo. 893. lin. 13. Philo in vita Moſis. lib. 1. Eraſm. adag. 26. cent. 10.

CAP. XI.

DE gloria, & laudibus, quibus populus hieronicas coronatos, tanquàm diuinos quoſdam homines, aut æquales Diis efferebat nihil poſſit apertius proferri, quàm quod apud Lucianum [a] vbi Anacharſis. Solonem de gymnicis alloquutus ita fuerat τοῦτο φῂς ὦ Σόλων τὸ τέλος ἡδὺ, καὶ λυσιτελὲς, ὅτι πάντες αὐτοὺς ὄψονται ἐστεφανουμένους καὶ ἐπὶ τῇ νίκῃ ἐπαινέσονται πολὺ πρότερον οἰκτείραντες ἐπὶ ταῖς πληγαῖς. οἱ δὲ εὐδαιμονήσουσιν ἀντὶ τῶν πόνων μῆλα, καὶ σέλινα ἔχοντες: Ei Solon inter cætera reſpondet ὁρᾷς τοσοῦτον πλῆθος ἀνθρώπων συλλεγόμενον ἐπὶ τὴν θέαν τῶν τοιούτων, καὶ θέατρα μυριάνδρα συμπληρούμενα, καὶ τοὺς ἀγωνιστὰς ἐπαινουμένους, τὸν δὲ καὶ νικήσαντα αὐτῶν ἰσόθεον: qui anteà ſicuti noſter ille Tertullianus coronis gloriam adiunxerat, quo loco, ἀλλ' ὦ ἄριστε οὐκ ἐς ψιλὰ τὰ διδόμενα ἡμεῖς ἀποβλέπομεν. ταῦτα μὲν γάρ ἐστι σημεῖα τῆς νίκης καὶ γνωρίσματα οἵτινες οἱ κρατήσαντες, ἡ δὲ παρακολουθοῦσα τούτοις δόξα τοῦ παντὸς ἀξία τοῖς νενικηκόσιν: Et aliquantò pòſt, de iſta gloria, & victoriæ renuntiatione in media theatri concione, idem Solon, ὡς τοὺς ἀριστεύοντας ἐν τούτοις ἴδοιεν τιμωμένους καὶ ἀνακηρυττομένους ἐν μέσοις τοῖς Ἕλλησι & cætera. Et ſtatim καὶ τὰ ἆθλα (ὥσπερ ἔμπροσθεν εἶπον) οὐ μικρὰ ὁ ἔπαινος ὁ παρὰ τῶν θεατῶν, καὶ τὸ ἐπισημότατον γενέσθαι, καὶ δείκνυσθαι τῷ δακτύλῳ [b] ἄριστον εἶναι τῶν καθ' ἑαυτὸν δοκοῦντα. Gregorius Nazianzenus in Heronem *Philoſophum ab exilio reuerſum ſub initium fol.*157. δεῦρό σε ἀναδήσω τοῖς ἡμετέροις στεφάνοις (inquit,) καὶ ἀνακηρύξω λαμπρᾷ τῇ φωνῇ οὐκ ἐν Ὀλυμπίᾳ μέσῃ, οὐδὲ ἐν θεάτρῳ τῆς Ἑλλάδος οὐδὲ ἠγωνισμένον παγκράτιον ἢ πυγμὴν ἢ δίαυλον ἢ τι τῶν μικρῶν ἀγωνισμάτων, καὶ ἐπὶ μικροῖς τοῖς ἄθλοις, οὐδὲ εἰς τιμὴν ἡρώων τινὸς, ἢ δαιμόνων συμφορᾷ, καὶ μύθῳ τετιμημένων τοιαῦτα γὰρ ἐκείνων τὰ σεμνά, τε καὶ τίμια χρόνον προσλαβόντα τῆς ἀνοίας ἐπίκουρον, καὶ συνήθειαν ἔννομον ἀλλ' ἐναντίον θεοῦ καὶ ἀγγέλων, καὶ παντὸς τοῦ τῆς ἐκκλησίας πληρώματος & cætera. Et laudem quidem iſtam, atque acclamationem præconis, ſpectatorúmque in theatro τῶν ἐπινικίων nomine potiùs, quàm præmia cætera cum coronis vt deſignaſſe Sophoclem [c] præter aliorum opinionem rear adiunctum verbum ὠλβίζετο facit: quo loco de Oreſte diaulo victore,

τούτων ἐνεγκὼν πάντα τ' ἀπινίκια
ὠλβίζετο--

Ad quam etiam pertinet quod Dionyſius Halicarnaſſeus [d] de athletis agens τοῖς δὲ ἀθάνατος ἡ δόξα, καὶ παράγγελμα μὲν γίνεται ἑκάστῳ τούτων εὐφημεῖσθαι, καὶ δακτυλοδεικτεῖσθαι διὰ μιᾶς πράξεως καὶ νίκης οὐ μιᾶς πόλεως γενόμενον ἀλλὰ σχεδὸν ἁπάσης τῆς οἰκουμένης: vbi placet τὸ δακτυλοδεικτεῖσθαι aptiſſimè compoſitum, pro eo quod Lucianus, vt modò retuli, hac ipſa de re verba faciens δείκνυσθαι τῷ δακτύλῳ ſcripſiſſe deprehenditur: quemadmodum hoc quoque quod victorem ab antagoniſtis laudibus cumulatum, ὡς ἰσόθεον apud eundem Lucianum eſt, eo ipſo loco è quo verba ſuperiùs attuli, poſſis & apud ipſum Dionyſium [e] recognoſcere: quo loco athletas parta victoria æquales Diis habitos, & diuinis honoribus nonnullos ab antiquo affectos memorat οἱ δὲ ὅτι πλείστας νίκας ἤραντο (ait &c.) καὶ ὅτι πάντας προῖκα, καὶ ὅτι ἀπὸ σωφροσύνης, ἀπὸ ἐγκρατείας, ἀπὸ ἀσκήσεως ἰσόθεοι ἐγένοντο: καὶ ὅτι αὐτοῖς τοιοῦτο συνέβη, ὅτι πολλοὶ, καὶ ἰσόθεοι ἐνομίσθησαν.

a Anacharſi ἢ περὶ γυμνασίων, vide quæ περὶ ἀθλητῶν ἰσοθέων ſcribo inferius cap. 16. quod attuli ſuperiore lib. 1. cap. 14. ſub initium de Philippo Crotonienſi Olympionica.

b Sic ipſe Lucianus in Harmonide loquitur, ſic Horatius in Odis & Perſius: quos omiſſo iſto Luciani loco Eraſmus citat in prouerbio. mõſtrari digito chil. 1. centur. 10. prouerb. 43. Athletis huiuſmodi nullum aliud cõmodum propoſitum: ſed ſolã victoriã & gloriã quę inde ſequitur adipiſcendi animũ fuiſſe docet Euſtat. ad illud Homer. ex Iliad λ. τέσσαρες ἀθλοφόροι ἵπποι fo. 879.

c Electra fo. 112. Stephanici exẽpl. De epiniciis ob Olympiacos hieronicas conſcriptis à poëtis. Vide quæ ſcribo inferiùs ex Athen. Deipnoſ. lib. 1. in princ. ac ſimiliter de epulis ſiue cõuiuiis epiniciis: hoc eſt victorialibus loquor, & Ariſtide, περὶ παραφθέγματος fol. 52. & 56.

d ἐν τέχνῃ in fine προτρεπτικοῦ ἀθληταῖς. fo. 42. editi Francofurt.

e Dionyſ. Halicarnaſſ. ἐν τέχνῃ in fine προτρεπτικοῦ ἀθληταῖς, fol. 43.

οἱ δὲ καὶ ὡς θεοὶ τιμῶνται, καὶ τὸ πάλαι. ad quem Dionyſij locum appoſitè ſcoliaſtes eruditiſſimus adnotat oraculum Delphicum Aſtypalæenſibus de Cleomede Olympionica redditum in hæc verba quibus iubentur illi ſacra Cleomedi,vt immortali facere,

> ὕστατος ἡρώων Κλεομήδης Ἀστυπαλαιεύς
> ὃν θυσίαις τιμᾶτ᾽ ὡς οὐκέτι θνητὸν ἐόντα.

quæ Sylburgij fide appoſui,locum vnde ſumpſerit minime citantis,quē nec ipſe nunc quidem memoria teneo.

Honorifica hieronicæ coronati per ſtadium deductio. Locus è ſapientia Salomonis eximius, qui eò pertinet aliter atque ab interpretibus expoſitus, & conſtituta ipſius latina verſio: itemque Græca loci alterius apud Chryſoſtomum lectio perperā à doctiſſimo quopiam obſeruatore nuper in dubium vocata. Hieronicarum florida & triumphalis veſtis.

Cap. XII.

AD iſtum comitatum,deductionemque hieronicæ coronati per medium ſtadium à ſummo ad imum,tanquam triumphantis,aut ouātis, atque adeò cum faſtu,pompáque progredientes fieri ſolitam auctorem collectorem immo ac metaphraſtem potiùs quàm tractatorem libri,qui à pleriſque ſapientia Salomonis inſcribitur(ſiue is Philo Iudæus eſt toties à nobis in hoc opere Agoniſtico citatus,vt ex quorumdam opinione D.Hieronymus [a] retulit, ſiue alter ipſo antiquior Philo, aut alius quiſpiam cuius haud dubiè canonici libri vt pote ab antiquis conciliis & patribus teſtimonium habentis[b], ſtilum tamen ipſum magis Græcam eloquentiam redolere, ille autumat) omnino aſpexiſſe mihi perſuadeo:quo loco de virtute caſti hominis liberis carentis,(quam neſcio cur interpres latinus hoc ſcio quod poſt ipſum itidem Cyprianus[c], ſiue is eſt Origenes auctor libri de ſingularitate clericorum , ſed admirante me,claritatem,vbi eſt ἀρετὴ reddidit) in hæc verba ſcriptum legitur κρείσσων ἀτεκνία μετὰ ἀρετῆς, ἀθανασία γάρ ἐστιν ἐν μνήμῃ αὐτῆς, ὅτι καὶ παρὰ θεῷ γινώσκεται καὶ παρὰ ἀνθρώποις παροῦσάν τε μιμοῦνται αὐτὴν καὶ ποθοῦσιν ἀπελθοῦσαν, καὶ ἐν τῷ αἰῶνι στεφανιφοροῦσα πομπεύει τὸν τῶν ἀμιάντων ἄθλων ἀγῶνα νικήσασα:Sic enim legendum,quod fit à Ianſemo quoque illius loci doctiſſimo ſcoliaſte , non vt in Complutenſi editione νικήσουσα, ſed ille ait vocari certamen,vel(ſicuti Cyprianus *in d.lib.de ſingularitate clericorum*, aut Origenis interpres etiam legit) prælium præmiorum incoinquinatorum (ita enim è Græco reſtituendum omnino eſt, pro eo quod perperàm habet Latina verſio,(in quo inquinatorum certaminum premium,)cui deputata ſunt præmia impolluta, hoc eſt,quæ nullo mærore polluuntur, & ſi quantum ad ſenſum myſticum attinet non incommodū,aut ineptum videri queat! ipſe tamen hoc aio Philonem ſiue illum (quiſquis eſt)ſententiarum Salomonis collectorem atque interpretem, de laude caſti hominis comparatione athletarum veterum apud Ethnicos caſtitatem itidem colentium(ſicuti ſermone proximo[d] demonſtrabitur,aliorúmque præmiorum pollutorum gratia , & ideò pollutorum (vt equidem reor) quoniam honori dæmonum dicati agones : quibus dæmonibus idoliſve ſacra,libationéſque [e] inibi fieri permiſtim ſolitum ab Ethnicis vt initio libri primi Cypriani locum explicans monui,cùm

iſte

a In prologo in eum librum, nā D. Auguſt. lib.2 doctr. chr. c. 8. dicit eſſe Ieſu filij Sirach

b Videto Bellarminū inde controuerſ. Chriſt. fid. lib.1. controuerſia.1. c. 13. fol.38.

c In de ſingularitate clericorum fol. 537. editi Pariſ. anno 74.

d Lib.3. huius Agoniſtici, c.3.4.& 7.

e Vnde Cyprianus in ſermone de lapſis, fo.241. à Diaboli aris reuertentes ad ſanctū Domini ſordidis & infectis nidore manibus ac eedunt mortiferos idolorū cibos adhuc pene ructantes exhalantibus etiā nunc ſcelus ſuū faucibus & contagia funeſta reddentibus.

iſte vir pius, & caſtus ſuæ puritatis coronam geſtans triumphet, conſecutus præmium non pollutum, non inquinatum, ſed quale ſuis Deus Optimus Maximus pollicetur, qui fortiter huius ſeculi tentationibus, vt ſtrenui, robuſti, & validi athletæ, reſtiterint: & quidem triumphet non modò in perpetuum vt habet Latina interpretatio, ſed ἐν τῷ αἰῶνι, hoc eſt in iſto iam ſæculo [a], in hac vita: de qua, vt paulò antè ad finem ſuperioris proximi [b] capitis à Philone, ita ſtatim agitur his verbis πολύγονον ἢ ἀσεβῶν πλῆθος οὐ χρησιμεύει: hoc ſcilicet volente, Impiorum, & adulterorum copioſam progeniem ipſi inutilem fore. Quam eius loci nec à Lyrano, nec à Ianſenio perceptam interpretationem, ex animi mei ſententia (ſi non veram & germanam ab ipſa certè, vt, ſpero, non abhorrētem arbitratus) protuli, quo pompam illam hieronicarum triumphalem ipſorum laudibus apud veteres, in totius Græciæ conſpectu renuntiatis, commendatam, hac verborum noſtrorum Philonis locum illuſtrantium acceſſione, cumulatam redderem: ac ſimul iſtud oſtenderem, aberraſſe à vero doctiſſimum Billium Prunæum [c] quo in IIII. B. Chryſoſtomi concione in Iob pro ϛεφανίτης ἀναχθῆ reponendum ἀναδειχθῆ, Lælium neſcio quem, ita etiam legere teſtatus, exiſtimauit: Etenim τὸ Ἀναχθῆ ad deductionem vtique illam, & pompam, ſiue tranſuectionem hieronicę coronati & collaudati pertinere, ſatis, ex iis quę dixi percipitur, vt alia nulla comprobatione opus eſſe videatur. Hieronicas picta & palmata, florida quidem certe veſte triumphantium more (de quo multis verbis à me iamdudū actum eſt alio loco [d]) amictos cum deducerentur honoris ergo, vt probabile eſt, ita colligitur non abſurdè ex iſto Luciani loco [e] vbi dictum Demonactis retulit, ſic ferè, ἐπεὶ δέ τις ἀθλητὴς καταγελασθεὶς ὑπ' αὐτοῦ ὅτι ἐσθῆτα ὤφθη ἀνθεινὴν ἀμπεχόμενος ὀλυμπιονίκης ὢν, ἐπάταξεν αὐτὸν εἰς τὴν κεφαλὴν λίθῳ καὶ αἷμα ἐῤῥύη &c.

Adhuc de gloria athletorum. Philonis locus caſtigatus & item alter apud ſeptuaginta in Geneſeos cap. XXXI. Κηρύγματα. ἀνάῤῥησις ἀνακήρυξις. *Priſca præconia hieronicarum renuntiationis formula, explicat Gregorij Nazianzeni loco Athletarum renunciationi coniunctam præclarorum fortibus factis virorum laudationem & ſpoliorum de hoſtibus reportatorum oſtentationem* Ἐπινίκιον ᾆδειν *ſuaſque laudes ipſos hieronicas deprædicare ſolitos. Carmen hieronicis compoſitum olim, & fortaſſis etiam decantatum ab Euripide, Simonide, Pindaro aliiſque lyricis Poëtis. Acta Dys gratiæ ab hieronicis.*

CAP. XIII.

SAnè athletas ferre omne tormentum gloriæ cupiditate, Seneca *Epiſtola.* 89. ſcribit, Cicero [f] quoque de mercatu illo agens qui haberetur maximo ludorum apparatu totius græciæ celebritate, illic fuiſſe, ait ex Pythagora, qui corporibus exercitatis gloriam & nobilitatem coronæ peteret. D. ipſe Chryſoſtomus quodam loco, *in ſermone de manſuetudine ſub finem.* Abſurdum eſt quod athletę (inquit) in gymnicis agonibus, & pulueribus verbera, & vulnera ferunt, propter vanam gloriam, coronā nullius momenti ſpectantes: nos autem coronandi à Chriſto non imperamus iræ, non omnia fortiter toleramus &c. Et in eandem ſententiam è philoſophis ethnicis Seneca ille *in ſupra d. loco* addit hoc etiam, quod (iudicio quidem meo) magnopere facit ad eorum confirmationem, quæ de prædicatione, ac renuntiatione hieronicarum præconia

a Sic in ſymbolo D. Athanaſij de Chriſto ſcriptum, Deus eſt ex ſubſtantia patris ante ſæcula genitus: & homo eſt ex ſubſtantia matris in ſæculo natus.

b Vbi τέκνα δὲ μοιχῶν ἀτέλεστα ἔσται καὶ ἄτιμον ἐπ' ἐσχάτων τὸ γῆρας αὐτῶν &c. γενεᾶς γὰρ ἀδίκου χαλεπὰ τὰ τέλη.

c Obſeruatio ſacrarum ad Iſidori Peluſiotæ trāſlationem additarum lib. 2. cap. 2. fol. 87.

d In tractatu priore ad l. 2. D. de origin. iur. quē commētario Regularum iuris adiūxi.

e In Demonactis vita. huc facit quod ſcribo ex Athenæo. j. ca. 24. huius lib.

f Lib. 5. Tuſcul. quæſt. Vide & lib. 2. Tunc, cùm pueros Lacedæmone adoleſcentes Olympiæ barbaros in arena videris excipientes grauiſſimas plagas & ferentes ſilentio &c. Videmúſne apud quos eorum ludorum qui gymnici nominātur magnus honos ſit nullū ab iis qui in id certamē deſcendant deuitari dolorem.

ſuperiùs expoſui, Nos quoque euincamus omnia, quorum præmium (ait) non corona, nec palma eſt, nec tubicen prædicationi nominis noſtri, ſilentium faciens, ſed virtus & firmitas animi, & pax in cæterum parta ſi ſemel in aliquo certamine debellata fortuna eſt. Itaque de hieronicis dicitur ἐστεφανώθη, ἐκηρύχθη, ἀνεκηρύχθη, ἀνηγορεύθη, ἀνεδέθη τῷ στεφάνῳ, ἀνεῖπεν αὐτὸν ὁ κήρυξ, quemadmodum ab ipſo Polluce *dicto capit.* 30. *libr.* 3. *Onomaſt. vbi* περὶ νικητοῦ traditum & τὸ πρᾶγμα ἀνάρρησις, ἀγόρευσις, καὶ ἀνακήρυξις. Quò ſpectans Philo ille alio loco[a] de Iacobo luctatore (de quo nobis antea ſermo eſt habitus) εὐστόχως οὖν ἐκεῖνο πρὸς τὸν παλαιστὴν (ait) νικηφόρον ἐλέχθη μέλλοντα τοῖς νικητηρίοις ἀναδεῖσθαι. στεφάνοις. τὸ γὰρ ἐπ' αὐτῷ κήρυγμα τοιοῦτόν ἐστιν ἴσχυσας μετὰ θεοῦ, καὶ μετὰ ἀνθρώπων δυνατήσῃ: ſic enim lego tanquàm eleganter vſurpato ſimplici verbo δυνατέω à quo illud δυνατήσῃ ſit in ſecunda perſona futuri medij quamuis compoſitum ἀδυνατέω pleriſque locis[b], vix autem alibi aut perrarò ſimplex inuenias, quod hic repono: vel etiam δυνατὸς ἔσῃ: atque hoc quidem lubentiùs vbi codex impreſſus habet δυνατώσει perperam : cum Geneſeos cap. XXXII. ſeptuaginta prætermiſſo verbo (vt quidem eſt in Complutenſi editione) ſimpliciter ſcripſerint δυνατός. Nec enim dubitandum, quin id τοῦ κηρύγματος vocabulum ad præconium victoriæ de lucta, cæteríſque agonibus gymnicis reportatæ citationem, ſiue proclamationem pertineat: ſicuti & apud Lucianum in mortuorum Dialogis, eo quem vbi de ſcammate, Scaphióque ad Plutarchum ſuperiùs actum eſt locum attuli, feſtiuè ac γελοίως admodum iubetur athleta Damaſias (quo plane ſit nudus) τὰς σάρκας, τοὺς στεφάνους, τὰ κηρύγματα carnes illas (hoc eſt pinguitudinem, & obeſitatem corporis,) coronas atque præconia, ſiue prædicationes abiicere : itémque apud Plutarchum *in Solon. fol.* 171. quoque vbi ὁ δὲ ζῶντος ἔτι, καὶ κινδυνεύοντος ἐν τῷ βίῳ μακαρισμὸς ὥσπερ ἀγωνιζομένου κήρυγμα καὶ στέφανός ἐστιν ἀβέβαιος, καὶ ἄκυρος, apud ipſum denique Philonem alio quodam loco *in Flaccum fol.* 686. ſic ſcribentem εἰ τὰ μηδὲν ὠφελοῦντα τὸν ἀνθρώπινον βίον, τέρψιν δὲ μόνην καὶ ἡδονὴν παρέχοντα θεαταῖς ἐκπονοῦσιν, οὕτω τινὲς, ὡς ἐπαινεῖσθαί τε καὶ θαυμάζεσθαι, καὶ γέρα, καὶ τιμὰς, καὶ στεφάνους μετὰ κηρυγμάτων λαμβάνειν: τί χρὴ πράττειν τὸν τῆς ἀνωτάτω καὶ μεγίστης τέχνης (de architectonica virtute, artéque Regia loquitur) ἐπιστήμονας: Sed & ἀναρρήσεως, ſiue renũciationis, aut proclamationis vocabulum (de quo apud Pollucem vt præmonui) coniunctum cum corona & præconio apud Gregorium Nazianzenum in Heronem philoſophum ad rem athleticam omnino pertinet: vbi paulò pòſt illa quæ ſuperiùs attuli, hoc adiungit, ἀλλὰ τίς ἡ ἀνάρρησις εἰ μὲν τὴν συντομωτέραν ποθεῖτε, καὶ γνωριμωτέραν : ſequitur formula renunciationis ad ſimilitudinem illius præconiæ vetuſtæ, quæ de athletis fieri ſolita, ὅδε τῆς ἀληθείας ἀγωνιστὴς ἀψευδέστατος καὶ τῆς τριάδος ὑπέρμαχος: ἄχρις αἵματος (vbi aſpicit, ni fallor, ad illud B. Pauli, *Ex Epiſtola ad Hebræos cap.* 12. *verſ* 4. quod ſuperiore ſermone attuli, οὔπω μέχρις αἵματος ἀντικατέστητε πρὸς τὴν ἁμαρτίαν ἀνταγωνιζόμενοι) καὶ τῶν διωκόντων τῷ πάσχειν προθύμως διώκτης & cæt. εἰ δὲ τὴν τελεωτέραν καὶ πλατυτέραν ὅδε μὲν ἄριστος ἐξ ἀρίστων, καὶ ἐξ εὐγενῶν εὐγενέστατος &c. Idem iſtud ἀναρρήσεως nomen itidem coronæ adiunctum rapud Iſidorum Peluſiotam[c] ad rem athleticam ſimiliter vti dixi referendum cenſeo, quod tamen figuratè alio ſenſu poſitum fuit: εἰ στεφάνων οὐκ ἐπι-

a περὶ τῶν μετονομαζομένων, fo. 14. Sic & Chryſoſtomus in Epiſt. quadam ad Epiſcopos & presbyteros carcere incluſos. διὰ ταῦτα φανερῶς μὲν ὑμᾶς πάντες στεφανοῦσι καὶ ἀνακηρύττουσι οὐ φίλοι μόνον ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ ἐχθροί.

b Apud Platonem 2. de Repub. & 7. ſub initium, & Euang. ſecundum Matthæũ cap. 17. Luc. cap. 1. ſicuti notatur Lexico. Adde Ælianum lib. 4. var. hiſtor. cap. 15. ex quo verba inferiùs exhibebuntur, ac Platonẽ rurſus 8. de legib lib. fol. 840. & Platonizantem Philo. in περὶ τοῦ χειρὸς κρ. V. ἐπι. ϛ' fol. 221. & 223. & περὶ ἀποικίας, fo. 280. & περὶ τῆς εἰς τὰ προπαιδεύματα συν. fol. 294. & περὶ ς ι λαμβάνω. fo. 479. & ad finem in f. 489 & περὶ ἀνδρίας fo. 504. & 505 & περὶ μοναρχ. fo. 559.

c Extrema epiſtola 90. ad Zoſimum presbyterum lib. 3 epiſt. fo. 502.

ἐπιθυμεῖς, κἂν ὀνειδῶν ἀπαλλάττῃ εἰ ἀναῤῥήσεως ὀ φροντίζῃς, κἂν μὴ τοῦ κωμῳδεῖσθαι ἀντιποιῇ. Hoc quidem perſpicuum ex eo quod & ipſius doctor B. Ioannes Chryſoſtomus alicubi [a] ſimilitudine à rebus athleticis ducta Palmámque corriperent(ait)ac redimiti corona cum victoribus prædicarentur, & verò idem ipſe Iſidorus in altera quadam epiſtola, εἰ δὲ κρατηθῶσι (ait ad Timotheum lectorem ſcribens *lib.1. epiſt.4.*) καὶ δραπετεύσωσι, στεφάνων καὶ ἀναῤῥήσεων μεγάλων τευξόμεθα: qui & in alia epiſtola[b] ad Ammonium Chriſtiani agonis leges, ab Olympici certaminis more diuerſas eſſe ſignificans, idem ἀναῤῥήσεως vocabulum protulit, ſic ferè, προὔθηκεν ἐναντίον τῷ ὀλυμπικῷ. ἐκεῖ μὲν γὰρ ὁ τύπτων καὶ περιγινόμενος στεφανοῦται, ἐνταῦθα δὲ ὁ τυπτόμενος, καὶ φέρων ἀναῤῥήσεως ἀξιοῦται. & cætera quæ initio ſermonis proximi exhibebimus ad præconiam hieronicarum renunciationem pertinentia, in quibus ἀνακηρύξεως vocabulum minimè omittitur: cuius præclarum exemplum Sophoclæa lectio ſuppeditat, eo quem inferius exhibebimus, loco, & cum illo altero Nazianzeni comparandum admonemus. Iſti præconiæ hieronicarum atque athletarum renunciationi ſimile quiddam habuit, eorum qui ad gradus eccleſiaſticos, ordinéſque ſacros promouerentur proclamatio & veluti præconia quædam renunciatio[c]. Itaque Dionyſius Areopagita in eccleſiaſtica hierarchia[d] εἶτα τῶν λειτουργῶν ὁ πρῶτος, ἀπολύει τοὺς κατηχουμένους, καὶ ἀνακηρύττει τοὺς ἤδη κεκοιμημένους ἁγίους, μεθ' ὧν ἀξιοῖ τὸν ἄρτι τελειωθέντα τῆς ὁμοταγοῦς ἀναῤῥήσεως, καὶ προτρέπεται πάντας αἰτῆσαι τὴν ἐν χριστῷ μακαρίαν τελείωσιν: & paulo poſt[e], ἔσται γὰρ αὐταῖς ἴσας ὄφελος ὁρώσαις τὸν ἱερῶς τετελειωμένον ὑπὸ τῆς λειτουργικῆς ἀναῤῥήσεως, ὡς κοινωνὸν ὄντως ὄντα τῶν ἀπ' αἰῶνος ἁγίων ἱερῶν ἀνακηρυττόμενον. Vbi ſcholiaſtes Maximus[f] admodum mihi placet illud τῆς ἀναῤῥήσεως nomen his verbis explicans ἡ ἐπὶ τῶν χειροτονιῶν ἀνακήρυξις, οἷον ἐπὶ τῆς τοῦ ἐπισκόπου, ὑπὲρ τοῦ ἁγίου πατρὸς ἐπισκόπου τοῦδε. ἐπὶ δὲ πρεσβυτέρου, ὑπὲρ τοῦδε πρεσβυτέρου. ἐπὶ δὲ διακόνου ὑπὲρ τοῦ ἀδελφοῦ ἡμῶν τοῦδε διακόνου. τὸ δὲ ἀνάῤῥησιν φησὶν ὅταν ἐν αὐτῷ τῷ χειροτονεῖν κηρύττῃ, τὸν χειροτονούμενον ἡ θεία χάρις προχειρίζεται τόνδε εἰς τόνδε. Et Pachymerius in paraphraſi in eundem Dionyſium[g] εἶτα ὁ ἀρχιδιάκονος (ait) ἀπολύει μὲν τοὺς κατηχουμένους. εἶτα ἀνακηρύττει τὰ τῶν ἁγίων ἀνδρῶν καὶ κεκοιμημένων ὀνόματα, μεθ' ὧν ἀξιοῖ τὸν προκείμενον τῆς ἀναῤῥήσεως ταύτης, καὶ προτρέπεται πάντας ὑπὲρ αὐτοῦ αἰτῆσαι τὴν ἐν χριστῷ τελείωσιν. Ad præconiam huiuſmodi athletarum renunciationem, refero & iſtud quod Theodoretus *in cap.9. circa fi. Epiſtolæ prioris B. Pauli ad Corin.* aliud Pauli verbum explicans neſcitis quod qui in ſtadio currunt, omnes quidem currunt, ſed vnus accipit brauium. Illic cùm multi certant(inquit)vnus ſolus à præcone renunciatur, hic autem eorum qui rectè certant vnuſquiſque renunciationem aſſequitur. Rectè Theodoretus quando victoriæ non modò pręmium attributum de quo Paulus egerat, ſed etiam adiunctus verborum honos cum renunciatione præconia.

Præterea hoc etiam animaduertendum, & apud Græcos, & exemplo ipſorum apud Romanos quoque, medio inter certamina tempore, ſicut Athenis per liberalia ſacrificia fiebat coronis & prædicationibus, ſiue renunciationibus huiuſmodi celebratos, & honeſtatos fuiſſe cum athletis, aut potius ante ipſos, ſi qui Rempub. vllo affeciſſent beneficio: ſed & ſpectatoribus oſtentata ſpolia, quæ ab hoſtibus eſſent relata. Cu-

[a] Priore ad Theodorum lapſum parœneſi epiſto.5. col.863. tom. 5 vnde verba protuli inferius cap.27. huius libri.

[b] Epiſt.126. tertij lib. fol. 524.

[c] Quam hodiéque præconiſationē in Curia Romana nuncupāt eorū ſcilicet quibus prouidetur de conſiſtorialibus beneficiis.

[d] Cap.7. fo. 218. in myſterio ἐπὶ τῶν ἱερῶν κεκοιμημένων.

[e] Eodem 7. fol. 222. in theoria.

[f] In cap.6. fol.106. vbi & hoc ἀναῤῥήσεις, εἴτε ἀνακηρύξεις ἐξ ὀνόματος: & ἀναῤῥήσεις, ὅπερ νῦν καλοῦσιν ἐπικήρυξιν, ἢ ἀνακήρυξιν.

[g] In cap. 7. eiuſdem eccleſiaſt. hierar. fol.183. ad finem. Vide & in theoria cap.3. περὶ τοῦ τυχεῖν ἀναῤῥήσεως f. 146.

ius rei auctor mihi quidem vnus,ſed vetuſtus,quem duco maximi Dionyſius Halicarnaſſeus [a]: quo loco ſic admodum, vſurpato illo quo de agimus *ἀναῤῥήσεως* vocabulo, *ἐν δὲ τοῖς διὰ μέσου τῶν ἀθλημάτων χρόνοις ἐλλωικώτατον, καὶ κράτιστον ἁπάντων ἐθῶν ἀπεδείκνυντο στεφανώσεις, καὶ ἀναῤῥήσεις ποιούμενοί τινας αἷς ἐτίμων τοὺς ἑαυτῶν εὐεργέτας ὡς ἀθηναῖοι ἐν ταῖς Διονυσιακαῖς ἐγίνετο θυσίαις, καὶ σκύλων ὅσων λάβοιεν ἐκ πολέμων ἐπιδείξεις τοῖς εἰς θέαν συνεληλυθόσι.* Magnis igitur in laudibus tota fuiſſe Græcia ſcribit Æmilius probus *in præfatione lib.prioris de excellent. imperator.* victorem Olympiæ citari & ex more illo vetuſto exponendum, quod Euripides apud Plutarchum de Alcibiade ait eſſe *κάλλιστον βῶσαι ἀπονητὶ δὶς στεφθέντα ἐλαίᾳ κάρυκι βοᾶν παραδοῦναι*, quod de Diogene Synopenſi Laërtius *lib.6. de vita philoſophorum*, *ὀλυμπιάσι τοῦ κήρυκος ἀνειπόντος νικεῖ διώξιππος ἄνδρας, οὗτος μὲν δὴ ἀνδράποδα, ἄνδρας δ' ἐγώ.* Quod denique vt de B. Pauli, atque Iſidori Peluſiotæ locis nunc taceam, de quibus proximo ſermone plenius, atque commodiùs diſceptabitur, ſi Deus dederit quod ſpero: Virgilius *lib.5. Aeneid.* Cloanthum, qui nauali certamine vicerat, iuſſu athlothetæ Æneæ victorem palam præconis voce declaratum cecinit: ſic fere,

Tum ſatus Anchiſa cunctis ex more vocatis,
Victorem magna præconis voce Cloanthum
Declarat, viridique aduelat tempora lauro.

Quid quod ſuas, ipſos hieronicas deprædicare laudes ſolitos cum de victoria ſacri certaminis gratias Diis agerent, quod *ἐπινίκιον ᾄδειν* dicebant, ex quodam Gregorij Nazianzeni loco *ad finem Oratio. in Heron philoſophum*, poſſe colligi videtur? Nam eius hæc verba ſunt *καὶ πρὸς ἡμᾶς ἐπανήκειν πάλιν πλουσίως πλούσιος δεύτερος στεφανίτης καὶ μεθ' ἡμῶν ᾄσων τὸ ἐπινίκιον.* Huc profectò non incommodè referre poſſis (vt ſentio) quod Parthenopæi Arcadis qui curſu Idam Antagoniſtam ſuperauerat Statius Papinius *lib.6. Thebaid.* clamorem celebrandum duxit ſic fere.

Irrupit clamore fores, clamore recurrit,
Ante ducem preſſaque leuat ſuſpiria palma.

Quem locum (ad cætera quod attinet) inferius hoc ipſo libro, vbi de hieronicarum coronis agetur, exponemus. Tum verò id quoque quod proſtrato colluctatore Agylleo victor Tydeus apud eundem poëtam, *ſub finem eiuſdem libri.*

Palmam autem dextra, læuáque nitentia dono
Arma ferens Tydeus: Quid ſi non ſanguinis huius
Partem haud exiguam (ſcitis) Dircæus haberet
Campus vbi hæc nuper Thebarum fœdera plagæ.

A poëtis quidem compoſita quæ hieronicis recitanda traderentur, vel ab ipſis etiam poëtis recitarentur victorialia, ſeu potiùs victricia carmina, non tantùm ex Odis Pindaricis intelligimus, & ex eo, quod Ariſtides Rhetor *περὶ παραφθέγματος* tradit, illo vnde verba inferius *cap 20. huius lib.* proferam loco, verùm etiam ex illa Simonidis hiſtoria quam apud Quintilianum *lib.11. inſtitut. Oratoriar. ſub initium cap.2.* proditam recordor ſic fere, Artem autem memoriæ primus oſtendiſſe dicitur Simonides, cuius vulgata fabula eſt, Cum pugili coronato carmen quale componi victoribus ſolet (*τὸ ἐπινίκιον* expreſſit *περιφραστικῶς*) mercede

pacta

[a] Ad finem lib. 7. Rom. antiquit. fol. 480. Vveche. edit.

pacta ſcripſiſſet, abnegata ei pecuniæ pars eſt, quòd, more poëtis frequentiſſimo, digreſſus, in laudes Caſtoris, & Pollucis exierat, quapropter partem ab iis petere, quorum facta celebraſſet iubebatur, & perſoluerunt vt traditum eſt & cæt. Eſt autem magna inter auctores diſſenſio Glaucone Caryſtio, an Leocrati, an Agaſtarcho, an Scopæ ſcriptum ſit id carmen & cæt. Scopam nobilem Theſſalum periiſſe in eo conuiuio conſtat : adiicitur ſororis filius & cæt. Qua de re ita Cicero *lib. 2. de Oratore* ab ipſo Quintiliano citatus anteà, ſcripſerat, dicunt enim cùm cœnaret Cranone in Theſſalia Simonides apud Scopam fortunatum hominem, & nobilem ceciniſſétque id carmen, quod in eum ſcripſiſſet, in quo multa ornãdi cauſa poëtarum more in Caſtorem ſcripta & Pollucem fuiſſent nimis illum ſordide Simonidi dixiſſe, ſe dimidium eius quod pactus eſſet ei pro illo carmine daturum : Reliquum à ſuis Tyndaridis, quos æquè laudaſſet peteret, ſi ei videretur. In hieronicarum ſanè laudibus carmine deprecandis, Pindaricum melos omni ex parte conſumptum: Sed ita, vt exemplo Simonidis, in Caſtorũ quoque Tyndaridarum, aliorumque Deorum, heroúmve laudes poëta identidem excurrerit, ignotum eſt nemini, Euripidem verò Alcibiadi ob victoriam ex Olympico curriculo reportatam carmen Epinicion ſcripſiſſe, auctor Athenæus in Deipnoſophiſtarum primo : vnde verba paulo poſt, *cap.19 huius lib.* proferam : Et quod de gratiis Deo cuius in honorem, in ſacris ludis certaſſent agi, & carminibus in eam rem decantari ſolitis ab hieronicis cùm coronam accepturi eſſent ab athlotetis diximus eo ſpectaſſe Dionyſium Areopagitam de ſacramento extremæ vnctionis agente, ſentio, ſic fere [a], *οἱ δὲ τοῦ κοιμηθέντος οἰκεῖοι κατὰ τὴν θείαν οἰκειότητα καὶ ὁμοτροπίαν αὐτόν τε ὅστις ἐστὶ μακαρίζουσι, πρὸς τὸ νικηφόρον εὐκταίως ἀφικόμενον τέλος καὶ τῷ τῆς νίκης αἰτίῳ χαριστηρίους ᾠδὰς ἀναπέμπουσι προσέτι καὶ αὐτοὺς ἀφικέσθαι πρὸς τὴν ὁμοίαν εὐχόμενοι λῆξιν. λαβόντες δὲ αὐτὸν, ἐπὶ τὸν ἱεράρχην ἄγουσιν ὡς ἐπὶ στεφάνων ἱερῶν δόσιν ὁ δὲ ἀσμένως ὑποδέχεται, καὶ τελεῖ τὰ κατὰ θεσμὸν ἱερὸν ἐπὶ τοῖς ὁσίως κεκοιμημένοις τελούμενα.*

[a] Cap. 7. περὶ τῶν ἐπὶ τοῖς κεκοιμημένοις τελουμένων eccleſ. hiſtor.

Eorum qui Muſico certamine vincerent laudatio publica, qualis & apud Toloſam Tectoſagum Poetico, qui Rhetorices dicitur agone. Verba Commentarij vetuſti Occitano Idiomate perſcripti ad illum pertinentia prolata. Nero agone Muſico victor deprædicatus, ab hieronicis ſuæ ipſorum coronatæ patriæ. Sophocles explicatus. Nero ſe victorem contra vetuſtum morem pronunciabat, ac præconio contendebat.

CAPVT. XIV.

Atque hoc gymnicorum hieronicarum exemplo ipſorum quoque, qui agonibus muſicis vincerent laudes publicè in theatro proclamatas, atque decantatas, à præcone reperio, iam inde ab Herodoto, qui ſuas hiſtorias Muſarum nomine inſcriptas Olympiæ vbi in illo totius græciæ conuentu recitaſſet, hunc laudationis publicæ non à præcone tantùm, ſed ab omni populo fructum percepiſſe à Luciano [b] memoratur : qua re incenſi Hippias, Prodicus, & Anaximenes, Polus & alij complures, vt ſeſe nobilitarent, ſua itidem ſcripta in eiuſmodi conuentu poſteà pronuntiauerint: *τοιαῦτ' ἐκεῖνος ἀπέλαυσε τῶν ἱστοριῶν* (inquit Lucianus inter cætera) *ἐν μιᾷ συνόδῳ πάνδημόν τινα κοινὴν ψῆφον τῆς ἑλλάδος*

[b] In lib. cui nomen ἡρόδοτος ἢ ἀέτιον vbi παρελθὼν εἰς τὸν ὀπισθόδομον οὐ θεατὴν ἀλλ' ἀγωνιστὴν ὀλυμπίων παρεῖχεν ἑαυτὸν ᾄδων τὰς ἱστορίας, &c. de Laudibus Herodoto attributis ibi plurima.

λαβὼν, καὶ ἀνακηρυχθεὶς οὐχ ὑφ' ἑνὸς μὰ διὰ κήρυκος, ἀλλὰ ἐν ἁπάσῃ πόλει ὅθεν ἕκαστος τῶν πανηγυριστῶν. Quo ex more Muſicis [a] apud Toloſates noſtros agonibus quos Rhetorices promouendæ gratia inſtitutos ad annum Chriſti 1323. & publicis commentariis in Archîo Capitolino aſſeruatis didici, qua de re plenius libro tertio diſſeretur faciente Domino: recte itidem ac proſæ orationi, vt verſæ, modulatæ, cæteriſque pedibus, aut potiùs rythmis, ac ſyllabarum numeris adſtrictæ præmia fuêre propoſita, ſic tamen vt cæteris paribus iſta qui præſtarent illis qui ea maxime valuiſſent in præmiorum adeptione præferrentur: & in vtriſq; ij, potiſſimo iure haberentur, in quorum dictatis quæ appellantur altius quodpiam & ad Dei Optimi Max. laudem pertinentis argumentum pertractatum foret. Duas itaque ſpecies Rhetoricæ duobus libris commentariorum illorum publicorum plena quod dicitur manu, ac diffuſe explicatas memini: Et libro quidem ſecundo actum de poëtica hoc eſt de ſecunda Rhetorices ſpecie, quæ rythmis agitur. Sic enim ibi non ineptè aut inſcitè Rhetorices appellatio ad poëticam producta cùm à Maximo Madaurenſi apud B. Auguſtinum [b] Virgilius Rhetor appellatus his admodum verbis fuerit. Sed vlterius huic certamini me ſenex inualidus ſubtraho & in ſententiam Mantuani rhetoris libenter pergo,

--trahit ſua quemque voluptas:

In eo libro igitur quo de agimus, Occitano Idiomate ſcriptum eſt ita: *De la ſecunda maniera de Rhetorica laqual procedit bam rims.* Tum deinde in capite illo ſexto diſſeritur. Cui potiſſimum adiudicari præmium agoniſticum debeat, & (vt ibi ſcriptum) *Cui ſoes à qui deu bom Iucjar è donar Ioia*, poſt alia multa quæ prætermittimus ita reſpondetur, ei eſſe tribuendum, cuius dictatum nitidius fuerit, quod ita explicatur ſtatim vt cætera quæ antè latinis verbis expreſſimus vernaculo ſermone, præponantur in hęc omnino verba, *En iuciamen de Ioya deu bom yſtamens gardar qualz dictatz es may netz. Aqueſt vocales Het ſe raporta abona ſentenſa abon Romans & abel ornat de paraulas: E ſi bom troba dos, o mays dictatz ayſſi netz la vn coma lautre Deu bom attendre, & gardar qual es de melhor & de plus nauta ſentenſa & en may bos motz & notables Quar per aquels es may gracioza la preſens ſcienſa de dictar amb accort de rims, & adoux per aquel ſe iucie que melhor & plus notabla ſentenſa haura* & cætera. *Si laus dictatz es auyſſi bos comma laltres e laus a le ſo que hauer Deu & lautres no. Cel que ha ſo, no deu portar la ioya, o ſi laus dictat ſe pot applicar à lauſor de Dieu, o de la ſua Maire, e laltres no, a quel ques pot applicar à Dieu, o a la ſua maire deu hauer auantage:* tum aliquanto poſt Dictat *am bon cõpas, am bon Romans, am bel ornat de paraulas, & am ſentenſa cominal que ne porta frug cautque haia bel ſo, es yſſhorba vila, o come poma de for bela dednis poyrida.* Neronem igitur imperatorem in omnibus æquè oppidis, aut ciuitatibus agonem habentibus, præter Athenas & Lacedæmona, decertaſſe, atq; ad victoriarum huiuſmodi ſuarum proclamationem pręcone vſum conſulari viro Cluuio Rufo, qui Neronem hoc certamine viciſſe, ac populum Romanum ſimul, & orbem ſuum coronare pronuntiaret, à Xiphilino proditum legimus: quo loco ἠγωνίζετο δὲ ἐν πάσῃ ὁμοίως πόλει (ait) ἀγῶνα ἐχούσῃ κήρυκι πρὸς πάντα τὰ κηρύξεως δεόμενα, Κλουβίῳ ῥούφῳ ἀνδρὶ ὑπατευκότι χρώμενος &c. τὸ δὲ δὴ κήρυγμα τοῦ Νέρων Καῖσαρ νικᾷ τόνδε

[a] Sic Terentius vocat Muſicis nomine, quod poëticum intelligit: vt in prologo Heautontimor. Tum qđ maleuolus poëta vet⁹ dictitat, Repente ad ſtudium hunc ſeſe applicaſſe muſicum, & in prologo Hecyræ, Prope remotum iniuria aduerſarium. Ab ſtudio atque labore atque ab arte muſica. Et falli Donatum in prioris loci enarratione vel vt ipſe docuit Verderius in Cenſione in auctores antiquos fol. 19. b. Epiſt. 43. fol. 58. libri Antuerpiæ apud Plantinum impreſſi ann. 1576.

δε τὸν ἀγῶνα καὶ στεφανοῖ, τόν τε τῶν ῥωμαίων δῆμον καὶ τὴν ἰδίαν οἰκουμένην. Quibus verbis in extremum illud etiam comprobatur, quod poſt alios ſuperioris tractatus initio admonui, ab hieronicis olim ſuas fuiſſe patrias coronatas, id quod tum illo Philoſtrati *ex lib.8.de Apollonio*, cuius verba ſuperius propoſui, tum iſto inſuper D. Ioann. Chryſoſtomi loco[a] illuſtratur maiorem in modum, vbi ſic legitur. Et ſicut pręcones, athletas vincentes in medio theatro pronunciantes, ipſorum quoque ciuitates dicunt, ille de tali ciuitate, ita & hic ipſorum Dominum prędicauit, Sidrac, Miſac, & Abdenago ſerui Dei altiſſimi exite & venite huc. Omnium autem optimè oſtenditur ac velut occulis ſubiicitur à Sophocle, *Electra fol.*112. quo loco pędagogum de Oreſtis diaulo victoris renunciatione loquentem ſic admodum facit,

[a] Ex Homilia ad populum Antiochen.6. col. 59. vbi enarrat triũ puerorum ex camino ardente liberatorũ hiſtoriã Danielis cap. 3. propoſitam.

τούτων ἐνεγκὼν πάντα τ᾽ ἀπινίκια
ὠλβίζετ᾽ ἀργεῖος μὲν ἀνακαλούμενος
ὄνομα δὲ Ὀρέστης τοῦτο κλεινὸν ἑλλάδος
ἀγαμέμνονος στράτευμ᾽ ἀγείραντός ποτε
καὶ ταῦτα μὲν τοιαῦτα--

Quod tamen ab interpretibus & ſcoliaſtis Græcis Latiníſque, perperam etiam τὸ τῶν ἐπινικίων vocabulum eo loci (vt ante monui) accipientibus nequaquam animaduertitur. eò ſanè pertinet quod Themiſtius *orat.xj. protrep.in ipſo fine.in fol.*139. ad Valentinianum Iuniorem, ἐφέστιον ἡμῖν στῆσαι κρατῆρα (inquit) καὶ ἐγκαλλωπίζεσθαι τῇ πατρίδι ὥσπερ οἱ νικήσαντες ὀλυμπίασιν. item quod in illa περὶ ζεύγους oratione de Olympionicis agens Iſocrates τούς τε ἀθλητὰς ζηλουμένους ait, καὶ τὰς πόλεις ὀνομαστὰς γιγνομένας τῶν νικώντων. Et quod Plutarchus alicubi, *in comparatione Cimonis & Luculli fol.*955. οὕτω Κίμων ἐν ἡμέρᾳ μιᾷ πεζομαχίας (ait) καὶ ναυμαχίας ἅμα τροπαίῳ στεφανώσας τὴν ἑλλάδα δίκαιός ἐστιν ἔχειν τινὰ προεδρείαν ἐν τοῖς στρατηγοῖς. Illud in Nerone adhuc præcipuum fuiſſe Suetonius, *in eius vita cap.*24. quod victorem ſe (cùm id agonothetarum quondam fuerit munus, & iudicum, vel præconis potius obtemperantis agonothetis, non eius qui decertaſſet) ipſe pronunciabat, qua de cauſa & pręconio vbique contendit cùm tamen antiquitus pręcones ludorum gymnicorum (ſicuti Marcus Tullius *lib.*5.*Epiſtol.ad familiares Epiſt.*68. ad Luceium ſcribit) poſtquàm cęteris coronas impoſuiſſent victoribus eorúmque nomina, magna voce pronunciaſſent, cùm ipſi ante ludorum miſſionem corona donarentur, alium proconem adhiberent ne ſua voce ipſi ſe victores eſſe prędicarent. Atque hoc eſt quod apud Philoſtratum *lib* 4. *de Apollonio Tyanæo fol.*24. *pag.* 2. de illo principum Romanorum propudio ſcriptum legitur, ipſum relicto palatio, in Gręciam veniſſe, vt ſe pręconiis Olympicis, Pythicíſque ſubiiceret, ſed & Iſthmiis viciſſe, victorias eius iſtas ſcilicet fuiſſe, cantum ad citharam, atque pręconium. τὰ γὰρ βασίλεια ἐκλιπὼν (inquit) ἐς τὴν ἑλλάδα ἀφίκετο κηρύγμασιν ἐπιθήσων ἑαυτὸν ὀλυμπικοῖς, τε καὶ πυθικοῖς, ἐνίκα δὲ καὶ ἰσθμοῖ, αἱ δὲ νῖκαι ἦσαν κιθαρῳδίαι καὶ κήρυκες.

Adhuc de Muſico agone, expoſitus de Nerone Dionis Chryſoſtomi locus. Ara apud Altim Olympiæ lucum, vbi Muſicus agon præconum exhibitus. De præconia pedis pronunciatione. Victimarij olim præconio functi munere. Emendatum carmen vetuſtum apud Pollucem. De Tubicine ſiue Buccinatore hieronica. Περιοδονῖκαι *Hieronicarum nomina*

in publicum commentarium relata: ideóque ipſis Olympiadum numeris apud Hiſtoricos adiuncta. ſed & eorum qui ab illis eſſent ſuperati perſcripta in commentario illo nomina Dionyſio Areopagita illuſtrato. Xiſticorum grammateia. Athletarum decertaturorum nomina in albo propoſita.

CAPVT XV.

EX quibus omnibus intelligas licet, primùm quidem id quod ſubobſcurè, ac ſuppreſſo nomine Dio Chryſoſtomus *Rodiaco fol.* 233. alicubi ſcribit coronas, & victorias huiuſmodi, tanti habitas ab Imperatore quopiam ætate ſua, vt apud Elæos in certamen hanc eſſe ſummam fœlicitatis exiſtimans deſcenderit: de Nerone ipſo accipi debere, quo loco de oleagina corona olympica, vbi ea ſcribit, quæ commodius paulò poſt exhibebimus hoc adiicit. τί γὰρ οὖν ἐγγυτάτω ἐφ' ἡμῶν. ἐπίστασθε τῶν αὐτοκρατόρων τὶς οὕτω σφόδρα ἡττήθη τοῦ πράγματος, καὶ ἐπεθύμησε τῆς ἐκεῖ νίκης, ὥστε καὶ ἀγωνίσασθαι παρ' ἠλείοις, καὶ τοῦτον ὅρον ἡγήσασθαι τῆς εὐδαιμονίας. Deinde verò cognoſcas hoc etiam quod à Pauſania Eliacis *lib.1.fol.*133. *Aldi.lib.*[a] traditum, aram fuiſſe in Alteos luci olympiaci, ſeu Elei aditu, quo iter ad ſtadium: ad quam aram nulli quidem Deo ſacra fierent ab Elæis: ſed inter tubicines, pręconéſque contendi, atque decertari conſtitutum eſſet, ob coronarium ſcilicet præmium, vt arbitror, ἔστι δὲ βωμὸς ἐν τῇ ἄλτει τῆς ἐσόδου πλησίον τῆς ἀγούσης ἐς τὸ στάδιον. ἐπὶ τούτου θεῶν μὲν οὐδενὶ θύουσιν ἠλεῖοι, σαλπικταῖς δὲ ἐφεστηκόσιν αὐτῷ καὶ τοῖς κήρυξιν ἀγωνίζεσθαι καθέστηκε. Ad aram quidem, cui thymele nomen in orcheſtra theatri locum thymelicis, atque aulœdis fuiſſe ludis ſcenicis, huius initio ſermonis admonuiſſe me recordor. Et placet illo Pauſaniæ loco ſalpictarum, ſiue tubicinum, cum pręconibus coniunctio ad aram illam decertantium: quando antiquius pręconum certamen edendo tubæ ſono, & quadam bellicine, ſiue Martij, an potiùs theatralis, ac Dionyſiaci cantus modulatione: Poſteriùs autem longa, & producta pedis, qui dicebatur, hoc eſt ſolemnis (vt puto) carminis ſacrorum fortaſſe peragendorum, atque luſtralium ipſis adiunctorum ludorum muſicorum, gymnicorúmque ſiue aperiendorum, ſiue concludendorum gratia, vel eorum renunriationis, qui gymnicis muſicíſve agonibus victores eſſent declarati (nam pręco vt apud Pollucem[b] eſt, κατακηρύττειν ἡσυχίαν ἔν τε ἀγῶσι, καὶ ἱερουργίαις inter cætera καὶ τοὺς ἀγωνιστὰς ἀνακηρύττει: quod ex alio Pollucis loco ante admonui) vel edicti alicuius, ab Hellanodicis, aut agonothetis emiſſi recitatione, quæ adhibita vocis vno quaſi ſpiritu continuatæ ſumma contentione fieret: cui tamen Pedis pronunciationi pręconiæ modum adhibitum fuiſſe Iulius Pollux memorat *d.cap.13.col.*218. ſic admodum ſcribens, καὶ ἦν ἀγώνισμα σαλπιγκτῶν τὸ πρεσβύτερον εἰς δὲ φιλοτιμίαν τῶν ἐπ' αὐτῷ προελθόντων οἵ τε καλούμενοι πόδες, ἐνεθέθησαν ἔλεγχον ἔχοντες εἰς μῆκος πνεύματος & cęt. Vnde intelligere licet illud Galeni *Epidemi*, *lib.* 6. καθάπερ οἱ κήρυκες ὅταν τὸν λεγόμενον πόδα ἐκφράζουσι. Superioribus verò Pollux hoc etiam adiicit: cum initio id pręconium munus inter Eleos eorum foret apud Olympiam, qui ſacris miniſtrare ſoliti (quod & Athenęus lib. IIII. Deipnoſophiſtarum *fol.*491. *Latinæ verſionis* tradit, annis enim permultis pro pręconibus fuiſſe victimarios carnem parantes, diſcindentéſque ac vinum fundentes, qui præcones appellati fuerint, ab eo munere cuius maior digni-

a De Alti autem Olimpię luco, monuite ſemel atq; iterum (bone lector) lib. ſuperior. c.5. & cap.21. Meminit Philoſtratus in vita Apollonij è quo ſcripſi ad extremũ d.cap.5. Meminit ipſe Pauſanias Eliacorum 1. fo.131. Vnde verba propo nam.j.cap.20

b Init.cap. 12. lib.4. col. 218. & 219. vide & cap.3. lib.3. ex quo ſcripſi paulo ante.

tas

tas fuit:& ante ipſum his,vt puto,verſibus Pindarus,*Iſthmio Ode 2.antiſtrop.2.*ſubindicauerat,

> Οἵτε καὶ κάρυκες ὡ-
> ρᾶν ἀνέγνων σπονδοφόροι Κρονίδα
> Ζηνὸς Ἀλείοι,--)

primum extraneum Archiam Hyblæum præconio ibi contendiſſe, térque victoriam,& item Pythiis obtinuiſſe,iconémque adeò ipſius,vtpote hieronicæ Pythicam extare cum inſcriptione tetraſtichi, quod Pollux non prætermiſit. Ipſe cum verbis eius adferam illuſtrandis locis, quos antè à Suetonio, & Philoſtrato attuli, de Neronio circa præconium certamine de quo mirum aliorum ſilentium. *πρότερον δὲ ὀλυμπιάσι τῶν ἐπιχωρείων*(inquit)*κηρυττόντων οἱ ταῖς ἱερουργίαις ὑποδιηκονοῦντο πρῶτος τῶν ξένων ἠγωνίσατο τὰ ὀλύμπια ἀρχίας ὑβλαῖος καὶ τρεῖς ὀλυμπιάδας ἐφεξῆς ἐνίκα. καὶ πυθοῖ δὲ ἐνίκα. καὶ εἰκών τίς ἦν αὐτῷ πυθική. καὶ ἐπίγραμμα,*

> Ὑβλαίῳ κήρυκι τὸ δ᾽ Ἀρχίᾳ εὐκλεέως υἱῷ
> δέξαι ἄγαλμ᾽ εὔφρων φοῖβ᾽ ἐπ᾽ ἀπημοσύνῃ
> Ὃς τρεῖς ἐκάρυξεν τὸν ὀλυμπιάς αὐτὸς ἀγῶνα
> Οὐθ᾽ ὑπὸ σαλπίγγων. οὔτ᾽ ἀναδείγματ᾽ ἔχων.

vbi pro *τρεῖς ἐκάρυξε* reponendum *τρίς ἐκάρυξεν*,ipſa verſus & ſenſus ratio poſtulat. Ad hoc pręconij,ſiue tubicinij certamẽ pertinere crediderim, quod de Herodoro Megarenſi tubicine,ſiue buccinatore ab Amuranto Alexandrino Atheneus *ſub init. lib.*10.*Deipnoſophiſt. fol.*163. *Aldini libri*, narrat ipſum(cùm hęſitaret multum ac biberet homo magnus,& vaſtus ad trium cubitorum,atque dimidij altitudinem,ſupra leoninam pellem cubare,ſedens cœnare ſolitus) duas ſimul tubas inflaſſe, ſignúmque pugnæ dediſſe, tanta ſonitus,aut ſtrepitus vehementia,vt ægrè propellentes helepolim iuſſu Demetrij poliorcetæ Antigoni filij milites,ad murum obſeſſæ Argiuorum ciuitatis, hoc tamen, vt perficerent animis ea ratione concitatis coëgerit. Decies verò viciſſe periodum, *καὶ σαλπίζειν ἅμα, καὶ σάλπιγξι δυσὶ, κοιμᾶσθαι δὲ ἔθος εἶχεν ἐπὶ λεοντῆς μόνης. ἐσήμαινε δὲ σαλπίζων μέγιστον ἄργος γοῦν πολιορκοῦντος δημητρίου τοῦ ἀντιγόνου, καὶ οὐ δυναμένων τῶν στρατιωτῶν τὴν ἑλέπολιν προσαγαγεῖν τοῖς τείχεσι διὰ τὸ βάρος ταῖς δύο σάλπιγξι σημαίνων ὑπὸ τῆς ἁδρότητος τοῦ ἤχου τοὺς στρατιώτας ἠνάγκασε προθυμηθέντας προσαγαγεῖν τὴν μηχανήν· ἐνίκησε δὲ τὴν περίοδον δεκάκις.* Nam etſi *περιοδονῖκαι* dicti athletæ propriè (in gymnicis enim certaminibus perihodon viciſſe dici Feſtus Pompeius in Perihodos tradit qui Pythia Iſthmia, Nemea, Olympia, vicit à circumitu eorum ſpectaculorum) quando tamen iſtum non Athletica, ſed buccinatoria præſtitiſſe tradit Atheneus, laudo Dalichampium doctiſſ. qui de tubæ certamine, accipiendum iſtud cenſuit. Hoc etiam reperio inter honores hieronicis habitas connumerandum, vt videtur, ipſorum nomina ſimul,& eorum qui ſuperati forent in publicum agonum commentarium atque archium ſolitos referre,ſiue Agonothetas, ludorúmque curatores, ſiue helladonicas & Amphictyones ad perpetuam rei memoriam. Quam brem ſæpe ab claſſicis auctoribus [a], cùm Olympiadum mentionem faciunt ad-

[a] Vt à Dionyſio Halicarnaſſeo perſępe à lib. 1. fol. 57. vbi *κτίζουσι ῥώμην ἔτους ἐνεστῶτος πρώτου τῆς ἑβδόμης ὀλυμπιάδος ἣν ἐνίκα στάδιον δαϊκλῆς μεσσήνιος ἄρχοντος ἀθήνησι χαρόπου.* & ſimiliter in toto illo hiſtoriarum ſuarũ opere à ſeptima illa Olympiade vſque ad ſecũdam & octuageſimam Olympiadẽ cuius in hæc verba mẽtionem facit, li. 10. fo. 676. edit. Vvechel. *ἔτι δὲ τῆς ὀγδοηκοστῆς καὶ δευτέρας ὀλυμπιάδος, ἣν ἐνίκα στάδιον λύκος θέσσαλος ἀπὸ λαρίσης, ἄρχοντος ἀθήνησι χαιρεφάνους ἐτῶν τριακοσίων ἐκπεπληρωμένων ἀπὸ τοῦ ῥώμης συνοικισμοῦ. Ποπλίου Ὁρατίου καὶ Σέξτου Κοιντιλίου δεδεγμένων τὴν ὕπατον ἀρχήν.* & ad finem huius libri, f. 84 & in ipſo initio li. 11. de 83. Olympiade ſic ſcriptum, *ἐπὶ δὲ τῆς ὀγδοηκοστῆς καὶ τρίτης ὀλυμπιάδος ἣν ἐνίκα στάδιον Κρίσων ἱμεραῖος ἄρχοντος ἀθήνησι φιλίσκου.* &c. Quãuis nonnunquã omiſſum patriæ ſtadiodromi nomẽ reperias vt Agatharchi circa 61. Olym. in lib. 4. fo. 244. interdum ipſum ſtadij vocabulum, vt lib. 3. f. 177. de Martio qui capeſſit imperium *ἐνιαυτῷ δευτέρῳ τῆς [...]ριακοστῆς καὶ πέμπτης ὀλυμπιάδος ἣν ἐνίκα σφαῖρος ὁ λακεδαιμόνιος*, &c. & ſimiliter lib. 6. fol. 367. ad 72. Olymp. Et lib. 9. fo. 617. & 618. ad 79. vt apud Diodor. Sicul. perſæpe. Et lib. 13. fo. 375. de Olymp 92. *νικήσαντος ἐξαιρέτου*

ditum quoque ab ipſis legimus, eius qui quaque Olympiade vicerit, nomen, qua de re tota libri ſequentis cap. XXIII. ſubtilius. ξὺν θεῷ diſſeretur & plenius De Iſthmiorum commentariis quibus non victores modo, ſed victi quoque percenſerentur, hoc eſt quos illorum quiſque ſuperaſſet, vnum Plutarchi locum in memoriam reuoco, vbi Corinthiorum exulibus, ab Ageſilao reſtitutis (cùm Argiuos tunc temporis Corinthum tenentes, & Iſthmia agentes ſuperueniens ſacra Deo facta, omnémque apparatum Ageſilaus relinquere pulſos coëgiſſet) ipſe rogatus vt ludis præſideret, omniáque diſponeret Agonothetarum more, talem honorem reſpuiſſe dicitur, ac tantùm, ipſis iuſta facientibus adfuiſſe cum copiis, ſecuritatis præſtandæ gratia: poſt vbi ſe recepiſſet, inſtauratis Iſthmiis ab Argiuis nonnullos denuò victores fuiſſe, alios qui victores priùs fuerant, cùm ludis intereſſet Ageſilaus, & ſuperatos, & ſub hoc nomine in commentarium relatos: ἐπεὶ δὲ τῶν Κορινθίων οἱ φυγάδες ἔτυχον παρόντες ἐδεήθησαν αὐτοῦ τὸν ἀγῶνα διαθεῖναι (inquit) τοῦτο μὲν οὐκ ἐποίησεν. αὐτῶν δὲ ἐκείνων διατιθέντων, καὶ συντελούντων παρέμεινε, καὶ παρέσχεν ἀσφάλειαν. ὕστερον δὲ ἀπελθόντος αὐτοῦ, πάλιν ὑπ' ἀργείων ἤχθη τὰ ἴσθμια, καί τινες μὲν ἐνίκησαν πάλιν. εἰσὶ δὲ οἱ νενικηκότες πρότερον ὕστερον δὲ ἡττημένοι ἀνεγράφησαν. Quo etiam aſpexit haud dubiè Dionyſius Areopagita in Eccleſi. Hierarch. quodam loco [a] vbi περὶ τῶν πρὸς τὸ τοῦ θανάτου πέρας ἰόντων ὡς ἐπὶ τέλος ἱερῶν ἀγώνων egit hoc quoque ſubiiciens quod de mortuis in Chriſto tanquàm de Hieronicis gentilibus in commentarium relatis accipiendum eſt, τὰ δὲ καθαρὰ τῶν ἱερῶν ψυχῶν ὁμόζυγα καὶ ὁμοπόρευτα σώματα συναπογραφέντα καὶ συναθλήσαντα κατὰ τοὺς θείους αὐτῶν ἱδρῶτας ἐν τῇ τῶν ψυχῶν ἀτρέπτῳ κατὰ τὴν θείαν ζωὴν ἱδρύσει συναπολήψεται τὴν οἰκείαν ἀνάστασιν. Atque huc pertinuit quod grammatēa ſua, vt acta, ſiue commentarios rei Athleticæ in ipſis aſſeruarent habuiſſe Xyſticos, locúmque his ad ea conceſſum ab Imperatoribus oſtenſuri ſumus libro tertio [b], vbi περὶ τῶν ἡβητηρείων καὶ τῆς ἐφηβείας diſſeretur, ſicuti Athletas nomen certamine dediſſe, ídque in album deſcribi curaſſe, in arenam decenſuros, alio eiuſdem libri loco c.16. docebimus & ſubſcriptiones in archio, ſiue grammateio agonum factas, ab iis qui curulibus equis inter ſe contenderent libro ſuperiore [c] oſtendimus.

διαγωνισαμένου, & lib.14. fol. 396. de Olym. 94. & fo.425. de Olym. 96. Et fo.445. (vbi etiã patria victoris omittitur Teriris) de Olym. 97. & fol.451. de Olymp 98 & lib.17. fo.582. de Olym 112. & fol.622. de Olymp. 114. ſicuti & apud Thucyd. lib.3 fo.85. ἦν δὲ ὀλυμπιὰς ἣ Δωριεὺς ῥόδιος τὸ δεύτερον ἐνίκα. Rurſum Dionyſius omittit nonnunquã victorẽ Olympicis, vt lib.7 fol.419. ἐπὶ τῆς ἑξηκοστῆς καὶ τετάρτης ὀλυμπιάδος ἄρχοντος ἀθήνησι Μιλτιάδου. Et initio lib.9. f. 559 de 75 Olympi. & ad fin. lib.11. fol. 736 de 84. Olymp. ſicuti Diodorus quoque li.16 fo.605. de Olym. 113. cum tamen Olympiadẽ & Archontem, & conſules nominet Ioſephus quoq; lib.16. cap.5. fol.496. de Olymp.192. Alioqui Diodorus ipſe Olympiadem enumerans nomen ſtadio Victoris eiuſque patriæ adiicit, vt lib.13. fol.348. de Olymp.92. & lib.11. fo.266. de Olymp.76. & fo.269. de Olymp.77. & fo.275. de Olymp. 78. & fo.281. de Olymp.80. & fol.285. de Olymp.81. & lib.12. fo.293. de Olymp.83. & fo.302. de Olymp.8. & fo. 305. de Olymp.87. & fo.311. de Olymp.88. & alibi ſæpe lib.13.14.15.16.17.19. & 20. fol.779. vſque ad Olympiadem 119, De 120. Olymp. mentio apud Pauſaniam Eliacôn 2. fo.148. cuius anno ſecundo Hieronem Agathocli ſucceſſiſſe in Siciliæ tyrannide ſcribit. Sic fere vt Olympionicæ ipſiúſque patriæ nomen non omittat, τὴν δὲ ἀρχὴν εἶχε ἔτει δευτέρῳ τῆς ὀλυμπιάδος ἐπὶ ταῖς εἴκοσι καὶ ἑκατὸν, ἣν Κυρηναῖος στάδιον ἐνίκησεν ἴδαιος.

a Cap.7. περὶ τῶν ἐπὶ τοῖς κεκοιμημένοις τελουμένων fol.214. b Cap.23. ad extremum. Et item ſub finem, cap.27.

c Ad extremum cap.3. lib.1. De archio agonum vide j. cap.17. huius libri. Et cap.20. vbi συγγραμμάτων mentio.

Hieronicarum gloria ex Proedria. qui ἰσόθεοι & Herculi æquales Philippus Crotonienſis Olympionica iam mortuus, at Euthymus Pugil etiamnum viuus conſecratus. Cæleſtium nomen Athletis apud Horatium: Quod noua ſignificatione acceptum. Athletarum ex voto anathemata. Coronarij agones nõ coronati, qui στεφανῖται Hieronicæ Spartano regi depugnaturo proximi aderant, Quod in honore ab ipſis habitum.

CAP. XVI.

POſſis & illud gloriæ apud Tertullianum interpretari de prima in ſpectaculis ſede hieronici conceſſa, cuius tum Plinius eo libri ſexti,

& de-

& decimi loco,quem inferius exhibebo,tum Xenophanes illo quod antea protuli carmine commeminit.

καί κε προεδρίην φανερὴν ἐν ἀγῶσιν ἄροιτο.

Sane apud Græcos olympionicem eſſe,prope maius & glorioſius habitum, quam Romæ triumphaſſe, Cicero in ea pro Flacco, memorat,& in Tuſculanis quæſtionibus,eſſe quibus olympiorum victoria conſulatus ille antiquus videatur. quamobrem hieronicam ἰσόθεον νομιζόμενον eo Luciani loco, cuius verba, in hanc rem ſuperius paulo exhibita fuêre *cap.* 11. *buiuſce libri*, legimus: Herculi ſcilicet illi æqualem ludorum victori ac præſidi,de quo pluribus ex Hygino,& aliis à me actũ fuit. Quin etiam auctor locupletiſſimus D. Ioan. Chryſoſtomus pugiles ab ethnicis olim pro aliis habitos tradit[a]: aſpiciens hic quidem,ſed ille quoque (id quod verius arbitror) ad illã in primis quæ ab Herodoto in Terpſichore, ac poſt eum ab Euſtathio enarratur, de Philippo Butacide filio Crotonienſi Olympionica poſt obitum ab Ægeſtanis conſecrato,& ſacrificiis etiam propitiato,hiſtoria,de qua libro ſuperiore *cap.*14.*ſub initium* verba fecimus: ſed ad illam quoque ac multo potius,de Euthymo pugile Locrenſi à Plinio ſecundo[b] in hæc omnino verba relatam hiſtoriam,Conſecratus eſt viuus,ſentienſque oraculi eiuſdem iuſſu, & Iouis Deorum ſummi à ſtipulatu Euthymus picta ſemper olympiæ victor,& ſemel victus.Patria ei Locri in Italia,ibi imaginem eius & Olympiæ alteram eadem die tactam fulmine, Callimachum vt nihil aliud miratum video.Deúmque iuſſiſſe ſacrificari, quod & viuo factitatum, & mortuo:nihílque adeo mirum quàm hoc placuiſſe Diis.Recte pro Diis habitos Chryſoſtomus inquit quos ab Horatio *lib.* 4. *Carminum od.* 2. cæleſtes propterea vocatos equidem cenſeo: quo loco aliter tamen ab interpretibus vulgaribus accepto ſic cecinit,

Siue quos Elæa domum reducit,
Palma cœleſtes,pugilémve,equúmve
Dicit:& centum potiore ſignis
Munere donat.

Nam & quod de domum reductione hieronicarum ait Poeta id ſatis à me aliis auctoribus in hanc rem aduocatis, antea expoſitum fuit.Quod vero ſignorum, hoc eſt ſtatuarum, ſeu iconum mentionem iniicit,quibus hieronicarum, in agonum ſacrorum locis memoria conſeruaretur, ea de re plenius paulo pòſt à nobis tractabitur. Comparat enim poëta laudes Hieronicis tributas ab ipſorum enchomiaſte Pyndaro, cum ſtatuis perpetuandæ ipſorum memoriæ cauſa poſitis:quod non ſatis immò nullatenus ab illis interpretibus, ne vetuſtioribus quidem perceptum ſcias non magis quam illis ipſis D.Chryſoſtomi,& Luciani teſtimoniis circa Hieronicas pro Diis habitos à veteribus,manifeſtam fieri mẽtem Horatij,alio quodam loco *Od.* 1. *lib.*1. *carmin. ſub init.* de agonibus apud Olympiam equeſtribus, atque curulibus canentis,vt Olympionicas ad Deos vſque terrarum dominos, adeptione palmæ ſiue victoriȩ dicat euehi:quod nihil eſt aliud, quam Diis computari vel æquari atque comparari.

Sunt quos curriculo puluerem Olympicum
Collegiſſe iuuat:metaque feruidis

[a] Homilia 66.ad populũ Antioch. meminit & Euſeb. c.5. de præpar.Euangel.citatus in hanc rem à Mercuriali cap.14. lib.1. art.gymnaſt, huc fortaſſe aſpexit idẽ ille Chryſoſtomus priore ad Theodorum lapſum parænesi epiſt.5.co.863. eo loco vnde verba ꝓferam.7.cap. 27.

[b] Cap.47. lib 7. natur. hiſto.De hoc Eutymo Locrenſi ac ipſius robore facta mentio lib.1.cap.5.ab Æliano.

Euitata rotis, palmáque nobilis
Terrarum dominos euehit ad Deos.

Quod cùm perſuaſum haberent veteres, ideo ipſos, ſi vincerent, ludis præſertim Olympicis, aliiſque ſacris vouere, ac dicare Diis, & clypeos, & ſtatuas, aliaque magni pretij donaria quæ Deorum templis reponerentur (vnde ἀναθήματα dicta) vetuſtæ memoriæ libri comprobant. De Periandro quidem hiſtoricus Ephorus apud Diogenem Laërtium *lib.*1. *in eius vita fol.* 36. retulit vouiſſe illum, Si quadrigis viciſſet Olympia ſtatuam auream Deo (Ioui ſcilicet) poſiturum, victoria vero potitum & voti reum auro deficiente fæminis, ſub feſtum quempiam diem, ornatis mundum omnem detraxiſſe, quem voti ſoluendi cauſa Olympiam miſerit. ἀλλὰ καὶ ἔφορας ἱστορεῖ (ait) ὡς εὔξαιτο εἰ νικήσειεν ὀλύμπια τεθρίππῳ χρυσοῦν ἀνδριάντα ἀναθεῖναι. νικήσας δὲ καὶ ἀπορῶν χρυσίου κατά τινα ἑορτὴν ἐπιχώριον κεκοσμημένας ἰδὼν τὰς γυναῖκας πάντα ἀφείλετο τὸν κόσμον, καὶ ἔπεμψε τὸ ἀνάθημα. Cæterum à cordatis tamen & fortibus viris, quales Lacedæmonij non adeò magni Olympionicæ habiti, vt non pulchrius, ac præſtantius, atque adeò magis honorificum ſibi fœmina etiam apud illos exiſtimauerit filium victorem in acie amiſiſſe quàm Olympionicam habere ſuperſtitem: quod eius fœminę dictum verè maſculum atq; Laconicum quando dignum Plutarchus ἐν ἀποφθέγμ. λακαινῶν duxit, vt literis proderet, piaculum eſſe me facturum arbitrer, Si de Olympionicarum gloria, & apud veteres ethnicos exiſtimatione diſceptans ſilentio prętermittam. Igitur hæc ea de re Plutarchi verba lubēs memoria repeto, ἄλλη πομπὴν τελοῦσα πάνδημον ἤκουσεν ἐπὶ τῆς παρατάξεως νικᾶν τὸν υἱόν, ἐκ δὲ τῶν τραυμάτων πολλῶν γινομένων θνήσκειν· οὐ περιελομένη οὖν τὸν στέφανον ἀλλὰ σεμνυνθεῖσα πρὸς τὰς πλησίον εἰπεῖν, ὡς πολλῷ κάλλιον ὦ φίλαι ἐστὶν ἐν παρατάξει νικῶντα τελευτᾶν, ἢ τὰ ὀλύμπια περιγινόμενον ζῆν. Habitum autem illud glorioſi præmij loco apud veteres Lacedæmonios, vt in hoſtem eunti Regi Spartano comites, immò propugnatores, atque (vt vetuſto in hac ſignificatione verbo vtar) latrones ſiue protectores adforent. Etenim ex numero eorum qui Coronario (ſic malo στεφανίτην ἀγῶνα vertere apud Plutarchum *in Lycurgo pag.*98. cùm Xylandro, ſicut aurum coronarium à veteribus vocatur: quàm quod Cruſerium facere video, Coronato dicere) certamine victores extitiſſent: vnum aliquem in prælium Rex adducere ſecum ſolitus: cuius rei vnum ſed qui mihi ſit pro centum millibus, habeo teſtem Plutarchum illum in Lycurgo, vbi, ἐχώρει δὲ ὁ βασιλεὺς ἐπὶ τοὺς πολεμίους (inquit) ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ στεφανίτην ἀγῶνα νενικηκότα. Itaq; cum Laconi cuipiam grādis eſſet Olympiis oblata pecunia, maluiſſetq; inſuper illa habita dimicare: deinde ſine magno labore, tum de colluctatore victoriam reportaſſet: Quærenti alteri ſic fere, Quo tibi hæc Lacon victoria? ſubridentem ipſum reſpondiſſe, ille optimus auctor hiſtoriæ narrat, πρὸ τοῦ βασιλέως τεταγμένος μαχοῦμαι τοῖς πολεμίοις. Ante Regem in acie locatus aduerſus hoſtem depugnabo. Eandem Spartanorum hieronicarum prærogatiuam ab ipſo Plutarcho in Sympoſiacis problematibus *lib.*2. *quæſt.*5. reperio celebratam his omnino verbis, ἐν δὲ λακεδαίμονι τοῖς νενικηκόσι στεφανίτας ἀγῶνας ἐξαίρετος ἦν ἐν ταῖς παρατάξεσι χώρα περὶ αὐτὸν τὸν βασιλέα τεταγμένους μάχεσθαι.

Priuile-

Priuilegia publica Hieronicis conceſſa: in quibus immunitas. Annonaria commoda ſiue obſonia, de quibus Iureconſultorum loci, non ſatis à vulgaribus interpretibus percepti exponuntur. Communia in Prytaneo δόρπου λύσις apud Pyndarum Athenæi locus eximius. κτεάνων vocabulum apud Xenophanem, Poſſeſſiones *agonothetica. Σύγκτησις ἀγωνέφορος apud Iurisconſultum. Paraſitum horreum, atque Acheium. Item Herculis* Pa*raſiti apud Athenæum.*

CAP. XVII.

RVrſum illo apud Tertullianũ loco quem explicare inſtitui priuilegiorum publicorum vocabulo iſta de qua Imperatores eo, quod exponimus reſcripto, cogitarunt à muneribus ciuilibus, & publicis, itémque ab omni præſtatione, ſiue functione vacatio, & excuſatio deſignatur, quam Honorius, & Theodoſius [a] quodam Iuris noſtri loco priuilegium vocarunt Antoninus Imp.[b] beneficium. Suetonius *in Auguſti vita cap.* 18. ipſe de athletis agens proinde, atque Tertullianus priuilegium, vbi Auguſtum ait Athletis & conſeruaſſe priuilegia, & ampliaſſe. De iſto autem immunitatis priuilegio hieronicis ab omni antiquitate conceſſo ita Iulianus Imperator pro Argiuis[c], vt & ἀτέλειαν & προνομίαν vocet: quo loco τεττάρων γὰρ ὄντων ὡς ἴσμεν τῶν μεγίστων, καὶ λαμπροτάτων ἀγώνων, περὶ τὴν ἑλλάδα: ἠλεῖοι μὲν ὀλύμπια, δελφοὶ δὲ πύθια, καὶ τὰ ἐν ἰσθμῷ κορίνθιοι, ἀργεῖοι δὲ τὴν τῶν νεμέων συγκροτοῦσι πανήγυριν· πῶς οὖν εὔλογον ἐκείνοις μὲν ὑπάρχειν τὴν ἀτέλειαν τὴν πάλαι δοθεῖσαν. τοὺς δὲ ἐπὶ ὁμοίοις δαπανήμασι ἀφεθέντας πάλαι τυχὸν δὲ οὐδὲ τὴν ἀρχὴν ὑπαχθέντας νῦν ἀνῃρῆσθαι τὴν προνομίαν, ἧς ἠξιώθησαν. Cùm corona igitur, immunitatis quoque priuilegium adeptos hieronicas ipſe Caſſianus eo loco, quem poſteà [d] proferemus docet ſtipendiorum ciuicorum appellatione annonaria commoda, id eſt mercedes, & ſalaria, ſiue obſonia intelligenda reor: quæ & pro Agonibus Iſelaſticis non ex eo die, quo eſſent athletæ coronati, ſed quo eorum quiſque in ciuitatem ſuam εἰσήλασεν ἄν, prẹſtanda Traianus Imper.[e] cenſuit: atque conſultanti Plinio reſcripſit. Hæc quidem annua exſolui à ciuitatibus vnde Hieronicæ oriundi, ſolita. Quæ à Papiniano[f] præmia quæ propter coronas ſacras præſtantur, nominata video: Ipſorum verò commodis condemnato placuiſſe interdici, & eam pecuniam iure pignoris in cauſam iudicati capi: nempe iam debitam cuius dies vel ceſſit ſi non venit, quæque adeò peti & exigi potuit, aut non inutiliter aliquando exactum iri iam certum eſt: annonariam pecuniam. Spem verò eorum præmiorum quæ pro coronis, athletis penſitanda ſunt, hoc eſt annonas cibaria, obſoniave quorum dies nondum neque venit neque ceſſit priuata pactione pignorari minimè admittendum eſſe reſcripſit Alexander[g] Imperator: & ideò nec ſi generale pactum de bonis omnibus pignori obligandis interuenerit tenere, circa illam ſpem præmiorum ſcilicet: quod accipiendum de præmiis illis vtique cenſeo, quæ ob futuras coronas, atque victorias athletæ ſibi pollicentur, non quæ ob præteritas, annua obſonia (vnde annonæ vocabulum fortaſſe ductum) vtpote iam ſibi debita, quorum tamen dilata in diem certam poſitio eſt, meritò expectant. Ob futuras etenim victorias & coronas præmia non obligantur pignori: non tam quod illorum eſſe quẹdam alea videatur, præſertim ſi qui ea obligat, nondum hieronica, nec in herculis pue-

a Lib. 1. de quibus muneri vel prẹſtatio iuncta l. 3. eod tit. & l. 6. de profeſſ. & med. l. 1. Cod.

b Lib. 1. Co. de profeſſ. & med. lib. 1.

c In Epiſt. quadam ſiue titulo pro Argiuis fo. 256. eius operum Lutetiæ nuper à Duuallio excuſorũ anno 83.

d Sequenti lib. paulo poſt principium vbi de probatione Athletarum.

e Epiſt 119. & 120. l. 10. Epiſt. Plinij Secundi.

f L. commodis 40. D. de re Iud.

g L. ſpe eorum 5. C. Qui potior. in pignor.

rorum (de quibus libro primo actum eſt) numerum, vtpote nondum eius nomine in archij ſiue grammatcij tabularium,albúmve perſcripto relatus fuerit vt annonaria iſta vel alia quælibet coronarum præmia poſſet percipere vel ſe in diem eſſe percepturum ſciret:quàm quòd publicè interſit, ad voluptatem quæ populo paratur, ne ab animoſa, ſtrenuáque decertatione (ad quam ſpe præmiorum auferendorum accendi athletæ ſolent) quando quæ aliis illi obligauerint, ipſi vtique perlaturi non ſint,omnino retrahantur.Quæ ratio ceſſat in præmiis ob preteritas coronas iam debitis,quæúe debitum iri iam certum eſt: quæ tamen ipſa propterea quòd athleta iam condemnatus ſit, non magis quàm ſtipendia militibus, aut profeſſoribus debita, in cauſam iudicati capi ac retineri præſes prouinciæ minimè paſſurus eſt, vbi rem iudicatam aliis rationibus exequi poterit quemadmodum à Seuero & Antonino [a] reſcriptum olim didici.Quæ omnia vix eſt à noſtris legum magiſtris vt explicentur, quæ aſſequutus eorum qui ſcripſére,videtur nemo: hic adeò viſum mihi,qui omnibus prodeſſe cupio,intereà loci depromere.

a L. ſtipendia 4. C. de execut. rei iudic.

¶ Hactenus de ciuilibus & Iſelaſticis hieronicarum annonis atque ſtipendiis: Nam quæ Olympionicis antiquitus dabantur in Prytanæo forſitan conuiuio annonæ ſiue obſonia: iis non per annum (niſi fallor) ſed ſemel Olympiadibus ſingulis, ſiue luſtris, aut donec feſti ludorum dies elaberentur apud Elæos excipi conſueuerant. Ita igitur iſtud Pauſaniæ *Eliacon primo fol.127.* intelligo, ἔστι δὲ καὶ ἑστιατόριον ἠλείοις καὶ τοῦτ᾽ ἔστι μὲν ἐντὸς τοῦ πρυτανείου τοῦ οἰκήματος. τοῦ τῆς ἑστίας ἀπαντικρύ: τοὺς δὲ τὰ ὀλύμπια νικῶντας ἑστιῶσιν ἐν τούτῳ τῷ οἰκήματι. Quo ex loco nimirum ille alter Pindari mirum quantùm illuſtratur, mutuóque ipſi affulget, neſcio an ſatis hactenus perceptus ab interpretibus, περὶ τῆς τοῦ δόρπου λύσεως Olympionicarum ode x. *ſtroph.3.* vbi de inſtitutore ludorum Olympicorum Hercule,

--σταθμᾶτο ζάθεον ἄλσος πατρὶ μεγίστῳ περὶ δὲ πάξαις
ἄλτιν μὲν ὅγ᾽ ἐν καθαρῷ διέκρινε. τὸ δὲ
κύκλῳ πέδον, ἔθηκε δόρπου λύσιν τιμάσαις πόρον ἀλφεοῦ.

Vtrumque illorum iſto tertio Athenæi[b] verſus ex Antiphone in Geminis quoſdam proponentis, vel potius noſtram de iis ſententiam, atque interpretationem firmatam, atque comprobatam quantum poteſt arbitror: vbi paraſitus artificium ſuum, aut vitæ potius paraſiticæ inſtitutum ita commendat, vt non minùs ſibi paratum honoris cauſa prandium ſine ſymbolo dicat,quàm ipſis olympionicis in Prytanæo exhiberi ſoleat, quin ipſum quoque in Prytanæo videri ſemper eſſe cùm ſit vbique aſymbolus,

b Li.6. Deipnoſoph. fol. 79. Ald. exēp. Græc. & Lat. interpretat. Lugduni nuper excuſæ fo.177.

ἵνα δὲ μὴ πολλὰ μακρολογῶ δι᾽ ἡμέρας
τεκμήριόν τι παμμέγεθες οἶμαι γ᾽ ἐρεῖν
ὃ τῶν παρασίτων ὡς τετίμηται βίος
γέρα γὰρ αὐτοῖς ταῦτα τοῖς τ᾽ ὀλύμπια
νικῶσι δίδοται χρηστότητος εἵνεκα
Σίτησις οὐ γὰρ μὴ τίθενται συμβολαὶ
πρυτανεῖα ταῦτα πάντα προσαγορεύεται.

Ad priora illa obſonia, ſiue quæ ipſorum vicem darentur ſtipendia publica hieronicis, vnde alerentur, qui patrias ſuas coronauerant referen-

dum

dum hoc cenſeo, quod è Colophonij Xenophanis, paulò antè fuit exhibitum,

> καὶ σιτεῖν δημοσίων κτεάνων
> ἐκ πόλεως——

Quod ſatiſne rectè doctiſſimus interpres his Latinis reddiderit (Additur etiam publico ſumptu) ambigo, cùm ad poſſeſſiones illas agonotheticas ſumptibus omnibus ſacrorum certaminum ab antiquis deputatas Xenophanis illud vocabulum κτεάνων pertinere videatur, quarum ita fit in iure noſtro [a] mentio vt de ipſis accipiendum non immeritò τὸ σύγκλησιν ἀγωνοφόρον apud Modeſtinum[b] excellentiſſimus iuris antiſtes Cuiacius[c] aduerſus illorum audaciam, qui ex Ariſtotele ἀγωνοφόρον (illud ſcilicet quod non intelligerent deprauatum exiſtimantes auſi ſunt reponere. Ac ſimiliter cùm gymnicos ludos Herculeos nuncupatos ab ipſorum Braſide illo heroe, cuius & in agonibus, ſiue ſtadiis, & palæſtris ſigna dedicata, & poſita ſuperiore libro comprobatum plurimis veterum teſtimoniis fuit: non abſona fortaſſe coniectura ſeu potius diuinatio hæc noſtra, quam proponam, eruditis auribus futura eſt, quid enim in tanta veteris memoriæ obſcuritate certi, ac manifeſti à mediocris ingenij, vel doctrinæ homine quamlibet laborioſo? & tamen ita ſentio, donec erroris ab eruditioribus, quàm ego ſum coarguar, ob ea quæ dicta ſunt potuiſſe in paraſitio illo horreo, quo primitias ſacri frumenti paraſitis recondebant ludorum curatores, ſiue prouinciales ſacerdotes illis epulum vel annuum, vel quotidianum potius de ſumptu publico ex illis agonotheticis, quæ dixi prædiis redacto præbere hieronicis, qui in Herculis paraſitorum cœtum allecti poſt victoriam forent. Quam in rem iſtud ex Athenæi *lib. 6. Deipnoſo. fol. 78. Aldini libri* quodam loco libet depromere, vbi verba quædam ex inſcriptione columnæ in Caſtoris & Pollucis (Deorum enagoniorum vtique, hoc eſt, ludis præſidentium) fano poſitæ referuntur, ἀλλὰ μὴν περὶ γε τῶν παρασίτων ὁ λόγος, κἂν τῷ ἀνακείῳ ἐπί τινος στήλης γέγραπται· τοῖν δὲ βοοῖν τοῖν ἡγεμόνοιν τοῖν ἐξαιρουμένοιν, τὸ μὲν τρίτον μέρος εἰς τὸν ἀγῶνα, τὰ μὲν δύο μέρη, τὸ μὲν ἕτερον τῷ ἱερεῖ, τὸ δὲ τοῖς παρασίτοις. vbi tres in partes duo boues ſelecti, ſic diuiſi vt agoni vna, ſacerdoti altera, paraſitis tertia cederet, & poſteà è Cratetis libro ſecundo de ſermone Attico πρότερον δὲ ἐκαλοῦντο παράσιτοι οἱ ἐπὶ τὴν τοῦ ἱεροῦ σίτου ἐκλογὴν αἱρούμενοι· καὶ ἦν ἀρχεῖόν τι παρασίτων· & poſteà de Archio, ſiue paraſitio ὅτι δὲ καὶ ἀρχεῖον ἦν αὐτῶν ἐν τῷ αὐτῷ νόμῳ τάδε γέγραπται εἰς τὴν ἐπισκευὴν τοῦ νεὼ τοῦ ἀρχείου καὶ τοῦ παρασιτίου. καὶ τῆς οἰκίας τῆς ἱερᾶς διδόναι τὸ ἀργύριον & cætera. ἐκ τούτου δῆλόν ἐστι ὅτι ἐν ᾧ τὰς ἀπαρχὰς ἐτίθεσαν τοῦ ἱεροῦ σίτου οἱ παράσιτοι, τοῦτο παρασίτιον προσηγορεύετο. ταῦτα ἱστορεῖ καὶ φιλόχορος ἐν τῇ ἐπιγραφομένῃ τετραπόλει μνημονεύων τῶν καταλεγομένων τῷ ἡρακλεῖ παρασίτων. quæ poſtrema notanda verba cenſeo de paraſitis Herculis.

a L. vlti. de fun. patrim. & l. penult. de diuerſ. præd. vrban. & ruſt. C. lib. iij. quatũ iſta deſumpta eſt ex Nouell. 3. Martiani de prædiis ciuitat. om.

b l. Titia 34. §. 1. D. de lega. 2.

c In cõmentar. ad tres poſtremos Cod. libros ad d. l. vltim.

Adhuc de annonarijs Hieronicarum ſumptibus ex Dionyſio Athenæo, Laërtio & Plutarcho cuius alter quidam locus exponitur. Victorialia ſeu Victricia carmina Hieronicis ab ipſorum amicis olim præbita ἑστιᾶν τὰ ἐπινίκια ἦγον νικητήρια. De Autolyco Hieronicâ excepto cœna victoriali è Xenophonte atque Athenæo, cuius interpres notatur. Item de Phoco ex Plutarcho, huius itidem notato interprete: Ac etiam ex Athenæo quem corruptum interpres non animaduertit nos integritati ſuæ reſtituimus & explicauimus. Hieronicis Soſicli & Agathoni, à Muſico agone victorialem cœnam amicos præbuiſſe.

CAP. XVIII.

PRæterea referendum ad ſumptus illos annonarios pro athletis autumo, quod fructus ex huiuſmodi victoriis, per totum vitæ tempus athletas percepiſſe, vt abunde ipſis eſſet vnde ſe alerent Dionyſius Halicarnaſſeus[a] retulit, ſic fere καὶ ἀγωνιζομένῳ ταῦτα καθ' ἕκαστον ἀγῶνα, καὶ παυσαμένῳ παραμένουσι τὸν βίον σύμπαντα οἱ καρποὶ ἀπὸ τῆς νίκης τὴν περιουσίαν τοῦ βίου ἄφθονον παρέχοντες, tùm verò quod mulo vetulo iuniores tamen, & robuſtiores ad vecturam comitanti, atque adeò qua poſſet cohortanti, cùm ædem Mineruæ Athenienſes conderent, frumentum, hordeúmque publicum ad ſatietatem vſque, tanquam ſi opus ipſe quoque faceret, exhiberi voluiſſe, velut in Prytaneo ſportula, ſiue annona ei decreta, ſicut athletæ iam ætate confecto Ælianus[b] quodam loco memorat, ἀλλ' ἐὰν ἐς κόρον σιτεῖσθαι καὶ τὸν δῆμον (inquit) ἐκτίνειν τὸ ἀργύριον ἐν πρυτανείῳ τρόπον τινὰ ἀθλητῇ σιτήσεως δοθείσης ἤδη γέροντι. Denique hoc quoque quòd cùm creſcerent in immenſum huiuſmodi ſumptus in hieronicas ab Athenienſibus facti in eos (inquam) qui ſuæ ditionis forent Solon modum ipſis lege lata præſtituerit, ſed ita vt dapſilius, atque liberalius longè Olympionicis, quam reliquis hieronicis demenſum præberi voluerit, ſi Diogeni Laërtio[c] fides, cuius hæc ferè verba ſunt συνέστειλε δὲ τὰς τιμὰς τῶν ἐν ἀγῶνι ἀθλητῶν. Ὀλυμπιονίκῃ μὲν τάξας πεντακοσίας δραχμάς, ἰσθμιονίκῃ δὲ ἑκατόν, καὶ ἀνάλογον ἐπὶ τῶν ἄλλων. ἀπειρόκαλον γὰρ ἐξαίρειν τὰς τούτων τιμάς: cuius rei Plutarchus etiam in eius vita[d] commeminit, vbi ſic eſt τῷ δ' ἴσθμια νικήσαντι δραχμὰς ἔταξεν ἑκατὸν δίδοσθαι. τῷ δ' ὀλύμπια πεντακοσίας: vnde intelligendus eſt omnino alter Plutarchi[e] locus: vbi tradit Polycritæ Lyſimachi filiæ ab Athenienſibus tantam decretam fuiſſe, quanta ſolet Olympionicis tribui annonam, quingentas drachmas igitur. ἔτι δὲ Λυσιμάχου θυγατέρα Πολυκρίτην ἀπολειπόντος ὁ Καλλισθένης φησὶ καὶ ταύτῃ σίτησιν ὅσην καὶ τοῖς ὀλυμπιονίκαις ὁ δῆμος ἐψηφίσατο. Victorialibus inſuper priuatorum, tamen annorum cœnis, atque conuiuiis excipi ſolitos hieronicas etiam pueros, eorúmque parentes atque amicos intimos apud veteres Græcos ex Athenæi, Xenophontis, & Plutarchi locis ſimul comparatis colligo, quod dicebatur τὰ νικητήρια vel ἐπινίκια ἑστιᾶσθαι Autolycus, qui pueros panathenæis pancratio, vicerat, amator ipſius Callias Hipponici filius, patremque ipſius ad curulis certaminis ſpectaculum deduxit, eoque finito, ipſis aliiſque amicis domi ſuæ apud Peireum epulum præbuit. qua de re ita Xenophon[f], Καλλίας γὰρ ὁ Ἱππονίκου ἐρῶν ἐτύγχανεν Αὐτολύκου παιδὸς ὄντος, καὶ νενικηκότα αὐτὸν παγκράτιον ἧκεν ἄγων ἐπὶ τὴν θέαν. ὡς δὲ καὶ ἱπποδρομία ἔληξεν ἔχων τόν τε Αὐτόλυκον, καὶ τὸν πατέρα αὐτοῦ ἀπῄει εἰς τὴν ἐν Πειραιεῖ οἰκίαν. συνῆπτο γὰρ αὐτῷ καὶ Νικήρατος &c. αὐτὸς γὰρ προσῆλθε τοῖς ἀμφὶ Σωκράτην, καὶ εἶπεν εἰς καλόν γε ὑμῖν συντετύχηκα ἑστιᾶν γὰρ μέλλω Αὐτόλυκον, καὶ τὸν πατέρα αὐτοῦ ἐπειτα γὰρ αὐτῷ οἱ μὲν γυμνασάμενοι, καὶ χρισάμενοι, οἱ δὲ καὶ λουσάμενοι παρῆλθον. Αὐτόλυκος μὲν οὖν παρὰ τὸν πατέρα ἐκαθέζετο οἱ δ' ἄλλοι ὥσπερ εἰκὸς κατεκλίθησαν. Athen. quoque *lib. 5. Deipnoſoph. ſub init. in fol.* 54. ἀλλὰ μὴν καὶ τὸ Ξενοφῶντος συμπόσιον. καίπερ ἐπαινούμενον, οὐκ ἐλάττους ἔχει τούτων ἐπιλήψεις. Καλλίας μὲν γὰρ συνάγει τὸ συμπόσιον ἐπειδήπερ τὰ παιδικὰ αὐτοῦ Αὐτόλυκος παναθηναίοις παγκράτιον ἐστεφανώθη,

ἂν τέχνη ... ἀθλητάς, fol. 42.

[b] Lib. 6. de animal c. 49. huc ea pertinent quæ inferius adfero ad extremũ ſermonis 28. hoc ipſo lib de alimonia equis Circẽſibus præſtita. Quæ verò hiſtoria hoc loco ab Æliano enarratur eam & apud Plutarchum in Marco Catone, fol. 610. libri Stephanici poſſis deprehendere, ὁ δὲ τῶν Ἀθηναίων δῆμος οἰκοδομῶν τὸν Ἑκατόμπεδον (ait) ὅσας κατενόησεν ἡμιόνους, μάλιστα τοῖς πόνοις ἐγκαρτερούσας ἀπέλυσεν ἐλευθέρας νέμεσθαι καὶ ἀφέτους. ὧν μίαν φασὶ καταβαίνουσαν ἀφ' ἑαυτῆς πρὸς τὰ ἔργα τοῖς ἀνάγουσι τὰς ἁμάξας ὑποζυγίοις εἰς ἀκρόπολιν συμπαρατρέχειν καὶ προηγεῖσθαι καθάπερ ἐγκελευομένην, καὶ συνεξορμῶσαν. ἣν καὶ τρέφεσθαι δημοσίᾳ μέχρι τελευτῆς ἐψηφίσαντο.

[c] In Solone lib. 1. de vita Philoſoph. fol. 20. lib. à Steph. excuſ.

[d] In Solon. fo. 166. lib. à Steph. excuſ.

[e] In Ariſtide ad finem in fo. 614.

[f] In Sympoſio ſtatim in ipſo initio fo. 509. edit. Stephan. Hic eſt Autolycus athleta quem cum baculo ſublato cædere pararet Callibius Spartiata preſidio arcis Athenarum à Lyſandro impoſitus ipſe illum cruribus ſublatum proſtrauit in terram (vti Plutarchus Lyſandro memorat fo. 808.) robore ſcilicet artificióque ac more athletico.

νώθη, καὶ εὐθὺς οἱ κατακλιθέντες τῷ παιδὶ προσέχουσι τὸν νοῦν. καὶ ταῦτα τοῦ πατρὸς παρακαθημένου. vbi perperam interpres Latinus recentior. τὸ παγκράτιον, Quinquertionem addidit. De Phoco filio Phocionis cum Panathenæi. victoriam ex pugna de curru commiſſa reportaſſet Plutarchus *in Phocionis vita fol.*1377. narrat, multis petentibus victori epulum victoriale præbere, Phocionem reiectis cæteris vni hanc munificentiam permiſiſſe, qui cùm ſplendidum, & faſtuoſum paraſſet conuiuium, cæterum hoc quoque operã cumprimis dederat, vt pedibus aduenietium conuiuarum lauacra ex vino cum aromatibus præſto eſſent, ac exhiberentur. Quod aduertens Phocion ita filium Phocum, vinoſum alioqui ac diſſolutum adoleſcentem, compellaſſe fertur, Non compeſces inquit ſocium tuum, ô Phoce (ſic malo quàm quod Cruſerius amicum noſtrum vertit) qui victoriam deformat tuam, φωκίων δὲ τῷ υἱῷ βουλομένῳ ἀγωνίζεσθαι (ait ille) παναθηναίοις ἀποβάτην ἐφῆκεν &c. νικήσαντος δὲ, καὶ πολλῶν αἰτουμένων ἑστιᾶσαι τὰ νικητήρια τοὺς ἄλλους φωκίων παραιτησάμενος, ἑνὶ τὴν φιλοτιμίαν ταύτην παρεχώρησεν. ὡς δὲ ἐλθὼν ἐπὶ τὸ δεῖπνον, ἄλλην τε σοβαρὰν ἑώρα παρασκευὴν, καὶ ποδονιπτῆρας οἴνου δι' ἀρωμάτων προσφερομένους τοῖς εἰσιοῦσι καλέσας τὸν υἱὸν οὐ παύσεις (ἔφη) τὸν ἑταῖρον ὦ φῶκε διαφθείροντά σου τὴν νίκην quam hiſtoriam ita expreſſam ab Athenæo tamen ſciendum eſt tanquam non à ſocio filij cœna fuerit patri, & filio victori parata, ſed pater filio, ipſiuſque ſociis epulum ob filij victoriam præbuerit, ſic quidem, vt verba in autographo Græco, quod omnino ſequutus Dalichampius eruditiſſimus interpres concepta ſunt, νικήσαντος γοῦν αὐτοῦ (de Phoco loquitur) ἵπποις παναθηναίοις. ὡς ὁ πατὴρ εἱστία τοὺς ἑταίρους συνελθόντων εἰς τὸ δεῖπνον λαμπρὰ μὲν ἦν ἡ παρασκευὴ, καὶ τοῖς εἰσιοῦσι προσεφέροντο ποδονιπτῆρες οἴνου δι' ἀρωμάτων.

Sed cum cætera omnia cum Plutarchi verbis conueniant, equidem non dubito quin hic Athenæi locus mendo grauiſſimo laboret ita perſanandus vt, pro εἱστία τοὺς ἑταίρους legatur mutatione facillima & (vt ſic dixerim) familiariſſima, ἑστιᾶτο ὑφ' ἑταίρους συνελθόντων deleto poſteriore σ, quod deſumptum, & repetitum deprauata pronunciatione ex initio ſubſequentis vocabuli, priore verò immutato in φ & ſeparatis, quæ per errorem coaluerant præcedentibus literis in libro alioqui corruptiſſimo. Hæc igitur caſtigati vt ſuadeo loci huius, erit ſententia quæ prioris illius quem à Plutarcho ſuperiùs expreſſi: vt ab amico, ſiue ſocio filij nõ minus intemperante, ac nepote ſeu prodigo, quàm eſſet Phocus (nam ſimiles cum ſimilibus veteri prouerbio facile congregantur) cum ipſo, & Phocion huius pater illa cœna victoriali vna cum aliquot amicis adeò ſplendidè exceptus fuerit. Et ſanè ſiue Phocus, ſiue Phocion cœnã præbuiſſent, nõ fuit quamobrem hic filio iuberet ſocium admonere, vt tam inſignem victoriam Phoci hac ſua intemperantia fœdare deſineret: quam ſibi potiùs imputare debuit pater ſiue ipſe, ſiue apud ſe ſociis cœnam filius præbuit. Verba enim iſta qua cum illis Plutarchi congruunt ſubdita legas apud Athenæũ ὃς ἰδὼν ὁ πατὴρ καλέσας τὸν φῶκον οὐ παύσεις, ἔφη, τὸν ἑταῖρον διαφθείροντά σου τὴν νίκην, & ſtatim de Callia Hipponici filio ita loquitur vt aſotorum, ac nepotum, lurconum inquam, & prodigorum numero aſcribat illum ſcilicet à quo ſuperiùs memoraui exceptum cœna victorem pancratio Panathenaico Autolycum puerum, & ipſius

patrem οἶδα καὶ ἄλλους ἀσώτους πολλοὺς, περὶ ὧν ὑμῖν καταλείπω ζητεῖν, πλὴν καλλίου τοῦ ἱππονίκου, ὃν καὶ οἱ τῶν παίδων οἴδασι παιδαγωγοί.

Sic ob victoriam non gymnicorum, aut equeſtrium, ſed muſicorum agonum cœna exhibebatur ab amicis victori antequam gymnici ludi committerentur, vt ex iis colligitur, quæ ſuperiore libro bis attuliſſe me recordor Plutarchi *quæſt. 4. ſympoſi. problem. in princip.* verbis σωσικλέα τὸν κορωνῆθεν πυθίοις νενικηκότα ποιητὰς εἱστιῶμεν τὰ ἐπινίκια. & ex iſtis Athenæi *lib. 9. Deipnoſophiſt. ſub. fin. in fol.* 69. Agathonem dicentes tragœdia viciſſe Lenæis hoc eſt Bacchicis ludis, ob quam victoriam epulum exhibitum fuerit, qua de re agentem Platonem temporis rationem, quo id factum ſit nullam habuiſſe, multúmque à rei geſtæ ordine abſceſſiſſe, ἀειστίων ἐφ' οὗ τὸ συμπόσιον ὑπόκειται ἀνηγμένων πρὸ τεσσάρων ἐτῶν εὐφήμου πρότερος ἦρξεν. καθ' ὃν πλάτων τὰ ἀγάθωνος νικητήρια γέγραφεν &c. ὅλως γὰρ λῆρος ἐστὶ τῷ πλάτωνι τὸ συμπόσιον. ὅτε γὰρ ἀγάθων ἐνίκα πλάτων ἦν δεκατεσσάρων ἐτῶν. ὁ μὲν γὰρ ἐπὶ ἄρχοντος εὐφήμου στεφανοῦται λυναίοις &c. ἐφ' οὗ τὰ ἐπινίκια ἀγάθωνος ἑστιῶνται. tum ex Platone [a] ſubiicit, ἀλλ' εἰπέ μοι πότ' ἐγένετο ἡ συνουσία αὕτη, κἀγὼ εἶπον ὅτι παίδων ἔτι ὄντων ἡμῶν ὅτε τῇ τραγωδίᾳ (apud Platonem eſt παιδ. ἡμ. ὄντ ἔτι ὅτε τῇ πρώτῃ τραγω) ἐνίκησεν ὁ ἀγάθων ὅτι δὲ πολλὰ ὁ πλάτων παρὰ τοὺς χρόνους ἁμαρτάνει δῆλόν ἐστιν ἐκ πολλῶν &c. Adiicit autem Plato[b] ſequenti poſt victoriam ob ipſam, agendis gratiis eum cum chori ſociis peragendis Deo ſacrificiis vota exoluiſſe τῇ ὑστεραίᾳ ᾗ ἢ τὰ ἐπινίκια ἔθυεν αὐτούς τε, καὶ οἱ χορευταί. Cœnam autem victorialem in ædibus victoriis Agathonis exhibitam iſta Platonis euidenter oſtendunt, quę aliquanto poſt adiicit, καὶ ἐρέσθαι αὐτὸν ὅποι ἴοι οὕτω καλὸς γεγενημένος, καὶ τὸν εἰπεῖν ὅτι ἐπὶ δεῖπνον εἰς ἀγάθωνος. χθὲς γὰρ αὐτὸν διέφυγεν τοῖς ἐπινικίοις φοβηθεὶς τὸν ὄχλον ὡμολόγησα δ' εἰς τήμερον παρέσεσθαι. Tum de Agathonis victoria Socrates ad ipſum[c] ἡ γὰρ σὴ (σοφία) λαμπρά τε, καὶ πολλὴν ἐπίδοσιν ἔχουσα. ἥγε παρὰ σοῦ νέου ὄντος οὕτω σφόδρα ἐξέλαμψε, καὶ ἐκφανὴς ἐγένετο πρώην ἐν μάρτυσι τῶν ἑλλήνων πλέον ἢ τρισμυρίοις. Ex quo etiam perſpicua efficitur noſtra illa loci Athenaici caſtigatio: nimirum hieronicæ, aut quibuſlibet agonibus victores neutiquam certè quidem non prius ipſi amicos excipere cœna, ſed excipi ab amicis conſueuerant, gratulationis ſcilicet ſuique in amicum victorem ipſiuſque parentem beneuoli animi teſtandi gratia: ſicuti aduentitiam, eandémque viaticam cœnam redeunti è peregrinatione aliqua dari apud veteres à propinquis, & amicis ſolitam (δεῖπνον ὁδοιπορικὸν ab Athenæo, ὑποδεκτικὸν à Plutarcho dicitur) cuius pleriſque locis apud Plautum mentio fit, prolatis aliorum auctorum teſtimoniis ante annos admodum viginti cap. VI. lib. I. Semeſtrium docere memini, quam ad rem alia complura poſſim adiungere quæ huius loci ac temporis non eſſe arbitror.

[a] In ipſo τοῦ συμποσίου initio fol. 173. edit. Steph.

[b] Initio Sympoſij fo. 173.

[c] In fo. 175. vide & in fo. 194. idipſum.

Ab Alcibiade, Leofrone, aliiſque amicos, immò alios pleroſque victoriali conuiuio exceptos: De Empedoclis & Ionis ob victoriam equeſtribus & Muſicis ludis partam in populum munificentia. Epulum amicis à Scopa pugile, ac Hieronica exhibitum. Confirmata loci Athenaici ſup. capite prolata reſtitutio reprehenſo interprete, ludis triumphalibus à numerario datum populo epulum, & Aemilij Pauli æmulatione in Macedonia ab Antiocho Rege apud Daphnem non tam ex Romano. quam è Græco vetuſto more quem Conon Athen. & Philippus Macedo in cæteris tenuerint Mendum è Suda ſublatum. Atheneo adhibito. A Sylla victore præbita populo epula ſumptuoſiſſima, ſicut olim à Valerio primo Conſule Romano poſt triumphum & ab Herode poſt celebratum varijs agonibus feſtum conditæ Cæſareæ diem.

CAP.

CAP. XIX.

SVperiora verò nolim ſic accipi, tanquàm prorſus hoc negem à victoribus athletis, poſt ſuum reditum exceptos amicos, aut ſodales feſtiuo aliquo epulo, quale hi anteà ipſis, eorúmque parentibus præbuiſſent. Nam & Alcibiadem poſt celebres illas Circenſibus Olympicis victorias ἀφειδῶς ἑστιάσαι πολλοὺς multos perliberaliter conuiuio excepiſſe, cùm ex hoſtium numero alij alia, vinum autem & τὴν ἄλλην ὑποδοχήν, hoc eſt & cętera inuitatis epulo excipiẽdis neceſſaria Leſbij prębuiſſent à Plutarcho *in Alcibiade fol.* 357. traditur. immò non multos tantùm, ſed vniuerſam hominum quæ ad ludos, feſtáque Olympica conuenerat multitudinem, peractis Olympio Ioui ſacrificiis, ſcilicet quod primus, ſecundus, ac tertius curriculo victor eſſet renunciatus, quemadmodum libro tertio dicemus, idque ipſum ſimiliter Leofronem Olympionicam feciſſe Athenæus [a] narrat, Empedoclem verò Agrigentinum equis in eodem certamine victorem cùm eſſet Pythagoricus, animatíſque cibis abſtineret, è myrrha, thure, pretioſiſque aliis odoribus fictum bouem illis diſtribuiſſe, qui in eo totius Græciæ conuentu occurriſſent ἀλκιβιάδης δὲ ὀλύμπια νικήσας (inquit) ἅρματι πρῶτος, καὶ δεύτερος, καὶ τέταρτος εἰς ἃς νίκας, καὶ εὐριπίδης ἔγραψεν ἐπινίκιον, θύσας ὀλυμπίῳ διῒ τὴν πανήγυριν ἅπασαν εἱστίασε, τὸ αὐτὸ ἐποίησε καὶ λεόφρων ὀλυμπιάσιν ἐπινίκιον γράψαντος τοῦ Κείου Σιμωνίδου Ἐμπεδοκλῆς δὲ ὁ Ἀκραγαντῖνος ἵπποις ὀλύμπια νικήσας πυθαγορικὸς ὤν, καὶ ἐμψύχων ἀπεχόμενος ἐκ μύρνης, καὶ λιβανωτοῦ, καὶ τῶν πολυτελεστάτων ἀρωμάτων βοῦν ἀναπλάσας διένειμε τοῖς εἰς τὴν πανήγυριν ἀπαντήσασιν. & adiicit ſuperioribus Athenæus Ionem Chium Athenis, in agenda tragœdia victoriam adeptum Athenienſium cuique viritim fictile Chium largitum fuiſſe, ὁ δὲ χῖος ἴων τραγῳδίαν νικήσας ἀθήνησιν ἑκάστῳ τῶν ἀθηναίων ἔδωκε χῖον κεράμιον. Denique apud Scopam quoque pugilem coronatum, cui carmen quale componi victoribus ſolet mercede pacta Simonides ſcripſerat grande conuiuium in honorem eiuſdem victoriæ fuiſſe, adhibitúmque ei cœnæ Simonidem, & cũ nuncio excitus foret quod eum duo iuuenes equis aduecti deſiderare maiorem in modum dicebantur, vix eo limen egreſſo triclinium ſiue conclaue illud, vbi epularetur Scopas concidiſſe immò ſuprà conuiuas corruiſſe narrat poſt Ciceronem in ſecundo de Oratore Fabius xj. inſtitut. orat. cap. 11. vnde verba ſuperiùs cùm de epinicio carmine agerem protuliſſe me recordor. Quæ tametſi vera ſunt, hoc nihilominus intereà omni aſſeueratione confirmo, nihil eſſe propterea, cur minus probabilem caſtigationem Athenaici loci noſtram aliquis exiſtimare debeat, ſi mentem auctoris, ita vti decet attentè conſiderauerit: quanquam interpretum Plutarchi perſpicaciſſimorum Xilandri, & Cruſerij in ſuis ad Phocionem adnotationibus Athenæum citantium. oculos illos Lynceos fefellit, ac latuit, manúmque Dalichampij ipſius medicam exploratæ virtutis, ac fidei apud Athenæum, iſtud eo periculoſius, quod in imo lateret, ac difficilioris curationis vlcus euaſit, noſtræ (vt ſpero) ceſſit. Ceſſiſſe verò, iſta etiam ipſius Athenæi [c] verba in extremo eiuſdem libri ea de re agentes omnino comprobant, quæ vel ideò quod Autolyci patrem præferunt omittere non debeo Xenophontis ἀνιστορησίαν (non ſine calumnia fortaſſe auctoris incuſantia) καθάπερ οὐδὲ καλὸς ξενοφῶν ὃς ἐν τῷ συμποσίῳ ὑποτίθεται καλλίαν.

a Lib. 1. Deipnoſoph. ſub initiũ in fol. 4. ex quo eadem omnia Sudas in Ἀθλωτῆς.

c Lib. 5. Deipnoſo.

τὸν ἱππονίκου, αὐτολύκου τοῦ λύκωνος ἐρῶντα καὶ νενικηκότος αὐτοῦ παγκράτιον ἑστίασιν ποιούμενον, καὶ σὺν τοῖς ἄλλοις δαιτυμόσι παρόντα τὸν ἴσως μηδὲ γεννηθέντα, ἢ περὶ τὴν παιδικὴν ἡλικίαν ὑπάρχοντα. ἔστι δὲ οὗτος ὁ καιρὸς καθ' ὃν ἀριστίων ἄρχων ἦν· ἐπὶ τούτου γὰρ εὔπολις τὸν αὐτόλυκον διδάξας διὰ δημοστράτου χλευάζει τὴν νίκην τοῦ αὐτολύκου. Vbi quod eruditiſſ. alioqui Dalichampius Calliam epulantem vertit, probare nullo modo poſſum: cùm præbentem conuiuium, aut epulum, iuxta ipſam verborum proprietatem, & eorum, quæ ſuperius enarrata ſunt rationem interpretari debuerit ἑστίασιν ποιούμενον quod eſt παρεχόμενον & quod materna lingua dicimus, ducto forſitan etymo, à Græcia [a], *Faiſant le feſtin*: alio Græco verbo ὑποδοχὴν ποιούμενον: cùm Plutarchus quoque ita ἑστιάσεις τῷ δήμῳ πολυτελεῖς ποιεῖσθαι de Sylla ſcripſerit, eo quem inferius [b] proponam loco Scirrhæis quidem ludis, prope Athenas, cum iuuenum choro, qui ſecum decurriſſent, victorem pentaploa poculo donatum pro pręmio cum ipſis inſuper commeſſatum, aut quod malim, conuiuio, ſeu epulo exceptum ex Athenæi Deipnoſophoſt. xj. libro ſuperiùs de præmiis agonum vetuſtis agens docui, ſicuti poſt partam victoriam ab imperatoribus Romanis datum militibus, atque Romam ipſam poſt triumphum peractum, & amicis, & populo epulum antiquitus, in Capitolio, & Herculis ipſa cella Athenæi, Ioſephi, Dionis, & aliorum auctorum locis adhibitis comprobare poſſim: quos alibi commodiùs proferam, ſi non illis adiunxero potius, quos in eam rem illo capite ſexto dudum à Plutarcho, Dione, Zonara exhibui, vbi hoc quoque docui, Romæ, qui ludos darent ab ipſis epulum præberi ſolitum, & nonnunquam inter ipſa eorum ſpectacula. Itaque & Antiochum Regem æmulatione Pauli Æmilij Romani qui ludos in Macedonia ediderat dum omni munificentiæ, largitionis, aut profuſionis genere ipſum ſuperare tentabat, ludis illis apud Daphnem ſumptuoſiſſimo pompæ apparatu editis, adiunxiſſe inſuper ſplendidiſſima conuiuia, quibus hoſpites, quos vndique ludorum cauſa, miſſis etiam legatis acciri iuſſerat, acciperet Poſſidonij fide ab Athenæo [c] proditum his verbis ἀντίοχος βασιλεὺς ἐπιτελῶν τοὺς ἐν δάφνῃ ἀγῶνας ἐποιήσατο καὶ αὐτὸς ὑποδοχὰς λαμπρὰς ὥς αὐτός φησι ποσειδώνιος, & cætera quæ ibi videas licet: vt viritim integra fercula, & cibaria conuiuiis diſtribueret, & alia multa largiretur, quæ ſingillatim ille non eſt grauatus perſequi.

Nam quod hoſpites conuiuiis exceperit hoc imitatione Romanorum, qui morem Græcum tenuerant ab iſto factum iſta Dionyſij Halicarnaſſei [d] verba comprobant, vbi de ludis ex voto dictatoris Poſtumij à Senatu Romano decretis ἐν δὲ ταῖς ἱεραῖς ἡμέραις ταύταις πολλὰ μὲν καὶ ἄλλα ἐγίνετο νόμοις ἑλληνικοῖς κατά τε πανηγυρισμοὺς, καὶ ξένων ὑποδοχάς, καὶ ἐκεχειρίας ἃ πολὺ ἔργον ἂν εἴη λέγειν. & hic enim & apud Athenæum, vt ſæpe apud Plutarchum iis locis quos lexicographi non prætermiſêre τῶν ὑποδοχῶν vocabulo, conuiuia ſeu epula ſignificari ſentio. De Paulo Æmilio quod dixi ſpectacula ſimul cum ſacrificiis, & verò epula in Macędonia Gręcis victorem profligato Perſeo, & capto prębuiſſe Plutarchus *in eius vita fol.* 492. *&* 493. prodidit his omnino verbis: θέας δὲ παντοδαπῶν ἀγώνων, καὶ θυσίας ἐπιτελῶν τοῖς θεοῖς, ἑστιάσεις καὶ δεῖπνα προὔθετο χορηγία μὲν ἐκ τῶν βασιλικῶν ἀφθόνως χρώμενος & cæt. ἔλεγεν τῆς αὐτῆς εἶναι ψυχῆς παρατάξεώς τε προστῆναι καλῶς, καὶ συμποσίου τὴν μὲν ὅπως φοβερωτάτη τοῖς πολε-

[a] Vt ſpiritus aſper in digāma Æolicū tranſierit ἑστιάσεις Feſt. Quāquam non ignoro, propius ac verius eſſe vt à Feſti vocabulo à Latinis oriundo ſit deductū: idq; ideo quod Feſtis & ſolennibus diebus publicis priuatíſque dari vt antiquitus apud ethnicos (qua de re lib. 1. Semeſt. cap. 6. plenè diſſerui) ſic apud noſtros hodiéque cōuiuia ſeu epula ſolitum.

[b] Hoc ipſo cap. ad extremum.

[c] Lib. 5. Deipnoſoph. fol. 68. Ald. exēp. De ludorum autem apparatu illo ſūptuoſiſſimo egerat idem auctor. in fo. 57. eo. lib. vbi de Græcorū citatione aut euocatione ad ludos Regis illius iuſſu facta.

[d] Lib. 7. antiquit. Rom. fol. 475. edit. Vveche. poſt ſacrificia exceptos cōuiuio à Regibus amicos atque hoſpites aut populares paſſim reperias. Diodorus Sicul. lib. 20. f. 766. de Agathocle ἔθυε τοῖς θεοῖς καὶ λαμπρὰς ὑποδοχὰς τῶν φίλων ἐποιεῖτο. & fo. 772. de Ptolomæo, καὶ θύσας τοῖς θεοῖς χαριστήρια, τοὺς φίλους εἱστία λαμπρῶς.

πολεμίοις τὸ δ᾽ ὡς εὐχαριστότατον ἢ τοῖς σωιζοῦσιν. Eiuſdem auctoris verba de conuiuio quo Antonius triumuir conſtituendæ Reipub. Græcos Athenis poſt allatum de ſuperato Labieno nuncium exceperit, hoc loco iterum proponere, nihil attinet, quæ ſuperiore libro *cap.* 29. exhibuiſſe me recordor. Iſta potius Diodori Siculi *lib.* 16. *biblioth. fol.* 539. *vnde alia quæpiam attuli lib. ſuper. cap.* 29. de conuiuio Græcis vndique illò qui confluxerant exhibito poſt certamina & ſacrificia Olympica, ob Olynthum expugnatam à Philippo Macedone, iuuat in eam rem quam dixi depromere: πανήγυριν δὲ μεγάλην συστησάμενος καὶ λαμπροὺς ἀγῶνας ποιήσας πολλοὺς τῶν ἐπιδημούντων ξένων ἐπὶ τὰς ἑστιάσεις παρελάμβανε. παρὰ δὲ τοὺς πότους πολλαῖς ὁμιλίαις χρώμενος καὶ πολλοῖς μὲν ποτήρια διδοὺς κατὰ τὰς προπόσεις, οὐκ ὀλίγοις δὲ δωρεὰς ἀπονέμων, πᾶσι δὲ μεγάλας ἐπαγγελίας εὐχερήστως ποιούμενος, πολλοὺς εἶχεν ἐπιθυμητὰς τῆς πρὸς αὐτὸν φιλίας. Philippi patris imitatione Alexander magnus (ſi qua Sudæ fides) poſt ſuperatos nauali pugna Lacedæmonios munito Peiræo, & peracto hecatombes ſacrificio Athenienſes omnes epulo excepiſſe, ídque narrat ab Athenæo illo *in ἀθηναίοις* his admodum verbis, ὁ μέγας ἀλέξανδρος κἀκείνην νικήσας ναυμαχίαν λακεδαιμονίους, καὶ τειχίσας τὸν πειραιᾶ ἑκατόμβην θύσας πάντας εἱστίασεν ἀθηναίους, Sed mendoſus eſt Sudas, quod enim Alexandro ille, id ipſe Athenæus *li.* 1. *Deipnoſoph. in princip. in fol.* 4. Cononi tribuit ſic fere ſcribens, τοιοῦτος ἦν τῇ μεγαλοψυχίᾳ ὁ μέγας ἀλέξανδρος, κόνων δὲ τῇ περὶ κνίδον ναυμαχίᾳ νικήσας λακ. καὶ τειχ. τὸν π. ἑκατ. τῷ ὄντι θύσας, καὶ οὐ ψευδωνύμως παν. ἀθην. εἱστίασεν. Male igitur apud Sudam κἀκείνην legitur cuius vice reponendum καὶ κόνων: & quod Alexandro illius verbis, hoc ipſum Cononi Athenæi fide aſſignandum admoneo. Sanè populo Rom. magnifica, & ſumptuoſa conuiuia victorem Syllam præbuiſſe, adeò, vt ſuperamenta obſoniorum in profluentem quotidie deiicerentur, vinum verò quadragenarium & vetuſtius ebiberetur Plutarchus *in Sylla fol.* 866. his verbis memorat: ἀποθύων δὲ τῆς οὐσίας ἁπάσης ὁ σύλλας τῷ ἡρακλεῖ δεκάτην, ἑστιάσεις ἐποιεῖτο τῷ δήμῳ πολυτελεῖς, καὶ τοσοῦτον περιττὴ ἦν ἡ παρασκευὴ τῆς χρείας, ὥστε παμπληθῆ καθ᾽ ἑκάστην ἡμέραν εἰς τὸν ποταμὸν ὄψα ῥιπτεῖσθαι, πίνεσθαι δὲ οἶνον ἐτῶν τεσσαράκοντα, καὶ παλαιότερον. Herodes denique vt apud Ioſephum ἰουδαικ. ἀρχαιολογ. *lib.* 26. *cap.* 9. *ſub initium in fol.* 496. legimus exhibitis ob Cæſareæ à ſe conditæ dicationem Augusti Cæſaris nomini factam agonibus variis atque ſpectaculis, non populorum modò legatos, ſed & alios quoſlibet qui vndique illius celebritatis gratia conuenerant, ſuper hoſpitia, menſis quoque, ac exquiſitis epulis omnes excepit: ἅπαντας ἐξεδέξατο καταγωγαῖς καὶ τραπέζαις καὶ διηνεκέσιν ἑορταῖς. Longè anteà & verò à prima triumphi quod Romulus de Cęcinatibus & Antemnatibus apud Romam egit, origine, Romani è victoria reuerſi à popularibus enim gratulationis affecti genere oblatis etiam plenis vino crateribus, menſis pręterea omni eduliorum ſpecie refertis, quas aduenientibus nobiliſſimi quique ciues parauerant: id quod à Dionyſio Halicarnaſſeo *lib.* 2. *Rom. antiquit. fol.* 192. in hęc verba traditur οἱ δ᾽ ἐκ τῆς πόλεως ὑπηντων αὐτοῖς ἅμα γυναιξί τε καὶ τέκνοις παρ᾽ ἀμφω μέρη τῆς ὁδοῦ τῇ τε νίκῃ συνηδόμενοι καὶ τὴν ἄλλην ἅπασαν ἐνδεικνύμενοι φιλοφροσύνην. ὡς δὲ παρῆλθεν ἡ δύναμις εἰς τὴν πόλιν κρατηρσί τε ἐπετύγχανεν οἴνῳ κεκραμένοις καὶ τραπέζαις τροφῆς παντοίας γεμούσαις αἳ παρὰ τὰς ἐπιφανεστάτας τῶν οἰκιῶν ἔκειντο, ἵνα τοῖς ἐμφορεῖσθαι

βουλομένοις ᾖ. Præbitum itaque non à Romulo triumphatore (hic quidem) ſed ipſi ac victoribus militibus eius comitibus victoriale huiuſmodi conuiuium. At aliquantò poſteà, triumpho Valerij primi Romæ conſulis vtrumque factum narrat idem auctor: *lib.5.fol.*291. Nam quemadmodum à Romanis ipſius milites crateris, menſiſque plenis, ſic & à ipſo conſule re diuina facta die triumphi nobiliſſimos quoſque è populo itidem epulo exceptos dignum putauit vt ad memoriam poſteritatis traderet, atque hoc quidem hic admodum verbis ὑπαντῶσα δ' αὐτοῖς ἥ τε βουλὴ θριάμβου καταγωγῇ ψηφισαμένη κοσμῆσαι τὸν ἡγεμόνα. καὶ ὁ δῆμος ἅπας κρατῆρσι καὶ τραπέζαις ὑποδεχόμενος τὴν στρατιάν· ὡς δ' εἰς τὴν πόλιν ἀφίκοντο πομπεύσας ὕπατος, ὡς τοῖς βασιλεῦσιν ἔθος ἦν ὅτε τὰς τροπαιοφόρους πομπάς τε καὶ θυσίας ἐπιτελοῖεν, καὶ τὰ σκῦλα τοῖς θεοῖς ἀναθεὶς, ἐκείνην μὲν τὴν ἡμέραν ἱερὰν ἦγε, καὶ τοὺς ἐπιφανεστάτους τῶν πολιτῶν ἑστίασιν προσθεὶς ὑπεδέχετο.

Salaria, & annona profeſſorum à conſtitutionibus principalibus. Item ſtatuæ ipſorum, Sed & pilæ luſorum. Icones Hieronicarum ἰσομέτρων. Grandiores euerſæ Imaginum nomen. Imagines quæ nudæ, aut Perizomate velatæ. Equæ aureæ dicata apud Olympiam effigies, & Cleoſthenis agitatoris cùm biga inſcriptis etiam equorum nominibus. Statim athletarum Iconicis inſcriptiones additæ συγγραμμάτων vocabulum apud Dionyſium. Ode Epinici. Emendatus obiter Ariſtides. Eo ſtatu geſtúque corporis hieronicarum Icones effictæ, ac poſitæ, quod ipſi tum fuerant, cùm vincerent. Aemilius Probus interim explicatus & emendatus. Ladæ curſoris ſtatua. Item Clitomachi.

CAP. XX.

PORrò autem cùm ciuica huiuſmodi ſtipendia, quæ dixi ſuperius hieronicis præſtari antiquitus ſolerent, qui & à muneribus excuſabantur, hoc exemplo liberalium ſtudiorum magiſtros profeſſores, atq; antiſtites, ſiue grammaticos, aut oratores, ſiue legum doctores, itemque militum medicos (quos Reipublicæ gratia ipſos abeſſe conſtat) cæteroſque qui medendi cura funguntur, intra præſcriptum ſcilicet numerum poſteà quàm abeſſe Reipub. cauſa deſierint, tum decreto decurionũ immunitatem conſequi principes[a] voluerunt: tum verò etiam ſalaria, & mercedes pro annonis, & ſportulis auferre: quo facilius liberalibus ſtudiis, & memoratis artibus multos inſtituerent, commodáque annonaria ipſis è populi viribus, hoc eſt, reditibus, commodiſque miniſtrari[b]. Quin etiam exemplo itidẽ athletarum hieronicarum profeſſores quoque illi, ſtatuis, & iconibus ob eam quam dixi modò rationem à veteribus honorabantur. Ac Victorinum quidem Rhetorem D. Auguſtinus *cap.2.lib.8.confeßion.* doctorem nobilium Senatorum complurium, ob inſigne præclari magiſterij, quod, ciues huiuſmodi (ait ille) eximium putant ſtatuam in Romano foro meruiſſe, atque accepiſſe ſcribit, vſque ad illam ætatem idolorum veneratorem, factum poſteà Chriſtianum. Sic Proæreſio Sophiſtæ, qui Conſtantis principis iuſſu Romam appulerat cùm apud Romanos magnam ſui admirationem commouiſſet, erectam æneam iconicam, & æqualis mẽſuræ ſtatuam, cum hac inſcriptione: Regina Roma Regi eloquentiæ ab Eunapio *in Proæreſio fol.*149. his verbis expreſſum reperio, ἀπέστειλε γοῦν αὐτὸν ὁ βασιλεὺς εἰς τὴν μεγάλην ῥώμην φιλοτιμούμενος οἵων βασιλεύειν ἔλαχεν &c. πολλὰ δὲ ἐπὶ πολλοῖς ἀγασθέντες, καὶ τυχόντες ἰσταίνων ἀνδριάντα κατασκευασάμενοι χαλκοῦν ἰσομέτρη-

τον

a Lib. 1. Co. de Decret. dec. ſuper immunit. quib. conced. lib. 10 d.l. 1. 4 5. 6. C. de profeſſ. & med. l. ἐὰν δύο. D. de excuſat. tutor. vide Cuiaciũ ad d. l. 1.

b d. l. 6. Co. de profeſſ. & l. 9. Archiatri eo. tit. Medicus ſub Alexandro Seuero vnus Palatinus Salariũ accepit. Cæteri omnes qui ad ſex fuerũt annonas binas, aut ternas accipiebant: ita vt mundas ſingulas conſequerentur: alias alter ſicuti Lampridius in eius vita retulit, vbi notandũ ab annonis quæ in ſpeciebus pręſtarentur diſtingui ſalaria, quæ forſitan in pecunia numerata pendebãtur.

την ἀνέθηκαν ἐπιγράψαντες ἡ βασιλεύουσα ῥώμη τὸν βασιλεύοντα λόγων. Quid quod non modò profeſſoribus literarum Athenienſes, ſed cùm longe pluris manuarias, & plebeias artes, quàm partam eruditione rerum intelligentiam facerent, pilæ quoque luſoribus, olim decreuiſſe ſtatuas legimus, ſicuti olim de Ariſtonico Caryſtio quodam Alexandri Sphæriſta apud Athenæum *lib.*1.*Deipnoſoph. fol.*11. ſcriptum reperias ob eius artis peritiam, & ciuitate donatũ & inſuper ſtatua ὅτι ἀριστόνικον τὸν καρύστιον (inquit ille) τὸν ἀλεξάνδρου σφαιριστὴν ἀθηναῖοι πολίτην ἐποίησαν διὰ τὴν τέχνην, καὶ ἀνδριάντα ἀνέστησαν τὰς γὰρ βαναύσους τέχνας ἕλληνες ὕστερον περὶ πλείστου μᾶλλον ἐποιοῦντο, ἢ τὰς κατὰ παιδείαν γινομένας ἐπινοίας. Hieronicis quidem, ac potiſſimum periodonicis vel triolympionicis, hunc ſtatuarum honorem olim tributum, vt non προτομὰς modò, ſed iconas, viuam ipſorum effigiem referentes, virtutis præmio, artis argumento, ciuitatis etiam, ex qua oriundi erant honeſtamento, atque ad diuturnam illorum nominis memoriam erectæ publicis in locis, atque collocatæ ſint: non ex iſtis modò verbis imagines ſtatuas à Tertulliano in eo loco, quem ſuperiùs attuli expreſſis, verumetiam ex aliis veterum locis addidici, quos iuuabit exhibere non ſine aliquo labore per longum tempus, vndique vt alia huius, ac proximj vtriuſque tractatus pleraque omnia corrogatos. ac primum vt illa Pliniana omittã quę ſuperius aliã ad rẽ attuli, palęſtras athletarũ imaginibus, & ceromata ſua exornãt, Pauſan. *lib.*1.*fo.*131.*Ald. exẽpl.* Eliacis vbi περὶ ἀναθημάτων loquitur ἐν δὲ τῇ Ἄλτι[a] (ait) τιμῇ εἰς τὸ θεῖον ἀνάκειν[ται]. οἱ δὲ ἀνδριάντες τῶν νικώντων ἐν ἄθλου λόγῳ σφίσι, καὶ οὗτοι δίδον[ται]. Ad lucũ Olympiæ, Ioui ſacrũ, cui nomen Altis, vbi ludi celebrati in ſtadio gymnaſij, Pyrrhi ſtatuæ adiũctas Olympionicarum plurimorũ ſtatuas idẽ Pauſanias Eliacôn ſecundo enumerat, quas hic referre longũ eſſet, magnæque ſimul & inutilis operæ. Primos omnium Cretenſes Olympiæ ſtatuas athletarum erexiſſe Praxidamantis Æginetæ pugilum victoris è cupreſſo ad Olympiadem LIX. & Rexibij Opuntij pancratiaſtarum victoris Olympiade LXI. è ficu arbore idem Pauſanias alibi *Eliacôn lib.*2.*fol.*154. memorat. De ærea Milonis illius eximij luctatoris ſtatua apud Olympiam, Philoſtratum *lib.*4.*de vita Apollonij*, in Apollonio agere memini, cui & alias aliorum Olympionicarum adiungit alicubi[b], Ariſtides his admodum verbis, quæ cùm ad ipſorum laudem, atq; commendationem pertineant omittere nullo modò poſſim, φέρε δὴ καὶ τοὺς ἐπὶ τῶν στεφανιτῶν ἀγώνων σκεψώμεθα οἷον τὸν διωξέα, τὸν ῥόδιον, καὶ γλαῦκον τὸν καρύστιον, καὶ μίλωνα δὴ καὶ πολυδάμαντα, καὶ πάντας ὧν εἰκόνες χαλκαῖς πότερον θρυπτομένους, καὶ παροικοῦντας, καὶ ταῦτα ταῖς ὀρχηστρίσι στρεφομένους ἐστεφάνουν, ἢ τῷ δὴ τῷ ὀλυμπίῳ τὸν ἀγῶνα κοσμοῦντας, ἢ καρτερίαν θαυμαστήν τινα, καὶ ῥώμην ὁμοῦ ψυχῆς, καὶ σώματος παρασχομένους τὰς μεγίστας, καὶ βεβαιοτάτας ἡδονὰς αὐτοῖς τοῖς ἔχουσι, καὶ τοῖς συνειδόσι. Animaduertendum autem circa iſtas hieronicarum ſtatuas hoc arbitror, quod Lucianum[c] literis mandaſſe reperio, curæ id Hellanodicis fuiſſe, vt εἰκόνες ἰσομέτρητοι eſſent (quod tertij libri Semeſtrium primo ſermone admonui,) ne auguſtiores ſcilicet, maioreſque humana, illorum athletarum figuræ à ſculptoribus exprimerentur: idque adeò, vt ne ipſos quidem athletas explorarent diligentius. In quibus tamen probandis non parum operæ, ac induſtriæ ab ipſis poſitum, ſuo loco inferius *lib.*3. dicetur. Ac Luciani

a De Altis mentio apud Pindarũ iis verſibus quos paulò antè attuli & apud alios vt notatum ſupra hoc libro initio cap. 1.

b κατὰ τῶν ἐξορχουμένων fo. 57. pag. 2.

c ἐν τῷ ὑπὲρ εἰκόνων ſub init. Plato in Phędro ὑπισχνοῦμαι χρυσῆν εἰκόνα ἰσομέτρητον εἰς δελφοὺς ἀναθήσειν.

quidem Græca hæc omnino ſunt εἰ δὲ ἀληθὲς ὑμεῖς, ὦ ἄνδρες, ἴστε μηδ' ὀλυμπιάσιν ἐξεῖναι τοῖς νικῶσιν μείζους τῶν σωμάτων ἀνεστάναι τοὺς ἀνδριάντας ἀλλ' ἐπιμελεῖσθαι τοὺς ἑλλανοδίκας, ὅπως μηδὲ εἷς ὑπερβάληται τὴν ἀλήθειαν. καὶ τὴν ἐξέτασιν τῶν ἀνδριάντων ἀκριβεστέραν τῆς τῶν ἀθλητῶν ἐγκρίσεως, & adiicit, ſi quæ ſupra natiuæ ſtaturæ veritatem Olympionicarum icones ιeperirentur altiores, ne, qui pugiles alioqui deos putabant (ſicut antè monui à Chryſoſtomo) pro numinibus ipſos colere viderentur, quibus quaſi Diuis [a] auguſtiorem humana figura tribuerent, ipſas eiici, ac euerti ab hellanodicis ſolitas, ὥστε ἄρα ἔφη, μὴ αἰτίαν λάβωμεν ψεύδεσθαι ἐν τῷ μέτρῳ κατ' ἡμῶν διαστρέψωσιν οἱ ἑλλανοδίκαι τὴν εἰκόνα. Plinius de his agens ſtatuis quæ hieronicarum honori dicarentur iconicas, quæ membris omnibus veram effigiem referrent, iis demum qui ter victores eſſent renuntiati videtur tribuere: cùm alioqui cætera omnia, quæ diximus hac de re, ita illuſtret vt amplius non poſſit. Ipſius hæc verba ſunt [b], Effigies hominum non ſolebant exprimi, niſi aliqua illuſtri cauſa perpetuitatem merentium, primo ſacrorum certaminum victoria, maximæque Olympiæ: vbi omnium qui viciſſent ſtatuas dicari mos erat. Eorum verò, qui ter ibi ſuperauiſſent ex membris ipſorum ſimilitudine expreſſa quas iconicas vocant. De Nerone traditum à Suetonio, *cap.* 24. *&* 25. ne cuius alterius hieronicarum memoria aut veſtigium extaret vſquam ſubuerti, & vnco trahi, abiicique in latrinas omnium ſtatuas, imagines imperaſſe, ſtatuas verò ſuas poni citharœdico habitu: qua nota etiam numinum percuſſit, vbi imaginum nomine, itemque apud Tertullianum, iconicas equidem, ſtatuas (ne fruſtrà ſtatuarũ vocabulum alioquin adiũctum foret) deſignatas reor. Sed hoc interim animaduertendum, quod cùm athletæ, qui non aliter quàm obſcœnis partibus perizomate velatis depugnare initio ſoliti, poſt Olympiadem tamen quartam, & decimam illud abiecerant, ſicuti ſuperiùs libri huius initio docuimus: ex eo iam inde ſtatuas, ac imagines omnino nudas propoſitas ſcilicet Grecorum, non Romanorum athletarum, qui perizoma (vt à Dionyſio diximus) retinuerant. id adeò ſcribit Plinius, *lib.* 34. *nat. hiſt. cap.* 5. vbi equeſtres etiam eorum, qui equis, vel quadrigis viciſſent in ſacris agonibus dicatas olim fuiſſe memorat. Placuere & nudæ (inquit de ſtatuis) tenentes haſtam ab Epheborum è gymnaſiis exemplaribus, quas Achilleas vocant. Græca res eſt nil velare. Contrà Romana ac militaris thoracas addere, &c. Equeſtres vtique ſtatuæ Romanorum celebrationẽ habent, orto ſine dubio à Græcis exemplo: Sed illi celetas tantùm dicabant in ſacris, victores poſteà vero & qui bigis, vel quadrigis viciſſent, vnde & noſtris currus in his qui triumphauiſſent. Atque vt de Aura equa Phidolæ Corinthij taceam, quam ipſi licet excuſſo victoriam curſura cùm peperiſſet permiſſum ab hellanodicis, vt poſſet effigiatam Olympię dedicare: Sicuti etiam ipſius ex Lyco nepotes, qui equo celite vicerant hunc effictum dicatæ apud Olympiam columnæ impoſuiſſe Pauſanias *lib.* 2. *Eliacôn. fol.* 147. memorat, quo loco ἠλεῖοι δὲ ἀνηγόρευσαν ἐπὶ τῇ νίκῃ τὸν φειδώλαν, καὶ ἀναθεῖναί οἱ τὴν ἵππον ταύτην ἀφιᾶσιν. ἐγένετο δὲ καὶ λύκου τοῦ φειδώλα τοῖς παισὶν ἐπὶ κέλητι ἵππῳ νίκη: καὶ ὅτε ἵππος ἐπὶ στήλῃ πεποιημένος, καὶ ἐπίγραμμά ἐστιν ἐπ' αὐτῷ. Cleoſthenis quidem Epidan ij (qui primus ob ſumptum in Circenſes equos, qui curſu valerent alẽdos factum ad

a attigi 5. & cap. 1. lib. 3. Semeſt. de auguſtiore Deorum figura olim credita.

b ex li. 34. ca. 4. ſic ſimulacrum iconiũ aut potiùs iconicum intellige apud Suetonium in Caio Calig. cap. 22. vbi Torrẽtius Scholiaſtes ex Athenæi lib. 5. cap. 6. vbi de naue Philopatories Plinio & Suetonio aliis locis.

ad ſextam, & ſexageſimam Olympiada victor cùm fuiſſet, ſtatuam meruit) illam eius iconicam cum agitatore, ſiue aurigario, cum curru, equiſque, quorum alteri Phænicis, Coracis alteri nomen indiderat, adhibito diſticho Elegiaco fuiſſe Olympiæ poſitam, ac dedicatam ille ipſe Pauſanias[a] tradit, ἀνέθηκε δὲ ὁμοῦ τοῖς ἵπποις αὐτοῦ, καὶ εἰκόνα, καὶ τὸν ἡνίοχον: ἐπιγέγραπται δὲ καὶ τῶν ἵππων τὰ ὀνόματα φοῖνιξ, καὶ κόραξ &c. τῶν δὲ ἱπποτροφησάντων (ait) ἐν ἕλλησι πρῶτος ἐς ὀλυμπίαν εἰκόνα ἀνέθηκεν ὁ κλεοσθένης οὗτος. Et placet quod Pauſanias de auriga, equíſque currui iunctis, ac ipſorum nomine apponendum duxit, ad morem illum vetuſtum (vt mea fert opinio) aſpiciens, ex quo illis quoque athletis, qui gymnico certamine ſuperiores extitiſſent ſtatuarum honorem iconicarum tributum anteà diximus. in quibus inſuper ſtatuis, illud obſeruatum antiquitus animaduerti, vt inſcriptiones adhiberentur, quæ nomen athletæ, patriãque (vt reor,) & certaminis genus præmiúmque oſtenderent, ad protelandam rei geſtæ poſt ipſius quoq; obitum memoriam, & perpetuò cõſeruandam, ſicuti Dionyſius Halicarnaſſeus[b] auctor eſt, quo loco μετὰ δὲ τὴν τελευτὴν ἡ μνήμη ἀπὸ τῶν ἀνδριάντων, καὶ τῶν εἰκόνων εἰς τὸ ἀνάγραπτον ἔχειν τὴν δόξαν οὐκ ἐν ταῖς μνήμαις σωζομένην μόνον, ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν συγγραμμάτων συμπαραμενοῦσαν ἅπαντι τῷ χρόνῳ. Nam hic quidem συγγραμμάτων vocabulo inſcriptiones deſignari exiſtimo, quamuis & ad acta ſiue commentarios hellanodicæ, in quos redigebatur hieronicæ nomen apud Olympiam, ſicuti libro tertio docebimus, non ineptè quiſpiam retulerit: vel quod potiùs probarim ad Odas poëtarum illas Pindaricis, Euripidæis, aut Simonidæis aſſimiles quas ἐπινίκους Ariſtides[c] ab ipſis hieronicis, expetitas, & mercede præſtita, ita prouocatas, vt ſe ipſi per miniſterium poëtarum laudibus extollere videantur oſtendens nominat, quo loco ἐπιτιμήσαις δ' ἂν οὕτω καὶ τοῖς ἀθληταῖς αὐτοῖς, τοῖς τοὺς ἐπινίκους περὶ (vbi παρὰ reponendum equidem ſenſerim) τῶν ποιητῶν λαμβάνουσι, καὶ γὰρ οὗτοι τρόπον τινὰ ἑαυτοὺς ἐγκωμιάζουσι παρακαλοῦντες τε τοὺς ποιητὰς, καὶ διδόντες ἀργύριον, καὶ τελευτῶντες παραλαβόντες τὸν ἐπίνικον ᾄδοντες ἑαυτοὺς ὑπ' αὐλοῦ καὶ χοροῦ (vbi malim ſcriptum τὸ ἐπινίκιον ex illis potiſſimum Nazianzeni in Heronem philoſophum & Athenæi primo Deipnoſophiſtarum locis, vnde verba ſuperiùs expreſſi: quamuis ferri vulgatam lectionem poſſe non nego, vt ſuppleatur τὸν λόγον, ſicuti ſuperiùs vbi τοὺς ἐπινίκους dixerat) & poſt multa οὐχ' ὁρᾷς τούτους τοὺς ἀργυρίῳ τὸν ἔπαινον ὠνουμένους οὐ μόνον ἐν ταῖς ἐπιδείξεσιν, ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς θεάτροις; καί τοι οὗτοι τί ἕτερον δοκοῦσιν ἕτερον ποιεῖν ἢ αὐτοὶ σφᾶς αὐτοὺς ἐπαινεῖν & cætera & quod dixit Dionyſius τῶν ἀνδριάντων καὶ τῶν εἰκόνων, vel quaſi figuratè ſcriptum ſic poſſis interpretari τῶν ἀνδριάντων εἰκονικῶν, vel potius, quod & ſimplicius, & (quando ſoluta metrorũ vinculis oratio eſt) verius credo, vt ſtatuæ plurimæ vulgares, & verò nonnullæ iconicæ, quas & ipſas imagines vocari modò dicebamus, hieronicis ponerentur, iis pręſertim iſtæ certaminum ſacrorum locis, quibus locis dimicaſſent, atque victores proclamati forent.

[a] ibidem Κλεοσθένους ἐστὶν ἅρμα ἀνδρὸς ἐπιδαμνίου & cæt. εἶχε ἐν δὴ τὴν ἕκτην ὀλυμπιάδα καὶ ἑξηκοστὴν ὁ Κλεοσθένης.

[b] ἐν τέχνῃ & προτρεπτικῷ ἀθλήταις fo. 42.

[c] περὶ παραφθέγματος fo. 52. & 56.

¶ Præterea hoc quoque vſurpatum olim reperio, vt illo ſtatuæ iconicæ, imagineſve ſtatu effingerentur, quo tum fuiſſet hieronica, cùm victoriam adipiſceretur: ſiue luctatoris, ſiue pugilis, aut curſoris, ac ipſo quoque forſitan geſtu, & motu corporis. Hoc adeò ex iſto Æmilij Probi loco in Chabria nuper addidici, vbi hæc legas, Hoc vſque eo in Græ-

cia fama celebratum eſt, vt illo ſtatu Chabrias, ſibi ſtatuam fieri voluerit, quæ publicè & in foro ab Athenienſibus conſtituta eſt. Ex quo factum eſt, vt poſteà athletæ, cęterique artifices (ſcenicos & muſicos, ſiue Dionyſiachos, atque pantomimos intelligit, de quibus obiter ſuperius initio ſermonis actum eſt) his ſtatibus in ſtatuis ponendis vterentur, quum (malim equidem, quibus, vel, vt à Lambino fit, in quibus eſſe ſcriptum) victoriam eſſent adepti. Ergo de iconica curſoris, & ſtadionicæ Ladæ ſtatua ænea, quam Myrō adeò ad viuum effinxerat, vt procurrere ad coronam ipſam ſuſcipiendam videretur: Elegantiſſimum Philippi[a] extat epigramma, quod vti cōmodè apponetur hoc loco, ſic etiam cum aliqua voluptate, ab eruditis, & poëſeos amatoribus iuuenibus lectū iri mihi perſuadeo.

a lib. 4. antholog. cap. εἰς ἀγωνιστῶν εἰκόνας vbi de Lada Brodęus eruditiſſi. è Laconicis Pauſaniæ & Corinthiacis & Solino.

Οἷος ἔης φεύγων τὸν ὑπηνέμιον ἔμπνοε Λάδα
 θυμὸν ἐπ᾽ ἀκροτάτῳ πνεύματι θεὶς ὄνυχα,
τοῖον ἐχάλκευσε Μύρων ἐπὶ παντὶ χαράξας
 σώματι πισαίου προσδοκίην στεφάνου.
Πλήρης ἐλπίδος ἐστίν. ἄκροις γ᾽ ἐπὶ χείλεσιν ἄσθμα
 ἐμφαίνει, κοίλων ἔνδοθεν ἐκ λαγόνων.
Πηδήσει τάχα χαλκὸς ἐπὶ στέφος οὐδὲ καθέξει
 ἁ βάσις. ὦ τέχνη πνεύματος ὠκυτέρα.

Nec abſimiliter de icone Iſthmionicæ Clitomachi, qui eadem die pugilatu, pancratio, & lucta (hic quidem ita vt rectus permaneret, nec in terram deiiceretur) vicerat, Alcæus *Epigramma* 5. *eiuſdem cap.* εἰς ἀγωνιστῶν εἰκόνας cecinit.

Οἷον ὁρῇς, ὦ ξεῖνε, τὸ χάλκεον εἰκόνι λῆμμα
 Κλειτομάχου τοίαν Ἑλλὰς ἐσεῖδε βίαν.

& cætera quæ libro tertio proponam, & Troilus grammaticus de Lyrone luctatore, *Epigramm. penult. eiuſdem cap.*

εἰκών, τίς σ᾽ ἀνέθηκε, τίνος χάριν, ἢ τίνι, λέξον.
 Ἀντὶ παλαισμοσύνης θῆκε Λύρωνι πόλις.

Icones, ſiue imagines Martyrum in baſilicis commendatæ. Icon Caßiani martyris: item Hippoliti. verba Greg. Nyſſeni de martyrum iconibus præclara: Item Eunapij. Vbi etiam de orationibus ſupplicibus veterum Chriſtianorum ad martyria qui locus malè acceptus ab interprete doctißimo à nobis caſtigatus & expoſitus. De Eunomi Citharœdi ſtatua locus Clementis Alexandrini eximius. Citharœdorum qui ſuperati forent Verberatæ ſtatuæ. Miltiadi poſt Marathoniam victoriam talis honor ſtatuæ qualis Olympionicis attributus, itémque alijs ducibus. Athletarum icones. Ethicæ ſignifices, ſiue ſtatuarij Ethici.

CAP. XXI.

ATque ad ſæcularium athletarum exemplum, (ex quorum itidem conſuetudine, quam initio ſermonis huius attigimus martyres ſimiliter Saluianus Maſſilienſis[b] Carthaginem, hoc eſt, patriam ſuam paſſionibus ſuis coronaſſe dixit) in Græcia primùm inter Chriſtianos receptum fuiſſe morem illum, & ſancto quidem (vt videtur,) ac laudabili propoſito inſtitutum credimus, Diuis illis Apoſtolis, atque martyribus, quos cum diuo Auguſtino[c], immò cum Catholica omni Eccleſia laudamus, glorificamus, admiramur, quorum dies pia ſolemnitate celebramus,

b lib. 7. de gubernat. Dei ex quo etiam ſcripſi cap. 13. lib. 3. Semeſtrium.
c tractatu 11. qui eſt de vrbis excidio. tomo. 9. Oper. D. Auguſt. fol. 33.

bramus, quorum merita veneramur, & ſi poſſumus imitamur: veris vtique ac legitimis Olympionicis iconas, ea etiam quę pro Chriſtiana fide pertulerint ſupplicia more illo athletico exhibentes erigendi ſcilicet in templis, baſilicis, ſiue Eccleſiis atque martyriis in quibus, & verò ſupra memorias ipſas ac ſepulchra martyrum celebrari miſſas, Felix Romanus inſtituit, qui Eccleſię Chriſti Romanę atque Catholicę, Aureliano imperatore pręfuit[a]:

Nemo puras vbi rogando fruſtrà congeſſit preces,
Lætus hinc terſis reuertit ſupplicator fletibus,
Omne quod iuſtum popoſcit impetratum ſentiens.

Vt Prudentius cecinit[b], in quibus nimirum ad certamen pro fide in Chriſtum aduerſus poteſtates, quaſlibet etiam aërias & ſpiritualia nequitię carnis deſideria[c], carnémque ipſam (cùm qua ſpiritus aſſiduè luctandum habet) illorum fortiter ſtrenuéque ſubeundum accendimus, de quibus eleganter & grauiter τὸ ἐπαναπαλαῖσαι (quod athleticum ſeu agoniſticon verbum eſt) in ſacroſanctis Synodorum canonibus dicitur[d],

--quos nec catenæ, dira nec mors terruit,
Vnicum Deum fateri ſanguinis diſpendio.

(vt cum ipſo Prudentio loquar), & quorum pretioſa mors in conſpectu Domini fuit, *Dauid. pſal.* 115. *Credidi. verſu* 5. Talis icon illa Caſſiani Forocorneliani martyris extitit, quę ab ipſo Prudentio *hymno* 9. περὶ στεφάνων ita deſcribitur

Erexi ad cælum faciem, ſtetit obuia contrà
Fucis colorum picta imago martyris,
Plagas mille gerens totos lacerata per artus,
Ruptam minutis præferens punctis cutem,
Innumeri circum pueri (miſerabile viſu,)
Confoſſa paruis membra figebant ſtilis. & cęt.

Itémque altera Hyppolyti non ficta quidem, & cælata, ſed picta, & cuius idem Prudentius *hymno* xj. *ad Valerianum Epiſcopum*, his verbis meminit περὶ στεφάνων,

Exemplar ſceleris paries habet illitus, in quo
Multicolor fucus digerit omne nefas.
Picta ſuper tumulum ſpecies liquidis viget vmbris
Effigians tracti membra cruenta viri,

Quæ omnia de iconibus martyrum (nam de iconica Chriſti Domini Deique noſtri ſtatua[e] non loquor) ad exemplum athletarum vetuſtorum ita formatis vt ipſa etiam certamina, & victoria tanquam verorum hieronicarum cælaturis, picturíſque oſtenderentur cùm longè anteà hoc adſcripſiſſem loco incidiſſe me in Gregorij Nyſſeni *Oratione in Theodorum* grauiſſimum ad hunc certè rem (vt videtur) teſtimonium magnopere ſum lætatus quod in hæc verba (interpretis Latini fide) conceptum ſcias. Oblectatur dum ædem, vt templum Dei, & magnitudine ſtructuræ, & adiecti ornatus decore ſplendido elaboratum intuetur: vbi & Faber in animalium figuram lignum formauit, & pictor induxit etiam formas artis in imagine depictas fortia facta martyris, repugnantias, cruciatus, efferatas, & immanes Tyrannorum formas, impetus violentos, flammeam illam fornacem, beatiſſimam conſummationem

a hoc deſumptum è lectione 3. in breuiario. Rom. ad 30. diem Maij.
b περὶ στεφάνων hymno primo qui hemiterio & cheledonio dictus fol. 95.
c Vide apud D. Petrum Epiſtol. cap. 2. verſic. 2.
d cap. 1. Synodi Ancyritanæ Vnde ſumptus. c. preſbyteros diſtinct. 50. apud Grat. vbi latina interpretatio luctæ vocabulum præfert. Vnde in Martyrolog. ex quo de Adriano in breuiario ad 8. Septembris martyrij certamen fœliciter abſoluit.
e Quam ad Euſebij vſq; tēpora permāſiſſe ſicut ipſe oculis ſuis inſpexit, eo citato Gregorius Turonēſis prodit lib. 1. de miraculis cap. 21. 22. 23. ſanè Imagines Chriſti cōmendās Ioann. Damaſcenus lib. 4. de fide orthod. cap. 17. hanc adfert rationē quæ ad ea quę tractamus omnino pertinet, ἐπειδὴ οὐ πάντες ἴσασι γράμματα οὐδὲ τῇ ἀναγνώσει σχολάζουσιν. οἱ πατέρες συνεῖδον ὥσπερ τινὰς ἀριστείας (hoc notandum) ἐν εἰκόσι ταῦτα γράφεσθαι εἰς ὑπόμνησιν συντόμον.

thletæ (nota iſtud & item quod ſequitur de agonotheta Chriſto, ſic enim ſcripſiſſe Nyſſenum Græcè, autumo) certaminum præſidis Chriſti humanæ formæ effigiem omnia nobis, tanquàm libro quodam, & cæt. certamina atque labores martyris nobis expreſſit, ac tanquàm pratum amœnum, & floridum templum ornauit & cæt. Nam quod Eunapio Sardiano Chriſtiani licet nominis hoſte acerrimo, ac proinde id quod ſubiiciam, deridente ac reprehendente de Monachis Chriſtianis ad ipſum Ægyptium Canopum ſub Iuliano etiam Parabata Imperator vt & apud Alexandriam martyrum ſeruilibus verberibus publicè punitorum, extremíſque ſuppliciis conſumptorum capita, oſſáque corpori aptantibus atque connectentibus, & ad ipſorum Diuis noſtrarum apud Deum precum arbitris, miniſtris, & legatis adſcriptorum tumulos, monumenta, ipſáque adeò ſimulachra vulnerum inflictorum cicatrices exhibentia, cultus & religionis ergo prouolutis, & puluere fœdatis traditur, manifeſtius eſſe arbitror, & ad ſuperiora omnia illuſtranda commodius quàm vt à me prætermitti debuerit: quod tamen feciſſet fortaſſe alius quiſpiam, qui ex Hadriani Iunij doctiſſimi alioquin medici verſione, atque interpretatione de conditis & ſalîtis martyrum capitibus, corporibúſque ſcelerum ac nequitiæ (vt prophanus auctor loquitur) veſtigia circumferentibus, Eunapij locum accepiſſet, cùm tamen τὸ συναλίζοντες non ſalitionem ſed copulationem, aptionémque, aut conglomerationem, & τὸ εἰδώλοις non corpora ſed ſimulachra, & ſtatuas ſiue iconas expreſſa martyrum vulnera repręſentantes, oculíſque ſubiicientes ſignificet, quo loco [a] ſic ſcriptum, τοὺς δὲ μοναχοὺς τούτους, καὶ εἰς τὸν Κάνωβον καθίδρυσαν ἀντὶ τῶν νοητῶν θεῶν εἰς ἀνδραπόδων θεραπείας, καὶ οὐδὲ χρηστῶν καταδήσαντες τὸ ἀνθρώπινον. ὀστέα γὰρ (ſic enim legendum ex vetuſto manuſcripto Antonij Fumæi collegæ quondam in libellorum ordinario, & comitatenſi magiſterio mei, qui vtendum, & conferendum cum impreſſo lubens commodauerat, pro quo Hadriani liber habuit, οἵ τε γὰρ) καὶ κεφαλὰς τῶν ἐπὶ πολλοῖς ἁμαρτήμασι ἑαλωκότων συναλίζοντες, οὓς τὸ πολιτικὸν ἐκόλαζε δικαστήριον, θεούς τε ἀπεδείκνυσαν, καὶ προσεκαλινδοῦντο .... καὶ κρείττους ἀπελάμβανον εἶναι μολυνόμενοι πρὸς τοῖς τάφοις, μάρτυρες γοῦν ἐκαλοῦντο, καὶ διάκονοί τινες καὶ πρέσβεις τῶν αἰτήσεων παρὰ τῶν θεῶν ἀνδράποδα δεδουλευκότα κακῶς, καὶ μάστιξι καταδεδαπανημένα, καὶ τὰς τῆς μοχθηρίας ὠτειλὰς ἐν τοῖς εἰδώλοις φέροντα. ἀλλ᾽ ὅμως ἡ γῆ φέρει τούτους τοὺς θεούς. Quæ ideò verba proponere libuit, vt vel ipſo impij, ac prophani ſcriptoris, vetuſti tamen & procerum illorum Chriſtianorum temporibus, vicini, teſtimonio minime ſuſpecto diſcant intereà credantque, ac intelligant, ſanctiores non paucæ (Dei gratia) hoc infelici, & ad quaſlibet hæreſes conſectandas, atque amplectandas procliui ſæculo animæ quemadmodum antiquo, receptoque à primoribus Chriſtianis, ac monachis more, cultus religioſus. & ſanctis aliis, & verò martyribus exhiberi debeat: quorũ memorias, atque monumenta in ipſis idolorum templis poſt eiecta ſcilicet idola, conſecrare minimè dubitabant, quod futurum Antoninus ille ab Eunapio nominatus prouiderat, paſſimque prædicarat, de quo ſic ibidem ſcriptum legimus, τοῦτο γοῦν εἰς μεγάλην πρόνοιαν, καὶ Ἀντωνίνου συνετέλεσεν, ὅτι πρὸς ἅπαντας ἔφασκεν τὰ ἱερὰ τάφους γενήσεσθαι. Nec verò eſt (opinor) quamobrem de collato à Catholicis noſtris in ſanctorum ſtatuas

[a] in vitis Sophiſtar. in Ædeſio fol. 75. græ.

tuas iconicas honore recentiores quidam vociferentur. Quantum verò laborauerit iam olim pietas illa Veterum patrum in reuocandis ſuis gregibus à profanitate quæ ad panygireis martyrum ex recepto vſu habebantur, vel vnus ille apud Paulinum Epiſcopum Nolanum locus carmine nono in natalem Felicis Martyris iam ante ab aliis notatus, non indicat modò, ſed & veluti palpandum præbet:

--Gens malè credula ſanctos
Perfuſis hilarante mero gaudere ſepulchris:
Verum vtinam ſanctis agerent hæc gaudia votis,
Nec ſua liminibus miſcerent pocula ſanctis.
Propterea viſum eſt nobis opus vtile, totis
Felicis domibus pictura ludere ſancta,
Si forte attonitas hæc per ſpectacula mentes
Agreſtum caperet fucata coloribus vmbra
Quæ ſuper exprimitur titulis, vt litera monſtret
Quod manus explicuit: dumque omnes picta viciſſim
Oſtendunt relegúntque ſibi, vel tardius eſcæ
Sint memores, dum grata oculis ieiunia paſcunt:
Atque ita ſe melior ſtupefactis inſerat vſus
Dum fallit pictura famem, ſanctáſque legenti
Hiſtorias caſtorum operum ſubrepit honeſtas
Exemplis inducta piis, ſuadetur hianti
Sobrietas, nimij ſubeunt obliuia vini:
Dumque diem ducunt ſpatio maiore tuentes,
Pocula rareſcunt, quia per miracula tractant
Tempora iam paucæ ſuberunt epulantibus horæ.

ad quæ tamen vtinam non obiter adnotare illud neceſſe ſit,

--Hi ludi ſeria duxere
In mala, deflexum vt verò, exceptûmque ſiniſtrè eſt.

vti nec alienum, [a] τὸ Δημοδόκου εἰς Μιλησίους. Μιλήσιοι γὰρ ἀξύνετοι μὲν οὐκ εἰσὶ δρῶσι δ' οἷάπερ ἀξύνετοι. Vidè & quæ adnotabamus ad caput tertium noſtri Dodecameni. Poſtremo addam hoc quoque circa iſtas hieronicarùm ſtatuas, non modò poëtis actoribus ſcenicis & choragis decerni pro præmio ipſarum ſimul cum coronis honorem in agonibus Muſicis ſolitum, ſicuti agoniſtico primo [b] affatim oſtenſum fuit, verùm etiam citharædis. Itaque cùm Eunomo citharædo Pythicis ludis ſub æſtum diei grauiſſimum canente, iugo citharæ cicada inſediſſet, ibique accinuiſſet veluti conuentu illo cantus certamen cum Eunomo ipſo ſubitura, vt eſt in fabulis: ob eius rei memoriam in poſterum renouandam citharædo illi Locrenſi erecta ſtatua iconica, ſimul & cicadæ quæ in pulſatæ citharæ iugum inuolaſſet ibique ſtridens acquieſceret aſſimulata ſpecies, quemadmodum Clemens Alexandrinus[c] memorat, οὐκοῦν ᾠδῇ (ait inter cætera) τῇ Εὐνόμου ἄγεται ὁ τέττιξ ὡς ὁ μῦθος βούλεται, χαλκοῦν ἀναστήσας Πυθοῖ τὸν Εὔνομον, αὐτῇ τῇ κιθάρᾳ, καὶ τὸν συναγωνιστὴν τοῦ Λοκροῦ, ὁ δὲ ἑκὼν ἐφίπταται καὶ ᾄδει ἑκών: ἕλλησι δὲ ἐδόκει ὑποκριτὴς γεγονέναι μουσικῆς. Ac meritò quidem cicadæ quando ſub ipſius ſpecie Apollo canenti orthium citharœdo cùm neruus deficeret reſpondiſſe à væſana gentilitate creditus: id quod ad Iamblicum Iulianus Imperator [d]

a Ariſtot. ethic. 7. cap. 8.

b Lib. 1. cap. 3. ſub finem & cap. 26.

c initio protreptici ad Græcos hoc eſt ad gentes, fol. 5. Medic. lib.

d In epiſt Luteriæ excuſis ann. 83. apud Duuallium fo. 299.

ſic fere ſcribit, καὶ κιθαρῳδῷ τὸν ὄρθιον ᾄδοντι πρὸς τὸ ἐλλεῖπον τῆς χορδῆς ὑπὸ τῷ τέττιγι τὸ ἴσον ὁ πύθιος ἀντεφθέγξατο. Apollo inquam ille cuius citharam tenentis ſignum apud Delphos vbi celebrata Pythia, poſitum fuiſſe, libri ſuperioris capite XXV. admonui.

¶ Inſuper animaduertendum hoc quoque quod ex quodam Xiphilini, aut Dionis loco non ita pridem obſeruabam vapulare ipſas ab eorum victoribus ſolitas, tanquam hoc genere victi, ad quos ea velut ignominia quædam redundaret in ſuis ipſi ſtatuis pœnas verberibus darent. Circa citharœdorum quidem ſtatuas id vſuueniſſe Neronis temporibus hęc Dionis[a] verba manifeſtum faciunt καὶ τὸν Παμμένην ἐκεῖνον ἐπὶ τοῦ Γαΐου ἀκμάσαντα κατηνάγκασε, καὶ τὸν γέροντα ὄντα ἀγωνίσασθαι. ἵνα αὐτοῦ τοὺς ἀνδριάντας κρατήσας αἰκίσηται. Et quod valde mirum, non maiore quàm Olympionicas honore ſtatuarum iconicarum Imperatores, qui de hoſtibus victoriam inſignem aliquam cum ſpoliis retuliſſent, ab Athenienſibus olim affectos reperias. Miltiadi quidem qui in campis Marathoniis Athenas, totamque Græciam liberauit, talem honorem tributum eſſe narrat Æmilius probus, *Milciade* in porticu quæ Pœcile vocatur, cùm pugna depingeretur Marathonia: vt in decem prætorum numero prima eius imago poneretur, iſque hortaretur milites, prœliũq; committeret. Et tamẽ idem ille populus, poſteaquàm maius imperium eſt nactus, & largitione magiſtratuum corruptus eſt, trecentas ſtatuas Demetrio Phalereo decreuit. Panæus frater Phidiæ qui prælium illud Athenienſium aduerſus Perſas apud Marathona factum pinxit, in eo iconicos duces pinxiſſe traditur: quomodo apud Plinium *extremo cap*. 8. *lib*. 35. legimus Athenienſium Milciadem, Callimachum, Cynegyrum: Barbarorum Darim, Artaphernem: adeò iam colorum vſus percrebuerat, adeóque ars perfecta erat. Ad athletas vt redeam, eorumque iconas ad naturæ veram ſimilitudinem expreſſas, vt picti mores viderentur: quamobrem ethicas vocatas conſtat, quibus excelluiſſe Ariſtidẽ Thebanum ab eodem Plinio[b] traditur: Zeuxim vero narrat ipſe paulò antè *ad finem cap*. 9. feciſſe Penelopen, in qua pinxiſſe mores videtur, & athletam: adeoque ſibi in illo placuiſſe, vt verſum ſubſcriberet, celebrem ex eo, inuiſurum aliquem facilius quam imitaturum. In Ethicis pictoribus, aut ſignificibus, ſiue ſtatuariis Polygnotũ Ariſtoteles *lib*. 9. *politicôn cap*. 5. numerat, quo loco, δεῖ μὴ τὰ Παύσωνος θεωρεῖν τοὺς νέους, ἀλλὰ τὰ Πολυγνώτου κἂν εἴ τις ἄλλος τῶν γραφέων ἢ τῶν ἀγαλματοποιῶν ἐστιν ἠθικός.

[a] Apud Xiphilinũ Nerone fol. 176.

[b] Cap. 10. eiuſdem libri Æquales eius (Appellis) fuit Ariſtides Thebanus is omniũ primus animam pinxit & ſenſus omnes expreſſit quos vocant Græci Ethe: item perturbationes: durior paulò in coloribus: De Ethicis ſtatuariis & iconicis pictoribus mẽtio à Budæo facta. in annotat. ad d. l. athletas & à Cæl. Rhodig. in antiquar. lectionum libris.

Selecta quæpiam de Coronis athletarum. In menſis olim propoſitæ Olympicæ aureæ. Pindarus ea de re aliter ac ab interprete intellectus Tertullianus interim caſtigatus. Olim ex oleaſtro apud Olympiam: non è lauro, vt perperam apud Chryſoſtomum alicubi ſcriptum Athenis autem ex oleâ quæ μορία, ſed & oleum (quo etiam functi) oblatum præmio. Sudas in tranſitu caſtigatus. Arrianus atque Laërtius expoſiti. Olea ſignificationem & ad labores & ad ipſorum præmia. Sicut εἰρηνικοῦ καρποῦ nomẽ apud beatum Paulum ad oleam inſigne pacis & victorialis in ſtadio premij pertinere.

CAP. XXII.

AD coronas hieronicarum quod attinet, de quibus apud ipſum Tertullianum eodem loco, & in illo imperatorum reſcripto agitur, cuius verba ſuperius propoſui, vt ab aliis tradita ne repetam, contra

quam ſtatui hoc tantùm admonebo, cùm Olympia ab initio tripodibus æreis, tum deinde menſis ex auro, & ebore compactis propoſitas athletarum coronas ex Pauſania[a] didicerimus, tametſi ex oleaſtro primum olympiæ coronatum Herculem Plinius libri XVI. capite poſtremo memorat fuiſſe iſtud in hoc agone præcipuum, vt eo qui viciſſent aurea denique, non item vt in olympicis æquè, ac cæteris ludis (in quibus permanſit) fieri antiquitus conſueuerat, contexta è certarum arborum foliis corona (vnde φυλλίνους, ſiue φυλλοφόρους καὶ ςεφανίτας ἀγῶνας eſſe nominatos accepimus[b]) athletę donarentur: Quamobrem à Pindaro *olympior. od. 8. ſtroph. 1.* μητέρα χρυσοςεφάνων ἀέθλων dictam olympiam, alij[c] adhibitis Thucydidis, atque Æmilij probi teſtimoniis, comprobarunt: Quibus hoc etiam poſſis à Tertulliano[d] adiicere quod lubenter hic inſeram, vt in caſtigatione auctoris præſtantiſſimi non leuis interim aut inutilis opera inſumatur: Nam & ſi præ gaudio quis (inquit) ſpiritum exhalet vt Chilon Spartanus dum victorem Olympiæ filium amplectitur, & ſi præ gloria, vt Clidemus Athenienſis dum ab hiſtrionibus ob præſtantiam auro coronatur vbi pro Ab hiſtrionibus malo equidem (id quod in vetuſta lectione quam ſpreuit Pamelius, ſe tamen aſpexiſſe profitetur Barræus Pariſienſis Theologus, eruditiſſimus Tertulliani ſcoliaſtes) Ab hiſtoricis, vel potius De hiſtoricis quemadmodum Suetonius[e] loquitur vt inter hiſtoricos ex numero hiſtoricorum fuiſſe Olympiæ aurea corona donatum hieronicam Clidemun ille ſignificet, ab Theophraſto atque Atheneo non ſemel honoris gratia appellatum. Hiſtoricis profectò ſua in Olympicis agonibus decreta & attributa præmia fuiſſe crediderim non tamen poëtis thymelicis aut actoribus ſcenicis. qua de re actum eſt ſuperioris libri IIII. & XXV. capp. Alioqui non foret quo referri τῆς παιδεύσεως vocabulum quiret, quod de Olympico agone loquens Iſocrates eo loco protulit qui à nobis ad extremum tertij capitis eiuſdem libri adductus eſt. Nec dubito quin is fallatur, qui nunc nuper cõmentarios in Pindarum Latinos edidit, χρυσοςεφάνους exponens καλλιςεφάνους, non quidem hactenus, quando hac de re agens ipſe Pauſanias[f] hoc eſt περὶ τοῦ κατὰ ὀπισθόδομον ὀλυμπικὸν πεφυκότος κοτίνου ita ſcribit, καλεῖται δὲ ἐλαία καλλιςέφανος, καὶ τοῖς νικῶσι τὰ ὀλύμπια καθέςηκεν ἀπ' αὐτῆς δίδοσθαι τοὺς ςεφάνους: ſed quoniam ſine diſtinctione temporum & quamobrem καλλιςέφανος diceretur oleaſter, haud ſatis intelligens, hoc addidit, Non enim ex auro coronæ nectebantur ſed ex oleaſtro, eleganter igitur vult dicere, At tu, bone vir, inelegans, & illepidus, qui diſtinguere tempora neſciiſti vt ſuperiora in concordiam adduceres, ſicut alio eiuſdem Pindari loco *Ode 1. Nemeor. Epod. 1.* hæc verba,

θαμὰ δὲ καὶ ὀλυμπιάδων φύλλοις ἐλεᾶν
χρυσέοισι μιχθέντα.

fruſtra fuiſti, cùm eodem errore deceptus, coronas propter dignitatem aureas, quod auro etiam præferrentur, non quod re vera eſſent aureæ appellari ſcriberes. Initio quidem olympiacorum agonum victores oleaſtro illa Calliſtephano è Panſtethio ab Hercule in Olympiam tranſlata, ibique inſita (cuius ab Ariſtophanis enarratore Ariſtotelis verba citante *in Pluto ad illud* κοτίνου ςεφάνῳ mentionem fieri, cùm alij[g] viderint, nihil eſt quamobrem de ipſa plenius loquar) quæ multa in luco

a Lib. 1. Eliacôn. fol. 124. & 130. & 131. Ald. lib. κεῖται δὲ καὶ τρίπους ἐπίχαλκος ἐφ' οὗ πρὶν ἢ τὴν τράπεζαν ποιηθῆναι προσετίθεντο τοῖς νικῶσιν οἱ ςέφανοι. Item καὶ τράπεζα ἐφ' ἧς προτίθενται τοῖς νικῶσιν οἱ ςέφανοι &c. ἡ τράπεζα δὲ ἐλέφαντος μὲν πεποίηται καὶ χρυσοῦ & cæt. Vide quæ ſcribo 7. c. 25.

b Vide Poll. lib. 3. Onamaſti. c. vlti. col. 190. Pindar. Olymp. Od. 8. antiſtrop. 4. Eunapiũ in Iuliano. pag. 120. Strab. li. 3. geograph. Auſonij Eclogarium de luſtral. agon. Lucia. περὶ γυμνασίων ſub fi. De apio Plin. lib. 19. cap. 8. Plut. ſympoſ. problem. lib. 5. quæſt. 3. Hadria. Iunium lib. 4. animaduerſ. cap. 21.

c Muret. ca. 7. lib. 15. vbi Probi Alcibiade locum caſtigat.

d In de anima c. 29. Nihil animæ in corporib. rema. poſ. poſt mort.

e Domitia. cap. 13. è quo ſcripſi ca. 26. lib. ſuperior.

f Eliac. 1. fol. 126. Ald. edit.

g Natal. Comes libro 5. mytholog. vbi de Olympicis ludis.

enaſci cœpit Olympiæ vicino, quamobrem ibi τῷ ἄλσει στεφανῶσαι τοὺς νικῶντας dixit Philoſtratus, *lib.8. de Apollonio fol. 55. pag.* 2. non item auro coronatos minimè dubitari debet, quod ipſum vel Dio Chryſoſtomus[a] (qui ab aliis tamen haudquaquam citatur) his verbis ſignificat: τὸν ὀλυμπιάσι στέφανον ἴστε δήπουθεν ἐλάϊνον ὄντα, καὶ τοῦτον πολλοὶ προτετιμήκασι τοῦ ζῆν: οὐχὶ τῆς ἐκεῖ φυομένης ἐλαίας ἐχούσης τι θαυμαστὸν, ἀλλὰ ὅτι μὴ ῥᾳδίως, μηδ᾽ ἐπὶ μικρῷ δίδοται. Et ipſe Statius Papinius ſexta Thebaide[b] ſic admodum canens,

--Primus Piſæa per arua
Hunc pius Alcides Pelopi certauit honorem,
Puluereúmque fera crinem detorſit oliua.

[a] Rhodiaco fol.233. Aldi. lib.

[b] In ipſo initio ſexti Thebaidos libri de corona ex oleaſtro Olympica inſignem à Phlegonte Tralliano locum adfero cap.ſequenti.

Herodotus poſtremò, apud quem è Perſis circa Xerxem militibus vnus, cùm de Græcis ex vno perfugarum percontatus quidnam agerent, intellexiſſet ipſos agere olympia gymnicúmque, ac equeſtrem agonem ſpectare ſicuti libro ſuperiore *lib.1.cap.*25. narrauimus. & rurſum interrogaſſet, quodnam illis præmium eſſet propoſitum, propter quod certarent, oleagina eos coronari donari reſponſum eſt: quo audito Tigranem Artabani filium teneri non potuiſſe refert hiſtoricus, quin palam exclamaret, hoc magnum quidem, ſed cuius ergò ipſe à Rege pro timido habitus fuit, Papæ Mardoni, in quos viros induxiſti nos ad pugnandum: qui non pecuniarum, ſed virtutis certamen agitant? ὁ δὲ ἐπείρετο ὅτι τὸ ἄεθλον εἴη σφι προκείμενον, περὶ ὅτευ ἀγωνίζονται, οἱ δὲ εἶπον τῆς ἐλαίης τὸν διδόμενον στέφανον. ἐνταῦθα εἴπας γνώμην γενναιοτάτην τιγράνης ὁ Ἀρταβάνου, δειλίην ὦφλεε πρὸς βασιλῆος πυθόμενος γὰρ ἄεθλον ἐὸν στέφανον, ἀλλ᾽ οὐ χρήματα, οὔτε ἠνέσχετο σιγῶν, εἶπέ τε πρὸς πάντας τάδε, Παπαὶ Μαρδόνιε κοίους ἐπ᾽ ἄνδρας ἤγαγες μαχησομένους ἡμέας, οἳ οὐ περὶ χρημάτων τὸν ἀγῶνα ποιεῦνται, ἀλλὰ περὶ ἀρετῆς. Herculem ideò poſt exanclatos illos famoſiſſimos labores duodecim ita conſtituiſſe ludorum olympiacorum celebrationem Diodorus *lib.* 4. *Bibliothecæ fol.* 155. narrat, vt coronarium eſſe vellet non pecuniarium victori præmium: ſuo ſcilicet exemplo, atque imitatione, vt ad virtutem alij cõtenderent, ſed animorum gloria contenti propterea quia & ipſe genus humanum gratis, nulláque accepta mercede ſummis affeciſſet beneficiis: στεφανίτην δὲ αὐτὸν κατεσκεύασεν (inquit de Olympiaco ad Alphæum agone) ὅτι καὶ αὐτὸς εὐηργέτησε τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων οὐδένα λαβὼν μισθόν. Alioqui non ignoratur inſignibus quibuſque victoriæ premiis virtutem contendentium accendi atque incitari, iuxta illud eiuſdem Diodori alio quodam loco *lib.*16.*fol.*548. Vbi τῆς νίκης ἔπαθλα προκαλεῖσθαι τὰς τῶν ἀγωνιζομένων ἀνδραγαθίας traditur. Initium itaque ſpectauit horum ludorum vetuſtus ille comicus in Pluto[c] non poſteriora tempora cum Iouis penuriam & paupertatem, apud ipſum penia ex eo colligit, quod ſuis, hoc eſt olympiacis ludis, non aureas ſed oleaginas coronas victoribus proponendas habuerit. Nam eius iſta ſunt,

ὁ ζεὺς δήπου πένεται, καὶ τοῦτ᾽ ἤδη φανερῶς σε διδάξω
εἰ γὰρ ἐπλούτει, πῶς ποιῶν αὐτὸς τὸν ὀλυμπιακὸν ἀγῶνα
ἵνα τοὺς ἕλληνας ἅπαντας ἀεὶ δι᾽ ἔτους πέμπτου συναγείρῃ
ἀνεκήρυττεν τῶν ἀθλητῶν τοὺς νικῶντας στεφανώσας
κοτίνου στεφάνῳ, καίτοι χρυσῷ μᾶλλον ἐχρῆν, εἴπερ ἐπλούτει.

[c] Fol.30.lib. Froben. ann. 47.excuſi.

Quamobrem apud B. Ioannem Chryſoſtomum[d] vbi olympicis agonibus

[d] Homilia 42.col.305.

bus

bus præmium è lauro propoſitum dicitur μνημονικὸν ἁμάρτημα Theologis ſummis non infrequens cùm de rebus prophanis obiter tractant à me agnoſcitur ſiue pro lauro reponenda olea ſiue Pythiorum locum de quibus cap. XXIV. diſquiremus olympia occuparunt: Nam perperam ſic ſcriptum apud Chryſoſtomum interpretis Latini fide: Iam in mediis illis Olympicis certaminibus corona poſt victoriam nihil aliud eſt quàm folia lauri, quam applauſus & acclamatio vulgi, quæ tamen omnia veſpera ingruente marceſcunt. Athenis autem in Panathenaicis & oleagina corona, & inſuper oleo ex oliua Mineruæ ſacra quæ μορία diceretur donatos intelligas[a] quo etiam oleo inungerentur. Sudas igitur de Panathæneis agens ita ſcribit, ἄγεται δὲ ὁ ἀγὼν διὰ πεντετηρίδος, καὶ ἀγωνίζεται δὲ παῖς (addiderim hic ὡς vel ὡς καὶ) ἴσθμια οὐ πρεσβύτερος. ſic iſta per parentheſim legenda, vt intelligatur οὐ pro οὐ μόνον, niſi delenda potius vt è ſuperiorum & ſequentium gloſſemate deſumpta cenſeo, quæ ipſi quoque Vvolfio in Panathenaici Iſocratici argumento negotium ita præbuêre vt corruptum eſſe locum dixerit) καὶ ἀγένειος, καὶ ἀνήρ. τῷ δὲ νικῶντι δίδοται ἆθλον ἔλαιον ἀμφιφορεῦσι, καὶ ὁ νικῶν στεφανοῦται ἐλαίᾳ πλεκτῇ. D. Auguſtinus de ciuitate, *cap.* 12. *lib.* 18. in Attica verò Rex Erichthonius: ei (de Apolline intellige) ludos primus inſtituit: nec ei tantum, ſed etiam Mineruæ, vbi premium victoribus oleum ponebatur, quod eius fructus Inuentricem Mineruam ſicut vini liberum tradunt. Ex iſto igitur oleo confectum antiquitus id vnguentum cui Panathenaici nomen inditum Plinius auctor eſt quo loci *cap.* 1. *lib.* 13. de vnguentis agens Panathenaicum ſuum (inquit) Athenæ perſeueranter obtinuêre. Nam de oleæ corona quod è Suda retuli, donatos athletas qui Panathæneis viciſſent, hoc ipſum à Plinio dudum alij notarunt. De oleo Panathenæorum agonum præmio cogitabat haud dubiè Ariſtander apud Arrianum, *lib.* 4. *de Alexandro*, quando ſubactis ab Alexandro Sogdianis & repertis prope tentorium imperatoris duobus fontibus, aquæ vno, & olei altero, quamobrem ſacra etiam diis facienda duxerat, & ipſe ille Ariſtander boni ominis loco accipiendum prædicauit propterea quòd oleum vt laborum ita victoriæ poſt labores habere ſignificationem præ ſe ferret. οὐ μακρὰν τῆς σκηνῆς τῆς αὐτοῦ (ait Arrianus) ἀλεξάνδρου πηγὴ ὕδατος καὶ ἄλλη ἐλαίου πλησίον αὐτῆς ἀνέσχε & cætera. ἀλέξανδρος δὲ ἔθυεν ἐπὶ τῷ φάσματι &c. ἀρίστανδρος δὲ πόνων εἶναι σημεῖον τοῦ ἐλαίου τὴν πηγὴν ἔφασκεν ἀλλὰ καὶ νίκην ἐπὶ τοῖς πόνοις σημαίνειν, per oleum quidem labores, ſiue certamina deſignari è Dionyſij etiam Halicarnaſſei verbis ὅτι τὰ γυμνάσια διὰ τοῦ ἐλαίου διαπονεῖται (quæ libro ſuperiore cap. XIV. attuli) ſatis percipitur, at mirum niſi olim ad iſtud olei præmium, atque vnctionem Anacharſis quoque alluſerit & cùm de athletis Athenienſibus agens diceret τὸ ἔλαιον μανίας φάρμακον (vt eſt apud Dionem Laërtium[b]) διὰ τὸ ἀλειφομένους τοὺς ἀθλητὰς ἐπιμαίνεσθαι ἀλλήλοις: tanquam non tam μορίας quæ olea eſt, quàm eius μορίας (quod nomen τῆς μωρίας, ἤ γοῦν μανίας vim habet) oleo inuncti viderentur athletæ qui velut furore quodam correpti, ac perciti alter in alterum incurrerent pugnis, cæſtibus, calcibus ipſis etiam capitibus arietatis (vt è Tertulliano ſuperius dictum eſt) ſeſe conciderent: qua de re ipſum quoque Anacharſim ita cum Solone colloquentem Lucianus induxit, initio Dialogi *qui Anacharſis inſcriptus* περὶ

a Vide Budæû annot. in Pădect. ad d. l. athletas. ex Plin. lib. 15. cap. 4. & Lucian. περὶ γυμνασίων. Vi deſis & cap. 44. lib. 16. apud Pliniû.

b Lib. 1. de vita Philoſophorû in Anacharſi fol. 59. quod nôdum quiſquã ita explicauit vt opinor.

γυμνάσιον, καί τοι κατὰ ἀρχὰς(ait) εὐθὺς ἀποδυσάμενοι (ἑώρων γὰρ) εἶπατε ἀλείφαντο, καὶ κατέψησε μάλα εἰρηνικῶς ἅτερος τὸν ἕτερον ἐν τῷ μέρει. μετὰ δὲ, οὐκ οἶδ' ὅτι παθόντες, ὠθοῦσί τε ἀλλήλους συννενευκότες, καὶ τὰ μέτωπα συναράττουσιν ὥσπερ οἱ κριοί. & cæt. quæ ſequuntur. Hoc autem quod Anacharſis apud Laertium de oleo inſaniæ pharmaco dixit, poſſit fortaſſe quiſpiam non ad id quod inuncti depugnarent athletæ, ſed quod Athenaicis, aut Panathenaicis ludis poſt certamen victores præmij loco (vt antè oſtenſum eſt) acciperent, referre, atque ita interpretari, tanquàm à præterito inſaniæ morbo, quem inter decertandum demonſtraſſent, hoc apotherapiæ ſiue frictionis quodam genere (de quo lib. tertio à Galeno plenius diſſeram) pharmaco, inquam, ſiue remedio prorſus liberarentur. Sed prior explicatio verior eſt (mea quidem opinione) atque ab eo comprobatur apertiſſimè, quod Dio Chryſoſtomus eandem hiſtoriam enarrans alicubi[a] de Anacharſi Scytha, ἐδόκει μὲν γὰρ εἶναι τῶν σοφῶν. ἧκε δὲ εἰς τὴν Ἑλλάδα θεασόμενος, οἶμαι, τά τε ἤθη, καὶ τοὺς ἀνθρώπους. ἔλεγεν οὖν, ὡς ἔστιν ἐν ἑκάστῃ πόλει τῶν Ἑλλήνων, ἀποδεδειγμένον χωρίον, ἐν ᾧ μαίνονται καθ' ἡμέραν τὸ γυμνάσιον λέγων· ἐπειδὰν γὰρ ἐλθόντες ἀποδύσωνται χρίονται φαρμάκῳ. τοῦτο δὲ, ἔφη, κινεῖν αὐτοῖς τὴν μανίαν εὐθὺς γὰρ οἱ μὲν τρέχουσιν οἱ δὲ καταβάλλουσιν ἀλλήλους, οἱ δὲ τὼ χεῖρε ἀνατείναντες μάχονται πρὸς οὐδένα ἀνθρώπων, οἱ δὲ παίονται. ταῦτα δὲ ποιήσαντες ἀποξυσάμενοι τὸ φάρμακον αὐτίκα σωφρονοῦσι, καὶ φιλικῶς αὐτοῖς ἤδη ἔχοντες βαδίζουσι κάτω ὁρῶντες αἰσχυνόμενοι τοῖς πεπραγμένοις. & cæt. quæ inferius[b], de acclamationibus in theatro, & ſtadio agens exhibebo.

Porrò cùm oleæ prælatio non miſericordiæ modò & humanitatis atque adeò veniæ. implorationem vt apud D. Ioannem Chryſoſtomum legimus in quadam oratione[c] & indicio eſt vel quod à Moſe cap. VIII. Geneſeos traditur de columba quæ ad Nohæ arcam reuerſa ſubſidentibus aquis Oliuæ fructum attulit mitigatæ iræ Dei argumentum, ſed etiam pacem ſignificet vnde oleam arborem eſſe pacis inſigne cuius fructus diuerſis nominibus appellatur ab Iſidoro traditum[d] & longè antè à Tertulliano[e] & à Virgilio[f] parum abeſt quin aſſeram fructus pacifici iis qui ſeſe laboribus athleticis de quibus anteà egerat exercuiſſent parati vocabulo coronam oleaginã B. Paulũ intellexiſſe, indéque tranſlationẽ ad æterna præmia ducere voluiſſe cùm ad Hebr. ſic ſcribit: c.12.v.11. Et quidem generaliter de omni diſciplina ſeu exercitatione corporis ſcilicet, πᾶσα δὲ παιδεία πρὸς μὲν τὸ παρὸν οὐ δοκεῖ χαρᾶς εἶναι ἀλλὰ λύπης ὕστερον δὲ καρπὸν εἰρηνικὸν τοῖς δι' αὐτῆς γεγυμνασμένοις ἀποδίδωσι δικαιοσύνης. Vbi in extremo ἕνεκα quod eleganter ab Atticis ſubticeri ſolet ſupplendum interpretationis vice arbitror vt ſit ob iuſtitiam & perfectionem quæ ſcilicet ex laborum patientia & probatione quæritur de qua lib. III. plenius loquimur cap. X.

Curſus

a Sermo 32. πρὸς Ἀλεξανδρεῖς, fo. 253.
b cap. 30. huius lib. ad extremum.
c De nõ cõtemnenda eccleſia colum. 1344. & quẽadmodũ homines ramos olearum reciſos Regibus protendunt per ſtipem illã miſericordiæ & humanitatis ipſos admonentes ita ſanè & Angeli, &c.
d Cap. 7. li. originum 17. quem in hãc rem Amalarius Fortunatus citat lib. 1. de eccleſ. offic. cap 12. ſemel & iterũ.
e In de baptiſm. f. 600. Vbi ſic ſcriptum, quemadmodum enim poſt aquas Diluuij quibus iniquitas antiqua purgata eſt, poſt baptiſmũ (vt ita dixerim) mũdi, pacem cœleſtis iræ præco columba terris adnunciauit dimiſſa ex arca & cum olea reuerſa quod ſignum apud etiam nationes paci prætenditur. Eadem diſpoſitione ſpiritalis effectus terræ, id eſt, carni noſtræ emergẽdi de lauacro poſt vetera delicta columba ſancti ſpiritus aduolat pacẽ Dei adferens emiſſa de cœlis vbi eccleſia eſt arca figurata.
f 8. Æneid. Paciferæque manu ramum prætendit oliuæ. Et lib. 7. Tum ſatis Anchiſa delectos ordine ab omni Centum oratores auguſta ad mœnia regis Ire iubet, ramis velatos Palladis omnes Donaque ferre viro pacemque expoſcere Teucris. Itaque in conſecratione chriſmatis ideo hæc verba fuiſſe adiecta Amalarius Fortunatus ibidem ſcribit quæ ſequuntur: & cùm mundi crimina diluuio quondam expiarentur effuſo, ſimilitudinem futuri muneris columba demonſtrans per Oliuæ ramum pacem terris redditam nunciauit.

Curſus agon apud Olympiam antiquiſsimus. Corœbus, aut (vt alij volunt) Daides, aut Milo primus inibi hoc genere victor. Olympica certaminis celebritas ab Iphito reſtituta, quando Romanis communicari cœpta Iſthmia: in quibus præter athletas ac thymelicos venatorum ſeu beſtiariorũ ſpectacula poſterius exhibita. Olim verò in ipſis primùm è malo, deinde ex oleaſtro coronæ victoribus donatæ: Iuliani locus leuiter caſtigatus. Alter Phlegontis Tralliani locus indicatus. Iſthmiacarum coronarum variatio. Nemea apud Argos celebrata, ſed & apud Cleonas, immo apud Thebas quoque ipſas antiquitus. Archemoro dicata, vel ſecundùm alios Pronacti, ſed & Ioui. His ludis qui bis in quadriennium ſicut iſthmici ac tandem quater hoc eſt annuatim celebrati armatos primùm decurriſſe. Quod genus poſteà eſſe apud Olympiam receptum, ac exploſum denique à Græcis omnibus. Pindarus expoſitus.

CAPVT XXIII.

ATque de Olympicis nihil addam amplius, nihil enim præter cæteros amplius, quod quidem ſcriptione dignum videatur, habeo: antiquiſſimum fuiſſe in ipſis curſus agonem in ſtadia, cæteros agones eſſe addititios Plutarchi *lib.*5. *Sympoſ. problem. quæſt* 2. *in fin.* his verbis tradit, τοῖς δὲ ὀλυμπίοις πάντα προσθήκη, πλὴν τοῦ δρόμου γέγονε. πολλὰ δὲ καὶ θέντες ἔπειτα ἀνεῖλον, &c. quæ alio notaui loco. Ergo Meſſenius Polychares alioqui boûm armentis opulentus Olympiade IIII. victoriam Olympiacis ludis conſequutus dicitur, quo tempore ſolum ſtadij certamẽ fuit. Sic enim Pauſanias *Meſſenicis fol.* 89. πολυχάρης μεσσήνιος τά τε ἄλλα οὐκ ἀφανὴς ἦν. καὶ νίκην ὀλυμπιάσιν ἀνῃρημένος τετάρτην ὀλυμπιάδα, ἦγον ἠλεῖοι καὶ ἀγώνισμα ἦν σταδίου μόνον· ὅτε ὁ πολυχάρης ἐνίκησε. Vbi notãdus articulus μόνον, quo cæteri agones excepto curſu excluduntur. Prima quidem Olympiade ſtadio, ſiue curſu viciſſe Corœbum Elæum Strabo *libr.* 8. *Geograph. fol.* 410. memorat, cuius hæc verba ſunt, ἐγγυτέρω δὲ τῆς πίστεως, ὅτι μέχρι τῆς ἐκτῆς, καὶ εἰκοστῆς ὀλυμπιάδος ἀπὸ τῆς πρώτης, ἐν ᾗ κόροιβος ἐνίκα στάδιον ἠλεῖος τὴν προστασίαν εἶχον τοῦ τε ἱεροῦ, καὶ τοῦ ἀγῶνος ἠλεῖοι. Quod ipſum de ſtadiodromo Corœbo prima Olympiade, poſt reſtitutum ab Iphito[a] certamen Olympicum, coronato Pauſaniæ fide ſuperius ad extremũ libri primi docuimus. Phlegon autem Trallianus Adriani libertus, in ſuo illo de Olympiis libello, quem anteà citauimus, narrat intermiſſam à Peloponneſiis fuiſſe inſtituti à Piſo, Pelope, atque Hercule Olympici certaminis celebritatem, per id tempus ſcilicet, quod ab Iphito ad Corœbum vſque Elæum duodetriginta Olympiadum numerantur (ſi tamen Phlegontis locus eſt integer, cùm alij tradant primùm ab Iphito Corœbum eſſe coronatum,) poſteà cum oraculo accepto Peloponneſij Elæis conceſſiſſent, vt & Olympicum certamen, & ferias vrbibus denunciarent, Elæos ita curaſſe Olympia, vt per quinque Olympiades nemo coronaretur: ſexta miſſo ad conſultandum Oraculum Rege Iphito, reſpondiſſe Pythiam his verbis, ne in poſterum malo victores coronarentur, ſed ſylueſtris oliuæ ἴφιτε μήλειον καρπὸν μὴ θῇς ἐπὶ νίκῃ,

Ἀλλὰ τὸν ἄγριον ἀμφιτίθει καρπώδη ἐλαιῶν,

Ὃς νῦν ἀμφέχεται λεπτοῖσιν ὑφάσμασ' ἀράχνης.

Oleaſtrum oraculo deſignatam cum reuerſus Olympiam Iphitus deprehendiſſet, ædificio cinxiſſe, atque inde datam victoribus coronam, qua primum omnium coronatum Olympiade ſeptima Daiclem[b] Meſſenium ſtadio victorem: ſic enim in Græco autographo poſtrema hæc

a De Iphito ludorum Olympicorum reſtitutore ſcripſi duob. libri ſuperioris locis cap. 16. & 31. Videbis & quæ ſcribo poſteà huius lib. ca. 26. De corona ex oleaſtro, actum cap. præced.

b Huius Olympiadis ſeptimæ qua Daicles Meſſenius ſtadio vicerit, anno primo Romã conditã Dionyſ. Halicar. tradit lib. 1. fo. 57. in verbis quæ attuli ſupra ſub finem cap. 15. in marg. 7. c. 27.

ſe habent παραγινόμενος οὖν εἰς τὴν ὀλυμπίαν πολλῶν ἐν τῷ τεμένει κοτίνων ὄντων εὑρὼν ἕνα περιεχόμενον ἀραχνίοις περιῳκοδόμησεν αὐτὸν, καὶ τοῖς νικῶσιν ἐκ τούτου ἐδόθη ὁ ςέφανος· πρῶτος δ' ἐςεφανώθη Δαϊκλῆς Μεσσήνιος τῇ ἑβδόμῃ ὀλυμπιάδι ςάδιον ἐνίκα. Vnde apparet primum omnium oleaſtro coronatum Daiclem inſtauratis Olympicis agonibus ab Iphito, ante quem pomis, ſeu malis olim Hieronicæ donati fuerant. Ariſtophanem, qui oleaſtri mentionem faciat, de ſuis temporibus loquutum, poſt quæ Olympiaca corona (vti dixi anteà) fuerit. Quæ Daiclis & Corœbi hiſtoriæ veteres, vt inter ſe adduci in concórdiam queant, aut cum eo quod libro ſuperiore Milonem Olympiade prima coronatum è chronicis vetuſtis Agellij fide diximus, operæ aut otij nunc quidem non eſt, dum alleuare animum, aut lenire dolorem cupio, exquirere. Primos quidem agoniſtarum omnium curſores Olympionicis ludis meruiſſe præmia, inter auctores vetuſtæ hiſtoriæ conſtitit. Igitur omnium primos ſiue hac, ſiue alia etiam de cauſa curſores ad certamen in reliquis agoniſtis à præcone ipſo diluculo euocatos ad extremum ſuperioris libri docuimus.

Circa Iſthmia verò, vt taceam quod alij tradunt, non fuiſſe πεντετηρικὸν agonem iſtum, vt alios, ſed τριετηρικὸν, hoc eſt tertio quoque anno celebratum, quod & Pindarus[a], & Græca quoque ad ipſum ſcolia comprobãt, ipſorum participes factos à Corinthiis Romanos poſt Fuluium & Poſthumium Conſſ. Olymp. 138. Polybius refert, *lib. 1. fo. 40.* quo loco ἀπὸ δὲ ταύτης τῆς καταρχῆς ῥωμαῖοι μὲν εὐθέως ἄλλους πρεσβευτὰς ἐξαπέςειλαν πρὸς Κορινθίους καὶ πρὸς Ἀθηναίους ὅτε δὲ καὶ Κορίνθιοι πρῶτον ἀπεδέξαντο μετέχειν ῥωμαίους τούτων ἰσθμίων ἀγώνος. Mutatio certe illa coronarum, cuius Plutarchus meminit, quando hactenus progreſſus ſum, prętermittenda non videtur, quam ipſe quaſi primùm pinea, deinde ex apio Nemæorum imitatione, tum pinea denuo corona Iſthmionicæ donati fuerint, his admodum verbis explicat. *quæſt. 3. lib. Sympoſ. problem. 5.* ὦ πρὸς θεὸν (εἶπεν) οὐ γὰρ ἐχθὲς ἡ πίτυς ἐνταῦθα, καὶ πρώην ςέμμα γέγονε τῶν ἰσθμίων πρότερον δὲ τοῖς σελίνοις ἐςέφοντο, & cætera, & poſteà ἦ ταῦτα εἶπεν οὐκ ἀνέγνων τὴν πίτυν, ὡς οὐκ ἐπείσακτον, οὐδὲ νεὸν, ἀλλὰ πάτριον, καὶ παλαιὸν τῶν ςεμμάτων ἰσθμίων σεμνυνόντες. Tum ſubiicit apud Plutarchum Lucanius, ὡς ἡ μὲν πίτυς ἦν ςέμμα τῶν ἀγώνων πατρίων, ἐκ δὲ νεμέας κατὰ ζῆλον ὁ τοῦ σελίνου ξένος ὢν ἐπεισῆλθε δι' ἡρακλέα, καὶ κρατήσας ἠμαύρωσεν ἐκεῖνον, ὡς ἱερὸν ἐπιτήδειον. εἶτα μέντοι χρόνῳ πάλιν ἀνακτησαμένη τὸ πάτριον γέρας ἡ πίτυς ἀνθεῖ τῇ τιμῇ. Arido denique apio tandem in Iſthmiis donati victores, quibus antea pinus præmium victoriæ fuerat: idque Pindarus in Iſthmiis docet: *Ode 2. epod. 1.* atque apud Diodorum Siculum *lib. 16. biblioth. fo. 551.* Timoleon, qui boni de futura victoria ominis loco ſe accipere militibus in hoſtem duci cupientibus prædicauit, quod in iumenta apio, ex quo Iſthmiacæ coronæ victoribus donari ſolitæ conficerentur onuſta incidiſſent πάντων δὲ καθάπερ τινὶ μιᾷ φωνῇ βοώντων ἐπιθέσθαι τοῖς βαρβάροις, καὶ κατάρχεσθαι τῆς μάχης, κατὰ τύχην ὑποζυγίων σέλινα κομιζόντων εἰς τὰς ςιβάδας ὁ Τιμολέων ἔφη δέχεσθαι τὸν οἰωνὸν τῆς νίκης. τὸν γὰρ ἰσθμιακὸν ςέφανον ἐκ σελίνου συνίςασθαι. οἱ δὲ ςρατιῶται παραγγείλαντος τοῦ τιμολέοντος ἐκ τῶν σελίνων πλέξαντες ςεφάνους, καὶ ταῖς κεφαλαῖς περιθέντες προῆγον μετὰ χεῖρας, ὡς τῶν θεῶν προσημαινόντων αὐτοῖς τὴν νίκην. Nam viride quidem apium Nemæis pro præmio tributum conſtat: quæ apud Argos celebrari ſolita, cùm aliunde, [b]tùm ex iſto

Liuij

a Nemæor. Od. 6. Ep. 2. Hac de re ſed non citatis auctoribus Natalis Comes lib. 5. mytol. ad finem ca. 2. Et Cœl Rhodig. ante ipſum cap. 17 lib. 13. lect. antiq. vbi de Olympicorum origin.

b Vide Plutarchum Arato fo. 1900. & 1901. libri Stephanic. & Strabo lib. 8. Geogr. Sed & Diodor. Sic. lib. 19. biblio. vbi de Caſsãdro fol. 705. αὐτὸς δὲ παρελθὼν εἰς τὴν ἀργείαν καὶ θεὶς τὸν τῶν νεμέων ἀγῶνα, τὴν εἰς μακεδονίαν ἐπάνοδον ἐποιήσατο. Notaui & lib. 1. ca. 18. Et Polybius lib. 5. hiſtor. fo. 171. ait Philippum veniſſe Argos ad Nemea. Iulianus Imperator in epiſtola pro Argiuis fol. 259. Αργεῖοι δὲ τὴν τῶν νεμέων συγκροτοῦσι πανήγυριν.

Liuij loco apparet: *lib.34.* in quo lætam illam ciuitatem celeberrimum feſtorum dierum, ac nobile ludicrum Nemæorum die ſtata propter belli mala prætermiſſum in aduentum Romani exercitus, duciſque indixiſſe, præfeciſſéque ludis ipſum imperatorem & teſtatam quoque ipſo Nemæorum die, voce præconis, libertatem Argiuorum fuiſſe traditur, qua de re Plutarchus quoq; in Tito Caio Flaminio, *in eius vita fol.687.* ſic ferè, ἀγωνοθέτης δὲ νεμείων ἀποδειχθεὶς ἐν ἄργει τήν τε πανήγυριν ἄριστα διέθηκεν, καὶ πάλιν ἐκεῖ τοῖς ἕλλησι τὴν ἐλευθερίαν ὑπὸ κήρυκος ἀνεῖπεν. Cæterum Aratus Cleonis quas Acheis coniunxerat, Nemeorum ludicrum, vt ad eos potiùs ab antiquo pertinens, celebrauit: & itidem Argiui eodem tempore, quemadmodum idem auctor alibi *Arato fo.1901.* memorat, rerum omnes eos, qui Argis certauerant, dum Acheorum fines pertranſirent, captos, & pro hoſtibus ſub haſta venditos, ac tum primùm violatam fuiſſe, quæ certantibus conceſſa fuerat, ſecuritatem, fidémque publicam καὶ τὸν ἀγῶνα τὸν νεμείων ἤγαγεν ἐν κλεωναῖς ὡς πάτριον ὄντα, καὶ μᾶλλον προσήκοντα τούτοις ἤγαγον δὲ καὶ ἀργεῖοι. καὶ συνεχύθη τότε πρῶτον ἡ δεδομένη τοῖς ἀγωνισταῖς ἀσυλία, καὶ ἀσφάλεια. πάντας τῶν ἀχαιῶν ὅσους ἔλαβον ἠγωνισμένους ἐν ἄργει διὰ τῆς χώρας πορευομένους ὡς πολεμίους ἀποδομένων. De Nemeis cùm certum, ac pro explorato habeant plerique omnes, qui de gymnicis, atque luſtralibus ludis hactenus ſcripſere, tum ab Hercule illos inſtitutos, tum Ioui ſacros, quos ſcoliaſtes Pindari teſtatur *in vita eius ſcolijs præfixa*, eos ſcilicet, qui Argis, & Cleonis darentur (vt equidem coniicio) qui Cleonici certaminis, vt à Plutarcho, illo quem attuli loco, ſic à Pindaro Nemeonicis *Ode 4. Epodo 1. ibi in principio*[a] mentionē fieri ſcio: Nemeam verò inter Cleonas ac Phlyuntem, & lucum fuiſſe, in quo Argiui pro more Nemea celebrarēt à Strabone *lib.8. Geogr. fo.432.* tradi: & quidem, ita vt cùm ab Argis Cleonas abeſſe dicat ſtadia CXX. Cleonis potiùs quàm Argis Neméam, ac proinde ludos Neméos honori Archemori dicatos, Thebíſque celebratos antiquitus[b], vnde Auſonius, vt alios mittam,

Archemori Nemeæa colunt funebria Thebæ.

Item poſteà

Proximus Alcides Nemeæ ſacrauit honorem.

Ac denique

Archemori Nemeæa colunt quinquennia Thebæ.

Et propterea Nemæis à Pindaro in ſupra d. loco Thebarum quoque mentionem iniici, quas ἑπτάπυλους nominat: ipſéque adeò Statius Papinius Thebaide ſexta, vbi quatuor ſacrorum agonum originem deſcribit Olympiis poſterius Pythia, his Iſthmia, & poſtremo Nemæa illis omnibus recentius inſtituta indicans, quem à Pindaro quoque ſuorum de hieronicis cantium ordinem obſeruatum ſcimus in honorem Palemonis Iſthmia celebrata, vbi cecinit his verſibus.

Mox circum triſtes ſeruata Palæmonis aras
Nigra ſuperſtitio quoties animoſa reſumit,
Leucothoe gemitus, & amica ad littora feſta
Tempeſtate venit planctus, conclamat vterque
Iſthmos.--

adiicit de gymnicis Nemeorum ad Thebas primum, ac deinde ad Ar-

a Κλεωναίων τ' ἀπ' ἀγῶνος ὅρμον στεφαίων πέμψαντα.

b Hic de re ſcripſimus libro ſuperiore cap. 16. à Clemente Alexandrino, vbi videas licet.

gos agonibus.

Echioniæ reſponſant flebile Thebæ,
Et nunc eximij Regum, quibus Argos alumnis
Conuexum cælo, quorúmque ingentia Tellus
Aonis, & Tyriæ ſuſpirant nomina matres,
Concurrunt, nudáſque mouent in prælia vires.

Nudarum etenim virium vocabulo agones oſtenſi gymnici. Ælianus tamen eos, quos multi putent Archemoro duci conſecratos, ipſe à ſeptem illis ad Thebas ducibus in honorem Pronactis, qui ipſorum cauſa petierat ludos inſtitutos in libris variæ hiſtoriæ *cap.* 5. *lib.* 4. retulit, ſic fere, καὶ οἱ ἑπτὰ ἐπὶ Θήβαις Προνάκτι, καὶ ἐκεῖνοι χάριτας ἀπέδοσαν. διὰ γὰρ αὐτοὺς ἀπολουμένους τοῦ Προνάκτος τὸν ἀγῶνα ἔθεσαν ἐπ' αὐτόν, ὃν οἱ πολλοὶ οἴονται ἐπ' ἀρχεμόρῳ τεθῆναι ἐξ ἀρχῆς alias ἐξ ἀρχῆς. Non modo autẽ iſta luſtralia non fuiſſe certamina, quæ apud Argos exhiberentur, ſed (ſicuti de Iſthmiis paulò antè admonui hoc ipſo capite) ſingulis quibuſque quinquenniis duplicia hoc eſt bis celebrata Imperatoris quidem Iuliani temporibus ipſe teſtatur, his admodum verbis in quadam ἀνεπιγράφῳ epiſtola[a] cùm Pythia non minus quàm Olympia, tum etiam luſtralia forent. πρὸς δὲ τούτοις ἠλεῖοι μὲν καὶ δελφοὶ διὰ τῆς πολυθρυλλήτου πενταετηρίδος ἅπαξ ἐπιτελεῖν εἰώθασι. δὶς δὲ ἐστι Νέμεα παρὰ τοῖς Ἀργείοις, καθάπερ ἴσθμια παρὰ Κορινθίοις, verumetiam annuos Nemæorum agones Argis exhibitos ſingulis quadrienniis quaternos: quod nimirum iſta eiuſdem principis verba ibidem ſignificant, ἐν μὲν τοι τούτῳ τῷ χρόνῳ καὶ δύο πρόκεινται παρὰ τοῖς Ἀργείοις ἀγῶνες ἕτεροι οἵδε, ὥστε εἶναι τέσσαρας πάντας ἐνιαυτοῖς τέσσαρσι. His primùm Nemeorum ludis armatorum hominum curſu decertantium agonem propoſitum Pauſanias *Chorinthiacis fol.* 44. in hæc verba narrat, θύουσι δὲ ἀργεῖοι τῷ διῒ, καὶ ἐν τῇ νεμέα, καὶ νεμείου διὸς ἱερέα αἱροῦνται, καὶ δὴ καὶ δρόμου προτιθέασιν ἀγῶνα. ἀνδράσιν ὡπλισμένοι νεμείων πανηγύρει τῇ χειμερινῶν. Ex quo etiam loco apparet non ineptè hoc, aut falsò dictum à ſcoliaſte Pindari, ſacros Ioui Neméos ludos, cùm apud Neméam & ſacra fieri ab Argiuis, & ſacerdotem legi ſolitum intelligamus. Granianum quidem Sicyonium diaulum cum clypeo decurriſſe, ac victorem extitiſſe idem Pauſanias *Eliacôn* 2. *fol.* 147. paulo ante dixerat. In armis curſorum fuêre galea, quam capite, ocreæ, quas tibiis, aſpis, ſiue clypeus, quem manibus ferrent, qui eo certamine contenderent, quod ὁπλίτου δρόμος vocabatur, quodque Olympiade quinta ſupra ſexageſimam apud Olympiam, certante Damareto, receptum, poſteà tamẽ aliquanto ab Eléis, aliiſque Græcis receptum fuit, ſicuti Pauſanias idem auctor eſt, Vbi ſic ſcribit. δαμαρέτῳ μὲν πέμπτῃ ἐπὶ ταῖς ἑξήκοντα ὀλυμπιάδι. ὅτε ἐνομίσθη πρῶτον ὁ τοῦ ὁπλίτου δρόμος, καὶ ὡσαύτως τῇ ἐφεξῆς πεποίηται ὁ ἀνδρείας ἀσπίδα τε κατὰ ταῦτα ἔχων τοῖς ἐφ' ἡμῶν, καὶ κράνος ἐπὶ τῇ κεφαλῇ, καὶ κνημῖδας ἐπὶ τοῖς ποσί. ταῦτα μὲν δὴ ἀνὰ χρόνον ὑπό τε ἠλείων, καὶ ὑπὸ ἑλλήνων τῶν ἄλλων ἀφῃρέθη τοῦ δρόμου. Eum curſum armati dum obirent clypeis concuſſis edidiſſe quendam ſtrepitum videntur, ac propterea Pindarum ita ceciniſſe quodam loco[b] crediderim

λάμπει δὲ σαφὴς ἀρετά,
ἔν τε γυμνοῖσι σταδίοις σφίσιν ἔν τ' ἀσπιδοδού-
ποισιν ὁπλίταις δρόμοις

[a] Pro Argiuis fol. 258. edit. Pariſienſis anno 1583.

[b] Iſthmi. Od. 1. Herodoto Thebano Stroph. 2.

Pythicum

Pythicum agônem initio fuiſſe coronârium, deinde pecuniarium, poſtremo coronarium. Muſicum initio fuiſſe citharædorum vtique Pæana canentium amictu ſplendido atque ornatu. Deinde aulædorum cantus ſiue Nomus Pythius. Curulem illum Oreſtis temporibus agonem fuiſſe videri, vel Sophoclis potiùs: Cuius explicata ſententia: Camerario notato. Picturæ quoque certamen fuiſſe Pythijs, apud Delphos, quæ primùm apud Cyrrhæos, deinde apud Delphos, & Pythonem celebrata. Statius interim explicatus, reprehenſo eius interprete: Variatio coronarum Pythiarum. *Ouidij carmen caſtigatum.* Pythiorum *nomen à* Pythone *ſerpente cæſo. Seneca emendatus, & ab errore grauiſſimo, quem ne recentiores quidem caſtigatores perceperint, vindicatus.* Δελφῦνις *ſiue* δελφῖνος *vtróque genere. De Africano ſerpente miræ magnitudinis, & alijs Draconibus prælongis. in marg.*

CAP. XXIV.

NEc verò prætermittam, quod de Pythicis apud Delphos (vt antè[a] monui) celebratis alicubi[b] legere memini: agonem iſtum χρηματίτης, vel ἀργυείτης iam inde ab Euryrocho Criſſęorum, qui Cirrhęos deleuerant (vt eſt apud Strabonem. Nam hos eoſdem facere videtur ad Homeri 2. Iliados Euſtathius[c], Dionyſij tamen Periegetæ diuerſos illos facientis opinionem nihilominus adferens) debellatore cùm fuiſſet, στεφανίτην (ſicut ab initio fuerat cum primo certamine victores Apollo coronaſſe lauro dicitur) poſteà factum. Ac fuiſſe Muſicum ab initio, citharœdorum nempe in Apollinis laudem Pæanem canentium: ſub Eurylocho autem illo Amphictyonas equeſtre, gymnicúmque id corona præmij loco propoſita conſtituiſſe, Pythiúmque nominaſſe adiectis inſuper ad citharœdos tibicinibus, & cithariſtis cantum, qui modus, ſiue nomos Pythius diceretur reddentibus, cuius quinque partes à Strabone[d] percenſentur. Ea verò, quæ diximus his Græcis expreſſa omnino ſunt, ἀγὼν δὲ ὁ μὲν ἀρχαῖος ἐν δελφοῖς δὲ τοῖς κιθαρῳδοῖς αὐλητάς τε, καὶ κιθαριστὰς χωρὶς ᾠδῆς ἀποδώσαντάς τι μέλος ὃ καλεῖται νόμος πυθικός πέντε δ᾽ αὐτοῦ μέρη ἐστιν. & cæt. Inter citharœdos, qui Pythiis agonibus pæanem ſplendida & decora veſte amicti canerent Amphionem fuiſſe accepimus, qua ſumpta pro funebri, cùm ipſi vitæ periculum nautæ intenderent Pythium nomum fidibus adhibitis cecinerit. Auctor huius rei Plutarchus in Sympoſio *ſeptem ſapientum* 279 *libri Stephanici*, vbi Gorgias προσελθεῖν ἐγνωέναι (ait in cæteris) Ἀρίονα τὸν κιθαρῳδόν, αὐτὸν τοὔνομα φθεγγόμενον, αὐτοῦ, καὶ τῇ στολῇ καταφανῆ γενόμενον. τὸν γὰρ ἐναγώνιον ἐτύγχανεν ἀμπεχόμενος κόσμον, ᾧ κιθαρῳδῶν ἐχρήσατο. & poſteà ἔρημος οὖν ὢν βοηθείας καὶ ἀπορῶν ὁρμῇ τινι χρήσαιτο δαιμονίῳ, τὸ μὲν σῶμα κοσμῆσαι καὶ λαβεῖν ἐντάφιον αὐτῷ τὸν ἐναγώνιον ἔτι ζῶν κόσμον, ἐξᾆσαι δὲ καὶ τῷ βίῳ τελευτῶν. καὶ μὴ γενέσθαι κατὰ τοῦτο τῶν κύκνων ἀγεννέστερος. ἐσκευασμένος οὖν καὶ προειπὼν ὅτι προθυμία τις αὐτὸν ἔχει τὸν νόμον διελθεῖν τὸν Πυθικὸν ὑπὲρ σωτηρείας αὐτοῦ καὶ τῶν ἐμπλεόντων, καταστὰς παρὰ τὸν τοῖχον ἐν πρύμνῃ καί τινα θεῶν πελαγίων ἀνάκλησιν προανακρουσάμενος, ᾄδοι τὸν νόμον. & cæt. De Eunomo Locrenſi citharœdo qui vel hymnum Apollini ſiue Pæanem (vt ſuperius dixi) vel Epitaphium, ſiue Funebre carmen Pythiis ſerpenti Pythoni caneret, apud Clementem Alexandrum initio protreptici ad gentes agitur ſic fere, πανήγυρις ἑλληνικὴ ἐπὶ νεκρῷ δράκοντι συνεκροτεῖτο πυθοῖ ἐπιτάφιον ἑρπετοῦ ᾄδοντος Εὐνόμου ὕμνος ἢ θρῆνος ὄφεως ἦν ἡ ᾠδὴ οὐκ ἔχω λέγειν. ἀγὼν δὲ ἦν καὶ ἐκιθάριζεν ὥρᾳ καύματος Εὔνομος. Oreſtis tamen temporibus apud Delphos equeſtre ſeu curule certamen celebrari cœptum, auctor mihi Sophocles Electra. Vbi de

a Cap. 17. & cap. 25. lib. ſuperiore proximo cùm ex aliis auctoribus, tùm verò ex Pauſania Phocicis: quibus addeſis Plutarch. Ageſilao fol. 1107. De Pythiis & eorũ præmiis Vignerus hiſtoriographus in faſtorum libro Gallico fo. 25. & 26.

b Lib. 5. Sympoſ. proble. quæſt. 7. Vide Pauſaniam Eliacôn lib. 2. fo. 150. Aldini libri. & Phocicis fol. 255.

c Fol. 273. de delphine qui Cretéſes Cirrham Apollinis iuſſu pduxerit, vide Plutar. in lib. πότερα τῶν ζώων φρον. fol. 1811. Ex quo ſcripſi lib. 3. ſemeſt. cap. 3.

d Lib. 9 geograph f 483. Germanici exempl.

Oreſtis velut iis ludis de curru deturbati atque obtriti obitu loquens pædagogus inducitur ſic fere,

κεῖνος γὰρ ἐλθὼν εἰς τὸ κλεινὸν ἑλλάδος
πρόσχημ' ἀγῶνος δελφικῶν ἄθλων χάριν. & cæt.

Et poſteà,

κεῖνος γὰρ ἄλλης ἡμέρας, ὅθ' ἱππικῶν
ἦν ἡλίου τέλλοντος ὠκύπους ἀγὼν
εἰσῆλθε πολλῶν ἁρματηλατῶν μέτα.

Tum deinde

— πᾶν δ' ἐπίμπλατο
ναυαγίων Κρισαῖον ἱππικῶν πέδον.

Ac denique de Oreſtis caſu,

ἔπειτα λύων ἡνίαν ἀριστερὰν
κάμπτοντος ἵππου λανθάνει στήλην ἄκραν
παίσας ἔθραυσε δ' ἄξονος μέσας χνόας
κἀξ ἀντύγων ὤλισθε σὺν δ' ἑλίσσεται
τμητοῖς ἱμᾶσι τοῦ δὲ πίπτοντος πέδῳ
πῶλοι διεσπάρησαν εἰς μέσον δρόμον
στρατὸς δ' ὅπως ὁρᾷ νιν ἐκπεπτωκότα
δίφρων. ἀνωλόλυξε τὸν νεανίαν.

Sed forſitan iſtud à Sophocle ſcriptum *κατὰ πρόληψιν* (qualia in poëtarum libris multa figuratè ſcripta reperias : & apud Moſem ipſum à me obſeruata compluſcula in Dodecameno) vt iucunda certaminis huius tunc temporis valde apud Græcos celebris repræſentatione, auditorij theatralis demereretur gratiam. Alioqui repugnare hiſtoriæ veritatem conſtat ex illo Strabonis loco. Quod enim ex Pauſaniæ altero quopiam Camerarius eruditiſſimus notat, nondum fuiſſe Pythia Oreſtis temporibus, vtpote inſtituta Olympiadis XLIX. anno tertio : non video quid huc faciat, cum Delphica, de quibus Sophocles agit, equeſtria non fuiſſe minimè oſtenderit. Fefellit virum eruditum ſcoliaſtis Græci adnotatio, illa vera, & recta *οὔπω ἦν ἐπὶ ὀρέστου ὁ πυθικὸς ἀγών.* qua reprehenſum *ἀνιστορησίας* à ſcoliaſte poëtam falſo credidit Camerarius, cùm potius reddendæ rationis animum ſcoliaſtes habuerit : quamobrem non Pythici, ſed Delphici agonis meminiſſet Sophocles. Plurima eruditiores quique homines, in præcipiti ſcribendi ſtudio, non ſatis conſideratè proferunt: ipſe, quod poſſum, illa tantùm quæ à claſſicis auctoribus didici, quorum etiam verba exhibere non piget. Circa Pythios agonas omittere non poſſum, quod Pauſanias me docuit, *Corinthiacis fo.*58. *Aldinæ editionis*, primùm illos Apollini dicaſſe Diomedem *καὶ τὸν ἀγῶνα τῶν πυθίων* (inquit ille) *διομήδη πρῶτον θεῖναι Ἀπόλλωνι.*

Nec Muſicæ modò, ſed picturæ quoque certamen Pythiis, quo Penæus frater Phidiæ à Timagora Chalcidenſe fuerit ſuperatus : ſed & Iſthmiis apud Corinthum inſtitutum fuiſſe auctor mihi Plinius *initio cap.*9. *lib.*35. in hæc verba ſcribens, Quinimo certamen picturæ etiam, florente eo (Panao) inſtitutum eſt Corinthi, ac Delphis: primúſque omnium certauit cum Timagora Chalcidenſe ſuperatus ab eo Pythiis, quod & (malim, ex) ipſius Timagoræ carmine vetuſto apparet, Chronicorum errore non dubio. Sami quoque in certamen deſcendiſſe Parrhaſium

rhaſium de Ajace pingendo cum altero minus laudato pictore Athenæus narrat libro deipnoſophiſtarum XII.[a] à quo victus amicis vicem eius dolentibus dixerit de ea re non admodum ſe laborare, ſed Ajacis nomine moleſtè ferre, quod iterum ab indigno victus foret. Qua de re Plinij [b] quoque verba proferre ideò placet, quòd nomen alterius illius minus laudati pictoris philologus cognoſcat. Ergo magnis ſuffragiis (inquit) ſuperatus à Timanthe Sami in Ajace armorúmque iudicio, herois nomine ſe moleſtè ferre dicebat, quod iterum ab indigno victus eſſet. Eundem pictorem (Parrhaſium nempe) aliquando purpura indutum capiti auream coronam impoſuiſſe à Clearcho in vitis proditum, idem Athenæus paulò antè dixerat. Quod equidem crediderim non tam ſumptuoſi vllius luxus gratia feciſſe ipſum quàm laudis vano quodam & veſano ſtudio atque ambitione nimia, quod velut aliquem hieronicam celebrari ſe vellet ab omnibus: Olympionicas profecto floridam atque triumphalem geſtaſſe veſtem ad extremum capitis XII. diximus. Porrò primùm apud Cyrrhæos, quos nominaui ſuperiùs, agonem Apollini exhibitum, qui deinde apud Pythonem, aut Delphos (quemadmodum libro ſuperiore docuimus) inſtauratus fuerit, non inerudité quiſpiam ex iſtis, quibus Cyrrhæ pater Apollo nuncupatur, Statij Papinij *lib.3. ſyluar. carm.* 1. ex Hercule Surrentino Pollij deſumptis verſibus colligat.

-- Hos nec Piſæus honores
Iuppiter aut Cyrrhæ pater aſpernetur opacæ
Nîl his triſte locis.

& reliqua, quæ libro tertio de præconia tuba differens exhibebo. Nam quod ibi Calderinus Domitius Cyrrhæ nomine Nicopolim, ſiue Actium à Poeta deſignari putat, pro qua Delphos, aut Pythonem dicere debuit, prorſus eum hallucinari cenſeo. Varias autem in ipſo agone Pythio, vt variis temporibus (ſi non etiam iiſdem) coronas fuiſſe victoribus conceſſas, ex auro, pomis, eſculo, è grammaticorum commentariis percipitur. De Pythiis igitur Ouidius *lib.1. Metamorph.* agens iſtud oſtendit, his verſibus.

Hic iuuenum quicunque manu, pedibúſue, rotaue
Vicerat, eſculeæ capiebat frondis honorem
Nondum laurus erat.

Idem Ouidius Pythia eſſe ab Apolline Pythio in memoriam Pythonis maximæ ſerpentis confixæ ſagittis, atque interemptæ inſtituta, paulò antè his ferè verſibus cecinerat, vbi de Pythone.

Hanc Deus[c] arcitenens, & nunquam talibus armis
Ante niſi in damis, capreiſque fugacibus vſus
Mille grauem telis exhauſta pene pharetra
Perdidit, effuſo per vulnera nigra veneno.
Neue operis famam poſſet delere vetuſtas,
Inſtituit ſacros celebri certamine ludos
Pythia, perdomitæ ſerpentis nomine dictos.

Quod ſi verum credidère veteres[d], paſſimque ab iis receptum à Iuliano Cæſare[e] denique qui Apollinem à Simonide Melico Hecaton quaſi dixeris centenarium nominatum, ídque nomen magis ei placere quàm

a ſub finem in fol.403.

b Lib 35.cap. 10.

c Sic omnino legẽdum apparet è ſequẽtibus nõ vt vulgò, Hunc Deus.

d Scripſimus hac de re nonnihil initio præcedentis tractatus à Pauſania Phocicis fol. 255. & à Strabone lib. 9. geograph. f. 483.&ſeqq.

e Epiſt. ad Serapion. clariſſ.fo.219.vbi cẽtenarius numerus cõmendatur.

Pythij memorat: propterea quòd Pythona ſerpentem centum vt ait ſagittis confecerit, Σιμωνίδη δὲ ἄρα τῷ Μελικῷ πρὸς τὴν Ἀπόλλωνος εὐφημίαν ἀρκεῖ τὸν θεὸν ἑκατὸν προσειπόντι καὶ καθάπερ ἀντ' ἄλλου τινὸς ἱεροῦ γνωρίσματος αὐτοῦ τὴν ἐπωνυμίαν κοσμῆσαι, διότι τὸν πύθωνα τὸν δράκοντα βέλεσιν ἑκατὸν, ὥς φησιν, ἐχειρώσατο. καὶ μᾶλλον αὐτὸν ἑκατὸν ἢ πύθιον χαίρειν προσαγορευόμενον, ὅτι κλήρου τινὸς ἐπωνυμίας συμβόλῳ προσφωνούμενον ab ipſo etiam Statio Papinio, cuius iſta ſunt, *ex initio lib.6.Thebaid.* vbi egit de Olympico certamine,

Proxima vipereo celebrauit libera nexum
Phocis Apollineæ bellum puerile pharetræ.

Satis mirari nequeo, quamobrem Seneca Pythonem non vulnerabilem, atque molaribus demum fractum fuiſſe ſcripſerit ad Lucilium [a], quo loco, Serpentem illum in Africa ſæuum (inquit), & Romanis legionibus bello ipſo terribiliorem fruſtra ſagittis, fundíſque petierunt: ne Python quidem vulnerabilis erat: cùm ingens magnitudo pro vaſtitate corporis ſolida (ſic Mureti, ſic Monjuſij codex manuſcriptus, quo vſus ſum, habet) ferrum, & quicquid humanę torſerant manus, deiiceret, molaribus demum fracta ſaxis eſt, & aduerſus mortem tutam minuta iacularis. Quo loco vulnerabilis, legi, non ex Monjouſiano codice tantùm, ſed ex omnibus reliquis, Mureti, ac Pinciani quoque ipſius, qui nihilominus in ſuis illis ad Senecam [b] caſtigationibus τὸ inuulnerabilis reponere ſe, de coniectura, non ſcripti vllius libri fide. quinetiam iſtud de Pythone, quia non aſſequebatur ſcilicet, poeticæque hiſtoriæ totum id, quod ſubiicitur, minimè congruere videbat, παρέγγραφον, & à ſcolio margini libri appoſito, quo Seneca refelleretur, in contextum errore librarij receptum ſe credere profitetur: at, niſi fallor ipſe, admodum Pincianus fallitur, vt ſtatim in conſtituenda huius loci vera lectione demonſtrabo. Monjouſianus ille liber habebat, totam pro, tutam, quod non aſpernor penitus, ſed alios interim ſequor, quibus illum contrà in eo præfero, quod pro, Serpentem illum in Africa ſæuum & cæt. exhibebat, illam ſæuam, ſicut in Herbipolenſi manuſcripto legi Modius notauit, alióque Senecæ teſtimonio aſſeruit [c], cui poſſis & illud ab Ouidio adiungere iis, quos antè attuli, verſibus ac denique quod Pythonem ſerpentem fœminino genere δελφύνην, ſiue δελφίνην tum Apollonius li. II. Argonauticôn [d], tum Dionyſius, Afer de ſitu orbis nominat [e]: hic quidem his τῷ παρὰ πυθῶνος θυόεν πέδον ἧχι δράκοντος δελφύνης τριπόδεσσι θεοῦ παρακέκλιται ὁλκός. Atque hoc eo ampliùs, lubentiúſque in eo præfero, Herbipolenſi, reliquiſque omnibus impreſſis, aut manu exaratis, Monjouſianum quem dixi, quòd pro, Python, diſertè ſcriptum habebat Phytio, quod etſi corruptum non abnuo, iter nihilominus mihi certum ad veritatem lectionis indagandam, & aſſequendam indicauit, vt procliui ac frequenti vnius literulæ traiectione reponatur Pythio, quo nomine Apollo, (qui Pythone interfecta dictus Pythius) oſtenditur: & hac appellatione ſerpentis mentionem excitante, commodiùs, quàm alia vlla deſignatur. Huic igitur vulnerabilem non fuiſſe, nedum vlli homini non Pythonem, ſed illam alteram prægrandem CXX. pedum magnitudinis

a Extrema epiſt.82. Deſit iã de te.

b Epiſt.16. vt Oblopœus in collectaneis ad Senecã refert.

c Epiſt.42. Iam tibi in princi. & lib. 1. de Clem.

d Citatus in hanc rem à Cælio Rhodig. cap. 19. lib.16. lect. antiq.

e Fo.64 Vbi Euſtathius interpres dubitanter nimis (nolo enim, nec debeo inſcitè dicere) φασὶ δὲ ὅτι ὁ Διονύσιος (inquit) αὐτὶ ἀρσενικοῦ τοῦ ὁ δελφίνης θηλυκῶς εἶπεν ἡ δελφύνη τρόπῳ ποιητικῷ τῶν γένους κοινότητα. Suidas quidem in πυθὼ hac de re agens τὴν δελφίνην δράκοντα dixit, vbi de Pythone regione, eiúſque vrbe Delphis.

tudinis

tudinis(Plinio teſte)Africanam[a] ſerpentem intellexit,atque ὑπερβολικῶς aſſeruit Seneca tantoperè à Romanis legionibus formidatam, ac tandem ſaxis molaribus oppreſſam: balliſtis nempe, tormentíſque, vt oppidum aliquod,expugnatum,quemadmodum Plinius loquitur. De qua ſola hîc quidem egiſſe credendus Seneca hiſtorię veteris[b] fide:nō etiam de Pythone,quod ne Mureto quidem veniſſe in mentem,vt oſtenderet, cùm viderem, iſta ſcriptione dignum exiſtimaui: præſertim autem quòd Eraſmus adeò ἄστοχος fuerit, vt quamuis à vero, quem indicaui, huius loci ſenſu non longè abierit,attamen pro,Ne Python quidem,reponendum, Ne pilo, aut Ne pilis quidem exiſtimare ſe ad Senecam adnotauit. Obſopæus autem eruditiſſimus in collectaneis à ſe, aut ab aliis nihil omninò attulerit, niſi quod, nullibi Pilo, vel Pythio, vel Phytio ſcriptum legi obiter ac velut aliud agens monuit.

a De ſerpentum enormitate in India vide Solinū Polyhiſt. ca. 55. poſt Plin. cap.14. lib.8. natur.hiſtor. Diodo.Sicul. lib.16. f. 610. Philoſtr. lib. 3.fo.15. Ælianum libr.16. de animalib. cap.39. & 41. & lib.17.cap. 2. De draconibus maximis apud Ægyptum Diodorum eundem lib.3.fo.118.& 119. De iis qui in Æthiopia quos elephātorum interfectores nomināt ad longitudinē triginta paſſuum progredientibus: & aliis in Phrygia magnitudinis decem paſſuum qui aues ex aëre ſpiritu attrahūt interdiu, & veſperi pecora & paſtores inuadunt, vide Ælianum de animalibus lib.2.cap.21. Plinium cap.13.lib.8. natur.hiſtor. De dracone miræ magnitudinis ad Epidaurum Dalmatiæ, quos gentili ſermone Boas vocant,ab eo quòd tam grandes ſunt,vt boues glutire ſoleant,Hieronymus in vita Hilationis col.334. Anguem quinquaginta cubitorum pro comitio productum ab Octauio Auguſto narrat Suetonius in eius vita cap.45. tantæ longitudinis fuiſſe draconem ſub cuius ſpecie Liber pater ab Indis colebatur è Maximo Tyrio intelligas ſermone 38.fol. 24.editionis Græcæ apud Stephanum. De ſerpentibus maximis apud Sciratarum gentem vltra Indiam,quorum alij greges pecorum rapiunt,vorantque,alij ſanguinem eorum exugunt. Ælianus lib.16 de animalib.cap.22. qui etiam eiuſdem libri cap 38.maximorum ſerpentium in antro quopiam paludis ad Epheſum metropolim commeminit. Sed & lib.17.cap.1. De ſerpentibus circa mare rubrum,cancríſque maximis. b Cuius apud Florum mentio lib.2.cap.2.vbi de primo bello Punico agens Marci Attilij Reguli meminit. vide & in epitome lib. Luciani 17. ſtatim in ipſo initio. Plinium 8.lib.cap.14. Valerium Max.lib.1.cap.vlt. Agellium lib.6.cap.3. Oroſium lib.4.c.8.

Ludorum auctores. Palma in ludis omnibus conceſſa victoribus, qui virgam, ſeu ramum palmæ dextrâ, ſed & interdum căpite coronam palmeam gerere ſoliti. Palmæ rami menſæ in medio ſtadio collocatæ, impoſiti. Vetuſta huiuſce rei figura explicata, ſi non etiam caſtigata in qua duo vaſa, quorum alterum fortaſſe Diſei nomen habuit, immò etiam Petaſi.τα Βαΐα. Aî. Spadix. Quamobrem palma, ſiue ſpadice donati meritò Hieronicæ.

CAP. XXV.

DEnique animaduerſione hoc quoque, ac ſcriptione iſta dignum, quod ad quatuor omnes luſtrales, ſacróſque ludos, atque agones pertinet: gymnicos, vt apud Plinium[a] legimus, ludos inſtituiſſe in Arcadia Lycaonem, funebres Acaſtum in Iolco, poſt eum in Iſthmo Theſeum, Herculem Olympiæ athleticam, Pythum pilam luſoriam. Cùm verò aliæ, atque aliæ in ipſis ludorum locis coronæ præmij loco tribuerentur æquè, tamen in omnibus palmam Hieronicis concedi ſolitam, quod vt à Iulio Polluce *cap.30. lib.3.* ὀνομαστικ. ſic à Plutarcho proditum olim obſeruaui. Nam ille quidem, ὁ δὲ νικήσας τὰ ἆθλα (inquit) ἀνείλετο, τὸν στέφανον, ἀνείλετο τὴν ῥάβδον τοῦ φοίνικος, ἢ τὸν φοίνικα ἔλαβεν. Apud hunc verò quæritur ſic ferè in ſympoſiacis[b] διὰ τί τῶν ἱερῶν ἀγώνων ἄλλον ἔχει στέφανον, τὸν δὲ φοίνικα πάντες, &c. quæ ſequuntur, quæ vnde (ſi quis opus habeat) peti poſſint, commonſtraſſe ſatis habeo. Et quod ait τὸν φοίνικα, ſic accipe, vt ῥάβδον, ἢ κλάδον ἤγουν κλῶνα φοίνικος virgam, aut ramū palmæ intelligas, quem dextra manu Hieronicæ gererent: ſicuti qui Romæ de hoſtibus triumpharent, hos lauri ſurculum tenuiſſe manu, apud Plutar-

a Cap.55. li. 7. nat.hiſtor. De Hercule diximus initio ſuperioris libri ex aliis auctoribus.

b Lib.8. ſympoſ. proble. quæſt.4. Sed & palmā tributā athletis indicat Seneca epiſt. 89. eo quē ante protuli loco. Natalis Comes lib.5. mythol. cap. 4. Vbi de Iſthmiis ſolùm Pauſaniā Arcadicis huius rei auctorem citat, & Plut. Theſeo, qđ is primùm victoribus palmā apud Delum propoſuerit.

chum de triumpho Æmilij Pauli differentem legimus[a]: quanquam in aliis agonibus pleriſque forſitan præter hos ſacros gymnicis,& φοινικοῦν ςέφανον palmeam coronam præmij loco fuiſſe propoſitam è Pauſania, *in Arcadicis fol.*219. non minus quàm illud alterum, de quo admonui percipias, quo loco ἐν μὲν δὴ ὀλυμπίᾳ κοτίνου τῷ νικῶντι δίδοσθαι ςέφανον, καὶ ἐν δελφοῖς δάφνης,&c. ἐν ἰσθμῷ δὲ ἡ πίτυς, καὶ τὰ ἐν νεμέᾳ σέλινα ἐπὶ παλαίμονος, καὶ τοῦ ἀρχεμόρου τοῖς παθήμασιν ἐνομίσθησαν. οἱ δὲ ἀγῶνες φοίνικος ἔχουσιν οἱ πολλοὶ ςέφανον. ἐς δὲ τὴν δεξιάν ἐςι καὶ πανταχοῦ τῷ νικῶντι ἐπιθέμενος φοίνιξ, & addit à Theſeo, cum è Creta rediens apud Delum Apollini agonem inſtauraſſet, coronas palmeas victoribus datas, indéque iſti conſuetudini factum initium, cuius palmæ apud Delum, Homerum quoque ipſum mentionem facere ἐνομίσθη δὲ ἐπὶ τοῖσδε (ait) θησέα ἀνακομιζόμενον ἐκ Κρήτης (φασὶν) ἐν Δήλῳ ἀγῶνα ποιήσασθαι τῷ Ἀπόλλωνι. ςεφανοῦν δὲ αὐτὸν τοὺς νικῶντας τῷ φοίνικι. τοῦτο μὲν δὴ ἄρξας λέγουσιν ἐντεῦθεν. τοῦ δὲ φοίνικος, τοῦ ἐν Δήλῳ μνήμην ἐποιήσατο καὶ ὅμηρος ἐν ὀδυσσέως ἱκεσίᾳ πρὸς τὴν Ἀλκίνου θυγατέρα.

Hanc palmam in medio ſtadij, ac ipſius forſitan ſcammatis loco eminentiore quopiam, ipſóſque tripodes, ſiue menſas, quibus coronę diſcis tribus illis theſauro in Olympico aſſeruatis, quorum Pauſanias idē alibi[b] commemorat, circumlatæ imponerentur, locari conſueuiſſe, inde coniicio, quod apud Ioan. Chryſoſtomum[c] ita ſcriptum nuper obſeruaui, Quo neglecto victoriæ palmam prodis, id eſt, fratrem, qui in palmæ morem in medium adſtat, & tibi, ſi viceris, futurus in præmium: ſi vero negligentior fueris, ſine palma abibis. Quo etiam aſpexiſſe Virgilium *lib.*5. *Aeneid. paulò poſt principium*, mihi conſtat, vbi ſic cecinit.,

--lato complerant littora cœtu,
Viſuri Aeneadæ pars & certare parati.
Munera principio ante oculos, circóſque locantur,
In medio ſacri tripodes, viridéſque coronæ,
Et palmæ pretium victoribus.--

Apparet etiam perſpicuè ſatis ex figura illa, quam expreſſam è numis M. Aurelij Antonini apud Byzantinos excuſis de pilæ ludo agens Mercurialis eruditiſſimus, aliam in rem attulit libro II. artis gymnaſticæ, *cap.*5. *fol.*61. *pag.*2. vbi præter luſores pilæ tres, menſa coronis exornata, de quibus poſtremo tertij Semeſtrium libri ſermone diſceptare conſtitui, eíque duo vaſa impoſita exhibentur, quorum alterum ob longum aquiminale ſit, ſiue amphora, alterum vero breuius, cuius lateri exteriori hoc inſcriptum græcè ΠΥΘΙΑ, & hæ inſuper literæ ΑΙ alterius initiū aut medium vocabuli, cuius vaſis ex oræ tres palmæ rami prodeunt. Quamobrem in eam opinionem auſus ego nuper deſcendere, vt duabus extremis prima & vltima literis (quas in vaſis illa quæ lateret facie adhuc inſculptas aut potius ab ipſa carie cōſumptas, aliáve quapiam ætatis vel hominū iniuria expunctas diuinarem) adiectis ad illas duas quas propoſui eadem in facie quæ illud πύθια extantes, vnum integrum vocabulum βαΐα eſſe à peritioribus quibuſque agnoſcendum crederem: quo nomine victricium ſeu victorialiū atque adeò triumphalium palmarum ramos duobus vtriuſque ſacroſancti fœderis locis[d] oſtendi nō ignorabam: & verò apud P. Epiphanium Cypri Epiſcopum, cuius ex

concione

a In eius vita fol. 498. lib. Stephan. εἶτ' αὐτὸς ἐπεβαίνεν ἅρματι κεκοσμημένῳ διαπρεπῶς ἐπιεικῶς ἀνὴρ καὶ δίχα τοσούτης ἐξουσίας ἀξιοθέατος ἁλουργίδα χρυσόπαστον ἀμπεχόμενος καὶ δάφνης κλῶνα τῇ δεξιᾷ προτείνων.

b Eliacôn 2. fo. 154. vbi ἐν τούτῳ τῷ θησαυρῷ δίσκοι τὸν ἀριθμὸν ἀνάκεινται τρεῖς ἐς ὅσους τοῦ πεντάθλου τὸ ἀγώνισμα ἐσκομίζουσι. De menſis ipſis, quibus impoſitæ coronæ ſcripſi ſuperiùs initio cap. 23. huius lib.

c in ſermone. De illo diligamus etiā perſequentes col. 690.

d Lib. 1. Macchab. cap 13. & in Euang. D. Ioan. cap. 12.

concione εἰς τὰ Βαΐα, nuper cum ipſius phyſiologo à Plantino edita hæc omnino verba ſunt quæ in eam rē adferenda duxi: τὰς εἰσόδους τῶν ψυχῶν τῷ βασιλεῖ διανοίξωμεν, τὰ βαΐα τῆς νίκης ὡς νικητῇ τοῦ θανάτου βαστάσωμεν, τοὺς κλάδους τῶν ἐλαιῶν τῷ ἐκ Μαρίας κλάδῳ θεοπρεπῶς ἐπισείοντες &c. Quanquā hoc forſitan ſimplicius & propterea verius ab aliis exiſtimabitur, vt ſine additione vlla iſtud αἴ pro admirantis interiectione ſiue aduerbio atque optatiuo articulo (tanquam ſit αἴθε vel εἴθε) accipi debeat: quomodo apud Homerum, Herodotum & alios eſſe vſurpatum, Græci linguæ gnari comperiunt: quibus vtique literis votum commune athletarum in ſtadio contendentium, & tam honorifici præmij admiratio deſignata. Hoc autem vas quod dixi alterum vt breuius, ita latius fuit, ac etiam capacius, quod ſuſpicor, non affirmo, diſcum eſſe nominatum: ex eo forſitan quòd menſæ itidem, vt hîc illud quoque imponeretur, cùm Athenæus quoque diſci vitrei diametro bicubitalis in repoſitorio, ſtatuti argenteos aſſis piſcibus omne genus congeſtis pleni, ſub initium quarti deipnoſophiſtarum meminerit. Forſitan etiam petaſum, ſub quem ducti ephebi in gymnaſiis iuxta gentilium morem conſtitutis, quemadmodum ex Machabæorum hiſtoria latiùs diſſeretur libro tertio ad extremum, *cap*.28. ſi Deus dederit, quando idem ille Athenæus petaſum quoque vas trium lagenarum capax eſſe libro deipnoſophiſtarum XI. docuit, ſicuti ſuo loco ibidem explicabitur. Ac victores in ludis à Theſeo apud Delū editis tūc primùm ab ipſo ſacræ palmę ramis donatos ex Plutarcho[b] intelligimus: denique quòd euulſa fuiſſet, ſpadicē nominatā, quemadmodū τὸ βαΐον (quo de actū eſt paulò antè) quas βίαιον παρὰ τὸ βίᾳ τίλλεσθαι Græci grāmatici dictū autumant. qui tamē è Praxitelis cuiuſpiā opinione retulit Amphictionas primùm Pythiis victores in honorem Apollinis lauro, ac palma coronaſſe. Ac mihi quidem admodū placet, quod de ramorū palmæ natura Plutarchus eo loci *d. quæſt.* 4. *in fi.* adfert, cum qua ſimiliter ſe habere certaminum athleticorum rationem docet, vt qui per mollitiem cedat, is ſuperetur: qui è contrario exercitationem perferat, eius cùm animo corpus & roboretur, & augeatur: propterea Hieronicas palma donatos antiquitus. Verba ipſius iſta ſunt, φοίνικος γὰρ ξύλον ἂν ἄνωθεν ἐπιθεὶς βαρὺ πιέζῃς οὐ κάτω θλιβόμενον ἐνδίδωσιν, ἀλλὰ κυρτοῦται πρὸς τοὐναντίον ὥσπερ ἀνθιστάμενον τῷ βιαζομένῳ. τοῦτο δὴ καὶ περὶ τοὺς ἀθλητικοὺς ἀγῶνας ἐστι. τοὺς μὲν γὰρ ὑπὸ ἀσθενείας, καὶ μαλακίας εἴκοντας αὐτοῖς πιέζουσι κάμπτοντες. οἱ δὲ ἐρρωμένως ὑπομένοντες τὴν ἄσκησιν οὐ μόνον τοῖς σώμασιν, ἀλλὰ καὶ τοῖς φρονήμασιν ἐπαίρονται, καὶ αὔξονται. Quæ Latinis verbis ab Agellio reddita ſcias, libro noctium. Atticarum tertio, *cap*.16. citato etiam in hanc rem Ariſtotele in ſeptimo problematum.

a Sub initi. in fol. 112. Libri Antueirpiæ impreſſi anno 1588. qui locus nōdum in hanc rem notatus.

b In Theſeo pag. 17. & lib. 8. Sympoſ. proble. quæſt. 4. fol. 1288. Palmæ termes ex arbore cum fructu auulſus ſpadix dicitur teſte Agellio lib. 3. noct. Attic. cap. 9. ad fin.

Diſcus Iphiti Olympiacus Lycurgi nomine inſcriptus, qui ei Olympicorum agonum inſtauratori ſocius fuit à Plutarcho, Phlegone, *ac Dione Chryſoſtomo. Olympias dinumeratio temporis quando cœpta vel deſita è Cedrino. Eo diſco feriæ Olympicæ indictæ.* Pauſaniæ *hac de re locus, apud quem* ἐκεχειρίας *vocabulum exponitur, adhibitis Dionyſii Halicarnaſſei ac* Plutarchi *teſtimonijs, aliter atque ipſorum interpretibus. Quo etiam vocabulo* Phlegō *illam diſci ab Hellanodicis conſcripti hiſtoriam commemorans vtitur. ideo coronatum ab Ececheiria. Iphitum in Olympiaco templo aſpici quod* Pauſanias *refert.* Δισκοῦ πρόκλησις *in hiſtoria Machabæorum. Ciceronis & Statij loci de diſco vt exponendi.*

CAPVT XXVI.

CVm autem in medio ſtadij præmia victoriæ, & in diſcis quidem (vt dixi) Olympio in theſauro aſſeruatis circumlata, menſæque impoſita dixerim, ſciendum ex iſto diſcorum numero illum fuiſſe, qui Iphiti dicebatur, qui diſcus Olympiacus nominis Lycurgi inſcriptionem præferebat: quamobrem Ariſtoteles Philoſophus Iphiti æqualem, & in feſtis Olympiacis digerendis fuiſſe ſocium perhibet cum aliis quibuſdã, ſicuti Plutarchus[a] memorat, his verbis οἱ μὲν γὰρ ἰφίτῳ συνακμάσαι, καὶ συνδιαθεῖναι τὴν ὀλυμπιακὴν ἐκεχειρίαν λέγουσιν αὐτόν. ὧν ἐστιν καὶ ἀριστοτέλης ὁ φιλόσοφος τεκμήριον προφέρων τὸν ὀλυμπιάσι δίσκον ἐν ᾧ τοὔνομα τοῦ λυκούργου διασώζεται καταγεγραμμένον. Et Phlegon Trallianus Adriani Cæſaris libertus libello, quem περὶ τῶν ὀλυμπίων ſcripſit[b], vbi ſub initium λυκοῦργος δὲ ὁ λακεδαιμόνιος (inquit) υἱὸς ὢν τοῦ πρυτανέως τοῦ εὐρύπου &c. καὶ ἴφιτος ὁ αἵμονος· ὡς δὲ ἔνιοι Πραξωνίδου ἑνὸς τῶν ἀπὸ ἡρακλέους ἠλεῖος, καὶ κλεοσθένης ὁ κλεονίκου πεισάτης βουλόμενοι εἰς ὁμόνοιαν καὶ εἰρήνην τὸ πλῆθος αὖθις ἀποκαταστῆσαι τήν τε πανήγυριν, τὴν ὀλυμπικὴν ἔγνωσαν ἀνάγειν εἰς τὰ ἀρχαῖα νόμιμα, καὶ ἀγῶνα γυμνικὸν ἐπιτελέσαι. Dio Chryſoſtomus oratione Olympica ἆρ᾽ οὖν οἴει τὸν ἴφιτον καὶ τὸν λυκοῦργον, καὶ τοὺς τότε ἠλείους διὰ χρημάτων ἀπορίαν τὸν μὲν ἀγῶνας καὶ τὴν θυσίαν ποιῆσαι τῷ διῒ πρέπουσαν ἄγαλμα δὲ μηδὲν ἐξευρεῖν ἐπ᾽ ὀνόματι, καὶ χρήματι τοῦ θεοῦ. Eo diſco ferias Olympicas prænunciatas, & indictas ab Eleæis non directè, ſed in orbem in ipſo inſcriptas apud Pauſaniam alio quodam loco *li.1.Eliacôn.fol.*130. legimus, vbi ſic ſcriptum, καὶ ὁ ἰφίτου δίσκος καὶ τράπεζα ἐφ᾽ οἷς προστίθενται τοῖς νικῶσιν οἱ στέφανοι τὴν μὲν δὴ ἱπποδαμείας λέγουσιν εἶναι παίγνιον. ὁ δὲ τοῦ ἰφίτου δίσκος (addo ὃς) τὴν ἐκεχειρίαν, τὴν ἐπὶ τοῖς ὀλυμπίοις ἐπαγγέλλουσιν οἱ ἠλεῖοι. ταύτην οὐκ ἐς εὐθὺς ἔχει γεγραμμένην, ἀλλὰ ἐς κύκλου σχῆμα περίεισιν ἐπὶ τῷ δίσκῳ τὰ γράμματα. Vbi ſimiliter ἐκεχειρίας vocabulum expoſui, vt apud Dionyſium Halicarnaſſeum libro VII. antiq. Roman. eo, ex quo verba quędam alia ſuperiùs initio ſermonis huius attuli, loco deſcribentem ſacrificiorum, ludorúmque maximorum pompam, qui Romæ feſtis diebus fierent more græcanico, cui celebritati multa itidẽ ex illo more adiuncta ſcribit, circa mercatus, & excipiendos hoſpites, ac ferias. Nam ſic apud Dionyſium legitur ſcriptum ἐν δὲ ταῖς ἱεραῖς ταύταις πολλὰ μὲν, καὶ ἄλλα ἐγίνετο νόμοις ἑλληνικοῖς κατά τε πανηγυρισμοὺς, καὶ ξένων ὑποδοχὰς, καὶ ἐκεχειρίας ἃ πολὺ ἂν ἔργον εἴη λέγειν. Vbi communes inducias interpres Latinus reddidit: ego ferias (vti dixi) malim, qui Plutarchum etiam Lycurgo eadem ſignificatione duobus locis, *in principio ipſo, in pag.*72. *& in pag.*78. quorum priore Cruſerius ſat rectè feſtum, altero non item. Sed vt ille inducias verterit pro ferias τὴν ὀλυμπιακὴν ἐκεχειρίαν ſcripſiſſe didici.

a Lycurgo ſub initio in fo.72. videto & fol.98. vbi, ἔοικε δὲ καὶ τῆς ὀλυμπιακῆς ἐκεχειρίας ἡ ἐπίνοια πράου καὶ πρὸς εἰρήνην ἔχοντος οἰκείως ἀνδρὸς εἶναι. καί τοι φασί τινες, &c. τὸν λυκοῦργον οὐ προσέχειν οὐδὲ [illegible] ἀρχὴν τοῖς [illegible] τὸν ἴφιτον ἀλλὰ τυγχάνειν ἄλλως ἐπιδημοῦντα καὶ θεάμενον &c. [illegible] πρὸς τὸν ἴφιτον τραπέσθαι καὶ συνδιακοσμῆσαι τὴν ἑορτὴν ἐνδοξοτέραν καὶ βεβαιοτέραν καταστῆσαι.

b Impreſſus Baſileç anno 68. cum Ant. Liberalis metamor.

Diſcum hunc, qui formam celebrationis Olympiorum complecteretur ab Hellanodicis conſcriptum, poſtquam ex oraculo, quod Iphitus, Lycurgus, & Cleoſthenes per legatos conſuluerant, reſtituendæ in priſtinam formam Olympicæ feſtiuitatis, gymnicíque certaminis edendi gratia indictæ, vrbibus, quæ certaminis eſſe vellent participes fuiſſent feriæ, Phlegon Trallianus eo quem dixi libro, his verbis narrat, στέλλονται δὴ εἰς δελφοὺς χρησόμενοι τῷ θεῷ εἴ σφισιν συνεπαινεῖ ταῦτα ποιῆσαι· ὁ δὲ θεὸς ἄμεινον, ἔφη, ἔσεσθαι ποιοῦσι, καὶ προσέταξεν ἐκεχειρίαν ἀγγεῖλαι ταῖς πόλεσιν, ταῖς

βουλο-

βουλομένοις μετέχειν τοῦ ἀγῶνος, ὧν περιαγγελθέντων κατὰ τὴν ἑλλάδα, καὶ ὁ δίσκος ἐγγράφη τοῖς ἑλλανοδίκαις καθ' ὃ ἔδει τὰ ὀλύμπια ἄγειν. Igitur ab Iphito inſtitutas quoque Olympiadas, hoc eſt rationem ſupputandi per ſingula quadriennia temporis initam, qua tempeſtate Lycurgus Lacedæmoniis leges condidit, à Georgio Cedrino[a] traditur: hoc addito tamen, quod eſſe minus verum arbitror, apud Ægyptios lunam Olympiadem appellatam ideò, quia ſigniferum orbem quot menſibus circuit, Olympum à veteribus nuncupatum. Illud fortaſſe rectiùs Olympiadum feſtiuitatem eo tempore, quo Manaſſes Iudæ Rex fuit, inductam, Sauli tempore primum certamen Piſæos ad Olympiam inſtituiſſe, Iouíque Olympio primam ſolennem feſtiuitatem celebraſſe, indéque peracto per ſingula luſtra feſto, & agone id temporis interuallum ſub Olympiadis appellatione computari cœptum. Quam feſtiuitatem ad imperium vſq; Theodoſij principis perductam, cùm indictiones numerari cœperunt, ibi tũ deſiiſſe, ac prorſus extinctam fuiſſe: de quo non ſatis ſcio, ecquid vere pronunciari ab illo poſſit. Hoc ſcio è ſuperioribus perſpicuè nunc demum cognoſci quamobrem ab Ececheiria tanquam Diua vel nympha quapiam coronatum Iphitum vetuſta Olympiaci fani pictura repręſentauerit, de qua hoc à Pauſania *Eliacôn.* I. *fol.* 157. *VVechelianæ editionis* proditum recordor τὰς θύρας δὲ εἰσιόντι τὰς χαλκᾶς ἐστὶν ἐν δεξιᾷ πρὸ τοῦ κίονος ἴφιτος ἀπὸ γυναικὸς στεφανούμενος Ἐκεχειρίας ὡς τὸ ἐλεγεῖον τὸ ἐπ' αὐτοῖς φησιν. Ac de diſco quidem, quę dixi; cùm ita ſe habeant, ideò qui ad agones præmiis propoſitis iuuenes decertandi cauſa prouocabat ad diſcum hoc eſt ad conuentum, feriáſque illas diſco inſcriptas, denique ad præmia in diſco exhiberi ſolita prouocare dicebatur. Nec aliter accipiendum, quod περὶ τῆς τοῦ δίσκου προκλήσεως (vbi de palæſtra etiam, atque gymnaſiis agitur hiſtoria Macchabæorum præbet eo loco, quem integrum propoſui ſuperiore libro, & explicaui, cùm de gymnaſiarchis agonothetis prouinciarum ſacerdotibus, eorúmque inſignibus loquerer. Nec verò illum fortaſſe M. Tullij, quem libri huius initio, cùm de nudatione agoniſtarum diſſererem, expreſſi: quamquam hoc quidem à me in medio adhuc relinquitur. Denique nec illum Statij Papinij, *lib.* 6. *Thebaid.* quo à victis aut ſponte cedentibus, ac certamen detrectantibus, adoratum diſcum cecinit, ſic ferè,

--conceſſit cætera pubes
Sponte, & adorato redit illa ingloria diſco.

Nec enim de diſco aduerſarij, vt exponam, adduci me adhuc patior. Quæ propterea viſum latiùs explicare, quoniam ab iſtis, qui ſe antiquariorum nomine, ſuámque operam deprędicant, immò etiam venditant, prætermiſſa eſſe intelligo.

[a] In cõpendio hiſtoriarum fo. 88. vbi κατὰ τούτους χρόνους λυκοῦργος λακεδαιμονίων ἐνομοθέτει. Ἰωαθὰμ ὁ υἱὸς ὀζίου ἔτους. ἐπὶ τούτου τῷ πρώτῳ ἔτει ἴφιτος τὰς ὀλυμπιάδας ἐνέστησεν ὅ ἐστι τετραετηρικὸς χρόνος παρ' αἰγυπτίοις δὲ κυρίως ὀλυμπιὰς ἡ σελήνη καλεῖται διὰ τὸ κατὰ μῆνας περιπολεῖν τὸν ζωδιακὸν κύκλον ὃν οἱ παλαιοὶ ὄλυμπον ἐκάλουν. Et f. 101. ὅτι ἐν τοῖς χρόνοις Σαοὺλ πρῶτον ἀγῶνα οἱ Πισσαῖοι ἐν ὀλυμπίᾳ κατεβάλλοντο καὶ Διὶ ὀλυμπίῳ κοσμικὴν πρώτην ἐπετέλεσαν ἑορτήν. ἐν τούτῳ κατὰ τέσσαρα ἔτη τὸν ἀγῶνα καὶ τὴν ἑορτὴν ἐπιτελοῦντες, ὀλυμπιάδας τὰς τετραετηρίδας καθεξῆς ἠρίθμουν. Et f. 268 ἐν τούτοις ἥ τε τῶν ὀλυμπιάδων ἀπέσβη πανήγυρις ἥτις κατὰ τετραετῆ χρόνον ἐπετελεῖτο. ἤρξατο δὲ ἡ τοιαύτη πανήγυρις ὅτε μανασσῆς τῶν ἰουδαίων ἐβασίλευσε καὶ ἐφυλάττετο ἕως τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ τοῦ μεγάλου θεοδοσίου.

Victores ad Hellanodicas accedere, tum coronas adpenſas comprehendere, ac rapere ſoliti. D. Pauli vnus de ea re locus nondum expenſus indicatur. Item alter D. Ioann. Chryſoſtomi ad alia D. Pauli verba: Tertius ab illo ipſo Chryſoſtomo, quartus à Procopio. Quintus denique à Papinio eximius profertur, & explicatur. Fores. Miſſus oſtio Athlothetæ ad carceres ſedebant. Plutarchi locus, ad illam coronarum apprehenſionem pertinens, exponitur, quæ forſitan illi propriè competijt, qui ſine antagoniſta victor eſſet declaratus: cùm alioqui à præcone corona imponeretur victoris capiti: Cicero in eam rem citatus. Coronam Olympicam ſub Ioue datam, quid ſit apud Plinium. Eo ſcilicet loco, vbi decertatum foret, oblatam teſte B. Chryſoſtomo. De ſtatua ſiue ſigno Iouis Olympici.

De proëdria Hieronicarum aliquid B. Ioann. Chryſoſtomi locus illuſtratur de coronis & brauijs: & coronarum palmarúmque nomine victorias interdum ipſas, non præmia oſtendi.

CAP. XXVII.

SVperioribus hoc inſuper libet adiicere: verum nec ne ſit, non dico, intactum quidem ab illis eſſe, ac nihilominus probabile videtur, quod coniectura quadam nuper augurabar: moris fuiſſe antiqui, vt ea præmia (coronas quidem certè) aliquo ex loco eminentiore adpenſa victores ipſi aſſumerent, manibúſque comprehenderent: ſed non aliter quàm interpoſito prius Hellanodicarum (ad quos athletæ poſt certamen peractum accedebant) iudicio, conceſſáque ipſis huius rei, non ſine aliqua ſolemni virtutis & roboris eorum commendatione ab Hellanodicis iſtis facultate. Ad quos aditum idcircò ab athletis ex iſto Æliani loco *cap. 31. lib. 9. variæ hiſtor.* intelligitur, in quo, ἀθλητὴς Κροτωνιάτης (ait) ὀλυμπιονίκης ἀπιὼν πρὸς τοὺς ἑλλανοδίκας, ἵνα λάβῃ τὸν στέφανον & cæt. quæ ipſo libri III. principio exhibebimus. Coniecturæ iſti noſtræ de apprehenſione coronarum, aliorúmque præmiorum ab Hieronicis fieri ſolita, occaſionem præbuit verbum hoc D. Pauli quod à recentioribus tamen ſcoliaſtis in hanc rem nequaquam expenditur. Nam vbi ſic ſcriptum ad Corinthios *ex epiſt. 1. cap. 9. verſu 24.* οὐκ οἴδατε, ὅτι οἱ ἐν σταδίῳ τρέχοντες, πάντες μὲν τρέχουσιν, εἷς δὲ λαμβάνει τὸ βραβεῖον, adiicitur ſtatim, οὕτω τρέχετε, ἵνα καταλάβητε, quem locum Latinè reddens D. Cyprianus[a], pro brabio palmam, pro comprehendere occupare poſuit. Adiuuat coniecturam noſtram, mutuóque adiuuatur illo D. Pauli teſtimonio, atque illuſtratur: tum quod in alterum ipſius Pauli locum ex epiſtola ad Romanos, D. Ioannes Chryſoſtomus ita ſcribit, *in Ethico, in cap. 7. Epiſtolæ B. Pauli ad Rom.* vt τὸ ἁρπάσαι vſurpãdum duxerit de agonibus, & luctæ victoria, ipſiúſque pręmio non capiendo, ſed auferendo, vel arripiendo, in hęc verba concionatus, ποία γὰρ ἀνάγκη πρᾶγμα ἔχειν περὶ τοῦ, καὶ συμπλέκεσθαι τοῖς ἀνταγωνισταῖς παρὸν χωρὶς συμπλοκῆς στῆσαι τὸ τρόπαιον, καὶ πρὸ τῆς πάλης ἁρπάσαι τὸ βραβεῖον: itémque priore ad Theodorum lapſum paræneſi[b] ſic fere, Latini quidem interpretis fide, ſiquidem complures & hac tempeſtate & progenitorum noſtrorum ſeculis qui ordinis ſui deſertores & è frequentata via præcipites euntes, tanta alacritate reſurrexerunt, vt priora ſequentibus facile celarent, palmámque corriperent ac redimiti corona cum victoribus prædicarentur ac in cætum beatorum allegerentur: Procopius denique in Eſaiam Prophetam[c], quo loco, τοιαύτη τις ἔσται τότε (φησὶ) προκοπὴ καὶ θεοσεβείας κατόρθωσις τῶν οἰκούντων πάλαι τὴν ἔρημόν τε καὶ ἄνυδρον ὡς ἁμιλλᾶσθαι πρὸς ἀλλήλους ὡς ἐν δρόμῳ τοῦ θείου τὴν χάριν ἁρπάζειν ἐπειγομένους: tum verò quod de Parthenopæo Arcade qui Iolam aduerſarium curſu ſuperauerat Statius Papinius ita cecinit[d] vt preſſam rapiendo ſcilicet, occupando, atque auferendo celeriter palmam diceret,

Irrupit clamore fores, clamore recurrit
Ante ducem, preſſáque leuat ſuſpiria palma,

vbi fores intellige oſtia, quæ eſſent ad circi ſiue ſtadij carceres: vnde illud, miſſus oſtio, in vetuſta quadam inſcriptione, cuius verba libro tertio,

a In exhortatione martyrij ad Fortunatum ca. 8.

b Epiſt. 5. tomo 5. col. 863. edit. Niuell.

c In cap. 44. fo. 496.

d Lib. 6. Thebaidos, ex quo cætera de Arcadis & Idæ certamine, partim in hoc inferius libro, partim ſeq. ad extremum profe[r]tam.

tio, de variis eiuſdem agonis præmiis non vni collatis agens, proferam. Ducem verò qui certamini, velut Hellanodica quidam, aut athlotheta præſideret, curaret ipſum atque moderaretur. Ad carceres verò, vnde curſores mitterentur, ſedere ſoliti athlothetæ. Quamobrem Ariſtoteles *ad initium lib. 2. Ethic.* εὖ γὰρ πλάτων ἠπόρει τοῦτο (inquit) καὶ ἐζήτει, πότερον ἀπὸ τῶν ἀρχῶν, ἢ ἐπὶ τὰ πέρας ἢ ἀνάπαλιν. Hic igitur optimè poeta ſtetiſſe palma preſſa victorem, non ſtadiodromum, ſed diaulonicam in recurſu ſcilicet ad ipſos carceres, ante ducem velut athlothetam expreſſit: quod ipſum aliis etiam locis à me ad huius libri extremum obſeruabitur. Poſtremò adiuuat nuperam illam coniecturam meam de arrepta corona, iſtud Caſſiodori *lib. 11. variarum cap.* 35. de olympicis equorum curulium ſiue Circenſium agitatoribus, ſi olympiaci currus (inquit) agitator, rapit præmia poſt labores: Itémque quod de infantium Iudæorum nece Petrus Chryſologus argutè vt ſolet ſic ferè, ſermone CLIII. Confitentur tacentes, neſcientes pugnant, vincunt inſcij, moriuntur inconſcij: ignari tollunt palmas, coronas rapiunt ignorantes. Ergo ſicut Virginitas corruptionis neſcia contulit honorem matri ſic infantia paſſionis ignara martyrij palmas rapuit & coronas. Confirmat inſuper & ſimul illuſtratur hic Plutarchi *locus, ipſo initio libri* περὶ φιλοπλουτίας. *fo.* 929. quo Hippomachi aleiptæ dictum celebratum ſcias, ſic ferè, ἱππόμαχος ὁ ἀλείπτης, ἐπαινούντων τινῶν ἄνθρωπον εὐμήκη, καὶ μακρὰς ἔχοντα χεῖρας, ὡς πυκτικόν, Εἴπερ (ἔφη) καθελεῖν ἔδει τὸν στέφανον κρεμάμενον. Vbi nimirum poſtrema duo vocabula expendenda moneo: illud autem, Εἴπερ ἔδει, ſic debet, opinor, accipi, vt ſuppleatur τοῦτο μόνον, tanquàm hoc ſenſerit Hippomachus ad apiſcendam coronam, quam victores pugiles apprehendunt, longis eſſe manibus locum: ſed ita demum, ſi priùs fortiter ſtrenuéque depugnatum fuerit: nec enim alioqui fas eſſe cuiquam prælongas licet manus habenti athletæ, ad quam pertingat ipſam ſine puluere, ac pugna ſibi aſſumere, immò ne tum quidem fortaſſe: Verùm ſcilicet vbi non extante vllo antagoniſta, qui poſſet coronæ controuerſiam facere ad illum, qui ſe certamini pentathli potiſſimum obtulerat, ſine puluere victorem à præcone renunciabatur, coronam pertinere nemo ambigere potuit. Quo ſolo caſu victoriæ (ſi tamen hæc dici victoria potuit) ſine puluere, atque aduerſario adeptæ coronam rapere ius athletis fuit, alioqui ab agonotheta tribui ab ipſo præcone imponi ſolitam. Vnde Cic. eo ad Lucceium è v. epiſtol. ad familiares loco, cuius ſententiam de præconio agens, hoc ipſo libro ſuperiùs expreſſi. Multi denique reprehendant (ait) & dicant verecundiores eſſe præcones ludorum gymnicorum, qui cùm cæteris coronas impoſuerunt victoribus, eorúmque nomina magna voce pronunciauerunt, cùm ipſi ante ludorum miſſionem corona donentur, alium præconem adhibeant, ne ſua voce ipſi ſe victores eſſe prędicent. Cuius loci inueſtigationem tuæ (Iacobe fili) diligentiæ lubens ac lætus acceptum fero. Quæ cùm ita ſe habeant denique, ſicuti poſtremo loco dixi, videndum puto ecquid comprehendendi vocabulum ad metæ contactum referri potiùs quàm ad vllam coronæ apprehenſionem debeat: qua de re allatis aliis ipſius Pauli teſtimoniis inferiùs fauente domino diſpiciam & ex animi ſententia pronunciabo. Coronam quidem illam Græcorum ſummam (de Olympica, vt reor, intelligens) Pli-

nius *lib.16.natur.hiſt.cap.4.* ſub ipſo Ioue datam, hoc eſt, non ante Iouis Olympici factam à Colotha cum Phidia (vt Plinius [a] auctor) ſtatuam in delubro, ſed ſub dio, & ſub Ioue, non frigido quidem illo, vt apud Poëtam, *Horat.lib.1.carmin.Ode 1. Vbi,*

--manet ſub Ioue frigido
Venator, teneræ coniugis immemor.

ſed calido (ſicut ad initium libri proximi docebitur) id eſt in arena media, & veluti ſub aëre ſcribit, quo loco de ciuica corona, Additæ leges (inquit) arctæ, & ideò ſuperbæ, quáſque conferre libeat cum illa Græcorum ſumma, quæ ſub ipſo Ioue datur, cuique muros patria gaudens rumpit: quod poſtremum ad inuectionem Hieronicarum diſiecta parte muri triumphalem pertinet, de qua è Vitruuio & Suetonio ab aliis notatum ſcimus. Et coronas quidem eo quo certatum foret loco, athletas conſecutos Chryſoſtomus *in ſermone de inanis gloriæ cupiditate fo.* 719. aptè ad ſuperiora ſignificat, ſic admodum ſcribens, Certatores præterea (de athletis opinor agit) vbi fuerit per ſe decertatum, eodem probatum ſe iri malũt: ipſe verò cùm in cœlo depugnes, ſtudes in terra coronari, qua ſocordia quid eſſe deteriùs poteſt? Sequitur apud Plinium coronæ ciuicæ adiunctum apud Romanos priuilegium, quod cum Olympica fuiſſe illi propemodum commune, intelligitur ex iis, quæ ante propoſui. Nam ita quidem hic noſter, Accepta licet vti perpetuò, ludos ineunti ſemper aſſurgi etiam ab Senatu in more eſt, ſedendi ius in proximo Senatui, vacatio munerum omnium ipſi, patrique & auo paterno. De proedria quidem (quod ius præ aliis ſedendi eſt) Olympionicis, & vacatione munerum conceſſa, ſuperiùs & abundè quidem (vt opinor) diſceptatum fuit. Sed quando palmam cum corona tributam victoribus athletis, conſtat ex iis, quæ luculenter enarrata ſuperiùs fuêre, quæri poteſt, quid ſibi D. Ioannes Chryſoſtomus [b] voluerit, cùm de illis pręmiis, ſeu brabiis ante coronam præſtitis loquitur, tanquam pretioſiores illæ, minoris hæc momenti ad laudem fuerint: nam vbi dixit, ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν ἔξωθεν πραγμάτων, οἱ μὲν ἀγῶνες πόνον ἔχουσι καὶ ὀδύνην καὶ ταλαιπωρίαν, οἱ δὲ στέφανοι καὶ τὰ ἔπαθλα τὴν ἡδονὴν κομίζουσιν. ἐνταῦθα δὲ οὐχ οὕτως, ἀλλὰ τῶν ἐπάθλων τὰ παλαίσματα οὐχ ἧττον ἡμῖν ἡδέα. &c. ſtatim ſubdit, καὶ πρὸ τῶν στεφάνων ἤδη δίδωσιν αὐτοῖς τὰ βραβεῖα, ὅτι καὶ ἐν ταῖς θλίψεσι, δεῖ καυχᾶσθαι ἡμᾶς. Equidem non dubito, quin coronas hoc loco μετωνυμικῶς, & per quandam (vt Rhetoricorum ad Herennium *lib.4.* auctor appellat) denominationem pro victoriis, & martyriis, ſicuti & Prudentius in ſuo περὶ στεφάνων libro poſuerit: hoc ſignificans, nobis à Deo in ipſis perſecutionibus, & afflictionibus ipſa pręmia victorię tribui, quamobrem gloriari debeamus. Nec abſimilitèr accipiendum Palmę nomen apud Caſſiodorum: *lib.11.variar.cap.35.* quo loco, tales ergo tardare (inquit) piaculum eſt: quia poſt palmam nemo dilatus eſt. Nempe hoc ſenſit, ſtatim poſt pugnam victori præmium concedi ſolitum.

Suſpirium in agonibus, hoc eſt gemitus athletarum laborantium, & exclamatio, è Cicerone, Papinio, atque Chryſoſtomo. Tentata loci cuiuſdam de Æſchylo apud Stobæum caſtigatio, Plutarchi auxilio aduocato. De Pyctarum ſiue pugilum ictorum patientia, & conſtantia: déque exclamatione ſpectatorum encomiis, & cantilenis ad laudes athletarum perti-

[a] Cap.8.lib.34. & lib.7. cap.38. Vbi tamen ſolius Phidiæ meminit ſic ſcribens, Iupiter Olympius quotidie teſtimoniũ perhibet. Sicut & Pauſanias Eliacôn 1. fo. 121. in fin. 122. 123. qui & Æneæ Iouis Olympici ſtatuæ à Mummio Romano ex Achaiæ ſpoliis dicatæ, meminit ibidem f. 135. Ald. exempl. De ſigno Iouis Olympij videſis quæ ſcripſi lib. ſuperiore cap. 5. ex aliis auctoribus. qđ ipſum à Statio Papinio ſignificatum haud dubio lib.2. Syluar. in Surrétino Pollij: quo loco, Si quid adhuc vacua tamen admirabile Piſa Phidiacæ raſêre manus. & item à Iuliano Imperatore in quadam ad Georgium epiſtola ſub init. in fo. 160. Vbi ὅπει καὶ Φειδίας ὁ αὐτὸς οὐκ ἐκ τῆς Ὀλυμπιάσι μόνον ἢ Ἀθήνησιν εἰκόνος ἐγνωρίζετο. Nam vtrunque Iouis apud Olympiã & Mineruæ in arce Athenarum imaginẽ Phidiæ opus eximiũ fuiſſe cõſtat.

[b] Sermone 9. in cap. 5. Epiſt. B. Pauli ad Rom. ad illud, ἀλλὰ καὶ καυχώμεθα ἐν ταῖς θλίψεσι.

pertinentibus,ex Homero,Platone,Plutarcho, atque Euſtathio, qui leuiter intereà notatur.Equi ἀθλοφόροι dicti,quod ſicuti bellorum atque certaminum,ita corouarum quoque hominibus participes fuerint. Ἄσκησις athletica & monachica. Quod nomen & item ἀγωνιστικῆς ad equos relatum. De equorum ingenio,docilitate,iudicio,affectu,voluptate,cognationis adhortationis, & gloriæ intellectu, præſagitione, luctu, deſiderio,lachrimis permulta. Emendato interim Solino,& expoſito,itémque Plinio. Equi athletæ & agoniſtæ,& victores dicti, & cæteris huiuſmodi appellationibus honeſtati, Dio Chryſoſtomus obiter caſtigatus. De aurea equa Phidolæ Corinthij,déque Circenſibus equis albatæ factionis ſub Claudio Imp. à Plinio, qui emendatur, atque illuſtratur. Sepulturę honor equabus triſolympionicis conceſſus Athenis in Ceramico, De qua re agens Ælianus caſtigatus adhibito Plutarcho. Bucephalo habitus honos poſt mortem,& Boriſti. Agrigentina regio equorum, Sed & pugnatricium auium ſepulchris frequens. Diodorus in cæteris hac de re agens illuſtratur. Auguſti equus tumulatus. Equi agoniſtæ ſtatuarum honore donati. Cymonis equarum iconicæ.

Statuæ : Circenſibus equis debilibus alimonia de publico præſtita. Palmati equi in duabus Theodoſiani Cod. conſtitutionibus cur appellati. Equi olim (vt hodieque in generoſis pleriſque fit, immo & in gregalibus) ſignati ad marginem. Quo ætatis anno equi circo deputati aut ab ipſo miſsi antiquitus, ex Plinio.

CAP. XXVIII.

POſtremò in ſacris agonibus id non pugilum modò,ſed curſorum ac cæterorum quoque,ſicuti à tignariis fabris ligna ſecantibus,aut ferrariis enixè incudem tundẽtibus quantum poteſt in ipſo ictu ſuſpirium quaſi quoddam emittitur,quò ſcilicet fortiùs feriant. Athletarum commune fuiſſe, vt exclamarent vel potius ingemiſcerent, de Cicerone *lib. 1. Tuſc. quæſt.* dudum didici, Nec verò vnquam(inquit)ne ingemiſcit quidem vir ac ſapiens, niſi fortè vt ſe intendat ad firmitatem, vt in ſtadio curſores exclamant,quàm maximè poſſunt: faciunt idem cùm exercentur athletæ. Pugiles verò etiam cum feriunt aduerſarium, in iactandis cęſtibus ingemiſcunt,non quod doleant animóve ſuccumbant:ſed quia profundenda voce omne corpus intenditur, venítque plaga vehementior. Huc ſpectans fortaſſe Papinius Statius *lib. 6. Thebaidos.* Parthenopæum Arcadem,cùm agone curſus Idam ſuperaſſet,preſſa palma ſuſpiria leuaſſe dixit, iis quos anteà citaui verſibus. Quanquam non nego, quin ſuſpiriorum nomen, ad Arcadis de infortunio ſuo,& Idæ dolo cõquerentis,à quo prehenſa coma ſua,reiectus poſt eum,curſúque ſuperatus fuerat, luctum atque mœſtitiã aptè referatur: de qua re agens poëta, ſic cecinit,

--ipſe regeſta
Parthenopæus humo,vultúmque oculóſque madentes
Obruit:acceſsit lachrymarum gratia formæ.
Pectora nunc mærens,nunc ora indigna cruento
Vnque ſecat,meritamque comam:furit vndique clamor.

Et cætera quæ libro tertio adferam, vbi de variis ob idem certamen

præmiis,quæ diuerſis tribui ſolerent, diſceptabitur. Quod ſi non diſcobolorum illa fuere ſuſpiria, à pugilibus tamẽ vſurpata, quemadmodum Cicero,illo vnde verba retuli loco,auctor eſt. Sic Papinius idem his verſibus,de Alcidamantis & Capanei pugilatu paulò poſt agens,docuit,

Et iam vtrumque labor,ſuſpiriáque ægra fatigant,
Tardius ille premit,nec iam hic abſiſtere velox
Defectíque ambo genibus paritérque quierunt.

Et item à luctatoribus: vt Gementis vocabulo vſus item poëta Tydei & Agyllei colluctationem poſtea deſcribens ſubindicat,in hæc verba,

Non ſecus ingentes artus præcelſus Agylleus
Sponte premit,paruúmque gemens duplicatur in hoſtem:
Et iam alterna manus frontémque humeróſque latúſque,
Colláque pectoráque & vitantia crura laceſſit.

Ad illa ipſa in agone athletarum ſuſpiria referri etiam queat, quod D. Ioannes Chryſoſtomus *Homil.*17.ad populum Antiochenum, generoſi athletæ viſi tantùm in oppoſitione, & vociferati aduerſarios conuertunt:quamuis dici poſſit vociferationem iſtam,prouocationem potiùs quandam ad certamen,ac dimicationem fuiſſe, quam illum in decertãdo gemitum,quem ſi emittere pugiles,non tamẽ queri,aut eiulare poſt ictum exceptum ſoliti, qui omne tormentum gloriæ cupiditate perferebant(adeò magna vis conſuetudinis fuit) cùm tamen ſpectatores ipſi continere ſe non poſſent,quominus exclamarẽt: quod de Æſchylo,cùm ad Iſthmia veniſſet exercitationem commendante proditum memoriæ à Stobæo[a] comperi, ferè ſic, αἴσχυλος ἐν ἰσθμῷ ἀγῶνα ὁρῶν πακτὸν, καὶ ἐπὶ τῇ πληγῇ τοῦ θεάτρου ἐκβοήσαντος, πρὸς ἴωνα ἔφη, ὁρᾷς οἷόν ἐστι ἡ ἄσκησις ὁ πεπληγὼς σιωπᾷ, οἱ δὲ θεώμενοι βοῶσιν. Vbi pro πακτὸν, lubens repoſuerim πυκτὴν, addito etiam articulo τὸν, vel τὴν,quamuis hoc quidem minimè neceſſe. Illud autem etſi ferri vtcúmque poſſe video,quod habet editio vulgata, vt iam diſpoſitum & exhiberi cœptum aut verò ſolitum legitimum atque ordinarium oſtendat:hanc tamen coniecturam meam adiuuat Plutarchi[b] auctoritas, à quo ſumpſiſſe id verbi Stobæum eius interpres nõ vidit,ipſe nequaquam dubito,cum ita ſcriptum lego, αἴσχυλος μὲν γὰρ ἰσθμοῖ θεώμενος ἀγῶνα πυκτὴν, ἐπεὶ πληγέντος ἑτέρου τὸ θέατρον ἐξέκραγε, νύξας ἴωνα τὸν χῖον ὁρᾷς, ἔφη, οἷον ἡ ἄσκησις ἐστὶν ὁ πεπληγὼς σιωπᾷ, οἱ δὲ θεώμενοι βοῶσι. Hactenus ille. Exclamãt igitur ſpectatores in ipſis agonibus & non ſine victoris laudibus ipſum appellabant, non ſpectata tubicinis aut præconis renunciatione, de qua ſuperiùs diſſerui. Encomia & cantilenas quoque honoris ergo proferebant,hoc ſane vel vnus indicat Plato, *lib.7. de legib. ad finem fo.*822.vbi ſic ſcribit, ἡμεῖς δὲ μὴ ταύτῃ δέξομεν, εἰ μὲν ἐν ὀλυμπίᾳ θεόντων οὕτως ἵππων ἢ δολιχοδρόμων ἀνδρῶν διενοούμεθα πέρι, καὶ προσηγορεύομεν τὸν τάχιστον μὲν ὡς βραδύτατον, τὸν δὲ βραδύτατον, ὡς τάχιστον, ἐγκώμια τε ποιοῦντες, ἤδομεν τὸν ἡττώμενον νενικηκότα, οὔτε ὀρθῶς ἂν οὔτ' οἶμαι προσφιλῶς τοῖς δρομεῦσιν ἡμᾶς ἂν τὰ ἐγκώμια προσάπτειν ἀνθρόποις οὖσι. Quò etiam pertinet, quod Homerus, *Iliad.*4. vbi de diſcobolis, & in his de Polypoëtyde,qui cæteris longiùs diſcum proiecerat,

τόσον παντὸς ἀγῶνος ὑπέρβαλε τοὶ δ' ἐβόησαν.

Vbi prælarè(vt ſolet)Euſtathius[c] τοῖς τε θεάτροις ἔθιμον πάθος, καὶ τῷ ποιητῇ συνηθὲς ἐπιφώνημα, Sed quod ſequitur, non itidem probo, vt poſtea oſten-

[a] Sermone 117. περὶ φιλοπονίας in collecta. locor. comm.

[b] In lib. πῶς αὐτὸς ἀρετ. ἑαυτὸν αἰσθοιτ. ἐπὶ ἀρετῇ.

[c] Fo. 1331. & 1332.

oſtendam, cùm ait, ὅμοιον τῷ

--ἴαχόν δ' ἐπὶ πάντες ἀχαιοί.

Iſtuc denique Apollonius Rhodius[a] vbi de Amyco Bebrycum Rege ſuperato in pugilatu à Polluce, fabulam enarrauit, aſpexiſſe mihi quidẽ videtur, Heroûm Minyarum acclamationem verſibus mandans quo loco,

--ὁ δ' ἄγχ' αὐτοῖο παρεκγόνυ γουνὸς ἀμείβων
Κόψε μεταΐγδην ὑπὲρ οὔατος, ὀςέα δὲ εἴσω,
Ρῆξεν, ὁ δὲ ἀμ' ὀδύνῃ γνὺξ ἤριπεν· οἱ δ' ἰάχησαν
Ἥρωες Μινύαι τοῦ δὲ ἀθρόος ἔκχυτο θυμός.

Poſtremo ipſe Chryſoſtomus, eo quem ſuperius ad caput XXII. indicaui loco[b]: cum Olympicis agonibus coronam poſt victoriam nihil eſſe aliud ſcribit quàm lauri folia, quàm applauſum & acclamationẽ vulgi, Ac ne quid addam prætereà, huiuſce omnium ſacrorum certaminum communis moris atque obſeruationis, ſolos ex animalibus equos ἀθλοφόρους propterea nominatos ab Homero[c], iis quos anteà propoſui verſibus, hoc eſt præmia ferẽtes coronarum ſacrarum, ſicuti præliorum quoque cum hominum genere participes fuiſſe, Plutarchus ipſe[d] memoria & recitatione dignum cenſuit: cuius è ſympoſiacis problematis hocce eſt, καὶ τῶν ζώων μόνῳ τῷ ἵππῳ, μετουσία στεφάνου καὶ ἀγῶνος ἐστὶν ὅτι μόνος καὶ ἤσκηται μαχομένοις παρεῖναι, καὶ συμπολεμεῖν. Et notandum τὸ τῆς ἀσκήσεως καλὸν ὄνομα (ſicuti Iulius Pollux[e] tradidit) exercitationis honeſtum nomen, quod Græci pietati & caſtitati deuotis, deíque cultui dicatis, vtriúſque ſexus hominibus monachis, monachabus, diaconiſſis, & canonicis in caſto degentibus tribuerunt[f], vt aſcetas aſcetriáſque nuncuparẽt, ad equos itidem Plutarchum eo loco retuliſſe, ſicut Pollucem *lib. 3. Onomaſtici cap.* II. *ſub initium*, ipſum vbi περὶ ἱππικῶν ὀνομάτων, δαμάσαι δὲ αὖ ἵπποις καὶ πωλεῦσαι, πολοδαμνεῖν, καὶ ἐκπαιδεῦσαι καὶ ἡμερῶσαι. ἀσκῆσαι ἀναδιδάξασθαι. Nec tantùm ἀγῶνος μετουσία τοῖς ἵπποις, ἀλλὰ καὶ τοῦ στεφάνου, vt Plutarchus ait, quãdo τὴν ἀγωνιστικὴν equorum quoque, non hominum modò eſſe Plato in VI. de legibus *fol. 764. libri Stephanici.* tradit, qui eoſdem eſſe magiſtratus aut præfectos tam equorum quàm hominum agoniſticæ voluerit, ſic admodum ſcribens, ἀγωνιστικῆς μὲν οὖν ἀνθρώπων τε καὶ ἵππων τοὺς αὐτούς. Et poſteà, *fol.* 765. μετὰ δὲ ταῦτα. χρεὼν ἀγωνίας ἀθλοθέτας αἱρεῖσθαι τῆς περὶ τὰ γυμνάσια ἵππων τε καὶ ἀνθρώπων, &c. Non immeritò, cum ſicuti ſagacitatem & alacritatem ad pugnam, patientiam laboris, & diſciplinæ (vt ita loquar) capacitatem, huic

a Lib. 2. Argonautic. ſub initium.

b Homil. 42.

c Sic & à Leõtio Scholaſtico in Calliopen eo epigrammate quod extat lib. 5. anthol. fo. 403. πρεσβυτέρους κούρας μὲν ἐὼν, πρέσβυς δ' ἔτι κοῦρος Νικᾷς, τεθρίππων κάντορας ἀθλοφόρων.

d Lib. 2. ſympoſ. proble. quæſt. 4. fol. 1135. edition. Stephan.

e d. cap. 30. col. 190. vbi περὶ νικητῶν de quo ἀσκήσεως nomine vt μελέτην καὶ πόνησιν athletis conuenientẽ ſignificet. Vide quæ ſcribo libro 3. j. à Laërtio in Diogene fol. 423 & 424.

f Videto in Nouel Iuſtini. 5. §. hinc autem verſi. Si quis igitur: & aliis Nouellis. Et apud D. Baſiliũ ſæpe, qui & regulas monachis ſuis præſtitutas ἀσκητικὰ inſcripſit. De hoc ἀσκήσεως nomine: ad Epiphanium Billius Prunæus lib. 1. ſacrarum obſeruationum cap. 40. Videto & Sudam iis locis, quos cum aliis indico j. cap. 18. lib. proximè ſeq. vbi de probatione athletarum & monachorum: & in canonibus Sanctorum Apoſtolorum can. 53. οὐ μεταλαμβάνει κρεῶν καὶ οἴνου βδελυσσόμενος, καὶ οὐ δι' ἄσκησιν: vt in Gangrenſis Synodi can. 12. 13. 15. 17. 18. 19. Et Trullanæ Synodi can. 46. Nec dubito quin B. Cyrillus Hieroſolymit. catecheſi 3. (vbi de D. Ioanne Baptiſta loquitur) hoc nominis vſurpauerit: quo loco Latina interpretatio, fo. 20. Exercitationis vocabulum præfert. Sanè ſicuti tribunos militibus ita abbates monachis athletis ſpiritalibus præeſſe noſci tradit Valafridus Strabo de exord. & increm. rer. eccleſiaſt. ſub finem in cap. 31. fo. 418 librorum de diuin. offic. Vnde horum quoque ſicut gentilium athletarum philoſophia nuncupata: id quod ſuperioris libri cap. 15. adnotatum fuit. Et valde placet quod de aſcetis monachis Ioann. Damaſcen lib. 4. de fide orthod ad extremum cap. 16. tradit ſic ferè, τοὺς ὁσίους πατέρας ἡμῶν τοὺς θεοφόρους ἀσκητὰς τοὺς τὸ χρονιώτερον καὶ ἐπιπονώτερον μαρτύριον τῆς συνειδήσεως διαθλήσαντας οἳ περιῆλθον ἐν μηλωταῖς, ἐν αἰγείοις δέρμασιν ὑστερούμενοι, θλιβόμενοι, κακουχούμενοι, ἐν ἐρημίαις πλανώμενοι καὶ ὄρεσι καὶ σπηλαίοις καὶ ταῖς ὀπαῖς τῆς γῆς ὧν οὐκ ἦν ἄξιος ὁ κόσμος. Huc adde ſis quæ lib. 3. ad extremum tertij capitis adfero ab Iſidoro de ſtadio perfectæ monachorum exercitationis: & quod ipſe ad Caſſianum monachum ſcribit epiſtola 309. lib. 1. ἀκούω σε πεφευγέναι τὸν βίον τὸν φθαρτὸν πρὸς τὸ στάδιον δραμόντα τῶν μοναχῶν. Et quod de Cœnobitarum palæſtra Caſſianus ſcribit duobus locis quos ſimul cum alio Epiphanij quopiam proferemus libro ſequenti cap. 6. ad extremum.

animalium generi natura indiderit, quemadmodum ex Æliani aliquot locis *lib.6.de animal.cap.10.& lib.16.cap.23.* perſpicuè intelligitur. Ineſſe ingenium atque iudicium equis Solinus Polyhiſtor. *cap.27.* documentis plurimis patefactum fuiſſe tradit. Voluptatem his ineſſe, idem ille prodidiſſe Circi ſpectacula refert. Quoſdam enim equorum, cantibus tibiarum (vbi Tubarum equidem malim legere, cum Tibias muſicorũ ſcenicorum & gymnicorum quoque forſitan ludorum, ſicuti ſuperiore libro ſub initium[a] demonſtraſſe me recordor, Tubas equeſtrium agonũ, & verò gymnicorum fuiſſe. Quamobrem tubæ, de agonibus agens Tertullianus *in de ſpectaculis cap.9.* meminerit, iſto toto libro de præconia renunciatione verba faciens oſtenderim) quoſdam ſaltationibus, quoſdam colorum varietate (hoc ad factiones agitatorum pertinet) nonnullos etiam accẽſis facibus ad curſus prouocari: affectum equinum lachrymas[b] prouocare, ingenia equorum & Claudij Circenſes probaſſe, &c. Et quod excuſſo auriga, quem Ratumenam nominabant, relicto certamine ad Capitolium quadriga proſiluit, nec ante ſubſtitit, quàm Tarpeium Iouem trina dextratione luſtraſſet. Adde ſis è Plinio latiùs hiſtoriam explicante *cap.42.lib.8.nat.hiſtor.* plebeiis Circenſibus maiore apud priſcos augurio equos excuſſo auriga, ita vt ſi ſtaret in Capitolium cucurriſſe, ſedemque (Iouis Capitolini ſellam ſiue puluinar intellige, Solino adhibito) ter luſtraſſe: ſed & edem perueniſſe ab Veiis cum palma, & corona, effuſo Ratumena, qui ibi vicerat, vnde poſtea nomẽ portæ eſt. Præterea in iis & cognationis intellectum eſſe docilitatem, præſagitionem, luctum, deſiderium, præ quo lachrymas etiam fundere, vitam inedia finire. Ergo (vt antè diximus) coronarum ſacrarum generoſis equis ſocietatem cum ipſis hominibus olim fuiſſe, iam iam oſtendimus: atque hoc inſuper Theocriti *Charitibus eidyllio.* 16. carmine inſuper declarari poteſt, in quo,

--τιμάς δ' καὶ ὠκέες ἔλλακον ἵπποι
οἵ σφίσιν ἐξ ἱερῶν στεφανηφόροι ἦνθον ἀγώνων.

Vnde etiam equos, non minùs quàm homines dictos ἀθλητὰς, ἀγωνιστὰς, καὶ ἀδδηφάγους ἀμιλλητηρίους, νικηφόρους, & ἀθλοφόρους, id quod ab Homero antè monui, de Polluce *li.1.Onomaſt.cap.11.* licet addiſcere: de quibus pręter Plutarchum[c] ac Diodorum Siculum[d] etiam loquutus Dio Chryſoſtomus Olympica oratione[e], καὶ ἀγωνιῶντας καθάπερ ἵππους ἀγωνιστὰς ἐπὶ τῶν ὑσπλήγγων οὐκ ἀνεχομένους τὸν χρόνον ὑπὸ σπουδῆς δὲ καὶ προθυμίας κόπτοντας (ſic legendum) τὸ ἔδαφος ταῖς ὁπλαῖς: & ſimiliter Ariſtides[f] in hæc verba, πρὸς διὸς ἵπποι δὲ ἄριστοι καὶ θαυμασιώτατοι, καὶ μάλιστα καθ' ἡδονὴν τοῖς θεωροῦσιν· ἆρ' οὐχ οἵτινες ἐρρωμενέστατοι. καὶ διαρκέστατοι, καὶ μηδὲν ἔξω τοῦ δρόμου βάντες ἀπλῶς ἂν πανταχοῦ τὴν ἰδίαν ἀρετὴν σώζοντες, qualem equam (Auram nomine) Corinthio Phidolæ, quem in ipſis penè carceribus excuſſerat, curſu celeriter & commodè confecto victoriam peperiſſe traditum[g]: quales illos equos, quorum ingenia principis Claudij Circenſibus probata, Solinus Polyhiſtore[h] narrat, cùm effuſo rectore quadrigæ curſu æmulos non minùs æſtu, quam velocitate pręuerterent, & poſt decurſa legitima ſpatia (ſeptem intelligit, de quibus actum ſuo loco[i]) ad locum palmæ ſponte conſiſterent, velut victoriæ præmium poſtularent. Qua de re agens Plinius[k], vt equorum ingenia oſtenderet,

Nam

a Cap.4.lib.1. vbi αἰτίαι τῶν σαλπιγκτῶν καὶ προοιμίων.

b Huc illud Homeri pertinet ex Iliad. π. ἵπποι δ' Αἰακίδαο μάχης ἀπάνευθεν ἐόντες Κλαῖον· & poſteà, -δάκρυα δέ σφιν θερμὰ κατὰ βλεφάρων χαμάδις ῥέε μυρομένοισιν.

c Themiſtocle fo.225. eo loco, quẽ attuli lib.1.cap.26.

d Lib.13. biblioth. f.375. vnde verba ſtatim exhibeo.

e Fo.134. pag.2.

f κατὰ τῶν ἐξορχουμένων f.57. pag.2.

g Vide Pauſaniam Eliacôn 2.fo.149

h d cap.47.

i Cap.28.lib. ſuperioris.

k Cap.41. lib.8.

Nam in Circo ad currus iuncti (ait) non dubiè intellectum adhortationis, & gloriæ fatentur Claudij Cæſaris ſecularium ludorum Circenſibus, excuſſo in carceribus auriga, albati equi (albatæ factionis equos intelligit) palmam occupauêre, præmium obtinuêre (ſic lego pro Primatum è Solino, & palmam locum palmæ interpretor, quod Dalichãpium doctiſſimum, & Choulum tamen hîc Plinium variè diſtorquentes latuit) oppoſita effundentes, & omnia quæ cõtra æmulos debuiſſent, peritiſſimo auriga inſiſtente, facientes: cùm puderet hominum artes ab equis vinci, peracto legitimo curſu ad metam ſtetêre.

¶ Quemadmodum autem coronarum præmia equis agonalibus, & agoniſtis hominibus communia fuiſſe oſtendimus: ita ſepulturæ quoque honorem equabus ter ad Olympiam curuli certamine victoriam adeptis attributum, ſi non publico ſuffragio, priuato tamen præſtantiſſimorum ducum ſtudio Æliani narrat hiſtoria, & quidem ita vt Athenis in Ceramico terra conderentur: quo loco eos milites, qui pro Republ. in bello perierant ſepeliri mos fuit: ſic enim Ælianus[a], *Μιλτιάδης δὲ τὰς ἵππους τὰς τρεῖς* (lego *τρὶς*, vt ſit ter, non tres, qui ſcio ſingulari honore affectos homines quoque triſolympionicas[b]) *ὀλύμπια ἀνελομένας ἔθαψεν ἐν κεραμικῷ. καὶ εὐαγόρας δὲ ὁ λάκων, καὶ ὀλυμπιονίκας ἵππους ἔθαψε μεγαλοπρεπῶς.* Quod Ælianus de Miltiadis equabus ter victricibus apud olympiam, hoc ipſum Plutarchus *in Marco Catone folio* 620. *Stephanici libri & fol.* 621. *de canibus honore tumuli donatis cùm ab alijs veterum tum à Xantippo,* de Cimonis equabus, vt hæ ter quoque apud Olympiam victrices, iuxta ipſius monumentum ſepultæ fuerint: ſic admodum tradit, *τῶν δὲ Κίμωνος ἵππων αἷς ὀλύμπια τρὶς ἐνίκησεν καὶ τὰφαὶ πλησίον εἰσὶ τῶν ἐκείνου μνημάτων*· cuius loci ſimilitudine, noſtram in Æliani loco caſtigando coniecturam, mirum in modum illuſtratã atque ſtabilitam ſentio. Nã de Bucephalo[c], quem Alexander Magnus, & vrbe eius nomini dicata, exquiſitiſſimis inſuper exequiis honorauit: aut de Boriſthene, cui Adrianus Imperator[d], quòd plurimùm eo inter venandum vſus fuerat, tumulum inaurata columnæ ſepulchro affixæ inſcriptione conſtituit, nihil hîc quidem attinet dicere. Agrigentinam ſanæ regionem equorum ſepulchris frequentem fuiſſe, ait Solinus, *Polyhiſtor. d. cap.* 47. hoc addito, quod munus ſupremitatis, meritò datum credimus. Agrigenti complurium equorum tumulos habere pyramides, feciſſe & D. Auguſtum equo tumulum, de quo Germanici Cæſaris carmen eſt, memorauit Plinius. *cap.* 42. *lib.* 8. *natur. hiſtor.* Addam hoc quoque à Timæo teſte oculato apud Diodorum Siculum, *lib.* 13. *biblioth. fo.* 375. Agrigentinos luxu vario diffluentes non athletis modò equis, (ita enim Diodorus appoſitè ad ea, quæ ſuperiùs tradita hoc ipſo capite fuêre, nuncupat) verùm etiam gallinaceis pugnatoribus, perdicibus, coturnicibus ad pugnam inter ſe deſtinari apud Græcos (vt ex Plutarchi variis locis intelligitur) ſolitis ſumptuoſos extruxiſſe tumulos, qui ad Timæi ætatem vſque perdurarint. Sic enim Diodorus, *δηλοῖ δὲ τὴν τρυφὴν αὐτῶν, καὶ ἡ πολυτέλεια τῶν μνημείων· ἅτινα μὲν τοῖς ἀθληταῖς ἵπποις κατεσκεύαζον, τινὰ δὲ τοῖς ὑπὸ τῶν παρθένων, καὶ παίδων ἐν οἴκῳ τρεφομένοις ὀρνιθαρίοις, ἃ τίμαιος ἑωρακέναι φησὶ, μέχρι τοῦ καθ᾽ ἑαυτὸν βίου διαμένοντα.* Etenim tametſi, quod *περὶ ὀρνιθαρίων* ibi traditur, de paſſercu-

a Lib. 12. de animalib. ca. 40. ad finem. In Ceramico autẽ ciuibus de Athenienſiũ Republ. optimè meritis datam ab ipſis ſummi beneficij vel gratiæ loco ſepulturã diſcas è decreto quod Lycophron Lycurgo Butadæ patri obtinuit, adſcripto vitis decem Rhetorum à Plutarcho.

b Huc pertinet Philoſtrati locus è lib. 5. de Apollonio fo. 29. ſed ille potiſſimũ Plinij ẽ cap 20. huius lib.

c Vide Plutarchum Alexandro, fo. 1282. Steph. exemplaris. & Q. Curtium, & Solinũ Polyhiſt. ca. 47. poſt Plin. c. 20. lib. 6. & cap. 42. lib. 8.

d Vide Dionẽ Adriano apud Xiphilinum illius epitomatorẽ fo. 247.

a Epigrammate, cuius initium Paſſer deliciæ &c.

lis,aliiſque auiculis puellarum (vt Catullus canit [a]) deliciis non incommodè accipi poſſe concedam: præſertim cùm puerorum virginúmque talia curantium, iniecta ſit mentio: nihilominus tamen vbi de certatoribus equis,eorúmque ſepulchris apud Agrigentinos,egerat hiſtoricus, περὶ τῶν μαχίμων ἀλεκτρυόνων de pugnatoribus gallinaceis, & ſimilibus, quas dixi, auibus ipſum (vt nunc quidem eſt) ſenſiſſe, ſed ὀρνιθάρια potiùs quàm ὄρνιθας in equorum comparatione ſcribendum duxiſſe, veriùs arbitror. Porrò autem apud Agoniſtas equos Hieronicarum, ſimul cum ipſis honore ſtatuarum ſiue iconum, & ipſos quadamtenus donatos anteà docui,cùm de victorum gymnico,& item Circenſi agone ſtatuis differerem:adiiciendum & iſtud moneo,quod Ælianus in varia hiſtoria narrat,*lib.9. cap.32.* de Cimonis equarum ſtatuis iconicis, earum apprimè referentibus figuram,apud Athenas poſitis, in hæc admodum verba,καὶ αἱ Κίμωνος δὲ ἵπποι χαλκαῖ καὶ αὐταὶ ἀθλώησιν εἰκασμέναι ὅτι μάλιστα ταῖς Κίμωνος ἵπποις εἱστήκεσαν. Et quod de vetuſta equorum Marmacis vnius ex Hippodamię Regis apud Elidem Oenomai filię procis ab ipſo ſuperatis ſepultura in margine Partheniæ fluminis poſita Pauſanias [b] itidem narrat:quo loco:προϊόντι δὲ ἐντεῦθεν ἔστε ὕδωρ τὸ παρθενίας ἐστὶ ἐπὶ πρὸς τῷ ποταμῷ τάφος ἵππων τῶν Μάρμακος.Nec ſanè dubito quin agonalibus equabus,quæ Circenſibus ludis viciſſent, non item aut aratoriis, aut vectationi ſoli commodis, ponendas Cimon iconas curauerit:quanquam ea de re nihil in ipſius vita Plutarchus, nihil Æmilius Probus, ſi bene memini.

b Eliac.2. fo.200 editionis Frãcofurd. apud Vvechelum.

¶ Poſtremò illud etiam animaduertendum Circenſibus ſeu curulibus equis ætate aut alia vlla ratione debilibus olim ex horreis fiſcalibus attributam in fabis(puta)vel ſimilibus quorum.l.2. de equis curulibus. in C.Theodoſiano mentionem facit, imperatorum iuſſu alimoniam vt ex Valentiniani Valentis & Gratiani reſcripto[c] iſto intelligimus, quod non tam ſobolis reparandæ (opinor) ad Dominici gregis conſeruationem pertinuit quam ad ipſam pietatis cuiuſdam in bruta etiam animalia naturalis rationem, ac veluti remunerationem & vetuſtarum victoriarum præmium, athletarum ætate confectorum exemplo, quibus in prytanæo annonam datam & ſimiliter mulo vetulo illi ab Athenienſibus Mineruæ templum condentibus, quod is onuſtis mulis prꝗire viam & ad capeſſendum laborem ipſos quodammodo cohortari videretur. Athenæo enarrante ſuperiùs [d] oſtendi, quam ipſam hiſtoriam & à Plutarcho in Marci Catonis vita [e] prolatam ad hanc rem memini vt probaret hominum bonitatem atque miſerationem ad alendos catulos aut debiles ætatéque confectos equos & canes facile protendi ſic ferè καὶ γὰρ ἵππων ἀπειρηκότων ὑπὸ πόνου τροφαὶ καὶ κυνῶν οὐ σκυλακίαι μόνον ἀλλὰ καὶ γηροκομίαι τῷ χρηστῷ προσήκουσιν. Imperatorum igitur hæc verba ſunt. Palmatis atque Hermogenis equis quos in curulis certaminis ſorte vel contentionis in certum vel amorum ſeries vel diuerſa ratio debiles fecit ex horreis fiſcalibus alimoniam prꝗberi decreuimus. Ibidem paulo pòſt equorum Hiſpani ſanguinis quorum vendendorum ſolitam factionariis copiam non negant: itémque Græcorúm equorum quorum nomina commutari prohibent. fit mentio ab imperatoribus. Ac de

c l.1. Cod. Theod. de equis Curul. lib.15.tit.10.

d Capite nimirum huius lib.17.

e pag.620. libr. à Steph. excuſi: vnde illa etiã ſumpſi quæ ſuperius protuli ſub initium c.18.ad marginem.

Palmatis

Palmatis quidem & Hermogenianis equis equabúſque Arcadius item & Honorius altero reſcripto meminere.In eodem Theod.Codice [a] ad Cæſarium præfectum prætorio : vbi ab ipſo propoſitis edictis moneri minimos maximóſque præcipiunt,vt ſciant ſingulas auri libras ex propriis facultatibus eruendas pro ſingulis equis vel equabus , ſiue hermogenianis ſiue palmantis(occupatis ſcilicet vel interceptis vt è ſequentibus apparet) niſi eas ſponte obtulerint. In his verò quos ex aliis gregibus occupatos eſſe conſtiterit ſex auri vncias fiſci viribus inferendas. Et quod ait de palmatis equis palmarum numero glorioſos fortaſſe intelligit ſicuti ſcriptum alibi[b] niſi quis ex palmæ candenti ferro armis equinis impreſſæ indicio[c] quo notarentur equi ex Syria & Palęſtina deducti. cùm deuictæ palæſtinæ ſeu Iudææ palmam ibi frequentiſſimam in antiquis Romanorum principum numiſmatibus[d] expreſſam vetuſtę memoriæ periti homines non ignorant.ita potiùs appellatos exiſtimaueris.de annorum ſerie quod dicitur , id ſic habet in circo vt niſi quinquennes non deputari ſic poſt vigeſimum annum mitti ſolitos tanquam emeritis vicennij aut ſexquidecennij (quod in militibus olim tempus idoneum vacationi exiſtimatum) ſtipendiis. Ergo Plinius *lib*.8.*cap*.42. diuerſa autem circo ratio queritur (inquit) Itaque cùm bini in alio ſubigantur imperio non ante quinquennes ibi certamen accipit & cæt. Venerat mas ad annos triginta tres vt pote cùm à circo poſt viceſimum annum mittantur ad ſobolem reparandam. Inter Curules principis & factionariorum equos hoc forſitan interfuit quod cum illa ætate omnes equi à circo mitterentur non tamen ex horreis fiſcalibus equi aliorum quam principis ſolius alimoniam acceperint , præſertim cum factionariis ſuos vendere licuerit.

Dionis locus de Circenſibus agonibus à turpi mendo vindicatus , & illuſtratus. Sumptus ad ludos Circenſes maximi. Eorum aliorúmque ludorum ſub Imperatoribus poſterioribus exhibita etiam in prouinciis ſpectacula,quæ apud Treueros Saluianus presbyter improbabat. Oppida in quibus olim Circenſes dati nonnulla : teſtimoniis D. Hieronymi allatis in eam rem luculentiſſimis celebrata. Philoſtrati locus de Apollonio apud Alexandrinos in Circenſibus tumultuantes tranquillitatem Olympicorum agonum memorante.

CAP. XXIX.

SEd quid eſt (quæſo) quod cùm olim plerunque Circenſes darentur ſine gymnicis, hoc Romæ tantùm, non alibi fas eſſe Mœcenas apud Dionem voluit?Si tamen locus eſt integer,cuius verba omnino iſta ſunt in impreſſis libris τὰς δὲ ἱπποδρομίας τὰς ἄνευ τῶν γυμνικῶν ἀγώνων ἐπιτελουμένας,οὐχ ἡγοῦμαι δεῖν ἄλλῃ τινὶ πόλει ποιεῖν ἐπιτρέπειν. Neque enim ratio quæ ſubiicitur , de ſumptibus vitandis , aut compeſcendo furore Circi, déque maioris ad belli vſum equorum copiæ neceſſitate ſatis congruit, ſi alibi licere,ſed non ſine gymnicis dare Circenſes Mœcenas in animo habuit : verùm equidem pro illo ἄνευ reponere τὸ ἀντὶ (quod valet Pro) apud eximium hiſtoricum,optimum factu iudico : noluiſſe Mœcenatẽ exiſtimans, Circenſes qui agonum ſacrorum loco exhibebantur, in poſterum alibi,quàm Romæ celebrari ὅπως μήτε χρήματα παμπληθῆ(ait) εἰκῆ διαπολλύηται , μήθ' οἱ ἄνθρωποι κακῶς ἐκμαίνονται , καὶ τὸ μέγιστον ἵνα. οἱ

a l.vnica de grege Dominico tit.5.lib. 15.

b In l.equos 6.de ſcænicis titul.7.eiuſd. libri.

c Sicuti de Bucephalo ducta ex eo appellatione apud Plutarchũ Alexandro,Plinium lib.8. cap.42. Arrianũ lib. 5. Dionem Chryſoſtomum & Ariſtophan. interpretẽ.Nubibus videre eſt. quibus adde Athen. lib.11.fol.188. vbi de Sãphoris & Sudã in Κοππατίας.

d Vt in Veſpaſiani numiſmatibus ex argento quorũ altera facies Iudææ inſcripto nomine ſedẽtis ac lugẽtis fœminæ ſignũ: altera palmæ arboris effigiem refert. nu.29. & 30. vide & num. 27. in eadem facie lugẽtis ac ſedẽtis fœminæ itémq; palmæ ſimilitudinem & in numis maioribus ex ære, num 34.cum nomine Veſpaſiani palmæ ſimilitudinem & itẽ in Titi nummis ex ære numero 1. & 14. editionis ſecũdæ apud Æneam Vicũ anno 1554.

στρατευόμενοι τοῖς ἀρίστοις ἵπποις ἀφθόνως χρῆσθαι ἔχωσι: vti ne temerè magna vis pecuniæ profunderetur: calamitas enim fiſci,& mendicitas Romani ærarij iam non ſinebat,vt vbique in res nugatorias perdite (quod de ſuis temporibus agens dicebat Saluianus Maſſilienſis *lib.6. de gubernatione Dei*) profunderentur expenſæ. Fieri autem ſolitos in Circenſibus præſtandis ſumptus maximos, quibus impares priuati forent, vt in magiſtratu etiam adepto inopiam ipſorum ab Imperatoribus ſubleuari oportuerit,alio loco[a] abundè à nobis demonſtratum fuit neque populares veluti furore quodam perciti de more inter ſe contenderent:& potiſſimum vt militantibus equi optimi ad pugnam abundè ſuppeterent,quod futurum non erat, ſi paſſim in aliis oppidis(præſertim Græcis)pro athletis agitatores equorum curulium,curſualium,ſiue Circenſium decertarent. Sane ſub Imperatoribus poſterioribus curules ludos, & beſtiarios, ſcenicóſque non minus quàm gymnicos præbitos fuiſſe, ex ea Honorij & Theodoſij conſtitutione, quam in Codice Iuſtinianico ſub titulo de ſpectaculis extare[b], ſcimus,perſpicuè apparet. Treueris quidem in Gallia poſtulaſſe nobiles, poſt ipſam vrbis ſuæ ruinam Circenſes ab Imperatoribus,conqueritur alicubi Saluianus ille,*Maßilienſis presbyter lib.6.de prouidentia circa finem*, quem antè nominaui, ſic ferè, Pauci nobiles qui excidio ſuperfuerant (ait) quaſi pro ſummo deletæ vrbis remedio Circenſes ab Imperatoribus poſtulabant.Et poſteà,Circenſes ergo Treueri deſideratis, & hoc vaſtati, hoc expugnati, &c.Fateor miſerrimos eſſe credidi, cùm excidia paſſi eſtis, ſed miſeriores vos video,cùm & ſpectacula poſtulatis.Et theatrum igitur quęritis,Circum à principibus poſtulatis.Et poſteà, Iacent reliquiæ infeliciſſimæ plebis ſuper tumulos mortuorum ſuorum,& tu Circenſes rogas? Apud Antiochiam Syriæ Circum & Orcheſtram fuiſſe, quam pœnæ cauſa ob deiectas principum ſtatuas à populo Theodoſius Imperator obſtrui iuſſerit,ex quodam B. Chryſoſtomi homiliæ ad populum Antiochenum ſeptimę ac decimę loco[c] intelligitur,in quo.Quid enim moleſti,dic mihi, factum eſt (ait) quòd Orcheſtram obſtruxit,quod Circum inacceſſibilem fecit, quod nequitię fontes excluſit, & ſubuertit.Sed & ex illis homiliarum XIII.& XIIII. locis, quibus eorum meminit,Rempublicam tractantium,qui equos domi alerent, & in certaminibus brabia proponerent: quos ex illa cauſa tum in carcerem coniectos fuiſſe memorat. E Conſtantij & Conſtantis reſcripto ad ordinem ciuitatis vel Conſtantinę(ſicut in C.Th.legitur quę vrbs Phęniciæ fuit)vel Ædeſenæ(ita enim eſt in C.Iuſtinianico ſub titulo[d] de decurionib.lib.x.hanc autem fuiſſe Oſrœnę prouincię vrbem ibi Cuiacius adnotat)quo duumuiros qui ludos Circenſes non ederent protinus cogi voluere ad ea reddenda quę in eam rem prorogaſſet Reſpublica, apparet ſatis, ibi quoque iſtorum Imperatorum ætate celebrari Circenſes olim ſolitos. Hilarionis Heremitæ temporibus apud Gazam Paleſtinæ Circenſes ludos editos ex eo intelligimus,quod in ipſius vita, non modo aurigæ Gazenſis in curru à Dæmone percuſſi B.Hieronymus meminit ſcribens in totum obriguiſſe,ita vt nec manus agitare,nec ceruicem poſſet reflectere:ac multò magis quod poſtea,Sed & Italicus eiuſdem oppidi municeps(inquit)Chriſtianus aduerſus Gazenſem duumuirum Marnę idolo deditum Circenſes

a Secundo tractatu ad l. 2. D.de orig. iur.vbi de ludis initio magiſtratus adepti editis à conſs.

b l.Nemo iudicum,Co. de ſpectac. lib.11.

c Col.131.Cęterùm hiſtoriam iſtã de Theodoſio, qui Antiochenum populũ ob ſtatuas deiectas punierit, videto apud Theodoritũ & Zonaram iis locis quos indicaui lib. 1.Semeſtr. ad fin.cap.9.

d l.Circenſium 20. illo tit.

ſes equos nutriebat. & addit, Hoc ſiquidem in Romanis vrbibus iam inde ſeruatur à Romulo, vt propter felicem Sabinarum raptum Conſo, quaſi conſiliorum deo quadrigę ſepteno currant circumitu, & equos partis aduerſę fregiſſe, victorię ſit, &c. & ſtatim, Mira vulgi expectatio, &c. Fautores Italicis ſibi certam victoriam pollicentes exultabant. Igitur dato ſigno hi aduolant, iſti pręgrediuntur, ſub horum curru rotæ feruent, illi pręteruolantium terga vix cernunt: clamor fit vulgi nimius: ita vt ethnici quoque ipſi concreparent. Marnas victus à Chriſto eſt, &c. Quin & Alexandriæ Circum fuiſſe, vbi curules ludi ſpectarentur, nec ſine furore quidem populari, ac cęde plurimorum Neronis temporibus à Philoſtrato[a] traditur, quo loco inter cętera oratio Apollonij ad Alexandrinos in illis Circenſium ſpectaculis tumultuantes proponitur, qua ipſos ad tranquillitatem atque cōcordiam Olympicorum ludorum exemplo excitat: ſed ita tamen vt non curulium, equeſtriumve ludorum Olympię, ſed gymnicorum agonum mentionem faciat, κατὰ μὲν οὖν τὴν ὀλυμπίαν ὑπὲρ πάλης καὶ πυγμῆς καὶ τοῦ παγκρατιάζειν ἄθλα οὐδεὶς ὑπὲρ ἀθλητῶν ἀπέθανεν ἴσως καὶ συγγνώμης μὲν ὑπαρχούσης εἴ τις ὑπεριδεῖν ὑπερασπουδάζοι περὶ τὸ ὁμόφυλον· ὑπὲρ δὲ ἵππων ἐνταῦθα γυμνὰ μὲν ὑμῖν ἐπ᾽ ἀλλήλους ξίφη, βολαὶ δὲ ἕτοιμοι λίθων.

a Lib. 5. de Apollonio f. 31. vbi προσκειμένης δὲ τῆς ἀλεξανδρείας ἵπποις καὶ ξυμφοιτώσης μὲν εἰς τὸν ἱππόδρομον ἐπὶ τῇ θέᾳ ταύτῃ μιαιφονούντων δὲ ἀλλήλους ἐπιπλήξειν ὑπὲρ τούτων ὡρμεῖτο.

Populi clamor, fauor, incitatio, in ſpectaculis conſpiratio, item ac diſſentio. Demyli paterna adhortatio è Pauſaniâ. Item altera amici ex Epigrammatario. Socius in pugna qui adhortator. Exortatio Achiuorum ad vlyſſem apud Homerum. Virtus precum apud Deum etiam ex opinione profanorum in certamine. Inconditus laſciuientis populi clamor in agonibus ex Euſtathio ſcitè apud Homerum adnotatur, qui & à vetuſtis alijs, atque claſsicis memoratus auctoribus in Theocrito, Virgilio, Papinio, Plutarcho, Dione Chryſoſtomo, quorum vera partim ipſi contextui, partim etiam margini adſcripta. Theocriticus cum Homerico comparatus locus. Chryſoſtomi Dionis emendatus.

CAP. XXX.

NEc tamen ſine fauoribus, diſſenſionibus, & adhortantium athletas popularium aut iudicum quoque, ſiue athlotherarum clamoribus, ludi gymnici plerunque peragebantur. Nam vt illud Hieronymi[b] prætercam, Et athletæ ſuis incitatoribus fortiores ſunt, & tamen monet debilior, vt pugnet ille qui fortior eſt. D. ipſe Auguſtinus eo, qui à me iam citatus eſt[c] de catechizandis rudibus loco, Studiis autem ſpectaculorum (ait) fiunt dæmonibus ſimiles clamoribus ſuis incitando homines, vt ſe inuicem cædant, & cæt. quæ ante retuli. Et poſteà, Si autem horrendas aduerſus inuicem inimicitias eos exercere cognouerint, ſiue ſunt athletæ qui appellantur, ſiue ſcenici, qui & thimelici, ſiue aurigæ, ſiue venatores, quos miſeros non ſolùm homines cum hominibus, ſed etiam homines cum beſtiis in certamen pugnámque committunt, quò maiore aduerſus inuicem diſcordia furere ſenſerint, eò magis amant, & delectantur, & incitatis fauent, & fauentes incitant, plus aduerſus ſeipſos inſanientes ipſi ſpectatores, alter pro altero, quam illi, quorum inſaniam inſani prouocant, & inſaniendo ſpectare deſiderant. Ad has præſertim in ſacris agonibus acclamationes populares omnino ſpectat iſtud Eunapii *in Iuliano* libro de ſophiſtis ἐμβοήσαντος αὐτοῦ τοῦ διδασκάλου σφοδρόν τε καὶ διάτονον ὥσπερ ἐπὶ τῶν στεφανιτῶν οἱ παρακελευόμενοι καὶ προτρέποντες. Itém-

b Ex conſol. ad Iulia. Epiſt. 34. ad fin.

c Ex cap. 16. vbi de virgis Hellanodicarum, & gymnaſiarchorū, ac de maſtigophoris egimus libro ſuperiore. De clamore ſtrepitu ac tumultu populi in theatro, vide ſis Dionem Chryſoſtomum Euboico ſeu venatore, f. 70. pag 2. & fol. 71. Ald. edit.

que hoc Dionis Chryſoſtomi [a] ἐπεὶ δὲ πρὸς τῷ γυμνασίῳ ἦμεν τοὺς μὲν τινας ἑωρῶμεν ἐν τῷ δρόμῳ ἔξω τρέχοντας καὶ κραυγὴν τῶν παρακελευομένων ἦν. Imo in omni ſpectaculo nullum magis ſcandalum occurrere, quam illum ipſum mulierum & virorum accuratiorem cultum, ipſam conſenſionem, ipſam in fauoribus aut conſpirationem, aut diſſenſionem inter ſe, quæ de commercio ſcintillas libidinum conflabellant, à Tertulliano *In de ſpectaculis* ſcriptum eſt. Demyli quidem illam in Olympica pugilum decertatione paternam adhortationem Glauco Caryſtio profuiſſe ad fortiter feriendum aduerſarium, atque ſuperandum Pauſanias *lib. 2. Eliacôn fo.* 146. memorat ὦ παῖ τὴν ἀπ' ἀρότρου. Cùm autem equorum etiam curſus (ſicut apud Caſſiodorum *lib. 1. variar. Epiſt.* 13. legitur) hominum clamoribus incitetur, & ſonantium manibus agitur, vt à mutis animalibus velocitas appetatur: talis adhortatio in extranea perſona omni forſitan reprehenſione minimè caruiſſet, non magis quàm illa θάρσει χάρμε, quæ à Nicarcho Epigrammatario feſtiuè reprehenditur, tanquàm qui adhortatorem is quoque pugnæ ſocium eundem, atque παραστάτην ſiue adiutorem quempiam habeat, neque ſolus decertare videatur: etenim ſic ille, *lib. 2 antholog. Epigram. Græcor. cap. 1. Epigram.* 5.

πέντε μὲν ἄλλων χάρμος ἐν ἀρκαδίᾳ δολιχεύων
θαῦμα μὲν ἀλλ' ὄντως ἕβδομος ἐξέπεσεν,
ἓξ ὄντων τάχ' ἐρεῖς, πῶς ἕβδομος εἷς φίλος αὐτοῦ
θάρσει χάρμε λέγων ἦλθεν ἐν ἱματίῳ
ἕβδομος οὖν οὕτω παραγίνεται εἰ δὲ ἔτι πέντε
εἶχε φίλους ἦλθ' ἂν ζωΐλε δωδέκατος.

Nam quod populi ſtudioſus clamor exhortatio Achiuorum ab Homero *Iliad.* ψ. artifice, decorique obſeruatore admirabili circa Vlyſſem curſu nondum peracto his verſibus inducitur,

κὰδ δ' ἄρα οἱ κεφαλῆς χέ' ἀϋτμένα δῖος ὀδυσσεὺς
αἰεὶ ῥίμφα θέων ἴαχον δὲ ἐπὶ πάντες ἀχαιοὶ
νίκης ἱεμένῳ μάλα δὲ σπεύδοντι κέλευον:

Hoc aliam vtique rationem habet, vt ei optimè conſultum populus velit, quem Minerua orantem exaudierit, hoc eſt qui ſummi Dei auxilium implorauerit, neminem in ſe ſperantem deſerentis, fruſtraue habentis, ſed mira quadam ratione ſuorum aduerſarios potiùs conterentis: quod iſta cum primis eiuſdem poëtæ verba oculis ſubiiciunt,

ὣς ἔφατ' εὐχόμενος· τοῦ δ' ἔκλυε πάλλας ἀθήνη
γυῖα δ' ἔθηκεν ἐλαφρὰ πόδας καὶ χεῖρας ὕπερθεν,

Et ſtatim,

ἔνθ' αἴας μὲν ὄλισθε θέων βλάψεν γὰρ ἀθήνη,

Vbi leuiùs paulò quàm pro more ſuo adnotat Euſtathius τὴν ἐνέργειαν εὐχῆς, hoc addito νικᾷ μὲν ὁ εὐξάμενος μιαίνεται δὲ τὸ στόμα ὁ μὴ οὕτω ποιήσας. Sed non ita Statius Papinius, *lib. 6. Thebaid.* qui Parthenopæum Arcadem Idæ fraude ſuperatum curſu, poſteaquàm ab Adraſto caſum eius miſerante, contendere denuò iuſſum [b], & Dianæ, cui comam ſuam vouerat, preces efferentem induxit his ferè verſibus.

-- mox minima ſupplex
Affatu tacito iuuenis Tegæus adorat
Diua potens memorum -- &c.

[a] In Melancomia primo ſub initio. in fo. 195. pag. 2.

[b] Hac de re carmina Papinij profero inferiùs lib. 3.

-ne

-ne quæſo ſinas hoc omine Thebas
Ire nec Arcadiæ tantum meruiſſe pudorem.

Subiicit tamen hoc quoque,

Auditum(manifeſta fides) vix campus euntem
Sentit & exilis plantis interuenit aër,
Raráque non fracto veſtigia puluere pendent.
Irrupit clamore fores, clamore recurrit,
Ante ducem, prenſáque leuat ſuſpiria palma:

Quanquam vbi de diſcobolis paulo pòſt agit, hoc non obſeruato Mneſtheum, qui ſpectato Phlegyæ infortunio, Mercurium vt ſibi adeſſet, rogauerat, ab Hippomedonte ſuperatum refert, ſic ferè,

Inde ad conatus timida ſubit arte Meneſtheus
Cautior, & multum te Maia nate rogato,
Molis prægrauidæ caſtigat puluere lapſus.

& ſtatim de diſco Hippomedontis

--ſeruátque tenorem
Diſcus, nec dubia iunctáve Meneſthea victum
Tranſabijt meta.

Euſtathius porrò illud egregiè, quod in præcedentibus Homeri verbis de Achiuorum incondito, turbidóque clamore, ſic ferè adſcribendum putauit *παρακολούθημα καὶ αὐτὸ ἀγῶνος ὡς τῶν θεατῶν συναγωνιόντων τοῖς τοιούτοις οἱ συνδιατιθέμενοι ἐρίζουσιν, ἰάχουσι, σιωπῶσιν αὖθις ἤδη γελῶσιν, ἄχθονται, παιανίζουσι: καὶ ὅλως παντοῖοι γίνονται*: nec enim potuit meliùs acclamationem, ſtudium, fauorémque populi, plauſúmve, aut exſibilationem alienati & infenſi animi teſtem, dum per laſciuiam in certaminum ſpectaculis plerunque tumultuatur, exhiberi ſolitum, exprimere: de quo poſſum alia proferre innumera[a]: ex iis autem iſta potiſſimùm ſeligenda duxi veterum teſtimonia. De Pauſania quidem Cleombroti filio, cùm ab exulibus incitaretur ad ducendum aduerſus Athenienſes exercitum, narrat Pluarchus eam illos attuliſſe rationem potiſſimùm, quòd Olympicis ludis, cùm victor eſſet renuntiatus, à ſuis, tamen Athenienſibus velut hoc improbantibus exſibilatus foret: reſpondiſſe verò Pauſaniam, ſi hoc illi feciſſent, quando per ipſum eſſent honore tanto ac beneficio cumulati, ſcilicet propterea quòd in ſacris agonibus victoris patriam coronari ſolitam ſæpe iam diximus, quid facturos iſtos ipſi crederent, cùm eos illato bello perſequeretur, damnóve aliquo (vt aſſolet) affectos prouocaret. Nam Plutarchi[b] hæc verba ſunt, *τῶν δὲ φυγάδων αὐτὸν προτρεπομένων ἀθηναίους ἄγειν τὴν στρατίαν λεγόντων τε ὅτι τοῖς ὀλυμπίοις ἀνακηρυττομένους αὐτοῦ, ἐσύριττον αὐτὸν μόνοι: τι οὖν οἴεσθε (ἔφη) τοὺς ὅτε εὖ ἔπαθον συρίττοντας, παθόντας κακῶς ποιήσειν*, Ad inſolentiam illam, ſiue laſciuiam ſpectantis agonas populi pertinet, quod apud Theocritũ *In Dioſcuris Eidyllio* 23. poſt ingeſtos grauiter Amyco pugnos cęſtibus armatos à Polluce, qui percuſſerat, acclamaſſe, vt illi Bebrycios, ſic iſti Græcos heroas, ipſúmque collaudando valdiùs confirmaſſe ſcribitur,

--τοὶ δ᾽ ἄκρον τύψε γένειον

a De Caio Caligula Imper. Dio narrat lib. 58. fo. 441. adeò ſpectaculorũ omni generi adſtrictũ fuiſſe, vt qui antea ſpectator tantùm & auditor fuerat, poſteà velut vnus è populo ſtuderet, faueretq; his factionariorum more: aliis autẽ manifeſtè obſiſteret, *καὶ αὐτῶν τὰ μὲν πρῶτα θεατὴς καὶ ἀκροατὴς ἐγίνετο συνεσπούδαζέ τε τισὶ καὶ ἀντεσπούδαζεν ὥσπέρ τις ἐκ τοῦ ὁμίλου ὤν*, &c. De Alexandrinis Dio Chryſoſtomus in ſermo. 32. *πρὸς ἀλεξανδρεῖς*. fo. 255. pag. 2. *ἀλλ᾽ οὐχ ὑμεῖς ἀλλ᾽ ἐκπεπληγμένοι κάθησθε ἀναπηδᾶτε τῶν ὀρχηστῶν μᾶλλον συντείνεσθε ὑπὸ τῶν ἀσμάτων τοὺς μὲν γὰρ ἄλλους ἀνθρώπους ἡ μέθη πρὸς ᾠδὴν τρέπει καὶ ὄρχησιν παρ᾽ ἡμῖν δὲ τοὐναντίον ἐστίν. ἡ γὰρ ᾠδὴ μέθην ἐμποιεῖ καὶ παράνοιαν.* Huc iſtud Papinij è 6. Thebaid. pertinet, *furit vndiq; clamor, Diſſonus,-* Ex eo loco quem lib. 5. de fraude in agonibus euitanda diſſerens adferã: & illud, *Collaudant Danai.-* & poſteà, *Ingemuere omnes, rariſque ea viſa voluptas:* Et vbi de pugilibus, *Neſcit adhuc Capaneus, ſubitúmque per agmina murmur Miratur.* &, *Clamorem Inachidæ quantum non littora tollunt Fit ſonus: & lætos attollant agmina plauſus.* b Apophtegm. Lacon. fo. 405. editi à Stephano libri.

Τυνδαρίδης ἐπιόντος. ὀρίνθη δὲ πλέον ἢ πρὶν
Σὺν δὲ μάχαν ἐτίναξε, πολὺς δ' ἐπέκειτο νενευκὼς
Ἐς γαῖαν. Βέβρυκες δ' ἐπαΰτεον ἐκ δ' ἑτέρωθεν
ἥρωες κρατερὸν Πολυδεύκεα θαρσύνεσκον
δειδιότες μήπως μιν ἐπιβρίσας δαμάσειε
χώρῳ ἐνὶ στεινῷ Τιτυῷ ἐναλίγκιος ἀνήρ.

Et paulò pòſt de principum Græcorum acclamatione, cùm plagis velut ebrius Amycus ſanguinem expueret à Polluce percuſſus,

ἔστη δὲ πληγαῖς μεθύων, ἐκ δ' ἔπτυσεν αἷμα
φοίνιον· οἱ δ' ἅμα πάντες ἀριστῆες κελάδησαν
ὡς ἴδον ἕλκεα λυγρὰ περὶ στόμα τε γναθμούς τε.

Vbi ſcilicet imitatus videtur principem poëtarum [a] Vlyſſis de Iro victoriam, cum quo pugilatu decertauerat, deſcribentem, ſic ferè,

--ὁ δ' αὐχέν' ἔλασσεν ὑπ' οὔατος· ὀστέα δ' εἴσω
ἔθλασεν· αὐτίκα δ' ἦλθεν ἀνὰ στόμα φοίνιον αἷμα.
κὰδ δ' ἔπεσ' ἐν κονίῃσι μακὼν σὺν δ' ἤλασ' ὀδόντας.
λακτίζων ποσὶ γαῖαν ἀτὰρ μνηστῆρες ἀγαυοὶ
χεῖρας ἀνασχόμενοι γέλῳ ἔκθανον.

a Homerū ſub initio Odyſſ. σ. vbi Euſtathius fol. 1839. μνηστῆρες δὲ χεῖρας ἀνασχόμενοι κ(αὶ) χ... ἐκ τῆς πλήξεως συνήθως.

Eodem pertinet, quod Virgilius, de nauali tamen, non de gymnico certamine agens ita cecinit,

Tum plauſu fremitúque virûm ſtudiiſque fauentum
Conſonat omne nemus, vocémque incluſa volutant
Littora.--

Prætereà quod theatra & hiſtriones exagitans Clemens Alexandrinus[b] τῶν στάσεων commeminit: vbi ſic ſcriptum εἰ γὰρ καὶ ἐν παιδιᾶς μέρει παραλαμβάνεσθαι φήσουσι τὰς θέας εἰς θυμηδίαν, οὐ σωφρονεῖν φήσαιμ' ἂν τὰς πόλεις αἷς καὶ τὸ παίζειν σπουδάζεται, οὐκέτι γὰρ παιδιαὶ αἱ φιλοδοξίαι ἀνηλεεῖς &c. πρὸς δὲ καὶ αἱ μάταιοι καταναλώσεις τῆς οὐσίας οὔτε μὴν αἱ ἐπὶ τούτοις στάσεις ἔτι παιδιαί.

b Lib. 3. pædagogi cap. 11. fo. 85.

tum verò Chryſoſtomus Dio[c], vbi Anacharſidis dictum de athletis Athenienſibus, tanquàm oleo inſaniæ, ſiue ſtultitiæ inunctis, atque inuicem incurrentibus, quo poſteà deterſo reſipiſcerent, loquutus eſt (qua de re libro ſuperiùs hoc ipſo libro *cap.* 22. ſat multis egimus) Alexandrinos ſpectaculis addictos ita compellat, καὶ γὰρ ὑμεῖς ὅταν συνέλθητε πυκτεύετε βοᾶτε ῥυπλεῖτε ὀρχεῖσθε ποίῳ χρησάμενοι (meliùs forſitan χρισάμενοι, vt inunctos oleo vel medicamento ſignificet, ſicut anteà dixerat) φαρμάκῳ δηλονότι τῷ (ſic malo pro τὸ) τῆς ἀνοίας. Et aliquantò pòſt, *fo.* 259. *pag.* 2. & 261. ἀλλ' ὅταν εἰς τὸ στάδιον ἔλθητε τίς ἂν εἰπεῖν δύναιτο τὰς ἐκεῖ κραυγάς, καὶ θόρυβον, καὶ ἀγωνίαν, καὶ σχημάτων μεταβολάς, καὶ χρωμάτων, καὶ βλασφημίας οἵας, καὶ ὅσας ἀφίετε. εἰ γὰρ μὴ τοὺς ἵππους ἑωρᾶτε ἁμιλλωμένους, καὶ τούτους συνήθεις αὐτοὶ δ' ὑπὸ μαστίγων ἠλαύνεσθε τῶν ἐν ταῖς τραγῳδίαις, οὐκ ἂν οὕτως χαλεπῶς διέκεισθε, & cæt. Et poſteà, ὑμῶν δὲ οὐδεὶς ἐν τῇ θέᾳ καθέστηκεν, ἀλλὰ πολὺ μᾶλλον πέτεσθε τῶν ἵππων, καὶ τῶν ἡνιόχων, καὶ γελοῖοι ἐστέ, καὶ ἡγεῖσθε καὶ πίπτετε, Et quod (vt nihil addam prætereà) itidem de Circenſi non de gymnico Statius Papinius, *lib.* 6. *Thebaid.* quo loco,

--laxo cùm tandem ex orbe redactus
Aequoreus ſonipes premit, euaditque parumper
Gauiſos, ſubit aſtra fragror, cælúmque tremiſcit,
Omniáque excuſſo patuere ſedilia vulgo.

c In ſermone 32. πρὸς ἀλεξανδρεῖς. fo. 253. pag. 2. Aldini libri.

Lactan-

Lactantius Firmianus[a], Circenſium quoque ludorum ratio (inquit) quid aliud habet niſi leuitatem, vanitatem, inſaniam: tanto namque impetu concitantur animi in furorem, quanto illic impetu curritur, vt iam plus ſpectaculi exhibeant, qui ſpectandi gratia veniunt, cùm exclamare, & efferri, & exilire cœperint.

a Lib. 6. diuinar. inſtit. cap. 20. vide & in Epitome cap. 6.

Hellanodicarum & athlothetarum exhortatio ad athletas. Præfatio Olympica, item Pythia & Iſthmia. Exhortatio Gymnaſtarum, & Pedotribarum è D. Baſilio, & ipſo etiam Homero, ac Dionyſio Halicarnaſſeo. De adhortationibus, & incitationibus iſtis egregius profertur locus, ex quo leue mendum ſublatum. In Toloſanis Poëticæ agonibus adhortatio Latina, ſicut & in promotione Iuriſperitorum ad gradus in Academiarum Cancellarijs, Græcorum veterum ad athletas protrepticorum exemplo: cuius petitum à Dionyſio illo teſtimonium.

CAP. XXXI.

IN hellanodica profectò, vel athlotheta tolerabilis exhortatio, immò etiam probabilis eſſe potuit, cùm ad vtrumque antagoniſtam pertineret, non modò antequàm inter ſe committerentur, ſicut in illa præfatione Olympica, cuius Philoſtratus lib. v. de Apollonio[b] commeminit, quæ talis fuiſſe perhibetur, εἰ πεπόνηται ὑμῖν ἐπαξίως τοῦ ἐς ὀλυμπίαν ἐλθεῖν, καὶ μηδὲν ῥάθυμον μηδὲ ἀγεννὲς εἴργασθε ἴτε θαῤῥοῦντες, & cæt. In Pythiis autem, & in Iſthmiis hæc admodum, ἴτε φασὶν ἐς τὸ στάδιον καὶ γίνεσθαι ἄνδρες οἷοι νικᾶν, Introite in ſtadium & viri eſtote, hoc eſt fortiter facite, ſiue dimicate, vt vincatis. Qualis illa etiam gymnaſtarum, & pædotribarum ſiue aliptarum à gymnaſio ad ſtadium decertaturos athletas producentium fuit, ſicut ipſis D. Baſilij verbis oſtenditur. Iuuenes etenim ad labores pro coronarum adeptione gloriáque, atque adeò pro virtute capeſſendos blandis exhortationibus permulcere ſoliti: quæ vir ille ſanctus *D. Baſilius initio ſecundi ſermonis* de ieiunio agens ita extulit, γυμνασταὶ δὲ, καὶ παιδοτρίβαι πρὸς τοὺς ἐν τοῖς σταδίοις ἀγῶνας τοὺς ἀθλοῦντας προάγοντες πολλὰ περὶ τοῦ χρῆναι πονεῖν ὑπὲρ τῶν στεφάνων παρακελεύονται ὥστε καὶ συνεπείσθησαν πολλοὶ τῇ περὶ τὴν νίκην φιλοτιμίᾳ τῶν σωμάτων ὑπεριδεῖν. Huc ſpectaſſe Homerum *Ilyad.* ψ. *fol.* 1323. omnis decori obſeruatorem admirabilem arbitror, quo loco Tydidem cum Euryalo aduerſus Epeũ decertaturo pugilatu Zonam ſiue ſubligaculum iniecturum, antequam pugiles in arenam deſcenderent, velut aleiptam, aut pædotribam quendam incitaſſe ipſum Euryalum ad pugnam his admodũ verſibus refert,

τὸν μὲν Τυδείδης δουρικλυτὸς ἀμφεπονεῖτο
θαρσύνων ἔπεσιν μέγα δ' αὐτῷ βούλετο νίκην
ζῶμα δέ οἱ πρῶτον παρακάββαλεν.

b Ad extremum. vbi ὀλυμπικὴ δὲ πρόῤῥησις ἡ τοιάδε αὖ ἐλέγει τοὺς ἀθλητάς, &c. quæ inferiùs proponam.

Homeri quoque imitatorem præſtantiſſimum Apollonium *lib.* 2. *Argonauticôn* vbi de Pollucis & Amyci Bebryciorum Regis pugilatu in quẽ deſcenſuros à Caſtore atque Biantiade dum cæſtus alligarent manibus ad fortiter decertandum excitatos fuiſſe ſic admodum cecinit.

—ὦκα δ' ἱμάντας
Ἀμφέδεον μάλα πολλὰ παρηγορέοντες ἐς ἀλκήν.

Nempe hoc ſolius vocis veluti miniſterio ſuos aliptæ aut pædotribæ diſcipulos athletas in certamine adiuuare poterant non feſſis manum porrigere aut erigere deiectos atque in partem laboris ſuccedere. Quã-

obrem B.Ioannes Chryſoſtomus *homilia* 42.*ſub initi fol.*305.Sanè in Olympicis certaminibus neutiquam quis tale inueniet (inquit) ſed ſubſiſtit adornator & magiſter (aleiptam Græcè Chryſoſtomus vt opinor ſcripſerat)fitque ſpectator tantùm vt cæteri (alibi certantium)neque in vlla re poteſt adiuuare ſed expectat vt fiat victoria.Dominus autem noſter non ſic,ſed ſimul nobiſcum certat & manum porrigit & ſimul adiuuat & quaſi vndequaque aduerſarium noſtrum nobis tradit & omnia facit ſatagens vt in certamine duremus & vincamus quo nobis immarceſſibilem imponat coronam.

Exhortationem verò ad athletas licitam & prope ordinariam fuiſſe minimè dubitandum eſt in ſacris antiquæ Græciæ ludis, illam vtiq; publico nomine quæ ab Hellanodicis aut athlothetis aliiſve ludorum curatoribus fieret.

a ἐν τέχνῃ ἐν τῷ προτρεπτικῷ ἀθληταῖς. fo.4.

Suis adeò temporibus Dionyſius Halicarnaſſeus [a] ad omnes antagoniſtas Olympicis,& item Pythicis, aliiſque plurimis agonibus exhortationes huiuſmodi,vel à ciue quopiam,vel agonotheta,eorumve aliquo, quibus à me iſto,& ſuperiore libro actum eſt,fieri ſolitas oſtendit:quãobrem & ipſe quoque protrepticum ad athletas componendi ratione in ſua illa arte tradiderit,ſic ferè, *ἀκόλουθος ἂν εἴη καὶ ὡς εἴποι τὶς συναφὴς ὦ Ἐκέκρατες καὶ ὁ ἐν ταύταις ταῖς πανηγύρεσι λεγόμενος λόγος. οὐκ ἐς αὐτὴν μέντοι τὴν πανήγυριν, ἀλλ' εἰς τοὺς ἀνταγωνιστὰς τοὺς ἐν τῇ πανηγύρει, καὶ τοῖς ἀγωνισταῖς ἀθληταῖς δήπου ὁ προτρεπτικὸς οὗτος λεγόμενος· σκεπτέον οὖν πρῶτον εὐθύς, ὅστις ποτὲ ὁ ἀγὼν ὡς ἔγωγε οἶδα καὶ ὀλυμπιάσι καὶ ἐπ' ἐμοῦ τοῦ τε γινόμενον, καὶ πυθοῖ καὶ ἄλλοθι πολλαχοῦ ἐστι* (ſic malo pro *εἰσὶ*) *νῦν μὲν γὰρ ἴσως πολίτης νῦν δὲ καὶ αὐτὴν τὴν περὶ τὸν ἀγῶνα τις ἐγὼ ἐστιν ἤδη καὶ τὸν ἀγωνοθέτην εἶδον ἀγωνιστὴν τούτου τοῦ γεγενημένον* &c.Non ſine ratione igitur,nec ſine vetuſti moris exemplo in Muſicis illis ſiue poëticis antagoniſtarum , quo Toloſæ quotannis incunte Maio eruditionis ſuæ periculum faciunt commiſſionibus, de quibus ad extremum libri tertij copioſiùs diſceptabitur,panegyricam quoque Latino idiomate, pedibus ſoluto numeriſque orationem haberi maiores noſtri voluêre, qua non modò Iſauræ Clementiæ ludorum inſtauratricis,& ipſorum agonum literarúmque ac literatorum laudes intereà dum adferuntur,in certaminis locum argyrophyllina præmia recitari, verùm etiam iuuenes ad capeſcendam omnis eruditionis atque virtutis iſtam occaſionem incitari,tum cæteræ gloriæ, tum horum ſpe præmiorum accendi ſolent. Quo munere à nobis tibi ſub iſtum reparatæ ſalutis animum quo iſta retractamus CIↃ. D. XCI. impoſito,Iacobe fili, præclarè intra paucos perfunctum dies, omnium qui celeberrimo Toloſatium conuentu frequentes aderant expectationi reſpondiſſe,meámque ſpem minimè fefelliſſe,vtrique noſtrum gaudere atque gratulari libet. Ex iis quidem Dionyſij verbis exemplum veteris memoriæ manifeſtò deſumitur: ex iſtis autem quæ ſequuntur, præclara hæc.& appoſitè ducta ratio à maiore ad minus.Nam ſi ad corporeos illos labores ſuſcipiendos oratione olim exſtimulatos athletas fuiſſe conſtat:ac meritò quidem, ob id quod ille ait ſic ferè, *λόγος γὰρ εἰς πάντα ἐπιτήδειος καὶ πρὸς πᾶν ἐπιρώννυσι*, &c. *μάλιστα δὲ οἱ ἀθληταὶ δέοιντο ἂν τῆς ἀπὸ τοῦ λόγου προτροπῆς, καὶ ἐπικελεύσεως ὄντες μὲν καὶ αὐτοὶ ἑρμοῦ τε, καὶ ἡρακλέους μαθηταί τε καὶ ζηλωταί. ὧν ὁ μὲν εὑρετὴς τοῦ λόγου ἢ αὐτοσχηματολόγος. ὁ*

ἐστι συν

δὲ σὺν τῇ ἀθλείᾳ πάντα κατώρθωσε τὰ ἐπιταχθέντα, ἢ δὲ τί ἂν ἄλλο εἴη ἢ νοῦς τε καὶ λόγος: quantò magis literatorio protrepticæ orationis genere ſtudioſos literarum ad egregia eruditionis documenta edenda in publicum accendi vtile atque honeſtum eſt? Quod ipſum in ſcholaribus aut ſcholaſticis ad gradus, quos vulgo vocant, promouẽdis, & inaugurandis, tum Cancellarius, qui certamini iure quodam agonothetico præeſt, tum anteceſſores legúmque magiſtri tanquam aleiptæ quidam in vniuerſitatum illo (vt ita loquar) ſcammate vſurpare ſoliti.

Ἀλείφειν pro παρακελεύεσθαι apud B. Chryſoſtomum, Philonem, Greg. Nazianzenum Procopium Gazæum, Ioannem Damaſcenum atque Iſidorum Peluſiotam, cuius ſententia exponitur, notato bis Prunæo Billio interprete. Athlothetarum in ipſo certamine adhortatio. Athletica victoria à ſpectatoribus in theatro acclamantibus celebrata. Philoſtrati, & Dionis Chryſoſtomi ea de re verba inuicem collata. ἐπίγραμμα apud Clem. Alexand. In Muſicis agonibus, præfationes atque adhortationes: ἀθύρια προοίμια, Quintiliano fortaſſe caſtigato.

CAP. XXXII.

ADiicitur ſuperioribus à Dionyſio, in quotidianis athletarum exercitationibus gymnaſticas locum habuiſſe, quas (vt antè dixi è Baſilio) gymnaſtæ, aleiptæ, pædotribæ ipſi facerent, καὶ ὁσημέραι δὲ (inquit) ἐπὶ ταῖς γυμνασίαις ἑκάστοτε τοιούτους τοὺς ἐπικελευομένους ἔχοντες αὐτοῖς. Vnde D. Baſilius eo quem ex homilia j. de ieiunio inferiùs *ca. proximè ſequenti paulò poſt initium* exhibebimus loco, itémque aliis[a]. Et verò Chryſoſtomus ipſe *In comment. ad B. Pauli Epiſto. 2. ad Corinth. cap. vlt.* μεταφορικῶς verbum ἀλείφειν (quod eſt propriè inungere, illinere) ob id tamen quòd aleiptæ, ſiue pędotribæ inter illinendum athletas ad pręclarè fortitérque dimicandum exhortarentur, atque inſtruerent ἀντὶ τοῦ παρακελεύεσθαι, pro eo quod exhortari, atque impellere, aut incitare, vel admonere dicimus, eleganter poſuit: quod à grammaticis atque lexicographis minimè animaduertitur, vbi ἐπὶ τὴν ῥαθυμίαν ἐκκόπτει πᾶσαν ἡ θλίψις, καὶ πρὸς ὑπομονὴν ἀλείφει. Sed & in Epiſtola quadam ad Epiſcopos, & presbyteros carcere incluſos χαίρετε τοίνυν, σκιρτᾶτε, ἀνδρίζεσθε κραταιοῦσθε, ἐννοήσατε πόσους ἠλείψατε δι᾽ ὧν ἐπάθετε, πόσων φρονήματα ἀνεστήσατε, πόσους ἐστηρίξατε σαλευομένους &c. Et ad Innocentium Epiſcop. Roman. καὶ ἀνάστατοι αἱ ἐκκλησίαι ἐγένοντο, ἀπαγομένων τῶν ἐν ἑκάστῃ κληρικῶν καὶ παρασκευαζομένων λιβέλλους δεδόναι καθ᾽ ἡμῶν, καὶ πρὸς κατηγορίαν ἀλειφομένων. Et in ſermone IX. in epiſt.[b] B. Pauli ad Romanos αὗται καθ᾽ ἑαυτὰς αἱ θλίψεις ἀγαθὸν πρᾶγμα εἰσὶ τίνος ἕνεκεν, ὅτι εἰς ὑπομονὴν ἀλείφουσι, διόπερ εἶπον καυχώμεθα ἐν ταῖς θλίψεσι καὶ τὴν αἰτίαν προσέθηκε λέγων Εἰδότες ὅτι ἡ θλίψις ὑπομονὴν κατεργάζεται. Atque ante ipſum Philo non ſemel in eodem libro[c], vbi de inceſtis nuptiis ἅπερ ἐκμυσαξάμενος ὁ ἱερώτατος Μωϋσῆς ὡς ἀλλότρια καὶ ἐχθρὰ πολιτείας ἀνεπιλήπτου καὶ προτρέποντα καὶ ἀλείφοντα πρὸς τὰ αἴσχιστα τῶν ἐπιτηδευμάτων ἀνὰ κράτος ἀπεῖπεν ἀδελφῇ συνέρχεσθαι, & cæt. & vbi de pæderaſtæ τοὺς νέους ὡραΐζων καὶ τὸ τῆς ἀκμῆς ἄνθος ἐκτηλυνών ὃ, πρὸς ἀλκὴν καὶ ῥώμην ἀλείφειν ἁρμόττον ἦν, Denique vbi de meretrice τοὺς δὲ ἐραστὰς ἀλείφει κατ᾽ ἀλλήλων ἄριστον ἆθλον αὑτὴν προθεῖσα τοῖς τὸ πλέον εἰσενεγκοῦσι & περὶ φυγάδων pro excitare, inſtruere, præparare, ſimilitudine aut metaphora à gymnicis ludis ἀνερεθίσας γὰρ (ait) τὸν ἀντίπαλον καὶ βαρύτερον ἐχ-

a In aſceticis ἐν παραινέσει περὶ ἀποταξίου, &c. fo. 377.

b Cap. 5. fo. 36. ad illud ἀλλὰ καὶ καυχώμεθα ἐν ταῖς θλίψεσιν.

c Lib. 2. περὶ τῶν ἐν εἴδει νόμων. fol. 533. 535 537.

θρὸν ἀλείψεις κατὰ σεαυτοῦ,& alibi non ſemel [a]. Et Gregorius itidem Nazianzenus in ſermone de Macchabæis de ipſorum pro fide occumbentium matre περὶ ἧς τοῦτο περιέτρεξεν ἐπὶ τὸ βῆμα συναγωνίζεται: τὶ μὲν οὐ λέγουσα, τὶ δὲ οὐ πράττουσα τῶν πρὸς νίκην ἐπαλειφόντων.Procopius denique Gazæus ad illud quod extremũ eſt in Eſaię oratione, vade populus meus egredere in cellam tuam,eo ſenſu verbum iſtud poſuit,*fo.335.*τινὲς δέ φασιν ὡς ἐπείπερ ἤμελλον(inquit) οἱ τὸ σωτήριον πνεῦμα πᾶσι καταγγέλλοντες τοῖς ἐπὶ τῆς γῆς δεινοῖς ἀνηκέστοις, καὶ θανάτῳ περιπεσεῖν, τούτους ἐπαλεῖφον τὸ τοῦ θεοῦ πρόσωπον ἐπεισάγεται λέγον.εἴσελθε εἰς τὰ ταμεῖα σοῦ. Et ſimiliter in Catena vetuſtorum patrum[b] ad eum locum ſub Cyrilli nomine.Inducitur(ait)in his verbis, perſona Dei vngentis(vt in palæſtris mos eſt)& mentem ſanctorum virorum corroborantis, ad moleſtias perferendas vbi (niſi me animus fallit)τὸ ἀλείφειν.B.Cyrillus,atque hoc quidem non pro inungere ſed μεταφορικῶς pro excitare, atque adhortari vſurpauerat. Sicuti Ioann. ipſe Damaſcenus [c] de ratione venerationis Imaginum à figura ad ſanctos ipſos & ab iis ad Dei gloriam honorémque relatæ diſſerens quodam loco vbi poſteàquam περὶ τῆς θεομήτορος hoc dixerat ἡ γὰρ εἰς αὐτὴν τιμὴ εἰς τὸν ἐξ αὐτῆς σαρκωθέντα ἀνάγεται : ſubditur illicò iſtud ὁμοίως δὲ καὶ τὰ τῶν ἁγίων ἀνδρῶν ἀνδραγαθήματα ἐπαλείφοντα ἡμᾶς πρὸς ἀνδρείαν καὶ ζῆλον καὶ μίμησιν τῆς αὐτῶν ἀρετῆς καὶ δόξαν θεοῦ.Etenim nihil aliud hic ſonat τὸ ἐπαλείφοντα quàm quod παρακελευόμενα προτρέποντα iis ex Dione Chryſoſtomo & Eunapia locis quos xxx.cap.indicauimus.

¶ Nec dubito quin Iſidorus ille Peluſiota hoc verbi à gymnicis gentilium ad Chriſtianos agones traducta ſimilitudine ſic acceperit D. Pauli locum ad Corinthios (de quo proximo ſermone dicturi ſumus) exponens:& ipſius Pauli exemplo verbi diuini nuncios pręcones ac miniſtros,ipſóſque adeò Epiſcopos, tanquàm athlothetas, & agonum curatores, aut hellanodicas admonens, vt non alios modò inungant, hoc eſt,cohortentur ad pugnam,aut qui præclarè dimicauerint,renuncient, publicíſque honoribus proſequantur(martyres nimirum & confeſſores in ſanctorum, quibus in poſterum honos memoriæ venerationis, precúmque à Chriſtianis deferatur, numerum allegendo, aut ipſorum victorias populis ſibi ſubditis prædicando) ſed ſibi quoque adhuc in virtutum ſtadio decertandum victoriæ conſequendæ gratia ſtatuant, Hæc enim verba omninò ſunt ſcribentis ad Apollonium Epiſcopum [d], μὴ τοίνυν τινὲς τῶν εἰς τὸν διδασκαλικὸν ἱδρυθέντων θρόνον ὡς ἀγῶνα ἄλλοις διατιθέντες (aſpicit adnotationem agonothetarum nominis) τῶν ἀγώνων ἔξω εἶναι νομιζέτωσαν μήτ᾽ ἀρκεῖν αὐτοῖς ἡγείσθωσαν τὸ ἀνακηρύττειν τοὺς νενικηκότας: ἀλλ᾽ αὐτοὶ σεμνότητός τε καὶ πάσης ἀρετῆς ἀγωνισταὶ καὶ στεφανῖται τυγχάνοντες καὶ ἀλειφέτωσαν τοὺς ἀγωνιζομένους καὶ ἀνακηρυττέτωσαν τοὺς νενικηκότας. Quo in loco poſtremæ periodi verba ſeciùs (vt mihi quidem videtur) à Iacobo Billio viro alioqui doctiſſimo reddita : præſertim illo colo mutila, in quo id verbum eſt, quo de agimus, ita exponi debuiſſe cenſeo : verùm ſic ſe comparent, vt cùm decertaturos inungant (hoc eſt ad capeſſendos pro Chriſto, fide in ipſum ac ſalute ſua labores adhortentur) aut victores proclament, ac renuncient (quod moris fuiſſe præconibus in agonibus gymnicis antè oſtendimus) morum honeſtate interim, omníque virtutis genere ita exercendo ſeſe dimicent, vt coronam (illam ſcilicet, eo

quem

a Initio lib. περὶ φιλανθρ. f.475.& 477 vbi ὑποθήκαις καὶ πειρασμοῖς τὰς ψυχὰς ἀλείφειν καὶ συγκροτεῖν.

b Quæ operib. Theodoreti tom.1.adiuncta eſt.fo.721. Videſis & ipſũ Cyril. in c.16.Eſaiæ col.587. ipſi9 operũ vbi Dei pſona nobis (inquã) hiſce verbis ſãctorũ mentẽ ad patientiã adhortantis, & quaſi inũgentis inducitur.

c Lib.4.de fide orthod. c.17. qua de Videſis quæ ſcripſi hoc ipſo lib.c.21.

d Epiſt.265. lib.3. fo.604. Vbi Billius interpres, Verum ſic ſe cõparent (excuſum mẽdoſè comparatẽt) vt cùm ipſi grauitatis atque omnis virtutis athletæ,atque etiam victores exiſtant, ſimul etiam eorum qui victoriam aſſequuti ſunt, laudes prædicent, vbi τὴν σεμνότητα (de qua Semeſtr. lib 3.cap.17.à me actũ eſt) ſanctitatem, aut Iuſtitiã. morúmve honeſtatem, potiùs quàm grauitatem debuit exponere:ſicut apud Chryſoſtomum, de athletica vitæ ratione ſimiliter loquẽtem ipſe feci, loco illo, qui ſub initiũ ſermonis proximi conferetur.

quem dixi D.Pauli loco memoratam)aſſequantur: Sic aliis duobus locis τὸ ἀλείφειν metaphoricè, pro exhortari, excitare, præparare apud ipſum Iſidorum eodem illo tertio Epiſtolarum libro eſſe poſitum animaduerti: & quidem in ea ad Thomam monachum *Epiſt.* 178. *lib.*3. *fo.* 553. ῥηθῆναι γὰρ ὀφείλει ὅτι ἀξιάκουστα καὶ εἰς δικαιοσύνην καὶ σωφροσύνην τοὺς ἀκροωμένους ἀλείφει: Item ad Theognoſtum preſbyterum *Epiſt.*197.*fo.*562. τάχα οὐχ οὕτως εἰσὶν εὐδόκιμοι οἱ πρὸς ἀρετὴν ἀλειφόμενοι καὶ στεφανῖται γενόμενοι ὡς οἱ κωλυόμενοι, &c. ἐρασταὶ δὲ γνήσιοι ταύτης ἀναφαινόμενοι. Verùm fuit etiam in ipſa pugnæ contentione, atque ardore certaminis athlothetarum admonitio illa, & exhortatio laudabilis, cuius apud Lucianum *Anacharſi ſub initium* in hæc verba mentionem fieri ſcio, vbi de pugilum decertatione in Athenienſis magiſtratus, aut ludorum præfecti, ſiue curatoris conſpectu οὕτως αἵματος αὐτῷ, καὶ ψάμμου ἀναπέπλησται τὸ στόμα πύξ ὡς ὁρᾷς παταχθέντος εἰς τὴν γνάθον, ἀλλ' οὐδὲ ὁ ἄρχων οὑτοσὶ διΐστησιν αὐτοὺς καὶ λύει τὴν μάχην τεκμαίρομαι γὰρ τῇ πορφυρίδι τῶν ἀρχόντων τινὰ τοῦτον εἶναι. Sequitur illud quod dicebam ὁ δὲ καὶ ἐποτρύνει καὶ τὸν πατάξαντα ἐπαινεῖ. ἄλλοι δὲ ἀλλαχόθι πάντες ἐγκονοῦσι, καὶ ἀναπηδῶσιν ὥσπερ θέοντες ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ μένοντες καὶ ἐς τὸ ἄνω συναλλόμενοι λακτίζουσι τὸν ἀέρα. Quibus verbis graphicè admodum vt nihil ſupra, ille immodicam agonalium ſpectatorum lætitiam præferens, geſtus (vt ita loquar)exultatorius proponitur, de quo ſuperiùs non pauca ſcripſimus.

¶ Victoriam quidem athleticam in ipſo theatro protinus omnium ſpectatorum acclamatione celebratam Euſtathius ad Homericum [a] illud τοὶ δ' ἰδόντες adnotat his ferè verbis οἱ θεώμενοι δηλαδὴ καὶ ἔστι καὶ νῦν ἡ βοὴ διὰ τὸν νικητήν. Et poſteà τοῖς δὲ θεαταῖς ἔθιμον πάθος καὶ τῷ ποιητῇ σύνηθες ἐπιφώνημα. Itaque apud Philoſtratum *lib.*2. εἰκόνων Arrichionis pancratiaſtę victoriam Olympicam talis ſpectatorum cum geſtu, motúque corporis, acclamatio ſubſecuta fertur, qualem à Liuiano illam alteram antè protuli, ἔοικε γὰρ μὴ τοῦ ἀντιπάλου μόνον(inquit) ἀλλὰ καὶ τοῦ ἑλληνικοῦ κεκρατηκέναι βοῶσι γοῦν ἀναπηδήσαντες τῶν θάκων, καὶ οἱ μὲν τὼ χεῖρε ἀνασείουσιν οἱ δὲ τὴν ἐσθῆτα οἱ δὲ αἴρονται ἀπὸ τῆς γῆς: οἱ δὲ τοῖς πλησίον ἱλαροὶ πρὸς παλαίουσι τὰ γὰρ οὕτως ἐκπληκτικὰ οὐ συγχωρεῖ τοῖς θεαταῖς ἐν τῷ καθεκτῷ εἶναι ἢ τίς οὕτω ἀναίσθητος ὡς μὴ ἀνακραγεῖν ἐπὶ τῷ ἀθλητῇ. Talis & illa quę ſtadiodromũ victorem Iſthmiis proſecuta ſpectante ac improbante Diogene, ſicuti à Dione Chryſoſtomo *In Diogene ſiue Iſthmico fo.*95.*pag.*2. *& fo.*96 *editionis Aldi*, deſcribitur, his vtique verbis, quæ proximis Philoſtrati ſuperioribus appoſitiſſimè adiungi, quoniam id ipſum oſtenderent poſſe credidi ἰδών τινα ἐκ τοῦ σταδίου(inquit) βαδίζοντα μετὰ πολλοῦ πλήθους, καὶ μηδὲ ἐπιβαίνοντα τῆς γῆς ἀλλὰ ὑψηλὸν φερόμενον ὑπὸ τοῦ ὄχλου τοὺς δὲ τινας ἐπακολουθοῦντας καὶ βοῶντας ἄλλους δὲ πηδῶντας ὑπὸ χαρᾶς, καὶ τὰς χεῖρας αἴροντας εἰς οὐρανὸν, τοὺς δὲ ἐπιβάλλοντας αὐτῷ στεφάνους καὶ ταινίας ὅτε ἠδυνήθη προσελθὼν ἤρετο, τίς ἐστιν ὁ θόρυβος ὁ περὶ αὐτὸν καὶ τί συνέβη; ὁ δὲ ἔφη, νικῶ μὲν διόγενες τῶν ἀνδρῶν τὸ στάδιον, & cæt. quæ ſequuntur. Atque ad iſtas equidem exhortationes, acclamationéſque referendum cenſeo τὸν ἐπεγερμὸν illum, cuius à Clemente Alexandrino huius libri initio mentionem feci. Nam in Muſicis profectò & præfationes quaſdam agoniſtarum ad iudices, & mutuas iudicum, qui agonibus illis præerant, adhortationes interpoſitas, id Neronis exemplum argumento eſt, quod à Suetonio *cap.*23. *in Nero-*

[a] Ad illud Homericum ex Iliad. ψ. τοὶ δ' ἰδόντων, vbi Euſtath. fo.1332.

ne, in hæc verba proponitur, Iudices autem priuſquam inciperet. reuerentiſſimè alloquebatur, omnia ſe facienda feciſſe, ſed euentum eſſe in manu fortunæ. Illos vt ſapientes, & doctos viros fortuita debere excludere. Atque vt auderet hortãtibus æquiore animo recedebat: Huc quoque ſpectat quod Kirius Fortunatianus, *li.3.Rhet.* Deniq; aulœdos & citharœdos(inquit) & cæteros huiuſmodi artifices, quamquã nõ polliceãtur orationem, videmus tamen proloqui ante actionem, & omnino curta, & ſine capite oratio eſt, quæ ſine principio ab ipſis rebus orditur. Itemque poſſit huc referri quod de thymelicis τὰ ἐνθύμεια canentibus ſub initium ſermonis præcedentis expoſitum fuit. Imprimis verò huc pertinet, quod Fabius Quinctilianus *lib.4.Inſtitut.Orator.cap.1.* de exordio agens, & προοίμιον à Græcis dictum iſtud commemorans ita retulit, Nam ſiue propterea quòd οἴμη cantus eſt, & citharœdi pauca illa, quæ antequam legitimum certamen (alibi & meliùs fortaſſe Carmen, vt ſignificat τὸν νόμον) inchoent, emerendi fauoris gratia canunt, prooemium cognominauerunt: oratores quoque ea quæ priuſquam cauſam exordiantur, ad conciliandos ſibi iudicum animos, proloquuntur, eadem appellatione ſignarunt: ſiue quod οἶμον iidem Græci viam appellant, id quod ante ingreſſum rei ponitur, ſic vocare eſt inſtitutum.

Curſores hieran facere dicti apud Senecam: quo ſenſu diſputatum. Quo palliorum teſſeræ in agonibus Olympicis, quo albi calculi ad manum victorum ibidem dati apud Plinium & Aretam, adhuc eſſe quod dubitetur Lineæ in ſtadio. Lycophronis carmen expoſitum In calculorum ludo linea ſacra, quæ media. Media linea in pilæ luſu. In curſura ſacram lineam, & mediam fuiſſe videri ad metas. Theocriti verſus expoſitus, & item Sophoclis. Contactu metæ ſtadiodromi victores Athletæ in ſtadio ſe linea circumſcribere ſoliti: vnde ſi antagoniſtarum vi eximi nequiuiſſent, viciſſe dicerentur: ſicuti Democrates, de quo apud Aelianum.

CAP. XXXIII.

RVrſum quid illud eſt, quod curſores hieran dicuntur interdum facere, vt apud Senecam *Epiſt.83.* ad Lucilium, quo loco, Quomodo tamen hodiernum certamen nobis ceſſerit, quæris? Quod raro curſoribus euenit, hieran fecimus, ab hac fatigatione magis, quàm exercitatione in frigidam deſcendi. Hactenus ille ad quem Eraſmus vehementiſſimum & laborioſiſſimum curſum interpretatur, quemadmodum ſacram anchoram nautis, & medicis ſacram δόσιν ἱεράν πικράν appellari ait. Muretus verò ad mediam in ſtadio lineam, quę hiera dicebatur (inquit) ambo feſſi peruenimus: & ita neuter vicit. Atqui mediæ iſtius in ſtadio lineæ nullam ego apud auctores vetuſtos mentionem reperio. Nam περὶ ὃ κάμπτουσιν οἱ δρομεῖς Iulius quidem Pollux Onomaſt.[a] lib. III. non ait vocari γραμμήν, ſiue lineam, ſed νύσσαν καὶ καμπτῆρα: Et Lycophron [b] à curſoribus ducta metaphora, lineam cum curſoribus connectit, nõ cum metis, σὺν τῇ βαλβῖδι, non σὺν τῇ νύσσῃ τὴν μήρινθον, τὴν νύσσαν verò τῶν λοξῶν ἐπῶν commodiſſimè obliquorum ſeu flexuoſorum verborum metam, ad quam flecti currus ſolitos monui, dicit, ſic admodum canens,

ἐγὼ δ' ἄκραν βαλβῖδα μηρίνθου χαλῶ
ἄσειμι λοξῶν ἐς διεξόδους ἐπῶν
πρώτην ἀράξας νύσσαν ὡς πτηνὸς δρομεύς.

a Cap.30. ex quo ſcripſi ſuprà, vbi de linea.
b In Caſſandræ ſiue Alexandræ ipſo initio, vbi Cãterus Scholiaſtes nõ inſcitè funem vocatum annotat, quo carceres obducti forent è Pauſania lib.2. Eliac.

Illud

Illud ſcio in calculorum ludo ex quinque lineis mediam hieram, Id eſt ſacram fuiſſe nominatam, quod ipſum ab eodem Polluce alio loco [a], & item ab Euſtathio ad Homerum non ſemel[b] traditum animaduerti: vnde iſtud prouerbium deductum ἀφίεσθαι vel κινεῖν ἀφ' ἱερᾶς, Itémque μὴ κινεῖ γραμμὴν. Cuius parœmiographi[c] meminêre. Sed ad hanc circa curſores ſacram lineam, nihil admodum reperias, niſi quod à ſcoliaſte[d] Pindari, ad illum, quem, vbi de linea diſſererem, locum attuli, traditur id prouerbium de non mouenda linea tranſlatum à more veterum, qui metam ducta linea ſignabant, in qua premium victori ceſſurum proponebatur. Ac neque ſacræ aut ἱερᾶς hic quidem vlla mentio. Cùm itaque nondum eruditis hac de re liqueat: mihi verò conſtet ſuum quempiam vſum mediæ lineæ fuiſſe in pilæ luſu, cui lineæ σκύρου nomen inditum Iulius Pollux[e] Onomaſtico tradit: equidem ad curſurã quod attinet, quando agonum & gymnicorum quidem comparatione ad politicos, vt ipſe interpretor apud Plutarchum [f], id dictum transfertur ab athletis, cum locum vbi eſſent metæ, quem græcè καμπτῆρα καὶ νύσσαν appellatum dixi, quod ad ipſum currus ab agitatoribus flecteretur, cõiectura quadam auguror ἱερὰν γραμμὴν ſacram lineam fuiſſe nominatã: propterea quòd eam contingere ſuperaturis quidem non liceret, niſi peragendo forſitã curſu, & in ipſo vincendi articulo, vt in ſtadiodromis iuxta illud Horatij, de quo ſermone proximo videbitur,

Qui ſtudet optatam curſu contingere metam.

non item diaulodromis, aut dolichodromis, niſi ad curſuræ finem, ſed neque curruum agitatoribus, qui euitata demum feruidis eorum rotis meta (vt inquit idem ille ode carminum prima Horatius) ad deos laudibus euehebantur: quo etiam illud Theocriticum.

—περὶ νύσσαν
Ἀσφαλέως κάμπτοντα τροχῷ σύριγγα φυλάξαι.

Quod extremo ſuperiore libro propoſui, non incommodè referre poſſis, vt τὸ ἀσφαλέως ad tertium victoriæ finem pertineat: quanquàm verius puto, vt cùm de vita & ſalute periclitaretur agitator, ſiue auriga, cuius currum impactis ad ſtadij metas rotarum radiis, aut ipſis axium fiſtulis, hoc eſt concauis modiolis toto impetu ſubuerti, atque adeò effringi oportuit, propterea tutò flecti currus ad metas ipſis peritè, ac ex arte propiùs licet accedendo euitatis diceretur: quo non obſeruato ab Oreſte propterea peremptum in ſtadio narrabat pædagogus ille licet falsò: attamen veriſimiliter apud Sophoclem *Electra fo.114. lib. à Stephano excuſi*, in hæc verba,

ἔπειτα λύων ἡνίαν ἀριστερὰν
κάμπτοντος ἵππου λανθάνει στήλην ἄκραν
παίσας· ἔθραυσε δ' ἄξονος μέσας χνόας
κἀξ ἀντύγων ὤλισθε· σὺν δ' ἑλίσσεται
τμητοῖς ἱμᾶσι· τοῦ δὲ πίπτοντος πέδῳ
πῶλοι διεσπάρησαν εἰς μέσον δρόμον. &c.

Et poſtcà,

ἔστε νιν διφρηλάται

a Onomaſt. lib. 9. vbi περὶ τῶν ἐν συμποσίοις παιδιῶν, col. 490. & 491.

b Ad Iliad. ζ. fol. 633. ad num. vbi videſis & Odyſſ. α. f. 1896 nu. 60. explicans verſum πεσσοῖσι προπάροιθε θυράων Et fo. 1397.

c Eraſm. in prouerb. 25. mouebo talũ à ſacra linea, Chiliade 1. cẽt. 1. ex Platone, Theocrito in Bucoliaſtis, Plutarcho & Polluce: Et prouerb. 97. Ne moueto lineam, Chiliade 1. cẽt. 9. ex Pindari ſcoliaſte: & prouerbio 56. venimus ad ſũmam lineã. Chil. 3. cẽt. 7. ex Euripide in Antigone. Tu adde ſîs Ælianũ lib. variæ hiſtor. cap. 9.

d Eraſmus citat in prouerbio Ne moueto lineam 97. cẽt. 9. Chil. 1.

e Lib. 9. vbi de ludis col. 492.

f initio lib. εἰ πρεσβυτέρῳ πολιτευτέον. fo. 1402. Stepha. lib. ἐπειδὴ δὲ πλείστας αἱ πρὸς τοὺς πολιτικοὺς ἀγῶνας ἀποκνήσεις καὶ μαλακίαι προφάσεις ἔχουσαι, τελευταίαν ὥσπερ τὴν ἀφ' ἱερᾶς ἐπάγουσιν ἡμῖν τὸ γῆρας. καὶ μάλιστα δὴ τούτῳ τὸ φιλότιμον ἀμβλύνειν καὶ δυσωπεῖν δοκοῦσαι πείθουσιν εἶναί τινα πρέπουσαν οὐκ ἀθλητικῆς μόνον ἀλλὰ καὶ πολιτικῆς περιόδου κατάλυσιν.

μόλις καταχέθοντες ἱππικὸν δρόμον
ὤλυσαν αἱματηρὸν, ὥστε μηδένα
γνῶναι φίλων ἰδόντ᾽ ἂν ἄθλιον δέμας.

Stadiodromos verò ſiue curſores contactu metæ victoriam conſecutos, vt illo, quod protuli ſuperiùs, Horatij carmine, ſic iſtis Papinij Statij è *lib.6.Thebaid.* verſibus oſtenditur,

--correpto crine reductum
Occupat, & longæ primus ferit oſtia metæ.
Arcades arma fremunt, armis defendere regem,
Ni raptum decus, & meriti reddantur honores,
Contendunt.--

& cæt. quæ libro tertio de fraude agens, quam ab agonibus abeſſe debere conſtat, expromere ſtatuo. Quamobrem eſſe puto cur Apprehendendi verbum apud B. Paulum illo quem ſuperiùs capite huius libri ſeptimo & viceſimo *ſub initium*, attuli loco non magis ad arreptionem coronæ vel brauij (cuius ibi tamen fit mentio) quam ad metæ contactum referri debeat ſilentio in re non obſcura ſcilicet obductæ ac prætermiſſæ ſumpta indidem metaphora Paulus ipſe ita illud *καταλαμβάνειν* vſurpauit ad Philippenſes ſcribens, vt æquè ad metam ſiue ſcopum atque ad coronam ſeu brabium id verbi ex propria eius ſignificatione pertinere fatis apertè ſignificet: his quippe poſitis[a], *διώκω δὲ εἰ καὶ καταλάβω*, & ſtatim *ἀδελφοὶ ἐγὼ ἐμαυτὸν οὐ λογίζομαι κατειληφέναι ἓν δὲ τὰ μὲν ὀπίσω ἐπιλανθανόμενος τοῖς δὲ ἔμπροσθεν ἐπεκτεινόμενος*: adiungit illicò, *verſ.* 14. *κατὰ σκοπὸν διώκω, ἐπὶ τὸ βραβεῖον τῆς ἄνω κλήσεως τοῦ θεοῦ ἐν χριστῷ ἰησοῦ.* De Senecæ itaque verbo iſto, Hieran fecimus ampliùs pronuncio, ſicuti de palliorum quoque teſſeris apud Olympiam in quibus intextum aureis literis nomen ſuum Zeuxis pictor ſimul cum opibus oſtentaſſe à Plinio traditur libro naturalis hiſtoriæ XXXV. cap. IX. Sicuti de albis calculis quos ad manum datos Olympionicis indicio victoriæ Aretas in Apocalypſim[b] adnotat. De his inquam nondum ſatis liquêre mihi cum ingenuè profitear ſilendum potius habeo, intereà dum eruditiores, & quibus plus otij ſuppetit, certiùs quidpiam conquirunt, vt in medium poſteà proferant. Nam ad lineam quòd attinet, ſolitos etiam in ſtadio athletas ea in circulum orbémve circumducta ſe includere, atque antagoniſtas ad eximendum inde ſe, aduerſus quos ſi quis in loco conſtitiſſet, nec de linea extractus foret, viciſſe diceretur, atque etiam coronam auferret: ſicuti de luctatore (interpres pugilem expoſuit inſcitè, potuit athletam generali verbo dicere) Democrate in hæc verba narrat Ælianus in varia hiſtoria *lib. 4. cap. 15.* *δημοκράτης ὁ παλαιστὴς καὶ αὐτὸς νοσήσας τοὺς πόδας παρελθὼν εἰς τοὺς ἀγῶνας καὶ στὰς ἐν τῷ σταδίῳ περιγράφων ἑαυτῷ κύκλον προσέταττε τοῖς ἀντιπαλαισταῖς ἔξω τῆς γραμμῆς αὐτὸν προέλκειν: οἱ δὲ ἡττῶντο ἀδυνατοῦντες ὁ δὲ εὖ διαβὰς ἐν τῇ στάσει καὶ ἐγκρατὴς στεφανούμενος ἀπῄει.* In ludo quoque illo palæſtrico, quem *διελκυστίνδαν* Iulius Pollux Onomaſtici lib. IX. nuncupat[c] *γραμμὴν* ſiue lineam adhibitam ex Platonis Theæteto[d] didicimus.

a Cap. 3 epiſtol. ad Philippenſ. verſ. 12. & 13.

b Cap. 2. v. 17 ad hæc verba, *τῷ νικῶντι δώσω αὐτῷ φαγεῖν ἀπὸ τοῦ μάννα τοῦ κεκρυμμένου καὶ δώσω αὐτῷ ψῆφον λευκὴν καὶ ἐπὶ τὴν ψῆφον ὄνομα καινὸν γεγραμμένον ὃ οὐδεὶς ἔγνω εἰ μὴ ὁ λαμβάνων.*

c Cap. *περὶ τῶν ἐν συμποσίοις παιδιῶν*, col. 494. nu. 20.

d Vidit hûc locum Mercurialis cap. 5. lib. 3. artis gymnaſt.

Στάσις in curſurâ, vt in pugilatu, quæ ἀνάπαυσις. Curſores à carceribus interdum diuerſis partibus miſſi ad eoſdem athlothetas contendebant. Præludium vt in pugilatu, ſic & in curſurâ. Curſores quando, id quod agerent, compleuiſſe dicti. Vbi curſuram deſinerent, ibi luctatores decertabant. Balbis vnitas carceribus, Myrias metis, numeri curſoribus à

Phi lone

Philone comparantur.δίαυλος. Ad quem Pauſaniæ de Aurâ equâ Phidolæ Corinthij pertinet. Dolichodromi curſus perfectus: Expoſito Plutarcho, eiúſque Latino interprete notato. Interius flectere. Agitatores equorum Circenſium non nudi,ſed galero,petaſo,ſiue galea caput opertum habuère, corpus reliquum tunicis e panno colorato. Athenæi præclarum in hanc rem teſtimonium. Saltatoribus interdum æneæ galeæ attributæ ab auctoribus. Curſores non ſemper omni ex parte nudos decertaſſe: verùm ita, vt manu clypeum,aut facem,vitiſve ramum,pedibus autem endromidas ferrent. De Hoplitodromis in margine.

CAPVT XXXIV.

CÆterùm vt quæ circa curſuram habeo ſelecta iam olim, vel obſeruata nuper cætera depromam: στάσεως verbum,quod pugilibus præcipuè conuenire huius initio ſermonis oſtendi,ad curſores etiam pertinere verum eſt: eáque vſurpata res non à Stadiodromis modò, cùm contactu metarum ſperatum ablaturi præmium ibi fortaſſe (nam hoc aſſeuerare nolim) conſiſterent,ſed à diaulodromis quoque, cùm reuerſuri ad carceres,vnde curſum inſtituerant,pauliſper ad metas morarentur, quò faciliùs curſum flectere in aduerſum, vbi aliquantulùm reſpiraſſent,ac ferri poſteà rapidiùs, reſumpto per breuem quietem ſpiritu, viribúſque reparatis quirent. Docet nos iſtud Iſidorus Peluſiota Palladio Subdiacono ſcribens, *Epiſt.*144. *fo.*533. inter cætera ſic ferè, ὥσπερ γὰρ ἐν τοῖς σταδίοις στάσις καὶ ἐφηρέμησις τὴν ἐναντίαν τίκτει κίνησιν: εἰ μὴ γὰρ σταίη οὐκ ἂν εἰς τοὐναντίον χωρήσειεν. οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς κακίας εἰ μὴ παύσαιτο, οὐκ ἂν τῇ ἀρετῇ χώραν δοίη. Hæc nimirum fuit ἀνάπαυσις illa, de qua libro primo *cap.* 9. in explicatione cuiuſdam apud Ioſephum loci *cap.* 20. *lib.*13. *Iudaic. antiquit.* agere memini. Prætereà curſores ab iiſdem carceribus qui progrederentur, non idem tamen, ſed contrarium iter tenuiſſe reperio, vt ad metas obuiam alij aliis fierent, dum ad athlothetas reuerterentur. Hoc Themiſtius *Orat.*12. *conſulari in Iouianum fo.*145. *libelli Stephanici.* indicat ὥσπερ δὲ ὑπὸ τὸν αὐτὸν ἀθλοθέτην ἵενται μὲν ἅπαντες οἱ σταδιεῖς, οὐ μὴν ἅπαντες τὸν αὐτὸν δρόμον, ἀλλ' οἱ μὲν ἔνθεν, οἱ δὲ ἔνθεν· ἀπαντῇ δὲ ἀγέραστος ὁ ἡττώμενος· οὕτως ἕνα μὲν ὑπολαμβάνεις τὸν μέγαν, καὶ ἀληθινὸν ἀγωνοθέτην. ὁδὸν δὲ ἐπ' αὐτὸν οὐ μίαν φέρειν, & cætera. συντετάχθαι δὲ ὅμως ὁ πάσας πρὸς τὴν μίαν ἐκείνην καταγωγήν, & cæt. Tum verò vt in pugilatu præludium quoddam fuiſſe, ventilationem, χειρονομίαν, manuúmque extenſionem, ſiue porrectionem libro ſuperiore docui: ſic & antequàm curſum legitimum inirent ſoliti vario præludij genere athletæ, vt catulis laſciuientibus, dum ad venationem deducuntur, in more eſt contendere. Quod equidem à Papinio Statio *lib.*6. *Thebaid.* ſignificatum de curſoribus agente arbitror, cùm ita cecinit,

--tunc ritè citatos
Explorant, acuúntque gradus, variáſque per artes
Exſtimulant docto languentia membra tumultu.
Poplite nunc flexo ſidunt, nunc lubrica forti
Pectora collidunt plauſu, nunc ignea tollunt
Crura, breuémque fugam nec opino fine reponunt.
Vt ruit-- Et cæt. quæ initio huius libri de ſcammate ac lineis diſceptans expreſſi. Nec prætermittam iſtud quod memoriæ occurrit ex Ariſtidis Panathenaico, *fo.*9. *pag.*2. cùm curſores ad optatam perueniſſent

metam, tum dictos id quod agerent impleuiſſe. Sic enim ille, *πῶς οὐ διὰ παντὸς ἂν εἴποι τις ἀφῖχθαι καὶ καθάπερ τοὺς δρομέας τὸ γιγνόμενον πεπληρωκέναι*. Poſtremò animaduertendum quod olim notauimus, vbi curſores, aut curruum certè agitatores curſuram deſinerent, ibi ſaltatores exerceri, atque decertare ſolitos, colligere viſus ſum è Pollucis lib. III. *Onomaſt. cap.* 30. vbi de curſoribus *ἵνα δὲ παύονται* (ait) *τέλος καὶ τέρμα καὶ βατήρ*. & poſteà vbi de pentathlo, & ſaltatore *πένταθλος καὶ ὁ πέντε ἀγωνιζόμενος, ἰδίᾳ δὲ αὐτοῦ πηδᾶν ἅλλεσθαι πηδητικὸς ἁλτικός, καὶ ὅθεν ἅλλεται βατὴρ ἀφ' οὗ καὶ τὸν βατῆρα κέκρουκε.* Quod autem *βαλβῖδα* dictum locum vtrúmque, tam illum, quem Carceres Latini vocarunt, vnde curſum inirent, quàm illum in quo deſinerent, Pollux memorat, hoc non ad ſtadiodromos, quibus integer ex aſſe à carceribus ad metas curſus fuit, ſed diaulos, dolichodromos, & curruum agitatores pertinere arbitror. Eleganter Philo *in περὶ φυτουργίας fo.* 152. (vt omnia ſolet) ſumpta ex quorundam opinione à Stadiodromis ſimilitudine, monadem balbidi hoc eſt carceribus, Campteri autem ſeu metis myriadem, inter medios numeros curſoribus ab vno ad alterum locum properantibus comparauit. Nam vbi dixit, *ἀρχὴν μὲν ἀριθμῶν εἶναι μονάδα, τέλος δὲ ἐν τοῖς κατὰ τὴν πρώτην σύνθεσιν μυριάδα*, hoc addidit, *παρ' ὃ καὶ τινὲς οὐκ ἀπὸ σκοποῦ βαλβῖδι μὲν μονάδα, καμπτῆρι δὲ εἴκασαν μυριάδα. τοὺς δὲ μεθορίους πάντας ἀριθμοὺς τοῖς δρόμον ἀγωνιζομένοις: ἀρχόμενοι γὰρ ὥσπερ ἀπὸ βαλβῖδος φέρεσθαι μονάδος παρὰ μυριάδα τὸ τέλος ἵστανται.* Diaulon eſſe geminum curſus ad eandem ſtadij partem retracti ſpatium, cùm ab ipſis grammaticis doceatur, tum verò metaphoricè licet loquutus idem Philo alibi *περὶ τῶν μετονομαζομένων fo.* 37. manifeſtè comprobat his verbis, *νυνὶ δ' οὐκ οἶδ' ὅτι παθοῦσαι συντόμως παρὰ τὸ εἰωθὸς ἐπανήκετε φήσουσιν οὐν ὅτι οὐ αὐταὶ γεγόνασιν αἰτίαι τοῦ τὸν δίαυλον ἐπὶ τὰ αἰσθητά, καὶ ἀπὸ τῶν αἰσθητῶν ἀπνευστὶ καὶ μετὰ πολλῆς ῥύμης δραμεῖν.* Magis autem perſpicuè quando non itidem vt ille alter figuratè Pauſanias *lib.* I. *Eliacôn fol.* 165. *Vvecheliani libri*, his admodum verbis *καὶ τὰ μὲν ἐς εὐθὺ αὐτῶν* (*ἐπιγραμμάτων*) *ἔχει, σχήματα δὲ ἄλλα τῶν γραμμάτων βουστροφηδὸν καλοῦσιν ἕλληνες. τὸ δὲ ἐστὶ τοιόνδε· ἀπὸ τοῦ πέρατος, τοῦ ἔπους ἐπιστρέφει τῶν ἐπῶν τὸ δεύτερον, ὥσπερ ἐν διαύλου δρόμῳ.* Itaque de diauli curſu exponendum videtur quod Auram Phidolæ Corinthij equam narrat Pauſanias *Eliacôn* 2. *fol.* 149. excuſſo domino in ipſis penè carceribus nihilominus curſum, vt oportuit, cùm ſe circa metas conuertiſſet, continuaſſe, audito tubæ ſono etiam acceleraſſe, atque ad hellanodicas ita perueniſſe, vt ibi velut victoriam domino ſibíque partam agnoſceret, ſtatim reſtiterit, *ἡ δὲ ἵππος ἡ τοῦ κορινθίου φειδώλα* (inquit) *ὄνομα μὲν ὡς οἱ κορίνθιοι μνημονεύουσι ἔχει αὔρα. τὸν δὲ ἀναβάτην ἔτι ἀρχομένου τοῦ δρόμου συνέπεσεν ἀποβαλεῖν αὐτήν, καὶ οὐδέν τι ἧσσον θέουσαν ἐν κόσμῳ περὶ τε τὴν νύσσαν ἐπέστρεφε, καὶ ἐπεὶ τῆς σάλπιγγος ἤκουσεν, ἐπετάχυνεν ἐς πλέον. τὸν δρόμον φθάνει τε δὴ ἐπὶ τοὺς ἑλλανοδίκας ἀφικομένη καὶ νικῶσα ἔγνω· καὶ παύεται τοῦ δρόμου.* De diaulo quoque, non de ſtadij curſore Papinij locum aliquem intelligendum ſuperiùs hoc ipſo libro admonui. Perfectum fuiſſe dolichodromi curſum, non æquè dignationis ſtadiodromum ex eo Phocionis verbo de Leoſthenis victoria cognoſcimus, quod à Plutarcho[a] ſic relatum alicubi fuit, *καὶ φωκίων ἐπὶ τῆς λεωσθένους νίκης καλὸν τὸ στάδιον εἶναι δεδιέναι δὲ τοῦ πολέμου τὸν δολιχόν*, vbi ſtadium pro initio, Dolichum pro fine atque conſummatione victoriæ poſitum

a *πολιτικοῖς παραγγέλμασι.* fo. 1437.

poſitum non abs re ſentias. Cùm tamen interpres Latinus Dolichum pro diaulo perperam accepiſſe videatur, qui ſic vertit, Phocion verò ſuper victoria Leoſthenis, Pulchrum ſibi inquit videri ſtadium, verùm metuendum eſſe belli recurſum. Ad metas qui propiùs, ſine ipſarum tamen contactu accederent, interiùs flectere in agitatione currus dicebantur: vnde ducta metaphora, de tranquillitate animi. Seneca, *cap.* 9. Non in curſu tantùm (inquit) circíque certamine, ſed in his ſpatiis vitæ interiùs flectendum eſt. Statius Papinius *lib.6.Thebaid.* de curuli certamine agens alicubi,

Sperauit flexæ circum compendia metæ
Interius ductis Phœbeius augur habenis
Anticipaſſe viam nec non & Theſſalus heros
Spe propriore calet, dum non cohibente magiſtro
Spargitur in gyros, dextérque exerrat Arion.

Porrò quamuis nudos quoque curſores proinde ac plerósque alios athletas fuiſſe non dubitem, aliter atq; agitatores equorum agonalium, qui è galero ſiue petaſo (cuius lib. Machabæorum II. cap. IIII. mentio fit) ſiue potiùs galea (nam de Hierocle aurigario, ſeu agitatore, cui ſe tãquam viro ſubſtrabat Heliogabalus mõſtrum imperatoris, agens Dio [a] κράνος nuncupat & item è panno praſino, veneto, albato, & ruſſato (Romæ quidem) cum ſuis factionariis [b] diſtinguebantur. In Bacchica igitur pompa illa, quam Ptolemæus Philadelphus Ægypti Rex adornauerat, ſicuti Athenæus [c] refert, Currus, quos elephantes, hirci, leones, oryges, bubali, ſtruthiocameli, & alia varij generis animalia traherent, conſcenderant adoleſcentuli cum petaſis, & aurigarum tunicis, quibus ſe comites addiderant, puelluli exiguis peltis, thyrſorúmque haſtis, inſtructi, ἐπὶ δὲ πάντων τούτων ἀνεβεβήκει παιδάρια χιτῶνας ἔχοντα ἡνιοχικοὺς καὶ πετάσους, & ſtatim, ἐστεφάνωτο δὲ τὰ μὲν ἡνιοχοῦντα παιδάρια πίτυϊ, τὰ δὲ παιδισκάρια κισσῷ. Quo loco nihil potuit illuſtrandæ atque confirmandæ opinioni de Petaſo noſtræ, ad illum ex Machabæorum hiſtoria locum exponendum commodius atque aptius proferri.

¶ Sanè nõ agitatoribus equorum, ſed ſaltatoribus viris in proceſſione, ſiue pompa ludorum, qui diebus feſtis Romæ ſuo tempore peragerentur κράνη χάλκεα λόφοις ἐπισήμοις κεκοσμημένα καὶ πτεροῖς, æreas galeas inſignibus criſtis, & pinnis exornatas Dionyſius Halicarnaſſeus *lib.7.* ῥωμαϊ. ἀρχαιολο. aſſignat, vbi agitatores illos, ſiue aurigarios, neque nudos non fuiſſe, neque pannis coloratis vllis inuicem diſcretos, athletas verò nudos, ac ſubligaculo tantùm accinctos fuiſſe traditur. Interdum tamen & manibus ipſis nonnihil, puta clypeum, aut facem ferebant (ſicuti Pauſania [d] docente intelligitur) aut vitis ramum vuis onuſtum, quẽ

a Vide Xiphilinum in Auito Pſeudantonino Heliogab. fo. 351. de Hierocle ἁρματηλάτης ἐγένετο καὶ τοῦτο καὶ παραδοξότατα αὐτῷ ἠρέσθη· ἐν γάρ τοι ἱπποδρομίᾳ τινὶ ἐκπεσὼν τοῦ ἅρματος &c. τότε κράνος ἐν τῇ πτώσει ἀπέρριψε &c. Sic πέτασον, ſiue πῖλον, aut πιλίδιον Θεσσαλικὸν à Sophocle in Oedipo Colonæo ἡλιοστερῆ κυνῆν Θεσσαλίδα nũcupati dudũ animaduertit Hadria. Iunius cap. 6. lib. 7. animad. Cũ Platon τὸν πῖλον ad pedũ integumẽta, quæ noſter Vlpianus Impilia vocat, retuliſſe in Sympoſio videatur: ſicuti τὸ κράνος galeã pro perſonis tragicis comicíſq; auctoribus Lucianus in Anacharſi ſiue περὶ γυμνασίων tribuit, vbi de Scenicorũ vario habitu atque veſtitu. De petaſo & galero vide cætera, quæ adfero in hanc rem lib. ſeq. ca. 28.

b De quibus vide Briſſoniani Lexici appendicem in factiones & factionarij. De pannis vide Xiphilinum in Antonino Caracallo, fo. 331. & in Auito, fo. 350. Zonaram in Iuſtiniano ſub initium. Et Iſidor. Hiſpal. c. 41. lib. 18. Orig. & Lazium in comment Reip. Rom. c Lib. 5. Deipnoſoph. circa initium in fo. 60. & 61. Ald. lib. quem locum habuit in animo Euſtath. in Theſauro Steph. citatus: In quo & hoc ex eodem Athenæi libro relatum reperias, quòd huc quoque pertinet εἶχε δὲ αὐτὸς ὁ μὲν πέτασον καὶ κηρύκειον χρυσοῦν. Vide alios locos, quos adfero lib. ſeq. cap. 28.
d Corinth. fo. 42. Ald. exempl. De ſtadiodromis, diaulodromis, & dolichodromis iſtud accipe: à quibus alij fuêre hoplitodromi curſores armati. De his videndus Pauſan Eliac. 2. in fo. 147 Ald. lib. & Plato lib. 8. de legib. fo. 833. vbi ψιλοὺς hoc eſt inermes curſores reſpuit. Et fo. 834. Illos non item, vt pote ad rei militaris meditationem, atque adeò exercitationem pertinentes. Quamobrem ipſos Olympiade ſexta & ſexageſima primùm probatos & receptos fuiſſe Pauſanias refert 1. Eliacôn, fo. 121. primúmque cum clypeo curſorem victorem declaratum Heræum Demaratum.

ὄσχον vocabant : vt in Sciriis propè Athenas ephebi à Bacchi templo, vſque ad Scirradis Mineruæ delubrum curſu certantes, quemadmodum Atheneus[a] eo loco ſcribit, ex quo verba hoc ipſo libro me attuliſſe, cùm de vetuſtis ludorum, aut agonum præmiis agerem, recordor. Sæpe autẽ pedibus (vt puto) quibus allaborandum curſores habuêre, ſicut ſaltatores plumbeum orbem, ſiue manipulum μολυβδίνας χειροπλήθεις ἐν ταῖν χεροῖν ἔχοντες, (vt Lucianus auctor Anacharſi) cæſtum pugiles manibus, auribúſque ἀμφωτίδας (quomodo libro ſuperiore[b] oſtenſum fuit) quoddam calceorum genus ſuper induxiſſe, quod ἐνδρομίδας dicerent, de ipſo Polluce didici qui hoc tradit[c], οὕτω δὲ ἐκαλοῦντο τὰ τῶν δρομέων ὑποδήματα.

Libri huius & ſuperioris quoque accurata coronis : in qua tum Ariſtotelem de Hieronicis multos libros edidiſſe oſtendimus, tum etiam vindicamus nobis quæ libro ſecundo Semeſtrium duobus ſermonibus, cum de gladiatorijs, & venatorijs tradita longè anteà fuiſſent, ſibi alius poſteà tribuit. Poſtremò vbi de dolichodromis, & ſtadio in margine quidpiam traditum: breuis inſuper de ordine in his agoniſticis libris nõ obſeruato, & quibuſdam alijs apologia profertur.

Cap. XXXV.

HÆc de gymnicis agonibus, Muſicíſque omnia vndique conquiſita exemplo Ariſtotelis (quem Diogenes Laërtius[d] libros de Olympionicis, vnum de Pythionicis, Muſicæ vnum, itẽ Pythicum, & Pythionicarum elenchos, & victorias Dionyſiacas, ac de Tragœdis ſingulos ediditſſe libros retulit) ex promptuarij, & ſyllabi noſtri variis locis, in ſermonem vtrumque iſtum, & ſuperiorem tanquam faſciculum, aut farraginem quandam properanter congeſſimus, præparandis oblectatione variarum obſeruationum ingeniis, tam Iuriſprudentię ſtudioſorum, quàm literis humanioribus huiuſmodi tinctorum iuuenum, quibus bene conſultum cupimus, ad ea cognoſcenda, quæ difficultatis aliquid ob librorum mendoſitatem, aut ſermonis, vetuſtique moris nondum indagati obſcuritatem, in ſcriptis veterum habere viſa ſunt : ad illa verò potiſſimum aſſequenda & perſpicienda penitus, quæ veram atque intimam Principalis, quod explicandum ſuſcepimus, reſcripti ſententiam, propiùs contingunt. Nec abnuimus profectò, quin vt alia de gymnicis, eorúmque origine[e], aut vetuſto more plurima, quæ ſtudioſè (quoniam ad rem non facerent, vel ab aliis ſatis illuſtrata viderentur) omiſimus: ita hæc ipſa forſitan accuratiùs atque ſubtiliùs ordine ac methodo meliore, maiore poſtremò ſermonis Latini puritate ab aliis (qui eadem etiam quæ à nobis coluntur, Muſarum ſacra ipſi feliciore, altiore quidem otio pertractant) ſi huc ſe animus eorum dederit, enarrari poſſint: quod ab ipſis præſtari, ac perfici magnopere cupimus, adeò ab omni alienæ gloriæ inuidia longè abſumus. Tantùm rogamus, vt quod vni cuipiam, eximio licet, optiméque (ſi quiſquam alius hoc ſæculo fuit) de hiſce literis alioqui merito nuper accidit, hoc nihilomagis à ſe (quod abominamur) admiſſum illi ac patratum velint, fuit enim qui vindicati olim à Ptolemæo Ægyptiorum Rege ſcriptorum alienorum ſeu furti, ſeu plagij [c], vt coactos

a Lib. Deipnoſophi. 11, fo. 369. Latinę verſionis, In Aldi. verò Græci fo. 201

b Sub init. vbi de pugilatu, & pancratio diſſeruimus.

c Cap. 30. li. 3. Onomaſt. ſub fi. in col. 191.

d In Ariſtotelis vita fol. 174. lib. Græci à Steph. editi.

e De qua videto apud Plutar. Theſeo, ſub init. vbi ex Philochoro Minoa in Androgei memoriã ludos gymnicos feciſſe victoribúſque præmio dediſſe pueros, qui tunc in Labyrintho aſſeruabãtur iuxta Cretenſium. Videto & Strab. lib. 8. fo. 408. & 413.

d Vitruuius Pollio ſub initium lib. 7. de architectura. Qui veterũ ſcripta furantes pro ſuis prædicant ſunt vituperandi: quíque non propriis cogitationibus nitũtur ſcriptorum, ſed inuidis moribus aliena violãtes gloriantur, non modò ſunt reprehẽdẽdi, ſed etiã quia impio more vixerũt pœna condemnãdi. Nec tamen hæ res non vindicatæ curioſiùs ab antiquis eſſe memorantur: quorum exitus Iudiciorum qui fuerint, non eſt alienum, quemadmodum ſunt nobis traditi, explicare, & cæt. quæ hanc de Ptolemæo hiſtoriam comprehendentia ipſe inferiùs propono lib. 3. cap. 27.

coactos ipſa horum cum iis, quæ recitata fuerant, collatione admiſſura confiteri, omnes (excepto vno, qui minus populo tamen placuerat) cum ignominia dimitteret: ipſe non ſatis memor ante annos aliquot, ea quæ duobus prope ſolidis libri Semeſtrium ſecundi ſermonibus *capit.*10. & 11. à me collecta circa ludos gladiatorios & venatorios fuerant: ita digereret ac in ſuccum ſanguinémque (quod dicitur) de noſtro ſuum conuerteret, vt ex iis aliiſque pauxillulis bellum & elegantem Saturnalium librum, effingere ac pro ſuo in vulgus edere nulla ne tenui quidem in eo noſtri mentione habita non ſit veritus: Exemplo Chryſippi[a] ſcilicet quem totam Euripidis Medæam inſeruiſſe ſuis libris ferunt vel etiam Euganionis Cyrenici qui ex Muſæo librum de Theſprotis integrum aut Piſandri Camirei qui à Piſino Lydio Heracleā ante Panyaſidis Halicarnaſſei qui à Cleophilo Samio Oechaliæ captiuitatem ſurripuiſſe, ac pro ſuis omnes protuliſſe in publicum traduntur à Clemente in ſtromatum libris[b]. Quo Græcorum hominum exemplo ſi non exiſtimationem tueri ſartam tectámque, quod dicitur, at velare tamen vtcunque ſe hac veluti nebula quadam linea ipſe apud nonnullos potuit: niſi ſe alio loco *in commentarijs ad Tacitum* Semeſtria noſtra non compilare profeſſus anteà fuiſſet. Nos hæc modò miſſa faciamus, quoniam grauiores alij (nam hic vtique leuior) dolores publici, priuatíque animum percellunt, atque ſollicitant. Cui tantiſper ſi poterit tamen reficiendo, quando ad metas, carceréſque ſpatio vno atque altero ſtadij confecto peruenimus: optatas denuò metas illas, quo ſi non dolichodromi[c] plus quàm diauli certè contingere valeamus, eadem alacritate animi qua decurrere cœpimus, reliqua de gymnicis ita vti conſtituimus (ſi placet) perſequamur, quæ nec minùs iucunda, & aliquantò vtiliora fore auguramur: magis profectò ad rem, hoc eſt ad argumentum atque ſententiam imperatoriæ conſtitutionis (vti dictum eſt) facere, fidem quam licet damus eámque numero præſtabimus, propterea quidem tertio tractatus iſtius libro reſeruauimus. Nam ſi ex arte omnia quæ tradimus, tractare animus fuiſſet, priore ſanè loco poni debuerant quæ proximo ſermone proſequimur: ea præſertim quæ ad probationem athletarum pertinent. Verum nec omnia quæ ad rem athleticam ſpectant pertractanda ſuſcepi, ſed quæ ab aliis neglecta vel potiùs non ſatis intellecta: tum verò his quæ ſtatim narrabuntur præire illa ſuperiora, veluti præmuniendi ad hæc itineris cauſa (vt aſſolet) volui. Denique iſta cuicuimodi noſtra ſunt quæ in hoſce tres ſiue ſermones ſiue libros contuli, à Semeſtrium libris nuper, cùm otium publica iſta Galliæ totius calamitas à iuriſdictione illa ordinaria, nimiúmque aſſidua excerpſi, quippe quod cùm auctiora ſenſim & per quandam alluuionem (vt ſic dixerim) aut eluuionem potiùs rerum frequenti meditatione agitatarum, & coarceuatarum in dies fierent, iamiámque cæteros libri tertij Semeſtrium (quem itidem abſolutum Typis, nunc etiam committi velim) ſermones mole quadam ſuperabant ſua. Dudum autem à libris huiuſmodi artem atque artificia omnia faceſſere iam inde in ipſo eorum exordio iuſſi, cùm illam de vera philoſophia[d] iuxta veterum Ethicorum

a de hoc prętereà narratur ab Athenienſi Apollodoro ſi de ipſius libris tollantur quæ aliena ſunt chartam vacuam relictum iri.

b Clemens Alexand. lib. 6. ſtromat. non longè ab initio in fol. 264. exemplaris Græci. vbi περὶ ἑλληνικῆς κλοπῆς inter cætera ὅτι ἕλληνες ἔτοι αὐτοτελῶς τὰ ἑτέρων ὑφελόμενοι ἀσίδια ἐξηνέγκαν.

c qui vt nõnullis viſum, ſexies curriculo ſtadiũ obibant immò ſepties aut etiam ſępius vt ſcripſi ſ. ad finẽ libri proximi de ſtadij diuerſa menſura quod Græci ducẽtis pedibus metiuntur quo majus herculeum fuerit. vnde mathematici ex eo ſtadio. quod ipſe ſuis pedibus metitus fuerat herois ſtatuam prodiderint. Italicum pedes cõtinere 125. teſte Cenſorino. Pythicũ pedibus mille, Olympiacũ quadringentis tantũ conſtitiſſe Pierius Valerianus tradit hieroglyphi lib. 36. in menſuris fol. 265. & 266. quod ſũpſit haud dubiè quamuis Italorum quorundam more diſſimulet aut oblitus ſit tradere ab A. Gellio lib. 1. noct. Attic. cap. 1.

d In tractatu altero ad Pomponium l. 2. D. de orig. iur. quem adiunxi comment. de reg. iur. non longè ab extremo illius tractatus fol. 770.

gentilium opinionem antè hos quinque ac vigenti plus minus annos non ineruditam (certè quidem laborioſam & luculentam) diſceptationem in vulgus emitterem, ſed morarum ſatis, excuſationum etiam plus nimio, quibus nihil opus apud ingenuos rectóſque alienorum laborum æſtimatores, ac noſtri denique ſtudioſos, non minùs quàm pietatis & eruditionis variæ diligentes homines. Horum etenim ſeu voluptati, ſeu ſtudio inſeruiendum, vtilitati conſulendum, & cauendum habui: de aliis eſſe me ſolicitum debere nequaquam cenſui. Quibus pro meo iure hoc inſuper dictum eſſe volo, quando neminem inuitum ad iſtud ipſe inuitaui epulum, aut compuli: deſinant legere, aut euoluere quod culpant, quódve ipſis moleſtiam, aut negotium faceſſit, aut in quo conſiderando ludere ſe operam, nullum fructum, nullam delectationem percipere poſſe iudicant. Poſtremò vt me iſto libro, eóque ἀπολογίας officio, quod ſubire volui, ſimul abſoluam: vnum hoc etiam addidero, quod ſuis de animalium hiſtoria commentariis adſcribēdum in extremo Ælianus ille Meligloſſus è re, ac pro bono habuit: ὅτι πρῶτον μὲν τὸ ἐμὸν ἴδιον οὐκ εἰμὶ τῆς ἄλλης κρίσεώς τε καὶ βουλήσεως δοῦλος, οὐδέ φημι δεῖν ἕπεσθαι ἑτέρῳ ὅποι μ' ἂν ἀπάγῃ· δεύτερον δὲ τῷ ποικίλῳ τῆς ἀναγνώσεως τὸ ἐφολκὸν θηρῶν, καὶ εἰ λειμῶνά τινα ἢ στέφανον ὡραῖον ἐκ τῆς πολυχροίας ὠήθην δεῖν τὴν δὲ ὑφᾶναί τε καὶ διαπλέξαι τὴν συγγραφήν. Atque hæc quidem hactenus: quæ boni æqui conſuli ab omnibus, ita vti decet, cupio. Reliqua de athletis ſpicilegia. proximo (quod Deus opt. max. dederit) ſermone, qua fide ac diligentia cœpi, perſequar.

AGONISTICON.

P. FABRI SAN-IORIANI PRAESIDIS TOLOSANI, SIVE, *Spicilegiorum de re Athletica Tractatus*,

LIBER TERTIVS.

Legitime decertare apud B. Paulum, & Galenum: Apud quem error interpretis notatur. Heliodorus de citatione athletarum, & corona poſt certamen. Alter Iſidori de collatione Olympicorum certaminum & Chriſtianorum. Item alius Chryſoſtomi atque alius locus: vbi de athletica ciborum & continentiæ lege. Athletarum dormitatio & ex ea periculum apud Platonem & Galenum, itémque apud Aelianum, cuius verba ſecius accepta ab interprete. De athletarum voracitate in notis ad marginem ex auctoribus, melioris notæ compluribus. Galeni ſcomma in athletas ab etymo: de quo, Euſtathianus cum illo intereà (vt ſpes) caſtigato compoſitus, locus illuſtratur.

CAPVT. I.

ATHLETIS priuilegia, legúmque ac principum beneficia concedi, qui meritò non corruptis æmulis coronati fuerint, reſcripto iſto continetur: atque adeò qui legitimè poſt ſolemnem explorationem ac probationem in athletarum numerum relati per omnem ætatem decertauerint. Sic enim D. Paulus *Epiſt. 2. ad Timoth. cap. 2. verſic. 5.* diſertè ſcribit, quo nullus locupletior teſtis citari poteſt, ἐὰν δὲ καὶ ἀθλῇ τις, οὐ στεφανοῦται ἐὰν μὴ νομίμως ἀθλήσῃ quod explicans D. Baſilius in aſcetis [a], ἀθλητικῷ νόμῳ δεῖ σε πολιτεύεσθαι: εἰ δὲ μὴ οὐ στεφανοῦσθαι, καθὼς εἶπεν ὁ ἀπόστολος καὶ ἐὰν ἀθλῇ τις &c. quæ ab Apoſtolo attuli modò. Galenus id etiam ad Hippocratem [b], varietatem ciborum ab iis qui luctantur & qui legitimè certant, maximè deuitatam ſcribit: vbi acutior aliquis viderit, quamobrem præſtantiſſimus medicus, à legitimè certantibus, luctatores diſtinguat, ac ſeparet, quaſi verò non ipſos quoque luctatores, aut potuiſſe, aut verò etiam vt coronam adipiſcerentur, debuiſſe legitimè certare cenſeat: Ego ſanè non video, niſi fortaſſe Galeni verbis iſtud ſupplendum, alio exercitationis genere quolibet. Quidni enim luctatoribus itidem vti cęteris, ſiue pugilibus & pancratiaſtis, ſiue curſoribus, diſcobolis, atque iaculatoribus ad coronam, palmámque aſpirantibus, legitimè, hoc eſt obſeruatis per omnem ætatem, atque ad vnguem in ipſa victus ratione

a In παραινέσει περὶ ἀποταγῆς βίου καὶ τελειώσεως πνευματικῆς, fol. 376.

b Ad aphoriſmũ 18. cuius initium πλιστὴν μὲν οὖν libri περὶ διαίτης ὀξέων νοσημάτων in commẽtario Galeni primo fo. 4.5.

potiſſimùm athleticis omnibus legibus, contendendum fuerit? Galeni germana verba ſic habent, vti nulla luctatorum fiat mentio, ſed γυμναστῶν dumtaxat, eorum ſcilicet, qui athletas exercent: quos & pædotribas ſuperioribus libris, & aleiptas vocari diximus. Tum poſteà eorum qui legitimè certant, quo nomine cum luctatoribus cæteri quoque athletæ ab optimo medico comprehenſi. ὥστε καὶ οἱ περὶ πέψεως γεγράφαντες τὴν ποικιλίαν τῶν ἐδεσμάτων ἐν μάλιστ' ὅταν ἐξ ἐναντίων ταῖς δυνάμεσι σύγκειται, βλαβερωτάτην εἶναι φασὶ κωλύουσαν τὰ ληφθέντα πέπτεσθαι καλῶς. φυλάττονται δὲ αὐτὸ μάλιστα καὶ οἱ γυμνασταί. καὶ οἱ γε νομίμως ἀθλοῦντες, ἐπὶ μὲν τοῦ ἀρίστου τὸν ἄρτον μόνον ἐσθίουσιν, ἐπὶ δὲ τοῦ δείπνου τὸ κρέας. deceptus interpres Latinus *Ioan. Vaſſeus. Meld.* homonymia vocabuli γυμνασταί, quo athletæ interdum & παλαισταί (qui γυμναστικῶν vocabulo ab ipſo Hippocrate *Aphoriſ.*3 atque ad eum Galeno nuncupati) deſignantur, perperam hunc locum reddiderat, nobíſque illum iniecerat ſcrupulum: qui verbis Galeni meris adhibitis, illico exemptus eſt. Tantum refert, ex fontibus ipſis haurire potiùs, quàm è caſtellis, aut riuulis, ne dicam puteis, & lacunis vulgarium interpretationum: quas non (vt fit plerunque) verſiones, ſed euerſiones meritò vocare poſſis. Bene eſt quod Galeni authenticum Græcum ruri præ manibus non habuerim, cùm iſta primùm admonente quopiam rei medicæ ſtudioſo, ſcribendi ſe obtulit occaſio, vt cùm illa mihi non ſatisfacerent, quæ tuendo ſi ſic ſcripſiſſet Galeno attuleram, eò poſtea inſpecto meóque deprehenſo errore, cauſam ipſius hoc loco aliis oſtenderem: quò nimirum à ſimilibus in poſterum ſibi, authentico inſpiciendo, caueant, interpretibus etiam doctiſſimis (qui, cùm ſint homines, identidem labuntur) temerè ne credant: illius Epicharmæi licet aliorſum prolati, memores, μέμνησο ἀπιστεῖν. ἄρθρα ταῦτα τῶν φρενῶν.

Ad id redeo, quod cœperam de athletis dicere, decertandum legitimè ipſis fuiſſe, atque ita quidem, vti ne ante præfationem præconis Olympici, ad certamen citantis antagoniſtas, exaudiiſſe, aut in porticibus meridianum præconium expectaſſe ſufficeret (qua de re apud Philoſtratum [a] agitur) nec vnctum, aut delibatum oleo nudúmque in ſcamma prodiiſſe, depugnandi gratia: niſi cum aliquo congreſſus decertaſſet (hoc enim ipſa certaminis expreſſum lege) atque cum illo quidem cui ſors eueniſſet, quam libro primo diximus adhibitam, & qui deinde præconis voce citatus foret. Heliodorus *lib.*4. *Aethiopicôn fo.* 73. hoc aſſerit, quo loco, πρὸς δὲ τὴν κλῆσιν τοῦ κήρυκος (inquit) παρῆλθέ τις εὐσταλῶς ὡπλισμένος & cæt. τότε δὴ τὸν ἀνταγωνιούμενον οὐκ ἔχων οὐδενὸς οἶμαι θαρρήσαντος τὴν ἅμιλλαν. ἀπέπεμπον οὖν αὐτὸν οἱ ἀμφικτύονες. οὐ γὰρ ἐπιτρέπειν τὸν νόμον, οὐκ ἀγωνισαμένῳ στέφανον ἀποκληροῦν. ὁ δὲ καλεῖσθαι τὸν βουλόμενον ὑπὸ τοῦ κήρυκος εἰς τὴν ἀγωνίαν ἠξίου. ἐπέταττον οἱ ἀθλοθέται, καὶ ἀνεῖπεν ὁ κήρυξ ἥκειν τὸν ἐπελευσόμενον. Ergo D. Baſilius [b] neminem athlothetam adeò carere iudicio (ait) vt iiſdem coronis eum qui non decertauerit honoris ergo donet, ac illum qui victor extiterit τις οὕτως ἄκριτος (ait) ἀθλωθέτης ὃς τῶν ἴσων ἀξιώσει στεφάνων τὸν νικητὴν καὶ τὸν μηδὲν ἠγωνισμένον, Itémque ad Iſidorum diaconum Iſidorus Peluſiota [c] eleganter in Olympiis Diabolicis, eos qui vulnera inflixiſſent, in Chriſti autem ſtadio qui vulnera & verbera excepiſſent, coronari ſcripſit, τὸ νικᾶν ἀπὸ τοῦ κακῶς ποιεῖν σατανικῶν ἐστι θεσμῶν, διά τοι τοῦτο ἐν τοῖς ἐκείνῳ τελουμένοις ὀλυμπικοῖς ἀγῶσιν οὕτω στεφανοῦνται οἱ ἀγωνιζόμενοι. ἀλλ'

a Ad fin. li. 5. de Apollonio fol. 34. & lib. 6. nô longè ab initio in fol. 35. pag. a. lib. Aldini. vnde attuli nonnihil ad cap. 30. lib. 1. ſuprà.

b Apud Stobæum in collectan. loc. comm. Ant. Sermo 121.

c Epiſt. 169. lib. 2. iuxta id ſcilicet quod continetur epiſt. D. Iacobi Cathol. c. 1. verſ. 4. 5. ex quo verba ſtatim proferemus: facit & quod B. Paulinus ad Seuerú ſcribit Epiſt. 2. fo. 43

ἀλλ' οἱ ἐν τῷ σταδίῳ τοῦ χριστοῦ ἐναντίος ἐστὶ ὁ τῶν στεφάνων νόμος· τὸν πληττόμενον γὰρ οὐ τὸν πλήττοντα στεφανοῦσθαι νενομοθέτηται. Et ad Ammonium Epiſtola CXXVI. lib. III. ἀγῶνα προύθηκεν ἐναντίον τῷ ὀλυμπικῷ. ἐκεῖ μὲν γὰρ ὁ τύπτων καὶ περιγινόμενος στεφανοῦται. ἐνταῦθα δὲ ὁ τυπτόμενος καὶ φέρων, ἀναῤῥήσεως ἀξιοῦται. ἐκεῖ ὁ ἀντιπλήττων: ἐνταῦθα δὲ ὁ καὶ τὴν ἄλλην παρέχων σιαγόνα ἐν τῷ τῶν ἀγγέλων θεάτρῳ ἀνακηρύττεται. οὐ γὰρ ἐν τῷ ἀμύνασθαι, ἀλλ' ἐν τῷ φιλοσοφεῖν ἡ νίκη κρίνεται. καινὸς γὰρ οὗτος τῶν στεφάνων ὁ νόμος, ἐπειδὴ καινὸς τῶν παλαισμάτων ὁ τρόπος. Quod ipſum D. Chryſoſtomus eius præceptor in ſermone quodam [a] ita extulerat, velle námque alios malè agendo ſuperare, non diuinæ id legis eſſe, quin dæmoniacæ conſtat. Si quidem in Olympiacis certaminibus inferis dedicatis, hoc pacto gloria comparatur: quin & vincendi modus nullus eſt ſanè in Chriſti ſtadio ſimilis, quin longè diuerſus eſt ritus: ſancitum námque eſt percuſſum, non percuſſorem corona donari oportere. Talis eſt apud Deum exercitandi conſuetudo: cui & ſtatuta ſunt omnia cæteris longè diuerſa: adeò vt non ſolùm ipſa victoria, quin & vincendi modus admirationis habere plurimum videatur: ſiquidem qui ſuccubuiſſe videntur, palmam retuliſſe creduntur: Hæc Dei eſt potentia, tale cœleſte illud eſt ſtadium, hoc angelorum ſpectaculum. Atque ad has quidem athleticas leges aſpiciens Pachymerius Dionyſij Areopagitæ paraphraſtes [b] ὁ τοίνυν ἰησοῦς χριστὸς ὡς μὲν θεὸς (καὶ σημειῶσαι τὸ ῥητὸν κατὰ νεστοριανῶν) δημιουργεῖ τὴν ἀθλοθεσίαν. ὁ γὰρ ὑπερέχων καὶ δυνάμενος ἀθλοθετεῖ, ὡς δὲ σοφὸς νομοθετεῖ. σοφοῦ γὰρ ἡ νομοθεσία, ὥσπερ ἐστὶν εἰ οὕτω τυχὸν περιγενήσεται ὁ ἀγωνιζόμενος οὕτω τεύξεται τοῦ στεφάνου εἰ μὴ οὕτω τὸ βραβεῖον οὐ λήψεται.

Rurſum illum B. Pauli locum ita vti diximus idem Chryſoſtomus his admodum verbis explicauit τί ἐστιν ἐὰν μὴ νομίμως οὐκ ἐὰν εἰς τὸν ἀγῶνα εἰσέλθῃ ἀρκεῖ τούτῳ, οὐδὲ ἐὰν ἀλείφηται, οὐδὲ ἐὰν συμπλακῇ. quid eſt niſi legitimè (inquit) non huic ſufficit ſi in agonem deſcenderit, non ſi perunctus ſit, neque verò ſi compoſitus vel commiſſus fuerit manúmve conſeruerit. Quid ergo? adiicit ſtatim, oportuiſſe inſuper, vt qui coronam conſequi vellet is omnem agoniſticæ profeſſionis obſeruaſſet legem, tam circa ciborum quibus veſcendum vel abſtinendum athletis fuit, quam circa continentiæ, ac honeſtatis rationem, omnémque adeò legitimam (ſicuti Ioannes Caſſianus *lib. 5. monaſticæ inſtitutio. cap.* 18. hac de re agens loquitur) colluctationis ordinem, ἀλλὰ ἂν μὴ πάντα (inquit) τὸν τῆς ἀθλήσεως νόμον φυλάττῃ καὶ τὸν ἐπὶ τῶν σιτίων, καὶ τὸν ἐπὶ σωφροσύνης καὶ σεμνότητος, καὶ τὸν ἐν παλαίστρᾳ καὶ πάντα ἁπλῶς διέλθοι τὰ τοῖς ἀθληταῖς προσήκοντα οὐδέποτε στεφανοῦται: & quod ait περὶ τοῦ τῶν σιτίων νόμου, quod ſimiliter Fabius libri Orator. Inſtitut. duodecimi capite x. de lege ciborum, in hæc ferè verba, Sicut athletarum corpora etiam ſi validiora fiant exercitatione, & lege quadam ciborum, non tamen eſſe naturalia, atque ab illa ſpecie quæ ſit conceſſa hominibus, abhorrere: Sciendum ad illam quidem βίαιον τροφὴν καὶ ἀναγκοφαγίαν ab Ariſtotele [c] nuncupatam bubularum fere ac ſuillarum carnium itémque coliphij quibus athletæ ad ſaginationem robúrque corporis comparandum vtebantur [d]: qua de re Bu-

a Vt maledicamus benedicẽt, Chriſti & ſanctorum exẽplo, col. 692.

b In theoria cap. 2. ex lib. eccleſ. hierar. Dionyſij in fol. Pachymerij 153.

c Lib. 9. polit. 4. cap. Adde Galen. lib. ὑγιεινῶν 3. non lõgè ab init. in fol. 246. ὁ δὲ νῦν ἡμῖν ὑποκείμενος ἄνθρωπος οὐκ ἀθλητικὴν εὐεξίαν, ἀλλ' ἁπλῶς ὑγίειαν ἔχει τὸν σκόπον οὔτ' οὖν πολλῶν αὐτῷ χρεία γυμνασίων ἐστὶν οὔτε πρὸς ἀνάγκην ἐδωδῆς, ἀλλ' οὐδὲ πλῆθος κρεῶν χοιρείων οὐδ' ἄρτων τοιούτων οἵους ἐσθίουσιν οἱ βαρεῖς ἀθληταί. & in protreptico, πρὸς τὰς τέχνας fol. 4. lin. 54. οἱ δὲ τὰ γυμνάσια παρὰ τὸ προσήκοντες ἑκάστης ἡμέρας διαπονοῦσι τροφάς τε προσφέρονται σὺν ἀνάγκῃ. καὶ πολλάκις ἄχρι μέσων νυκτῶν ἐκτείνοντες τὴν ἐδωδήν. De pane quo veſcerẽtur athletæ agit idẽ ipſe lib. 5. fol. 271. lin. 15.

d Iuxta illud Senecæ initio cap. 3. de tranquill. animi. Suillis & bubulis carnibus veſci ſolitos athletas ex Diogenis dicto conſtat quod ſtatim proferetur & ex s. d. Galeni loco De Herculis & athletarum aliquot enormitate ac ingluuie. Vide ſis Athen. initio lib. 10. Deipnoſoph. in quibus Theagenem Thaſium & Milonem Crotoniatam nominat, & Aſtydamantem triolympionicem: tum addit Athletas pleróſque poſt certamen multo ſe cibo ingurgi-

dæum[a], atque Mercurialem[b] clariſſimos viros conſulendos moneo qui compluribus veterum teſtimoniis hoc ipſum comprobant vt eſſe non putem quod iis addi debeat, niſi ob illam victus rationem & ſomnolentos fuiſſe athletas vt vitam quaſi edormirent, & in magno ſi victus præſcriptum excederent vitæ diſcrimine quod in periculoſos morbos inciderent fuiſſe verſatos: cuius rei Platonem auctorem habeo: nam vbi de athletis[c], ἆρ' οὖν οἱ τῶν γε τῶν ἀσκητῶν ἕξις προσήκουσ' ἂν εἴη τούτοις, ἴσως. ἀλλ' (ἦν δ' ἐγὼ) ὑπνώδης αὕτη γέ τις καὶ σφαλερὰ πρὸς ὑγίειαν· ἢ οὐχ ὁρᾷς ὅτι καθεύδουσί τε τὸν βίον καὶ ἐὰν σμικρὰ ἐκβῶσι τῆς τεταγμένης διαίτης μεγάλα καὶ σφόδρα νοσοῦσι, οὗτοι οἱ ἀσκηταί. Galenum[d] etiam ipſum περὶ τοῦ ὄγκου τε καὶ βάρους τούτων ἀθλητῶν σώματος. ita ſcribentem quodam loco vt illum alterum Platonis velut exponere in animo habuiſſe videatur, ſcilicet his verbis τὰ μὲν γὰρ τῆς φύσεως ἀγαθὰ προϊόντα τε καὶ ἐπιδιδόντα καὶ αὐξανόμενα γίγνεται βελτίω. τὰ δ' οὐ φύσει πάντα (qualem eſſe athletarum ſaginam, vaſtitatémque ac robur ipſorum corporis dixerat) τοσούτῳ χαλεπώτερα ὅσῳ καὶ μείζω. Sequitur illa Platonica ſententia ὅθεν ἄφωνοι τινὲς αὐτῶν ἐξαίφνης, ἕτεροι δ' ἀναίσθητοι καὶ ἀκίνητοι καὶ τελέως ἀπόπληκτοι γίνονται, τοῦ παρὰ φύσιν ὄγκου τοῦ τε καὶ τοῦ πλήθους ἀποσβέσαντός τε τὴν ἔμφυτον θερμασίαν ἐμφράξαντός τε τὰς διεξόδους τοῦ πνεύματος. ὅσοι δ' ἂν αὐτῶν τὰ πραότατα πάθωσιν ἀγγεῖον ῥήξαντες ἐμοῦσιν ἢ πτύουσιν αἷμα. Et quod περὶ τῶν ἀναισθήτων, ἀκινήτων, ἀποπλήκτων, ἀθλητῶν ſiue ἀσκητῶν à Galeno traditur, hoc exemplo illuſtrari poteſt athletæ Crotoniatæ: qui cum Olympionica iamiam coronandus ad Hellanodicas accederet, arreptitius illicò è comitiali morbo interiit: ſtatímque poſt lapſum è ſcammate, ſtadióve ad ſepulchrum elatus eſt: ſic enim iſtud Æliani *var. hiſt. lib. 9. cap. 31.* nomen athletæ illius proprium ſubticentis interpretor ἀθλητὴς Κροτωνιάτης ὀλυμπιονίκης ἀπιὼν πρὸς τοὺς ἑλλανοδίκας, ἵνα λάβῃ τὸν στέφανον ἐπίληπτος γενόμενος ἀπέθανε· κατενεχθεὶς μετὰ πτώματος. Vbi Latinus interpres, Comitiali morbo mortuus eſt (ait) cum repentino lapſu: perperam & ineptè vt cenſeo. Quod ſi quis κατενεχθέντα eo loco ἀντὶ τοῦ ἀνενεχθέντος vt recreatum aliquantiſper è caſu, interiiſſe tamen ſignificet, malit exponere, neutiquam repugnauero: qui ſcio iſtud quidem verbum ea ſignificatione à Plutarcho[e] vſurpatum eſſe.

Ad ſuperiorem autem confirmationem atque illuſtrationem pertinet quod ipſe quoque Hippocrates Aphoriſmo tertio, ἐν τοῖσι γυμναστικοῖσιν (ait) αἱ ἐπ' ἄκρον εὐεξίαι σφαλεραί, ἢν ἐν τῷ ἐσχάτῳ ἔωσιν. vbi Galenus[f] ὅταν γὰρ ὑπερπληρωθῇ τὰ ἀγγεῖα ποτῶν ἢ σιτίων τοῦ διαρραγῆναι κίνδυνος αὐτοῖς ἢ κα-

tare ſolitos, πάντες γὰρ οἱ ἀθλοῦντες μετὰ τῶν γυμνασμάτων καὶ ἐσθίειν πολλὰ διδάσκονται: citat & iſtud ex Achæo quodam in Athlis in eãdẽ ſententiam fol. 165. Aldini lib. πότερα θεωρεῖς εἴτ' ἀγωνιστὰς λέγεις πο... ἐσθίοντας ὡς ...ασμιώτων τρόπος: meminit etiã Timocreontis Rhodij poëtæ atque athletæ voracis paulo poſt qui multos Perſas ſingulari certamine coram ipſorũ rege poſt multũ ſuperaſſet cibum. Sanè in farragine Græcorũ Epigrammatum ad finẽ Anthologiæ addita, fol. 519. Dorici extat Epigramma de Milone Athleta qui quadrimam vitulam toto ſtadio humeris circũ latã Ioui mactarit diſſectámque ſolus abſumpſerit. Solinus extremo cap. 4. polyhiſt. quod ictu nudæ manus taurum fecerit victimam, cúmque ſolidum qua mactauerat die ſolus abſumpſerit non grauatim pugilem Agonem octoginta placentas ſolum comediſſe Theocritus Idyl. 4. ἆ πέρ ὁ πύκτας Αἴγων ὀγδώκοντα μόνος κατεδάψατο μάζας. Vopiſcus in Aureliano Phagonis Mimi cuiuſdã meminit voraciſſimi. Ab hac athletarum voracitate & ſagina legimus apud Plautum Epidici Scena 1. pugilicè & athleticè valere. & Bacchidibus actu 2. Scena 3. pãcraticè atque athleticè. De qua etiam videndus Plutarchi locus Arato quem attuli ſuperiore ſermone cùm de ſcammate & ſcaphio loquerer. Vbi & Luciani alterum locum à me adſcriptum ſcias. Adde ſis & quod Galenus tradit de iſta Athletarum repletione in comm. ad 3. Aphoriſ. Hippocrat. & 15. cuius initium αἱ κοιλίαι: οἵ τε ἀθληταὶ (ait) διότι τοῖς γυμνασίοις αὔξουσι τὴν ἔμφυτον θερμασίαν διὰ τοῦτο καὶ τροφῶν ἀπολαύειν δύνανται πλειόνων. & quod Plato lib. 3. de Republ. fol. 410 οὐχ ὥσπερ οἱ ἄλλοι ἀθληταὶ ῥώμης ἕνεκα σιτία καὶ πόνους μεταχειριεῖται.

a In annot. ad Pandect. l. athletas. D. de iis qui not, infam. ex Quinct. lib. 12. Iuuen. ac Celſo lib. 4.
b Cap. vlt. lib. 1. art. gymnaſt. ex variis auctor. & in his Baſil. homil. 52. & 54.
c Lib. 3. de Repub. fol. 403. & 404.
d In Lib. πότε ἰατρ. ἢ γυμν. ἐστὶ τὸ ὑγιεινόν, fo. 297. ex quo & aliis Galeni, & item Ouidij ſcriptis complures περὶ ὄγκου de pondere moléque corporis athletarum locos attuli ſuperiùs lib. 2. cap. 3. vbi videas licet.
e In Pompeio fol. 1152. vbi de ipſius vxore, θεασαμένη δὲ καθημαγμένην τὴν τήβενναν ἐξέλιπε καὶ μόλις ἀνήνεγκεν.
f Comment. 1. fol. 222. videto & in protreptico πρὸς τὰς τέχνας, fo. 4. lin. 50.

ἢ καταπνιγῆναι ἢ καὶ σβεσθῆναι τὸ ἔμφυτον αὐτὸ θερμόν. καθάπερ καὶ ἀπώλλοντό τινες ἐξαιφνίδιον ἤδη τῆς εἰς ἄκραν πλήρωσιν ἀφικομένων ἀθλητῶν.

Poſtremò quod Plutarchus *in vita Fabij Maximi fol.*337. de athletico corpore agens, ipſum ait poſt virium conſummationem, & repletionem, quæ ad ſummum peruenerit fatiſcere, priſtinúmque vigorem amittere, ὥσπερ ἀθλητικοῦ σώματος (inquit) τῆς δυνάμεως ὑπερτόνου γενομένης καὶ κατατόνου ταχύτατα τὴν ἀκμὴν ἀποβάλλοντα. Quamobrem eleganter alicubi[a] Galenus διὰ τοῦτο ἂν ἔγωγε φαίην (inquit) ἄσκησιν, οὐχ ὑγιείας, ἀλλὰ νόσου μᾶλλον εἶναι τὸ ἐπιτήδευμα: & ipſorum non ἕξιν, ſed διάθεσιν dictam ab Hippocrate obſeruat, ἀφαιρούμενον καὶ τῆς προσηγορίας αὐτοὺς ᾗ προσαγορεύουσιν ἅπαντες οἱ παλαιοὶ τοὺς ὄντως ὑγιαίνοντας. ἡ μὲν γὰρ ἕξις (inquit) ἔμμονός τις ἐστὶ καὶ δυσαλλοίωτος διάθεσις. ἡ δὲ τῶν ἀθλητῶν ἐπ᾽ ἄκρον εὐεξία σφαλερά τε καὶ εὐμετάπτωτος. vrbanè autem, & ſcommaticè, hoc quoque, ab etymo & notatione vocabuli deductum aliquantò pòſt, ὅτι σωματικῆς ὑγιείας ἕνεκα φανερὸν, ὡς οὐδὲν ἄλλο γένος ἀθλιώτερόν ἐστι τῶν ἀθλητῶν, ὥστ᾽ εἰκότως ἄν τις εἴποι εὐλόγως ὀνομάζεσθαι τῶν ἀθλητῶν προσαγορευθέντων ἢ ἀπὸ τοῦ ἀθλίου τὴν προσηγορίαν τὸν ἄθλων ἐσχηκότων, ἢ κοινῶς ἀμφοτέρων καθάπερ ἀπὸ πηγῆς μιᾶς τῆς ἀθλιότητος ὠνομασμένων: Scommaticè inquam, nec tam vrbanè tamen quod dixi, aut facetè (meo quidem animo) quam etiam verè: vt nihil cùm ſit aut verò eſſe homine illo miſeriùs queat, qui ἀδήλως καὶ εἰς κενὸν (vt Pauli verbis vtar) adeò vt ſine vllo vero nec inani ſaltem præmio in perpetuo certamine ne dicam diſcrimine vitam agitet: idcircò non poſſit non ἀπὸ τοῦ ἄθλου (ἀγῶνος δηλαδὴ) deductum τὸ ἄθλιος videri, tanquàm δυστυχῆ καὶ δυσάεθλον dixeris, κατὰ τὸν ὁμηρικὸν ὀδυσσέα, ὃς

Οὐδ᾽ ἐν τῷ νόστῳ πεφυγμένος ἦεν ἀέθλων

a Protreptico πρὸς τὰς τέχνας, fol.5.

(inquit Euſtathius in ſuis ad Homericam Iliada parecbolis[b]) ἐξ ὧν ὁ ἄθλιος καὶ ἡ ἀθλιότης κεκέραται: ἐξ οὗ παραχθεὶς καὶ ὁ Ἀθλίας τὸ κύριον: εἰ καὶ ἐθέλει ἀπὸ τοῦ ἐπαινετοῦ ἄθλου κεκλῆσθαι: ὅμως κωμῳδεῖται ἄλλως ἐν τῷ, δὴ ἰ Ἀθλίου πρὸς ἄθλιον. Ac rectiſſimè in hoc quidem Euſtathius: à quo illa in ſpeciem diſcrepant, quæ paulò antè protulerat eo loci, ferè ſic, ἐνταῦθα δὲ θεωρητέον ὡς εἰ καὶ ἐκ τοῦ ἄεθλον κέκραται τὸ ἆθλον, ὅθεν καὶ ὁ ἀθλοφόρος, ἀλλ᾽ οὐκ ἤδη καὶ ἐκ τοῦ παραγωγοῦ ἀεθλίου, ὡσαύτως ἐστὶ τὸ ἄθλιον. αὐτὸ γὰρ ἐπὶ δυστυχίας μόνης κεῖται. Re ipſa tamen haud quaquàm diſſident. quæ ſcilicet alio ſpectant, nempe illò, vt quamuis Athlon (quod per craſin fit ex Aethlon) idem cum iſto ſignificet: non idem tamen oſtendere Athlion velit Euſtathius: tametſi fortè per eandem craſin ab Æthlio deductum: ſed in malam ſonare partem, vel potiùs Athlion non tam ab Æthlion per craſin, quàm per paragogen aut anagogen ab Athlos deduci, iuxta id quod dixi anteà. In illo inſuper Galeni per quem huc pellecti fuimus loco, piaculum fecerim: ſi quod ſatis concoquere ipſe non poſſum & ſpurcum fœdúmque arbitror, tanquàm noſtri quoque palati ſit tamen, hoc aliis vorandum velut boni quid ſucci præbeam. Quid igitur? Paucis quod ſentio eloquar. Iſtud τὸν ἄθλιον ἐσχηκότων, ad ſtomachum mihi neutiquam facit, nec ſanè vt Latino interpreti potuerit, ſic ſatis ſcio: cuius videndi nondum facultas fuit, adeò me cum iſta retractarem à typographo tabellarius vrgebat. Equidem auidiùs pro illo arripuerim quod proponam (ſi excuſus aliquis aut exaratus calamo liber præferat, aut leuiter ſaltem indicet) τοῦ ἀθλίου ἐσχηκότος vel τοῦ ἄθλου (vt loquutum in præ-

b Ad illud ex Iliad. ι. Τὴν γοῦς ἀθλοφόρους οἳ ἀέθλια ποσσὶν ἄροντο. fol. 740. lin. 53.

cedentibus Euſtathium videas) ἐχηκότος: tanquàm hoc ſentiat præſtantiſſimus ſed athletis & palęſtritis aliquantò infenſior (vt aliquoties monui) medicus, adeò eſſe ἀθλίους (miſeros) athletas, vt vel ab athliis (miſeris) athletæ, vel ab athletis athlij dicti eſſe, vel potiùs vtrique ἀπὸ τῆς ἀθλιότητος (à miſeria) quaſi ex eadem regione orti, nomen etiam inueniſſe videantur. Hi me ſcrupuli quod aliquandiu malè habuerant, propterea viſum hicce (ne quem incautum læderent) vt eximerentur, operam dare: quam tametſi leuiuſculam Zoili ſi fortè quipiam præpoſteri cenſeant, atque deprędicent, non eſſe tamen aut aliis aut mihi certè perditam, quæ in rem bonorum & ſtudioſorum iuuenum impenſa eſt (ita me Deus ita me illi ament,) vnquàm equidem duxero.

Vetus athletarum ſaginatio & recens. Pythagoras gymnaſta. Pauſaniæ locus illuſtratus: alter Philoſtrati obiter caſtigatus: item alius apud Plutarchum expoſitus. Euſtathij vnus ad Galeni alterum comparatus de ſagina & ſomnolentia athletarum; Moles ponduſque corporis athletis in ſtudio.

CAP. II.

SEd hoc quoque forſitan ſcire allubeſcat, Dromeum Stymphalium nō minus re quàm ipſo nomine curſorem præſtātiſſimum, bis periodonicam, primùm fuiſſe ex Athletarum tanto numero cui ſe carnibus ſaginare in mentem venerit cùm ante ipſum athletæ Talarico caſeo, (vt gręcanicè loquar, id eſt recenter educto è quallo, ſiue calatho Vimineo) paſcerentur, eíque ſtatuam erectam Olympiæ quam Pythagoras finxerit, qua de re Pauſan. *lib.2.Eliac.fol.*145. ἀνὴρ δὲ ἐκ Στυμφήλου δρομεὺς ὄνομα καὶ δὴ καὶ ἔργον τοῦτο ἐπὶ δολιχῷ παρεσχημένος &c. λέγεται δὲ ὅς καὶ κρέας ἐσθίειν ἐπινοήσειν. τέως δὲ τοῖς ἀθληταῖς σιτία τυρὸν ἐκ τῶν ταλάρων εἶναι. τούτου μέντοι Πυθαγόρας τὴν εἰκόνα &c. ἐστὶν εἰργασμένος. Atq; ad ſtatuarium quidem quod attinet eo nomine quendam Rheginum fuiſſe, alterum Samium auctor in Pythagora philoſopho Diogenes Laërtius. *lib.*8.*fol.* 325. Iſtud etiam adnotandum duco præter Cyprianum de ſpectaculis[a] de athletarum illa ſaginatione Diogenem Laërtium in Pythagora[b], vbi primum omnium athletas ſaginaſſe carnibus refert Pythagoram, cùm anteà caſeis, caricíſque ſiue nucibus aridis alerentur: quod è Plinij[c] quidem opinione non ad philoſophum ſed ad exercitationem Pythagorā referri debet. Phliaſium nempe, quem σωμασκητὴν καὶ ἀλείπτην ex quorundam opinione Laërtius alterum ab illo itidem nominat, eo quem dixi loco: quamobrem facile adducor, vt Pythagoræ potius ſculptori, ſiue ſtatuario, qui idem gymnaſta, & alipta, exercitator & vnctor fuerit athletarum, quam athletæ, aut hieronicæ, Dromeo illam ſaginationis athleticæ immutationem tribuiſſe Pauſaniam exiſtimem, atque illa verba eius τούτου μὲν δὴ Πυθαγόρας τὴν εἰκόνα quæ ſuperius adſcripſi prępoſuiſſe iſtis λέγεται δὲ & quæ ſequuntur, quæ nimirum ipſa per parentheſim legi, vt ad Pythagoram referantur oporteat: atque ita vt ſuperiora illa τούτου μὲν δὴ &c. commodè connecti cum iſtis quæ ſubiicit, queant: ita vt ibi legantur: τὴν δὲ ἐφεξῆς ταύτῃ πένταθλον ἠλεῖον Πυθοκλέα Πολύκλειτός ἐστιν εἰργασμένος.

¶ Addo & hoc, de iſta ſaginatione athletarum agere Philoſtratum *de ſophiſtarum vita lib.*2. vbi de ſophiſta Rufo, ἐλέγετο δὲ καὶ γυμναστικῇ κρατύνειν

a Eo loco quem ſuperiore ſermone attuli ex pag 417. col. 2.

b Lib.8. de vita philoſo. fo.313. vbi λέγεται δὲ καὶ πρῶτος κρέασιν ἀσκῆσαι ἀθλητὰς καὶ πρῶτόν γε, Εὐρυμένην, &c. τῶν πρότερον ἰσχάσι ξηραῖς καὶ τυροῖς ὑγροῖς ἀλλὰ καὶ πυροῖς σωμασκούντων αὐτούς.

c Lib.23. natur.hiſt. cap. 7. vbi de ficubus ſiccis: veſicæ ſemper vtiles & anhelatoribus ac ſuſpirioſis &c. Corpus & vires adiuuat, ob id ante athletæ hoc cibo paſcebantur, Pythagoras exercitator primus ad carnes eos tranſtulit.

τυλοῦν τὸ σῶμα ἀναγκοφαγῶν (ſic lego pro ἀναγκαιοφάγων) ἀεὶ καὶ διαπονῶν αὐτὸ παραπλησίως τοῖς ἀγωνιζομένοις. D. quoq; Baſil.[a] in hæc ferè verba, τοὺς ἐν παλαίστραις διαπονουμένους ἀκόλουθόν ἐστι τῇ δαψιλείᾳ τῆς τροφῆς καταςαρκοῦν ἑαυτούς, ὡς ἂν εὐτονώτερον τῶν πόνων ἀντιλαμβάνοιτο. Cicer. ipſum in Tuſculanis Quæſtionibus, *lib.* 2. cum ait: Subduc cibum vnum diem athletæ, Iouem Olympium tum ipſum cui ſe exercebat, ferre ſe non poſſe clamabit: Tertullianum etiam, *ad fin. lib. de ieiunio.* vbi ſic ſcribit, Saginentur pugiles, & pictæ Olympici. Illis ambitio competit, quibus & vires neceſſariæ: qui & ipſe propterea quodam loco *de ſpectaculis cap.* 10. athletas altiles homines vocat. Clementem inſuper Alexandrinum, *lib.* 2. *pæda. ſub initium.* quo loco, ἕξιν ἄδικον ἢ σφαλερὰν καὶ ἀθλίαν τὴν τῶν ἀθλητῶν ἐξ ἀναγκοφαγίας περιγίγνεσθαι tradidit. Plutarchum itidem de athletis in xyſto ſiue palæſtra verſantibus agentem, quos dum à libris arcentur, omnémque vitam in cauillis ſcurrilibus locis peragere cõſueſcunt, gymnaſiorum columnis ſimiles reddi, quemadmodum venuſtè ab Ariſtone dictum eſt, nempe, pingues, & ſaxeos refert, ſic admodum ſcribens alicubi: ἐν ὑγιεινοῖς παραγγέλμασι. *fol.* 231. ἀπιόντας ἐν τῷ ξύστῳ ταῦτα καὶ ταῖς παλαίστραις διαλέγεσθαι τοῖς ἀθληταῖς οὓς τῶν βιβλίων ἐξελόντες ἀεὶ διημερεύειν ἐν σκώμμασι καὶ βωμολοχίαις ἐθίζοντες ὡς ὁ κομψὸς Ἀρίστων ἔλεγε τοῖς ἐν γυμνασίῳ κίοσιν ὁμοίως λιπαροὺς πεποιήκασι καὶ λιθίνους (non enim dubito quin τὸ λιπαροὺς non tantum ad vnctionem extrariam, ſed ad pinguedinem, atque obeſitatem, immò & ad repletionẽ ex voracitate, vnde lauti, atq; vncti vulgo dicti, pertineat, ſicuti τὸ λιθίνους ad ſtupiditatẽ, atque ſomnolentiam illam de qua ex aliis paulo poſt agetur.) Euſtathiũ denique, qui athletas ſui temporis, quod obeſi eſſent corpore minus ingenioſos exiſtimatos, ac proinde ipſorum nomen derìdiculo habitum refert[b], in hæc omnino verba: ἰστέον δ' ὅτι τῶν πάλαι τοῖς παλαιοῖς ἀθλητῶν ἐπισυρομένων καί τι ψόγου εἴ τις ἐνθυμηθείη ὡς καὶ κρέασιν ἀνάγκη ὁδομῆσθαι σκώπτονται: διὰ τὸ καὶ εἰς εὐσαρκίαν τοὺς τοιούτους γυμνάζεσθαι, καὶ οὕτω σκωπτικῶς παχεῖς καὶ αὐτοὺς λέγεσθαι οἷα μὴ λεπτοὺς τὸν νοῦν καὶ ὀξεῖς μηδὲ οἵους ἀρέσκειν τῷ εἰπόντι ὅτι ξηρὴ ψυχὴ σοφωτάτη ὅμως οἱ ὁμηρικοὶ ἀθληταὶ οὐ φαίνονται κατὰ τοὺς ἄλλους εἶναι: quo nimirum aſpiciens Galenus de[c] athletarum ſagina itidem agens atque dormitatione: καὶ τοῦτο πρὸς ἁπάντων (inquit) σχεδὸν ἀνθρώπων ᾄδεται, διότι πάντων ἐστὶν ἀληθέστατον, ὡς γαστὴρ ἡ παχεῖα τὸν νοῦν οὐ τίκτει τὸν λεπτόν. & alio loco[d] pluribus verbis idipſum explicans, vix ait ſcire ipſos vtrum animam habeant, tantum abeſt vt rationalem ſe habere intelligant, qui carnium & ſanguinis copiæ coaceruandæ dumtaxat ſtudeant, ipſiſque ſint animalibus rationis ac mentis expertibus ſimiles: ὅτι μὲν τῶν ψυχικῶν ἀγαθῶν οὐδ' ὄναρ, ποτὲ μετειλήφασιν οἱ ἀθλοῦντες εὔδηλον παντὶ τὴν ἀρχὴν γὰρ οὐδ' εἰ ψυχὴν ἔχουσιν γιγνώσκουσι, τοσοῦτον ἀποδέουσι τοῦ λογικὴν αὐτὴν ἐπίστασθαι: σαρκῶν γὰρ ἀεὶ καὶ αἵματος ἀθροίζοντες πλῆθος ὡς ἐν βορβόρῳ πολλῷ τὴν ψυχὴν ἑαυτῶν ἔχουσιν κατεσβεσμένην οὐδὲν ἀκριβὲς νοῆσαι δυναμένην ἀλλ' ἄνουν ὁμοίως τοῖς ἀλόγοις ζώοις.

Poſtremò Philonem Iudæum de his qui ſummum bonum non voluptate, ſed honeſtate metiuntur, vt Stoici, agentem: vbi alimentis ipſos cibiſque athleticis ait, ad vires robúrque non ad voluptatem vti ſic fere, οἱ δὲ ἕτεροι σκληροδίαιτοι πρὸς μὲν ἀνδρῶν κουροτροφηθέντες, ἄνδρες δὲ καὶ αὐτοὶ τὰ φρονήματα τὸ συμφέρον πρὸ τοῦ ἡδέος ἀσπαζόμενοι, τὰς τροφὰς ἀθλητικὰς

a Homil. 2. de ieiunio ſub initium.

a Ad Homericum illud ex Iliados ψ. ὑπέσχεσι μὲν πρῶτα ποδώκεσιν ἄγλαα ἄεθλα θῆκε.

b Ad Thraſybulum πότερον ἰατρ. ἢ γυμνας. ἐστὶ τὸ ὑγιεινόν, fol. 298.

c ἐν προτρεπτικῷ λόγῳ πρὸς τὰς τέχνας, fol. 4.

d ἐν τῷ περὶ τῶν ὀνείρων, fo. 118.

πρὸς ἰσχὺν καὶ ῥώμην οὐ πρὸς ἡδονὴν χρώμενοι. quanquam non ad vires modò robúrque corporis, ſed ad molem pondúſque comparandum eniti ſolitos quo facilius antagoniſtas deiicere, ſibíque ſubmittere poſſint, à Galeno traditur: atque hunc huiuſmodi gymnaſticæ finem athletis propoſitum: βούλεται γὰρ οὐ τὴν ἰσχὺν αὐξῆσαι μόνον ἀλλὰ καὶ τὸν ὄγκον τε καὶ τὸ βάρος τοῦ σώματος: ὥστε καὶ ταύτῃ χειροῦσθαι τὸν ἀνταγωνιστήν. Quò nimirum iſtud de Agyllei & Tydei ſiue colluctatione, ſiue pancratio carmen apud Statium Papinium *lib. 6. Thebaid. circa fin.* pertinet:

Inſtat agens Tydeus, ictúmque in colla minatus
Crura ſubit: cœptis non eualuere potiri
Fruſtratæ breuitate manus, venit arduus ille
Deſuper, oppreſſúmque ingentis mole ruinæ,
Condidit--

Et poſtea,

Acrior hoc Tydeus, animíſque & pectore ſupra eſt.
Nec mora cum vinclis, oneríque oppreſſus iniquo
Circuit errantem.--

& ſtatim,

Improbus horrendum viſit ac mirabile pondus
Suſtulit.--

Athletarum abſtinentia & Xerophagia. Commentatoris Horatiani locus emendatus. Coliphium. Aedificare robur & vires corporis apud Tertullianum Laërtium & Plutarchum. Chryſoſtomi locus ab interprete aliter acceptus, perperam appoſito Vigiliarum vocabulo. Militum atque athletarum diuerſa vitæ ratio ex Platone ac Plutarcho. Tentata apud Dionem Chryſoſtomum caſtigatio.

CAP. III.

VErumtamen ad illam potiùs à ciborum tùm copia, tùm varietate certis vtique temporibus abſtinētiam id D. Chryſoſtomi verbum pertinere, cum clariſſimo Budæo arbitror: quam athletis indictam ex more conſtat. Prandio ſiquidem panem, ſiue coliphium dumtaxat edebant, in cœna verò carnem, vt Galenus[a] refert: magíſque interpretationem iſtam ad mentem atque ſententiam D. Pauli *Epiſtol. 1. ad Corinth. cap. 9. verſ. 25.* accedere, quando ita ſcripſit, πᾶς δὲ ὁ ἀγωνιζόμενος πάντα ἐγκρατεύεται. De hac vero abſtinentia Tertullianus eo quem antè indicaui loco, *cap. 10. de munere*, vbi de athletis, & tamē alij quoque Xerophagiis (ait) inualeſcunt. Et quod ait de Xerophagiis ita ex Horatij vetuſto commentatore [b] intelligendum: Athletas qui ad curule certamen (ad curſus ſcriptum malim quamuis in cæteris quoque gymnicis idem obtinuiſſe arbitrer: nam curulis nomē ad currum potius pertinet) inſtruebantur, non edebant carnes elixas, ſed aſſas igni tantùm. Ante Pythagoram ficis vtebantur athletæ: ſed ille panes ἀζύμους & aſſas carnes eos comedere docuit quæ κωλίφια vocabantur (atque hoc quidē cū eo quod è Laërtio de Pythagora ſcripſi ſupra connectendum moneo.) Abſtinebant à Venere: & ne forte per ſomnium noctu ludificarentur laminas plumbeas renibus appendebant. Xerophagias iſtas τῆς στερρᾶς τροφῆς τῆς ἀθλητικῆς firmi ac ſolidi cibi nomine, quo cibo athletæ veſci conſueſſent, haud

a In cōmēt. 1. ad Hippoc. περὶ διαίτης ὀξέων νοσημάτων, Aphor. 18.

b Ad illud ex lib. de arte poëtica: Abſtinuit Venere & vino.

haud dubiè Lucianus intellexit, quo loco, *lexiphane ad extremũ*, μηδὲ σε θελγέτωσαν αἱ ἀνεμῶναι τῶν λόγων, ἀλλὰ κατὰ τὸν τῶν ἀθλητῶν νόμον ἡ στερρὰ σοι τροφὴ συνήθης ἔστω. quod verbum ea ſignificatione ab ipſo Baſilio vſurpatur de athletis agente illo quem ſtatim indicabimus loco.

Præterea vt alios eiuſdem Tertulliani, Clementis Alexandrini, & ad Epictetum, Simplicij mittam, ac reliquos (ſi qui ſunt) à Mercuriale[a] doctiſſimo indicatos de athletis ad ſtrictiorem diſciplinam vt robori ædificando vacent (ſicuti Euſtathius illo quem ante attuli loco cum Tertulliano ad martyres poſt Diogenem Synopenſem[b] adhibitis Plutarchi verbis, ἐν τοῖς ὑγιεινοῖς παραγγέλμασιν[c], exponendum loquitur) ſegregatis quos contineri à luxuria, à cibis lætioribus, à potu iucundiore cogi, cruciari, fatigari tradunt, non alio quàm coronę ſtudio. Plato *lib. 3. de repub. fol.* 404. ſimplicem & commodam gymnaſticen, & eam maximè quæ in rebus bellicis verſatur collaudans, Homerum ait conuiuia heroum neque carnibus elixis, neque exquiſitis aliis cibis inſtruere, ſed aſſas carnes tantùm illis exhibere quæ militibus paratu eſſent facillimæ: Neque verò dulcium aut condimentorum vllam mentionem facere: Tum ſubiicit de aſcetis, ſiue athletis, hoc ipſum eos noſſe abſtinendum ab iſtis omnibus, ſiquidem futurum eſt vt corpus validius ac robuſtius reddatur: Rectéque hoc noſſe & conſuetò abſtinere: οὐδὲ μὴν ἡδυσμάτων ὡς ἐγῷμαι ὅμηρος πώποτε ἐμνήσθη. ἢ τοῦτο μὲν καὶ οἱ ἄλλοι ἀσκηταὶ ἴσασιν ὅτι τῷ μέλλοντι σώματι εὖ ἕξειν, ἀφεκτέον τῶν τοιούτων ἁπάντων. καὶ ὀρθῶς γ' ἔφη ἴσασί τε καὶ ἀπέχονται. D. ipſe Ioan. Chryſoſtomus ad populum Antiochenum *homil. 66. ſub initium in co.* 366. Vides vbique tribulationem laudari (ait) paſſim aſſumi, tanquam nobis neceſſariam. Si enim in externis certaminibus (vbi mallem τὸ ἐν τοῖς ἔξω quod ſcripſerat, vt opinor, Chryſoſtomus, ab interprete redditum, Ethnicorum vel Ethnicis pro Externis) abſq; hac (pro quo ſcribendum, niſi fallor, fuit, ob ea quæ ſequuntur ad quæ iſtud pronomen videtur potius quàm ad Tribulationis præcedens pertinere vocabulum: Abſque hoc) nemo coronam capere poteſt, niſi laboribus & ciborum obſeruatione viuendi norma, & vigiliis, & innumeris aliis ſemetipſum coroborauerit: multo magis hic, &c. Vbi quod de Vigiliis ait concoquere non poſſum: qui ſcio non modò Vigilias non indictas fuiſſe athletis à gymnaſta vel gymnaſiarcho, aut Epiſtata: verum etiam dormitationem in ipſis nimium ſomnolentis (vt auctore Platone ſuperius docui) notatam: quam legumina, caſei, cæteræque id genus excitarent, quibus in victus ratione vtendi mos ipſis fuit: τοῦ παρὰ φύσιν ἐμπίπλασθαί τε καὶ κοιμᾶσθαι, ſicuti Galenus[d] alicubi ſcribit hoc addens inſuper carpendæ illorum dormitationi, καὶ μὴν ἐγρήγορσις μᾶλλον καὶ φροντὶς οὐκ ἀμαθὴς ἢ ὕπνος ὀξὺν τὸν νοῦν ἀπεργάζονται. Et poſtea vbi quotidianum athleticæ vitæ rationem ſigillatim explicat, non vigiliarum, ſed dormitationis & poſt labores exercitatorios, aut exercitationes laborioſas, oſcitationis, & quietis, ac ſomni mentionem facit: ἀλλ' οὐκ ἐν τοῖς ἀποπάτοις εἰκὸς ἐν οἷς διημέρευον ἀγχίνοιαν φύεσθαι καὶ μὴν παρὰ ταῦτα οὐδὲν ἄλλο πρότερον ἔπραττον ὅλον γὰρ ἑωρῶμεν αὐτῶν τῶν βίων ἐν ταύτῃ τῇ περιόδῳ συστρεφόμενον ἢ ἐσθιόντων ἢ πινόντων ἢ κοιμωμένων, ἢ ἀποπατούντων ἢ κυλινδουμένων ἐν κόνει τε καὶ πηλῷ. Qua re imprimis militarem viuendi rationem ab athletica diſtare Plutarchus Philopœmene *ſub initi. in fol.* 654. tradit:

[a] ad fin. lib. de art. gymn.

[b] De quo Laertius lib. 6. de vitis Philoſophorum fo. 216. ἐρωτηθεὶς διὰ τί, οἱ ἀθληταὶ ἀναίσθητοί εἰσιν, ἔφη ὅτι κρέασιν ὑείοις καὶ βοείοις ἀνῳκοδόμηνται.

[c] Fol 225. vbi de vocis exercitatione ſanitati conferente ac robori, οὐ μόνον πρὸς ὑγείαν (inquit) ἀλλὰ καὶ πρὸς ἰσχὺν οὐ παλαιστικὴν οὐδὲ σαρκοῦσαν καὶ πυκνοῦσαν τὴν ἐκτὸς ὥσπερ οἰκοδομήματος, ἀλλὰ τοῖς ζωτικωτάτοις καὶ κυριωτάτοις μέρεσι ῥώμην ἐνδιάθετον καὶ τόνον ἀληθινὸν ἐμποιοῦσαν.

[d] Ad Thraſybulum πότερον ἰατρ. ἢ γυμνας. ἐστὶ τὸ ὑγιεινόν. f. 279. lin. 58. & fol. 998. lin. 8.

quando athletæ, multo ſomno, perpetua ſaturitate, ſtatis motionibus, & quiete augerent ac tuerentur habitum ſuum, qui ex quolibet momento & exceſſu conſuetudinis eſſet ad conuerſionem lubricus, quapropter ipſis διάθεσιν potiùs quàm ἕξιν conuenire Hippocrates exiſtimabat, vt ſuprà[a] monui: Milites autem omnem debeant variationem callere & inæqualitatem, maximè verò aſſuefacti eſſe vt facile inediam tolerent, facile etiam vigilias. Sic enim Græca ſe habent, τὰ δὲ φαμένων ὅπερ ἦν ἀθλητικὸν στρατιωτικοῦ σῶμα καὶ βίον διαφέρειν τοῖς πᾶσιν, μάλιστα δὲ δίαιταν ἑτέραν καὶ ἄσκησιν εἶναι. τῶν μὲν ὕπνῳ τε πολλῷ καὶ πλησμοναῖς ἐνδελεχέσι καὶ κινήσεσι τεταγμέναις καὶ ἡσυχίαις αὐξόντων τε καὶ διαφυλαττόντων τὴν ἕξιν ὑπὸ πάσης ῥοπῆς καὶ παρεκβάσεως τοῦ συνήθους ἀκροσφαλῆ πρὸς μεταβολὴν οὖσαν· τὰ δὲ πάσης μὲν πλάνης ἔμπειρα καὶ πάσης ἀνωμαλίας προσῆκον εἶναι μάλιστα δὲ φέρειν ῥᾳδίως μὲν ἔνδειαν εἰθισμένα, ῥᾳδίως δὲ ἀγρυπνίαν.

¶ Quæ omnia è Platonis quem anteà citaui tertio de Repub. libro deſumpta moneo: nam vbi de athletis ea protulit quæ ſuperius, propoſui, vitam edormientibus ſuam, ſubiicit ſtatim de militibus quos ipſe militares athletas vocat: κομψοτέρας δέ τινος (ἦν δ' ἐγώ) ἀσκήσεως δεῖ τοῖς πολεμικοῖς ἀθληταῖς οὕς γε ὥσπερ κύνας ἀγρύπνους τε ἀνάγκη εἶναι καὶ ὅτι μάλιστα ὀξὺ ὁρᾶν καὶ ἀκούειν καὶ πολλὰς μεταβολὰς ἐν ταῖς στρατείαις μεταβάλλοντας ὑδάτων τε καὶ τῶν ἄλλων σίτων καὶ εἱλήσεων καὶ χειμώνων μὴ ἀκροσφαλεῖς εἶναι πρὸς ὑγίειαν. Quin & ipſum Herculem hac re imprimis diſſimilem athletis fuiſſe, quod orbem totum vigilicius[b], atque gracilis macérve (ſic enim cum vetuſto, Græcolatino Lexico[c], hic quidem malo τὸ λεπτὸς, quàm vt exilis tenuíſve diceretur Hercules, interpretari) leonum more luſtrauerit, cùm è contrario athletæ obeſi carnibus ſaturarentur, & longo poſt crapulam ſomno vterentur, ab altero Chryſoſtomo Dione *in Diogene ἢ περὶ ἀρετῆς fol. 94. pag. 2.* in hæc verba traditum recordor: πλὴν ὅγε Ἡρακλῆς περιῄει τὴν Εὐρώπην καὶ τὴν Ἀσίαν ἅπασαν οὐδὲν ὢν τούτοις ὅμοιος τοῖς ἀθληταῖς· ποῦ γὰρ ἂν ἠδυνήθη προσελθεῖν σάρκας τοσαύτας ἔχων, ἢ τοσούτων κρεῶν δεόμενος (forſitā, γευόμενος aut δαιτώμενος, niſi quod ſuppleri poteſt πρὸς τὸ γέμειν quo verbo de athletis agens idem auctor alibi[d] vtitur) ἢ βαθὺν οὕτως ὕπνον καθεύδων ἀλλὰ ἄγρυπνος καὶ λεπτὸς ὥσπερ οἱ λέοντες ὀξὺ βλέπων, ὀξὺ ἀκούων, & reliqua: & Galenus[e] ipſe vbi dixit athletas cœnę vorationem ſuę, ad mediam vſque noctem extendere ſolitos, adiicit de ſomno intempeſtiuo qualem à Seneca in Epiſtolis notatum in iis quos lucifugas vocat memini) vt athleticam vitam huiuſmodi ſaginæ ſuillæ quadamtenus comparet, iſta quæ ſequuntur ἀνάλογον τοίνυν τούτοις, καὶ ἡ τῶν ὕπνων αὐτοῖς ἔχει συμμετρία. ἡνίκα γὰρ οἱ κατὰ φύσιν βιοῦντες ἀπὸ τῶν ἔργων ἔχουσι ἐδεσμάτων δεόμενοι τηνικαῦθ' οὗτοι διανίστανται τῶν ὕπνων ὥστε ἐοικέναι τὸν βίον αὐτῶν ὑῶν διαγωγῇ & cætera quæ inferius adferam ſuo loco[f]. Ac auſim equidem affirmare ſcripſiſſe D. illum alterum Chryſoſtomum νηστείαις nō ἀγρυπνίαις: quæ duo tamen ſimul coniuncta quodam B. Pauli epiſtolæ ſecundæ ad Corinthios loco[g] videas licet, non Vigiliis inquam ſed Ieiuniis quæ ſub appellatione ciborum obſeruationis minimè poſſis compreheſa dicere.

Vigiliarum autem nomine interpres (vt reor[h]) ideò ſignificari & exprimi non ineptè à ſe poſſe duxit, ob receptum ſcilicet in Eccleſia Romana morem, vigiliarum, aut peruigiliorum nocturnorum loco (quæ naſcentis eccleſiæ temporibus crebrò vſurpabantur ad memorias mar-

tyrum)

a hoc ipſo libro ad finē cap. 1. à Gale.
b col. 527.
c Vetus & probum (vt puto) vocabulum, quo redditum τὸ ἄγρυπνος reperi aliud cogitans in Gręco Latino veteri Lexico quod H. Stephanus edidit, fo. 365.
d In Diogene ſiue Iſthmico fol 95. pag. 2. τῶν πλυστῶν κρεῶν γέμοντι.
e προτρεπτ. πρὸς τὰς τέχνας. f. 4. lin. 154. ex qua verba ſuperius poſui.
f Vbi de ſeruis ad agones non admiſſis.
g Epiſt. 2. c. 6. verſ. 6. vbi de iis quæ pertulit propter Chriſtū diſſerit.
h Diē quo ieiunamus à vetuſta peruigilatione hodie ſublata Vigiliū dici à Speculatore lib. 6. Rational. diuin. of. rubr. de aliis ieiuniis adnotatū à Couarruuia lib. 4. variar. reſ. cap. 21. nu. 8. in quē locū incidi poſteaquàm iſto ea quæ vides mandarā literis. De Vigiliis ad feſta quę hodie ſublatæ ſint, maximè poſt Elibertinum Cōcil. can. 35. Vide ſis apud eundem Couarr. è variis auctor. eiuſd. lib. c. 19. nu. 10.

tyrum) ſubſtituendi ieiunia: quæ ipſe nihilominus hodie vulgo Vigiliæ, ſpectata ſcilicet origine dicuntur, ſicut ex aqua horaria, ſolaria Cenſorinus[a] ait à conſuetudine noſcendi à ſole horas & ipſa eſſe nominata. Vigiliis quidem hoc eſt inſomniis adeò non roboratur corpus, vt ſi vlla re alia, imprimis hac debilitari conſtet, ac minui. Alioqui non negarim, ſi qua vlla exercitatione monachos in perfectæ vitæ ſtadio decurrentes B. Ioannis Baptiſtæ imitatores (de quorum patientia plus quàm athletica cæteriſque virtutibus cap. VI. ad finem agere certum eſt) vigiliis potiſſimùm, cum omni ſobrietate ſiue tenuitate victus ac veſtitus vtilitate coniunctis, accendi atque permoueri. Ea propter Iſidorus Peluſiota qui ad Nilum ſcripſerat *Epiſtol.* 5. *lib.* 1. ſic ferè εἰ τοίνυν καὶ βρώματα καὶ ἐσθήματα τῆς κατὰ θεὸν τελείας ἀσκήσεως ἐν ἰωάννῃ τῷ βαπτιστῇ ἐπαιδεύθημεν, θριξὶ μὲν οἷόν τε πρὸς σκέπην ἀρκεσθησόμεθα, ἀκρέμοσι δὲ βοτανῶν καὶ φυλλῶν πρὸς ὀλίγην τροφὴν καὶ δύναμιν καὶ ἀπείθον: Abrahamum, vt vigilet, exhortatur alia quadam eiuſdem libri epiſtola: *Epiſtol.* 308. *lib.* 1. *fol.* 109. in hæc omnino verba quæ ſubiiciã, χαῖρε παρ' ἡμῶν Ἀβραάμιε καὶ νῆφε καὶ γρηγορῶν εἰς τὸν πόλεμον· πόλεμον γὰρ καὶ νόμιζε καὶ πίστευε: τὸ στάδιον τῆς ἀσκήσεως χαλεπωτέροις τῶν αἰσθητῶν ξιφῶν τοῖς νοητοῖς κυκλούμενον βέλεσιν. Quibus haud dubiè verbis ad iſtud B. Pauli ad Epheſios *cap.* 6. *& vlt. verſ.* 17. *&* 18. ſcribentes aſpexit: vbi eos ad pugnam fortiter aduerſus principatus poteſtates tenebrarum harum & ſpiritualia nequitiæ ſuſcipiendam exhortatus eſt Apoſtolus: καὶ τὴν περικεφαλαίαν τοῦ σωτηρίου δέξασθε καὶ τὴν μάχαιραν τοῦ πνεύματος ὅ ἐστι ῥῆμα θεοῦ διὰ πάσης προσευχῆς καὶ δεήσεως προσευχόμενοι ἐν παντὶ καιρῷ ἐν πνεύματι καὶ εἰς αὐτὸ τοῦτο ἀγρυπνοῦντες ἐν πάσῃ προσκαρτερήσει καὶ δεήσει περὶ πάντων ἁγίων.

D. Baſilij locus de Ieiunio à re athletica. Paulini alter de caſtitate athletica, leuiter emendatus. Sponſorum coronæ, itémque amantium, in marg. Nonnulli de athletica continentia loci: à qua Icchus & Eubata commendati ab Æliano, cuius verba in tranſitu notantur.

CAP. IIII.

SAnè diuus etiam Baſilius 1. *homilia de ieiunio* ab athletarum conſuetudine Ieiunium commendat, velut ab ipſis vtiliter vſurpatum, vbi, νηστεία προφήτας γεννᾷ, δυνατοὺς ῥώννυσι, νηστεία νομοθέτας σοφίζει, ψυχῆς ἀγαθὸν φυλακτήριον σώματι σύνοικος ἀσφαλὴς ὅπλον ἀριστεῦσιν ἀθληταῖς γυμνάσιον τοὺς πειρασμοὺς ἀποκρούεται, τοῦτο ἀλείφει πρὸς εὐσέβειαν & cæt. Ieiunium eſſe athletis exercitationem ſignificans: & eleganter poſteà de Chriſti Domini ieiunio ſic loquitur, vt omnia gymnaſtica vocabula vſurpet, ὁ κύριος ἡμῶν νηστείᾳ τὴν σάρκα ἣν ὑπὲρ ἡμῶν ἀνέλαβεν ὀχυρώσας οὕτως ἐν αὐτῇ τοῦ διαβόλου τὰς προσβολὰς ὑπεδέξατο ἡμᾶς τε παιδεύων νηστείαις ἀλείφειν καὶ παιδοτριβεῖν ἑαυτοὺς πρὸς τοὺς ἐν πειρασμοῖς ἀγῶνας· καὶ τῷ ἀντιπάλῳ διὰ τῆς ἐνδείας οἷον λαβὴν ἐνδιδούς. Et ſub finem eiuſdem ſermonis, ὁ δὲ ἀγαθὸς ἡμᾶς εἰς τὴν περίοδον τοῦ χρόνου κύριος παραγάγοι ἡμῖν οἷον ἀγωνισταῖς εἰς τοὺς προαγῶνας (nota hoc nominis de quo inferiùs dicturi ſumus) τούτους τὸ στεῤῥὸν καὶ εὔτονον τῆς καρτερίας ἐπιδεξαμένους εἰθάσαι καὶ ἐπὶ τὴν κυρίαν τῶν στεφάνων ἡμέραν & cæt. Tum verò ſanctus Paulinus *Epiſt.* 2. ad Seuerum, Confirmemus animam caſtitate, quam Apoſtolus docet: quam etiam carnales athletæ diligen-

[a] Ex quo ad impreſſi vetuſti fidē caſtigato, id pridē docui cap. 25. & vlt. lib. 2. Semeſt.

ter tuentur, quò, (ſic malo pro Quod) nobis impenſiore ſtudio ſeruanda eſt, pro immarceſſibili corona illa luctantibus, cùm etiam pro temporali & fragili corona decernentibus excolatur. Optimè Paulinus de caſtitate ab athletis obſeruata propter quam nouos ſponſos tanquàm fortiſſimos atque inuictiſſimos vtpote continentes, ac peritos artis gymnaſticæ athletas, die nuptiarum, olim etiam coronatos, qui ſcilicet caſtitatis, roboriſque animi ſpecimen, atque documentum in palæſtra, ſiue gymnaſio paternæ domus de ſe dediſſent, ab illo ipſo Chryſoſtomo[a] ſcitè ſcriptũ legimus in hæc verba, διὰ τοῦτο στέφανοι (ait ille) τῶν κεφαλαῖς ἐπιτίθενται, σύμβολον τῆς νίκης: ὅτι ἀήττητοι γενόμενοι οὕτω προέρχονται τῇ εὐνῇ, ὅτι μὴ κατηγωνίσθησαν ὑπὸ τῆς ἡδονῆς. εἰ δὲ ἁλοὺς ὑπὸ τῆς ἡδονῆς πόρναις ἑαυτὸν ἐκδῷ, τίνος ἕνεκεν λοιπὸν στέφανον ἔχει ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, ἡττημένος, Et poſteà, οὕτω γὰρ δεῖ ἐκ τῆς πατρικῆς οἰκίας ἐξιέναι πρὸς γάμον, καθάπερ ἀθλητὴν ἐκ παλαίστρας πᾶσαν δι' ἀκριβείας ἔχοντα ἐπιστήμην. Petrus denique Chryſologus *ſermo* 119. eundem D. Pauli locum explicans, In agone iſto terreno (ait) qui vincere volunt abſtinent ſe à cibis quibuſdam, à potu nimio, abſtinent ab omni immunditia, ſub tanta caſtitate, vt etiam propria coniugia non requirant: nec aliter ſe vincere poſſe ſperent, niſi corpus ſuum caſtum, pudicúmque ſeruauerint: & poſt tantum laborem, quid aliud quàm paruam, & corruptibilem, & vilem quidẽ coronam accipiunt? Ideò D. Ephrem[b] Ediſſenus diaconus virginitatem, aut caſtitatem corporis, mentíſque vt ſuadeat, ab athletis ſimilitudinem ducit, ſic ferè, Fac ſis continens animo, vigil ſpiritu, abſtinens corpore, continens habitu, continens ſpiritu, abſtinens cibo, abſtinens riſu cogitationum quoque continentiam ſeruans, vt per omnia veluti perfectus athleta innoteſcas: at de luctamine ſpirituali: *cap.* 2. Continentiam habeto (inquit) in habitu, continentiam habeto in cibo, continentiam habeto in lingua, abſtinentiam in aſpectu, in cogitatu, in riſu, vt athleta pietatis perfectiſſimus in omnibus demonſtreris. Diogenes apud Stobæum: *ſermo.* 84. *locorum commun.* δεινὸν ἔλεγεν εἶναι εἰ οἱ μὲν ἀθληταὶ, καὶ οἱ κιθαρῳδοὶ γαστρὸς καὶ ἡδονῶν κρατοῦσιν. οἱ μὲν τῆς φωνῆς χάριν, οἱ δὲ τοῦ σώματος. σωφροσύνης δὲ ἕνεκα οὐδεὶς τούτων καταφρονήσει. Euſtathius apud Homerum[c], τοῖς γὰρ πολεμοῦσιν οὐ τοιούτων [τῶν ἀφροδισίων δῆλον] ἀλλ' εὐτονίας χρεία φασὶ καὶ πνεύματος, ὡς καὶ τοῖς γυμναζομένοις, Et adiicit, quod huc propriè pertinet, διὸ καὶ οἱ ἀθληταὶ τὸν τοῦ ἀθλεῖν πάντα καιρὸν οὐκ ἀφίεντο πλησιάζειν γυναιξί: ſignificans toto certaminis gymnici tempore coniugalem congreſſum athletis fuiſſe prohibitum. Ab omni ingluuie, viníque ac Veneris intemperantia multò magis, per totum certaminis tempus abſtinuiſſe athletas, vt ſolis exercitationibus agoniſticis occuparentur: omnium optimè ac diſertiſſimè D. Ioannes Chryſoſtomus[d] ad verba illa B. Pauli, πάντα ἐγκρατεύεται, oſtendit, ſic ferè, τί ἐστι πάντα (inquit) οὐχὶ τοῦ δὲ μὲν ἀπέχεται ἐν ἑτέρῳ δὲ διαμαρτάνει, ἀλλὰ καὶ γαστριμαργίας καὶ λαγνείας, καὶ μέθης, καὶ πάντων ἁπλῶς κρατεῖ τῶν παθῶν. τοῦτο γὰρ φησὶ καὶ ἐπὶ τῶν ἔξωθεν ἀγώνων γίνεται. Et adiicit de tempore illius abſtinentiæ ab omni voluptate per quod ſcilicet agonibus athletæ occupabantur: οὐδὲ γὰρ μεθύειν ἔξεστι τοῖς ἀγωνιζομένοις κατὰ τὸν καιρὸν τῆς ἀγωνίας, οὐδὲ πορνεύειν, ἵνα μὴ τὴν δύναμιν ἐκλύσωσιν ἀλλ' οὐδὲ περὶ ἄλλο τι οὐδὲν ἠσχολῆσθαι, ἀλλὰ πάντων ἑαυτοὺς ἅπαξ ἀποστήσαντες τοῖς γυμνασίοις μόνον προσέχουσιν. Quamobrem alio quodam loco[e] idem Chryſoſtomus athleticæ

huius

a In Commẽtar. in Epiſt. 1. B. Pauli ad Timo. cap. 2. ſerm. 8. fol. 19. pag. 2. qui nõ ignorabat ex paganico ritu coronatos inceſſiſſe olim amatores quoſlibet tã quã vinculis quibuſdã impeditos & illorum quos amarent valuas itidẽ coronare ſolitos. Qua de re apud Athenæum lib. 15. Deipnoſoph. ſub initium plurima videas licet.

b In Serm. de virginit. fo. 188. pag. 2.

c Ad illud ex Iliad. ω. μεμνημένος οὔτε τι σίτου, οὔτ' εὐνῆς.

d Sermo 23. in cap. 9. epiſt. B. Pauli ad ad Corinth. fol. 170.

e Epiſt. 7. ad Olympiã tomo. 5. col. 927

huius conſuetudinis atque inſtituti memor, cùm de Ioſephi à domina Ægyptia Pharaonis vxore ad Venerem prouocati continentia diſſereret: iſtud omnino protuliſſe videtur, quod interpretis Latini fide (cùm exemplari Græco perinuitus caream) mox ſubiecturus ſum: Tantùm enim abundabat modeſtiæ & caſtitatis, vt & illius inſaniam ſoluere feſtinaret, ſed tamen quia ipſe exiuit intactus & cæt. & caſtimoniæ magnus athleta probatus eſt, adamantis robur imitatus: videamus qualibus poſteà rebus frui meruit, & quid poſt coronandum virum illum ſuccedit.

De Iccho quidem Tarentino luctatore narrat Ælianus [a] per totum exercitationis palæſtricæ aut luctaminis tempus continentiſſimè vixiſſe, vt & cibis moderatè vteretur, & prorſus Veneris inexpertus foret: ὅτι ἰκχὸς ὁ Ταρεντῖνος πάλης ὑπήρξατο (ait vbi forſitan addendum aliquis cenſuerit τὸ νικητὴς aut certè ἀσκητὴς, vel ἀθλητὴς: ſed illud potiùs aut ſimile quidpiam) σωφρονέστερον τὸν τῆς ἀθλήσεως χρόνον διαζῆσαι. καὶ κεκολασμένῃ τρυφῇ διαβιώσας καὶ ἀφροδίτης ἀμαθὴς διατελέσαι. Idem ipſe *lib.* 10. *var. hiſt. cap.* 2. de Eubata Cyrenenſi cùm Lais famoſiſſima illa meretrix Ephyræa, ſiue Corinthia vbi primùm iuuenem aſpexit deperire cępiſſet, ac de congreſſu verba facere, fidem fœminæ datam ab Eubata ſcribit: ſed ita vt promiſſi executio poſt certamen (Iſthmiacum vt reor) propinquum differretur: intra cuius tempus cùm vixiſſet ille continenter (more iſto athletico ſcilicet de quo agimus) & victoriam ex eo certamine deportaſſet: ne videretur non impleuiſſe quod promiſerat, pictam Laidis imaginem, ſecum Cyrenem abſtuliſſe, cùm ſe Laidem domum ducere, neque à pactis diſcedere profiteretur: quamobrem iuſta & legitima vxor Eubatę, ipſum ob talem caſtitatem remunerata, grandem ei ſtatuam apud Cyrenem erexerit, εὐβάταν τὸν Κυρηναῖον ἰδοῦσα λαῒς (inquit) ἠράσθη αὐτοῦ θερμότατα καὶ περὶ γάμου λόγους προσήνεγκεν: ὁ δὲ φοβηθεὶς τὴν ἐξ αὐτῆς ἐπιβουλὴν ὑπέσχετο ταῦτα δράσειν, οὐ μὴν ὡμίλησεν αὐτῇ ὁ εὐβάτας σωφρόνως διαβιώσας. ἡ δὲ ὑπόσχεσις αὐτοῦ μετὰ τὴν ἀγωνίαν ἦν. νικήσας οὖν ἵνα μὴ δόξῃ διαφθείρας τὰς ὁμολογίας τὰς πρὸς τὴν ἄνθρωπον, εἰκόνα γραψάμενος τῆς λαΐδος εἰς τὴν κυρήνην ἐκόμισε, λέγων ἄγειν λαΐδα καὶ μὴ παραβῆναι τὰς συνθήκας. ἀνθ' ὧν ἡ γυνὴ ἡ νόμῳ γημαμένη αὐτῷ παμμέγιστον ἀνδριάντα ἐν Κυρήνῃ ἀνέστησεν, αὐτὸν ἀμειβομένη τῆς σωφροσύνης. Quo ex loco apud Platonem, ἡ ἀσκήσεως ἀκμὴ, apud Ælianum ὁ τῆς ἀθλήσεως χρόνος, ὁ πᾶς τοῦ ἀθλεῖν χρόνος, apud Euſtathium, ὁ τῆς ἀγωνίας καιρὸς denique apud D. Chryſoſtomum, non de certaminis modò tempore, ſed de longiore forſitan illo τοῦ προαγῶνος (quod decem minimùm menſium fuiſſe, vt per id tempus omne, agoniſticas leges obſeruatas, eáque de re iuſiurandum præſtari oportuerit, ſuo loco *cap.* 23. *huius libri in ipſo initio* docebimus) exponi debet: quando coniugibus viris non denegatum ad agones acceſſum, ſed in ipſis decertandi facultatem olim conceſſam inde cognoſcimus: & verò extra tempus agoniſticum conſuetudinem ſtupri cum fœminis habuiſſe in Græcia præſertim, quis dubitauerit, qui & quod de meretrice Mania Græcis Iambicis proditum extat, meminerit. Voluntatis igitur non neceſſitatis fuit illa (vt arbitror) à Venere alio quàm ludorum, aut eorum præparationis, & (vt ita loquar) præludij tempore continentia: pręſertim hieronicarum, qui iam victores non ampliùs athleticis legibus, ad victus rationem pertinentibus ſeſe ſubiicerent. Quapropter athletas

[a] Lib. 11. variæ hiſt. cap. 3. de iſto Iccho & aliis Galen. libr. 6. de locis affectis haud multo ante finem Ælianus lib. 6. ca. 1. de natur. animal. & de vari. hiſtor. lib. 3. c. 3. Simpliciũ comment. in Enchirid. Epict. cap. 43. Clemen. Alexãd. lib. 2. pædag. c. 10. & Stromat. lib. 3. Citat Andr. Tiraq. in 15. leg. Connubial. gl. 1. parte 15. fol. 312. num. 26. vbi & Platonis locum adfert ex 8. lib. de leg.

remiſſa, quibuſdam temporibus ciborum, atque exercitationum certa neceſſitate, ocio & iucundioribus epulis refectos, à Quintiliano[a] proditum: cùm alioquin aleiptis (ad quos non inungendorum modò ſed & exercendorum & verò in cætera omni vitæ ratione curandorum athletarum prouinciam pertinuiſſe, ſuperioris libri capite v. planum fecimus) hoc quoque onus incumberet ipſos ab ebrietate ac intemperantia prohibendi atque caſtigandi: quod qui facere omitterent, ob leuia quępiam delicta nihilominus objurgantes, ideò non leuiter notatos & reprehenſos: ipſiſque comparatos adulatores improbos (qui quorum ſe amicos ſimulant, eorum, vt amicè ac liberè ſe gerere videantur, ad grauiora crimina conniuentes, puſilla quæpiam peccata reprehendunt) à Plutarcho memini: cuius in cæteris & iſta ſunt, ὥσπερ ἀθλητῶν ἀλείπτης ἐῶν μεθύειν καὶ ἀκολασταίνειν· εἶτα περὶ λήκυθον χαλεπὸς ὢν καὶ στλεγγίδος & quæ ſequuntur.

a Bud. adnotat ad d. l. Athletas ex eo loco vbi de ſcribendi exercitatione loquitur.

Horatij locus de patientia laborum athletica. Itémque aliorum tam Latinorum, quàm Græcorum, præſertim Senecæ Æliani ac vtriuſque Chryſoſtomi. Ἀήττητος pro ἀθλητὸς legendum apud eorum alterum Dionem ſcilicet.

CAP. V.

EX quibus omnibus iſtud Horatij *in Arte*, explicandum περὶ τῆς ἐγκρατείας καὶ σωφροσύνης cenſeo. quod ſic habet;

Qui ſtudet optatam curſu contingere metam
Multa tulit fecítque puer, ſudauit & alſit
Abſtinuit Venere & vino--

Nam illa quidem verba (Multa tulit, fecítq; puer) equidem[a] ſic accipio, vt in puerili ac iuuenili ætate perferre & pati eum plurima oportuerit, qui vbi ad virilem aut ſenilem ætatem fuerit progreſſus virtutis laureā promereri velit, athletico illo more, ac exemplo ſcilicet, de quo ſic ferè apud Lucianum[b] Socrates vbi de hieronicis qui ex laboribus glorię pręmium conſectantur potiùs, quàm tenuem è ramis & foliis coronam, ἡ δὲ ἐπακολουθοῦσα τούτοις δόξα τοῦ παντὸς ἀξία τοῖς νενικηκόσι. ὑπὲρ ἧς καὶ λακτίζεσθαι καλῶς ἔχει τοῖς θηρωμένοις εὔκλειαν ἐκ τῶν πόνων οὐ γὰρ (inquit) ἀπονητὶ προσγένοιτο ἂν αὐτὴ, ἀλλὰ χρὴ τὸν ὀρεγόμενον αὐτῆς πολλὰ τὰ δυσχερῆ ἀναχόμενον ἐν τῇ ἀρχῇ, τότ' ἤδη τὸ λυσιτελὲς καὶ ἡδὺ τέλος, ἐκ τῶν καμάτων περιμένειν. Nam fuiſſe illa ex athletarum natione plurimos, qui ſine ulla ſolitorum laborum perpeſſione aut athleticarum legum obſeruatione ad Olympiacam coronam, ſed fruſtra hoc quidem aſpirarent. Galenus[c] ipſe his verbis initium libri cuiuſpiam ducens oſtendit: ὅπερ τι πεπόνθασιν οἱ πολλοὶ τῶν ἀθλητῶν ἐπιθυμοῦντες μὲν ὀλυμπιονῖκαι γενέσθαι. μηδὲν δὲ πράττειν ὡς τούτου τυχεῖν ἐπιτηδεύοντες τοιοῦτόν τι καὶ τοῖς πολλοῖς τῶν ἰατρῶν συμβέβηκεν.

b Cum priſco illo commentatore quem à Cruquio Antuerpiæ nuper Plantinus edidit, debent exēplo athletarum (ait) à puero exerceri in ſcholis.

c Anacharſ.

d ὑπὲρ ἀρίστης διδασκαλίας. fol. 8.

Sed verum Horatianum illud, multa tuliſſe, feciſſéque illum oportuiſſe, qui victoriam in agonibus huiuſmodi, præſertim Olympiacis, adepturus eſſet: quo illa etiam verba ex Hellanodicarum admonitione ad athletas Olympiacum agonem inituros pertinebant εἰ πεπόνηται ὑμῖν ἐπαξίως τοῦ ἐς ὀλυμπίαν ἐλθεῖν & cætera quæ inferius exhibere certum eſt. & iſta Galeni, *protreptico ad artes ſub fin. in fol.* 6, quibus indicat multis laboribus

laboribus & ærumnis per totum certaminis tempus afflictos, qui & aſtricta victus ratione vterentur, athletas vt non eſſet vnde vlla voluptate perfunderentur, & abſolutos, id eſt perfunctos atque liberatos illa profeſſione agoniſtica pleriſque corporis partibus mutilos, vel debiles fuiſſe, *εἰ δὲ καὶ τὴν ἡδονὴν σώματός τις ἀγαθὸν* (inquit) *εἶναι φαίη οὐδὲ ταύτης αὐτῆς αὐτοῖς μέτεστιν οὔτ᾽ οὖν ἀθλοῦσιν, οὔτε καταλύσασιν. εἴ γε περὶ μὲν τὸν τῆς ἀθλήσεως χρόνον ἐν πόνοις τε καὶ ταλαιπωρίαις εἰσὶν οὐ γυμναζόμενοι μόνον, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἀνάγκην ἐσθίοντες ἐπειδὰν δὲ καὶ καταλύσαντες τύχοιεν ἀνάπηροι τὰ πλεῖστα μέρη τοῦ σώματος γίνονται.* Eorum laborum partem facit hæc à potu, cibo, Venere abſtinentia. Vnde laudes athletarum victorum ducendas componendo ipſorum protreptico docet in arte Dionyſius Halicarnaſſeus[a], *καὶ ὅτι ἀπὸ σωφροσύνης* (ait in cæteris) *ἀπὸ ἐγκρατείας ἀπὸ ἀσκήσεως τοιοῦτοι ἐγένοντο.* & quæ ſequuntur à nobis allata ſuperiore libro, vbi de honoribus hieronicarum egimus: quod ipſum à Dione Chryſoſtomo factum vbi encomium Melancomæ pugilis perſcripſit, poſſum oſtendere verbis iis quæ paulò pòſt commodiùs me prolaturum exiſtimo. Qua etiam abſtinentia poſt victorias coronáſque (adeò valet conſuetudo) interdum ad extremam vſque ſenectam hieronicæ vtebantur, vt in eodem exercitationis tenore perdurarent. Vnde Plutarchus de Marco Catone Cenſorio *in eius vita fol.*619. *&* 647. *Steph. libri*, *εἰκότως οὖν ἐθαύμαζον τὸν κάτωνα* (inquit & cætera.) *ὑπὸ τῶν πόνων καὶ ἡδονῶν ὁρῶντες ἀήττητον* &c. *γέροντα καὶ πολιὸν ἤδη μεθ᾽ ὑπατείαν, καὶ θρίαμβον ὥσπερ ἀθλητὴν νικηφόρον ἐγκαρτεροῦντα τῇ τάξει τῆς ἀσκήσεως, καὶ διομαλίζοντα μέχρι τῆς τελευτῆς.* Et poſteà, *πᾶσιν (ὡς ἔπος εἰπεῖν) ἀντιπάλοις χρώμενος καὶ μέχρι γήρως, ὥσπερ ἀθλητὴς ἀγωνιζόμενος ἀπτῶτα διετήρησεν ἑαυτόν.*

> a In fin. προτρεπτ. ἀθληταῖς, fo. 43.

Sed maximam, atque præcipuam laborioſa illa exercitatio, *ἄσκησις* inquam illa, vnde petendas hieronicarum laudes, eo quem antè attuli loco Dionyſius monebat: & quam ipſam eſſe tormentum Seneca[b] ſcribit, quo loco, Athletæ quantum plagarum ore, quantum toto corpore excipiunt? ferunt tamen omne tormentum gloriæ cupiditate: nec tantùm quia pugnant iſta patiuntur: ſed vt pugnent exercitatio ipſa tormentum eſt. Rectè verò, & iſta paſſos athletas ait, quia pugnabant, victoriæ ſcilicet gratia, cuius gloria præmium ipſiúſque gloriæ indicium corona fuerit. Vnde ipſe alio loco Seneca,[c] In certaminibus ſacris pleroſque viciſſe ait, cædentium manus obſtinata patientia fatigando, quod feciſſe cùm cæteros pugiles ad ſtridorem vſque dentium, ex his D. Ioannis Chryſoſtomi[d] voluptatem in re venerea nullam aut quam minimam eſſe oſtendere ſatagentis addiſcimus, *καὶ γὰρ οἱ πυκτεύοντες καὶ πληττόμενοι τοὺς ὀδόντας τρίζουσι, καὶ αἱ ὠδίνουσαι γυναῖκες διασπώμεναι τοῖς πόνοις τὸ αὐτὸ τοῦτο ποιοῦσιν*: tum verò ac multò etiam magis pugilem Cyrenæum Eurydamam Ælianus *cap* 19. *lib.* 10. *var. hiſt.* narrat, cui cùm in certamine aduerſarius dentes excuſſiſſet, ne hoc ab ipſo animaduerteretur, eos deglutiuit abſorpſitque, atque ita victoriam pugilatu adeptus eſt, *εὐρυδάμας ὁ κυρηναῖος* (inquit) *πυγμῇ ἐνίκησεν, ἐκκρουσθεὶς μὲν ὑπὸ τοῦ ἀνταγωνιστοῦ τοὺς ὀδόντας. καταπιὼν δὲ αὐτοὺς ἵνα μὴ αἴσθηται ὁ ἀντίπαλος.*

> b Epiſt. 79. al. eſt 78. cuius initium, Vexari te.
>
> c Lib. 2. de tranquill. animi. cap. 9. Vide & lib. 2. de ira, cap. 14. ex quo ſcripſimus ſermone præcedenti.
>
> d Serm. 37. in cap. 15. Epiſt. 1. D. Pauli ad Corin. ad fin. in fol. 229. pag. 2. vbi τὸ γὰρ τοὺς ὀδόντας τρίζειν καὶ ἐξίστασθαι οὐχ ἡδονῆς· εἰ δὲ ἡδονῆς ἦν οὐκ αὐτά σε εἰργάσατο ἀεὶ ἄλλοι ὄντες ὑπομένουσι καὶ γὰρ οἱ πυκτεύοντες &c. ὥστε οὐχ ἡδονὴ τοῦτο ἀλλ᾽ ἔκστασις μᾶλλον καὶ θόρυβος καὶ ταραχή.

Sed & hoc amplius vt etiam pugnarent, hoc paſſos athletas ait illo loco Seneca vt paſſos quidem in gymnaſio & palæſtra, quo deinde inter legitimos athletas in ſtadio pro corona decertare poſſent, ſed non mi-

nus in ipſo etiam ſtadio. Itaque Iobum illum ab athletico vitæ inſtituto tranſlatione ſumpta, B. Ioan. Chryſoſtomus[a] alicubi maximum patientiæ certatorem nominat, & vero Melancomam illum egregium pugilē à Chryſoſtomo Dione[b] propter laborum athleticorum patientiam laudatum reperias ſic ferè, vt cum in bello ignauiſſimi quique armis abiectis eorum gerendorum labori potiùs quam vulnerum (quæ inermibus, vtique facilius, & promptius ingeruntur) dolori cedant, plurimas ipſe maximáſque, ita, vt laboribus athleticis nunquam cederet omnium primus ab eo tempore quo Pythiis agonibus decertare cœpit, ſed inuictus in laboribus illis perduraret, de antagoniſtis non paucis, neque imbecillibus coronas reportarit, atque ad ſummam laborum, quos athletam ſubire oportebat ita peruenerit vt nullis voluptatibus, atq; deliciis quæ in hominum vitam incurrunt non modò frangi, ſed neque tentari potuerit. Verba optimi auctoris (vt eadem opera caſtigentur,) proferam vt ſoleo, prẹſertim verò quod non paſſim auctor ille alioqui caſtiſſimus & elegantiſſimus manibus eruditorum hominum teritur: *καὶ γὰρ ἐν τῷ πολέμῳ οἱ φαυλότατοι τὰ ὅπλα ῥίπτουσιν, οὐκ εἰδότες ὅτι γυμνοὶ μᾶλλον ἂν τιτρώσκοιντο, καὶ οὕτω μᾶλλον ἡττῶνται τοῦ κόπου, ἢ τῶν τραυμάτων, οὗτοι γὰρ οὗτοι εἶπεν ἀφοῦπερ ἤρξατο ἀγωνίζεσθαι· πυθοῖ πρῶτος μὲν ὢν ἴσμεν ἄνιππος διεγένετο, πλείστους καὶ μεγίστους στεφάνους ἀνελόμενος καὶ ἀνταγωνιστὰς, οὔτε φαύλοις, οὔτε ὀλίγοις χρησάμενος* &c. Vbi non dubito equidem, quin quum alibi[c] quoque de ipſo Melancoma ita ſcripſerit, vt ſignificaret *ὅτι τοσούτοις ἀνταγωνισταῖς. χρησάμενος καὶ οὕτως ἀγαθοῖς ὑπ᾽ οὐδενὸς ἡττήθη αὐτὸς δὲ ἀεὶ πάντας ἐνίκα*: itemque, *ὅτι αὐτῷ ὑπῆρξε μὲν κάλλος σώματος ὑπῆρξε δὲ ἀνδρεία καὶ εὐψυχία: ἔτι δὲ σωφροσύνη, καὶ τὸ ἀήττητον γίνεσθαι*: pro illo *ἄνιππος*, quod nihili eſt, cùm nihil rei pugilibus cum equis fuerit, *ἀήττητος* Dio ſcripſerit: ſicuti *ἀήττητον διαγίνεσθαι ἀντὶ τοῦ διατελεῖν* apud Plutarchum quoq; reperire eſt, quod ipſis Lexicographis non ignotum. Sequitur aliquanto poſt apud Dionem de athleticis huiuſmodi laboribus: *τοιοῦτος μέν τοι ὢν ἀθλίως ἐτελεύτησεν τῶν μὲν πόνων τῆς ἀθλήσεως ἐπὶ πλεῖστον ἐλθὼν τῶν δ᾽ ἐν τῷ βίῳ τερπνῶν οὐδενὸς πειραθείς*. Et poſteà quod noſtram illam caſtigationem aſſerit, & ſimul illuſtrat reliqua quæ antè propoſui ad laudes Melancomæ fortis adeò pugilis, vt non modò non antagoniſtis, ſed neque laboribus & voluptatibus vllatenus cederet, formoſi alioqui non minus quàm robuſti, ac nobili genere orti, omnia pertinentia, *ᾧ καὶ γένους ὑπῆρξε λαμπροῦ τυχεῖν, καὶ κάλλους, ἔτι δὲ ἀνδρείας, καὶ ἰσχύος, καὶ σωφροσύνης, ἃ δὴ μέγιστα τῶν ἀγαθῶν. τοῦτο γε μὴν θαυμαστότατον ἐν ἀνθρώποις ἀήττητον γενέσθαι οὐ μόνον τῶν ἀνταγωνιστῶν, ἀλλὰ καὶ πόνου καὶ καύματος καὶ γαστρὸς καὶ ἀφροδισίων· δεῖ γὰρ πρῶτον τούτοις ἀήττητον εἶναι τὸν μέλλοντα ὑπὸ μηδενὸς τῶν ἀνταγωνιστῶν ληφθήσεσθαι.*

a Ad Olymp. epiſt. 7. tom. 5. col. 910. Etſi placet maximū inducamus patientię certatorem.

b In Melācoma 1. fol. 197. Aldini libri.

c In Melancoma 2. fol. 199. pag. 2. & fol. 200.

Adhuc de athletica patientia actus potiſſimùm, è varijs auctoribus. Dio Chryſoſtomus intereà explicatus & correctus. D. Iacobi vnus & D. Pauli alter illuſtratus locus. Athletarum appellatio ad milites producta à Platone, Polybio atque Diodoro. Militiæ etymon. Malè, laborioſè è Seneca. Monachorum veterum in toto vitæ aſceticæ genere humilitas, patientia, conſtantia, ſimilis athleticæ, ex Epiphanio & Caſſiano.

CAP. VI.

AD iſtos labores athleticos pertinet hoc quoque quod Beatus alter Chryſoſtomus homilia 67. ad populum Antiochenum. Nullus athleta

athleta generoſus (ait)in ſtadio balnea quærit,aut mēſam cibis aut vino redundantem, hoc non eſt athletæ,ſed delicati: athleta namque pugnat puluere, oleo, ſolis ardore, ſudore largo, tribulatione, & anguſtia. Hoc eſt certaminis tempus & pugnæ,igitur & vulnerum & cruoris, & doloris:& in ſermone περὶ πρᾳότητος ad extremum: διόπερ χρὴ καρτερεῖν (ait & cætera) ἄτοπον γὰρ τοὺς μὲν γυμνικῶν ἀγώνων ἀθλητὰς καὶ κονιορτοῦ καὶ πληγῶν, καὶ τραυμάτων ἀνέχεσθαι πρὸς δόξαν κενὴν τὸν στέφανον οὐδενὸς ἄξιον βλέποντας. ἡμᾶς δὲ τοὺς ὑπὸ χριστοῦ στεφανοῦσθαι μέλλοντας μὴ καρτερεῖν ὀργῆς μηδὲ πάντα φέρειν γενναίως. Rurſum Seneca *Epiſt.*80. ad Lucilium,vbi de iis qui corpora in ſtadio exercebāt, quorúmq; lacertos & humeros ſpectatores mirabantur. Illud maximè reuoluo mecū(inquit)Si corpus perduci exercitatione ad hanc patientiā poteſt,qua & pugnos pariter & calces non vnius hominis ferat,qua ſolem ardentiſſimum in feruentiſſimo puluere ſuſtinēs aliquis & ſanguine ſuo madens diē ducat: quāto facilius animus corroborari poſſit vt fortunæ ictus inuictus excipiat,vt proiectus & cōculcatus exurgat D. Aug.*de patiēt.c.*4. Aut in agone certādo(ait)ſeu venādo, ſeu theatricum aliquid plauſibiliter exhibendo, magnos labores, doloréſque pertulerit,parum eſt quod populari vanitate nullis reprehenſionibus cohibetur:Sed inſuper extollitur laudibus. Vbi quod à Chryſoſtomo & à Seneca καρτέρησιν ſiue patientiam athletarum commendantibus de Solis ardore dicitur, hoc ipſe Cicero *in lib.de claris orator.* expreſſit ei perferendo impares fuiſſe inexercitatos athletas oſtendens his omnino verbis: Pugiles inexercitati etiam ſi pugnos & plagas Olympiorum cupidi ferre poſſunt,ſolem tamen ſæpe ferre non poſſunt:Iſtud ipſum lōgè anteà de ludicris ludorum apud Lacedæmonios exercitationibus, quas γυμνοπαιδείας vocant, Migillias Lacedæmonius apud Platonem[a] diſceptans pronunciarat,ſic ferè, ἔτι δὲ κἀν ταῖς γυμνοπαιδείαις δειναὶ καρτερήσεις παρ' ὑμῖν γίγνονται τῇ τοῦ πνίγους ῥώμῃ διαμαχομένων καὶ παμπολλὰ ἕτερα σχεδὸν ὅσα οὐκ ἂν παύσαιτό τις ἑκάστοτε διεξιών. Ad æſtum illum ardorémque ſolis in Olympico circa æſtiuum ſcilicet ſolſtitium celebrari (quemadmodum Benedictus Pererius[b] nuper oſtendit)ſolito agone tolerandum maxima opus athletis fuiſſe patientia olim ille profectò credidit homo Chius,qui ſeruo infenſus ſuo,nō in piſtrinum ſe minabatur ipſum dediturum, ſed Olympiam deducturum eſſe,multò aſperius ſupplicium ratus (vt videtur) eius qui apud Olympiam ſpectandi certaminis gratia ſolaribus radiis vreretur,quàm qui ad molendum piſtrino addictus foret: Id quod ab Æliano *lib.*8. *var.hiſt.cap.*15. his verbis relatum inuenio: ἀνὴρ χῖος ὀργιζόμενος τῷ οἰκέτῃ, ἐγώ σε (ἔφη) οὐκ εἰς μύλωνα ἐμβαλῶ ἀλλ' εἰς ὀλυμπίαν ἄξω· πολλῷ γὰρ ᾤετο πικροτέραν ὡς τὸ εἰκὸς εἶναι τιμωρίαν ἐκεῖνος ἐν ὀλυμπίᾳ θεώμενον ὑπὸ τῆς ἀκτῖνος ὀπτᾶσθαι ἢ ἀλεῖν μύλῃ παραδοθέντα. Quod ſi erat in ſpectatoribus verum, vt veriſſimum fuiſſe, vel iſta B. Chryſoſtomi[c] verba fidem indubitatam faciunt: Abſurdum enim fuerit alios in certaminibus Olympiacis quotidie à medio noctis vſque ad meridiē perdurare expectantes vt videant cui ceſſura ſit corona, nudoque capite excipere ſolis radios nec prius abſcedere quàm de certamine fuerit pronunciatum, nos verò nunc cùm certamen ſit non de tali corona ſed de corona immortali defatigari ac tædio affici. quanto magis laborare ab hoc æſtus ardoriſque incommodo pugiles aliíque athletæ

a Sub initiū lib. 1. περὶ νόμων, fol. 633. Stephanici exempl. De gymnopædia verò egit & Plutar. apophthegm. Laconi. fo. 368. vbi de Ageſilao.

b In de cōmunib. omnium rerum nat. princip. & affectio. li. 4. qui eſt de antiquis philoſoph. cap. 3. ex Herodoto imprimis in lib. 8. vbi de Xerxe qui ineunte æſtate maria trāſmiſit ad debellandā Græciam quo tēpore Græcos in celebrandis Olympicis ludis reperit. Reprehenſa Ioānis Lucidi opinione qui ludorū & Olympiadū quoq; initiū ad æquinoctium autumnale reiicit.

c In Orat. 2. aduerſus Iudæos col. 1002. vnde verba in rem aliam protuli libro huius Agoniſtici primo cap. 30.

debuerint, nemo non videt, cùm ipſos in mediam arenam deſcendere oportuerit: tametſi cæteris paribus non nego quin vehementius æſtu ſolis, atque ardore ſedentes quàm qui exercentur affici atque vti ſoleãt, cùm hoc diſertè Ariſtoteles *problem. ſect.* 38. *quæſt.* 6 his verbis tradat: διὰ τί μᾶλλον καίονται ὑπὸ τοῦ ἡλίου οἱ καθεζόμενοι τῶν γυμναζομένων, ἢ ὅτι οἱ ἐν κινήσει ὄντες ὥσπερ ῥιπίζονται ὑπὸ τοῦ πνεύματος διὰ τὸ κινεῖν τὸν ἀέρα, οἱ δὲ καθήμενοι οὐ πάσχουσι τοῦτο. Plato igitur *lib.* 4. *de Repub. fo.* 422. vbi dixit pugilem vnum ab arte athletica optimè inſtructum & exercitatum facillimè contra duos diuites homines & obeſos, ſed eius induſtriæ rudes & imperitos, depugnaturum: ſic ferè: εἷς πύκτης ὡς οἷόν τε κάλλιστα ἐπὶ τοῦτο παρεσκευασμένος δυοῖν μὴ πύκταιν πλουσίοιν δὲ καὶ πιόνοιν οὐκ ἂν δοκῇ σοι ῥαδίως μάχεσθαι: hoc quoque de illa æſtus & ſolis perpeſſione ſubdit, οὐδ᾽ εἰ ἐξείη ὑποφεύγοντι τὸν πρότερον ἀεὶ προσφερόμενον ἀναστρέφοντα κρούειν καὶ τοῦτο ποιοῖ πολλάκις ἐν ἡλίῳ τε καὶ πνίγει ἆρά γε οὐ καὶ πλείους χειρώσαιτ᾽ ἂν τοιούτους ὁ τοιοῦτος. Quo etiam pertinet quod Melancomam ipſum ita fuiſſe ab animo comparatum libro primo dixi (vt ea ne repetam, quæ ſuperiùs aliquantò, *ad extremum cap.* 5. *huius libri* ad rem eandem pertinentia vel quæ ſecundi libri octauo & viceſimo capite de pugilum iſtorum patiẽtia & conſtantia protuli) non vt ferire, aut ictus perferre generoſi eſſe athletæ duceret, ſed durare aliquandiu, non frangi manuum põderibus, nec defici ſpiritu, aut æſtui & ardori ſolis cedere, ſicuti Chryſoſtomus Dio *in Melancoma.* 1 *fol.* 196. *pag.* 2. *Aldini libri* memorat: τὸ δὲ ἀνέχεσθαι τοῦ χρόνου καὶ μήτε τοῦ βάρους τῶν χειρῶν (de cæſtibus & meilichis forſitan intelligit quæ manibus aptabantur) μήτε τοῦ πνεύματος ἐνδεῆ γίγνεσθαι μήτε τῷ καύματι ἄχθεσθαι τὸ δὲ ἐστι γενναῖον ὀρθῶς μέντοι ἔφη ὑπολαμβάνων (ſic enim malo quam ἀπολαμβάνων legere) & alio loco, *Melancoma* 2. *fo.* 200. τοῦ δὲ ἐπειγόμενον ὡς οἷόν τε τάχιστα νικῆσαι καὶ παίοντα καὶ συμπλεκόμενον αὐτὸν ἡττῆσθαι τοῦ καύματος καὶ τοῦ χρόνου.

Eò inſuper eſſe referendum cenſeo, quod vehementiſſima tempeſtate, anni per totam diem à Melancoma ſæpenumero depugnatum, paulò antè dixerat: πολλάκις γὰρ δι᾽ ὅλης τῆς ἡμέρας ἠγωνίζετο ἐν τῇ σφοδροτάτῃ ὥρᾳ τοῦ ἔτους. Degeneres quidem animi athletas in gymnaſiis & palæſtris verſari ibíque luctari ac ventilare & vmbratili pugna decertare ſolitos, in ſtadium autem ideò prodire plæróſque noluiſſe quod ſolis æſtum ictuſque ac vulnera refugerent ab ipſo Dione *in Sermo.* 32. πρὸς ἀλεξανδρεῖς traditur his admodum verbis: καὶ ὁμοίων τοῖς ἀγεννέσι τῶν ἀθλητῶν οἳ τὰς παλαίστρας ἐνοχλοῦσι καὶ τὰ γυμνάσια χειρονομοῦντες καὶ παλαίοντες εἰς δὲ τὸν στάδιον οὐκ ἐθέλουσιν ἰέναι τὸν ἥλιον καὶ τὰς πληγὰς ὑφορώμενοι. Quod enim de Sole ait ad æſtum illum ardorémque refero, quem idem auctor alibi τοῦ καύματος appellatione deſignauerat, ſicuti anteà oſtendi. Atque ad hanc athletarum in omni genere certaminis præſertim pugilatus, & pancratij, ſed & curſus patientiam, per quam ad victoriæ præmium, cum gloria coronam peruenirent: Equidem valde fallor niſi D. Iacobus *Epiſtol. Cath. cap.* 1. *ver.* 1 4. *&* 12 aſpexerit, quo loco, poſteaquam de patientia in tentationibus diſſeruit poſteà ſic infit, μακάριος ἀνὴρ ὃς ὑπομένει πειρασμὸν ὅτι δόκιμος γενόμενος λήψεται τὸν στέφανον τῆς ζωῆς &c. quod etiam ſuadet illud δοκίμου vocabulum de quo ſtatim *cap.* 13. *huius libri* plenius dicturi ſumus, cùm de athletarũ probatione verba faciemus. De D. Paulo neutiquam.

tiquam dubitare iſta ipſius verba ſinunt, ex Epiſtolę ad Hebręos, *cap.*12. *verſ.*11. δι' ὑπομονῆς τρέχωμεν τὸν προκείμενον ἡμῖν ἀγῶνα. Et poſteà πᾶσα δὲ παιδεία πρὸς μὲν τὸ παρὸν οὐ δοκεῖ χαρᾶς εἶναι, ἀλλὰ λύπης ὕστερον δὲ καρπὸν εἰρηνικὸν τοῖς δι' αὐτοῖς γεγυμνασμένοις ἀποδίδωσι δικαιοσύνης. Vbi rectè εἰρηνικὸν pacificum fructum, ſeu præmium, tanquam exercitatio ipſa & patientia. (ad quam illa δι' ὑπομονῆς λύπης & item γεγυμνασμένοις vocabula pertinent athletica) pugnæ cuiuſpiam bellicæ, ſiue militaris (quando à malo militiam veluti malitia κακία ſiue κάκωσις afflictio doloríſque ac laborum perpeſſio quædam ſit, appellatam ſcio: qua de re noſtram ante aliquot annos[a] opinionem togatis auditoribus explicãdo Vlpiano iuxta id quod Annæus Seneca[b], Male à populo ſolere dici, durè aſperè laborioſè auctor eſt, manifeſtam feci) ſpeciem atque imaginem præferat. Et ſanè præfert, quamuis enim pleríſque rebus inter ſe militaris vitæ ratio ab athletarum inſtituto diſtet: ſicuti dictum à nobis affatim fuit huius libri cap. tertio: attamen vel ob ictum, & laborum aſſiduam atque ab exercitatione inuictam (vt ita loquar) patientiam, inter vtróſque nõ paruam ſimilitudinem intercedere nemo non videt: quamobrem & à Platone milites, athletas bellicos, ſiue militares nuncupatos ibidem docui: quem imitatus Polybius *lib.*1.*fol.*3. Romanis militibus propterea nomẽ athletarum & quidem verorum tribuit: quo loco ῥωμαῖοι τυῤῥηνοὺς μὲν καὶ σαννίτας ὑφ' αὐτοὺς πεποιημένοι τοὺς δὲ κατὰ τὴν Ἰταλίαν κελτοὺς πολλαῖς μάχαις ἤδη νενικηκότες. τότε πρῶτον ἐπὶ τὰ λοιπὰ μέρη τῆς Ἰταλίας ὥρμησαν οὐχ ὡς ὑπὲρ ὀθνείων ἐπὶ δὲ τὸ πλεῖον ὡς ὑπὲρ ἰδίων ἤδη καὶ καθηκόντων σφίσι πολεμήσοντες ἀθληταὶ γεγονότες ἀληθινοὶ τῶν κατὰ τὸν πόλεμον ἔργων, ἐκ τῶν πρὸς τοὺς σαννίτας καὶ κελτοὺς ἀγώνων: Et poſteà, *fol.* 25. *eodem lib.* exercitatione perductos Romanos ad rei nauticæ peritiam laborúmque ipſius patientiam, nautas athletas effectos à Lutatio qui cum claſſe in Siciliam appulerat ſcribit, ἀλλ' ἀν' ἑκάστην ἡμέραν ἀναπείρας καὶ μελέτας ποιῶν τοῖς πληρώμασιν οἰκείως τῆς ἐπιβολῆς, τῇ δὲ λοιπῇ τῇ κατὰ τὴν δίαιταν ἐπιμελείᾳ προσκάρτερον ἀθλητὰς ἀπετέλεσε πρὸς τὸ προκείμενον ἐν πάνυ βραχεῖ χρόνῳ τοὺς ναύτας: & alio loco, *lib.*2.*fol.*43. Romanos continuis aduerſus Gallos præliis, ac pugnis aſſuefactos, deinde aduerſus Pyrrhum atque Carthaginiẽſes fortius dimicaſſe ſignificans perfectos bellicorum operum athletas euaſiſſe tradit his omnino verbis, τοῦ γὰρ κατακόπτεσθαι συνήθειαν ἐσχηκότες ὑπὸ γαλατῶν οὐδὲν ἠδύναντο δεινότερον ἰδεῖν οὐδὲ προσδοκῆσαι τῶν αὐτοῖς ἤδη πεπραγμένων. ἐξ ὧν πρός τε πύῤῥον ἀθληταὶ τέλειοι γεγονότες τῶν κατὰ πόλεμον ἔργων συγκατέστησαν &c. Nec multo aliter Diodorus Siculus *lib.*18. *Bibliothec.fo.*632. niſi quod prætermiſſo τῶν ἀληθινῶν vel τελείων vocabulo Leoſthenem Athenienſium iuſſu conſcripſiſſe exercitum, milites autem, qui ex eorum numeris qui ſub Dario & Satrapis ſtipẽdia cum mererent multis magníſq; præliis committendis interfuerant lectos, bellicorum operum athletas extitiſſe præclara in re militari facinora perfeciſſe memorat, ἐστρατευμένοι γὰρ κατὰ τὴν ἀσίαν πολὺν χρόνον καὶ πολλῶν καὶ μεγάλων ἀγώνων μετεσχηκότες ἀθληταὶ τῶν κατὰ τὸν πόλεμον ἔργων ἐγεγένηντο. Vt athletæ gentiles vt milites iſti ſeculares ita Chriſtiani aſcetæ veri ac iuſti milites diutina in cœnobiis velut palæſtris quibuſdam aſceſi ſeu exercitatione (de qua ſuperiore libro[c] verba fecimus iam inde ab ipſo eccleſiæ naſcentes initio[d], inediæ ſitis nuditatis laborúmque cum iniuria ſæuientis ipſius anni tem-

a Annò Chriſti 1588. arreſtis generalibus in Curia ſuprema Tholoſana ſub feſtũ Natalitiorum Chriſti pronuntiatis in ſolemni purpura.

b Epiſt.81. cuius initiũ Deſij iam te: vbi, Malè mihi eſſe malo (inquit) quã molliter. Male nunc ſic excipe, quẽadmodum à populo ſolet dici, durè, aſperè, laborioſè.

c Cap.28. li. 2. de duritia & patientia vitæ monaſticæ præter quæ attigi ſ. cap. 3. ad extremum, etiã vide B. Ioan. Chryſoſt. homil. 13 in cap. 5. epiſtol. 1. B. Pauli ad Timoth. in Ethico fol. 31. & 32. Græci lib. & homil. 59. ad popul. Antioch. co. 339. Lat. verſionis itẽ de monaſtica tõſura & veſte vitáque monachorũ angelica multũ egimus lib. 3. Semeſt. ca. 21.

d Videſis quæ ad Theleſphori pontificatum de Marco Euangeliſta ex Hieronymo de Chriſtianis primitiuis apud Alexandriam ex Philone Iudæo Genebrardus doctiſſ. ſub ann. Chriſti 139. ſcrib. in chronicis f. 381. & ſub ann. Chr. 426. fo. 442.

peſtatis omnium tolerantiã atque in humilitate perfecta imperturbatæ mentis conſtantiam(vt cum Caſſiano loquar)immobilémq; patientiæ firmitatem ſibi comparare vt in eremo denique degere atque ad cœleſtem ex anachoretarum diſciplina & angelicam vitam peruenire poſſent, omni ratione nitebantur. Ideo Epiphanius in Phyſiologo [a] Aquaticæ ranæ pſeudomonachum qui ſe in iſta cœnobitarum palæſtra non exerceret, verum autem hoc eſt aſcetam monachum qui conſtanter omnia perferendo duraret, ranę terreſtri comparans, poſtcaquàm dixit, ὅτι ὁ ξηροβάτραχος δέχεται τὸ θερμὸν τοῦ ἡλίου (hanc rationem ſecutos generoſos athletas iſto ſermone comprobauimus) τούς τε πάγους ὄμβρους ἀνέμους καὶ χειμῶνας καὶ πάντα ὑπομένει οὐδαμῶς τε ἀπειρηκώς ἐστιν: ſubdit illicò quę ſequuntur, οὕτω καὶ οἱ μοναχοὶ οἱ μὴ ἀσκούμενοι οὐχ οἷοί τε ἔσονται ὑπομένειν πεῖναν, δίψαν, γύμνωσιν, ἐγκράτειαν καὶ χαμαικοιτείαν: οἱ δὲ ἐνασχολούμενοι ἥδιστα νηστεύουσι καὶ πάντα φέρουσι. Ideo Piamon abbas apud Ioan. Caſſianum in collationibus [b]. Quoniam de optimo genere monachorum (inquit) video vos profeſſionis huius arripuiſſe principia, id eſt de laudabili cœnobiorum palæſtra ad excelſa faſtigia anachoreticæ tendere diſciplinæ humilitatis patientiæque virtutem quam vos illic didiciſſe non dubito, vero ſectamini cordis affectu & alio poſteà loco idem Caſſianus, Quo pacto (ait) imperturbatæ mentis conſtantiam & immobilem patientiæ poterimus apprehendere firmitatem, qui ipſas quodammodo ſcholas & exercitationis huius palæſtram in qua ad plenum erudiri ac perfici principia noſtra debuerant, intempeſtiuè intermiſſa cœnobij conuerſatione dereliquimus.

[a] Cap. 22. περὶ τοῦ ξηροβατράχου.

[b] Collat. 18. cap. 11. f. 487. & collat. 19. cap. 11.

Arida ſaginatio Athletarum apud Tertullianum, qui fortean caſtigatur. Exercitatio eorum in proagonibus & in ipſis ſtadijs Perpeſſio *ictuum periculoſorum athletica. Vlpiani animaduerſus locus & illuſtratus.* Plutarcho, *Euſtathio*, Philoſtrato *adhibitis. Athleta poſt obitum coronatus.*

CAP. VII.

FVIſſe igitur quandam athletarum ſaginationem verum eſt vt ſuperiùs dixi: ſed eam talem vt aridam vocare Tertullianus *in de pallio*, non dubitauerit, quo loco, vnde gentium in prouinciis meliùs exercitis, quas natura agro potiùs eluctando commodauit, ſtudia palæſtrę (vereor vt ſtadia potiùs hic auctor ſcripſerit, qui & in Scorpiaco ſtadij ſenectutem dixit, ac τὸ palæſtræ ſit à gloſſemate: quanquàm vulgatam ſtare lectionem video) malè ſeneſcentia & caſſum laborantia & lutea vnctio & puluerea volutatio & arida ſaginatio. Fuiſſe autem exercitationem valde laborioſam, qua propter gloriam, athletarum ipſorum corpora torquerentur: non tantùm ἐν τοῖς προαγῶσιν illis quorum eo quem antè citauimus loco D. Baſilius mentionem facit: aſpiciens (vt arbitror) ad exercitationes illas, quibus per dies admodum triginta in ipſa Elide, cùm inſtarent Olympia, ſoliti athletæ operam dare (qua de re apud Philoſtratum *extremo lib. 5. de Apollonio*, ita ferè ſcriptum, ἠλεῖοι τοὺς ἀθλητὰς ἐπειδὰν ἥκῃ ὀλύμπια γυμνάζουσι ἡμερῶν τριάκοντα ἐν αὐτῇ τῇ ἤλιδι καὶ ξυναγαγόντες αὐτοὺς ὁ μὲν δελφὸς ὅτε πύθια, ὁ δὲ κορίνθιος ὅτε ἴσθμια, ἴτε φασὶν & cæt. quæ antè retuli) verùm etiam in ipſo certaminis publici loco: vbi, corporis

poris tum aliis laboribus, tum verò etiam aliquo onere ferundo exercendi gratia, occupatos antiquitus athletas, Mercurialem doctiſſimum, *lib.2.de re gymnaſt.vbi de halteribus,* auctores alij, me inſuper B. Ioannes Chryſoſtomus docuit, quem ſæpe in hoc opere agoniſtico laudandum habui. Verba eius hæc ferè ſunt[a], Nam ſi aduerſitatem ſuſtuleris, & præmiorum cauſam tollas neceſſe eſt. Nonne & certatores ſpectaſti, qui exercendi ſe gratia vel vtres arena complent & geſtant? quod tamen vt agas, haud ſanè neceſſarium fuerit.

a In ſermone de charitate quæ cuncta dirigit & perficit tom. 5. col.684. editionis Niuellia ann.81

In ipſo quinetiam agonis articulo non pati modò illatos ictibus atque vulneribus dolores, ſed & obſtinatione quadam animi ſeu virtutis, ſeu gloriæ cauſa (ſicuti poſt Senecam noſter Vlpianus[b] loquitur) tum cicatricum deformitatem, dentium, oculorúmque excuſſionem, luxationem, effracturámque oſſium perferre: immò vitæ plerúmque ipſius diſcimen athletas olim ſubire ſolitos, præſertim pugiles, atque pancratiaſtas Epei Homerici verba illa quæ ſuperiore tractatu propoſui manifeſtum faciunt: & inſuper iſta Euſtathij *ad Iliad.ψ. fol.*1323. ad Homerum eo ipſo loco adnotatio comprobat: *τηρητέον δὲ καὶ τὸ ἐπικίνδυνον τῆς πυγμαχίας ἀεὶ τοιαύτης οὔσης· πολλοὺς γὰρ τῆς κατὰ φύσιν σωματικῆς ἁρμονίας παρέλυεν.* Præterea iſti de crepantibus ſub pugno (vt verbo Senecæ[c] vtar) Amyci & Pollucis pugilatu decertantium dentibus apud Apollonium Rhodinum verſus commonſtrant,

b l. qua actione. §. ſi quis in colluctat. D. ad l. Aquil.

c Epiſto.13. vnde verba proponam .j. cap.14. huius libri.

--ὣς τοῖσι παρήϊτ' ἀμφοτέρωθεν
καὶ γένυες κτύπεον. βρυχὴ δ' ὑπετέλλετ' ὀδόντων
ἄσπετος, οὐδ' ἔλληξαν ἐπισταδὸν οὐτάζοντες
ἔστε περ οὐλοὸν ἆσθμα καὶ ἀμφοτέρους ἐδάμασε.

Et poſteà,

κόψε μεταΐγδην ὑπὲρ οὔατος ὀστέα δ' εἴσω
ῥῆξεν ὁ δ' ἀμ' ὀδύνῃ γνὺξ ἤριπεν.--

Ac denique illud quod è Rhodiaco Dionis Chryſoſtomi, libro ſecundo attuliſſe me de præmiis hieronicarum agentem memini *ὅτι τὸν ὀλυμπιάσι στέφανον ἐλάϊνον ὄντα πολλοὶ προτετιμήκασι τοῦ ζῆν* &c. *ὅτι μὴ ῥᾳδίως μηδ' ἐπὶ μικρῷ δίδοται.* Quamobrem ſi in colluctatione vel pancratio, vel pugiles dum inter ſe exercentur, alius alium occiderit in publico certamine Vlpianus ceſſare Aquiliam reſpondit, hoc addito, Quia gloriæ cauſa & virtutis, non iniurię cauſa damnum datum videtur. Alioqui cùm iura de iis quæ *ἐκ παραλόγου* accidunt conſtitui non ſoleant, ſed de iis quę *ἐπὶ τὸ πλεῖστον* (*τὸ γὰρ ἅπαξ ἢ δὶς παραβαίνουσι οἱ νομοθέται* quemadmodum Theophraſto in teſtem adhibito *l.*4. 5. 6. *D.legib.* noſtri docuerunt) ſi perraró, nec frequenter, ac facile cædes in iſtiuſmodi certaminibus admittebatur, nihil fuit cur ea de re Iuriſconſultum ſcribere ad edictum & reſponſa dare oportuerit. Ac notum quidem eſſe Plutarchus alicubi ſignificat, olim ſingulare certamen apud Piſam fuiſſe celebratum: in quo etiam victus, aut ſe dedens, cedénſque necaretur: cuius hiſtoriæ licet auctorem prodere ſe non poſſe dicat, veram tamen illam eſſe fas eſt ex eo coniicere, quod iſtam conſuetudinem ea quam ante memoraui lege tolli fuerit neceſſe, ſic etenim Plutarchus *in fin. Quæſt.* 2. *lib.* 5. *Sympoſ. problem.* *ὅτι πάλαι καὶ μονομαχίας ἀγὼν περὶ Πῖσαν ἤγετο μέχρι φόνου καὶ σφαγῆς τῶν ἡττωμένων καὶ ὑποπιπτόντων μή με πάλιν ἀπαιτεῖτε τῆς ἱστορίας βεβαιω-*

τὴν κἂν διαφύγῃ τὴν μνήμην ἐν οἴνῳ τὸ ὄνομα καταγέλαστος γένωμαι. De Arrichione igitur pancratiaſta, qui poſt mortem quam in ipſa victoria Olympiæ oppetierat, coronatus fuerit, Philoſtratus[a], ἐς αὐτὰ ἥκεις ὀλύμπια (inquit) καὶ τῶν ἐν ὀλυμπίᾳ τὸ κάλλιστον· τουτὶ γὰρ δὴ ἀνδρῶν τὸ παγκράτιον στεφανοῦται ὁ δὲ αὐτοῦ ἀρριχίων ἐπαποθανὼν τῇ νίκῃ: καὶ στεφανοῖ αὐτὸν ουτοσὶ ἑλλανοδίκης: Et poſteà μεγάλου γὰρ δὴ αὐτοῦ ὑπάρχοντος τοῦ δὶς ἤδη νικῆσαι τὰ ὀλύμπια μεῖζον τοῦτο νυνὶ ὅτι καὶ τῆς ψυχῆς αὐτὰ κτησάμενος ἐς τὸν τῶν ὀλβίων πέμπεται χῶρον αὐτῇ κόνει. Et ad finem ὁ δὲ ἀρριχίων ὅσα οἱ νικῶντες γέγραπται καὶ γὰρ τὸ αἷμα ἐν τῷ ἄνθει καὶ ὁ ἱδρὼς ἀκραιφνὴς ἔτι καὶ μειδιᾷ καθάπερ οἱ ζῶντες ἐπειδὰν νίκης αἰσθάνωνται. Verus Arrichion atque perfectiſſimus athleta Chriſtus liceat enim mihi Deum verum cum bona ipſius quam imploro venia, quâ homo eſt, cum homine licet pagano comparare, qui ſe ſub ſerpentis & hirci brutorum animalium figuris à digito Dei ſancto ſpiritu ſignificari atque oſtendi in ſacroſanctis vetuſti teſtamenti libris voluit) morte ſua lethiferum vulnus diabolo forti armato illi aduerſario inflixit, deiectúmque turpiter atque afflictum ſolo pancratiaſtes optimus ſuperauit: quemadmodum ſimilitudine ab athletis deducta B. Ioannes Chryſoſtomus[b] his omnino verbis explicat. ἐκεῖ τὴν πληγὴν ἔλαβεν ὁ θάνατος ἀπὸ σώματος. νεκροῦ τὴν καιρίαν λαβών. καὶ καθάπερ ἀθλητὴς νομίζων τὸν ἀντίπαλον βεβληκέναι καιρίαν λαμβάνει πληγὴν οὕτω δὴ καὶ οὗτος δείκνυσιν ὅτι τὸ μετὰ παῤῥησίας ἀποθανεῖν αἰσχημοσύνη ἐστὶ τοῦ διαβόλου quibus vtique verbis illa D.Pauli exponuntur καὶ αὐτὸ (τὸ χειρόγραφον) ἦρκεν ἐκ τοῦ μέσου προσηλώσας αὐτὸ τῷ σταυρῷ ἀπεκδυσάμενος, τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ἐξουσίας ἐδειγμάτισε παῤῥησίᾳ θριαμβεύσας αὐτοὺς ἐν αὐτῷ.

a Lib.2.εἰκόνων in Arrichione: de quo cætera protulimus libro primo ſub init. vbi de pancratio in cap.8. & vide quæ in hanc rem ipſam è Pauſania ſcribo inferiùs cap. 22. ad finem.

b Homil.6. in cap.2. epiſtol. D.Pauli ad Coloſſ. Idē Chryſoſt. homil. 1. in ſymbolum. apoſtol. 629. col. Moriendo mortem occidit, leo de tribu Iuda, Rugientē leonem ſuperauit.

Nudos athletas decertaſſe. Leges Athleticæ. Aeliani de Oricadmo locus cuius interpretatio notatur in marg. Lex de non occidendo aduerſario. Platonis de ipſa expenſus locus & forte caſtigatus. Qui morderent in decertando eos κακομαχεῖν *dictos. Plutarchus de pugilatu expoſitus, interpretibus notatis Agonibus Muſicis ſuæ leges. Athletæ liberi nec famoſi aut notati, ſed & exploratæ virtutis. Quamobrem athletis tributa immunitas.* πάλη *apud Platonem, notato ipſius interprete. Ioannis Caſsiani de athletis locus vnde legis vnicæ (de athletis petita explicatio. Puerorum certamen etiam in ſtadio. Plutarchi locus illo Caſsiani adhibito expoſitus: eiúſque interpres Xylander notatus. Equorum agitatores pueri cum viris commiſsi curulibus ludis, ſicuti gymnicis* Pythys *athletæ.*

CAPVT. VIII.

PRæter iſtas continentię tam à cibis, potúque quàm à Venere laudes, ſine quibus coronari athleta non potuit, decertare ipſum nudum quidem ex lege, aut more ſacri agonis oportuit: vnde illa ἀποδῦναι καὶ ἀπογυμνάσασθαι apud Thucydidem ſicuti Pollux Onomaſtico *d.cap.* 30. *col.*190.*lib.*3. notat: ſed ita vt pudor & honos oculis ſeruaretur: non ſine ſubligaculo igitur, quod antè *lib. proxi. ſuper. capite* 2. & 4. admonui. Nec dubito quin aliæ prætereà quæpiam gymnici certaminis leges fuerint ſecundum quas agonem ipſum obiri oportuerit. Quamobrem apud Cornelium Celſum ita ſcriptum, *lib.*1.*ca.*2.*fol.*19. Ac ne his quidem athletarum exemplo, vel certa eſſe lex, vel immodicus eſſe labor debet. Atque ab iis legibus celebratum in veterum libris Oricadmum quendam reperio, cui Siculi qui dicitur luctæ modi, ac rationis inuentio tribuitur: de quo ita Ælianus[c] alicubi, ὅτι ὀρίκαδμος πάλης ἐγένετο νομοθέτης καθ'

c Lib.11.variar.hiſt.cap. 1. vbi pro lucta interpres pugilatū neſcio quāobrē reddidit.

καθ' ἑαυτὸν ἐπινοήσας τὸν Σικελὸν πρότερον καλούμενον τοῦ παλαίειν. Cùm autem luctæ, cæteræque itidem palæſtræ (quam πάλης appellatione deſignatam alibi vt pugilatum, & alias etiam exercitationes comprehendat libro I. admonui) legibus quid non facere, aut pati victorem oporteret, eius præfecti aut etiam agonothetæ conſtituerent: quódque legitimum palæſtritæ, athletæ, ſiue agoniſtę opus eſſet, aut contrà. ſicuti Plato[a] me docuit, his verbis, ἃ δὲ τὸν μὴ παθόντα ἢ ποιήσαντα (ſic malo cum ſcholiaſte abſque abnutiuo legere) δεῖ νικᾶν καὶ εἰς ὁπόσα καθάπερ νῦν ἐν τῇ πάλῃ διενομοθετήσαντο οἱ περὶ τὴν πάλην αὐτὴν, τί τε καλῶς παλαίοντος ἔργον καὶ μὴ καλῶς, ταὐτὸν δὴ καὶ τοὺς περὶ ὁπλομαχίαν ἄκρους παρακαλοῦντας χρὴ τούτῳ συννομοθετεῖν κελεύειν, τίς νικᾶν ἄρα δίκαιος περὶ ταύτας αὐτὰς μάχας ὅτι μὴ παθὼν, ἢ δράσας & ſtatim διαθεμένους ἂν περὶ τούτων νόμους, τῷ κάλλιστα ἀποδιδόντι τὰ περὶ ταῦτα νόμιμα τὰ γέρα καὶ τὰς νίκας διανέμειν. In iis hæc fortaſſe fuit, Vt ne quis in colluctatione vel pugilatu antagoniſtam ſtudio, deditáque opera conficeret, ac peremptum vellet: alioqui ne victor coronaretur: etiam ſi cædis illatæ, argui aut damnum datum ſarcire cogi (tradente hoc ipſum, vti dixi, Vlpiano) minimè potuerit. Iuxta quam legem Hicco Epidaurio ſuperato & interempto in pugilatu, damnatum ab Hellanodicis Aſtypalæeum Cleomedem, atque victoriæ præmio mulctatum præ dolore deſipuiſſe, hoc eſt è poteſtate mentis exiiſſe, circa Olympiadem LXXI. à Pauſania *lib.* 2. *Eliacôn fo.* 146. *Aldi. libri* relatum eſt. Atque hanc quidem Platoni *lib.* 9. *de legib. fol.* 865. legem placuiſſe video, vt qui in publico certamine, vel alioqui in bello exercitationéve bellica, quæ iuſſu magiſtratus fieret, amicum antagoniſtam nolens interfeciſſet, is ab illatæ cædis culpa, & crimine immunis eſſet: vbi cùm de pœna fuerit dubitatum, & lege ad dubitationem tollendam opus fuiſſe legiſlator viderit, qui de præmio victoriæ nihil cauit, ipſum omnino interfectori denegaſſe, ac velut abiudicaſſe cenſendus eſt. Cuius hæc in eam rem verba eſſe memini, quæ conſiderari, vt oportet, cupio, εἴ τις ἐν ἀγῶνι καὶ ἄθλοις δημοσίοις ἄκων εἴτε παραχρῆμα εἴτε καὶ ἐν ὑστέροις χρόνοις ἐκ τῶν πληγῶν ἀπέκτεινέ τινα φίλον (hîc Amici verbum nequaquàm ocioſum exiſtimes, cùm eius coniectura fraudis, inſidiarum maleuolentiæ, omníſque inferendæ cædis voluntatis excludatur ſuſpicio) ἢ κατὰ πόλεμον, ὡσαύτως ἢ κατὰ μελέτην τὴν πρὸς πόλεμον ποιουμένων ἄσκησιν, τῶν ἀρχόντων ψιλοῖς σώμασιν, ἢ μετά τινων ὅπλων ἀπομιμούμενοι τὴν πολεμικὴν πρᾶξιν, καθαρῶς (vbi hunc equidem articulum ſuperuacaneum, & è ſequentibus deſumptum crediderim) κατὰ τὸν ἐκ Δελφῶν κομισθέντα περὶ τούτων νόμον ἔστω καθαρός.

Nec tantum interficere ſed vel mordere aduerſarium quod leoninũ, atque adeò belluinum, aut ferinum fuit prohibebant athleticæ, ſiue gymnici certaminis leges, ſiue quis pugilatu, ſiue lucta, ſiue ipſo pancratio decerneretur: & qui hoc faceret is adeò κακομαχεῖν dicebatur Lucianus Demonacte[b] ἐπεὶ μέντοι πολλοὺς τῶν ἀθλητῶν ἑώρα κακομαχοῦντας καὶ παρὰ τὸν νόμον τὸν ἐναγώνιον ἀντὶ τοῦ παγκρατιάζειν δάκνοντας ἐκ ἀπεικότως ἔφη τοὺς νῦν ἀθλητὰς οἱ παρομαρτοῦντες λέοντας καλοῦσιν. Quod autem ita cęſtibus armatas pugilum & reuinctas manus, vt non modo Lethale vulnus inferre non poſſent, aduerſariúmque perimere: verum etiam quo mollior, leniórve Ictus minus læderet atque offenderet, quiſpiam ex eo colligere ſe merito poſſe duxerit, quod Plutarchus[c] in hæc verba ſcribit, τῶν

a Lib 8. de legib fo. 833. libri à Stephano excuſi, & fo. 834.

b In eius vita, vide quæ ſcribo 3. cap. 21. & lib. 1. cap. 12.

c ἐν πολιτικοῖς παραγγέλμασι ad extremum, f. 1476. lib. Stephan. tom. 3. opuſc.

μὲν γὰρ ἐν ταῖς παλαίστραις διαμαχομένων ἐπισφαίροις περιδέουσι τὰς χεῖρας ὅπως εἰς ἀνήκεστον ἡ ἅμιλλα μηδὲν ἐκπίπτῃ μαλακὴν ἔχουσα τὴν πληγὴν καὶ ἄλυπον non ita eſt, Equidem ipſum de pugilatu in palæſtricis exercitationibus, non in ſtadiis, vbi coronæ cauſa decertabatur exhibito loquutum verius arbitror: quod in Phorbante Philoſtrati citãs ipſum Viginarius doctiſſimus minimè viſus aduertere: ſicuti Latinus etiam interpres, qui verba Plutarchi Græca his Latinis olim reddidit, Iam lucta, cęſtibúſque certantium manus loris vinciri leniter, & pauxillum prohiberi conſueuit &c. vbi cum iſta leniter & pauxillum prohiberi, de ſuo addiderit, tum illud iam lucta peſſimè ſcripſit, pro in palæſtris quippe, aut quid eiuſmodi: non enim cæſtuum, aut meilicharum vſus in lucta etiam publica quẽadmodum libro primo docui. In curſura etiam proditorium exiſtimatũ, atque adeo prohibitum coniicio, ſi quis aduerſarium præcurrere ſineret, ita vt ipſum à tergo perſecutus, quapiam ratione læderet. Pollux e-
a d.cap. 30. col. 188. vbi *περὶ δρόμου.* tenim alicubi [a], *τὸ μέντοι προδρομεῖν ἑαυτὸν ἐπιδιώκειν ὅπερ ἐν ταῖς σφοδρομαχίαις γίγνεσθαι προδοσία ἐγένετο*: qua de re inferius vbi de athletarum probatione diſſeretur è Cicerone, Luciano atque Homero, etiam, & ad ipſum Euſtathio dicturi ſumus ſi Deus dederit. Nam & in agone Muſico certas fuiſſe itidem leges Tacitus *ſub init. lib.* 10. *annal.* indicat, vbi de Nerone, Ingreditur theatrum (ait) cunctis cytharæ legibus obtemperãs ne feſſus reſideret, ne ſudorem niſi ea quam indutui gerebat veſte detergeret, vt nulla oris, aut narium excrementa viderentur: poſtremò flexus genu, & cætum illum manu veneratus ſentẽtias iudicum operiebatur
b Nerone cap. 24. ficto pauore. Suetonius [b] quoque de illo ipſo: In certando verò ita legi obedierat (inquit) vt nunquam excreare auſus, ſudorem quoque frontis brachio detergeret.

Tum verò eſſe liberum athletam, bonæque exiſtimationis, non famoſum, aut notatum oportuit: Sed & antequam coronaretur multas victorias in gymnaſij Ephebæo ita de iuuenibus æmulis reportaſſe, vt ex-
c l. vnica. C. de athlet. lib. 10. ploratæ virtutis haberetur. Quo aſpexiſſe iſtius reſcripti [c] auctores principes videntur, cum hoc exigunt, vt immunitatem conſequuturus, ita per omnem ætatem cum coæuis decertauerit, ſuæque virtutis ac roboris præ illis à puero ſpecimen apud athlotetas ediderit, ſéſéque approbauerit: vt ſi non periodo victorem ſe poſſit dicere, attamen tribus agonibus ſuperior extiterit, & poſt multas in gymnaſio victorias deinde in amphitheatro, circo vel ſtadio, in totius populi, ludorúmque curatoris, & ſacerdotum prouincialium, atque athlothetarum conſpectu, nõ ambitioſè, aut corruptis antagoniſtis, ſed ſuo merito tertiùm coronatus fuerit. Nempe qui exercitationem iſtam athleticam tandiu ſuſtinuerit, viriliterque ac ſtrenuè ipſa ſit perfunctus, huius non modò corpus ſed animum quoque ad patientiam, virtutémq; omnem bellicam, egregiis militibus pro Repub. depugnaturis maximè neceſſariam, erigi atq; incrementum accipere, ipſo Plutarcho ita prædicante, ac teſtimonium
d Libro 8. Sympoſ. problem. quæſt. 4. præbente, creditur: è cuius Sympoſiacis quęſtionibus [d] iſta ſuperiore tractatu protuliſſe me recordor, *ὅτι οἱ ἐρρωμένως ὑπομένοντες τὴν ἄσκησιν, οὐ μόνον τοῖς σώμασιν, ἀλλὰ καὶ τοῖς φρονήμασι ἐπαίρονται καὶ αὔξονται*: quam eſſe huius reſcripti rationem (vt vulgo noſtri legum magiſtri vocant) decidendi aptiſſimam, atque veriſſimam: quatenus certè athletis immu-

nitatis

nitatis priuilegium conceditur, equidem cenſeo. Nam luctæ quidem genus, cum ex omnibus motibus, maximè bellicæ, pugnæ cognatum, atque affine ſit: ideò non pugnandi quidem rationi propter luctam dare operam: ſed è contrario luctæ, propter pugnam oportere ab Athenienſi hoſpite illo apud Platonem[a] traditur: ſic ferè, ὅτι τῇ πολεμικῇ μάχῃ πασῶν κινήσεων ὄντως ἐστὶ ξυγγενὴς πολὺ μάλισθ' ἡμῖν ἡ τοιαύτη πάλη, καὶ δὴ καὶ ὅτι δεῖ ταύτην ἐκείνης χάριν ἐπιτηδεύειν. ἀλλ' οὐκ ἐκείνην ταύτης ἕνεκα μανθάνειν. Vbi equidem πάλης vocabulo & pugilatum, & pancratium, latiſſima ſignificatione, immò multò etiam potiùs quàm luctam deſignari cenſeo, ídque mihi denegauerit nemo, qui potiſſimum eos expenderit locos, quos in eam rem primo huius tractatus libro *cap.* 10. *&* 11. attuli: & verò qui aduerterit apud Platonem eo loco poſteà παλαίστραν dici, quam ante vocauerit πάλην: vbi νῦν δὴ τὸ μὲν περὶ παλαίστραν δυνάμεως τὸ μέχρι δεῦρ' ἡμῖν εἰρήσθω. Cum tamen vtrobique luctam interpres alioqui eruditiſſimus reddiderit: quamobrem factum, vt hoc quoque obiter adnotatum voluerim.

a Lib.7. de legib. fo.814. ſic & fo.795. eiuſdem lib. Generaliter πάλης nomē accepit.

Ad cætera eo reſcripto compreheſa & à nobis modò explicata quod ſpectat, nihil magis aptum atque perſpicuum, quàm quod de more gymnicorum certaminum Ioannes Caſſianus[b] omnium optimè in hæc verba ſcribit, adferri poſſe à quoquam arbitror, In illis enim certaminibus (inquit) quæ ſecundum eundem Apoſtolum corruptibilem coronam vincentibus parant, mos iſte ſeruatur, vt is qui ſe ad glorioſam coronam, & Immunitatis priuilegio decoratam (vide vt hic locus ad Reſcripti quod interpretamur ſententiam, quæ de Immunitate eſt, faciat) præparare contendit, & perfecta cupit agonis ſubire certamina: prius in Olympiacis, ac Pythiis certaminibus indolem ſuæ iuuentutis, ac rudimentorum robur oſtentet (hinc rurſum illa reſcripti eiuſdem verba, Per omnem ætatem certaſſe, omnino explicanda ſunt) in his ſiquidem iuniores qui has diſciplinas cupiunt profiteri, vtrum mereantur vel debeant ad eas admitti, tam eius qui iſtis certaminibus præſidet quàm totius populi iudicio comprobantur: cúmque diligenter examinatus qui primùm repertus fuerit nulla vitæ aſperſus infamia: deinde non ſeruitutis iugo ignobilis, & ob hoc indignus diſciplina hac vel congreſſu eorum qui hanc profitētur fuerit iudicatus (hoc quoque de quo plenius poſteà dicetur, quando in controuerſiam, ab eruditis viris abduci video, ad illud Vlpiani noſtri pertinet, *l. qua act.* 7. §. 1. *D. ad l. Aquiliā.* quo ingenuos demum in publico certamine ſolitos depugnare oſtenditur: cui congruit quod de Alexandro Seuer. Imper. Lampridius narrat. Curſorem numquam niſi ſeruum ſuum habuiſſe, cum diceret, Ingenuum currere niſi in ſacro certamine non debere) tertiò ſi artis ſi fortitudinis digna præferat documenta & iunioribus coæuíſque decertans peritiam pariter, ac virtutem ſuæ demonſtrauerit iuuentutis: ac proficiens de Epheborum luctamine, perfectis iam viris & experientia longa probatis congredi, permiſſus fuerit præſidentis examine: ſéque non ſolum parem virtuti, eorum aſſidua colluctatione probauerit: verùm etiam frequenter inter hos quoque victoriæ palmam fuerit conſecutus: tum demum ad agonis præclara certamina merebitur peruenire, in quibus non niſi victoribus tantùm & his qui multarum coronarum ſtipendiis decorati

b Cap.11.li. 5.monaſt.inſtit. videſis & cap.16.17. 18. Ac in 16. quidem, Itaque ventris & gulæ concupiſcentia hoc intuitu ſuperata nec ſerui carnis, nec infamis vitiorum nota pronuntiati, velut in Olympiacis diſciplinis iudicabimur ſuperiorū quoque certaminium digni eſſe cōflictu.

ſunt,facultas conceditur decertādi. Si intellexerimus carnalis agonis exemplum,ſpiritalis quoque certaminis,quę diſciplina vel ordo ſit,comparatione huius debemus agnoſcere.Hactenus ille. Qui quod ait de victoribus pueris ac iuuenibus antequàm ad iuſtum & legitimum inter viros agonem, immunitatis adipiſcendæ gratia recipiantur, multarum coronarum ſtipendia conſecutis (qua de re nihil equidem antè quàm Caſſianum legerem ipſe inaudieram, nec vulgare profecto eſt)ſic accipito,Si me audis, non in gymnaſio tantùm inter pueros ephebos, & ipſos etiam viros,quòd antè dixit, ſed in ipſo etiam ſtadio & circo. Etenim Plutarchus ipſe *lib.2.Sympoſiac.probl.quæſt.*5. hunc ſacrorum agonū fuiſſe ordinem narrat:Pythicorum quidem, vt cum pueris luctatoribus primùm, deinde verò cum pueris pugilibus pugiles viros, & ſimiliter cum pancratiaſtis pueris,viros committerent, iuxta illud Caſſiani ſcilicet, Ac proficiens de epheborum luctamine perfectis iam viris &c. Olympicorum etiam non alium, niſi quòd non pueri cum viris dimicarent,ſed vtique poſt pueros inducerētur viri,qui ſeparatim (vt illi quoque) inter ſe, non permixtim cum pueris viri contenderent: quanquam in gymnaſio illo ad Elidem, eiúſque illa regione quæ πλέθριον dicta, exercendorum puerorum gratia priuſquam ad publicum Olympiæ ſpectaculum,hoc eſt totius Græciæ theatrum deducerentur, ad luctam vtique componi ſolitos ab Hellanodicis ætate impares: itémque diuerſis non iiſdem agonibus omnes exercitatos,nihilominus tamē ſimul commiſſos ex Pauſania[a] intelligitur,quo loco poſteaquàm de iis verba fecit, qui in eius gymnaſij Elæenſis xyſto,id nomen ob Herculis factum quod ibi exprimitur conſequuto,itémque de iis, qui in altero eiuſdem gymnaſij loco qui à ſacro curſu nomen ἱερὸς δρόμος habuit, ſeparatim curſores ſcilicet pentathlíque exercerentur, eáque omnia præſtarent athletæ quæ in ipſo conuentu Olympico aſſolent:iſtud illicò ſubiicit, quod dixi modò, ἔστι δὲ ἐν τῷ γυμνασίῳ καλούμενον πλέθριον. ἐν δὲ αὐτῷ συμβάλλουσιν οἱ ἑλλανοδίκαι τοὺς καθ' ἡλικίαν ἢ καὶ αὐτῷ διαφέροντας ἐπιτηδεύματι συμβάλλουσι δὲ ἐπὶ πάλῃ: quo etiam genere circa literarios (vt ita dixerim) agonas quoſdam vſurpato apud Plutarchum Sympoſiacis *li.9.quæſt.*3. neglecta ſortitione,geometram cum grammatico,cum Rhetore,muſicum comparatos atque compoſitos fuiſſe,libro primo enarraui.

[a] Eliacôn 2. non lōgè ab extremo in fo.158. & 159. Ald. exempl.

Verùm intereà ipſius Plutarchi eam, quæ à me ſuperiùs propoſita fuit, altero quodam Sympoſiacorum loco ſententiam eſſe pronuntio, quam vt aſſequerer, Caſſianus fecit: Xylander qui Caſſianum (opinor) haudquaquàm legerat, Plutarchum Latinum faciens, minimè gentium intellexit. Nam cùm hæc optimi auctoris verba ſint, αὖθις ὁ λυσίμαχος ἔφη, ποῖον οὖν φαίη τις ἂν τῶν ἀγωνισμάτων γεγονέναι πρῶτον ἢ τὸ στάδιον ὥσπερ ὀλυμπιάσιν, ἐνταῦθα δὲ παρ' ἡμῖν (nempe in Pythicis apud Delphos ludis, de quibus egerat præcedenti quæſtione) καθ' ἕκαστον ἄθλημα τοὺς ἀγωνιζομένους εἰσάγουσιν ἐπὶ παισὶ παλαισταῖς ἄνδρας παλαιστάς, καὶ πύκτας ἐπὶ πύκταις ὁμοίως καὶ παγκρατιαστάς. ἐκεῖ δὲ ὅταν οἱ παῖδες διαγωνίζωνται τότε τοὺς ἄνδρας καλοῦσι. Interpres alioqui non ineruditus ita vertit, Huc enim apud nos in ſingulis concertationibus introducunt poſt pueros luctatores viros luctaturos:& pugilibus ſufficiunt pugiles, itidémque pancratiaſtis pancratiaſtas: ibi autem vbi decertauerunt pueri viros vocant. Quo equidem

dem modo, verbum verbo (quod fidi eſſe interpretis [a] non nego, ſed ita ſi ſententiæ nihil officitur), fortaſſe reddidit, quanquàm ſingula expendere volenti contrarium videri non immeritò queat: ambiguæ quidem ſignificationis articulum ἐπὶ, cùm hîc valeret τὸ σὺν, ſeciùs accepit pro temporis, aut ordinis articulo, nedum vt ſententiam auctoris negantis Olympico agone (Olympico inquam non Elæi gymnaſij certamine) commiſſos viris pueros, ſicuti Pythico vſurpatum erat, vllatenus (animo quidem meo) expreſſerit: cùm tamen in Græcorum interpretatione, ita rem ipſam qua de agitur, Latinis verbis ſignandam eſſe conſtet, ſecundum Senecæ opinionem, *lib.1. de tranquillitate animi cap. 2.* vt appellationis Græcæ vim habeant, non faciem. Addam & iſtud huius ſermonis concludendi gratia, quod ad ea pertinet, quæ de commiſſione puerorum gymnico Pythiorum certamine cum viris, modò diximus, in curulibus quoque ſiue Circenſibus Pythiorum immò etiam Olympiæ, aliiſque ſacris aut recentioribus forſitan apud Conſtantinopolim agonibus, permiſtim viros, & pueros in curruum agitatione comparatos, qui præmij obtinendi cauſa decurrerent. Cuius obſeruationis meæ teſtem aſſiduum atque adeò auctorem Leontinum ſcholaſticum Epigrammatarium poëtam habeo: Huius enim hexaſticon iſtud eſt, quod ex Epigrammatum Grecorum Anthologia *lib.5.fol.403.editio.Stephanicæ.* decerpſimus in Calliopen, ideò laudatum, quod ſenes puer, pueros ſenex & quidem ſexagenarius ſuperarit:

Πρεσβυτέρους κοῦρος μὲν ἐών, πρέσβυς δέ τε κούρους
Νικᾷς τεθρίππων κέντορας ἀθλοφόρων
Ἑξ δ' ἐτέων ἀνύσας δεκάδας, στήλην ἐπὶ νίκαις
Εἶλες Καλλιόπα νεύματι κοιρανίης
Ὄφρα μένοι. καὶ ἔπειτα τεὸν πλέος. αἲ θέ τοι εἴη
Ὡς κλέος ἀθάνατον, καὶ δέμας ἀθάνατον.

Itémque diſtichon iſtud ex altero in eundem Epigrammate *eodem Anthol.lib.& fol.* quod libro primo *cap.15.* attuli.

Πρέσβυς ὅτι σφριγόωντας ἐν ἱπποδάμῳ πλέον ἀλκᾷ
Νικήσας, γεραροὺς δ' ὢν νέος ἐν σοφίη

& ſimiliter illud in Fauſtinum indidem deſumptum tetraſtichon,

Πρὶν σε νέον φαυστῖνε νόος πεφόβητο γερόντων
Νῦν δέ σε πρεσβυγενῆ κάρτος ἔφριξε νέων
Δεύτερα δ' εὕρετο πάντα τεὸς πόνος ὅς σε γεραίρει
Πρέσβυν ἐν ἠϊθέοις, ἐν δὲ γέρουσι νέον.

Denique iſtud inſuper in Conſtantinum agitatorem[b]

Ἀλλ' ἔτι κουρίζων τε καὶ ἄχνοος ἄνδρας ἐνίκας
Ἥλικας ἡβήσας, γηραλέος δὲ, νέους.

[a] Iuxta iſtud Horatij de imitatore In arte poëtica ad Piſones Nec verbum verbo curabis reddere fidus Interpres, hoc eſt tanquam ſis fidus interpres.

[b] In eodem anthol.lib.5. fo. 406. epigram. cuius initium σοὶ τόδε.

Adhuc de puerorum agonibus. Caſtigatus Solinus. Laërtius expoſitus. Plutarchus illuſtratus, atque à gloſſemate purgatus. Dionyſius Halicarnaſſeus, aliter atque ab interprete intellectus. Item Agellius: apud quem, Aetas ambigua quid ſit, exponitur. Expenſus Ariſtotelis locus de puerorum agonibus, vnde Plutarcho & Pauſaniæ allata lux.

CAP. IX.

CÆterùm ad pueros athletas vt reuertar, & mittam quod de pueris in ceromate rixantibus, eorúmque ſpectatoribus citato Seneca in

libro de breuitate vitæ, tractatu ſuperiore oſtendi: & verò quod Plato leges in ſua Repub. ciuibus præſcribens trifariam certamina curſus diſtribuenda cenſuit, vnum puerorum, alterum imberbium, tertium virorum, quo loco *lib.8.de legib.fol.*833. τρία τὰ δὴ ταῦτα ἀθλήματα διανοηθῶμεν ἓν μὲν παιδικῶν, ἓν δὲ ἀγενείων, ἓν δὲ ἀνδρῶν. Olympiæ quidem antiquitus pueris qui curſu luctáue coęuos ſuperaſſent, ſub XXXVII. Olympiadem, & pugilibus pueris ad primam & quadrageſimam conſtituta pręmia ex Pauſania[a] quoque intelligimus, vbi, δρόμου μὲν δὴ καὶ πάλης ἐτέθη παισὶν ἆθλα & cæt. & ſtatim πύκτας ἐσεκάλεσαν παῖδας: qui etiam Damareto Meſſenio puerorum pugilum victori, ſicut & Xenodico, Eualcidi Elæo, Pyttalo Lampidis, Butæ Mileſio Polynicis, & Antipatro itidem Mileſio Clinopatræ filio, ſtatuas Olympiæ in luco Ioui ſacro poſitas & ſtadiodromo puero Zenoni Callitelis filio, Emantioni Arcadi, & Elæo Timoſtheni, Cratino etiam Ægienſi inter ſuos præſtantiſſimo: cui conceſſum inſuper ſpeciali beneficio ab Elæis, vt ipſi lucta cum pueris decertanti pædotriba poſſet aſſurgere: hoc eſt (vt arbitror) ipſi è victoria poſt aduerſarium deiectum & humo afflictum excitanti ſeſe, manum adiuuandi cauſa (cùm alioqui aleiptæ pædotribæ ac magiſtri palæſtrici, ſpectatores duntaxat, in ſacris ludis, non adiutores eſſe potuerint, ſicut à Chryſoſtomo libri ſuperioris quodam loco *cap.*31.*lib.*2. docui) porrigere: κατὰ παλαίσαντι δὲ αὐτῷ (inquit ille[b]) τοὺς παῖδας προσαναστῆναι καὶ τὸν παιδοτρίβην ὑπὸ ἠλείων ἐδόθη. Ananchidam autem Philij & Ferenicum Elæos coronam inter luctatores pueros abſtuliſſe ab eodem ipſo[c] traditur, itémque Damiſcum (quod valde mirandum eſt tamen) anno ætatis duodecimo fuiſſe Olympionicam ſtadio, Chæream Sicyonium, Agametora, Mantinæum, atque Athenæum Epheſium inter pueros pugilatu. De Polymneſtore Mileſio puero Solinus *Polyhiſt.cap.*5 *ſub init.* narrat, cùm à matre ad pactus caprarios locatus eſſet, ludicro conſecutum eſſe leporem, & ob id ſtatim productum à gregis domino, Olympiade ſexta & quadrageſima (vt Bocchus auctor eſt) victorem in ſtadio coronam meruiſſe: vbi vocabulum (Ludicro) ſede mutandum, vt cum illo, Productus, connectatur, crediderim. Vt vt ſit Pythagoram Samium, primùm ex arte, ac peritè pugilatu dimicaſſe ad Olympiadem XLVIII, & viciſſe viros, illicò poſteà quàm comatus & pupuratus, hoc eſt admodum impubes, & (quod Romani aiunt) prætextatus & bullatus, puerorum ludo eiectus ac irriſus fuiſſet, ex Eratoſthenis & Fauorini ſcriptis Diogenes Laërtius in Pythagora[d] narrauit. Nec enim ita ipſe intelligendus, quaſi ob ætatem, quæ nimis immatura pleriſque videretur, ſed quod veſtem ponere, nudúſque dimicare nollet, pulſus agone Pythagoras fuerit. Tantùm quippe abeſt, vt ob immaturam ætatem, ab agone repellerentur pueri, vt in ipſorum probatione puerorum athletarum, ea reiiciendi cauſa iuſta exiſtimaretur, quod ætate grandior, aut corpore, rùdiórve, ac illiberalior foret: quamobrem Pharnabaſi filius pro puero Athenienſi à ſe adamato Ageſilaum rogaſſe fertur, veritus, ne ab Olympiacis iudicibus ad certamen minimè admitteretur. Perſæ gratificari volens Ageſilaus, vix tandem iſtud ipſi confecit, nec ſine maximo negotio, ac difficultate ab Hellanodicis impetrauit: ſicuti Plutarchus *Ageſilao* in hæc verba ſcribit: καί τι καὶ τῶν ἐρωτικῶν αὐτῷ συνέπραξεν, ἠράσθη γὰρ ἀθλητοῦ παιδὰς

a Lib.1.Eliac.fo.121. Aldini exempl. Hac de re Natalem comitem poſteaquàm iſta ex ſcripſerã, & ipſum locum tum nonnihil animaduerti. libro 5. Mythol. c.1. de certam. Olymp. ſed ita vt nullũ tamen auctorem citet, nobis diuerſus vſque adhuc mos fuit: cuius nondum nos pœnitet, multò minus lectorem cui conſulimus pigebit, vt ſperamus.

b Sub init. lib.2.Eliacôn fol.140. Ald. lib.

c Pauſan. d. lib.2. fo.140. 141. 142. 145. 146. 147. 150. & duobus ſeqq.

d Lib.8.fol. 325. lib.Steph. τοῦτον εἶναι τὸν πρῶτον ἐντέχνως πυκτεύσαντα ἐπὶ τῆς ὀγδόης καὶ τεσσαρακοστῆς ὀλυμπιάδος κομήτην καὶ ἁλουργίδα φοροῦντα ἐκκριθῆναί τε ἐκ τῶν παίδων καὶ χλευασθέντα αὐτίκα προσβῆναι τοὺς ἄνδρας καὶ νικῆσαι.

δὸς ἐξ ἀθλων ἐπεὶ δὲ μέγας ὢν καὶ σκληρὸς ὀλυμπιάσιν ἐκινδύνευσεν ἐκκριθῆναι καταφεύγει πρὸς τὸν Ἀγησίλαον ὁ πέρσης δεόμενος ὑπὲρ τοῦ παιδός. ὁ δὲ καὶ τοῦτο βουλόμενος αὐτῷ χαρίζεσθαι μάλα μόλις διεπράξατο σὺν πολλῇ πραγματείᾳ. In quibus verbis, τὸ ἐκκριθῆναι ad probationem athleticam qua de agere cœpimus propriè pertinet: vltima verò illa σὺν πολλῇ πραγματείᾳ interpretis & ſcholiaſtis vidētur eſſe qui margini ea vel gloſſæ interlinearis vicem ad τὸ μάλα μόλις adſcripſerit. Et quod impubes inter pueros Olympiæ pugili ipſe de quo dixi Pythagoras decertarit, Epigramma iſtud euidenter docet, quod ibi Laërtius protulit,

πυκτεύσων ἐς ὀλύμπια παισὶν ἄνηβος
ἤλυθε πυθαγόρας ὁ Κρατέω Σάμιος.

Quemadmodum celebratus olim à poëtis pugil inter pueros Pythagoras, ſic inter eoſdem pueros, non pauci luctatores: in his Theocritus, de quo iſtud extat *lib.* 1. *Antholog. cap.* 1. *Epigr.* 2. Simonidis Epigrammatarij perelegans diſtichon.

Γνῶθι θεόκριτον προσιδὼν τὸν ὀλυμπιονίκαν
Παῖδα παλαισμοσύνας δεξιὸν ἡνίοχον.

Et item Epharmoſtus. Pindarus[a] denique victorias Epharmoſti Opuntij luctatoris enumerans, eam non prætermittit, quam παῖς ἐν ἀθάναις puer Athenis celebritate illa Panathenaica, non modò non virilē (quod quidam tamen ſcoliaſtes, aut commentator nuperus interpretatur) ſed ne iuuenilem quidem ætatem ingreſſus, & adhuc puer conſequutus fuerit: ſicuti Pancratio victorem fuiſſe Panathenæis magnis Autolycū puerum à Callia Hipponici filio adamatum narrat Xenophon[b] in hæc verba, ἦν μὲν γὰρ παναθηναίων τῶν μεγάλων ἱπποδρομία. καλλίας δὲ ὁ ἱππονικοῦ ἐρῶν ἐτύγχανεν αὐτολύκου παιδὸς ὄντος, καὶ νενικηκότα αὐτὸν παγκράτιον ἧκεν ἄγων ἐπὶ τὴν θέαν: Et poſtea, σοίγε μὴν ὦ Καλλία δοκεῖ μοι ἄξιον εἶναι χάριν εἰδέναι ὅτι σοι αὐτολύκου ἔρωτα ἐνέβαλον, ὡς μὲν γὰρ φιλότιμός ἐστιν εὔδηλον ὃς τοῦ κηρυχθῆναι ἕνεκα νικῶν παγκράτιον. πολλοὺς μὲν πόνους πολλὰ δὲ ἄλγη ἀνέχεται. De Meliſſo, etiam Thebano ita loquitur in Iſthmiis[c] Pindarus, tāquam inter pueros victor, Herculaneis fortaſſe ludis, extiterit: quo loco ſic eſt,

ἔνθα λευκωθεὶς κάρα
μύρτοις ὅδε ἀνὴρ διπλόαν
νίκαν ἀνεφάνατο
παίδων τὴν τρίταν πρόσθεν. &c.

vbi perperam à Melanchthone, τὸ παίδων, reddi Latino iſto, Adoleſcētum, ea quæ antè dixi ſatis oſtendunt, vt ſatis mirari non poſſim, quid eum mouerit: præſertim cùm, etſi non nego quin παίδων nomine, grandiores etiam pueri, quos imberbes vocabant, deſignarentur, quoniam hoc diſertè Pauſanias[d] docuerit: Qua etiam ſignificatione pueri nomen alicubi[e] de Olympicis agonibus agens, accepit Statius Papinius. Dionyſius tamen Halicarnaſſeus lib. VII. ῥωμαϊκ. ἀρχαιολο[f]. In pompæ ludorum, qui Romæ dicti Maximi, deſcriptione, imberbes, vt à viris, ſic à pueris (vt hoc nomine impuberes deſignentur) diſertè ſecreuerit: & ſi hoc non

a Olymp. Odyſſ. 5. Strophe 4.

b Initio Sympoſij fo. 509 Steph. edit. quē dialogum in Autolycum athletam à Xenophonte cōditum. Plut. Lyſandro fo. 808. retulit. Vide & eundē Xenoph. in fine Sympoſ. fol. 524.

c Od. 4. in fin.

d Eliac. 2. fol. 150. de Artemidoro Trallian. qui cùm eſſet inter Pācratiaſtas pueros Olympicos ſuperatus διὰ τὸ ἄγαν νέον: apud Smyrnā poſteà factus robuſtior eodem die ſuos illos æmulos Olympicos & pueros, qui imberbes dicti pancratio ſuperauerit ἐπὶ ἡμέρας τῆς αὐτῆς τε ἐξ ὀλυμπίας ἀνταγωνιστὰς καὶ ἐπὶ τοῖς παισὶν οὓς ἀγενείους καλοῦσι.

e Lib. 2. Syluarum in Epicedio Pileti vrſi, & obſeſſæ nondum primóque micātes Flore genæ, talem Ledæo gurgite pubē Educat Eurotas, teneri ſic integer æui Elin adit, primóſque Ioui puer adprobat annos.

f Sub finem in fol. 476. Vvechel. edi. Sic νεανίσκους, id eſt Iuuenes, ſiue adoleſcentes ἀπὸ τῶν παιδίων à pueris ſiue puerulis, ſiue filiolis ſeparat D. Ioann. epiſt. 1. canonica cap. 2. verſ. 13. & 14. vbi γράφω ὑμῖν νεανίσκοι ὅτι νενικήκατε τὸν πονηρὸν γράφω ὑμῖν παιδία ὅτι ἐγνώκατε τὸν πατέρα ἔγραψα ὑμῖν νεανίσκοι ὅτι ἰσχυροί ἐστε, & quæ ſequuntur.

ſatis ab interprete (vt de ſaltatoribus agens. II. libro monui) animaduerſum fuit, quo loco ille, πρῶτοι μὲν ἀνδρῶν (ait) δεύτεροι δὲ ἀγενείων, τελευταῖοι δὲ παίδων: quemadmodum Sudas de Panathenæis agens, in ipſis decertaſſe puerum, vt in Iſthmiis imberbem & virum, eo loco refert, quem libro ſuperiore proximo exhibui. Et verò idem ipſe Pindari ſcoliaſtes eruditus præ cæteris in Odes Olympiorum decimæ inſcriptione quæ talis eſt Ἀγησιδάμῳ λοκρῷ ἐπιζεφυρείῳ παιδὶ πύκτῃ (ſicuti oportebat verterit, Puero pugili. Denique non ſimpliciter dicebatur quiſpiam ſacris agonibus viciſſe, verùm hôc plerúmque addito, viros, vel pueros. Puerorum quippe nomine intelligebantur impuberes, ſed virorum etiam iuuenes: ſed qui plenam fortaſſe pubertatem attigiſſent, atque adeò militarem ætatem, quæ à ſeptimo & decimo anno inchoatur. Puberes ambiguæ ætatis exiſtimati, quia non amplius pueri nequedum viri: ſolis autem viris aut pueris ad certamen (vt puto) gymnicum aditus, in antiqua Græcia. Atque hoc quidem tum ex iis colligitur, quæ iſto ipſo ſermone hactenus, de Pythagora præſertim pugile ad Laërtium diximus: tum verò ex eo quod Agellius de Euripide *lib. 15. noct. Attic. cap.* 20. retulit, cùm ipſo nato reſpōſum eſſet patri eius à Chaldæis eum puerum vbi adoleuiſſet victorem in certaminibus fore, id ei puero fatum eſſe: paterque interpretatus athletam debere eſſe, roborato, exercitatóque filij ſui corpore Olympiam certaturum eum deduxiſſet, in certamē per ambiguam ætatem receptum non eſſe: Adiicit deinde iſtud, quod poſteriùs explicabitur ſuo loco, *cap. 29. huius lib.* Poſt Eleuſino & Theſæo certamine pugnauit & coronatus eſt.

Ex illo autem quo pueros, aut viros viciſſe pronunciarent (vt antè monuimus) loquendi more, nata Cynico Diogeni Synopenſi occaſio, eius deludendi, qui viros viciſſe Pythiis gloriabatur: Immò ego viros, (inquit ille) tu verò mancipia, ſic enim Laërtius *lib. 2. de vita philoſoph.* πρὸς τὸν εἰπόντα πύθια νικῶ ἄνδρας: ἐγὼ μὲν οὖν εἶπεν ἄνδρας, σὺ δὲ ἀνδράποδα. Atque ita intelligendum admoneo, quod ſtadiodromus Iſthmiis victor Diogeni Cynico apud Dionē Chryſoſt.[a] eo, quem ad extremū libri ſuperioris attuli, loco reſpōdit, νικῶ μὲν διόγενες τοὺς ἀνδρῶν τὸ στάδιον tanquā ſi ſcriptum foret τοὺς ἄνδρας τῷ σταδίῳ: & viros quidem ad puerorum differentiam ſcilicet, præſertim cùm ille ipſe Dion ſermone Olympiaco[b] manifeſtè puerorum victoriam à virili, quarum vtrámque præco renūtiaret ſeparauerit his verbis, ἄλλο δὲ οὐδὲν χρὴ πολυπραγμονεῖν, οὐδὲ ἀκούειν οὐδενός, ἀλλ᾽ ἢ μόνον σάλπιγγος ἱερᾶς καὶ τῶν μακαρίων κηρυγμάτων, ὡς ὅδε μὲν νικᾷ πάλην παίδων ὁ δὲ ἀνδρῶν ὁ δὲ πυγμήν, ὁ δὲ παγκράτιον, ὁ δὲ πένταθλον, ὁ δὲ στάδιον, ἐνὶ βήματι σχεδὸν εὐδαίμων γενόμενος αὐτόν τε καὶ τὴν πατρίδα ἐς τὸ σύμπαν ἀποφῆναι γένος ἀοίδιμον & reliqua. Milonis profectò illius Crotoniatæ *de quo plurimùm egimus lib. 1. cap.* 27. ſex luctatu victoriæ fuêre apud Olympiam, itémque Pythiis ludis, quarum ſingulas vtrobique puerorum, ſenas virorum, fuiſſe narrat Pauſanias[c] ἐγένετο δὲ τῷ Μίλωνι ἓξ μὲν ἐν ὀλυμπίᾳ πάλης νῖκαι μία ἐν παισὶν ἐξ αὐτῶν, πυθοῖ δὲ ἔντε ἀνδράσιν ἕξ, καὶ μία ἐνταῦθα ἐν παισίν. Verùm intereà non negligēdum illud Ariſtotelis pronuntiatum quo à grauioribus exercitationibus arcebat impuberes: quorum videlicet corporis incrementum, atque adoleſcentiam illa impedirent. Itaque inter Olympionicas reperiri duos, tréſve admodum qui & pueros

a In Diogene ſiue Iſthmico fol. 96. Aldinæ edit.

b 12. περὶ τῆς πρώτης τοῦ θεοῦ ἐννοίας, fo. 134. pag 2. Aldin. libri.

c Lib. 2. Eliacôn fol. 150. ex quo citaui ſuperiore libro vbi de Milone.

pueros primùm, & poſteà viros etiam gymnicis ludis ſuperare potuiſſent: adeò violenta & coacta puerorum exercitatio vires in poſterum, quibus vti ac valere iā viros oporteret, infringit prorſus ac eripit. Quo illuſtrari ſummoperè, nō modò firmari arbitror, illam noſtram de puerorum in ſacris, & luſtralibus ludis aſſertionem, ſiue is ex leuiorum numero, ſeu cōtrà grauiorum foret: quanquam illos potiùs in pueris Ariſtoteles *politic.9.lib.4.* laudauerit, cuius hęc omnino verba eſſe memini, μέχρι μὲν γὰρ ἥβης κουφότερα γυμνάσια προσοιστέον τὴν βίαιον τροφὴν καὶ τοὺς πρὸς ἀνάγκην πόνους ἀπείργοντας ἵνα μηδὲν ἐμπόδιον ᾖ πρὸς τὴν αὔξησιν· σημεῖον γὰρ οὐ μικρὸν ὅτι δύναται τοῦτο παρασκευάζειν. ἐν γὰρ τοῖς ὀλυμπιονίκαις δύο τις ἂν ἢ τρεῖς εὕροι τοὺς αὐτοὺς νενικηκότας ἄνδρας τε καὶ παῖδας. διὸ τοὺς νέους ἀσκοῦντας ἀφαιρεῖσθαι τὴν δύναμιν ὑπὸ τῶν ἀναγκαίων γυμνασίων. Quapropter idem ipſe Ariſtoteles paulò antè in ipſo illius capitis initio, τὰς μάλιστα δοκούσας τῶν πόλεων ἐπιμελεῖσθαι τῶν παίδων, ἀθλητικὴν ἕξιν ἐμποιῆσαι λωβωμένας τά τε εἴδη καὶ τὴν αὔξησιν τῶν σωμάτων. Sanè Olympicis agonibus cùm alia multa ſenſim fuiſſe commutata Plutarchus in Sympoſiacis *lib.5. quæſt.2. ad fin.* prodit: tum verò ſublatam denique coronam quæ pueris quinquertio certantibus fuerat propoſita, ἀνῃρέθη δὲ καὶ παισὶ πεντάθλοις (ait) στέφανος τεθείς, καὶ ὅλως πολλὰ περὶ τὴν πανήγυριν νενεωτέρισται: idque ob eam fortaſſe, quam ex Ariſtotele protulimus, rationem. Quod ipſum ita enarratum à Pauſania *Eliac. lib.1. fol.121. Aldini libri*, reperio, vt cùm ſub octauam, ac triceſimam Olympiadem inductum fuiſſet circa pueros pentathlum, eo victor Eutelidas Lacędęmonius oleaſtrum meruerit: tum denique placuerit Elæis ne in poſterum pueri pentathli Olympiam inducerentur decertandi gratia: κατελύθη δὲ ἐν ὀλυμπίᾳ καὶ ἀγωνίσματα μετὰ δόξαν μηκέτι ἄγειν αὐτὰ ἠλείοις πένταθλόν τε γὰρ παίδων ἐπὶ τῆς ὀγδόης ὀλυμπιάδος καὶ τριακοστῆς ἐτέθη καὶ ἐπ' αὐτῷ τὸν κότινον εὐτελίδα λακεδαιμονίου λαβόντος, οὐκέτι ἀρεστὰ ἠλείοις ἦν πεντάθλους εἰσέρχεσθαι παῖδας.

Perfecti athletæ. Caſsiano Ephremo & Platone adhibitis, D. Paulus illuſtratus aliquot locis. & item D Iacobus. Locus D. Pauli ad Hebræos expenſus atque aliter quàm à recentiore quopiam ſit factum expoſitus: defenſa vulgata verſione. Alius D. Pauli ad Epheſios, & item Iſidori Peluſiotæ locus περὶ τοῦ πλείου *aliter explicatus: Billio interprete notato. Inæqualia puerorum & virorum in agonibus præmia. Perfecta quæ perfectis darentur dicta, & quibus tributis conſummati athletæ oſtenderentur. Paulo illuſtrato aliquot Epiſtolæ ad Hebræos ad Philippenſes locis: Oecumenij atque Gregorij tum Nyſſeni tum Nazianzeni citatis teſtimonijs. Conſummatio patriarcharum, prophetarum, martyrum poſt deſcenſum Chriſti ad inferna, ſed & in vltima carnis reſuurrectione Euſebij Pamphili atque B. Ioann. Chryſoſtomi de martyrum & monachorum obitu velut athletarum teleioſi hoc eſt conſummatione ſingulares loci. Alius Emiſeni Euſebij correctus. Coronæ & præmij nomina de ijs quæ viris concederentur ſpecialiter ac propriè accepta.* Καλασκευὴ *perfectum integræ diei certamen: Linacro Galeni interprete notato, allatis Chryſoſtomi Dionis teſtimonijs. Petri Chryſologi caſtigatus locus.* Καλῶς ἀγωνίσασθαι· τελέως ἀεθλεῦσαι *apud Aelianum. Apud Plutarchum* ἐπιτελείωσις *cuius interpres notatur.*

CAP. X.

RVrſum quod ait Caſſianus, Proficiens de Epheborum luctamine, perfectis iam viris experientia longa probatis congredi permiſſus fuerit præſidētis examine: ex eo iſtud D. Ephremi[a] Ediſſeni diaconi exponendum ſic habet, Feſtinemus autem magis, vt cum perfectis, ac fi-

[a] De compunctio cordis lib. 2. cap. 3 ad extremū & cap. 4. in princip.

delibus coronemur: ſin verò vel cum multis placentium laudem præconij mereamur. Beatus qui in agone certauerit, vt cum perfectis, victoriæ coronam accipiat. Miſerabilis verò qui hoc tempus vitæ ſuæ negligenter conſumpſerit, vt indignus ſit etiam cum minimis collaudari. Item quod duobus aliis locis quos paulò antè attuli, perfectiſſimorum nomen athletis tribuit: ſicut & illud quod alibi [a] ad ſanctos martyres, Hæc ſunt, ô formoſi milites Chriſti (ait) inſignia veſtræ victoriæ, iſta, ô athletæ probatiſſimi, perfectíque diuini prælij bellatores, veſtræ fidei, ac fortitudinis præmia Perfecti athletæ erant qui perfectè omnes exercitationes, aut vnam aliquam adhibita laborum perpeſſione, continentia, & legitima victus ratione, percolendo, vt non incompoſitè aliorſum pertraherentur: ſed ad omnem partem qua traduxiſſet aduerſarius, ipſi præſto eſſent, & eo quoque ipſi manus operámque transferre ſcirent, addidiſcerant, τέλειοι οἱ τελέως ἠσκηκότες. Hoc adeò etymon aſpectans, aut ad hoc alludens Plato *lib. 7. de legibus fol.* 795. διαφέρει δὲ πάμπολυ μαθὼν (ait) μὴ μαθόντος καὶ ὁ γυμνασάμενος τοῦ μὴ γεγυμνασμένου. καθάπερ γὰρ ὁ τελέως πανκράτιον ἠσκηκὼς ἢ πυγμὴν ἢ πάλην, οὐκ ἀπὸ μὲν τῶν ἀριστερῶν ἀδυνατός ἐστι μάχεσθαι· χωλαίνει δὲ καὶ ἐφέλκεται πλημμελῶν ὁπόταν αὐτὸν τις μεταβιβάζων ἐπὶ θάτερα ἀναγκάζῃ διαπονεῖν. Vnde quod D. Paulus ad Corinthios[b], (apud quos Iſthmij agones tum etiam ſicut antiquitus celebrati: quamobrem athleticis & gymnaſticis verbis lubenter ipſos compellare ſolet, vt ex iis etiam apparebit, quæ inferiùs proferam) ſic ſcripſit: τοῦτο δὲ καὶ εὐχόμεθα τὴν ὑμῶν κατάρτισιν. Et poſteà, λοιπὸν ἀδελφοὶ χαίρετε καταρτίζεσθε παρακαλεῖσθε. Hoc à B. Iacobo in Epiſtola Catholica *verſu* 4. *cap.* 1. ita prolatum, ἡ δὲ ὑπομονὴ ἔργον τέλειον ἐχέτω ἵνα ἦτε τέλειοι καὶ ὁλόκληροι ἐν μηδενὶ λειπόμενοι. Nempe vtrobique ad perfectionem, & conſummationem quandam athleticam, per laborum patientiam, in qua conſolatio capiatur, viri ſancti ſuos velut aleiptæ quidam aut pædotribę ἀπήλειφον diſcipulos, & Chriſti fideles exhortabantur atque incitabant, per exercitationes multas, atque certamina, & in ipſis patientiam, perficiebantur ſiue conſummabantur probati athletę, vt μήτε πλημμελήσαντες qui non peccaſſent in decertando, μήτε ἀπειπάμενοι & qui non defeciſſent, coronas, cęteráque hieronicarum pręmia indipiſci poſſent. Vnde ducta ſimilitudine (vt equidem opinor) D. Paulus ad Hebręos *cap.* 2. *verſ.* 10. Deum ſcribit qui multos iam filios in gloriam adduxerat, auctorem, ſiue principem ducem ſalutis eorum per afflictiones conſummaſſe, ſic enim malo vt in vulgata tranſlatione, quàm quòd recentiori (erudito licet) interpreti aliunde tranſlatum verbum exiſtimanti placuit conſecraret[c], vt conſummare idem ſit quod perficere: ſicuti iuſtum fides à B. Hilario [d] conſummare alicubi dicitur ſecundum illud Credidit Abraham Deo & reputatum eſt ei ad iuſtitiam. Vnde conſummatos gladiatores alicubi legiſſe me recordor (etſi locum memoria non ſatis fideliter nunc quidem ſuggerit) & conſummatiſſimum iuuenem in Epiſtola Plinij Secundi quadam[e] ad Macrinum: apud Quinctilianum [f] ei cuius adoleſcit profectus (hunc προκόπτοντα Græci dicunt) illum opponi video, qui conſummatus eſt & iam in foro clarus Conſummaſſe dignitatem alicuius,

ſed

a In ſerm. de laudibus Sanctorum martyrum fol 194.

b Epiſt. 2. c. vlt. verſ. 9. & 11. ſic & cap. 4. Epiſt. ad Epheſ. verſ. 12. πρὸς τὸν καταρτισμὸν τῶν ἁγίων ac forſitan. Et ad Galat. cap. 6. ver. 1. Ita lubentius exponerem (quàuis & aliter poſſe reddi non negarim) quo loco, ὑμεῖς οἱ πνευματικοὶ καταρτίζετε τὸν τοιοῦτον, vbi Latina verſio habet inſtruite: vt ſit Inſtruendo perfectũ reddite: ſic & Lucæ 6. cap. verſ. 40.

c Hoc tamẽ vtique non nego, τὸ τελειοῦσθαι τὴν τελείωσιν ad cõſecrationem, ſiue inaugurationem pleríſque locis referri debere vt apud Dionyſ. Areopag. Eccleſiaſt. hier. cap. 5. περὶ τῶν ἱερατικῶν τελειώσεων. fol. 179. & 180 & 184. & i §. cuius inſcriptio μυστήριον ἱερατικῶν τελειώσεων, fo. 192. & 193. vbi ἐπὶ κεφαλῆς ἔχει τὴν τοῦ τελειοῦντος αὐτὸν ἱεράρχου δεξιὰν τελειούμενος ὑπ' αὐτοῦ. & poſteà τελειωτικὸς ἀσπασμός.

d Lib. 10. de trinit. fo 215.

e Epiſ. 7. li. 2

f Lib. 10. Inſtitut. orator. cap. 5. circa medium.

ſed patrimonij nihil contuliſſe apud Senecam[a] qui & alibi, Conſummatæ ſapiētiæ viros nominat. Euſebius etiam Emiſſenus[b] Beatum martyrem Romanum virum per omnia conſummatum, quem quia iam in hac vita quò aſcenderet non habebat per mortem quæ inter hanc & illam vitam media erat, ad ſummum cœli culmen euaſiſſe ſcribit. Ibi verò Græca ſic habēt τὸν ἀρχηγὸν τῆς σωτηρίας αὐτῶν διὰ παθημάτων τελειῶσαι: quibus adiuncta iſta D. Iacobi[c] tranſlata indidem ab athletis (vt reor) dabunt mutuam lucem atque accipient, quę anteà exhibui: vbi patientiam opus perfectum habere iubet, vt ſimus perfecti & integri, nec vlla in re defeciſſe comprobemur.

a Lib. 3. de ira, cap. 31.

b Sermone de S. Romano martyre in ipſo initio in fol. 324. pag. 2. libri Pariſiis editi ann. 1575. niſi potius hic ſermo & alij Latini omnes Fauſto Rhegienſi tribuendi ſunt, cùm Euſeb. Græcè ſcripſerit.

c Ex cap. 1. verſic. 4.

Nec à ſuperioribus abhorret, immò ad ſententiæ in iis noſtrę confirmationem, maiorem in modum facit (vt opinio mea fert) quod alio quodam loco *ad Epheſios cap. 4. verſu* 13. *&* 14. *&* 15. D. Paulus varia nōbis miniſtrorum Chriſti officia data eſſe ſcribit in Eccleſia, donec occurramus in vnitatem fidei & agnitionis filij Dei: εἰς ἄνδρα τέλειον, εἰς μέτρον ἡλικίας τοῦ πληρώματος τοῦ χριστοῦ, ἵνα μηκέτι ὦμεν νήπιοι: In virum perfectum, in menſuram ætatis plenitudinis Chriſti, vt iam non ſimus paruuli, & cæt. ſed veritatem facientes in charitate creſcamus in illo per omnia, qui eſt caput Chriſtus &c. quanquàm hîc quidem iniecta τῆς ἡλικίας καὶ νηπίων vocabula, iſtud τοῦ τελείου nomen, ad perfectam potiùs ætatem (virilem ſcilicet vt paſſim apud auctores claſſicos[d]) quàm ad conſummationem vllam athleticam, eſſe referendum facilè mihi perſuadent: ſicut apud ipſum Iſidorum Peleuſiotam *Epiſt.* 407. *lib.* 1. *fol.* 141. B. Pauli ad Timotheum de legis obſeruatione verba interpretantem, oportet accipere, quo loco, ἀλλ' ὃν ἀφῆκεν [νόμον] ὡς τελείοις νηπίοις μᾶλλον ἁρμόζοντα οἰκονομικῶς δι' ἐκείνους ἐδέχετο ἵνα γένωνται τέλειοι: ſicut & illo altero *eiuſdem lib. Epiſt.* 442. *fol.* 151. alia eiuſdem Pauli verba exponentem, μὴ παιδία γίνεσθε ταῖς φρεσὶν, ἀλλὰ τῇ κακίᾳ νηπιάζειν ταῖς δὲ φρεσὶ τελειοῦσθαι. Et ſtatim οὐκ ἔστι μὴ νηπιάσαντας πρὸς ἁγνείαν, ἢ φρεσὶ τελειωθῆναι, ἢ εἰς ἄνδρα τέλειον ἐργάτην ἀνεπαίσχυντον ἀναβῆναι: quæ poſtrema peſſimè ab interprete, alioqui doctiſſimo Billio Prunæo accepta video, tanquàm ἀνεπαίσχυντον paſſiuam non item actiuam ſignificationem habeat: & inter τέλειον & ἐργάτην inſerit, coniunctiuum articulum, qui à Græco autographo abeſt, ac rectè quidem: Nam cùm ille Græca illa ſic reddiderit, Neque enim fieri poteſt, niſi improbitatem abſtergamus atque ad puritatem, & caſtitatem repueraſcamus, vt aut meritis perfectionem aſſequamur, aut ad virum perfectum atque operarium inconfuſibilem ſubuehamur: Iſto nihil à mente Iſidori alienius reperire quicquam (opinor) queas: cùm hoc potiùs ſenſerit Iſidorus, fieri non poſſe vt aut mente ſit perfectus, qui malitiam non abſterſerit: & quantum ad caſtitatem attinet, ad infantiam redierit, aut vt inuerecundus operarius, hoc eſt qui impudenter ſe gerit, nihil non audens perpetrare, is in virum perfectum vllo euadat modo.

d Vide locos à Stephano citatos in theſauro Græco ex Plutarcho in Lycurgo, Laërtio in Heraclito, Platone lib. 5 de Republ. Strab. lib. 14. quibus duobus vltimis, τὸ τελειοῦσθαι, dici ait ex Budæo περὶ τῶν ἀνδρουμένων καὶ δοκιμαζομένων τῶν εἰς ταξιαρχικὸν γραμματεῖον ἐγγραφομένων quod admodũ placet. Adde his Euſeb. Pāphi. in appendic. lib. 8. eccleſ. hiſt. fo. 95. ἄλλως δ' αὖ πάλιν (ait) τελείων ἀνδρῶν φέροντας ἡλικίαν εἰς εὐνούχους ἐκτεμών, &c.

Porrò diuerſa pueris, atque iuuenibus, viriſque athletis, qui τέλειοι dicti, hoc eſt ætatis perfectę, prēmia, vtpote in agonibus ſimilibus potiùs, quam iiſdem propoſita, adeò quidem, vt ea quæ virorum forent, pueri ſperare, aut conſequi nondum quirent: quò nimirum aſpiciens Philo[e] noſter, nam hic nobis dudum prę manibus, per liberalem ope-

e περὶ φυγάδων, fo. 310.

ram prębet) ita quodam loco ſcribit, vbi περὶ τοῦ ἀσκητικοῦ τρόπου καὶ νέου, vt φιλίας ἄξιον εἶναι dicat, μετὰ τὸν τέλειον, ſubdit ſtatim, ὁ δὲ τοιοῦτος ἱκανὸς μὲν ἐστι τὰ προτιθέμενα παισὶν ἆθλα ἄρασθαι, τὰ δὲ ἀνδράσιν οὐδέπω δυνατός. ἀνδρῶν δὲ ἄριστον ἆθλον ἡ θεοῦ μόνου θεραπεία. Quæ perfectis hoc eſt viris darentur præmia, perfecta nominata, τέλεια τὰ τελείοις διδόμενα, reperio, apud Philonem ipſum: *in lib.* 1. περὶ ἀποικίας *fol.*286. vbi de Iacobo quem paſſim athletam, ſiue aſcetam, ex vi nominis, quo ſupplantator oſtenditur, & ex re ipſa quod cum angelo luctatus ſit, nũcupat, ad ſacros de quibus à nobis ſermo habetur, agones aſpiciens: αἰσθητὸς δὲ καὶ νεώτερος [λόγος] ὁ ταῖς πέντε ἰσάριθμος ὢν αἰσθήσεσι, τούτῳ καὶ ὁ ἔτι γυμναζόμενος ἀσκητὴς ἐξετάζεται μηδέπω δεδυνημένος ἐνέγκασθαι τέλεια τὰ νικητήρια. λέγεται γὰρ ὅτι ἦσαν αἱ πᾶσαι ψυχαὶ ἐξ Ἰακὼβ πέντε καὶ ἑβδομήκοντα. τούτου γὰρ ἀθλοῦντος καὶ τὸν ὑπὲρ κτήσεως ἀρετῆς ἱερὸν ὄντως ἀγῶνα μὴ διαφθείροντος, ψυχαὶ μὲν πρὸς σωμάτων γεννήματα, οὔπω δὲ κεκτημέναι τὸν λόγον· ἀλλ' ἔτι τὸν αἰσθήσεως ὄχλον ἐφελκόμεναι. παλαίοντος γὰρ καὶ κονιωμένου καὶ πτερνίζοντος Ἰακὼβ ἐστιν ὄνομα, οὐ νενικηκότος. Quin & præmia illa τέλεια viris debita conſequentes, tanquam tunc demum conſummarentur, cùm iis perfectorum afficerẽtur præmiis, & conſummati oſtenderentur, τελειοῦσθαι ac perfici dicebãtur: & ita quidem accipiendum hoc verbi apud D. Paulum *Ad Hebræos cap.*11. *in fin.* auſim aſſeuerare, ſi doctioribus Theologis & Catholicis orthodoxis viſum intellexero: vbi ſic ferè ſcriptũ, de iis quos varias tentationes, atque afflictiones conſtanter pro fide in Deum pertuliſſe, vt iis mundus dignus non eſſet, anteà ſcripſerat, τοῦ θεοῦ περὶ ἡμῶν κρεῖττόν τι προβλεψαμένου ἵνα μὴ χωρὶς ἡμῶν τελειωθῶσι: ſicuti paulò antè alio eiuſdẽ ad Hebræos epiſtolę loco, *cap.*9. *verſ.*8. vbi ante aduentum Chriſti domini, μήπω πεφανερῶσθαι τὴν τῶν ἁγίων ὁδὸν ſcribit, ἔτι τῆς πρώτης σκηνῆς ἐχούσης στάσιν. & quod hoſtiæ quę iuxta legem olim offerebantur non poterant, ſecundum conſcientiam perfectum facere vel oſtendere oblatorem, ibidem adiicit paulò poſt[a], vbi τὸ τελειοῦσθαι ſimiliter vſurpauit, καὶ θυσίαι προσφέρονται μὴ δυνάμεναι κατὰ συνείδησιν τελειῶσαι τὸν λατρεύοντα. Et poſteà *cap.* 10. *verſ.*1. de legalibus illis hoſtiis, ſiue ſacrificiis, ὅτι ὁ νόμος κατ' ἐνιαυτὸν ταῖς αὐταῖς θυσίαις, ἃς προσφέρουσιν εἰς τὸ διηνεκὲς οὐδέποτε δύναται τοὺς προσερχομένους τελειῶσαι. Conſummatio námque illa ſiue perfectio, ad ſanctificationem pertinet, quæ per Chriſti veram illam oblationem, cuius figuram aut vmbram potiùs vetuſtæ Iudaicę oſtentarant. credentibus in eum adquiſita fuit, vt cum ipſo ad dexteram patris ceſſuro, ſanctificati etiam Hebręi tunc demum introirent in ſancta. Sequitur enim[b], ἐν ᾧ θελήματι ἡγιασμένοι ἐσμέν, οἱ διὰ τῆς προσφορᾶς τοῦ σώματος Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐφάπαξ. Et poſteà[c], μιᾷ γὰρ προσφορᾷ τετελείωκεν εἰς τὸ διηνεκὲς τοὺς ἁγιαζομένους: vbi etſi non negarim, quin aliquoties prolatũ τελειοῦσθαι ad ſacra referri poſſit non incommodè, quibus initiati vel ſymmyſtę ſacris operantes τελειοῦσθαι dicebantur, quandò ibi præcipuè de oblationibus diſſeritur: attamen mihi magis placet, vt vbi certè de patientia in afflictionibus (ex qua probatio) diſſeritur, ab agonibus athleticis ducta eſſe tranſlatio cenſeatur: de quibus nimirum agens aliquantò pòſt[d], πολλὴν ἄθλησιν ὑπομείνατε παθημάτων τοῦτο μὲν ὀνειδισμοῖς τε καὶ θλίψεσι θεατριζόμενοι τοῦτο δὲ κοινωνοὶ τῶν οὕτως ἀναστρεφομένων γενηθέντες. Vnde paulò pòſt certam eſſe afflictionis & patientiæ quæ cum fide ſit remunerationem

a Verſu 9. vbi pro Perficere quod eſt in vulgata verſione. Calu. in ſua illius loci explicatione mauult ſanctificare: ſed fallitur vt è ſuperioribus apparet.

b verſ.10. Adde pſalmi ſtam, verſ.8. Pſal.23. Domini eſt terra, vbi Genebrardus.

c verſ.14.

d Heb.10.v. 32. & 33.

nem fidelibus athletis promiſſam in altero nimirum ſeculo immarceſſibilis illius coronæ[a], vitæ ſcilicet beatæ, ac æternæ, ſcribit: μὴ ἀποβάλητε οὖν τὴν παῤῥησίαν ὑμῶν (inquit[b]) ἥτις ἔχει μισθαποδοσίαν μεγάλην, ὑπομονῆς γὰρ ἔχετε χρείαν ἵνα τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ ποιήσαντες κομίσασθε τὴν ἐπαγγελίαν. Quamobrem & in illo etiam eiuſdem ad Hebræos epiſtolæ loco *cap.* 5. *verſ.* 8. & 9. vbi filium Dei cùm didiciſſet ex iis quæ paſſus fuerat obedientiam, deinde conſummatum omnibus obtemperantibus ſibi cauſam ſalutis æternæ factum eſſe Apoſtolus tradit, ſic ferè, καίπερ ὢν υἱὸς ἔμαθεν ἀφ' ὧν ἔπαθε τὴν ὑπακοήν. καὶ τελειωθεὶς ἐγένετο τοῖς ὑπακούουσιν αὐτῷ πᾶσιν αἴτιος σωτηρείας αἰωνίου: Conſummati nomen à re athletica tranſlatum dicerem, niſi de Pontifice iuxta ordinem Melchiſedech illico *eod. capit. verſic.* 10. ſubiiceret προσαγορευθεὶς ὑπὸ τοῦ θεοῦ ἀρχιερεὺς κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ: quę faciunt vt illud τελειωθεὶς ad myſticam, ſacrámque oblationem atque conſecrationem referri commodiùs poſſe (vt nũc quidem eſt) cenſeam.

a Vide in Epiſt. Iacobi cap. 10. v. 12.
b Verſ. 35. & 36.

Planè in ſuperioribus locis noſtram à re athletica deductam interpretationem veram, æquè ac nouam illis ipſius Pauli verbis ex eiuſdem epiſtolæ cap. XII. à me ſuperiùs prolatis, valde ſtabilitam exiſtimo, in quibus, περὶ ἀγῶνος καὶ ὑπομονῆς καὶ τελειωτοῦ ἰησοῦ agitur: Itémq; iſtis quę in eodem illius epiſtolæ capite, paulò pòſt leguntur, & ad aſſerendum dogma illud Eccleſiaſticum, de quo ſtatim agetur, adferri ſolent[c]: καὶ ἐκκλησίᾳ πρωτοτόκων ἐν οὐρανοῖς ἀπογεγραμμένων καὶ κριτῇ θεῷ πάντων καὶ πνεύμασι δικαίων τετελειωμένων. vbi (quod cum bona cæterorum interpretum eius loci venia dictum volumus) vtroque verbo ἀπογεγραμμένων πρωτοτόκων καὶ τετελειωμένων prophetarum & patriarcharum animas ab Apoſtolo ad Hebræos ſcribente intellectas (ſi quid mei tamen de tam grauibus, ſanctíſque myſteriis videbitur eſſe iudicij) ſentio: quas τετελειοῦσθαι poſt Chriſti demum ad inferos deſcenſum, ſupernis ſedibus donatas, atque ita quaſi nunc perfectas cum præmiis coroníſque perfectorum, & conſummatorum athletarum honorantur Apoſtolus oſtenderit. Quam in rem (vt equidem reor) ſummopere facit, quod ſanctos innocentes martyres & ipſos, ſed poſtquàm Chriſtus Dominus ad inferna deſcendiſſet demum coronatos quamuis ante annum trigeſimum peremptos: Eccleſia ipſa Romana ſatis ſignificat: iuxta cuius ritum & obſeruationem, de feſto & celebritate ſanctorum illorum ſcribens, auctor Micrologi de eccleſiaſticis obſeruationibus (qui ante annos quingentos & quod excurrit ſub Gregorio ſeptimo Romano Pontifice florebat) hoc memoriæ mandauit, quod fide Pameliani libri Coloniæ impreſſi[d] exhibebo. Meritò autem paſſio (inquit) ſanctorum innocentium minùs feſtiuè quàm aliorum ſanctorum celebratur: quia licet martyrio coronati, nondum tamen ad gloriam, ſed ad infernalem pœnam[e] diſceſſerunt. Nam ante deſcenſum Chriſti ad inferos, nullus ſanctorum (non igitur prophetę, aut patriarchæ, vti dixi) ad illam gloriã peruenit, ad quam Chriſtus antiquos ſanctos perduxit, & deinceps ſuos ſequaces perducere non deſinit: ſed quia ipſi in reſurrectione Dominica cum reliquis ſanctis liberari & conglorificari meruerunt, conuenientiſſimè & ipſi iuxta ordinem, ſolitam gloriam in officiis cum reliquis ſanctis obtinebunt, ſi natalis eorum, vſque ad diem reſurrectionis id eſt

c Vide Bellarminum in diſputat. controuer. 7. lib. 1. cap. 3. col. 1479. ex cap. 12. epiſtol. ad Hebr. ver. 23. Idem cõtrouerſ. 2. generali li. 4. cap. 11. animas piorum nõ fuiſſe in cælo ante Chriſti aſcẽſionẽ plurimis ſcripturæ locis allatis docet & in iis illo è Zachariæ cap. 9. Tu autem in ſanguine teſtamenti eduxiſti vinctos de lacu in quo non erat aqua. iuxta Hieronymi & Rupperti expoſitionẽ.
d Ann. 1568. ſimul cũ vetuſtis aliis auctoribus qui de diuinis eccleſiæ catholicæ officiis ſcripſerunt fol. 454. cap. 36. de innocentibus.
e De pœna damni tẽporalis accipe.

Dominicam peruenerit. Octauam quoque eorũ eodem modo, vt aliorum ſanctorũ celebramus: quia iam trãſacta die reſurrectionis, nõ dubitamus eos gloriari cũ aliis ſanctis. Hactenus Micrologus. Cuius verbis illa cõſentanea, quæ à B. Bernardo proferam qui aliquot annis poſt eum in Gallia ſub Eugenio tertio pontifice ex Ludouico nono Francorum Rege triceſimo ſeptimo miraculis claruit. Nam in quadam de Macchabæis epiſtola [a], quibus annuam celebritatem pari cum noſtris martyribus veneratione in Eccleſia exhibendam ſolis ex omnibus antiquis iuſtis, ſingulari quodam priuilegio patres decreuerunt. Cùm alios tamen nonnullos ex veteribus pari zelo pietatis occubuiſſe conſtet, qui nõ pari & tripudio recoli meruerint, eorum vtroſque poſt Chriſti demũ ad inferos deſcenſum, ad ſupremas beatorum ſedes euolaſſe manifeſtè profitetur: quo loco, Quod ſi illis (ait) non immeritò huiuſcemodi negatur ſolemnis celebritas, quia nimirum quod præbuit virtus præripuit tempus: cur non & eadem fuit in Macchabęis conſideratio? Siquidem & ipſi pro tempore, non ad cœli mox & gaudia, ſed ad inferni tenebras deſcenderunt: ne tunc quippe apparente primogenito ex mortuis, qui aperiret credẽtibus regna cœlorum, agno videlicet tribu Iuda, qui aperit & nemo claudit & cætera. Tum aliquanto pòſt: Itaque plus contulit Macchabæis in hac parte martyrij genus, quàm virtus: quando, ne hos quidem ex patribus quos pari conſtat virtute illo in tempore pro Iuſtitia decertaſſe, pari etiam honore concelebrat præſens duntaxat Eccleſia. Puto quod arbitretur indignum quantumlibet laudabili morti quæ Chriſti mortem pręcederet, diẽ feſtum impendere: præſertim cùm ante illam ſalutiferam paſſionem non feſtiua gaudia, ſed clauſtra tenebroſa quoſque morientes exciperẽt. Sanè Macchabęos ideo, vti dictum eſt, excipiendos Iudicauit eccleſia & cætera. nec ſolùm ipſos ſed & qui fortè vitæ iam in carne manifeſtatæ mortem ſua morte præuenerunt & cætera. quos (de Simeone Ioanne Baptiſta & innocentibus loquitur) alia ratione licet ad inferos & ipſi deſcenderint, ritu nihilominus ſolemni veneramur. Noſtram inſuper interpretationem ad illud B. Pauli: ἵνα μὴ χωρὶς ἡμῶν τελειωθῶσιν, adiuuare ac illuſtrare videntur, iſta Oecumenij ad eum locum, in quibus perfici ſiue conſummari, eſſe, Coronam oſtendit, cùm τὸ τελειοῦσθαι per τὸ στεφανοῦσθαι explicat, ἵνα γάρ φησι μὴ πλέον ἡμῶν σχῶσιν ἐκεῖνοι ἐν τῷ πρῶτοι στεφανωθῆναι, ἵνα καιρὸν ὥρισεν ἀνταποδόσεως, ἵνα καὶ ἡμεῖς σὺν αὐτοῖς στεφανωθῶμεν. Et addit poſteà, οὐκ εἶπε στεφανωθῶσιν, ἀλλ' ὃ μείζονα ἔμφασιν ἔχει, τελειωθῶσι φησὶ, τουτέστι τὸ πέρας τῶν ἀγαθῶν, καὶ ὑπὲρ οὗ πᾶσα σπουδαίου κίνησις ἀπολάβωσι. Quibus nimirum verbis Oecumenius, per conſummationem, ſiue, perfectionem, ipſam Coronam, omnémque retributionem quæ conſummatos expectat, ſignificari docuit, exemplum aut ſimilitudinem ab athletis duxiſſe D. Paulum indicans: qui cùm præmia victoriæ præſtituta conſequerentur, & in his palmam, & coronam, quaſi tunc demum conſummari videbantur, cùm per adoptionem coronæ; ac renunciationem illam præconiam, victores atque conſummati apparebant. Quo ſcilicet loquendi genere, virtutem Chriſti, ſeu diuinam in infirmitate perfici, hoc eſt perfectam oſtendi, & palmam elucere tunc demum, vt ſuam laudem habeat, clariúſq; agnoſci, facta, id quod ante nos alij notarunt, ad humanum ſenſum relatione

(quamuis

[a] Epiſt. 98. fol. 1283. & 1284.

(quamuis in ſe alioqui non minus olim perfecta fuerit)ab ipſo D. Paulo[a] ſcriptum alibi recordor,his admodum verbis: καὶ εἴρηκέ μοι ἀρκεῖ σοι ἡ χάρις μου. ἡ γὰρ δύναμίς μου ἐν ἀσθενείᾳ τελειοῦται: ſicuti etiam exaltari ſuper cœlos à pſalmiſta Regio [b] Deus dicitur cùm excelſior apparet, aut in oratione Dominica nomen ipſius ſanctificari, quando ſanctum eſſe in nobis oſtenditur.

Denique non dubito, quin Gregorius Nyſſenus, τελείωσιν τοῦ ἀθλητοῦ dixerit, de peracto martyrio agens, & victoria de tentationibus atque ſuppliciis reportata: quo loco interpres flammeam fornacem depictam in templo, & beatiſſimam conſummationem athletæ, ac certaminum præſidis Chriſti effigiem expreſſam à pictore ſcripſerit. Præſertim cùm Nazianzenus ſermone de Macchabæis [c] id verbum ea ſignificatione vſurparit, ſic admodum ſcribens, μηδένα τῶν πρὸ τῆς χριστοῦ παρουσίας τελειωθέντων δίχα τῆς εἰς χριστὸν πίστεως τούτου τυχεῖν. & aliquantò pòſt de matre Macchabæorum in ſupplicio conſumptorum ἐπεὶ δὲ τελειωθέντας εἶδεν, καὶ τὸ ἀσφαλὲς εἶχεν ἐκ τῆς συμπληρώσεως διάρασα τὴν κεφαλὴν μάλα φαιδρῶς ὥσπερ τις ὀλυμπιονίκης (valde me iſtud vocabulum in illa mea, τοῦ τελειοῦσθαι interpretatione confirmat, & ſimul ea quæ ſequuntur) ἐν ὑψηλῷ τῷ φρονήματι, καὶ τὰς χεῖρας ἐκτείνασα μεγάλῃ καὶ λαμπρᾷ τῇ φωνῇ, εὐχαριστῶ σοι φησι, πάτερ ἅγιε καὶ σοὶ παιδευτὰ νόμε καὶ σοὶ πάτερ ἡμῶν, καὶ προαγωνιστὰ τῶν τέκνων σῶν ἐλεάζαρ, ὅτι τὸν τῶν ἐμῶν ὠδίνων καρπὸν προσδέξασθε & cæt. ἀπέχω τὰ τροφεῖα, ὦ παῖδες εἶδον ὑπὲρ ἀρετῆς ἀγωνιζομένους ὑμᾶς, πάντας στεφανίτας ἐθεασάμην &c. καὶ καθέκαστον τῶν παίδων ἀθλήματα οὕτως ἐπανέλθω σὺν ἀσφαλείᾳ τελείᾳ τελείοις θύμασι. Et de confeſſoribus in martyrio, qui tamen ſe dici martyres nolebant, antequàm eſſent conſummati: vita ſcilicet pro Chriſti nomine profuſa Euſebius agens in eccleſiaſtica hiſtoria [d], hoc verbi ea quam diximus ſignificatione vſurpauit: καὶ ἔλεγον, ἐκεῖνοι ἤδη μάρτυρες (inquit) οὓς ἐν τῇ ὁμολογίᾳ χριστὸς ἠξίωσεν ἀναληφθῆναι, ἐπισφραγισάμενος αὐτῶν διὰ τῆς ἐξόδου τὴν μαρτυρίαν: ἡμεῖς δὲ ὁμόλογοι μέτριοι καὶ ταπεινοί καὶ μετὰ δακρύων παρεκάλουν τοὺς ἀδελφοὺς δεόμενοι, ἵνα ἐκτενεῖς εὐχαὶ γίνωνται πρὸς τὸ τελειωθῆναι αὐτούς. Quin & ipſe D. Paulus manifeſtiſſimè iſto epiſtolæ ad Philippenſes *cap.3.verſicul.*12.14.15. loco ducta ſimilitudine ab athletica curſorum in ſtadio conſummatione: οὐχ ὅτι ἤδη ἔλαβον ἢ ἤδη τετελείωμαι, διώκω δὲ εἰ καὶ καταλάβω: ἐφ᾽ ᾧ καὶ κατελήφθην ὑπὸ τοῦ κυρίου ἰησοῦ χριστοῦ. Nam ſubiicit ſtatim (quod ad curſores pertinet) cum ipſa proſecutione antagoniſtæ, Scopi mentionem & brabij ſiue præmij κατὰ σκοπὸν διώκω ἐπὶ τὸ βραβεῖον τῆς ἄνω κλήσεως τοῦ θεοῦ ἐν χριστῷ ἰησοῦ. Item poſteà ὅσοι οὖν τέλειοι τοῦτο φρονῶμεν & cætera: & ſtatim πλὴν εἰς ὃ ἐφθάσαμεν τῷ αὐτῷ στοιχεῖν κανόνι τὸ αὐτὸ φρονεῖν. Et verò quod hæc τοῦ φθάσαι καὶ τοῦ κανόνος

a Epiſt.2.ad Corin.cap 12 verſ.9 vbi Arias Montan. & cognoſcetur apertè nõ ex tua fortitudine ſed ex virtute mea effici vt perferre toleraréque poſſis tantam afflictionum vim.

b Dauide in pſal 50. v. 8. exaltare ſuper cœlos Deus, vbi Theodor.fo. 158.prioris tomi. Cæterùm hoc verbum exaltare videlicet oſtende omnibus hominibus altitudinem tuã & ad verſum vltimũ pſalmi eadẽ verba continentem, veritate (inquit) exorta vniuerſorum Dominus altiſſimus declaratus eſt, cœli & terræ creator & in omni terra & mari ab hominibus celebratur.

c Sub initiũ in fol.143. & circa mediũ in fol.147.citatũ Nazianzenũ in hanc rem ſcias ab Henrico Stephan. in Theſauro linguæ Græcæ vbi hæc etiã verba profert ab Euſebio hiſtor.eccleſ.lib.5. τῶν δὲ καὶ τελειωθέντων ἐν ταῖς ἐξουσίαις ἐπανακομίσθη τὰ λείψανα. Itémque iſtis datiuum præferentibus, quo cædes inflicta martyribus fuerat λίθοις παρ᾽ αὐτῶν τελειωθέντες κατὰ τὸ μακάριον στέφανον. & ſimiliter iſtis Demetrij Chomatiani (quem penes me habeo manu exaratum) in quæſtione iuris Canonici Græci octaua, vbi de Patriarcharũ creatione, εἰδότι καὶ αὐτὸς ὁ χειροτονήσας μετὰ ταῦτα ξίφει ἐτελειώθη μισηθεὶς παρὰ τῶν βουλγάρων διὰ τὸ ἐλάσαι τὴν πρὸς τὴν ῥωμανίαν ἐπάνοδον. Georgius Pachymerius in Paraphra.cap.6.de eccleſ.hierar.differentiam inter τοὺς τελουμένους & τελειουμένους conſtituit, vbi videſis præſertim fol.174.

d Cap.2.lib 5.fol.48.ſic & lib.7.cap.15.in extremo de Marino milite martyre, ἀπαχθεὶς τὴν ἐπὶ θανάτῳ τελειοῦται. & cap.16.de Aſturio Senatore Romano, ὃς παρὼν τῷ ἐκεῖσε τελειουμένῳ τῷ μάρτυρι. & lib.6.cap.5.fo.48.pag.2. de Potamiæna & Marcella ipſius matre per ignem martyrio conſummatis καὶ τέλος μετὰ δεινὰς (inquit) καὶ φρικτὰς εἰπεῖν βασάνους, ἅμα τῇ μητρὶ Μαρκέλλῃ διὰ πυρὸς τελειωθείσης. & lib.8.fo.88.pag.2. τῶν δ᾽ ἐπ᾽ ἀλεξανδρείας καθ᾽ ὅλης τε αἰγύπτου καὶ θηβαΐδος διαπρεπῶς τελειωθέντων. & ſtatim, τέλειοι χριστοῦ μάρτυρες. & appendic.lib.8 fo.94 pag.2. ὃν οὐκ εἰς μακρὸν ὕστερον ἐπισκοπῆς τιμηθῆναί τε καὶ μαρτυρίῳ συνέβη τελειωθῆναι, & reliq. videſis & fo.97.ſemel atque iterũ. & 98. itémque lib.1. c.4.fo.48. pag. 2. & alibi ſæpe.

vocabula vſurpanda duxit, in tranſlatione à curſoribus ducta ipſum perſtitiſſe, apparet ex iis quæ de canone ſiue regula & lineis in ſtadio, ſuperioris libri capite ſeptimo attulimus: Et ſimiliter tanto magiſtro & gentium Apoſtolo dignus diſcipulus & Galliarum doctor Dionyſius Areopagita[a] vbi de precibus & extrema vnctione morientibus in Chriſto tanquàm athletis conſummatis adhiberi non ſine laudatione, ac præconio tam ipſorum quàm aliorum in Chriſto mortuorum ſolitis ita diſſerit vt quemadmodum è ſuperioribus apparet, omnia rei athleticæ vocabula ſtudioſè vſurparit de quibus affatim ſuperioribus libris à me diſceptatum & explicatum eſt: eo τῆς τελειώσεως vocabulo ita vtitur vt quamuis alibi ad conſecrationem potiùs retuliſſe videatur, hic tamen, à re athletica mutuandam nobis eius explicationem haud dubiè reliquerit: quo loco ſic ſcriptum εἶτα τῶν λειτουργῶν ὁ πρῶτος ἀπολύει τοὺς κατηχουμένους καὶ ἀνακηρύττει τοὺς ἤδη κεκοιμημένους ἁγίους. μεθ' ὧν ἀξιοῖ τὸν ἄρτι τελειωθέντα τῆς ὁμοταγοῦς ἀναρρήσεως, καὶ προτρέπεται πάντας αἰτῆσαι τὴν ἐν χριστῷ μακαρίαν τελείωσιν. Et paulò pòſt[b] ἔσται γὰρ αὐταῖς ἴσως ὄφελος ὁρώσαις τὸν ἱερῶς τελειωμένον ὑπὸ τῆς λειτουργικῆς ἀναρρήσεως ὡς κοινωνὸν ὄντως ὄντα τῶν ἀπ' αἰῶνος ἁγίων, ἱερῶς ἀνακηρυττόμενον. & ſtatim ἐκδιδαχθήσονται μακαρίαν ἀληθῶς εἶναι τὴν ἐν χριστῷ τελείωσιν: Rectè verò ipſius eruditiſſimus paraphraſtes Pachymerius *in cap.3. Theoria. fol.* 146. cùm ait de pretioſa in conſpectu Domini morte ſanctorum eius iuxta pſalmiſtam τίμιος δὲ ἐναντίον κυρίου ὁ τῶν ὁσίων θάνατος οὐ καθὸ ἁπλῶς θάνατος καὶ διάζευξις ψυχῆς ἀπὸ σώματος ἀλλὰ καθ' ὅτι οἱ θεῖοι ἄνδρες τελειοῦνται ἐν ὁσιότητι. ideò illam eſſe pretioſam quod diuini viri, in pietate perficiantur, moriendo ſcilicet, atque conſummentur: qui eo itidem ſenſu τῆς τελειώσεως vocabulum in paraphraſi ad caput ſeptimum euidenter expoſuit. Ac meritò quidem quando vel ipſius Chryſoſtomi temporibus quemcunque Chriſtianum monachum certè qui diem ſuum obiiſſet, non mortuum ſed conſummatum dicebant. Sic enim ipſe Chryſoſtomus[c] ad populum Antiochenum de vita monachorum agens, & ſi nunciatum fuerit quod ille mortuus eſt (inquit) multum vbique lætitiæ, voluptatis multum: quin verò nec vllus audet dicere, Ille mortuus eſt, ſed ille conſummatus eſt. Adiicit deinde quod nominis rationem ab athletica (cui monaſticam eſſe maxima ex parte aſſimilem antè[d] docuimus) deductam planè demonſtrat: tum gratiarum actio, lætitia, gloria multa, vno quoque talem habere finem orante: ita certamen hoc exire à laboribus & certaminibus quieſcere, videre Chriſtum. Quæ omnia his totidem Græcis ab eodem Chryſoſtomo vt illud quo de agimus τὸ τελειοῦσθαι non omittatur alibi[e] tradita recordor: μεθ' ὕμνων προπέμπουσι τοὺς ἀπελθόντας προπομπὴν τὸ τοιούτων καλοῦσιν, οὐκ ἐκφοράν, κἂν ἀπέλθῃ ὅτι ὁ δεῖνα τετελεύτηκε, πολλὴ εὐφροσύνη, πολλὴ ἡδονή. μᾶλλον δὲ οὐδὲ τολμᾷ τίς εἰπεῖν, ὅτι ὁ δεῖνα τετελεύτηκεν, ἀλλ' ὁ δεῖνα τετελείωται. εἶτα εὐχαριστία, δόξα πολλή, εὐφροσύνη: ἑκάστου εὐχομένου τέλος τοιοῦτον λαβεῖν, οὕτω τὸν ἀγῶνα τοῦτον ἐξελθεῖν, ἀναπαύσασθαι τῶν πόνων καὶ τῶν ἀγώνων, ἰδεῖν τὸν χριστόν.

Nec aliter eos qui pro fide in Chriſtum mortem oppeterent, Conſummatos martyrio ad palmam apud probatiſſimos quoſque Orthodoxæ

a In de eccleſ. hierar. c. 7. vbi περὶ μυστηρίου ἐπὶ τῶν ἱερῶς κεκοιμημένων, fol. 218. Pariſ. edit. anni 1562. & itē paulò pòſt ἐν τῇ θεωρίᾳ. fol. 220. τῶν μακαριωτάτων λήξεων εἰς ἃς οἱ θείαν ἐσχηκότες τελείωσιν ἀφωσίως καταχθήσονται &c. τῶν ἔτι δὲ ζώντων προτρέπεται πρὸς τὴν ὁμοίαν τελείωσιν.

b ἐν τῇ θεωρίᾳ, fol. 222. & 228. vbi ὅτι τὰ παρ' αὐτοῦ κατὰ θεσμὸν ἱερὸν ἐξαιτούμενα πάντως ἔσται τοῖς κατὰ θείαν ζωὴν τετελειωμένοις, & fol. 231. ἤδη γὰρ ὅτι καὶ τίμιος ἀπόστι τοῖς θεοειδέσιν ὁ κατὰ θείαν ζωὴν τετελειωμένος.

c Homil. 59 col. 339. Ergo Euſebius Emiſenus in extremo quintæ ad monachos homil. f. 309. Ideóq; in quantum poſſumus (inquit) ſtabiles ſimus: in hoc tranquilliſſimo ſinu quã libet negligẽs quãlibet tepidus nõ in vacuum currit qui ad palmam cõſummationis perſeuerãdo peruenerit.

d Cap. 6. huiuſce libri & ſuperioris li. cap. 28.

e In Ethico ſermone 13. in cap. 5. epiſtol. 1. B. Pauli ad Timoth. fol. 31. pag. 2.

doxæ Eccleſiæ ſcriptores legimus. Cyprianus martyr ad Fortunatum [a], Inſiſtendum potiùs eſſe & perſeuerandum in fide, & virtute, & cæleſtis, ac ſpiritalis gratiæ conſummatione, vt ad palmam & coronam poſſit perueniri ſcribit. B. Auguſtinus de innocentibus agens [b], Aliorum quidem pretioſa mors martyrum laudem in confeſſione promeruit, horum in conſummatione complacuit. Petrus denique Chryſologus ſermone CXXXIII [c]. Petrus namque crucem, arborem conſcendit Andreas vt qui Chriſto compati geſtiebant, in ſemetipſis figuram formámque ipſius exprimerent paſſionis, & redempti ligno conſummarentur ad palmam: ſed & B. Martyrem Romanum Euſebius Emiſſenus [d] dudum famulum nunc etiam amicum Dei fide eruditum conuerſatione perfectum, conſummatione glorioſum: ſub hac die manum ſummam (ſic enim, pro ſuam, legendum reor) pretioſis laboribus impoſuiſſe, ſimiliter ſcribit, & enauigatis huius mundi periculis felici periculo, (malim martyrio vel damno ſcriptum vel ſupplicio) ſalutarem æternæ quietis portum per iacturam ſalutis intraſſe.

Qua ſignificatione acceptum hoc verbi τελειῶσθαι, primo illo Pauli loco, vnde ad iſta proceſſimus, mirum quantum ad confirmandam veram illam Eccleſiæ Orthodoxæ Apoſtolicę fidem [e], faciat, de ſinu Abrahæ [f], veróque animæ Chriſti deſcenſu ad Inferos, ſi huic Pauli [g] verbo ad Epheſios, per quod aſcendens in altum Chriſtus, captiuam duxiſſe captiuitatem dicitur, & alteri eiuſdem Epiſtolæ [h] loco περὶ τῆς τοῦ χριστοῦ κυρίου καταβάσεως εἰς τὰ τῆς γῆς κατώτερα μέρη adiunxeris, quem locum vt à recepta & probata non Origenis *in 6. cap. Epiſtol. ad Roman.* tantùm, aut Oecumenij, *in cap. 9. Epiſt. Pauli ad Hebræos*, ſed vetuſtorum cæterorum patrum [i], ipſiúſque adeò Catholicæ Eccleſię ſententia in ſuam opinio-

a In de exhortatione martyrum, fol. 331. Idem in de laude martyrij, fo. 425. vnde omnis cõſummatio & ſtatus vitæ in martyrio eſt collocatus.

b In ſermone tertio de ſanctis vnde ſumpta lectio. 6. in breuiario Rom. ad feſtũ Innocentium.

c In D. Andræam Apoſtolum f. 345. Sic palmam cõſummationis dixit Euſebius Emiſenus eo quem ad marginẽ antè attuli loco.

d Sermone de B. Romano martyre in princip.

e De quo dogmate videſis diſputationes Bellarminij Cõtrouerſ. 2. cap. 9. 11. & 14. & B. Thomam In ſumma Theolog. parte 3 tota quæſt. 52.

f In quo apud Inferos Eleazarum fuiſſe conſecutum refrigerium, Tertul. In de Idololatria ſcribit, & in 3. ad lib. de Anima, cap. 32. vt inferius adnoto, & in lib. 3. aduerſ. Marcion. quamuis in lib. 4. aduerſ. Marcion. localem determinationẽ fuiſſe memoret ad recipiendas animas filiorum Abrahæ &c. Si non cœleſtem ſublimiorem tamen Inferis, temporale (inquã) aliquod animarum fidelium receptaculum, in quo iam delinietur futuri imago ac candida quædã vtriuſque iudicij proſpiciatur. Sinum Abrahæ in inferno fuiſſe fatetur ipſe Auguſtinus tractatu in Pſalm. 85. citatus in hanc rẽ à Corn. Ianſenio. & lib. 20. de Ciuit. Dei, cap. 15. quam omnium patrum & totius Eccleſiæ ſententiam eſſe Bellarminus tradit in diſput. Controuerſ. 2. generali. lib. 4. cap. 13 col. 419 poſt Corn. Ianſen. comment. in concord. Euangel. cap. 97. fol. 697. De limbo Patrum vide Supplem. Summæ B. Thom. quæſt. 69. art. 4. vbi & de ſinu Abrahæ.

g Epiſt. ad Epheſ. cap. 4. verſ. 8. ἀναβὰς εἰς ὕψος ᾐχμαλώτευσεν αἰχμαλωσίαν.

h Ad Epheſ. cap. 4. verſ. 9. vbi videndus B. Hieron. & in cap. 13. Oſeæ. Cui loco rectè adiunxeris alterum ex Eccleſiaſt. cap. 24. vbi penetrabo omnes inferiores partes terræ, &c. & alium ex Act. 2. Non relinques animam meam in inferno. Sic enim habet Authenticũ Græcum, verſ. 27. ὅτι οὐκ ἐγκαταλείψεις τὴν ψυχήν μου εἰς ᾅδου, & Dauidis verſ. 13. è Pſal. Inclinã Domine. 85. & eruiſti animam meam ex inferno inferiori, vbi Genebrardus. & quod B. Cyril. Hieroſol. Cathecheſi. 4 fol. 10. & 11. κατῆλθεν εἰς τὰ καταχθόνια ἵνα κἀκεῖθεν λυτρώσηται τοὺς δικαίους, ἐβούλου γὰρ εἰπέ μοι τοὺς μὲν ζῶντας ἀπολαῦσαι τῆς χάριτος καὶ ταῦτα τῶν πλείστων οὐχ ὁσίων ὄντων; τοὺς δὲ ἀπὸ Ἀδὰμ πολυχρονίως ἀποκεκλεισμένους μὴ τυχεῖν τῆς ἐλευθερίας.

i Etiam ipſius Tertull. quamuis alioquin circa corporalitatem animæ (quam vocat) lapſi, in lib. de Anima, quo loco quid eſt autẽ illud (ait in cap. 2.) quod ad inferna transfertur poſt diuortium corporis: quod detinetur illic, quod in diem iudicij reſeruatur, ad quod & Chriſtus moriendo deſcẽdit, puto ad animas Patriarcharum, ſed quamobrem ſi nihil anima detinet ſub terris? videſis & poſtea cap. 32. de Chriſto quod formæ humanæ mortis apud Inferos functus, nec ante aſcendit in ſublimiora cœlorũ, quam deſcendit in inferiora terrarũ, vt illic Prophetas & Patriarchas cõpotes ſui faceret. Habes & regionem inferum ſubterraneã credere &c. Et lib. 2. aduerſ. Marcion. cap. 4. poſt vbi ſecretas inferni venit ad vndas, &c. Addeſis Iræneum lib. 5. aduerſ. hæreſ. cap. 31. quem & alios ſuper iſto fidei articulo citatos, videas apud Pet. Caniſium Operis Catechiſtici de fide & ſymbolo. quæſt. 13. Auguſtinum inprimis Epiſt. 99. ad Euodium, Epiſt. 57. ad Dardanum, fol. 104. Antuerp. libri. lib. 20. de Ciuit. Dei. cap. 15. & ſerm. 137. de tempore. Quibus adiungendus eum inferiori citatus ille ipſe Auguſt. in Pſal. 85 In hanc rem à Corn. Ianſen. In ſ̃. d. loco. Pet. etiam Chryſologus. ſerm. 60. fo. 158. Ad illud, Et ſepultus. & ſerm. 123 fo. 321. & 322. ad illud, De Lazaro & diuite. Nunc autem hic conſolatur. Tum verò B. Greg. Epiſt. 5. lib. 5. col. 874. & lib. 13. Moral. cap. 20. circa finem. Ioan. denique Damaſcenus, de fide Orthodoxa lib. 3. cap. 29. & vlt. & Euſeb. Emiſſen Homel. j. de paſch. fo 260. edit. Pariſ. anni 1575. & Homil. 10. de Paſch fo. 274. Sed & ij quos Bellarmin. citat. 2. controuerſ. lib. 4. cap. 8. col. 404. nimirum Cyrillus, in 14. catecheſi. Ambroſ. de miſter. paſchæ cap. 4. Hylar. ipſe lib. 10. De trinit. fol. 200. & 201. Naturæ huius poteſtatem iam non dico metus, ſed nec infernæ ſedis regio eſt concludens quæ deſcendẽs ad inferos à paradiſo

nem detorqueant quidam, non ignoramus, vt non maiorem verbis illis tanquàm ſuperuacuis, quàm ſi καταβασιν εἰς τὴν γῆν D. Paulus dixiſſet, Ipſi tribuant: quamobrem optimo iure notatos ipſos ac reprehenſos, vt iamdudum ab aliis, ita nunc nuper à Bellarmino reperias diſputationum controuerſia II. lib. IIII.[a] tametſi quod ſcribit ad Hebræos Apoſtolus de Prophetis & Patriarchis qui per fidem probati, aut accepto fidei teſtimonio nondum repromiſſionem reportarunt, ne ſine nobis conſummentur, ac perficiantur, ſic potiùs exponendum aliquis meritò dixerit, vt de illa conſummatione quam ſancti expectant, quorum animæ iam cæleſtibus illis bonis fruuntur, corpus verò ſibi ſuum. In generali carnis reſurrectione atque in ipſius mundi conſummatione ἐν τῇ συντελείᾳ (ἐν ᾗ λυθήσεσθαι τὴν γῆν τῆς ἐκ κατάρας φθορᾶς καταργουμένου θανάτου, In qua terram id eſt corpus hominis extinctis mortis viribus ea corruptione, quam diuina in Adamum intulerat maledictio, liberatum iri Procopius ad Eſaiam[b] eruditè tradit) coniungi cupiunt, vt nimirum ita perfectam corporis ſimul cum anima coniuncti beatitudinem adipiſci queant, οἷς ἐδόθη ἵνα ἀναπαύσωνται ἔτι χρόνον ἕως οὗ πληρωθῶσι, καὶ οἱ σύνδουλοι αὐτῶν καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτῶν οἱ μέλλοντες ἀποκτείνεσθαι ὡς καὶ αὐτοί: ſicuti Apocalypſeos B. Ioannis *cap. 6. verſ.* 10. quodam loco ſcriptum eſt. Nam ſanè (ad animam quod attinet) conſummati iam erant Prophetæ, ac Patriarchæ, vt pote poſt mortem, deſcenſum ad Inferos, reſurrectionem, atque in cœlum Aſcenſionem. τοῦ πρωτοτόκου ἐκ τῶν νεκρῶν[c], primogeniti ex mortuis Chriſti Domini, Cùm ad Hebræos Apoſtolus ſcriberet: qui prioris etiam ad Corinthios Epiſtolæ quodam loco[d] ἀπαρχὴν τῶν κεκοιμημένων. primitias dormientium ipſum nominat, quod tam animæ illius beatiſſimæ quàm puriſſimi, atque ſanctiſſimi corporis habita ratione[e], primus

nõ deſit &c. Non habet hunc ictus corporalis penetrantem quidem inferos ſed vbique naturæ ſuæ virtute diſtentũ &c. Futurus enim in inferis dominus, & in paradiſo eſt futurus. & fo. 214. Nũquid deſcendiſſe ad inferos corpus quod in ſepulchro iacuit, dicetur? Si itaque qui deſcẽdit ipſe & aſcendit, vt neque corpus deſcẽdiſſe ad inferos credatur, & reſurgens ex mortuis corpus aſcendiſſe in cœlos non ambigatur &c. Quod animę piorũ in cœlo ante Chriſti aſcenſionem non fuerint tractat Bellarminus ille in diſput. controuerſ. 2. Generali lib. 4. cap. 11. collat. 412. & 413. vbi Patrum veterum authoritates non prætermittit: ſicuti cap. 12. vbi de vero Chriſti ad inferos deſcenſu, & cap. 13. 14. 15. 16. quẽ ipſius D. Ambroſ. in illo hymno celebrat qui in feſto Aſcenſionis Domini ab Eccleſia Catholica ad veſperas canitur: vbi ſic eſt: *Inferni clauſtra penetrans, Tuos captiuos redimens. Victor triumpho nobili, Ad dextrã Patris reſidens.* Chriſtum non amplius quàm biduo apud inferos fuiſſe, teſtatur Lactant. Firm. lib. 4. Inſtit. cap. 27. ad finem. Irenæus autem in ſupra dicto loco commoratum vſque ad tertiam diem in inferioribus terræ, & cõuerſatum tribus diebus vbi erant mortui.

a Cap. 12. col. 416. videto & in cap. 7. col 401. b Cap. 26 ad illud, Deliteſce parumper dum pertranſeat ira Domini, fol 336. lib. Somniani, excuſſi Lutet. anno 1580. c Sic loquitur B. Ioann. Apocalyp. cap. 1. verſ. 5. quo aſpiciẽs D. Amb. in cap. 7. Epiſt. B. Pauli ad Rom. ad illud: vt ſit ipſe primogenitus in multis fratribus. Eſt & primogenitus ex mortuis (inquit) cuius natura ignoratur. Eſt & primogenitus poſt victoriam aſcendens in cœlos. Aſcẽſionem Chriſti eſſe directæ cauſam aſcenſionis noſtræ: quaſi inchoando ipſam in capite noſtro. Cui oportet membra coniungi: traditur à D. Tho. in ſumma Theol. tertia parte quæſt. 57. art. 6. ad ſecundum argumentum.

d Cap. 15. Epiſt. j. B. Pauli ad Cor. v. 20. vbi νυνὶ δὲ χριστὸς ἐγήγερται ἐκ νεκρῶν ἀπαρχὴ τῶν κεκοιμημένων ἐγένετο. Vbi D. Ambr. explicat, Initium dormientiũ. e Licet Chriſti Domini mortui corpus per triduũ ab anima ſeparatum fuerit inſeparabilem tamen ab vtroque permanſiſſe diuinitatem à Ioan. Damaſcen. (quem B. Thom. ſequitur in ſumma, parte 3. quæſt. 50. art. 3. vbi vide ſi vacat) eruditè ac perſpicuè definitur lib. 3. de fide Orthodoxa cap. 27. his verbis, εἰ καὶ τέθνηκε (de Chriſto loquitur) τοιγαροῦν ὡς ἄνθρωπος καὶ ἡ ἁγία αὐτοῦ ψυχὴ τοῦ ἀχράντου διῃρέθη σώματος, ἀλλ' ἡ θεότης ἀχώριστος ἀμφοτέρων διέμεινε τῆς τε ψυχῆς φημὶ καὶ τοῦ σώματος &c. καὶ ἐν τῷ θανάτῳ ἀλλήλων διαιρεθέντα ἕκαστον αὐτῶν ἔμεινε τὴν μίαν τοῦ λόγου ὑπόστασιν ἔχοντα εἰ γὰρ καὶ τὸ τοπαρκεῖ τοῦ σώματος ἡ ψυχὴ κεχώριστο, ἀλλ' ὑποστατικῶς διὰ τοῦ λόγου ἥνωτο. Cæterum excitatæ ab inferis per deſcenſum Chriſti ad ipſos ſanctorum animæ, poſt ipſius reſurrectionem ad cœlum euolarunt, poſt quam (vt eſt Actor. cap. 1.) per quadraginta admodum dies, cùm hic inter homines Dominus moratus ſit: licet quibus locis intermedio tempore fuerit (qui non continuè cum diſcipulis, vt ſcriptum Euangelio B. Ioan. cap. 20. conuerſabatur) incognitum eſſe: quoniam hoc ſcriptura non tradat, & in omni loco ſit dominatio eius. D. Thom. docuerit in ſumma, parte 3. quæſt. 55. artic. 3. in ſolutione ſecund. argum. Ipſum tamen commutatas ſanctorum animas: ſi non pro explorato pro veriſimili tamen & probabili habemus, quando animas ſanctorum quas de inferno eduxerat, in cœlum traduxiſſe, eoſque qui fuerant à diabolo captiuati ſecum duxiſſe in cœlum, quaſi in locum peregrinum humanæ naturæ, bona captione captiuos, vtpote per victoriam acquiſitos: aſcenſionem denique Chriſti, directè cauſam eſſe aſcenſionis noſtræ, ab illo ipſo angelico doctore oſtenditur qu. 57. eiuſd. 3. part. art. 6. In corpore. & ad 2. arg. Non immeritò igitur, ante aſcenſionem cum beatorum animabus in paradiſo terreſtri plerumque, vt & viſibiliter in Iudæa cum diſcipulis identidem verſatum, à pleriſque Scholaſticis creditur. Ideóque poteſt beata ipſius humanitas per mirificam illam aſcenſionem eas in cœlum videri præcurriſſe. Verum hæc μυστικώτερα. Itaque abſtineo.

primus adyta illa cœleſtia poſt conſummatam, ſua morte humani generis redemptionem admirabiliter penetrarit. Quamobrem in paradiſum Patriarchas & Prophetas appendices Dominicæ reſurrectionis iam tum ab Inferis migraſſe Tertullianus alicubi [a] ſcribit. Quod vero nonnulli de articulo iſto fidei (deſcendit ad inferna vel ad inferos) ita loquuntur poſt Ruffinum Aquileienſem, aut ſentiunt, tamquàm nihil aliud his verbis, niſi quòd ſepultus fuerit oſtendatur, aut quod Cruciatum & animi ærumnas in cruce ſuſtinuerit, vtrumque falſum æquè eſt[b], vt pote allegoricum, atque à ſymbolo, eóque perbreui alienum, quando ſic fit, vt quod ſimpliciter & apertè ſemel dictum ſit, hoc veluti per obſcurius contra philoſophorum[c] præcepta exponatur. Etenim de paſſione in Cruce ſatis, & de ſepultura manifeſtè comprehenſum anteà fuerat. Non minùs vanum, quod aiunt articulum illum à Romano & Orientalium Eccleſiarum ſymbolo abeſſe: non minùs futile argumentum, quo moueri alios[d] non indoctos ſcio, articulum de Chriſti deſcenſu ad inferos cauſa patrum facto, qui apud illos Inferos tum eſſent iuxta opinionem Catholicam Orthodoxam & vetuſtam, conuelli tamen vt putent verbis illis, hodie mecum eris in paradiſo, Cùm aliud ſit hodie aliud ſtatim dicere, Denique cùm latronis anima ſeruatorem in Inferna comitari, pérque ipſius miſericordiam deinde in cœlúmne an potiùs paradiſum (terreſtrem ſcilicet, quod illo probabilius arbitror) Euehi, cum aliis præcurrentem Chriſti viæ ducis animam (quæ ab inferis eadem die vel hora & momento potiùs, quomodo poſt Chryſoſtomum Nicephoro [e] viſum euolarit) ſecutis beatorum animabus, vel ante illas eodem ipſo die potuerit. Poſtremò cùm tametſi B. Auguſtinus alicubi [f] non ſecundum id quod homo erat, ſed ſecundum quod Deus, id verbi prolatum accipi debere exiſtimauerit, (quòd ne non ſatis verum ſit vereor) ſumma tamen cum ratione non in cœlo duntaxat, ſed vbicumque

a In de Anima cap. 32. Auguſtin. quidem in de Symbolo lib. 3. cap. 7. circa prin. Tom. 9. Totum filium apud patrem totũ in cœlo totum in terra &c. totum in inferno, totum in Paradiſo quo Latroné introduxit fuiſſe ſcribit. Vnde B. Tho. In ſumma. par. 3. quæſt. 52. art. 3. cùm nunquam fuerit caro vel anima Chriſti à perſona filij Dei ſeparata, fuiſſe totum Chriſtũ in ſepulchro: in inferno, credendũ: quãdiu Corpus in ſepulchro fuerit., ab ipſo traditur ead. quæſ. art. 4. Quod vero aſcẽdiſſe Chriſtũ pandentem iter ad ſanctos Micheæ cap. 2 traditur. hoc ſic explicat B. Tho. quæſ. 49. art. 5. in ſolut. 4. argum. vt qui ſua paſſione nobis introitum regni cœleſtis meruerat, in eius poſſeſſionem per ſuam aſcenſionem nos introduxerit. Videtis & in q. 57. art. 6. in Corp. b Videſis quæ Bellarmin. diligentiſſimus doctor ad hanc rem pertinentia profert in diſput. 2. Controuerſ Generali lib. 4. cap. 67. & 8. col. 400. 401. & 402. Et quidem in d. cap. 6. auctorũ veterum affere nomina qui hunc fidei articulum vel exponunt vel prætermittunt. Vide illum ipſum in cap. 10. eiuſdem lib. col. 411. & 412. De inferni nomine in ſacra ſcriptura quod ſit ſubterraneus locus, ex veterum authoritate. Vide & in cap. 12. col. 416. vbi de deſcenſu Chriſti ad inferiores partes terræ ex 4. cap. Epiſt. Pauli ad Epheſ. aduerſus Bezam & Marloratum: Videſis & in cap. 14. col. 421. & 422. de iſta patrum traditione.

c Sed & rhetorum. Nam Quinctilia. cap. 3. lib. 8. Inſtit. orator. Debet enim quod illuſtrandæ alterius rei gratia aſſumitur, ipſum eſſe clarius eo quod illuminat. d Ioann. Druſium cap. 23. lib. 4. obſeruat. e Niceph. Caliſt. lib. 1. Eccleſ. hiſtor. cap. 31. vbi ipſe enim Iuſtitiæ ſol Chriſtus anima ſola (inquit) per mortem à corpore ſegregata apud inferos iuſtorũ animis præſto fuit & dux itineris ad paradiſum ferentis præiit, lucis princeps viæque ductor eis perinde ac latroni factus. eadem namque die ac potius eadem hora ab inferis rediit vt quidem cùm alij nonnulli tùm iis cui aurea lingua nomen indidit in primis hæc accuratius certiúſque expoſuere. Nec enim rationi conſonum erat animam eius apud inferos retineri, qui nihil prorſus à primi parentis maledictione & exitio, ſecum attuliſſet. Subitò verò & vt ita dicam fulgetri celeritate dignos atque idoneos, luce ſummè coruſcantis Deitatis illuſtrans, &c. ἀχρόνως καὶ ἀκόπως atque vt ſemel dicam eo qui ſolum Deum decet modo in momento vno ad ſacra immenſaque luce relucentia paradiſi tabernacula traduxit. Verba vero Chryſoſt. à Niceph. citati hæc ferè ſunt ex Tom. 3. Hom. 1 de Cruce & latrone, Hac enim die, hac hora latronẽ Chriſtus in paradiſum introduxit & eius amœnitates oſtendit. Et in fine: de Cruce ſubitò euolauit ad cœlum. quæ forſitã ſecius à Nicephoro accepta ex Communi tùm B. Auguſt. tùm Theologorum ſcholaſticorum ac tamẽ præſertim Thomæ ſententia exponi debuerãt. f Tractatu 111. In Ioan. fol. 216. vbi, ſecundũ autem id quod Deus erat vbique & in paradiſo erat (inquit) & ideo latronis anima à priſtinis facinoribus abſoluta, & illius munere iã beata, quãuis vbique ſicut ille eſſe non poterat, tamen etiam ipſo die cum illo in paradiſo eſſe poterat, vnde ille qui vbique ſemper eſt non receſſerat. Item Epiſt. 57. ad Dardanũ ad quæſt. 1. hunc ſenſum multo expeditiorem putat & ab omnibus ambiguitatibus liberum: homo quippe Chriſtus illo die (inquit) ſecundum carnem in ſepulchro, ſecundum animam in inferno futurus erat, Deus verò idem ipſe Chriſtus vbique ſemper eſt.

Deus fuerit, ibi paradiſum eſſe, Ipſius B. Auguſtini[a] ad Dardanum auctoritate defendi poſſit. Sed hac de re aliquando fortaſſe pleniùs (ſi otium Dominus dabit, quod ſperamus atque omnibus votis expoſcimus) diſſeretur, in illis quos paramus obſeruationum ſiue σημειώσεων ſacrarum libris, quamquàm piget iis reſpondere, qui in re fidei (qua nihil ſerium magis) In plana & dudum recepta patrum traditione, velut in ſcirpo nodos quærunt, vt ingenium ſcilicet oſtentent ſuum: ambitione nimium ſtulta, & væſana.

Intereà conſiderandum illud (quod ſatíſne verum ſit addubito, ex ſuperioribus tamen Ephremi, & Philonis etiam nonnihil ipſius verbis colligi videbatur) perfectos τελείους, hoc eſt integræ, iuſtæ, perfectæ, ætatis (vt arbitror quando iſtud ipſis equis epitheton ad differentiam τῶν πώλων, id eſt equuleorum, Iulius Pollux[b] poſt Platonem vtique libro de legibus octauo, de agonibus equeſtribus & præmiis ipſorum loquentem tribuit) ſiue poſt certamina, per omnem ætatem obita probatos coronari, ac præmia τέλεια, hoc eſt perfecta & eximia, indipiſci, cæteros qui decertaſſent laudari tãtùm ſolitos: cùm ex iis quæ antè protuli pueros quoque victores agonibus ſacris, coronam, non modò laudem, meruiſſe intelligatur. Sed coronam vtique minoris prę mij meruiſſe verum eſt: non legitimã illam quę perfectis viris & inter ipſos, ſuis quoque ſed minoribus donis honeſtatos (quẽadmodum poſteà *cap.20. infra* dicturi ſumus) præſtantiſſimo cuipiam cõceditur, veræque virtutis indicium præbet, ac iuſti pleni que præmij loco eſſe creditur. Hæc autem idcirco, vt certaminis, itémque (quod ſuperiore libro *cap.27. ſub initium in ſecũdo Agoniſtico* admonui) virtutis à D. Chryſoſtomo[d], ita nullo alio addito, ſed κατ' ἐξοχὴν corona propriè ac ſpecialiter appellatur: ſicuti ἄεθλον ab Homero quod ſummum eſt, ac præcipuum, quamuis alia ſecunda ſint, ac tertia, quo loco *Iliad.ψ.*

--ἵνα μήτε παρεκπροφύγῃσιν ἄεθλα:

ſed & δώρημα τέλειον à B. Iacobo, *epiſtol. cathol. cap.1. verſic.17.* nominatur, ab athletarum præmiis tanſlationem ducente, niſi me animus fallit, coniicientem è ſuperioribus, quibus de patientia probatione atque corona loquutus fuerat: & verò ex eo quod μετὰ τῆς δόσεως ſiue cum dote (de quibus verbis ad athletas & ipſis pertinentibus ex Alexãdrino Clemente ac Tertulliano ſuperiore tractatu *cap.9. li.2.* diſceptaui) non quidem vt rem eandem prorſus, ſed vti magna ex parte diſſimilem, tãquam δόσις minus quidpiam ac leuius ſignificet, coniunxerit, quo loco πᾶσα δόσις ἀγαθὴ καὶ πᾶν δώρημα τέλειον ἄνωθέν ἐστι καταβαῖνον ἀπὸ τοῦ πατρὸς τῶν φωτῶν. Hoc adeò, ita interpretari non incommodè videor, vt athletas ſuos Dominus, quos variis tribulationibus & afflictionibus exercet, nonnullos tanquam iuuenes inchoatos proficientes (quos προκόπτοντας in philoſophia nominabant Stoici[e]) ſed imperfectos illos, licet ad ſumma procedentes minoribus præmiis: perfectos autem & virtutis exactæ, atque

a Epiſt. 51. ad quæſt. 3. videto & B. Tho. in ſumma, 3 par. qu. 52. art. 4. in ſolut. 3. arg. vbi ait lattonem loco quidem cum Chriſto deſcendiſſe ad inferos, ſed præmio fuiſſe in paradiſo: quia ibi diuinitate Chriſti fruebatur, ſicut & alij ſancti. Idem ipſe ait quod ſicut corpus Chriſti manſit in ſepulchro per diẽ integrum & duas noctes ad cõprobandum veritatẽ mortis ſuæ tantundẽ credendum eſt animam eius in inferno fuiſſe vt ſimul anima eius educeretur de inferno, & corpus de ſepulchro. Quo nihil magis cõtrarium opinioni Nicephori, & qui ab hoc citatur Chryſoſt. ſiue de Chriſti anima in cœlũ, ſeu potius in paradiſum terreſtrẽ euolãte. Ipſámque latronis animã in paradiſũ eo die ſubſecuta, intelligatur: Cum ait nullo pene momẽto illã apud inferos perſtitiſſe vt ſuperius monui. Videſis & B. Thom. in Catena aurea.

b Onomaſt. lib. 1. cap. 2. in princ. colum. 54.

c fol 834. editionis Stephanicæ, vbi πώλεις τελείον τε καὶ ἀβόλων τοὺς μέσους diſtinguit ἀπὸ τῶν πώλων τε καὶ ἀβόλων.

d Homil ad Neophytos tomo 5. col. 633. & homil. ad baptiſandos, col. 641.

e Vide quæ ſcripſi cap. 19. lib. 3. Semeſtr. è Seneca vbi de afflictionibus piorum. vide ipſum Senecam epiſt. 71. 72. & 94, in quibus virum inchoatum προκόπτοντα proficientem, procedentis ſapientię, ſtudioſum ſapientiæ, imperfectum opponit perfecto, ſapienti exactæ virtutis & conſummatæ ſapientiæ.

atque coſummate viros, τελείους denique, τελείοις δωρήμασι perfectis donis, hoc eſt coronis (illuſtrioribus vtique ad gloriam in altero præſertim beatæ illius vitæ ſeculo largitionibus) ſecundum vniuſcuiúſque patientiam, opus perfectum habentem (per quam perfecti, & integri fuerint, vt in nullo deficerent, ſicut idem ipſe Iacobus *verſic.*4.dixerat) Iuſtíſque adeò præmiis proſequatur. Huc aſpiciens (opinor) Euſebius Pamphilus, vbi de Timothei apud Gazam Palęſtinæ lentò igne poſt varia tormenta conſumpti, martyrio, ſuæ in Deum pietatis probationem veriſſimam per illorum aduerſorum omnium tolerantiam ipſum præbuiſſe: ac hieronicarum circa Dei cultum athletarum coronam abſtuliſſe, his totidem Græcis in hiſtoria eccleſiaſtica [a] memorat: τιμόθεος ἐν γάζῃ πόλει τῆς παλαιστίνης μυρίας ἀνατλὰς βασάνους, ἐπὶ πάσαις λεπτῷ καὶ μαλθακῷ πυρὶ παραδοθεὶς, δοκιμὴν γνησιωτάτην τῆς περὶ τὸ θεῖον γνησιωτάτης εὐσεβείας διὰ τῆς πρὸς πάντα ὑπομονῆς παρασχὼν τὴν τῶν θεοσεβείας ἀθλητῶν στέφανον ἀπηνέγκατο. Nempe martyres ſiue confeſſores in cataſta eculeo vel ſiquo alio ſupplicij loco, tanquam cum carnificibus ipſóque Diabolo colluctantur, velut athletæ in palæſtra: quò deinde conſummati & per patientiam illam perfecti coronam accipiant. Itaque Aurelius etiam Prudentius in hymno Vincentij Cæſarauguſtani, *hymno* περὶ στεφάνων 5. *fol.*136.hęc profert in cęteris:

Ventum ad palæſtram gloriæ
Spes certat & crudelitas
Luctamen anceps conſerunt
Hinc martyr illinc carnifex &c.

& ſtatim,

Hunc ſponte conſcendit rogum
Vir ſanctus ore interrito:
Ceu iam coronæ conſcius
Celſum tribunal ſcanderet.

Enimuero quod de opere per patientiam perfecto vel (quod idem eſt) de patientia perfectum opus habente ſeu exhibente (nam apud Græcos quoque τὸ ἔχειν vim habere τοῦ παρέχειν certum eſt) verba fecimus, negare nemo poſſit, qum à re athletica petierit, D. ille Iacobus Apoſtolus, à quo *d.cap.*1.*verſu.*4.*epiſt.cath.* ipſa deſumpſimus: quando poſt multos labores, ſi nō per omnem ætatem annóſve complures certè per decem menſes in proagonibus (de quibus diſſeretur poſteà *ca ſeq.*) exanclatos, interdum eo quod perfectum & perfectiſſimum ab ipſis athletis vocabatur, exercitationis athleticę genere ad coronam perueniebant: cùm per integrum diem in illo puluere ac luto decertaſſent: καλούμενον ὑπ' αὐτῶν τέλειον, ἢ τὸ τελειώτατον ἐκεῖνο γυμνάσιον ὃ δὴ καὶ κατασκευὴν ὀνομάζουσι δι' ὅλης ἡμέρας μετὰ τῶν ἐν τοῖς ἄθλοις πόνων ἀμέτρων γυμναζόμενοι, ſicuti Galenus illo (quē ſingularē ducimus) loco ſignificat: ex quo verba inferiùs *ad extremum capitis* 15. vbi de gymnaſiis, & ad ipſa oleo agetur, exhibere certum eſt: qui vel vnus noſtram περὶ τοῦ τελειοῦσθαι interpretationem non ita vulgarem, in ſuperioribus illis Diuorum Apoſtolorum locis, minimè ab vllo adhuc aſſertam, etſi à nonnullis dubitanter allatam cōprobat, & admirabiliter illuſtrat. Ex quo etiam exponendum, quod περὶ τῶν κατασκευαστικῶν γυμνασίων, idem Galenus aliquantò poſt eodem libro

a In appendicibus ad li. 8. fo 92. pag. 2. libri Pariſienſis à Stephano editi ſub ann. 1544 ſic & poſteà fo. 93. Apſianum ex Pagis vrbe Lyciæ, γενναῖον τῆς θεοσεβείας ἀθλητὴν vocat & ſimiliter Agapium martyrem in fol. 94. pag. 2. & fo. 96. οἱ θαυμάσιοι (ait) τῆς εἰς Χριστὸν ὁμολογίας ἀθληταί. & poſteà, ἡ διὰ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν δύναμις τοῖς αὐτῆς ἀθληταῖς θάρσος τοσοῦτον ἐνέπνει, &c.

a fol. 121. lin. 53. & ſequen. De cataſceue iſta inferiùs etiam loquemur, & cap. 45.

III.[b] tradit, ſolis athletis ea in vſu eſſe: quę perperam interpres Linacer, præparatoria expoſuit, cùm abſolutoria potiùs, conſummatoria, vel perfectoria (quæ ipſa perfecta ſunt, atque athletas perfectos poſtquàm ea ſubierint, ſcilicet demonſtrantia) dicere debuerit: quo loco de Theone loquutus, ſic ferè, ἀθλητὰς ἐγύμναζε τοὺς μὲν τὸ τέλειον γυμνάσιον εἰς τὴν τετάρτην διάθεσιν ἑτοίμως ἐμπίπτοντας: ſubiicit ſtatim, ἢ τοῦτο μὲν καὶ λέγειν ἴσως περιττὸν, αὐτὸς γὰρ ὁμολογεῖ μετὰ τὰ κατασκευαστικὰ γυμνάσια χρῆσθαι τῇ ζεστολουσίᾳ· τὰ δὲ τοιαῦτα γυμνάσια μόνοις ἀθληταῖς ἐπιτηδεύεται καί τοι φησί τις ὡς ἐκείνοις μὲν ἑκοῦσι καὶ κατὰ περίοδον. ἄλλοις δὲ πολλοῖς ἢ δι' ἀνάγκην ἢ φιλονεικίαν ἤ τι τοιοῦτον ἕτερον. ἀλλ' ἐπείγε τῶν τοιούτων ἐπὶ τοῖς ἀμέτροις γυμνασίοις ἀνάγκη πρότερον ἢ καὶ μίαν ἢ καὶ πλείους συστῆναι κόπων διαθέσεις.

b Ad finem lib. πότερ. ἰατρ. ἢ γυμναστ. ἐστὶ τὸ ὑγιειν. fol. 301.

Ad perfectam autem illam athletarum exercitationem hic quoque locus eiuſdem Galeni ad Thraſybulum [b] pertinet de Theonis & Tryphonis gymnaſtarum libris agentis, in quibus diſceptabatur de athleticis gymnaſiis: παρασκευὴν τέ τινα γυμνάσιον ὀνομαζόντων καὶ αὖθις ἕτερόν τε μερισμὸν ἕτερα ἄλλό τι τέλειον ἀποθεραπείαν δὲ ἄλλο. τὸ ζητούντων εἴτε κατὰ τὴν τοιαύτην περίοδον ἀσκητέον ἐστὶ καὶ γυμναστέον τὸν ἀθλητὴν εἴτε ἀμφισβητούντων ἀκούσω μέρος εἶναι τῆς ἑαυτῶν τέχνης τὸ ὑγιεινόν & cætera: Huc ſpectans forſitan D. Auguſtinus libro XIV. de ciuitate, ex quo verba ſuperiore libro retuli, B. Paulum athletam Chriſti de ipſo vnctum, legitimè magno agone decertaſſe ſcripſit. Atque ad id quod è Galeno anteà dixi de certamine quod per integrum diem obiretur, περὶ τῆς γυμναζομένης κατασκευῆς δι' ὅλης ἡμέρας (quod iccircò τέλειον perfectum exiſtimatum atque nuncupatum) non incommodè ὅτε ἀπὸ σκόπου referendum aliquis exiſtimauerit, quod de pugilis Melancomæ antagoniſta Iatrocle, cùm per integrum diem depugnaſſet ſuperato à Melancoma, Dio Chryſoſtomus [c] recitat ſic ferè ἤττᾶτο γὰρ ἀεὶ ἐνίοτε δι' ὅλης τῆς ἡμέρας ἀγωνισάμενος ἤδη μόνον τοῦ ἀπειρηκέναι: & quod de ipſo Melancoma idem auctor alio loco[d], ex quo verba ſuperiùs, cùm de patientia laborum athletica loquerer, ſub initium huius libri protuliſſe me recordor ipſum ſcribit grauiſſima tempeſtate anni ſæpenumero δι' ὅλης τῆς ἡμέρας ἀγωνίζεσθαι per diem integrum depugnaſſe in agonibus, non tantùm vt vinceret id agens, ſed vt in pugna ipſa diu laborem tolerando perduraret quemadmodum Petrus Chryſologus [e] noſter alicubi pereleganter vt ſolet ſicut virtutis eſſe in acie in conflicta pro Regis (ſic lego vbi mendoſè ſcriptum in excuſis pro re) amore ſuccumbere, ita perfectæ virtutis eſſe diu agere & conſummare certamina, nec tam morte quàm fide & deuotione martyrem fieri tradidit. Denique quod Galenus ipſe[f] alibi de athletis robur ſuum illud iactantibus ac deprecantibus ἐν τίνι τοίνυν ἔτι τὴν ἰσχὺν ἐπιδείξωνται, ἢ ἐπὶ τίνα μέγα φρονήσουσιν, οὐ γὰρ δήπου ὅτι ἐπὶ τοὺς σκυτοτόμους, ἢ τέκτονας, ἢ τοὺς οἰκοδόμους οἷοί τ' εἰσὶ καταβάλλειν ἐν παλαίστρᾳ τε καὶ σταδίῳ τάχ' οὖν ἐπὶ τῷ δι' ὅλης ἡμέρας κονίεσθαι δικαιοῦσιν. ἀλλὰ τοῦτό γε καὶ τοῖς ὄρτυξι καὶ τοῖς πέρδιξιν ὑπάρχει. καὶ εἴπερ ἐπὶ τούτῳ μέγα χρὴ φρονεῖν ἐπὶ τῷ δι' ὅλης ἡμέρας βαρβάρῳ λύεσθαι.

c Melancoma 1. ſub initium in fol. 196.

d Melancoma. 2. fo. 200.

e ſerm. 128. in D. Apollinarem, f. 336.

f προτρεπτ. λόγῳ πρὸς τὰς τέχνας, fol. 5. lin. 43.

Athletarum exemplo, καλῶς ἀγωνίζεσθαι, dicebantur à Lacedæmoniis, qui in ipſa pugna occubuerant, quamobrem oliua & aliis ramis redimiti laudibus euehebantur ad ſuperos: Alij verò inſuper quippiã, τελέως ἀριστεῦσαι, perfectum virtutis exemplum prębuiſſe, qui egregium aliquid, hoſte puta cæſo peregiſſent, ac demum eſſent perempti: quos iniecta

purpura

purpura honeſtiſſimè tumulatos Ælianus *lib. 6. variæ hiſtor. cap. 10.* ſic ferè narrat, οἱ δὲ καλῶς ἀγωνισάμενοι, καὶ ἀποθανόντες, θαλλοῖς ἀνεδοῦντο, καὶ κλάδοις ἑτέροις, καὶ δι' ἐπαίνων ἤγοντο. οἱ δὲ τελέως ἀριστεύσαντες, καὶ φοινικίδος αὐτοῖς ἐπιβληθείσης ἐνδόξως ἐθάπτοντο. Nec alia ratione Lycurgus mortem inedia ſibi conſciuiſſe dicitur, vitæ quoque exitum virtutis & actionis eſſe debere participem ratus: quàm quòd rebus pulcherrimis perpetratis interitum ſuum reuera conſummationem fore felicitatis cenſuit, ſicuti Plutarchus in eius vita ſcribit, vſus ἐπιτελειώσεως vocabulo: quod admodum placet, vel ideò quòd ſuperiora quæ περὶ τοῦ τελειοῦσθαι καὶ περὶ τελειώσεως anteà diximus, mirificè illuſtrat atque confirmat. Quamobrem verba ipſa eius loci omnia proferam, & verò quod præclaram ſententiam & philoſopho excellente dignam continẽt, ἐτελεύτησεν οὖν (ait[a]) ἀποκαρτερήσας, ἡγούμενος χρῆναι τῶν πολιτικῶν ἀνδρῶν μηδὲ τὸν θάνατον ἀπολίτευτον εἶναι. μηδὲ ἀργὸν τὸ τοῦ βίου τέλος. ἀλλ' ἐν ἀρετῆς μερίδι καὶ πράξεως γινόμενον. αὐτῷ τε γὰρ ἐξειργασμένῳ τὰ κάλλιστα τὴν τελευτὴν ὡς ἀληθῶς ἐπιτελείωσιν εἶναι τῆς εὐδαιμονίας. καὶ τοῖς πολίταις ὧν διὰ τοῦ βίου παρεσκεύασε καλῶν καὶ ἀγαθῶν φύλακα τὸν θάνατον ἀπολείψειν. & quæ ſequuntur. Vbi perperam in Latina interpretatione Cruſerij habet editio Stephanica, Sibi enim perpetratis pulcherrimis rebus conſummationem interitum fore fœlicitatis: corrupta prorſus, per vitioſam vocabuli vnius traiectionem, eximia ſententia, quæ, interitum conſummationem fore fœlicitatis, vt reponatur, omnino exigit: ideò mihi faciendum non putaui, vt huius rei lectorem admonere omitterem.

[a] Lycurgo fol. 105. edit. Stephani.

Aemuli nomen. Athletarum probatio. Progymnaſiæ ac proagones ſeu μελέται, vt athletarum, ita eorum qui pœnæ cauſa pugilatus agoni addicebantur ſub Romanis Impp. & item eorum qui intra domum valetudinem curabant: ſed & eorum qui baptiſmo ſacro initiabantur, & ſophiſtarum: Euſebio, Seneca, Eunapio, partim caſtigatis partim explicatis. Piorum denique Chriſtianorum omnium: illuſtratis ex re athletica, D. Pauli aliquot locis.

CAP. XI.

SEquitur apud Caſſianum aliquantò pòſt, de athleta Chriſti: Et quia hęc certaminum genera ſuperarat, & ditatus multarũ coronarum ſtipendiis incedebat, non immeritò robuſtiorum incipit hoſtium ſubire luctamina, ac prioribus æmulis triumphatis, cum fiducia proclamat & cętera. In quibus Caſſiani verbis, placet illud Æmuli vocabulum, in extremo adpoſitũ, quod cùm antagoniſtas ſignificet, eo ipſo ſenſu à principibus reſcripti noſtri auctoribus vſurpatum fuit: ſicuti à Nerone apud Tacitum, *ſub initium lib. 16. ann.* vbi de muſico tamen luſtrali certamine, nõ de gymnico ſic ferè ſcriptũ: Intereà Senatus propinquo iam luſtrali certamine vt dedecus auerteret, offert imperatori victoriã cantus, adiicit facundiæ coronã: qua ludicra deformitas velaretur, ſed Nero nihil ambitu, nec poteſtate Senatus opus eſſe dictitãs, ſe æquũ aduerſus ęmulos, & religione iudicũ meritã laudem aſſequuturũ: ſicuti denique nomẽ æmuli, ad equos diuerſæ factionis iũctos quadrigis & curulibus ludis in circo, ſiue ſtadio decertantes, Plin. *c. 48. lib. nat. aiſt.* atq; Solinus *polyhiſt. c. 47.* iis locis retulere: Vnde ſumpta verba libro ſuperiore, de ſepultura

equorum agonalium agens exhibui. Illud præterea in iis Caſſiani verbis admodum arridet, quod circa probationem athletarum memorat, antequàm ad decertandum pro corona ſacri agonis admitterentur, non ſolùm τοὺς ἀθλοῦντας προγυμνάζειν (ſicuti D. Baſilius *in ſerm. ſiue hom. de ieiun.* ait) verum etiam iuniores indolem virtutémque ac peritiam ſuam cum coæuis exercendo ſeſe, in ephebæo nempe gymnaſij, ſed & in ſtadio, tā ipſi populo quàm Gymnaſiarcho atque athlothetis hellanodicis, ſiue Amphyctionibus olim (poſteà verò prouincialibus ſacerdotibus, ludorúmque curatoribus ſeu præfectis) approbare oportuiſſe. Itaque de gymnaſio & ephebia, ſecundum leges nationum, immò κατὰ νόμιμα τῶν ἐθνῶν id eſt Græcorum gentilium more, hieroſolymis conſtituenda, Iudæos olim ab Antiocho Rege licentiam poſtulaſſe, in ſacris libris[a] oſtenditur. Rurſum quod ibidem Caſſianus ait, antequàm ad pręclara ſacri agonis certamina peruenire quiſpiā mereretur, in quibus decertare victoribus modò licuerit, multarum coronarum ſtipendiis decoratum eſſe debuiſſe, hoc ipſum ille quem ſuum ipſe magiſtrum vocat D. Ioannes Chryſoſtomus anteà docuerat quodam loco, *homil.* 30. *ſub initium. in cap.* 10. *Geneſ.* vbi, Athletæ quoque poſt plurima (inquit) certamina & victorias, cùm pro corona certandum eſt (quæ nimirum viris in luſtralibus agonibus decernitur, & poſt quam hieronicę immunitas denique cum annonis præſtari ſolet, vt ſuperiore tractatu *cap.* 17. *&* 18. *Agoniſt.* 2. oſtendimus) maiore niſu omnia faciunt vt coronati abeant. Item alibi[b], Nam in palæſtra (inquit) athletis ſemper ceſſante periculo exercitatio eſt, & lapſus facilè veniam promerentur. Nam ſuis certatur, & magiſtrorum corporibus meditantur. Sed quando agonis dies quando certaminis tempus aduenerit, quando ſtadium patet, quando omnes ad ſpectaculum fuerint congregati, quando agonotheta præſidet, quando monſtratur corona virtutis: tunc neceſſe eſt aut lapſum pudore infamatum pœnas dedecoris ſuæ negligentiæ ſuſtinere, aut ſolertiæ palmam ſuſtinere (puto iſtud à librario perperàm è ſuperioribus repetitum cùm Chryſoſtomus ſcripſerit auferre aut quid ſimile) vincentem. Ita & vobis horum dierum triginta ſpatium exercitatio & meditatio eſt (baptiſandos alloquitur, de quorum cætera probatione inferiùs ad extremum XVIII. capitis dicetur, de inunctione in athletas Chriſti, cap. V. lib. ſuperioris abundè actum eſt: ſequitur de ipſorum athletico agone apud Chryſoſtomum) ſed ex hinc diſcamus euincere, & aduerſarium dæmonem ſuperare properemus. Nam contra illum magnum nobis eſt certamen. Poſt lauacrum igitur, eum iam ſupplentare diſcamus: & vnde nobis inſidiatur, inuenire curemus, & vnde facile poterit ſuperari: vt in agonis ipſo certamine, nulla nouitate terreamur, ſed eius inſidiis agnitis, arte fraudéq; cōperta, ſecuri cū omni fiducia dimicare poſſimus. Quibus ex locis, & illo etiā Baſilij colligitur, fuiſſe προγυμνασίας & προαγῶνας τινὰς τελειοτέρου ἀγῶνος pręparatorias quaſdā ad perfectius digniúſq; certamē exercitationes & agones illud præcedētes: quos Philo[c] ipſe huc quoque aſpiciens προαγῶνας nominat, quo loco per vitā actuoſam velut proagonem quendam, exercendos eſſe nos & præparādos ad perfectius contemplatiuæ certamen admonet. τὸν γὰρ πρακτικὸν τοῦ θεωρητικοῦ βίον προαγῶνά τινα ἀγῶνος τελειοτέρου καλὸν πρότερον διαθλῆσαι.

a Lib. 1. Machab. cap. 1. καὶ ἔδωκεν αὐτοῖς ἐξουσίαν ποιῆσαι τὰ δικαιώματα τῶν ἐθνῶν καὶ ᾠκοδόμησαν γυμνάσιον ἐν Ἱεροσολύμοις κατὰ τὰ νόμιμα τῶν ἐθνῶν, lib. 2. cap. 4. ex quo agam & verba proferam inferiùs: vbi de variis locis in quibus olim gymnaſia fuere diſſeretur cap. 27. & 28. Videſis & quæ ſcripſi lib. 1. cap. 22.

b In homil. ad baptiſandos col. 641. tom. 5. operū editorum à Niuellio Pariſiis anno 1581. ſic & in hom. ad Neophytos fol. 633. Etenim tranſactū tēpus palæſtra fuit atque concio & lapſus facile veniam merebatur: ab hodierna verò die cāpus patet virtutum exercitationibus dedicatus. Agō inſtat Theatrū præparatur, & Angeli ſpectant Angelorum Dominus præſidet coronæ certaminis: hoc non tantum honor ſed & magna cautela quando is qui pro nobis animā ſuam poſuit, ipſe ſit probamentū iudiciúmque certaminis.

c περὶ φυγάδων f. 309. Sic προαγῶνος nomen pro præfatione ac procemio actionis, ſiue orationis vſurpauit Eunapius in Proæreſio, fo. 136.

ϑλῆσαι. Ad hos proagonas referre poſſis quod B. martyr Cyprianus ad Fortunatum[a], Neque enim idoneus poteſt eſſe miles ad bellum qui non exercitatus priùs in campo fuerit, aut qui agoniſticam coronam quærit adipiſci in ſtadio coronabitur, niſi vſum & peritiam virium antè meditetur. Aduerſarius vetus eſt & hoſtis antiquus, cum quo prælium gerimus &c. omnia genera tentandi & artes atque inſidias deiiciendi vſu ipſo vetuſtatis edidicit. Præterea id quoque quod Euſebius Pamphilus in eccleſiaſtica hiſtoria *in appendicib. lib. 8. fol. 93. pag. 2.* de martyrio Apſiani apud Cæſaream conſummato agens his verbis, ducta ex eo (vt videtur) tranſlatione ſic protulit: γενόμενος δὲ ἡμῖν αὐτοῖς ἅμα, καὶ ὡς ἐν μάλιστα τοῖς θείοις λόγοις ἐπὶ ὀλίγον συλλεξάμενος, ἀσκήσεσι τεταρσηκούσαις ἐνθυμότατα παρασκευασάμενος τέλος, οἷον ἐπιδέδεικται, τίς μὲν πάλιν ἰδὼν οὐ κατεπλάγη, & reliqua. Poſtremò quod Plato de legibus *lib. 3. fol. 830.* ita ſcriptum reliquit: ἢ πύκται γε ὄντες παμπόλλας ἂν ἡμέρας ἔμπροσθεν τοῦ ἀγῶνος ἐμανθάνομέν τε ἂν μάχεσθαι καὶ διεπονούμεθα μιμούμενοι πάντα ἐκεῖνα ὁπόσοις ἐμέλλομεν εἰς τότε χρήσεσθαι περὶ τῆς νίκης διαμαχόμενοι καὶ ὡς ἐγγύτατα τοῦ ὁμοίου ἰόντες ἀντὶ ἱμάντων σφαίρας ἂν περιεδούμεθα ὅπως αἱ πληγαί τε καὶ αἱ τῶν πληγῶν εὐλάβειαι διεμελετῶντο εἰς τὸ δυνατὸν ἀκριβῶς. Atque hos quidem proagonas, hæc progymnaſmata, per decem (minimùm) menſes, ante iuſtum de corona certamen, continuos, fieri, cæteráſque aſceticas leges omnes obſeruari debuiſſe, vt priuſquam ad illud admitterentur, ea de re præſtari iuſiurandum oportuerit, inferius *cap. 23. huius lib.* demonſtrabitur: μελέτας συνεχεῖς vocauit Philo quodam loco[b], vbi ſic ſcriptum, εἰ δέ τις τοὺς ὑπὲρ ἀρετῆς ἄθλους ἐγνωκὼς διαπονεῖν μελέταις χρῆσαι συνεχέσιν ἀνενδότως ἔχων πρὸς ἄσκησιν.

¶ Iſtarum meletarum ſiue proagonum tempore fuiſſe velut in caſto quodam athletas, vt multa facerent, ferréntque abſtinentiæ, patientiæ, atque caſtitatis legibus addicti, Horatianum carmen explicans ſuperiùs *cap. 4. & 5. huius lib.* docui. Ergo cùm Chriſtiani nominis confeſſores palæſtini agoni pugilatus apud Cæſaream ſubeundo pœnæ cauſa ſub Galerio & Maximino Impp. ab Vrbano Palæſtinæ præſide mancipati (de quibus Agoniſtici primi cap. VII. actum eſt) cùm neque famem aut inediam (quos principalibus annonis ſuſtineri oportuit) neque verbera quibus per iniuriam cruciabantur aut ipſas pugilatus meletas id eſt exercitationes penè contumelioſas tolerare ampliùs quirent, non modò agonum curatoribus ſed ipſi Maximino ſupplicarunt: cuius iuſſu deinde orbati oculis ob ſuam in confeſſione Chriſtianæ fidei cum aliis pleriſque martyribus conſtantiam. Hanc ſanè rem ita Euſebius Cæſarienſis in hiſtoria Eccleſiaſtica[c] enarrat, οὐ τούτους δὲ ἄρα μόνον τὰ τηλικαῦτα παθόντας ἤρκει παραλωβεῖν (ſic lego pro παραλαβεῖν) ὀφθαλμοῖς, ἀλλὰ καὶ παλαιστικῶν τοὺς ἐπὶ πυγμῇ εἰς μονομαχίας καταπεκλεῖσθαι μικρῷ πρόσθεν δεδηλωμένους, ἐπεὶ μήτε τὰς ἐκ τοῦ βασιλικοῦ ταμείου τροφάς, μήτε μὴν τὰς ἐπιτηδείους τῇ πυγμῇ μελέτας ὑπέμενον. ἤδη δὲ οὐκ ἐπιτρόποις αὐτὸ μόνον οἱ δηλούμενοι ἀλλὰ καὶ αὐτῷ Μαξιμίνῳ τούτου γε ἕνεκα παραστάντες γενναιοτάτην ἔνστασιν ὁμολογίας διὰ λιμοῦ καρτερίας καὶ μαστίγων ὑπομονῆς ἐνδειξάμενοι, τὰ ὅμοια τοῖς δηλωθεῖσι πεπόνθασι μεθ᾽ ἑτέρων προστεθέντων αὐτοῖς ὁμολογητῶν ἐπ᾽ αὐτῆς τῆς Καισαρείας. Vnde nunc primùm intelligimus quemadmodum gladiatores & venatores olim vel inſtitutos (ſicuti purricharios atque geſticulatores) vel pœnæ

[a] De exhortat. martyrij fol. 330.

[b] περὶ τοῦ εἰς τὰ προπαιδεύματα συνόδ. fo. 290.

[c] In appendicib. ad lib. 8. hiſt. eccleſ. fol. 95. pag. 2.

cauſa factos (qui ſcilicet in alterutrum ludum gladiatorium aut beſtiarium ſeu venatorium damnati forent) quo è numero poſteriores ſoli capitis diminutionem maximam in ſeruitutem pœnæ redacti patiebantur, quam vtique ob rem ab inſtitutis fuiſſe diſtinctos Vlpianus[a] noſter lib. x. de officio proconſul. docet: ſic etiam è pugilibus inſtitutos quoſpiã qui ſponte ſcilicet virtutis & honoris ergo huic ſe artificio dederent (de quibus iſto trino tractatu ſæpiùs actum eſt) alios ei labori ad populi voluptatem ſuámque pœnam damnatione iudicum fuiſſe mancipatos. Quæ dixi, de gymnaſmatibus & agonibus in palæſtra & gymnaſio publicè habitis antequàm in iuſtum ac legitimum pro corona ſacra certamen deſcenderetur accipienda ſunt. Sed & intra priuatos parietes exercitationes variæ, pila potiſſimùm, diſco, lucta & huiuſcemodi à ſanis hominibus cum domeſticis aut amicis olim valetudinis ergò, non minùs quàm vnctiones & lauationem in laconicis balineo labris & Euripis vſurpari apud veteres Romanos Græcóſque ſolitę (quemadmodum à chariſſimo Mercuriale in libris de arte gymnaſtica[b] demonſtratum fuit, & ex iis etiam cognoſceretur quę inferiùs cap. xv. dicturi ſumus.) quas progymnaſias, quod per eas ad ſacros agones & quęuis publica certamina ſine dubio aptiores paratiores adeóque firmiores ac habitiores ipſi fierent: & verò illarum (nempe publicarum) præfectos pueros non pædotribas & gymnaſtas modò ſed & ſyngymnaſtas, & à Platone atque Xenophonte progymnaſtas nuncupatos Iulius Pollux Onomaſtico[c] tradit: quo loco, τὰ δὲ χωρία τῆς ἀσκήσεως (ait) ἀποδυτήριον γυμνάσιον παλαίστρα κονίστρα. καὶ ὁ ἐφεστηκὼς παιδοτρίβης τε καὶ γυμναστής. παρὰ δὲ πλάτωνι καὶ ξενοφῶντι, προγυμναστὴς συγγυμναστής: ita priuatarũ exercitationum vel ſocios vel moderatores progymnaſtas nominatos, ex eo quem eruditiſſ. Muretus probè reſtituit Senecæ loco[d] intelligitur. Cuius omnino hæc verba ſunt, Hodiernus dies ſolidus eſt, &c. Minimum exercitationi corporis datum, & hoc nomine ago gratias ſenectuti, non magno mihi conſtat, cùm me moui, laſſus ſum. Hic autem exercitationis etiam fortiſſimis finis eſt, Progymnaſtas (ſic lego cum Mureto, vbi vulgò Progymnaſios excuſum) meos quæris, vnus mihi ſufficit Caninus, puer (vti ſis) amabilis, ſed mutabitur. Nomen autem iſtud meletarum ſiue proagonum ab agoniſtis corporum ad ingeniorum agoniſtas, ab athletis inquam ad ſophiſtas, & ipſos τῆς δοκιμασίας neceſſitati ſubditos tranſlatum eleganter, atque vſurpatum ab Eunapio[e] recordor, ſed ita, vt procemium aut exordium ſignificari poſſe non diffitear: quo loco, cùm Proconſul dicere Proæreſium iuſſiſſet, ὁ δὲ ἀπὸ τῆς καθέδρας (inquit) εἰς προαγῶνά τινα διαλεχθεὶς οὐκ ἀχαρίστως καὶ τὸν σχέδιον ὅσος ἐστὶν ἐξάρας λόγον ἀνέστη θαῤῥαλέως ἐπὶ τὸν ἀγῶνα: Et alibi de Nymphidiano magiſtro Græcarum epiſtolarum Iuliani principis, γεγονὼς δὲ εἰς ῥητορικὴν καὶ τοῦ τῶν σοφιστῶν ὀνόματος ἄξιος & cætera κρείττων δὲ κατὰ τὰς καλουμένας μελέτας, καὶ τὰ ζητήματα. τὰ δὲ ἐν προαγῶσι καὶ περὶ διαλεχθῆναι, οὐκ ἔθ' ὅμοιος. De Apthonij ſophiſtæ progymnaſmatis, de Philoſtratorum[f] aliorúmque Græcorum rhetorum meletis[g], éſtne quiſquam è tanto philologorum numero, tam iacenti aure, vt vel in ſcholis non multa inaudierit? Hę nimirum illæ ſunt exercitationes Græcæ: quibus ingenia meliùs ali, Tullius quodam loco pronunciauit.

¶ Talibus

a l. aut damnum 8. §. quicunque. D. de pœnis.

b Vide lib. 1. cap. 12. & toto lib. 2.

c Lib. 3. cap. 30. & vltim. col. 190. § vl.

d Epiſt. 83. Singulos dies.

e Proœreſio fo. 136.

f Tres Philoſtratos cõſcripſiſſe μελέτας narrat in ipſorũ vitis Suidas quem vide.

g In vetuſto igitur gloſſario Latino Græco, col. 61. & 62. Declamatio μελέτη ῥήτορος, Declamat μελετᾷ ὁ ῥήτωρ, & in Lexico Græcolatino veteri, co. 535. μελέτη ῥήτορος Declamatio.

¶ Talibus ad pietatem Chriſtianam & prædicationem verbi potiùs, quàm corporalibus atque athleticis quibuſdam, etſi ad carnis domationem ac ſuggillationem ſiue contuſionem corporis pertinentibus (de quibus capite XIII. & XIV. pleniùs agetur) exercitationibus, vtpote ad omnia vtilioribus illis, & non modò pręſentis ſed etiam futuræ cum infinita felicitate ac æterna gloria vitæ promiſſionem ſibi coniunctam habentibus excoli, & ædificari D. Paulus animi robur in Timotheo volebat[a]: his verbis ipſum aleiptæ aut pædotribæ veteris more ad exercendum ſeſe, per literas adhortatus & excitans: γύμναζε δὲ σεαυτὸν πρὸς εὐσέβειαν, ἡ γὰρ σωματικὴ γυμνασία πρὸς ὀλίγον ἐστὶν ὠφέλιμος: ἡ δὲ εὐσέβεια πρὸς πάντα ὠφέλιμός ἐστιν, ἐπαγγελίαν ἔχουσα ζωῆς τῆς νῦν καὶ τῆς μελλούσης. Quibus videri poteſt ſpirituales animi exercitationes, æternę cum gloria vitæ ratam firmámque ſpem facientes, cum iis quæ ad corpus hoc roborandum, vitámque ſecularem iſtam ad tempus aliquod prorogandam adiuuant (quibus crebrò, ac tantùm non quotidie vtebantur Ethnici) eodem modo, quo ad Corinthios extremo capitis IX. epiſtolæ prioris, pro corona corruptibili decertantes cum iis qui captarent incorruptam contulerat, hîc itidem comparaſſe: præſertim quòd à meletis & veluti proagonibus athleticis vel etiam rhetoricis (de quibus diſceptatum ſuprà) ſimilitudinem ducens aliquantò pòſt adiiciat, ταῦτα μελέτα, ἐν τούτοις ἴσθι, ἵνα σοῦ ἡ προκοπὴ φανερὰ ᾖ ἐν πᾶσιν. ἔπεχε σεαυτῷ καὶ τῇ διδασκαλίᾳ. Meletis huiuſmodi, quas & ipſe τὰς ἐν τοῖς γυμνασίοις διατριβὰς Galenus alicubi[b] nuncupat, ipſiſque adeò proagonibus aduerſæ illæ ſunt quas διαπαρατριβὰς (ἀντὶ τοῦ παραδιατριβῶν vt reor) Beatus ipſe Paulus[c] in ſequētibus nominat: quas vbi fugiendas, illas verò perſequendas & continuandas monuit, propterea quòd ipſis ad veros & perfectos agonas præmuniamur: Timotheum ſpiritualis aleipta Paulus ad legitimè agone perfecto fidei decertandum excitat, vt quaſi per cataſceuen καλῶς ἀθλεύσας ex confeſſione fidei conſummetur, iuxta ea quæ cap. x. plenius expoſui: atque ita coronam æternæ vitæ propoſitam & paratam piis tanquàm veris hieronicis apprehendat, vel potiùs (quando regnum cœlorum vim patitur) arripiat. Hoc enim D. Paulus ad extremum eiuſdem epiſtolæ[d] in metaphora de agonibus perſtans, ἀγωνίζου τὸν καλὸν ἀγῶνα τῆς πίστεως (inquit) ἐπιλαβοῦ τῆς αἰωνίου ζωῆς, εἰς ἣν ἐκλήθης, καὶ ὡμολόγησας τὴν καλὴν ὁμολογίαν, ἐνώπιον πολλῶν μαρτύρων. Nec enim dubito, quin iſtud de apprehendenda poſt certamen æterna vita quod in extremo admonet, referendum, ex ipſa Pauli (ſimilitudinem inde ducentis ſcilicet) cogitatione, ad illa ſit, quæ de hieronicis coronam virtutis apprehendentibus libri ſuperioris cap. XXVII. diligenter (ſi non etiam luculenter atque perſpicuè) à nobis enarrata ſunt: præſertim cùm ipſe quoque ſe præſtare alio loco[e] dicat quod hîc Timotheum iubet facere, nimirum ſe perſequi ſi quo modo poſſet comprehendere, itémque ſecundum ſcopum ſequi ad brabium ſupernæ vocationis in Chriſto Ieſu: tametſi ad metæ potiùs contactum hoc referre, quàm ad coronæ ipſius apprehenſionem eiuſdem libri cap. XXXIII. placuerit.

a Epiſt. 1. ad Timoth. cap. 4. verſ. 7. 8. 15. & 16.

b Ad tertiū aphor. Hippocrat. eo loco vnde verba profeiam ·j. ſub initiū cap. xv. περὶ τῶν ἀλόγων τριβῆς, Quinctilianus cap. 7. lib. 10. Inſtit. orat. quod aliò pertinet.

c Cap. 6. eiuſdem epiſt. verſ. 5.

d Eod. cap. 6. verſ. 12.

e Epiſt. ad Philipp. cap. 3. verſ. 14.

Anno xxxv. athletas artem deſiiſſe, ex Macrobio & Plutarcho. Hieronicas non deſiiſſe. Athletarum in probatione circumductio & accuſatio è Chryſoſtomo, qui fortaſſe caſtigatur Caſſiano, & Dionyſio. De probatione ordinandorum in diaconos presbyteros & epiſcopos clericorum, adhibito ſcilicet ipſius etiam plebis teſtimonio atque aſſenſu ad marg. Hellanodicarum ad athletas cùm probarentur admonitio. Viles etiam homines (ſi modò ingenui nec infantes forēt) ad certamen admiſſos. Iſocrates interpres obiter notatus. Ad olympicum agonem non alios decertandi gratia quàm Græcos admiſſos videri: expoſito Herodoti loco.

CAPVT. XII.

SAnè qui ab annis puerilibus ad annum vſque quintum atque trigeſimum, ſine vllius victoriæ præmio in palæſtra & ſtadio decertaſſent, ij veluti deſperata corona, cùm iam ad iuſtum corporis robur illaudati perueniſſent, artem deſinere ſolebant annorum hebdomade quinta, vt Macrobius[a] auctor eſt, ſic ferè ſcribens, Quinta omne virium (quantum ineſſe vnicuique poſſunt) complet augmentum, nullóq; modo iam poteſt quiſquam ſe fortior fieri. Inter pugiles denique hæc conſuetudo ſeruatur, vt quos iam coronauêre victoriæ, nihil iam amplius in incremento virium ſperent: qui verò expertes huius gloriæ vſque illò manſerunt, à profeſſione diſcedant. Honeſtam itaque ab athletica profeſſione miſſionis occaſionem, ipſam ſenectutem olim exiſtimatam: Sed & hoc exemplo poſtremum tanquàm à ſacra linea [b] hoc eſt præcipuum vacationis & excuſationis à curſu adminiſtrationis Reipub. colorem ignauiæ à pleriſque ſuæ, atque ad retundendam aliorum ambitionem prætendi, Plutarchus[c] in hæc verba refert, ἐπειδὴ δὲ πλεῖσται αἱ πρὸς τοὺς πολιτικοὺς ἀγῶνας ἀποκνήσεις καὶ μαλακίαι, προφάσεις ἔχουσαι, τελευταίαν, ὥσπερ τὴν ἀφ' ἱερᾶς ἐπάγουσιν ἡμῖν τὸ γῆρας καὶ μάλιστα δὴ τοῦτο τὸ φιλότιμον ἀμβλύνειν καὶ δυσωπεῖν δοκοῦσαι, πείθουσιν εἶναι τινὰ πρέπουσαν οὐκ ἀθλητικῆς μόνον, ἀλλὰ καὶ πολιτικῆς περιόδου κατάλυσιν. Hieronicas autem & ſi nihil amplius de virium incremento poſt id ætatis ſperarent, non tamen ab athletica profeſſione, ac exercitatoriæ vitæ præſcripto recedere ſolitos, iſtud eiuſdem Plutarchi verbum, (quod paulò antè protuli) de Marco Catone Cenſorio agentis, *in eius vita fol.* 619. apertè comprobat, quantum iudico: inuictum enim fuiſſe à voluptatibus & laboribus, etiam tū ſenem, & canum poſt conſulatum, ac triumphum, ὥσπερ ἀθλητὴν (ait) νικηφόρον ἐγκαρτεροῦντα τῇ τάξει τῆς ἀσκήσεως καὶ διομαλίζοντα μέχρι τῆς τελευτῆς. velut aliquem athletam, qui poſt victoriam quoque in eodem exercitationis genere ac ordine ad obitum vſque perduret, ſolitóſque lab res nihilominus quàm anteà ferat. Denique quod diligenter examinatum olim ac prouiſum Caſſianus ait, ne fortè qui ad dimicandum in ſtadium prodiret, vlla eſſet vitæ infamia reſperſus, hoc ita fieri ſolitum ex eodem Chryſoſtomo alio in loco *homil.* 21. *ad populum Antioch. col.* 161. intelligimus, vti decertaturus per totum ſtadium à præcone circumduceretur ac publicè inquireretur, vtrum eſſet quiſpiam, qui vellet in eum dicere: Cuius moris ſimilitudinem quandam & μίμησιν præfert illa in ordine Romano [d], Epiſcoporum inaugurandorum circumductio,

a In ſomn. Scipion lib. 1. cap. 6. vbi de ann. hebdomad.

b Vide quæ de linea ſacra cap. 33. inferiùs adſero ad illud Senecæ hieram facere.

c Init lib. εἰ πρεσβυτέρῳ πολιτευτέον, fo. 1402.

d In cuius libro Coloniæ impreſſo cum aliis ve ſuftis auctoribus de officiis diuinis, fol. 88. cap. Qualiter in Romana eccleſia Sacri ordines fiāt. Poſt collectā aſcendit lector in Ambonem & eleuata voce legit breuē in auribus populi ſic cōtinentem: Cognoſcat caritas veſtra, quia ille & ille aduocatur in tali officio vel in tali: Siquis habet cōtra hos viros aliquā querelā exeat confidenter propter Deū, & ſecundum Deū, & dicat: Quod ſi nullus contradictor extiterit, ſequitur lectio & reſponſoriū. Poſt hæc aduocantur ſurſum & ſtatuuntur in ſiniſtra parte altaris. &c. & cap. Qualiter in Rom. eccleſ. presbyt. diac. vel ſubdiac. fiant, fol. 91. data oratione annuntiat Pontifex in populo dicens. Auxiliante Domino, Deo & Saluatore noſtro Ieſu Chriſto eligimus in ordinem ſubdiaconij, diaconij, ſeu presbyterij acolytum, ſubdiaconum diaconum de titulo illo

ductio, ac ipſa de promouendis initiatis presbyteris ſolemnis apud nos inquiſitio: quam & in Africa B. Cypriani temporibus obſeruatã, ipſius epiſtolæ[a] certiſſimum teſtimonium præbent: iuxta præceptum D. Pauli ſcilicet Timotheo datum, atque his verbis inter cętera comprehenſum: δεῖ δὲ αὐτὸν (de Epiſcopo agit) καὶ μαρτυρίαν καλὴν ἔχειν ἀπὸ τῶν ἔξωθεν & ſtatim de Diaconis, καὶ οὗτοι δὲ δοκιμαζέσθωσαν πρῶτον (vbi Probandi verbum perplacet mihi, cùm de athletarum examine ac probatione orationem inſtitui, & maiorem in modum probatur) εἶτα διακονείτωσαν ἀνέγκλητοι ὄντες. Sic enim D. Chryſoſtomus, In illud theatrum tradi debentes (inquit) non priùs deſcendunt in certamina, Donec ipſos aſſumens pręco, ſub omnium oculis circumducat clamans & dicens, Num quis hunc accuſat? & quidem illic non animę, ſed corporis pugnę ſunt. Quare igitur generoſitatis rationes requiris? (Atque hoc quoque ad id quod de ſeruo in certamen publicum non admittendo dictum eſt, vt puto ſpectat) hic verò nihil tale, ſed totum contrarium cùm non in manuum collationibus ſint nobis certamina, ſed in animi diſciplina & in mentis virtute: contrarium agonotheta noſter facit, non ipſum aſſumens circumducit & dicit, Num quis hunc accuſat? ſed clamat, licet omnes homines, licet dæmones, cum Diabolo conſtituti ipſum accuſent de turpiſſimis & occultis criminibus, non reiicio, nec abominor: ſed ab accuſatoribus ipſum liberans, & ab iniquitate abſoluens, ſic ad certamina duco. Nec immeritò, Illic enim agonotheta nihil certantibus confert ad victoriam, ſed medius[b] conſtitutus eſt: hic autem agonotheta pietatis pro pugnatoribus commilito fit, & auxiliator, cùm ipſis contra Diabolum pugnam attingens. Hactenus Chryſoſtomus. Atque huius quidem accuſationis in athletis probandis fieri ſolitæ, mentionem alicubi habitam à Dionyſio Halicarnaſſeo[c] reperi: ſic admodum ſcribente, καὶ ἐὰν μὲν δούλων αἰσθάνωνταί τινα τῶν ἀγωνιζομένων εἶναι κατηγορίαν αὐτοῦ, καὶ ὡς ἀναξίου τοῦ ἀγῶνος ἐκκρίνειν. de quo loco quid ſentiam, poſteà dixero, vbi de ſeruis in athletarum numerum non admiſſis diſſerã. Intereà ſciendum ante circumductionem illam, & præconis denuntiationem, atque adeò ante probationem & examẽ illud athletarum, de quo cœpi dicere, ipſos Eleos iudices Hellanodicas, hac de re athletas admonuiſſe, cùm in Olympiam procederent, vt ſiquis eorum ſibi conſcius foret præclarè actæ, ſine vlla infamia, & deſidia vitæ, impenſique in rem athleticam laboris, hic ad certandum audenter accederet: ſin contrà quiſpiam indignum aliquid ſéque atque Olympiorum acceſſu forſitan egiſſet, is abiret aliò quò vellet, quod quidem ex iſtis Philoſtrati *extremo lib. 5. de Apollonio*, verbis cognoſcitur, ἠλεῖοι δ' ἐπειδὰν ἴωσιν ἐς Ὀλυμπίαν διαλέγονται πρὸς ἀθλητὰς ὧδε. εἰ πεπόνηται ὑμῖν ἐπαξίως τοῦ ἐς Ὀλυμπίαν ἐλθεῖν, καὶ μηδὲν ῥᾴθυμον μηδὲ ἀγεννὲς εἴργασθε, ἴτε θαρροῦντες, οἷς δὲ μὴ ὧδε ἤσκηται, χωρεῖτε οἷ βούλεσθε. Poſteà verò manum in altum ſublatam (ſilentij nempe facien

ad titulum S. Martini ad eccleſiã quæ eſt in pago illo, vel ad monaſteriũ N. Siquis autem habet aliquid contra hos viros, pro Deo, & propter Deũ, cum fiducia exeat & dicat. Veruntamen memor ſit conditionis ſuæ, &c. & fol. 93. vbi alloquitur populũ pro presbytero ordinando, hæc inter cætera profert, Nec fruſtrà à patribus reminiſcimur inſtitutũ, vt de electione corũ qui ad regimen altaris adhibẽdi ſunt, conſulatur populus qui de actu & conuerſatione præſentandi quod nõnunquam ignoratur à pluribus, ſcitur à paucis, &c. Itaque quid de corũ actibus aut moribus noueritis, quid de meritis ſẽtiatis, Deo teſte cõſulimus, &c. & ideo electionem veſtram debetis publica voce profiteri.

a Epiſt. 16. ad presbyteros & diaconos & vniuerſ. pleb. vbi in ordinationibus clericis fratres chariſs. ſolemus vos ante cõſulere & mores ac merita ſingulorũ cõmuni conſilio ponderare &c. Itẽ epiſt. 68. ad Fœlicem presbyter. & alios fol. 163 de plebe: Quando ipſa (inquit) maximè habeat poteſtatem vel eligendi dignos ſacerdotes vel indignos recuſandi. Quod & ipſum videmus de diuina auctoritate deſcendere, vt ſacerdos plebe præſente ſub omnium oculis deligatur & dignus atque idoneus publico iudicio ac teſtimonio comprobetur. Et poſteà: Coram omni ſynagoga iubet Deus conſtitui ſacerdotem, &c Et plebe præſente vel detegantur malorum crimina vel bonorum merita prædicentur: & ſit ordinatio iuſta & legitima quæ omnium ſuffragio & iudicio fuerit examinata. b Videſis quæ ſcripſi cap. 27. lib. ſuperioris, de loco Agonothetarum. c ἐν τέχνῃ πρεπτικῷ ἀθληταῖς ad finem in fo. 43.

di gratia, vt opinor) imponens præco athletæ depugnaturi capiti, eúmque circumducens, quærebat publicè, non vtrùm ſibi ipſe vllius eſſet malè noxiæ conſcius, ſed amplo boatu proclamabat, eſſetne quiſquam qui vellet in eum dicere: Quò magis tanquàm ſceleratus aut ſeruilis conditionis, à certamine arceretur. Idque cùm ex illis Chryſoſtomi locis, quos indicaui modò, tum ex iſto potiſſimùm intelligitur, cuius verba, boni & ſtudioſi lectoris gratia in mediũ proferam: Dic mihi quęſo (inquit) eccleſiaſtes optimus[a]) in Olympiacis certaminibus nónne adſtat præco magnum clamans & altum, Num aliquis hunc accuſat, dicens? Num fur eſt & ſeruus? num prauorum eſt morum? cùm tamen illa certamina non animæ ſint, neque bonorum morum, ſed roboris & corporis: ſi igitur vbi corporum eſt exercitatio multa fit voluntatis inquiſitio, multò magis vbi totum anima decertat. Stat igitur apud nos & præco, non capite quémque tenens & producens, ſed omnes pariter interiori detinens capite: non apponit illis alios accuſatores, ſed ipſis ſemetipſos, non enim dicit, Numquid aliquis hunc accuſat? Sed quid? Siquis ſe ipſum accuſat: Cùm enim dixerit ſancta ſanctorum (mallem ſcriptum[b], vt in plerìſque veterum leiturgiis, ſancta ſanctis τὰ ἅγια τοῖς ἁγίοις) hoc dicit, Siquis non ſanctus, non accedat. Hæc ille pius & ſanctus Epiſcopus, à probationis athletarum more in gymnicis agonibus obſeruato deſumpta ſcilicet ſimilitudine. Ex quo id fuit, vt quilibet (qui modò liber eſſet, famæque integræ) inter athletas decertandi cauſa reciperetur, neque ob generis vilitatem ſolam, ab eo repelli poſſet: Primum quidem eorum qui ludis Olympicis decertarunt, non artificio aliquo magno præſtitiſſe, ſed coquum fuiſſe Corœbum Elæum ex Athenæi libris Euſtathius ad Homerum[c] literis prodidit, ſic ferè, ὅτι δὲ τὰ ἐν τῷ καταλόγῳ μνημονευθέντα ὀλύμπια οὐκ ἀεὶ μεγάλους τινὰς εἶχον ἀγωνιζομένους δηλοῖ ὁ πρῶτος τῶν Ὀλυμπιάσι ἀναδησάμενος ἀγῶνα (vbi ςέφανον equidem, vel pro ἀναδησάμενος, Euſtathium ſcribere νικήσας, ſed illud potiùs voluiſſe crediderim) Κοροιβὸς ὁ ἠλεῖος, οὐ μεγάλης τέχνης ἄνθρωπος ὤν, ἀλλὰ μάγειρος ὡς ἐν τοῖς τοῦ ἀθηναίου κεῖται. Igitur Iſocrates[d] patris ſui proauum Alcibiadem quamuis nec ingenio nec robore corporis vlli cederet, gymnica tamen certamina deſpexiſſe ſcribit, cùm ſciret athletarum (ſic malo quàm quòd Vvolfius pugilum, ſpeciem pro genere ponens, vertendum duxit) nonnullos & ſordido genere ortos, & minimè liberaliter inſtitutos eſſe, & in obſcuris oppidulis habitare: ταῦτα δὲ διανοηθεὶς (inquit) οὐδενὸς ἀφυέστερος οὐδ᾽ ἀῤῥωστότερος τῷ σώματι γενόμενος, τοὺς μὲν γυμνικοὺς ἀγῶνας ὑπερεῖδεν. εἰδὼς ἐνίους τῶν ἀθλητῶν καὶ κακῶς γεγονότας καὶ μικρὰς πόλεις οἰκοῦντας καὶ ταπεινῶς πεπαιδευμένους. Itaque tametſi Philoſtratus *in eius vita*, inde Iſocratem αὐλοποιὸν tibiarum fabrum non fuiſſe colligat, quòd ſtatuam olympiæ meruerit, quam conſequutus non foret, ſi vllas viles operas feciſſet, αὐτὸς δὲ οὔτε αὐλοὺς ἐγίνωσκεν (ait) οὔτε ἄλλό τι τῶν ἐν βαναύσοις οὐ γὰρ ἂν οὐδὲ τῆς ἐν Ὀλυμπίᾳ εἰκόνος ἔτυχεν εἴ τι τῶν ἐντελῶν εἰργάζετο: Nihilominus tamen agricolas ipſos & paſtores in athletarum albo apud Olympiam aſcriptos ibique decertaſſe, ſubindicat Theocritus εἰδυλλίῳ 4. ἐν τοῖς νομεῦσιν, vbi Corydon inducitur vaccas paſcens bubulci agonis, quem dicit quod robuſtus foret, à luctatore Milone Olympiam adductum certandi cauſa: ὃν φησιν (vt eſt in argumento ipſo) εἰς ὀλυμπίαν ὑπὸ

Μίλωνος

a Chryſoſt. homil. 61. ad populũ Antiochenum videto & homil. 7. epiſt. ad Hebr.

b Sicut etiã legit Claud de Sainctes in collectaneis de Euchariſtia ad Leiturgias è Chryſoſt. ca. 24. fo. 288. & ita apud ipſũ Chryſoſt. legitur in d. homil 17 ad Hebræos col. 1618.

c Ad illud Τέσσαρες ἀθλοφόροι ἵπποι ex Iliad. Homer. λ. f. 879. num 38.

d In περὶ ζεύγους col. 522. edit. Oporin. anno 1570.

Μίλωνος παλαιστοῦ ἀχθῆναι ἰσχυρὸν ὄντα ὡς ἀγωνίσηται. Nam apud Theocritum quidem ita Batto de Ægone quærenti,

ὠὐτὸς δ' ἐς τίν' ἄφαντος ὁ βωκόλος ᾤχετο χώραν,

Reſpondet Corydon,

Οὐκ' ἀκούσας, ἄγων νιν ἐπ' Ἀλφεὸν ᾤχετο Μίλων:

Et rurſum Battus,

καὶ πόκα τῆνος ἔλαιον ἐν ὀφθαλμοῖσιν ὀπώπει,

Cui Corydon,

φαντί νιν ἡρακλῆϊ βίην καὶ κάρτος ἐρίσδεν.

Quibus ad leſis id quod antè, de coquo illo Corœbo diximus. Græcis autem ſolis, non vtique peregrinis hoc eſt aliunde quàm è Græcia mera & antiqua oriundis, aditum ad Olympicum agonem, decertandi quidem gratia & præmia conſequendi, patuiſſe, quamuis alioqui ſpectatæ virtutis ac notæ familiæ, immò etiam Regiæ iuuenibus: inde colligas licet, quod narrat Herodotus Terpſichore, *lib.5. hiſtor. fol.186.* non antè admiſſum illò Alexandrum, quàm ſe Argiuum eſſe comprobaſſet: πρὸς δὲ καὶ οἱ τὸν ἐν ὀλυμπίᾳ διέποντες ἀγῶνα ἑλλωνοδίκαι οὕτω ἔγνωσαν εἶναι· Ἀλεξάνδρου γὰρ ἀεθλεύειν ἑλομένου καὶ καταβάντος ἐπ' αὐτὸ τοῦτο οἱ ἀντιθευσόμενοι ἑλλήνων ἐξεῖργόν μιν, φάμενοι οὐ βαρβάρων ἀγωνιστέον εἶναι τὸν ἀγῶνα, ἀλλὰ ἑλλήνων. Ἀλέξανδρος δὲ ἐπειδὴ ἀπέδειξε ὡς εἴη ἀργεῖος, ἐκείθη τε εἶναι ἕλλην καὶ ἀγωνιζόμενος στάδιον, συνεξέπιπτε τῷ πρώτῳ. ταῦτα μὲν νῦν οὕτω καὶ ἐγένετο. vbi quod ſcriptum συνεξέπιπτε τῷ πρώτῳ, ad commiſſionem ſortitò fieri ſolitam pertinere non immeritò quiſpiam duxerit, iuxta ea quæ libro primo *ca.24. & 25.* abundè diſſerui, vt primam ipſius & antagoniſtæ ſortem exiiſſe optimus auctor ſignificet, vel ad præmiorum illam varietatem, de qua inferiùs *cap.20. huius libri*, dicturi ſumus, referri oportere, vt qui primo exciderat, ſecundum nihilominus adipiſci potuerit, quod eſſe potius reor: tametſi enim coniunctio, à qua τὸ συνεξέπιπτε initium habet, ad priorem opinionem non abſque re traducere fortaſſe alium queat, ſic mihi ſtat nihilominus ſententia: hoc præcipuè perpendenti, cùm vni ſoli (nec enim pluribus poteſt) prima fuerint addicta præmia, ſi plures quàm duo antagoniſtæ decertarint, omnes vno illo excepto cæteros τῷ πρώτῳ vel πρωτείῳ συνεκπεπτωκέναι propriè ac verè dici, ab ipſo vtique ſuperatos: etiam ſi horum vnus aut alter ſecunda vel tertia ſibi abſtulerit.

De illa probatione athletarum locus D. Pauli cuius lectio aduerſus Budæum aſſeritur. Ὑπωπιάζειν. Præconis munus in certamine. Aëris verberatio. Σκιαμαχία. Περιπεῖραι. Δόκιμος & ἀδόκιμος apud DD. Paulum & Iacobum. Ἀδόκιμος apud Iſidorum Peluſiotam notato eius interprete. Tentatur alicuius apud B. Iacobum, loci eadem opera explicati caſtigatio. Sybillinum carmen emendatum & expoſitum. Θέμα in agonibus.

CAP. XIII.

AD illum verò quem dixi ſuprà, pugilum aliorúmque athletarum probationis aut reprobationis morem, Diuus quoque Paulus aſpiciens (vt quidem auguror ipſe, quod ab aliis nequaquam traditum video) & in metaphora, ſiue alluſione atque allegoria perſtans, propterea dicebat ſe corpus ſuum ieiuniis illis aſceticis & continentiæ cæſtibus,

non ὑποπιάζειν (quod obſeruandi verbo Budæus[a] reprehenſo Lyrano ipſe magis fortaſſe reprehendendus expreſſit, quanquam ita ſcriptum & vulgo & in Complutenſi vetuſto & in Baſilienſi Græco Latino anni LI. & in Antuerpiano per Plantinum, & in Pariſienſi apud Benenatum nuper edito noui teſtamenti codice) verùm ὑπωπιάζειν per ω, ſicuti D. Ioānes Chryſoſtomus habet[b], quod eſt pugnis in os ductis cęſtibúſque impactis ſuggillare liuidúmque reddere, hic autem afflicto & verberato continentiæ cæſtibus (ſicuti Ioannes Caſſianus loquitur) id eſt in accerato corpore, atque in ſeruitutem, legum videlicet Chriſti Domini athleticarum obedientiam redactione, qui prę̨conis inſtar (eius nempe quem ſuperiùs[c] docui, ſolitum ad certamen in ſtadij ſcammate ſubeundum ex athletis ſuoquémque ordine citatum agoniſtam proclamare, voceque ſua populi delationi, & iudicum examini circumductum ſubiicere, ac legum inſuper ipſarum epiſtatæ, agonothetæ, aut hellanodicæ iuſſu omnes commonefacere, victores deniq; poſt legitimam, dimicationem in ipſo ſtadio pronuntiare) aliis prædicarat, vti ſe gerere deberent. ſuis, velut alcipta quidam inungens, hoc eſt excitans, atque inſtruens, præceptis, vel potiùs victores illos, qui præclarè in virtutem ſtadio decertaſſent, renuncians (quod quidem ipſum prę̨conij fuiſſe muneris anteà *lib. 2. Agon. d. cap. 9. & 13.* oſtendi) poſt modum ipſe cùm ad coronam ſuſcipiendam procederet, ob non ſeruatas athleticas illas, ſiue aſceticas, circa continētiam potiſſimùm (de qua dictum ab eodem ipſo ibi iam fuerat, *cap. 9 Epiſtola 1. B. Pauli ad Corinth. verſu. 24.* Omnem certamini addictum athletam omnino continentem eſſe vel ab omnibus abſtinere) Domini noſtri leges, reprobaretur: hoc eſt indignus æternæ vitæ brabio, ſeu præmio reperiretur: aut verò etiam (vt ad ea commodiùs aptetur hæc interpretatio, ſiue paraphraſis quæ iuxta Ioannis Caſſiani ſententiam, de athletica certaminis ratione dicta ſunt) ad agonem pro corona illa iuſtitiæ ac beatitudine cœleſti adipiſcenda ſubeundum, admitti non debere cenſeretur. Verba quippe B. Pauli *d. cap. 9. verſu 26. & 27.* non peræquè ab aliis expenſa vt oportuit, hæc omnino eſſe commemini, de quibus iamdudum apud me cogito: οὕτω πυκτεύω, ὡς οὐκ ἀέρα δαίρων, ἀλλ᾽ ὑπωπιάζω μου τὸ σῶμα καὶ δουλαγωγῶ. μήπω ἄλλοις κηρύξας, αὐτὸς ἀδόκιμος γένωμαι, In quibus illa quidem ὡς οὐκ ἀέρα δαίρων, Iamque ab aliis[d] obſeruatum eſt ad σκιαμαχίαν pertinere, de qua præter locos ab ipſis aut à nobis[e] etiam (vbi περὶ χειρονομίας quoque actum eſt) indicatos habeto iſtum ab Euſtathio[f] ad Homerum ἀνατάσει καὶ καταφορᾷ χειρῶν, ὡς εἰ καὶ ἀέρα (ὃ δὴ λέγεται) ἔδαιρον ἢ καὶ ἐσκιαμάχουν πολεμικῶς. Atque hunc alterum à Virgilio *lib. 5. Aeneidos* vbi de Darete pugile,

--alternáque iactat
Bracchia protendens & verberat ictibus auras.

Atque hanc quidem χειρῶν ἀνάτασιν & σκιαμαχίαν velut προοίμιον quoddam pugilatus, & προπυγμὴν fuiſſe libro primo *d. cap. 14.* cùm de arte athletica, conſtituendæ lectionis veritati quodam Ariſtotelis loco, diſſererem, oſtendiſſe me recordor. Iſtud verò περὶ τοῦ ὑπωπιάζειν καὶ δουλαγωγεῖν τὸ σῶμα, ad progymnaſmata illa referendum cenſeo, quæ à D. Baſilio προαγώνων vocabulo deſignantur eo loco, vnde verba ſuperiùs *huius libri* 11. *cap.* protuli, & altero iſto τῶν προπειρῶν nomine, in antiqua illa inſcriptione

a In annot. ad d. l. athletas 4. D. de iis qui notāt. infam. pro quo videtur B. Auguſtin. facere (quanquam ab ipſo non citatur in ſermone de Cathaclyſmo, ſed res aliter ſe habet.
b In cōmē ad illa B. Pauli verba ſiue in ſermon. 23 ad cap. 9. Epiſt. j. ad Corinth. fo. 170. pag. 1. & 2. Græci exemplaris. Et ſimiliter Oecumenius quoque in ſuis ad eum expoſitionibus fo. 439.
c Lib 2. Agoniſt. cap. 9. ad fin. & lib. 1. cap. 23. paulo poſt initium. & hoc lib. 3. cap. 1.
d Mercurialis lib. artis gymn. 3. cap. 4. Vide & extremo cap. 6. lib. 5. ex Dionyſio de diuinis nomin. cap. περὶ δυνάμεως. Pauſan. 2. Eliac. Gal. 2. de tuenda valetud. cap. 11. 12. & vlti. Videto quæ περὶ τοῦ σκιαμαχεῖν adfert Eraſmus prouerb. 48. centur. 6. chilia. 4. ex Plato. 8. lib. de legib. Apologia Socratis, & 7. de Republ. & aliis.
e Lib. 1. Agoniſt. ca. 14.
f Ad illud ex Iliad. ψ. χερσὶ λαβὼν πρόθυμα. fo. 1324.

inſcriptione Græca, quæ Romæ in Palatio Farneſij Cardinalis extat, vnde alia quæpiam verba deſumpſi vt ſuperiori libro de ſcammate agens infererem. Quibus adiuncta iſta quæ ad rem faciũt ſcias, ἀλλὰ πανταχούς ποτε ἀπειράμην ἐν αὐτοῖς τοῖς σκάμμασιν στεφανωθεὶς, καὶ ταῖς προπείραις τούτων πάσαις δοκιμασθεὶς, ἀγωνισάμενος ἐν ἔθνεσι τρισὶν ἰταλίᾳ, ἑλλάδι, ἀσίᾳ, νικήσας ἀγῶνας, τοὺς ὑπογεγραμμένους πάντας παγκρατίου, & cætera: in quo etiam loco τὸ δοκιμασθεὶς, oſtendit apud B. Paulum τοῦ ἀδοκίμου vocabulum ex illa τῆς ἐκκρίσεως καὶ ὑποκρίσεως, quam Philo vocat eo quem ſtatim proponemus loco, ἤγουν δοκιμασίας (quam D. ipſe Paulus δοκιμὴν alibi[a] nominat, ad probationem iſtam athleticam ibi quoque aſpiciens, vt videtur, quando non aliter niſi poſt labores athlèticos, eorúmque patientiam, probatio, ſine qua ſpes nulla eſt coronæ) καὶ ἀδοκιμασίας conſuetudine agonothetica exponendum eſſe: quemadmodum illud alterum τοῦ δοκίμου apud D. Iacobum eo quem ſuperiùs indicaui loco[b], cùm ita ſcribit, γινώσκοντες ὅτι τὸ δοκίμιον ὑμῶν τῆς πίστεως κατεργάζεται ὑπομονήν. Et poſteà, μακάριος ἀνὴρ ὃς ὑπομένει πειρασμόν, ὅτι δόκιμος γενόμενος λήψεται τὸν στέφανον τῆς ζωῆς. qua de re ne dubitem, illa faciunt quæ antè *verſu 4. eiuſdem cap.* protulerat, ſic ferè, ἡ δὲ ὑπομονὴ ἔργον τέλειον ἐχέτω, ἵνα ἦτε τέλειοι καὶ ὁλόκληροι, ἐν μηδενὶ λειπόμενοι: quod enim præſtandum & in nullo deficiendum, ſed omnia patienter ait eſſe toleranda, hoc ipſum ad legum illarum athleticarum obſeruationem integram atque perfectam (de quibus actum eſt ſuprà *cap. 4. & ſeqq. ad octauum vſque hoc ipſo lib.*) pertinere non dubito: exque illis quæ itidem attuli ſuperiùs Chryſoſtomi verbis ad iſta B. Pauli, ἐὰν μὴ νομίμως ἀθλήσῃ, ſumendã interpretationẽ, quibus, ἂν μὴ πάντα ἁπλῶς διέλθοι τὰ τοῖς ἀθληταῖς προσήκοντα, οὐδέποτε στεφανοῦσθαι, admonet: Ac ſimiliter contrarium τοῦ εὐδοκίμου vocabulum, velut ab iſtis agonothetarum, aut hellanodicarum circa ipſos athletas examinationibus, atque probationibus ducta, ſiue tranſlatione, ſiue comparatione, apud Iſidorum Peluſiotam *Epiſt.* 197. *ad Theognoſtum presbyterum lib. 3. fol.* 562. explicari debere (contrà quàm à doctiſſimo eius interprete Bilio Prunæo factum fuerit) equidem arbitror, eo loco ſcilicet quem ſuperiore tractatu attuli, cuius hæc omnino verba ſunt, τάχα οὐχ οὕτως εἰσὶν εὐδόκιμοι οἱ πρὸς ἀρετὴν ἀλειφόμενοι καὶ στεφανῖται γενόμενοι & cæt. idque verbum τῆς βασάνου in ſequentibus[c] appoſitum, ſatis (niſi me fallit animus) perſpicuum facit, vt non aduertiſſe mirer interpretem[d]: præſertim qui alia quapiam eiuſdem Iſidori ad Palladium diaconum epiſtola[e], eo loco, οὐ γὰρ χρὴ τὸν ἔρωτα τοῦτον, οὐδὲ τοὺς λίαν εὐδοκίμους ἐν τῇ ψυχῇ τρέφειν, optimè τὸ εὐδοκίμους ad probationem retulerit.

Ideóque cùm τὸ δοκίμιον ἀπὸ τῆς δοκιμῆς tanquàm effectum à cauſa diſtinguere, cur cum recentiore ſcoliaſte[f], ſine alio certiore grammaticorum vllorum aut veterum ſcriptorum teſtimonio debeamus, nihil eſſe arbitrer, aut (quod alter[g] eiuſdem ſectæ anteà fecerat) idem probationis vocabulum aliter, atque aliter, hîc quidem pro experientia, ibi pro ipſa tribulatione accipere, quando Apoſtolis Dei ſpiritum (qui ſibi ſemper ſimilis) habentibus, in ipſis quoque verbis & eorum ſignificatione ſemper, vt plurimùm quidem certè conuenire inter ſe, multò æquius veriúſque ſit: Apud D. Iacobum equidem pro ὑπομονὴν, (quod eſt

a Epiſt. ad Rom. cap. 5. verſ. 4. ἡ δὲ δοκιμὴ ἐλπίδα ἀπεργάζεται, & 2. ad Cor. cap. 2. verſ. 9. ἵνα γνῶ τὴν δοκιμὴν ὑμῶν εἰ εἰς πάντα ὑπήκοοί ἐστε.

b Epiſt. cathol. cap. 1. v. 3. & 12. de quo ſ. huius lib cap. 6. nõnihil dixim. & ſub initiũ cap. 10.

c In fine illius epiſt. vbi γυμνὴ δέδεικται αὕτη τῆς διανοίας αὐτῶν ἡ βάσανος.

d Sic enim reddidit, haud tantam fortaſſe gloriam nominíſque celebritatem obtinent: cùm vertere debuerit, Non vſque adeò fortaſſe probati ſunt, nõ æquè explorata eorũ virtus eſt, aut ita non peræque magnũ ac fidele virtutis animique ſui ſpecimẽ præbuêre.

e Epiſt. 214. fol. 3574. vbi interpres ne probatiſſimos quidẽ viros Epiſcopatus amorem in animo alere vertit.

f Th. Beza in epiſtol B. Pauli ad Romanos cap. 5. verſ. 4 & in epiſt. D. Iacobi Cathol. cap. 1. v. 3.

g Io. Cal. in comment. ad eund. locum.

quarti caſus) detracta poſtrema literula ſcriptum mallem ὑπομονή, vt τὸ δοκίμιον primi ſit non quarti caſus, ſi veterum codicum fides hocce pateretur, neque Orthodoxæ atque Catholicæ refragaretur eccleſiæ auctoritas : à cuius præſcripto ne tantillum quidem diſcedere mihi, vel bono cuiquam, & pio fas eſſe cenſeo. Mea hæc ratio eſt ſuperiorum, quoniam tentationes patientia ſequitur, ex hac probatio fidei naſci vel duci ſolet, maximè verò quòd διὰ τὴν θλῖψιν πειρασμός, καὶ ἐκ τοῦ πειρασμοῦ διὰ τὴν ὑπομονὴν τῆς θλίψεως ἡ δοκιμὴ ſiue δοκιμασία, vt ſequentia oſtendunt, quæ ſuperiùs attuli: & quod B. Paulus ait ad Romanos, *cap.* 5. *verſ.* 3. & 4. ὅτι ἡ θλῖψις tribulatio ſiue oppreſſio, τοῦ πειρασμοῦ ſcilicet hoc eſt tentationis (vt ita dixerim) mater, ipſa ὑπομονὴν κατεργάζεται, patientiam operatur aut gignit, ἡ δὲ ὑπομονὴ δοκιμήν, ἡ δὲ δοκιμὴ ἐλπίδα, patientia verò probationem, per quam ſpes in nobis incrementum accipit & firmatur in Chriſto Ieſu Domino noſtro, qui talem ſpem minimè fruſtratur, cùm ea ſpes confundere non poſſit, (hoc enim ſequitur apud Paulum, *d. cap.* 5. *verſu* 5. ἡ δὲ ἐλπὶς οὐ καταισχύνει:) ſed verus agonotheta πιστὸς καὶ ἔνδικος μισθαποδότης γινόμενος (vt ad Hebræos *cap.* 2. *verſu.* 2. *cap.* 11. *verſu.* 6. & 11. ille loquitur) vnicuique ſecundum opera ſua, & aduerſus tentationes legitima certamina, horrendo illo ſupremi Iudicij die redditurus eſt, victoribus quidem præmia & coronas illas beatæ vitæ immarceſſibiles: victis autem, ex ignauia ſua confuſionem, & cum ignominia ſupplicium æternum. Quamobrem alio loco B. Paulus *Epiſtol.* 2. *cap.* 2. *verſu.* 12. & 15. ad Timotheum ſcribens, & iſtam patientiam, ex qua probatio, ac deinde præmium ſequitur, commendans, εἰ ὑπομένομεν (ait) καὶ συμβασιλεύσομεν: & ſtatim eum admonet, vt ſe ſiſtat probatum Deo, σπούδασον σεαυτὸν δόκιμον παραστῆσαι τῷ θεῷ: qui & aliis[a] etiam locis iſta δοκίμου & ἀδοκίμου vocabula vſurpat, poſt iniectam tentationis vtique mentionem: Et verò vt eos qui grauia quæpiam perpetrarunt, meritò iuſtéque grauibus à Deo pœnis plecti, eos qui nihil ſceleratum, atque indignum admiſêre, ſi malè habeantur, exerceri ac probari à ſummo Deo: illos δικαίως, iſtos δοκίμως affligi, & illos ad vltionem, iſtos ad victoriæ coronæque materiam & occaſionem, ab Iſidoro Peluſiota ad Caſſium preſbyterum *Epiſtol.* 26. *lib.* 3. *fo.* 469. eſſe ſcriptum memini: περὶ μὲν τῶν πρώτων ὅτι δικαίως, περὶ δὲ τῶν δευτέρων ὅτι δοκίμως. ἡ γὰρ δίκη τοὺς μὲν ἠμύνατο, τοῖς δὲ στεφάνων ὑπόθεσιν προυξένησεν: præcedit coronam probatio, probationem victoria, patientia victoriam, afflictio atque tentatio ſeu exploratio patientiam. Hæc porrò patientia quæ poſſit probationem parere, perfectum opus habeat oportet, vt perfecti ſimus & integri, iuxta id quod à B. Iacobo ſtatim ſuperioribus ſubiicitur: quod ipſum ſimilitudine ab athleticis etiam legibus petita prolatum ab Apoſtolo præſtantiſſimo ſuſpicor, vt antè *(huius libri cap.* 60. *ſub init. ſed & 8. cap.)* attigi, vbi de puerorum præmiis diſceptatum fuit. Quibus omnibus commodè adiicietur, quod oraculo Sybillino, ita de præmio immortalis vitæ velut coronæ per Chriſtum Dominum tribuendo martyribus, qui pro ipſius fide ad interitum vſque decertarint, tanquàm fortiſſimis, ac ſtrenuiſſimis athletis, comprehenſum eſt:

[a] Epiſt. 2. ad Corin. cap. 13. & vlt. verſ. 5. 6. & 7.

Ἁγνὸς γὰρ χριστὸς τούτοις τὰ δίκαια βραβεύσει
καὶ δοκίμους στέψει αὐτοῖς (ſic lege pro στέφει αὐτοῖς)

θέμα

θέμα μάρτυσι δώσει
ἀθάνατον, ἄχρι καὶ θανάτου τὸν ἀγῶνα ποιοῦσι
παρθενικοῖς δ' ὃ δραμοῦσι καλῶς ἄφθαρτον ἄεθλον
δώσει τοῦ θέματος.--

In quibus notandum τὸ τοῦ θέματος ὄνομα, quod non tantùm πρὸς ἀργυρείτας ἀγῶνας pertinet, vt vulgò à Grammaticis & Lexicographis creditur, immò etiam traditur, verùm etiam περὶ τῶν στεφανίτων dicitur, vt hoc loco: ſicut eo etiam Plutarchi altero, quem è Sympoſiacis, hoc ipſo libro ſuperiùs expreſſi, πεντάθλοις στέφανον τιθέντα, ſcriptum perſpicuè apparet. Sanè in illa inſcriptione peruetuſta extante Romæ, cuius ex altero marmoris latere alia verba paulò antè protuli, de Marco Aurelio Aſclepiade pancratiaſta, & periodonica, aliorúmque plurimorum certaminum (in quibus etiam Chryſanthinorum in Sardibus) victore ſic agitur, vt thematitas cum Chryſanthinis copulet [a]: In baſi autem eiuſdem marmoris τῶν στεφανείτων velut ab illis diuerſorum mentionem iniiciat. χρυσάνθινα ἐν Σάρδεσιν καὶ θεματείτας πλείονας, ἐν οἷς εὐρύκλεια ἐν Λακεδαίμονι καὶ ἀντινόεια καὶ ἄλλους ἀθλήτας &c. In baſi verò iſta ſunt, quæ libro primo, cùm de ludis Herculaneis agerem, protuliſſe me memoria repeto, ad decretum quoddam Antonini Pij Xiſticis conceſſum pertinentia, συνόδῳ ξυστικῇ τῶν περὶ τὸν ἡρακλέα ἀθλητῶν ἱερονείκων στεφανείτων χαίρειν.

[a] In auctar. inſcript. veterum per Lipſium quod Raphelêgius Antuerpiæ impreſſit, anno 88. pag. 57. & 58.

Tentata loci cuiuſdam è D. Pauli epiſtolis emendatio. Κηρύσσειν, quid apud Chriſtianos propriè ſignificet. Interpres Iſidori Peluſiotæ notatus. Ὑπωπιάζειν. Seneca è manuſcripto correctus libro. De caſtigatione corporis. Chryſoſtomus emendatus. Ieiunium. Anima pro homine vel eius carne, aut corpore.

CAP. XIIII.

AT quando de illius è D. Iacobi epiſtola loci conſtituenda lectione iam actum eſt, atque in Paulini loci explicatione hactenus proceſſi: cum bona tamen eruditiorum Theologorum eccleſiæque ipſius venia, meam (quod nondum ſatis è ſuperiore paraphraſi colligi videtur) coniecturam aperire, ac proferre in medium non grauabor: quam ſi veteris cuiuſpiam codicis (qualem nullum habeo manuſcriptum) auctoritate adiuuare poſſem, veram eſſe præſtare auſim. Nam etſi vulgatæ ſcripturæ, μήπως ἄλλοις κηρύξας ſcio *non* eſſe indubitatam auctoritatem, præſertim verò cùm non alienus, immò pius & probus, & ad vſum eccleſiaſticum accommodatus, ex ea ſenſus poſſit elici: adeóque in ipſa vel eius Latina interpretatione (quæ perçquè ob lectionis varietatem, & lapſus ex vnius literulæ immutatione facilitatem, deprauari potuit) nihil temerè immutandum eſſe cuipiam conceſſerim, quàm ipſum etiam D. Ioannem Chryſoſtomum [b] eſſe aliquot locis amplexum non ignoro: præſertim verò cùm inter Chriſtianæ fidei Symmyſtas, τὸ Κηρύσσειν abſolutè poſitum *vt B. Marci cap.* 16. *in fine*, ſic plerumque accipi debere videatur, vt intelligamus tacitè τὸν χριστὸν ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ (quemadmodum à B. Luca diſertè ſcriptum de D. Paulo in Actis Apoſtolorum *cap.* 9. *verſicul.* 20.) aut etiam τὸ εὐαγγέλιον, vt apud BB. Matthæum [c] & Marcum [d] Chriſti Domini verba referentes legitur, & apud D. Paulum ad Galatas ſcribentem in II. capite. [e] Nihilominus tamen, ſi non aliter

[b] In comment. ſiue ſermonũ ad eũ locũ & ethico ſiue ſermone 22. ad cap. 6. ex epiſ. eiuſdem D. Pauli ad Epheſ. f. 108. & in ſerm. contra concubinarios, tom. 5. co. 1228. Sed & D. Benedictus in ſua Regula, cap. Qualis debeat eſſe abbas.

[c] Euang. ſecundũ Mat. c. 26. v. 13.

[d] Euang. ſecund. Marcũ c. 16. v. 15.

[e] verſ. 2. καὶ ἀνεθέμην αὐτοῖς τὸ εὐαγγέλιον ὃ κηρύσσω ἐν τοῖς ἔθνεσι.

ſcripſiſſe B.Paulum, ſic tamen cùm ſcriberet, eo aſpexiſſe velut παρῳδικῶς, aut ἀλληγορικῶς ad gymnicorum agonum morem (in quibus, probatio athletarum & victoria hieronicarum, à præcone publicè renuntiari ſolet, vt antè docui) equidem, ſi licet modò, lubens aſſeruerim: tanquàm non ἄλλοις ſed ἄλλως hoc eſt ἄλλως κηρύξας eleganter, aptéque ad proxima vtrinque verba prorſus agoniſtica exprimeret: & κηρύξας quidem, vel ſignificatione vulgari, ſiue propria, vt ad præconis: vel figurata[a] & energetica (vt ita loquar) ἀντὶ τοῦ κηρύττειν κελεύσας, prædicans alios pro prædicare, ſiue renunciare iubens, vt ad agonothetæ munus (qui ipſe per præconem victores quodammodo renunciabat, quemadmodum hoc verbi apud Sophoclem, Diodorum, Arrianum, exponi oportere, libro primo, *cap.* 23. perſpicuè oſtendi) omnino referatur. Cæterùm vtrouis modo intelligatur, ἄλλως magis quàm ἄλλοις, loco iſti conuenire, vt perſtetur in allegoria, nemo (vt opinor) mihi pernegabit: præſertim cùm hanc meam coniecturam atque interpretationem, Sancti etiam Iſidori Peluſiotæ, locum illum Paulinum data opera exponentis, auctoritate iudicióque ſtabilitam, atque confirmatam eſſe intellexerit. Sic enim ad Apollonium epiſcopum Iſidorus[b], differentiam hancce conſtituens inter agones gentium & diuinos, quod in illis alius athleta ſit, alius præco victores renuntians, In diuinis autem ita ſit conſtitutum, vt qui coronarius eſt, ſiue hieronica, vel qui præco, nihilo magis agoniſta, ſeu athleta eſſe deſinat, quin etiam donec aduixerit, decertandum habeat. Ita quidem iſta (quæ non videtur aſſequûtus dum Latina facit Billius Prunæus) interpretor, ἐπὶ μὲν τῶν ἔξωθεν ἀγώνων, ἄλλος ἐστὶν ὁ ἀγωνιστής, καὶ ἄλλος ὁ κῆρυξ, ὁ τοὺς νικῶντας ἀνακηρύττων· ἐπὶ δὲ τῶν θείων, τὸν στεφανίτην καὶ κήρυκα εἶναι νενομοθέτηται· Quamobrem ſtatim eo loci, eos qui in ſede quapiam Epiſcopali, ad docendos populos locati ſunt, tanquàm agonothetæ quipiam, vetat ſibi vt credant ſufficere, ſi victores alios renuntient, quaſi ſcilicet ipſi extra certaminis omnem aleam ſe eſſe arbitrentur: μὴ τοίνυν τινὲς τῶν εἰς τὸν διδασκαλικὸν ἱδρυθέντων θρόνον, ὡς ἀγῶνα ἄλλοις διατιθέντες, τῶν ἀγώνων ἔξω εἶναι νομιζέτωσαν: μήτ' ἀρκεῖν αὐτοῖς ἡγείσθωσαν, τὸ ἀνακηρύττειν τοὺς νενικηκότας. Tum deinde ſubiicit illa D. Pauli verba, de quorum interpretatione ſuſcepta eſt à nobis diſputatio: in quibus verbis cùm, τὸ ὑπωπιάζω, ſuperiùs per ω legendum eſſe monuerim, meritò iuréque ac ratione id à me factum, præter D. Chryſoſtomum à me anteà laudatum (cuius verba etiam inferiùs commodiore loco exhibebo) ipſius inſuper diſcipulus tali, tantóque magiſtro dignus D. Iſidorus, vt de Oecumenio taceam, commonſtrat: non ea tantùm epiſtola, ſed & altera quapiam eiuſdem libri *Epiſtol.* 11. *lib.* 3. *fol.* 460. ad Theoctiſtum ſcripta, vbi de D. Paulo agens, ἐναγώνιος ὢν πρὸς τὸν πόλεμον τοῦτον ἀφορῶν καὶ ἔλεγεν, ὑπωπιάζω μου τὸ σῶμα & cætera.

[a] De qua ſcripſi lib. 2. Semeſtr. cap. 23. & 3. itidem lib. cap. 24. in quibus exempla non pauca protuli.

[b] Lib. 3. Epiſt. 265. col. 604. vbi Billius, in externis certaminibus alius eſt pugil (malem certatorē, agoniſtā, athletā dixiſſet) alius præco: qui laude ac prædicatione victores effert: At in diuinis ita lege comparatum eſt, vt qui victoriam adeptus eſt præconis quoque munere fungatur: perperā (vt arbitror) ſicut & alios eiuſdē epiſtolæ lócos peſſimè reddidit: qua de re alibi commodius: in iis ſcilicet quos paramus ſacrarum σημειώσεων libris.

Sanè & in vetuſto gloſſario Latino Græco ex editione Stephani ſic legas, ſuggillat, πλήσσει, ὑπώπια ποιεῖ. & ſuggillatus ὑπωπιασθείς. & ſuggillatio ὑπωπιασμός. Itaque ab aliis[c] non incommodè per obtundo redditum: ipſe vetuſtam interpretationem retinendam à Tridentinis patribus probatam, cùm D. Pauli ſententiam ſatis exprimat, ſentio. Verbo quidem pugilum proprio, vſus inibi Paulus: quod variè à variis[d], ſcripturæ ſacroſanctæ ſenſum ſeu mentem explicantibus, & rectè quidē à ve-

[c] Vt in edit. Antuerp. græcolat. ann. 83. apud Plātin.

[d] Io. Calſubigo.

à veteribus illis proceribus exponitur: à D.Irenæo, *lib.*4. *aduerſus hær. fol.*11.*pag.*2.liuidum facio, itémque à Petro Chryſologo:*in ſermo.* 161. *fol.* 402.*edit.pariſi.*à B.Cypriano, *in lib. de ſingul.cleric.fol.*530. ſiue ab Origenis (vt volunt) interprete, Affligo: Macero autem à D.Hieronymo[a] ad furiam.Reprimo ab eodem ad Euſtochium de cuſtodia virginitatis: *Epiſtol.*22.*col.*171.& in epitaphio Paulæ matris,ad eandem Euſtochium, *Epiſtola* 27.*in principio* ſubiicio. cùm B.Ambroſius, Ioannes Caſſianus, *cap.*18.*lib.*5.*Monaſtic.inſtitut.* D.etiam Auguſtinus [b] atque Saluianus *lib.* 1.*de gubernatione Dei paulo poſt initium*,Maſſilienſis preſbyter,vulgatam retineant lectionem, ac ſequantur.Ipſe autem(ſi quid de propria Græci vocabuli ſignificatione Latino altero exprimenda, iudicij mei eſt) non aliter poſſim, quàm per Suggillandi verbum exponere: non tam illius, quod citaui modò,gloſſarij commotus auctoritate, quàm ipſius vel vnius Senecæ,qui pugilatitium iſtud verbum (ſicuti Supplantare, luctatorum aut pancratiaſtarum proprium eſſe primo tractatu docui *ſub initium.in cap.*10.*ſcilicet*) epiſtola XIII.manifeſtum facit, quo loco, Non poteſt athleta(inquit)magnos ſpiritus ad certamen adferre,qui nunquã ſuggillatus eſt: Ille qui ſanguinem ſuum vidit (ſic lego è manuſcripto codice,quem olim à Monouſio habui, pro Fudit)cuius dentes crepuère ſub pugno,ille qui ſupplantatus aduerſarium toto tulit corpore, nec proiecit animum proiectus &c.Immo etiam Latinæ ipſius verſionis teſtimonio, quæ (cùm dudum ab eccleſia catholica ſit vno conſenſu omnium recepta)in altero tamen Euangelij Sacroſancti loco[c],pro his Græcis ἐκδικήσω αὐτὴν ἵνα μὴ ἐς τέλος ἐρχομένη ὑπωπιάζῃ με: ſic ſcriptum præfert, Vindicabo illam ne in nouiſſimo veniens ſuggillet me. Euſtathius *Iliad..* ψ.*fol.* 1324. ad illud Homeri de Epeo Euryalum feriente in pugilatu,

Κόψε δὲ παπτήναντα παρήϊον--

auribus,oculiſque, ac genis, ſiue maxillis ictus , vibicéſque à pugilibus incuſſos viciſſim & exceptos tradit, πιθανεύεται δὲ οὕτω καὶ τὸ κατὰ τῆς παρειᾶς κροῦσμα εἰ μὴ γὰρ ἐκπλαγίασεν εὐρύαλος τὰ κατὰ στόμα καὶ ὀφθαλμούς, εἰκὸς ἦν κρουσθῆναι ὧν καὶ αὐτῶν ἐστοχάζοντο πάντως οἱ πύκται καθὰ καὶ ὤτων. Ictus incutere huiuſmodi,nihil aliud quàm ὑπωπιάζειν fuit,hoc eſt ſuggillare. Suidas igitur quàm optimè,τὸ ὑπωπιάζω noſtrum, ſeu Paulinum potiùs (quod certe reſtituendum ipſi Paulo exiſtimamus) ita explicat,vt ſit,ad laborem ſiue continentiam athletico more,vel ſicut athletæ atque aſcetæ ſolent,cum ſcientia & prudentia exerceo,τουτέστι πρὸς ἄσκησιν αὐτὸ μετ' ἐπιστήμης καὶ φρονήσεως γυμνάζω: qui auctor athletas atque aſcetas ſimul coniunxit in ἄσκησις[d],& cum luctatoribus & palęſtritis in ἀσκητικόν.Hoc autem verbi quicquid eſt, ita nonnulli (vt de pœnitentibus ſiue flagellatoribus hodie frequentioribus, quàm olim ſolerent in Gallia, & quos Ioannes Gerſon iam ſuo ſeculo ſuggillabat, ſileam) accipiendum iuxta propiam caſtigandi ſignificationem ſibi perſuadent, vt B.Pauli exemplo contũdendum ſibi verberibus & flagellis corpus, nec liuidum modò, ſed vibicibus & ſanioſis plagis ſcatens debere reddi, atque ita ſua hîc ſententia(ne alioqui ſeueriùs olim in altero ſeculo iudicentur [e])

[a] Epiſt. 10. de viduitate ſeruãda, Apoſtolus macerat corpus ſuum & animæ ſubiicit imperio ne quod aliis præcipit ipſe non ſeruet.

[b] Serm.248 de tempore, fo.394. tomo 10. & in lib. de agone Chriſtiano cap.6. tom.3. fo.287.

[c] Cap.18. v. 5. Euang. ſecundum Lucam vbi neoterici eruditiores quipiã obtundo malunt ex amphitruonis Plautinæ hoc loco. Fateor nã ſum obtuſus pugnis peſſime. Addo Cicer. in 2. Tuſculanarũ vbi pugiles cæſtib. contuſi (ait) ne ingemiſcunt quidẽ.

[d] De hoc vocabulo ſcripſi ex aliis ad finem ſermonis proximi.

[e] Iuxta illud D. Pauli ex 1. ad Cor. epiſt. cap.11. verſ.31. & 32. Aug. de verbis pſalmog. Confitemini Domino, ca. 5.fo.449. tomo 10. Sæui in te,vt Deus intercedat tibi, & non dãnet te,&c Puniendum eſt peccatũ aut à te aut ab ipſo , ſi punitur à te tunc punietur ſine te: ſi verò à te nõ punitur tecum punitur (ſic malo pro punitur.)& ſermo 34.ex diuerſ.cap.12.fo.491,ſi tu te punire volueris parcet ille.Qui autẽ bene agit pœnitentiam ſuus ipſe punitor eſt.ſit oportet ipſe in ſe ſeuerus,vt in eum ſit miſericors Deus,&c.

interim Deo quem læſère quadamtenus diſciplinæ cuiuſdã peculiari exemplo ſatisfaciendum cenſeant: ſibíque temporale ſupplicium iſta ratione ſumendum de ſe, vitandi æterni gratia exiſtiment. Equidem cùm intereſſe parum videatur, quo ſe genere quiſquam affligat, nudipedalibus (quorum Tertullianus[a] meminit) chameuniis, peruigiliis, xerophagiis, ieiuniis, abſtinentiis, (quemadmodum olim apud Iudæos Nazaræi,) an potiùs verberibus, in manus Dei viuentis (quod horrendum eſſe D.Paulus[b] prædicat) nolens incidere: dum ſe tamen ipſe neque perimat, neque debilitet, ὁ γὰρ ἀκρωτηριάσας ἑαυτὸν (vt legitur XXII. XXIII. & XXIIII. canone Apoſtolorum) αὐτοφονευτής ἐστιν ἑαυτοῦ, καὶ τῆς τοῦ θεοῦ δημιουργίας ἐχθρὸς, καὶ ἐπίβουλος τῆς ἑαυτοῦ ζωῆς: ſed fortis pugilis more, ſubiiciendum ſibi in ſeruitutem quaſi quandam, vt imperata faciat lubens, aut inuitus quoque τὸν ἔξω ἄνθρωπον, καὶ παλαιὸν (vt B.Paulus[c] nominat) exteriorem veterémque hominem, ita ſuggillet, plagíſque ac ictibus domet: quod eſſe pugilatitium, iſto Apollonij Rhodij de Amyco & Polluce, inter ſe pugillatu decertantibus oſtenditur teſtimonio, *ex lib. 2. Argonaut. ſub initium.*

--οὐδ᾽ ἔλληξαν ἐπισταδὸν οὐτάζοντες
ἐς ἔπερ οὐλοὸν ἆθμα καὶ ἀμφοτέρους ἐδάμασσε:

Sed vel ipſius etiam Homeri auctoritate comprobari poteſt, apud quem *Odyſſ. σ. ſub initium.* depugnaturus cum Iro Vlyſſes inſpectantibus procis ita infit inter cætera,

ἀλλά με γαστὴρ
ὀτρύνει κακοεργὸς ἵνα πληγῇσι δαμείω:

& vbi de Epei pugillatu quodam Iliados loco, *Iliad. Ψ.* vnde verſum hunc libro primo aliam ad rem protulimus,

οἵ κέ μιν ἐξοίσουσιν ἐμῆς ὑπὸ χερσὶ δαμέντα:

quapropter Pindarus ipſe athletas γυιοδάμας nominat, ſicuti ſub initiũ libri primi oſtendimus. Id factum igitur corporibus ad ſatisfaciendum Domino, ſponte verberibus cædẽdi, ſacræ Theologiæ magiſtris, duplicem afflictionem alterã poſitionis, alteram priuationis, conſtituẽtibus, ipſíque adeò eccleſiæ catholicæ diiudicandũ atque determinandum relinquimus. Hoc tamen dicimus, cùm S. Leo Papa caſtigatis colluctationibus quæ ſunt inter vtrámque ſubſtantiam alicubi[d] ſcripſerit, animũ (quem ſub Dei gubernaculis cõſtitutum, corporis decet eſſe rectorem) dominationis ſuæ dignitatem obtinere oportere, è priſcis illis Theologis, pleroſque verbum iſtud D.Pauli, ad macerandam, atque domandam, ieiuniis carnem alioqui rebellẽ, & quæ niſi paret, imperat (vt cum Horatio[e] velut ἐν παρῳδίᾳ loquar) freníſque ac adſtrictis habenis, ſicut equum, mulúmve in quo non eſt intellectus[f], compeſcendam referre maluiſſe, quo magis in poſterum ſubiiciatur ſpiritui: quàm ad exigendas de iſto corpore (per quod magis animus peccauit) ob delicta præterita, pretioſo illo Domini Ieſu Chriſti ſanguine per ſpem quæ non cõfundit, fidémque in ipſum veram, atque perfectam ex toto cõtrito corde pœnitentiam, nobis applicato, ſic ſatis imo prorſus abluta, dudum expiata & deleta, ſanguinarias pœnas.

a In de ieiunio ad finem & cap. 11. Apologet. aduerſ. getes. Meminit & Ioſeph. li. 2. belli Iudaic. & Hier. aduerſus Iouinianum ſic Dauidẽ cùm pœnitẽtiam ageret cùm metu fugiſſe cum dedecore cum luctu operto (inquit ſcriptura) capite & nudis pedib. incedentem ex lib. 2. Reg. cap. 15 à Saluiano Maſſil. relatum lib. 2. de gubern. Dei reperias, fo. 56.

b Epiſt. ad Hebr. cap. 10. verſ. 27. & 31. φοβερὸν τὸ ἐμπεσεῖν εἰς χεῖρας θεοῦ ζῶντος.

c Apud quẽ epiſt. ad Roman. ca. 7. v. 22. Eph. c. 3. v. 16. & 2. ad Corinth. c. 4. v. 16. agitur de interiore homine ſed & de exteriore, hic quoque: at de vetere homine exuẽdo, induẽdo nouo apud eũdem epiſt. ad Ro. cap. 6. ver. 6. ad Col. c. 3. v. 9. ad Epheſ. c. 2. v. 15.

d Serm. 4. de quadrageſima (vnde ſũpta lect. 4. Domin. primæ. in quadrageſima.

e Ad Lolliũ in extremo Epiſto. 2. lib 1. Epiſtol. animũ rege qui niſi paret: Imperat, hunc frenis hunc tu compeſcę catena.

f Dauid. Pſalm. 31. Beati quorum, verſu 11.

Ioan-

Ioannes quidem ille Chryſoſtomus [a], εἰ γὰρ καὶ δυσέκτιστος ἡ ἐπιθυμία (inquit, illum D. Pauli locum ex profeſſo interpretatus) καὶ ἡ τῆς γαστρὸς τυραννὶς, ἀλλ' ὅμως αὐτὴν χαλινῶ, καὶ οὐκ ἐκδίδωμι ἐμαυτὸν τῷ πάθει: ἀλλὰ πάντα ὑπομένω πόνον, ὥστε μὴ παρασυρῆναι. μὴ γὰρ δὴ νομίσητε ἀπραγμόνως με ταῦτα κατορθοῦν. καὶ γὰρ δρόμος ἐστὶ καὶ παγκράτιον ἡ φύσεως (ſic lego καὶ φύσεως) τυραννὶς κατεξανισταμένη συνεχῶς. καὶ ἐλευθεριάζειν βουλομένη ἀλλὰ οὐκ ἀνέχομαι, ἀλλὰ καταστέλλω καὶ ὑποτάττω μετὰ πολλῶν τῶν ἱδρώτων αὐτήν. Et placet quod paulò pòſt adiicit, & ad id quo de agimus imprimis pertinet, διὸ φησὶν ὑπωπιάζω καὶ δουλαγωγῶ, οὐκ εἶπεν ἀναιρῶ, οὐδὲ γὰρ ἐχθρὰ ἡ σάρξ: ἀλλ' ὑπωπιάζω καὶ δουλαγωγῶ, ὃ δεσπότου ἐστὶν, οὐ πολεμίου. διδασκάλου, οὐκ ἐχθροῦ: παιδοτρίβου, οὐκ ἐναντίου: Non dixit Paulus interficio, perimo, tollo, aufero, nec enim caro inimica, ſed ſuggillo, & in ſeruitutem dedo, ſubiicio, quod Domini eſt, non hoſtis, magiſtri, non inimici, pedotribę, non aduerſarij. Conſtringere, ad domandū ventrem & corpus, habenas laxiores, elegāter Oecumen. expoſuit, in gloſſis eius loci ſuis, *fo.* 439. ἀλλὰ ὑπωπιάζω μου τὸ σῶμα, οὐκ ἀφίημι φησὶ τῇ γαστρὶ καὶ τῷ σώματι τὰς ἡνίας, ἀλλὰ περισφίγγω αὐτὸ, καὶ ὑποτάσσω: τοῦτο γὰρ λέγει τὸ ὑπωπιάζω καὶ δουλαγωγῶ, τουτέστι δαμάζω καὶ ὡς δοῦλον ἄγω. Et recte δαμάζω, vt ex illo verſ. Homer. apparet, quē ſuperius protuli: vbi tametſi πληγῶν ſit mētio, nihil obeſt tamē quin ad ieiunia itidē referātur ictus, verbera, plagæ, ſicuti Epiphanius cędendam [b] verberandā ſiue flagellandam ieiuniis carnem ei præcepit, qui per anguſtū oſtium affectat iter ad cœlum, his admodum verbis, διὰ νηστείας τὸ σῶμα μάστιζον: στενὴ γάρ ἐστιν ἡ πύλη, καὶ τεθλιμμένη ἡ ὁδὸς, ἡ ἐπάγουσα εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν: quemadmodum etiam Iſidorus Pelusiota νηστείαις τὸ σῶμα σωφρονίζειν in epiſtolis [c], Et verò ieiuniorum cæſtus rectè dici demonſtrabitur paulo pòſt, adhibito Caſſiani teſtimonio. Atque iſta quidem iuxta hoc Ioelis *cap.* 2. prophetæ ſcilicet verbis expoſitum Domini præceptum, Conuertimini ad me in toto corde veſtro, in ieiunio, & in fletu, & in planctu, & ſcindite corda veſtra & non veſtimenta veſtra, & conuertimini ad Deum veſtrum: itémque iſtud Dauidicum [d], Humiliabam in ieiunio animam meam (quod propriè ſignificare Affligebam, & ab iſto vocabulum ieiunium Iudeos appellare תענית taanith, hoc eſt, afflictionem & macerationem, ſicut Eſdræ cap. IX. ab aliis animaduerſum didici) ac denique iuxta illud eiuſdem [e] prophetæ alterum: Et operui in ieiunio animam meam: quod ab ipſis ita explicatur, Multis & magnis ieiuniis me afflixi & maceraui, non malè: quamuis dici poſſit illud, operui, ſic exponendum, vt ſuppleatur Cicilio, quo ſolebat caro à ieiunantibus operiri) ſicuti Eſther XIV. [f] cap. ac Regum libr. III. [g] & IIII. [h] legitur. Anima enim vt illis ex locis apparet, hic ſumenda pro toto homine, atque adeò pro ipſius carne, aut corpore, ſicuti aliis itidem ſcripturæ ſacroſanctæ locis [i]. De ieiunio igitur eum Pauli locum interpre-

a Serm. 23. ad ca. 9. epiſt. 1. Pauli ad Corin. fol. 170. verſ.

b In Phyſiologo cap. 15. de ſerpēte fo. 51. lib. Antuerp. impreſſi apud Plāt. anno 1588.

c Epiſt. 223. lib. 3. fo. 579. καὶ τότε μὲν νηστείαις τὸ σῶμα σωφρόνιζον νῦν δὲ τρυφαῖς σκιρταν παρασκευάζουσι.

d Pſal. Dauid. 34. Iudica Domine, verſu 16.

e Dauid. Pſ. 68. Saluū me fac. verſ 14.

f Vbi corpus ſuum humiliauit ieiuniis.

g Cap. 21. ad finem vbi Cilicium à Sacco nominatim diſtingui tur ſcidit veſtimenta ſua & operuit cilicio carnem ſuam, ieiunauítque & dormiuit in ſacco & ambulauit demiſſo capite.

h Cap. 6. ad finē vbi Rex ſcidit veſtimēta ſua &c. Vidítque omnis populus cilicium quo veſtitus erat ad carnem intrinſecus.

i Iob cap. 16. quod etiā notaui ad ſi. cap. 4. lib. 3. Semeſtrium & Pſal. 119. Ad Dominum, verſu 5. Multum incola fuit anima mea, & cap. 20. lib. 1. Regum: Quodcunque dixerit mihi anima tua faciam tibi. Itémque Geneſ. cap. 46. ſæpiſſime & in cap. 18. quem locum rectè inducit Theophylactus aduerſus Apollinarem perperam explicantem illud B. Ioannis, καὶ ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο, vt à parte, ſiue anima ſiue carne totus homo intelligatur. eum videſis ad illa verba, oſtendentem, ὅτι ἡ γραφὴ ἀπὸ τοῦ μέρους πολλάκις ὀνομάζει τὸ ὅλον. & ſimiliter D. Auguſt. in lib. de continentia cap. 4. vbi inter cætera, Quia & carne ſola nominata intelligitur homo, quod iam oſtendimus, ſicut ſola anima intelligitur homo, & plurimos citat è ſcriptura ſacroſancta locos, in Pſal. 55. Miſerere mei Deus, verſu 5. Non timebo quid faciat mihi caro, id eſt homo. Adde quod apud D. Paulum initio cap. 14. epiſt. ad Romanos, πᾶσα ψυχὴ ἐξουσίαις ὑπερεχούσαις ὑποτασσέσθω, omnis anima poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit. At Macchabæorum lib. 2. cap. 7. (vbi ego autem ſicut & fratres mei

tantur. B. Ambroſius imprimis, qui, Caſtigare corpus, eſt (ait) ieiuniis illud agere, & illa ei dare quæ ad vitam proficiant, non ad luxum: ſeruituti verò ſubiicitur, dum non ſuam perficit ſed ſpiritus volũtatem. B. Hieronymus ad Celantiam de inſtitutione matrisfamil[a]: & item ad Euſtochium[b] de cuſtodia virginitatis, vbi, Repugnantem carnem (ait) hebdomadarum inedia ſubiugabam. D. Ephrem beatos eſſe dicebat alicubi[c] continentes, quoniam ipſos deliciæ paradiſi manent: beatos qui corpora ſua ſponte afflixerunt, & in ieiuniis atque vigiliis, quoniam cœleſtis illis exultatio parata eſt. Caſſianus[d] quoq; Caſtigandi & ſeruituti ſubiiciendi verbum (inquit) propriè ad continentiæ dolores & corporale ieiunium atque afflictionem carnis pertinet: per hanc ſe pugilem quendã ſtrenuum ſuæ carnis eſſe deſcribens, nec in vanum aduerſus eam ictus continentiæ exercuiſſe deſignans, ſed triumphum pugnæ mortificatione ſui corporis acquiſiiſſe, quo verberibus continentiæ caſtigato, & ieiuniorum cæſtibus eliſo, victori ſpiritui immortalitatis coronam & incorruptionis contulit palmam. Hactenus ille. Cuius verba meditanti & expendenti mihi, videntur omnino Paulinam ea velut ob mentis oculos ſententiam proponere, vt poſt contuſam, & ſuggillatam ieiuniorum cæſtibus carnem, atque victoriam de ipſa, obſeruatis athleticis ſiue aſceticis continentiæ Chriſtianæ legibus, reportatam, agonothetæ noſtro ſummo Deo nos vitámque noſtram diuturno virtutis exercitio, & morum ſanctitate pollentem ac vigentem approbare tãdem poſſimus, & in hoc & in altero potiſſimùm ſeculo: ſicut illi faciebant monachi, quorum vitam Chryſoſtomus extollens homilia quadam[e] ad populum Antiochenum, ipſos ieiuniis & humi ſtratis cubilibus, vigiliis, & ſacco, & innumeris ſemetipſos modis domaſſe tradidit. Hoc erat illud B. Pauli τὸ δουλαγωγεῖν τὸ σῶμα: quod ipſum vt ab illo, ſic & à Philone Iudæo athletis alioqui ſaginatis, vnctis, & nitidis tribui quodam loco[f] animaduerti: vbi, εὐέκται μὲν γὰρ καὶ σφριγῶντες ἀθληταὶ τὸ δοῦλον ἐπιτετειχικότες τῇ ψυχῇ τὸ σῶμα &c. Quam ad rem, diuturna, immò continua exercitatione opus fuiſſe: quoniam ipſius neglectu, plurimi naturale ipſum robur amiſiſſent, apud Stobæum[g] ſiue à Philone ſeu potiùs à B. Chryſoſtomo in hæc verba traditum legas: ἡ συνεχὴς ἄσκησις ἐπιστήμην παγίαν ἐργάζεται, ὡς ἀμαθίαν ἀμελετησία μυρίοι γοῦν ἀθλήσεως ὄκνῳ καὶ τὴν ἐκ φύσεως ἰσχὺν ἐξέλυσαν.

Continua exercitatio athletarum. Gymnaſia quando Romæ inſtituta. Lipſius ad Tacitum notatus. Græco ſtadium. De gymnaſiis è Galeno, frictionibus, & lauationibus Ἀποθεραπεία. *Exercitationum variæ ſpecies. Laſsitudo athletarum poſt immodica plerúnque certamina, vt curaretur, aut præcaueretur.* Τέλειον γυμνάσιον, τὸ δι᾽ ὅλης ἡμέρας, ὃ καὶ Κατασκευή. *Iidem Xyſtis & balneis præfecti. Emendata vetus inſcriptio.*

CAP. XV.

EX quibus omnibus, multa multúmque ac perdiu, & ſine vlla pene intermiſſione athletas toleraſſe conſtat in omni ſuæ vitæ ratione, atque

animam & corpus meũ trado pro patriis legibus) anima vitam aut carnē ſignificat, vt apud Quinctilianũ in gladiatore, Declam. 9. Ergo ſi alienum & ignotũ tamē hominem cibo forte iuuiſſem, pœna dignum videretur ſeruaſſe perituram animam & ignouiſſe rebus humanis. Econtrario Caro pro anima vel potius pro toto homine apud B. Lucã in concione D. Petri cap. 2. Act. Apoſt. v. 17. ex Propheta Ioele cap. 2. ἐκχεῶ ἀπὸ τοῦ πνεύματός μου ἐπὶ πᾶσαν σάρκα, &c. Effundã de ſpiritu meo ſuper omnem carnē.

a Epiſt. 14. Operum D. Hieronymi, quæ à nõnullis Paulino tribuitur.

b Epiſt. 22. col. 173. Vbi tamen paulo pôſt adiicit. non prius à pectoris ceſſare verberibus quàm rediret Domino increpãte trãquillitas: poſtquàm clamãs diem crebro iũxiſſet cũ nocte.

c Ad finem ſerm. de anguſtia qua prem. anima, fol. 164.

d Io. Caſſian. lib. 5. monaſt. inſtit. cap. 18.

e Hom. 57. col. 330. ſed de monachorum vita multus eſt in homil. 56. & 58. quam plerique angelicam olim exiſtimarunt vt ſcripſi cap. 20. lib. 3. Semeſtr. Sed verendum ne in meditationibus ad pietatem Scripturarum intelligẽtiam cultúmque diuinum paulo rariores, in exercitationibus iſtis corporalibus & caſtigationibus frequentiores, atque adeò etiam nimij, contra præceptum illud D. Pauli ad Timoth. de quo ad extremum cap. XI. ſ. loquuti ſumus) boni patres illi fuerint: quod interea cum ipſorum pace bonáque venia dictum volumus.

f περὶ τῶν μετονομαζομένων.

g Sermo 120. ex Antonini collectaneis.

atque inſtituto,ſed laborando potiſſimùm & exercendo ſeſe:ſicut ex his itidem reſcripti noſtri verbis (Per omnem ætatem)& ex eo etiam quod Gymnaſticam εὐεξίαν, eorum eſſe ait Hippocratem exponens Galenus, *ad 3.Aphoris. fol.*222.qui per totam vitam in gymnaſticis exercitiis verſati, nullum aliud ſtudium habuêre, quàm vt alios ſupplantarent & deiicerent, quales ſunt athletæ: τὴν τῶν αὐτῶν τοῦτο ἔργον πεποιημένων κατὰ τὸν βίον ἅπαντα διατρίβειν ἐν γυμνασίοις τοῦ καταβάλλειν ἑτέρους ἕνεκα, καθάπερ οἱ ἀθληταί. Item ex eo quod cum Pleiſtarcho Laonidæ filio aduocatus quidam ridicula diceret,ipſum ſic affatus ille fertur[a], Non cauebis hoſpes ne riſum continenter captando ridiculus fias atque hiſtrio, ſicut qui continenter lucta, vel alio quopiam genere in palæſtra ſe exercent, euadunt luctatores aut alio ludi genere certatores & palæſtritæ optimi? οὐ φυλάξῃ ἔφη (ὦ ξένε) συνεχῶς γελοιάζων ὅπως μὴ γελοῖος γένῃ ὥσπερ καὶ οἱ συνεχῶς παλαίοντες,παλαισταί, Poſtremò ex eo etiam quod de vi & vtilitate meditationis, ſicut etiam exercitationis ad bonam corporis animíque habitudinem, atque conſtitutionem Diogenes Sinopenſis apud Laërtium *lib.* 6.*fol.*223.diſceptans,vbi,διττὴν εἶναι τὴν ἄσκησιν,docuit,τὴν μὲν ψυχικὴν,τὴν δὲ σωματικὴν & cætera οὐδὲν ἧττον εὐεξίας καὶ ἰσχύος ἐν τοῖς προσήκουσι γινομένης ὡς περὶ τὴν ψυχὴν καὶ τὸ σῶμα,ſubiunxit aliquantò pòſt,οὐ τὴν τυχοῦσαν ὀξυχείαν τοὺς τεχνίτας ἀπὸ τῆς μελέτης πεποιημένους.τούς τε αὐλητὰς καὶ τοὺς ἀθλητὰς ὅσον ὑπερφέρουσιν ἑκάτεροι τῇ ἰδίᾳ πονήσει τῇ συνεχεῖ. Tibicines, vt & alios artifices ſignificans proprio, & continuo labore vtróſque præſtantiores illis euadere, qui minus in eodem ſeſe artificio exercuerint (vim enim habere illud τῇ συνεχεῖ cenſeo, quo continuatam, ac propè aſſiduam fuiſſe athleticorum laborum exercitationem oſtenditur) vt mittam, quod hieronicarum quoque ipſorum; immota virtus aliquando langueſceret,atque fatiſceret,ſicuti Sulpitia poëtria[b]cecinit:non leue argumentum nobis ſuppetere aduerſus Guil. Budæum virum ſuo ſeculo ab omni literarum genere inſtructiſſimum arbitror: exiſtimantem [c]palæſtras exercendi & animi & corporis viribus accommodatas,Græcorum conſuetudinis fuiſſe,non Romanorum,apud quos ephebia non fuerint, id eſt loca pueris exercendis conſtructa. Niſi tamen (quando ſuperioribus illis congruenter ita ſcriptum à Seneca,*epiſtol.*89. Quid enim, oro te,liberale habent iſti ieiuni vomitores quorum corpora in ſagina,animi in macie, & veterno ſunt? An liberale ſtudium iſtud eſſe iuuentuti noſtræ credimus, quam maiores noſtri rectam exercuerunt, haſtilia iacere, ſudem torquere, equum agitare,arma tractare, nihil liberos ſuos docebant,quod diſcendum eſſet iacentibus) quod ille ait,à Vitruuio,vt quidem reor,Pollione[d](quem ſub Cæſare Iulio & Octauio Auguſto vixiſſe ferunt:) ſic accipiendum eſt, vt interim non neget athletas Græcia euocatos, Romæque exhibitos, quos etiam à veteribus Romanis tempore Strabonis(qui ſub Auguſto vixit)Rauennam mitti ſolitos,vt in æde ſalubriori commodiùs exercerentur,à Strabone ipſo traditum: *lib.*5. *geograph.* ſed tantùm arte athletica, ſiue agoniſtica pueros Romæ neutiquàm inſtitutos, vbi etiam gymnaſia non fuerint, dicat. Nec enim Pompeij temporibus habuiſſe gymnaſia Romæ libertum ipſius Demetrium exiſtimare nos oportet: quamuis Cruſerius & Xylander eruditiſſimi alioquin interpretes Plutarchi,locum huius quempiam[e] ita reddi-

a Vide Plutarch.apoph. Lacon. f.41.

b Eglo.quadam de Edicto Domitiani vnde verba proferam inferiùs vbi de Achaia & antiqua Græcia.

c In annot. ad d l athlet. fo.351.

d Init.cap. 11.lib.5. de architect. vbi nunc mihi videtur(tametſi non ſunt Italicæ cõſuetudinis) palæſtrarum edificationes tradere explicatè, & quemadmodum apud Græcos conſtituãtur monſtrare, &c in quib. ephebæi & elæothesij & frigidarij mẽtio.

e in Pompei vita. fo.1170. Græci exemplar. à Steph. editi & in Latini fo.515.vbi pulcherrima gymnaſia hortíque pretioſiſſimi erant qui Demetrij dicebãtur & cæt. non longè meliùs interpres vetuſtior Diuerſotia reddiderat quicquid recentioribus in contrariũ videatur in iis ad eum locũ annotationibus quas idẽ Stephanus excudit.

derint, vt in eo Gymnaſij nomen appareat, ſicuti poſteà commodiùs demonſtrabitur, vbi *cap.*26. & 27. de oppidis ac ciuitatibus, in quibus olim eſſent gymnaſia diſceptabimus. Nec ſanè ante Neronem vlla fuiſſe Romæ gymnaſia, facilè quiſpiam queat oſtendere. Ad huius autem exemplum, qui primus Romæ fecit publica, Romanos quoſque nobiliores, in villis ſuis habuiſſe ſibi & amicis priuata, minimè dubitari debet. Plinius adeò in villæ ſuæ deſcriptione[a] ad Gallum Apollinarem non modò cryptoportici, Xyſti, ambulationis, & geſtationis in modum Circi qua hortus includebatur (hanc hippodromi nomine ſæpiùs ab ipſo deſignatam puto(verùm etiam balnei & in ipſo calidæ piſcinæ, cellæ frigidariæ, baptiſterij, vnctuarij atque apodyterij commeminit: & ita quidem, vt huic ſuperpoſitum fuiſſe ſphæriſterium referat, quod plura genera exercitationis, pluréſque circulos caperet. Sub Valentiniano ſanè ac Valente principibus Romanis, qui vixit P. Victor, is & ſi gymnaſiorum vllorum in libro de regionibus vrbis non meminit, Circos tamen octo vel nouem, thermas XVI. balinea DCCCLVI. theatra tria vel quatuor, Amphitheatra duo: ludos V. VI. aut VII. Naumachias V. vel VI ſtadia duo fuiſſe Romæ (gymnicis vtique ludis vt puto exhibendis) memorat. Quamobrem Budæus ille omni veteris eruditionis laude illuſtriſſimus de illo tempore ſenſiſſe (ſi verum amamus) exiſtimandus eſt, quo nondum Romam aſcitus mos Græci certaminis, atque adeò gymnaſiorum fuerat, quem ſub imperatoribus quoque vetuſtioribus iam inde à Nerone fuiſſe receptum, ex Tacito *lib.* 14. *annalium*, aliíſque hiſtoriæ antiquæ auctoribus[b] intelligitur. Nam quomodo Caium Caligulam Dio[c] narrat, pugiles Druſillæ natalitiis dediſſe ſcilicet extraordinarios, & è Græcia aſcitos, ſic Tacitus quidem, *Annal. lib.* XIV. Nerone quartùm, Cornelio Coſſo. Coſſ. quinquennale ludicrum Romæ inſtitutum fuiſſe retulit ad morem Græci certaminis, varia forma vt cuncta fermè noua: vbi quamobrem traductum à Neapolitanis exemplum, clariſſimus idémque mihi literarum & virtutis ergo tam charus quàm ignotus alioqui Lipſius[d] velit, non video, niſi forſitam quòd viciniores Neapolitani Romanis, quàm Eleates. Ego didici, Græci certaminis nomine, Olympicum κατ᾽ ἀντωνομασίαν ſiue κατ᾽ ἐξοχὴν ſignificari ab optimo[e] hiſtorico: ſuadet, immò perſuadet, quod Neronis vt pote Olympionicæ anathemata in templo Iouis apud Olympiam clipei XXV. cum coronis extitiſſe Pauſanias *Eliacôn* 1. *fol.* 124. *Aldini libri.* auctor eſt: ἐν δὲ τῷ ἐν Ὀλυμπίᾳ ναῷ Νέρωνος ἀναθήματα τρία μὲν ἐς κοτίνου φύλλα στέφανος, τέταρτος ἐς δρυός ἐστι μεμιμημένος. κεῖνται δὲ αὐτόθι καὶ ἀσπίδες χαλκαῖ πέντε καὶ εἴκοσι, τοῖς ὁπλιτεύουσιν εἶναι φορήματα ἐς τὸν δρόμον: vbi quod ait de clypeis, qui à curſoribus armatis deferrentur, ad ea pertinere arbitror, quæ ſuperioris libri cap. XXXIV. ad extremum diſceptata ſunt. Sanè fuiſſe Romæ ſub Nerone gymnaſium, quod ictu fulminis conflagrarit, effigiéſque in eo Neronis. ad informe æs liquefacta ſit, ab eodem Tacito libro ſequenti *lib.* 15. *annal.* traditur. Atque iſtius quidem gymnaſij in quo certamen quinquennale Neronianum appellatum celebraretur ab ipſo Nerone pro ſalute ſua & æternitate imperij[e] conſtitutum Xiphilinus *in Nerone*, è Dione commeminit, in hæc ferè verba, ὑπὲρ δὲ τῆς σωτηρίας τῆς τε διαμονῆς τοῦ κράτους αὐτοῦ (οὕτω γὰρ που προέγραψεν) ἀγῶνα πενταετηρικὸν κατεστήσατο, Ne-

a Epiſt. 6. li. 5. & epiſt. 17. lib. 2. Sic Iſidor. lib. 15. Origin. cap. 2. de locis publicis balnea & gymnaſia eadem eſſe quibus adiũgit apodyterium & popinam qua de re ſuo loco inferius agetur vbi de heterio & ephebio.

b Sueton. in Nero. cap. 12. Vide quæ ab ipſo & aliis ſcripſi de Capitolinis agonibus lib. 1. ſ. cap. 3 & 26.

c Lib. 58. è quo ſcripſi lib. 1. ſ. & cap. 6. lib. 2. Semeſtr. vbi de cœnis variis.

d Cõment. ſuorũ in Tacitum f. 414. edit. Antuer. ann. 1581.

e Hac de cauſa ſuſceptos ludos Neronẽ appellari maximos voluiſſe. poſteà verò quinquẽnale certamen inſtituiſſe auctor Sueto. in eius vita cap. 11. & 12.

το, Νερώνεια αὐτὸν ὀνομάσας. καὶ ἐπ' αὐτῷ καὶ τὸ γυμνάσιον ᾠκοδόμησεν. Idipſum Græco ſtadij nomine ab Antonino Pio reſtitutum, quod Diocletiani temporibus adhuc integrum extaret, Iulius Capitolinus[a] memorat. Alexandrum Seuerum imperatorem, poſt lectionem operam palæſtræ aut ſphæriſterio, aut curſui aut luctaminibus mollioribus dediſſe, Lampridius narrat: agoni etiam præſediſſe, & maximè Herculeo (gymnicum iſto vocabulo ſignificari tractatu primo admonuimus) in honorem Magni Alexandri. Stadium igitur Conſtantij principis temporibus Romę, itidem vt theatrum & Odæum fuiſſe, Ammianus Marcellinus *lib. 26. hiſtor.* non obſcurè tradit: quo loco de locis Romæ publicis, Et vrbis templum (ait) forúmque pacis, & Pompei theatrum & Odæum & ſtadium, aliáque inter hæc decora vrbis æternę. Quo autem ſtadium? niſi ad pueros, iuuenes, viros athletas, curſu certè, ſi non etiam cęteris gymnicis agonibus inibi exercendos? ſi non ad conſequenda ſacris & luſtralibus aluſve agonibus pręmia, certè tamen conſtituendę ac reparandę frictionibus (à quibus pędotribę dicti) & item vnctionibus (à quibus aleiptę ac iatraleiptę, qualem ſuum Plinius iunior ad Trajanum ſcribens Harpocratem Alexandrinum fuiſſe memorat epiſtol. v. & xxii. libri x.) tum verò exercitationibus luctæ, ac diſci aut aliis (à quibus & gymnaſtæ nominati) valetudinis gratia: qualia in publicis ciuitatum locis, conſtrui ſolita, Galenus ipſe (qui ſub Antonino philoſopho & filio ipſius Commodo floruit) auctor eſt, cuius hæc verba reperias in ὑγιεινῶν libris[b]: vbi duplicem τοῦ γυμνασίου ſignificationem adferens, εἰδ' ἤτοι μεῖζον ἢ ἔλαττον ἢ πυκνότερον ἀναγκασθείη τις ἀναπνεῖν ἐπὶ κινήσει τινὶ, γυμνάσιον ἡ τηλικαύτη κίνησις ἐκείνῳ γίνεσεται. τοῦτο μὲν τοι κοινὸν γυμνάσιον ὀνομάζεται: ἰδία δὲ ἀφ' οὗπερ καὶ τὰ γυμνάσια προσαγορεύουσιν ἅπαντες, ἔν τινι κοινῷ τῆς πόλεως οἰκοδομησάμενοι χωρίῳ, εἰς ὅπερ καὶ ἀλειψόμενοί τε, καὶ διατριψόμενοι, καὶ διαπαλαίοντες, ἢ δισκεύοντες, ἤ τι τοιοῦτον ἄλλο πράξοντες ἥκουσι· Atque in iis quidem communibus gymnaſiorum locis & præparatoriis ad exercitia iuuenes vſos frictionibus, molliendi corporis gratia, & poſt ipſam exercitationem frigida lauari ſolitos, paulò pòſt ibidẽ Galenus docet: τοῦ δὲ χρόνου προϊόντος, ὅταν ἤδη μειράκιον ἡμῖν γίγνηται, τότε καὶ τῇ σκληροτέρᾳ τρίψει χρησόμεθα, καὶ ταῖς μετὰ τὰ γυμνάσια ψυχρολουσίαις & cætera. τῇ δὲ παρασκευαζούσῃ πρὸς τὰ γυμνάσια τρίψει, σκοπὸν ἐχούσῃ μαλάξαι τὰ σώματα, τὴν μέσην σκληρᾶς τε καὶ μαλακῆς ἐπικρατεῖν χρὴ ποιότητα & cætera quæ ſequuntur: quibus ipſas quoque frictionum varietates, à materia temporibus, locíſque ac inſtrumentis percenſet, at in his balnei, palæſtræ, olei pulueris mentionem facit: Ac denique oſtendit, poſt exercitia illa eiuſmodi, iuuenes frictionum illa portione quam ἀποθεραπείαν recentiores gymnaſtæ nominant, curari ſolitos, ſicut ad illa frictionibus etiam præparari: quas omnes antecedentes illa ſcilicet aut ſubſequentes gymnaſia, priſtinæ Symmetriæ hoc eſt proportionis ſiue mediocritatis gratia moderatè adhibendas, præſtantiſſimus medicus docuit, χρὴ δὲ οὐδὲν τούτων (ait) ἀλλὰ τὴν ἀρχαίαν ἀκριβῶς αὐτῷ φυλάττεσθαι συμμετρίαν: ὥστε, οὔτε σκληρῶς, οὔτε μαλακῶς αὐτὸ τρίψαμεν, οὔτε πολλαῖς, οὔτε ὀλίγαις, ἀλλὰ μετρίαις ἀνατρίψεσιν αὐτὸ τρίψομεν: οὐδὲν πλέον

[a] In Antonino Pio vbi opera hæc eius extãt Romæ templũ Hadriani honori patris dicatũ Græcoſtadiũ poſt incẽdiũ reſtitutũ inſtauratum amphitheatrũ, &c. de Antonin. Galen. lib. 6. ὑγιεινῶν, fol. 280. imperatorum quos ipſe vidiſſet promptiſſimum ad corporis curam, breuiſſimis diebus occidente ſole in paleſtrã ingreſſum, longiſſimis autẽ hora nona vel ad ſummũ decima.

[b] Lib. 2. ſub init. fol. 232. Germ. exẽpl. vide & fol. 230. vbi, περὶ τῶν πρὸς παλαιστῶν ἐν τοῖς γυμνασίοις & περὶ παρασκευαστικῆς θρίψεως: & fo. 240. docet quemadmodũ eiuſmodi exercitationibus vtẽdum ſit, μήτε δι' ὅλης ἡμέρας, μήτ' ἐν ἄλλῳ καιρῷ τοῦ πρὸ τῶν σιτίων φυλάττεσθαι δήπου προσήκειν καὶ τὸ μέτρον ἐπ' αὐτοῖς τῶν γυμνασίων καὶ τὴν καλουμένην ἀποθεραπείαν, εἰ δὲ καὶ προανατριψαμένος τις αὐτάρκως ἐπ' αὐτὰ παραγίνοιτο νῦν μὲν αὖ ἀκριβῶς ἅπαντας ἔχειν τοὺς ἀριθμοὺς τῶν γυμνασίων.

Vide & fo. 241. de Scanſione per funem, & poſteà ad finẽ illius pag. oſtendit quid ſit τὸ ἐκπλεθρίζειν & quid τὸ πιτυλίζειν, ſed & ſub init. lib. 3 fol. 245 Omnis exercitationis probè peractæ, poſtremam partem apotherapiam dici: ſic ferè, ἅπαντος γυμνασίου καλῶς ἐπιτελουμένου τὸ τελευταῖον μέρος ἀποθεραπεία καλεῖται.

ἐργαζόμενοι τοῦ παρασκευάζειν τε πρὸς τὰ γυμνάσια, καὶ αὖθις ἀποθεραπεύειν, ἐπειδὰν ἱκανῶς γυμνάσηται· καλείσθω γὰρ οὖν δὴ καὶ ἡμῖν ὥσπερ καὶ τοῖς νεωτέροις γυμνασταῖς ἀποθεράπεια, τὸ μετὰ τὰ γυμνάσια μέρος τῆς τρίψεως. Hactenus ille: qui & inter exercitationes meras quæ non eſſent opera, recenſet has ſpecies aliquantò pòſt (quarum pleraſque primo, & ſuperiore proximo ſermone, quoniam in luſtralibus agonibus frequentiùs obirentur, attigimus, alias prætermiſimus) πάλην, παγκράτιον, καὶ πυγμὴν, καὶ δρόμον, καὶ προσέτι τὸ πιτυλίζειν, τὸ ἐκπλεθρίζειν, τὸ σκιαμαχεῖν, τὸ ἀκροχειρίζεσθαι, τὸ ἅλλεσθαι, τὸ δισκοβολεῖν καὶ διὰ κωρύκου, καὶ διὰ σφαίρας, ἢ μικρᾶς, ἢ μεγάλης, καὶ δι' ἁλτήρων, ἐκπονῆσαι τὸ σῶμα: & poſteà περὶ τοῦ ἀναχειρίζεσθαι διὰ χοινίου, καθάπερ ἐν παλαίστρᾳ γυμνάζουσι τοὺς παῖδας, εἰς εὐτονίαν παρασκευάζοντες: tum περὶ ἁλτήρων & aliis exercitationibus quibuſdam, de quibus ſigillatim, & accuratè Mercurialis doctiſſimus in arte gymnaſtica: cuius me libri, ad rei athleticæ iſtam commentationem aggrediendam impulerunt, ad conſummandam animos fecerunt, ſimúlque locis quamplurimis adiumento fuêre maximo. Iis exercitationibus præſertim immodicis (quales fuiſſe athleticas auctore Celſo diximus, Nam athletas quidem interdum oportebat, continuatis per totum diem laboribus decertare, quo abſolutiſſimum illud exercitium quod τέλειον & κατασκευὴν vocant, obire poſſent:) laſſitudo ſuccedebat: quam ſi non arceri, & vitari, retardari quidem certè præparato frictionibus corpore, vt minùs exhiberet moleſtiæ, atque offenſionis, & verò cùm adfuiſſet, eam apotherapeia illa (qua de actum eſt modò) curari ſolitam, frictionibus itidem poſt labores exanclatos adhibitis: vt in cætero exercentium ſeſe, aut quouis modò defatigantium hominum, ſic & in athletarum genere: de ipſo Galeno didici, hæc admodum ſcribente libro tertio[a], ὁ δὲ ἴδιος τῆς ἀποθεραπείας σκοπὸς, ἐνστῆναί τε καὶ διακωλῦσαι τοὺς εἰωθότας ἐπιγίνεσθαι τοῖς ἀμέτροις γυμνασίοις κόπους. ἐπὶ μὲν οὖν τῶν ἀθλητῶν δεῖ, ἢ τοῖς σκαπτόντων ἢ ὁδοιπορούντων ἢ ἐρεσσόντων & cætera. ἑτοιμότερον οἱ κόποι συνίστανται, πλὴν εἴ τις ἀποθεραπεία χρῷτο & cætera. ὥσπερ γὰρ οὐδ' οἱ πλεῖστα πονοῦντες ἀθληταὶ, κατ' ἄλλο τι γυμνάσιον ἐφεδρεύοντα κόπον ἔχουσι, πλὴν τὸ καλούμενον ὑπ' αὐτῶν τέλειον: οὕτως οὐδ' οἱ βίον ἐλευθέριον ζῶντες ὑγείας μόνης ἕνεκα γυμναζόμενοι, κοπιαθήσονταί ποτε διὰ τὸ μηδ' εἰς ἀνάγκην ἀφικνεῖσθαι τοῦ τοιούτου γυμνασίου. τοῖς μὲν γὰρ ἀθληταῖς ἀναγκαῖόν ἐστιν, ὡς ἂν παρασκευάζωσι τὰ σώματα πρὸς τοὺς ἐν τοῖς ἄθλοις πόνους ἀμέτρους, ἔσθ' ὅτε καὶ δι' ὅλης ἡμέρας γινόμενον γυμνάζεσθαί ποτε τὸ τελεώτατον ἐκεῖνο γυμνάσιον, ὃ δὴ καὶ κατασκευὴν ὀνομάζουσι: τοῖς δ' ὑγιείας μόνης ἕνεκα γυμναζομένοις, οὔτε χρήσιμον ὅλως ἐστὶν εἰς ὑπερβάλλοντας ἄγεσθαι πόνους. Quibus ex verbis in extremo id etiam apparet, duplicem vſum atque commoditatem prębuiſſe illa gymnaſia publica, apud veteres Græcos, vel ædificando athletarum robori, vel cæterorum, qui liberaliùs viuerent, tuendę ſanitati. Itaque Galenus ipſe[b] pædotribam quatenus exerceret homines, gymnaſticæ, quâ verò palæſtricam artem faceret, alterius profeſſionis (quam ipſe κακοτεχνίαν vocat & catableticam, ſicuti ſuperiore ſermone *cap. 6. lib. 2. Agoniſt.* oſtendi) miniſtrum fuiſſe ſignificat: quo loco, αὐτὸς γὰρ ὁ μὲν γυμνάζει τῆς γυμναστικῆς, ὁ δ' ἀσκεῖ τέχνην παλαισμάτων, ἑτέρας αὖ τινὸς ἐπιτηδεύσεως: ἣν μὲν ἐγὼ ὀνομάζω καταβλητικήν. Et Plutarchus[c] denique ab aleiptis athletas ſolitos etiam ſuis temporibus fricari, ſatis demonſtrat: quando, vt ſpiritum ad vires facere comprobet, iuſſos ab illis

athletas

[a] Sub init. in f. 224. lin. 7. Meminit etiam τοῦ τελείου γυμνασίου codē lib. 3. fol. 251. lin. 49. Init. autē lib. 4. fo. 255. lin. 20. τῆς ὑγιεινῆς ἐπιστήμης οὐ φαυλότατόν ἐστι μόριον ἡ περὶ τὰ γυμνάσια τέχνη, ταύτης δ' αὐτῆς οὐ σμικρὰ μοῖρα τὸ φυλάξασθαι κόπους, vbi φυλάξασθαι non eſt præcaueri, vt vertit Linacer: ſed defendi hoc eſt arceri & vitari: vt locus indicat ille alter quem in contextum retuli ex d. f. 245. Atq; ita hoc verbi apud eundem Galenum accipi debet in lib. ad Thraſybulum πότ. ἰατρ. ἢ γυμναστ. ἐστὶ τὸ ὑγιεινόν. fol. 284. lin. 41. ἐπεὶ μὲν γὰρ τῆς τῶν γυμναστικῶν εὐεξίας ὅτι χρή φεύγειν τε καὶ δεδιέναι τὴν ἀκρότητα, &c. τῆς δ' ἁπλῶς λεγομένης εὐεξίας τῆς κατὰ φύσιν οὐχ ὅπως φυλάττεσθαι προσήκει τὸ ἄκρον, ἀλλὰ καὶ παντὶ τρόπῳ σπουδάζειν.

[b] Ad Thraſybulū circa finē lib. πότ. ἰατρ. ἢ γυμναστ. ἐστὶ τὸ ὑγιεινόν. f. 300. lin. 12.

[c] ἐν τοῖς ὑγιεινοῖς παραγγελ. fo. 225.

athletas tradit, vt fricationibus obniterentur, ſempérque ſe opponerent, & corporis partes inter inungendum atque contrectandum mouerent: his admodum verbis, ὅτι μὲν γὰρ ἰσχὺν δίδωσι τὸ πνεῦμα, δηλοῦσιν οἱ ἀλεῖπται· τοὺς ἀθλητὰς κελεύοντες ἀντερείδειν ταῖς τρίψεσι, καὶ παρεγκόπτειν, τηροῦντας ἀεὶ τὰ πλαττόμενα μέρη καὶ ψηλαφώμενα τοῦ σώματος. Propterea eoſdem gymnaſiis, ſiue Xyſtis præfectos, & ſimul balneis Auguſtalibus olim fuiſſe, legimus in vetuſta quadam inſcriptione marmorea lapidis extantis Romæ[a]: cuius hæc verba ſunt, M. Αὐρηλίου Δημητρίου ἀρχιερέως τοῦ σύμπαντος ξυστοῦ διὰ βίου ξυστάρχου καὶ ἐπὶ βαλανείων τοῦ σεβαστοῦ. Ἀλεξανδρέως ἑρμοπολίτου παγκρατιαστοῦ περιοδονικ. παλαιστοῦ (ſic legendum pro ΠΑΛΕΙCΤΟΥ) παραδόξου υἱὸς Μάρκος αὐρήλιος ἀσκληπιάδης ὁ καὶ ἑρμόδωρος & cæt. ὁ ἀρχιερεὺς τοῦ σύμπαντος ξυστοῦ διὰ βίου ξυστάρχης καὶ ἐπὶ βαλανείων τοῦ σεβαστοῦ. Ideò etiam athletæ in illis ipſis gymnaſiis proagones ibidem & in adiunctis (vt probabile mihi ſit) ſtadiis agones ſubire, ac dimicare ſoliti.

a Vide in auctuar. inſcript. veter. Smetianis adiuncto per Iuſt. Lypſiū pag. 57. edit. Antuerp.

De gymnaſio Neroniano aduerſus Lipſium. Oleum ad quid præbitum. Athenæi locus de Antiochi Epiphanis editione ludorum expoſitus notato interprete, Vbi de Oleo præbito cuius & in thermis vſus, & in campeſtribus exercitationibus. Ad hoc allata inſcriptiones vetuſtæ. Ἀποχέψαι *à quo diuerſum* ἀναχέψαι *in margine. Album agoniſtarum apud Olympiam, Editio nominis ac profeſſio, vt ipſorum, ita tinctorum atque inunctorum in baptiſmo fidelium velut athletarum Chriſti. Ariſtidis locus expoſitus, & item Lucilli. Album agoniſtarum & in muſicis ludis. Ad ludos inuitatio præconis voce de tuba. Citatio agoniſtarum: præconia: quo ea ordine fieret, item circunductio per ſtadium.*

CAPVT XVI.

AD Neronianum quidem gymnaſium, quòd attinet vnde iſta non inutilis (vt ſpero) futura proceſſit oratio: in eo muſicum non magis, quàm gymnicum agonem fuiſſe inde intelligimus (contrà quàm viſum Lipſio tamen) quod etſi coronæ citharœdis in eo pararentur quas ipſe princeps ſine contentione atque victoria (id enim eſſe τὸ ἀνικεὶ pro ἀνικητὶ apud Dionem[b] ſentio) vſurparet ſibi. in conſecratione tamen ac dedicatione gymnaſij, oleum ſenatoribus, & equitibus gratuito datum, ex Dione Xiphilinus memorat: ad palæſtram igitur cæteroſque gymnicos ludos ἔλαιον τε ἐν τῇ καθιερώσει αὐτοῦ, (de gymnaſio loquitur) καὶ τοῖς βουλευταῖς καὶ τοῖς ἱππεῦσι προῖκα ἔνειμε. Nam etſi Oleum in congiario, ſicuti frumentum populo præberi ſolitum non nego, id quod ad XIV. annalem Taciti Lipſius[c] ille nos interdocuit: Vbi tamen gymnaſij mentio ad gymnicorum ludorum vſum vt referatur neceſſe eſt, quemadmodū illo Taciti quem dixi loco: cuius in eandem cum illo Xiphilini ſeu Dionis (quem Lipſius non citat) ſententiam hæc verba ſunt, gymnaſium eo anno dedicatum à Nerone præbitúmque Oleum equiti ac ſenatui Grçca facilitate. Et Suetonij[d] pene gemina, Inſtituit & quinquennale certamen primus omnium Romç more Grçco triplex, muſicum, gymnicum, Equeſtre, quod appellauit Neronia: dedicatiſque thermis atq; gymnaſio, ſenatui quoque & equiti Oleum præbuit. Niſi forte in ipſo gymnaſio balneum fuit, in quo ſe abluti aqua, odorato deinde oleo fœdarent potiùs quàm perfunderent, aut inungerent. Qua de re nihil manifeſtius hiſce Philoſtrati de ipſo Neronis facto verbis proferri poſſe ad illuſtrādos illos quod de oleo ſenatui, Equitique conceſſo indicaui locos exi-

b Ex quo Xiphilin. in Nero. fo. 158.

c Citatis etiam Plinij verbis è cap. 4. lib. 15. natural. hiſt. vſum eius (olei) ad luxuriā vertêre græci, vitiorum omniū genitores in gymnaſiis publicando.

d Cap. 12. qua de re vide locos à me adnotatos capite huius libri ſuperiore proximo, ſcripſi etiam lib. 1. cap. 3. & 26.

ſtimo.Sic iſte[a] eam hiſtoriam enarrat, ὁπότε γυμνάσιον μὲν ἐξεποιήθη τῷ Νέρωνι θαυμασιώτατον τῶν ἐκεῖ, λευκὴν δ' ἔθυον ἐν αὐτῷ ἡμέραν νέρων τε αὐτὸς καὶ ἡ βουλὴ ἡ μεγάλη καὶ τὸ ἱππεῦον τῆς ῥώμης παρελθὼν δὲ ὁ δημήτριος ἐς αὐτὸ τὸ γυμνάσιον διεξῆλθε λόγον κατὰ λουομένων ὡς ἐκλελυμένων τε καὶ αὐτοὺς χραινόντων καὶ ἐδείκνυεν ὅτι περιττὸν ἀνάλωμα εἴη τὰ τοιαῦτα. Nec abſimiliter cum reſciuiſſet Antiochus Epiphanes ab Æmilio Paulo Romanorum Imperatore in Macedonia ludos editos, & qui eum largitione, operúmq; magnitudine ſuperare vellet, in ciuitates Græciæ miſiſſet vt apud Daphnẽ adeſſet ludorum quos ederet ipſe ſpectandi gratia. Conuentus initio pompam deduci iuſſit, quæ ab Athenæo accuratè, ac diligenter alicubi[b] refertur. perfectos autem agonas variáque per triginta dierum ſpatium ſpectacula, quorum dierum primis quinque. (ſic malo vbi Dalichampius interpres vertit, primis quinque poſtea) omnes in gymnaſio ex aureis arculis, vnguento crocino illiti ſint, ab Athenæo traditur, & quindecim ſcilicet arculas illas fuiſſe totidémque & cinnamomini & nardini, ſimiliterque ſequentibus diebus illatum fuiſſe Amaracinum, Telinum, Irinum, omnia odoris ſuauitate præſtantia, ἐπιτελεσθεισῶν δὲ τῶν ἀγώνων (ait) καὶ μονομαχιῶν καὶ κυνηγεσίων κατὰ τριάκονθ' ἡμέρας ἐν αἷς τὰς θέας συνετέλει πέντε μὲν τὰς πρώτας ἐν τῷ γυμνασίῳ πάντες ἐκ χρυσῶν ὁλκίων ἠλείφοντο κροκίνῳ μύρῳ. ἦν δὲ ταῦτα πεντεκαίδεκα, καὶ κινναμωμίνου τὰ ἴσα καὶ ναρδίνου παραπλησίως δὲ καὶ ταῖς ἑξῆς εἰσεφέρετο τήλινον ἀμαράκινον, εἴρινον· πάντα διαφέροντα ταῖς εὐωδίαις &c. Ad thermas denique vſum olei commodum (ſi non neceſſarium) & præberi populo ſolitum, vel iſta ex inſcriptione veteri[c] verba manifeſto comprobant: L. Cæcilius L. P. P. optatus &c. miſſus honeſta miſſione ab imperat. M. Aur. Antonino & Aur. Vero Aug. At lectus ab his inter immunes conſequutus honores Ædilitios II. vir III. Flam. Romæ & Diuorum Auguſtorum qui Reipub. Baic. . . . . Do, lego, darique volo, X. VIIↃ. ex quorum vſuris ſemiſſibus edi volo quotannis ſpectat. duellum die IIII. Iduum Iunij. Nequeat *CCL. & eadem die ex *CC. oleum in thermis publicis populo præberi &c. Item ex iſta[d] L. Cæcilius. L. F. Cilo IIII. vir. A. P. Qui teſtamento ſuo H-S. N XXX. municipibus Comenſibus legauit quorum reditu quotannis per Neptunalia oleum in campo, in thermis & balneis omnibus quæ ſunt Comi. populo præberetur &c. Vbi animaduerte oleum non ad thermas tãtum & balneas, verum etiam ad campum hoc eſt, ad campeſtres exercitationes atque gymnaſia dari ſolitum: Xiphilinus in auito Pſeudantonino quem ipſe Sardanapalum alij Heliogabalum nominant, Aurelij cuiuſdam Felicis athletæ meminit: ob cuius roboris præſtantiam Elæi tum Olympicis ludis luctatores in ſtadium citare ſuperſederint, inuidentes ipſi ne (quod dicitur) Octauius ab Hercule pronunciaretur: quãuis in albo exhibendorum certaminum id quoque comprehendiſſent: Igitur Felicem Romæ vtroque certamine victorem extitiſſe quod antea nemini vſuuenerat: Ex eo autem hoc inſuper addiſcimus, ita Olympiæ album agoniſtarum fuiſſe propoſitum antiquitus, quemadmodum Romæ gladiatorum ad pugnam deſignatorum die muneris indicem palam proponi ſolitum libri Semeſtrium ſecundi cap. XI. docuimus. Verba in eam rem Dionis apud Xiphilinum, *fol.* 349. omnino iſta ſunt, ὁ δὲ Σαρδανάπαλος καὶ ἀγῶνας ἐποίει καὶ θέας συχνὰς ἐν αἷς αὐρήλιος αἴλιξ ὁ ἀθλη-

τὴς

a Philoſtr. lib. 4. de Apollo. fo. 27. vbi de Demetrio philoſopho.

b Lib. 5. Deipnoſoph. ſub initiũ in fol. 58. Aldini exemplar.

c In lapide apud Barcinonem extãte pro æde Diuorum Iuſti & Paſtoris: quam inſcriptionum antiquarum Smetij ordine tertio relatam, videas editionis Antuerpianæ ordine tertio, fo. 157. nu. 11.

d Quæ extat in tẽplo vici Intemeani agro Comenſi tabula lapidea earumdẽ Smetij inſcriptionum ordine 3. fo. 150. nu. 14. Literis vt illa ſuperior maiuſculis exarata.

τῆς εὐδοκίμησεν, ὃς τοσοῦτον τοὺς ἀνταγωνιστὰς ὑπερῆρεν, ὥστε πάλην τε ἅμα καὶ παγκράτιον ἐν τῇ ὀλυμπίᾳ ἀγωνίσασθαι ἐθελῆσαι κἂν τοῖς καπιτολίοις καὶ ἄμφω νικῆσαι· οἱ μὲν γὰρ ἠλεῖοι φθονήσαντες αὐτῷ, μὴ (τὸ λεγόμενον δὴ τοῦτο) ἀφ' ἡρακλέους ὄγδοος γένηται οὐδὲ ἐκάλεσεν ἐς τὸ στάδιον παλαιστὴν οὐδένα καίπερ ἐν τῷ λευκώματι, καὶ τοῦτο τὸ ἄθλημα προσγράψαντες· ἐν γὰρ δὴ τῇ ῥώμῃ καὶ ἐνίκησεν ἑκάτερον ὃ μηδεὶς ἄλλος ἐπεποιήκει. De profeſſione nominis atque in album deſcriptione, ſiue relatione illorum qui gymnicis agonibus decertaturi eſſent, hunc inſuper habeo Ariſtidis [a] rhetoris locum, vbi victoriam in illis eum reportaſſe ſcribit, non qui primus omnium nomen edi curaſſet ſuum, ſed qui ſe qualem eſſe profeſſus fuerat talem factis ac re ipſa, demonſtrare potuiſſet fortiter decertando ſcilicet, ὁρῶ γὰρ ὅτι κἂν τοῖς γυμνικοῖς ἀγῶσιν οὐχ ὅστις πρῶτος τὴν ἀπογραφὴν ἐποιήσατο οὗτος ἀπέρχεται νικῶν, ἀλλ' ὅστις οὗ τὴν ἀπογραφὴν πεποίηται τοῦτο ἐπὶ τῆς πείρας ἄριστα δείκνυσι καὶ τοῦτο οὕτως ἰσχύει διὰ τέλους. Et addit ſtatim victoriæ ſignum hoc eſt brabium ſeu præmium iis dari, non qui decurrere, aut alio genere decertare cœperint, ſed iis qui perſtantes in labore, ac certamine acceſſerint ad agonothetas & Hellanodicas à quibus præmia tribui ſuperiore libro ad extremum docui: Sic enim iſta interpretor, ὥστε καὶ ἐν αὐτοῖς τοῖς ἄθλοις (προσθήσω δ' ὅτι καὶ τοῖς αὐτοῦ τάχους) οὐ τοῖς ἐπὶ τῆς ἀρχῆς ἐξενεγκοῦσιν ἀποδίδοται, τὸ σύμβολον ἀλλὰ τοῖς παρελθοῦσι. Porro quemadmodum ἀπογραφῆς vocabulum eo Ariſtidis loco ad relationem agoniſtarum nominis in album pertinere cenſeo: Sic & apud Epigrammatarium Lucillium [b], τὸ ἀπογραψάμενος: vbi ſic ſcriptum εἶτ' ἀπογραψάμενος πύκτης ἀπολώλεσε πάντα. Quod tamen ab eruditiſſimo Brodæo eius libri Scoliaſte nequaquam aduertitur. nec tãtum nomen agonis ſed etiam agonis genus quo quiſque ipſorum eſſet decertaturus palam edi ac proponi ſolitum inde coniicicio quod ſumpta metaphora ab aſcetis vbi de baptiſatis in Chriſtum ac perunctis à D. Ambroſio [c] agitur, venimus ad fontem (inquit) vnctus & quaſi athleta Chriſti: quaſi luctamem huius ſeculi luctaturus, profeſſus es luctaminis tui certamina. Nomen quidem à baptiſatis aut baptiſandis potiùs veluti athletis quibuſdam omne certamen in poſterum pro Chriſto ſubituris dari antiquitus ſolitum iuxta concilij Carthaginenſis quarti canones [d] (quod hodiéque obſeruatur, apud nos quidem quicquid gloſſator decreti ſentiat) vel ex eo intelligimus Hic mari Remorum Archiepiſcopi dicto in concilio apud ſanctum Medardum quod Gratianus in decretum ſuum [e] retulit ſic fere legum eccleſiaſticarũ auctoritas talis eſt vt in cauſis geſtorum ſemper ſcriptura requiratur: adeò vt qui ad ſacrum fontem accedit, ſuum dare nomen præcipiatur &c. Sane non in gymnicis ſolum ſed etiam Muſicis agonibus eorum nomina qui præbituri ſpectaculum forent in albo præſcribebantur, ſicuti de Nerone Suetonius [f] & ipſe Dio tradidere, huius quidem abbreuiator Xiphilinus [g] his fere verbis καίτοι πῶς ἄν τις καὶ ἀκοῦσαι μὴ ὅτι ἰδεῖν ὑπομείνειεν αὐτοκράτορα αὔγουστον ἔς τε τὸ λεύκωμα ἐν τοῖς ἀγωνισταῖς ἐγγραφόμενον καὶ τὴν φωνὴν ἀσκοῦντα· μελετοῦντά τε τινὰς ᾠδάς &c. Præterea in ipſis quoque curulibus agonibus, eorum qui equos certamini pręberent, præſcripta in albo illo nomina, veriſimile arbitror: quos etiam ſubſcriptiones in grãmateio [h] quaſpiam ſuis non alienis equis exhibitis, ac profeſſiones facere debuiſſe libro primo *ad finem cap.* 3. tradidi. Præter album illud quod

a Initio orat. 1. περὶ ῥητορικῆς πρὸς πλάτωνα, fo. 111.

b Lib. 2. Antholog. cap. 1. εἰς ἀγωνιστὰς epigrammat. 1. Ἀναγράψαι autem ad relationem hieronicarũ nominis & athlotetarum itemque Olympiadum ordinis in cõmẽtarios publicos pertinet ſicuti oſtendemus extremo cap. 23. ĩ.

c Lib. 3. de ſacrament. cap. 1. vnde verba ſuperioris libri ſermone quinto protuli.

d Cap. 85. vnde ſumptus c 58. baptizãdi apud Gratianũ de conſecrat. diſtin. 4.

e cap. 9. legum 2. quęſt. 1. apud Gratia.

f In eius vita cap. 21. Vide & locum Suetonij in hanc rem à nobis allatũ lib. 1. vbi de ſortitione agoniſtarum egimus.

g Nerone fo. 176.

h De grammatico iſto, vide ſi vacat quæ ſcribimus cap. 27. huius libri.

de futuro ſpectaculo atque antagoniſtis admonebatur populus,ad ludicrum illud à pręcone inſuper inuitabatur,facto primùm tuba,per ipſum ſilentio : qua de re ita Liuius[a],de Iſthmiis agens, Romam ad ſpectacula conſederunt, & præco cum tubicine (vt mos eſt) in mediam arenam vnde ſolemni certamine ludicrum indici ſolet proceſſit,& tuba ſilentio facto ita pronunciat. Itaque Statius Papinius[b] poſteaquam de annuis agonibus gymnicis ad Surrentinum Herculem à Pollio inſtitutis ita cecinit.

a Lib.5. decad.4. Vbi de Philippo Macedone ſuperato à Q. Flaminio & reſtituta Græciæ libertate.

b Lib.3. Syluarum ſub initiū in Hercule Surrentino.

--hic tibi feſta
Gymnias inſontes iuuenum ſine ceſtibus iræ
Annua veloci peragunt certamina luſtro.

Placidarum & Graiarum tubarum ad extremum carminis mentionē facit,quibus ad eos ludos ſacrificiis adhibitos(hos autem cum Olympicis, Pythiis,Iſthmicis,& Nemæis comparat:) Agoniſtæ inuitarentur ſcilicet

Iam placidæ dant ſigna tubæ,iam fortibus ardens
Fumat arena ſacris: hos nec Piſeus honores
Iuppiter, aut Cyrrhæ pater aſpernetur opacæ
Nil his triſte locis: cedat lachrymabilis Iſthmos
Cedat atrox Nemea litat hic felicior infans

Et poſteà *--Phrygióque è vertice Graias*
Addicis Miſene tubas.-- & cæt.

Apud noſtros Toloſates poëtici agones de quibus paulò pòſt latiùs diſſeretur,quindecim minimum diebus antequàm committantur, ſolitis vicis, atque compitis totius vrbis per præconem ac tubicinem pronunciari ſolent,vt ad præmia conſequenda de ſe periculum facturi ſcilicet inuitentur. Ab eodem Pręcone citabantur olim agoniſtę ſuo quique ordine quem ſors dederat ſcilicet,ſecundum ea quę de ſortitione athletarum diſſerens ſermone primo expoſui. Citatos à pręcone ad certamen antagoniſtas,cùm illud Dionis indicat quod appinxi modò οὐδὲ ἐκάλεσεν ἐς τὸ στάδιον παλαιστὴν οὐδένα : Tum hoc quoque quod Athenienſis hoſpes apud Platonem ita protulit *lib.8. de legib. fol.833.* σταδιοδρόμον δὴ πρῶτον ὁ κήρυξ ἡμῖν. καθάπερ νῦν ἐν τοῖς ἀγῶσι παρακαλεῖ. Ex quo etiam colligas non malè primos omnium vocatos ex athletis curſores. Poſtremos verò quos grauioribus agonibus decertare oporteret: Qua de re ad extremum ſermonis ſeu libri primi è Philoſtrato,& Pauſania, Sed è Sophocle potiſſimùm egiſſe me recordor, à quo inſuper hoc diſcas, ſequenti die poſt gymnicos ſtatim ab exortu ſolis, curules, ſeu equeſtres ludos(quibus de celeritate equorum certamen foret) Delphicis ſeu Pythicis agonibus exhibitos : Nam vbi de Oreſte qui diaulo vicerat loquens inducitur Pædagogus[c] ſubiicit inter cætera hoc quoque,

c Electra. fo.112. exēpl. à Steph excuſi.

κεῖνος γὰρ ἄλλης ἡμέρας ὅθ᾽ ἱππικῶν
ἦν ἡλίου τέλλοντος ὠκύπους ἀγὼν
εἰσῆλθε πολλῶν ἁρματηλατῶν μέτα.

Rurſum à pręcone illo hieronicas,& renunciatos,tractatu ſuperiore *Agoniſt.2. cap.12. & 13.* oſtendimus, & per mediam arenam circunductos ad oſtentationem credimus, atque hoc potiùs videri Pindarum *Olympior.od.5.ſtrop.4.* ipſum annuere, vbi de Epharmoſto Opunctio palęſtrita victore in Marathoniis ludis,

φῶτας

φῶτας δ' ὀξυρεπεῖ δόλῳ
(artem palæſtritam intelligit, de qua ad Ariſtotelici loci caſtigationem à me tractatu primo *cap*.13.14.15.copioſè ſatis actum eſſe memini: Nam dolus alioqui circa gymnicos quidem agones in reprehenſione non in laude poſitus apud veteres fuit, ſicuti cap. VIII. attigi, & verò apertiùs faciente Domino, paulò pòſt *cap*.19.indicabitur.)

ἀπλῶτι δαμάσας   διήρχετο κύκλον

(Arenæ orbem caueam, & ſcamma, in quo depugnabatur, aut interiorem totius amphitheatri ſeu ſtadij regionem ſignificat)

βοᾷ ὡραῖος ἐὼν καὶ   καλὸς κάλλιστά τε ῥέξας.--

Athletarum probatio quæ εἴσκρισις καὶ ἀπόκρισις Philoni: Qui inter athletas non recepti. De ſeruis notatus error auctoris librorum de re gymnaſtica. Athletica vitæ ratio illiberalis. Ariſtotelis locus expoſitus. Athletæ Seruilibus verberibus nonnunquam coerciti. vt vitibus milites Romani, & apud ipſos extranei milites fuſtibus. Serui in athletarum numerum non allecti. è Dionyſij Halicar. loco tria menda ſublata. libertini admiſſi inter athletas & ſimili ratione inter clericos & monachos præterquàm inuitis patronis: Seruilis adſcriptiliæ vel colonariæ conditionis homines ne volentibus quidem dominis inter iſtos antiquitus recepti. Sed è poſterioribus Iuſtiniani conſtitutionibus non volentibus modò verùm etiam ignorantibus dominis inter Monachos: & quidem ita vt per monachiſmum dominica poteſtate poſt certum tempus liberari poſſent quandiu tamen in monaſterio permanerent: A quo vel à clero eos retrahendi ius dominis eo caſu perpetuum eſſe Leo philoſophus & imperator conſtituit Veteris conſtitutionis nomen in Leonis atque Anthemij reſcripto. Notatus ad margin. Balſamon apud Photium de probatione perſonarum ad baptiſmum accedentium.

CAP. XVII.

PORRO de cætero examine, ac probatione athletarum tam circa natales, quàm bonos mores, atque honeſtam vitæ nulla infamiæ macula & labe aſperſæ rationem: de qua ſuperiùs aliquanto ſermonem inſtituimus, hoc & à M. Tullio (ſubobſcurè licet) in libris de officiis, *lib*. 1.*cap.talis igitur*, vbi athletarum quoque probationis iniicitur mentio, hiſce pauculis verbis attingitur, bene Pericles cùm haberet collegam in prætura Sophoclem poëtam, hique de communi officio conueniſſent, & caſu formoſus puer præteriret, dixiſſétque Sophocles, ô puerum pulchrum Pericles, atenim Pericles, prætorem, Sophocles decet non ſolum manus, ſed etiam oculos abſtinentes habere. Atque hoc idem Sophocles, ſi in athletarum probatione dixiſſet, iuſta reprehenſione caruiſſet: tanta vis eſt & loci & temporis. Ad iſtam athletarum qui depugnandum in ſacris agonibus haberent diſquiſitionem, atque approbationem ab agonothetis, aut ab hellanodicis forſitan etiam ab vtriſque fieri ſolitam: præter Luciani verba illa, quæ cùm de Olympionicarum ſtatuis ageretur, attuli, hoc inſuper Philonis [a] verbum pertinere cenſeo, ἡ γὰρ προσηγορία τῆς μαθημάτων μεταληφθείσα ἐκκρίσεως ὀνομάζεται, διττὸν δὲ τοῦτο· δηλοῖ γὰρ τὸ μὲν ἔκκρισιν καὶ ἀπόκρισιν ἣ καὶ τοῖς ἀγωνισταῖς κατὰ τοὺς ἱεροὺς ἀγῶνας λεγομένους εἴωθε συμβαίνειν, μύριοι γὰρ ἀνεπιτήδειοι. φανέντες ἤδη πρὸς τῶν ἀθλοθετῶν ἐξεκρίθησαν. Exemplo illo athletarum qui ex Agoniſticis legibus approbare ſe Hellanodicis & athlotheticis & ex epiſtatarum gymnaſiarchorum Pædotribarum præſcripto vitam inſtituere debebāt, ſéque ritè exercendo ac legitimè perfectionem athleticam aſſequi ſtude-

[a] περὶ τῶν μετονομαζομένων.

bant, Monachis quoque iuſtis ac legitimis aſceticis hanc vnam ſcilicet formam in tota vitæ ratione ad perfectionem tendentibus probationem ac præceptionem præpoſiti ſui tenendam. Iſidorus Peluſiota in quadam ad Nilum epiſtola, *Epiſt.5.lib.1.* docuit τύπος ἡμῖν ἔςω (inquit) καὶ χρείας ἁπάσης καὶ διαίτης καὶ τελειώσεως ἡ τοῦ προεςῶτος δοκιμασία καὶ κέλευσις. ad examen ſanè probationémque recipiendorum inter athletas illam de qua ſermo inſtitutus hoc deniq; pertinet quod D. etiam Chryſoſtomus [a], noli ergo iſtos (inquit) athletas extrinſecus conſiderare, ſed ingredere ſenſu rationabili, ad interiorem eorum habitudinem & cæt. nihil de ætate, vel modica vel extrema ab effectu certaminis impeditur & cæt. Quando etiam mulieres expeditæ ad prælia concurrunt, & illuſtres coronas adeptæ ſunt: Nam illi extranei nobis, id eſt mundani agones, & ætatis & formæ & generis dignitatem requirunt: vnde & ſeruis & mulieribus, & ſenibus, & pueris ad eos aditus denegatur: Vbi quod de pueris ait, accipiendum de illis qui valde abſunt à pubertate, quando pueros etiam in ſacris agonibus decertaſſe ipſiſque, vt hieronicis coronas, & ſtatuas olim decretas, ante docuimus. Et quod ait de ſeruis, tum hoc loco, tum illo altero quem ſuperiùs attuli, ſicuti Caſſianum quoque de probatione athletarum differentem ſcribere oſtendi, ſatis manifeſtum Mercurialis alioquin doctiſſimi errorem facit cap. 3. lib. 1. & cap. 10. lib. 2. de arte gymnaſtica de Lampridio in Alexandro & Pauſania Eliacis (vbi tamen hoc minimè omnium traditur) nõ minùs ſeruos quàm ingenuos antiquitus, in curſus certaminibus contendiſſe colligentis, cùm tamen ea res adeò ſeruilis non fuerat, vti de athletis, eorúmque immunitate, ac priuilegiis crebra in iure noſtro, nulla prorſus athletarum ſeruorum fiat mentio: Et ſenatorem quoque Romanum Olympicis ludis ætate Pauſaniæ (qui ſub Adriano & Antonino vixit) decertaſſe ac Olympionicen fuiſſe, ſibíque honori duxiſſe iſtud, adeò vt eius memoriam extare impoſterum voluerit: ipſe Pauſanias *Eliacôn 1. fol.* 131. memoret, ſic ferè: συνέβη δὲ καὶ ἄλλο κατ' ἐμὲ, τοιόνδε ἀνὴρ βουλῆς τῆς ῥωμαίων ἀνείλετο ὀλυμπικὴν νίκην. ἐθέλων δὲ ὑπολείπεσθαι. τῆς νίκης ὑπόμνημα χαλκὴν εἰκόνα ἐπίγραμμα τὶ ὥρυαζον ἐς ποίησιν βόθρου. Intereà non nego quin minùs liberale quidpiam, ac propemodum ſeruile habuerit athletica ratio & vita, illis quas antè memoraui circa ἀναγκοφαγίαν, abſtinentiam, ſolis æſtus, doloris & immodici laboris certo alicui exercitio, non magis ad valetudinem conducibili, deuoti atque addicti, perpeſſionem, aliíſque agoniſticis legibus ſubdita & aſtricta, quamobrem huic liberalem vitæ rationem Galenus ipſe *ſub initium libri 3.* ὑγιεινῶν. *fo.*245. aduerſam fecit, quo loco ὥσπερ γὰρ οὐδ' οἱ πλεῖςα πονοῦντες ἀθληταὶ κατ' ἄλλο τὶ γυμνάσιον ἐκτρέφοντα κόπον ἔχουσι πλεῖστον καλούμενον ὑπ' αὐτῶν τέλειον οὕτως οὐδ' οἱ βίον ἐλευθέριον ζῶντες ὑγιείας μόνης ἕνεκα γυμναζόμενοι κοπιαθῶσιν ποτε & cætera: poſt ipſum ita vti dixi adhibita moderatione quadam exponendum Ariſtotelem [b], quo loco, τοὺς ἐλευθέρους ἀπὸ τῶν ἀθλητῶν manifeſte ſeparat vt aduerſos facere videatur de ſtatu valetudinis ad liberos ſuſcipiendos apto. diſceptans, ſic fere πεπονημένην μὲν οὖν ἔχειν δεῖ τὴν ἕξιν, πεπονημένην δὲ πόνοις μὴ βιαίοις, μηδὲ πρὸς ἕνα μόνον ὥσπερ ἡ τῶν ἀθλητῶν ἕξις, ἀλλὰ πρὸς τὰς τῶν ἐλευθέρων πράξεις. Illud aſſero ne Galenũm quidem nedum Ariſtotelem eos qui in ſacris agonibus decertandum haberent, aut

a In homil. de natiuitate ſeptem Machab. pa. 1422 quam vtinã cum cæteris ſancti antiſtitis operib. græcam publicaſſét qui è Græcis Latina facta dare voluerũt.

b Lib. 8 Politicôn cap. 16. & vltimo fo. 212. Francofurd. impreſſ vbi περὶ τεκνοποιίας.

aut alios etiam gymnicis ludis deditos athletas conditione ſeruos exiſtimaſſe. Verum propter athleticum illud vitæ inſtitutum, non æquè ſui iuris aut liberos in exercitationibus ſubeũdis fuiſſe, vt illos, qui valetudinis gratia dumtaxat in gymnaſio, & palæſtra verſarentur, neque ſe athleticarum legum neceſſitati ſponte ipſi ſubieciſſent, cùm athletas qui legibus certaminis non obtemperaſſent, & ſeruilibus interdum verberibus coërcitos Dionyſius ipſe Halicarnaſſeus eo loco[a] quẽ libro primo indicaui manifeſtum his verbis (vt opinor) faciat, ἐν ᾧ τινὰ τὰ ἐπὶ τούτοις μάστιγες ὕβρεις αἰκίαι σωμάτων ἃ δούλων καὶ οὐκ ἐλευθέρων & reliqua: quod ipſum Galenus[b] ſignificauit, quo loco à ſuilla ſagina vitam athleticam in reliquis ſimilem hoc ſolo diſtare ait, quod laboribus nimiis exerceantur athletæ, inuiti cibo ſe expleant & nonnunquam tergum vitibus lacerari ſibi patiantur ὥστε ἐοικέναι τὸν βίον αὐτῶν, ὑῶν διαγωγῇ πλὴν γ᾽ ὅτι οἱ μὲν ὕες οὐχ ὑπερπονοῦσιν οὐδὲ πρὸς ἀνάγκην ἐσθίουσιν, οἱ δὲ καὶ ταῦτα πάσχουσι καὶ ῥοδοδάφναις ἐνίοτε τὰ νῶτα διαχνιάζονται: Sane ipſos quoque iuſto ſacramento adactos milites vitibus à centurione cuius inſigne vitis fuerit, coërcitos vbi quid peccaſſent notum eſſe tum ex Macri noſtri[c], tum etiam è Spartiani Adriano: Iuuenalis Satyra VIII. & itidem Silij Italici li. XII: Lucani ſexto, Plutarchi Galba, Plinij primo cap. lib. XIV. & Taciti è primo annalium[d] locis intelligo. Id neſcio vtrum quiſquam obſeruauerit, fuſtibus (quibus etiam cæſos eſſe milites Modeſtinus noſter[e] auctor eſt) olim in extraneos tantùm, in Romanos verò vitibus animaduerſum à centurionibus, tribunis, aut principalibus: id quod equidem ex his Liuianæ libri LVIII. epitomes verbis dudum adnotaui: Quæ vt Iuris noſtri ſtudioſos adiuuent, placet appingere. Igitur vbi de Scipione ad Numantiam militarem diſciplinam corrigente, Quem militem (inquit) extra ordinem deprehendit, ſi Romanus eſſet vitibus, Si extraneus fuſtibus cæcidit. Vt milites igitur, ſic etiam athletas vitibus illis, vuam roſæ ſimilem ferentibus caſtigatos inde percipimus: quorum vtrorũque aliquam non ſeruitutem quidem, ſed neceſſitati obſequi cuipiam adſtrictã vitam nemo eſt qui non intelligat. Sed gladiatores quoque qui fortiter non ferirent ſed inter ſe colluderent pugilum illorum quos diximus exemplo verberibus caſtigari plectíque ſolitos ex eo D. Auguſtini loco[f] apparet, Vnde verba ſermonis ſuperioris libri triceſimo aſperſiſſe me recordor hęc admodum, Studiis autem ſpectaculorum fiunt dæmonibus ſimiles clamoribus ſuis incitando homines vt ſe inuicem cædant ſecumque habeant contentioſa certamina &c. quod ſi animaduerterint eſſe concordes tunc eos oderunt & perſequuntur, & tãquam colluſores vt fuſtibus verberentur exclamant, & hãc iniquitatem facere etiam vindicem iniquitatum iudicem cogunt. Seruos equidem à Romanis vt Græcorum athletarum veterum ordinariorum (vt ita loquar) ac legitimorum in ſpeciem inter ſe dimicarent, in amphitheatri arenam vel in ſtadium alicuius mercedis, aut præmij gratiæ Romæ (præſertim ſub imperatoribus ex quorum libidine in hoc genere adminiſtrabantur omnia) productos vt minime inficior, ita legere, niſi forte de agitatoribus & aurigis equorum Circenſium, haudquaquam apud hiſtoriæ veteris auctores memini. Nec ſane de ſeruis athletis tanquam vlla ipſis alieni iuris exiſtentibus immunitas olim conceſſa fuerit: intel-

a Ex protreptico ad athletas. fo. 43.

b ἐν προτρεπτικῷ λόγῳ πρὸς τὰς τέχνας, fol. 5. ex quo cætera protuli ſub initium huius tractatus.

c l. milites 13. §. Irreuerens miles. D. de re militari.

d Ad quem vt rem tritã & proculcatam de vite centurionũ ſe non notare, Lipſius etiam ſcribit.

e l. 2. §. ſed qui agmen. D. de re militari.

f Ex lib. de catechizan. rudi. cap. 16.

ligi reſcriptum principale quod interpretamur vllo modo poteſt. Ac nequis hac de re quam ſuperius memoraui hoc eſt de ſeruis ad gymnicos agones non admiſſis ſcrupulus ſuperſit, ipſe Dionyſius Halicarnaſſeus[a] qui ſub Auguſto floruit præcepta dās orationis habendæ, ad athletas in certamen deſcenſuros, quo magis ab omni corruptione alienos ſe exhibeant, ne ſeruilibus verberibus coërceantur, qui de libertate potiſſimum gloriari ſolent, cuius fidem faciat ipſa eorum in athletarum numerum allectio, quod deferri & accuſari ſolerent qui conditione ſerui clanculum in athletarum numerum irrepſiſſent, ſatis apertè oſtendit (niſi fallor) nullam ſeruiles perſonas iſtorum certaminum antiquitus communionem habuiſſe, μέγιστον δὲ ἐπ' ἐλευθερίᾳ φρονοῦντας εἰς τὰς τῶν δούλων τιμωρίας περιορᾶν αὐτοὺς ἐμπίπτοντας καὶ ἂν μὲν δούλων (malim δοῦλον) αἰσθῶνταί τινα τῶν ἀγωνιζομένων εἶναι, κατηγορίαν αὐτοῦ (vbi malim κατηγορεῖν legere vel certe ſicilicum ſiue virgulam præcedentem poſt ἀγωνιζομένων reiicere vt coniunctim legitur, εἶναι κατηγορίαν, quod etſi leue eſt à ſcoliaſte Sylburgio eruditiſſimo pleraque huiuſmodi non prætermittente nequaquam animaduertitur) καὶ ὡς ἀνάξιον (ſic malo pro ἀναξίου quod ille non notat) τοῦ ἀγῶνος ἐκκρίνειν. αὐτοὺς δὲ τὰς παρὰ τῶν ἀθλητῶν ψήφους τῆς ἐλευθερίας λαμβάνοντας τὴν τῆς δουλείας οἴκοθεν (deleo αὐτοῦ, cum ſcoliaſte) φέρειν In quibus verbis τὸ ἐκκρίνειν, quod ad probationem qua de agimus athleticam pertinet, obſeruandum admoneo: quod & in eam rem ab Ariſtotele *problem. ſect. 30. quæſt.* 11. vſurpatum reperi, cum de agonibus agens, οἱ ἄνθρωποι (ait) ὅταν τις ἢ ἐκκριθῇ ἢ προσδεχθῇ εἰς τι τῶν κατὰ σῶμα ἀθλημάτων οὐ πάντῃ χαλεπῶς φέρουσιν οὐδὲ εἰς ἔχθραν καθίστανται τοῖς κρίνουσιν. libertos tamen imperatorum Romanorum, & ad certamen admiſſos, ita vt non modo hieronicæ coronati, ſed etiam Synodi xyſticorum pontifices efficerentur, antiqua iſta inſcriptio me docuit ab Onuphrio[b] relata, vbi de Pōtificibus & ſacerdotibus Deorū diſſerit, L. Aurelio Apolauſto Memphio Augg. lib. hieronicę coronato & ton diapāton Apollinis Sacerdoti ſoli vittato Archierei Synhodi & Augg. L. Aurelius Paniculus qui & Sabanas patrono optimo. Nec principum modò ſed & priuatorum quorúmque ſiue patrumfamil. liberti, ad ſacra certamina & xyſtum admiſſi. Atque hoc exemplo aſcetarum gētilium, iſtud ipſum circa clericos (de quorum probatione ad illorum ſimilitudinem inducta inferiùs commodiore quopiam loco *cap. 28 ad finem.* diſſeretur) aſcetas quippe Chriſtianos fuiſſe receptum equidem ſentio, vt manumiſſi atque adeò libertini ad ordines promoueri poſſent eccleſiaſticos: non item ſerui, vel qui originali aut alicuius conditione obligati forent, ſicuti tum vetuſtis patrum canonibus, [c] & ex ipſo Capitulario Caroli magni locis quamplurimis[d] tum verò Nouella Valentiniani principis x 11.[e] diſertè in hæc verba comprehenſum eſt: Originarij ſanè vel ſerui qui iugum natalium declinantes ad eccleſiaſticum ſe ordinem tranſtulerunt exceptis epiſcopis vt dictum eſt & preſbyteris ad dominorum iura redeant ſi non in eodem officio annum triceſimum compleuerunt quam conſtitutionem editam iuxta ſecundum & octuageſimum beatorum Apoſtolorum canonem[f] quo ſerui vetantur in ordinem clericorum ſine domini voluntate recipi: nec aliter niſi dominus permiſerit vt & manumitteret domóque ſua ſecedendi quo vellent facultatem concederet (ſic enim

a ἐν τῇ τέχνῃ προτρεπτ. ἀθλ. fo. 45.

b Onuphrius Pann. in ciuitate Rom.

c Apud Gratian. diſt. 54. cap. 1. & 2. & ſeqq. cum paleis. & can. ex antiquis cum ſeqq. c. generalis etiam Admittūtur.

d Lib. 1. cap. 88. fo. 23. pag. 2. & fol. 24. lib. 7. cap. 34. fo. 261. pag. 2.

e Nou. de epiſcopali iudicio &c. & nequis clericus inuitus ordinetur vnde videtur deſumptum cap. 116. lib. 6. in Capitulario Caroli Magni, fo. 195 pag. 2. vide cap. 1. & 2. & c. Conſuluit, de ſeruis non ordinandis, apud Gregor.

f Vbi οἰκέτας εἰς κλῆρον προχειρίζεσθαι ἄνευ τῆς τῶν δεσποτῶν γνώμης οὐκ ἐπιτρέπομεν ἐπὶ λύπῃ τῶν κεκτημένων, &c. εἰ δέ ποτε καὶ ἄξιος φανείη οἰκέτης πρὸς χειροτονίαν βαθμοῦ, &c. καὶ συγχωρῶσιν οἱ δεσπόται καὶ ἐλευθερῶσι καὶ τοῦ οἴκου ἑαυτῶν ἐξαποστέλλουσι γινέσθω. Extat & in lib. 8. Apoſtolic. cōſtit. apud Clemē. Roman. c. 72. fo. 163. pag. 2. ad quem videndi Balſamon & Zonaras.

enim Græca D. Clementis verba exponenda vt ad vetuſtam manumiſſionis formulam referãtur, cenſeo) veteris conſtitutionis nomine à Leone atque Anthemio deſignatam reor [a] (quod ab aliis nondum adnotatum) vbi de adſcriptitiorum colonorum & agricolarum creationibus in clericos atque monachiſmis præcipitur, vt niſi poſſeſſorum conſenſus acceſſerit nullius ſint momenti. De ſeruis autem ita. vt non vtique nudus domini conſenſus ſuficiat ſed manumiſſionem interuenire oporteat iuxta canonis Apoſtolici ſuperiùs prolati ſententiam, tametſi ad ſerui monachiſmum nudam domini voluntatem ſufficere poſteà [b] maluerunt Iuſtinian.[c] verò & ſine domini volũtate hoc eſt. ipſo inſcio monachũ factũ è lapſo triennio vel ex recenti conſtitutione anno poſt adeptum clericatus ordinẽ & liberari iugo ſeruitutis & permanere monachum vel clericũ nec alter in ius prioris domini reuerti, niſi deſerto in fraudem religionis monaſterio vel clero conſtituit. Cæterum vt inuitis dominis ſeruos ſic etiã patronis libertos ad clerũ aut monachiſmũ promoueri olim non potuiſſe verum eſt: ac de libertis ita diſertè conſtitutũ Elibertino cõſilio ca.80. didici[d] à Leone autẽ philoſopho dominis perpetuo in poteſtatem reuocandis ſeruos qui ipſis ignorantibus in clerum aut monaſteriũ allecti fuerint facultatem attributam nouellis IX. & X. cõſtitutionibus[e] in quibus nihil circa adſcriptitios & colonos immutatũ de iure Iuſtinianico[f] per quod clericos pręter volũtatem domini fieri permiſſum ſub hac tamẽ lege vt clerici facti impoſitã ſibi agriculturam adimpleant: Recipi vero inter monachos ſub iſta, vt intra triennium tamen ipſos dominus poſſit in ius ſuum retrahere. De probatione autem illorum qui à gentilibus aut Iudæis ad myſterium pietatis Chriſtianæ primo accederent in libris Apoſtolicarum conſtitutionum [g] agens B. Clemens & ab iis qui eos adduxiſſent ipſis tribui teſtimonium excuſſis diligenter omnibus quæ ad eos pertinent circa mores vitam & originem ſiue conditionem & perſonæ ſtatum. Adiicit ſtatim vt ſi fuerit ſeruus Chriſtiani ab epiſcopis ſiue presbyteris interrogetur dominus eius an præbeat ei teſtimonium: ſi non præbeat repellatur quoad ſe probet domino. ſin verò præbeat ſuſcipiatur, ſi fuerit famulus Ethnici, doceatur placere domino ne Euangelium infametur. Vnde intelligimus à baptiſmo ſeruos etiam non accedente domini voluntate minimè repulſos niſi tamen Chriſtianus dominus eorum mores vitámque ſuo teſtimonio commendare nollet. Rurſum circa monachiſmum non pręponi ingenuum ex ſeruitio conuertendis niſi alia cauſa rationabilis exiſtat, D. Benedictus voluit in regula [h]: hoc addito vice rationis elogio, quia ſiue ſeruus, ſiue liber, omnes in Chriſto vnum ſumus & ſub vno domino æqualem ſeruitutis militiam bajulamus. Sed à ſpiritalibus iſtis athletis ſiue agoniſtis[i] ad corporales (vt ita loquar) gentilium athletas velut ex diuerticulo quopiam in viam redeundum eſt.

a l. iubemus 37. in principio. C. de epiſcop. & cler. & in §. ſeruos. Vide in cap. ſiquis & trib. ſeqq. apud Gratian. diſtinct. 14. c. eo libentius. & c. mirabar. eſſe, de ſeruis non ordinandis, & apud Photium Nomocanon. ti. 1. de fide, cap. 36. & Cuiac. cap. 20. de præſcriptio. §. decimum.
b l. ſeruis 38. eod. tit.
c Nou. 5. de monach. cap. 2. vnde ſumpta Authen. verum. C. de epiſc. & cler. & c. ſi ſeruus. apud Gratianũ, diſtin. 54. Vide & Photium d. cap. 36. tam ex d. Nou. 5. quàm ex Nou. 123. de ſanctiſs. epiſc. cap. 17. §. ſi ſeruus ſciẽte, & §. ſiquis autẽ. ſiue c. 35. cui & itẽ illi alteri Nouellæ Iuſtin. derogatum à Leone philoſopho circa ſeruum qui inſcio domino in clerum vel monaſterium lectus ſit, Nou. 9. & 10.
d Cap. vlt. apud Gratian. diſtinct. 54.
e Quæ & à Balſamone apud Photiũ citantur, d. c. 36. vbi videtur ignoraſſe aut in ſuo lib. non habuiſſe quod Nou. Iuſtin. 123. c. 35. conſtitutum eſt, & c. 2 Nou. 5. perperam autem ad monachos retuliſſe quod de clericis traditur in d. c 17. Nou. 123.
f d. Nou. 123. de ſanctiſs. epiſc. in c. 17. verſ adſcriptitios. & in c. 35. verſ. & ſi intra triennium.
g Lib. 8. Apoſt. conſtit. cap. 32. fo. 150. vbi ἐξεταζέσθωσαν δὲ αὐτῶν καὶ οἱ τρόποι καὶ ὁ βίος καὶ εἰ δοῦλοι εἰσὶν ἢ ἐλεύθεροι καὶ ἐάν τις ᾖ δοῦλος, ἐρωτάσθω ὁ κύριος αὐτοῦ εἰ μαρτυρεῖ αὐτῷ. ἐὰν δὲ μὴ ἀποβαλλέσθω ἕως ἂν ἑαυτὸν ἄξιον ἐπιδείξῃ τῷ δεσπότῃ, εἰ δὲ μαρτυρεῖ αὐτῷ, προσδεχέσθω. εἰ δὲ ἐθνικοῦ ἢ οἰκέτης, διδασκέσθω εὐαρεστεῖν τῷ δεσπότῃ, ἵνα μὴ βλασφημῆται ὁ λόγος, de proagonibus baptiſandorum tanquam athletarum actum eſt hoc ipſo libro cap. 11.
h Cap. quod prælatus non debet eſſe acceptor perſonarum.
h Rectè: nam de monachis agens Leo philoſ. agonis nomẽ vſurpauit octaua conſtit. de eo qui monaſt. vitã deſerit. De quib. etiã non minus quã de athletis ἀσκητὰς nomẽ prolatũ oſtẽdi lib. ſuperiore ca. 28.

Themiſtij locus de illa probatione Athletarum explicatus & emendatus. Bomonicæ διαμαστίγωσις. Pauſanias interim caſtigatus, Atque Themiſtius. de Laconum regum familijs probatio Pythagorica, & monaſtica. Sacra probatoria. Poëtici apud Toloſates agonis leges, & ex ijs agoniſtarum probatio.

CAP. XVIII.

SAnè apud Cretenſes à quibus athletica primùm profeciſſe creditur, ſicuti armorum tractatione, ita & corporis exercitationibus atque gymnaſiiis huiuſmodi, ſeruis fuiſſe olim interdictum ille ipſe Ariſtoteles [a] in politicis docet, ſic admodum ſcribens ἐὰν μήτι ταφίζονται τοιοῦτον οἱ Κρῆτες ἐκεῖνοι γὰρ τἄλλα ταὐτὰ τοῖς δούλοις ἀφέντες, μόνον ἀπειρήκασι τὰ γυμνάσια καὶ τὴν τῶν ὅπλων κτῆσιν. Nec aliò pertinet (niſi me animus fallit) quod apud Elæos ſeu Piſatos, id eſt apud Olympiam non alios denudatos & ad certamen gymnicum admiſſos, niſi qui matrem, patrémque ciere poſſent, Styrpéque integra, & minimè adulterata eſſent procreati, ab Euphrada Themiſtio[b], in hæc verba traditur, αἰσχρὸν δὲ ἠλείους μὲν καὶ πισσάτας οὕτω δή τοι ἀποσεμνύνειν τὸν ὀλυμπιακὸν κότινον ὥστε μὴ ἐφιέναι γυμνοῦσθαι εἰ μὴ ἔχῃ ἀποδεῖξαι πατέρα τε αὐτοῦ καὶ μητέρα καὶ τὴν ῥίζαν τῆς βλάστης ἀκέραιον, καὶ ταῦτα σωμάτων ἀγῶνα τιθέντας ἐν ᾧ τῶν σωμάτων ἐξήρκει ἐπιμελεῖσθαι εὖ ἰσχυρᾶς καὶ ῥωμαλέως ξυμπεπηγότα: & additur ſtatim de Philammone quopiam (illo fortaſſe quem Tamyridis patrem agone muſico Pythiam coronam abſtuliſſe libro primo è Pauſaniæ Phocicis diximus) permiſſuros illos non fuiſſe, vt in arenam deſcenderet, niſi priùs Ariſtoteles de ipſius genere, atque origine fidem feciſſet, eúmque adoptaſſet, ἀλλὰ τόν γε φιλάμμονα ἐκεῖνον οὐκ ἄν ποτε ἠφίεσαν πρὸς τῷ Ἀλφειῷ κονίσασθαι μὴ ξυμμαρτυρήσαντος Ἀριστοτέλους τοῦ γένους καὶ παῖδα ποιησαμένου. Sequitur deinde redditio comparationis, ſiue ſimilitudinis in qua verbo ἐκκείνειν vtitur quod ad probationem athleticam pertinere ſuperiùs admonui: ἡμεῖς δὲ εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς ἀρετῆς καὶ ὅντινα ἔτυχεν ἐκκείνουμεν, οὐδὲ ἀπαμφιάσαντες πρότερον γυμνὴν τὴν ψυχὴν τῶν ἐπιθέτων ἀμφιεσμάτων & cæt. Apud Lacedæmonios quidem cùm adoleſcentes qui Bomonicę dicebantur (vt eſt apud Hyginum [c] in fabulis) aræ ſuperpoſiti in honorem dianæ contenderent, quis plura poſſet verbera ſuſtinere quæ διαμαστίγωσις [d] dicebatur ſeruos ad ipſam non minùs quàm ingenuos & nobiles admiſſos reperio. Nobiles quidem adoleſcentes ea inter ſe decertaſſe Tertullianus auctor eſt: ita omnino ſcribens in libro ad martyres: Nam quod hodie apud Lacedęmonas ſolemnitas maxima eſt, διαμαστίγωσις id eſt flagellatio, non latet. in quo ſacro ante aram nóbiles quique adoleſcentes flagellis affliguntur aſtantibus parentibus & propinquis, & vt perſeuerent adhortantibus. Ita verò Dianæ Orthiæ Tauricæque, ſiue Scythicæ aram ſanguine iuuenum ex inſtituto Lycurgi flagris mutuò ſeſe lacerantium impletam, ac perfuſam, & ſacerdotem Dianæ ſimulachrum tenentem, quæ huic rei præſidebat, ex ipſius alioquin leuioris ſigni onere diſpicere, ſolitam vtrum per colluſionem quamdam iuuenes minùs ferirent, parceréntque ictibus ſociorum, à Pauſania *Laconicis fo.76.* traditur: θυομένου δὲ (inquit) ὅντινα ὁ κλῆρος ἀπελάμβανε λυκοῦργος μετέβαλεν ἐς τὰς ἐπὶ τοῖς ἐφήβοις μάστιγας ἐμπίπλαταί τε οὕτως ἀνθρώπων αἵματι ὁ βωμός ἡ δὲ ἱερεία τὸ ξόανον ἔχουσα σφίσιν ἐφέστηκε τὸ δὲ ἐστιν ἄλλως μὲν κοῦφον ὑπὸ σμικρότητος. ἢν δὲ οἱ μαστιγοῦντές

[a] Lib. 2. cap. 5. iuxta Latinos tertio iuxta Græcos.

[b] In Oratione 1. è quatuordecim impreſſis ab Henr. Steph.

[c] Fabul. 261 fo. 50. pag. 2.

[d] Scoliaſtes Thucydidis igitur ad lib. 4. fo. 60. ἀμέλει καὶ διαμαστιγώσεις ἐγίνοντο καὶ τινὰ καιρὸν· ἐν αἷς οἱ πλείονας ἐγκαρτερήσαντες, αὐτοὶ νικητήριον ἐκομίζοντο.

γουῦτές ποτε ἀποφειδόμενοι παίωσι κατ' ἐφήϐου κάλλος ἢ ἀξίωμα, τότε ἤδη τῇ γυναικὶ τὸ ξόανον γίνεσθαι βαρὺ, καὶ οὐκ ἔτι εὔφορον· ἡ δὲ ἐν αἰτίᾳ τοὺς μαστιγοῦντας πεποίηται καὶ πιέζεσθαι δι' αὐτοὺς φησί. Seruilem & mancipiis dignam huiuſmodi flagellationem, atque patientiam Philoſtratus *lib. 6. de Apollonio fo. 39.* vocat, τὴν καρτερείαν ἀνδραποδώδη: & ſeruos non minùs quàm ingenuos ac nobiles, ea ſolitos inuicem contendere diſertè Themiſtius illo quem antè oſtendi loco memorat, his verbis: quæ vt eadem opera caſtigentur, ſubiiciam lubens, λακεδαιμονίους δὲ ἐγὼ πυνθάνομαι τά τε ἄλλα τὸν λυκοῦργον αἰσχυνθῆναι καὶ ἐπὶ τὸν βωμὸν τῆς Ὀρθίας ὁμοίως μὲν δούλους ὁμοίως δὲ ἐλευθέρους ἀναγαγεῖν τόν τε εἵλωτα, εἰ τύχοι, τόν τε εὐρυποντίδην ἢ ἀγιάδην ἢ τοῦτό γε ἴσως οὐκ ἀπὸ τρόπου μαστίγων γὰρ τὸ ἀγώνισμα, καὶ ὁ στέφανος: Vbi quod ſcriptum εὐρυποντίδην, quamuis ab Euryponte (de quo apud Pauſaniam[a] agitur alicubi) Eurypondas dici potuiſſe non negem: quorum etiam nomen reſtitui debere, vt ſit εὐρυποντίδων pro εὐρυπόνδων apud ipſum Pauſaniam alio quodam loco *Laconicis fo. 73.* arbitror nihilominùs tamen cùm Agiadum hoc loco fiat mentio, & altera Regum Spartanorum familia nomen Eurytionidum habuerit (vt Plutarchus[b] diſertè tradit, quamuis duas familias aliter Æmilius Probus *Ageſilao*, nominet, Proclis nimirũ & Euryſthenis: qui principes ex progenie Herculis Spartæ Reges fuerint) putem hic εὐρυτιονίδην potiùs quàm Εὐρυποντίδην ſcriptum à Themiſtio: ſicuti etiam pro Εὐρυπρωτιδῶν καὶ Ἀγιάδων in Lyſandri à Plutarcho[c] relatis apophthegmatis per quam optimè Xylander Euritionidarum & Agiadarum reddidit. Illo inſuper loco quem cæpi expendere pro καὶ ὁ στέφανος reponendum ex mente Themiſtij καὶ οὐ στέφανος vel potiùs καὶ οὐ στεφάνου: vt propterea dicat Helotas hoc eſt ſeruos cum nobilibus Lacedæmoniis quibuſque admiſſos ad illud διαμαστιγώσεως certamen quoniam, in eo non de adeptione coronæ, vt in ſacris agonibus (à quibus propterea ſeruos arceri, quos vtique coronæ neutiquàm decent, ſuperiùs dixerat, illis ipſis verbis quæ à me allata ſunt) Sed de flagellatione, ac ſanguinis effuſione: propter quam coronari iuuenes Laconas ſolitas non modò non Hyginus in fabulis, aut Plutarchus Lycurgo, ſed ne ipſe quidem Pauſanias, nec Philoſtratus memorant, qui duo fuſiſſimè de Diana Orthia & iſtis ipſius ceremoniis loquuntur, iis quos ſuperiùs indicaui locis. Nec tamen neſcio μετωνυμικῶς accipi poſſe coronam hoc loco, tuendæ vulgatæ editionis gratia vt hoc nominis (quemadmodum apud iuriſconſultum[d] de ſpe præmiorum pro coronis ſacris præſtitorum agentem ſuperiore libro[e] expoſui) Similiter apud Themiſtium victoriam ſignificet. Sed hoc dico de ſola ob patientiam non præmio coronæúe vllius adeptione (velut in ſacris agonibus antiquæ Græciæ ſolitum) decertaſſe apud Lacedæmonios illa διαμαστιγώσει quoſlibet pueros, id quod antè admonui, & iſto inſuper Plutarchi[f] noſtri teſtimonio quod illam διαμαστίγωσιν Laconicam illuſtrat confirmari cenſeo: οἱ παῖδες παρ' αὐτοῖς ξαινόμενοι μάστιξι δι' ὅλης τῆς ἡμέρας ἐπὶ τοῦ βωμοῦ τῆς Ὀρθίας Ἀρτέμιδος μέχρι θανάτου πολλάκις διακαρτεροῦσιν ἱλαροὶ, καὶ γαῦροι, ἁμιλλώμενοι περὶ νίκης πρὸς ἀλλήλους. ὅστις αὐτῶν ἐπὶ πλέον τε καὶ μᾶλλον καρτερήσειε τυπτόμενος, καὶ ὁ περιγινόμενος, ἐν τοῖς μάλιστα ἐπίδοξός ἐστι καὶ καλεῖται δὲ ἡ ἅμιλλα διαμαστίγωσις. γίνεται δὲ καθ' ἕκαστον ἔτος: In quibus illud ἁμιλλώμενοι ὅστις αὐτῶν & cæt. καρτερήσειε τυπτόμενος explicat iſtud Themiſtij

a Laconicis fo. 68. Et Meſſenicis fo. 89. Ald. exempl.

b Lycurgo fol. 73. edit. Steph. & in Ægidis & Cleomenis vita ſub initium in pag. 1460. eiuſdẽ editionis.

c Ἀποφθεγμ. λακων. fo. 403. lib. Stephan.

d l. commodis. D. de re iudic.

e Lib. 6. ſuper cap. 17.

f In lib. qui inſcriptus τὰ παλαιὰ τῶν λακεδαιμ. ἐπιτηδεύματα, fo. 426. Stephanici lib.

μαςίγων γὰρ τὸ ἀγώνισμα. Tum verò quod ait οἱ παῖδες παρ' αὐτοῖς generaliùs multò accipiendum quàm ſi ſcriptum foret οἱ παῖδες αὐτῶν vt iuxta Themiſtij ſententiam, quæ ſuperiùs expoſita, ipſos quoque ſeruos apud Spartam degentes, pueros non minus quàm ingenuos liberóſve comprehendat: Denique illa περὶ νίκης & ἐν τοῖς μάλιςα ἐπίδοξός ἐστι quæ coniecturam noſtram, adiuuant, penitus conſideranda moneo. Ex ea verò (vt ad rem reuertar) athletica probatione, Pythagorica [a] ſilentij quinquennalis illa, mihi duxiſſe originem videtur, ac tum deinde ipſa quoque monaſtica quam initio triennalem fuiſſe illorum qui aſcetæ [b] dicerentur (quod verbum ad athletas pertinere iam ſatis oſtenſum ſuperiore tractatu fuit) ex ipſis vetuſtis canonibus [c] atque inſtitutionibus principalibus [d] apparet: quibus de ſtatu & conditione perſonæ, déque occaſione conuerſionis eius ad monachiſmum, itémque de patientia ipſius & honeſtate inquiri, atque probationes fieri ſolitum demonſtratur, antequàm ad profeſſionem, detonſionem, monaſticíque habitus aſſumptionem conuerſus admitteretur: πυνθάνεσθαί τε αὐτῶν εἴτε ἐλεύθεροι καθεςήκοιεν εἴτε οἰκέται καὶ πόθεν αὐτοὺς ἐπιθυμία τοῦ μονήρους εἰσῆλθε βίου &c. καὶ διάπειραν λαμβάνειν τῆς αὐτῶν καρτερίας τε καὶ σεμνότητος, ὅτε γὰρ ῥάδιον βίου μεταβολὴ μὴ μετὰ σωτηρίας ψυχῆς γινομένη. Sic probatis moribus demum & integritate caſtiſſima, ad diaconatum preſbyteratum & Epiſcopatum mereri peruenire, quempiam ab Leone, atque Anthemio quadam Iuſtinianici Codicis conſtitutione [e], traditur. Militia hæc cæleſtis fuit: Sicuti clericorum, preſbyterorum, Epiſcoporum, patriarcharum, atque pontificum: de quorum probatione inferiùs [f] adferam, quod athleticæ iſti tractationi commodum eſſe videbitur. Quamobrem Valafridus Strabo [g] alicubi, Sicut tribuni militibus præerant, ita (inquit) abbates monachis athletis ſpiritalibus præeſſe noſcuntur. Ad armatam quoque Palatinámque non aliter admitti ſolitos antiquitus, niſi è ſacris probatoriis, ipſarúmque authentico manu principis ſubſcripto quos examine domus generis omníſque vitæ conditionis habito penitus liberos inquiſitio deprehendiſſet: conſtitutionibus [h] in eundem codicem relatis comprehenſum ſcio: quem ab illo veteri athletico morem, ſiquis duxiſſe originem aſſeruerit, haud longè ab eo, quod verum eſt, mihi quidem aberraſſe videbitur.

¶ Quemadmodum verò ad armatæ militiæ iuſiurandum ante initium anni decimi ſeptimi quæ militaris ætas apud Romanos fuit, olim non admiſſi nec aliter recepti quàm vt probarentur per aliquod tempus & ſacramento adigerentur: Ita in athleticæ ſiue aſceticæ gentilis album qui aſcriberentur iureiurando ſe aſtringere poſt probationem aliquo ſoliti de quo cap. XXIII. dicturi ſumus. Et ſimiliter in aſceticæ Chriſtianæ militiæ (productam enim ad milites quoque athletarum appellationem huius libri cap. VI. docui) hoc eſt monaſticæ ac regularis vitæ

a De qua apud Diogenē Laertiū lib. 8. fo. 312. in Pythagoræ πενταετίαν δὲ ἡσύχαζον μόνον τῶν λόγων κατακούοντες καὶ οὐδέπω πυθαγόραν ὁρῶντες εἰς ὃ δοκιμασθεῖεν τουντεῦθεν δὲ ἐγίνοντο τῆς οἰκίας αὐτοῦ καὶ τῆς ὄψεως μετεῖχον.

b Vide quæ ſcripſi cap. 28 lib. proximi ſ. vbi περὶ ἀσκήσεως circa med. cap.

c Vide in Synodo Conſtātinop. ca. 5. vbi Balſamō. & Phot. Nomocanonis ſui tit. 11. de cōſtruct. monaſt. cap. 2. fo. 75 verſionis Hernetticæ.

d Nou. Iuſtin. conſt. de monachis 5. §. hunc autē: vnde Photius omnia in ſui Nomocanonis locū à me iā citatū tranſtulit. Triennium autem, anno poſteà mutatū Nou. conſtitut. 123. de ſanctiſ. epiſc. §. ſi ſeruus, & apud Gratia. can. 1. vbi gl. in verbo Anni 17. q. 2. De monachis multa diximus ſerm. 21. lib. 3. Semeſt.

e l. ſacroſanctę 32 in princip. de epiſc. & cleric. C. vide ſis & de probatione clericorum & presbyterorū circa ætatem mores atque doctrinām in Nou. Iuſtin. ſ. d. 123. §. clericos. & §. presbyterum, & quod legitur in additione 1. ad capitularia Karoli magni, c. 34. fo. 343. vbi de obſeruat. regular. & c. 35. f Ad extremum cap. 28. g De exord. & increm rer. eccleſiaſt. cap. 31. vnde ſcripſi lib. ſuperior. cap. 28. ad marg. vbi περὶ ἀσκήσεως. h Vide l. 9. & 10. de diuerſ. offi. & apparit. iudic. C. & ibi Cuiacium. Vide & locos à Briſſonio notatos lexico, in probatoria. Quibus adiungito l. 1. & 2. Cod. Theod Quid probare deb. ad quancunque milit. venient. tit 2. lib. 7. præterea Græcam Conſtantini conſtitutionem & Cedrini locum è Cuiacij notis ad d. l. 9. quem citat Godeſcalcus ad Vegetium.

vitæ numeros referri prohibentur Tridentinorum patrum decreto[a] qui annum decimum ſextum non priùs expleuerint, vt ſcilicet profeſſionis votum poſſint tunc demum emittere ac ſolemni ſe ſacramento auctorare. Sed nec aliter quàm vbi per annum in probatione poſt ſuſceptum habitum ſteterint ad profeſſionem admitti placuit. Aliter factam obligationem aut renuntiationem etiam iuratam nihilominus irritam & nullius momenti eſſe viſum: finito demùm Nouitiatus illo tempore nouitios à ſuperioribus ad profeſſionem admittendos quos illi habiles inuenerint aut è monaſterio eiici debere. Fuit hæc nimirum ad exemplum & imaginem explorationis athleticæ vetuſtæ introducta iam olim religioſa Chriſtianorum aſcetarum probatio. Athleticæ profectò illius probationis vetuſtum exemplum noſtræ agoniſtarum in poëtico Toloſatum certamine probationi auctoritatem, & ſpeciē haud mediocrem præbet: cùm legibus huius certaminis à me aliquoties iſto trino tractatu celebratis, vt commentario publico qui apud Capitolinum Archîum extet comprehenſas memorarim: Hoc quoque quod cum illis Græcorum athleticis legibus conſentire manifeſtum eſt exprimi video, ne vlli fœminæ præſenti, abſentíve niſi excellenti cuipiam, eximia eruditione, atque honeſtate, vt ab omni compoſiti adhibita cuiuſpiam opera poëmatis ſuſpicione penitus vacet (verùm quis talem quempiam reperire poſſit?) neque verò infideli cuiquam vt puta Iudæo, Saraceno, excommunicato malæ famæ, morúmque publice improbatorum homini, falſario, proditori, blaſphematori, periurij conuicto, hæreſeos vllius damnato, aut etiam ſuſpecto præmia iſta, ſiue honoraria, conferri ac tribui queant. Qua de re his vernaculis verbis ita cautum[b] lubens memini: *A femma preſen ni abſen no iuciā hom ni dona deguna de las dittas ioyas, ſi dona no era de grand honeſtat e dignitat, e de tant grand ſcienſa e ſubtilitat, que per fargar amb autru no pogues eſſer ſoſpichoſa &c. mas qui la poyra trouual aytal: E mens deu hom donar ioya a perſona infizel come Ioſi eu Sarrazy ni ad homme excumeniat: Et ſi a degu daſquels, am laſquals non es legut de conuerſar ni participar: ni ad home diſſamat, ni de mala vida ni ad home fals traidor blaſphemador, ni renegador de Dieu, ni a periutz manifetz o de regia condampnat o tocat.* &c.

a Concilij Trident. 25. ſeſſ. de regularib. & monial. cap. 15. & 16.

b Fo. 67. pag. 1. & 2. lib. 2. & itē ſub init. lib. 1.

Athletas interdum ſine pugna, qui tamen in ſtadium deſcendiſſent, coronatos. Adagium apud Platonem & Plutarchum expoſitum. Relinqui λείπεσθαι, *cui* πλεονεκτεῖν *contrarium apud eundem Plutarchum reprehenſo eius interprete. ſed &* τὸ διώκειν *apud D. Paulum. Excluſum ab agonibus eum qui ad diem præſtitutam non adfuiſſet. Alius Plutarchi locus expoſitus notato itidem interprete in marg. Detrectantem certamen, aut ex eo fugientem, pro victo habitum. Interdum eos qui fraude aduerſarij ſuperati forent coronatos. Dolum ac proditionē inter agoniſtas in reprehenſione poſita.* Τὸ ἀέθλιον *apud Homerum* ὑποκοριστικῶς *aduerſus Euſtathium exponitur. Leptotes exempla.*

CAP. XIX.

PRobatos autem athletas, qui leges omnes morémque atque ordinem certaminis obſeruaſſent, depugnare in ſtadio coram omni populo atque Hellanodicis ludorumque curatoribus, ſed & vincere ac æmulis eſſe ſuperiores oportuit: vt coronam palmámque ac cætera quæ diximus præmia conſequerentur, idque adhibita tā Chryſoſtomi, quàm

Heliodori auctoritate oſtendimus. Veruntamen hoc ita ex aliquo Pauſaniæ loco *lib.1.Eliacôn.fol.*132. debet intelligi, vt & ſi victoriam conſequuti non forent, Si tamen per ipſos minime ſtetiſſet qui decertarent ac vincerent(æmulis, puta, deficientibus, neque ad perſcriptam comparentibus diem) Coronari etiã potuerint: quippe cùm, eorum qui ſeriùs aduenissent, excluſorum temporis προθεσμίᾳ ſiue præſcriptione, aliquam haberi rationem legibus agoniſticis vetaretur, nullam excuſationem admittente certamine iuxta Platonis[a] iſtud. ἀλλὰ γὰρ ἀγῶνα προφάσεις οὐ πάνυ δέχεσθαι φασίν: Quod prouerbium ad iſtam gymnici agonis obſeruationem referendum arbitror: hoc memoria repetens ſcilicet quod de B. Ioanne Chryſoſtomo didici ne ipſis quidem qui in ſtadium intra tẽpus ſacris agonibus prẹſtitutum prodierant, eo elapſo decertare licuiſſe: aut cum ſpe vlla coronæ capiendæ aut fortaſſe animi etiam gratia. Neque enim aliquis athletarum (inquit ille[b] ad Theodorum ſcribẽs) poſt ea quam egreſſus ſtadio fuerit, ſpectaculis ex more finitis luctamen aggredi poteſt, atque illò aſpexiſſe Themiſtoclem apud Plutarchum *in vita Themiſt. fol.*214. ſentio, vbi dicenti Eurybiadi ſolere in ludis eos qui maturius (ad certamen ſcilicet) exurgerent, cædi, reſpondit) ναὶ (εἶπεν ὁ Θεμιστοκλῆς) ἀλλὰ τοὺς ἀπολειφθέντας οὐ στεφανοῦσι, Scilicet verum eos, (inquit Themiſtocles) non coronant, qui relicti fuerint, hoc eſt, qui ad diẽ præſtitutam nõ adfuerint: Sic enim relinqui dicuntur illi quos alij præueniunt, vt puta in curſu, atque ita Horatius id verbi accipit, quo loco *in arte ad Piſones,*

a Ex lib.6. de legib. Citat Eraſmus, ſed huc non refert, in prœmia 62. cẽtur.3. Chili.3. vbi ἀγὼν οὐ δέχεται σκήψεις.

b Epiſto. 7. ad finem in col.915.

Occupet extremum ſcabies, mihi turpe relinqui eſt.

Et Seneca, *Epiſt. id de quo quæris* 109. fugit irreparabile tempus (ait ex Virgilio) vigilandum eſt niſi properamus relinquimur: & ſubiungit, Fugere currendi genus eſſe concitatiſſimum: Et poſtea nec hanc temporis perniciſſimi celeritatem quam retinere non poſſumus, relicti demum intelligamus. Non aliter potuit Homerus, *Iliad.*ψ. τὸ λείπεσθαι, de curſoribus equis qui curuli agone certauerant agens, quo loco,

τόσσον δὴ Μενέλεος ἀμύμονος Ἀντιλόχοιο
λείπετ᾽ ἀτὰρ τὰ πρῶτα καὶ ἐς δίσκουρα λέλειπτο.

De quibus etiam eorúmque adeò agitatoribus ſiue aurigis τὸ ἀπολειφθέντας illud Themiſtoclis commodè accipi poſſe video, magíſque eſſe vt debeat, pronuncio: ſicuti quod apud Leontium ſcholaſticum de Conſtantino agitatore ita ſcriptum extat in Anthologia[c] Græcorum epigrammatum πέντε γὰρ ἐν σταδίοις δεκάδας τελέσας ἐνιαυτῶν
Οὐδ᾽ ἴσον οὐδ᾽ ὀλίγον εὕρεο λειπόμενον.

c Lib.5. Anthol. fo.406. edit. Steph.

Nec tamen ad quoſcunque alio quopiam certamine ſuperatos referri poſſe negauerim: non magis quàm Græcum λείπεσθαι ſicuti ad ſuperiorem Homeri locum Euſtathius *fol.*1314. adnotandum duxit, τὸ δὲ λείπετο καὶ τὸ λέλειπτο καὶ τοῖς ἄρτι κοινολεκτεῖται τὸν γὰρ ἁπλῶς ἡττηθέντα λειφθῆναι φαμὲν cui meritò atque adpoſitè adiicias quod de Oribaſio apud Eunapium, *in eius vita ſub initium in fol.* 170. μεταφορικῶς loquutum legitur ſic fere ἀκροατής τε ἐγένετο τοῦ μεγάλου Ζήνωνος καὶ Μάγνου συμφοιτητής. ἀλλὰ τὸν Μάγνον ἀπολιπὼν παλαίοντα τοῖς νοήμασιν, αὐτὸ: καὶ ἐν τούτοις δὲ ἄριστος ὢν καὶ πρὸς τὸ ἄκρον ἐκδραμὼν τῆς ἰατρικῆς τὸν πάτριον ἐμιμεῖτο θεὸν &c. Denique quod de certamine, ſeu lucta Herculis cum Eryce verba faciens

Diodorus

Diodorus[a] εὐδοκήσας ὁ ἔρυξ τῇ συνθήκῃ καὶ παλαίσας ἐλείφθη (ait nam hoc ἀλείπομαι quod eſt relinquor) καὶ τὴν χώραν ἀπέβαλεν. Illud altero relictos illos propriè dici, quos alij curſu præſtantiores, ac velociores præuenerint, dum ſtudio victoriæ ducuntur, vt metas contingere occupent, de celeritate potiùs, quàm de iuſtitia contendentes: Sicuti Leonem Eurycratidæ filium curſores Olympicos intuentem, dixiſſe Plutarchus *Apophtegm. Lacôn. fo.* 379. retulit in hæc fere verba, ὁρῶν δὲ τοὺς ἐν ὀλυμπίᾳ δρομεῖς σπουδάζοντας περὶ τὴν ἄφεσιν, πλεονεκτήσωσιν, ὅσοι μᾶλλον (ἔφη) οἱ δρομεῖς σπουδάζουσι περὶ τῆς ταχύτητος, ἢ περὶ τῆς δικαιοσύνης vbi quod Xylander Latinus interpres πλεονεκτεῖν alteri fraudem facere, expoſuit, probare neutiquam poſſum: exiſtimans non fraudem modò, ſed ipſam gloriolæ alicuius ex victoria de pernicitate conſequendæ cupiditatem, ab homine Spartano rigido, virtutis veræ ſatellite reprehenſam, ita cenſente, vt de iuſtitiæ potiùs adeptione contendendum ſit viris: hoc autem loco nihil aliud ſignificari verbo πλεονεκτεῖν, quàm præuertere, antecedere, præoccupare, & quod aliter Græci dicunt φθάσαι: Quamobrem in curſu τὴν νίκην τοῦ φθάσαντος εἶναι, victoriam eius eſſe qui curſu alium præuerterit atque adeo ipſum reliquerit Plutarchus quodam loco[b] refert. Verbum autem σπουδάζειν quod eſt contendere iis è curſorum numero aptari potiſſimùm atque attribui debet, non qui pares ſunt modò, ſed qui vel adipiſcendi ſtudio alios præcurrentes proſequuntur. Atque ita τὸ διώκειν quod eſt proſequi, Diuus ipſe Paulus ſimilitudine à curſoribus ducta vſurpauit aliquot locis[c], vt ſignificet quod alio verbo expreſſit τοῖς ἔμπροσθεν ἐπεκτείνεσθαι εἰς τὸ καταλαμβάνειν ad præcedentes extendere ſeſe ac penè proripere, vt comprehendi corona vel meta contingi aliquando poſſit: qua de re ſuperiore libro ſemel atque iterum *ca.* 7. *&* 27. egimus: Denique τὸ λείπεσθαι & τὸ διώκειν. Relinqui & Perſequi, ſeu Proſequi, vtrumque curſorum eſt, quos aliquis pernicior antecedit: Sed alterum iam victi ac defecti animo vel corpore defatigati, alterum ita laborantis vt nondum ſit fractus, quinimò antagoniſtam anteuertere ſtudeat. ipſique victoriæ præmium præripere ἀπορούμενος ἀλλ᾽ οὐκ ἐξαπορούμενος, quemadmodum alio quodam loco Diuus ipſe Paulus[d] loquitur: & quod ibidem adiicit, ſimilitudine à curſoribus haud dubiè (vt ſuperiùs monui) deſumpta διωκόμενος ἀλλ᾽ οὐκ ἐγκαταλειπόμενος. Nam quod ibi ſtatim περὶ τῶν καταβαλλομένων ἀλλ᾽ οὐκ ἀπολυμένων additur, ad luctatores pertinêre manifeſtum profectò eſt, ex iis quæ libri primi cap. XI. περὶ τοῦ καταβάλλειν expoſuimus. Nec abſurda videbitur hæc diuerſorum certaminum curſuræ luctęque coniunctio: quando apertiſſimè à pugilatu ſimul & curſu tranſlationem anteà idem ipſe illo prioris ad Corinthios epiſtolę loco *cap.* 9. *verſu penult. & vlt.* petierat, qui ſuperiùs hoc ipſo libro *cap.* 13. *&* 14. à nobis abundè tractatus atque illuſtratus fuit.

¶ Quod verò de non recipiendis excuſationibus eorum, qui ad diem præſtitutam non adfuiſſent, ſed ipſo excludi agone ſolitos iuxta ipſius morem legémque ad Platonem diximus, hoc apertè Pauſanias ille, quem antè nominaui comprobat, de Apollonio, cui Rantis cognomen fuit, Alexandrino pugile agens: qui cùm ad Olympiam ſe prædicta die non adfuiſſe hac excuſatione probata contrariis ſcilicet ventis ad Cy-

a Lib. 4. Biblioth. f. 160. ſed lib. 2. fol. 282. ἐναυμάχησαν καὶ λειφθέντες ἀπέβαλον τριήρεις ἑβδομήκοντα. & li. 12. fol. 317. ἐγένετο μάχη καθ᾽ ἣν ἀθηναῖοι λειφθέντες εἰς ναύπακτον ἀπεχώρησαν.

b περὶ ἀδολεσχίας, f. 908.

c Epiſto. ad Philipp. cap. 3. ver. 12. 13. 14

d Epiſt. 2. ad Corin. cap. 4. verſu 8, & 9.

cladas inſulas detentam diceret, ex diuerſo autem Heraclides, & ipſe Alexandrinus falſò illud eum cauſari, quinimò quod colligendis ob agonas pecuniis ab Ionibus, moram traxiſſet, propterea ſeriùs adpuliſſe aſſeruerat: ea re intellecta, Elæos non Apollonio tantùm, ſed aliis quicunque ad tempus pugilibus præfinitum non adfuiſſent à certamine excluſis ei qui non depugnaſſet, ad diem tamen adfuerat, Heraclidi coronam ab Eleis Hellanodicis traditam ἀφίκετο (inquit ille *Eliacôn* 1. *lib. fol.* 152.) οὐκ εἰς τὸν εἰρημένον καιρὸν, καὶ αὐτὸν ὑπὸ ἠλείων ποιουμένων τῷ νόμῳ ἐλείπετο τοῦ ἀγῶνος εἴργεσθαι. τὴν γὰρ οἱ πρόφασιν ὡς ἐν ταῖς Κυκλάσιν νήσοις ὑπὸ ἀνέμων κατείχετο. ἐναντίον ἡρακλείδης γένος καὶ αὐτὸς ἀλεξανδρεὺς ἤλεγχεν ἀπάτην οὖσαν: ὑστερῆσαι γὰρ χρήματα ἐκ τῶν ἀγώνων αὐτὸν ἐκλέγοντα τῶν ἐν ἰωνίᾳ. οὕτω δὴ τόντε ἀπολλώνιον καὶ εἰ δή τις ἄλλος ἧκεν οὐ κατὰ προθεσμίαν τῶν πυκτῶν τούτους μὲν οἱ ἠλεῖοι τοῦ ἀγῶνος ἀπελαύνουσι. τῷ ἡρακλείδῃ δὲ τὸν στέφανον παρεῖασιν ἀκονιτί. Ita igitur excuſationis color quæſitus atque tergiuerſatio[a] (vbi agonum tempus fuerat) Apollonij virtutem in profundas deiecit tenebras, ſicuti à Pindaro in vniuerſum loquente Plutarchus expreſſit[b], ὅτι μὲν ὦ εὔφανες ἐπαινετὴς ὢν πινδάρου, πολλάκις ἔχεις διὰ στόματος ὡς εἰρημένον εὖ καὶ πυθανῶς. ὑπ' αὐτοῦ, τιθεμένων ἀγώνων πρόφασις ἀρετὰν εἰς αἰπὺν ἔβαλε σκότον, οὐκ ἀγονοούμενα. Detrectantem quidem certamen atque adeò qui ne in id deſcendere cogeretur præoccupaſſet fugere, aut etiam fugatum hoc eſt fugere compulſum ab antagoniſta pro victis ſemper habitos, tanquàm notæ ignauiæ, ac ſocordiæ homines: Tum illa de Alexandrino Serapione hiſtoria (quam enarrante Pauſania paulò antè protuli) manifeſtum facit: Tum quod Plutarchus[c], Hectorem priùs ab Achille ſuperatum, quàm interimeretur, ſcribit, propterea, quod recuſato certamine præ metu aufugiſſet, atque inſequentem aduerſarium ſuperiorem eſſe conceſſiſſet: ἀλλὰ ὁ ἕκτωρ ἥττητο καὶ πρὶν ἀποθνήσκειν μὴ δεξάμενος ἀλλὰ δείσας καὶ φυγὼν ἐπερχομένου τοῦ Ἀχιλλέως. ὁ γὰρ ἀποστάμενος καὶ φυγὼν ἧτταν ἀπροφάσιστον ἥττηται καὶ συγκεχώρηκε κρείττονα τὸν ἀντίπαλον εἶναι. Quin etſi æmulorum fraude victoria de manibus erepta illis eſſet qui ſtrenuè alioqui, & valenter ſeſe geſſiſſent, admirante tamen robur ac virtutem ipſorum (licet non vincerent) populo ídque ita decernente, nonnunquam coronas non modò ſecundas & tertias, ſed primas quoque inter victores conſequi, atque auferre potuerunt. Huius auctorem ſententiæ D. Ambroſium[d] habeo in primo libro de pœnitentia, Sic ſcribentem, Sæpe in hoc ſeculari athletarum certamine, etiam victos quorum fuerant certamina probata hominum. vulgus cum victoribus coronare conſueuit: maximè quos fortè viderit, aut dolo, aut fraude excuſſos victoria. Rectè ac verè Ambroſius, cùm nihil dolo nihil proditoriè agere in agonibus ſupplantandi, aut aliâs ſuperandi antagoniſtæ gratia olim licuerit. Quod ſcitè Chryſippus (vt multa) ſic ferè apud M. Tullium, *lib. 3. de officijs cap. Nec tamen,* Qui ſtadium (inquit) currit eniti & contendere debet quàm maximè poſſit, vt vincat, ſupplantare, eum quî cum certet aut manu depellere nullo modo debet: Sic in vita ſibi quemque petere quod pertineat ad vſum non iniquum eſt, alteri ſurripere ius non eſt. De generis quidem & malitioſi animi eſſe, ac de ſua virtute diffidentis, in curſu antecedentem impedire atque intercludere aduerſarium, ita de ipſo vlla ratione lædendo minimè cogitantem, ad metas vt properans in ſola pedum

a Sic malo pro eo quod Gibertus Longolius interpres Plutarchi poſuit, occaſio.

b Ipſo initio lib. εἰ πρεσβυτέρῳ πολιτευτέον, fol. 1402. lib. Stephan.

c Lib. 9. Sympol. probl. 13. quæſt. De fuga apud Lacedæmonios in turpitudine ac vitio poſita. Diodorus Sicul. libr. 14. Bibl. fo. 441. vbi de Periarcho Lacedæmoniorum monarcha in pugna oppreſſo ἐπεὶ δὴ πάντες οἱ σύμμαχοι πρὸς τὴν γῆν ἔφυγον τὴν ἰδίαν ναῦν ἐπέστρεψεν: αἰσχρὸν εἶναι νομίσας καὶ τῆς Σπάρτης ἀνάξιον, τὸ φυγεῖν ἀγεννῶς. ἀγωνισάμενος δὲ λαμπρῶς καὶ πολλοὺς τῶν πολεμίων ἀνελὼν, τὸ τελευταῖον ἀξίως τῆς πατρίδος ἀνῃρέθη μαχόμενος. Illo autem Plutarchi loco, τὸ ἀπειπάμενος expoſui lib. 1. ſ. cap. 8. vbi etiã de fuga victum & cedentẽ indicante ſcripſi ab Ephremo.

d Cap. 3. vnde ſumptus c. poteſt fieri de pœniten. d. 1. apud Gratian.

pedum p ernicitate ſpem victoriæ poſuiſſe videatur: oſtendit Lucianus alicubi[a], ſic ferè, οἷόν τι καὶ ἐπὶ τοῖς γυμνικοῖς ἀγῶσιν ἐπὶ τῶν δρομέων γίνεται. κἀκεῖ γὰρ ὁ μὲν ἀγαθὸς δρομεὺς τῆς ὕσπληγγος εὐθὺς καταπεσούσης, μόνον τοῦ πρόσω ἐφιέμενος καὶ τὴν διάνοιαν ἀποτείνας πρὸς τὸ τέρμα, κἀν τοῖς ποσὶ τὴν ἐλπίδα τῆς νίκης ἔχων τὸν πλήσιον οὐδὲν κακουργεῖ, οὐδέ τι τῶν κατὰ τοὺς ἀγωνιστὰς πολυπραγμονεῖ: ὁ δὲ κακὸς ἐκεῖνος καὶ ἄναθλος ἀνταγωνιστὴς ἀπογνοὺς τὴν ἐκ τοῦ τάχους ἐλπίδα ἐπὶ τὴν κακοτεχνίαν ἐτράπετο. καὶ τοῦτο μόνον ἐξ ἅπαντος σκοπεῖ, ὅπως τὸν τρέχοντα ἐπισχὼν ἢ ἐμποδίσας ἐπιστομιεῖ, ὡς εἰ τούτου διαμάρτοι οὐκ ἄν ποτε νικῆσαι δυνάμενος. Huc etiam pertinet, quod è Pollucis Onomaſtico, initio ſermonis huius de legibus athleticis agens, *octauo cap.* & 19. attuli. Facit & iſtud Menelai apud Homerum *Iliad.* ψ. de Antilocho conquerentis, quem prima ducere premia vt victorem Achilles tanquàm athlotheta quidam iuſſerat, quod fraude adhibita, equos ſcilicet in curuli curſu premiſiſſet ſuos, minùs etiam veloces, atque hoc quidem in iſta omnino verba,

ἀντίλοχε πρόσθεν πεπνυμένε ποῖον ἔρεξας
ἤσχυνας μὲν ἐμὴν ἀρετήν, βλάψας δέ μοι ἵππους
τοὺς σοὺς πρόσθε βαλών, οἵ τοι πολὺ χείρονες ἦσαν.

Deinde iureiurando prouocat ni dolo malo currum ipſius Antilochus impedierit, quominùs ad metam peruenire occuparet,

ὄμνυθι μὴ μὲν ἑκὼν τὸ ἐμὸν δόλῳ ἅρμα πεδῆσαι.

Vbi diſertè monet Euſtathius, dolum abeſſe ab eiuſmodi certaminibus, omnibúſque gymnicis oportuiſſe, σημείωσαι δὲ καὶ ὅτι οὐκ ἐξῆν (ait) ἐν τοῖς ἀγῶσι δόλους τεχνάζεσθαι. διὸ δίκην ἔλαχεν ἀντίλοχος δόλου, ὡς εἰ μὴ τοῦτ' ἦν, τί ἐκώλυε καὶ ἐν τοῖς ἑξῆς τὸν ὄπισθεν τρέχοντα πέζον καὶ τὰ ἴχνη τοῦ ἀντιτρέχοντος τύπτοντα χερσὶν αὐτοῦ λαβέσθαι ἢ προῶσαι καὶ καταβαλεῖν εἰς γῆν. Abfuturum quidem dolum, omnéque κακούργημα iurabant, ſicuti poſteà docebimus. Propterea etiam apud Virgilium *lib.* 5. *Aeneid.* imitatorem Homeri peritiſſimum Salius, cui currenti ſe Niſus obiecerat vt in mediam arenam deturbaret, hac de re conqueſtus apud athlothetas fertur & præmium ab Ænea conſequutus.

Hic totum caueæ conceſſum ingentis & ora
Prima patrum magnis, Salius clamoribus implet
Ereptúmque dolo reddi ſibi poſcit honorem. &c.
Tum pater Aeneas veſtra (inquit) munera vobis
Certa manent pueri & palmam mouet ordine nemo,
Me liceat caſum miſerari inſontis amici.
Sic fatus, tergum Gætuli immane leonis
Dat Salio, villis oneroſum atque vnguibus aureis,
Hic Niſus ſi tanta inquit ſunt præmia victis,
Et te lapſorum miſeret, quæ munera Niſo
Digna dabis? primam merui qui laude coronam
Ni me quæ ſaluum fortuna inimica tuliſſet?

Verum mihi quidem arridet vehementiùs quod apud Statium Papinium *lib.* 6. *Thebaid.* Adraſti ſenis conſilio neque Arcadi Parthenopæo quem præcurrentem, ſed reducta flatu Zephyri coma, Idas antagoniſta prehenſum tergo inſtans gradúque premens retraxerat: nec Idæ ipſi, quamuis metam prior contigiſſet, adiudicatur victoriæ præmium: ſed

[a] περὶ τοῦ μὴ ῥᾳδίως πιστεύειν διαβολῇ.

vt in ambigua lite cùm fraus omnis ab iſtis agonibus abeſſe debeat iterum decertare inter ſe:Sic tamen vt diuerſo limite recurrant ne fraudi eidem locus ſit, iubentur his admodum verſibus quibus per elegantiſſimam hypotypoſin res tota ipſis velut oculis ſubiicitur.

Effugit hic oculos rapida puer ocyor aura,
Mænalius, quem deinde gradu premit horridus Idas,
Inſpiratque humeros flatuque & pectoris vmbra
Terga premit, poſt ambiguo diſcrimine tendunt
Phædimus, atque Dimas illis celer imminet Alcon,
Flauus ab intonſo pendebat vertice crinis
Arcados, hoc primis Triuiæ paſcebat ab annis
Munus & Ogygio victor cum Marte rediſſet
Nequicquam patrijs audax promiſerat aris,
Tunc liber nexu, latéque in terga ſolutus
Occurſu Zephyri retrò fugit, & ſimul ipſum
Impedit, infeſtoque volans oſtenditur Idæ.
Inde dolum iuuenis, fraudique accommoda ſenſit
Tempora iam finem, iuxta dum limina victor
Parthenopeus init, correpto crine reductum
Occupat & longæ primus ferit oſtia metæ
Arcades arma fremunt (vbi τὸ arma fremunt per parentheſim legendum, & τὸ Arcades cum ſequentibus connectendum eſt) *armis defendere regem*
Ni raptum decus, & meriti reddantur honores
Contendunt, totoque parant decedere Circo
Sunt & queis Idæ placeat dolus:

& cætera quæ de ſuſpiriis agens libro ſuperiore attuli:& ſtatim

--furit vndique clamor
Diſſonus, ambiguúmque ſeni cunctatur Adraſti
Conſilium: tandem ipſe refert compeſcite litem,
O pueri, virtus iterum tentanda, ſed ite
Limite non vno: latus hoc conceditur Idæ
Tu diuerſa tene: fraus curſibus omnis abeſto.
Audierant dictoque fauent.

Nam quod ait Ambroſius maximè, ſic accipiendum vt includat, hoc eſt, vt ne illi tantùm, qui dolo aduerſariorum excuſſi forent, Sicuti de Creuga pugile Epidamnio, quem Syracuſius Damoxenus apud Nemeam in certamine peremit inferius narrabitur: Sed etiam vt quicunque vlla ratione ſuperati, dum tamen ipſi non inſtrenuè decertaſſent ſuis non defraudarentur præmiis quamuis ea eiuſque dignationis, ac meriti pręmia honorúmque inſignia non conſequerentur quæ victori attributa fuiſſent. Propterea quod in certaminibus ad ſpectaculum, editis cum meliorem palma declaret: Sæpe tamen deteriorem caſus prætulit quemadmodum Seneca[a] ſcribit. Illud igitur quod dicebam modo apud Homerum [b] præclare ab Euſtathio adnotatum video: ſic fere, δοκεῖ γὰρ ἄπορον πῶς ἂν ἀντίλοχον ὅπως ἂν καὶ ἱππεύσῃ παρεκπροφύγῃ ἄεθλα, ὅπου καὶ ὁ ἔσχατος ἄεθλον λήψεται & cæt. quæ ſequuntur, & à me breuitatis cauſa prætermittun-

a Lib. 5. de beneficiis ca. 2. Sic interdũ aliũ victoré eſſe, quam qui interimat apud Plutarchum. Soſtris ait quęſ. 13. lib. 9. Sympoſ. proble. fo. 1321. κρείττων δὲ ὁ νικῶν ἀποθνήσκειν δὲ πολλάκις συμβαίνει καὶ ἀγαθοὺς ὑπὸ κακῶν. Et in hãc rem videſis Arrachionis & Creugæ hiſtorias, quas inferius à Pauſania profero.

b Ad iſtud ex verſibus Iliad. ψ. quos ſuperiore ſermone retuli, ἵνα μήσι παρεκπροφύγῃσιν ἄεθλα.

mittuntur: & ſtatim ἀληθῶς δὲ ἄεθλον καὶ ἐκεῖνό ἐστιν ὡς εἰ καὶ μὴ νικῶντι, ἀλλ' ἀγωνιζομένῳ διδόμενον. ἄεθλα γὰρ τὰ τεθέντα πάντα εἶπε καὶ ὁ ποιητὴς, ἐν τῷ ἱππεῦσι μὲν πρῶτα ἀγλαὰ ἔθηκεν ἄεθλα & cæt. ἔτι δὲ λυθήσεται ἡ ἀπορία προσυπακουομένου τοῦ κρείττονα, ἵνα ἢ μή σε παρεκφύγῃ: ἄεθλα τὰ μὲν τὸ πρῶτον ἄεθλον παραλλαττόμενα κρείττονα. Ipſe quin etiam poëta eo in libro paulò pòſt, ſatis perſpicuè his admodum verſibus.

ἀλλ' ἄγε δὴ οἱ δῶμεν ἀέθλιον ὡς ἐπιεικές
δεύτερ' ἀτὰρ τὰ πρῶτα φερέσθω Τυδέος υἱός
ὣς ἔφαθ' οἱ δ' ἄρα πάντες ἐπήνεον, ὡς ἐκέλευε.

Item poſteà, vbi de curſus quo ſuperior Vlyſſes aduerſus Aiacem Oileum extiterat, præmiis quorum, tertium atque vltimum ceſſit Antilocho, ſic de ipſo idem Homerus cecinit:

ἀντίλοχος δ' ἄρα δὴ λοισθήϊον ἔκφερ' ἄεθλον.

Et placet illud poëtæ ἀέθλιον, quaſi præmiolum, velut modicum quidpiam honoris cauſa (vt apud Iuriſconſultum eſt) dixeris: quo nomine omnia, excepto primo, cætera deſignabantur. Præmij nomen ſimpliciter & ſine adiectione prolatum, ſoli primo competit, ſicut & brabij: quod vnus tantùm merebatur, aut accipiebat, qui victor à præcone palàm ex hellanodicarum aut agonothetarum iudicio renunciatus foret: quamobrem à B. Paulo *epiſt.1.ad Corinth.cap.9.verſ.24.* dictum, πάντες μὲν τρέχουσιν, εἷς δὲ λαμβάνει τὸ βραβεῖον. Nec tamen neſcio, quid contrà, Euſtathio περὶ τοῦ ἀεθλίου videatur, duobus[a] minimùm παρεκβολῶν ſuarum locis, ὅτι οὐχ ὑποκοριστικὸν ἀλλὰ παράγωγον, ὁμοίως τῷ ἴχνος ἴχνιον. Sed quid vetat (quæſo) quominùs interdum poëta τὸ ὑποκοριστικὸν, metri cauſa vel figuratè κατὰ ταπείνωσιν λιτότητα ſiue λιτότητα vſurpet? ſicuti alicubi *Iliad.α. Vbi Euſtathius fo.111.* Achillem ægrè tuliſſe aut vehementer doluiſſe ſignificans, lætatum non fuiſſe ſatis habuit dicere, ſic ferè,

--οὐδ' ἄρα τώγε) ἰδὼν γήθησεν Ἀχιλλεύς.

tamen aliam oratoribus familiarem ἀντὶ καταφάσεων εὐφδεῖ ἐξάγεσθαι σχήματι τῷ κατὰ ἀπόφασιν agnoſcit Euſtathius, ſed ita vt interim ſuppleat ἀλλὰ τὸ ὑπερελυπήθη δηλονότι iuxta ea quæ antè dixi & aliunde quopiam *cap.* 18. *&* 21. *lib.2. Semeſt.* ſecundi Semeſtrium loco diligenter explicaſſe me recordor. Ἀέθλιον profectò quin eandem omnino diminutiui formam ἀπ' ἀέθλου habeat quam ἀπὸ τοῦ τέκνου τέκνιον dici non poteſt: hoc autem Galatis blandiens D. Paulus *ad Galat.cap.4. ver.19.* ita expreſſit, τεκνία μου οὓς πάλιν ὠδίνω & cæt.

[a] Ad illum verſum Homericũ pag. 1315.lin.10. vbi οὐχ ὑποκοριστικὸν δὲ τὸ ἀέθλιον· οὐ γὰρ εἰώθει ἁπλῶς οὕτω σχηματίζειν ὁ ποιητὴς ὑποκορισμοὺς ὡς καὶ ἐν ἄλλοις ἐφάνη· παρωνόμασαι δὲ ἐκ τοῦ ἄεθλον, ὁμοίως τῷ ἴχνιον καὶ τοῖς τοιούτοις. Item ſub initium Odyſſ. φ. ad illud ἐν μεγάροις Ὀδυσῆος, ἀέθλια καὶ φόνου ἀρχήν. fo.1897.li.31

Prima, Secunda, tertia in agonibus præmia, Philonis præcipuè ac Herodiani locis expoſitis: τὰ πρωτεῖα δευτερεῖα & cæt. ſed & πρῶτα & δεύτερα confirmata vulgari quam in dubium alij vocarant lectione ad marg. Themiſtius explicatus, Maiora præmia & minora. Ludi ſeu agones poëtici apud Toloſam, & eorum præmia: itémque commentarij athlothetæ ſeu Critæ. Præco qui & commentarienſis è vetuſtis idiomate vernaculo ante CCXL. annos conſcriptis legibus, quarum ipſa verba referuntur, Epulum, Tibicines, ex agonotheticorum ab Iſaura Clementia conceſſorum reditu Iſauræ ſtatua cum inſcriptione in agoniſmi loco. Præmia extraordinem à Cancellario tributa de ſuo. Hæc omnia non ſine vetuſtorum Græcorum exemplo.

CAP. XX.

Ergo prima, & ſecunda, & tertia præmia fuiſſe propoſita, & qui eſſet illis excluſus, non tamẽ hiſce defraudaretur, is cuius aliquot me-

ritum præ cæteris poſt victorem antagoniſtis foret, perſpicuè ac elegãter Philo admonet, quo neminem ab inueſtigatione veri Dei propter difficultatem rei deterrendum eſſe doceat, cùm ſaltem coniectura quadam eius quod verum eſt ſimilitudinem, tenuemque (vt in philoſophiæ ſtudio euenit) ſi non perfectam intelligentiam adipiſci queat, in quo ſtudio & ſi quis in tam profunda cœleſtium rerum contẽplatione mentis oculorum aciem tanto ſiderum fulgore perſtrictam experiatur, nihilo tamen magis animo concidit, aut ſpem ſecundorum præmiorum aſſequendorum (quod in agonibus fieri ſolet, vbi primis alteri delatis exciderit) ipſe abiicit, τούτων γὰρ ὁ λογισμὸς ἀπὸ τῆς γῆς ἄνω μετέωρος (ait[a]) ἀρθεὶς αἰθεροβατεῖ καὶ συμπεριπολῶν ἡλίῳ καὶ σελήνῃ καὶ τῷ σύμπαντι οὐρανῷ, τἀκεῖ πάντα γλιχόμενος ἰδεῖν ἀμυδροτέραις χρήσεται ταῖς προσβολαῖς, ἀκράτου καὶ πολλοῦ φέγγους ἐκχεομένου ὡς τὸ τῆς ψυχῆς ὄμμα σκοτοδινιᾶν ταῖς μαρμαρυγαῖς, ἀλλ᾽ οὐ διὰ τοῦτο προκαμὼν ἀπαγορεύει, γνώμῃ δὲ ἀντιλήπτῃ πρὸς τὴν ἐνδεχομένην θέαν ἵεται, καθάπερ ἐν ἄθλοις δευτερείων μεταποιούμενος ἐπειδὴ τῶν πρώτων ἐσφάλη. Atque ita τὸ τῶν δευτερείων vocabulũ intelligas alio[b] eiuſdẽ Philoni loco, vbi τὸ γὰρ μὴ ἐν καλοῖς διαπρέπειν ἐπιφανέστατον αἶσχος ὡς τὸ φέρεσθαι τὰ ἐν τούτῳ δευτερεῖα, κουφότερον κακόν. Nec enim dubito quin ea ſit à ſecundis ſacrorum agonum præmiis ducta tranſlatio: ſicut apud Polybium, vbi τὸ πρωτεῖον ἐκφέρεσθαι τῶν κατὰ πόλεμον ἀγώνων legitur: Sicut apud Eunapium[c] Iamblicho, οὗτος ἀνατολίῳ τῶν κατὰ πορφύριον τὰ δεύτερα φερομένων συγγενόμενος, πολύγε ἐπέδωκε καὶ εἰς ἄκρον φιλοσοφίας ἤκμασεν: Et quo loco Carthaginem de ſecundis aduerſus Alexandriam (ſcilicet contendere ait Herodianus[d], cùm ad vim pecuniarum inhabitantiũ numerum, atque multitudinem, ciuitatiſque ipſius amplitudinem quod ſpectat ſoli Romæ debeat cedere: ἡ γοῦν πόλις ἐκείνη καὶ δυνάμει χρημάτων καὶ πλήθει τῶν κατοικούντων καὶ μεγέθει, μόνης ῥώμης ἀπολείπεται φιλονεικοῦσα πρὸς τὴν ἐν αἰγύπτῳ Ἀλεξάνδρου πόλιν περὶ δευτερείων. Nam & ſecũda & tertia quoque victoribus itidem choragis præmia ex Lycurgi Rhetoris ad populum Athenienſem lata lege (cùm tres anniuerſarios choros, pompáſque in Pyræo duci voluiſſet cohoneſtando. Neptuni certamini) propoſita fuiſſe Plutarchus eo loco docet, quem tractatu primo attuli. Quamobrem quod circa curſores ad extremum libri ſuperioris à Themiſtio propoſui, ὅτι ἀπάντη ἀγέραστος ὁ ἡττώμενος. ita explicandum eſt, vt is demum victus haberetur ac ſine præmio prorſus abſcederet, quem vnus aut alter, aut etiam tertius ita præceſſiſſet, in faciẽdo fortiter, ac ſtrenuè, iuxta morem, legémque certaminis, vt poſtremus ipſe relinqueretur. Alij quibus ſecunda vel tertia pæmia cederent, non vtique victi crederẽtur, tametſi propriè victor is eſſet, qui cæteris omnibus ita præſtiterat, vt prima ſibi abſtuliſſet præmia: quæ ipſa maiora nominabantur ab antiquis Romanis, vt in illa vetuſta inſcriptione, quam è Cechinorum domo in campo Martio Roma protulit Philander ad Vitruuium *in annot. ad cap. 3. lib. 5.* De Diocle Luſcitano agitatore factionis ruſſatæ qui & in aliis factionibus vicerat: ERVSATA LAENATE PONTIANO ET ANTONIO RVFINO COSS. SVMMA QVADRIGA AGITAVIT ANNIS XXIIII. MISSVS OSTIO IIII. CCLVII. CLXII. A POMPA CX. SINGVLARVM VICIT. ∞LXIII. INDE PRAEMIA MAIORA VICIT LXXXXII. XXX. XXXII. &c. Ex qua conſuetudine vetuſta nempe iſtud eſt

a In περὶ μοναρχίας, fol. 558.

b περὶ ἀποικίας, fol. 282. Sic Plato in Philebo πρωτεῖα δευτερεῖα τριτεῖα dixerat eo loco quem affert Stephanus in πρωτεῖον: decceptus interim hic quidem circa emendationem loci cuiuſdam apud Syneſiũ ex epiſt. 148. vbi καὶ πότ᾽ ἔστι τὸ ἐκ δευτέρων πρωτεῖον. Sic enim τὸ δευτέρων pro δευτερείων dixit, vt Eunapius in eo quem ſubiiciam loco δεῦτερα pro δευτερεῖα: vt Philo in præcedenti περὶ μοναρχίας loco τῶν πρώτων ἀντὶ τῶν πρωτείων: vt Herodotus denique συνεξέπιπτε τοῖς πρώτοις Terpſichore: quemadmodũ extremo cap. 13. huius lib. à nobis expoſitum fuit.

c Sub init. Iamblichi in vitis Sophiſtarum, fo. 20

d Lib. hiſt. in Maximino, fo 153. lib. Stephan.

iſtud eſt quod Statius Papinius *in lib.6.Thebaid.* non arcadem modò qui ſine fraude vicerat ſecundo loco, prima vice ſuperatus illo Idæ dolo quem ſuperiùs verbis ipſius poëtæ oſtendimus, verùm etiam Idam ſuo quopiam ſed minoris pretij munere donatum reliquos antagoniſtas leuiſſimis præmiis affectos cecinit ſic ferè,

Finiti curſus, operumque inſignia præſto
Arcas equum dono, clypeum gerit improbus Idas
Cætera plebs Lycijs gaudet contenta pharetris.

Et item iſtud quod cùm ab Hippomedõte Phlegyas atque Meneſthæus diſco ſuperati eſſent, nihilominus tamen hos ſua quoque licet minora præmia conſequutos, idem poëta finxit his verſibus,

Tunc genitus Talao victori Tigrin inanem
Ire iubet, fuluo quæ circunfuſa nitebat
Margine, & extremos auro manſueuerat vngues;
Gnoſiacos arcus habet & vaga tela Meneſteus.
At tibi, ait Phlegya, caſu fruſtrate ſiniſtro
Hunc quondam noſtri decus, auxiliumque Pelaſgi
Ferre damus (neque enim Hippomedon inuiderit) enſem.

Poſtremo quod ſuperato colluctatore Agylleo apud eundem poëtam extrema Thebaide ſexta,

Et palmam dextra læuáque nitentia dono,
Arma ferens Tydeus
Hæc ſimul oſtentans quæſitáque præmia laudum
Dat ſocijs: ſequitur neglectus Agyllea thorax.

Et ſanè in Palladiis quoque ſeu muſicis aut potiùs poëticis illis non Chryſanthinis quidem qualis qui olim Sardibus celebrati, vt ex inſcriptione, vetuſta Græca, vnde verba ſuperiùs protuli, & illo Martiani iuriſconſulti quod adiunxi teſtimonio intelligitur. Sed argiranthinis vel argirophyllinis, apud Toloſam noſtram ludis, quos quotannis Maio menſe ineunte committi ſolere aliquot anteà locis ſuperiorum librorum admonui: quemadmodum vnum victori præmium proponitur Leucoion Luteum [a], antiquitus ex auro ſub annum Chriſti ∞CCC.XXIII.XLVIII.& LV.[b] nunc verò & parentum itidem ac maiorum noſtrorum memoria ex argento puro & ſolido præcipui hoc quidem honoris loco [c], ſic duobus aliis qui inter antagoniſtas poëmatum ſuorum recitatoris ad victorem proximè acceſſerint, ſua itidem florida (vt ita loquar) ex argento præmia ſub Lilij, ſiue (vt quidam cum Matthiolo ſentiunt) Aquilinæ aut Aquilegiæ[d], atque ſub Heliotropij ſiue Kalendulæ [e] ſpecie, non ſine cauſæ cognitione decernuntur: Sed ita quidem ex

a Vulgari verbo, *La violette qui eſt le violier iaune.*

b Vide in d.lib.2. commentarij publici aſſeruati apud Archium Capitolinorum Octouirorũ.

c Quod qui conſequeretur eum ſubtilem aut peritũ amatorẽ à maioribus illis agonum poeticorum apud Tectoſagas noſtros inſtauratoribus appellatum libro cõmentarij publici 2.f.70. memorię tráditum. Cætera vero præmia duo acceſſionis loco ad præcipui eius commẽdationem & feſtis ac ſolemnis diei celebritatem adiuncta ne in vnum hominem alioqui totus feſtiuitatis honos cõferretur. Sic enim verba vernacula cõcepta fere ſunt, *Cil quen gazanhada vna veth o motas la ioya principal comma la ioya de la viuletta laqual principal reputan, ſon nommat ſin aymant,* &cæt. *E dizen principal en reſpieg de las autras ioyas, laſqual, appellam acceſſorias: & a quelha bom dona per hondrar la ioya principal & per ſolenne que vz ſolamen non aya tota la honor de la feſta.* Luteum igitur iſtud Leucoïon ab ipſo agonum initio aureum eorum præmiorum præcipuum fuit huius ornamento adiecta duo poſt annos aliquot argentea: & vt eſt in libro 2. commentarij publici aliquoties à me iam citati vulgari occitana lingua perſcripto, fol 70. *Flor de violetta de fin aur, flor d'agglantina è flor de gaug de fin argen:* & quadam epiſtola verſibus ante annum 1323. conſcripta ſeptem virorum Manu tentorum nomine ac vndique miſſa inuitandorum ad certamen poëticum agoniſtarum gratia quæ extat lib.1. eiuſdem commentarij publici ſub initium: *E per tal que vnals ſa leſer quaſcus en fa obra plazen Dizen que per dreyt iuciamen à cel que la fara plus netta donarem vna violetta de fin aur en ſenhal dhonor ne regardant pretz ni valor,* &c.

d Vulgari verbo, *Eglantine* (vnde certamini Muſico nomen) Gallis dici exiſtimant, *Ancolye.*

e Vulgari verbo *Le gauch*, quod Gallicè *Souci.* Ital. *Fior d'ogni meſe*, veteribus poëtis Caltham vocantibus vt nonnulli ſentiunt.

maiorum inſtituto, ne idem bis præmium [a] aut annuatim ſingula vnus poëta, verum intermiſſo vnius anni (quo gratię athlotetis, aguntur, dum aliis annua illa concedunt pręmia) ſpatio nec citiùs quàm intra quinquennium tria illa velut periodonices, aut triſolympionices quiſpiam interiectis (vti dixi) annis conſequatur: atque ita relatus in magiſtrorum Rhetoricę facultatis ordinem (ita enim in commentariis priſcis qui ex archio ludorum tempore deprompti oſtentari & ante ipſum protocritem, ſeu Cancellarium collocari ſupra vel ad puluinos ſolent, nominatam comperi poëticam) anno ſexto poſt redditas de adepto ſuperioris anni honore gratias, quas itidem ob illa præmia ſingula interiectis annis habuêre, ſuffragij de agoniſtarum præmiis ferendi ius in poſterum conſequatur cum ipſis athlothetis, ex octouirorum nempe (qui capitolinorum appellatione magiſtratum municipalem annuum gerunt) ordine tribus, ſed iis agonum præcipuè iudicibus, qui vt à Græcis olim hellanodicæ vel Critæ, ſic à noſtris nominati Manutentores ſimul cum eo, quem Cancellarium [b] ob auctoritatem qua cæteris præcellit, nuncupant hoc eſt ſupremi Clementiæ Iſauræ iudicij executores & honoratorum ciuium, atque magiſtratuum numero, huic ſerio ludicro tuendo, atque ordinando diſtinantur: in quo vbi primò die Maij matutinis poſt audita ſolemnia ſacra, & pomeridianis horis poëmatum variorum recitationi opera data eſt, & celebre ſyſſitium epulum ſiue conuiuium ab octouiris illis municipalibus Clementiæ Iſauræ legatariis in intimo tanquàm Prytanæo Capitolinarum ædium (ex Grȩcanico ſcilicet more, quem ſuperiore tractatu [c] celebrauimus) Symmyſtis atque thiaſotis, immo præcipuis quibuſque ex ciuium honoratorum ordine inuitatis, ad quintum Nonas Maij (qui dies inclyti chriſtianorum ſigni memoriæ ſacer eſt) poſt matutinas aliquot horas itidem recitationi poëmatum impenſas, non ſine publica lætitia, quam vel ipſi tibicines pronunciant, exhiberi moris eſt: factis in eam rem ſumptibus ex agonotheticorum prædiorum reditu, quæ reſtituendi muſici certaminis huius gratia virilem animum gerens Iſaura Herculea, immò virtute ac liberalitate incomparabili contulit, quale conuiuium præbiturum ſe Achilles poſt monomachiæ agonem, olim iſto carmine Homerico *ex Iliad.Ψ, fo.*1330. profeſſus.

καὶ σφὶν δαῖτ' ἀγαθὴν παραθήσομαι ἐν κλισίῃσιν.

Ob quam egregiæ fœminæ liberalitatem, cum ſumma poſteritatíſque ad liberalium literarum ſtudium excitandæ cura coniunctam, exemplo Romanorum veterum qui Taraciæ Caiæ, ſiue Suffetiæ virgini Veſtali ſtatuam, vt poneretur vbi vellet, decreuerant: propterea quòd campum Tiberinum gratificata eſſet ea populo: ſicuti à Plinio Secundo *cap.6.lib.*34.*nat.hiſtor.* literis proditum maiores itidem noſtri ſtatuam Iſaurę illi virgini (vt fas eſt credere, nam de coniugio nihil hiſtorię noſtrateș memorant) ob forum Vȩnalium quod petrȩ dicitur media vrbe ſitum, & in eos

a Expoſitis tamen quas memoraui legibus quæ iñ deſuetudinem abiere poſt trienniũ quo durante feſtum diẽ ſuis poëmatis honoraſſet idem præmium licuit cõſequi, vt ſcriptum diſerte lib.1. commẽtarij Holouero viridi operti vt lib.2. fol.67. pagin. 2. alio præmio intra trienniũ donari vnũ adeptus potuit: Sic enim ibi ſcriptum. *Cel qu'aura ioya haguda vna vets per ſon bel dictat no deu heſſer receubuts per auer aquella quel aura aguda tro que leſpazis de tres ans ſia paſſatz aprop lan complit que laura aguda per ſo que las honors ſe partiſcan, e pois lo quart an pot eſſer receubutz per hauer la meteyſſa ioya que haura aguda mas que haia hondrada la feſta per lotz ditz tres ans am la preciençia de ſa perſona & auer al cam dictat ſi dom per cauſa iuſta no era eſtatz empachat de laqual cauſa payran conoiſſer li ditz* VII. *ſenhor mantenador ò la maior partida de lor. A lautra ioya pero en aquel miech poyra eſſe recenbut.*

b Hoc munere functus anno 1348 Guliel. Molinerius quipiam vt ex eius ad ſeptem manutentores Epiſtola rithmica in illos commentarios publicos quos ante dixi relata colligitur vbi hæc verba ſunt ad extremũ veluti ſubſcriptionis loco ſimplicitatem quandam ſubruſticam cum vernaculo ſono redolentia ſic fere *Lan mil tres cents quarante huict Am l'authentic ſagel penden Del gay conſiſtori plazen Per l'humil voſtre cancelier Menſonat Guliem Molinier.*

c Vbi de præmiis Olympionicarum agimus.

in eos quos dixi vſus liberaliter,cum aliquot aliis prędiis vrbanis,ruſticiſque collatum,ſtatuam quam honoratiſſimo loco in aula magni,quod vocant, conſiſtorij (vbi poëticum certamen annuatim velut in ipſius conſpectu exhiberi ſolet:quotidianę etiam litium iudicia expediri,conſilia denique de ſummis totius reipub. negotiis cogi frequentiſſimo ciuium conuentu, quod menſibus aut etiam ſępiùs ſi fortè communis vtilitas exigit)poni iuſſerunt.inſcriptionis aut vetuſtę,aut ad vetuſtarum illarum exemplum expreſſę, atque cum Romanis comparandę omnino hæc verba ſunt, maiuſculis, ac deauratis mandata, æneæque tabulæ inſcripta literis.

EPITAP. CLEM. ISAVRAE.

CL.Iſaur. L.Iſaur. F.quum in. P.P.Cœli. opt.vitam delegi. Caſta. Q. annis.L.vixi For.Fru.vina.piſca. & holito P.S.in Pub.vſum ſtatuit. C.P.Q.T.L.G.hac lege vt quotannis ludos Flo.in ædem pub.quam ipſa ſua extruxit celebrent. Roſas ad M. eius deferant.& de reliquo ibi epulen.Quod ſi neglex.ſine Ɔo. fiſcus vendicet conditione ſupradicta H.S. V. F. N.V. R.I.P. Nec aſpernandum, aut ſine aliquo veterum exemplo fieri exiſtimandum quod ille quem dixi Cancellarius, ſelectis aliquot bonæ, ac generoſæ indolis pueris (quibus ipſi libuerit) præter legitimum & publicum, quod vni eximio cuipiam tribuitur,ipſe illis de ſuo alia conſimilia ſubargenteo itidem, ſed minoris quam illa tria ſint pręmia pretij flore ocello [a] (quem ab odore Cariophyllum,itemque Betonicam,ſiue coronariam vetonicam à veteribus dictam nonnulli,alij vero ipſis cognitum autumant) honoris, ac præmij cuiuſdam vice, quo ſcilicet ad bonarum artium ſtudia ineunda extimulet atque incendat, extraordinem de ſuo largiri ſolet.Nam Antilocho qui tertium modò è curſus certamine præmium fuerat conſecutus dimidium auri talentum inſuper Achilles apud Homerum tribuit ſic fere canentem.

ἀλλά τοι ἡμιτάλαντον ἐγὼ χρυσοῦ ἐπιθήσω
ὥς εἰπὼν ἐν χερσὶ τίθει.

Quo exemplo id ab agonothetis quoque priſcis vſurpatum poſtea fuiſſe retulit eo loci Euſtachius in hęc verba, *ἤγουν ἐπιβαλῶ ἐπέκεινα τοῦ ἀέθλου δώσω, ἐξ οὗ νοητέον, ὅτι ἐκ παρείας τοῖς ἀγωνοθέταις ἔκειντο, καὶ τὰ εἰς φιλοτιμίαν εἴπου δεήσειε.* Ac de ocello quidem cum alioqui nullam in priſcis poëticorum agonum noſtratium commentariis iniectam eſſe mentionem, ipſis nuper accurate perfectis didicerim, à grafiario (ſic vulgo nominãt) ſiue grammateo Capitolinorum octouirorum aſſeruatis: Nihilominus tamẽ vbi de legibus agonis huiuſce agitur, ſub annum Chriſti ∞ CCC. LV. iuſſus VII. Critarum quos manutentores [b] hoc eſt conſeruatores veluti nomophylacas aliquos vetuſto verbo vocamus editis, cùm ſcriptum ſit materno, ſiue Occitano vernaculo ſermone [c] in hanc ſententiam, vt Bidello id eſt præconi (ad cuius curam id quoque ſpectauit munus quo graphiarius agonalis conſiſtorij hodiernus, cuius ibi nulla mentio, perfungitur [d]) quinque ſolidi Turonenſes, honorarij cuiuſdam

a Vulgo *gyroſlade*, Gallicè *gyroflee ou œuillet.*

b In Lib. 2. cõment. vernacula lingua perſcripti, fo. 70. ſic legitur, *Li ſenhor acouſtumat à iuciar & donar laſditas ioyas. E cil que ſon receubut e creat per lor ſon nommat Mantenedor del gay ſaber, o Mantenedor d'amors o del ioy d'amors. & prandetz amor en bon ſignificat, ſoes per amors ques fina honeſta e leguda. Quar aquello toſtemps mãteno e en autra non ſatendo.*

c Lib. 1. eius voluminis quod viridi opertum & vmbilicis quinis deauratis exornatũ eſt & præ cancellarij oculis dũ agoni poëtico præſidet ſtatuitur cũ aliis Rhetorices vtriúſque pręcepta continentib. codicibus viridi rubróq; Holouero adopertis. *Et quan alcunas vetz es donada ceſte ioya extraordinaria per cobbla eſparſa per apenre & eſſenhar los noels dictadors & en ayſſo com quels bedelz trebaille den hauer de cel ques a la ioya, cin ſolz tornez ſi donar los y vol de grat.*

d Itaque in ipſius creatione iuxta leges in commentarios illos publicos relatas poſt inquiſitionem de fama præclara & honeſtis ac probatis moribus iuſiurandum præbebatur ſe bonum & fidelem

vice pro impenſa opera dentur ab eo (ſi tamen ita libuerit) qui aliquod præmium fuerit aſſequutus: quod interdum extra ordinem tribui ſolet eliciendæ nuperę poëmatum recitationis, & ad eam incitandę iuuenum induſtriæ gratia inde initium factum Ocelli pueris ſua vel aliena poëmata pronuntiantibus qui bonæ indolis ſuæ ſpem aliquam in poſterum faciant tribuendi crediderim cui aliquot eiuſdem generis adiungi ſolere floſculos extraordinem aliis concendendos pueris, modò dictum eſt.

Varijs agonibus vnus eodem die decertare athleta potuit bis vt vinceret. De Stratone inſigni athleta, de Timone ac Cimone in eam rem loci. Paradoxonicæ apud Plutarchum, emendatis ipſius verbis, eorúmque reprehenſis interpretibus, ſed ita vt excuſentur quod poteſt. Hominibus ipſis tributa hæc, Victoriæ, Veneris, Lyræ, Muſæ, Atticæ Muſæ Domeſtici boni ſiue Ornamenti, atque Sapientiæ cognomina. Interdum omnia vnus auferebat præmia Ἀκονιτὶ, ἀπονητί. *Plutarchi de Alcibiade locus illuſtratus, Iſocrate adhibito, quem ipſius interpres aſſequutus non videtur, item Athenæo atque Thucydide* ζεῦγος, ξυνωρίς. *Biga Olympicis agonibus addita ætate Alcibiadis. longè anteà currus, quo Almæon Athenienſium primus inibi vicerat. Alium poſcere Nemo ſine pugna propiè victor: citato imprimis B. Chryſoſtomo, in quo macula quæpiam deletur. Sed coronatus tamen etiam non victor, ſi leges athleticas omnes obſeruaſſet. Victor etiam poſt lapſum: ex Ambroſio Chryſoſtomo & Chryſologo, cuius verba caſtigantur. De lapſis pœnitentibus in Eccleſiam recipiendis nonnihil aduerſus Nouatianos.*

CAPVT XXI.

POſtremò eodem ludorum die vnum eundémque variis agonibus decertare præmiáque ipſorum victorem auferre potuiſſe obſeruaui, iam pridem apud Pauſaniam [a], de Capro Pythagoræ ſiue filio, ſiue diſcipulo agentem ita vt luctæ atque pancratij coronas eodem die conſequutum referat, primoque ipſi obtigiſſe iſtud, bis vt eodem die vinceret: cui etiam duas ex duabus victoriis poſitas iuxta morem ſuperiore libro à me celebratum, ſtatuas apud Olympiam ſcribit: quo loco, τῶν δὲ αὐτὸν ἀνδριάντες δύο, ἀνδρός εἰσι κάπρου τοῦ πυθαγόρου, πάλης τε εἰληφότος καὶ παγκρατίου στέφανον, ἐπὶ ἡμέρας τῆς αὐτῆς. πρώτῳ δὲ γεγόνασιν ἀνθρώπων, αἱ δύο νῖκαι τῷ κάπρῳ τούτῳ. Ac lucta narrat quidem ſuperatum ab illo Elæũ Pæanium, qui ipſe poſteà, quod viros lucta & pugilatu Pythicis agonibus eodem quoque die viciſſet, coronatus fuerit. Præterea de Clitomacho Thebano narratur à Pauſania *Eliacôn*.2. ipſo, illum Iſthmiis eodem die viros lucta viciſſe pugiléſque ac Pancratiaſtas terno certamine, τῷ δὲ οἱ ἐς δόξαν ἦν τὰ δὲ ἐν ἰσθμῷ παλαιστὰς κατεπάλαισεν ἄνδρας καὶ ἐπὶ ἡμέρας τῆς αὐτῆς τούς τε τὴν πυγμὴν καὶ τοὺς ἐς τὸ παγκράτιον ἐσελθόντας ἐκράτει τῇ μάχῃ &c. & Alcæus Epigrammatarius [b]

> Ἄρτι παρ' αἱματόεντα χερῶν ἀπελύετο πυγμὰς
> ἔντεα, καὶ γοργῷ μάρνατο παγκρατίῳ.
> τὸ τρίτον ἐκ κόνισεν ἐπωμίδας, ἀλλὰ παλαίστας,
> ἀπλῶς τοὺς τρισσοὺς ἰσθμόθεν εἷλε πόνους.
> μοῦνος δ' ἑλλάνων τόδ' ἔχει γέρας. ἑπτάπυλοι δὲ
> θῆβαι, καὶ γενέτωρ ἔστεφεν ἑρμοκράτης.

Alio

& arcanorũ ſibi commiſſorum cuſtodem, bona fide relationẽ durante officio facturum & præcipua quæque dictata ſiue poëmata pronunciata ſuo tempore in cõmentariorum Librum ſibi à manutẽtoribus in hanc rẽ præbendum eſſe relaturũ: his admodũ verbis vernaculis, *E que bona relation e bon raport fara & loyalment ſeruira a bona fe duran ſon offici: e regiſtrara los dictatz principals de ſon temps en lo libre qu'el dict* VII. *ſenhor mantenador li ballaram.*

a Lib. 1. Eliacôn 2. fo. 151. & 152. vbi à capro deiectum in colluctatione præmium Elæum, Ὀλυμπιάδι πάλης τὴν προτέραν ἀνῃρημένον καὶ αὖθις παίδων τε πυγμῇ στεφανωθέντα ἐπὶ ἡμέρας τῆς αὐτῆς Theagenem quidẽ Thaſiũ cùm ſuperaſſet pugilatu Euthymũ Locrenſem ab ipſo poſtea volente τῇ αὐτῇ Ὀλυμπιάδι πυγμῆς τε ἀνελέσθαι καὶ παγκρατίου νίκας ſuperatũ Theagenem pãcratio ἅτε προκατεργασθέντα τῇ μάχῃ πρὸς τὸν εὔθυμον & mulctatum inſuper talento vno quidem depenſo in Dei anathemata: altero autẽ iuſſu Hellanodicarum præſtito ipſi Euthymo narratur à Pauſania Eliae. 2. fo. 143. b Lib. 4. Anthol. tit. εἰς ἀγωνιστῶν εἰκόνας Epigramm. 5. cuius initium οἷον ὁρῇς quod protuli ſuperiore libro.

Alio etiam loco *Achaicis fol.* 181. de Stratone loquitur idem Pauſanias athleta Ægienſi, vt eodem die apud Olympiam, luctæ atque pancratij victorias reportauerit, cui porticus exercendo corpori ad oppidum Ægium conſtructa ſit, στοὰ δὲ τῆς πόλεως πλησίον (inquit) ἐποιήθη στράτωνι ἀθλητῇ Ὀλυμπιάσιν ἐπὶ ἡμέρας τῆς αὐτῆς παγκρατίου καὶ πάλης ἀνελομένῳ νίκας. αὕτη μὲν γυμνάζεσθαι τούτῳ τῷ ἀνδρὶ ἐποιήθη. De quo Stratone Corragi filio, id ipſum quod attinet ad victoriam eodem die duplicem: & inſuper ad valetudinem ope gymnaſtices recuperatam, ex Æliani quarto de varia hiſtoria, primo huius agoniſtici libro *cap.* 14. egimus, vbi de arte gymnaſtica plurimum à nobis diſputatum fuit. Hoc amplius ab aſſentatore ſophiſta quopiam (ſic enim potiùs non philoſophum nominare placet) laudatum Timonem illum Lucianus *in Timone ad finem* memorat, quod eodem die pugilatu, lucta, & curriculo viciſſet apud Olympiam, itémque equorum quadrigis & pullorum bigis, νενίκηκε δὲ πὺξ (ait) καὶ πάλην καὶ δρόμον ἐν ὀλυμπίᾳ μιᾶς ἡμέρας καὶ τελείῳ ἅρματι καὶ συνωρίδι πωλικῇ. victoriis pares numero coronas & cum palmæ ramis conſequutum nempe ſignificat. Magnæ admirationi fuiſſe apud veteres eum qui ſacro certamine bis eodem die victoriam reportarat, inde addiſcimus quod de Cimone, quem probus Æmilius in eius vita [c] ſcribit, apud Mycalem Cypriorum & Phænicum ducentarum nauium claſſem, deuictam cœpiſſe, eodemque die pari fortuna in terra vſum eſſe. Namque hoſtium nauibus captis, ſtatim ex claſſe copias ſuas eduxiſſe, barbarorū vno concurſu maximam vim proſtrauiſſe, agēs Plutarchus ob Græciam illa pedeſtri, naualique laurea vno die ab ipſo coronatam, iure aliquam habere interduces prerogatiuam ſcribit: athletarum exemplo, quos cum vno die lucta ſimul & pancratio coronantur, in vſu, aut conſuetudine vulgi Paradoxonicas hoc eſt admirabiles vt inexſpectatos victores nūcupant: vbi Cruſerius nouo more vocāt victorias vertit, Leonardus autem Iuſtinianus antea non abſimiliter inſueta rei magnitudine victorias vocant, Amyotus ipſe itidem lingua vernacula, *mais comme es ieux de prix, & exercice de la perſonne qu'on faict par la Grece, ceux qui en meſme iour gaignent le pris de la lucte, & de l'eſcrime des poings* (ſic male vertit pancratium cum pugilatu confundens) *ſont nommez par vn'eſtrange couſtume non vainqueurs mais victoires pour plus leur faire d'honneur*, decepti omnes mendoſa ſcriptura illius loci [b] quæ talis eſt, ὥσπερ δὲ τοὺς ἀθλητοὺς τοὺς ἡμέρᾳ μιᾷ πάλῃ μιᾷ (legendum ἅμα vt paulo pòſt, vel delendum potius τὸ μιᾷ vt pote fruſtra è præcedentibus repetitum) καὶ παγκρατίῳ στεφανουμένους ἔθει τινὶ παραδόξῳ νίκας καλοῦσιν, οὕτω Κίμων &c. quæ ſuperiore libro appoſui. Verum interea in his pro παραδόξῳ νίκας legendum vno vocabulo παραδοξωνίκας videri quod vt ſenſus expoſcit ratio, Iano Maynardo noſtro Iuueni doctiſſi. antequam de ſua coniectura me admoneret, aperui, quam ipſum iſto altero Quirij fortunatiam *lib.* 3. *Rhetor.* teſtimonio (quod viciſſim ex illo Plutarchi loco lucem accipit) confirmare memini. Vnde etiam vulgo Olympionicas & cæteros victores ſacrorum certaminum paradoxos vocant, magis conſuetudine, quàm ratione ducti, Nam vt opinor παράδοξον eſt quod eſt παρὰ τὴν δόξαν id eſt contra opinionem bonam, vbi quod paradoxorum hieronicis nomen tribuitur, de iis qui bis eadem die victores eſſent renunciati accipe-

a Cimone fo. 103.

b Apud Plutarchum in comparatione Cimonis & Luculli, f. 952, libri Stephan.

re conuenit nec tamen alioqui ab omni ratione abhorrere penitus credenda eſt vulgata eruditorum hominum illa interpretatio, vt victoriæ dicerentur homines qui vicerant, quando ab Eunapio[a] Plutarchus omnis philoſophiæ Venus & Lyra nuncupatur, ἡ φιλοσοφίας ἁπάσης ἀφροδίτη καὶ λύρα: & apud ipſum Eunapium Mileſius Smyrnæus ab Anatolio præfecto prætorio Illyrici Muſæ cognomine donatus, de quo hæc hiſtorici[b] verba ſunt, οὕτω γοῦν εἷλε τὸν Ἀνατόλιον ὥστε καὶ μοῦσαν ἐκάλει τὸν ἄνθρωπον. Apud quem inſuper eos qui Athenis nati eloquentia præcellunt Atticæ muſæ domeſticique ornamenti appellatione cohoneſtatos legimus, vbi de Oribaſio *in eius vita ſub init. in fol.* 171. agens, Ὀρειβάσιον δὲ ἡ πέργαμος ἤνεγκε καὶ τοῦτο εὐθὺς οὕτω συνετέλει πρὸς δόξαν ὥσπερ τοῖς Ἀθήνησι γεγονόσιν ὅτ᾽ ἂν εὐδοκιμῶσι κατὰ τοὺς λόγους πολὺς ἀναχωρεῖ λόγος ὅτι Ἀττικὴ μοῦσα καὶ τὸ ἀγαθὸν οἰκεῖον. Poſtremo non abſimiliter à veteribus Democritum & cæli & ſublimium rerum obſeruatione multa prædicẽtem pro ſapiente Sapientiam appellatum, tradente hoc ipſum Clemente Alexandrino[c] nuper didicimus: quo loco, Δημόκριτος δὲ ἐκ τῆς τῶν παρατηρήσεως πολλὰ προλέγων, σοφία ἐπωνομάσθη.

Cæterùm quod duos[d] inſigni poëſeos Gallicæ facultate præſtantes viros, atque iſta ætate pre ceteris illuſtres (quorum haud obſcurè ſe diſcipulos agoniſtę qui aderant, atque adeò inferiores illis, quod legendis eorum ſcriptis multum in eo genere profeciſſent, fatebantur) abſentes licet illis argyranthinis ſiue argyrophyllinis premiis, ſeniorem quidem ipſorum atque vna doctorum voce ceterorum omnium principem ante triginta minimum annos[e] argenteo flore illo, vnde precipuum ludi nomen Aquilinę ſeu Aquilegię, ne alioquin cum agoniſtarum preſentium fraude fieret, quibus debita eiuſmodi ἀργυροφύλλινα premia, poſteriorum verò nuper anno ſalutis reparatę ſexto & octuageſimo argenteo Dauide Chriſtiano Apolline cum publica ipſorum nominis commendatione donatos: & hunc quidem hortatu atque impulſu noſtro ita cohoneſtatum ſapientiſſimi collegę mecum vt anteceſſores illum alterum noſtri voluêre. Priſcis quoque temporibus apud Grecos interdum in gymnicis atque adeò curulibus agonibus eueniebat, non ſanè vt abſentium (quod quidem didicerim, preter equorum tamen Circenſium exhibitores[f]) ratio haberetur, ſed preſens vt omnia quiſpiam auferret premia certamini alicui præſtituta (ſicut etiam omnibus in pentathlo de quo primo ſermone actum eſſe memini) ſi quis nimirum ſine aduerſario, & (quod dicebatur) ſine puluere victor eſſet proclamatus, quod erat ἀκονιτὶ[g] vel etiam ἀπονιτὶ[h], vt antè monui, vel ſi quis tot tãtaque vel eruditionis (vt illi quos dixi) ſingularis egregia exempla præbuiſſet, aut liberalitatis aut munificentiæ, vt in equis curſualibus alendis qui cæteros velocitate omnes præirent edidiſſet ſpecimina ſimul, eo denique tempore nemo vt eſſet qui ſe conferre ipſi animum haberet, aut quin omnium iudicio facile, ac ſine vllo labore ab ipſo ſuperatum iri cenſeretur. Et ita quidem iſtud Plutarchi[i] de Alcibiade interpretor, vbi ait primo, ſecundo, & tertio vel etiam quarto eum viciſſe, ſcilicet ſi tot erant victoriæ præmia pro aliquo agone propoſita. Quamobrem ipſum Alcibiadem ſplendore gloriáque omnibus qui in eo genere elaborauerant præſtitiſſe ſcribit, αἱ δ᾽ ἱπποτροφίαι περιβόητοι μὲν ἐγένοντο καὶ τῷ πλήθει τῶν ἁρμά-

[a] Sub init. lib. de vita philoſoph. & Sophiſtar. fo. 6.

[b] Eunapius in proæreſio fol. 147.

[c] Libro 6. Stroma. fol. 266. exempl. Græci. Latinę verſ. fo. 700.

[d] Petr. Ronſardum & illius obitu Io. Anton. Baiff.

[e] ann. 1554.

[f] Scripſimus hæc de re lib. primo non longè ab extremo.

[g] Vide Euſtath. in 3. Iliad. Homer. fo. 382. Pauſan. Eliac. 2. fo. 147. Et quos inferius citabo ſeq. cap.

[h] Scripſi li. 1. ad Philonis locum.

[i] In Alcibiade fo. 357. lib. à Stepha. excuſ. de quo tactũ eſt nõnihil. lib. 1. 5.

ἁρμάτων, & cætera. Καὶ τὸ νικῆσαι δὲ καὶ δεύτερον γενέσθαι καὶ τέταρτον (ὡς Θουκυδίδης φησὶν, ὁ δὲ εὐριπίδης τρίτον) ὑπερβάλλει λαμπρότητι καὶ δόξῃ πᾶσαν τὴν ἐν τούτοις φιλοτιμίαν. λέγει δὲ ὁ εὐριπίδης ἐν τῷ ἄσματι ταῦτα, Σὲ δ' ἀείσομαι ὦ κλεινίου παῖ καλὸν ἁ νίκα κάλλιον (ὃ μηδεὶς ἄλλος ἑλλάνων) ἅρματι πρῶτα δραμεῖν καὶ δεύτερα καὶ τρίτα, βῆναι δ' ἀπονητὶ δὶς στεφθέντα ἐλαίᾳ, κάρυκι βοὰν παραδοῦναι. Quod ipſum ab Iſocrate[a] his verbis traditum nec tamen ab eruditiſſimo illius interprete atque ſcoliaſte Vvolfio in ſuis ad præſtantiſſimum rhetorem annotationibus aut explicatum aut ſaltem leuiter tactum reperio, adeóque inſerendum huic loco, vt è ſuperioribus lucem acciperet pro bono duxi: ἱπποτροφεῖν δ' ἐπιχειρήσας, ὃ τῶν εὐδαιμονεστάτων ἔργον ἐστὶν, φαῦλος δ' οὐδεὶς ἂν ποιήσειεν οὐ μόνον τοὺς ἀνταγωνιστὰς, ἀλλὰ καὶ τοὺς πώποτε νικήσαντας ὑπερεβάλετο. ζεύγη γὰρ καθῆκε τοσαῦτα μὲν τὸν ἀριθμὸν ὅσαις οὐδ' αἱ μέγισται τῶν ἄλλων πόλεων ἠγωνίσαντο. τοιαῦτα δὲ τὴν ἀρετὴν ὥστε καὶ πρῶτος καὶ δεύτερος καὶ τρίτος γενέσθαι. & cætera quæ ſequuntur, & ad egregiam illam & ſumptuoſam Alcibiadis munificentiam commendandam pertinent. Et ſtatim κατέλυσε δὲ τὴν θεωρίαν τὰς μὲν τῶν πρώτων εὐτυχίας μικρὰς πρὸς τὰς αὑτοῦ δόξας ποιήσας. τοὺς δὲ ἐφ' αὑτοῦ νικήσαντας παύσας ζηλουμένους, τοῖς δὲ μέλλουσιν ἱπποτροφεῖν οὐδεμίαν ὑπερβολὴν καταλιπών. Qua de re ſcilicet ita ipſe apud Thucydidem *lib.6.fol.*202. à Plutarcho ſuperiùs citatum, Alcibiades ſuam munificentiam deprædicans loquutus eſt ſeptem curribus Olympiam deductis quod nemini priuato anteà obtigerat non prima tantùm ſed ſecunda etiam, & quarta hoc eſt omnia præmia ob illuſtres & eximios ſumptus in Olympicorum agonum cohoneſtationem à ſe factos, merito & legitimo illorum agonum iure aſſequutus fuerit, magnúmque patrię ſuę nomen de viribus ipſius atque facultatibus apud reliquos Grecos facilem iis expugnationem ſibi anteà pollicentes ita pepererit, οἱ γὰρ ἕλληνες καὶ ὑπὲρ δύναμιν μείζω ἡμῶν τὴν πόλιν ἐνόμισαν τῷ ἐμῷ διαπρεπεῖ τῆς ὀλυμπίαζε θεωρίας, πρότερον ἐλπίζοντες αὐτὴν καταπεπολεμῆσθαι· διότι ἅρματα μὲν ἑπτὰ καθῆκα ὅσα οὐδείς πω ἰδιώτης πρότερον· ἐνίκησα δὲ καὶ δεύτερος ἐγενόμην καὶ τἆλλα ἀξίως τῆς νίκης παρεσκευασάμην· νόμῳ μὲν γὰρ τιμὴ τὰ τοιαῦτα, ἐκ δὲ τοῦ δρωμένου καὶ δύναμις ἅμα ὑπονοεῖται καὶ ὅσα αὖ ἐν τῇ πόλει χορηγίαις ἢ ἄλλῳ τῷ λαμπρύνομαι, τοῖς μὲν γὰρ ἀστοῖς φθονεῖται φύσει, πρὸς δὲ τοὺς ξένους καὶ αὕτη ἰσχὺς φαίνεται. & reliqua. In ſuperioribus autem illud, ἐνίκησα δὲ καὶ δεύτερος ita ſcoliaſtes Grecus interpretatur cõciſè nimis, quod à me ſuperiùs Latinis verbis affatim explicatum fuit, ἐνίκησα δὲ τά τε πρῶτα καὶ τὰ δεύτερα καὶ τὰ τέταρτα. Et quod περὶ τετάρτου ex Thucydide & Plutarcho adnotatum, iſtud ipſum Athenęus quoque probauit Deipnoſophiſtarum libro primo[b] in hęc verba ſcribens. Ἀλκιβιάδης δὲ ὀλύμπια νικήσας ἅρματι πρῶτος καὶ δεύτερος καὶ τέταρτος, εἰς ἃς νίκας καὶ εὐριπίδης ἔγραψεν ἐπινίκιον θύσας ὀλυμπίῳ διῒ τὴν πανήγυριν ἅπασαν εἱστίασεν. & cętera quę libro ſecundo cùm de victorialibus ſeu triumphalibus hieronicarum epulis agerem expreſſi. Quibus Thucydidis & Athenęi teſtimoniis oſtenditur ζεύγους nomen apud Iſocratem non de biga quę συνωρὶς ſpecialiter dicitur, ſed περὶ ἅρματος de curru accipi oportere, ſicuti quo loco eiuſdem orationis aut[c] Alcmęonem primum ex Athenienſibus apud Olympiam viciſſe longè ante Alcibiadem, ἵππων γὰρ ζεύγει (ait) πρῶτος ἀλκμαίων τῶν πολιτῶν ὀλυμπιάσιν ἐνίκησε. cùm auctore Diodoro *lib.*13. *Biblioth. fol.*370. certum ſit Alcibiadis demum temporibus bigam ſiue συνωρίδα ea qua

a In ea περὶ ζεύγους, f.522. Oporin. edit. an.1570.

b Sub init. in fol.4. Ald. libri.

c περὶ ζεύγους col.520. edit. Oporin.

ille vicit Olympiade ludis & agonibus Olympicis receptam, προσετέθη ᾗ καὶ σύνωρις (inquit) κατὰ τὴν αὐτὴν ὀλυμπιάδα. Nam ἀπὸ τοῦ ζεύγους ἤγουν ἅρματος diſtingui τὴν συνωρίδα ſatis manifeſtò duobus Platonis in apologia & Athenęi locis comprobatur, quos in Theſauro Gręco[a] Stephanus attulit: quibus etiam poſſis percommodè Ioſephi Flauij locum ex libro XV. antiquit. Iudaic.[b] adiicere.

¶ Porrò qui ſemel vicerat ſiue ἱππότροφος ſeu potiùs ἱππόκομος hoc eſt auriga & agitator aſpirans fortaſſe ad duo vel tria præmia in more fuit apud veteres vt alios depoſceret, currus ſcilicet aut agitatores equorum curſu Circenſi aduerſus eos iterum aut tertio contendendi gratia. Ex quo more iſtud Plutarchi explicandum ſeſe offert in vita Syllę, quo loco de Syllę pugna & victoria ad Cheronæum aduerſus Archelaum, καὶ τὰ πρῶτα τῶν ἁρμάτων (inquit) ἀργῶς ἐξελαυνόμενα καὶ προσπίπτοντα νωθρῶς ἐκκρούσαντες οἱ ῥωμαῖοι μετὰ κρότου καὶ γέλωτος, ἀλλα ἤτουν ὥσπερ εἰώθασιν ἐν ταῖς θεατρικαῖς ἱπποδρομίαις. In poëticis vero Tectoſagum ſiue Toloſatum noſtratium agonibus[c] neque præſentem ſimul eadémque vice, licet ob variorum ſummæ commendationis ac eruditionis eximiæ poëmatum recitationem pluribus vnquam præmiis nec vllo abſentem donari debuiſſe, niſi Regem fortaſſe ducem comitémve quibus per procuratorem recitandi præmiúmque (ſacramento tamen illo prius præſtito, quod exhibere à recitatoribus ſuorum poëmatum ſolet) auferendi ius aut priuilegium potiùs foret, è priſcis anni CCCXLVIII. & LV. legibus agonalibus (de quibus egimus) compertum eſt. Porrò autem quomodo in lucta τὸν μὴ καταβάλλοντα μὴ νενικηκέναι qui non deieciſſet aduerſarium viciſſe olim libro primo *cap.* 11. è Chryſoſtomo & aliis docui: ſic in cætero agonum genere is qui non depugnarat victor propriè veréque nominari non potuit, quippe qui nemine vno ſuperior extitiſſet iuxta iſtud Senecæ[d] verbum, Deſcendiſti ad Olympia ſi nemo pręter te coronam habes, victoriam non habes: & Pyamonis alterum illud apud Ioannem Caſſianum collatione XVIII. *cap.* 13. Neque enim eſſet (vt diximus) iuſti alicuius laudabilis fortitudo ſi vinceret intentatus, cùm vtique victoria locum habere non poſſit abſque aduerſitate certaminum. Quibus aptè connectitur quod martyr Cyprianus alicubi[e], Niſi præceſſerit non poteſt eſſe victoria, cùm fuerit in pugnæ congreſſione victoria tunc datur vincentibus & corona. Denique quod ex Baſilio in Antonij collectaneis[f] relatum animaduerti, αἱ τιμαὶ καὶ οἱ στέφανοι τῶν νενικηκότων εἰσί· τίς στεφανοῖ ποτὲ τὸν μηδὲ ἀποδύντα πρὸς τὸν ἀντίπαλον, πότε οὐ νικῆσαι μόνον δεῖ ἀλλὰ καὶ νομίμως ἀθλῆσαι κατὰ τὸν ἀπόστολον. Honores & coronæ ſunt eorum qui vicerint: quis vnquam eum coronat qui ne ad dimicandum quidem cum aduerſario ſeſe exuerit? quando non ſolùm vincere oporteat, verùm etiam legitimè decertare, iuxta ipſum Apoſtolum. Poſtremò quod Diuus ille Chryſoſtomus alio loco[g] Chriſti ſtadium ex cuius lege non qui coedit ſed qui coeditur eum coronari ſtatutum eſt

hac re

a In συνωρίς ex Athenæo quidem καὶ δέχ᾽ ἅρματα καὶ συνωρίδες πεντεκαίδεκα: è Platone vero ἵππῳ ἢ συνωρίδι ἢ ζεύγει νενίκηκεν ὀλυμπιάσι.

b Cap. 11. fo. 474. προσῆθηκε δὲ καὶ τεθρίπποις καὶ συνωρίσι καὶ κέλησιν οὐ μικρὰς δωρεάς.

c Quarum hæc verba omnino ſunt in eo libro commẽtarij iam citati, *Motas ioyas en vna veis eſſens no deuon eſſer donadas a vna meteuſia perſonna. Cautque motz dictas ordenaiz per hauer ioya haia faitz mays netz que degus dels autres: affin que las honors ſian diſtribuadas & partidas.* Quo loco nitidiora poemata quæ dicũtur ſic intelligi debẽt vt ſuperiore quodam eiuſdem libri loco exponuntur, fol. 69. pag. 2. ſic ferè, *Aqueſt vocable net ſe raporte à bona ſentenſa à bon Romans & à bel ornar de paraulas* De abſentium autem non habẽda ratione concepta lexi hæc verba quæ lib. 1. extant fol. 1. *A perſona abſen no deu eſſer iuciada l'vnha ioya tant que trameta bon dictat ſe doux no era Reis o Dengal o de maior dignitat.* Additur lib. 2. fol. 67. *O fil de Rey o Com, o Dengal,* &c. *Mas que cel que preſentara per lo dictar haia poder de far lo ſacramen accouſtumat,* &c.

d In lib. de diuina prouident. cap. de Proſperitate.

e In lib. de mortalitate, fol. 298. Vide ſimiliter loquentem D. Ephrem ſub initium ſermonis de Virginitate.

f Sermone 111. loc. commun. Stobæi & aliorum.

g In Ethico ſiue morali homil. 24 ad cap. 12. Epiſt. B. Paul. ad Rom.

hac re vtique diſtare ait ab Olympiacis agonibus in quibus cędendo pulſando malè alterum mutilando iuxta diaboli cui agones illi dicati ſunt leges qui decertant ſuperiores aduerſariis eſſe indicantur, καὶ γὰρ τὸ νικᾶν (ait) ἀπὸ τοῦ κακῶς ποιεῖν διαβολικῶν ἐστὶ νόμων· διά τοι τοῦτο ἐν τοῖς ὀλυμπιακοῖς ἀγῶσι τοῖς ἐκείνῳ τελουμένοις οὕτω κρατοῦσιν οἱ ἀγωνιζόμενοι πάντες ἀλλ᾽ οὐκ ἐν τῷ σταδίῳ τοῦ Χριστοῦ ἐστὶ τῶν σταδίων (vbi malim ἀγώνων errore illis pari quos vltimo ſermone libri primi Semeſtrium pridem adnotauimus ſublato) ὁ νόμος, ἀλλὰ τοὐναντίον ἅπαν τὸν πληττόμενον οὐ τὸν πλήττοντα στεφανοῦσθαι νενομοτέθηκε. τοιοῦτον γὰρ αὐτοῦ τὸ στάδιον ἀπεναντίας ἅπαντα ἔχει διατεταγμένα ὥστε μὴ τῇ νίκῃ μόνον ἀλλὰ καὶ τῷ τρόπῳ τῆς νίκης τὸ θαῦμα γίνεσθαι μεῖζον. Nihilominus tamen eum qui non depugnarat (deficiente fortaſſe aduerſario[a], qui vel fugiſſet vel ad diem præſtitutam non adfuiſſet) pro victore habitum atque adeò coronatum ſuperiore tractatu & hoc ipſo paulò antè comprobatum fuit: quemadmodum è contrario ſuperſtitibus & ad certamen paratis aduerſariis non potuit vni aut alicui ſine certamine coronam niſi aduerſus agonis leges & ſumma cum iniuria ludi moderator tribuere: quod ipſe Chryſoſtomus [b] (nam cuius poſſim verius & clarius proferre teſtimonium?) alio quodam loco ſic explicat interpretis Latini fide, Vt autem quod ait non eſt meum dare ſed quibus paratum eſt, clarius fiat exemplo id expendamus. Proponamus certaminum eſſe munerarium quempiam (agonothetam Græcè dixerat Chryſoſtomus) ac multos eóſque optimos athletas in huiuſmodi agonem deſcendiſſe tum duos quoſdam ingreſſos athletas qui munerario ſingulari familiaritate deuincti dicant, Fac nos oramus corona donari vocéque præconia declarari victores, ídque dicant ſola illius neceſſitudine ac beneuolentia freti. Illum verò eis reſpondere, Non eſt meum id dare ſed quibus labore ſudoréque paratum eſt. Nunc igitur ipſum quaſi id præſtare non valentem condemnabimus? Minimè: quinimò & viri iuſtitiam ſuſpiciemus & nullum eius perſonarum delectum maximis laudibus efferemus. Quemadmodum igitur munerarium illum nequaquam impotentem diceremus, qui nequeat coronam ſic petentibus elargiri, ſed potiùs integerrimum prædicaremus, qui nolit agonis legem corrumpere, nec iuſtitiæ ſeriem interturbare: ita & Chriſtum id dixiſſe aſſeueramus, quò illos vndique compelleret, vt poſt Dei gratiam omnem ſuæ ſalutis ac claritudinis ſpem in rectis quæ ipſi præſtiterint operibus collocent.

Hoc ampliùs qui non vicerat, ſi legitimè tamen obſeruatis athleticis præceptis omnibus decertaſſet eum coronari ſolitum ſuperiùs alicubi oſtendimus: non item eum qui aduerſus legem agoniſticam ſiue athleticam aduerſarium in lucta, pugilatu, pancratio momordiſſet, ſicuti è Luciani Demonacte[c] cum libro primo[d], tum hoc etiam tertio ineunte[e] diximus. Et verò eum quoque qui lapſus eſſet, non excluſum tamen ab agone antiquitus, quò minùs victoriam poſſet conſequi Ambroſius[f] docet, Ne qui currentium ſolùm curſum cùm aliqui fortè ceciderint non luctantium contentione (hoc eſt vt arbitror eorum miniſterio atque ope qui non ipſi luſtrarentur, ſed æmulorum luctatorum cuipiam fauerent) ſed inoffenſa manere certamina ſcribit, quando & plerique poſt vnum aut alterum lapſum gratia maiore vicerunt. Atque hoc quidem ille

a De aduerſario detrectante certamen quod pro victo haberetur, vide §. hoc ipſo lib. cap. 19.
b In Matth. cap. 20. tom. 2. fo. 1334.

c In vita Demonactis.
d Cap. 12. lib 1.
e Cap. 8. §.
f c. Ille rex. de pœniten. diſt. 3. apud Gratianum.

aſpiciens(opinor)vt fortaſſe ad complures alias,ita cumprimis ad illam, ab Eurialo reportatam de certamine cuius victoriam apud Virgilium, *lib. Aeneidos* 5. quo loco anteà Niſum dum curreret cecidiſſe fingitur ſic admodum,

Iamque fere ſpatio extremo,feſsique ſub ipſum
Finem aduentabant læui,Cum ſanguine Niſus
Labitur infœlix--
Hic iuuenis iam victor ouans,veſtigia preſſo
Haud tenuit,titubata ſolo,ſed pronus in ipſo
Concidit,Immundóque fimo,ſacróque cruore:
Non tamen Euriali,non ille oblitus amorem
Nam ſeſe oppoſuit Salio per lubrica ſurgens,
Ille autem ſpiſſa iacuit reuolutus arena,
Emicat Eurialus:& munere victor amici
Prima tenet.

Quod ipſum quando ad Athletas de quibus verba faciebamus omnino pertinebat, omitti minime debuit, vel quia deſumptum è pontificio iure,cuius non minus quam ciuilis prudentiam profiteri nos,ac præſtare(cum in repub.verſamur)conuenit:vel etiam,atque adeo magis,quoniam iſto exemplo, ſi quid in hac eruta ex vetuſtis Latinorum Græcorúmque libris,vt aliquanto longiore,ita non inutili nec iniucũda prorſus hiſtoria, exciderit properanti mihi non tam ad brauium, quàm ad laboris non modici, tribus iſtis tractatibus exhauſti metam, vt ſemel aut iterum lapſus videri poſſim, (quod quando humanum eſt,non abnuo)Id mihi fraudi ne ſit obtinere velim, atque ab æquis lectoribus tãquam hellanodicis aut Agonothetis impetrare debeam : quominus ob reliqua certè (In quibus non exiguum abſtruſa conquirendi, diſperſa colligendi,obſcura illuſtrãdi,deprauata caſtigandi,à me ſtudium impenſum fuit) ſi non maiore gratia viciſſe iudicer, vt coronam veræ laudis alicuius auferam, inoffenſum vtique noſtrum certamen, & illæſa exiſtimatio eſſe in poſterum atque videri poſſit. Quamobrẽ iſtud ipſum D.Ambroſij de lapſis athletis,poſteà victoribus atque coronatis, velut in hanc lucẽ è iure pontificio productum teſtimonium, alteri D.Ioan. Chryſoſtomi teſtimonio quin illuſtratum omnino reddam, teneri nequeo.Sic igitur in poſteriore ad Theodorum Monachum parænesi [a] optimus atque diſertiſſimus eccleſiaſtes, interpretis vtique Latini fide: Non eſt graue(inquit)Theodore chariſſime cadere luctantem,ſed iacere deiectum. &c. Sæpe etiã athletas videmus poſt frequentes lapſus & deiectiones plurimas coronatos:militem quoq; ſcimus,poſt fugas multas virum fortem fuiſſe, & viciſſe victores. Multi etiam qui negauerant priùs Chriſtum propter crudelitatem neceſſitatémque pœnarum,ſimile rurſus certamen aggreſſi,glorioſè coronam martyrij receperũt:Quibus verbis non modò perſtrictos Nouatianos,qui pro leuibus vitiis laicos à gratia communionis excludebant: Sed Nouatum quoque ipſum, qui his qui ſacrificauerant communicare noluerat,ſcias:huius verò ſententiæ aut errori potiùs,fauiſſe non obſcurè auctorem Eccleſiaſticæ hiſtoriæ, cuius verba Euſeb. (ſiue is Epiphanius aut Caſſiodorus eſt) In ſuam tripartitam aliquot congeſſit locis [b],vt propterea cautè legendus mihi

a Epiſt. 6. ſub init.tom. 5.col.908. Latinorum operum quorũ vtinam Græcum authenticum habere potuiſſem. Iſtuc etiã pertinent verba eiuſdẽ Chryſoſtomi è priore parænesi col. 863. à nobis prolata ſuperioris lib. ca.27.

b Lib.11.hiſt. tripart. cap. 9. Et lib. 12. cap.2.

mihi quidem eſſe videatur. Enimuerò non abſque fructu lapſos ad cõmunionem recipi, cum impetrata poſt pœnitentiam venia fortiter poſſint pro Chriſto & in ipſum fide mortem oppetere, atque ita toti quam offenderint Eccleſiæ proficere, hoc vel ipſo B. Apoſtolorum exemplo demonſtrari poteſt: quod Petri Chryſologi[a] verbis, ad rem (vt videtur) Athleticam pertinentibus, libet proponere. Nam vbi Andreę fugã cum negatione Petri comparat, ſolum eſt, (ait) quod tempore Dominicæ paſſionis fugit, ſed neque hoc impar, quia fugit: negare autem ſi aliqua putatur culpa, non eſt grauius fugere quàm negare, ſed tacenda ſunt alia: Æquauit fratres venia, quos ſic diſcreuerat culpa, & ſecuros deuotio perprobauit, (ſic lego, vbi perperã excuſum, Et ſecutus vt deuotio) quos metus improbauerat antecedẽns. Quo loco, equidem non dubito, quin Theologus extranearum ſeu Ethnicarum litterarum non imperitus ad illud aſpexerit quod de detractante certamen æque ac fugiente Athleta pro victo habitis, huiuſce libri cap. XIX. enarratum fuit: ſicuti & ad id quod de probatione aut reprobatione Athletarum XVII. cap. prodidi. Sequitur autem apud ipſum Chryſologum ex eadem Athletarum ſimilitudine, quod eo vnde diſceſſi hoc eſt ad Ambroſij atque Chryſoſtomi ſententiam aſſerendam proprie pertinet: Nam crucem, quam refugerãt poſteà coniunctis viribus ardenter inuadunt, vt vnde reatum ſumpſerant, inde conſcenderent cœlum, inde præmium ſumerent & coronam. Lubenter feci vt hanc ſanctorum Apoſtolorum conſummationem atq; victoriæ Athleticæ celebrandæ oblatam occaſionem, dum iſti ſermoni exitum aliquem eximium quæro, minimè prætermitterem.

a Serm. 133. in D. Andreã Apoſtolum.

Rurſum de victoribus ſine puluere, aut ſudore Ακονιτί. *Præſtantiſſimorum Athletarum nomina Phylamon, Soſtratus, Euthymus, Dicon, Glicon, Craterus, Harpalicus, Melancomas, Iatrocles, Theagenes.* μυριαθλος, *(de quo Chryſoſtomi Dionis locus, cum Pauſaniæ comparatus loco) & Milo* Αφη. *Notata recens quædam Budaicæ contraria opinio de victoribus ſine puluere. Hieronicæ interdũ mortui coronati vt Arrichion & Oreugas.*

CAP. XXII.

CÆterum de his, qui ſine puluere, ac ſudore, vt pote quod ad præſtitutam lege ordinéve Agonis, diem Antagoniſtæ non adfuiſſent, vt pro victoribus corona donarentur, cùm egerim ſuprà *hoc ipſo li. & duobus præcedentibus* non ſemel: faciendum videtur, vt quos ea de re locos in monumentis veterum olim animaduerti, hos ipſe aliis commonſtrẽ. Pauſanias *lib. I. Eliacôn. fol.* 132. *Aldini.* ab Elæis hellanodicis decretam Heraclidi coronam, quamuis ad certamen ſe Alexandrinus Apollonius ſed poſt pręfinitum tempus obtuliſſet, eo quem ſuperiore proximo tractatu ad rem aliã attuli loco, memorat: τῷ ἡρακλείδῃ ὁ τὸν στέφανον παρεῖασιν ἀκονιτί. Dorcæum[b] quoque Diagoræ filium, eũdem Olympiorum, Iſthmiorum, & Nemæorum plurimis vicibus victorem, Pythia etiam, ſed ἀκονιτὶ præmia victorem abſtuliſſe, Idem auctor Eliacôn ſecundo *fol.* 35. tradit: primum verò pancratio victorem ἀκονιτὶ. hoc eſt, ſine puluere, ac ſine aduerſario fuiſſe Mantinæum Diomeum, qua Olympiade Theagenes ab Hellanodicis mulctatus eſt, eodem lib. paulo poſt refert, *fol.* 147. Sicuti Dioxipum pancratio Olympia citra pulueris iactum, (quod

b De quo accipe locũ Ariſt. libro 1. Rhet. fol. 10. ὅτι δωριεὺς στεφανίτην ἀγῶνα νενίκηκεν ἱκανὸν εἰπεῖν. ὅτι ὀλύμπια γὰρ νενίκηκε, &c. Et ipſum Dionis Chryſoſtomi Rodiaco fo. 237. vbi γελοῖον γὰρ αὐ εἰ τῶν ἡμετέρων τις πολιτῶν δωριεὺς ἐκεῖνος ἢ λεωνίδας ὃς τοσαυτάκις φασὶν ὀλυμπιάσιν νικῆσαι, πρὸς ἄλλον τινὰ ἐρῶν ἐγυμνάζετο καὶ ταῦτα, γ μηδέποτε στεφανωθέντα.

vocant ἀκονιτὶ) viciſſe Plinius *lib.36. natur.hiſtor.cap.*11. narrat. Nec dubitandum, quin ſi valentiſſimus quiſpiam, & explorati roboris Athleta in arenam deſcendiſſet, ob Antagoniſtarum penuriam, illi coronã palmámque Athlotetæ attribuere ſint ſoliti: Veluti alteri Herculi Olympicorum (ſicuti lib.1.ſępius oſtenſum eſt) Agonũ auctori: vbi, cùm propter virtutum excellentiam nemo cum ipſo auſus eſſet congredi, certaminibus omnibus (quamlibet inter ſe contrariis) ſine vlla cuiuſquam controuerſia, vel potius ſine aduerſario & (quod aiunt) ſine puluere ac ſudore victor extitit: quemadmodum à Diodoro Siculo *lib. 4. biblioth. fo.* 155. ſcriptum in hæc verba eſt alicubi, τὰ δ' ἀθλήματα πάντα αὐτὸς ἀδηρίτως (quod hic quidem eſſe nihil aliud, quàm ἀκονιτὶ, de quo ſtatim loquemur, ſentio) ἐνίκησε μηδενὸς τολμήσαντος αὐτῷ συγκριθῆναι διὰ τὴν ὑπερβολὴν τῆς ἀρετῆς. καίπερ τῶν ἀθλημάτων ἐναντίων ἀλλήλοις ὄντων. Qualem fuiſſe pugilẽ Athenienſem Philãmona Euſtath. *Homer. Iliad.* ψ. *fol.* 1324. memorat: νικᾷν τοὺς ἀντιπάλους πάντα τὸν χρόνον. Soſtratũ Sicyoniũ Pãcratiaſtẽ Pauſanias[a], Acrocherſitem nominatum, qui ſummis manibus cõprehenſum aduerſariũ, nunquam niſi deficientem aut cedentem ſolitus dimittere: Pyctam Euthymum Locrenſem ſemper Olympiæ victorem & ſemel victum Plinius: cuius verba ſuperiore ſermone, cùm de honore Athletis habito loquerer, adferre me commemini. Victum autem à Theagene vt puto, eorum vtique memor, quæ à Pauſania traduntur, in 2. Eliacon *fol.* 143. qualem Dionem eximium, curſorem Caulaniatam ſiue Syracuſium Periodonicam, qui Pythiis quinquies, ter Iſthmiis, quater Nemeæ, apud Olympiam verò ſemel inter pueros, bis inter homines curſu victor fuerit renunciatus, & totidem ibi ſtatuas meruerit, ſi qua Pauſaniæ fides: qualem inuictum illum (vt Horat. nominat) Gliconem aut Craterum Ægirenſem pugilem atque luctatorem accepimus, de cuius robore atque induſtria, è Pauſania atque Euſtathio ſuperiùs libro ſeu tractatu primo duobus locis (vti ſe obtulit occaſio) verba feci: aut Harpalycum Phanopæum Mercurij filium. Herculis in arte gymnaſtica ſeu palæſtra, vel Gymnico certamine magiſtrum. De quo Theocritus, non fuiſſe quemquam narrat, qui eminus conſpectum eius aut vultui obductum ſupercilium ferre in Agone poſſet:

τὸν οὐδ' ἂν τηλόθι λεύσσων
θαρσαλέως τις ἔμεινεν ἀεθλεύοντ' ἐν ἀγῶνι
τοῖον ἐπισκυνίων βλοσυρῷ ἐπέκειτο προσώπῳ.

Qualem Melancomam pugilem Caris Melãcomę Olympionicæ filium adamatum à Tito Veſpaſiano, ſicuti primo lib. attigi: cuius laudes Dio Chryſoſtomus duobus eſt ſermonibus proſecutus, vt fœliciſſimum eſſe iam è viuis ereptum diceret, ᾧ καὶ γένους ὑπῆρξε λαμπροῦ τυχεῖν καὶ κάλλους, ἔτι δὲ ἀνδρείας καὶ ἰσχύος, καὶ σωφροσύνης: ἃ δὴ μέγιστα τῶν ἀγαθῶν. τό γε μὴν θαυμαστότατον ἐν ἀνθρώποις ἀήττητον γενέσθαι, οὐ μόνον τῶν ἀνταγωνιστῶν: ἀλλὰ καὶ πόνου, καὶ καύματος, καὶ γαστρὸς, καὶ ἀφροδισίων: Qua de re huius initio *cap. 6. huius* libri, cùm de Athletica laborum patientia loquerer, ſedulò ac plenè diſſerui: qualem ipſo mortuo antagoniſtam eius Iatroclem de quo Chryſoſtomus Dio in ſecundo Melancoma ſic ſcribit, ὅτι μόνος ἐκείνῳ οὐκ ἠξίου παραχωρεῖν, τὸ γοῦν ἐφ' ἑαυτῷ, καὶ ὅτι οὐ μόνον τοῦτον τὸν στέ-

φανον

a Eliac.2.fo. 141. Ald. lib. ad hoc citatus à Cœlio Rhodig. lib. 13.lect. antiq. cap.30. de Tritano Samnite, Ipſiuſque filio milite Cn. Pompej vide non abſimile quiſpiã circa digitorum robur apud Solin. polyhiſt. Ad extremũ cap. 3. de Acrocherſita luctatore Leontiſco Syculo, qui & Olympia & Pythia vicerit. Agitur apud Pauſa. Eliac.2. In ſupra d. loco.

φανον (de Neapolitanorum agonum corona loquitur) ἀλλὰ καὶ τοὺς ἄλλους ἅπαντας ἐπίσταται αὐτοῦ ὄντας, ἢ γοῦν ἔφη τέθνηκεν ὁ μελαγκόμας. qualẽ poſtremò Theagenem illum Thaſium athletam Triolympionicam : de quo idem Chryſoſtomus Rhodiaco ſcribit, ὅτι ἐδόκει ῥώμῃ διενεγκεῖν τοὺς καθ' ἑαυτὸν: καὶ γὰρ σὺν ἑτέροις πολλοῖς καὶ τὸν ὀλυμπιάσι τρὶς εἰλήφει στέφανον. quem ipſo Pythiæ oraculo μυριάθλον eſſe nominatum refert his numero pedéque, vt opinor, adſtrictis verbis,

θεαγένους δ' ἐλάθεσθε ἐνὶ ψαμάθοισι πεσόντος,
κεῖθ' ὑμῖν ὁ πρὶν μυριάθλος ἀνήρ--

vbi non dubito, quin θειαγένους ſcribendum ſit: ſicut altero eiuſdem vocabuli verſu, quem Pauſanias eandem hiſtoriam enarrans retulit,

θειαγένην δ' ἄμνηστον ἀφήκατε τὸν μέγαν ὑμέων.

Nam quod μυριάθλον illo altero verſu oraculi nuncupatum legimus, ὑπερβολικῶς accipi debere, inde addiſcimus, quod hãc de Theagene Thaſio ipſiuſque robore, victoriis & ſtatuis totam enarrãs hiſtoriam accuratè ac diligenter (vt in his rebus plerumque nimius eſt) Pauſanias, quadringentarum ſupra mille coronarum, non etiam decem millium, quas ille Athleta ſit adeptus, mentionem facit: In hæc verba diſertè ſcribẽs, τοὺς δὲ σύμπαντας στεφάνους τετρακοσίους τε ἔσχε καὶ χιλίους. Igitur de Milone illo Crotoniata (cuius proximo ac ſuperiore ſermone facta mẽtio) cùm ſolus luctamini ſeſe obtuliſſet, legimus apud Epigrammatarium Poëtã, illico ad coronam ab Athlotheta euocatum : eo enim iſtud eius poëtæ carmen à me relatum anteà pertinet, τὸν δ' εὐθὺς στεφανοῦν ἀθλοθέτης ἐκάλει. Quamobrem propoſito pugnæ ſiue pugilatus præmio apud Virgil. *in libr.* 5. *Aeneid.* Dares inſignis illa de Bute ad Hectoris tumulum victoria,

Talis prima Dares caput altum in præmia tollit
Oſtendítque humeros latos alternáque iactat
Brachia protendens, & verberat ictibus auras.
Quæritur huic alius, nec quiſquam ex agmine tanto,
Audet adire virum, manibúſque inducere cæſtus.

Velut victor palmam ab Athlotheta Ænæa popoſciſſe fingitur ſic ferè,

Ergo alacres cunctóſque putans excedere palma
Aeneæ ſtetit ante pedes, nec plura moratus,
Tum læua taurum cornu tenet, atque ita fatur:
Nate dea, ſi nemo audet ſe credere pugnæ,
Quæ finis ſtandi? quò me decet vſque teneri?
Ducere dona iube. Cuncti ſimul ore fremebant
Dardanidæ, reddíque viro promiſſa iubebant.

Et ſtatim Aceſtes ad Entellum:

Tantáne tam patiens nullo certamine tolli
Dona ſinis.

Huc denique ſpectaſſe B. Ioan. Chryſoſtomus videtur: quo loco[a] Et ſicut generoſi Athletæ (ait) non tantùm aduerſarios complexi, ſed etiam viſi tantùm in oppoſitione & vociferati aduerſarios conuertunt & cæt. At Philo[b] noſter hoc ipſum preclariſſimè vt nihil ſuprà, explicat his verbis: εἰσὶ δέ τινες τῶν ἀνταγωνιστῶν, οἳ διὰ σώματος εὐεξίαν, ἀπειπόντων τῶν ἀντιπάλων ἐστεφανώθησαν ἀμαχεί: μηδὲ αὐτὸ μόνον κονισάμενοι (hoc illud eſt ἀκονιτὶ

a Homil. 17. ad pop. Antioch. col. 130

b In lib. τοῦ χεῖρ. τὸ κρείττ. ἐπιτίθ. fol. 108

c De hoc verbo quo deficere, deſperare, cedere, oſtẽditur, ſicut aliis verbis in eandẽ rem actũ eſt lib. 1. cap. 8. ſuprà.

quod antè diximus) ἀσυγκρίτου ῥώμης ἀράμενοι τὰ πρωτεῖα.

¶ Solebant ad luctandum congreſſuri, mutuò ſeſe, quo faciliùs inuncti ceromate (quo de actum eſt anteà *cap.5.lib.2.Agoniſtic.*) comprehenderentur, aut quo minus elaberentur, vel alias etiam ob cauſas ab eruditiſſimis viris [a] (qui ante nos, de re athletica aliquid immo multũ ſcripſêre) nequaquam prætermiſſas, puluere ac arena (quam ἀφὴν dicebant) aſpergere, ac propemodum fœdare, in coniſterio ſeu coniſtra palęſtrę, immo in ipſo ſcammate: id qui non faceret, non luctabatur, quod oſtendit in Herculis & Acheloi lucta Ouidius[b]: vt ſatis appareat, quãobrem qui non decertaſſet, ἀκονιτὶ ſuperaſſe diceretur: his verſibus,

Ille cauis hauſto ſpargit me puluere palmis,
Inque vicem fuluæ tactu flaueſcit arenæ:
Et modò ceruicem, modò crura micantia captat,
Aut captare putes, omnique à parte laceſſit.

Itaque falli arbitror eos, qui putant, apud veteres fuiſſe, qui ex compacto ſine iſta pulueris aſperſione, oleo tamen peruncti luctarentur, quos ipſos maiori gloria dignos habitos: qualis fuerit apud Pliniũ *li.*35. Dioxippus, & Dioreus apud Pauſaniã. Nec enim aliter de iſtis narrãt auctores, quàm ſicuti clariſſ. Budæus olim exiſtimauit, ac è locis à me ſuperiùs allatis apparet ſatis, viciſſe illos ἀκονιτὶ dictos, qui neutiquàm decertaſſent, ſiue lucta, ſiue pancratio: ac per translationem ad ſimilia certamina reliqua, illos quibus cùm nemo in arenam eſſet auſus deſcendere. Denique non aliud eſſe ἀκονιτὶ quàm ἀπονητὶ, ἀμαχεὶ, ἄνευ ἀγωνίας: & (ſicuti Beatus Chryſoſtomus [c] eo loci loquitur, vnde ſumpta verba ſuperiore libro *cap.27.lib.2.* de adeptione atque apprehenſione præmiorum agens retuli) χωρὶς συμπλοκῆς καὶ πρὸ τῆς πάλης ἁρπάσαι τὸ βραβεῖον. Et verò non aliam huic articulo atque nos facimus, adhibendam interpretationem, ex iſto Dionyſij Halicarnaſſei *libro.10.Rom.antiquit.fo.*654. loco apertum eſt: in quo ducta tranſlatione ab agonibus & re athletica, C. Horatius Virginium tribunum alloquens his verbis inducitur, οὐ μὴν ἡμεῖς γε ἀκονιτὶ μεθησόμεθα αὐτῶν, ἀλλὰ ἀναλαβόντες τὰ ὅπλα μετὰ τῶν βουλομένων σώζεσθαι τὴν πατρίδα, χωρήσομεν ἐπὶ τὸν ἀγῶνα, τὰς ἀγαθὰς προβαλλόμενοι τῶν ἔργων ἐλπίδας. ac ex his etiam Diodori *lib.*15. *biblioth. fo.* 484. *& lib.* 18.*fo.*7257. verbis, οἱ δὲ τῶν λακεδαιμονίων σύμμαχοι προθύμως εἶχον εἰς τὸν πόλεμον ἐλπίζοντες μήτ᾽ ἀγῶνα μήτε μάχην ἔσεσθαι, ἀλλ᾽ ἀκονιτὶ τῶν βοιωτῶν κρατήσειν. & alibi οὐ τολμώντων δὲ τῶν βαρβάρων παρατάξασθαι, νομίσας ἀκονιτὶ κρατεῖν τῶν ὑπαίθρων ἐπανῆλθεν εἰς τὰς συρακούσας. Item ex iſto Maximi Tyrij, *orat.*31.*fol.*229. quo etiam oſtenditur id quod dicebam modò, neminem antiquitus qui non legitimè decertaſſet (certè qui pugnæ ſe aut agoni non obtuliſſet: ſicuti tum cap.19. huius lib. tum etiam iſto toto ſermone oſtendimus) coronari ſolitum, licet alioquin à pædotriba perunctus in ſtadium deſcendiſſet, nullum præferentem in ſe ipſo virtutis veſtigium: καὶ πῶς ἂν ἐνέστηκε τὸ φιλοσοφία σπάνιον τὸ πρὸς ἑαυτὴν τοῦτον τὸν ἄνδρα οὐ μᾶλλον ἢ παιδοτρίβης ἐκ σταδίου ἀγωνιστὴν μύρῳ κεχρισμένον ἀνιδρωτὶ καὶ ἀκονιτὶ στεφανωθέντα ἄπληκτον καὶ ἄτρωτον καὶ μηδὲν ἴχνος ἀρετῆς ἔχοντα. Quod autem iſti mirabundi reprehendunt illius clariſſimi viri ſententiam [d], faciunt me quidem, vt ipſorum tanto vehementiùs in hac re, tam obfirmatam opinionem demirer: pro quibus ne Horatium quidem (quem ipſi citant

iam

[a] Vide Mercur. lib.1. art. gymnaſt. c.8, poſt Beroal. Scholiaſt. Apuleij Maulaurenſis in lib.9. de aſin. aur. fo.343. & ſequ. ad illud Puluiculo perſperſi vbi περὶ ἀφῆς nõ pauca, citato imprimis Senecæ loco ex epiſt.7.

[b] Fab.1.lib.9. metamor. περὶ τοῦ κονίεσθαι quod verbũ eſt gymnaſticũ egimus li.7. huc etiã aſpexiſſe Lucan. lib.4. de bell. ciuili Herculis cũ Antæo luctã ſiue pãcratiũ deſcribẽtem, poſſis dicere vbi de Antęo Ille parũ fidens pedibus contingere matrem Auxiliũ mẽbris calidas infudit arenas Conſeruêre manus, &c. quæ lib.1. ca.20. expreſſi. Videſis & Polyęnũ in ſtratagem. lib.4. ſub init. vbi de Philippo & Menegiſte pancratiaſte.

[c] Ethic. ſer. 12. in cap.7. Epiſt.8. Pauli ad Rom. fol. 53. pag.2.

[d] Mercur. lib. art. gym. c.8. circa fin. ſecutus vt videtur Beroal. ad li.9. Apul. de aſi. aur. ad illud Puluiculo perſperſi vbi ἀκονιτὶ ait eſſe citra puluerẽ quo pugiles in athletico certamine perſperſi depugnant.

iam dudum à paroemiographo [a] cum Aulo Gellio itidẽ laudatum) facere, nemo, qui modò ſit aliquo in hiſce literis iudicio, non mecum intelliget. Ex aduerſo, quemadmodum victorem, etſi inter depugnandum in arena ipſa obiiſſet, nihilominùs coronabant mortuum, quod in Arrachione illo triſolympionica libro primo [b] accidiſſe, Pauſaniæ verbis allatis docui: Sic & oppreſſum quoque ac extinctum potiùs quàm victum per iniuriam & fraudem aduerſarij, poſt obitum coronabant. Quod apud Nemæam accidiſſe, vt Creugæ pugili Epidamnio, vehementi intenſorum digitorum ictu eius lateribus inflicto, extractiſque ita viſceribus perempto contra fidem datam, intereà dum aduerſarij Syracuſij Damoxeni rogatu, poſt primum iſtum ex conuentione à feriendo ceſſauerat, Argiui mortuo victoriam, poſt pulſum arena Damoxenum, Et ſtatuam honoris ergò, in Apollinis Lycij fano, Pauſanię hoc enarrantis temporibus poſitam decreuerint, ἐοικὸς δὲ καὶ ἀργείους οἶδα (inquit ille *Arcadicis fol.* 214. poſt expoſitam Arrachionis victoriam & mortui coronam) ἐπὶ κρεύγᾳ πάντας ἐπιδαμνίῳ πύκτῃ. καὶ γὰρ ἀργεῖοι τεθνεῶτι ἔδωκαν τῷ Κρεύγᾳ, τῶν Νεμείων τὸν στέφανον. ὅτι ὁ πρὸς αὐτὸν μαχόμενος δαμόξενος Συρακούσιος παρέβη τὰ ὡμολογημένα σφίσιν ἐς ἀλλήλους· ἐφέξειν μὲν γὰρ ἔμελλεν ἑσπέρα πυκτεύουσιν αὐτοῖς: συνέθεντο δὲ ἐς ἐπήκοον ἀνὰ μέρος τὸν ἕτερον ὑποσχεῖν αὐτῶν τοῦ ἑτέρῳ πληγήν, & cæt. τότε οὖν μὲν τὴν πληγὴν ἀφῆκεν ἐς τοῦ δαμοξένου τὴν κεφαλήν. ὁ δὲ ἀνασχεῖν τὴν χεῖρα ὁ δαμόξενος ἐκέλευσε τὸν Κρεύγαν. ἀνασχόντος δὲ παίει τοῖς δακτύλοις ὀρθοῖς τὴν πλευράν. ὑπὸ δὲ ἀκμῆς τε τῶν ὀνύχων καὶ βίας τῆς πληγῆς, τὴν χεῖρα εἰς τὸ ἐντὸς καθεὶς, ἐπιλαβόμενος τῶν σπλάγχνων, ἐς τὸ ἐκτὸς ἕλκων ἀπέρρηξε: καὶ ὁ μὲν τὴν ψυχὴν αὐτίκα ὁ Κρεύγας ἀφίησιν. οἱ δὲ ἀργεῖοι, τὸν δαμόξενον ἅτε τὰ συγκείμενα ὑπερβάντα, καὶ ἀντὶ μιᾶς κεχρημένον πολλαῖς ἐς τὸν ἀντίπαλον ταῖς πληγαῖς, ἐξελαύνουσιν. τῷ Κρεύγᾳ δὲ τὴν νίκην τεθνεῶτι ἔδωκαν: καὶ ἐποιήσαντο εἰκόνα ἐν ἄργει. καὶ ἐς ἐμὲ ἔκειτο ἐν τοῦ Ἀπόλλωνος τοῦ λυκείου. At miror ipſe, impunè abiiſſe Damoxenum, nec ſaltem pecunia mulctatum ab hellanodicis Argiuis, qui ei præerant certamini: contra cuius leges non poterat non videri factum, quod aduerſus conuentionem Damoxenus Creugam ipſi nimis credulum dolo, ac velut ex inſidiis oppreſſum examinauerat.

[a] Eraſm. in Chil. cent. 5. prouerb. 79. Citra puluerem.

[b] Vbi περὶ τοῦ ἀπαυδᾶν τῷ ἀπαγορεύειν.

Iuſiurandum de obſeruatis legibus athleticis præſtitum ab athletis. Item alterum ab Hellanodicis de iuſta, ſyncera & ſecreta iudicatione. Integritas Hellanodicarum ſimplicitati coniuncta. Commendatitiæ agoniſtarum ad ipſos literæ poſt certamen demum reſignatæ. Scommata in Hellanodicas iactata è Plutarchi duobus locis, Herodoto item atque Diodoro. Plutarchus adhibito Pauſania caſtigatus Hellanodicarum poteſtas ac munus. A quorum vno relata Hieronicarum & ludorum præſidis in commentarium publicum nomina è Pauſania Strabone, Arriano, & vetuſtis marmoribus notato Strabonis interprete. Grammateia ſeu tabularia gymnaſijs adiuncta. Ἀναγραφαί. *Olympiadis deſignationi, victoriis plerunque adſcriptum ab hiſtoricis nomen. Quando tempus ab Olympiadibus cœptum ſupputari & qua tempeſtate anni quóve interuallo temporis Olympia celebrata ad marginem. Gymnaſticon Philoſtrati.*

Cap. XXIII.

Rurſum quod coronam non aliter vnicuipiam athletarum, qui ad certamen prodirent, datam, immò ne ad dimicandum quidem intromiſſum aliquem in ſcamma diximus, niſi de obſeruata omni agonis

conſuetudine priſcóque ordine ab ipſo conſtaret: quam ad rem explorationi, atque probationi athletarum illi, (de qua tot verba iſto libro fecimus, vt operam non luſerimus tamen) locus fuerit. Ad fidem huius rei faciendam, iuſiurandum olim adhibitum reperio: quod athletæ, ipſorúmque parentes fratres, & gymnaſtæ quoque ad Iouis ex eo facto nominati Horcij, vtráque manu fulmen gerentis in Senatu Elæo ſtatuam præſtarent: Et quidem ita, non tãtùm per ſe, ſuóſque, parentem fratrem gymnaſtam, nihil factum dolo malo aduerſus inſtitutum, morémque certaminis Olympici, Verùm etiam per decem admodum menſes continuos omnem exercitationis athleticæ ordinem hactenus obſeruatum eſſe. Sic enim Pauſanias[a] Eliacis, vbi de ſigno Iouis, ὁ δὲ ἐν βουλευτηρίῳ πάντων ὁπόσα ἀγάλματα Διὸς μάλιστα ἐς ἔκπληξιν ἀδίκων ἀνδρῶν πεποίηται, ἐπίκλησις μὲν ὅρκιος ἐστὶν αὐτῷ. ἔχει δὲ ἐν ἑκατέρᾳ κεραυνὸν χειρί. ἐπὶ τούτῳ καθέστηκε τοῖς ἀθληταῖς καὶ πατράσιν αὐτῶν καὶ ἀδελφοῖς: ἔτι δὲ γυμνασταῖς ἐπὶ κάπρου κατόμνυσθαι τομίων, μηδὲν ἐς τὸν Ὀλυμπίων ἀγῶνα ἔσεσθαι παρ' αὐτῶν κακούργημα· οἱ δὲ ἄνδρες οἱ ἀθληταὶ, καὶ τόδε ἔτι προσκατόμνυνται, δέκα ἐφεξῆς μηνῶν ἀπηκριβῶσθαι σφίσι τὰ πάντα ἐς ἄσκησιν. Adiicit deinde hoc quoque, de iureiurando quod ab Hellanodicis[b] ibidem præſtari conſueuerat: ſecũdum iuris ac iuſtitiæ tenorem, nec pecuniæ vllius ergo à ſe iudicatum iri: ὀμνύουσι δὲ καὶ ὅσοι τοὺς παῖδας ἢ τῶν ἵππων τῶν ἀγωνιζομένων τοὺς πώλους κρίνουσιν ἐπὶ δικαίῳ καὶ ἄνευ δώρων πεποιῆσθαι κρίσιν, καὶ τὰ ἐς τὸν δοκιμαζόμενον δὲ καὶ μὴ φυλάξειν· καὶ ταῦτα ἐν ἀπορρήτῳ. à quo iureiurando neutiquam abhorret illud, quod ſeptem viri, Toloſanorũ circa poëticam agonum iudices, Manutentorum vocabulo deſignati, ſolent in ipſo ſui muneris introitu exhibere: quemadmodum agonalibus aut agoniſticis legibus à Guil. Molinerio iuriſconſulto & agonum Cancellario conſilium præbente Bartholomeo Marco iuriſdoctore, illorum ſeptem virorum iuſſu ad annum CIↃ. CCC. XLVIII. compoſitis promulgatis libroque commentarij (quo de actum eſt anteà) publici ſecundo comprehenſis in hęc verba vernacula, quæ tanto mihi vehementius placent, quanto ſimplicitatem illam antiquam ſapiunt ac redolent, *Que caſcus en lo commenſamen de ſa receptio iure, que per amor, fauor, odi, rancor, temor, prets, pregarias no eſtara que el amlos autres ſos compaignos no iuciebe è lealment e que tendra ſecret lo iuciamen, tro que ſia publicat lo iorn que ioia ſe dara: e que non impugnara ans tendra per fait ſo que la maior partida de ſos compagnos voldra tendra è iuciara e que en aqueſt iuciamen no gardara eſtat condicio, paubriera, rictat indignitat de perſona, ſi no en les caſes ios eſcriuth, mas ſolamen maniera de trobar e de ben dictar tenen e gardan las noſtras preſens leis à bona fe e al miels que poira* &c. quæ ſequuntur.

Et ſanè non mediocrem ſibi laudem Elæi Hellanodicæ illi ob ius apud Olympiam vno die totius quinquennij ſumma iuſtitia & æquitate, in illo conuentu adminiſtratum antiquitus quæſierant quamuis eas eleuaſſe quod potuit Agis Lacedæmoniorum Rex, à Plutarcho[c] memoretur alicubi, ſic ferè, ἐπαινούντων δέ τινων Ἠλείους ὅτι δικαιότατοι εἰσι περὶ τὸν ἀγῶνα τῶν Ὀλυμπίων, καὶ τί μέγα (εἶπεν) ἢ θαυμαστὸν ποιοῦσιν εἰ ἐν ἔτεσι πέντε μιᾷ μόνον ἡμέρᾳ δικαιοσύνῃ χρῶνται, quorum tantam fuiſſe integritatem atque adeò ſimplicitatem, ſed ſine vllo tamen ipſorum periculo, ferunt: vt eorum qui athletas Olympiæ decertaturos mitterent, commendatitias literas

[a] Eliac. fol. 135. Ald. libri. De Iouis Olympij ſigno ſcripſi lib. 1. c. 5. ſub init. ad marg. & lib. 2. cap. 27.

[b] De quib. videſis quæ ſcripſi lib. 1. ſub init. cap. 19. & 3. cap. proximo.

[c] Apophth. Lacon. f. 381. Steph. exẽpl. & in vita Lycurgi fo. 95. vbi Ἆγις δὲ ἐπαινούντων τινῶν τοὺς Ἠλείους ὡς καλῶς τὰ Ὀλύμπια καὶ δικαίως ἄγοντας. Καὶ τί μέγα ἔφη Ἠλεῖοι ποιοῦνται δι' ἐτῶν πέντε ἡμέρᾳ μιᾷ χρώμενοι τῇ δικαιοσύνῃ.

literas ne aperirent quidem,non modò non legerēt, antequam aut certamen finitum foret, aut ipſi quidem certè ſui periculum feciſſent id quod vnus me docuit Chryſoſtomus Dio [a],ſic admodum ſcribens,ἀλλὰ ἐκείνους γέγραφασι μηδὲ τὰς ἐπιστολὰς λύειν ἃς ἂν γράψωσι τῶν ἀθλητῶν τινὰ συνιστάντες· πρὶν ἢ ἀγωνίσηται, καὶ τοῦτο οὐδένα πώποτε αὐτοῖς ἤνεγκε κίνδυνον, Tales illæ Epiſcoporum ſeu prælatorum literæ quæ ſubditis præcedenti examine probatis paſſim tribuuntur vt ab aliis Epiſcopis aut prælatis clericali charactere inſigniri, & ad ſacros etiam preſbyteratus ordines promoueri poſſint, quas ipſas commendatitias tum aliis vetuſtorum Synodorum canonibus:tum vero decreto concilij Tridentini[b]nominatas ſcimus.Græci[c]συστατικὰς nuncupant exemplo & imitatione D. Pauli qui ad Corinthios *epiſt.2.cap.3.in princip.* ſcribens hoc ea ſignificatione vocabulum vſurpauit vbi ſic eſt ἀρχόμεθα πάλιν ἑαυτοὺς συνιστάνειν εἰ μὴ χρῄζομεν ὥς τινες συστατικῶν ἐπιστολῶν πρὸς ἡμᾶς ἢ ἐξ ὑμῶν συστατικῶν. Tales formatæ literæ, quæ conſecrato in epiſcopum poſt benedictionem à domino Pontifice ſimul cum ſacrata oblatione integra cùm ad communicandum venerit, porriguntur: quibus ex ordine Romano[d], mandatur clero & plebi, electionem comprobatam & conſecratum ſacerdotem iuxta illum Sanctę Synodi canonem,quo cautum,Epiſcopum ſine formata ſuſcipi non debere, ne obſcura aut dubia nota ordinationis incurrat.Ideóque formatæ, ſubſcriptionem epiſcoporum qui ordinationi adfuerunt adiici,ordine illo Romano comprehenſum eſt.

¶ Optimè igitur agonas illos curaſſe, atque ordinaſſe crediti Elæi. Sed in anno ſemel tantùm,aut vno aliquo die, Quamobrem vt ab Agide perſtrictos cauillo diximus, ita hoc quoque Stratonici cuiuſdam Scommate iocoſo,ac faceto tactos tanquàm rebus non vſque adeò laudabilibus aut difficilibus eſſent occupati:cùm iuberet,(ſicuti Plutarchus *Lycurgo ad finem in pag.*107.retulit)ac veluti lata lege ſtatueret, ἀθηναίους ἄγειν μυστήρια καὶ πομπὰς ἠλείους δὲ ἀγωνοθετεῖν ὡς κάλλιστα τοῦτο ποιοῦντας. λακεδαιμονίους δ᾽ ἂν ἁμαρτάνωσιν οὗτοι, δέρεσθαι. καὶ τοῦτο μὲν εἴρηται χάριν τοῦ γελοίου. ab Ægyptiis pariter dicto perſtrictos Elæorum ad Pſammin Ægyptiorum Regem legatos, ſuorum in hoc adminiſtrando certamine iuſtitiam, atque integritatem commendantes, Herodotus *Euterpe fol.* 97.*lib.*2.narrat:cùm hos illi non aliter poſſe ſine ſuſpicione gratię atque adeò iniuriæ, vel cum aliqua iuſtitiæ laude præmia tribuere ſuis æquè, ac peregrinis, hoc eſt è cætera Græcia oriundis dicerent: quin potius à certamine Olympico Elæos omnes eſſe remouendos, vt extranei duntaxat præmiis donarentur: οἱ δὲ βουλευσάμενοι (ait de Ægyptiis) ἐπειρώτων τοὺς ἠλείους εἴ σφισι οἱ πολιῆται ἐναγωνίζονται. οἱ δὲ ἔφασαν, καὶ σφέων καὶ ἄλλων ἑλλήνων ὁμοίως τῷ βουλομένῳ ἐξεῖναι ἀγωνίζεσθαι. οἱ δὲ αἰγύπτιοι ἔφασαν σφέας οὕτω τιθέντας, παντὸς τοῦ δικαίου ἡμαρτηκέναι· οὐδεμίην γὰρ εἶναι μηχανὴν ὅκως οὐ τῷ ἀστῷ ἀγωνιζομένῳ προσθήσονται ἀδικέοντες τὸν ξεῖνον. ἀλλὰ εἰ δὴ βούλονται δικαίως τιθέναι, καὶ τούτου εἵνεκα ἀπικοίατο ἐς αἴγυπτον. ξείνοισι ἀγωνιστῇσι ἐκέλευον τὸν ἀγῶνα τιθέναι, ἠλείων δὲ μηδενὶ ἐξεῖναι ἀγωνίζεσθαι. ταῦτα μὲν αἰγύπτιοι ἠλείοισι ὑπεθήκαντο. quod Ægyptiis Herodotus dictum,id ipſorum Regi Amaſidi vtique(non,de quo ille Pſammidi)Diodorus[e]tribuit:ſic ferè ſcribens,φασὶ δὲ καὶ τοὺς ἠλείους σπουδάζοντας περὶ τὸν ὀλυμπιακὸν ἀγῶνα πρεσβευτὰς ἀποστεῖλαι πρὸς αὐτὸν ἐρωτήσοντας πῶς ἂν γένοιτο δικαιότατος. τὸν δ᾽ εἰπεῖν, ἐὰν μηδεὶς

a Rhodiaco fo.233. pag.2. Ald.libr.

b Seſſione 14.in decreto de reformat. cap.2.& 3.Di miſſorias & reuerendas etiam nuncupatas ſcito eiuſdem concilij ſeſſio.7. Decreto de reformat. cap.10.

c Synodi Chalced.can. 10.cuius init. πάντας.& Sardicen. Synodi can.9. Nā περὶ τῶν κανονικῶν εἰρηνικῶν. in Antioch. Synodo can. 10.Laodicen. can.41.Chalced.can.11. De cōmendatitiis huiuſmodi literis mentio in capitulario Karoli magni lib. 1. cap. 3. lib.6 cap.130. fo.197.pag.2. & lib.7. cap. 195.fo.294. pag.2 Itē hiſtor. tripart. lib.6. cap.29. fo.429. è Sozomeno.

d In ordine Romano de offic. diuin. fol. 102. Colon. edit. ann.1568.

e Diodo. Sicul. lib.1. biblioth.ſect.2. fo.60. vbi de Amaſide.

ἠλεῖος ἀγωνίζεται. Sed quidquid viſum Ægyptiis, aut Lacedæmoniis contrà fuerit, ſummam de iuſtitia Hellanodicarum, opinionem cæterorum Græcorum fuiſſe conſtat. Ab iis Athenienſis Xenophon Athenis eiectus cùm ipſi Scilluntem Lacedæmonij contuliſſent, in Senatu Olympico abſolutus, cauſa capitis dicta, veniáque impetrata, inibi permanſit ad vitæ ſupremum exitum: hoc narrat Pauſanias *Eliacôn* 1. *fo*. 119. *Ald. edit.* ſic ferè, οἱ δὲ ἠλείων ἐξηγηταὶ κομίζεσθαί τε αὖθις σκιλλοῦντα ἠλείους: ἔλεγον καὶ ξενοφῶντα ὅτι ἔλαβε παρὰ λακεδαιμονίων τὴν γῆν, κριθῆναι μὲν ἐν τῇ ὀλυμπιακῇ βουλῇ. τυχόντα δὲ παρὰ ἠλείων συγγνώμης, ἀδεῶς ἐν σκιλλοῦντι οἰκῆσαι. Ad eos olim Hyperides miſſus, vt Callippum athletam oratione defenderet, qui reus delatus erat corrupti Olympiaci certaminis, & victor abſceſſit: quod ipſum à Plutarcho[a] traditur in hæc verba, ἐπέμφθη δὲ καὶ πρὸς ἠλείους ἀπολογησόμενος ὑπὲρ καλλίππου τοῦ ἀθλητοῦ ἔχοντος αἰτίαν φθεῖραι τὸν ἀγῶνα καὶ ἐνίκησε: cuius rei Pauſanias *Eliacôn* 1. *fo*. 132. quoque meminit his ferè verbis, ex quibus apud Plutarchum pro ἐνίκησε, reponendm ἐνικήθη videatur. Etenim neque voluiſſe rogatos ab Athenienſibus Elæos mulctam Callippo remittere: & cùm non depenſa mulcta Olympicis ludis abſtinerent Athenienſes oraculo Pythio iuſſos eam exſoluere, ex qua Ioui ſex ſigna, ſiue ſimulachra cum inſcriptionibus poſita fuerint: nam vbi περὶ ἀθηναίου καλλίππου ἀθλήσαντος. πένταθλον, ὅν φασιν ἐξωνήσασθαι τοὺς ἀνταγωνιουμένους χρήμασι, quod circa centeſimam, ac duodecimam Olympiadem eueniſſe ſcribit: adiicitur ſtatim, ἐπιβληθείσης δὲ τῷ καλλίππῳ καὶ τοῖς ἀνταγωνισαμένοις ζημίας ὑπὸ ἠλείων, ἀποστέλλουσιν ὑπερείδην ἀθηναῖοι πείσοντα ἠλείους ἀφεῖναί σφισι τὴν ζημίαν. ἀπειπόντων δὲ ἠλείων τὴν χάριν & cætera. ex quibus (ni fallor) aperta mendi apud Plutarchum caſtigandi ratio: & ex eo, quod de Athenienſibus reddito à Pythia oraculo additum, σφίσιν ὁ θεὸς ἐν δελφοῖς οὐ πρότερον ἔφησεν ὑπὲρ οὐδενὸς χρήσειν, πρὶν ἢ τὴν ζημίαν ἀποδοῖεν ἠλείοις οὕτω δὴ ἀποδοῦσι τῶν, ἐποιήθη τῷ δὴ ἀγάλματα ἐξ μὲν καὶ ταῦτα γέγραπται δὲ ἐπ' αὐτοῖς ἐλεγεῖα & cæt.

a Plutar. in vitis decem Rhetorū in hyperide ad finem in fo. 1561.

¶ Hellanodicarum ſanè iudicio, vt multas, & caſtigationes verberum inflictas, ita coronas & cætera victoriæ præmia fuiſſe attributa, & poſt peractum certamen ad ipſos prætereà iri ab athletis ſolitum ſuperiore libro *cap*. 27. de palma & corona differens, docente hoc Æliano tradidi, cuius ipſius verba libri huius initio (cùm de athletarum ſagina & ſomnum, varióſque morbos adferente ac ingenerante repletione agerem) exhibuiſſe me recordor. Quod autem ait Ariſtoteles *Problem. ſect.* 30. *quæſt.* 11. ἐπὶ τῶν γυμνικῶν ἀγώνων ἅπαντας ἐστι κρῖναι, τῇ ὄψει μόνῃ θεασάμενον, non hoc ſignificat, quemlibet è populo iudicem eſſe de athletis, ipſáque tribuere præmia potuiſſe, tanquàm eius rei facultas, penes populum, non penes hellanodicas fuerit, ſed iſtud potiùs, rem agonum non vſque adeò fuiſſe difficilem, quin cùm oculis omnium pateret, de victoria cuius illa eſſet, ſtatuere quilibet per ſe potuerit. Et ſimiliter quod Elæos eſſe principes, ductoréſque Olympici conuentus, inſpectores, ac directores operum & ſermonū in ipſo habitorum ait Chryſoſtomus Dio[b]: de Hellanodicis ac brabeutis, ipſiſque agonothetis interpretor, quo loco, ὦ παῖδες ἠλείων ὑμεῖς γὰρ ἄρχοντες καὶ ἡγεμόνες τῆς δὲ τῆς πανηγύρεως, ἔφοροί τε καὶ ἐπίσκοποι τῶν ἐνθάδε ἔργων καὶ λόγων ἢ δεῖ θεατὰς εἶναι μόνον τοὺς ἐνθάδε ἥκοντας: τῶν δὲ ἄλλων δηλονότι παγκάλων καὶ σφόδρα ἐνδόξων θεαμάτων, καὶ δὲ μάλιστα

b In olympica orat. ἢ περὶ τῆς πρώτης τοῦ θεοῦ ἐννοίας, 12. fol. 135 pag. 2. Aldini lib.

μάλιστα τῆς τοῦ θεοῦ θρησκείας, καὶ τῷ ὄντι μακαρίας εἰκόνος & cætera quæ ad iconem Iouis Olympici pertinentia, non retuliſſe, me quidem, ſed quo reperiri loco poſſent, indicaſſe me ſuperiùs alicubi [a] recordor. Brabeutarum quinetiam iudicium de antagoniſtarum victoria fuiſſe, nec præmia dumtaxat victori tribuiſſe vt agonothetas, Dionyſij verbis prolatis libro primo *cap*.23. *eiuſdem libri*, docui: quos ipſos ex Hellanodicarum collegio lectos veriſimile arbitror, οὓς βραβεύειν τοῦ θεοῦ τὸν ἀγῶνα δικαστὰς ait Olympiaco ſermone Dio Chryſoſtomus, *fo*.141. In his autem vnum aliquem fuiſſe, qui in grammateium archîum, ſiue commentarium hieronicarum nomina referret (quod in muſicis Palladiæ noſtræ Toloſæ agonibus, Commentarienſis, ſiue actuarij munus eſt, accedente iuſſu Æſymnetæ ſiue Cancellarij) Pauſanias *Eliacôn* 2. *fo*.145. me docuit: quo loco de Euamonida Elæo, qui apud Olympiam & Nemæam lucta pueros vicit, ac deinde in hellanodicam euaſit, γενόμενος δὲ ἑλλανοδίκης ἔγραψε καὶ ἐπὶ τὰ ὀνόματα ἐν Ὀλυμπίᾳ τῶν νενικηκότων. Atque huc pertinere iſta cenſeo: in primis quod Iſidorus Hiſpalenſis *lib*.1.*cap*.10. *de notis ſententiarum*, in libris originum, paragraphum hac nota ¶ poni ait, ad ſeparandas res, à rebus quæ in connexu concurrunt, quemadmodum in Catalogo loca à locis, & regiones à regionibus: in agone prȩmia à prȩmiis, certamina à diuerſis certaminibus ſeparantur: & quod Xyſticis Herculaneis hieronicis conceſſum locum, in quo de ſuis rebus conſulerent, literáſque communes & ſacra, ſeu potiùs deorum ſigna reponerent, thermis ſiue balneis principalibus adiunctum ex vetuſtis inſcriptionibus addidici.

[a] Lib.1. huius Agoniſtici cap. 5. ſub init. ad marg.

Denique quod gymnaſiis adiuncta grammateia ſiue tabularia legitur eo Athenæi loco, è quinto Deipnoſophiſtarum, quem poſteà *cap*.27. *&* 28. de hebeteriis agens adhibitis earum inſcriptionum, quas dixi, verbis proferam: Nec tantùm eius qui viciſſet, ſed & agonothetæ vel ſacerdotis prouincialis ludorum curatoris [b] atque gymnaſiarchȩ nomen in commentarios illos publicos redigi ſolitum, à grammateo ſiue ſcriba illo: ſiue is hellanodica fuit, ſiue etiam hellanodica ſcripſiſſe à Pauſania dicitur ſcilicet, cuius iuſſu alius id munus exequeretur, quod veriſimilius arbitror. De nomine ludorum curatoris, ſiue agonothetæ in cōmentarios agonum publicos relato, accipiendum cenſeo, quod cùm Phidon Argiuus præſtantiſſimus princeps ab Hercule decimo omnia quȩ ille peregerat, procuranda itidem ſibi duxiſſet certamina, & in his olympicum, Elæi tamen opē ferentibus lacedæmoniis, adeò iſtam ipſius ἀγωνοθεσίαν (certaminis videlicet olympici adminiſtrationem) actis & commentariis publicis non eſſe mandandam (ne probaſſe viderentur) iudicarint, vt vel hac etiam de cauſa ſibi arma ſumenda eſſe decreuerint. Qua de re Strabonis [c] hæc eſſe verba commemini, καὶ τοὺς ἀγῶνας, ἀξιοῦν τιθέναι αὐτὸν, οὓς ἐκεῖνος ἔθηκε: τούτων δὲ εἶναι καὶ τὸν ὀλυμπιακόν· καὶ δὴ βιασάμενον, ἐπελθόντα θεῖναι αὐτὸν οὔτε τῶν ἠλείων ἐχόντων ὅπλα, ὥστε κωλύειν, διὰ τὴν εἰρήνην: τῶν τε ἄλλων κρατουμένων τῇ δυναστείᾳ· οὐ μὴν τούς γε ἠλείους ἀναγράψαι τὴν θέσιν ταύτην, ἀλλὰ καὶ ὅπλα κτήσασθαι. διὰ ταῦτα καὶ ἀρξαμένους ἐπικουρεῖν σφίσιν αὐτοῖς: συμπράττειν δὲ καὶ λακεδαιμονίους. vbi expēdenda illa moneo, οὐ μὴν τούς γε ἠλείους ἀναγράψαι τὴν θέσιν ταύτην: quibus id oſtenditur à Strabone, noluiſſe ſcilicet Elæos in acta referre Phidoniam Olympici

[b] De quo ſcripſi lib. 1. agoniſtici huius, & item lib.3. Semeſt. cap.1. ad fin.

[c] Libro 8. Geogr. fo.413 vbi de Elide & Olympicis agonibus.

agonis procurationem: quod fruſtrà optimus hiſtoricus mandaſſet literis, niſi vt referretur, hoc fuiſſet Eleis hellanodicis in more poſitum. Nã quod illa verba Xylander his Latinis reddidit, Elæi autem non retulerunt in tabulas iſtam certaminis inſcriptionem, non concoquo: & adminiſtrationem procurationémve, aut quid ſimile vocabulo θέσεως (tãquam διαθέσεως δηλαδή, vt è Diodori, qui non ita multo pòſt ſubiicietur, loco apparet, vnde agonothetæ, athlothetæ appellati ſunt) ſignificari ſentio.

Pertinet etiam ad illam in publicis agonum commẽtariis inſcriptionem agonothetarum nominis, de qua loquimur, quod de agonothetæ ſacerdotis (ſic enim accipio, non ignorans quemadmodũ alij[a] explicent) relato in acta nomine à commentarienſibus loquentium ſermones perſcribentibus apud Nicopolim (vbi ludos triplices quinquennales fuiſſe, inferiùs *cap.*26. dicemus) ita Epictetus ille apud Arrianum, *lib.*1. *de ſermo. Epicteti cap.*19. σήμερόν τις ὑπὲρ ἱεροσυνῆς ἐλάλει μοι τοῦ Αὐγούστου, λέγω αὐτῷ, ἄνθρωπε ἄφες τὸ πρᾶγμα: δαπανήσεις πολλὰ εἰς οὐδὲν: ἀλλ' οἱ τὰς φωνάς, φησὶ, γράφοντες γράψουσι τὸ ἐμὸν ὄνομα. μή τι οὖν σὺ τοῖς ἀναγινώσκουσι λέγεις παρὼν, ἐμὲ γεγράφασιν. &c. Poſtremò ad iſtam inſcriptionem nominis, vt agonothetarum, ita gymnaſiarchorum idem penè munus adminiſtrantium, referri poſſe arbitror, quod gymnaſiarchi Batonis coronas aureas in albo continendas gymnaſij memoriæ gratia decreto illo Græco columella marmorea Romæ in Muſæo Card. Carpenſis anno ∞. D. XI. in portu Anconitano reperta, & cùm à Smetio[b] tùm à Fuluio Vrſino[c] publicata comprehenſum, atque maiuſculis literis exaratum in hæc verba: ἀνθ' ὧν τὸ κοινὸν εὐδοκιμήσαντα ἐστεφάνωσεν αὐτὸν, ἐπὶ τὰ προειρημένα ἔτη δύο, θαλλοῦ στεφάνῳ. καὶ τὴν περὶ τούτων ἀναγραφὴν, ὑπομνήματος χάριν, εἰς τὸ γυμνάσιον κατακεχώρικεν φιλοτιμίας ἕνεκεν, καὶ τῆς λοιπῆς ἐπιμελείας, ἧς ἔχων διετέλεσεν εἰς αὐτούς: Et poſteà. δέδοχθαι δὲ τὸ νῦν ἐπαινέσαι τε αὐτὸν ἐπὶ τούτοις καὶ προσεπιστεφανῶσαι πάλιν χρυσῷ στεφάνῳ, καὶ τοὺς μὲν χρυσοῦς στεφάνους εἰς λευκώματα χωρῆσαι, τὸ δὲ δόγμα τὸ δὲ ἀναγράψαι εἰς στήλην λιθίνην, καὶ ἀναθεῖναι ἐν τῷ ἐπιφανεστάτῳ τόπῳ τοῦ γυμνασίου. Vbi verbum ἀναγράψαι agnoſcere perplacet, quod apud Strabonem ea ipſa de re agentem extat, illo quem antè perſcripſi loco: & apud Diodorum Siculum[d] eiuſdem quæ à Strabone allata hiſtoriæ, finem his verbis concludentem: τέλος πισάται νικήσαντες ἔθηκαν τὸν ἀγῶνα, καὶ τὴν ὀλυμπιάδα ταύτην ὕστερον οὐκ ἀνέγραψαν ἠλεῖοι, διὰ τὸ δοκεῖν βίᾳ καὶ ἀδίκως διατεθεῖναι: quæ libro primo *ca.*19. cum reliquis in rem aliam attuliſſe me recordor. Ex iis vero percipimus hoc quoque Olympiadum ordinem, numerúmque in publicos agonis Olympici commentarios, non minus quam victorum & agonothetarum ſiue certaminis præſidum nomen referri moris fuiſſe. Quamobrem ab optimis quibuſque[e], rerũ præſertim græcarũ, hiſtoricis deſignationi Olympiadis nomẽ eius qui ſtadio viciſſet[f] (quãuis nonnunquã omiſſum breuitatis gratia, vel memoriæ vitiũ videre eſt) paſſim adpoſitũ, adiuncta etiã patriæ appellatione reperies, ex more illo (vt arbitror) vetuſto dignoſcendi ac citandi vt annos Argis à ſacerdotibus fœminis[g], ſic in

a Iuſtus Lipſius in commẽt. ad 1. annal. Taciti. f. 22. editionis Antuerp. anno 81.

b Inſcriptio. antiqu. in officina Plantiniana editarum anno 1588. ordine 2. fo. 42.

c Poſt comment. Antonij Auguſt. de Legibus Fuluij Vrſini notis præpoſita num. 30.

d Lib. 15. biblioth. f. 497 ἀπογράψαι autem ad relationem agoniſtarum nominis in albũ pertinet: de quo dictũ eſt ſuprà cap. 16. huius lib. De Piſatarũ verò & Elæorum inter ſe pugna de qua Diodorus videſis Pauſaniam lib. 1. Eliacôn fol. 117. & fo. 119. & lib. 2. fol. 141. vbi eandem hiſtoriã perſtringens de qua Strabonis & Diodori verba protuli, ſimiliter ſcribit τὴν τεταρτην δὲ ὀλυμπιάδα ἐπὶ ταῖς ἑκατὸν & c. οὐκ ἀνέγραψαν οἱ ἠλεῖοι διότι μὴ αὐτοὶ τὸν ἀγῶνα ἀλλὰ πισαῖοι καὶ ἀρκάδες ἔθεσαν αὐτ' αὐτῶν.

e Pauſan. Eliac. fol. 172. Vvech. edit. Diodoro Siculo & Dionyſ. Halicarnaſſeo locis illis quos indicaui libro ſuperiore ad extremum capitis quinti & decimi.

f Immo illius quoque qui ſuperatus foret vt oſtendi in dicto cap. 15. lib. ſuper.

g Vide Thucyd. init. lib. 2. fol. 48. & ibi ſcholia.

ſic in cætera Græcia Olympiadas[a] in communi etiam ſermone, non tam ex earum ordine ac numero, quàm è victorum, ſiue hieronicarum nomine, & quidem eorum qui ſtadio viciſſent. Quid igitur? ſoline ſtadiodromi, aut prima, & præcipua tulêre præ agoniſtis reliquis & potiſſimùm præ hippotrophis & Circenſium equorum exhibitoribus à me ad extremum libri primi celebratis, præmia? an & ſi ſecunda vel tertia, prout eos eſſe commeritos Hellanodicæ iudicabant, hoc tamen præcipui iuris habuêre, tum vt qui citarentur primi ad certamen[b], renunciarentur itidem primi inter victores reliquos honoris ergo: tum etiam (id quod ex eo ſequitur) eſſent veluti magiſtratus[c] quidam Athenis & tanquam ipſi ſacrorum præſides agonum Dij (quod à Dionyſio Halicarnaſſeo[d] epitheton iis tribuitur) ἐπώνυμοι nempe vt ab ipſis nomen Olympiades quemadmodum Romæ olim anni à Conſulibus acciperent, propter veterem ſcilicet cœptæ à curſu primum ſtadiali (quo ſolo diu conſtiterit, ſicuti[e] ſuperiùs admonui, cæteris agonibus longe pôſt additis) Olympicæ celebritatis memoriam? Etenim vt νικῆσαι ςάδιον viciſſe ſtadio alios quàm curſores (quocumque agonis genere decertaſſent) apud hiſtoricos interpretemur, ferendi fortaſſe nemini eſſe videamur. Amplio, nondum liquet: In hiſce interim tenebris, illud ſequendum potius duco, quod paulo antè protuli. Neque in contrarium mouet, quod Thucydides alicubi *lib.5.fo.182. edition. Stephan.* à pancratio tempus deſignat, non à ſtadio: ſic admodum ſcribens, ὀλύμπια δ᾽ ἐγένετο τοῦ θέρους τούτου, οἷς ἀνδροσθένης ἀρκὰς παγκράτιον τὸ πρῶτον ἐνίκα. καὶ λακεδαιμόνιοι τοῦ ἱεροῦ ὑπὸ ἠλείων εἴρχθησαν, ὥστε μὴ θύειν μηδ᾽ ἀγωνίζεσθαι. Non enim hoc loco ea mẽs hiſtorico, vt Olympiadem notet ſolito more, ſed ex eo quod recenter Olympicis agonibus adiunctum certaminis genus fuerat, pancratium ſcilicet: quod ſecunda & trigeſima Olympiade receptum operam pancratiaſtis præbente Lygdami Syracuſio, nulla interim Androſthenis (de quo apud Thucydidem illo loco) mentione habita, Pauſanias *Eliacôn.1.fol.*120. retulit. his verbis, πέμπτῃ δὲ ἐπὶ ταῖς εἴκοσι κατεδέξαντο ἵππων τελείων δρόμον &c. ὀγδόῃ δὲ ἀπὸ ταύτης ὀλυμπιάδι, ἐδέξαντο παγκρατιαςήν τε ἄνδρα καὶ ἵππον κέλητα. ἵππος μὲν δὴ Κραννωνίου κρατίδα παρέφθη. τοὺς δὲ ἐπελθόντας ἐπὶ τὸ παγκράτιον ὁ λύγδαμις συγκατειργάσατο συρακούσιος. De quibus omnibus profectò certius quidpiam veriúſque, ac minore interim opera id ipſum protuliſſem, ſi Lemnij Philoſtrati doctiſſimi ſophiſtę illius, qui primus è tribus eiuſdem nominis atque

a De harum Olympiadũ vſum chronographia quadragenis poſt excidiũ Troianum & ſeptẽ vel octo annis recepto iuxta Diodor. Siculum lib. 1. & Clem. Alex. Stromat. lib. 1. Solinũ ca. 1. & alios. quãdo ludicrum Olympicũ ab Iphito renouatũ atq; illuſtratum: cuius origo Euſebio auctore annis XXV. illud excidiũ præceſſerat: Videſis Benedict. Pererium in commẽtar. de cõmunib. omn. rer. princip. lib. 4. qui eſt de antiquis philoſoph. c. 3. vbi etiam oſtendit Olympiades annoſque Olympicos initium habuiſſe ab æſtiuo ſolſtitio circa quod ludi Olympici celebrati, vt ſuperius monui huius libri, 6. cap. Principium autem Olympiadum exordia vrbis Romæ annis XXIV anteceſſiſſe: octauo anno regni Achaz regnantis in tribu Iuda: contra Iulij Africani & Euſebij in Chronicis opinionem. Poſt Olympiades quoniam quadriennio diligentiſſimè cuncta notabantur nullam temporum confuſionem extitiſſe iuxta Iul. African. in 3. annal. referẽte Euſebio in cap. 3. lib. 10. de præparat. Euang. & Iuſtino Martyre in parænet. ad gent. vt Varro apud Cenſorinum totum illud tempus quod Olympiades anteceſſit fabuloſum appellauerit D. Cyrillus catecheſi XII. fol. 89. Latinæ verſ. in temporis ad Chriſti aduentum pertinẽtis ſupputatione ſcribit Olympiadem apud Græcos vocari quod ſingulo quadriennio peracto certamen fieri ſoleret propter quatuor annorum curſum ſolis in quibus ſingulis annis tres horas adiiciens die quarto anno adderet. Cùm igitur quincta quaque æſtate apud Elidem ſiue Olympiã curules in cæteris agones celebrare mos foret Ionique Olympio mactare victimas, eámque præflueret ſiue præterlaberetur Alphæus: quamobrem Arethuſam in Sicilia, in quam ille amnis per intimos terræ canales velut abſorptus incurrebat, quincta quaque itidem æſtate per Olympia ſcriptum à Seneca lib. 3. natur. quæſt. cap. 26. purgamenta ejectaſſe: Inde opinio eſt (ait) Alphæon ex Achaia eo vſque penetrare & agere ſub mare curſum nec antequàm in Syracuſano littore emergere. Ideoque iis diebus quibus Olympia ſunt, victimarum ſtercus ſecundo traditum flumini illic redundare. De Alphæo & Arethuſa, Plinius cap. 103. lib. 2. natur. hiſt. Mela lib. 2 de ſitu orb. cap. 7 Solinus Polyhiſtor. cap. 11.

b Cap. 23 lib. 2. 5. & cap. 30. lib. 1. & vero hoc lib 3 cap 8.

c Qui ἄρχοντες dicti & annis dabant nomina: vt apud Dionyſ. Halic. atque Diod. Sicul. inter cæteros videas licet.

d ἐν τέχνῃ περὶ τῶν πανηγυρικῶν, to 33. vnde verba lib. 1. ſuperius protuli. e d cap. 23. lib. 2.

artis fuit, Neroníſque temporibus floruit, librum illum legere, aut è lõginquo ſaltem aſpicere contigiſſet, quem inſcripſerat *γυμναστικόν*: quando Suidas, ipſum ad ea quæ apud Olympiam peragerentur, atque adeò ad totam agonum Olympicorum rationẽ pertinuiſſe, in vita illius [a] auctor eſt. In tanto vetuſtatis ſitu, veritatis lucem ex iis quas dixi tenebris vt eruerem, déque agonibus ſacris omnia examuſſim vt traderem, non ſumpſi mihi, qui nec poſſe arbitrarer: ſatíſque habui, ſi veterum veſtigia, per libros qui ad meas perueniſſent manus, aſſiduè premens, quem permulta fugerent, quæ nemo vnus hodie valeat aſſequi, quod ipſe tamen odorando, coniiciendo, diuinañdo, non abſonum aut ineruditum vtcũque percepiſſe viderer, eius omnibus, quẽmadmodum bona fide ac perliberaliter; de noſtro tanquam demenſo aut peculio, ita ſine vlla præſtatione copiam facerem.

[a] Vbi eius libros enumerãs τοῦ γυμναστικοῦ ita cõmeminit, vt addat hoc, *ἔστι δὲ περὶ τῶν ἐν ὀλυμπίᾳ ἐπιτελουμένων*.

Prouocatio ab Hellanodicis ad Elæum ſiue Olympiacum Senatum. ab Amphictyonibus ad Agonothetam, ab hoc ad Romanum Imperatorem. Hellanodicæ per decem menſes à Nomophylacibus de officio ſuo admoniti, ad quos fortaſſe, itidem vt ad Senatum fuit prouocatio, ἀπάλαιστοι *motus. Hellanodicarum ſenior quiſque præibat.*

CAPVT XXIIII.

ILlud inſuper ex eiuſdem Pauſaniæ ſcriptis addidici, ab Hellanodicarum iudicio, ad Olympiacum ſiue Elæum ſenatũ prouocationem fuiſſe. Itaque cùm Eupolemus Eleus curſu in ſtadio aduerſus Leonem Ambraciotam decertaſſet, illique duo ex Hellanodicis, huic verò tertius victoriam decreuiſſet, dictum duobus diem à Leone apud Senatum mulctæ gratia: qua de re illius [b] auctoris hæc verba ſunt. *λέγεται δὲ ἐπὶ τῷ εὐπολέμῳ καὶ τάδε ὡς ἐφεστήκοιεν τρεῖς ἐπὶ τοῦ δρόμου τῷ πέρατι ἑλλανοδίκαι νικᾶν δὲ τῷ μὲν εὐπολέμῳ δύο ἐξ αὐτῶν δοῖεν ὁ τρίτος δὲ ἀμβρακιώτῃ λέοντι. καὶ ὡς χρημάτων καταδικάσαιτο ὁ λέων ἐπὶ τῆς ὀλυμπικῆς βουλῆς ἑκατέρου τῶν ἑλλανοδικῶν, οἱ νικᾶν τὸν εὐπόλεμον ἔγνωσαν.* ab Amphictionibus verò (quos numero triginta fuiſſe ſuis, atque adeò Adriani principis temporibus idem Pauſanias *Phocicis fo.*256. alibi memorat) ludorum Pythicorum iudicibus ad Agonothetam, ſiue athlothetam certaminis moderatorẽ fuit prouocatio, qui forſitan & ſine appellatione illorum iudicio intercedebat (quod magis puto) cùm æquum ipſi hoc eſſe videretur: ab hoc rurſum ad Romanum imperatorem poſtremis Reipub. Romanæ temporibus. Itaque cùm Clemens Byzantinus qui alioqui tragœdia præclarè acta victoriæ præmium meruerat, propterea tamen quia hoc circa id temporis incidiſſet quo Byzãtium à Romanis obſidebatur, ideò victoria exciderat Amphictyonum iudicio, hac ratione ſcilicet ne propter vnum hominem prædicaretur voce præconis atque coronaretur, ciuitas Romana, inimica nimirum ipſa & rebellis: Hippodromus tamen athlotheta tum quidem Amphictyonico certamini præfectus, victoriam nihilominùs Byzantio adiudicaſſet, illis valere iuſſis iudicibus, qui aduerſus iuſiurandum, iniuſtam ſententiam protuliſſent. Porrò autem alter auctor tragicus appellauit ad principem: in cuius conſiſtorio ex prouocatione Romæ Byzantium viciſſe laudato Hippodromi, & probato iudicio Philoſtratus [c] in hæc verba retulit, *κλήμης δὲ ὁ βυζάντιος τραγῳδίας*

[b] Pauſa. lib. 2. Eliacôn fo. 140. Ald. lib.

[c] Lib. 1. Sophiſtar. in Hippodromo.

δίας ὑποκειτὴς ἦν, οἷος οὕτω τις τὴν τέχνην. νικῶν δὲ κατὰ τοὺς χρόνους οὓς τὸ βυζάντιον ἐπολιορκεῖτο ἀπήει ἁμαρτάνων τῆς νίκης, ὡς μὴ δοκοίη δι᾽ ἑνὸς ἀνδρὸς κηρύττεσθαι πόλις ὅπλα ἐπὶ ῥωμαίους ἠρμένη. & cætera quæ ſuperiore tractatu retulimus: tum poſteà, ἀναπηδήσας δὲ ξὺν ὁρμῇ ὁ ἱππόδρομος οὗτοι μὲν εἶπεν ἐρρώσθων ἐπιορκοῦντές τε καὶ παραγινώσκοντες τοῦ δικαίου, ἐγὼ δὲ κλήμασι τὴν νικῶσαν δίδωμι· ἀφέντος δὲ θατέρου τὴν ὑποκειτὴν ἐπὶ τὸν βασιλέα ηὐδοκίμησε πάλιν ἡ τοῦ ἱπποδρόμου ψῆφος. καὶ γὰρ δὴ καὶ ἐπὶ τῆς ῥώμης ἐνίκα ὁ βυζάντιος. Hellanodicas profectò atque horum fortean exemplo itidem Amphictyonas antequàm eo fungerentur iudicum in agonibus luſtralibus munere, per decem totos menſes à nomophylacibus in Hellanodicæone admoneri de iis quæ ad agonas pertinerent, atque inſtitui ſolitos Pauſanias *lib.2.Eliacôn fo.*15.retulit, vt cum cætero ſenatu ad nomophylacas prouocaſſe ab Hellanodicis athletas, ſimile verò ſit, ἐν τούτῳ τῷ ἑλλανοδικαίων (ait ille) οἰκοῦσι δέκα ἐφεξῆς μῆνας οἱ αἱρεθέντες ἑλλανοδικεῖν καὶ ὑπὸ τῶν νομοφυλάκων, ὅσα ἐς τὸν ἀγῶνα σφᾶς δεῖ ποιεῖν διδάσκονται. Quod decem menſium tempus equidem ſatis breue atque anguſtum Hellanodicis ad diſcendum fuiſſe cenſeo: quippe qui de ſingulis athletarum moribus iudicare poſteà debuêre, cùm ipſis decernerent abdiceréntve victoriam, vtrùm eſſent ἀπάλαιστοι (quos Græci vocant) motus illi, an verò palæſtram quandam haberent, vt quicquid in vitando, cautè, aut in petendo vehementer fieret, atque adeò ad pugnam vtiliter, idem ad aſpectum etiam venuſtum eſſet: quod & ipſum Cicero quodam in loco[a] memorat: quamuis aliud in alio fuiſſe certaminis gymnici genere venuſtum, aut decens, aut contra deridiculum: ex Arriano & Epicteti enchiridio, à me tractatu ſuperiore obiter demonſtratum fuit. Athletas verò ſacris agonum diebus decertaturos coronarum gratia per triginta dierum ſpatium antequàm Olympiam accederent apud Elidem ipſam exerceri ſolitos, ſuperiùs auctore Philoſtrato admonuiſſe me recordor. Idem alio loco nos docet ſeniorem præire ordine, cæteros Hellanodicas ſubſequi, ſecundum ætatis cuiuſque prærogatiuam conſueuiſſe. Nam de gymnoſophiſtis agens[b] οἱ δὲ ὥσπερ ἑλλανοδίκαι (ait) τῷ πρεσβυτάτῳ ἕποντο, κόσμῳ ἅμα καὶ σχολαίῳ βαδίσματι. Ac de Hellanodicis quidem Amphictyonibus, athlothetis agonibus ipſis & agoniſtis, hæc ferè ſunt, quæ, quod minùs eſſe nota crederem, iſtò congeranda exiſtimaui.

a In Oratore ſub finem. Sed tu ſi vacat, vide alios ex eodẽ & Quinctiliano à me allatos locos lib. 1. cap. 14. de motibus qui ἀπάλαιστοι vocati.

b Lib.6. de vita Apollonii, fo.35. pag. 2.

D. Paulus explicatur, quodam ad Timotheum loco. Exponitur principale reſcriptum de vacatione munerum athletis conceſſa poſt tres demum coronas adeptas: Et quid noui iuris eo inductum fuerit oſtenditur Antiqua Græcia, quæ Achaia. Ludi antiqui. Pliniani loci lectio in dubium vocata. Achaicus currus apud Horatium. Vetus Gallia. Vetus Pergamum. Antiqua Italia Vetus Roma & noua.

CAP. XXV.

HOc certamen animi non paruum, quod circa reſcripti principalis illuſtrationem ſubire placuit, aliquando tandem (ſi Deus annuerit) finiam. Sed reſtant explicanda paucula quæpiam, non adeò illa vulgaria, vt ſine literarum aut iuuenum certè ipſis initiatorum damno prætermitti queant. Illa ſunt huiuſmodi, iis demum athletis immunitatem ipſo tribuere imperatores voluerunt, qui non æmulis corruptis ac re-

demptis, ſed meritò coronati fuerint: cui ſimile arbitror, quod à Conſtantio & Conſtante AA. reſcriptum eſt[a], de his qui honorarias ex præſidibus vel ex comitibus dignitatis ſuffragio & pretio non meritis perceperint, vt ciuilibus oneribus muneribúſque teneantur adſtricti: ne commoda publica, ſub vmbratili ſuffragiorum pactione lacerentur. Poſt operam igitur nauatam Reipub. magiſtratus, poſt legitimum vtique certamen athletæ vt coronas ſecundum D. Pauli effatum quod expoſuimus ita vt Imperatorum iſta conſtitutione munerum ciuilium vacationem accipiunt ſicuti fructus agricolæ poſt labores: iuxta illud alterum eiuſdem B. Pauli *epiſt. 2. ad Theſſal. cap. 3. verſ.* 10. qui non laborat non manducet. Ac de agricolis quidem id ipſum cùm annexum ſuperioribus fuerit: omnino ſic oportere accipi (quamuis aliter aliis placuerit) ipſe cum neotericis quibuſdam, vel potiùs cum D. Baſilio exiſtimo quod ita ſcriptum *epiſt. 2 D. Pauli ad Timoth. cap. 2. verſ. 6.* legitur, τὸν κοπιῶντα γεωργὸν δεῖ πρῶτον τῶν καρπῶν καταλαμβάνειν, vt τὸ πρῶτον non quemadmodum ab aliis ſcrupuloſè nimirum ordini verborum inſiſtentibus factum fuit τῷ μεταλαμβάνειν adiungatur, ſed ad illud κοπιῶντα referri debeat: tanquàm ſi ſcriptum ſic foret τὸν γεωργὸν δεῖ πρῶτον κοπιῶντα: vel τὸν πρῶτον κοπιῶντα γεωργὸν δεῖ τῶν καρπῶν μεταλαμβάνειν: quod ipſe vidit Chryſoſtomus *Sermone* 4. *fo.* 50. *pag.* 2. eum locum ex profeſſo explicans, ὁ γεωργὸς οὐχ ἑαυτοῦ ἐπιμελεῖται μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν καρπῶν τῆς γῆς, τουτέστιν οὐ μικρὰν ἀμοιβὴν τῶν πόνων καρποῦται καὶ ὁ γεωργός. Atque hoc etiam præcedentia *Verſu* 5. illo ipſo D. Pauli loco verba, quæ ante attuli omnino exigunt: vbi de athletarum coronis agitur quas eodem loco vbi certatum foret conſecutos athletas è Chryſoſtomo[b] & aliis[c] tractatu ſuperiore admonui. Poſtremò hic quoque D. Baſilij locus[d] apertiſſimè oſtendit illum B. Pauli παραφραστικῶς explicans ſic ferè, τίς ἐν ἡμέραις τῆς σπορᾶς οἴκοι καθήμενος ἢ καθεύδων ἐνστάντος τοῦ θερισμοῦ τὸν κόλπον ἐπλήρωσε τῶν δραγμάτων; τίς ἐτρύγησεν ἀμπελῶνα τῶν μὴ παρ' αὐτοῦ πεφυτευμένων; ἐκείνων οἱ καρποὶ ὧν καὶ οἱ πόνοι. αἱ τιμαὶ καὶ οἱ στέφανοι τῶν νενικηκότων εἰσί. τίς στεφανοῖ τὸν μηδὲ ἀποδυόντα πρὸς τὸν ἀντίπαλον ὁπότε οὐ νικῆσαι δεῖ μόνον ἀλλὰ καὶ νομίμως ἀθλῆσαι κατὰ τὸν ἀπόστολον. Has autem coronas, aut earum vnam quampiam, qui vbicumque in orbe Romano eſſet conſecutus vt à tutela: ſic à cæteris quoque muneribus excuſationem antiquitùs videtur habuiſſe. Vnde Vlpianus[e], Athletæ habent à tutela (inquit) excuſationem, ſed qui ſacris certaminibus coronati ſunt: non aut bis, aut tertio, igitur etiam ſi ſemel, nihilominus habebant: donec iſta conſtitutione introductum eſt, ne ante coronam tertiam hieronicæ immunitate huiuſmodi fruerentur. Atque hoc quidem ita tentari poteſt: verius tamen eſſe arbitror, vt antiqua conſuetudine receptum id foret, ne vacationem haberent munerum ciuilium, niſi qui tres (minimùm) coronas eſſent conſequuti: quod ſatis oſtendere ipſius conſtitutionis iſta clauſula videtur, Tribui ſolet vacatio. Nec enim ius induci nouum, ſed vetus, quod obtinuiſſet anteà, recitari atque declarari ſignificat. Sanè apud veteres Græcos Triſolympionicis honos quidam eximius & ſingularis habitus fuit: Ex vetuſto igitur more, poſt tres demum coronas, athletam hieronicam ſequebatur immunitas. Placuit autem hoc inſuper iſto quod exponimus reſcripto, principibus, vt ipſarum ſaltem vnam, eis qui athletarum priuilegio vti vult,

a l. 4. de legatio. lib. 10. C. iuncta l. 24. 25. 26. 27. 41. 45. 86. Cod. Theodoſ. De decurion.

b In ſermone de inanis gloriæ cupiditate, col. 719.

c Plin. lib. 16. natural. hiſt. cap. 4.

d Aſceticorum ſermone qui προοίμιον ἀσκητικὸς inſcribitur, fo. 384. & 385.

e l. ἐὰν δύο 6. §. Vlpianus. al. eſt §. athletæ. D. de excuſat. tutor.

vult, aut Romæ, aut in antiqua Græcia fuerit conſequutus. Atque hoc fortaſſe eſt, quod illa conſtitutione vetuſto iuri adiicitur, cùm anteà ſiue in antiqua Græcia, ſiue alicubi tres coronas conſecutis idem pateret immunitatis beneficium. Antiqua verò eſt Græcia non ſicuti ab aliis exponitur Italia, quæ ipſa vt magna[a] & maior[b], ſic à Varrone antiqua etiam Græcia dicta, atque ab ipſo etiam Polybio ad extremum lib. 3. *fo.* 105. *Heruag. lib.* Vbi de pugnę Cannenſis exitu tam Romanis triſti quàm auſpicato Carthaginenſibus, quo loco καρχηδόνιοι μὲν γὰρ διὰ τῆς πράξεως ταύτης παραχρῆμα τῆς μὲν λοιπῆς παλαιᾶς σχεδὸν πάσης καὶ μεγάλης καλουμένης ἑλλάδος ἦσαν ἐγκρατεῖς: quanquàm quod de antiqua loquitur Polybius magis eſſe puto, vt ad Achaiam pertineat quæ antiqua propriè ac verè Græcia: in qua etiam qui celebrarentur ludi, antiqui dicti ab ipſo Auſonio,[c] in eo quod antè citaui, carmine,

Quatuor antiquos celebrauit Achaia ludos.

De Achaia præclarum Plinij Elogium, quo ſuperiora illuſtrari puto, non prætermittam. Sic ille igitur *lib. 8. Epiſtol.* ad Maximum, Cogita te miſſum in prouinciam Achaiam, illam meram, & veram Græciam (antiquam: quod ab illo, ſi rationem ſpectaueris, cùm recentiora quæque degenerent miſceantur, deterantur, immò atque immutentur, non longè abeſt, principes vocare maluerunt) in qua primùm humanitas, literæ, etiam fruges inuentæ eſſe creduntur &c. Reuerere cõditores Deos numina deorum (iſtud gloſſema ſuperioris proximi vocabuli, audentior quam ego ſum quiſpiam, configendum atque delendum cenſuerit) reuerêre gloriam veterem, & hanc ipſam ſenectutem, quæ in homine venerabilis, in vrbibus ſacra eſt, ſit apud te honor antiquitatis (Achaia nimirum antiqua Græcia) ſit ingentibus factis, ſit fabulis quoque &c. Ab antiqua Græcia videtur Helladem, quæ ab Iſthmi anguſtiis incipiat: quæ ipſa Gręcia à Romanis appelletur nihilominus ſeparare Plinius *ca.* 3. *&* 5. lib. IV. naturalis hiſtoriæ: vt in hac primam eſſe Atticam referat, Iulius autem Solinus Polyhiſtore[d], vbi de Peloponneſo, Diuortium facit inter Ionium & Ægæum mare, quatuor (inquit) non ampliùs millibus diſpeſcens vtrumque littus ex curſu tenui quem Iſthmon dicunt ob anguſtias. Hinc Hellas incipit, quam propriè veram volunt eſſe Græciam: quod valde placet, quoniam cum eo congruit, quod ex Plinio iuniore antè retuli Achaiam veram & meram Græciam fuiſſe nuncupatam: cuius prouinciæ partem fuiſſe Græciam ſeu Helladem (hanc propriè veram) innuit Plinius alter, iis quos indicaui ſuperiùs locis. Ac ne quis dubitare poſſit quin eadem ſit antiqua Græcia & Achaia, lubenter equidem huius ipſius verba (quanquam ſcribendo dictandove defeſſus) hic inſeram, Achaiæ nomen prouinciæ (ait) *cap.* 5. *lib.* 4. ab Iſthmo incipit &c. portus Cœnites ſinus Saronicus olim Querno nemore redimitus, vnde nomen, ita, Græcia antiqua appellante quercum. In eo addit eſſe Cenchreas Iſthmi partem alteram cum delubro Neptuni quinquennalibus inclyto ludis, Elidem in mediterraneo, intus delubrum Olympiis Iouis ludorum claritate factos Græciæ amplexum. Idem auctor vbi de apio, *cap.* 8. *lib.* 19. Honos ipſi in Achaia coronare victores ſacri certaminis. Nemææ. Nero quidem non contentus aurigationis cæterarumque huiuſmodi artium experimenta Romę dediſſe, Achaiam petiiſ-

[a] Cic. 5. Tuſcul. quæſt. & Plin. lib. 3. ca. 10. Procop. lib. 1. de bello Goth. D. Hieron. in apologet. aduerſus Ruffin. & Polyb. lib. 2. fol. 50. edit. Heruag. καθ' ὃς γὰρ καιροὺς ἐν τοῖς κατὰ ἰταλίαν τόποις κατὰ τὴν μεγάλην ἑλλάδα τότε προσαγορευομένην ἐνέπρησε τὰ συνέδρια τῶν πυθαγορείων.

[b] Ouid. init. lib. Faſt. 4. vbi de Aprili. Seneca de cõſolat. ad Heluiam cap. 6. Feſt. Pomp. & ibi Ioſeph. Scaliger. in Maior. Siltus Italicus lib. 11. Iuſtinus ſub initium lib. 20. & B. Hierony. in prœm. in 2. lib. commen. ad Gal. Vale. Maxi. cap. 7. lib. 8. vbi de Pythagora.

[c] Eglogario in Epigrãm. de luſtralib. agonib.

[d] Polyhiſt. cap 13 fo. 35.

ſe à Suetonio *in Nerone cap.*21.dicitur. Vnde Horatium[a] explicãdum admoneo, qui de ſacris agonibus in antiqua Græcia(quę Achaia)celebratis agens, Achaicum currum enunciauit:ſic fere,

Illum non labor Iſthmius
Clarabit pugilem: non equus impiger
Curru ducet Achaico
Victorem.

Quæ verba vel ad victoriam equeſtris, ſiue curulis certaminis vel ad ipſum poſt victoriam triumphum hieronicarum, ac reductionem curribus ſubuectorum in patriam (qua de re affatim à nobis tractatu ſuperiore *Agoniſt.2.cap.*10.actum eſt)referre poſſis. Vnde poſtremo Sulpitia poëtria in quopiam carmine[b] ſtadium Achæum dixit,

Deinde velut ſtadio victor qui ſolus Achæo
Languet, & immota ſecum virtute fatiſcit.

Porro vt imperatores hoc loco antiquam Græciam, ſic ipſe τὴν ἀρχαίαν ἑλλάδα dixit Appianus:& cum Macedonia coniunxit initio Mithridaticæ. Iulianus etiam imperator antiquam Græciam dixit in epiſtola [c] pro Argiuis:nam vbi ea de luſtralibus agonibus memorauit, quæ ſuperiùs[d] à nobis exſcripta ſunt, hæc quoque aliquanto pòſt legas, ex quibus itidem in antiqua Græcia exhibitos illos, quod hic aiunt imperatores, id eſt in Achaia poſſis cognoſcere: πρὸς τοὺς κορινθίους εἰκότως ἄντις (ait) καὶ τοῦτο προσθείη πότερον αὐτοῖς δοκεῖ καλῶς ἔχειν τοῖς τῆς παλαιᾶς ἑλλάδος ἕπεσθαι νομίμοις, ἢ μᾶλλον οἷς ἔναγχος δοκοῦσι παρὰ τῆς βασιλευούσης προσειληφέναι πόλεως. εἰ μὲν γὰρ τὴν τῶν παλαιῶν νομίμων ἀγαπῶσι σεμνότητα & cætera quæ ſequuntur εἰ δὲ τοῖς γῆν ὑπάρξασι τὴν πόλιν ἐπειδὰν τὴν ῥωμαϊκὴν ἀποικίαν ἐδέξαντο ἰσχυριζόμενοι πλέον ἔχειν ἀξιοῦσι & cæt. Atque vt Græciam, ſic & Galliam eſſe quandam veterem Auſonius[e] ſub finem gratiarum actionis pro conſulatu ad Gratianum indicat. Sic vetus Pergamum in Aſia cuius Eunapius commeminit Ædeſio[f], αὐτὸς δὲ εἰς τὴν ἀσίαν διαβὰς ὅλης ἀσίας προτεινούσης αὐτῷ χεῖρας ἐν τῷ παλαιῷ Περγάμῳ καθιδρύθη: Et poſteà Σωσίπατρα μετὰ τὴν ἀποχώρησιν Εὐσταθίου πρὸς τὰ αὐτῆς ἐπανελθοῦσα κτήματα περὶ τὴν ἀσίαν καὶ τὸ παλαιὸν Πέργαμον διέτριβε huius incolæ Ilienſes ad Pergamenorũ differentiam incolentium oppidum ad Caicum cuius Strabo lib. XII. Geographię mentionem facit. de vtriſque nos itidem dicturi paulo poſt ſumus. Sic vetus ſiue antiqua Italia dicitur à Polybio[g] in quà multitudinem porcorum eſſe memorat, διὰ γὰρ τὴν πολυχοιρίαν καὶ τὴν λοιπὴν χορηγίαν μεγάλα συμβαίνει τὰ συβόσια κατὰ τὴν ἰταλίαν ὑπάρχειν, καὶ μάλιστα τὴν παλαιὰν παρά τε τοῖς τυρρηνικοῖς καὶ γαλάταις. Sic Romam veterem & nouam Byzantium ſiue Conſtantinopolim ſcilicet, quam Romæ veteris prærogatiua lætari, cùm Honorius ac Theodoſius [h] voluerint, minime ambigendum puto, quin ex eorum & Iuſtiniani mente quod hoc reſcripto Romæ tribuitur, vt vel ſemel ibi coronatũ eſſe aut in antiqua Græcia immunitatem habiturum athletam oportuerit, ad vtramque Romã pertineat: Cæteras coronas aliis quoque in quibus gymnici exhiberentur, orbis Romam locis conſequi licuerit, atque adeò ad immunitatem ipſi profuerit.

a Od.3.lib.4.carmin. Quē tu Melpom.

b Eclog. de edicto Domitiani relata in lib.9. Catalectorum veterum poetarum edito Lugduni, fo. 249. clariſſimi Ioſephi Scaligeri opera.

c Quæ eſt ἀνεπίγραφος fol.260.edit. Pariſienſ.

d Lib.2. Agoniſtici noſtri cap.17.& 23.

e Vbi Venetiam Liguriámque & Galliam veterem inſuperabilia Retiæ Reni accolas ſequanorum inuia, & porrecta Germanicę celeriore tranſcurſu euoluis.

f In vita Sophiſtarum & Philo.fo.47. & fo.63.

g Sub init. Epiſt. lib. hiſto.12. f.244. edit.Heruag.

h l.vnic. C. de priuileg. vrb.Conſtantinop. lib. 11. ſic ſæpe à Iuſtiniano νέα ῥώμη dicitur Conſtant. in Nouellis. Sed & in actis cõciliorum nõ ſemel.

Quibus

Quibus locis antiquitus gymnici ludi exhibiti. Epheſus ac Triopus Ilium, Syracuſæ, Delos, Nicopolis, Pergamus, Smyrna, Mænala, Platææ, & Lebadia, vtrumque in Bœotia oppidum ſicuti & Thebæ in Macedonia expoſitus obiter Æliani locus gymnaſia in omnibus Græciæ oppidis. Iunonia feſta quæ Lyſandria. Neapoli ludos gymnicos, muſicoſq; luſtrales celebratos, qui Auguſtales dicti & Græco vocabulo Auguſtæa itemque Sebaſta, vt Pia quæ Puteolis certamina. Chryſanthinus agon in vetuſta inſcriptione atque Chryſantianus Sardianorum in quodam pandectarum loco, cuius lectio partim in dubium vocatur, partim caſtigatur. Non vbique licitam nec ſine auctoritate publica gymnici agonis aliorúmve ſpectaculorum celebrationem, ex Plinio & Modeſtino.

CAP. XXVI.

IN iis locis antiquitus fuiſſe Epheſum ac Triopum, cùm in illa Dianæ fanum Iones, Apollinis verò in hac Dorienſes conſtruxiſſent, Dionyſius Halicarnaſſeus[a] memorat: nam eò ſtatis temporibus illos cum vxoribus & liberis cõuenientes vna ſacris mercimoniiſque publicis operam dediſſe: tum verò equeſtria gymnica & muſica inſtituiſſe certamina, deos quoque communibus donariis honoraſſe, peractis denique ſpectaculis ac negotiationibus cęteriſque humanitatis officiis vltrò citróque exhibitis, ſi qua inter ciuitates interceſſiſſet offenſio, conſediſſe Iudices, qui litem componerent, Poſtremò tum de bello contra barbaros gerendo, déque mutua gentis concordia ſolitum in medium conſuli. ἔνθα συνιόντες γυναιξὶν ὁμοῦ καὶ τέκνοις (inquit) κατὰ τοὺς ἀποδειχθέντας χρόνους συνεθυόν τε καὶ συνεπανηγύριζον, καὶ ἀγῶνας ἐπετέλουν ἱππικοὺς, τε γυμνικοὺς καὶ τῆς περὶ μουσικὴν ἀκουσμάτων καὶ τοὺς θεοὺς κοινοῖς ἀναθήμασιν ἐδωροῦντο & cæt. Præterea in illorum locorum numero fuiſſe Ilienſium vrbem ad quam Ephebiis arbores in Proteſilai ſepulchro cùm in tantùm accreuiſſent, vt Iliũ aſpicerent, inareſcere rurſúſq; adoleſcere à Plin. *lib.* 16. *c.* 44. narratur: niſi tamen ibi ephebiorũ nomine ſignificata Hebeteria, de quibus inferiùs agetur. Sanè in iis antiquitus fuiſſe Syracuſas Siciliæ iã inde à Timoleonte Corinthio qui per octo admodũ annos ibi ſummum imperium obtinuerat mortuo Diodorus Siculus[b] docet, etenim honoris ergo ſumptuoſis admodum exequiis elato ipſius funere annuum certamen eius memoriæ à Syracuſanis triplex muſicum, equeſtre ac gymnicum ob debellatos Barbaros & reſtitutam Sicilienſibus libertatem poſt colonias in Græca oppida deductas decretum fuiſſe in hæc omnino verba retulit, τὸ δὲ τὸ ψήφισμα ἀνηγόρευσεν ὁ δῆμος τῶν συρακουσίων Τιμολέοντα τιμᾶν ἐτήσιον: τοῦτον δὲ θάπτειν ἀπὸ διακοσίων μνῶν, τιμᾶσθαι δὲ εἰς τὸν ἅπαντα χρόνον ἀγῶσι μουσικοῖς, καὶ ἱππικοῖς καὶ γυμνικοῖς, ὅτι τοὺς βαρβάρους καταπολεμήσας, καὶ τὰς μεγίστας τῶν ἑλληνίδων πόλεων ἀνοικίσας αἴτιος ἐγενήθη τῆς ἐλευθερίας τοῖς σικελιώταις. Sed vt in eorum locorum numerum referre quis meritò poſſit Delum inſulam, vbi cùm ab antiquo (vt apud Homerum eſt) frequentiſſimo totius Græciæ conuentu ad feſta Delia gymnicus muſicúſque agon choris hymníſque ſiue proemiis in honorem Apollinis adhibitis procurabantur: tum verò poſteaquàm Delo Rheneam à ſe captam Samiorum tyrannus Polycrates veluti catena quapiam adiunxiſſet, purgata demum ſublatis inde cadaueribus per Athenienſes inſula, quinquennale inibi certamen ab inſulanis atque Athenienſibus exhibitum, quod etſi cum ſacris, choriſque ac proemiis ob aduerſos eius inſulæ caſus, intermiſſum exoleuerat ab Athenienſi-

a Lib. 4. ῥωμαϊκ. ἀρχαιολ. fol. 229. edit. Vvechel.

b Lib. 16. bibliothecę fo. 556. vbi κατὰ δὲ τὴν Σικελίαν τιμολέων ὁ Κορίνθιος &c. ἐτελεύτησε στρατηγήσας ἔτη ὀκτώ. οἱ δὲ Συρακούσιοι μεγάλας ἀποδεδεγμένοι τὸν ἄνδρα, διά τε τὴν ἀρετὴν καὶ τὸ μέγεθος τῶν εὐεργεσιῶν μεγαλοπρεπῶς ἔθαψαν αὐτὸν, καὶ κατὰ τὴν ἐκφορὰν ἀθροισθέντος τοῦ πλήθους, &c. vt in textu.

bus, tamen denuo addito curuli agone inſtauratum fuiſſe auctor mihi Thucydides *lib.3.fol.117.edit.Stephan.* quo loco inter cætera, καὶ τὴν πεντετηρίδα τότε πρῶτον μετὰ τὴν κάθαρσιν ἐποίησαν οἱ ἀθηναῖοι τὰ δήλια. ἦν δέ ποτε καὶ τὸ πάλαι μεγάλη ξύνοδος εἰς τὴν δῆλον τῶν ἰώνων τε, καὶ περικτιόνων νησιωτῶν & cæt. καὶ ἀγὼν ἐποιεῖτο, αὐτόθι καὶ γυμνικὸς, καὶ μουσικὸς, χορούς τε ἀνῆγον αἱ πόλεις, δηλοῖ δὲ μάλιστα ὅμηρος, ὅτι τοιαῦτα ἦν ἐν τοῖς ἔπεσι, τοῖς δὲ, ἅ ἐστιν ἐκ προοιμίου Ἀπόλλωνος (vbi placet iſtud ſcoliaſtis ἐξ ὕμνου, ὕμνους γὰρ τὰ προοίμια ἐκάλουν. Sequuntur Homerici verſus apud Thucydidem,

Ἀλλὰ σὺ δήλῳ φοῖβε μάλιστ' ἐπιτέρπεαι ἦτορ
Ἔνθα τοι ἑλκεχίτωνες ἰάονες ἠγερέθονται
Αὐτοῖς σὺν παίδεσσι καὶ αἰδοίης ἀλόχοισιν
Οἱ δέ σε πυγμαχίῃ τε καὶ ὀρχηθμῷ καὶ ἀοιδῇ
Μνησάμενοι τέρπουσι, ὅταν στήσονται ἀγῶνα.

Adiicit deinde hiſtoricus ὅτι δὲ καὶ μουσικῆς ἀγὼν ἦν, καὶ ἀγωνιούμενοι ἐφοίτων ἐν τοῖς δὲ αὖ δηλοῖ, ἅ ἐστιν ἐκ τοῦ αὐτοῦ προοιμίου, τὸν γὰρ δηλιακὸν χορὸν τῶν γυναικῶν ὑμνήσας ἐτελεύτα τοῦ ἐπαίνου ἐς τάδε τὰ ἔπη ἐν οἷς καὶ ἑαυτοῦ ἐπεμνήσθη,

Ἀλλ' ἄγεθ' ἱλήκοι μὲν Ἀπόλλων Ἀρτέμιδι ξύν. & reliqua. Tum denique τοσαῦτα μὲν ὅμηρος ἐτεκμηρίωσεν ὅτι ἦν καὶ τὸ πάλαι μεγάλη ξύνοδος καὶ ἑορτὴ ἐν τῇ δήλῳ, ὕστερον δὲ τοὺς μὲν χοροὺς οἱ νησιῶται, καὶ οἱ ἀθηναῖοι μεθ' ἱερῶν ἔπεμπον. τὰ δὲ περὶ τοὺς ἀγῶνας καὶ τὰ πλεῖστα κατελύθη ὑπὸ ξυμφορῶν (ὡς εἰκὸς) πρὶν δὴ οἱ ἀθηναῖοι τότε τὸν ἀγῶνα ἐποίησαν καὶ ἱπποδρομίας ὃ πρότερον οὐκ ἦν. Hactenus Thucydides. Poſtremò ex iis agonum locis Nicopolis fuit, vbi ob Actiacam victoriam ab Auguſto[a] luſtrales agones inſtituti, vel reſtaurati potiùs formáque atque ordine meliore in poſterum celebrati, qui anteà in ſuburbio ſcilicet Nicopoleos conditi: vbi gymnaſium & ſtadium antiquitus fuiſſe, in loco ad quinquennale certamen adornato, in hæc verba Strabo *lib.7. Geographiæ*, retulit. ἤγετο δὲ καὶ πρότερον τὰ ἄκτια τῷ θεῷ στεφανίτης ἀγὼν ὑπὸ τῶν περιοίκων. νυνὶ δ' ἐντιμότερον ἐποίησεν ὁ Καῖσαρ. Meminit Mamertinus in Panegyrico ad Iulianum, ſic ferè, vbi de Nicopoli à D. Auguſto in monumentum Actiacæ victoriæ trophæi inſtar inſtructum, quæ tum in ruinas prope tota conciderat, Certamen ludicrum (ait) luſtris omnibus ſolitum frequentari intermiſerat temporis mœſti deformi iuſtitium & cæt. Meminit Epigrammatarius denique poeta quidam, iis ſenariis Græcis, quæ non ita multò poſt exhibebimus.

a Vide Sueton. Octauio cap.18. Dion. lib.51.& 53. Suetonium Tiberio cap. 6. Mamert. panegyr. Iuliani.

Sed & prouinciarum pleráſque ſuper templa & aras ludos quoque quinquennales penè oppidatim honori Octauij Auguſti conſtituiſſe à Suetonio *Octauio cap.59. ad finem.* traditur. Ex Aſia quidem Pergamenos ob id agonem ſacrum quinquennalem ſuper templum inſtaurandi facultatem habuiſſe Dio *lib. 51. fo. 310.* ſcribit καὶ ἔλαβον καὶ οἱ περγαμηνοὶ (ait) τὸν ἀγῶνα τὸν ἱερὸν ὠνομασμένον ἐπὶ τῇ τοῦ ναοῦ τιμῇ ποιεῖν. Præterea ex iis locis in quibus quinquennalis agon celebrabatur, antiquitus fuit Smyrna, vt equidem tum ex iis Epigrammatarij poetæ cuiuſpiam ſenariis Græcis (quæ aliquantò pòſt proponam) ac etiam ex illa inſcriptione Græca peruetuſta, vnde verba ſtatim proferre certum eſt, tum verò ex iſto loco Pauſaniæ[b], de Artemidoro pancratiaſta Tralliano agentis, deprehendere viſus ſum: ὡς δὲ ἀφίκετο ἀγῶνος καιρὸς ὃν σμυρναῖοι ἰώνων ἄγουσιν. ἐς τοῦτο ἄρα ἀπὸ τῆς ῥώμης ἐπηύξητο, ὡς κρατῆσαι παγκρατιάζοντα & cæt. Fuit etiam

b Eliac.2. fo.150. Ald. lib. Huc facit epigramma Philippi Græcum, quod ſtatim adfero.

etiam Mænala in Arcadia, vbi duplex ſtadium antiquitus partim athletis, partim equis agonalibus ſiue Circenſibus: qua de re idem Pauſanias *Arcadicis fo.*211. ſic ferè, vbi de Megalopoli, ac deinde de Mænalio monte, λείπεται δὲ καὶ αὐτῆς ἐρείπια μαινάλου, ναοῦ τε σημεῖα ἀθηνᾶς καὶ στάδιον ἐς ἀθλητῶν ἀγῶνα καὶ τὸ ἕτερον αὐτῶν ἐς ἵππων δρόμον. Apud Lebadiam Boeotiæ Ioui Regi ex Trophonij oraculo poſt Leutricam victoriam agonem coronarium inſtitutum Diodorus narrat *lib.*15. *bibliothecæ fo.*485. his omnino verbis, ἄλλον δὲ κατέστησεν ὡς ἀπὸ τροφωνίου προσφάτως ἀναβεβηκότα, καὶ λέγοντα διότι προστέταχεν ὁ θεὸς αὐτοῖς ὅταν ἐν λεύκτροις νικήσωσιν, ἀγῶνα τιθέναι διῒ βασιλεῖ στεφανίτην, ἀφ' οὗ δὲ βοιωτοὶ ταύτην ποιοῦσι, τὴν πανήγυριν ἐν λεβαδείᾳ. Ad Platæas itidem alteram Boeotiæ vrbem à Thebanis bello Peloponneſiaco euerſam, ac deinde ab Alexandro reparatam gymnicum certamen fuiſſe, ídque nuncupatum Eleutheria, quod illic Græcorum copiæ Mardonium, cum trecentis Perſarum milibus ad internecionem deleuiſſent, è Strabonis IX. Plutarcho, Ariſtide atque Scoliaſte Pindari in iij. Olymp. hymno adnotatum à doctiſſimo Brodæo memini ad illud[b] Luciani Epigrammatarij Græci de pugile,

> ἔχον δ' ἐν πίσῃ μὲν ἓν ὠτίον, ἐν δὲ πλαταίαις
> ἓν βλέφαρον. πυθοῖ δ' ἄπνοος ἐκφέρομαι.

a Ex lib. 2. Anthol. cap. 1. Epigramm. vltim.

Muſicum quidem ſiue poëticum agonem apud Thebas aliam Beotiæ ciuitatem olim editum. In quo ambitioſis Imperitorum iudicum decretis eximius poëta Pindarus à Corinna quinquies ſuperatus fuerit, ex Æliano in libris de varia hiſtoria intelligitur: cuius verba ne perperàm immutentur (quod quibuſdam alioqui eruditiſſimis criticis placuiſſe audio) ideo adferam libenter & (qui meus eſt mos) explicabo eadem opera ſi potero πίνδαρος ὁ ποιητὴς ἀγωνιζόμενος θήβαις ἀμαθέσι περιπεσὼν ἀκρόαταις ἡττήθη Κορίννης πεντάκις ἐλέγχων δὲ τὴν ἀμουσίαν αὐτῶν ὁ πίνδαρος συνεκάλει τὴν Κόριννav. hoc autem ſignificat: cum iudicum ſiue auditorum imperitiam & ruditatem eſſet reprehenſurus Pindarus in conſpectu Corinnæ victricis hoc feciſſe, cui nimirum eius rei gratia condixiſſet: quod idcirco ab Æliano fortean adnotatum vt non vulgarem Pindari de ſuis ipſius meritis exiſtimationem, conſcientiam, immo & confidentiam qui coram victrice iudicum ignorantiam ipſis exprobraret. Nam vt pro συν legatur ὗν & ſcropham aut ſicem Corinnam Pindarus præ indignatione vocauerit, perſuaderi mihi nunquàm ſiuero. Ad Dium quoque Macedoniæ oppidum ſcenicos ſiue muſicos ludos ab Archelao rege inſtitutos Ioui & muſis ſacros, quos per nouemdium Muſarum numero totidem honori Alexander peractis itidem ſacrificiis celebrauerit. ex his Diodori[b] verbis cognoſcimus θυσίας μεγαλοπρεπεῖς τοῖς θεοῖς συνετέλεσεν ἐν δίῳ τῆς μακεδονίας καὶ σκηνικοὺς ἀγῶνας διῒ καὶ μούσαις, οὓς ἀρχέλαος ὁ προβασιλεύσας πρῶτος κατέδειξε· τὴν δὲ πανήγυριν ἐφ' ἡμέρας ἐννέα συνετέλεσεν ἑκάστῃ τῶν μουσῶν ἐπώνυμον ἡμέραν ἀναδείξας & cætera.

b Diodorus Sicul. lib. 17. ſub init. in fo. 571.

Denique fuiſſe in omnibus Græciæ oppidis gymnaſia in quibus agones darentur gymnici, ex eo Anacharſidis dicto intelligitur, quod ſuperiore libro à Dione Chryſoſtomo[c] attuli, cùm de pręmiis Atticorum ludorum, aut Panathenaicorum explicando Laërtij loco differerem, vbi ſic eſt, ἔλεγεν οὖν, ὡς ἔστιν ἐν ἑκάστῃ πόλει τῶν ἑλλήνων, ἀποδεδειγμένον χωρίον ἐν ᾧ μαίνονται καθ' ἡμέραν τὸ γυμνάσιον λέγων. De Iunoniis feſtis quæ Ly-

c Ex oratione πρὸς Ἀλεξανδρεῖς, fo. 253.

ſandria in honorem Lyſandri Samiorum decreto dicta ſunt,ita celebratis,vt agone muſico, ſiue poëtico Antimachus Colophonius, & Niceratus quidam Heracleotes inter ſe canendis Lyſandri laudibus contenderent, deque Nicerato corona donato: qua re offenſus Antimachus poëma ſuum aboleuerit, Plutarchum videre eſt Lyſandro [a] Vbi tamen vtrum gymnici,& equeſtres agones celebrati fuerint, nequaquam aperit. Sane in magna, ſeu maiore Græcia cùm eſſet Neapolis ibi quoque ſacrum muſicum, & gymnicum in plures dies quinquennale ludicrum celebratum, quod componi, hoc eſt de paritate contendere cum clariſſimis Græciæ illis agonibus poſſet, iam tum inſtitutum fuiſſe didici cùm Strabo *ex lib.5.Geographiæ* (Auguſto nimirum imperante) ſcriberet,cuius hæc quoque verba ſunt, *νυνὶ δὲ πεντετηρικὸς ἱερὸς ἀγὼν συντελεῖται παρ' αὐτοῖς μουσικός τε, καὶ γυμνικὸς ἐπὶ πλείους ἡμέρας ἐνάμιλλος τοῖς ἐπιφανεστάτοις τῶν κατὰ τὴν ἑλλάδα.* quod in honorem Auguſti non ibi tantùm ſed ab Herode in Iudæa conditum è Suetonio[b] & Ioſepho *lib.*15. eruditiſſimus atque caſtiſſimus Taciti explicator Lipſius animaduertit. Neapolitani ergo tam gymuici, quàm muſici agonis Dio libro LX. mentionem habuit, ipſeque adeò Philoſtratus in præfatione *quam inſcripſit* ἑλλάδι ad Iconas,quo loco,*ἦν μὲν ὁ παρὰ τοῖς νεαπολίταις ἀγών, ἡ δὲ πόλις ἐν ἰταλίᾳ ᾤκισται, γένος ἕλληνες καὶ ἀστικοὶ, ὅθεν καὶ τὰς σπουδὰς τῶν λόγων ἑλληνικοί εἰσι. βουλομένῳ δέ μοι τὰς μελέτας μὴ ἐν τῷ φανερῷ ποιεῖσθαι παρεῖχεν ὄχλον τὰ μειράκια* &c. De Neapolitano ſiue Parthenopæo luſtrali agone gymnico Statius quoque Papinius poëta Neapolitanus mentionem habet in Surrentino Pollij *ſub initium eius carminis in lib.2. Syluarum* ſic admodum canens,

Huc me poſt patrij lætum quinquennia luſtri,
Cum ſtadio iam pigra quies canuſque ſederet
Puluis ad Ambracias conuerſa gymnade frondes
Trans gentile fretum placidi facundia polli
Detulit:

Et in Hercule Surrentino Pollij *lib.3.Syluarum.*

--ridétque benigna
Parthenope gentile ſacrum,nudoſque virorum
Certatus & parua ſuæ ſimulacra coronæ.

Muſici verò illius quem dixi agonis apud Neapolim quo pithaulæ tibicines atque adeò præcones in theatro decertarent, Seneca meminit in quadam ad Lucilium epiſtola [c] ſic fere:Pudet autem me generis humani.Quoties ſcholam intraui, præter ipſum theatrum Neapolitanorum (vt ſcis)tranſeundum eſt, Metronactis petentibus domum:Illud quidem farctum eſt, & hoc ingenti ſtudio quis ſit pithaules bonus iudicatur, habet tibicen quoque Græcus & præco[d] concurſum. At in illo loco in quo vir bonus diſcitur, pauciſſimi ſedent: & hi plerique videntur nihil boni negotij habere quod agant,inepti & inertes vocantur.

Auguſtalia igitur ſiue Auguſtæa Græco verbo, & Sabaſta certamina dicta, quæ exhiberentur Neapoli, quemadmodum Pia, quæ puteolis in honorem(quod quidem Augurari coniectura poſſim)Imp.Antonini eius,qui ab Adriano adoptatus Pij nomen adeptus eſt,ſicut Actia,vel Actiaca,quæ Nicopoli,Capitolina quæ Romæ quorum omnium in ea inſcri-

a Lyſandri vita,fo.810. & 811.

b Octauio 88. cap. & cap.11.

c Epiſt.76. cuius initiũ, Inimicitias mihi denuntias.

d Hoc vocabulũ quò ſpectet ex iis intelliges quæ ſunt 14. & 15. capitibus libri ſuperioris enarrata.

ſcriptione antiqua quæ maiuſculis literis exculptis marmori Romæ in Palatio Farneſij Cardinalis aſſeruatur [a] mentionem factam inuenio, Marco Aurelio Aſclepiadi, qui & Hermodoi nomen habuit, dicata pãcratiaſtæ periodonicæ, in qua de ſe ita ipſe loquens inducitur, *ἀγωνισάμενος ἐν ἔθνεσιν τρισὶν ἰταλίᾳ, ἑλλάδι, ἀσίᾳ νικήσας ἀγῶνας τοὺς ὑπογεγραμμένους πάντας παγκρατίου ὀλύμπια τὰ ἐν πείσῃ* & cætera *καπετώλια ἐν ῥώμῃ δὶς τὸ δεύτερον μετὰ πρῶτον κλῆρον στήσας τοὺς ἀνταγωνιστάς, εὐσέβεια ἐν ποτιόλοις δὶς τὸ δεύτερον μετὰ δεύτερον κλῆρον στήσας τοὺς ἀνταγωνιστάς, σεβαστὰ ἐν νεαπόλει τὸ δεύτερον μετὰ δεύτερον κλῆρον στήσας τοὺς ἀνταγωνιστάς. ε. παναθήναια ὀλύμπεια, πανελλήνια, ἀδριάνια, δὶς Σμύρναν. ε. κοινὰ ἀσίας δὶς τὸ δεύτερον στήσας τοὺς ἀνταγωνιστὰς ὁμοίως ἐν Σμύρνῃ ὀλύμπια καὶ ἀδριάνια ὀλύμπια πέργαμον ἀνγουστεῖα, τρὶς τὸ δεύτερον ἐξαρχῆς στήσας τοὺς ἀνταγωνιστάς.* Vbique Adriana dicuntur certamina idem eſſe cum illis quæ in Antinoi honorem, ab eius amatore Adriano principe inſtituta & celebrari iuſſa paulo poſt demõſtrabitur, equidem perſuaſum habeo: ſicuti & in altera illa inſcriptione marmaris eiuſdem à latere *τὸ τρίτον* & cætera *ἔφεσον τρὶς Ἀδριάνια ὀλύμπια βαβιλλῆα μετὰ πρῶτον κλῆρον στήσας τοὺς ἀνταγωνιστάς, ἐπίδαυρον ἀσκλήπεια ποδονάλεια χρυσάνθινα ἐν σάρδεσιν καὶ θεματείτας πλείονας ἐν οἷς εὐρύκλεια ἐν λακεδαίμονι καὶ διαυτίνιαν, καὶ ἄλλους ἀθλήσας τὰ πάντα ἔτη ἓξ παυσάμενος τῆς ἀθλήσεως ἐτῶν ὤν. κε. διὰ τοὺς συμβάντας μοι κινδύνους καὶ φθόνους καὶ μετὰ τὸ παύσασθαι μετὰ πλείονα χρόνον, ἀναγκασθεὶς ἐν τῇ πατρίδι ἀλεξανδρείᾳ καὶ νικήσας ὀλύμπια παγκράτιον ὀλυμπιάδι ἕκτῃ.* Quam idcirco integram libuit apponere, quoniam aliorum quoque agonum, de quibus nondum egeram commeminit: atque in his Chryſanthini in Sardibus, de quo Marcianus Iuriſconſultus, vno (quod ſciam) librorum noſtrorum loco in titulo de annuis legatis ſic admodum ſcribens, vt hoc quoque certamen *πεντετηρικὸν*, non minus quàm Olympicum hoc eſt quarto quoque anno integro elapſo Sardibus celebratum. & (ſicuti iuriſconſultus loquitur) per quadriennium intelligatur, cum erat certa pecunia, id eſt centum (inquit [b] vbi hoc, id eſt centum ab interpretamento, ſeu gloſſa eſſe arbitror, quæ in contextum irrepſerit) Reipublicæ Sardianorum relicti per quadriennium certaminis Chryſanthini, Diui Seuerus & Antonius reſcripſerunt videri perpetuam penſitationem reliquiſſe teſtatorem per quadriennium non in primum quadriennium vbi per quadriennium ſignificat, quod quadrienniis, per ſingula quadriẽnia ipſo nimirum quinti cuiuſque anni principio: & mentio Sardianorum Reipub. cùm apud Sardes *τὸ* Chryſantina, inſcriptio illa Græca (cuius verba ſuperius expreſſi) oſtendat, mouet me non parum ac perſuadet etiam, vt à Martiano Chryſanthini potiùs quam Chryſantiani ſcriptum fuiſſe aſſeram: præſertim cùm, deriuationis grammaticæ regula hoc expoſcere videatur, & Chryſanthinum certamen inde nomen habuiſſe, quod è floribus aureis coronæ, ſertáve contexerentur, atque præmij loco victoribus, ſicut apud Toloſates noſtros poëtico agone annuo argentei, vt ſupra monui, flores præſtarentur. Cæterum abſque inſcriptione illa eſſet peruetuſta: quæ me in hanc emendandi huius loci opinionem pertraxit, Chryſanthiani apud iuriſconſultum ferri poſſe iudicaſſem, quaſi à Chryſanthio quopiam Sardiano certamen inſtitutum foret, in eo Sardianorum oppido, vnde ortum Chryſanthium quendam

[a] Exhibita publico vſui à Lipſio eruditiſſimo in auctario inſcript. Smetij veterum edito Antuerpię anno 1588. à Raphelengio pag. 57.

[b] l. pen. D. de ann. legat.

ſophiſtam Iuliani principis temporibus floruiſſe auctor Eunapius in ſuo de vita philoſophorum libro *fol.*177. In ea porro inſcriptione vidēdum admoneo ecquid pro δζαντίνιαν (quod nihili eſſe putauerim) reponi debeat δζαντίνοια, vt luſtrale illud certamen Antinoi honori ab Adriano Imp. in oppido Antinoo inſtitutum de quo in capite proximo pluribus agetur: aliud ab Adriano, quod in eiuſdem licet Antinoi memoriam, alibi tamen idem imperator celebrari iuſſerat, nimirum intelligatur. Iuſſu namque principum aut permiſſu, non pro vt priuato cuique collibuiſſet aut inter viuos ſiue vltima voluntate decreuiſſet atque ordinaſſet, nec in omnibus oppidis vel ciuitatibus quæcunque celebrare ſpectacula licuit: quinimo ſi quod ſine auctoritate publica celebrari cœptū vt olim apud Viennenſes Plinij ſecundi temporibus, hoc principis aut ſenatus decreto plerunque abolitum. Sic enim ad Sempronium Rufum Plinius: *lib.*4. *Epiſtol.* interfui principis optimi (de Traiano loquitur) cognitioni in conſilium adſumptus. Gymnicus agon apud Viennenſes ex cuiuſdam teſtamento celebrabatur: Hunc Trebonius Rufinus vir egregius nobiſque amicus in duumuiratu tollendum abolendúmque curauit: negabatur ex auctoritate publica feciſſe & cætera: cùm ſententiæ rogarentur, dixit Iunius Mauricus (quo viro nihil firmius, nihil verius) non eſſe reſtituendum Viennenſibus agona: adiecit, vellem etiam Romæ tolli poſſe, & cætera. Placuit agona tolli, qui mores Viennenſium infecerat, vt noſter hic omnium: Nam Viennenſium vitia inter ipſos reſidunt, noſtra late vagantur: vtque in corporibus, ſic in Imperio grauiſſimus eſt morbus qui à capite diffunditur. De legato ciuitati relicto, vt in ea ſpectaculum memoriæ defuncti conſeruandæ, gratia, ſed tale, quod ibi celebrari non licet, agere Modeſtinum noſtrum [a] alicubi recordor, & in rem licitam conuerti debere fideicommiſſum tradere.

[a] l. legatum 16. D. de vſu & vſufruct. lèg.

Nicenſe gymnaſium, item Antinoium apud Antinoum Thebaidis oppidum ab Adriano conditum, honori Antinoi catamiti, & apud Mantineam Arcadiæ celebrari cum ſacris ſolitum. Loto roſeo Antinoium cognomen datum ex quo Antinoia corona. Alexandrinum gymnaſium è Spartiano, Dione Chryſoſtomo & Vitruuio qui obiter emendatur. Quinquennale certamen multiplex Hieroſolymis apud Cæſaream. Gymnici ſeu Pythici *agones Carthagini: De quibus Tertullianus emendatus: & in Codice Iuſtinianico locus expoſitus. Ephæbia gymnaſijs adiuncta quæ fuerit, diſceptatum aduerſus alios.* ὑδατήεια *apud Athenæum & Euſtathium:* Plutarcho *expoſito aliquot locis aduerſus interpretes. Varino interim & Suda notatis. Cauponarum apud veteres atque ganearum infames loci, & ideò cum meritorijs ſiue Lupanaribus coniuncti. Nauis Hieronis, in qua gymnaſium ambulationes. Aphrodiſiū Scholaſterium cum bibliotheca & balneum. Syriacæ Voluptates ac deliciæ. Grammateia publica epulorum loca. Explicatus aliter atque ab interprete Athenæus & apud ipſum grammateij nomen expoſitum. Inſcriptio Græca vetus obiter correcta & expoſita.*

CAP. XXVII.

DE Nicenſi gymnaſio quod incendio amiſſum Plinius *Epiſtol.* 48. *lib. Epiſtol. x.* ante aduentum in Bithyniam ſuum reſtitui longè numeroſius laxiuſque quàm fuerat cœpiſſet: incompoſitum tamen & ſparſum foret, de quo ad Trajanum Imperatorem ſcripſerat: hoc theatrum nominans Trajanus quod circa ipſum iam inchoatum oporteret fieri, optimè ab ipſo in re præſenti deliberatum & conſtitum iri reſcripſit

pſit iſto adhibito, Gymnaſiis indulgent Græculi, ideò forſitam Nicenſes maiore animo conſtructionem eius aggreſſi ſunt: ſed oportet illos eo contentos eſſe, quod poſſit illis ſufficere. Fuiſſe gymnaſium non ita multò pòſt ædificatum reperio in oppido Antinoo apud Ægypti Thebaidem condito ab Imperatore Adriano, Antinoi quem in deliciis habebat memoriæ [a] vbi luſtrales agones peragi voluit: quemadmodum & apud Mantinæam Arcadiæ à qua Bithymi, vnde ſupra Sangarium fluuium oriundus Antinous fuit profecerant: ibi adeò Pauſanias, *Arcadicis*, non ludos modò, ſed etiam ſacra placandis Antinoi manibus Adrianum induxiſſe tradit, ſic fere καὶ τελετή τε κατ᾽ ἔτος ἕκαστον καὶ ἀγών ἐστιν αὐτῷ διὰ ἔτους πέμπτου. Cuius nimirum Antinoi gratia (vt equidem arbitror) quod alibi traditum non reperio, lotum roſeum quod Pancrates Alexandrinus poëta imperatori Adriano apud Alexandriam ſpectandum præbuit, terra cruore Mauri leonis fuſa in Libya Alexandriæ vicina ab ipſo imperat. inter venandum olim proſtrati & occiſi procreatum comminiſcens, adulatorio & poëtico more Antinoinum vocandum eſſe dixit: ex quo necti coronas quæ Antinoiæ propriè vocentur ab Athenæo[b] literis proditum recordor Alexandrini gymnaſij in quod Antoninus Carracallus Imperator populum conuocatum obiurgauerit, ab Ælio Spartiano in ipſius vita mentionem fieri ſcio, ſicuti à Dione Chryſoſtomo in eo libello quem ad Alexandrinos ſcripſit[c] ipſorum theatri & ſtadij. Sed de Alexandrino gymnaſio atque bibliotheca[d] nemo meliùs ampliúſque ſcripſit, quantum memini, Vitruuio Pollione: cuius hæc verba ſunt ex initio libri VII. de architectura. Ptolomæus infinito Zelo cupiditatíſque incitatus ſtudio non minoribus induſtriis (bibliothecam ad eundem modum contenderat Alexandriæ comparare. Cùm autem ſumma diligentia perfeciſſet non putauit id ſatis eſſe, niſi propagationibus in ſeminando curaret augendam. Itaque Muſis & Apollini ludos dedicauit: & quemadmodum athletarum, ſic communium ſcriptorum victoribus præmia & honores conſtituit. His ita inſtitutis cùm ludi adeſſent, Iudices literati, qui ea probarent, erant legendi &c. Primo poëtarum ordine ad certationem inducto cùm recitarentur ſcripta, populus cunctus ſignificando monebat Iudices quod probarent. Itaque cùm ab ſingulis ſententiæ ſunt rogatæ, ſex vna dixerunt &c. Ariſtophanes verò &c. Silentio facto docuit vnum ex iis eum eſſe poëtam, cæteros aliena recitauiſſe. Oportere autem iudicantes non furta, ſed ſcripta probare. Admirante populo & rege dubitante fretus memoria è certis armariis infinita volumina eduxit: & ea cum recitatis conferendo coëgit ipſos furatos de ſe confiteri. Itaque rex iuſſit cum his agi furti, condemnatóſque cum ignominia dimiſit: vbi hoc interim velut aliud agens admoneo, pro è certis armariis legendum videri exertis, hoc eſt apertis. De Alexandrino autem Muſæo, menſáque Ægyptia quæ doctiſſimis viris eo conuenientibus præberetur, è Strabone, Athenæo, Philemone, Philoſtrato, Spartiano, atque Dione, huius etiam caſtigato (vt ſpes eſt) loco fuſiùs alibi ſcribere certum eſt: Si quæ in Semeſtrium opiſtogra-

a Vide Spartianum & Xiphilin. in Adriano. Pauſaniam. Arcad. fol. 192. Aldini lib. Ammia. Maccellin. lib. 22. D. Hieron. in Catalog ſcriptor. Eccleſ. in Hegeſippo cuius verbis hoc ſubiicit. Tumulos verbis téplàque fecerũt. ſicut vſque videmus è quibus eſt Antinous ſeruus Adriani Cæſaris cui & gymnicus agõ exercetur, apud Antinoum ciuitatẽ, quam ex eius nomine condidit: & ſtatuit prophetas in tẽplo. Antinoũ autẽ habuiſſe in deliciis Cæſar Adrianus ſcribitur. Hæc ille de Antinoïa vrbe Ægypti, quæ & Adrianopolis, vide apud Stephanum de vrbibus. Exoletũ Adriani pro Deo habitũ, vnde & ciuitas Antinous dicitur apud Chryſoſt. legas homil. 66 ad popul. Antioch. co. 36. Vtinam hodie principes in iſta re quidẽ Adrianũ imitari nollent. Felicius ab ipſis haud dubiè Rẽpubli. geri Deus Opt. Maxim. ſineret.

b l. 15 dipnoſoph. fol. 504. eius quam Dalicampius Latinum fecit, Lugd. excudi iuſſit ann. 1588. c Fo. 255. pag. 2. & fo. 259. pag. 2. vnde verba inſerui lib. 2. 3. vbi de acclamationibus in ſpectaculis. d De qua & aliis publicis bibliothecis A. Gellius lib. 6. cap. vlt. Addeſis quæ de Alexandriæ ſtudiis à Marcellino adfero. 3. cap. proximo.

phis habemus, ea proferendi otium poſthac ſuppetet. Nunc cæteras, quibus agonum ius competebat Romanæ ditionis regiones oratione proſequi ſtatuo. Et quidem fuiſſe apud Hieroſolyma Iudææ, itémque apud Cæſaream Auguſtam Phœniciæ ab Herode Iudææ rege quinquennale certamen gymnicum Muſicum ſiue Thymelicum & equeſtre ſiue Curule inſtauratum honori Auguſti Cæſaris, itémque ſcenicos & amphitheatrales tam gladiatorios quàm beſtiarios ludos procuratos Ioſephi Flauij [a] narrat hiſtoria, quo loco in cæteris πρῶτον μὲν γὰρ ἀγῶνα πενταετηρικὸν ἀθλημάτων κατεστήσατο καίσαρι καὶ θέατρον ἐν ἱεροσολύμοις ᾠκοδόμησεν & cæt. τὴν μέντοι πανήγυριν ἐκεῖνος ἐπιφανεστάτην τὴν τῆς πενταετηρίδος συνετέλει καταγγείλας τοῖς περίξ καὶ συγκαλῶν ἀπὸ τοῦ παντὸς ἔθνους. οἱ δ᾽ ἀθληταὶ καὶ τὰ λοιπὰ τῶν ἀγωνισμάτων ἀπὸ πάσης γῆς ἐκαλοῦντο κατ᾽ ἐλπίδα τῶν προκειμένων, καὶ τῆς νίκης εὐεξίαν. συνελέγησάν τε οἱ κορυφαιότατοι τῶν ἐν τοῖς ἐπιτηδεύμασιν. οὐ γὰρ μόνον τοῖς περὶ τὰς γυμνικὰς ἀσκήσεις, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἐν τῇ μουσικῇ διαγωνιζομένοις καὶ θυμελικοῖς καλουμένοις προυτίθει μέγιστα νικητήρια καὶ διεσπούδαστο πάντας τοὺς ἐπισημοτάτους ἐλθεῖν ἐπὶ τὴν ἅμιλλαν. προύθηκε δὲ καὶ τεθρίπποις καὶ συνωρίσι, καὶ κέλησιν οὐ μικρὰς δωρεάς, & reliqua. Item vbi de conſecratione vrbis Cæſareæ Auguſtæ quam eo quo Stratonis turris anteà fuerat loco Herodes conſtruxit, agitur, [b] ἦν οὖν εὐθὺς πρὸς τῇ καθιερώσει μείζων ἑορτὴ καὶ παρασκευαὶ πολυτελέσταται. κατηγγέλκει μὲν γὰρ ἀγῶνα μουσικῆς καὶ γυμνικῶν ἀθλημάτων. παρεσκευάκει δὲ πολὺ πλῆθος μονομάχων καὶ θηρίων ἵππων τε δρόμον καὶ τὰ πολυτελέστερα τῶν ἐν τῇ ῥώμῃ καὶ παρ᾽ ἄλλοις τισὶν ἐπιτηδευμάτων. ἀνετίθει δὲ καὶ τοῦτον τὸν ἀγῶνα καίσαρι κατὰ πενταετηρίδα παρεσκευασμένος ἄγειν αὐτόν. Et tamen ante ipſum Herodem agitatos Hieroſolymis ædificato ab Onia Macchabeorum temporibus gymnaſio ludos gymnicos, illorum hiſtoria ſacra nos docet: de qua ſermone proximo dicetur, ſicuti XXII. etiam capite libri primi adhibito Ioſepho & huius ipſius libri cap. XI. & verò ſecundi libri cap. XXVI. nonnihil aſperſum fuit. Igitur magni apud Hieroſolyma ſtadij ſub Tiberio principe cuius temporibus Pilatus Iudęam adminiſtrabat, Ioſephus lib. II. de captiuit. Iudaica *cap.13. fo.7*31 mentionem facit, his admodum verbis, τῇ δὲ ἑξῆς ὁ πιλᾶτος καθίσας ἐπὶ βήματος ἐν τῷ μεγάλῳ σταδίῳ καὶ προσκαλεσάμενος τὸ πλῆθος & cæt. Sed & ſtadij eius apud Cæſaream quod antè memoraui, ſub Galerio & Maximino Imperatoribus apud Euſebium Pamphilum habetur mentio in eccleſiaſtica hiſtoria [c] non ſemel: vbi de martyrio Agapij, ob Chriſtiani nominis confeſſionem obiecti beſtiis: καὶ πολλάκις ἅμα κακούργοις ἐκπομπεύσας τῷ σταδίῳ, & poſteà φέρεται δὴ εἰς μέσον τὸ στάδιον σὺν καί τινι κακούργῳ. Præterea extitiſſe itidem apud Carthaginem in Africa ſtadium gymnicóſque agonas ſub Alexandro Seuero imperatore non longè anteà vrbis honori conceſſos, ex iſto Tertulliani *Scorpiaco*, loco aduerſus gnoſticos animaduerti, Agonas iſtos contentioſa ſolemnia (inquit) & ſuperſtitioſa certamina Græcarum (ſic malo quàm Græcorum, vt cum ſequentibus verbis copuletur, legere) & religionum, & voluptatum, quanta Græcia ſæculum celebret, etiam & Africæ licuit, Adhuc Carthaginem ſingulæ ciuitates gratulando inquietant donato Pythico agone poſt ſtadij ſenectutem. Libyci ſiue Carthaginienſis non minùs quàm Actiaci ſiue Nicopolitani gymnici agonis adiunctam ſacris antiquæ Græciæ agonibus mentionem à Philippo Epigrammatario

a Lib.15. ἰουδαϊκ. ἀρχαιολ. cap.11. fol. 474.

b Lib.16. ἰουδ. ἀρχαιολ. cap. 9. ſub init. in fo.496.

c In appendicib. lib.8. fo.94. pag.2.

-τῳ quodam poëta reperio, ſenariis hiſce iambicis,

ἴσως με λεύσσον ξεῖνε ταυρογάστορα
καὶ στερρόγυιον ὡς ἄτλαντα δεύτερον
θαμβεῖς ἀπιστῶν εἰ βρότειος ἡ φύσις
ἀλλ' ἴσθι μ' ἡρᾶν λαοδικῆα πάμμαχον
ὃν σμύρνα καὶ δρῦς περγάμου κατέστεφεν
δελφοὶ κόρινθος ἦλις ἄργος, ἄκτιον
λοιπῶν δ' ἀέθλων ἣν ἐρευνήσῃς κράτος
καὶ τὴν λίβυσσαν ἐξαριθμήσεις κόνιν.

Verius tamen eſſe cenſeo vt quod poſtremo verſu de Libyſſe arenæ numero comprehenſum eſt, id non ad puluerem agoniſticum ſiue ſtadialem referri debeat: ſed hoc potiùs eo ſignificetur vt ſi quis reliqua certamina indagare animum induxerit, non minus difficultatis habiturus ſit quàm ſi & Libyſſam ſiue Africiſnam arenam dinumerare decreuerit iuxta illud Catulli. Quam magnus numerus Libyſſæ arenæ. Ad Africanum ſeu Libycum agonem vt reuertar: Id Pythicum atque adeò gymnicum certamen Carthagine, cùm aut deſuetudine intermiſſum aut etiam imperio proconſulis præfectíue prætorio Africæ, vel principali quopiam edicto prohibitum fuiſſet, ibidem reſtitui Valens Gratianus & Valentinianus poſteà voluêre, miſſa eam in rem ad Heſperium Africæ proconſulem epiſtola, ex qua hæc vtique verba ſuo Codici Iuſtinianus inſeri iuſſit, Non inuidemus ſed potiùs cohortamur amplectenda felicis populi ſtudia, gymnici vt agonis ſpectacula reformentur & cętera. non ſine aliorum quoque principum exemplo: ex quibus Diocletianus & Maximianus, cùm impenſæ in certaminis editionem erogari ſolitæ, ad refectionem murorum ciuitatis aut oppidi alicuius à præſide prouinciæ tranſlatæ forent, poſt reſtitutam murorum fabricam, inſtaurari ſolemne certaminis ſpectaculum, agoníſque voluptatem iuxta veteris conſuetudinis legem celebrari ac populis repræſentari iuſſère: ídque reſcripto quodam Iuſtinianæi Codicis[a] expreſſum eſt.

¶ Iis gymnaſiis cùm ephebiam adiunctã apud Græcos auctores legimus, tametſi quid poſt Vitruuiũ alij[b] de ephæbeo ſcripſerint nõ ignoro, nihilominus vereor ne de palęſtra (quę ſatis ipſo gymnaſij nomine oſtẽditur, vt eã exprimere ſuperuacuũ fuerit) nõ debeamus accipere, ſed potiùs de ganea quadam, immo etiã de luſtro fortaſſe ac lupanari, quo res turpes à iuuenibus fœminis maribúſque exoletis atque adeò à viris aut ſemiuiris, ne dicam à ſenibus quoque nonnullis & lurconibus & iuuenilem laſciuiam exercentibus, illo ſcilicet paleſtræ genere quod *κλινοπάλην* (vt apud Spartianum Lampridium aut Capitolinum legere memini) nuncupabant. Nam vt mittam quod *ἡβητήρια καλεῖσθαι τὰ συμπόσια* poſt Athenæum Deipnoſophiſtam[c] Euſtathius[d] refert ipſo etiam citato, adiicit hoc amplius iſto *ἡβητηρίων* nomine (quæ *ἀπὸ τῆς ἥβης, ἡ τοῖς θεοῖς οἰνοχόος μυθεύεται* dicta ſint) turpe ac inhoneſtum illud ſignificari diuerſorium, in quo res ſimul illæ veneris vtriuſque patrarentur quas dixi modò *εἰ καί ποτε ἄσεμνον* (ait) *συναγωγὴν ἡ τοιαύτη λέξις δηλοῖ.* Cui cõſentaneum quod à Suda etiã adnotatur *ἡβηδὸν ἀντὶ τοῦ ἡροδότῳ ἀντὶ τοῦ μετ' αἰσχύνης μετ' ἀκολασίας.* Quamobrem & apud Plutarchum[e] id nominis ita interpretor, de Pompeio agentem adeò vxorio, vel ab vxore adamato, vt per

a l. vnica de expenſis public. ludor. lib 10. Cod.
b Mercuria. cap. 8. lib. 1. artis gymnaſticæ.
c Lib. 10. nõ longe ab initio in fo. 268. Ald. exempl.
d Ad Iliad. υ. vbi de Ganimede, fol. 1205. lin. 20.
e In Põpeio fo. 1182. excuſi à Stephan.

Italiam in diuerſoriis eiuſmodi oberrãs voluptatis gratia diuelli tamen à conſortio coniugis nequiret, cum legatis amiciſque interim prouincias & ipſos exercitus regendos traderet, πρεσβευταῖς φίλοις (inquit) παραδοὺς τὰ στρατεύματα καὶ τὰς ἐπαρχίας, αὐτὸς ἐν τοῖς περὶ τὴν Ἰταλίαν ἠβιτηείοις μετιὼν, ἄλλοτε ἀλλοχόσε, μετὰ τῆς γυναικὸς διῆγεν: εἴτε ἐρῶν αὐτῆς, εἴτε ἐρῶσαν οὐχ ὑπομένων ἀπολιπεῖν. Nec verò aliter id nominis apud eũdem Plutarchum de Pompeij liberto Demetrio verba facientem, exponendum fuit, quod viſum tamen recentioribus duobus Latinis & alioquin vetuſtiore melioribus, ſed hîc peioribus vtique interpretibus tanquam gymnaſia Demetrius & quidem pulcherrima Romæ illis iam temporibus fuerint: quæ demum ſub Nerone principe in vrbem inducta & recepta tum hoc libro paulo ante tum etiam libro primo vbi de gymnicorum, muſicorumque ludorum apud Romanos receptorum tempore diſputationem iniuimus, planum atque perſpicuum (vt videtur) fecimus. & quidem iſta ſunt Plutarchi[a] quæ lectorem volo expendere: οὔπω δὲ εἰς Ἰταλίαν ἐπανεληλυθὼς (Demetrius ſcilicet) ἐκέκτητο τῆς ῥώμης τὰ ἥδιστα προάστεια, καὶ τῶν ἠβιτηείων τὰ κάλλιστα: καὶ κῆποι πολυτελεῖς ἦσαν ὀνομαζόμενοι Δημητρίου. Vbi longe melius (animo quidem meo) Latinus vetuſtior τὰ ἠβιτήεια diuerſoria expoſuerat, quidquid illi Græcorum grammaticorum Varini & Sudæ τὸ ἠβίτηριον ἀπὸ τοῦ ἠβιτηείου, cùm eandem tamen originem habeat ſubtilius quàm verius diſtinguentium auctoritate dixi (quæ non ita magni apud me momenti eſt) in contrarium exiſtimauerint[b]. Nam diuerſoria non ganeæ tantùm, ſed omni voluptatum genere comparata, hominem ſua fortuna peſſimè abutentem Romæ coëmiſſe verius arbitror: qui ſicut in diuerſoriis popiniſque ſiue cauponis infamia, viliáque ac diobolaria propemodum ſcorta proſtitiſſe, vt quemadmodum ſtuprum in ipſis non committeretur, ita ex iſto genere nemo ſenator ſenatoríſve filius aut nepos niſi aduerſus legem Iuliam de maritandis ordinibus virorum vxorem duceret domum, duobus Pandectarum Iuſtiniani titulis de ritu nuptiarum atque de adulteriis veteres Iuriſconſulti tradidêre. Vnde cauponas cum meritoriis ſiue Lupanaribus Dio in Auito Pſeudantonino[c] coniunxit, ſic fere, ἐς καπηλεῖα εἰσῄει νύκτωρ περιθεταῖς κόμαις χρώμενος, καὶ τὰ τῶν καπηλίδων εἰργάζετο· ἐς τὰ πορνεῖα τὰ περιβόητα εἰσεφοίτα, καὶ τὰς ἑταίρας ἐξελαύνων ἐπόρνευε. Et Philoſtratus libro quarto de Apollonio, agens de Nerone, imitatum ipſum τοὺς τῶν καπήλων ἀσελγεστάτους dixit, quod etiam ſuperioris libri quodam loco de cinctorio ſiue campeſtri agens, admonui. Similiter honeſtas quoque perſonas Romæ antequam Chriſtiana inualuiſſet religio, lupanaria in ædibus habuiſſe (non tamen vt ea per ſe ipſi exercuerint) iam dudum ex aliquot librorum noſtrorum locis[d] comperi, ſicuti Athenienſes plerique non modò ſalſamenta & obſonia olim præcone proclamante vendere, aut vectigalia exigere, verùm etiam lenocinium exercere, multaque alia parum decora agere, nihilque inhoneſtum ducere: quod conſpicatus lacon & in patriam reuerſus, quærentibus quales Athenienſium res forent, omnia pulchra reſpondiſſe per iocum Plutarchus refert, innuentem turpe nihil honeſta omnia apud Athenienſes exiſtimari.

¶ In famigerata illa Hieronis naue, cuius fabricam Athenæus[e] diligenter velut ob oculos proponit fuiſſe in aditu ſupremo gymnaſium & ambu-

a Ibidem Paulo ante In fo.1169. & 1170.

b In annotat. Cruſerij & Xilandri, ad eum locũ editis à Stephano vbi Athenæus & Euſthatius citantur.

c Vide Xiphilinũ. Heliogabalo fo. 350.

d Lancillarum, in fine, de petit. hered. D. & l ſi lenones. C. de epiſcop. & clericis.

e Lib.5. Deipnoſoph. fo. 64. Ald. exẽplar.

ambulationes(in quibus hortos)eaſque ab attegiis inumbratas:Poſt hęc ad veneris voluptates Aphrodiſium extructum tribus lectis continens: huic ſcholaſterium (in quo bibliothecam) denique balneum quoque ibidem fuiſſe cum caldariis tribus eſt proditum, κατὰ δὲ τὴν ἀνωτάτω πάροδον γυμνάσιον ἦν καὶ περίπατοι & cæt. ἐν οἷς κῆποι παντοῖοι &c. ἑξῆς δὲ τούτων ἀφροδίσιον κατεσκεύαστο τρίκλινον τὰς δὲ θύρας ἐλέφαντος καὶ θύου γραφαῖς καὶ ἀγάλμασιν, ἔτι δὲ ποτηρίων κατασκευαῖς ὑπερβαλλόντως κατεσκεύαστο, τούτου δ᾽ ἐφεξῆς σχολαστήριον ὑπῆρχε πεντάκλινον & cætera: βιβλιοθήκην ἔχον ἐν αὐτῷ &c. ἦν δὲ καὶ βαλανεῖον τρίκλινον πυέλας χαλκᾶς ἔχον τρεῖς καὶ λουτῆρα πέντε μετρητὰς δεχόμενον &c. Vbi ſi non Aphrodiſij, Scholaſterij certe pentaclini vocabulo, hebeterium(quo de agimus)deſignatum augurari coniectura libet. In Syria quidem omni (Iudæam & illas Paleſtinæ partes quæ diuinis legibus parebant excipio) cùm ob regionis fertilitatem pleriſque apud alias gentes neceſſariis laboribus exempti eſſent: agitata identidem ab incolis conuiuia lauationibus ludicrorum certaminum exercitationibus, & ſumptuoſiſſimis ex oleo pretioſo vnctionibus adhibitis, adeò vt in grammateiis quoque (ſic enim publica epulorum loca honeſtiore ſcilicet, ac turpitudinem rei velante vocabulo nuncupabant) non ſecus ac priuatis quiſque domibus maximam diei partem, farciendo dapibus vinóque ventri, non ſine aurium voluptate (quas vel ipſe demulcebat multiſonæ teſtudinis fragor)'impenderent, ſecúmque poſtea obſoniorum partes domum auferrent, Athenæus [a] me docuit his Græcis: quæ, cùm aliter paulò ab aliis factum ſit, Latinis illis eam quæ mihi eſſe videbatur, ſententiam exprimentibus reddenda ſuperiùs duxerim: Ideo iuuat, vt noſtri ſtudioſos iuuenes eadem opera (ſi potero) adiuuem, expromere, καὶ οἱ κατὰ τὴν συρίαν δὲ πάντες φησὶ (Poſidonium ſcilicet autorem citat) διὰ τὴν τῆς χώρας εὐβοσίαν ἀπὸ τῆς (Latinus interpres alioqui doctiſſimus, quaſi eſſet μετὰ τὴν expoſuit, ego aliter, tanquam ſi ἐκτὸς aut δίχα τῆς malui) περὶ τἀναγκαῖα κακοπαθείας συνόδους (hoc Latinus interpres cōuentus nomine, ipſe conuiuij reddere malui, quod materna lingua dicimus, *aſſemblees, compagnies*) ἔνεμον πλείους ἵνα εὐωχοῖντο συνεχῶς τοῖς μὲν γυμνασίοις ὡς βαλανείοις χρώμενοι ἀλειφόμενοι δὲ ἐλαίῳ πολυτελεῖ καὶ μύροις. τοῖς δὲ γραμματείοις (οὕτως γὰρ ἐκάλουν τὰ κοινὰ τῶν συνδείπνων) ὡς οἰκητηρίοις ἐνδιαιτώμενοι καὶ τὸ πλεῖον μέρος τῆς ἡμέρας γαστριζόμενοι ἐν αὐτοῖς οἴνοις καὶ βρώμασιν ὥστε προσαποφέρειν πολλά (hoc Dalichampius doctiſſimus ita reddidit, ſic vt reliquiæ multæ ſupereſſent, quod non reiicio, ſed illud alterum amplector, quod attuli (καταυλούμενοι πρὸς χελιδόνος πολυκρότου ψόφους ὥστε τὰς πόλεις ὅλας τοῖς τοιούτοις κελάδοις συνηχεῖσθαι. Vbi maiorem in modum placet adiunctas videre gymnaſiis balneas & grammateia, hoc eſt tabularia ſiue archîa, in quibus videlicet athletarum ſiue gymnaſticorum in albo propoſita, cùm viciſſent, velut in cenſum, ac peſcribi nomina præmia & certamina quibus viciſſet quiſque, ſed ſeparata hac ¶ paragraphi nota ſolebant, ſicuti anteà ex Pauſania & Iſidoro iſtud Hellanodicarum fuiſſe munus apud Olympiam oſtendi, & hoc ipſo libro è Dione Luciano atque Lucillio deſcribi ſolita in album agoniſtarum nomina docui: nec enim ad literarium ludum commodè referre, (mea quidem opinione) poſſis hoc nominis. Itaque tunc eundem Xyſtici collegij pōtificem ſimul & Auguſtis balineis præfectum olim fuiſ-

[a] Lib.5. Deipnoſoph. fol. 66. Simile quippiam de Phiaotis Indorum Regis hortis, gymnaſio, ambulationibus, exercitiis, balneis commeſſationibus & Saltationib. legas apud Philoſtratū lib. 2. de Apollonio fo. 12.

ſe legimus, ſicut in illa vetuſta inſcriptione, quã haberi Romæ in Palatio Cardinalis Farneſij, Auctor mihi Iuſtus Lipſius[a], inſculptã marmori maiuſculis literis, ſic ferè, Ἀγαθῇ τύχῃ M. Αἰλίωι Αὐρηλίωι καίσαρι T. Αἰλίου Ἀδριανοῦ Ἀντωνείνου σεβαστοῦ εὐσεβοῦς υἱῷ M. οὔλπιος δομέστικος ὁ ἀρχιερεὺς τοῦ σύμπαντος ξύστου καὶ ἐπὶ βαλανείων σεβαστῶν. Et in illa eiuſdẽ marmoris altera Αὐτοκράτορι καίσαρι (ſic enim legẽdum, vbi exeſo lapide hoc demum apparet, τοκράτορι καίσαρι τίτωι αἰλίωι ἀδριανῶι ἀντωνείνωι σεβαστῶι εὐσεβεῖ M. οὔλπιος δομέστικος τοῦ σύμπαντος ξύστου καὶ ἐπὶ βαλανείων σεβαστοῦ. Tum verò locum Xyſticis ab Adriano Imperatore ipſiuſque ſucceſſore Antonino Pio dari iuſſum, vbi concilia ſua inirent, & Capitolinis potiſſimùm ludis conuenirent, cellamque ſiue conclaue conceſſum, in quod Thermis à Traiano principe conſtructis, adiunctum ſcripturas communes & cõmentaria ſiue acta collegij agonum ſacrorum cauſa inſtituti, ſacraque ipſa vel ſigna deorum, velut in grammateium ſeu tabularium, de quo dixi, reponerent: ex iſtis baſi eiuſdem marmaris inſculpti decreti verbis cognoſcitur: quæ hoc loco exhibiturum eſſe me libro primo[b], cùm de Herculaneis athletis agerem, promiſi ἀγαθῆι τύχηι. Αὐτοκράτωρ καῖσαρ θεοῦ τραιανοῦ παρθικοῦ υἱὸς θεοῦ νέρονα υἱωνὸς τραιανὸς ἀδριανὸς σεβαστὸς ἀρχιερεὺς μέγιστος δημαρχικῆς ἐξουσίας τὸ III. ὕπατος τὸ γ. πατὴρ πατρίδος συνόδῳ ξυστικῇ τῶν περὶ τὸν ἡρακλέα ἀθλητῶν ἱερονεικῶν στεφανειτῶν χαίρειν. Καὶ τόπον ἔνθα βουλεύσεσθε κελεύσω δοθῆναι ὑμεῖν, καὶ οἴκημα ὡς τὰ γράμματα ἀποτίθεσθαι τὰ κοινὰ καὶ εἰς τῶν διπλῶν τὴν μεταποίησιν ἀναγκαῖαν νομίζετε, τοῦτο ἐφ' ὑμεῖν ἐστιν: ἐπρέσβευεν οὔλπιος δομέστικος. εὐτυχεῖτε πρὸς γ. νώνων Μαΐων ἀπὸ ῥώμης (vbi τῶν διπλῶν nomine libros forſitan acta & geſta ſiue regeſta[c] publica continentes, qui & διπτύχων vocabulo à veteribus deſignati, nos intelligere atque interpretari conuenit) Ac rurſum in altera eiuſdẽ marmoris inſcriptione, Ἀγαθῆι τύχηι. Αὐτοκράτωρ καῖσαρ θεοῦ ἀδριανοῦ υἱὸς θεοῦ τραιανοῦ παρθικοῦ υἱωνὸς θεοῦ νέρονα ἔγγονος τίτος Αἴλιος ἀδριανὸς Ἀντωνεινὸς σεβαστὸς ἀρχιερεὺς μέγιστος δημαρχικῆς ἐξουσίας τὸ γ. αὐτοκράτωρ τὸ β. ὕπατος τὸ γ. πατὴρ πατρίδος συνόδῳ ξυστικῇ, τῶν περὶ τὸν ἡρακλέα ἀθλητῶν ἱερονεικῶν στεφανειτῶν χαίρειν. Ἐκέλευσα ὑμεῖν ἀποδειχθῆναι χωρίον ἐν ᾧ. καὶ τὰ ἱερὰ καταθήσεσθε καὶ τὰ γράμματα πρὸς αὐταῖς ταῖς θέρμαις ταῖς ὑπὸ τοῦ θεοῦ πάππου μου γεγενημέναις, ὅπου καὶ μάλιστα τοῖς καπιτολείοις συνέρχεσθε. εὐτυχεῖτε ἐπρέσβευεν οὔλπιος δομέστικος ἐπὶ βαλανείων μου. ἐγράφη πρὸ ιζ. καλ. ἰου. ἀπὸ ῥώμης τορκουάτῳ καὶ ἡρώδῃ ὑπατ.

a In Auctario inſcripti. veter. Antuerp. impreſſo anno 1588. pag 58.

b Cap 16. lib. 1. Videſis quę de grãmateio iſto ſiue archio agonũ & cõmentariis publicis in id relatis notaui ſ. ad extremũ cap. 23. huius lib. & cap. 15. lib. 2.

c De hoc vocabulo quod vſus pragmaticorum Gallicorum recepit ſcripſi plenius in commentario ad l. ſi librarius. D. de regul. iur. ant.

Macchabæorum locus de Ephebia gymnaſio adiuncta explicatus. Sub petaſum agere vel ducere. Circa id Lyrani probata interpretatio: ſicut & de Cadeſim in libris Regum qui Græcè πεπελισμένοι. Reprehenſa circa gymnaſij vocabulum. De Petaſo reiectis aliorum opinionibus, allata plurima minimè vulgaria. Expoſitus Athenæus aliter atque ab interprete. Petaſus aurigarum proprius non curſorum qui nudi contendere ſoliti. Secuti diſcoboli quoque nudo capite. Πῖλον. Altera de adactis ſub Petaſum allata interpretatio. κεντήρια popinas ſiue ganeas fuiſſe non lupanaria. Ephebia cellæ Epheborum gymnaſiis adiuncta: παράσιτον cum quo idem forte an ἐφήβιον ſeu κεντήριον. Petaſus & curſorum & aliorum athletarum ſed extra ſtadium tamen imitatione Mercurij Euagonij, qui Petaſatus. Cur de antiqua Græcia diſertè cautum in reſcripto principali. De promotis ad magiſterium in famoſis vniuerſitatibus iuxta concordata. Item de probatione Magiſtrorum Regentium ſicuti Sophiſtarum apud Græcos ſub Romanis Imperatoribus: Déque Sophiſtarum auctoritate ſiue Regia quadam poteſtate atque tyrannide. Denique de examinatione probatione ac per gradus promotione clericorum.

CAP.

CAP. XXVIII.

IVuit hoc quoque me non parum ex illis, quæ ſuperiùs ab Athenæo protuli verbis, in ipſis grammateiis tanquàm hebeteriis aut ephebiis ventri à veteribus omni ratione indulgeri ſolitum agnoſcere: quem non modò Cereris, aut Bacchi thyaſotas, verùm etiam cum illis ac præ illis Veneris vtriuſque myſtas & ſodales, Syros præſertim non minùs immò magis quàm Sybaritas[a] illos ac Sodomitas vetuſtos omni voluptatum genere diffluentes γαστριζομένους, & (ſicuti Athenæus ipſe poſteà ſub finẽ eiuſdem libri loquitur) τῇ ἀκρασίᾳ συγκαλινδουμένους, Iuuenes prætexta poſita, cùm primùm ephebi eſſe cœperant coluiſſe: ipſiúſque vt Regis aut Dei (iuxta illud, Quorum Deus venter eſt) imperata feciſſe probabile arbitror: & verò facile factu fuiſſe, vt ad iſtorum Syrorum mores prophanos Iudæi & Palæſtini ex ipſa Syria, bellis præſertim attriti, (cùm ſaluti hoc eſt vitę iſti corporali conſulere aliter nequirent:) deſciſcendum ſibi ſub Antiocho decreuerint: quem ipſum cum popularibus, quos in tabernis aut vbiuis reperiſſet, helluari & compotare atque cum iuuenibus nepotari ſaltaréque ſolitum. (quamobrem potiſſimùm à pleriſque, pro Epiphane dictus Epimanes fuerit) Athenęus *lib.5. Deipnoſop. fo.*57. memorat, quo loco, μετὰ δημοτῶν ἀνθρώπων (ait) συγκαταβαίνων ὡμίλει ᾧ τύχοι, καὶ μετὰ τῶν παρεπιδημούντων συνέπινε τῶν εὐτελεστάτων, ὅτι δὲ τῶν νεωτέρων αἴσθοιτό τινας συνευωχουμένους, οὐδεμίαν ἔμφασιν ποιήσας παρῆν ἐπικωμάζων μετὰ κεραμίου καὶ συμφωνίας. ὥστε τοὺς πολλοὺς διὰ τὸ παράδοξον ἀφισταμένους φεύγειν & cęt. Ephebiam profectò adiunctam gymnaſio duobus locis animaduerti: apud Strabonem, *lib.5. Geographiæ fo.*268. *Germanici exempl.* vbi de Neapoli (quę gymnaſium antiquum habuit) ſic ferè ſcriptum, πλεῖστα δὲ ἴχνη τῆς ἑλληνικῆς ἀγωγῆς ἐνταῦθα σώζεται γυμνάσιά τε καὶ ἐφηβιακὰ φρατρία καὶ ὀνόματα ἑλληνικὰ καίπερ ὄντα ῥωμαίων. & item illo Macchabęorum ſecundi libri *cap.* 4. loco quem ſermone libri huius vndecimo[b] Caſſianum exponens, leuiter attigi: in quo de Iaſone fratre Onię ſummum Hieroſolymis apud Antiochum regem ambiente, pecuniis etiam oblatis, ſacerdotium ea ſcilicet lege vt ſuo ipſe arbitrio gymnaſium & ephebiam ſibi conſtitueret, cóſque qui Hieroſolymis erant Antiochenorum nomini adſcriberet, ἐὰν ἐπιχωρηθῇ διὰ τῆς ἐξουσίας αὐτοῦ (inquit) γυμνάσιον καὶ ἐφηβίαν αὐτῷ συστήσασθαι, καὶ τοὺς ἐν ἱεροσολύμοις ἀντιοχεῖς ἀναγράψαι. Hîc verò turpe quidpiam ephebię ſignificari vocabulo, ſatis manifeſtum fieri aliquando credidi, ex eo quod ſubiicitur poſt paulo, in hęc verba, quę oſtendunt patratum ab Iaſone id cuius facultatem ab Antiocho, & popoſcerat (vti dixi) & impetrauerat, ἀσμένως γὰρ ὑπ' αὐτὴν τὴν ἀκρόπολιν γυμνάσιον καθίδρυσε: hoc de gymnaſio, de Ephebia porrò quod ſequitur, καὶ τοὺς κρατίστους τῶν ἐφήβων ὑποτάσσων ὑπὸ πέτασον ἦγεν: vbi non ignoro equidem quid Pithoeus noſter V. C. de Petaſi & iuuenum nomine ad Rufinum[c] adnotauit: ſed vetuſta tamen eius loci Latina, quę Hieronymiana eſt interpretatio, id confirmat quod prędixi: hęc nimirum, Etenim auſus eſt ſub ipſa arce gymnaſium conſtituere, & optimos quoſque epheborum in lupanaribus ponere. Quamobrem ephebiam Lyranus optimè (vt videtur) proſtibulum pulcherrimorũ iuuenum expoſuit: ſicuti tum apud Stephanum Comicum in Philolacone citatum ab Athenęo[d] Ephebi ſunt proſtituti pueri: tum libro IIII. Regum cap.

a De Smindyridæ Sybaritæ circa cibos deliciis vide lib.12. variæ hiſtoriæ, cap.24. apud Ælianum, itẽ Athenæum lib.16. Deipnoſoph. fol. 203.

b Scripſi & ex eo loco nonnihil in cap. ſuperius proximo ſub init. & aliis capitibus ibidem citatis.

c In annotationib. ſuis ad collat. Legum Rom. cũ Moſaicis, ad titul.9.

d Lib.11. Deipnoſoph. fol. 349. Latinæ verſ. & Dalichampianæ annotat. in extrema ibi linea.

XXIV. effœminatos illos, qui καδησείμ, retento Hebręo vocabulo, in ipſa ſeptuaginta virorum verſione Gręca nominantur, Proſtibula maſcula Lyranus ille interpretatus eſt optimè, niſi fallor, ex VI. Hebraici vocabuli: quod & in Gallicis quibuſdam bibliorum Lugduni anno LXVI. apud Honoratum excuſorum, adnotationibus ſimiliter expoſitum videre eſt: quos in Gręcię verſionis aliquot locis, τετελεσμένους dici, hoc eſt initiatos ſeparatos, ſelectos & conſecratos (idolo ſcilicet, ſeu dęmonio cuipiam) animaduertimus: qua de re tota ſubtiliùs lib. III. Semeſtrium cap. tertio à me diſputatum fuit. Illum tamen in eo non ſequor, quod gymnaſij nomen, & ibi & libro primo Macchab. ſub initium ad literarum ludum referre maluit. Nam quod Pithoeus ipſe à Polluce, *lib.10. Onomaſt. cap.38.* quod ab Heſychio alij[a], πέτασον εἶδος τῶν ἐφήβων φόρημα notauêre: vulgatæ interpretationi quam adhuc ſequor, non officit, ſed ipſam potiùs confirmat: ſicuti flauum Galerum in proſtibulis apud Romanos notatum ab illo ipſo agnoſcitur. Nec verò aliud fortaſſe Petaſi nomine hoc loco ſignificatum eſſe, quàm quod illo altero lib. IIII. Regum anteà citato στολῆς vocabulo ſeptuaginta viri expreſſêre[b], nimirum cortinam illam quam in effœminatorum domunculis, ſeu Iuuenum auerſæ Veneri mancipatorum (vt à Lyrano ipſo anteà monui ædiculis pertextam à mulieribus luco, aut in vſum luci, vel potiùs Aſtartæ Veneris Deæ Syriæ (quod ſermone tertio libri tertij Semeſtrium pleniùs explicare memini) meritò quiſpiam exiſtimet: præſertim ſi explicationem Suidæ aientis πέτασον eſſe εἶδος ὑφάσματος, & verò ipſum Petaſi etymon propriámque Græci vocabuli ſignificationem attentiùs conſiderauerit: cùm ἀπὸ τοῦ πετάννυμι quod eſt extendere petaſum deductum, cortinam verò velum eſſe, aut extenſum, aut quod extendi poſſit, vel ſoleat, ignorat nemo in hiſce verſatus literis: à qua extenſione, aut expanſione ſiue latitudine ſicuti Galerum ſiue Pileum dictum petaſum, & eius ſimilitudine fabam Ægyptiam eo petaſi nomine nuncupatam oſtenſum eſt ſupra [c] Nec alia ratione amphoram phialam, lagenámve capaciorem atque latiorem, ipſo petaſi vocabulo deſignatam apud Athenæum[d] accipio: quo loco, τὸ δ᾽ ἐν Γηρυονίδι λαγυνοὺς Στησιχόρου ἔμμετρον ὡς τριλάγηνον τὴν τῶν τριῶν γλυῶν ἀμφιβολίαν ἔχει, Ἐρατοσθένης δέ φησι λέγεσθαι τὴν πέτασον, καὶ τὴν στάμνον ὑπό τινων. vbi pro γλυῶν doctiſſimus medicus Dalichampius in eius loci Latina verſione λαγλυῶν aut λαγυνῶν legiſſe videtur, cùm ita omnino reddidit: Quod autem in Geryone legimus (Aldinus liber habet Geryonide vt expreſſi) Menſura par lagenis Steſichori obſcurum & ambiguum eſt, tanquàm duabus tribúſve lagenis conſtent. Eratoſthenes lagenum petaſum exponit aut ſtamnum. Equidem de lectione Aldina (vt vt ille ſentiat) mihi immutandum duco: qui è præcedentibus facilè colligo, hic quoque Athenæum agere grammaticum vt in illis, & hoc voluiſſe ſcilicet, cùm Diphilus neutro genere τὸ λαγύνιον dixiſſet in Adelphis, Geryonide ita id nominis vſurpaſſe, tertio ſcilicet caſu pluralis numeri: vt trium generum ambiguitatem habeat, hoc eſt intelligi non queat (præſertim deficiente articulo) cuius id generis eſſe Diphilus eo loci ſenſerit. Eraſtothenem verò genere fœminino (vt ex articulo addito apparet) Petaſum & ſtamnum à nonnullis vſurpatum ſcribere. Sub petaſum igitur agere, hoc eſt intra cortinam & velum

a Leopard. cap.19. lib.9. Notat & Stephanus in Theſauro Pollucis ac Heſychij locos in πέτασος.

b Vbi ſic eſt. καὶ καθεῖλε τὸν οἶκον τῶν καδησεὶν τὸ ἐν οἴκῳ κυρίου ἐν ᾧ αἱ γυναῖκες ὕφαινον ἐκεῖ στολὰς τῷ ἄλσει.

c Lib.2. vbi de diſco Iphiti cap. 25. vide quæ ſcriboij. ad marginem huiuſce cap. è Theophraſt.

d Li.11. Deipnoſoph. fo. 204. Ald. lib.

velum templi expanſum inducere, vbi molles & pathici ephebi ac forſitan euirati, ſpadones (effœminati quidem certè) turpia quępiam & nefanda paterentur, aliis perpetrantibus morigerantes, vt ephebi huiuſmodi deducti ſub petaſum, licet gymnaſio adiuncta ephebia fuerit, non tam gymnaſio quàm templo Veneris Aſtartes, & abominando ipſius miniſterio ad voluptatem dicati fuiſſe videantur. Quod autem petaſum curſoribus ac diſco certantibus ille noſter Pithoeus accommodat, fruſtrà eſt, vt equidem arbitror: qui ſcio, petaſum aurigarum ſiue agitatorum proprium fuiſſe, vt ex Athenæo ad extremum ſuperioris libri manifeſtò comprobatum fuit: & verò ex diuerſo ſtadiodromos, diaulodromos, dolichodromos, omnes inquam cuicuimodi aut generis curſores nudos (vt pote in gymnicis) decertaſſe, niſi quod calceorum genus illud (quod ibidem Endromidas vocari admonui) aptaſſe pedibus non inficior. Diſcobolos quidem aperto capite decertaſſe non velato, & ſi alij non tradunt ex Ligoriana tabula cuius figuram in arte gymnaſtica ſua doctiſſimus Mercurialis exhibuit, ſatis manifeſtum: & ex eo quod Anacharſis Scytha apud Lucianum, περὶ γυμνασίων, cùm ad ludos veniret domi pileum reliquiſſe, ne diuerſo ab aliis eſſet habitu, narrat qui tamen ſpectandi non decertandi cauſa eo venerat, ſuóque capiti ſe ab ardore ſolis ideò timere, οὐδὲ τὸν ἥλιον ἔτι ῥᾳδίως ἀνέχομαι ὀξὺν καὶ φλογώδη ἐμπίπτοντα γυμνῇ τῇ κεφαλῇ τὸν γὰρ πῖλόν μοι ἀφελεῖν οἴκοθεν ἔδοξεν, ὡς μὴ μόνος ἐν ὑμῖν ξενίζοιμι τῷ σχήματι. vbi τὸ πῖλον galerum ſignificat, quem ſenatoribus ad theatrum confluentibus geſtare ad morem Theſſalicum à Caio Caligula permiſſum, Dio *lib.* 58. retulit. & cui ſicuti Theophraſtum lib. IV. de plantar. hiſto. ingentium Ægyptiæ fabæ foliorum magnitudinem cõparare ita ex petaſo Dioſcoridē lib. II. cap. XCVII. à doctiſſimo medico Adriano Iunio[a] dudum animaduerſum fuit, vt non ineptè ſub petaſum adactos eo Macchabeorum loco nimirum auctoratos agitandis curulibus equis Iuuenes qui & ipſi ſeſſores alios fortaſſe petaſatos agitatores ferrent, interpretari poſſis, quo ab Hieronymi verſione quàm minimum diſcedas ipſamque adhibito ſplendore aliquo lenitatéque verborum interim emollias.

Quanquam ſi mihi quod ſentio dicendum eſt denique, nec ἐφηβεῖα fuiſſe luſtra ſiue lupanaria crediderim ſed popinas & ganeas tantum ſicut illas Neroniano gymnaſio adiunctas in quibus cantaſſe principem refert Philoſtratus his verbis, ᾖδε δὲ ἐν καπηλείῳ πεποιημένῳ ἐς τὸ γυμνάσιον ex eo libri de Apollonio quarti loco deſumptis quem initio ſuperioris libri afferre memini: vnde Iſidorus in libris originũ[b] vbi docuit balnea & gymnaſia dici, quia ibi athletę vncto corpore & perfricato, manibus exercitãtur, & de apodyterio loquutus eſt, adiicit, propina Gręcus ſermo eſt qui apud nos corruptè popina dicitur. Eſt autẽ locus iuxta balnea publica vbi poſt lauacrũ à fame & ſiti reficiũtur & cætera. Sed nec ephebiã adiunctam gymnaſio eſſe aliud, quàm cellas epheborum reor in quibus per id tempus non certaminis modo ſed pro agonis etiam quod antè dixi commorarentur, vt legibus athleticis viuerent, ac ædificando robori tum ſaginarent ſeſe curaréntque molliter: tum etiam vnctionibus frictionibus exercitationibus iuuenes in cute curanda plus æquo operarentur (vt Horatius loquitur qui ſe ſiue Circenſium equorum agita-

a Cap. 6. lib. 2. animad. Vide & cap. 10. lib. 1. apud Theophraſt. ita eſt in cap. 10. lib. 4. τούτου δὲ οἱ μὲν τοῦ καυλοῦ σύστεις ὁμοίαι τῇ τοῦ κυάμου καὶ οἱ πέτασοι δὲ ὡσαύτως, πολὺ ἐλάττους καὶ λεπτότεροι, qua de re Plinius agens lib. 13. cap. 17. pro πέτασοι dixit folia denſa congerie ſtipata.

b Lib. 15. cap. 2. de locis publicis.

tioni manciparant ſub petaſum ducti quod inſigne aurigariorum fuit, vel athleticæ vitæ inſtituto auctoritati caput corpuſque ſuum addixerāt: atque hoc quidem alio quàm agonis aut pro agonis tempore, quo abſtinere ab omnibus,& vitam continētem ducere ſoliti: quemadmodum ſuperiùs hoc ipſo libro ſub initium accuratè demonſtratum fuit. Poſſis & ephebium ſiue ἡβητήριον eum eſſe locum intelligere, τὸ παρασίτιον à veteribus dictum, in quo primitias ſacri frumenti, gymnicorum ſeu Herculeorum ſumptibus agonum deſtinati recondebant ludorum curatores, excipiendis epulo aut prorſus exhibendis, id eſt alendis iis qui in paraſitorum Herculis cætum cooptati forent, τῶν καταλεγομένων τῷ ἡρακλεῖ παρασίτων de quibus Athenæus libro VI. Deipnoſoph. loquitur [a] Παιδεραστὰς quidem fuiſſe cùm Syros, tum verò Græcos [b] etiam Laconas [c] duriori vitæ inſtituto addictos conſtat: quanquam apud hos quidem congreſſum cum ipſis turpem habitum, nec tamen grauius quàm infamia punitum Plutarchus auctor eſt [d]: poſt Xenophontem vtique, qui hac de re tota pluribus agit in libro de Lacedemoniorum Republica. Quid verò ſi athletis dum extra ſcamma & ſtadium forent, in ipſis ephebiis hebeteriis atque gymnaſiis, neque decertarent, ſed vel cibum ſomnúmve interdiu caperent, vel etiam deambularent, hoc proprium capitis integumentum fuit? vt qui Mercurium enagonium colerent, eiúſq; iconem in gymnaſiis, non minus quàm herculis, poſitam haberent (quemadmodum libri primi capite ſexto ac decimo luculenter oſtenſum eſt) in petaſo nō aliter quàm ipſe Mercurius olim fecit, ſi qua ſculptoribus atque pictoribus vetuſtis, immo etiam ſcriptoribus fides, vterentur? Mercurium quidem petaſatum fuiſſe, ignotum nemini: de quo Athenæus *li.12. deipnoſoph.* καὶ τὸν πέτασον ἐπὶ τῇ κεφαλῇ, καὶ τὸ κηρυκεῖον ἐν τῇ χειρί, & in epigrãmate vetuſto,

Σοὶ τὸν πιληθέντα δι' εὔξαντου τριχὸς ἀμνοῦ
Ἑρμᾶ Καλλιτέλης ἐκρέμασεν πέτασον.

Sic legendum alij obſeruarunt: & rectè quidē, tametſi πέταλον Sudas ibi agnouerit, & πίλημα ἐξ ἐρίου πιληθὲν ibi expoſuerit lexico. Mercurius denique Plautinus Amphitr. Ego has habebo vſq; in petaſo pinnulas. Tum meo patri autem trochilus inerit aureus ſub petaſo. Petaſo veteres viatorio velandi ac obtegendi ab temporis iniuria capitis amiculo potiùs quàm ornamento vtebantur (vt reor) quale id quod à noſtris Capellum vulgo nuncupatur. ſic accipe (ſi me audis) vt apud Plautum ita & apud Ciceronem *lib.* 15. *Epiſtolarum* ad Caſſium de Tabellariis. Sed petaſati veniunt, comites ad portam expectare dicunt.

In eo igitur loco (vt ad rem redeam) in quo imperatores gymnicum certamen inſtitui volebant, item Nicopoli, Neapoli & oppido Antinoo, & apud Mantinæam, & Carthagine, ac denique in aliis quibuſcunque licet extra Romam & Achaiam coronatis athletis, immunitatem tribuendam, iidem principes, illo quod exponimus reſcripto, cenſuerūt: dum tamen ex tribus coronis merito non ambitioſa æmulorum corruptione quæſitis: vnam Romæ alterutri nouæ aut veteri ſibi decretam athletæ abſtuliſſent, vel in antiqua Græcia: cuius religioni vetuſtæ propter ludorum luſtralium in ea regione factum initium atque inſecutam celebritatem hoc dare principibus placuit: Forſitan etiam propterea quod

a Fo 78. ex quo verba protuli lib. 2. §. vbi de hieronicarū cōuiuiis.
b Æmilian. Probus in proœmio lib. de vita excell. Imp. vbi laudi in Græcia ducitur adoleſcētulis, quamplurimos habere amatores: & in Alcibiade ineūte adoleſcentia amatus eſt à multis more Græcorum: in eis à Socrate de quo mentionē facit Plato in Sympoſio: namque eum induxit cōmemorantem ſe pernoctaſſe cū Socrate neque aliter ab eo ſurrexiſſe, ac filius à parente deguerit. Poſteaquam robuſtior eſt factus nō minus multos amauit. In quorū amore quoad licitum eſt odioſa multa delicate iocoſeque fecit &c.
c Plutarch. videatur in Lycurgo fo. 93. Ageſilao fo. 1109. & Inſti. Lacon. fo. 422. & Xenophō in Lacedæm. Repub. fo. 395. Plato in Sympoſij. fo. 182. & 215.
d Inſtit. Lacon. fo. 422. & in Lycurg. fo. 93.

quod ex vetuſto loci ritu ac inſtituto, rigidior ibi morum athletæ indagatio, roboris diiudicatio ſubtilior, totiuſque iuris agoniſtici ab athleta obſeruati approbatio ſanctior (vtque antiquum obtineret) illis adhuc eſſe videretur. Quo exemplo cùm itidem Alexandriæ ipſis Ammiani Marcellini temporibus, doctrinæ variæ quæ antè floruerant non ſileret, ſed & medicinæ ita in dies augerentur ſtudia, vt licet opus ipſum redoleret, pro omni tamen experimento ſufficeret medico ad commendandam artis auctoritatem ſi Alexandriæ ſe dixiſſet eruditũ quod & ab ipſo Marcellino traditur [a] qui hodieque in famoſis [b] nobilibus Regni huius Academiis quibus Vniuerſitatum nomẽ vulgo datũ (qualis noſtra Toloſana eſt, quæ legum olim ſtudio cùm earum ſacris ab Cuiacio illo noſtro initiaremur, non minus quàm Pariſiana omnium aliarum diſciplinarum facultate præ cæteris omnibus floruit) ad magiſterij apicem corona mutatum per diuerſos certaminum gradus ſi non per omnem ætatem at per triennium aut quinquennium [c] diſputando recitandoque ac cætera ſcholaſtica obeundo certamina non ſine commendatione ſuæ virtutis & nominis peruenêre: iis & ad ciuiles honores latiſſimus patet aditus, & vero ad eccleſiaſticorum etiam beneficiorum adeptionem tutior propiorque ſternitur ac munitur via: ex Pontificio Regioque in re ſanctionis pragmaticæ per Concordatum (vt vocant) hoc eſt conuentionem cum Regibus Chriſtianiſſimis initam, ſacroque fœdere ſancitam reformatæ, quam illis qui per ſaltum, aut in aliqua ignobili vniuerſitate, vbi nullum eruditionis publicum ac ſolemne ſpecimen editur, atque adeò perfuſoriæ pro luſorio iudicio ſine vllo examine legitimo, ſatiſue fideli approbatione per quendam veluti ſaltum promoti fuerint. In ipſis autem huiuſmodi vniuerſitatibus ſiue Academiis aut Muſæis nõ modo probari eos qui per gradus quoſdam ad doctoratus quem vocant honorem promouentur, ſed & eos qui ad magiſterium & docendi onus inuitantur ſub Regentium titulo Sophiſtarum & magiſtrorum appellatione à veteribus deſignatos ex eo Eunapij loco *Proæreſio fol.* 131. addidici vbi de probatione Sophiſtarum Athenienſium hos autem eſſe numero complures è Romanis legibus inibi oportuit Iuliani ætate qui Proæreſio alternis cum Ephæſtione diſputanti fauebat in hæc verba diſſerit, ὡς δὲ ἀπελθόντος Ἰουλιανοῦ τὰς ἀθήνας εἶχεν ἔρως τῆς διαδοχῆς τῶν ἐπὶ τοῖς λόγοις πλεονεκτημάτων. παραγγέλλουσι μὲν ἐπὶ τῷ κράτει τῆς σοφιστικῆς πολλοὶ καὶ ἄλλοι ὥστε ὄχλος ἦν. καὶ ταῦτα γράφειν. χειροτονοῦνται δὲ δοκιμασθέντες ἁπάσαις κρίσεσι Προαιρέσιος τε καὶ ἡφαιστίων καὶ ἐπιφάνιος καὶ διόφαντος καὶ σώπολλις ἐκ παραβάσου καὶ παρημελημένης ἐς τὸν ἀριθμὸν ἐνδείας καὶ παρνάσιός τις ἐκ τῆς εὐτελεστέρας· ἔδει γὰρ πολλοὺς εἶναι (hæc duo deerãt in impreſſis quę ope manuſcripti à Fumæo vetere collega & amico, libri iuuit reponere) κατὰ τὸν νόμον τὸν ῥωμαϊκὸν ἀθήνῃσι τοὺς μὲν λέγοντας. τοὺς δὲ ἀκούοντας: & fuit ſane non parum cauſę quamobrem accuratè ac diligenter de iis inquiſitio ad probationem fieret qui multum erant auctoritatis ac poteſtatis habituri non in ſcholis modo apud auditores ſed apud prouinciales in ipſa Republica ita vt nonnullis eorum potentioribus vtique prouinciæ ipſæ cuiuſdã quaſi præmij vice cederent: quemadmodum ab Eunapio [d]

a Lib. 22. Huc pertinẽt quæ de Alexandrino gymnaſio bibliotheca & menſa è Vitruuio & aliis §. cap. 27. huiuſce lib.
b Vide in concordat. inter Leonẽ x. Papã Roman. & Franciſc. 1. Gall. Regem. tit. de collat §. præterea, Vbi qui per tẽpus cõpetens in vniuerſitate famoſa ſtuduerint, vbi vide Rebuffum in verb. famoſa.
c Iuxta diſtinctionem tam facultatum quàm perſonarum ſiue nobiliũ ſiue aliorum Concordato cõprehẽſam: quantum ad beneficiorũ adeptionem attinet dicto §. præterea, verſ. tempus autem cõpetẽs, de collat. in princip. & in fi. ibi. ſi ex vtroque parẽte nobiles fuerint triẽniũ decernimus. & §. cũ vero probatio nobilitatis &c & vide Rebuffũ in tractatu Nominat. quæſt. 12.
d fo. 132. De Tyrannide verò ſiue regno ſophiſtarum quale Iulianus ipſe Athenis habuit Eunap. loquitur in Iuliano ſub init. in fo. 113. vbi, καὶ τυραννίδα γε τῶν ἀθλίων περὶ τοῦτον ... νεότης πανταχόθεν ἐχώρει, ῥητορικῆς ἕνεκεν τὸν ἄνδρα καὶ μεγέθους φύσεως σεβαζόμενοι. Et Proæreſio fol. 134. καὶ ... ἐπὶ λόγοις βασιλείαν εἶχον αὐτοί. & 141 & 142. τὸ δὲ προαίρεσις ... [illegible]

ibidem traditum χειροτονηθέντων δὲ τούτων. οἱ μὲν εὐτελεστέρα τὸ ὄνομα εἶχον καὶ μέγιστον σανίδων ἦν τὸ κράτος καὶ τοῦ βήματος ἐφ' ὃ περιέσαν εἰς δὲ τοὺς δυνατωτέρους ἡ πόλις εὐθὺς διήρητο καὶ οὐχ ἡ πόλις μόνη, ἀλλὰ τὰ ὑπὸ ῥωμαίοις ἔθνη. καὶ περὶ λόγων οὐχ ἦν αὐτοῖς ἡ στάσις ἀλλ' ὑπὲρ ἐθνῶν ὅλων ἐπὶ τοῖς λόγοις ἡ μὲν γὰρ ἑῴα καθάπερ τιγέρας ἐπιφανίῳ σαφῶς ἐξήρητο τὴν δὲ ἀραβίαν εἰλήχει Διόφαντος. Ἡφαιστίων δὲ κατὰ δείσας προαιρέσιον ἀπῆλθεν ἐξ ἀθηνῶν τε καὶ ἀνθρώπων Προαιρεσίῳ δὲ ὁ πόντος ὅλος καὶ τὰ ἐκείνη πρόσοικα τοὺς ὁμιλητὰς ἀνέπεμπεν ὥσπερ οἰκεῖον ἀγαθὸν τὸν ἄνδρα θαυμάζοντες προσετέθη δὲ καὶ βιθυνία καὶ ἑλλήσποντος & cætera quæ ſequuntur.

Nam quod ego de clericorum probatione, vt per gradus quoſdam ad quatuor primum illos, quos minores vocāt, tum ad ſuperiores, deinde non per ſaltum, ſed gradatim [a] ad ſubdiaconatus diaconatus & preſbyteratus ordines, & per hos ad Epiſcopatus culmen promoueri debent, hîc verba faciam, nihil eſſe video: de qua tot canonibus conciliorum, patrúmque veterum decretis, tot etiam pontificum conſtitutionibus ac decretalibus epiſtolis cautum eſſe ignorat nemo [b]. Etenim cum iis qui nondum ad triginta annos peruenerint, eos quoque quos nec clerus aut populus propriæ ciuitatis elegit item qui per gradus eccleſiaſticos non aſcendere ad ſacerdotij gradum promoueri non debere conſtitutum eſt [c] ſicuti neque ad clericatum laici quilibet admittuntur non curiales, non infames, aut ſeruili conditioni obnoxij, quíve ſcelus aliquod per publicam pœnitentiam confeſſi, aut in hæreſim lapſi vel in ea baptiſati, quíve ſemetipſos abſciderunt aut defectu membrorum quopiam laborant qui ſecundæ vxoris coniunctionem ſortiti ſunt, viduámve aut à marito relictam duxerunt ſeculari militiæ dediti, literarum ignari ambitioſi, & id genus alij [d]. Quin & ipſo Tridentino concilio [e] cautum eſt, ac decretum, vt epiſcopi ſi per ſemetipſos conferre ſubditis ſuis ordines ægritudine fuerint impediti, eos non aliter quàm iam probatos & examinatos ad alium epiſcopum ordinandos dimittant. Examinis verò ſiue probationis formam tam circa eos qui prima tonſura initiari quàm qui ad minores ordines promoueri aut ad ſacrum miniſterium accedere voluerint eodem concilio præſtitutam conſtat [f] vt ordinandorum genus, perſona, ætas, conſtitutio, mores doctrina, & fides diligenter inueſtigetur. Sed neque ad Eccleſias Cathedrales aſſumendus eſt hodie iuxta eiuſdem Tridentini concilij decretum [g], niſi qui non ſolùm natalibus, ætate, moribus, & vita, ac aliis quæ à ſacris canonibus requiruntur plenè ſit præditus. Verùm etiam in ſacro ordine anteà ſaltem

a Vide apud Gratia. diſtinct. 52. cano. 1. & de cleric. per ſalt. prom. ca. 1. apud Gregorium de probatione clericorum & promotione per gradus minores ad epiſcopatum in conſtanti. Syno. 1. & 2. cap. 17. vbi Balſamō fol. 298.

b Vide apud Gratia. diſtinct 61. per tot. & præſertim in c. quid proderit, & in c. Oſius. & apud Gregorium. d. cap. 1. de cleri. per ſal. prom. in glo. vlt. De examinatione eligendi aut ordinandi in epiſcopū agitur in c. qui Epiſcopus diſtinct 23 de purgatione ſiue probatione cap. 1. illud eadem diſtinct. De examine & probatione ordinandi cleric. cap. nullus ordinetur & cap. quando diſtinct. 24. examinationem neceſſariam oſtenditur in cod. ſi quis preſbyter ead. diſtinct. & c. ſi qui ſiue diſtinct. 81 & c. ad hæc. & cap. vt noſtrum de offic. archidiac. apud Gregor. Videſis & in de gradibus Romanæ eccleſiæ poſt ordinem Romanum fo. 86. & ſeqq. editionis anni 1568. Colon. auctorum de diuinis officiis eccleſ. cathol. vbi caput Zozimi papę itémque Leonis alterum animaduertendum ad hanc rem qua de agitur moneo & cap. 1. ex concilio Africano. 4. quod ibi proponitur in fo. 95. De probatione ac diſcuſſione ordinandorum, vide in capitular. Karoli magni cap. 2. lib. 1. fol. 8. pag. 2. & lib. 5. cap. 37. fol. 121. pag. 2. & ibi de criminoſis non promouendis ad clerum lib. 7. cap. 50. fol. 263. & de dilatione temporum erga promouendos lib. 7. cap. 27. fol. 251. Qui promoueri ad altiores ordines aut dignitates non debeant, cautū concilio Tridentino ſeſſ. 14. in decreto de reformat. cap. 1. De probatione vero monaſtica videto quæ attuli ſ. hoc lib. cap. 18.

c c. 2. & 3. & c. qui in aliquo, apud Gratia. diſt. 51.

d De his omnibus in d. cap. qui in aliquo, & in diſtinct. 52. 53. 54. 55. iuncto cap. vlt. diſtinct. 24. & in ordine Roman. de gradib. Roman. eccleſ. Item qualiter in Roman. eccleſ. ſacri ordinis fiant, fo. 86. 87. 88. 89. edition. Colon. Item qualiter in Rom. eccleſ. presbyt. diac. vel ſubdiac. eligendi ſunt, fo. 91. ibid. & qualiter epiſcop. in Rom. eccleſ. ordinand fo. 97. cap. cuius initium Antiqua.

e Seſſio. 23. decreto de reformat. cap. 3. & 8.

f Cap. 4. 5. 7. 8. 12. & 13. ſeſſionis eiuſdem.

g Seſſione 21. in decreto de reformat. cap. 1. ſeſſ. 22. cap. 2. ſeſſ. 24. decreto de reformat. cap. 1.

tem ſex menſium ſpatio conſtitutus atque in vniuerſitate ſtudiorum magiſter ſiue doctor aut licentiatus in ſacra Theologia, vel iure canonico meritò ſit promotus aut publico alicuius academiæ teſtimonio, idoneus ad alios docendos oſtendatur. De aſſumendorũ ad epiſcopatũ, aliáq; miniſteria eccleſiaſtica exploratione, ac probatione, ſimpliciùs aliquãtò (pro temporum illorum ratione ſcilicet) D. Paulus ad Timoth. *Epiſt.* 1. *cap.* 3. ſcripſerat: hoc verò inter cætera de probatione diaconorum: *eodem cap. verſu.* 10. καὶ οὗτοι δὲ δοκιμαζέσθωσαν πρῶτον, εἶτα διακονείτωσαν ἀνέγκλητοι ὄντες: vbi Theodoretus, Priùs autem conuenit eorum vitam examinari (ait) deinde ſic gratiam ſpiritalem conſequi, & aliquanto pòſt ad illud beati Pauli *cap.* 5. *verſu.* 22. ad eundem χεῖρας ταχέως μηδενὶ ἐπιτίθει: Manus citò nemini impoſueris, Oportet enim (inquit Theodoretus aptiſſimè) priùs examinare vitam eius qui ordinatur: deinde in ipſum inuocare gratiam Spiritus. Atque hoc quidem iis quæ iſtius libri ſermone octauo & decimo de probatione athletarum Chriſti, quatenus ipſa res ferebat, tradideram, ad lectorum aliquam (vt ſpero) vtilitatem, Iuuit adiicere: ne ignorationis, aut prætermiſſionis arguerer.

De conſtituenda cuiuſdam apud Tacitum loci lectione aduerſus Clariſſ. Lipſium agitur pleniſſimè. Ludorum religio. Curules ludi. à principibus Romanis dati populo, ſuis ſuorúmve natalitiis. Panathenæa. Dii Attici, Gymnici Panathenæis ludi, & iam inde à Pericle Muſici exhibiti. Ludi in campis Marathoniis Certamina Hellotiis ſacris. Corinthi & Athenis: itémque apud Æginam & Dialibus ludis apud Athenas. Eleuſinium & Theſeum certamen de quibus Agellius. Emendatus Dio. De non exhibendis Circenſibus gymnicis, theatralibus ludis muneribúſve per dies dominicos, aliiſq; Epiphaniorum Paſchæ & quinquageſimæ ſolemnes etiam ſi natalitia Imperatorum in eos incurrerint. Taciti locum illum de Circenſibus ad exemplum Atticorum exhibitis intelligendum. Suetonii locus de ludis Atticis. Caſtigatio Lipſiana reprehenſa, & allata noua, ſi quid tamen Vlla opus eſſe cupiam videbitur. Antiqua vel Achaica religio.

CAPVT XXIX.

ERam huic ſermoni, totíque iſti agoniſticę tractationi facturus modum, ita vt apud me ab initio decreuerã, ſed cùm de antiquę Gręcię circa gymnicos agonas religione multa dixerim (de qua cæterorúmque ludorum omni ſuperſtitione, ſi plura quiſpiam legere deſideret, ad priſcos illos Chriſtianæ religionis purę, veræque aſſertores[a] adeundi facultas eſt, Tertulianum, Arnobium, Lactantium, Auguſtinum atque Saluianum) vereor, vt mihi vitio detur, ſi hanc de dubia loci cuiuſpiam apud Cornelium Tacitum lectione opinionis noſtræ (quæ à Lipſianæ ſententiæ facere nondum potuit) proferendæ oportunitatem elabi patiar: præſertim cui alia ſuppetunt ad eundem auctorem non pauca, præter aliorum opinionem explicanda, vt videtur, & ea quidem ita non leuis operæ vt ſermonem, ſiue tractatum vnum atque alterum, iſto aut ſuperioribus non minorem explere poſſint, Vt cithara ludicrum (inquit ille aut potiùs quemadmodum Lipſius profectò malit ludiorum) in modum canere, non magis Vatum laudibus celebre, quàm Deorum honori datum. Enimuerò cantus Apollini ſacros, talíque ornatu aſtare non modò Græcis in vrbibus, ſed Romana apud templa numen præcipuum (Apollinis nempe) ac præſcium, Nero non abs re dicebat, quo-

a Tertull. in de ſpectac. c. 1. Arnob. lib. 7. aduerſ. gentes. Lactant. lib. 6. inſtitu. De vero cultu cap. 19. & Epito. inſti. c. 4. Auguſt. li. 18. de ciuit. Dei, cap. 12. & Saluia. lib. 6. de gubernat. Dei. De quatuor ſacris agonib. pręter Scolia & cõment. ad Pindarũ. Videſis Natal. Comitem. lib. 5. Mythol. qui liber anno 81. Francofur. à Vvechel. editus admonitu ac beneficio illius cui noſtra iſta exſcribenda tradiderã cõmodũ in manus venit: vt in quibus ipſe diligentior atque accuratior fuerat, ea prorſus à me omitterentur. néve noſtræ à nobis cõtra conſuetudidem, cõtraq; id quod bonũ æquumq; eſt aſſignarẽtur operæ.

dam apud eundem Tacitum *lib.14.annal.*loco:ita gymnicos ludos Herculis præcipuè virium,roboríſque laudibus pollentis herois honori ſacros:& prophana ethnicorum aduerſus hoc,itémque Mercurij numen, ſiue idolum religione inclytos verum eſt ſicut ante *hoc ipſo tractatu ſub init.lib.primi*,monui: & in omnibus ludis religioni(falſa ſcilicet)ſiue ſuperſtitioni aliquid,immò multum ſi non totum tributum eſſe,negaturus nemo eſt,qui Auguſtini de Ciuitate *lib.1.cap.32. lib.2.cap.*8.10.13.29. *& lib.*18.*c.*12. Tertulliani, *cap.*11. atque martyris Cypriani de ſpectaculis libros,aut illius Apologeticum ad gentes *cap.*1.4.*& ſeqq.vſque ad* 7. aſpexerit,quíue Arnobium ita ſciuerit aliquo in loco *lib.7.aduerſus gentes*, ſcribere, ludi verò quos facitis quibus floralibus, atque Megalenſibus nomen eſt, cæteríque omnes alij, quos eſſe ſacros voluiſtis, & religionum inter officia diſputari. Quamobrem cùm apud Tacitum in vulgatis libris ita ſit ſcriptũ,vbi de nata Neroni ad vrbis annũ DCCCXVI. filia ex Poppæa quod vltrà mortale gaudium ipſe acceperit,vt Auguſtæ cognomen vtrique adderet, Iam Senatus vterum Popææ commendauerat Diis(inquit)votáque publicè ſuſceperat,quæ multiplicata exſolutáque, & additæ ſuplicationes, templúmque fœcunditati: & certamen ad exemplar Atticæ religionis:quamuis Lipſius ille noſter(qua eſt ſagacitate,ac exercitatione in iſtis litteris, quáque pollet, ac præſtat vetuſtæ hiſtoriæ ſcientia & arte critica) è veſtigiis manuſcripti Vaticani libri, qui habet. Accicæque, cùm in Farneſiano itidem manuſcripto ſit Anciatæ: legendum odoratur Actiacæ, ſed ita vt ſtatim pro religionis, reponendum Regionis putet. Atque hoc quidem adeò quoniam nulla in his ludis magis,quàm in aliis religio:illud verò propterea quod Atticis ludis hoc eſt panathenæis Romanę quinquatrus reſpondebant,non hoc certamen nouum: nihilominus tamen (dicam ingenuè id quod ſentio) in tuam concedere opinionem Lipſi, non poſſum: qui quadrata rotundis,niſi quæ grauior me ratio vrgeat,mutare non ſoleo,nihílque ſubeſſe (hic quidem) incommodi video,ſi vulgata retineatur, quam vt in veteribus æquè libris olim repertam ſimile vero eſt, lectio: Imprimis enim ludorum quorumlibet publicorum aliquam religionem habitam, ſatis toto iſto hactenus tractatu trino comprobatum fuit,vt quod huius ergo addi velim, nihil ſit aliud, niſi fortaſſe Valerium Maximum, ita etiam loquutum alicubi[a], vt ludorum religionem diceret. Curules autem ludos,à principe ſuis,ſuorúmque natalitiis pleriſque dari ſolitos,iſtis certè datos quin exiſtimemus nihil prohibet,quales Panathenæis exhibiti, de quibus ita loquitur Sudas *in παναθλώαια* 1. *&* 2. vt primùm quidem ab Ericthonio Vulcani & Mineruæ filio inſtituta, tum ab inſtauratore Athenarum Theſeo[b] reſtituta fuerint,ipſa duplicia luſtralia ſcilicet, quę magna dicta,quinquenniis ſingulis celebrari ſolita, alia verò quotannis vtraque apud Hyginum [c] Heniocho, Alij autem anguina tantùm crura habuiſſe Ericthonium dixerunt: eúmque primo tempore adoleſcentiæ ludos Mineruæ Panathenæa feciſſe, & ipſum quadrigis cucurriſſe: pro quibus factis inter ſidera dicitur collocatus. Meminit & Pindarus Ode Pythionicarum nona Teleſicrati Cyrenæo dicata,ſic admodum canens, *Epod.*4.

πλεῖστα νικήσαντά σε καὶ τελεταῖς   ὡείαις ἐν παλλάδος εἶδον.

a Lib.6.tit. 1. vbi de Qu. Catulo ludorum ſæcularium religionis qui trino ctio fieret cũ hoſtiis & lectiſternio idem auctor, non ita multo poſt meminit vt & Liuius initio lib.7.ab vrbe condita, vbi hac de re tota pluribus.

b De cuius ſignis ſiue ſtatuis in gymnaſiis actum eſt cap.16. li. 1. ſuprà. & ab ipſo artẽ eſſe palęſtricam ſiue luctatoriã,oſtenſum eodem lib. cap.13.

c Lib.7.poëti.aſtronom. Bigas Primũ iunxiſſe Phrygũ nationẽ, quadrigas Erictoniũ lib. 7.natur.hiſt. c.46. Plinius auctor eſt.

Itémque

Itémque B. Auguſtinus in libris de ciuitate, *lib.* 18. *cap.* 12. Apollini ac Mineruæ dicatos ſignificans, quamuis non Apollinem, ſed cum Minerua illa Neptunum tutelares Athenarum eſſe Deos. Strabo *lib.*9. *Geographiæ fo.* 459. retulit: qui & alio loco in Diis Atticis Orphanam Commiſſolum & Tychonem cōnumerat. De agonibus Atticis ſiue Panathenaicis partim gymnicis, partim etiam muſicis loquutum Iſocratem Panegyrico [a] recordor, vbi, πρὸς δὲ τούτοις καὶ φιλίας εὑρεῖν πιστοτάτας καὶ συνουσίαις ἐν τυχεῖν παντοδαπαῖς. μάλιστα παρ' ἡμῖν ἐστιν ἔτι δὲ ἀγῶνας ἰδεῖν, καὶ μὴ μόνον τάχους καὶ ῥώμης, ἀλλὰ καὶ λόγων καὶ γνώμης, καὶ τῶν ἄλλων ἔργων ἁπάντων καὶ τούτων ἆθλα μέγιστα. Muſicorum quidem certamen vt Panathenæis celebraretur, tuliſſe ingenti gloriæ (hoc enim Cruſerianę interpretationi verbum addendum) ſtudio Periclem Plutarchus[b] refert, ídque ipſum athlothetam creatum diſieciſſe quemadmodum certantes tibia vel voce vel cithara canerent: Spectaſſe verò & eo tempore & deinceps in odæo muſica certamina, φιλοτιμούμενος δὲ ὁ περικλῆς τότε πρῶτον ἐψηφίσατο μουσικῆς ἀγῶνα τοῖς παναθηναίοις ἄγεσθαι, καὶ διέταξεν αὐτὸς ἀθλοθέτης αἱρεθεὶς καθότι χρὴ τοὺς ἀγωνιζομένους αὐλεῖν ἢ ᾄδειν ἢ κιθαρίζειν, ἐθεῶντο δὲ καὶ τότε καὶ τὸν ἄλλον χρόνον ἐν ᾠδείῳ τοὺς μουσικοὺς ἀγῶνας. Meminit & gymnicorum qui Panathenæis ederentur Solon apud Lucianum [c]: quibus pro præmio non coronæ modò, vt aliis quatuor antiquis agonibus, Sed oleum quoque præſtaretur, quemadmodum ſuperiùs [d] ab ipſo apud Budæum, & à Suida itémq; ab Auguſtino monui: Sed & in Marathoniis Atticæ campis celebritatem honori Herculis aliquam fuiſſe in cuius ludis qui vincerent argenteis donarentur phialis: ex quodam Pindari loco[e] addidici: cuius verba hic appingere defeſſum iam ſcribendo piget. Præterea in Hellotiis ſacris feſtis Lampadodrimicis quæ ab Hellotide virgine dicta non Corinthi modò, verùm etiam Athenis peragebantur: fuiſſe quædam certamina, quibus ſiue Theſſalus, ſiue (quod Scholiaſti pindarico placet) ipſe Xenophon eius filius vicerit, cui dicata Ode Pindarica XIII. Olympiorum ex eius Epodo II. intelligimus: ſicut ex ode Pythicorum VIII. Æginatæ Ariſtomeni dicata ipſum domi hoc eſt Æginæ quinquertio victorem extitiſſe, vbi [f] hoc inter cætera,

--οἴκοι δὲ πρόσθεν ἁρπαλέαν
δόσιν πενταεθλίου σὺν ἑορταῖς ὑμαῖς ἐπάγαγες ἄναξ,

ipſis etiam Athenis ludos fuiſſe quoſpiam gymnicos Ioui ſacros ex illo Pindaricorum Nemæorum carmine[g] percipimus Odes quam Timodemo Athenienſi pancratiaſtæ cecinit,

ἑπτὰ δ' ἐν Νεμέα· τὰ δ' οἴκοι μάσσον' ἀριθμῷ,
Διὸς ἀγῶνι τὸν ὦ πολῖται κωμάξατε Τιμοδήμῳ
σὺν εὐκλεϊ νόστῳ ἁδυμελεῖ δ' ἐξάρχετε φωνᾷ.

Apud Eleuſinem denique pagum in terra Attica gymnicum fuiſſe certamen quod Eleuſinium diceretur, ſicuti quod Athenis ipſis vt Panathenaicum ita Theſæum ab ipſius (vt ſuperius dictum eſt inſtauratore Theſeo: fidem non improbabilem facit, mihi quidem, illud Agellij *cap.* 20. *lib.*15. *noct. atticar.* quod in recenſenda Euripidis (quam attuli ſuperiùs) *cap.*9. *ſupra* hiſtoria: ſubiecit, Ac primoquidem in certamē per ambiguam ætatem receptus non eſt. poſt Eleuſinio, & Theſæo certamine pugnauit & coronatus eſt. Siue igitur gymnici, ſiue Muſici atque thea-

a Nō lōgè ab init. in co, 72. edit. Oporianæ anno 1572.

b In vita Periclis fo. 291. edit. Steph.

c Anacharſi ſiue de gymnaſiis.

d Lib. 2. vbi de coronis aliiſque hieronicarum præmiis, ſcilicet cap. 21.

e Olym. Ode 9. ſtrop. 4. Odéque 13. ad extremum & Pythior. Ode 8. Ep 4.

f Strophe 4. vide & de Teleſicrate Ode 9. Pythioiū antiſtrop. 4. vbi de Megarēſi quoque ipſius victoria.

g Ad extremum Odes 2 Nemęo in fine Ogdoad.

trales, ſiue Circenſes fuerint ludi Attici, ad eorum religionis exemplar ad proſperum Poppææ partum editi Romæ iuſſu imperatoris, ſicuti propter Criſpi atque Helenæ partum(vt in publica lætitia fieri ſolet)omnibus quoque Conſtantinus[a] princeps indulgenda crimina putauit: Caius Caligula longe anteà Druſillæ natalitiis pugiles,aut pancratiaſtas (vt ſuprà dixi)Lybicaſque beſtias quingentas,cum totidem vrſis produxiſſe narratur à Dione,*lib*.58.ac Circenſes dediſſe popularibus epulo,ſiue prandio,ſenatoribus eorumque vxoribus cõgiario exceptis, ſed parcè ac tanquam exhauſtum,& magnopere ipſum egentem hęc omnia inſtruxiſſe, atque obiiſſe munera: ſuis etiam natalitiis quæ in Auguſtalis templi conſecrationem incurrerant, tum muſica tum alia omnis generis inducta ſpectacula: Sed & equorum Circenſium qui duobus diebus priore quidem vicies,poſteriore etiam quater curſu contenderint: θέαντε παντοδαπαὶ (ait) ἐγένοντο ἅτε γὰρ τῆς μουσικῆς ἐχόμενα ἐσήχθη καὶ ἵπποι δύο ἡμέραις ἠγωνίσαντο. τῇ μὲν προτέρᾳ εἰκοσάκις, τῇ δ᾽ ὑστέρᾳ καὶ τετράκις: διὰ τὸ τὰ γενέθλια αὐτοῦ τὴν ἡμέραν ἐκείνην εἶναι. ἦν γὰρ ἡ τελευταῖα τοῦ αὐγούστου. & aliquanto poſt de honoribus Druſillæ defunctæ decretis, καὶ ἐν τοῖς γενεσίοις αὐτῆς ἑορτήτε ὁμοία τοῖς μεγαλησίοις ἄγηται καὶ ἡ γερουσία ἥτε ἱππὰς ἑστιᾶται: & poſteà ἐπανελθὼν πρὸς τὰ τῆς δρουσίλλας γενέσια & cætera: θέαν τῷ δήμῳ προῖκα ἐπὶ δύο ἡμέρας ἀπένειμε καὶ αὐτῷ τῇ μὲν προτέρᾳ ἄρκτοι πρὸς ταῖς τῶν ἵππων ἁμίλλαις πεντακόσιοι ἐσφάγησαν. τῇ δ᾽ ἑτέρᾳ λιβυκὰ θύελα ἴσα ἀνηλώθη καὶ παγκρατιασταὶ ἐν πολλοῖς ἅμα τόποις ἠγωνίσαντο. καὶ ὁ δῆμος εἱστιάθη τοῖστε βουλευταῖς ταῖς τε γυναιξὶν αὐτῶν δῶρα ἐδόθη ταῦτά τε ἅμα ὡς καὶ πάνυ πενόμενος ἐφόνευε. Vbi omnino poſtremum (quod cum ſit, hoc quidem loco, ineptiſſimum,diu profecto me multúmque torſit)verbum reiicio:& ipſius vicem ἐφόδευε quod eſt impedit præbuit ἐχορήγησε reponendum iudico. Cùm eſſet puer imperatori Claudio natus, ipſius natalitia ſponte prætores & ſpectaculi & cœnarum exhibitione celebraſſe, ille ipſe Dio eodem libro retulit: ſic admodum ſcribens, τὰ δὲ δὴ γενέθλια, τὰ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ οἱ στρατηγοὶ ἐθέλονται θεάς τε τινὸς ποιήσει καὶ δείπνων ἑώρτασαν. Adrianus vero Cæſar per natales dies populo ſpectacula gratis diuiſiſſe feraſque iuſſiſſe confodi,vt ſemel leones centum,& totidem leænæ conciderent[b] Spartianus item auctor eſt ipſum decretos ibi Circenſes ludos ſpreuiſſe, præter natalitios &c. Atque ob adoptionem Cæionij Commodi Veri, quem Ælium verum Cæſarem appellant Circenſes ludos dediſſe, ſicuti gladiatorios Nicomediæ ſuis itidem natalitiis dediſſe imperat: Antoninum Caracallã,vti ne hoc etiam die abſtineret à ſanguine,Dionis abbreuiator Xiphilinus *in Antonino Caracalla fol.*335. tradit. ſicuti Philippũ Macedonem Cleopatræ filiæ cum Alexandro Epirotarum Rege Nuptias vt ſacrificiis ſumptuoſis, ita & agonibus Muſicis apud Ægas Macedoniæ datis olim celebraſſe Diodorus *lib.* 16. *Biblioth. fol.* 557. tradit: quo loco inter cætera τέλος δὲ πολλῶν πανταχόθεν πρὸς τὴν πανήγυριν συρρεόντων καὶ τῶν ἀγώνων καὶ γάμων συντελουμένων ἐν αἰγαῖς τῆς Μακεδονίας &c. & vero (ad Romanos principes vt reuertar) Galenus Maximinus qui Diocletiano & Maximiano in Imperio cum aliis ſucceſſit, apud Cæſaream Palæſtinæ ſuis natalitiis more anteriorum Regum atque Imperatorum ad voluptatem populi varia & in iis noua quædam aut peregrina certe beſtiarum ex India & Æthiopia vſque aduectarum itemque agoniſtarum

a Lib.1.Cod. Theo. de indult. crimin. tit.38.lib.9.

b Vide ipſũ Dionem aut Xiphilinum eius abbreuiatorem in Adriani vita.

niſtarum ſpectacula edidit: quemadmodum Euſebius in eccleſiaſtica hiſtoria *in appendice ad lib.8.fol.*94. memorat, quo loco αὐτοῦ δὲ τοῦ τυράννου μαξιμίνου παρόντος, καὶ θέας τοῖς πλήθεσι φιλοτιμουμένου κατὰ τὴν λεγομένην αὐτοῦ γενέθλιον ἡμέραν, ἀπετελέσθη τοιοῦτον ἔθους τὸ πρὶν ὄντος ἐπὶ βασιλέων εἰ καὶ ἄλλοτε τὰς φιλοτίμους θέας πλείους τοῖς θεαταῖς ἐμπαρέχειν θυμηδίας (hic additum ἕνεκα reperio in eo libro qui ex Daneſij clariſſimi viri Epiſcopi Vaurenſis religioſiſſimi bibliotheca dudum à me comparatus fuit neſcio an vllius manuſcripti codicis fide cùm non ineleganter ſuppleri ſoleat καινῶν καὶ ξένων τάδε συνήθη παραλλαττόντων τῶν θεαμάτων, ζώων ἔσθ' ὅπη τῶν ἐξ ἰνδίας ἢ αἰθιοπίας ἢ καὶ ἄλλοθεν εἰσκομιζομένων ἢ καὶ ἀνδρῶν ἐν τέχνοις τισὶ σωμασκίαις (hoc equidem ad gymnica eorúmve ſimilia certamina refero) παραδόξους ψυχαγογίας τοῖς ὁρῶσιν ἐνδεικνυμένων, πάντως που καὶ τότε οἷα βασιλέως τὰς θέας παρεχόντος πλειόντι καὶ παράδοξον χρῆν ὑπάρξαι ταῖς φιλοτιμίαις. τί τοίνυν τοῦτο ἦν; μάρτυς τοῦ καθ' ἡμᾶς δόγματος παρήγετο εἰς μέσον τῆς μόνης καὶ ἀληθοῦς εὐσεβείας ὑπεραγωνιζόμενος, Imperatoriis natalibus aut anniuerſariis imperij adepti ſolemnibus diebus quinquennalibus, decennalibus, vicennalibus Circenſes alioſque ludos edi ſolitos libro Semeſtrium primo, *cap.*8. atque iſtius etiam tractatus libro etiam primo [a] cum Appianici cuiuſdam loci caſtigandi gratia de triumphalibus ludis agerem, demonſtratum fuit: Quamobrem Chriſtianis demum imperatoribus Gratiano, Valentiniano, ac Theodoſio placuit [b] Dominico potiſſimum die, qui ſeptimanæ totius prius eſt, & ad natale, atque Epiphaniorum Chriſti, Paſchæ etiam & quinquageſimæ ſiue pentecoſtes diebus in quos feſtiuitatum illarum natalitiarum ſolemnitas incurreret, poſtea iſtam ludorum huiuſmodi voluptatem, per vniuerſas vrbes populis denegare. De Valentiniano quidem principe D. Ambroſius *in oratione de ipſius obitu* ferebatur primo (inquit) ludis Circenſibus delectari, ſic iſtud abſterſit, vt ne ſolemnibus quidem principum natalibus, vel imperialis honoris gratia Circenſes putaret eſſe celebrandos &c. Vbi quod generaliter & in vniuerſum ſanctus ille vir dixit, nihilominus è conſtitutione quadam *d.l.*2. eius imperatoris nomen præferente quæ in Cod. Theodoſiano extat ita explicandum vt monui modò, hęc verba manifeſtum faciunt: quæ quod ad ſuperiorum de ludis per ſolemnes natiuitatis principum vel imperij ſuſcepti dies exhibitis, illuſtrationem pertinent, & noſtram ſimul de illo Taciti loco ſententiam (vt puto) ſtabiliunt, atque confirmant, propterea proferre non grauabor, Nullus omnino iudicum (aiunt Gratian. Valenti. & Theodoſ.) aut theatralibus ludis, aut Circenſium certaminibus, aut ferarum curſibus, vacet, niſi illis tantùm diebus quibus vel in lucem editi, vel imperij ſumus ſceptra ſortiti. vt addunt aliquantò poſt, Nullum ſolis diei ſpectaculum populo (ſic lego pro ſpectaculo) præbeant ne diuinam venerationē confecta ſolemnitate confundat. Theodoſij poſteà & Valentiniani iunioris exemplo, Leo etiam atque Anthemius illa cōſtitutione, quam vltimam ſub titulo de feriis Codici ſuo inſerendam Iuſtinianus curauit, hoc præcepêre, vt dominico die nihil ſibi vendicaret ſcenatheatralis aut Circēſe certamen, aut ferarum lachrimoſa ſpectacula: etiam ſi in principis ortum aut natalem (hæc ad rem noſtram verba pertinent) celebranda ſolemnitas inciderit, ſed differendam eſſe cēſuerunt. Atque ad Atticorum

[a] Ad finē in cap. 29. lib. 1.

[b] l. 2. & l. vl. C. Th. de ſpectacul. lib. 15. tit. 5. Voluptates, editionéſque populo celebratas ſimul cōiunxit Innocē. apud Gratia. cap. 1. & c. præterea, diſtin. 51. numęrum vtiq; ac ludorum editiones intelligēs vnde voluptas populo quæri ſolet.

potiùs exemplum Circēſes ludos, quàm Romanorum aliorum qui magni dicti & Conſo ſacri, iam inde à Romulo aut Mineruæ, Nero ille apud Tacitum ad maiorem forſitan celebritatem dari voluit, quoniam pluribus ſpatiis Græci quàm Romani Circenſes peragebantur: id quod primo *cap.* 29. huius tractatus libro illuſtrandi Horatiani Carminis oſtendimus. Multiplicatos quidem equorum miſſus ita vt curricula, & ſpatia corriperentur à ſeptenis ad quina, quo facilius cētum miſſus peragerentur, vt à Domitiano poſteà (quemadmodum eo loci docuimus) ita & à Nerone aliiſque principibus Romanis, ſiue id religioni, ſeu voluptati, aut lætitiæ publicæ teſtimonio ac celebritati hoc darent, eum qui neſciat, in Græca, Latináque ipſorum hiſtoria, prorſus eſſe peregrinum oportuerit: præſertim cùm de Nerone *in eius vita cap.* 22. quidem Suetonius apertè, ac diſertis verbis: tanto ipſum & Circenſes ſpectandi & equos ipſos agitandi ſtudio flagraſſe tradat, vt ad omnes etiam minimos Circenſes (eos fortaſſe hiſtoricus intelligit quos ſepteno ſpatio concludi ſermone ſuperiore docuimus) ſeceſſu commearet &c. neque diſſimularet velle ſe palmarum numerum ampliare. Quare ſpectaculum (inquit quod ad rem noſtram valde pertinere arbitror) multiplicatis miſſibus in ſerum protrahebatur: ne dominis quidem iam factionum dignantibus, niſi ad totius diei curſum greges ducere.

Cæterum ſiue multiplicatis miſſibus, ſiue ſpatiorum & curriculorum aucto ad inſtar Atticæ Circenſium religionis numero protrahebatur in extremam diei horam, agonum huiuſmodi voluptas: quo genere lætitiam ſuam munerarij, cum publica coniunctam ſignificare prorſus exiſtimati, vt ſatis cauſæ Neroni fuiſſe videatur, quamobrem propter Poppææ partum, ad exemplar. Atticæ religionis illius certamen edi præceperit. Superioribus accedat hoc quoque ad conſtituendam eius apud Tacitum loci dudum receptam lectionem (ſi quid etiam opus eſt) aduerſus Archimedeas oppugnatoris Lipſij machinas, quod Caium Caligulam aliquot annis ante Neronem Atticos ludos Syracuſis in Sicilia edidiſſe memorat Suetonius *in Caio cap.*8. quo loco tamen quibuſdam in libris excuſſum ſed perperam Haſticos non ignoro: & verò poſſe non minus recte aut commodè Haſticos quàm cæſticos dici ludos non diffiteor, quorum à Troiano Antenore inſtitutorum Patauij Tacitus proximè ſequenti libro[a] mentionem facit. illud profecto Lipſiarum (Actiacæ regionis) breuitatem Tacito familiarem minime (in eo quidem palato) ſapit, qui potiùs, ad exemplar Actiaci (ſcilicet certaminis) ſcripturus fuerat: vt mittam quod non ſatis lepidè videtur enunciatum hoc, de certamine ad exemplar regionis, pro ad exemplar agonis in regione quapiam inſtituti aut celebrati: ſicut hic noſter ſuperiore libro[b] ludicrum quinquennale, à Nerone inſtitutum ad morem Græci certaminis non Græciæ Græcæve regionis dixerat. Denique aut nihil è recepta lectione immutandum apud Tacitum, aut ſi cui tantopere diſplicebit attica religio, is antiquam ſuaſore me religionē amplectatur, vel Achaicam profectò (quod perinde eſt) ab Achaia ſcilicet illa, qua & item Aſaia poſſeſſa Romæ quoque ludos curatius editos Tacitus ipſe noſter ibidem retulit. certe potiùs quàm ſine vlla religione in Actiacam illam regionem tam longe ab huius auctoris mente, vſitato ipſi loquendi modo,

a Lib. 16. annal.

b lib. 14. annaliū ex quo verba ſuperiùs protuli.

recepta etiam nec minus antiqua ſcriptura diſſitam, totóque velut orbe rationis diuiſam proficiſcendi, atque adeò exulandi neceſſitatem ſibi tam facile imponi patiatur. Equidem cùm vetuſtę ludorum ſacrorum gymnicorum ſcilicet muſicorûmque luſtralium agonum in antiqua celebratorum Græcia religionis, toties à me iſto tractatu trino repetitæ animo ſubit recordatio, teneri vix poſſum quin iſta mihi ob facilem, & nimis frequentem ab leuiuſcula immutatione mendam librariorum ſiue antiquariorum (qui contractè aut compendio ita ſcriptum à notariis ātic̨ pro antic̨, quod eſt antiquę, quodam errore: ob id quod interdum titulo, ſiue temone cuipiam literæ ſuperpoſito duplicationem eius, vt aſſolet in vetuſtis literæ deſignarent, Atticę reddiderunt) caſtigatio magnopere probetur, ac placeat, vt pro Atticæ antiquæ reponatur: præſertim quod ludos illos Auſonius [a] antiquos (quemadmodum ſuperiùs admonui [b]) nominauerit ab antiquitate conſtitutionis (vt cum Tertuliano [c] loquar) quod ab antiquo nimirùm ludi huiuſmodi, & in antiqua Græcia, ſiue Achaia religionis ergo fierent: Ad cuius exemplar Capitolina Romæ certamina Ioui Feretrio Romulum in Tarpeio monte (vnde Tarpeij & Capitolini ludi nuncupati) Deinde Numam non Marti modo ſed etiam Robigini olim inſtituiſſe idem Tertulianus auctor eſt. Addeſis hoc quoque, quod Religioni nullum neque aptius epitheton adhiberi poſſit, neque verò frequentiùs ab auctoribus claſſicis ſoleat: quàm iſtud Antiquæ, quod apud Tacitum reponimus. Ipſe adeò Plinius lib. XVI. natural. hiſtor. *cap. vltimo*, Lucum antiqua Religione Dianæ ſacratum à Latio in ſuburbano Tuſculani agri fuiſſe ſcribit, velut arte tonſili coma fagei nemoris. Ante ipſum Virgilius, *lib. 2. Aencid.* Antiqua ſub religione tueri populum, & Ouidius *lib. 10. Metamorph.* Priſca relligione ſacrum receſſum dixerant, λύτω δ᾽ ὁ ἀγὼν καὶ ἔςω τέλος τοῦ λόγου τούτου [d].

Totius operis agoniſtici concluſio.

CAP. XXX.

HActenus de ludis, ludorúmque locis, temporibus, præfectis, præmiis denique de athletarum ſagina, patientia, probatione, legibúſque aliis gymnaſticis habui, quod præter contráve alios traderem: de quibus omnibus equidem vereor, vt eorum cuipiam, quos niſi ſua non delectant, aut quibus Iejuna potiùs breuitas, quàm verus & germanus qui aliquas argutias habeat Laconiſmus, familiaris eſt, in ſcribendo fuiſſe nimius, ideóque ludos etiam diutiùs feciſſe forſitan videar. Tametſi ad eos tranſlatitium propè nihil attuliſſe me, quódve iam ab alio quoquam (ita vt feci) exhibitum ſcirem, ſedulò, liquidóque aſſeuerare poſſum. Enimuerò ſemotis, aut meapte ſponte, aut vergente regni huius in lachrymabiles ruinas (niſi Deus optimus Max. ipſum ex illa cœleſti machina [e] reſpexerit) concidentis fato, priſtinis in Palatio Toloſano dicendi iuris occupationibus: dum ſe nonnulli malè feriati, eo potiùs

a Elogiatio vbi de luſtralibus agonibus.
b Potiſſimũ in cap. 25. huius lib.
c In de ſpectaculis cap. 2. de horum ludorum origine plurima Strabo lib. 16. geograph.
d Limitatio Iulij Pollucis qui ab his fere verbis lib. 3. Onomaſtic. ſui in quo de ludis agitur eludẽdum atque abſoluẽdum duxit.
e Notum illud prouerbium θεὸς ἀπὸ μηχανῆς. Vide Eraſmum chiliad. 1. centur. 1. prouerbior. 63. Deus ex improuiſo apparens, & Lambinũ ad illud Horatij in arte, Nec Deus interſit. Ex Platone in Cratylo, Plutar. in Lyſandro fo. 811. Luciano in Philopſeude, & in Seſtis Athenæo lib. 6. in principio & aliis. Vide Euſtath. ad 3. Iliad. fol. 426. & Philon. περὶ μοναρχίας. fo. 557. Ariſtidem περὶ παραφθέγματος fol. 52. & Heliodorum aliquot locis.

qui βασιλίνδα[a] quàm qui ad Iudices olim dicebatur[b], ludo animum paſcunt & oblectant ſuum: ita nouum noſtris agonale ſpectaculum dare volui, vt torporis vitandi (dum procul negotiis in hoc ſeceſſu ſuburbano ſum) ac tædij leniendi gratia, nec vllo alio inuitatus præmio, partim χειρονομῶν ὡς ἐν σκιαμαχίᾳ, partim etiam ὡς ἐν ἁμίλλᾳ πολλῇ ἀνταγωνιζόμενος, in hoc literario ſcammate non inſtrenuè ac ſine puluere contenderem: in quo quidquid eſt quod eniſus ſum, elaboraui, effeci Iacobe fili anno Chriſti ſupra milleſimum nono & octuageſimo, Toloſæ noſtrę non minùs quàm aliis miſeræ Galliæ ciuitatibus, primariis luctuoſo, totum hoc tibi iam donatum, ac dicatum, (quod abſoluiſſe me arbitrabar) cùm expectarem, vt ſublata vel alleuata itinerum difficultate tutò poſſem excudendum vſpiam emittere: Intereà facere aliter non potui, quàm vt identidem in manus aſſumerem, multíſque (quas quotidiana penè obſeruatio, ex indefeſſa circa variam vetuſtorum auctorum lectionem elucubratione ſuggerebat) hoc verè Agoniſticon, vt tute ſcis, noſtrum eximiis teſtimoniorum adoreis, ſiue coronulis exornarem, atque cumulatius haud paulò redderem: tantò lubentiùs hoc quidem quantò, ſi non pacatis prorſus atque tranquillis, at lenitis tamen vtcúnque vrbanis rebus, illum quem dixi anteà Æſymnetæ hoc eſt protagonothetæ aut protocritæ[c] in Argyranthinis ſiue Argyrophyllinis Palladiæ ab antiquo Toloſæ poëticis agonibus honorem[d], communis eorum omnium conſenſus, quorum id iudicij ac muneris fuit[e], nuper præſenti mihi benignius ac prolixius ineunte Maio huius anni nonageſimi detulit. Quem (quantuluſcúnque iſte cuipiam eſſe videbitur) vt æmulorum quorumdam factione hactenus interclusum apud me ipſe Tacitus ridebam (adeò non ferebam ægrè vel mirabar) ita nunc eundem cum aliquo non vulgaris ipſorum de me opinionis teſtimonio coniunctum, nequaquàm reſpuendum, aut aſpernandum eſſe duxi: quin potiùs Deo opt. maximo (cui omnia mea ſumma, infima, æquè debeo) accepto ferendum cenſui: ſanctiſſimo & integerrimo Agonothetæ, Regum Regi, qui vnus inſpector & iudex omnium certaminum iuſtus & verus eſt, ſi verè à Dionyſio[f] dictum, ὅτι τῷ ὄντι ἀγωνοθέτης πάντων ἀγώνων ὁ βασιλεύς, ὁ τὴν εἰρήνην πρυτανεύων· δι' ἣν καὶ τοὺς ἀγῶνας ἐπιτελεῖν οἷόν τε. Huius verò Dionyſij monitu, cùm panegyricæ omnis orationis propterea clauſulam & quaſi colophonem eſſe debere, laudem Regis illius, cuius cura, & ſolicitudine pax alma populis tribuitur, atque firmatur, ita vt agonum celebrationi vacare liceat, intelligamus[g]: Chriſto itidem Regi Regum (cui poteſtas omnis eſt) ob exhauſtos feliciter, ac vtiliter conſummatos, ipſo manum, animúmque dirigente atque opportunitatem nobis tribuente, incredibiles in iſtum Agoniſticum, & plus quàm athleticos labores, lucémque adeò plurimis claſſicorum auctorum locis, hactenus in magna hominum ignoratione verſatis publico literarum bono per nos redditam: gloria omnis, quantum poteſt, gratiarúmque actio ab vtroq; noſtrum in æternum eſto.

οὐκ ἀθεεὶ γὰρ ταῦτα διέρχομαι ὑγρὰ κέλευθα

(quod apud Theocritum Europa[h] cecinit)

--Χαλεπαὶ δέ θ' ὁδοὶ τελέθουσιν ἀοιδᾶν

Μουσάων

a De ludo regni menſe decembri ſortito ducti, Videſis Lipſium noſtrum ad 13. annalium Taciti ex Arriano Luciano & Polluce quibus adde locum Herodiani ex lib. 7. pag. 157 ibi ὥσπερ ἐν πομπαῖς παίζουσι βασιλείαν, & alterum Suetonij Nerone cap. 38. ibi quia ferebatur ducatus & imperia ludere niſi tamen quod aliis placere video locus iſte magis ludum ad iudices attingit.

b De iſto primus ipſe attuli lib. 1. Semeſtr. cap. 6.

c Cancellarium vulgò nominari ſuperius hoc libro indicaui.

d De quibus actũ eſt à me ſ. hoc ipſo libro.

e Qua de re hoc ipſo lib. Agoniſtici tertio cap. 18. & 20. diximus.

f Dionyſ. Halicarnaſſ. ἐν τῇ τέχνῃ περὶ τῶν πανηγυρικῶν, fo. 34. lin. 14. editi Francofur.

g Vbi ſic ſcribit, ὁ δὲ σωτὴρ τοῦ παντὸς ἀγῶνος οἱονεὶ κολοφὼν ἐπηχείσθω τοῦ βασιλέως ἔπαινος.

h Eidill. 19.

Μουσάων ἀπάνευθε Διὸς μέγα βουλεύοντος:

vt iſtud eiuſdem poëtæ[a] verbum de Muſis, ad hæc noſtra ſcripta, quibus earum interpretibus poëtis opem non modicam tulimus, transferre liceat. *Καθόλου δὲ οὐδὲν εὔδαιμον οὐδ' ὠφέλιμον* (ait Chryſoſtomus Dion[b]) *ὃ μὴ κατὰ γνώμην καὶ δύναμιν τῶν θεῶν ἀφικνεῖται πρὸς ὑμᾶς, καὶ ἁπανταχῆ πάντων ἀγαθῶν αὐτοὶ κρατοῦσι· καὶ διανέμουσι δαψιλῶς τοῖς ἐθέλουσι δέχεσθαι.* Atque hîc quidem ex vetuſto Hieronicarum more, quem ipſum iſto Agoniſtico[c] memoriæ dedimus, tecum mi fili, tanquàm *στεφανίτης* quidam *ᾄσωτο ἐπινίκιον.*[d] *Ἀμήν.*

a Theocriti ἐν χάρισιν εἰδυλλ. 16.

b In Orat. 32. πρὸς ἀλεξανδρεῖς.

c Superioris libri cap. 13.

d Vide quæ ſcripſi cap. 13. lib. 2.

FINIS.

INDEX RERVM ET VERBORVM IN HOC OPERE MEMORABILIVM.

A

ABſtinentia athletarum 227.& 232
Abſtinentia athletarum à rebus Venereis 232
Acclamatio ſpectatorum 147
Achaia verè antiqua Græcia 335.& eius elogium ex Plinio.
de Acclamationibus in gymnicis. 209.& 210.
Achaicus currus apud Horatium quid ſit. 336
Actum agere præpoſterus labor 1
ἀκονιτὶ viciſſe qui dicerentur 324
Acrocheiriſtæ qui dicti ſint 32 in marg.
Adagium apud Platonem & Plutarchum expoſitum 304
Adriana certamina quæ dicta ſint 341
Ælianus caſtigatus 203
Æliani de Oricadmo locus 247
Æmilius Probus obiter emendatus 174
Æmuli nomen 269
Æſchines obiter caſtigatus 102
Æſchilus victus à Sophocle 93
in Æſtu tolerando patientia athletar. 241
τρίαεθλον apud Homerum exponitur 309
Ætolus Oxylas primus olympicorum ludorum iudex 67 in marg.
Ageſidamus Locrus cōmēdatus à pulchritudine 46
Ageſilai ſcitum dictum 4.in marg.
Agitatores equorum apud Olympiam coronatos 63
Agoniſtici operis argumentum 2
Agones dijs ſacri 6
Agones ſacri.quibus Diis dicati 14
Agones ſacri non omnes vbique ab autoribus enumerati 15.& 18
Agonum alij graues, alij leues 102
Agones quatuor celebres 161
de Agonum curatoribus 66
Agonis genera proponi ſolita 293
Agoniſtæ ordine à præcone citati 294
quo quiſque Agonum tēpore apud Olympiam inductus 108
ab Agonibus excluſus qui ad diem dictam non adfuiſſet 305
Agones poëtici apud Toloſam 311. & eorum præmia
Agonothetarum ornatus purpura & ſceptrum 67
Agonothetas eoſdem eſſe cum athlothetis 64
ἀγωνίσασθαι καλῶς qui dicerentur. 268
Agrigentina regio equorum. 203
αἰσυμνῆται moderatores ludorum dicti 66
Album agoniſtarum apud Olympiam 293
Alcibiades tibia canere refugit 13
Alcibiades amatus à multis 352.ad marg.
Alcibiades victor multos conuiuio excepit 167
Alcmeon bigis equeſtribus primus ex Athenienſibus vicit 10
Aleiptæ & gymnaſtæ qui dicti fuerint 127
ἀλείφειν pro παρακελεύεσθαι 213.& 214.&215
Alexander Macedo pancratium abominatus 31
Alexander magnus ſuperatis Lacedęmoniis Athenienſes conuiuio excipit 169
Alexander Neapolitanus carpitur 28
Alexandriæ eruditum fuiſſe quid valuerit. 353
Alexandri nummi quomodo ſignati. 92
Alexandrinum gymnaſium 343
ἅλματος vocabulo quæ exercitia comprehenſa 15
de Alti Olympiæ luco 156.ad marg.
Alpheni I.C.de ſphæromachia locus illuſtratus. 19
Alytarchæ nominis notatio inueſtigata 66
de Ama quale inſtrumentum fuerit 138
Ambroſij locus de pancratiaſtis 32
Ambroſij locus emendatus 112
Amor Mercurio & Herculi adiunctus 56
Amphicthyones qui fuerint 332
ἀμφωτίδες 38
de Amuranto tubicine 157
Amyotus carpitur 315
Amyoti verſio loci cuiuſdam apud Plutarch. carpitur 137
ἀναχάψαι vox explicatur 330
ἀνάπαυσις in curſura quid fuerit 219
ἀναπίπτειν animo concidere 28
ἀναρρήσεως vocabulum excutitur 150
ἀναθήματα athletarum ex voto 160
ἄγχειν luctatorum vox propria 34
Androclidæ Lacedæmonij ſcitum dictum 4 in marg.
Angelum cum Iacobo luctatū fuiſſe Chriſtum 127.& 128
Anima pro carne aut corpore 285.& ad marg.
de Animis ſauctorum in inferis ante Chriſti aduentum 263.& 264
Anni Argis à ſacerdotibus fœminis deſignati 330
Annona tribui ſolita Olympionicis ab Athenienſibus 164
Annonaria commoda ſiue obſonia 161
Annonæ vocabulum vnde 161
Annonæ in Prytaneo 162
de Annonariis hieronicarum ſumptibus 164
Anthęus cum Hercule luctatus portentoſis prodigiis vſus,& ab Hercule ſuperatus 44
ἀντανίστασθαι pugilum proprium 38.&39
Antigonus athletas magnis præmiis inuitat 5 in marg.

Anti-

Antinoium gymnaſium Antinoi memoriæ 343
Antinoiæ coronæ 343
Antiochi Regis conuiuia ludis apud Daphnen editis 168
Antiochi Epiphanis editio ludorum 292
Antiochus pro Epihane dictus Epimanes 349
Antonius ludos exhibuit gymnicos 100
αἰτώπιδες 38
ἀπαλαίστοι motus qui 333
ἀπαγόρευσις & ἀπαγορεύειν quid ſit 26. in marg. & 27
ἀπαυδᾶν exponitur quid ſit. 26. & 27
ἀπειπεῖν quid ſit. 28
Aphrodiſium & Scholaſterium cum bibliotheca in naui Hieronis 347
ἀφλῶ quid dixerint olim 324
Apio in Iſthmio donati victores 184
Apium viride Nemæis pro præmio tributum 184
Appiani locus emendatur 99
ἀποβάται qui 91
ἀποσκάψαι à quo diuerſũ ἀνασκάψαι 293. ad marg.
ἀπογινώσκειν quid ſit 26. in marg.
Apollonij locus de pugilatu certantibus. 30
Apollinis ſignum in gymnaſiis 60
Apollo Enagonius vt Mercurius 60
Apollinis ſignum apud Delphos cum cithara expreſſum 88
Apollini varia ſacra à variis facta 61
Apollini dicati ludi apud Alexandriam 89
ἀπονητὶ & ἀκονιτὶ auferre præmium quid ſit 316
ἀποθεραπεία athletarum 289. & 290
in Aquam impellendi mos in exercitationibus 40. in marg.
de Ara apud Altim Olympiæ lucum ad quam decertabant tubicines præconeſque 156
Arcadij & Honorij conſtitutio de ludis ſublata ſuperſtitione vetere 62
Archemorus cui ſacra Nemæa. 185.
ἄρχοντες qui apud Græcos dicti 331. ad marg.
Arcus certamen 85
Arenoſum ſtadium 39
Argos celebrata. Ibidem & quomodo 186
Arietaſſe athletæ quomodo dicantur 143
Ariſtidis locus expoſitus 293
Ariſtides obiter emendatus 173
Ariſtonico Caryſtio ſphæriſtæ ſtatua erecta 171
Ariſtotelis locus de virga iudicum. 74
Ariſtotelis locus quidam ex problem. explicatur 328
Ariſtototelici loci cuiuſdam lectio in dubium vocata 42
Ariſtoteles de gymnicis agonibus libros edidit 222
Ariſtoteles impuberes à grauioribus exercitationibus arcebat 254
Ariſtotelis locus de pædotribis qui nulli apud Laconas fuerunt 50
Ariſtotelis locus expoſitus. 296
Arrachionis pugna 82
Arrichion poſt mortem coronatus 246
Arriani locus explicatus 69
Ars in athletis & ſolertia vtilis & neceſſaria 51
Ars virtutis à Prudentio dicitur 51
Aſcetæ olim qui dicerentur 302
ἄσκησις athletica & monachica 201. & ad marg.
Aſiarchæ & Syriarchæ 67
Aſtus nomine dictam artem paleſtricam 44
Athenæi locus emendatus 165
Athenæi locus emendatus & expoſitus 347
Athenæi interpres recentior carpitur 165
Athenienſes quando cœperint à tibiis abſtinere 13
Athenienſes lenocinium exercere ſoliti 346
Athleticæ finis rei militari ſubſeruire 2
Athleticam omnem deturbat Galenus 3
Athleticam Plato in ſua repub. tuetur 4
Athletæ nominis expoſitio, quàm latè pateat 4
Athletica ab Imperatoribus Romanis retenta 4
Athletis ſalarium publicum quomodo permiſſum 6. in marg.
Athletæ pueri cultores ac imitatores Herculis 55
Athletarum nomine in Reſcripto qui non contineantur 63
Athlotetas & agnothetas eſſe eoſdem 64
Athletæ contra morem agoniſticum peccantes coerciti 71
Athletarum ſortitio 82. & 83
Athletarum melior conditio qui poſtremo loco contenderent 82
quomodo Athletæ tertia commiſſione victoriam conſecuti 93
Athletæ nudi in ſtadio decertarunt 118
de Athletarum obeſitate 136. ad marg.
Athletæ velut arietantes ſe commiſiſſe in lucta 139
de Athletarum gloria. 149
Athletarum renuntiationi, coniuncta præclarorum virorum laudatio 151
Athletarum ex voto ἀναθήματα 160
Atholetæ vbi ſedere ſoliti 197
Athletarum ſuſpiria & gemitus 199
Athletica victoria à ſpectatoribus in theatro acclamantibus celebrata 215
de Athletica ciborum lege 227
Athletæ Chriſtiani perpetiendo vincunt 227
de Athletarum dormitatione & ex ea periculo 228. & ad marg. & voracitate. & 231
ἀθληταὶ ἀπὸ τῶν ἀέθλων. 229
ἀθλητὴς quaſi ἄθλιος 230
Athletæ altiles homines 231
de Athletarum abſtinentia 232
de Athletarum laboribus & patientia 238. & 239. & 241
inter Athleticam & militarem magna ſimilitudo 243
Athletarum decertaturorũ nomina propoſita in albo. 158
Athletarum ſaginatio 230. & 231
Athletarum perpeſſio ictuũ periculoſorum 245

Athletarum exercitatio in Proagonibus 244.& 245
Athletæ nudi decertarunt 246
Athletæ liberi bonæque exiſtimationis 248
Athletæ perfecti qui 256
Athletarum probatio 270
Athletarum probatio 274. & in ea circumductio & accuſatio 274
quo anno Athletæ artem deſierint 274
ad Athletas quum probarentur hellanodicarum admonitio 275
de Athletarum Probatione Pauli locus 277
qui inter Athletas non recepti 295
de Athletarum probatione 295
Athletica vitæ ratio illiberalis 296
Athletæ interdum ſeruilibus verberibus coërciti 297
Athletæ inter ſe decertantes ſi cædem admiſerint non ſunt eius rei 245
Athletas etiam coronatos qui non decertaſſent 304
vnum Athletam variis agonibus eodem die decertare potuiſſe bis vt vinceret 314
Athletarum præſtantium nomina 322
Auguſtini locus aduerſus ſpectacula inuecti 70
Auguſtini locus de clamore populi in ſpectaculis 207
Auguſtales ludi qui dicti ſint 340
Aulus nocturnus fur 58
de Aura equa Phidolæ 172
Aura equa 202
de Aura Phidolæ equa 220
Auſonij de Agonibus verſus 14
Autolycus hieronica cœna exceptus 164.& ad marg.
Autolycus puer victor 253

B

Baculi nomine apud Suetonium quid ſignificetur 81
τα Βαΐα 192.& 193
Balbis quid fuerit 220
Balnea publica gymnaſiis antiquitus adiuncta 60.in marg.
Baptiſmus Chriſtianorum veluti vnctio 128
Bato gymnaſiarchus corona donatus 78
Beliſtica curru equeſtri victrix renuntiata 91
Beneficium idem ac priuilegium 161
Bidellus ſeu viator Floralium ludorum apud Toloſates 75
Biga quando addita olympicis agonibus 318
Billij interpretatio loci cuiuſdam reprehenditur 214
Billius Prunæus carpitur 257
Billius Prunæus reprehenditur 149
Bomonicæ apud Lacedemonios qui dicti 300
Brabeutæ cum agonothetis iidem fuiſſe videntur 80
βραβευταί qui fuerint 64
βραβεῖς qui apud Sophoclem 79
Britones πτερνίζειν periti 34
de Buccinatore hieronica 157
Bucephalo habitus honos poſt mortem 203
Budæi ſentētia de palæſtra excutitur 287.& 288

C

Cadeſim qui dicantur in lib. Regum 350
de Caduceo Mercurij fabula 68
Cælibes ſoli gymnicis ludis à Lycurgo prohibiti 29
Cælius Aurelianus emendatus. 134
Ceſtibus pugilum fuit inferre vulnera 32
Ceſtuum & meilicharum differētia ex Pauſania 32
Cæſtus in pugilatu ſubditos ſortitioni 83 in marg.
de Caio Caligula 209.in marg.
Callicratidis ſcitum dictum 4.in marg.
Callippus Athenienſis mulctam pependit apud Olympiam 76
Καλλιστοῦ nomen exponitur 45
Caluini verſio carpitur 258.ad marg.
Camerius notatus 188
Κανών regula & ſcopus 134
Canonem ſeu menſuram de ſaltu dictum 115
Caper Pythagoræ filius bis eodem die victor 314
Καπετοῦ etymon 112
Capitolini ludi triplices 9
Cariſtius ſphæriſta ciuitate ab Athen. donatus 21
Carceres ſtadij 134
Carmen vetuſtum emendatum 157
de Carne domanda 283.& 284
Caro pro anima 286.ad marg.
Caſſiani icon 175
de Caſtigatione corporis 283.& ad marg.& 285. & dein.
de Caſtitate athletarum 236
Καταβάλλειν quid fuerit in lucta 36
ex vocis Καταβάλλειν ambigua ſignificatione elegantia 37
Καταῤῥήττειν luctatorum proprium 35
καταῤῥήττειν de luctatoribus dictum 112
Καταστρέφειν vox luctatorum propria 34
Catonis Vticenſis ingreſſus in vrbem Antiochiæ 75
Cauea pars ampitheatri qua feræ includebantur 112.ad marg.
Cauea quid fuerit 112
Cauponarum apud veteres atque ganearum infames loci & cum lupanaribus coniuncti 346
Κηδέμονες qui dicti 80
Κῆπος tonſionis ſpecies 140
Cereris ſacerdotis in agonum ſacrorum ſpectaculo locus 67
Κερητίσαι, quid ſignificet 21
de Ceromate 125
Ceromate non iniunctos Curſores 125

detre-

detrectantem Certamen aut fugientem pro victo habitum 306
Certamina Hellotiis ſacris 357
in Certamine non eſſe iniuriam ex Vlpiano 20
Κηρύσσειν quid apud Chriſtianos ſignificet 281
Chartagini gymnicos agonas conceſſos 344
Choragi ludorum Muſicorum ſiue ſcenicorum ſortitò ducti coronari ſoliti 92
Choragis quæ data præmia 92
Choragi ſuis ſumptibus ſpectacula edentes coronis honorabantur 9
de Chriſtianis athletis locus Ambroſij 128
Chriſtiani agoni pugilatus mancipati 271
Chriſti diuinitas inſeparabilis ab eius corpore & anima 264.ad marg.
Chriſtus epiſtata & ἀλείπτης 126.& 127
Chriſtus verus athleta 246
Chryſantina certamina quæ dicta ſint 341
Chryſoſtomi locus caſtigatus 233
Chryſoſtomi locus caſtigatus 212
Chryſoſtomi locus de inuncta veſte athletarum 116
Chryſoſtomi locus emendatur 319
Chryſoſtomi locus quidam excutitur 65
Chryſoſtomi locus explicatur. 198
Chryſoſtomi locus de lucta 36.& colluctatione ad Diabolum
Chryſoſtomi locus de luctatoribus 33
Chryſoſtomi μνημονικὸν ἁμάρτημα 181
Chryſippi plagia 223.& ad marg.
Cilicium & ſaccus differunt 285.ad marg.
de Cimone 315
Cimonis equarum ſtatuæ iconicæ 204
Cingulum 116
Circenſes Græci pluribus ſpatiis quàm Romani peragebantur 360
Circenſium & aliorum ſub Imperatoribus exhibita ſpectacula 206.& oppida in quibus dati.Ibidem.
Ciceronis locus de diſco & vnctione explicatur 122
Ciceronis locus expenſus 157
Circumductio per arenam 294
Circum & ſtadiũ idem fuiſſe videri & quid. 111.
de citatione athletarum 226
Citharœdi in theatro decertarunt 88
de Clemente Byzantino 332
Clementiæ Iſauræ liberalitas 312.& eidem dicata ſtatua 312.epithaphium 313
Clementis locus de ἀντατίδων voce 38
Cleomedes Aſtypalæus victoriæ præmio multatus 247
Clœſthenis ſtatua cum curru & equis 173
de Clericis ad ordines Eccleſiaſticos promouendis 298.& 299
de Clericorum probatione 354
Clithomacus pancratio ſuperatus inter pugiles decertat 32
Clitomachi ſtatua 174
Cœleſtis nomen athletis attributum ab Horatio 159
Cœna exhiberi ſolita victoribus 164
Cœna exhibita ob Muſicorum agonum victoriam 166
Cœna viatica dari ſolita 166
Cœna victorialis in ædibus Agathonis 166
Colıphia quæ ſint vocata 232
Colludentes inter ſe non ſerio agentes athletæ cẽrciti 297
Colluſio inter agoniſtas coërcita 70
Commendatitiæ agoniſtarum literæ poſt certamen demum reſignatas 327
Commentarij vetuſti Occitanici verba 154
Concordatum 353.ad marg.
Confeſſio ſola in pugilum pugna victum prodebat 30
Κονίζειν vox luctatorum propria 34
Conſummatus gladiator 256
Conſummare idem quod perficere 256
Conſummatio patriarcharum & martyrum 258.& 259.& deinceps variis locis confirmata
Conſtantius reprehenſus quòd pugiles ſpectandi eſſet auidior 24
de Continentia ſeruanda 236
Conuiuiis priuatis excipi ſoliti hieronicæ 164
de Corace ac altero Lichi auriga victoribus coronatis 63
Corœbus coquus 276
Corœbus Elæus curſu victor 183
Cornea certamina quæ dicta ſint 21
Coronarij agones qui & cur vocati 141
Coronarij agones qui ςεφανῖται 160
Coronas non fuiſſe niſi vincentium 318
Coronati etiam poſt mortem 325
Coronatus etiam non victor ſi leges omnes obſeruaſſet 319
Coronas ex loco eminentiore adpenſas victores ſumpſiſſe 196
Coronatæ hieronicarum patriæ 3
Corona in agonothetarum ornatu 69
Coronati interdũ qui fraude victi fuiſſent 306
Coronæ Olympicæ aureæ olim in menſis propoſitæ 179
Coronæ Olympicæ olim ex oleaſtro 179
Coronæ quibus datæ apud Olympiam 9
Coronæ ſcenicæ 8
Coronæ ſponſorum & amãtium 236.ad marg.
Corona ſub Ioue data quid ſit 198
Corona ſublata pueris quinquertio certantibus 255
Coronæ variæ Pythiis agonibus datæ 189
Corona vnde dicatur 5
Coronæ pro victoriis 198
Corona victori à præcone imponi ſolita 197
Corycæum quid fuerit 21
Cotis nomen apud Pindarum & alios 132
Coturnicibus pugnacibus extructos tumulos 203
περὶ τοῦ Κεκοῦ 36
Critæ ſiue iudices ludorum ſorte ducti 93

Cruquius Horatij ſcoliaſtes carpitur 58
Cuiacij commendatio 1
Curſus exercitationem rei bellicæ inutilem Diogenes dixit 4
ars in Curuli certamine 49
Curulis agonis inſtaurator apud Olympiam 88
Curules ludi quo tempore finiti apud Græcos & Romanos 96
ſores etiam inungi ſolitos 120
ſoribus inter gymnicos agones honos maior habitus 110
Curſus ante ſolis exortum, aliíque leuiores ante meridiem agones commiſſi 103
Curſores omnium agoniſtarũ primi citati 103
Curſus præmia quando primùm propoſita 108
Curſores in arena iniecta exerceri ſolitos 126
Curſus agon antiquiſſimus 183
Curulem fuiſſe Pythicum agonem Oreſtis temporibus 187
Curſores à carceribus interdum diuerſis partibus miſſi ad eoſdem athlothetas contendebant 219
quæ in Curſura obſeruanda 219
vbi Curſores curſuram deſinerent, ibi ſaltatores exerceri ſolitos 220
Curſores non nudos ſed galero aut petaſo caput opertum habuiſſe 221
Curſores non ſemper nudos decertaſſe 221
in Curſura proditorium habitum à tergo perſequi vt lædas aduerſarium 248
Curſus certamina trifariam diſtributa 252
Curſores primos ex athletis vocatos 294
Curules ludi à principibus dati populo 356.& 357.& 358
Cymbia & cymbæ quæ inſtrumenta fuerint 138
Cyniſca Archidami filia prima Olympionica 91
Cynoſarges gymnaſium Athenis 55
Cypellum vaſis genus 139
Cypriani locus de pugilibus emendatus 23
de Cypriani verbis ad agones pertinentibus 10
Cypriani locus de ludorum religione 6.& 7
Cypriani locus, In viribus, expenditur 42
apud Cyrrhos agon pythicus Apollini exhibitus 189

D

Δακτυλοδεικνεῖσθαι 147
Dalicampius reprehenditur 168
Damaſceni locus excutitur 214.ad marg.
Damonicus ab hellanodicis mulctatus 76.ad marg.
Deductio honorifica hieronicæ coronati 148
Delos inſula, unde feſta Delia 337
ſub Dei nomine Mercurius 58
Democritus Philoſophus pentathlus nuncupatus 104
Demyli paterna adhortatio 208
de Deſcenſu Chriſti ad Inferos 265
Deſignatores 64
de Deſignatoribus & agonothetis 79
Deſultores qui 91.in marg.
Διακοσμῶν apud Plutarchum quis 76
Διαμαστίγωσις quid dicatur 300.& de ea.301
Dianæ Orthiæ ara 300
δικαίως & δοκίμως affligi quomodo differant 280
Dij Attici 356.& 357
διώκειν & λείπεσθαι contraria 305
Diodori locus explicatus 70
Diodori Siculi locus emendatus 106
Dionis Chryſoſtomi locus de pammachis 37
Dionis Chryſoſtomi locus obiter caſtigatus 47
Dionis loci duo quorum vnus caſtigatur 63
Dionis vtriuſque loci explicati 69
Dionis Chryſoſtomi locus emendatus 72
Dionis Chryſoſt. locus de Nerone expoſitus 156
Dionis locus de Circéſib. eméd. & illuſtratus 205
Dionis locus emendatus 358
Dionis Chryſoſt. locus obiter caſtigatus 210
Dionis Chryſoſtomi locus emendatus 240
Dionyſius Halicarnaſſeus 1
Dionyſij Halicarnaſſei locus è quo tria menda ſublata 200
Dionyſij Halicarnaſſei locus de exhortationibus ad antagoniſtas 212
Diotimus optimus gymnaſtes 53
Dioxippus citra pulueris iactum victor 321
τῶν Διόπλων nomine acta publica ſignificari 348
de Diſco 16.in marg.
Diſcus inter agonas aliquando recenſetur 16
de Diſci ludo 113
Diſcum eundem antagoniſtas iactauiſſe 114
in Diſci ludo quis pro victore habitus 114
Diſcus amentum habuit 122.& in marg.
ad Diſcum prouocare quid ſignificarit 195
Diſcus Iphiti Olympiacus, Lycurgi nomine inſcriptus 194
Diſco feriæ Olympicæ prænuntiatæ 194
ars Diſcobolorum 45
de Diſcobolis quæſitum an nudi certarint 120
Diſcoboli tunicati 122
Diſcobolos nequaquam inunctos 122
Diſcobolos aperto capite decertaſſe 351
δοκιμασία probatio athletica 279
δόκιμος & ἀδόκιμος apud D. Paulum & Iacobum 279.& 280
Δόλιχον quid varij dixerint 96
Dolichus curſus in exercitiis leuioribus numeratur & de eo quæritur 109
de Dolichodromo ſcholiaſtes Ariſtophanis notatus 96
Dolichodromi qui 223.& ad marg.
Dolum ac proditionem inter agoniſtas in reprehenſione poſita 306
Dominico die & aliis feſtis ſublata ſpectacula 159
Dorcæus victor plurimis vicibus 321

Δῶρα nomine coronas comprehenſas 142
Δόρπε λύσις ex Pindaro 162
Δόσις quid ſit apud Clementem 142
Dotis appellatione quid Tertull. ſignificauerit 143
de Dromo quid fuerit 22
Δρόμος locus in quo ſe exercebant 29
Duratio & patientia ex virtute 46

E

Ἐκεχειρίας vocabulum exponitur 194
Editio nominis vt agoniſtarũ ita inunctorum in baptiſmo fidelium 293
εἰσεκήρυξαν quid ſignificet 80
Eleæi quomodo dicti principes Olympici cõuentus 328
Eleuſinium gymnicum certamen 357
Empedoclis agrigentini victoris munificentia 167
Encomia & cãtilenæ honoris ergo prolatæ 200
ἐνδρόμιδαι quid fuerint 222
Epaminondas fidibus præclare ceciniſſe dicitur 11
Ephebia gymnaſiis adiuncta quæ fuerit 345
Ephebiam adiunctam gymnaſio 349
Ephebia idem ac proſtibulum 349.& 351
Ephebi proſtituti pueri 349
ἔφεδροι quis dictus 84.& 85
Epheſus inſignis Dianæ fano 337
ἐφεστᾶσι apud Pollucem expenſum 80
ἐφέστηκεν apud Dionſiyum quid ſit 80
ἐπινίκια emendatum apud Appianum quid ſint 99
ἐπινίκιον ᾄδειν quid ſit 152
ἐπινίκια ἑστιᾶσθαι quid ſignificet 164
ἐπινικίων nomen 147
Epiſcoporum inaugurandorum circumductio 275
Epiſtatæ qui dicti 80
de Epiſtata, Gymnaſta, pędotriba & cæt. inter ſe differentiis 126
Epiſtata quis dicatur Philoni 132
Epulum datum militibus ab Imperat. Rom. victoribus 168
Epulum in agonibus poëticis apud Tholoſates 312
Equi ἀθλοφόροι 201.& 202
Equis ineſſe ingenium ac iudicium 202
Equi Circenſes albatæ factionis ſub Claudio 203
Equi agoniſtæ ſtatuarum honore donati 204
quo ætatis anno Equi circo deputati, aut miſſi 205
Equis Circẽſibus debilibus attributa ex publico alimonia 204
Equi palmati qui dicti ſint 205
Equæ aureæ dicata effigies 172
Equarum Cimonis ſtatuæ iconicæ 204
Equis ſepulturæ honor communis 203
Equorum agitatores pueri cum viris commiſſi 251
de Ericthonio. 356
Erigere ſeſe ἐναντίον ἀνδρὶ καταστῆναι εἰς ὀρθὸν pugilum proprium 38
Eruditionem ſummam qua in re Græci ſitam cenſerent 11.in marg.
ὑπὲρ τὰ ἐσκαμμένα πηδᾶν adagium 113
Euagorus præceptor certaminis gymnici 53
de Eubatæ Cyrenenſis continentia 237
Εὐδόκιμος apud Iſidorum Peluſiotam 279
Eunapij locus de orationibus Chriſtianorum ad martyria caſtigatus & expoſitus 176
Eunapij locus de martyrum iconibus 175
de Eunomi citharœdi ſtatua 177
Eunomus Locrenſis citharœdus 187
Euthymus Locrenſis robore corporis admirabili 16
de Euthymo pugile viuo conſecrato 159
Eupolus Theſſalus mulctam primus pependit apud Olympiam 76
Euprepes nobilis agitator multis coronis inſignis 63
Eurydamas Cyrenæus, dentes excuſſos deglutiuit 239
Exercitatio violenta puerorum vires frãgit 255
Exercitatio continua athletarum 287
Exercitationes domeſticæ 272
Exercitationum variæ ſpecies 290
Exercitiis grauibus maior dignatio 109
Exercitiorum aliæ differentiæ ibid.
Exercitium perfectiſſimum 108
Exhortationem ad athletas licitam & ordinariã fuiſſe 212
Exhortatio Achiuorum ad Vlyſſem apud Homerum 208
Exhortatio athletarum ad athletas 211

F

Florales ludi qui apud Toloſates 74
Fœminis omnes exercitationes excepto ſaltu conceſſas 29
Fœminæ Olympionicæ 91
è Fontibus authorum haurire quantum ſit 226
Frictiones athletarum 290
Fuga victi animi indicium 27. in marg.
Funalia triumphantibus prælucere ſolita 146
Funale cereum fuiſſe ibid.
de Furibus aliorum laborum 222.ad marg.
Fuſtibus milites coerciti 297

G

Galeni locus de Epeo ſuppletur & caſtigatur 23
Galeni locus 55
Galeni locus de pugilibus 23
Galeni locus de pulchritudine 46
Galeni locus obiter correctus 138
Galeni locus emendatus 142
Gallia vetus 336.& ad marg.
Gallinaceis pugnacibus extructos tumulos 203
Gemitus athletarum 199
Glaucus Siſyphi filius ab equis diſtractus 64
Gloriæ verbum in Tertulliano exponitur 144

in Gradu ſtetimus apud Ouidium quid ſit 36
Græcia antiqua quæ 335.& 336
de Græcia antiqua cur cautum in reſcripto 352
Græci certaminis nomine Olympicū deſignari 288
Græcum certamen quale intellexerit Tacitus diſceptatur 99
Græcis ſolis aditus ad Olympicum agonem patuit 277
Grammateii vox apud Athenæum explicatur 348
Græcoſtadium quid dictum ſit 289
γραμμὴ duplex in ſtadio 134
Gratiæ diis actæ ab hieronicis 153
Gulielmus Molinerius agonum Cācellarius 75
Gymnaſium quid ſit 43
Gymnaſium vnde dictum 124
Gymnaſia Athenienſia 60.in marg.
Gymnaſia quando Romæ inſtituta 287
Gymnaſia Romæ priuata 288
Gymnaſiorum publicorum duplex vſus 290
Gymnaſia in quibus oppidis Græcię fuerint 339
de Gymnaſiis, frictionibus & lauationibus è Galeno 289
Gymnaſia & palæſtrę occluſę luctu publico 101
Gymnaſiis adiuncta grammatea 329
Gymnaſiarchi olim ſacra curarunt 78
Gymnaſiarchos ius virgæ habuiſſe 77.& 78
Gymnaſta & epiſtata idem 126
Gymnaſiarchi athletis de ſuo pręmia propoſuerunt 77
Gymnaſta quis 132
Gymnaſtas fuiſſe qui athletarum præmiis caruiſſent 132
Gymnaſtarum exhortationes ad athletas 211
Gymnaſtæ quidam vetuſti cotibus comparati 131
de Gymnaſtæ officio & munere ibid.
Gymnaſtica diuerſa Galeno à palæſtrica 50
Gymnicorū certaminum genera quinque 16
Gymnicorum ludorum religio 53
Gymnicorum ludorum origo 54
Gymnicorum agonum alij grauiores alij leuiores dicti 102
Gymnicis prælati equeſtres ſeu curules 109
de Gymnicorum certaminum more 249
de Gymnicorum ludorum apud Romanos editorum hiſtoria accurata 98
Gymnaſium Romæ ſub Nerone conflagrauit 288
Gymnici panathenæi ludi 357

H

Harpaſti pilæ ludus 19
Haſtæ nomine τὸ ἀκόντιον ſignificatum 18
ἡδυντήρια quid dicantur 345.& 346.& 351
ἡδυντήριον quid fuerit 352
Hellanodicarum ſeſſionis locus in ludis 67
de Hellanodicis 67.in marg.
Hellanodicarum & Athletarum exhortatio ad athletas 211
Hellanodicarum ad athletas quum probarentur admonitio 275
in Hellanodicas iactata ſcommata 327
Hellanodicarum iuſiurandum,& integritas 326
Hellanodicarum poteſtas ac munus 328
Hellanodicarum ſenior quiſque præibat 333
Hellanodicæ per decem menſes à nomophylacibus de officio admoniti 333
Hellotia ſacra quæ 357
Heraclides ſine aduerſario coronā adeptus 321
Herculis cum Antæo colluctatio 44.& in mar.
Herculanei ludi gymnici appellati 54
Hercules primus Olympiæ victor quomodo dicatur 54
Herculis ſtatuæ in gymnaſiis 55
quis Hercules Olympiæ cultus 59
Hercules Alcmenæ filius & incantator habitus 59.& 60
Herculis lucta cum Antæo arte peracta 57
Hercules Tyrius cui ludi & ſacra olim fiebant 59
de Herculis Idæi ara 59.in marg.
Hercules Muſagetes 60
Herculis eloquentia à Pindaro commēdata 60
Hercules ab Amphitruone patre peritiā equeſtrium adeptus ex Theocrito 109
Hercules Celticus 60
Hercules Vigilicius atque gracilis 234
Hercules victor ſine puluere 322
Herculi Ogmio Celtas vim ſermonis tribuiſſe 60
Herodes perpetuus agonotheta renuntiatus 65
Herodis exquiſitæ epulæ 169
Herodianus caſtigatus 51
Herodiani locus expoſitus 310
Herodicus pædotriba cum medicina gymnaſticen commiſcuit 50
Hieran facere curſores quid ſit 216
Hieron Siciliæ Tyrannus coronatus vt victor 90
Hieronicæ cuius ſumptibus alerentur 3
Hieronicarum præconia 144
Hieronicarum diuini prope honores 147
Hieronicæ deductio honorifica 148
Hieronicarum florida & triumphalis veſtis 149
Hieronicæ ſuas laudes prędicare ſoliti 152
Hieronicarum honor quis fuerit 157
Hieronicarum gloria ex proedria 158
Hieronicas pro Diis habitos 159
Hieronica ἰσόθεος quomodo dictus ibid.
Hieronicæ Spartano regi depugnaturo proximi aderant, quod in honore ab ipſis eſt habitum 160
Hieronicis priuilegia publica conceſſa 161
Hieronicarum fructus ex victoriis 164
Hieronicarum icones ἰσομέτρητοι 171
Hieronicæ olim donati malis 184
Hieronicas non deſiiſſe propter ætatem à profeſſione 274
Hieronicæ etiam poſt mortem coronati 325

Hiero-

Hieronicarum nomina & ludorum præſidis nomina in commentarium relata ab vno ex Hellanodicis 329
Hieronymi locus explicatus 112
Hieroſolymis quinquennale certamen gymnicum 344
Hippolyti martyris icon 175
Hiſtoricis ſua in Olympicis agonibus decreta præmia 179
Homeri locus expenſus 113
Horatij locus de patientia laborum athletica 238
Hoſpites conuiuio excipiendi mos 168
Hyginus correctus 68

I

D. Iacobi locus quidam explicatus 222
D. Iacobi locus expoſitus 256
Iacobi Fabri filij commendatio 212
Iaculatores veſtibus amictos decertaſſe 124
Iaſonis Hieroſolymitani impuritas 77
Iccus optimus gymnaſtes 53
de Iccho Tarentino luctatore 237
Icones hieronicarum effictæ eo ſtatu geſtúque quo fuerant quum vincerent 173
Icones martyrum 174
de Iconibus martyrum 175
Iconicæ ſtatuę quę ſint dictę 172
Idolum nihil niſi ſignum dæmonij 14
de Ieiunio 285
de Ieiunio locus Baſilij 235
Ignis pręlatus hieronicis 145
Ignis honoris cauſa pręlatus principib. Roman. 146. & ad marg.
de Immunitatis priuilegio hieronicis conceſſo 161
de Immunitate conceſſa athletis 334
Immunitas athletis qua lege conceſſa 352
Iniuriarum actiones extra ſtadium 20
Inquiſitio de presbyteris initiatis 275
vetuſtę Inſcriptiones Græcæ expoſitæ 84
Inſcriptio nominum in agonibus 330
Inſcriptio vetus emendata 291
vetus Inſcriptio Græca caſtigata 134
Inſcriptio quædam Gręca emendata & expoſita 348
Interius flectere, prouerbium 221
Ioannis Caſſiani de Gymnicorum certaminum more locus expoſitus 249
Iolaus apud Argos quadrigis victor coronatus 64
Ioſephi locus de victi confeſſione 30
Iouis Olympici ſimulachrum 15
Ioui ſacra Nemæa dicata 186
ſub Ioue corona dari ſolita 198
Iphitus Olympicum certamen inſtaurauit 54
Iſelaſtici agones vnde dicti 145
Iſelaſticæ annonæ quæ dicantur 161
Iſidori locus de pulchritudine 46
Iſidori locus de Athletis Chriſtianis 226
Iſidori locus explicatur 257
ἰσόπαλοι qui dicti 83
ἵστασθαι pugilum proprium 38
de Iſthmicarum coronarum variatione 184
Italia vetus 336
Iudæi facilè ad Syrorum mores delapſi 349
Iulianus monachus 52
Iulij Pollucis error lapſus memoriæ 6
Iunonia feſta quæ Lyſandria dicta 340
Iuſiurandũ de obſeruatis legibus athleticis præſtitum 326
Iuſiurandum ab Hellanodicis præſtitum ibid.
Iuſiurãdum Toloſanorum circa poëticen agonum ibid.

L

Laconis cuiuſdam mordentis antagoniſtam reſponſum 41
Laconis cuiuſdam apophthegma 50
Laconis cuiuſdam de Athenienſibus dictũ 346
de Ladæ ſtatua iconica 174
Laërtij locus expenſus de voce τραχηλίζεται 36
Lampades ab elephantis prælatæ 146
Laſſitudo athletarum 290
de Lapſis pœnitẽtibus recipiendis aduerſus Nouatianos 320
de Latronis anima 265. & ad marg.
Lauri ſurculũ triũphantes Rom. geſtabant 191
apud Lebadiam agon coronarius inſtitutus 339
Leges athleticæ 246
Lex de non occidendo aduerſario 247
Legitimè decertare apud Paulum & Galenum quid ſit 225. & 226
τὸ λείπεσθαι in certaminibus quid fuerit 304
λείπεσθαι & πλεονεκτεῖν ſunt contraria 305
Leonina pellis quo non pertingit, vulpina aſſuẽda 52
Leucoïon luteum præmium victoris in agone poëtico 78
Libertini admiſſi inter athletas 298
Lichas Lacedæmonius 63
de Licha 71. & in marg. & 72
Ligaturę vocantur ab Ambroſio nexus luctatorum 73
an aliquis Ligoni locus in palæſtrica 137
Linea pro ſcammate 135
Linea hiera in calculorum ludo 217
de Linea media in ſtadio 216
Lipſius notatur 98. ad marg.
Lipſius ad Tacitum notatus 288
Lipſii lectio apud Tacitum carpitur 360
Literæ commendatitiæ Epiſcoporum 327
Liuius poëta 12
Λωδιμητης vox quomodo exponenda 7
Luciani lectio in dubium vocata 112
Lucillianum carmen illuſtratur 94
Lucta duplex erecta & voluptatoria 33
Luctatoria Catabletica 36
Luctatorum verba propria 34
Luctatores conferebant capita 36
melius in Lucta eſſe quod eſt gymnaſticum 44
Luctam tribus vicibus conſtitiſſe 94

Lucta in grauibus agonibus numerata 102
Lucta pugnæ cognata & affinis 240
Ludorum religio 6
Ludi Capitolini triplices 9
Ludorum gymnicorũ origo ad Deos relata 54
de Ludis Apollinaribus Romæ editis 62
Lũdi victoriales poſt actum triumphum 100
Ludi Romæ editi acto triumpho ibid.
Ludi intermiſſi luctu publico 101
Ludorum maximorum Romæ celebratorum pompa 121
Ludorum ſacrorum auctores 191
Ludi gymnici multis fauoribus & clamoribus peracti 207
ad Ludos inuitatio præconis voce 294
Ludi poëtici apud Toloſam 311.& eorũ præmia.
Ludi antiqui qui dicti 335
Ludi gymnici quibus olim locis exhibiti 337
Ludos aut agones celebrare ſine publica auctoritate non licuit 342
Ludi Chriſtianis denegati ab Imperatoribus 359
Ludorum religio 356
Ludi in campis Marathoniis 357
Ludi Romæ editi à Nerone 3,8
Ludi varij editi à principibus in natalitiis 356.& 358.& 359
de Lupercis inunctis 125.ad marg.
Lygdamus Syracuſanus Olympio certamine victor primus quomodo coronam reportaſſe dicatur 54
Lyſandri à Charone ſuperati apophthegma 50

M

ex Machabæorum hiſtoria locus illuſtratus 78
Machabæorum locus de Ephebia gymnaſio iũcta 349.& 351
Mænala athletis & Circenſibus inſignis 339
Magiſtratibus Toloſanis præiuiſſe viatores 75
μάκλα apud Theocritum quid ſit 138
Malè,laborioſè è Seneca 243.ad marg.
Manuum ſeu brachiorum extenſio ab omnibus pugilibus vſurpata 25
Manus remittere quid fuerit in agonibus 27
Manuum extenſio velut προοίμιον pugilatus 278
Manutentores qui dicti 313.ad marg.
Marianus Victorius obiter carpitur 112.ad mar.
Martyrum imagines in baſilicis 174
Maſtigophoris quid oneris iniunctum 80
Maſſanij 75
Meilichiarũ vſus pancratiaſtis an denegatus 32
Meilicæ quid fuerint ibid.
Melancomas pugil præſtantiſſimus 16
Melancomas pugil nullum formæ damnũ perpeſſus 24
Melancomas pugil eximius manus nunquam remiſit 31
Melancomæ duratio & patientia 46.& 47
Melancomæ fortitudo commendatur 240.& 242
Menander à Philemone victus 8
Mercurij Enagonij ſigna 56
Mercurij figura duplex apud Ægyptios 57
Mercurius petaſatus 352
Mercurialis notatus 29
Mercurialis carpitur 113.ad marg.
Mercurialis error notatus 296
Mileſij pilæ ludum prorſus auerſati 21
Militiæ etymon 243
Militaris ætas apud Romanos quæ 302
Milonis Crotoniatæ victoriarum varia hiſtoria 94.in marg.
de Milonis amica hiſtoria 95
Milo vbi cõſtitiſſet nullo cuiuſquã impetu deiectus 95
de Milonis athletæ voracitate 228.ad marg.
Monachi agoniſtæ monachicæ philoſophię cur dicti à Iuſtiniano 52
Monachorũ veterum in toto vitæ aſceticæ genere humilitas,patientia 243.& ad marg.& 244
de Monachis recipiendis 299
Monaſtica probatio triennalis 302
Monaſticæ ac regularis vitæ ætas quę 303
Monſtratio per digitum 147.ad marg.
Mordere aduerſarium in Athletica prohibitum 247
Morſus in lucta familiaris Lacedęmoniis 41
Mulctę pecuniarię ab Hellanodicis indictę aduerſus agoniſtici iuris temeratores 76
Mulo de alimonia prouiſum 164.& ad marg.
de Mulo vetulo 204
de Murorum deiectione in tranſuectione hieronicarum 145
Muſicã Ægyptij à ſuis ciuitatibus excludebãt 3
Muſici olim qui dicti 5
Muſicus agon vbi exhibitus,& quę pręmia 7
Muſici agones olim celebrati 11
in Muſicis agonibus ſortitio 86
de Muſicis ludis 86. & vbi fieri ſoliti ibid.& 87
Muſico certamine vincentium laudatio publica 153
Muſicum pro poëtico 154.ad marg.
Muſici agones apud Toloſates 154
de Muſico agone 156
ob Muſicorum agonum victoriam cœna exhibita 166
in Muſicis agonibus pręfationes atque adhortationes 215
in Muſicis agonibus certas fuiſſe leges 248
in Muſicis ludis album agoniſtarum 293
apud Thebas Muſicum certamen 339

N

Natalis comes carpitur 27
Natura nihil fruſtra facit 1
Nauis Hieronis in qua gymnaſium 346
Neapoli ludos gymnicos muſicoſque celebratos 340
Nemæa à quo inſtituta & cui ſacra 185.
Nero corruptis Hellanodicis coronatus 63
Nero timet ſibi ab Elæorum flagris 72
Nero primus apud Olympiam certamen muſicum

ſicam inſtituit 86.in marg.
de Nerone Romã redeũte hieronicę habitu 145
Nero victor proclamatus agone muſico 154
Nero victorem ſeipſum pronuntiabat 155
Neronis ſtatuæ citharędico habitu. 172
Neronianum gymnaſium quale 288
de Neroniano gymnaſio 291
Nexus luctorum & pancratiaſtarum 32
Nexus luctatorum & pancratiaſtarum 73
Nicenſe gymnaſium 342
Νικητήρια ἱστάσθαι quid ſignificet 164
Nicopolis luſtralibus agonibus inſignis 338
Nodos etiam Lucanus dixit quos alij nexus 73
Nomina hieronicarum cum Olympiadibus numerata 158
Nomos Pythius 187
Nouati error 320
Nudæ ſtatuæ erectæ 172
Nudos certare athletas conſtitutum 116.& 117
Nudos certare athletas ex quo fuerit inſtituto 118
cur Nudi athletę cucurrerint 120
Nudos athletas decertaſſe. 246
Nyſſeni locus de martyrum iconibus 175

O

Obſonia & alimenta præſtita hieronicis à ſuis oppidis 3
Occaſio magni momenti in rebus omnibus 57
Occaſio Mercurij ſoror quibus arę apud Olympiam 57
Odas ἐπινίκους ſcribi ſolitas 173
Oenomaus olympicorum ludorum auctor 88
de Oenomao & Pelope 88.in marg.
Olea ſignificationem habuit & ad labores & ad præmia 181
Olea pacis inſigne 182
Oleaginæ coronæ ad virtutem excitãdam propoſitæ 180
Oleaſtrum deſignatam oraculo ad coronas victorum 183
de Oleo gymnaſtico 66.in marg.
Olei nomine impenſam & ſumptum ſignificari 49
Olei & Paleſtræ res apud Ciceronem 48
Oleum victoribus propoſitum 181
Oleum inſaniæ pharmacum quomodo dictum ſit 182
Oleum ad quid præbitum 291.& 292
Olympicus tibiis primus vicit 11
Olympica certamina inferis dicata dicit Chryſoſto. 55
Olympici ludi qua re à cæteris diſtarent 87
Olympiæ ſoli equeſtres & gymnici editi quos Muſici apud Delphos præcederent 87
Olympicum certamen Troianis temporibus quale 143
Olympica celebritas ab Iphito reſtituta 183
Olympias dinumeratio temporis quando capta 195
de Olympica notatione diſputatio 331
Olympiadis deſignationi nomẽ eius qui ſtadio viciſſet paſſim adpoſitum 330
Olympiades & anni Olympici vnde initium habuerint 331.ad marg.
Olympionicem eſſe glorioſum fuit 159
Olympionicę non vſque adeò laudati apud Lacedæm. 160
ὄγκος quid ſignificet apud Paulum 119
de ὄγκῳ athletarum 228.ad marg.
Onomaſtus Smyrnæus pugilatu victor primus 22
ὁπλίτου δρόμος quis dictus ſit 186
Oratorum & poetarum commiſſiones Romæ 89
περὶ Ὀρχήσεως
Ordines quomodo fiant in Romana Eccleſia 274.ad marg.
Oricadmus quidam luctatoriæ arti modum addidit 44
Oricadmus quidam celebratus 246
Orſippi curſoris hiſtoria 116.& 117
ὄρυγμα quid fuerit 112
Ouidij locus expoſitus 36

P

Παιδεράσται qui fuerint 352
Pædotribas nullos ſe exercentibus in palæſtra Lacedæmonij præeſſe voluerunt 50
de Pædotribæ officio & munere 131
Pædotribæ quidam vetuſti cotibus comparati 131
Pædotribas fuiſſe qui athletarum præmiis caruiſſent 132
Pædotribarum exhortationes ad athletas 211
de voce Παίδων 253
Παίειν ὀρθοστάδην 31
Παλαίοντας pro pancratiaſtis poſuiſſe videtur Chryſoſt. 34
Παλαιόντων nomen de pugilibus & pancratiaſtis 37
Palæſtra & colluctatio apud Lacedæmonios 39
Palæſtra quaſi virgo Mercurij filia depicta 57
Palæſtræ ſtatua ab Aulo apportata 58
Palæſtræ catenatæ cur dictæ 73
Palæſtræ nomen vnde 125
Palæſtra Mercurij filia 125
de Palæſtra Gręcorúmne an Romanorum conſuetudinis fuerit 287
ars Palæſtrica à Theſeo inuenta 43.in marg. & 44
Palæſtritas ceromate inunctos 125
Παλαισμάτων vocabulo notata ars palæſtrica 44
Pales ruſticum numen apud veteres 125
Πάλης vocabulo quæ exercitia comprehenſa 15
Palma in ludis omnibus victoribus conceſſa 191
Palmæ rami menſæ in medio ſtadio collocatæ 192
Palmæ ramis qui primum donati 193
Palma interdum pro victoriis non pro præmio 198

Pammachi qui dicti 32
de Pammachis Dionis Chryſoſt.locus 37
Pammachus idémne ſit cum Pancratio 104
Panathenæa 356.& 357
de Pancratio plurima 31.& 32
Pancratiaſtas cæſtibus non depugnaſſe 32
Pancratiaſtæ & pentathli iidem eſſe potuerunt 105
Pancratiaſta quis dicatur 108
Pancratio Lacedæmoniis interdictum 31
Pancratium duplex 33.in marg.
in Pancratio quis victor 36
ars in Pancratio 49
Pancratiaſtis mordere non licuiſſe niſi apud Lacedæmonios 40
Papinij locus de porrectione manuum 31
Παρεμβάται qui 91
Paradoxi olim qui dicti 315
Paradoxonicæ apud Plutarchum 315
Paraſitum horreum 163
de Patientia athletica 241.& 245
Patrias ſuas ab hieronicis coronatas 155
Pauli locus explicatus 118
Pauli duo loci expoſiti 135
Pauli locus expenditur 196
D.Pauli locus quidam explicatus 243
D.Pauli locus ad Hebræ. explicatur 256
D.Pauli locus expoſitus 334
Pauli locus cuius lectio aſſeritur aduerſus Budæum 278
cuiuſdam loci apud Paulum tentata emendatio 281
Pauli Æmylij ſpectacula & epula profligato Perſeo 168
Paulini Epiſcopi Nolani verſus de imaginibus 177
Paulini locus obiter emendatus 236
Pauſaniæ locus 33
Pauſaniæ locus de cæſtibus & meilichis 33
Pauſaniæ locus de Clitomacho 32
Pauſaniæ locus expoſitus 67
Pauſanias illuſtratus 83
de Pauſaniani loci lectione diſputatio 104
Pauſaniæ locus illuſtratus 230
Pelopi dicatus agon Olympicus 54
de Pentathlo Laërtius mutilus ſuppletur 104
Πένταθλον quid ſit & quis hoc certamine victor 105. rectè inter grauia certamina numeratum Ibid.
Pentathlum ab aliis certaminibus meritò diſtingui 106
Pentathli & luctæ certamina quando reſtituta 108
poſt Pentathlum inuectum vni ex agoniſtis omnium certaminum præmia tribus cœpta 107
à Pentathlis non fuiſſe vno die quinque agonibus decertatum 107
Pentathlos quis dicatur 108
vox Πενταπεταιζόμενος expenditur 94
Perdicibus pugnacibus extructos tumulos 203
Perfecta præmia quæ dicta ſint 258
Perfectiſſimum exercitium ab athletis habitum 108
Pergamus quinquennali agone ſacro inſignis 338
Pergamum vetus 336
Προγυμνασίαι ac proagones ſeu μελέται 270.& 271
Periandri votum de aurea ſtatua Ioui ponenda 160
Periclis egregium dictum 295
περιοδονῖκαι qui proprie dicti 157
Perpeſſio ictuum periculoſorum athletica 245
de Petaſo 350.cuius variæ ſignificationes notantur.
ſub Petaſum agere quid fuerit 349
Petaſus athletarum capitis integumentum 352
Phayli eximij ſaltatoris fabula 114
φθάσαι quid ſignificet 305
φάραγξ pars concaua & infima theatri 112.ad marg.
Philipp.ob agon.muſicos coronę aureæ datæ. 9
Philippi Macedonis conuiuium Græcis exhibitum 169
Philippus quidam Crotoniata hieronica commendatus à pulchritudine 46
Philonis locus expoſitus 310
Philonis locus de victi confeſſione cum aliis collatus 30
Philonis locus obiter emendatus 150
φιλοσοφία pro arte aſtúque in agonibus 52
Philoſtrati locus emendatus 72
Philoſtrati locus expoſitus 87
Philoſtrati locus obiter caſtigatus 230
Philoſtrati γυμναστικὸν 332
de Phoco filio Phocionis 165
Phorbantes Phlegyenſium tyrannus ſuperatorum à ſe capita præciſa quercui appendiſſe dicitur 115
Phornuti locus caſtigatus 56
de Philippo Butacide poſt obitum conſecrato 159
φυλλοβολία quid ſit apud Clementem 141
Pia certamina dicta quæ Puteolis agerentur 340
Picturæ certamen inſtitutum Pythiis 188
Pilæ ludus creber apud veteres Romanos 18.& 19
Pilæ luſum non fuiſſe è ſacrorum ludorum numero 21
Pilæ luſoribus decretæ ſtatuæ 171
pro Pilo non Diſco ſed Pila reponendum in dicto Pauli 18
Πῖλον galerum ſignificat 351
Pincianus corripitur 20
Pithœi de petaſo ſententia carpitur 350
Plagium cuiuſdam ſibi Fabri duos ſermones de ludis gladiatoriis & venatoriis aſcribentis 223
Platonis locus 33
Platonis locus expenſus & caſtigatus 121

Platonis locus expenſus & caſtigatus 247
Platonis locus caſtigatus 102
Plautinus locus enarratur 96.& 97
Πλεονεκτεῖν pro præuertere 305
Πλὼ vocis varia ſignificatio 40
Plinius explicatus 89
Plinius explicatus 106
Plinij locus emendatur atque illuſtratur 203
Plutarchi locus caſtigatus 7.in marg.
Plutarchi locus de ſublatione manuum explicatus 26
Plutarchi locus de pancratio 31
Plutarchi locus emendatus 39
Plutarchi locus expoſitus 60. in marg.
Plutarchi locus exponitur 66
Plutarchi loci duo explicantur 84
Plutarchi locus de Virgis maſtigophororum 71
Plutarchi locus emendatus 315
Plutarchi de Alcibiade locus illuſtratus 316
de Pœnis & mulctis athletarum 77
Poëſis Occitanica 75.in marg.
Poëtarum cõmiſſiones Romanæ in Capitolinis agonibus 89
Poëticus agon apud Tholoſatés 154
Poëtæ duo Galli abſentes Toloſæ argẽteo flore cohoneſtati 316
Poëtici agones apud Toloſates proclamantur 294
Poëtici agonis leges apud Toloſates 303
Poëtici agones Toloſani 311.& eorum præmia
Poëtis coronæ datæ,& ſtatuæ 8
Polychares Meſſenius victor Olympicis ludis 183
Pompeius vxorius 345
Pondus de athletis à Quintiliano dictum 119
Populi clamor,fauor,incitatio in ludis 207.& 209
Porrectio manuum in agonibus indicium animi 31
Præconiæ citationes binæ 104
Præconia & deductiones Hieronicarum 144
de Præconia renuntiatione athletarum 150
de Præconia pedis pronuntiatione 156
Præconiſatio in curia Romana 151.ad marg.
Præludium in curſura vt in pugilatu 219
Præmia in Græciæ agonibus etiam abſentibus data 10
Præmiorum dationes binæ 104
Præmia prima & ſecunda propoſita in agonibus 309
Præmia agonum varia apud Græcos 141
Præmia athletarum 142.& 143
Præmia maiora & minora 310
Præmia extra ordinem à Cancellario tributa de ſuo apud Toloſates 313
Præmia omnia interdum vnus auferebat 316
de Præmio immortalis vitæ 280
Precum virtus etiã ex opinione profanorũ 208
Priuilegia publica conceſſa hieronicis 161
Priuilegium quid ſit 161
Proæreſio Sophiſtæ erecta ænea ſtatua 170
Proagonum vox à corpore ad animum transfertur 272
de Probatione athletarum 295
de Probatione eorum qui à gentilibus ad Chriſtianiſmum accederent 299
de Probatione athletarum 300
de Probatione promouendorum ad magiſteria, Doctoratum 353
de Probatione Sophiſtarum ſub Romanis Imperatoribus 353
de Probatione clericorum 354
Proclamatio eorum qui ad gradus Eccleſiaſticos promouebantur 151
de Proedria 198
Progymnaſiæ priuatæ 272
de Profeſſione nominis 293
Promotio per ſaltum 353
de Promotis ad magiſterium in famoſis vniuerſitatibus, iuxta concordata 353
Pronacti ſacra Nemea dicata 186
προπεῖραι 278
Proſcholus quis appellatus 133
Prouocatio ab Hellanodicis ad Elæum Senatum 332
Prouocatio ab Amphictyonibus ad Agonothetam 332
πτερνίζειν vox luctatorum propria 34
πτερνιστὴς nomen Iacobo aſſignatum à Philone 34
Pueri in curulibus cum viris commiſſi 251
Puerorum certamen etiam in ſtadio 250
de Puerorum agonibus 252.& 253
Puerorum nomine impuberes intelligebantur 254
Puerorum & virorum inæqualia præmia 257
Pugiles duo præſtantiſſimi 16
Pugilatus à pancratio diſcernitur 16
Pugilatus laudes à Dione Chryſoſtomo 24
Pugilatus præmia quis primus apud Olympiã retulerit 22
Pugilatus quamobrem cæteris exercitationibus contemptior 23
Pugiles repræhenſi maximè à Chriſtianis doctoribus 23
inter Pugiles & luctatores quidnam interſit 24
Pugilatu ſolùm Lacedæmoniis interdictum 29
cur in Pugilatu non in cęteris exercitiis victorem oſtenderet victi confeſſio 29
Pugilatum Alexander abominatus 31
Pugilatus duplex 33
inter Pugiles pancratiaſtas & luctatores,quę differentia vel ſimilitudo 34
Pugiles non omni ex parte nudos decertaſſe 38
Pugillaticia Plutarchi verba à Sophocle deſumpta ibid.
Pugilum eſſe ὀρθοστάδην παίειν ibid.
Pugilatus à Feſto quamobrem in quinquertionis explicatione prætermiſſus 40

Pugilatus ante Lycurgum in vſu Lacedęmoniis 41
Pugilatitia & luctatoria 45
quę artis Pugilatitię fuerint propria 47
Pugilatus in grauibus agonibus numeratus 102
Pugilatus non comprehenſus in pentathlo 109
Pugilatus pręmia quando propoſita ibid.
Pugiles non inunctos ceromate 125
Pugiles non in luto ſed in arena exercitatos 126
Pugnis & calcibus pugnare 31
Pugnis meris inter ſe olim Lacones decertaſſe 41
qualis Pulchritudo in athletis commendata 46
Puluere aſperſi luctaturi 314
Pyctes pro pugile à Tertull. accipitur 64
Pyctas à pammachis videri diſtinctos 32
de Pyrrhicha 53. in marg.
Pyrrhus certaminis gymnici præceptor 51
Pythagorica probatio quinquennalis 302
Pythia apud Delphos 61
de Pythicorum ludorum loco ibid.
Pythicus agon Apollini ſacer 61
Pythicus agon currulis Oreſtis temporibus 187
Pythicus agon initiò coronarius, deinde pecuniarius ibid.
Pythicus agon initiò fuit Muſicus 187
Pythicum agonem primum dicaſſe Apollini Diomedem 188
Pythia in memoriam Pythonis ſerpentis 189
Pythiis picturę certamen inſtitum 188
Pytho oppidũ in Delphorũ territorio ex quorundam opinione 61. & in marg. & 62
de Pythone ſerpente 190

Q

Quęſtionum inter priuatos parietes expeditionis ratio 90
Quintiliani locus de pancratiaſtis 32
Quintiliani locus obiter emendatus 216

R

Rapiſmata apud Iuſtinianum 71
ῥαπίζειν explicatur ibid.
Rapſodorum virga 81
Rabdodi qui dicti ibid.
Rhabdophori ſiue maſtigophori alyptæ vocati 66
Relinqui in certaminibus qui dicti 304
Remiſſio manuum in agonibus quid fuerit 31
Renuntiatio victorum athletarum 294
Reſcripti quod hoc opere explicatur verba & expoſitio 2
Reſcripti ſententia coarctata 6
ſub Roboris nomine pernicitas continetur 43
Robori ratio comes in agonibus 56
Roma vetus & noua 336
Romulo victoriale conuiuium prębitum 170
Laniſtarum virga quę Rudis 78

S

Sacerdotum apud Romanos fuiſſe ludos curare & illis pręſidere 69. in marg.
de Saginatione athletarum 227. & ad marg. & 230. & 231
Saginatio athletarum arida apud Tertullianum 244
Salaria & annonę profeſſorum à conſtitutionibus principalibus 170
de Saliis collinis & agonalibus 121
Saltatio in vſu apud Lacedęmonios 42
Saltatores decertaſſe nudos 120. & 122
Saltatorum habitus ex Dionyſio 121
Saltatores Thyreatico feſto apud Lacedęmonios 121
Saltatoribus interdum galeę attributę 221
Samius athleta cui nomen Αἴγλης repetè loquutus 83
Scamma quid fuerit 112
de Scammate 115
Scamma cum ſtadio coniunctum 113
Scammatis etymon 112
Scamma tranſilire quid ſignificet 113
Scamma apud Tertullianum 126
de Scammate multi loci conquiſiti 133
σκαπάνη quid ſit 137. & 138
σκάφιον apud Plutarchum 136
Scaphion genus poculi 137
σκάφιον apud Plutarchum pro fronte 139
σκάφιον tonſionis ſpecies 140
σκαφὶς apud Theocritum quid ſit 138
Scenicę artes probro habitę apud Romanos 6
Scenicis pręmia conceſſa 8
Scenicorum baculus 81
de Scenicorum ludorum apud Romanos editorum accurata hiſtoria 98
Sceptrum Homero id eſt quod aliis Virga 74
σκιαμαχία 278
Scholiaſtes Chryſoſtomi reprehenditur 133
Scholaſterium pentaclinum 347
Scholiaſtes Ariſtophanis reprehenditur 17
Scopæ pugilis cœna victorialis 167
Senator Romanus Olympionices 296
Senecæ locus de pugilatu Lacedæmoniis interdicto 31
Seneca explicatus 82
Seneca emendatus 190
inita ratio conciliationis inter Senecam & Philoſtratum 40
Sepulturæ honor equabus triſolympionicis cõceſſus 203
Serapin Alexandrinus ob ignauiam mulctam pependit apud Olympiam 76
de Serpentum enormitate 191. ad marg.
Seruos in certaminibus non contendiſſe 296
Serui in athletarum numerum non allecti 297. & 298. & 300
Sibyllarum verſus emendati 145
Sibyllinum carmen exponitur 281
Sidonius emendatus 73
Signum & τέρμα in diſci ludo quid dicatur 114
Σημεῖον τέρμα idémne ſint vt vult Euſtath. 113
Simonides artē memoriæ dicitur oſtendiſſe 152
Simonidis hiſtoria 153

de Simonide à Dioſcuris è cœna vocato 167
Smyrna quinquennali agone ſacro inſignis 338
Solini cum Hygino tentata conciliatio 54
Solini locus emendatus 202.
Solomonis locus expenſus 148. id eſt Sapiētiæ.
σοφία pro arte aſtúque in agonibus 52
de Sophiſtarum tyrannide 353. ad marg.
Sophoclis recepta lectio in dubium vocata 103
Sophoclis locus explicatus 155
Sophoclis locus quidam explicatus 188
Sophocles à Pericle reprehenſus 295
Sortitio athletarum 82. & 83
Sortitio in arcus certamine & Muſicis 85
Sortitio in naualibus & equeſtribus ibid.
Sphæra apud Athenienſes magni habita 21
de Sphæriſterio & Sphæriſtra ibid.
Sphæromachia pugilum quibus ſphæræ pro cęſtibus 20
Sphæromachia dictus pilæ ludus ibid.
σφαιρεῖς Herculi ſacra facere ſoliti 22
Spectatores & athletæ coërciti 70
Stadium idem ac circum fuiſſe 111. & quid.
Stadium Romæ 289
Στάσις in curſura 219
Statij Papinij locus explicatur 196
Statuæ ſupra natiuæ ſtaturæ veritatem dejectæ 172
Statuæ Deorum ex mulctis conflatæ 76
Statuæ profeſſoribus erectæ 170
quibus erectæ Statuæ & à quibus 171
quales Statuæ erectæ Hieronicis ibid.
quæ Statuæ perizomate velatæ, quæ non 172
Statuarum inſcriptiones 173
de Statua ad viuum expreſſa 174
Statuæ ethicæ vocatæ 178
Statuæ eorum qui ſuperati eſſent verberatæ ib.
Stipendium Athletarum 161
Stipes data in certaminibus 142. & 143. ad mar.
Stobæi locus emendatus 200
Strabo emendatus obiter 143
Strato Corragi filius valetudini auxilium à re gymnaſtica petiit 49
de Stratone inſigni athleta 315
Strepſiades Thebanus pancratiaſta 46
Subligaculum athletarum 116
Subligacula vetuſto more vſurpata in gymnicis, diu apud Romanos retenta 123
Subſcriptiones in grammateio fieri ſolitæ 10
Sudæ locus emendatur 169
Suetonij locus emēdatus à Turnebo exponitur 139
Suetonij lectio vulgata aduerſus Lipſiū aſſerta 69
Sumptus in hieronicas à Solone coërciti 3
Sumptibus in hieronicas modum impoſuit Solon 164
Sumptus in Circenſibus prętandis maximi 206
Suſpirium in agonibus 199
de Sybaritarum deliciis 349. ad marg.
Syllæ victoris epulum 168
Syllæ victoris conuiuia pop. Rom. exhibita 169
Συγκατασείσαι apud Polybium quid ſit 39
Syncipitis partem athletas deglabraſſe 139
Syriacæ voluptates ac deliciæ 347

T

Taciti locus caſtigatus 73. in marg.
Taciti locus aduerſus Lipſium 355
τέχνη in lucta 44
τεχνῖται μετὰ τῶν ἀθλητῶν coniuncti 5
τελεῖσθαι, conſummari & conſecrari 256
de voce τελεῖς 257
τελεῖς nomen apud Paulum explicatur ibid.
τελεῖσθαι qui dicti 258. & de hac voce multa & 259
de voce τελεῖσθαι vide à pag. 257. vſque ad pag. 264
τέλειον γυμνάσιον 290. & ad marg.
τελείως ἀριστεῦσαι quid ſit 268
vox hæc Θέμα excutitur 281
Tertullianus obiter caſtigatus 113. & 143
Tertullianus obiter emendatus 179
Tertullianus obiter caſtigatur 244
τετελεσμένοι qui dicti ſint Græcis 350
vox τετραχηλισμένα apud Paulum exponitur 35
Theagenes mulctatus 76. in marg.
Thematici agones æquè ac Stephanitæ ſacri aduerſus Budæum 141
Themiſtij Euphradę locus emendatus 30
Themiſtij locus de probatione Athletarum explicatus & emendatus 300
Themiſtij locus caſtigatus 301
Themiſtij locus expoſitus 310
Theocriti locus de pygmachis & pyctis 32
Theocriti locus 38
Theocriti locus quidam explicatus 138
Theſei ſtatuæ Herculeis adiunctę 56
Thucydidis locus de honore athletarum 6
θυμελικοὺς Grę̨ci quos dicant 5. in marg.
Thymelici qui dicti 12
de Tibiarum cantu 11
Tibiarum vſus in ſcenicis ludis 12
Tibiarum vſus quando explodi cœperit 13
de Timone 315
in Toloſanis poëticæ agonibus adhortatio Latina 212
Tonſionis duæ ſpecies 140
Tranſilire lineas 136
Tranſuectio hieronicarum 144. de ea exēpla.
Triopus inſignis Apollinis templo 337
Triſolympionicis triplex honos habitus 334
de Tubicine hieronica 157

V

de Vacatione munerum conceſſa athletis 334
Valerius obiter caſtigatus 146
Valerij primi conſulis victoris epulum 170
Vaſa duo in Pythiis 193
Velocitatem à Roboris aut virium nomine interdum ſeparari 42. & 43
Ventilatio ex arte pugilum 46
Verberatas ſtatuas ſuperatorum 178

de Veſpaſiani numiſmatibus 205.ad marg.
Veſtis hieronicarum florida 149
Veſtis nomine Tunicā deſignatam apud Suet. 69
Viatores qui 75.in marg.
Victimarij olim præconio functi munere 156
quis Victor in lucta,& in pancratio quis 36
Victor vltimo loco præmia auferebat 81
Victores equeſtrib. ludis coronati 90.licet abſentes
Victoribus coronæ ab amicis inditæ 141
Victorem citari Olympiæ magna laus fuit 152
Victorialia carmina à poetis ſcripta 152
Victores amicos excipere epulo ſoliti 167
Victores pręmia & coronas ex loco eminentiore adpenſa aſſumere ſolitos 196
Victor ſine antagoniſta declaratus 197
Victorię vocati homines & ſimiliter veneres 316
Victores aliquando ſine certamine 319
de Victoribus ſine puluere 321.exempla ex veteribus.
de victoribus ſine puluere notata opinio quædam Budaïcæ contraria 324
Victorinus Rhetor ſtatuam meruit 170
Victorius in loci cuiuſdam Ariſtotelici verſione carpitur 50
de Vigiliis athletarum 233
de Vigiliis ad feſta 234.ad marg.
de Vigiliis Chriſtianorum 235
Viginarius metaphraſtes Philoſtrati reprehenſus 40
Viles homines etiam ad certamen admiſſos 276
Virorum nomine etiam iuuenes intellectos 254
Vires in curſu neceſſarias 43
Viribus opus omni athletarum generi 43
Virgam ſeu ſceptrum tenuiſſe agonothetas 68
de Virga Mercurij fabula 68
Virgæ ſeu ferulæ maſtigophororum 70
de Virga gymnaſiarcharum 72
Virga iudicum Athenienſ.inſigne 74
Virga olim à præconibus geſtari ſolita 74
Virgæ geſtandæ ius 75
Virgis datum ſignum certaminis apud Græcos 75
Virgam geſtare ſoliti qui 78
de Virgis lictorum 79
Vitibus milites Romani coerciti 297
Vitruuij locus obiter emendatus 343
Vlpiani animaduerſus locus & illuſtratus 245
de Voracitate athletarum 228.& ad marg.
Vnctio athletarum 116.& ad marg.
Vnctio initiatorum Chriſtianorum cum ethnicorum vnctione comparatur 127
de Vnctione ægrotorum 129.& 130
Vrna & ſortitio athletarum 82.& 83
X
Xanthias certaminis gymnici præceptor 53
Xenophontis locus 41
Xenophon Corinthius 107
Xylandri interpretatio loci cuiuſdam apud Plutarchum reprehenditur 250
Xylandri verſio carpitur 305
Xyſtarchæ 78
Xyſtis & balneis præfecti 291
Xyſticorum grammateia 158
Y
ὑποθηχῶν vocabulo quid ſignificetur 168
ὑποσκελίζειν quorum proprium fuerit 34
de voce ὑπωπιάζω 282.quomodo exponenda 283
ὕσλατον λαχεῖν 82
Z
ζεύγους nomen apud Iſocratem exponitur 317
ζῶμα Homero quod aliis cingulum 116
Zona athletarum ibid.

FINIS.

AVTHO-

AVTHORVM NOMINA QVI HOC OPERE AGONISTICO CITANTVR.

A

ADrianus Iunius.
Ælianus.
Æmilius Probus.
Æſchylus.
Agellius.
Alexander.
Alexander ab Alexandro.
Alexandrides.
Alexis.
Ambroſius.
Ammianus Marcellinus.
Amyotus.
Anacharſis.
Anaxandrides.
Anthologia epigrammatum.
Antonius Auguſtinus.
Appianus.
Appion.
Apollonius Rhodius.
Ariſtides Rhetor.
Ariſtophanes.
Ariſtoteles.
Arnobius.
Arrias Montanus.
Arrianus.
Athenæus.
Aurelius Caſſiodorus.
Auſonius.
Auguſtinus.

B

Balſamon.
Bellarminus.
Benedictus Pererius.
Beroaldus.
Billius Prunęus.
Briſſonius.
Brodæus.
Budęus.

C

Calderinus Domitius.
Camerarius.
Canterius Scoliaſtes.
Caſſianus.
Caſſiodorus.
Celſus.
Claudianus.
Clemens.
Cœlius Rhodiginus.
Cruſerius.
Cruquius.
Cuiacius.
Cyprianus.

D

Demetrius Chomatianus.
Demoſthenes.
Dion
Dio Chryſoſtomus.
Diogenes Laërtius.
Diogenes Synopenſis.
Dionyſius Areopagita.
Diodorus Siculus.
Dionyſius Halicarnaſſeus.

E

D.Ephrem.
Eraſmus.
Eratoſthenes.
Euripides.
Euſebius Emiſſenus.
Euſtathius.

F

Fauorinus.
Fulgentius.

G

Galenus.
Genebrardus.
Georgius Cedrinus.
Gerbellius.
Gratianus.
Gregorius Turonenſis.
Gregorius Nazianzenus.
Gregorius.
Gregorius Nyſſenus.

H

Hadrianus Iunius.
Heliodorus.
Herodianus.
Hermotinus.
Heſychius.
Heliodorus.
Herodotus.
Hieronymus.
Hippocrates.
Hœſchelius.
Homerus.
Horatius.
Hyginus.

I

Iacobus Billius.
Ioannes Damaſcenus.
Ioannes Druſius.
Ioannes Lucidus.
Ioannes Chryſoſtomus.
Ioſephus.
Ioſephus Scaliger.
Iſaacus Hortibonus.
Iſidorus Peluſiota.
Iſidorus Hiſpalenſis.
Iſocrates.
Iulius Firmicus.
Iulius Pollux.
Iuretus.
Iuſtus Lipſius.

L

Lęuinus Torrentinus.
Lactantius.
Lazius.
Lexicon hiſtoricum.
Linacer.
Liuius.
Lucanus.
Lucianus.
Lyranus.

M

Macrobius.
M.Tullius Cicero.
Mamertinus.
Marianus Victorius.
Martialis.
Maximus Tyrius.
Mercurialis.
Micrologus.
Muretus.

N

Natalis Comes.
Nazianzenus.
Nicephorus.
Nicephorus Gregoras.
Nicolaus Gerbelius.

O

Obſopæus.
Onuphrius.
Orybazius.
Ouidius.

P

Pachymerius.
Pauſanias.
Paulinus.
Petrus Chryſologus.
Petrus de Sotto.

Philander.
Philo.
Philoſtratus.
Phlegon Trallianus.
Phornutus.
Photius.
Pindarus.
Pithoeus.
Plato.
Plautus.
Plinius.
Plutarchus.
Pomponius Mela.
Procopius.
Propertius.
Proſper Aquitanicus.
Prudentius.

Q

Quintilianus.

R

Robertus Britannus.

S

Salluſtius.
Saluianus Maſſilienſis.
Serranus.
Sidonius.
Silius Italicus.
Smetius.
Socrates.
Solinus.
Sophocles.
Statius Papinius.
Statius.
Stobæus.
Strabo.
Sudas.
Suetonius.
Suidas.
Sylburgius.
Symmachus.
Syneſius.

T

Tacitus.
Theocritus.
Theodoretus.
Theophylactus.
Theophraſtus.
Themiſtius Euphradas.
Thomas Aquinas.
Tertullianus.
Thucydides.
Tiraquellus.
Triclinius.
Turnebus.
Turrianus.
Tzetzes.

V

Valafridus Strabo.
Valerius Maximus.
Viginarius.
Virgilius.
Vitruuius.
Vlpianus.
Vopiſcus.

X

Xenophanes Colophonius.
Xenophon.
Xiphilinus.
Xylander.

Z

Zoſimus.

F I N I S.

Ob. G. iii. 885